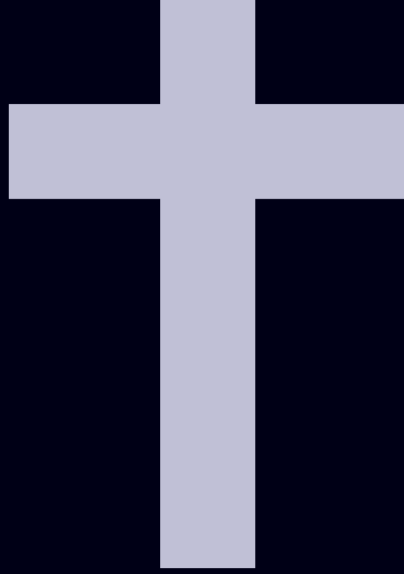

Nəkwəkʷə imərhakə
kape kughen:
nirpenien vi

The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu

Nəkwəkəwə imərhakə kape kughen: nirpenien vi
The New Testament in the Southwest Tanna Language of Vanuatu
Le Nouveau Testament dans la langue sud-ouest Tanna de Vanuatu

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Southwest Tanna

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tanna, Southwest

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-03-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
ad9e16d0-33ca-5cbe-ad05-46d1635fa22b

Contents

Nəgkiarien kupan	1
MATIU	4
MAK	71
LUK	110
JON	181
WOK MİNƏ	233
ROM	292
1 KORIN	324
2 KORIN	354
GALESIA	373
EFESAS	385
FILIPAE	395
KOLOSİ	402
1 TESALONAEKA	410
2 TESALONAEKA	417
1 TIMOTI	421
2 TIMOTI	430
TAETAS	436
FILIMON	440
HIBRUS	442
JEMES	467
1 PITA	475
2 PITA	484
1 JON	489
2 JON	497
3 JON	499
JUD	501
REVELESEN	504
DIKSONARI	534

Nəkwəkwə Imərhakə kape Kughen Nirpenien Vi

Niuteseman long Nivhaar,
lanwis blong Saotwes Tanna, Vanuatu
The New Testament in Nivhaar,
the language of Southwest Tanna, Vanuatu
Le Nouveau Testament en Nivhaar,
langue du sud-oues de l'île de Tanna au Vanuatu

First edition

© 2011

Wycliffe Bible Translators 2011

Nəgkiarieren kupan

Fastok

God hemi lavem ol man mo woman long wol, mo i wantem soemaot fasin blong hem long olgeta man, blong oli save gud hem, mo oli kam blong lavem hem. Ale, long taem bifo, God i bin jusumaot sam man mo i givim sam tabu toktok we oli mas raetemdaon long buk ya Ol Testamen. Sam toktok ya i talemaot paoa blong God. Sam i talemaot histri blong kantri ya Isrel mo olsem wanem God i bin givhan long olgeta. Sam i talemaot promes we God i mekem long ol man se bae i givhan long olgeta. Sam toktok i talemaot ol loa blong hem, mo sam i talemaot samting we bae i jas kamtru bihaen (olsem ol profesi).

Bihaen, God i kam wan man ya Jisas Kraes. Hemi tijim yumi long plante samting, mo hemi mekem plante merekel, gogo i ded blong pemeaot panis blong yumi, mo hemi laef bakgen. Be taem Jisas Kraes i stap lon wol ya hem i no raetem eni samting long Baebol. God i yusum ol narafala man blong raetm Toktok blong hem.

Ale, sam man we oli bin lukum ol samting we Jisas i bin mekem oli raetem ol buk long Niutesteman. Speret blong God i givim toktok ya long olgeta. Stamba tingting blong Niutestemant hemi se ol man we oli bilif long Jisas Kraes, bae God i tekemaot panis blong sin blong olgeta, bae oli go stap wetem hem long heven oltaem.

Histri blong Baebol Translesen Projek

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem long lanwis blong olgeta ya Gris. Afta, jos hemi kam bigwan, i goraon long wol. Gogo, oli jas transletem Baebol i kam long ol defdefren lanwis olsem Franis mo Inglis. Be i no kam long plante lanwis long Vanuatu. Sipos wan kristen man i wantem ridim tok blong God, hemi mas ridim long wan lanwis blong defren kantri, olsem Inglis.

Ale, taem jos i stanap long Yanemilen Vilej, kompani blong Baebol Translesen ya SIL i askem olgeta long Yanemilen se bae oli mekem rod blong wan famle blong USA bae i kam givhan blong yumi transletem Baebol i kam long lanwis blong yumi. Ale, komuniti long Yanemilen i agri, mo oli stanemap wan komiti blong ol man mo woman we oli prea long ol defdefren jos long eria blong yumi. Translesen i no blong Presbyterian nomo, no i no blong Aposotolik nomo, be hemi blong evri man long Saotwest Tanna eria.

?Mifala i bin folem wanem rod blong transletem ol toktok long Niutesteman i kam long lanwis?

Lanwis ya Gris, we oli raetem Niutesteman fastaem long hem, i defren we i defren long lanwis blong yumi long Saotwes Tanna. Sipos yumi bin transletem nomo wan wan wod i kam long lanwis, bae i no stret nating- bae ol man oli no save kasem mining. Ale, Baebol translesen komiti i gat tingting se bae yumi no transletem wan wan wod nomo, be bae yumi faenemaot ful mining blong toktok long Gris; afta, bae yumi jas transletem mining blong toktok ya, blong man i save kasem mining. Be i minim se samtaem mifala i mas ademap sam smol toktok i go long samfala ves blong mekem hemi klia. Mifala i no wantem joenem toktok blong man i go long toktok blong God blong jenesim mining blong ol tok long Niutestman. !Nogat! Mifala i joenem sam smol toktok nomo blong traem mekem se mining blong Niutesteman i klia nomo long lanwis blong Saotwes Tanna.

Lanwis blong Gris i gat ol samting we yumi nogat long Vanuatu olsem “hae pris” mo “grep” mo “olta” mo “temple.” Ale, Baebol translesen komiti i sidaon mo traem faenemaot rod blong talem ol niu toktok ya. Sam toktok ya, mifala i yusum Bislama nomo, mo yu save faenem mining blong ol toktok ya long diksoneri long en blong Niutesteman ya. Sam, mifala i faenem rod blong talem long lanwis nomo.

Lanwis blong Gris i talem sam tok piksa we i no klia tumas long lanwis blong yumi. Ale, sam taem komiti i bin lego tok piksa, i talem i klia nomo, be oli bin putum wan futnot we i talem toktok blong Gris we i bin stap fastaem.

Fasin blong joenem ol ves

Long sam buk long Niutesteman, oli bin raetemdaon samting we i kam bihaen, afta, oli raetem samting we i kam fastaem. Mifala i faenem se i isi moa blong raetem fastem samting we i kamaot fastaem, bihaen, jas raetem samting we i kam bihaen. Ale, samtaem mifala i mas joenem tu o tri ves olsem Rom 1:3-4, blong mekem storian i klia long lanwis blong Saotwest Tanna.

Ol futnot mo ol refrens

Samtaem bae yu luk wan smol leta i stap klosap long en blong wan wod o long en blong wan laen olsem hemia.* Leta ya i soemaot se i gat wan tok we i stap daon long en blong pej blong talemaot wan toktok long saed blong wod ya o ves ya. Luk daon long en blong pej blong faenem wan “futnot”. Wan wan taem bae i talemaot mining blong wan toktok, mo narafala taem bae i talemaot stret lanwis Gris blong wod ya o ves. I gud blong yumi lukluk ol smol tok ya blong kasem gud mining blong ves ya.

Ananit long ol futnot, bae yu luk ol refrens. Ol refrens oli talemaot wan narafala ples long Baebol we i gat sem tingting o toktok olsem ves we refrens i stap tokbaot.

Taem wan stori i stap long wan defren buk bakegen

Yumi save se ol buk blong Matiu, Mak, Luk, mo Jon, oli stap tokbaot laef mo ded blong Jisas Kraes, mo olsem wanem hem i laef bakegen long ded. Plante taem yumi ridim wan stori long buk blong Matiu, be i gat sem stori nomo long Mak o Luk o Jon. Sipos i olsem, bae yumi faenem refrens blong narafala stori ya ananit long blakmak, olsem hemia blong Mak 1:9:

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)*

* :: Hemia nao wan eksampol blong wan futnot we i stap long japta 3 mo ves 5 blong wan buk.

Ale, sapoting teks ya i soemaot se stori ya blong baptaes blong Jisas long Mak 1:9 hem i stap bakegen long Mat 3:13-17 mo long Luk 3:21-22.

Ol kopi blong ol buk blong Baebol we oli raetemdaon fastaem

Ol man we oli raetem Niutesteman, oli bin raetem buk blong olgeta klosap tu taosan yia i pas finis. Taem man i raetem wan buk, be sam narafala man oli ridim mo oli mekem wan kopi blong hem. Afta, sam narafala man oli ridim ol kopi ya, mo oli mekem kopi bakegen. Ol stret buk we oli raetem fastaem, yumi nomo gat naoia. Be i gat plante kopi i stap. Wan wan taem, yumi faenem se ol kopi oli no agri long sam smol ples. Taem yumi faenem wan ples olsem, yumi ting se kopi we i olfala bitim ol narawan, hem nao i gat stret tok olsem buk we oli raetem fastaem. Be wan wan taem yumi no sua se weswan nao i stret olgeta. Ale, bae yumi putum wan futnot we i talem olsem se, "Long sam olfala kopi blong Niutesteman we oli raetem long lanwis blong Gris bifo, ves ya i talem olsem se, ..."

Diksoneri

Sipos yu no save mining blong wan wod long buk ya, traem lukluk long diksoneri bihaen. Bae yumi faenem plante wod we oli talemaot gud mining blong olgeta.

Ol map

Bae yumi faenem sam defren map blong ol defdefren ples we Jisas i wokbaot long hem, mo sam map we oli soemaot wokbaot blong Pol.

Lastok

Saotwes Tanna Baebol Translesen Projek hemi mekem ol wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Projek ya i stap aninit long Vanuatu Baebol Translesen we hem i wan komiti blong Kristin Kaonsel blong Vanuatu. I gat plante man mo woman we oli bin givhan long wok blong tanem Niutesteman i kam long lanwis blong Saotwes Tanna. Mifala evriwan i wantem leftemap nem blong Masta mo Sevia Jisas Kraes mo talem tangkiu long hem from we hem nomo i givim paoa blong mekem bigfala wok ya. Prea blong mifala se, taem yumi ridim buk ya, bae God i tajem hat mo jenisim laef blong yumi wan wan.

Matiu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Matiu rimirai

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Matiu

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e - nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Aposol Matiu rimirai. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu. Nhagin min kirik e Livae. Matiu in yamə Isrel yame ramərer tuk mane kape takis kape gavman kape Rom. Mərig Yesu rimnokrən kin in mə in tukruə kafan kirik yermamə.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel, mərig rimirai ye nəgkiarien kape nəmə Gris, meinai narmamə m-fam aikin a kharkun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəkwəkwə e ramripin Oltestamen mine Niutesteman, meinai in raməgkiar pik ye nəgkiarien kape profet minə kupan kape Kughen yamə mine kimnəvsao kin ye Oltestamen. Ye nipig kape Yesu, gavman kape Rom rimnamarmaru ye nəmə Isrel. Kimnamhawhin yermamə kirik mə tukruə mivəhsi-ta əriə ye kwermi Rom. Tukmə kwən a ritərhav-pə, tukamokrən kin in kimə Kristo, uə Mesaea. Nipran ramni yermamə yame Kughen rimini ta mə tukrher-pə kin mə tukruə mivəh miragh narmamə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav huvə mə Yesu in Kristo (uə Mesaea). Matiu rimini nəgkiarien ripsaah ye Oltestamen yame profet minə kimnhani ye Yesu, kini mhajoun mə nəgkiarien minə a kimisor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Yesu. Kini Matiu rorkeikei mə narmamə tukharkun mə Yesu in King yame In yerpirig rapita king minə fam.

*Rip Yesu Kristo minə
(Luk 3:23-38)*

¹ In e nhag rip Yesu Kristo* minə, kirik e King Deved, kini kirik min e Ebrahim.

² Mərig rip Yesu yame rəkupən, Ebrahim. Kini Ebrahim in rim Aesak, kini Aesak in rim Jakob, kini Jakob in rim Juda mine naorahini minə,†

³ kini Juda in rim Peres mine Zera, nisinriu e Tamara, kini Peres in rim Hesron, kini Hesron in rim Ram,

⁴ kini Ram in rim Aminadab, kini Aminadab in rim Nason, kini Nason in rim Salmon,

⁵ kini Salmon in rim Boas, e nisini e Rehab, kini Boas in rim Obed e, nisini e Rut, kini Obed in rim Jese,

⁶ kini Jese in rim King Deved. Kini King Deved in rim Solomon e nisini e piraovin kape Uria kupan,‡

⁷ kini Solomon in rim Rehoboam, kini Rehoboam in rim Abia, kini Abia in rim Asa,

⁸ kini Asa in rim Jehosafat, kini Jehosafat in rim Jehoram, kini Jehoram in rip Usia,

* **1:1:** Nəgkiarien Gris ramni “Mesaea.” Nipran ramni mə “Yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin.” **1:1:** Jen 22:18; 1 Kron 17:11 † **1:2:** Juda mine naorahini minə iriə m-fam twelef, kamni kimia kwənərus twelef kape Isrel. **1:3:** Jen 38:1-30; 1 Kron 2:4, Rut 4:18-22 **1:5:** Rut 1:4-5; 4:13-17 **1:6:** 2 Saml 12:24 ‡ **1:6:** Uria rimamhə, ai, King Deved rikir. əmru stori ye 2 Saml 11.

- ⁹ kini Usia in rim Jotam, kini Jotam in rim Ahas, kini Ahas in rim Hesekia,
¹⁰ kini Hesekia in rim Manase, kini Manase in rim Amon, kini Amon in rim Josaea,
¹¹ kini Josaea in rim Jehoeakin mine piauni minə, kini kwasig ikin, nəmə Babilonia kimnhavən apa Isrel, mhavəh-si ta nəmə Isrel tuk tanə atuatur kapəriə, mhapik əriə mhavən apa Babilonia.
¹² Kini in e nhag rıp Yesu minə, ririkakun ye nıpıg yame kwənərəus minə kape Isrel kimnisarə Babilonia.
 Jehoeakin in rim Sealtiel, kini Sealtiel in rıp Serubabel,
¹³ kini Serubabel in rim Abiud, kini Abiud in rim Eliakim, kini Eliakim in rim Asor,
¹⁴ kini Asor in rim Jadok, kini Jadok in rim Aki, kini Aki in rim Eliud,
¹⁵ kini Eliud in rim Eleasara, kini Eleasara in rim Matan, kini Matan in rim Jakob,
¹⁶ kini Jakob in rim Josef e yerman kape Meri. Kini Meri in rimirəh Yesu, kini kamokrən kin In kimə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.
¹⁷ Ror məkneikin mə ririkakun ye Ebrahim mamuə meriaji-pə King Deved, kaha hah minə kape Yesu, kimirai nhagriə, iriə fotin. Kini ririkakun ye King Deved, muə meriaji-pə kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, nhagriə e, iriə m-fam fotin. Kini ririkakun min ye kwənərəus kape Isrel kimnisarə Babilonia, meriaji-pə Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, nhagriə e, iriə m-fam fotin.

Yesu Kristo rimnarha-pə
(Luk 2:1-7)

- ¹⁸ In e nəvsaoyen kin narhayen kape Yesu Kristo. Nisin Yesu, nhagin e Meri. Kimirpen-ta mə tukrəri-pən kwən kirik, nhagin e Josef. Mərig kiripəh hanə niwarə-kwisien, kini Josef rıpəh napir-pənien tukun, mərig Nanmin kape Kughen rimnor Meri ror tipin. Kini narmamə kwəsəm mə Meri rinor tipin.
¹⁹ Kini kafan yerman Josef rimə tukrəpəh in, mərig in yemə atuatur, [mipəh norkeikeiyen mə tukror Meri rauris ye nımrı narmamə], rikin raməsik mə tukrəpəh apis-apis əmə Meri. ²⁰ Mərig nıpıg rikin rimoh mə tukror məknakin, kini rəmərəhav, məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimauə tukun mımə, “Josef, mikip Deved. Takpəh niginien tuk nikirien Meri, meinai kwajikovə yame ramarə iran, in rimasi-pən əmə tuk Nanmin kape Kughen. ²¹ Kini Meri tukrirəh tini kirik yerman, kini takhen-pən nhagin mə YesuŞ, meinai In tukririsin kafan narmamə minə ye norien has kapəriə.”

²² Narimnar minə fam a kimnhatərhav-pə, kasor Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mımə,

²³ “Piakəskəh kirik yame yerman rıpəh hanə nivənien tukun, tukror tipin.

Kini mirəh tini kirik yerman,

Kini tukhen-pən nhagin kimə Emanuel.”

(Aes 7:14)

(Nıpran e ramni mımə, “Kughen ramarə kitawə min.”)

²⁴ Josef rimnəm-ta nəmrərhavyen a, kini məri-pən nəgkiarien yame agelo kape Kughen Yermaru rimini, kini mivən, mikir Meri rəmhen kin kafan piraovın, miravən iman yerkwanu. ²⁵ Mərig in rıpəh nivənien tukun meriaji Meri rimneiməkin tini yerman. Kini Josef rhen-pən nhagin mımə Yesu.

1:11: 2 King 22-24; 2 Kron 36:10; Jer 27:20   **1:12:** Esra 3:2   **1:18:** Luk 1:27,35   **§ 1:21:** Nhag e Yesu, nıpran ramni mə “Kughen ririsin narmamə ye norien has kapəriə.”   **1:21:** Luk 1:31; 2:21
1:25: Luk 2:21

2

Nəmasur minə kimnhasi-pən isok, masarha kin Kristo

¹ Yesu rimnarha-pə apa Betlehem, ye tanə Judia. Ye nipig a, King Herod rimnamarmaru iran. Kini ai nəmehuə minə tiksın khasi-fiak isok mhauə Jerusalem. Kharkun huvə nar tuk nəmien nımtətien ye kəmhau minə. Kini mhauə misaiyoh mhamə, ² “?Kwajikovə a In hiə, yame rimnarha-pə? In king kape nəmə Isrel. Kafan kəmhau rimnhaktə, yaksəm apa fiak; kini yakamhauə mə jakhavəh-si haktə In.”

³ Mərig King Herod rimnərig nəgkiarien a, iriə nəmə Jerusalem, kimisərig raha. ⁴ Kini rimnofugin hae pris minə mine nəmhajoun minə kape Loa kape Moses, maiyoh əriə mə, “?Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin, In tukraməkeikei marha-pə apa hiə?”

⁵ Kini khani-pən tukun mhamə, “In tukrarha-pə apa Betlehem, ye tanə e Judia. Meinai profet kupan kirik kape Kughen rimirai məknakin mimə,

⁶ “Eh. Betlehem, ye tanə Judia.

Tukhapəh nisəm-əhuyen əmiə mə nəmehuə minə ye taon minə tiksın apa Judia kisapita əmiə,

meinai yemehuə kirik tukrisi-pre irəmiə.

Kini In tukrəm huvə kafak narmamə minə e nəmə Isrel, rəmhen kin yame yermamə ramarha huvə tuk sipsip minə.” *(Maeka 5:2)*

⁷ Məkneikin King Herod rokrən kin narmamə yamə mine kharkun huvə nar khauə, rofugin apis-apis əriə. Maiyoh əriə mə kəmhau a rimnhaktə atuaturuk ye naha nipig. Kini kimnhani-əsah-pən tukun. ⁸ Kini in rimini-pən tuk əriə mimə, “Havən Betlehem, misarha-kin huvə kwajikovə a. Kini tukmə naksəm, nakhani-əsah-pə iran, pəh yo min yakvən mivəh-si haktə In.”

⁹⁻¹⁰ Mərig nipig kimisərig nəgkiarien a, khatərhav, mhavən, misəm min kəmhau kupan yame kimisəm apa fiak, rikiriə ragien pik. Kini kəmhau a rikir əriə mivən mimhen atuaturuk a kwajikovə raməmır ikin. ¹¹ Kini khavən a imə, masəm kwajikovə a iriu nisini Meri. Kini misənimkur ye nımri Yesu mhavəh-si haktə In. Mhavəhsi-ərhav narimnar kapəriə yame nımrin rhaktə pik, mhavəh-si pən gol kimin, mine nımar nar kirik min yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə frangkınsens, mine pomad yame nəmiovin rhuvə, kamni kimə mir.

¹² Kini kwasig ikin, kimisəmərəhav misəm Kughen ramor kwirig kimi əriə mimə, “Tukhapəh nharerig-pənien tuk King Herod, mhakurao-pən ye swaturuk pisin, mharerig-pən iməmiə ikin.”

Josef mine Meri kirərah Yesu miwap mirhuvən apa Ijip

¹³ Kini kwənhatərhav-ta, məkneikin Josef rimnamərəhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rimatərhav-pə tukun mimə, “!Erer aihuaa! Mirəh kwajikovə e iriu nisini mirhap mirhuvin apa Ijip. Kini mirharə aikin mirheriaji Yo əmə jakni-pre tuk ik mə takrherig-pə min. Meinai pəh nien mə tuk tu, King Herod tukruə marha kin kwajikovə e mə tukrhopni.”

¹⁴ Ror pən, yenpig, Josef rarar, mirəh kwajikovə irisir nisini mirhap mirhuvin Ijip. ¹⁵ Kini kimirharə ye tanə a mirheriaji-pən King Herod rimamhə. Kimirharə Ijip rəri-pən əmə Nəgkiarien kape Kughen Yermaru yame rimini-ərhav tuk profet kupan kirik mimə,

“Yimnokrən kin narik yerman mə tukritərhav Ijip.”

(Hos 11:1)

Mobael minə kape King Herod kwəshopni-hopni kwajikovə narman apa Betlehem

¹⁶ Kini ye nipig King Herod ruirkun mə narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien huvə tuk nəmien nimtətien ye kəmhau minə kwənhakurao ye nərigien kafan, məkneikin niemha rhai pik. Kini mher-pən kin kafan mobael minə mə tukhavən Betlehem mine ikin minə fam ipakə tukun masarha kin kwajikovə narman yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru, mə tukshopni-hopni fam əriə. In rimirpen newk kiraru meinai rikin raməsik mə ye nipig atuatur a in a nəmə minə a kimisəm kəmhau iran. ¹⁷ Nar a rimitərhav-pə ror Nəgkiarien kape Kughen Yermaru ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimini-ərhav tuk profet Jeremaea kupan mimə,

¹⁸ “Narmamə ipakə tuk Betlehem* kimisərig piraovin kirik ramasək pik, meinai ramərig raha pik.

Piraovin a in Rejel†. In ramasək tuk kafan kwajikovə minə.

Ripəh nipəhyen mə narmamə tuksəgkiar huvə kimin, meinai kafan kwajikovə narman minə kwənhamhə fam.” (Jer 31:15)

Josef mine Meri mine kwajikovə krhitərhav Ijip mirherig-pən Nasaret

¹⁹ Mərig nipig Josef mine Meri mine kwajikovə kirharə apa Ijip, King Herod rimhə. Kini Josef rimnamrərhav məm agelo kirik kape Kughen Yermaru rini-pən tukun ²⁰ mimə, “Josef. Hekimter. Mirəh kwajikovə e mine nisini, mirherig-pən ye tanə Isrel, meinai narmamə yamə minə khamə tukshopni kwajikovə a, iriə kwənhamhə ta.” ²¹ Ror pən, Josef rarar, mirəh kwajikovə a mine nisini, mirherig-pən min ye tanə a Isrel.

²² Mərig nipig Josef rimnərig mə kwən a Akeleas rimivəh tamhek rimni King Herod, mamarmaru ye Judia, kini in rigin min kin nirerig-pəni tanə a Judia. Kini maməmrərhav məm Kughen rimnor kwirig kimin mimə tukripəh nivəni Judia. Kini rimatərhav mivən iki pisin ye provins a Galili, ²³ kini kirhuvin mirharə ye taon kirik, nhagin e Nasaret. Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet minə kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə kimnhani mhamə,

“Tukamni kimə in yemə Nasaret.”

(Aes 11:1; 53:2)

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kin nəgkiarien kape Kughen

(Mak 1:1-8; Luk 3:1-9, 15-17; Jon 1:19-28)

¹ Newk minə tiksın ruauə muavən ta, kini Jon Baptaes ritərhav-pə, maməvsao-ərhav kin Nəgkiarien kape Kughen apa ye tipəvsik apa Judia, ² mamni mimə, “Sasar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə meinai nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.” ³ Jon Baptaes e, in yermamə yame Aesea, profet kupan kape Kughen, rimini-ta mimə,

“Kwən kirik ramokrapomh ye tipəvsik mamni mimə,

‘Kimia, taksor əpnəpeinə tuk Yermaru, kini misor kafan swatuk ratu-atuk.’” (Aes 40:3)

⁴ Jon rapəh nivəhsi-pəni neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.* Kini nan nəviginiən kəvraiyyuk əmə mine sukapak. ⁵ Kini narmamə khapsaah

* **2:18:** Gris ramni “Nəmə Rama.” Rama in taon kirik ipakə tuk Betlehem. † **2:18:** Rejel e nisın kwən a Isrel kupan; kamni kimə Rejel in mama kape nəmə Isrel. Nipig ramni “Piraovin a in Rejel tukrasək” nipran ramni mə nipian Isrel minə fam tuksasək. **2:23:** Luk 2:39; Jon 1:45 * **3:4:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **3:4:** 2 King 1:8

kimnhasi-pən Jerusalem mine iku pisin ye tanə Judia mine ikin minə ipakə tuk nu e Jodan. Kimnhauə mə tuksəm-ru Jon. ⁶ Kini mamhani-ərhav-pən norien has minə kapəriə. Kini in rimnor baptaes irəriə ye nu a Jodan.

⁷ Mərig nipiḡ Jon rimnəm mə narmamə ye khwen mir e Farisi mine Sadusi khapsaah kimnhauə mə in tukror baptaes irəriə, kini rini-pən tuk əriə mimə, “!Ah! !Kimiə naksahas rəmhen əmə kin snek yamə mine kasərhwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ? Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. ⁹ Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukriḡpəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiet apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ¹⁰ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik riḡpəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, In tukrərəru marakikin-pən ye nap.†

¹¹ “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu yame ramhajoun mə nakwəsəsar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has. Mərig yermamə kirik tukruə kwasig irak, yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əḡkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakrap kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap. ¹² In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim kirik ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukriḡpik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit yame riḡpik əriə mamvən yerkwanu; mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, yame ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

¹³ Kini Yesu rimitərhav Galili muə ye nu e Jodan, mə Jon tukror baptaes iran. ¹⁴ Mərig Jon rimini-əhu skai In mini-pən tukun mimə, “Ratuatuk mə Ik takor baptaes irak. ?Rhawor nakamuə mə jakor baptaes iram?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Takpəh nəpəhyen. Kughen rimini mə ratuatumə takor baptaes irak.” Kini Jon rimneighan kin. ¹⁶ Kini mor baptaes ye Yesu. Kini nipiḡ Yesu rimneiwaiyu mhəkimter min ye tame nu, məkneikin napuə rəkwaag, kini rəm Nanmin kape Kughen reiwaiyu-pə rəmhen kin mak ye tanə, maməkwtə-pən iran. ¹⁷ Kini nəḡkiarien kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “In e narik, yame yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

4

Setan ramarkut tuk nukuraoyen ye nərigien kape Yesu

(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

¹ Kini Nanmin kape Kughen rimikir Yesu mivən ye tipəvsik, mə Setan* tukrivəhsi-pən vəhsi-pən kimin. ² Kini Yesu rimnəpəh nəviginien kape nipiḡ

3:7: Mat 12:34; 23:33   **3:9:** Jon 8:33,39; Rom 4:12   † **3:10:** Jon Baptaes raməḡkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.   **3:10:** Mat 7:19; Luk 13:6-9   **3:11:** Jon 1:26-27,33; Wok 1:5,1:3:25   **3:16:** Jon 1:32   **3:17:** Sam 2:7; Aes 42:1; Mat 12:18; 17:5; Luk 9:35   * **4:1:** Setan in yemehuə kape nanmin has minə.   **4:1:** Hib 2:18; 4:15

foti, yeraan mine yenpig, kini məmkərəv pik. ³ Kini Setan† ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi Yesu mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik Ji Kughen əfrəh, ni-pən tuk kapiə minə e pəh khaukrekin mhauə misor bred kin.”

⁴ Mərig Yesu rhorpin nəgkiarien mimə, “Nikam. Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Narmamə to khapəh nhamragh-əmə-yen ye nəviginien. Mərig kamhamragh min ye nəgkiarien minə fam yame ramsi-pən tuk Kughen.’ ” (*Dut 8:3*)

⁵ Kini Setan rimikir Yesu mivən apa Jerusalem, mərip In ye Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp. ⁶ Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə Ik ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “ ‘In tukurher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk Ik. Tukharaptəkin Ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pəniən nihum ye kapiə kirik.’ ” (*Sam 91:11, 12*)

⁷ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mimə, “Nikam. Nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə, ‘Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəmiə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’ ” (*Dut 6:16*)

⁸ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini mhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, mine nehuəyen kapəriə, ⁹ kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə nakəhuak kimi yo, yakvəhsi-pre narimnar m-fam e kimik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “!Setan, əta irak! Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəmiə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ ” (*Dut 6:13*)

¹¹ Kini ai Setan rəta iran, kini agelo minə kimnhauə misasitu iran.

Yesu rimirikakun mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen ye provins e nhagin e Galili

¹²⁻¹³ Kini ye nipig a, kimnharaptəkin Jon Baptaes, kirəhsi-pən ye kalabus. Kini nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen kin, kini mivən apa yerkwənu kirik ye provins Galili, nhagin e Nasaret. Mamarə apaikin, mitərhav, mivən apa taon kirik e Kapaneam, ipakə tuk lugun e Galili, mamarə apaikin. Kwənmhaan a in kwənmhaan kape kwənərəus mir kape Isrel e Sebulun mine Naftali. ¹⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə,

¹⁵ “Kwənmhaan kape nəmə Sebulun mine Naftali, kawərer ye swatuk ramvən apa ye lugun ehuə e Galili, ye nikar tanə pən ye nu e Jodan.

In e provins e Galili - ime narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel.

¹⁶ Nəmə aikin a kimisarə ye nəpignəpien, kini misəm nikhakien kirik. Kini rinamraan.

Nikhakien ehuə rimnəsia-pen əriə yamə mine kimnisarə ye nəpignəpien kape nimhəyen e yame ramhotəkin əriə ye nipig mifam.” (*Aes 9:1-2*)

¹⁷ Kini ririkakun ye nipig a, Yesu rinamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mamni mimə, “Sasar ye nərigien kapəmiə tuk norien has minə, meinai nipig yame Kughen tukramarmaru ye narmamə ruauə pakə.”

Yesu rimnokran kin narmamə kuas mə tukhauə kafan narmamə minə (Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

¹⁸ Yesu raməriwək ye nikar lugun ehuə e Galili kini məm kwərə mir kiraru. Iriu piauni. Andru mine Saemon (yame nhagin min kirik e Pita).

4:2: Eks 34:28 † 4:3: Gris ramni, “Kini yermamə kape nivəhsi-pən vəh-si-pəniən ruə.” 4:4: Kol 1:16-17 4:12-13: Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19-20 4:17: Mat 3:2; 19:27

Iriu kwarukin net apa ye lugun, meinai iriu yermamə mir kape niviyeŋ kəmam. ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rauə mirakwasig kin Yo, mirauə kafak yermamə mir. Yo jakor əmiru nakrauə yermamə mir kape niviyeŋ narmamə.”

²⁰ Məkneikin, iriu kimiwəpəh kapəriu net mirakwasig kin in.

²¹ Kini Yesu rəriwək kəskəh mən, məm kwərə mir kiraru mən, iriu piauni. Nhagriu e Jemes mine Jon, ji Sebedi mir. Kawkwətə ye nəkwai bot irisir rimriu, marhajir əsigin kapərisir net. Kini Yesu rimnokrən kin əriu mə tukrauə, ²² məkneikin kwərə, mwəpəh bot, mine rimriu, kini mirakwasig kin.

Yesu ramhajoun narmamə kini mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə (Luk 6:17-19)

²³ Kini Yesu raməriwək ikin minə ye provins e Galili, mamhajoun narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, maməvsao-ərhav kin nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə ye nəmhəyen pisin pisin. ²⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu rarkurao fam ye provins e Siria. Kini narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhauə tuk Yesu. Kapəriə nəmhəyen ror məkneikin: Tiksin kamhamhə; ticsin, niprairiə rimamhə; ticsin, nanmən has ramərer-pən irəriə; ticsin, nikəvaan ramor əriə; kini ticsin, niprairiə fam rimhə. Mərig Yesu rimnor huvə fam əriə. ²⁵ Kini nəmə Galili khapsaah, mine nəmə Dikapolis, mine nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə ikin minə apa nikarən pən apa ye nu e Jodan khapsaah kimnhakwasig kin In.

5

Yesu ripik kafan narmamə minə mishaktə mhavən ye tukwas, raməvhag kimi əriə (Luk 6:20-23)

¹ Nipig Yesu rimnəm nukwhao ehua yame ramkwasig kin, kini In rhaktə fiak ye tukwas kirik, kini məkwətə. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin.

² Kini In rimirikakun mahajoun əriə mimə,

³ “Narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə masətigtə əmə ye Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai iriə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəriə.

⁴ Narmamə yamə mine kisasək, kini rikiriə raməmhə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrəgkiar vi vi kimi əriə.

⁵ Narmamə yamə mine khapəh nhavəh-si-haktə-atukien əriə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukrivəhsi-pən tokrei tanə e kimi əriə.

⁶ Narmamə yamə mine kisorkeikei pik yerkiria m-fam mə nimraghien kapəriə tukratuatuk ye nimri Kughen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen tukror nimraghien kapəriə in ratuatuk.

⁷ Narmamə yamə mine rikiriə rehuə tuk narmamə, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai Kughen rikin rehuə tuk əriə.

⁸ Narmamə yamə mine rikiriə ratuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tuksəm Kughen.

⁹ Narmamə yamə mine kasərəhu nəmərinuyen, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai tukokrən kin əriə kimə ji Kughen minə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kamuh əriə tuk norien atuatuk, iriə e kisarə ye nihuvəyen əfrakis meinai Kughen ramarmaru irəriə.

11 “Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis nipiḡ narmamə kasor nahasien kimi əmiə meinai kimiə narmamə kafak minə. In e tukhani hah əmiə, misoriah əmiə, miseikuə irəmiə mamhani nəḡkiarien hah misoriah əmiə kin. 12 Nəfrakisien, narmamə kimisor min məknakin ye profet minə kupan rəmhen kin yame kasor irəmiə ai taktakun. Ror pən, sagien pik, meinai nərokien ehuə kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.”

*Niḡər mine nikakien
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)*

13 Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə naksəmhen kin niḡər kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Kini məriḡ tukmə niḡər rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Riḡəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə.

14 “Kimiə naksəmhen kin laet kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Keinein nerkwaiḡien kin taon yame kimivhirəkin yerpiḡ ye tukwas. 15 Kini yer-mamə kirik rikək yame to rəsia-pən ye laet kini mivai-pən ye niḡip. Nikam. Niḡip tukmə rəsia-pən ye laet tukraməkeikei mukrai-haktə pən ikin kamukrai-pən laet ikin, mə laet tukrisia-pen fam narmamə apa imə. 16 Kini ye norien kirikianə əmə min, sor laet rəsia ye nimraghien kapəmiə pəh narmamə tuksəm wok huvə yamə mine nakasor, kini mhavəhsi-haktə nhag Rimimiə Kughen yame ramarə ye rao ye neai.”

Nimraghien kape Yesu rimnor Loa kape Moses ruauə minor nəfrakisien kin

17 Kini Yesu ramni min mimə, “Rikimiə tukriḡəh nuhyen mə yimauə mə jakarakikin Loa kape Kughen uə nəḡkiarien kape profet kupan minə. Nikam. Pəh nien mə yimauə mə jakarakikin əria, məriḡ yimauə mə jakor nəḡkiarien minə a khauə misor nəfrakisien kin. 18 !Nəfrah! Yakamni-pre tuk əmiə mimə niḡip tokrei tanə mine neiai kwarə, kini Loa, in min tukramarə. To nar kirik riḡəh nirkəkien iran. Nar apnapiḡ in leta kwakwə əmə, kini Loa tukrərer mor wok meriaji-pən nəḡkiarien minə fam kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin. 19 Ror pən, narmamə yamə mine kisəpəh loa, mishajoun narmamə mə iriə min tuksəpəh, nar apnapiḡ mə nəḡkiarien kəskəh əmə kirik ye loa kape Moses, tukokrən kin əria kimə iriə yetanə əḡkəp ye rao ye neai. Məriḡ narmamə yame mine kasor loa minə a, mishajoun narmamə kin, tukokrən kin əria kimə iriə yerpiḡ əḡkəp ye rao ye neai. 20 Yakamni məknakin tuk əmiə meinai kapəmiə norien tukraməkeikei matuatuk huvə əḡkəp ye nimri Kughen rapita norien kape Farisi minə mine nəmhajoun minə kape Loa, yame khamə ta mə iriə kisatuatuk huvə. Məriḡ tukmə kapəmiə norien riḡəh natuatuk-huvə-yen ye nimri Kughen, to nakhapəh nhavənien misarə apa ye rao ye neai.”

Niemha in rahas rəmhen kin nhopniyen yermamə

21 Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsəriḡ ta nəḡkiarien yame nəmhajoun kimnhani-pən tuk riḡmiə minə, mhamə, ‘Takhapəh nishopniyen yermamə’

(Eks 20:13) kini, ‘yermamə yame ramhopni yermamə, in tukraməkeikei mərer ye nimri mirh mivəh narpinien.’

(Dut 5:17) 22 Məriḡ Yo yakamni-pre tuk əmiə mə, tukmə yermamə kirik, niemha rhai in tuk nar kirik yame piauni rimnor, ratuatuk mə kwən a yame niemha ramhai in tukrərer ye nimri mirh mivəh narpinien. Kini tukmə yermamə kirik rimnhek piauni*, ratuatuk mə in tukrərer ye nimri kaonsel. Kini tukmə yermamə kirik raməko-pən yarmhə

5:11: 1 Pita 4:14   5:12: 2 Kron 36:16; Wok 7:52   5:14: Jon 8:12; 9:5   5:15: Mak 4:21; Luk 8:16; 11:33   5:16: Efes 5:8-9; 1 Pita 2:12   5:17: Rom 3:31   5:18: Luk 16:17; 21:33   5:19: Jem 2:10   * 5:22: Nəḡkiarien Gris ramni mə, “Tukmə ramni-pən tuk piauni mə ‘!Rakah!’ Nəḡkiarien e in narpakwaiyen.

kimi in kirik, ratuatuk mə yermamə yame rımını nəgkiarieren a tukrivən ye nap ehuə.

²³ “Kini tuk norien a, tukmə nakamvən ye tebol ye Nimə Ehuə Kape Kughen mə takvəhsi-pən nar kirik kimi Kughen, mərig aikin a, tukmə rikim raməsik piam yame rımnor niemha kimik, uə ik nımnor nar kirik kimin yame rıpəh nəmhenien, ²⁴ pəh pi pom kafam nivəhsi-pənien, kini mivən məm piam mwərəhu huvə nətərigien kapəmıru, mırəpəh niworien tikmir, mıwor kirikianə, kini ai, mıpivən mıpivəhsi-pən nar kirik kimi Kughen ye tebol.

²⁵ “Tukmə yermamə kirik rımə tukrərip ik ye nımrı mirh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mıravən ye nımrı mirh, rhuvə mə takaməkeikei məkupən mərəhu nəmərınuyen tuk əmiru minə, tamə rəukəkin ik mivən ye nımrı mirh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermı polis. Kini polis rırəh ik mivən mətapig əsigin ik ye kalabus. ²⁶ Kini yakamni-pre nəfrakisien tuk ik, mə tukmə ror məknakin, to nakpəh nap-tayen ye kalabus meriaji mor infamien ye narpınien kafam.”

Rikim tukripəh nəkrəhyen kin piraovın

²⁷ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig nəgkiarieren e mə, ‘Kimiə yamə mine nakwəsarkurək ta, takhapəh nisəkrəhyen kin piraovın. (Eks 20:14; Dut 5:18) ²⁸ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman rəm piraovın pisin kini rikin raməkrəh kin, in rinor ta təvhagə has yerkin, rəmhen kin yame rımnəkrəh əfrakis kin. ²⁹ Kini tukmə nımrım matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nımrım kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nıpram piəpiə. ³⁰ Kini tukmə kwermım matuk ror nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermım kirikianə, rapita yame takvən ye nap ehuə kin nıpram piəpiə.”

Takpəh nəpəhyen kafam piraovın

³¹ Kini Yesu ramni min mimə, “Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren e yame ramni mimə, ‘Yermamə yame raməpəh kafan piraovın, in tukraməkeikei nivəhsi-pən nəkwəkwə kirik kimin yame ramhajoun mə rımnəpəh.’ (Dut 24:1-4) ³² Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik raməpəh kafan piraovın yame rıpəh nivən-hanəyen tuk yerman pisin kirik, kini pian a rarar mıkwasig kin yerman pisin, rəmhen kin mə piraovın a rımnor təvhagə hah, mərig təvhagə has a rımirikakun ye yerman hanə kafan. Kini tukmə kwən kirik rikir piraovın a, in rəmhen kin yame rımnəkrəh kin piraovın a.”

Takpəh nivəhyen kwəsuyə nhag yermamə kirik, mərig takəfrakis əmə

³³ Kini Yesu ramni min mimə, “Nakwəsərig ta nəgkiarieren kirik min yame nəmhajoun minə kımnhani-pən tuk rıptawə minə mhamə, ‘Tukmə nımnhani nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, takhapəh nisakapırien nəgkiarieren kapəmiə. Kini tukmə nımnhani-pən nəgkiarieren kirik kimi Kughen Yermaru, sor.’ (Lev 19:12; Nam 30:2; Dut 23:21) ³⁴ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, takhapəh nhaniyen nhag yermamə kirik mə tukror kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin. Takhapəh nhaniyen nhag rao ye neai, meinai Kughen ramkwətə ikin mamarmaru. ³⁵ Mhapəh nhaniyen nhag tokrei tanə, meinai Kughen ramarmaru ikin. Mhapəh nhaniyen nhag Jerusalem, meinai in taon kape King Ehuə. ³⁶ Mhapəh nıshajounien kapəmiə kapə mə kafam nəgkiarieren tukror nəfrakisien kin, meinai kapəmiə nəsaninien rikək tuk nukreikinien

nīkwānemīā mā tukrhawən uə tukrapīg. ³⁷ Məriḡ taksəfrakis nīpīg m-fam. Tukmā nakseighan kīn nar kīrik, sor. Kīni tukmā naksəpəh, hapəh. Məriḡ Setan in ramherer narmamə mā tukhani nhag nar kīrik mā tukror nəḡkiarīen kapəriā ror nəfrakisīen kīn.”

*Takhapəh nisarpīnien tai təvhagə has
(Luk 6:29-30)*

³⁸ Kīni Yesu ramni mīn mīmə, “Kīmīā nakwəsəriḡ ta nəḡkiarīen kīrik ramni mīmə, “Tukmā yermamə kīrik rhapīs nīmri yermamə kīrik, tukaməkeikei khopīs mīn nīmri. Kīni tukmā yermamə kīrik rhopir kweru yermamə kīrik, tukaməkeikei khopir mīn kwerun.” *(Eks 21:24; Lev 24:20; Dut 19:21)*

³⁹ Məriḡ Yo yakamni-pre tuk əmīā mīmə, takhapəh nisarpīnien tai təvhagə has yame kamor-pre kīmī əmīā. Kīni tukmā yermamə kīrik rəriḡ nīkapīm matuk, kīni nakukreikīn-pən mīn nīkarīn pəh rəriḡ. ⁴⁰ Kīni tukmā yermamə kīrik rīvəh-si-pən ik ye kot maməkeikei kīmīk mā takvəhsi-pən kafam sot kīmīn mā tukrəhū huvə nətəriḡien kapəmīru, vəhsi-ta mīn kafam kot mīvəhsi-pən kīmīn. ⁴¹ Kīni tukmā mobael kīrik raməkeikei kīmīk mā takrur kafan nīḡip məriwək rəmhen kīn kilomita kīrikianə, takriḡin məriwək meriaji kilometa kīraru. ⁴² Vəhsi-pən naha nhagīn kīmī yermamə yame ramaiyoh ik kīn. Kīni takpəh nīni-əhuyen yermamə kīrik yame rīmə tukrivəh kafam kīrik nar kīrik mīvən, kīni mīrerīḡ-pə mīn mīrəhsi-pre mīn.”

*Sorkeikei tikmīr kapəmīā mīnə
(Luk 6:27-28, 32-36)*

⁴³ Kīni Yesu ramni mīn mīmə, “Nakwəsəriḡ ta mə, “Takasəkeikei mīsorkeikei kīmīā mīnə tiksin, kīni masəməkīn kapəmīā tikmīr mīnə.” *(Lev 19:18)*

⁴⁴ Məriḡ Yo yakamni-pre tuk əmīā mā taksorkeikei kapəmīā tikmīr mīnə, kīni masəhuak tuk narmamə yamə mīne kasor ahas pre kīmī əmīā, ⁴⁵ kīni norien a ramhajoun mā kīmīā ji Kughen Rīmīmīā, yame ramarə apa ye rao ye neai. Kīni sor məknakīn meinai Kughen ramor mīrh raməsia-pen nəmə huvə mīnə mīne nəmə has mīnə. Kīni In mamor nəhiḡ riḡ mamuh nəmə atuaturuk mīne narmamə yamə mīne khapəh nisatuaturukien. ⁴⁶ Məriḡ tukmā naksorkeikei əmə narmamə yamə mīne kasorkeikei əmīā, Kughen to riḡpəh nərokien əmīā iran, meinai nar apnariḡ mā nəmə has mīnə rəmhen kīn narmamə yamə mīne kasərer tuk mane kape takis, məriḡ iriā mīn kasorkeikei narmamə yamə mīne kasorkeikei əriā. ⁴⁷ Kīni tukmā nakhavəh əmə kīmīā mīnə tiksin mīsəḡkiar kīmī əmīā mīnə, pa rīmə nakasor nar kīrik rhuvə rapita narmamə mīnə tiksin. Nakharkun mā nar apnariḡ narmamə yamə mīne khapəh nharkunien Kughen, məriḡ iriā mīn kasəḡkiar kīmī əriā mīnə tiksin.”

⁴⁸ Kīni Yesu ramni mīn mīmə, “Rīmīmīā Kughen In ratuaturuk, ror pən, norien kapəmīā tukraməkeikei matuaturuk mīn.”

6

Takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmīā tuk norien huvə yame nakasor

¹ Kīni Yesu ramni mīn mīmə, “Tukmā naksor nar atuaturuk, takhapəh nīsorien mā tukəm kəḡnəḡin əmīā tukun, tamə Rīmīmīā ye rao ye neai riḡpəh nərokien əmīā iran. ² Ror məkneikīn, tukmā nakhavəh-si-pən nar kīrik kīmī yavən has mīnə mā taksasitu irəriā, hapəh nīsorien ye norien kape narmamə yame norien kapəriā rhuvə məriḡ rikiriā rahas. In e, nīpīg kīsasitu ye yavən has mīnə, masher naiyuk, mhani-ərhav ye nīmə kape nofugīnien mīne ye nəkwai swaturuk, mā narmamə tuksəm khasiai əriā tukun. Məriḡ yakamni

nəfrakisien tuk əmiə mīmə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə [in e nisaiyen kape narmamə]. ³ Mərig kimiə, tukmə nakhavəh-sipən nar kirik kimi yavən has minə mə taksasitu irəriə, takhapəh nisəpəhyen mə narmamə tuksəm. Nar apnapig mə kwermim matuk, mərig takpəh nəpəhyen mə tukrəm. ⁴ Sor məkneikin mə narmamə tukseinein norien huvə minə kapəmiə, kini Rimimiə yame raməm norien apisapis kapəmiə minə, In tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.”

Norien kape nəhuakien
(Luk 11:1-4)

⁵ Kini Yesu ramni min mīmə, “Nipig naksəhuak, hapəh nisəri-pəniyen norien kape narmamə yame kapəriə norien rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. In e, kisorkeikei mə tuksərer ye nimə kape nofuginien, mine ye swatuk pisiək, masəhuak mə narmamə tuksərig əriə. Yakamni əfrakis tuk əmiə mīmə iriə kasor məknakin, minhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e nisaiyen kape narmamə]. ⁶ Mərig tukmə nakhamə taksəhuak, havən apa ye nəkwai nimə kapəmiə, misətapig, masəhuak kimi Rimimiə yame kipəh nəmien In. Kini Rimimiə, yame raməm kapəmiə norien apisapis minə, tukrərok əmiə tuk kapəmiə norien huvə minə.

⁷ “Kini tukmə naksəhuak, takhapəh nisəwhai-kəjiyen nəgkiarien ripsaah yame nipran rikək, rəmhen kin yame narmamə yamə mine kaseinein Kughen kasor. Iriə khamə ta mə kapəriə kughen minə tuksərig əriə tuk nəgkiarien minə khapsaah yamə mine kasəhuak mamhani. ⁸ Hapəh nisorien rəmhen kin əriə, meinai, kwasig ikin naksaiyoh kin nar kirik, Rimimiə In ruirkun ta naha nhagin yame naksəkwakwə kin. ⁹ Kini ror məkneikin, tukmə nakhamə taksəhuak, səhuak məkneikin:

“Rimtawə ye neai, nhagin rəmrahəkə, pəh narmamə tukhasiai Ik.

¹⁰ Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə,

Kini pəh nar yame Ik nakorkeikei in tukruə mor nəfrakisien kin ikin e tokrei tanə rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai.

¹¹ Nipig mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipig e towei.

¹²⁻¹³ Pəh nipəhyen əmawə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əmawə tamə yakhamir.

Kini vəhsi-ta əmawə tuk kwermi Setan.

Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə minə meinai kimawə yakhapəh nharaptəək kin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.*

¹⁴ Səhuak məknakin meinai tukmə nakhapəh nisarpinien tai norien has yamə mine narmamə kasor irəmiə, Rimimiə ye rao ye neai tukripəh narpinien kapəmiə norien has minə. ¹⁵ Mərig tukmə naksarpin norien has yame narmamə kasor irəmiə, Rimimiə min tukrəkeikei marpin norien has yame nakasor.”

Nəpəhyen nəviginien tuk nəhuakien

¹⁶ Kini Yesu ramni min mīmə, “Tukmə nakhamə taksəpəh nəviginien tuk nəhuakien, hapəh nisorien nimrimiə rəpou rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə mərig yerkiəriə rəmkimik. Iriə kasor nimiriə ror pisin, mə narmamə tuksəm əriə mə nikumhə raməs əriə, khasiai əriə tukun. Yakamni əfrah mə iriə kwənhavəh ta nərok piəpiə kapəriə- [in e

6:5: Mat 23:5; Luk 18:10-14   **6:7:** 1 King 18:26-29   **6:8:** Mat 6:32   **6:10:** Luk 22:42   * **6:12-13:** Kōpi akwas tiksın kape Niutesteman kamharpin nəgkiarien e mhamə, “Meinai Ik pisin əmə Yermaru, Ik pisin əmə nakavəh nəsaninien, mine nar huvə minə, kafam pisin əmə, ripəh norien infamien. Amen.”

nisiaiyen kape narmamə]. ¹⁷ Mərig nīpig naksəpəh nəviginien, misəhuak kimi Kughen, saikwas ye nīmrimia, misətei huvə ye nīkwənemia, ¹⁸ mə narmamə tuksəm əmia khapəh nharkunien mə naksəpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini Rīmimia, yame kīpəh nəmien In, In pisin əmə tukrəm mīrkun. Kini Rīmimia yame raməm kapəmia norien apisapis minə, tukrərok əmia tuk kapəmia norien huvə minə.”

Taksor nītip kapəmia apa rao ye neai
(Luk 12:33-34)

¹⁹ Kini Yesu ramni min mīmə, “Takhapəh nisəwhai-kəjiyen kapəmia nautə ye tokrei tanə e mə tukripsaah. Ye tokrei tanə e, ivn minə mine nəmtəyen raməs narimnar ikin, kini yəkrəh minə kisat-pən imə, misəkrəh kin narimnar. ²⁰ Mərig taksor nītip kapəmia apa rao ye neai. Kini ikin aikin a, to ivn minə mine nəmtəyen rīpəh nəsien narimnar aikin, kini to yəkrəh minə khapəh nisat-pəniyen aikin. ²¹ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmia narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimia tukrivən min aikin.”

Nikhakien kape laet
(Luk 11:34-36)

²² Kini Yesu ramni min mīmə, “Nəkwai nīmrim in rəmhen kin laet yame ravəhsi-pre nikhakien ye nīpram. Tukmə nəkwai nīmrim mir kirahuvə, rəmhen kin mə nīpram rukwar kin nikhakien. ²³ Mərig tukmə nīkwai nīmrim mir kwahas, rəmhen mə nīpram rukwar kin nəpignapien. !Kini tukmə nikhakien ye nīpram rəmhen əmə kin nəpignapien, in rəmhen kin yame nakamarə əfrakis aikin rəpignəp ikin!

To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane
(Luk 16:13)

²⁴ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwis-kwisien wok kimi Kughen mine mane.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mivəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə
(Luk 12:22-31)

²⁵ Kini Yesu ramni min mīmə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmia mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nīmraghien kapəmia mə taksən naha, mhanim naha, uə mə takvəhsi-pən naha neipən. ?Nakharkun mə nīmraghien kapəmia rapita nəviginien, kini nīpraimia rapita neipən? ²⁶ Səm-ru man minə ye nīmago-ago. Khapəh nisəsimien, mhapəh nisarha-kinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəria nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Rīmimia ye rao ye neai raməvigin əria. !Mərig nakharkun mə In rorkeikei pik əmia rapita man minə! ²⁷ ?Tukmə nakətərig pik tuk nīmraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to rīpəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nīmraghien kapəmia.

²⁸ “?Kini rhawor e naksətərig pik tuk neipən? Səm-ru jhi nai yamə mine kamhavirus. Iria khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəria neipən. ²⁹ Mərig yakamni-pre tuk əmia mə King Solomon kupan, kafan nautə rehə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rīpəh nihuvə-pikien mapita jhi nai minə a. ³⁰ Jhi nai minə kishaktə tuk nīpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əria ye nap. Mərig Kughen ramor əria kamhavəh-si-pən neipən

huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nīkam? !Ʒwəh! Kafak narmamə mīnə. Kapəmiə nhatətəyən in rəkəskəh əmə. ³¹ Ror pən, takhapəh nisətərig-pikien mhani mhamə, “?Jaksən naha?” uə “?Jakhanim naha?” uə “?Jakhavəhsi-pən naha neipən?” ³² Meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyən ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar mīnə a. Mərig Rīmimiə rirkun narimnar yamə mine naksəkwakwə kīn ye nīmraghien kapəmiə. ³³ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen mine nīmraghien atuatur, pəh iriu tukwərer əkupən ye nīmraghien kapəmiə, kīni Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nīmraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə. ³⁴ Ror məkneikīn, takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar yamə mine tukianəkwamer nakhavəh, meinai narimnar kape tikianəkwamer, iriə kape tuknəkwamir. Nīmraghien kape towēi in rəutən pik, takpəh norien narkutien kimik mamətərig tuk narimnar kape tikianəkwamer.”

7

Takhapəh nhaniyen nīkar narmamə (Luk 6:37-38, 41-42)

¹ Kīni Yesu rīmīni mīn mə, “Takpəh nəm-pənien nar has ye narmamə, tamə Kughen mīn rəm-pre nar has irəmiə. ² Meinai nəgkiarīen skai yame nakamhāni hah yermamə kīrik, Kughen tukrīni əmə mīn iram rəmhen kīn yame nīmīni. Tukmə nakəkīr narmamə ye norien yame ratuatuk, Kughen tukrəkīr ik ye norien yame ratuatuk. Mərig tukmə nakəkīr oror narmamə ye norien yame rīskai, Kughen tukror əmə mīn iram rəmhen kīn yame ik nīmnor.

³ “?Rhawor nakamhāni nīmoptanə yame ramswin-pən ye nīmri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nīmrimīə? ⁴ Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nīmrimīə, ?takshawor pən iran mine mhasur ta nīmoptanə ye nīmri piaumiə? ⁵ Kimiə naksəmhen kīn narmamə yamə mine kamhāni nar mhapəh nisorien. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nīmrimīə, kwasig ikīn, nakharkun nisəm-huvəyən nīmoptanə yame ramswin-pən ye nīmri piaumiə mīpihasur-ta.”

Nivəhsi-pənien nəgkiarīen kimi narmamə yame khapəh nisəhuakien

⁶ Kīni Yesu rīmīni mīn mə, “Hapəh nhavəhsi-pənien narimnar kape Kughen kimi narmamə yamə mine kisahas rəmhen kīn kuri mīnə, tamə kisarar mīsəs əmiə. Kīni mhapəh nisarakikīn-pənien nar huvə mīnə kapəmiə* kimi [narmamə yamə mine kisəmkimik rəmhen kīn] pukəh mīnə, tamə kasəriwək əsuun.”

Saiyoh kīn, misarha kīn, misəsik-əsik tapig (Luk 11:9-13; 6:31)

⁷ Kīni Yesu rīmīni mīn mə, “Saiyoh Kughen kīn narimnar, kīni In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. Sarha kīn, misəm. Səsik-əsik tapig, kīni tapig tukrəhitə tuk əmiə. ⁸ Yakamni məknakīn meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kīni narmamə yamə mine kasarha kīn, tuksəm mīn. Kīni yamə mine kisəsik-əsik tapig, tapig tukrəhitə tuk əriə.

⁹ “?Yermamə kīrik aikīn irəmiə yame tukmə tīni raiyoh kīn bred, mərig in tukrivəhsi-pən kapier uə, nīkam? !Nīkam! ¹⁰ ?Uə tukmə nīpig raiyoh kīn kəmam, mərig in tukrivəhsi-pən snek uə? !Nīkam! ¹¹ Kimiə naksahas

6:32: Mat 6:8   **6:33:** 1 King 3:11-14; Sam 37:4,25; Rom 14:17   **7:1:** Rom 2:1; 1 Kor 4:5; Jem 4:11-12   **7:2:** Mak 4:24   * **7:6:** Gris ramni mə “Takpəh narakikīn-pən-ien ‘perel’ kapəmiə kimi pukəh mīnə.” Perel in rəmhen kīn kapier kīrik yame nīmri rhaktə.   **7:7:** Mak 11:24; Jon 14:13; 15:7; 16:23-24   **7:8:** Jon 15:7; Jem 4:3; 1 Jon 3:22

pawk, mharkun nhavəhsi-pənién narimnar huvə minə kimi jimiə minə. Mərig Rimimiə ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə. Kini nəfrakisien mə In tukrivəhsi-pən nar huvə minə kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.

¹² “Kini sor huvə pən kimi narmamə m-fam ye norien minə fam yame naksorkeikei mə narmamə tuksor minə kimi əmiə, meinai norkeikeiyeen raməpkəfugin nəgkiarién fam ye loa kape Moses mine profet kupan minə.”

*Swatuk kīraru
(Luk 13:24)*

¹³ Kini Yesu rimini minə mə, “Kimiə takasəkeikei mhakurao ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai kwəruə yame rehuə, mine swatuk yame rimar, ramkīr-pən narmamə ye nap ehuə. Kini narmamə khapsaah tukhakurao-pən ye kwəruə a. ¹⁴ Mərig kwəruə yame rəkəskəh, mine swatuk yame rəutən, ramkīr-pən narmamə ye nimraghién rerin. Kini narmamə kwatiksīn əmə tuksəm.”

*Yesu tukrivəhsi-pən narpinién kimi narmamə yamə mine kaseinein In
(Luk 6:43-44)*

¹⁵ Kini Yesu ramni minə mə, “Takasərig əmiə tuk profet eikuə minə. Iriə tukhauə tuk əmiə misəpou rəmhen kin sipsip; mərig rikiriə rəmhen kin kuri aparū yamə mine kasəkwəpah. ¹⁶ Narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghién kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas. Kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; kini kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig. ¹⁷ Ye norien kirikianə minə, nai huvə tukramkuə kin kwənkwai nai huvə; kini nai hah tukramkuə kin kwənkwai nai hah. ¹⁸ Nəpgin kirik rikək yame ramkuə kin kwənkwan yame kipəh nənién. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə. ¹⁹ Nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen kin kwənkwairiə yame rhuvə, tukərapir-pir, karakə-pən kin ye nap. ²⁰ Ror məkneikin mə narmamə kasəm kwənkwan ye nimraghién kape profet minə, kharkun mə khahuvə uə kisahas.

²¹ “Nar apnəpig mə narmamə kasokrən kin Yo mə Yermaru, mərig pəh nien mə iriə m-fam tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. Mərig yamə mine kasor nəkwai Rimik yame ramarə ye rao ye neai, iriə en tukhavən misarə ye narmaruyen kape Kughen. ²² Ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə mifam iran, narmamə khapsaah tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘! Yermaru! !Yermaru! ?Rhawor? ?Nakirkun əmawə uə nikam? Kimawə yimnhani-ərhav nəgkiarién kafam yame nimivəhsi-pə kimi əmawə. Kini misəko-ta nanmin has ye nhagim. Kini masor nimtətien minə.’ ²³ Mərig Yo jakni-pən atuətuk tuk əriə mimə, ‘!Ah! !Yakpəh hanə nirkunien əmiə! !Havən isok tuk Yo! Kimiə yor təvhagə has minə.’ ”

*Nəgkiarién kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim
(Mak 1:22; Luk 6:47-49)*

²⁴ Kini mini minə mimə, “Ror məkneikin meinai narmamə yamə mine khauə tuk Yo, kini misətərig kin nəgkiarién kafak, masarar, misor narimnar yame yakməni, narmamə en kisəmhen əmə kin yermamə yame kafan nirkunien rehuə, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. ²⁵ Kini nipig tukmə nəhig ripəh kini yapiwən raiyu, kini nimətag ramuh nimə, to rapəh nimirién, meinai nihun ramərer tim tim ye kapier. ²⁶ Mərig narmamə yamə mine kasərig

7:11: Jem 1:17   **7:12:** Mat 22:39-40; Luk 6:31; Rom 13:8-10; Gal 5:14   **7:15:** Mat 24:24; Wok 20:29; 2 Pita 2:1   **7:16:** Gal 5:19-22; Jem 3:12   **7:19:** Mat 3:10; Luk 3:9; Jon 15:6   **7:20:** Mat 12:33
7:21: Luk 6:46; Jem 1:25   **7:23:** Luk 13:25-27; Sam 6:8; 2 Tim 2:19

nægkiarien kafak, mhapəh nisorien, iriə kisəmhən kin yermamə yame kafan nirkunien rikək. Tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nīpakir. ²⁷ Kini nīpig tukmə nəhig rīp, kini yapiwən raiyu, kini nīmətag ramuh nimə, rəusərku, mowhan əpīr-pīr.”

²⁸ Kini Yesu rīmnor infamien ye kafan nəvhagien, nukwhao ehuə a kisərig kafan nhajounien, kisakur ²⁹ meinai rīmnhajoun əriə, kisəm mə rīpəh nəmhənen kin nəmhajoun mīnə kape Loa kape Moses, meinai nəgkiarien kafan, nanmīn aikin.

8

Yesu rīmnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen e leprosi (Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Kini Yesu rīmasi-pən ye tukwas meiwaiyu-pə, kini narmamə khapsaah khakwasig kin. ² Kini kwən kirik yame ravəh nəmhəyen əutən kirik e leprosi raməmīr ye tīkin ruə meiwaiyu, mənīmkur-pən tukun, mīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkīmīk irak.”

³ Kini Yesu rərao-pən mīrap kwən a, mīmə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhəyen e leprosi rikək iran.

⁴ Kini Yesu rīmīni-əhu in mīmə, “Takpəh nīni-ərhavyen narīmnar mīnə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nīpram rīnor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən Loa kape Moses, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkīmīk ruirkək.”

Nhatətəyen kape yemehuə kape mobael (Luk 7:1-10)

⁵ Kini Yesu rīmavən mītərhav-pən taon Kapaneam, kini yamehuə kirik kape Mobael kape Rom rīmauə məm Yesu, maiyoh kin nasituyen, mīmə, ⁶ “Yermaru. Kafak yorwok ramhə, kini mamapīr apa ye nimə kafak, nīpran fam rīmhə. Kini ramərig pīk nəmhəyen.”

⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Əwəh. Jakurə mor huvə in.”

⁸ Mərig yamehuə kape mobael rīmīni-pən tukun mīmə, “Yermaru, yakpəh nəmhənen mə takuə imak ikin. Ik yerpīrig mərig yo ye tanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin mīn. ⁹ Yakirkun mə nīməhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo mīn, kafak nəmehuə mīnə aikin yame kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael mīnə tīksin aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mīvən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mīmə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mīmə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

¹⁰ Yesu rīmnərig nəgkiarien e, rakur pīk kin. Kini marar mīni-pən tuk narmamə khapsaah yamə mīnə khakwasig kin In mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə, nar apnəpig kwən e pəh nien mə yemə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen yemə Isrel kirik yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in. ¹¹ Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə khapsaah tukhasi-pən ye kantri pīsin pīsin mīnə, mhauə misəvīgīn kwis ye tebol iriə Ebrahim mīnə Aesak mīnə Jakob apa ye rao ye neai. ¹² Mərig kimiə kwənərəus kape Isrel yame Kughen rīmnəkupan mīrpen əmiə mə In tukrarmaru irəmīə, In tukrarak-ərhav kin əmiə iruə ye nəpīgənəpien. Kini aikin a narmamə tuksasək, misəkwaruə meinai kisərig nəmhəyen ehuə.”

¹³ Kini Yesu rarar m̄ini-p̄an tuk yemehūa kape mobael m̄a, “Yuv̄an. Kafam yorwok tukrihuv̄a r̄amhen kin yame nakw̄ani n̄afrakisien m̄a Kughen tukror.” Kini ye n̄ip̄ig atuatur a, yorwok kafan rimn̄asan̄in m̄in.

*Yesu rimnor huv̄a narmam̄a khapsaah yam̄a mine kamhamh̄a
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Aikin, Yesu rarar, m̄iv̄an apa nim̄a kape Saemon Pita*. Ye n̄ip̄ig a, kuhu Saemon ramh̄a mam̄apan-̄apan p̄ik, kini Yesu rimav̄an m̄am, ¹⁵ m̄aker-p̄an ye kwerm̄in, m̄akneikin n̄apan-̄apanien r̄eta. Kini p̄iahwaru a r̄erer, m̄iv̄an miruk ta n̄arīa n̄av̄iginien.

¹⁶ Kini n̄ip̄ig mirh̄ natukriv̄a, narmam̄a khap̄ik narmam̄a khapsaah yam̄a mine nanm̄in has ram̄erer-p̄an ir̄arīa, kini Yesu rimn̄agkiar ̄am̄a mam̄ako ta nanm̄in has m̄in̄a, mor huv̄a narmam̄a yam̄a mine kamhamh̄a. ¹⁷ Nar a rim̄it̄rhav̄-p̄a ror N̄agkiarien kape profet kupan e Aesea ruaūa minor n̄afrakisien kin, yame rim̄ini m̄im̄a,

“In rim̄iv̄ah-si ta n̄amh̄ayen m̄in̄a kap̄ataw̄a,

kini mor n̄ip̄raitaw̄a yam̄a mine kamhamh̄a, kw̄anhahuv̄a m̄in.” (Aes 53:4)

*Nikwasigien kin Yesu in r̄aut̄an
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Kini n̄ip̄ig Yesu r̄am nukwhao kis̄erer ̄arkurao kin, kini rim̄ini-p̄an tuk kafan narmam̄a m̄a, “Takhav̄an ye n̄ikar lugun p̄an.”

¹⁹ Aikin yemhajoun kirik kape loa rūa m̄ini-p̄an tukun m̄im̄a, “Yhajoun. Yo jakikwasig kin Ik ikin hīa takv̄an ikin.”

²⁰ M̄arig Yesu r̄ini-p̄an tukun m̄im̄a, “Kuri apar̄u m̄in̄a, kap̄arīa n̄ap̄aeg rar̄a yame kasap̄ir ikin. Kini man m̄in̄a, nim̄arīa rar̄a yame kasap̄ir ikin. M̄arig Yo, Ji Yermam̄a, kafak nim̄a r̄irk̄ak tuk nap̄irien.”

²¹ Kini yermam̄a kirik kafan r̄ini-p̄an tukun m̄im̄a, “Yermaru. P̄ah pi pom. Eighaan kin yo p̄ah yakv̄an min̄im rim̄ik.”

²² M̄arig Yesu r̄ini-p̄an tukun m̄im̄a, “Nikam. Ap̄ah-p̄an, mikwasig kin Yo. Narmam̄a yam̄a mine khap̄ah nhav̄ahyen nim̄raghien p̄ah khav̄an m̄han̄im n̄am̄a mh̄a m̄in̄a.”

*Yesu ram̄ni-̄ahu nim̄atag ehūa ye lugun
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Kini ai, Yesu rat-p̄an ye bot, kini kafan narmam̄a m̄in̄a khakwasig kin.

²⁴ M̄akneikin, nim̄atag ehūa kirik rim̄n̄avi nu, kini nu rinamak̄at̄anim kin bot. M̄arig Yesu ramap̄ir. ²⁵ Kini narmam̄a kafan kim̄nhav̄an m̄hasig In, m̄ham̄a, “!Yemehūa! !Yemehūa! !V̄ah miragh ̄ataw̄a! !Kin̄as̄am̄nim!”

²⁶ Kini Yesu raiyoh-p̄an ̄arīa m̄im̄a, “?Nakashawor mamhaḡin m̄akneikin? ? Nhat̄at̄ayen hīa kap̄am̄ia?” Kini rarar, m̄ini-̄ahu nim̄atag mine peao-peao ehūa. Nim̄atag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mam̄arinu m̄in.

²⁷ M̄arig n̄am̄a m̄in̄a a kisakur, misaiyoh ̄arīa m̄in̄a m̄ham̄a, “!Eh! ?Naha e yermam̄a? !Nar ap̄nap̄ig m̄a nim̄atag mine nu, m̄arig tukm̄a ram̄agkiar kawor n̄akwan!”

*Yesu rim̄n̄ako ta nanm̄in has ye yermam̄a kiraru
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

²⁸ Kim̄nhavi-pir̄a bot mhav̄an mhav̄hiak apa kw̄anm̄haan a kamni kim̄a Gedara†. M̄akneikin, yermam̄a kiraru yam̄a mir nanm̄in has ram̄erer-p̄an

* **8:14:** N̄ip̄ig kirik, kamokr̄an kin Saemon Pita kim̄a, ‘Saemon.’ Kini n̄ip̄ig kirik, kamokr̄an kin kim̄a, ‘Pita.’ **8:20:** 2 Kor 8:9 **8:24:** Sam 4:8 **8:26:** Mat 14:31; Sam 89:9 † **8:28:** Mak mine Luk kiram̄a nhag kw̄anm̄han a Gerasa.

irəriu kirasipən ye nəpəəg kapiere yame kamnim narmamə ikin. Iriu karoh narmamə, narmamə kamhagin-pən aikin. ²⁹ Kirauə miwəm Yesu kirəmə, “! Eh! !Ji Kughen! ?Nakmə takhawor əmru? ?Nakwauə mə takor narpinien kimi əmru yame ripəh hanə norien nipig tukun, uə?”

³⁰ Ikin aikin a, pukəh minə khapsaah kasəruk ikin, mərig isok kəskəh tuk əriə. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai kimi Yesu mhamə, “!Awəh! Tukmə nakmə takəko ta əmawə, əta-pən irəmawə yerki pukəh minə a.”

³² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Havən!” Məkneikin, nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwərə mir a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik. ³³ Kini ai, narmamə yamə mine kasəvigin pukəh minə a kimisaiyu, mhavən apa ye taon misəvsao-pən kin narimnar fam, mine narimnar yame Yesu rimnor kimi kwərə mir yamə mir a nanmin has rimamərer-pən irəriu. ³⁴ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa taon khatərhav, mhauə tuk Yesu masəkeikei kimin mə tukritərhav aikin.

9

Yesu rimnor huvə yermamə kirik yame nipran rimamhə (Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

¹ Kini Yesu rat-pən ye bot mukurao-pən ye nikar nu, mitərhav-pən iman ikin. ² Kini narmamə tiksın kharəh yermamə kirik mhavən kimin. Nipran rimamhə. Ramapir ye kafan nikaokao. Kini Yesu rimnəm kapəriə nhatətəyen, kini mini-pən tuk yemə ramhə mimə, “Narik, pəh niginien. Yakwərəh-si ta fam ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

³ Kini nəmhajoun minə tiksın kape Loa kape Moses kimisərig nəgkiarieren a, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Ah! !Nəgkiarieren a rahas! Kwən a raməgkiar məknakin mamni mə in Kughen.”

⁴ Mərig Yesu In ruirkun ta kapəriə nətərigien, kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor e nətərigien kapəmiə ramahas məkneikin? ⁵ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm mə nəgkiarieren kafak rəfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə yakwərisin ta narpinien kape kafan təvhagə hah? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter məriwək mamvən? ⁶ Mərig yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mini-pən tuk kwən a mimə, “Yakamni-pre tuk ik mə, ‘Takhekimter, mirəh kafam nikaokao məriwək mamvən imam yerkwanu.’ ” ⁷ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, məriwək mamvən iman ikin. ⁸ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen yame ravəhsi-pən nehuəyen kimi yermamə mə tukror məknakin.

Yesu rimnokrən kin Matiu (Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə e, Yesu ritərhav məməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Matiu*. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə, mikwasig kin Yo.” Məkneikin Matiu rərer, mikwasig kin Yesu.

¹⁰ Kini Yesu rimavən məvigin ye nimə kape Matiu, kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has pisin pisin minə kimnhauə misəkwətə misəvigin iriə Yesu mine kafan narmamə minə.

8:29: Mak 1:24; Luk 4:41   **9:1:** Mat 4:13   **9:4:** Luk 9:47; Jon 2:25   **9:6:** Jon 17:2   * **9:9:** Matiu, nhag pisin kirik e Livae.

¹¹ Mərig nıpiğ Farisi minə kimisəm nar a, khani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “!Ah! ?Rhawor e yhajoun kapəmiə raməvigin iriə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

¹² Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khamhavən misəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ¹³ Mərig havən misarha-kin nıprai nəgkiarinen e ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“ ‘Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə, mərig rikik rıpəh nagienien tuk kapəmiə sakrefaes minə.’ ” (Hos 6:6) Kini Yesu rırpın nəgkiarinen mımə, “Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə Yo yımauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine [khamə ta mə] kwəsatuatuk ta. Nıkam. Yımauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa kape Moses in nəkwəs (Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kini narmamə kape Jon Baptaes kimnhauə misəm Yesu mhani-pən tukun mhamə, “Em-ru. Farisi minə mine kimawə yaksəpəh nəviginiyen tuk nəhuakien kimi Kughen. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə khapəh nisəpəhyen nəviginiyen tuk nəhuakien?”

¹⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Nıpiğ kimia nimisor nəviginiyen kape yerman yame rımnarkurək pə pə, ?mərig nakhamə ta mə in minə tiksın tuksasək ye nıpiğ a uə? !Nıkam! Mərig tukripior nıpiğ yame narmamə tukhavəhsi-ta Yerman e yame rımnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye nıpiğ a in a, In minə tiksın tuksəpəh nisəviginiyen iran.†

¹⁶ “To yermamə kirik rıpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rımnəikus]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ¹⁷ Kini to yermamə kirik rıpəh nivəhyen waen wi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit tukrəməteih, kini waen tukraiye. Nıkam, kıpəh norien məknakin. Tukaməkeikei kivi-pən waen wi ye tiki waen wi. Kini waen mine tiki waen tukawəmir huvə.”

Piraovin kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame ruamhə (Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Nıpiğ Yesu raməgkiar hanə kimi əriə, yemehua kirik ruə mənımkur-pən tuk Yesu mımə, “Eh. Kafak piakəskəh rıpımhə ai taktakun əmə. Mərig yuə, mərəhu-pən kwermim iran, pəh ramragh min.” ¹⁹ Kini Yesu rımnərer iriə kafan narmamə minə, mhakwasig kin kwən a mamhavən.

²⁰ Məkneikin pian kirik aikin yame ravəh nəmhəyen kape nıpiraovin, mivəh newk twelef. Kini rukurao-pən ye nimetai Yesu ikin, mərao-pən mırap nəpəəg nimri kot kafan. ²¹ Ye nərigien kafan rımə, “Tukmə yakrap əmə kafan kot, kini jakəsanin.”

²² Kini Yesu rukreik marha-pən məm pian a mini-pən tukun mımə, “Piakəskəh kafak. Pəh niginiyen. Kafam nhatətəyen rımnor ik nakwahuvə min.” Kini ye nıpiğ a, pian a rımnəsanin.

²³ Kini nıpiğ Yesu rımauə mıtərhav-pə ye nimə kape yemehua a, kini mivən imə, məm narmamə kisher tərhenao masəni nıpei kape nimhəyen. Kini narmamə kimnhauvrıg-uvrıg pik. ²⁴ Kini Yesu rımini-pən tuk əriə mımə, “Sap mhatərhav. Piakəskəh e rapəh nimhəyen; ramapir əmə.” Mərig narmamə

9:11: Luk 15:2   **9:13:** Hib 10:8; Hos 6:1-6; Maeka 6:6-8; 1 Saml 15:22   **9:14:** Luk 18:12   † **9:15:** “Yermamə yame rımnarkurək pə pə,” nıpran e Yesu. Mine “In minə tiksın” nıpran e Kristen minə. Nıpiğ Yesu rımnəpəh əriə mımə ye nai kamarkwao kin, kimisasək.   **9:21:** Mat 14:36

kisarh iakei iran. ²⁵ Mərig narmamə kimmhatərhav mhavən iruə, kini Yesu rīvən imə, mirao-pən mivəh kwermi piakəskəh a, kini rhekimter. ²⁶ Kini nəvsaoyen kin rimmnaiyu markurao fam ye tanə a.

Yesu rimmnor huvə nimr'in pis mir

²⁷ Yesu rimatərhav aikin a, kini Inimr'in pis mir kiraru karakwasig kin, mwokrən apomh mirəmə, "Mikip King Deved. !Rikim tukrehuə tuk əmru!"

²⁸ Kini Yesu rimavən apa imə, kini nimr'in pis mir a kirauə tukun. Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, "?Kimiru nakwhatətə irak mə to yakor huvə nimrimiru uə nikam?"

Kini iriu kirəni-pən tukun mirəmə, "Əwəh, Yermaru."

²⁹ Kini Yesu rimirap nimr'iriu mini-pən tuk əriu mə, "Kughen tukror huvə nimrimiru meinai nakwhatətə irak." ³⁰ Kini nimr'iriu rhuvə, kinəwəm nar. Kini Yesu rini-pən skai tuk əriu mimə, "Takrapəh nəvsaoyen kin narimnar minə e kimi narmamə." ³¹ Mərig iriu kimiratərhav miravən mwəvsaə-ərhav kin Yesu, miravən ikın minə fam ye tanə a.

*Yesu rimməko ta nanmin has ye yermamə yame reinein nəgkiarien
(Mat 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15)*

³² Nipig kwərə mir a kwəratərhav, narmamə kharəh yermamə kirik yame reinein nəgkiarien, mhauə tuk Yesu. Kwən a in reinein nəgkiarien meinai nanmin has ramərer-pən iran. ³³ Kini Yesu rimməko ta nanmin hah ye kwən a, kini rimməgkiar.

Kini nukwhao ehua kisəm, kisakur pik tukun, mhani mhamə, "Kipəh nəmhanəyen nar kirik ror məkneikin ikın e Isrel."

³⁴ Mərig Farisi minə khani mhamə, "!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə."

Yesu rikin raməmhə pik tuk narmamə

³⁵ Kini Yesu rimməriwək mamvən ye taon mine yerkwanu minə fam, maməwhag ye nəkwai nimə kape nofuginien, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen. Mamor huvə narmamə m-fam yamə mine kamhamə, mine narmamə m-fam yamə mine niprairiə raha, kamhahuvə.

³⁶ Nipig rimməm narmamə kwənhapsaah, kini rikin raməmhə pik tuk əriə meinai kimisarə ye nipig əutən minə, [miseinein nisasitu-atukien irəriə ye kapəriə nimraghien] rəmhen kin sipsip yamə mine yermamə rikək tuk narhahuvəyen tuk əriə. ³⁷ Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, "!Səmruru! Nəviginien rinehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatıksin əmə yame kamhavəh. ³⁸ Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pən kin yorwok minə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan."

10

*Yesu rimirpen kafan narmamə twelef
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)*

¹ Kini Yesu rimmokrən kin narmamə twelef kafan khauə kirikianə, kini rīvəh-si-pən nəsaninien kimi əriə tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə, mine tuk nor-huvəyen nəmhəyen minə fam.

² Nhag aposol* twelef kape Yesu minə, iriə e: yame raməkupan, Saemon, nhagin kirik e Pita; mine naorahini Andru; mine Jemes mine Jon, ji Sebedi

---

9:27: Mat 20:29-34   **9:30:** Mat 8:4   **9:33:** Mak 2:12   **9:35:** Mat 4:23; Mak 1:39   **9:36:** Nam 27:17; 1 King 22:17; Sek 10:2; Mat 14:14; Mak 6:34   **9:37:** Luk 10:2   * **10:2:** Aposol, nipran ramni mə "yermamə kher-pən kin." Yesu rimirpen narmamə twelef kafan mə tukrher-pən kin əriə kamhavən masor wok kape Kughen.

mir; ³ mine Filip; mine Batalomiu; mine Tomas; mine Matiu, yermamə kape nivəhyen mane kape takis; mine Jemes ji Alfeas; mine Tadeas; ⁴ mine Saemon Selot†; mine Judas Iskariot, yame rimneighan-pən kin Yesu ramvən ye kwermi tikmir minə kafan.

Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tuksasitu ye narmamə (Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)

⁵ Kwasig ikin Yesu rher-pən kin kafan narmamə twelef mə tukhavən misor wok, mini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhavənien misarə kimiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel; kini mhapəh nhavənien ye taon kirik kape nəmə Sameria, ⁶ mərig takhavən misarə kimiə nəmə Isrel yamə mine kisəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei. ⁷ Kini nipig takamhavən, takasəkeikei mamhani-ərhav mhamə, ‘Nipig yame Kughen tukrarmaru ye narmamə mifam ruauə ipakə.’ ⁸ Kini kimiə takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. Kini takasəkeikei misor huvə narmamə yamə mine kwənhamhə ta mə tukhamragh min. Kini narmamə yamə mine leprosi ramor tikiriə, takasəkeikei misor niprairiə ruə mihuvə min. Kini narmamə yamə mine nanmin has ramərer-pən irəriə, takasəkeikei misəko ta əriə. Kini tukmə naksasitu ye yermamə kirik, tukripəh nərokien əmiə iran, meinai nimnhapəh nhavəhyen nimri nirkunien tuk nor huvəyen narmamə. ⁹ Tukmə nakamhavən, takhapəh nhavəhyen mane, ¹⁰ mhapəh nharurien nitip minə. Mhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru. Mhapəh nhavəhsi-pənien sandel, mhapəh nhavəhyen kaskin. Yakamni məkneikin meinai ratuatuk əmə mə narmamə yamə mine kimiə taksasitu irəriə tuksasitu min irəmiə ye napirien mine nəviginien.

¹¹ “Nipig takhavən ye taon kirik uə yerkwanu kirik, taksəkeikei misarha-kin yermamə kirik yame rikin ragien mə takhavən misarə kimiə min, kini misarə aikin miseriaji nipig yame takhatərhav yerkwanu a. ¹² Tukmə nipig takamhavən misarə ye nimə kirik, takasəkeikei misəgkiar huvə kimi əriə mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukraməmīr tuk əmiə.’ ¹³ Kini tukmə narmamə kisəhitə ye nimə kapəriə tuk əmiə, kini pəh kapəmiə nəgkiarrien kape nəmərinuyen tukraməmīr tuk əriə. Mərig tukmə kisəpəh, nəhuakien kapəmiə ye nikarin kape nəmərinuyen tukrurə əmə ye nimraghien kapəmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə tiksın khapəh nisəhitəyen ye nimə kapəriə tuk əmiə, uə khapəh nisətərigien kin nəgkiarrien kapəmiə, takhatərhav ye nimə kapəriə, uə yerkwanu kapəriə, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə.‡ ¹⁵ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ye nipig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narpinien kape nəmə aikin a tukriskai pik rapita narpinien yame nəmə Sodom mine Gomora kimisarə iran kupan.§”

Yesu ramni-pən tuk kafan narmamə minə mə “Tukor ahas-pre kimi əmiə” (Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

¹⁶ Kini Yesu ramni mīmə, “Takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən misarə mar yerki nəmə has minə rəmhen kin sipsip yamə mine kasəriwək yerki kuri aparu* yamə mine kasəkwəpah. Takasəkeikei mhavəh nirkunien tuk niko-ikoyen rəmhen əmə kin snek; misarə mar

† **10:4:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom yame kasarmaru ye nəmə Isrel. **10:6:** Jer 50:6 **10:7:** Mat 3:2; 4:17; Luk 10:9,11 **10:9:** Luk 10:4 **10:10:** Luk 10:7; 1 Kor 9:14 **10:12:** Luk 10:5-6 ‡ **10:14:** Norien e tukror nımtatien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik ripəh nəmhenien. **10:14:** Luk 10:10-12; Wok 13:51 § **10:15:** Stori kape narpinien yame Kughen rimnor kimi nəmə Sodom mine Gomora raməmīr ye Jen 19:24-28. **10:15:** Mat 11:24; Jaj 7 * **10:16:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris ramni nar mīragh aparu kirik ye English kamni kimə “wolf.”

rəmhen əmə kin mak ye tanə. ¹⁷ Takasərig əmiə tuk narmamə; meinai iriə tuksərip-ərhav əmiə ye nimir mīrh, misərkis-ərkis əmiə ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁸ Meinai kimiə kafak narmamə minə, taksəkeikei misərer ye nimir namasur kape gavman mine ye nimir nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə mine narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. ¹⁹ Mərig nīpig tukharaptərəkin əmiə, takhapəh nisətərig-pikien mə takshawor-pən iran mine mishorpin nəgkiarien kapəriə, meinai ye nīpig atuaturuk a, Nanmin kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav. ²⁰ Takhapəh nhaginien meinai pəh nien mə kimiə atuk naksəgkiar, mərig Nanmin kape Rimimiə Kughen tukrivəhsi-pre nəgkiarien kimi əmiə, takhani-ərhav.

²¹ “Ye nīpig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yer-man tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisiriə minə, miseighan kin əriə khopni əriə. ²² Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pre kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mərig narmamə yamə mine kasərer timtim miseriaji nīpig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə. ²³ Tukmə kisor ahas pre kimi əmiə ye taon kirik, sap, mhavən ye taon pisin kirik. Yakamni əfrah tuk əmiə mə to nakhapəh nhavən-fam-ien ye taon minə kape Isrel, yo Ji Yermamə jakrerig-pə min.

²⁴ “Studen minə to khapəh nisehuəyen ye yhajoun kapəriə. Kini slef minə to khapəh nisehuəyen ye yemehuə kapəriə.

²⁵ “Narmamə tukasəkeikei misəm-pən studen minə mə kisəmhen əmə kin yhajoun kapəriə. Kini tukasəkeikei misəm-pən slef minə mə kasəmhen əmə kin yamehuə kapəriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo yemehuə kape nimə. Kini narmamə tiksın khani hah yo mə yo Bielsebul, yamehuə kape yarmhə minə. Ror məkneikin mə tukasəkeikei misor min ye kafak yor wok yamə mine kasor wok ye nəkwai nimə kafak.”

*Pəh narmamə kape Yesu minə tukhapəh nhaginien kin narmamə
(Luk 12:2-9)*

²⁶ Kini Yesu ramni mimə, “Ror məkneikin, takhapəh nhaginien kin narmamə. Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²⁷ Narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə ye nəpignapien, takasəkeikei mhani-ərhav yeraan; kini narimnar yame yakaməsiwən kin, takasəkeikei mhani-ərhav ye nimir narmamə khapsaah. ²⁸ Takhapəh nhaginien kin narmamə, meinai kharkun əmə nisoriahyen nīpraimiə, mərig kaseinein nishopniyen nanmimiə. Mərig hagin kin Kughen meinai In rikun narakikin-pən-ien nīprai jir mine nanmin apa ye nap ehə.

²⁹ “Nar apnapig keihap† in rikəskəh pik, kavəh nimirin kwaji mane əmə, mərig Kughen ramarha huvə tuk əriə. ³⁰⁻³¹ Kini nimiraghien kapəmiə rapita nimiraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə tuk əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapig mə nimar nikwənemiə in nar kəskəh, mərig Kughen raməvhuekin fam muirkun ta mə kuvhuun. Ror pən, takhapəh nhaginien tuk nimiraghien kapəmiə.

³² “Tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nimir narmamə, Yo min jakni-ərhav nhagin ye nimir Rimik Kughen ye neai mə in kafak yermamə.

10:16: Luk 10:3; Rom 16:19   **10:20:** Mak 13:9-11; Luk 12:11-12; 21:12-15; Jon 14:26   **10:21:** Jon 14:26   **10:24:** Luk 6:40; Jon 13:16; 15:20   **10:25:** Mat 9:34; 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15   **10:26:** Mak 4:22; Luk 8:17   **10:28:** Rom 8:31; Jem 4:12   † **10:29:** Nəgkiarien kape Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “sparo.”   **10:30-31:** Luk 12:24; Wok 27:34

³³ Mərig tukmə yermamə ramni-ərhav ye nimir narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav min ye nimir Rimik Kughen ye neai mə yakeinein min in.

³⁴ “Pəh rikimiə tukripəh nəsikien mə ta mə yimauə mə jakərəhu nəmərinyen ye tokrei tanə. Pa rimə yimauə mə jakərəhu nəmərinyen, mərig yimauə mə jakor narmamə kasarowagkəp. ³⁵ Yakamni məkneikin meinai yimauə mə jakor

“Yerman tukror timəht iriu rimni,
mine piakəskəh tukror timəht iriu nisini,
mine yasuni tukror timəht iriu kuhuni.

³⁶ Kini narmamə tuksor tikmir kimi iriə atuk minə tiksini.’ (Maeka 7:6)

³⁷ “Kini yermamə yame rorkeikei pik rimni mine nisini [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. Kini yermamə yame rorkeikei pik kafan pikwarien uə piakəskəh [rapita Yo] in ripəh nəmhenien mə tukruə kafak yermamə. ³⁸ Tukmə yermamə rimə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə ramərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nimbəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁹ Yermamə yame ramgin tuk kafan nimirghien, tukraməkeikei mimbə. Mərig yermamə yame tukuh tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nimirghien rerin.

⁴⁰ “Kini yermamə yame ravəh əmiə yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh Yo yerkin agien. Kini yermamə yame ravəh Yo yerkin agien, in rəmhen əmə kin yame ravəh min yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ⁴¹ Kini yermamə yame ravəh profet kape Kughen yerkin agien, meinai in rirkun mə in profet kape Kughen, in tukrivəh nərokien iran, rəmhen kin yame profet minə kimnhavəh. Kini yermamə yame ravəh yemə atuatur yerkin agien meinai in rirkun mə in yemə atuatur, in tukrivəh nərokien iran rəmhen kin yame nəmə atuatur tukhavəh. ⁴² Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu okiei ye pənkin, mivəhsi-pən kimi yermamə kirik kafak e, meinai in rirkun mə in kafak yermamə, nar apnərig mə kafak yermamə in ye tanə, kini kwən en, tukraməkeikei mivəh əfrakis nərokien iran.”

11

*Jon Baptaes rimə tukrirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə pəh nien mə in Kristo
(Luk 7:18-23)*

¹ Kini Yesu rimnəvhag ta kimi kafan narmamə twelef, marar, mitərhav aikin, mivən apa ye taon minə apa Galili, maməvhag mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen aikin.

² Ye nipig a, Jon Baptaes rimnamarə ye kalabus, kini mamərig nəvsaoyen kin wok yame Yesu rimnor. Kini mher-pən kin narmamə tiksini kafan khavən misəm In mhamə, ³ “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə takuə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

⁴ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Harerig, mhavən mhani-pən narimnar minə fam yamə mine nimisərig misəm tuk Jon. ⁵ Nimirin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə*, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, kimisərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav-pən nəvsaoyen huvə tuk əriə.†

10:33: Luk 12:8-9   **10:37:** Luk 14:26-27   **10:39:** Mat 16:24-25; Mak 8:34-35; Luk 9:23-24; 17:33; Jon 12:25   **10:40:** Mak 9:37; Luk 10:16; Jon 13:20   * **11:5:** Nəgkiarien kape Gris ramni “leprosi.”
† **11:5:** Profet Aesea rimini mə Kristo tukruə mor wok minə e, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə. əm-ru Aes 35:5-6; 61:1.

⁶ Kini hani-pən tuk Jon mə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak rīpəh nīmīrien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

*Yesu rīmini mə Jon Baptaes in profet ehuə kīrik
(Luk 7:24-35)*

⁷ Nīpig narmamə a yame Jon rīmnher pən kin əriə kratərhav, kini Yesu rīmīrikakun maməgkiar kin Jon kimi nukwhao ehuə. Mīmə, “?In apa kupən kimiə nīmnhavən apa ye tīpəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nīmnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapīg kīrik yame in rəmhen kin nuwig yame ramərer ye nīmri nūmətag? !Nīkam! ⁸ ?Tukmə nīkam, kini nīmnamhavən mə taksəm pa? ?Yermamə kīrik yame ramvən ye neipən huvə yame nīmri rəutən uə? !Nīkam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə kisarə ye nīmə huvə mīnə rəmhen kin kape king. ⁹ ?Kini naha nhagin a nīmnhavən mə taksəm? ?Profet kīrik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpīrig rapita profet. ¹⁰ Meinai kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rīmini-ta mīmə,

“Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrīvəh kafak nəgkiarien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatuk.’‡ *(Mal 3:1)* ¹¹ “Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə

ye tokrei tanə, kīrik rapəh nuəyen yame rapita kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpīrig mīn rapita Jon. § ¹² Ye nīpig Jon Baptaes rīmīrikakun mamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen meriaji-pə taktakun, narmaruyen kape Kughen ramskai mə tukritərhav-pə. Kini narmamə yamə mine khaskai misarkut pīk mə tukhauə pəh Kughen rarmaru irəriə. ¹³ Yakamni məknakin meinai apa kupan əgkap muə meriaji-pə nīpig kape Jon, nəgkiarien kape Loa yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi Moses mine nəgkiarien kape profet kape Kughen mīnə kimnhani-ərhav narmaruyen kape Kughen. ¹⁴ Kini tukmə rikimiə ragien mə takhavəh nətərigien e, jakni mə Jon in Elaeja yame profet kupan mīnə kimnhani mə tukruə. ¹⁵ Tukmə kimiə narmamə yame nīmətīrgimīə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.

¹⁶ “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə [yamə mine nar kīrik rīrkək yame tukror əriə, rīkiriə ragien.] Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə mīnə mhamə, ¹⁷ ‘!Ah! Kīmawə yīmnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nīsorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nīmnhəyen, mərig kimiə nīmnhapəh nīsasəkien kitawə-m kimiə.’ ¹⁸ Yakamni məknei meinai ye nīpig Jon Baptaes rīmauə, məpəh nəvīgīnien mə tukrəhuak nīpig rīpsaah, mīpəh nīmīmien waen. Mərig narmamə kamhāni mhamə, ‘Kwən a, nanmīn has kīrik raməmīr iran.’ ¹⁹ Kini Yo, Ji Yermamə, yīmauə maməvīgīn, mamnīm waen, mərig narmamə kamhāni mīn mhamə, ‘!Ah! Kwən a in yermamə kape nəvīgīn-pīkien, mīne napīsien kin waen. Kini mamor norkeikeiyen kimi yor təvhagə has mīnə mīne narmamə yame kasərer tuk mane kape takis.’ Mərig narmamə əfrakis kape Kughen mīnə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narīmīnar ye nīrkunien əfrakis.”

‡ **11:10:** Ye v. 10 Kughen raməgkiar kimi Yesu Kristo. § **11:11:** Tukmə ror Yesu raməgkiar atuk iran, mamni mə in rehuə rapita Jon. Uə, tukmə ror in ramni narmamə kafan mīnə, mə iriə kamhavəh nihuvəyen rapita Jon, meinai khakwasīg kin Yesu. **11:13:** Luk 16:16 **11:14:** Mal 4:5; Mat 17:10-13; Mak 9:11-13 **11:19:** Mat 9:14

Yesu ramni narpinien ye narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfraksien iran

(Luk 10:13-15)

²⁰ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi narmamə ye taon yame mine In rimnor nimtətien ripsaah aikin ye nimririə. Raməgkiar skai məknakin meinai iriə khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk kapəriə norien has minə. ²¹ Kini In mimə, “!Ah! !Kimiə yamə mine nakisarə apa Korasin! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmiə. !Ah! !Kimiə nəmə Betsaeda! Nəmhəyen ehua tukrurə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nimtətien ripsaah ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipsisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mīpihavən ye neipən has, misəsok-əsok ye nimrawk [ror nimtətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə.] ²² Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Taea mine Saedon kupən.* ²³ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ? Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai uə? !Nikam! Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə nakswewaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien†. Kini tokmə yakpior nimtətien minə a apa Sodom kupan, to taon a rīpipəh nirkəkien.‡ ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimnisarə apa Sodom kupən.”

Yesu ravəhsi-pən napsien kimi narmamə yamə mine kasəpəu

(Luk 10:21-22)

²⁵ Kini ye nipig a Yesu rimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar famyerpig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimnerkwaig kin nīprai narimnar minə e ye nimri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. ²⁶ Tatə, in a norien yame Ik nakorkeikei.”

²⁷ Kini Yesu rirpin mamni-ərhav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Tatə Kughen. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Tatə Kughen kimi əriə.

²⁸ “Hauə tuk Yo, kimiə yamə mine nakasor pik wok kini misəpəu kin najipəyen kin nar pam minə, pəh yakvəhsi-pre napsien.§ ²⁹⁻³⁰ Yakamni məkneikin meinai Yo yemə mar, kini kafak nətərigien in ye tanə. Kini hauə tuk Yo mhavəh napsien ye kapəmiə nimraghien. Taksajipə kin kafak nitip meinai in rəruvəruvə, kini kafak wok yame jakvəhsi-pre kimi əmiə in rimar.”

12

Yesu ramhajoun narmamə kin norien kape Sabat

(Mak 2:23-3:6; Luk 6:1-11)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə minə kimisəriwək mhavən yerki wit* tiksın, kini kafan narmamə minə kisəmkərv. Khavən misətim wit tiksın, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimisəm mhani-pən tukun

* **11:22:** Kughen rimnoriah əgəp Taea mine Saedon. əm-ru stori ye Aes 23:1-8. **11:22:** Esik 26-28; Joel 3:4-8; Amos 1:9-10; Sek 9:2-4 † **11:23:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimini ta tu ye Aes 14:12-15. ‡ **11:23:** Kughen rimnoriah taon a Sodom ye Jen 19:24-28. **11:24:** Mat 10:15; Luk 10:12

11:25: 1 Kor 1:26-29 **11:27:** Mat 28:18; Jon 1:18; 3:35; 10:15; 17:2 § **11:28:** Loa kupan kape Moses in rəmhen kin kajipə pam. əm-ru Jer 31:25. **11:29-30:** 1 Jon 5:3 * **12:1:** Wit in kwənkwanai nai kirik kamor flaoa kin. **12:1:** Dut 23:25

mhamə, “!Eh! Sabat e towei, mərig kafam narmamə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor e kasor məknakin?”

³ Mərig Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kün norien yame King Deved rimmor kupən, yame in mine kafan narmamə minə kimisəmkəv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəvheikinien. Mərig pris minə əmə kharkun nisəvheikinien.† ⁵ Uə tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien ye loa mə nipiğ minə fam ye Sabat, pris minə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen kasor wok kapəriə masakapir loa kape Sabat, mərig Kughen raməm mə nar a in ratuatuk əmə. ⁶ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə kwən kirik eikin e In yerpirig rapita Nimə Ehuə kape Kughen. ⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen In ramni mə, “Nar kirik ror rikik ramagien, in e mə rikimiə tukrehuə tuk narmamə,

mərig rikik ripəh nagienien tuk kapəriə sakrefaes minə.’ ” (Hos

6:6) Kini Yesu rirpən nəgkiarien mamni-pən tuk Farisi minə mīmə, “To nakpiharkun niprai nəgkiarien e, mipiharkun narmamə yamə mine kisatuatuk‡, to nakpihapəh nisəm-pəniən nar has kirik ye narmamə kafak minə. ⁸ Yakamni məkneikin meinai Yo, Ji Yermamə, Yo yakamar-maru ye Sabat.”

⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a məriwək mamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriə. ¹⁰ Kini ikin a, kwən kirik aikin, kwermən rimhə, ripəh nihuatukien kin. Kini kisaiyoh-pən Yesu mə, “?Rhawor? ?Ratuatuk ye loa mə to nakor huvə yermamə yame ramhə ye Sabat, uə nikam?” Iriə kimisaiyoh-pən məknakin Yesu meinai kisarkut mə tuksəm-pən nar has kirik iran.

¹¹ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan sipsip rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini in tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-si haktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin? Rirkək. ¹² Mərig nimraghien kape yermamə rapita sipsip. Kini in ratuatuk əmə ye loa mə tukamor nar huvə ye Sabat.”

¹³ Kini rini-pən tuk kwən a mīmə, “Huatuk kin kwermim.” Kini rihuatuk kin kwermən, rhuvə əgkəp rəmhen kin kwermən nikarin. ¹⁴ Mərig Farisi minə a kimnhavən, mamharai mhun mə tukshopni Yesu.

Yorwok yame Kughen rimirpen

¹⁵ Kini Yesu rimirkun mə Farisi minə kisarkut mə tukshopni In, mitərhav aikin a. Kini narmamə khapsaah khakwasig kin In. Kini In rimmor huvə nəmhəyen fam kapəriə, ¹⁶ mini-əhu əriə mə tukhapəh nhani-ərhavyen In tuk narmamə. ¹⁷ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan e Aesea ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rimi-pən mīmə,

¹⁸ “In e yorwok kafak yame yimirpen ta yakorkeikei pik In, kini rikik ragien pik tukun.

Kini Yo jakor mə Nanmin kafak tukrurə mukwar iran.

Kini In tukrini-ərhav norien atuatuk kafak mine nivəh-miraghien kafak ye nimri narmamə tanə pisin pisin minə.

¹⁹ To In ripəh nuhyen əjir, mipəh nokrən-apomhien;

Mipəh nəgkiar-pikien ikin narmamə kasofugin əriə minə ikin.

12:2: Eks 20:10   **12:4:** Lev 24:5-9   † **12:4:** Takəm stori e ye 1 Saml 21:1-6.   **12:5:** Nam 28:9-10   **12:6:** Mat 12:41-42   ‡ **12:7:** Yesu ramni mə kafan narmamə kisatuatuk.   **12:10:** Luk 14:3   **12:12:** Luk 14:5   **12:14:** Jon 5:16   **12:16:** Mat 8:4; Mak 3:12   **12:18:** Mat 3:17

- ²⁰ In yemə mar, kini In tukror huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəpəu kini kapəriə nəsaninien rikək. §
Tukror məkna meriaji-pən In tukror norien yame ratuatuk tukror win ye norien yame rahas.
- ²¹ Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, iriə tuksərəhu-pən tim tim kapəriə nərigien iran, mə In tukrivəh miragh əriə.” (Aes 42:1-4)

Narmamə tiksın kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

²² Kini narmamə kimnharəh kwən kirik mhavən kimi Yesu. Kwən a, nimrin rīpīs, rīpəh nəgkiarien, meinai nanmīn has ramərer-pən iran. Kini Yesu rīmnor huvə mīn, kini kwən a rīmnəm nar, mægkiar. ²³ Kini narmamə m-fam kisəm kisakur pik kin mhamə, “Tukmə ror Kwən e in e Mikip King Deved yame Kughen rīmə tukrher-pə kin.”

²⁴ Mərig Farisi mīnə kīmīsərig, kamhani mhamə, “Nīkam. Tukmə ror In raməko-ta nanmīn has ye nəsaninien kape yarmhə e Bielsebul yame in yamehuə kape yarmhə mīnə.”

²⁵ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mīmə, “Nīkam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə mīnə, misarə kiraru, kini tuksorīah kapəriə narəyen, kantri tukrimir. Kini rəmhen mīn kin yerkwānu kirik. Tukmə narmamə kwəsəwhai əriə mīnə, misarə kiraru, rukwānu a to rīpəh narə-huvəyen. ²⁶ Kini rəmhen mīn kin narmamə kape Setan mīnə, tukmə iriə kasəwhai əriə mīnə, misarə kiraru, tukseikus-eikus mīn nīmə kape Setan. Norien kape Setan tukrīpəh nīskaiyen. Tukrəsaaah-əsaaah mīrkək. ²⁷ Kini kīmīə mīnə mīn tiksın kasəko-ta nanmīn has mīnə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rīmə kisəko ta nanmīn has mīnə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiarien yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmīn has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁸ Mərig tukmə Yo yakaməko-ta nanmīn has mīnə ye nəsaninien kape Nanmīn kape Kughen, ramhājoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmīə. ²⁹ Kini mamhen mīn kin yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən, mətū kafan narimnar, maməmīr, yermamə pīsīn kirik to rīpəh nīvənien məkrəh kin. Tukmə yermamə rīmə tukrivən məkrəh kin kafan narimnar, kini tukrīrkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mīrkun nīvənien məkrəh kin kafan narimnar.*

³⁰ “Yermamə yame rīpəh nīkwasigien kin Yo, in kafak tikmīr. Kini yermamə yame rīpəh nofuginien narmamə mīnə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik.

³¹ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmīə, mə Kughen rīrkun nīvəhsi-tayen narpīnien ye nahasien mīnə fam yame nakasor, uə nīni-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmīn kape Kughen, to Kughen rīpəh nīvəhsi-tayen narpīnien iran tuk nīpig kirik. ³² Tukmə yermamə ramni hah Yo, Ji Yermamə, kini Kughen tukrəru-kin mīpəh narpīnien. Mərig yermamə yame ramni hah Nanmīn kape Kughen, Kughen to rīpəh nərū-kinien tuk nīpig kirik, ye nīpig e uə ye nīpig yame tukrīpiuə.

³³ “Tukmə nai huvə, kwənkwan tukrhuvə; tukmə nai has, kwənkwan tukrahas. Ror məkneikin meinai kīmīə takasəm əmə kwənkwai nai mə nai

§ 12:20: Gris ramni mə, “Tukrīpəh nakapīrien nuwig kirik yame ramiko, kini tukrīpəh nher-əpīsien kandel yame ramuək.” 12:24: Mat 9:34; 10:25 12:28: Wok 10:38; 1 Jon 3:8 * 12:29: Nīprai nuhpīkinien ramni məkneikin mə yermamə nagheen rehuə in e Setan. Yesu ruə mīrkwaji in, məkrəh kin kafan narimnar. In e, Yesu raməko ta nanmīn has ye kwən a yame reinein nəgkiarien. 12:30: Mak 9:40; Luk 9:50 12:31: Hib 6:4-6

a in rhuvə uə rahas. ³⁴ !Ah! Kimiə naksəmhen kin snek yame ramor norien iko iko. Kimiə nəmə has minə. To nakhapəh nhaniyen nar huvə kirik, meinai narmamə kamhani əmə naha nhagin yame raməmīr yerkiria. ³⁵ Yermamə yame nərigien rhuvə rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar yame huvə. Kini yermamə yame nərigien has rukwar yerkin, nīpig m-fam in ramni nar has. ³⁶ Yakamni-pre tuk əmiə mə, ye nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav-pən tukun mə rhawor iriə kimnhani nəgkiarīen has apnapig minə fam kapəriə. ³⁷ Ror məkneikin In tukrəkir fam nəgkiarīen pisin minə kapəriə, mə kimiə nəmə atuatur minə uə nəmə has minə.”

Nimtətien yame Kughen rimnor ye nimraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mak 8:12; Luk 11:29-32)

³⁸ Kini nəmhajoun minə tiksīn kape Loa kape Moses mine Farisi minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. ?To nakor nimtətien əpsipis kirik yaksəm?”

³⁹ Kini Yesu rimni-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pik təvhagə has mhaukreikin-pən nimeitaimiə kimi Kughen, masorkeikei mə taksəm nimtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nimtətien kirik ye nimrimia. Mərig tukror əmə nimtətien kirikianə əmə yame rimnor kupən ye nimraghien kape Jona. ⁴⁰ Jona rimnaməmīr ye tip kəməm ehuə kape nīpig kisīsər, yenpig mine yeraan. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yo, Ji Yermamə, jakaməmīr ye nəkwai nīmīr kape nīpig kisīsər, yenpig mine yeraan. ⁴¹ Kini ye nīpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisərə e towei mine. Meinai nəmə Nineve a kupan kimisərig nəgkiarīen kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. ⁴² Kini in apa kupən, kwīn kape kantri e Shipa†, rimasi-pən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig Yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nīpig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwīn a kape Shipa tukrərer mīni-hah yamə mine kisərə e towei mine.

⁴³ “Nīpig nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha-kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmīen. ⁴⁴ Kini in mamni mīmə, ‘Pəh yakrərig-pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin.’ Nīpig in rirerig-pə məm kafan nimə, yermamə rikək iran, kimnahiə rīpiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ⁴⁵ Kini in ramvən mīkir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nimraghien rahas; mərig taktəkun ai rimnahas pik rapita yame in kupən. Kini kisəmhen əmə kin əmiə, nəmə has yamə mine nakasarə e taktakun.”

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarīen kafan
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Nīpig Yesu raməgkiar hanə kimi narmamə, kini nisini mine piauni minə kasərer apa iruə mhamə tuksəgkiar kimin. ⁴⁷ Kini yermamə kirik rini-pən tuk Yesu mīmə, “Yemasur, nisīnim, mine naorahim minə khamə tuksəm-ru Ik apa iruə.”

12:33: Mat 7:16-20

12:34: Mat 3:7; 15:18; Luk 3:7; 6:43-45

12:38: Mat 16:1; Luk 11:16; Jon 6:30

12:39: Jona 1:17; Mat 16:4; Mak 8:12

12:40: Jona 1:17

12:41: Jona 3:5

† **12:42:** Nakəm

kwīn kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. **12:45:** Luk 11:24-26; 2 Pita 2:20

48 Mərig Yesu rımə, “?Pa e nisinik? ?Mine nipa e piak minə?” 49 Kini In mamhajoun-pən kafan narmamə minə mimə, “Kimiə e nisinik minə mine naorahik minə. 50 Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Rimik Kughen rorkeikei, in ai naorahik, in ai nisinik, mine in ai nowinik.”

13

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (Mak 4:1-20; Luk 8:4-15)

1 Ye nipiğ atuatur a, Yesu ritərhav mivən məkwətə apa ye nıkar-kar nu apa Galili. 2 Meinai narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao kin Yesu, In rımavən ye bot kirik mamkwətə. Kini narmamə kisərer fiak. 3 Kini In rini-ərhav-pən narimnar rıpsaah kimi əriə ye nuhpikinien minə. Mamni mimə, “Yəsim kirik rımavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. 4 Mipik mivitəg-ətəg fam. Kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* 5 Kini kweru nai tiksın rəsaaah-pən ye tokrei kapiet, nimoptanə rikəskəh ikin. Kini rurə aihuaa əmə meinai nimoptanə rikəskəh. 6 Mərig nipiğ mirh rhaktə, kini mhen, kisaukei fam meinai nuairiə rıpəh neiwaiyupikien. 7 Kini kweru nai tiksın rəsaaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun. 8 Kini tiksın rəsaaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, kini tiksın khakuə kin kwənkwaieriə wan hundred, tiksın sikisti, kini tiksın toti.”

9 Kini Yesu rımə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

10 Kini narmamə kape Yesu khauə misaiyoh In mhamə, “? Rhawor nakaməgkiar kimi narmamə ye nuhpikinien?”

11 Kini Yesu rıməni-pən tuk əriə mə, “Yakamni məkna meinai Kughen rımənəhitə ye swatuk tuk əmiə mə takharkun nəgkiarien məniwən kape narmaruyen kape Kughen. Mərig narmamə apnapig minə, Kughen rıpəh nəhitəyən ye swatuk məknakin tuk əriə. 12 Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh kapəriə. 13 Yakaməgkiar kimi əriə ye nuhpikinien meinai kisərig pawk, mhapəh nharkunien; kini iriə kisarhakın pawk, mhapəh nisəmien nıpran. 14 Nimraghien kapəriə ror nəgkiarien kape Profet Aesea ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə, “ ‘Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nıpran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

15 Ror məkneikin meinai kaparia kapə ruauə muiskai,
kini kwəsəpou kin nətərigien kin nar,
kini misətəpıg kin nımririə.

To kipihapəh nisorien məknakin, kipişam nar kin nımririə,

mıpisərig nar kin nimətirgiriə,

mıpiharkun nar yerkiariə,

mıpisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini to Yo yakpivəh miragh əriə.’

(Aes 6:9-10) 16 “Mərig kimiə e, Kughen rıməni-pre kin kafan nihuvəyən kimi əmiə, kini tukmə naksarha-kin, taksəm; kini tukmə naksərig, takharkun nıpran. 17 Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə profet minə khapsaah mine nəmə atuatur minə khapsaah

12:50: Rom 8:29   13:2: Luk 5:1-3   * 13:4: Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyen wit.   † 13:7: Yesu to rıpəh niniyən mə kwənurkəsik, mərig nəərəs kirik ror nırin.   13:12: Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18; 19:26

kimisorkeikei mə tuksəm naha nhagin yame nakwəsəm ai taktakun, mərig kimnhapəh nisəmien. Kini misorkeikei pik mə tuksərig naha nhagin yame nakwəsərig ai taktakun, mərig kimnhapəh nisərigien.

¹⁸ “Kimiə sətərig huvə kin nıprai nuhpikinien kape yəsım. ¹⁹ Kweru nai yame rımnəsaah-pən ye swatuk, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarın kape narmaruyen kape Kughen, mərig rıpəh nırkunien. Kini Setan ravəhsi-ta aihuua əmə nərigien yame rıməvən yerkin. ²⁰ Kini kweru nai yame raməsaah-pən ye nımoptanə yame kapier ipakə ikin, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarın kape Kughen, məkneikin ravəh yerkin agien, ²¹ mərig nuan rıpəh neiwaiyu-pikien. Kini ramərer əmə tuk nıpig kwakwə əmə. Tukmə nıpig əutən uə nahasien kirik ruə ye nımraghien kafan tuk nəgkiarın a, taktakun əmə rımir ye kafan nhatətəyen. ²² Kini kweru nai yame rımnəsaah-pən yerki kwənurkəsik, in rəmhen kin yermamə yame rımnərig nəgkiarın kape Kughen, mərig kafan nətərigien ramvən pik tuk narımnar kape tokrei tanə, kini in rorkeikei mə kafan nautə tukripsaah, kini nətərigien mınə a kaserko əsuun nəgkiarın kape Kughen. Kini nəgkiarın a rıpəh nıkuəyen kin kwənkwan. ²³ Mərig kweru nai yame rəsaah-pən ye nımoptanə huvə, in rəmhen kin yermamə yame rərig nəgkiarın kape Kughen, kini mırkun nıpran. Kini ye nımraghien kafan, rıkuə kin kwənkwan. Tiksin khakuə kin kwənkwaırıə wan hundred, tiksın sikisti, tiksın toti.”

Nuhpikinien ye mənvhirik yame rahas

²⁴ Kini Yesu rımini-ərhav-pən mın nuhpikinien kirik kimi əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen, in rəmhen kin yermamə kirik yame rıməvıtəg-ətəg kweru nai ye kafan nəsimien. ²⁵ Yenpig, kisapır irıə kafan narmamə mınə, məkneikin kafan kirik tikmir ruə mıvıtəg-ətəg mənvhirik has ye kafan nəsimien, map. ²⁶ Kini kweru nai huvə mınə kishaktə, misəhuə, misor kwənkwaırıə. Mərig ye nıpig a, mənvhirik has rhaktə mın, mehuə.

²⁷ “Kini slef mınə kape kwən a khauə misəm, mhani-pən tukun mhamə, ‘Yeməhuə. ?Nımisuv kweru nai huvə in əmə in əmə, uə nıkam? ?Mənvhirik has rısi-pkaa?’

²⁸ “Kini yəməhuə a rıni-pən tuk əriə mımə, ‘Tikmir kirik kafak rımnor nar en.’

“Kini kafan slef mınə khani-pən tukun mhamə, ‘?Mərig nakmə jakhavən misəkwai ta mənvhirik has a uə?’

²⁹ “Rıni-pən tuk əriə mımə, ‘Nıkam. Hapəh. To nakasəkwai ta mənvhirik has mınə a, masor misəkwai ta pikin kwənkwai nai huvə. ³⁰ Pəh irıu kwhaktə kwis əmə mıravən mwəriaji kwənkwai nai huvə rımrıuə. Ye nıpig a in a, jakni-pən tuk kafak narmamə yamə mıne tukharhi kwənkwai nai mə tukhavən misəkupan misəkwai ta mənvhirik has, mhapık, misarakikin-pən ye nap. Kwasig ikin, khapık kwənkwai nai huvə mınə mhauə ye nəkwai nımə kafak yame kamətu-pən nəviginien ikin.’ ”

Narmaruyen kape Kughen raməhuə atuk ye nəsanınien kafan (Mak 4:30-34; Luk 13:18-21)

³¹ Kini Yesu rımini-pən mın nuhpikinien kirik tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, yame yermamə rımıvəh mıvən misuv ye kafan nəsimien. ³² Kwənkwai mastad a in rarkəskəh pik, mərig nıpig in tukrurə mehuə rəmhen kin nai ehıə kirik. Kini man mınə yamə mıne kamhaıvə yerpirig tukhauə misor nımaırıə ye kwərəgrəgin.”

³³ Kini Yesu rimi-pən min nuhpikinien kirik tuk əriə mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin yis yame piraovın kirik ramarap ye flaoa ripsaah yame ramor-pən ye besin ehua, kini rher-əpu flaoa rəsiis, mehua.”

³⁴ Narimnar minə fam, Yesu ramni əmə nuhpikinien iran kimi narmamə, to riphəh nini-atuatuk-əməyen. ³⁵ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarrien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yame rimi mīmə, “Nipig tukmə yakaməgkiar, jakni əmə nuhpikinien.

Jakamni-ərhav narimnar yame yimnerkwaig kin ririkakun ye nipig yimnor tokrei tanə meriaji-pə e taktəkun.” *(Sam 78:2)*

Yesu ramhoprai nuhpikinien ye mənvhirik has

³⁶ Kini Yesu rəta ye narmamə, mivən ye nəkwai nimə kirik. Kini kafan narmamə minə khavən misəm, misaiyoh-pən mhamə, “Hoprai-pə ru nuhpikinien ye mənvhirik has yame raurə ye nəsimien.”

³⁷ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “Yo e, Ji Yermamə, Yo e yermamə yame yimnəvi-ətəg-ətəg kwənkwai nai ye nəsimien. ³⁸ Kini nəsimien in tokrei tanə. Kini kwənkwai nai huvə, iriə e ji Kughen yamə mine In ramarmaru irəriə. Kini mənvhirik has minə, iriə e ji Setan. ³⁹ Kini tikmir yame rimavən mivitəg-ətəg mənvhirik has a in Setan. Kini nipig yame tukrhi kwənkwai nai, in e Nipig Kwasig. Kini narmamə yamə mine kamharhi kwənkwan, iriə e agelo minə. ⁴⁰ Tukhapik mənvhirik has misəhi-pən ye nap. Norien a rəmhen kin Nipig Kwasig. ⁴¹ Yo, Ji Yermamə, jakher-pre kin agelo minə kafak tukhavən ikin yakamarmaru ikin, misəkwai ta yor təvhagə has minə fam, mine narimnar minə fam mine yame kamhavi-pən narmamə tuk norien təvhagə has minə. ⁴² Iriə tuksarakikin-pən əriə ye nap ehua. Kini aikin a, narmamə tuksasək misəkwəruə. ⁴³ Kini narmamə yamə mine kisatuatuk tuksəsiə ye rao ye neai, rəmhen kin mirh. Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimie rarə, sətərig huvə kin nəgkiarrien e.”

Nuhpikinien ye bokis mane yame ramerkwaig

⁴⁴ Kini Yesu rirpın nəgkiarrien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin bokis mane kirik yame ramerkwaig ye nimoptanə. Kini yermamə kirik rimavən, məm, kini rarə minim min ye nimoptanə. Rikin rimnagian pik, kini rivən mor salem kin narimnar fam kafan, mivəh mane iran, mivən mivəh nimri nimoptanə a kimnerkwaig kin bokis mane ikin.”

Nuhpikinien ye kapiere kamni kimə perel

⁴⁵ Kini Yesu rirpın nəgkiarrien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin sto kipa yame ramarhakın kapiere huvə minə e nimrin rhaktə, kamni kimə perel, mə tukripik mivən mor salem kin. ⁴⁶ Tukmə rəm perel kirik yame rhuvə pik, kini marar mivən mor salem fam kin kafan narimnar, kini mivəh mane iran, mivən mivəh perel a kin.”

Nuhpikinien ye net kape niviyen kəmam

⁴⁷ Kini Yesu rirpın nəgkiarrien kafan mamni mīmə, “Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin nipig narmamə kisarko-pən kin net apa ye lugun mamhavi kəmam pisin pisin iran. ⁴⁸ Nipig net rukwar kin kəmam, kini khavihaktə net, kini masəwhai kəmam minə mhavai-pən kəmam huvə minə ye nitip ehua minə kapəriə, misarakikin kəmam yamə mine kisahas. ⁴⁹ Kini ye norien kirikianə əmə min, tuk Nipig Kwasig, agelo minə tukhauə mhavəhsita narmamə yamə mine kisahas tuk narmamə yamə mine kisatuatuk, ⁵⁰ misarakikin-pən əriə ye nap ehua- ikin narmamə kisasək misəkwəruə ikin.”

⁵¹ Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mə, “? Kimiə nakharkun narimnar minə a uə nikam?”

Kini iriə khamə, “Ǝwəh.”

⁵² Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Ror məkneikin, nəmhajoun minə fam kape loa yamə mine kwənhauə ye narmaruyen kape Kughen, kimisofugin-pən nəgkiarien wi kafak mine nəgkiarien akwas kape Moses rəmhen kin yame yemehuə kape nimə kirik ramofugin-pən narimnar huvə yamə mine khawi mine narimnar huvə yamə mine ramswin hanə ye nimə kafan.”

Nəmə imei Yesu kimisəpəh In
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Kini Yesu rimini ta nuhpikinien minə a, marar, mitərhav. ⁵⁴ Muə iman ikin, mirikakun maməvhag kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien. Kisərig nəgkiarien kafan, kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Man! ? In ravəh hiə nirkunien e? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ⁵⁵ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas, mine Saemon. ⁵⁶ Kini nowini minə kasarə min e kitawə miriə. ?Ravəh hiə nirkunien e?” ⁵⁷ Kini iriə kinasəməkin In.

Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai In. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə to khapəh nhasiaiye In.”

⁵⁸ In a ye kwənmhaan a, ripəh nor-pikien nimtətien, meinai kapəriə nhatətəyen rikək iran.

14

Nimhəyen kape Jon Baptaes
(Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Ye nipig a, King Herod Antipas yame rimnamarmaru ye tanə Galili rimnərig nəvsaoyen kin Yesu. ² Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, “!Eh! !Kwən e in Jon Baptaes, ruimragh min ye nimhəyen! Ror pən ravəh nəsaninien tuk norien nimtətien minə.”

³⁻⁴ Herod rikin raməsik məknakin meinai nipig kirik, in rimikir ta piraovin kape Filip e piauni. Pian a, nhagin e Herodias. Kini Jon rimini-əhu mimə, “Kimini-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovin e.”* Jon ramni-əhu Herodias, Herodias raməməkin in tukun. Kini Herod rimivəhsi-pən Jon ye kalabus. ⁵ Kini Herod rimə tukrhopni Jon tukun, mərig ruagin kin narmamə, meinai rikiriə rimnəsik mə Jon in profet kirik.

⁶ Mərig nipig kirik, Herod rimnor nəviginien ehuə kirik mamor nipig kafan yame rimnarha iran. Kini piakəskəh e ji Herodias rimnor danis ye nimri narmamə. Rimnor danis, Herod rəm rorkeikei, ⁷ mini-pən tuk piakəskəh a mə, “Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame ik nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen.”

⁸ Mərig Herodias rimnaməkeikei kimi piakəskəh ai mə tukrini-pən tuk Herod mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

⁹ Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarien ətən ye nimri in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. Kini rimə tuksor nəkwai piakəskəh ai. ¹⁰ Mher-pən kin narmamə tiksın khavən ye kalabus misərəru-ta

13:54: Jon 7:15   **13:55:** Jon 6:42   * **14:3-4:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovin kape piam ye Lev 18:16, mine 20:21. Kini mərig tukmə piam rimhə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovin (Dut 25:5-6).   **14:3-4:** Lev 18:16; 20:21; Luk 3:19-20   **14:5:** Mat 21:26

kapən kapə Jon, ¹¹ mhaukrai-pən ye tikiplet, mhavəh mhavən mhavəhsi-pən kimi ji Herodias. Kini in rīvəh-si-pən kimi nisini. ¹² Kini narmamə kape Jon kimnhavən mharəh nipran, mhavən mhanim. Misarar mhavən misəvsao kin kimi Yesu.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Jon 6:1-14)

¹³ Nipig Yesu rimnərig nəvsaoyen a, kini rat-pən ye bot kirik mivən apa ikin ruhiko ikin. Mərig nukwhao kimnharkun aikin ramvən ikin, mhatərhav ye kapəriə rukwanu minə misəriwək mhakurao mamhavən misəm. ¹⁴ Kini Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin reiwaiyu tuk əriə. Kini rimavən mor huvə narmamə yamə minə kamhamhə.

¹⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In, mhamə, “Kwənmhan əkwak ikin e, kini rinamenaiyu. Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh kamhavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəriə kirik nəviginien.”

¹⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə mə tukhapəh nisaiyu-rik-rikien. Kimiə taksəvigin əriə.”

¹⁷ Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? Nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəh mhauə.” ¹⁹ Kini mini-pən tuk narmamə mə tuksəkwətə huvə yerki mənvhirik. Kini mivəh bred ai kirkirip mine kəmam kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu bred, mipik-pən kimi kafan narmamə mimə, “Takhapik misəvigin narmamə minə a kin.” ²⁰ Kini iriə kimisəvigin tupriə rəsiis misəpəh nipərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə minə kimnhavai-pən ye nitip twelef khakuar min. ²¹ Narmamə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nihupin ye narman, iriə fam rəmhen kin faef taosen. Mərig kipəh nəvhuekinien nipiraovin mine kwajikovə minə.

Yesu rameriwək ye nimar mar nu

(Mak 6:45-52; Jon 6:16-21)

²² Məkneikin, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə mə tukhavən ye bot misəkupan mhavən ye nikar nu, mərig In raməmir əmə mə tukrher-pən kin narmamə kamhavən iməriə ikin. ²³ Rher-pən ta kin narmamə ai, kini marar mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik In pisin əmə, mə tukrəhuak. Rinamenaiyu, Yesu pisin əmə aikin. ²⁴ Mərig bot ravirə ta ye nu, mirəhpikin nimətag. Peo-peao ramuh bot.

²⁵ Kini ye kwəsum-niraanien, Yesu rarar məriwək ye nimar-mar nu mamuə tuk əriə. ²⁶ Kini narmamə kafan minə kimisəm rəriwək mamuə ye nimar-mar nu, kamhagin pik. Misokrapomh mhamə, “!Eh! !Yarhmə kirik apa!”

²⁷ Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.”

²⁸ Kini Pita rimə, “Yermaru. Tukmə Ik əfrah, okran min kin yo pəh yakəriwək min ye nimar-mar nu murə.”

²⁹ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Yuə.”

Kini Pita rəvi-ərhav ye nəkwai bot, məriwək ye nimar-mar nu mivən tuk Yesu. ³⁰ Məmə peao-peao, kini rigin pik, kini minaməmnim. Masək-pən tuk Yesu mimə, “!Yermaru, vəh miragh yo!”

³¹ Məkneikin, Yesu rərao-pən mirəh, mini-pən tukun mimə, “Kafam nhatəyəyen rəkəskəh pik. ?Rhawor e nakpəh niniyen nəfrakisien irak?”

³² Kini kwat-pən min ye bot, məknekin nımətag reiwaiyu. ³³ Kini narmamə minə a ye nəkwai bot kasəgnəgin In mhamə, “!Nəfrah! Ik Ji Kughen.”

³⁴ Kini kimnhavən ye nıkar lugun pən, mhavhiak ye tanə Genesaret. ³⁵ Kini narmamə aikin khauə misəm Yesu, minharkun In, misher-pən nəgkiarien kimi narmamə rarukrao ye rukwanu minə fam aikin a. Kini khapik min kapəriə narmamə yamə mine kamhamhə mhavən tuk Yesu, ³⁶ misəkeikei kimin mhamə iriə yamə minə kamhamhə, tukharap əmə nəpag nımri neipən kafan, kini iriə fam yamə mine kimnharap In misəsanin.

15

Nəmhajoun kape loa kape Moses kasotgoh iriə Yesu ye nıkarin kape loa (Mak 7:1-23)

¹ Nəmhajoun tiksın kape loa kape Moses iriə Farisi minə khasi-pən apa Jerusalem mhauə misəm Yesu misaiyoh In mhamə, ² “? Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pənien kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigın mhapəh nisəravyyen rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

³ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “!Mərig kimiə nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ⁴ Əmru, Kughen rimini kupən mımə, ‘Takhasiai nisınmiə mine rimimiə.’ (Eks 20:12; Dut 5:16) Kini mımə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ (Eks 21:17; Lev 20:9) ⁵ Mərig kimiə nakhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisəsıtuyen ye nisınriə mine rimriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini yo to yakpəh nivəhsi-ta-minien nivəhsi-pre kimik.’ ⁶ Nakasəvhag kimi narmamə məknekin mamhani əswasig kin nasıtuyen yame narmamə tuksor kimi nisınriə minə mine rimriə minə. Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. ⁷ Niniyen kapəmiə rhuvə mərig norien kapəmiə rahas. In apa kupən, profet e Aesea, rimnəfrakis ye nıkarin kapəmiə mirai mamni mə,

⁸ “ Nəmə minə, kamhani apnəpig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁹ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini ye kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig rəmhen əmə kin nərigien kape yermamə.’ ” (Aes 29:13)

¹⁰ Kini Yesu rimnokrən kin narmamə mə tukhauə misəm. Mini-pən tuk əriə mə, “Sətərig-ru, mharkun nar e. ¹¹ Nar raməmır iruə, tukmə rıvən yerki yermamə, to rıpəh norien rəmkimik ye nımri Kughen. Nar ramtərhav ye nəkwai yermamə ramor nəmkimik ye nımri Kughen.”

¹² Kini kafan narmamə minə khauə misəm misaiyoh-pən mhamə, “?Mərig nakirkun mə Farisi minə kimisərig nəgkiarien e kafam, rikiriə raha?”

¹³ Kini rini-pən tuk əriə mə, “Nai minə fam yame Rimik apa ye neai rimipəh nihuyen, In tukrivi-haktə piəpiə iriə nuan minə. ¹⁴ Səpəh əriə. Iriə kamhakır narmamə, mərig nımriə rıpis. Tukmə nımri pis rikir nımri pis, kini iriu tukawəkeikei mirəivə ye nəkwai nımri.”

¹⁵ Kini Pita rini-pən tukun mımə, “?Hoprai-pə ru nıprai nuhpikinien en kimi əmawə?”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? ¹⁷ ?Nakharkun mə narimnar yame kamən ramvən ye tip jir mamtərhav min? ¹⁸ Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə kini mamtərhav

ye tikiherin, ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Meinai in ai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nhopniyen yermamə, nəkrəhyen kin piraovin, nor-apnapigien nar, nəkrəhyen, neikuəyen, mine niniyen nikar jir. ²⁰ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə masor in raməmkimik ye nimri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik ripəh nəravyen, pa rimə rəmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu (Mak 7:24-30)

²¹ Kini Yesu ritərhav aikin a mivən ye taon kiraru e Taea mine Sae-don. ²² Kini pian kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramarə ye kwənmhan a rimauə məm, mamasək apomh mimə, “Yermaru. Mikip King Deved. !Rikim tukreihuə tuk yo! Nanmin has kirik ramərer-pən ye piakəskəh kafak, mamoriah pik in.”

²³ Mərig Yesu ripəh niniyen nar kirik tukun. Kini kafan narmamə khauə masəkeikei kimin mhamə, “Her-pən kin pəh ramvən, meinai in ramasək apomh mamkwasig kin ətawə.”

²⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kughen rimnher-pə kin Yo mə jakvən əmə tuk sipsip minə kape kwənərəus kape Isrel yamə mine kaserwei.”

²⁵ Mərig pian a ruə mənimkur ye nimri Yesu mamni mimə, “Yermaru, asitu irak.”

²⁶ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Rapəh natuatukien mə tikvəh nəviginien ne kwajikovə minə karakikin-pən kimi kuri minə kapəriə.”*

²⁷ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisəniyen nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəg tebol kape yamehuə kapəriə.”†

²⁸ Kini Yesu rhorpin nəgkiarien kafan mimə, “Piraovin. Kafam nhatəyən rehuə. Naha nhagin yame nakorkeikei, tukruə mor nəfrakisien kin.” Kini taktakun əmə, piakəskəh kafan rimnəsanin min.

Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamə

²⁹ Kini Yesu ritərhav aikin a maməriwək ye nikar-kar lugun Galili. Mhaktə fiak mivən ye tukwas kirik mamkwətə. ³⁰ Kini nukwhao ehua khauə misəm. Mhapik narmamə yamə mine nihuriə rarpəvin mine nimrin pis minə, mine yamə mine niprairiə rimhə, mine yamə mine kaseinein nəgkiarien, mine yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. Misətu-pən əriə ipakə tuk Yesu, kini In ror huvə əriə. ³¹ Kini narmamə minə a kimisəm mə narmamə yame kaseinein nəgkiarien kimisəgkiar, mine yamə mine niprairiə rimhə kimisəsanin, mine yamə mine nihuriə rahas kimisəriwək, mine nimrin pis minə kimisəm nar, kini kisakur pik kin, mhani vi vi Kughen kape Isrel.

Yesu rimnor nimtətien kirik, maməvigin narman fo taosen (Mak 8:1-10)

³² Ye nipig a, Yesu rimnokrən kin kafan narmamə minə mimə, “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kimisəmir nipig kisisar, kini nəriə nəviginien rirkək. To yakher-pən kin əriə yerkwanu, kamhavən kirik rəmkərəv ye swatuk, nimrin rapig, kini rimir.”

15:24: Mat 10:6 * **15:26:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel kisəmhen kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape nəmə tanə pisin. † **15:27:** Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel. **15:31:** Mak 7:37 **15:32:** Mat 14:14

³³ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəviginien rəmhen tuk nukwhao ehuə e? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

³⁴ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven. Mine kwaji kəmam tiksın.”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” ³⁶ Kini mivəh nīpar bred ai mine kəmam, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə minə mə tuksəvigin narmamə ai kin. ³⁷ Kini kisəvigin, tupriə rəsiis fam. Kini narmamə kafan minə khavən mhəpik nīpərpər nəviginien, mhəvai-pən ye kəmeiru ehuə seven. ³⁸ Narmamə minə ai kimisəvigin, kimivəh əmə nīhupin ye narman, iriə fam rəmhen kin fo taosen. Mərig kīpəh nisəvhuekinien nīpiraovin mine kwajikovə minə. ³⁹ Kini Yesu rher rik rik kin əriə. Mat-pən ye bot, mivən apa kwənmhan ehuə kīrik, nhəgin e Magadan.

16

*Farisi minə mine Sadusi minə kisaiyoh Yesu mə tukror nīmtətien kīrik
(Mat 12:38-45; Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Kini ai, Farisi tiksın mine Sadusi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rīpəh norien nīmtətien kīrik ye nīmririə yame ramhajoun mə nəsaninien kafan ramsi-pən ye neai.

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nīpig mīrh natukrivə, nakhamə, ‘Tikianakwamer rukweiha tukravən meinai napuə raməwhao.’ ³ Kini yenpigyenpig iran, nakhamə, ‘Nəhig tukrip, meinai napuə rəwhao markurao.’ Nakharkun niniyen nīprai nīmtətien ye nīmar napuə, mərig nakseinein niniyen nīprai nīmtətien yame yakamor ai taktakun. ⁴ Kimiə e taktakun mine, naksahas. Kimiə nəmə Isrel nīmisəpəh kapəmiə nhatətəyen ye Kughen rəmhen kin piraovin kīrik yame rapəh kafan yerman məri-pən kwən pisin. Kini taktakun naksorkeikei mə jakor nīmtətien kīrik yame tukrhajoun mə yimasi-pən ye Kughen. Mərig Kughen tukror nīmtətien kīrikianə əmə, in e nīmtətien kape Jona kupan.” Yesu rīmnəgkiar fam ai məpəh əriə.

*Yesu rīmnor kwirig kimi kafan narmamə minə meinai kasəvit-ərhav ye
nīmtətien yame rīmnor
(Mak 8:14-21)*

⁵ Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot, misəviəfugin ye nu apa Galili. Misəru-kin nīpər bred nəriə. ⁶ Kini Yesu rīmnor kwirig kimi əriə mīmə, “Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə, mine Sadusi minə.”

⁷ Kini kinəsaiyoh əriə minə kin nīpran, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rīmə kitawə kimnhapəh nhəvəhyen bred uə?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mini-pən tuk əriə mə, “Kapəmiə nhatətəyen rikəskəh. ?Nakshawor e masəm əmiə minə mə bred rikək? ⁹ ? Rhawor e rikimiə rīpəh nəsikien kini nakhapəh nharkun-huvəyen mə nīpig yimivəh nīpar bred kīrkirip, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, kini kimisəpəh nīpərpər nəviginien, ?nakhəvai-pən ye nītip kuvhuun? ¹⁰ Kini nīpig yimivəh nīpər bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen, kini mhəpəh nīpərpərin, ?nakhəvai-pən ye kəmeiru kuvhuun? ¹¹ ?Rhawor kimiə nakhapəh nharkunien mə yakpəh nəgkiarien kin bred? Takasərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi minə mine Sadusi minə.”

¹² Kini ye nīpīg a, iriā kīmnharkun mā pəh nien mā raməgkiar kīn yis yame kamor bred kīn, mā tukasərig əriā tukun. Mərig tukasərig əriā tuk nhajounien kape Farisi mīnə mīne Sadusi mīnə.

*Pita ramni mā Yesu in Kristo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Kini ai Yesu mīne kafan narmamə khavhiak mhatərhav-pən ye kwənmhan e kamni kīmə Sisaria Filipae. Kini Yesu raiyoh əriā mā, “?Mərig narmamə kamhani mā Yo, Ji Yermamə, Yo e pa?”

¹⁴ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tīksin khamə Ik e Jon Baptaes; tīksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tīksin khamə Ik e Jeremaea uə profet kupən pīsīn kīrik kape Kughen.”

¹⁵ Mərig In raiyoh əriā mā, “?Mərig rhawor irəmiā? ?Nakhamə Yo e pa?”

¹⁶ Mərig əmə Saemon Pita rīmə, “Ik e Kristo,* ji Kughen yame Ramragh.”

¹⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mā, “Saemon Jona†, Kughen rīmnautə-pre kīn nīhuvəyen kafan kīmīk, meinai pəh nien mā yermamə kīrik rīmnor əpu nar e kīmīk; mərig Rīmīk apa ye rao ye neai, In rīmnor əpu nar e kīmīk. ¹⁸ Kini yakamni-pre tuk ik mā ik Pita‡, nīpran ramni mā kapiar yame jakvhirəkīn-pən nīməhuak kafak iran. Kini to nəsanīnien kape nīməhəyen rīpəh napitayen kafak narmamə mīnə. ¹⁹ Jakvəhsi-pre ki kīmīk kape narmaruyen kape Kughen. Tukmə nakəhitə ye naha tapīg ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakətapīg ye naha tapīg ye tokrei tanə, tukrətapīg ye rao ye neai.” ²⁰ Kini mīni-əutən-pən tuk kafan narmamə mīnə mā tukhapəh nhani-pənien tuk yermamə kīrik mā In Kristo yame Kughen rīmīni mā tukrher-pə kīn.

*Yesu rīmnaukupən mīrkun, mīni-ərhav mā tukrīmha, kini mīmragh mīn
(Mak 8:31-9:1; Luk 9:22-27)*

²¹ Rīrikakun ye nīpīg a, Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mā tukraməkeikei mīvən Jerusalem, kini nəwharu mīnə Isrel, mīne jif pris mīnə, mīne namhajoun kape loa kape Moses, tuksor nəmhəyen kīmīn, mhani mā tukraməkeikei mīmha. Mərig ye nīpīg yame ror kīsīsər kīn, tukramragh mīn ye nīməhəyen kafan.

²² Məknekin Pita rīkir In, mwapta irəriā, kini mamni-əhu In mīmə, “!Nīkam, Yermaru! Tukrīpəh norien rəmhen kīn yame nakamni.”

²³ Mərig Yesu rarar, mīni-pən skai tuk Pita mīmə, “!Setan! !Ap ikin e! Ik nakamərer əswasīg kīn Yo. Nərigien kafam rīpəh nəmhenien kīn nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

²⁴ Kini Yesu rīmīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mā, “Tukmə yermamə rīmə tukrīkwasīg kīn Yo, tukraməkeikei mətə ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kīn nəmhəyen ye nīməhəyen ye nai kamarkwao kīn, mərig tukrīkwasīg kīn Yo. ²⁵ Meinai yermamə yame ramgīn tuk kafan nīmraghien, tukraməkeikei mīmha. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nīkwasīgien kīn Yo, tukrarə ye nīmraghien rerin. ²⁶ Tukmə yermamə kīrik kafan nautə rehuə pīk ye tokrei tanə e, mamarakikīn kafan nīmraghien tukun, nanmīn tukrerwei. Mərig nar kīrik rīrkək mīn tuk nīvəhyen nīmri nīmraghien kafan. ²⁷ Ror məknaκīn meinai Yo Ji Yermamə jakpiuə kīmawə

16:14: Mat 14:1-2; Mak 6:14-15; Luk 9:7-8 * **16:16:** “Kristo” mīne “Mesaea” kwəm nəmhen. Nīpran rīmə, “Yermamə yame Kughen rīmīni kupən mā tukrher-pə kīn tuk nīwəh-mīraghien ətawə.” † **16:17:** Nəgkiarīen kape Gris ramni mā “Saemon Bar Jona.” Nīpran ramni mā in ji kwən kīrik, nhagin e Jona.

16:17: Gal 1:15-16 ‡ **16:18:** Ye nəgkiarīen Gris, “Pita” nīpran ramni “kapiar.” **16:18:** Jon 1:42; Efes 2:20 **16:24:** Mat 10:38; Luk 14:27 **16:26:** Mat 4:8-9

agelo minə ye nəsaninien ehuə mine nikhakien kape Rimik, kini jakpivəhsipən nərökien kimi narmamə mfam tuk wok yame kimisor. ²⁸ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə tiksın kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen miseriaji nipiğ narmamə tuksəm Yo Ji Yermamə yakavəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

17

Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nimirin rukreikin muə mor pisin
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Nipiğ sikis ruauə muavin, Yesu rikir Pita, Jemes mine piauni Jon mishakte fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. ² Aikin, niprai Yesu rukreikin muə mor pisin. Nimirin rakhak rəmhen kin nikhakien kape mirh. Kini neipən kafan rhawən pik. ³ Kini yemasur kupən mir kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, marhəgkiar irisir Yesu.

⁴ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru, rhuvə mə kimasir jakəhrarə əmə eikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər. Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.”

⁵ Pita raməgkiar hanə, məknekin napuə hawən kirik reiwaiyu, muvriğ əpis əriə. Kini nəgkiarien kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. Rikik ragien pik tukun.”

⁶ Kimirhərig nəgkiarien a, kirhigin pik, mirhənim-pən nimirisir ye nimoptanə. ⁷ Mərig Yesu ruə mirap ərisir mimə, “Rhekimter. Mirhipəh nirhiginien.” ⁸ Məknekin, krharharha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu ətən pən tuk ərisir mimə, “Takhəpəh nirhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak.”

¹⁰ Kini krhaiyoh mirhimə, “?Mərig rhawor e nəmhajoun kape loa minə kamhani mhamə Elaeja tukraməkeikei məkupan ye Kristo muə?”

¹¹ Kini Yesu rimə, “Nəfrakisien mə Elaeja tukraməkeikei məkupan muə mə tukrətu huvə narimnar fam. ¹² Mərig yakamni-pre tuk əmisir mə Elaeja ruərerig ta, mərig narmamə khapəh nharkunien in; misor ahas pən kimin. Ye norien kirikianə min, tuksor Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen.”

¹³ Ramni məknakin, kafan narmamə minə kharkun mə In raməgkiar ye Jon Baptaes.

Yesu rimnəko ta nanmin has ye pikwarien kirik
(Mak 9:14-32; Luk 9:37-45)

¹⁴ Kini khatərhav-pə tuk nukwhao ehuə. Kini yermamə kirik ruə mənimkur-pən tuk Yesu mimə, ¹⁵ “Yermaru. Pəh rikim tukrehuə tuk pikwarien kafak. Nikəvaan ramor pik in. Ramarə ye nipiğ ətən. Nipiğ ripsaah ramimir-pən ye nap mine ye nu. ¹⁶ Kini yo yimirəh mivən kimi kafam narmamə minə, mərig kiseinein nor-huvəyen.”

¹⁷ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “!Kəsi! Kimiə e taktakun mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ? Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipiğ takpishatətə irak?” Kini mamni min mimə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

¹⁸ Kini Yesu rimnəgkiar skai kimi nanmin has maməko-ta. Məkneikin mor huvə pikwarien a.

19 Kini ai kafan narmamə khauə iriə pisin əmə misəm Yesu misaiyoh-pən mhamə, “?Rhawor e kimawə yakwəseinein nəkotayen nanmin has a?”

20-21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Meinai nhatətəyən kapəmiə rikəskəh əmə. Kini nanmin has yamə mine kisor məknekin, to nakpəh nəviginien məhuak mirkun nəkotayen əriə.* Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə to nhatətəyən kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig takharkun nhani-pəniyen tuk tukwas e mhamə, ‘Eta ikin e mivən aikin a,’ kini tukror nəkwaimiə. Kini takharkun nisorien narimnar fam.”

Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min

22 Kini kimnhauə kirikianə apa Galili, kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kwən kirik tukreighaan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə. 23 Narmamə tukshopni Yo, kini ye nipig yame ror kisisər kin, Kughen tukrivəh miragh Yo ye nimhəyən.” Kini kafan narmamə minə rikiriə rəpou pik tuk nəgkiarien a.

Yesu rameighan kin mə tukvəhsi-pən mane kape takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen

24 Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə kimnhatərhav apa Kapaneam. Kini narmamə yame kasərer tuk mane kape takis kape Nimə Ehuə kape Kughen khauə tuk Pita mhamə, “?Rhawor? ?Yhajoun kafam ramərok-pən takis kin mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, uə nikam?”

25 Kini Pita rimə, “Ewəh. Ramərok.”

Kini Pita rivən ye nəkwai nimə, Yesu rəkupən maməgkiar mamni nuhpikinien kirik mimə, “Saemon. ?Nakmə rhawor? ?King minə kape tokrei tanə kamhavəh takis tuk nipa? ?Kamhavəh tuk kapəriə narmamə minə, uə tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien?”

26 Mərig Pita rimə, “Kamhavəh tuk nəmə tanə pisin yamə mine kimisapita əriə ye narowagkəpien.”

Kini Yesu rimə, “Nəfrah. Narmamə kape king khapəh nisərokien takis.”†

27 Kini Yesu rirpən mimə, “Mərig kitawə khapəh nisorkeikeiyen mə tuksor niemha rhai əriə tuk ətawə. Kini ror məknei, rhuvə mə ik takvən apa ye lugun, maruk kin string, mivi kəmam. Kəmam yame takvi məkupan, meikus nəkwan, məm mane‡ kirik rəmhen tuk nərokien takis. Vəh mane en, mivən, mivəhsi-pən kimi əriə tuk nərokien takis kapərao.”

18

?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

1 Ye nipig a, narmamə kape Yesu kimnhauə misaiyoh-pən mhamə, “?Pa in yerpilig ye narmaruyen kape Kughen?”

2 Kini Yesu rokrən kin kwajikovə kirik, ruə mərer ye kwerkwan irəriə.

3 Kini mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakhapəh nisariyen irəmiə mhauə rəmhen kin kwajikovə, to nakhapəh nhavəniyen misarə ye narmaruyen kape Kughen. 4 Ror məkneikin, tukmə yermamə ravəhsi-əhu atuk in rəmhen kin kwajikovə e, in yerpilig ye narmaruyen kape Kughen.

17:19: Mat 10:1 * 17:20-21: Nəgkiarien e ye ves 21 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrah ikin e uə nikam. 17:20-21: Mat 21:21; Mak 11:23; Luk 17:6; 1 Kor 13:2

17:22: Mat 16:21 17:24: Eks 30:13; 38:26 † 17:26: Ye nuhpikinien e, Yesu ramni mə in yermamə kape Kughen, to ripəh nərok-pən-ien takis kimi Nimə Ehuə kape Kughen, rəmhen kin yame yermamə kape king to ripəh nərok-pən-ien takis kimi king, nəmə iruə əmə kasərok-pən takis kimin. ‡ 17:27: Gris ramni “drakma kuas.” “Drakma” kirikianə in nərok kape wok ye nipig kirikianə. 18:1: Luk 22:24 18:3: Mat 19:14; Mak 10:15; Luk 18:17

⁵ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. ⁶ Mərig Kughen tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kamhavi-pən kwajikovə yamə mine kishatətə irak, mə tuksor təvhagə has. Kini narpinien a tukriskai rapita yame tukruk-pən kapiet kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim.

⁷ “!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk narmamə kape tokrei tanə e yame kamhavəh-si-pən vəhsi-pən kimi narmamə mə tuksor təvhagə hah. Nivəhsi-pən vəhsi-pənien minə a tukraməkeikei muə. !Mərig, kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk yermamə yame in ramor swatuk tuk nahasien a. ⁸ Kini tukmə kwermim uə nihum ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takəraru ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh kwermim uə nihum nikarin mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehuə kin kwermim kwis mir uə nihum kwis mir. ⁹ Kini tukmə nimrim ramor ik nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta marakikin. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehuə kin nimrim kwis mir.”

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei
(Luk 15:3-7)

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Takasəkeikei mharkun huvə mə takhapəh nisəm-əhuyen narmamə minə kafak yamə kisəmhen kin kwajikovə, meinai yakamni-pre tuk əmiə mə agelo yamə mine kasəm əriə, nipig mifam iriə kasərer ye nimri Rimik apa ye rao ye neai, mamhani-ərhav pən nhagriə tukun. ¹¹ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, mivəh miragh əriə.*

¹² “Tukmə yermamə kirik, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei. ?Mərig nakirkun mə tukrhawor? In tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasərer ye tukwas, kini in mivən marhakin yame rimnerwei.

¹³ Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig tukrəm, rikin tukragien tuk sipsip kirikianə əmə rapita nagienien tuk naenti naen e khapəh niserweiyen.

¹⁴ “Ye norien kirikianə əmə min, Rimimiə apa ye rao ye neai, In ripəh norkeikeyen mə kafan kirik kwajikovə tukrerwei.”

Piam yame ramor nahasien kimik
(Luk 17:3)

¹⁵ Kini Yesu rimə, “Tukmə piam kirik ror nahasien kimik, yuvən kimiru pisin əmə, mhajoun-pən naha nhagin yame rimnor ripəh nəmhenien. Tukmə rərig ik, kafam nəgkiarien tukror rikin rirerig-pə min, nakawor huvə əmiru minə. ¹⁶ Mərig tukmə ripəh nərigien ik, takvəh min yermamə kirikianə uə kiraru, mə tukirkun mə nəgkiarien fam yame takhani in nəfrakisien.† ¹⁷ Kini tukmə ripəh nərigien əmiə, hani-ərhav kimi niməhuak. Kini tukmə ripəh nərigien niməhuak, səm in rəmhen kin yemə iruə, uə [yemə has rəmhen kin] yermamə yame ramərer tuk mane kape takis.

¹⁸ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksəhitə ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrəhitə ye rao ye neai. Tukmə nakasətapig ye naha tapig ye tokrei tanə, tukrətapig ye rao ye neai.

¹⁹ “Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, tukmə kimiru kiraru nakrani kwis mə takwaiyoh kin nar kirik, kini Rimik apa ye rao ye neai tukror naha nhagin

18:5: Mat 10:40; Luk 10:16; Jon 13:20   **18:6:** Mak 9:42; Luk 17:1-2   **18:8:** Mat 5:29-30   **18:9:**

Mak 9:43-48   * **18:11:** v. 11 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini nəgkiarien ikin e uə nikam.   **18:12:** Esik 34:11,16; Luk 19:10   **18:15:** Luk 17:3; Gal 6:1   † **18:16:** Nəgkiarien kirik ye Dut 18:15 ramni mə tukmə narmamə kiraru uə kisisər kirhəni nəgkiarien kirikianə, tukni nəfrakisien ye nəgkiarien kapərisir.   **18:18:** Mat 16:19; Jon 20:23

yame nakawaiyoh kɪn. ²⁰ Ror məkneikɪn meinai ikɪn hiə yermamə kɪraru uə kɪsɪsər kɪrhuə kɪrikianə ye nhagɪk, kɪmawə miriə.”

Nuhpɪkɪnien ye yermamə yame narmamə kasor kaon kɪmin, kɪni in raməkeikei kɪmi əriə mə tuksarpɪn

²¹ Kɪni Pita rɪmauə tuk Yesu maiyoh-pən In mɪmə, “Yermaru. ?Tukmə piak ramor ahas pə kɪmi yo mamrɪpɪn, nakmə jakaməkeikei mor fogivim iran m-kɪvhuun? ?Mi-seven rəmhen uə nɪkam?”

²² Kɪni Yesu rɪmə, “Yakamni-pre tuk ik mə, pəh nien mə takor fogivim iran m-seven əmə, mərɪg takor m-seventi seven.‡

²³ “Takaməkeikei mor məknai meinai narmaruyen kape Kughen rəmhen əmə kɪn yame king kɪrik rorkeikei mə tukrəm-ru kaon yamə mɪne kafan narmamə kasor kɪmin, mə iriə tukasəkeikei mɪsarpɪn. ²⁴ Nɪpɪg rɪmɪrikakun mə tukrɪvəh tai mane, kharəh kafan kɪrik yorwok yame ramor kaon rəmhen kɪn milian vatu khapsaah§, mhavən kɪmin. ²⁵ Kwən a reinein narpɪnien; king rɪmə tukor salem kɪn yor wok a mɪne kafan piraovɪn mɪne kafan kwajikovə mɪnə mɪne kafan narɪmnar mɪnə fam pəh rarpɪn kafan kaon.

²⁶ “Məkneikɪn kafan yorwok rənɪmkur-pən tukun, maməkeikei mamni-pən tukun mə, ‘!Awəh! ?Nakɪrkun nɪvəhsi-pə-mɪnien nɪpɪg kwakwə kɪmi yo pəh yakarpɪn fam kafak kaon uə?’ ²⁷ Kɪni kafan yeməhuə rɪkɪn rehuə tukun, kɪni məpəh fam kafan kaon mə tukrɪpəh mɪn narpɪnien, meighaan kɪn mə tukramvən.

²⁸ “Mərɪg nɪpɪg yorwok a rɪmavən, məm yermamə kɪrik yame rɪmnor kaon kɪmin rəmhen kɪn wan hundred taosen vatu əmə.* Iriu kwis yorwok mir kape king. Kɪni yorwok yame king rɪmnəru-kɪn kafan kaon, rarar mɪraptərəkɪn yermamə yame ramor kaon kɪmin, mɪrəh nɪpətək nuan, məvɪt, mamni mɪmə, ‘!Arpɪn kafam kaon yame nɪmnor kɪmi yo!’

²⁹ “Kɪni yorwok a yame rɪmnor kaon kɪmin reiwaiyu mənɪmkur maməkeikei kɪmin mɪmə, ‘!Awəh! ?Nakɪrkun nɪvəhsi-pəyən nɪpɪg kwakwə kɪmi yo pəh yakarpɪn fam kafak kaon uə?’

³⁰ “Mərɪg in rɪmə, ‘Nɪkam.’ Kɪni mɪvən mə tukrɪvəh kwən a kavən kɪvəhsi-pən ye kalabus meriaji rarpɪn fam mane yame rɪmnor kaon kɪn.

³¹ “Nɪpɪg yorwok mɪnə tikɪn kɪmɪsəm nar a, rɪkɪriə rəmħə pɪk tukun. Kɪsarar mhavən mhani-əsah-pən fam narɪmnar yamə mɪne kɪmɪsəm tuk king.

³² “Kɪni king rɪmnokrən kɪn yorwok a ruə rɪni-pən tukun mə, ‘!k yorwok has kɪrik. Yɪmnəpəh fam kafam kaon, meinai ik nɪmnəkeikei kɪmi yo tukun.

³³ ?Mərɪg rhawor e rɪkɪm rɪpəh nehuəyən tuk yermamə yame nakawor wok kɪmiru mɪn, rəmhen kɪn yame rɪkɪk rehuə tuk ik?’ ³⁴ Kɪni niemha rhai king a, kɪni rɪmə tukrəh kavən kɪrəhsi-pən ye kalabus mə yemə ramarha tuk kalabus tukror nəmħəyən kɪmin meriaji rarpɪn fam mane yame ramor kaon kɪn.”

³⁵ Yesu rɪmɪni-ta nuhpɪkɪnien a, mɪni-pən tuk əriə mə, “Tukmə kɪmiə nakhapəh nɪsəru-kɪnien norien has yame piaumiə mɪnə kasor irəmiə, Rɪmɪk apa ye rao ye neai tukrɪvəhsi-pre mɪn narpɪnien rəmhen kɪn yame king a rɪmnor kɪmi kafan yorwok.”

19

*?Rhuvə mə yerman mɪne piraovɪn tukwəpəh əriu mɪnə uə?
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)*

18:19: Mak 11:24; Jon 15:7 ‡ **18:22:** Nɪprai namba seventi seven ramni mə tukraməkeikei məru kɪn fam norien has yame kamor iran nɪpɪg mɪfam. § **18:24:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “ten taosen talen” in mane rehuə pɪk. * **18:28:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “wan hundred denari.”

18:34: Mat 5:25-26 **18:35:** Mat 6:15; Mak 11:25; Efes 4:32; Kol 3:13

¹ Kini Yesu rægkiar ta, mitərhav Galili mivən ye provins e Judia, mivən maməmır apa nıkar nu Jodan pən. ² Kini narmamə khapsaah khakwasig kin. Kini In rımnor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə, kasəsanin.

³ Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nægkiarien kirik yame rıpəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Loa rameighan kin mə yerman rirkun nəpəhyen kafan piraovın tuk nərigien apnapig əmə kirik kafan uə nıkam?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvheikinien ye Nəkwəkwə kape Kughen mə nıpig Kughen rımnərəhu nımoptanə, ‘In mor mın yerman mine piraovın.’

(*Jen 1:27*) ⁵ Kini mımə yerman tukrəta ye rımnı mine nisini, kini iriu piraovın mwarə kirikianə. ‘Iriu tukrauə nıprairiu kirikianə.’

(*Jen 2:24*) ⁶ Kini iriu kwis tukwarə kirikianə. Meinai Kughen rıməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rıpəh nakapırien narəyen kapəriu.”

⁷ Kini iriə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Tukmə ror məknakin, rhawor e Moses rımneighan kin mə yerman rirkun nıraiye nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovın mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in?”

⁸ Kini Yesu rini-pən mın tuk əriə mımə, “Moses rımneighan kin əmiə mə taksəpəh kapəmiə nıpiraovın mınə meinai kapəmia kapə riskai pik. Mərig in apa kupan rıpəh norien məknakin. ⁹ Mərig yakəmni-pre tuk əmiə mə tukmə yerman kirik, kafan piraovın rıpəh nıvən-hanəyen tuk yerman pısın kirik, kini tukmə yerman a rarar mivən tuk yarmə, rəmhen kin mə in rımnəkrəh kin piraovın a.”

¹⁰ Kafan narmamə kisərig, kisakur, mhani-pən tukun mhamə, “Tukmə narəyen kape yerman mine piraovın riskai pik məkneikin, rhuvə mə tukpəh əmə norien kape mared.”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nisorien nægkiarien e; mərig əmə yamə mine Kughen rımivəhsi-pən nirkunien kimi əriə, kapəriə pısın əmə. ¹² Ror məknakin meinai narmamə tiksın to khapəh nisorien mared tuk nərigien pısın pısın mınə. Tiksın tukhapəh nisorien mared meinai nıprairiə rahas ror hanə. Kini tiksın tukhapəh nisorien mared meinai kərai rəmhen kin kao karman. Kini tiksın kamhani atuk əmə mə tukhapəh nisorien mared mə tuksor wok kape narmaruyen kape Kughen. Yermamə yame rirkun nıvəhyen nægkiarien e, tukraməkeikei mivəh.”

Yesu ravəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə mınə

(*Mak 10:13-16; Luk 18:15-17*)

¹³ Kini narmamə tiksın khapik kapəriə kwajikovə mınə, mhauə misəm mın Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, maməhuak tuk əriə. Mərig narmamə mınə kape Yesu kimnhani-əhu əriə.

¹⁴ Kini Yesu rımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə mınə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə mınə en.” ¹⁵ Kini In mıpik kwajikovə mınə a mərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə, mitərhav aikin a.

Tamaruə yame kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nımraghien rerin

(*Mak 10:17-31; Luk 18:18-30*)

¹⁶ Kini tamaruə kirik ruə məm Yesu, maiyoh In mımə, “Yhajoun. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha nhagin yame rhuvə, mə jakamarə rerin?”

17 Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamaiyoh Yo kin nar yame rhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. Tukmə nakmə takarə ye nımraghien rerin, əri-pən loa.”

18 Mərig kwən a rimə, “?Naha loa yame nakamni?”

Kini Yesu rimə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napir-pəniyen tuk piraovin pisin. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. 19 Tuk nıpig minə fam takamsiai rimim mine nisnim. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”*

20 Kini tamaruə ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam. ?Mərig naha nhagin raməmır yame yakpəh hanə norien?”

21 Kini Yesu rimə, “Tukmə nakmə kafam nımraghien tukratuatuk, yuvən, məvrai rik rik kafam narimnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi narmamə yavən has minə. Kini kafam narimnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

22 Nıpig tamaruə ai rimnərig nəgkiarieren yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah.

23 Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “!Nəfrakis! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivəniyen ye narmaruyen kape Kughen. 24 Kini yakamni-pre min tuk əmiə mə, ?Nakasərig mə nar miragh ehuə kirik rəmhen kin kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nıkam, rəutən pik. Rəmhen əmə min kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a muə Kughen ramarmaru iran.”

25 Kini narmamə kafan minə kisərig, kisakur, minəsaiyoh mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

26 Mərig Yesu rəm tim tim əriə mini-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rıpəh norien. Kughen pisin əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

27 Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Mərig kimawə jakhavəh naha nhagin? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

28 Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yakamni əfrah tuk əmiə mə, ye nıpig yame narimnar fam tukhaukreikin mhauə mhawi, kini Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kafak jea kape king yame rhakak pik, kini kimiə e yame nımnhakwasig kin Yo, taksəkwətə-pən min ye jea kape king iriə m-fam twelef, kini masarmaru ye kwənərəus twelef kape Isrel. 29 Kini narmamə m-fam yamə mine kimisəpəh kapəriə nimə minə, uə piauriə minə, uə nowinriə minə, uə rimriə minə, uə nisinriə minə, uə jiriə minə, uə kapəriə nıpiraovin†, uə nımoptanə kapəriə tuk nhagik, Kughen tukrivəh-sipən narimnar minə a rehuə pik kimi əriə, mivəhsi-pən nımraghien rerin kimi əriə. 30 Mərig, narmamə minə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mine kamhakwasig tukpihauə mıpisəkupən.”

20

Nuhpikinien ye yorwok minə apa plantesen kape grep

1 Kini Yesu rimə, “Ror məkneikin mə narmaruyen kape Kughen rəmhen kin yemehuə kirik kape nəsimien. Rimatərhav yenpig-enpig əgkap marhakın narmamə mə tukhauə misor wok ye plantesen kape grep. 2 Kini mini mə tukrərok əriə kirikianə kirikianə wan taosen vatu.* Marar mher-pən kin əriə

19:17: Lev 18:5; Luk 10:28 * 19:19: Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20. 19:26: Job 42:2 19:28: Mat 25:31; Luk 22:30; Rev 3:21 † 19:29: Nəgkiarieren e “Nıpiraovin” rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis uə nıkam. 19:30: Mat 20:16; Luk 13:30 * 20:2: Nəgkiarieren kae Gris ramni mə “wan denari.” In nərok atuaturuk kape wok kape nıpig kirikianə.

khavən misəsım.

³ “İpakə tuk naen klok yenpig-enpig, ritərhav, mamvən ye maket, məm narmamə tiksın kasərer apnapig. ⁴ Rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsım apa plantesen kape grep kafak. Kini jakərok əmiə kin mane yame ratuatuk.’

⁵ Kini kimnhavən.

“Kini yerkwēiha, rimatərhav mor nar kirikianə min, kini mor min ye tri klok yenaiyu. ⁶ Kini ipakə tuk faef klok yenaiyu, ritərhav mivən məm narmamə tiksın kasərer apnapig əmə. Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘?Rhawor nakasərer ikın e kape nıpig piəpiə kirik mhapəh nisorien nar kirik?’

⁷ “Mərig khani-pən tukun mhamə, ‘Meinai yermamə kirik rıpəh nivəhsi-pəyen wok kirik kimi əmawə.’

“Kini rini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə havən misəsım apa plantesen kape grep kafak.’

⁸ “Kini yenaiyu, yemehuə kape plantesen kape grep rini-pən tuk manaja mə, ‘Okrən kin yorwok minə khauə, nakvəhsi-pən nərok kapəriə. Takrikakun mamərok narmamə yamə mine kimnhauə mhakwasig, mamvən meriaji-pən narmamə yamə mine kimnhauə misəkupan.’

⁹ “Kini yorwok yamə mine kimnhauə misor wok ye faef klok, manaja rımnərok əriə wan taosen vatu. ¹⁰ Ror pən, narmamə yamə mine kimisəkupən misor wok, khamə ta mə tukhavəh rapita yamə mine kimisor wok mhakwasig. Mərig iriə kirikianə kirikianə kimnhavəh əmə wan taosen vatu. ¹¹ Nıpig kimnhavəh mane, misat-munmun mhani hah yemehuə kape plantesen. ¹² Mhani-pən tukun mhamə, ‘Nəmə yamə mine kimisor wok mhakwasig, kimisor əmə wok ye aoa kirikianə əmə, mərig ik nımnərok əmawə miriə rəm nəmhen əmə. Mərig kimawə yimisor wok ehua yerkwēiha ehua, nıpig piəpiə.’

¹³ “Mərig yemehuə rini-pən tuk əriə mə, ‘Yo kirik. Pa rimə yımnoriah ik. Nakneighaan ta kin mə jakvəhsi-pre wan taosen vatu. ¹⁴ Vəh kafam mane mamvən. Yakorkeikei mə jakərok yermamə yame rimikwasig rəmhen əmə kin ik. ¹⁵ Kafak e mane. Yakirkun norien naha nhagin kin mane kafak. ? Nakamor jalus meinai yakamor huvə pən kimi əriə uə?’ ”

¹⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien mini-pən tuk əriə mə, “Narmamə minə e kamhakwasig tukpisəkupan, kini yamə mine kasəkupən tukpihakwasig.”

*Yesu rimini ərhav min mə tukrimhə kini mamragh min
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Kini Yesu rokrən min kin kafan narmamə twelef mə tukhauə ye tamhekin kirikianə. Kini mini-pən mimə, ¹⁸ “Taktəkun ai tukshaktə mhavən Jerusalem. Kini ye kwənmhaan aikin a, narmamə tiksın tuksərhəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi jif pris mine nəmhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə Yo jakaməkeikei mimhə. ¹⁹ Kini tukseighan-pən kin Yo kimi narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, mə tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, kini misəsik-pən yo ye nai kamarkwao kin. Kini mərig jakamragh min ye nıpig yame ror kisisər kin.”

*Mama kape Jemes mine Jon raiyoh-pən nar kirik kimi Yesu
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Kini piraovın kape Sebedi rikir tini mir muə mənımkur-pən tuk Yesu maiyoh In kin nar kirik.

²¹ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “?Nakorkeikei naha?”

Kini pian a rimə, “Pəh kafak kwajikovə mir kirik tukrəkwətə ye nīkarim matuk, kini kirik tukrəkwətə ye nīkarim mawor, nīpig lk takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

²² Mərig Yesu rini-pən tuk kwərə mir a mə, “Nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig min nəmhəyen ye nīpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə?”†

Kini iriu kramə, “Əhə. Kimru yakwəmhen.”

²³ Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru takwərig nəmhəyen rəmhen kin yame Yo jakərig. Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkwətə ye nīkarik matuk, kirik ye nīkarik maor, yo yakeinein nīvəhsi-preyen. Mərig Rimik Kughen rīmivəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimirpen ta mimə iriə tuksəkwətə ikin.”

²⁴ Nīpig narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin, niemha rhai əriə tuk Jemes mine Jon. ²⁵ Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Kini mini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor əutən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ²⁶ Mərig ripəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ²⁷ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrəkupən mamkır əmiə, in min tukruə rəmhen kin yasitu kapəmiə fam ²⁸ rəmhen kin yame Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə Yo yimauə mə narmamə tuskor atuə kin kafak. Yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nīmraghien marpın nīmraghien kin kape narmamə khapsaah.”

*Yesu rīmnor huvə nīmrīn pīs mir
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)*

²⁹ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ³⁰ Kini nīmrīn pīs mir kwəkwətə ye nīkar swatuk. Kini nīpig kwərig mə Yesu e ramuə, kwokrən kin In mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukrehuə tuk əmru.”

³¹ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimi əriu, mhamə, “!Ah! Rapim.”

Mərig iriu karərpın əmə ye nokrənien. Mirəmə, “!Yermaru! !Kwənərəus kape King Deved! Yakworkeikei mə rikim tukreihuə tuk əmru.”

³² Kini Yesu rarar, mokrən kin əriu mimə, “?Nakramə jakor naha nhagin kimi əmiru?”

³³ Kini krəni-pən tukun mirəmə, “Yermaru. Yakworkeikei mə nīmrīmru tukrarha, pəh yakwəm nar.”

³⁴ Kini Yesu rikin rehuə tuk əriu, mərəo-pən mirap nīmrīriu. Məknekin nīmrīriu rarha. Kini kwəm nar. Kini ai iriu mirakwasig kin Yesu.

21

*Yesu ramvən Jerusalem mamor əpu mə In king
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

20:21: Mat 19:28; Luk 22:30 † **20:22:** Ye v. 22, Yesu rīmnəgkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun nīranim-pən-ien ye pənkin yame jaknīm-pən ikin uə?” Mərig Translesen Komiti rīmnəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprāi nuhpikinien mirai əmə nīpran. **20:25:** Luk 22:25-26 **20:26:** Mat 23:11; Mak 9:35 **20:28:** Luk 22:27; Fil 2:7

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu e Betfas, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, ² mimə “Takravən yerkwanu a nakaravaag-pən ikin. Kini mwəm dongki kirik, mine tini, kimirkwəji əriu. Nakararisin əriu, mwəsīg mirauə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre tuk əmiru mə takweihe kin, takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rīmə tukrəsua ye dongki mir e.’ Kini taktakun əmə tukreighaan kin dongki mir a kimi əmiru.”

⁴ Nar a ritərhav-pə ror nəgkiarien kape profet kupan ruauə minor nəfrakisien kin, yamə rīmīni mimə,

⁵ “Hani-pən tuk nīpian Saeon* mhamə,
‘Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə,
maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki.

Kini king a In yemə mar.’ ”

(Sek 9:9)

⁶ Kini kafan yermamə mir kwor naha nhagin yame Yesu rīmīni. ⁷ Kiravən mirarəh dongki mine tini mirauə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən kin ye nīmetai dongki. Kini Yesu rəsua iran. ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhahevə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nīmar nai misətu-pən mīn ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasīg kin kasokrən apomh mamhani mhamə,

“!Səgnəgin Mikip King Deved!†

Pəh kivəh-si haktə Kwən e ramua ye nhag Yermaru.

(Sam 118:26)

!Səgnəgin Kughen yerpirig!‡”

¹⁰ Yesu rīmatərhav-pə Jerusalem, narmamə m-fam aikin, rikiriə rīmnakur mamhani nəgkiarien rīpsaah misaiyoh-pən əriə mīnə mhamə, “?Pa e?”

¹¹ Kini narmamə khamə, “Yesu e. In profet kirik rīmasi-pən apa Nasaret ye provins a Galili.”

Yesu rīmnako ta narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye Nīmə Ehuə kape Kughen

(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹² Kini Yesu rīvən ye nīmə ehuə kape Kughen. Kini maməko yerhav narmamə yamə mine kasəvrai narīmnar mamhavəh mane iran, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narīmnar yame ramswin ye tebol kape narmamə yamə mine kasərai mane ikin; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə. ¹³ Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə,

“ ‘Nīmə kafak, in nīmə kape nəhuakien.’ (Aes 56:11) Mərig kimiə nakasor rəmhen kin

‘nīmə yame yəkrəh mīnə kaserkwaig ikin.’ ”

(Jer 7:11)

¹⁴ Kini nīmrin pis mīnə mine yamə mine nīhuriə rarpəvin kimnhavən tuk Yesu apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen, kini ror huvə əriə. ¹⁵ Kini kwajikovə mīnə kasokrən apomh ipakə tuk Nīmə Ehuə kape Kughen mamhani mhamə, “!Səgnəgin Mikip King Deved!” Mərig jif pris mīnə mine nəmhajoun kape Loa kimisəm Yesu ramor narīmnar huvə mīnə, misərig mə kwajikovə mīnə a kasəgnəgin In, niemhaa rhai əriə. ¹⁶ Khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Nakərig nəgkiarien yame kwajikovə mīnə e kamhani iram uə?”

* **21:5:** Jerusalem, nhag pīsīn kirik e Saeon. † **21:9:** Kimnhani mhamə, “Hosana.” Kini nīpran rīmə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **21:9:** Kaməni nīpe e ye nīpig kape Pasova. § **21:12:** Yesu rīmnor məknekīn, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

Kini Yesu rimə, “Ǝhə. Mərig tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“‘Ik nimnor mə kwajikovə minə, mine kwajikovə əmtəmtə minə tuksəgnəgin
Ik ye tikinheriə.’” (Sam 8:2)

¹⁷ Kini rəgkiar ta, məpəh əriə miterhav Jerusalem mamvən Betani, mapir ikin.

*Yesu rimini hah nai kirik kimə figtri, kini ror siə kin
(Mak 11:12-14, 20-26)*

¹⁸ Kəni rikwamer kin, yenpig-yenpig əgkap, iriə khatərhav min Betani, mharerig-pən Jerusalem, kini Yesu rinəmkərəv. ¹⁹ Kini məm nai kirik, kimə figtri, ramərer ye nıkar swatuk. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nımarin in əmə e in əmə. Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri ai mımə, “Yermamə tukripəh min nənien kwənkəwam tuk nıpig kirik.”* Məkneikin nai a rimnaukei.

²⁰ Kini narmamə kafan minə kimisəm, kisakur. Mhamə, “!E-he-o! !Nai e raukei ahuaa əmə!”

²¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə nakshatətə ye Kughen, kini kapəmiə nhatətəyen ripəh norien kiraru, nakharkun nisorien nar yame yimnor ye figtri. Mərig pəh nien mə in əmə a, mərig nakharkun nhani-pənien tuk tukwas a mhamə, ‘Ǝta eikin e mivən məmnim apa ye tahik’ kini tukror nəkwaimiə. ²² Tukmə nakshatətə, nakharkun nhavəhyen naha nhagin yame naksəhuak tukun.”

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasi-p-kaa

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Kini Yesu rivən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel minə, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, “?Nakamhawor narimnar minə e? ? Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsipə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ²⁵ Hanipə-ru tuk Yo mə ? Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə, ‘Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon,’ mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimie nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ²⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mhamə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai kitawə khagin kin narmamə minə e meinai iriə kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

²⁷ Ror pən iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Ǝhə. Mərig Yo min to yakpəh nini-pre-yen mə Pa nhagin rimivəhsipə nehuəyen kimi Yo mə jakor narimnar.”

Nuhpikinien ye pikwarien kiraru

²⁸ Kini Yesu rimini-pən min nuhpikinien tuk əriə mımə, “Kwən kirik, tini yerman kiraru. Kini rivən mini-pən tuk irehuə mımə, ‘Narik, yuvən məsim ye plantesen kape grep.’ ²⁹ Mərig rimə, ‘Ah. Yakapəh.’ Kini marə, marar min ye nərigien kafan mivən məsim. ³⁰ Kini tatə kapəriu rimavən məm yame

* **21:19:** Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mini məknekin, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. **21:21:** Mat 17:20; Luk 17:6; Jon 14:12; 1 Kor 13:2 **21:22:** Mat 7:7-11; 18:19 **21:26:** Mat 14:5

rəkəskəh, mini-pən min əmə nar kīrikianə. Kini rīmə, ‘Rhuṽə, pəh yakvən.’ Meikuə, məpəh.”³¹ Kini Yesu raiyoh əriə mīmə, “?Kwərə mir a, pa nhagin rīmnor nəkwai rīmni?”

Kini khamə, “Irehuə.”

Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “Ratuatuk. Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nəmə has rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpiraovīn kape swatuk kimnhauə ye narmaruyen kape Kughen kwasig ikin kimiə.³² Meinai Jon Baptaes rīmauə tuk əmiə mə tukrhajoun swatuk kape norien atuatuk, kini məriḡ kimiə nīmnhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Məriḡ yor təvhagə has minə rəmhen kin narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine nīpiraovīn kape swatuk, iriə kimnhani nəfrakisien iran. Məriḡ kimiə naksəm pawk nar a, mhapəh nīsararien ye nəriḡien kapəmiə mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.”

Yesu ramni mə nəmə Isrel kimishopni profet kape Kughen rəmhen kin yame yorwok minə kimishopni narmamə kape yemehuə kape plantesen

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Kini Yesu rīmə, “Kini səriḡ min ru nuhpikīnien kīrik. Yermamə kīrik rīmṇəsīm kin kafan plantesen kin grep, markoparīn-pən. Kini mīkīr kwətəgtap kīrik kape nəviəsis-pānien kwənkwai grep iran. Mə nehen tukraiṽu, kīvəh kor waen kin. Kini in mor nimə apomh kīrik mə tukramərer ikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksīn, tukhapīk nəriə tiksīn, mhavəh-si-pən nan kīrik rəmhen kin nərokien. Marə, mītərhav min aikin mīvən ye tanə pişin.³⁴ Kini kwənkwai grep rīmhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksīn manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsīm aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərok kafan.³⁵ Məriḡ iriə kisərar, mhauh kīrik, mīshopni kīrik, misarkwhopni kīrik.³⁶ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan tiksīn narmamə kisapita yamə minə apa kupan. Khavən, kini narmamə yame kasəsīm kimisor rahas pən min kimi əriə rəmhen kin yame kimisor kupan.³⁷ Kisor məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen rher-pən kin tini rīvən tuk əriə. Ye nəriḡien kafan rīmə, ‘Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, kini tukhasiai.’³⁸ Məriḡ iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kīshopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’³⁹ Məknekin kharaptərəkin, misarkwərhav kin ye plantesen mīshopni.”†

⁴⁰ Kini Yesu raiyoh narmamə yame kasətəriḡ kin, mīmə, “?Rikimiə raməsik mə nīpiḡ yemehuə kape plantesen tukruə, kini tukrhawor-pən iran mine narmamə yamə mine kimīsəsīm ye plantesen kafan?”

⁴¹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tukroriah-oriah nəmə has minə a, mhopni əriə. Kwasiḡ ikin, tukreighaan pən kin kafan plantesen kimi narmamə pişin minə. Kini ye nīpiḡ atuatuk yame grep tukrīmhiak, iriə tukhavəhsi-pən kwənkwan kimin.”

⁴² Kini Yesu rīmə, “Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhekin-hanə-yen nəḡkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni mīmə, “‘Nai yame narmamə kape nīvhirəkīnien nimə kimnhavəh kini minəsarakikin.

Məriḡ nai ai rehuə, taktəkun ai Kughen rīmnhəriḡ min, mor səpag apomh kin.

21:32: Luk 3:12; 7:29-30   **21:33:** Aes 5:1-2   **21:38:** Mat 27:18   † **21:39:** Yesu ramni nuhpikīnien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksīn kape Kughen, kini məriḡ ruirkun ta mə tukshopni min In.   **21:39:** Hib 13:12

Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.'

(*Sam 118:22,23*)⁴³ "Ror pən,

yakamni-pre tuk əmiə mə tukvəh-si ta narmaruyen kape Kughen tuk əmiə, kivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kasor narmaruyen kape Kughen ramkuə kin kwənkwan. ⁴⁴ Tukmə yermamə kirik rirəh-pikin səpaag e, tukrowhan əgkap. Kini tukmə səpaag a ruh yermamə kirik, tukrhosis-hosis in."[‡]

⁴⁵ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisərig nuhpikinien yamə mine Yesu rimini, kharkun mə In raməgkiar irəriə. ⁴⁶ Kini misarha kin swatuk mə tukhavəhsi-pən Yesu ye kalabus. Mərig kimnhagin kin narmamə, meinai narmamə kamhani mhamə In profet kirik.

22

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginiien ehua

(*Luk 14:15-24*)

¹ Kini Yesu rimini min nuhpikinien tiksın tuk əriə mimə, ² "Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin king kirik yame ramor apnəpeinə ye nəviginiien ehua tuk narkurəkien kape tini. ³ Kini mher-pən kin kafan yorwok minə mə tukhavən mhavi-pə narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mə tukhauə tuk nəviginiien. Mərig iriə m-fam kimisəpəh-pən, mhamə to iriə khapəh nhavəniien.

⁴ "Kini rher-pən kin kafan yorwok tiksın min, mini-pən tuk əriə mə, 'Havən mhani-pən tuk narmamə yamə mine yimnokrən ta kin əriə mə tukhauə mhamə yaknor apnəpeinə ye nəviginiien. Yimoh kafak kau yamə mine kisəsis-sisəsis huvə. Narimnar fam rinəmhen. Hauə ye nəviginiien kape narkurəkien.'

⁵ "Mərig khapəh nisərigien yor wok minə a. Kirik ramvən ye kafan nəsimien; kirik ramvən ye kafan stoa. ⁶ Kini tiksın kharaptərkın yorwok minə a misor ahas-pən irəriə, mishopni əriə. ⁷ Kini king, niemha rhai pik. Kini rher-pən kin mobael kafan minə khavən mishopni narmamə yamə mine kimishopni kafan yorwok minə. Kini mhasiai-pən nap ye taon kapəriə.

⁸ "Kini mini-pən tuk kafan yorwok minə mə, 'Kinor apnəpeinə ta ye nəviginiien kape narkurəkien. Mərig narmamə yame yimnokrən kin əriə, norien kapəriə rirəh nəmhenien mə tukhauə. ⁹ Havən apa ye swatuk minə mhani-pən tuk narmamə apnapig minə fam yamə mine nakasəm, mə tukhauə ye nəviginiien.'

¹⁰ "Kini yorwok minə kimnhavən apa ye swatuk minə, misofugin narmamə mi-fam yamə mine kimisəm əriə, yamə mine khahuvə mine yamə mine kisa, kin narmamə kimnhakuar aikin kaməvigin ikin.

¹¹ "Mərig nipig king rimauə məm narmamə, məm yermamə kirik aikin rirəh nivəniien ye neipən kape lafet kape narkurəkien. ¹² Kini king rini-pən tukun mə, 'Yo kirik, nimipəh nivəhsi-pəniien neipən kape lafet kape narkurəkien. ? Rhawor e nakuə imə?' Mərig kwən a reinein nhorpinien nəgkiariien kafan.

¹³ "Kini king rini-pən tuk kafan narmamə minə mə tuksərkis-ətərkın kwermın mir mine nihun mir, kini misarakikin-pən ye nəpignəpien, ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin."

¹⁴ Kini Yesu rirpin nəgkiariien mimə, "Ror məkneikin, narmamə khapsaah yame kimnokrən kin əriə, mərig kwatiksın əmə yamə mine kimirpen əriə mə tukhauə imə."

[‡] **21:44:** Ves 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu rimirai əfrakis nəgkiariien ikin e uə nikam. **22:6:** Mat 21:35 **22:13:** Mat 8:12; 25:30; Luk 13:28

*Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nıkarın kape takis
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

¹⁵ Kini Farisi minə kimnhatərhav mamharai mhun mə tuksor Yesu rini nəgkiarieren kirik yame ripəh nəmhenien. ¹⁶ Misher-pən kin narmamə tiksın kapəriə, mine nukwao kape King Herod, khauə misəm Yesu. Mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu; mərig nakaməfrakis əmə. Kini nəwhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. ¹⁷ Kini yaksorkeikei mə jakharkun nərigien kafam mə, ?Ratuatur ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nıkam?”

¹⁸ Mərig Yesu rirkun mə kamhani nəgkiarieren e, mhamə tuksor nar has kirik. Kini mini-pən tuk əriə mə, “!Ah! Kapəriə niniyen in rhuvə mərig rikimie rəmkimik. ?Nakshawor e misarkut mə taksapita Yo? ¹⁹ Havən-ru mharəh mane yame rəmhen tuk nərokien takis.”

Kini khavən, mhavəh siren*, mhauə.

²⁰ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?”

²¹ Khamə, “Nanmi Sisa. Kini mine nhagin min.”

Məknekin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəmhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²² Yesu rhorpın məknekin nəgkiarieren kapəriə, kisərig, kisakur pik kin. Məknekin kisəta ye Yesu mamhavən.

*Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nıkarın kape
nimraghien rerin*

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Ye nipig a, Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə ai khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to ripəh nimragh-minien ye rao ye neai. ²⁴ Kini kisaiyoh pən Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, ‘Tukmə yerman rimhə-tan kin piraovın kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, naoraih yerman ai tukraməkeikei mikir piraovın ai tukreimək.’ *(Dut 25:5-6)* Ye nərigien a, iriu kirirkun nırapətərkinien nhag piauni yame rimhə.

²⁵ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nimrin nupan ror mared, kini mipəh nırahien kafan kirik kwajikovə, mimhə. Kini yame rikwasig kin rikir pian a. ²⁶ Kini mimhə, mipəh nivəhyen tini. Kini naorahini yame ror kisısər kin ror əmə min nar kirikianə kin, meriaji iriə fam a seven kimnhakir piraovın a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ²⁷ Kini en piraovın ai rimhə min. ²⁸ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovın ai tukror piraovın kin kape pa nhagin?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarieren ye Nəkwəkəwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ³⁰ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisorien mared. Norien kape mared rimmor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə apa rao ye neai. ³¹ Kini ye nıkarın kape nimragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəvheikinien nəgkiarieren yame Kughen rimini mimə, ³² ‘Yo Yo Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Yo.’ *(Eks 3:2,6)* !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses,

22:16: Luk 11:53-54 * **22:19:** Nəgkiarieren kape Gris ripəh niniyen “siren,” mərig ramni mə “denari.”
22:21: Rom 13:7 **22:23:** Wok 23:8

mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rımə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!"†

³³ Nipig narmamə minə a kimisərig nəgkiarieren kafan, kisakur pik kin nhajounien kafan.

Naha loa in rehuə pik

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

³⁴ Farisi minə kimisəm mə Yesu rımivəhsi-əhu Sadusi minə ye kafan nəgkiarieren, khauə kirikianə mharai mhun mə tuksaiyoh-pən Yesu kin naiyohyen əutən kirik. ³⁵ Kini iriə kirik, yame in yhajoun kape loa rini-pən nəgkiarieren kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu tukror nar kirik yame rıpəh nəmhenien. Kini mımə, ³⁶ "Yhajoun. ?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəri-pənien?"

³⁷ Kini Yesu rımə, "Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni məknekin, 'Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen fam kapəmiə, mine ye nərigien fam kapəmiə.' *(Dut 6:4-5)* ³⁸ In e loa yame rəkupən kini in yerpirig. ³⁹ Loa yame ror kiraru kin, ipakə əmə kwəm nəmhen. In e ramni mə 'Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.' *(Lev 19:18)* ⁴⁰ Loa mir e kawəpkəfugin nəgkiarieren fam yame loa mine profet kamhani."

Yesu rımivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen əutən kafan

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Kini nipig Farisi minə kimisofugin əriə minə, Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, ⁴² "?Rhawor ye nərigien kapəmiə ye Kristo? ?Nakhamə In mikip pa?"

Kini khamə, "In mikip King Deved."

⁴³ Kini rini-pən tuk əriə mımə, "?Tukmə ror məkneikin, rhawor e Nanmin Imərhakə rımivəhsi-pən nirkunien kimi Deved mə tukrokrən kin Kristo mə 'Yermaru'? Yakamaiyoh məkneikin meinai Deved rımə,

⁴⁴ " 'Kughen Yermaru rımını-pən tuk Yermaru kafak mımə,

"Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə." ' *(Sam 110:1)*

⁴⁵ ?Tukmə Deved rımnokrən kin Kristo mə 'Yermaru,' rhawor e kamni kimə Kristo in mikip King Deved?"

⁴⁶ Kini yermamə kirik rirkək yame to rhorpın nəgkiarieren kape Yesu. Kini ririkakun ye nipig a mamvən, kimnhagin kin naiyoh-min-ien kin nəgkiarieren skai kirik kimin.

23

Yesu ramni mə narpinien tukrivən tuk Farisi minə

(Mak 12:38-40; Luk 11:37-54; 20:45-47)

¹ Kini Yesu rımını-pən tuk nukwhao ehuə mine kafan narmamə minə mə, ² "Nəmhajoun kape loa minə mine Farisi minə kamhavəh nehuəyen mə tukhani-ərhav Loa kape Moses kimi əmiə. ³ Ror pən, takasəkeikei misəri-pən, misor narımnar fam yame kamhani-pre tuk əmiə. Mərig norien kapəmiə tukripəh nəmhenien kin norien kapəriə. Meinai iriə khapəh nisorien naha

† **22:32:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərharmragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. **22:40:** Rom 13:10; Gal 5:14 **22:42:** Jon 7:42

nhagin yame iriə kamhani. ⁴ Iriə kasəkeikei kimi narmamə mhamə tuksəri-pən loa yame in rəmhen kin kajipə pam, məriḡ to khapəh nhavəhsi-pənien kwermiriə mə tuksasitu irəriə.

⁵ “Narimnar fam yame kasor, iriə kasor əmə mə narmamə tuksəm. Neipən yame narmamə kamhavən iran yame ramhajoun-pən mə kamhasiai Kughen, rəmhen kin kwaji bokis yame kivai-pən nəkwəkwə iran, mine nərəus yame raməker-pən ye neipən, Farisi minə mine nəmhajoun kape loa minə kamhavəh narimnar minə e yame rehuə mapomh. ⁶ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tuksəkwətə əkupən. Kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁷ Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tukhani vi vi əriə misokrən kin əriə mə, ‘Yemehuə*.’

⁸ “Məriḡ kimiə takhapəh nisorien mə narmamə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yemehuə.’ Meinai kapəmiə yermaru kirikianə əmə. Kimiə m-fam piaumiə minə mine kaka minə. ⁹ Kini hapəh nisokrənien kin yermamə kirik ye tokrei tanə e mə ‘Tatə.’ Meinai kapəmiə tatə kirikianə əmə. In apa ye rao ye neai. ¹⁰ Kini hapəh niseighanien kin narmamə mə tuksokrən kin əmiə mə ‘Yhajoun.’ Meinai kapəmiə yhajoun kirikianə əmə. In e Kristo. ¹¹ Yermamə irəmiə yame in yerpriḡ, in yorwok kapəmiə. ¹² Meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu in; kini yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.

¹³ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, məriḡ rikimiə rəmkimik. Nakasətapig kin swatuk tuk narmamə tuk nhavənien ye narmaruyen kape Kughen. Mine kimiə min to nakhapəh nhavənien. Mhapəh niseighanien kin narmamə mə tukhavən aikin, nar apnapig mə kisorkeikei mə tukhavən.

¹⁴ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, məriḡ rikimiə rəmkimik. Tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini naksəkrəh kin kafan nautə. Kini masəhuak apomh min mə narmamə tukhasiai əmiə. Nəmhəyen kapəmiə tukriskai rapita.†

¹⁵ “Man, nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə. Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kapəmiə niniyen in rhuvə, məriḡ rikimiə rəmkimik. Rikimiə ramagien əmə mə takhavirə ye rao mhavən isok, uə mə taksəriwək əmə mhavən ye tanə pisin pisin minə mə takhavi-pə yermamə kirikianə əmə ye nəhuakien kapəmiə. Məriḡ nipig yermamə kirik rivəh norien minə a kapəmiə, in tukruə yemə has rapita əmiə. Kini nimisor mə in tukraməkeikei mivəh narpinien kape nap ehuə rapita əmiə.

¹⁶ “! Man! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə yamə mine nakamhakir narmamə məriḡ nimirimiə ripsis. Kimiə nakamhani mhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen mə tukror kafan nəgkiarien rīpam, kini marar mipəh norien nəgkiarien yame ruini ta, in nar apnapig əmə.’ Məriḡ nakhamə, ‘Tukmə yermamə kirik rivəh kwəsu ye mane‡ yame kivəhsi-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.’ ¹⁷ ! Kimiə naksətəwao, nimirimiə ripsis! Takasəkeikei mharkun mə Nimə Ehuə kape Kughen§ in yerpriḡ rapita

23:3: Mal 2:7-8 * **23:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘Rabi.’ Nipran ramni yhajoun uə yemehuə.

23:11: Mat 20:26; Mak 9:35; Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29; Prov 29:23; Luk 14:11; 18:14 † **23:14:** ves 14 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Yesu rimini əfrakis nəgkiarien ikin e uə nikam. ‡ **23:16:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə ‘gol,’ in rəmhen kin mane yame kavəhsi-pən kimi niməhuak tuk nini-vi-yen Kughen. § **23:16:** Mat 15:14 § **23:17:** Gris ramni olta, uə tebol.

mane yame kīvəhsi-pən ikin, meinai Nimə e in ramor mane ramərhakə. ¹⁸ Nakamhani min mhamə “Tukmə yermamə kirik rīvəh kwəsu ye nhag tebol ye Nimə Ehuə kape Kughen, in nar apnapig əmə. Mərig tukmə ravəh kwəsu ye sakrefaes yame ramswin-pən iran, kini in tukraməkeikei mor naha nhagin yame rimini.” ¹⁹ !Kimiə nimrin pis minə! Takasəkeikei mharkun mə tebol in yerpirig rapita sakrefaes, meinai tebol ramor sakrefaes ramərhakə. ²⁰ Ror məkneikin, yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag tebol kape Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye tebol mine narimnar fam yame ramswiin aikin. ²¹ Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag Nimə Ehuə kape Kughen, ravəh kwəsu əfrakis ye Nimə kape Kughen mine Yermamə yame ramarə aikin. ²² Kini yermamə yame ravəh kwəsu ye nhag rao ye neai, ravəh kwəsu əfrakis ye nhag jea kape king, kini mivəh kwəsu ye nhag Yermamə yame ramkwətə aikin mamarmaru.

²³ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig nakwəsəpəh Loa yamə mine kasəkupən. Iriə e: nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk kimi narmamə, rikimiə ripəh nehuəyen tuk narmamə. Kini keinein niniyen nəfrakisien irəmiə. Rhuvə mə to nakpisəri-pən loa yamə mine kasəkupən, mipisəri-pən min Loa minə tiksın. ²⁴ Kimiə nakamhakir narmamə, mərig nimrimiə ripsis. Kimiə nakhavəh-si ta man-man ye nəmiə nəviginien, tamə naksəmkimik ye nimri Kughen; mərig naksətigai piəpiə nar yame rəmkimik, misəmkimik ye nimri Kughen.†

²⁵ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə naksəmhen kin besin mine kap yame kamrai-ta nəmkəmikien e iruə mərig apa ye nəkwairiə kisəmkimik. Nəmkimikien rukwar irəmiə, meinai naksəptig kin nar, misor əmə narimnar yame nipraimiə rorkeikei. ²⁶ Farisi minə, kimiə imrin pis minə. Takasəkeikei misaikwas yerkimia, kini narimnar fam apa iruə tukshawən min.

²⁷ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Naksəmhen kin suranə ye yermamə yame kimoh kin pen hawən apa iruə, narmamə kisəm, khamə rhuvə. Mərig in apa imə, rukwar kin nikəkri narmamə yamə mine kwənhamhə, mine narimnar fam yame rəmkimik. ²⁸ Ye norien kirikianə əmə min, apa iruə, narmamə kasəm norien kapəmiə, khamə rhuvə. Mərig yerkimia, rukwar kin nahasien, meinai nakhapəh nisorien naha nhagin yame nakamhani, masor pik təvhagə has.

²⁹ “!Man! Kimiə Farisi minə mine nəmhajoun minə kape loa. !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kapəmiə niniyen in rhuvə, mərig rikimiə rəmkimik. Kimiə nakhavhirəkin suranə kape profet kape Kughen minə masor huvə pən

23:22: Aes 66:1; Mat 5:34 * **23:23:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovriə ramapien huvə yame kīvəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kīvəhsi-pən nīpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimsəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † **23:24:** Ye nəgkiarien Gris Yesu ramni nuhpikinien kirik mimə, “Nakhavəh-si ta man-man, misətigai kamel pəpia.” Kamel in nar miragh ehuə kirik yame rəmkimik ye loa kape nəmə Isrel. Nīpran ramni mə Farisi minə kasəri-pən loa tiksın yame rimar, mərig khapəh nisəri-pənien loa ehuə minə. **23:25:** Mak 7:4 **23:27:** Wok 23:3 **23:28:** Luk 16:15

marə marə ye təwk ye nəmə atuatur minə. ³⁰ Kini mhani mhamə, ‘Tukmə yimnisarə ye nipig kape kaha minə kapəməwə, to yakpihapəh nisasituyen ye kaha yamə mine kimishopni profet minə.’ ³¹ Naksəgkiar məknakin, mamhani hah atuk əmə əmiə, mhani-ərhav mə kimiə kwənərəus atuatur minə kape ripmiə kupan yamə mine kimishopni profet minə. ³² Kini rhuvə əmə- kimiə takasəkeikei misərkin təvhagə has yame ripimiə minə kimnharikakun.

³³ “!Kimiə snek minə, mine nipnət snek minə! ?Rikimiə ramuh mə ta mə to naksap ta kin narpinien ye nap ehua uə? Nikam. ³⁴ Ror pən, yakamher-pre kin profet minə, mine narmamə yamə mine kharkun nar, mine nəmhajoun minə. Kini nakharuk haktə tiksın ye nai kamarkwao kin mishopni əriə; naksarkis-arkis tiksın mhauh əriə apa ye nimə kape nofuginien kapəmiə; kini masəko ta tiksın mamharpəhu əriə mhavən apa ye taon minə. ³⁵ Ror pən, kimiə takhavəh narpinien kape narmamə yame kashopni narmamə m-fam yamə mine kisatuatur; ririkakun ye Ebel yame in yemə atuatur muə meriaji-pə Sekaraea‡ ji Berekia, yame kaha kapəmiə minə kimishopni in ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə. ³⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narpinien minə fam e tukruə tuk nəmə Isrel yame kisarə ai taktakun mine.

³⁷ “!Awəh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rimnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakasarkwhopni əriə kin kapiar apig. Nipig ripsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugin əmiə maməm əmiə rəmhen kin yame man ramauu tini minə, mərig kimiə nakasəpəh. ³⁸ Səm-ru. Kughen rimnəpəh əmiə; nahasien tukrirəh-pikin nimə kapəmiə; nar kirik rikək iran, ³⁹ meinai, yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəm-minien Yo miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

24

Nimtətien minə kape Nipig Kwasig (Mak 13:1-37; Luk 21:5-36)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen, mameriwək mamvən, kini narmamə kafan kisəgkiar kin Nimə Ehuə kape Kughen. ² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Imru. Nimə ehua minə e, tukohtəg-ətəg ta kapiar iran, kipəh nipəhyen kirik.”

³ Kini kwasig ikin, Yesu rimnəriwək iriə kafan narmamə minə mhavən apa ye tukwas e Olif, misəkwətə. Kini kafan narmamə pisin minə əmə kimnhavən misəm, mhani-pən tukun mhamə, “Takni-ru mə ?narimnar minə e tukhauə ye naha nipig? ?Kini naha nimtətien yame tukror əpu mə Nipig Kwasig rinamuə ipakə?”

⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Takasərig huvə, tamə yermamə kirik reikuə irəmiə. ⁵ Meinai narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁶ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginien. Narimnar mine tukruə məkupən, mərig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁷ Kwənərəus kirik tukruh kwənərəus kirik. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən tanə pisin mhauh narmamə ikin. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. ⁸ Mərig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nipig əutən, rəmhen kin piraovin yame rinamərig nəmhayen tuk neiməkien.

‡ 23:35: Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

9 “Ye nīpīg a, tukseighan-pən kin əmiə kimi tikmir minə, tuksor ahas-pre kimi əmiə. Mishopni əmiə. Kini nəmə kantri pisin pisin minə tuksəməkin əmiə meinai nakamhavəh nhagik. 10 Ye nīpīg minə a, narmamə khapsaah tuksəpəh kapəriə nhatətəyen, miseighan-pən kin əriə minə ye kwermi tikmir minə kapəriə, kini masəməkin əriə minə. 11 Kini profet eikuə minə tukhauə miseikuə ye narmamə khapsaah. 12 Meinai nahasien tukrehuə, ipakə narmamə mifam, norkeikeiyen kapəriə tukrirkək. 13 Mərig yermamə yame ramərer tīmtim meriaji Nīpīg Kwasig, Kughen tukrivəh mīragh in. 14 Kini Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, tukni-ərhav ikin minə fam ye tokrei tanə, mə kwənərəus minə fam tukharkun nisərigien, kini ai, Nīpīg Kwasig ruə.”

15 (Kini pəh narmamə tuksəvhuekin nəkwəkwə e mharkun). Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Kini nīpīg kimiə takhavən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen masəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ yame profet Daniel rīmini-ərhav,* 16 kimiə e Judia taksap miserkwaig ye tukwas. 17 Tukmə yermamə ramapis iruə ye nimə kafan to rīpəh nivəniēn imə tuk nīpikien narimnar kafan, mərig pəh rap. 18 Tukmə yermamə raməmir yerki nəsimien kafan, to rīpəh nivəniēn yerkwanu tuk nivəhyen kafan neipən, mərig pəh rap. 19 !Man! Riskai pik tuk nīpiraovin yamə mine khasiai nar, kini mine yamə mine jiriə minə kasəmaah hanə, meinai tuksərig rahas pik. 20 Taksəhuak tuk nahasien e mə tukrīpəh nuəyen mīrəh əmiə ye Sabat,† uə ye nīpīg kape nokieiyen, 21 meinai nahasien ehuə yame tukruə, yermamə rīpəh nəm-hanəyen ririkakun ye nīpīg Kughen rīmnərəhu nīmoptanə meriaji-pə taktakun mine. Kini nahasien kirik to rīpəh nuə-minien nīpīg kirik rəmhen kin nahasien a. 22 Mərig Kughen tukrərai ta nīpīg kape nahasien a yame tukruə iran. Tamə, narmamə m-fam khamhə tukun. Mərig In rīmnərəi nīpīg a mə tukrivəh mīragh narmamə yamə mine In rīmirpen əriə mə kafan narmamə minə.

23 “Nīpīg a, tukmə kirik rīmə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kirik rīmə, ‘Səmru, Kristo en,’ mərig kimiə to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran. 24 Meinai profet eikuə minə khapsaah tukhauə mhasigəvin Kristo misor nīmtətien mə tukseikuə ye narmamə. Kini misarkut tuk nisəmien swatuk tuk nīvi-tayen narmamə yamə mine Kughen rīmirpen əriə. 25 Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə nəgkiariēn yame yīmīni-ta tuk əmiə, kwasig ikin narimnar minə e khauə misor nəfrakisien kin.

26 “Ror pən, tukmə yermamə kirik rīni-pre tuk əmiə mə, ‘Kristo apa ye tīpəvsik,’ takhapəh nhavəniēn mə taksəm. Uə tukmə yermamə kirik rīmə, ‘In apa ye nəkwai nimə,’ takhapəh nhaniyen nəfrakisien iran, 27 meinai nīpīg Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min, jakuə aihuaa əmə, kini narmamə m-fam tuksəm Yo, rəmhen kin yame karuəruə ramaroapig pirə, narmamə fiak kisəm. 28 Rəmhen əmə min kin nīpīg ligkai‡ minə kamhaivə yerpirig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməəm minə apaikin.

29 “Kini nīpīg kape nahasien ruə mor infamien,
‘Mīrh tukrīpis,

kini makuə to rapəh min nəsiəyen;
kini kəmhou minə tuksəsaah,

kini mine narimnar fam ye nīmago-ago tukhakiu-kiu.’ (Aes 13:10, 34:4)

30 Kwasig ikin, Yo, Ji Yermamə, jaktərhav-pə ye napuə. Kini kwənərəus minə fam ye tanīmtanə tuksəm tuksasək. Kini narmamə tuksəm Yo, Ji

* 24:15: Əm-ru nar e Daniel rīmini ye Dan 9:27; 11:31; 12:11. 24:17: Luk 17:31 24:19: Luk 23:29

† 24:20: Meinai loa ramni-əhu narmamə mə tukhapəh nisəriwəkien mhavən isok tuk yerkwanu ye Sabat. ‡ 24:28: Nəgkiariēn Gris ramni man kirik ye English kamni kimə “vulture.” 24:29: Joel 2:10

Yermamə, jaksi-pən ye napuə mivəh nehuəyen mine nikhakien. ³¹ Kini ai, tukher naiyuk, kher-pən kin agelo kafak minə mə tukhavən misarkurao ye tanimtanə, mine ikin pukaa ye neai misofugin narmamə yamə mine yimirpen-ta əriə.

³² “Sərig min nuhpikinien kin nai e kamni kimə figtri. Nakharkun mə nipig kape figtri rimnəpir-pir, mine nipig kape nəsimien kirauə kwis. ³³ Rəmhen əmə kin yame tukmə nahasien ramuə, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, minamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nimə kapəmiə.

³⁴ “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhamragh ai taktakun, to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar mine e tukpihatərhav-pə. ³⁵ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək; mərig nəgkiarien kafak to ripəh nirkəkien tuk nipig kirik.”

Yermamə rikək yame rirkun nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran

³⁶ Kini Yesu rimə, “Yermamə kirik ripəh nirkunien nipig uə aoa atuatur kape narimnar minə a. Agelo minə apa ye neai kaseinein, kini Yo min, Ji yermamə, yakeinein. Mərig Tatə Kughen əmə In rirkun nipig atuatur a. ³⁷ Ye nipig yo Ji Yermamə jakuə iran, tukrəmhen kin nipig kape Noa kupan, yame narmamə khapəh nisor-apnəpənəyen iran. ³⁸ Ye nipig a, yapiwən ripəh hanə naiyuyen, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar fam yame kimisor ye nimraghien kapəriə, miseriaji-pə Noa rimavən ye nəkwai rao kafan, ³⁹ kini iriə kimiseinein naha nhagin yame tukruə miseriaji-pən yapiwən rimnaiyu mipik əriə fam. In e tukror rəmhen əmə kin nipig yame Yo Ji Yermamə jakurə iran. ⁴⁰ Yermamə kiraru ye nəsimien, kini jakvəh kirik, məpəh kirik. ⁴¹ Piraovin kiraru kaokwətə kwis mawor nəviginien, kini jakvəh kirik məpəh kirik.”

⁴² “Ror pən, takasəkeikei misarha, meinai nakseinein naha nipig yame kapəmiə Yermaru tukruə iran. ⁴³ Mərig takasəkeikei mharkun nar e. Tukmə yeməhuə kape nimə rirkun nipig atuatur yenpig yame yəkrəh tukruə iran, kini tukraməkeikei mamarha huvə mə yəkrəh tukripəh neikusien nimə mivən imə. ⁴⁴ Kini kimiə min takasəkeikei masərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakuə ye nipig yame rikimiə tukripəh nuhyen.

⁴⁵ “Rikimiə tukraməkeikei maməsik huvə norien kape manaja yame rirkun nar, yame ramraptərək kin wok kafan mipəh nəpəhyen. Yermaru kafan rimnərəhu mə tukror wok a mamehuə ye kafan yorwok minə fam mivəhsipən nəriə nəviginien ye nipig atuatur. ⁴⁶ Kini tukmə yermaru ruə məm manaja kafan, maməm mə ramor huvə wok kafan, kini manaja a tukrarə ye nihuvəyen. ⁴⁷ Yakamni əfrakis mə yermaru a tukrərəhu in raməhuə ye narimnar fam kafan. ⁴⁸ Mərig tukmə manaja a in yemə has, kini rikin raməsik mə, ‘To kafak yermaru ripəh nurə-aihuəa-yen,’ ⁴⁹ kini marar mamvən, mamuh yorwok minə tiksın, kini mivən maməvigin, mamnim iriə nəmə kisapis. ⁵⁰ Kini yermaru kape manaja a tukruə ye nipig mine aoa yame manaja rikin ripəh nəsikien mə kafan yermaru tukruə iran. ⁵¹ Yermaru a tukror narpinien ehə kimi manaja a, marakikin-pən ikin kwənmhaan kape narmamə yamə mine kapəriə niniyen rhuvə mərig rikiriə rəmkimik. Ikin a, narmamə kisasək pik misəkwəruə ikin.”

24:30: Dan 7:13; Sek 12:10; Rev 1:7   **24:31:** 1 Kor 15:52; 1 Tes 4:16   **24:35:** Mat 5:18   **24:36:** Wok 1:7; 1 Tes 5:1-2   **24:37:** Jen 6:5-8   **24:39:** Jen 7:21-23; Luk 17:26,27   **24:42:** Mat 25:13
24:43: Luk 12:39-40; Rev 16:15   **24:47:** Mat 25:21,23   **24:51:** Luk 12:42-46

25

Nuhpikinien ye nipiraovin iria m-fam ten

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Ye Nipig Kwasig, narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Nipiraovin, iria ten. Kamhatərhav yenpig, mhamə tukhavən ye narkurəkien kirik. Kini maseito kin kwən a yame rimnarkurək pə pə əmə tukruə mikir kafan piraovin mhavən ye nimə kamor lafet ikin.

² Nipiraovin minə a, kirkirip irəriə kisarmar, kini kirkirip irəriə kharkun nar. ³ Iriə kirkirip yamə mine kisarmar, kimnhavəh kapəriə laet minə, mərig khapəh nhavəhyen kerosin* rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. ⁴ Mərig nipiraovin kirkirip yamə mine kharkun nar, kamhavəh kapəriə laet kini mhavəh min kerosin rəmhen tuk nivi-pənien ye laet. ⁵ Kini kwən a yame tukror mared rīpəh nuə-aihuaayen. Kini napirien ravəh nipiraovin minə a, kamhavi kəviəm, misapir.

⁶ “Kini yenpig-əru, kwən kirik rokrən apomh mīmə, ‘Kwən yame tukror mared rīnamuə. !Hauə misəm!’

⁷ “Kini nipiraovin iria ten kimisarha, mhaukrakin laet kapəriə minə. ⁸ Mərig nipiraovin yamə mine kisarmar khani-pən tuk nipiraovin yamə mine kharkun nar mhamə, ‘!Awi! Havəhsi-pə kerosin rəmhen meinai kapəməwə kerosin ruirkək, kini laet minə natukhapis.’

⁹ “Mərig nipiraovin yamə mine kharkun nar khani-pən tuk əriə mə, ‘Nikam. Kerosin e rīpəh nəmhenien tuk ətawə m-fam. Mərig harerig mhavən mhavəh nimri kapəriə kerosin rəmhen apa ye stoa.’

¹⁰ “Mərig nipig nipiraovin yamə mine kisarmar kasəriwək, mhavən mə tukhavəh kerosin, kini kwən a yame tukror mared ruauə. Kini nipiraovin yamə mine kasərer matuk kimnhavən iria min ye nəviginien kape mared. Mhavən imə, kini kətapig.

¹¹ “Kwasig ikin, nipiraovin yamə mine kisarmar kimnharerig-pə, mhamə, ‘!Yemehuə! !Yemehuə! Əhitə, pəh yakhaurə imə.’

¹² “Mərig kwən a yame tukror mared rini-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə yo yakeinein əmiə.’ ”

¹³ Kini Yesu rini ta nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mə, “Ror məkneikin, kimiə takasəkeikei misərer matuk, meinai nakseinein nipig mine aoa yame kapəriə Yermaru tukruə iran.”

*Nuhpikinien ye yermamə kisisər yame kimirhor wok kin mane
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik min mīmə, “Yakamni min mə narmaruyen kape Kughen tukror məkneikin. Yemehuə kirik rimnor apnəpeinə mə tukrivən ye tanə pisin kirik isok. Kini mokrən kin kafan yorwok misir kirhuə. Kini rərəhu-pən mane ye kwermirisir mə tukrhor wok kin. ¹⁵ Mivəhsi-pən mane† kimi ərisir rəmhen tuk nirkunien kapərisir. Mivəhsi-pən nitip kirkirip kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kiraru kimi yermamə kirik; kini mivəhsi-pən nitip kirikianə kimi kirik. Kini marar mitərhav mamvən ye kafan nəriwəkien. ¹⁶ Kini yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mor aihuaa əmə bisnes kin, kini mor win ye kirkirip min. ¹⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, yorwok yame rimivəh nitip kiraru rimavən mor bisnes kin mor win ye kiraru min. ¹⁸ Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə in rimavən mikir nimoptanə minim nitip kape yemehuə kafan.

25:1: Luk 12:35; Rev 19:7 * **25:3:** Nəgkiarien kape Gris rīpəh niniyen “kerosin,” ramni mə “oel.” **25:11:** Luk 13:25-27 **25:12:** Mat 7:23 **25:13:** Mat 24:42 † **25:15:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə mane e “talen.” Talen kirikianə in nərok wok kape newk 15. **25:15:** Rom 12:6

19 “Kini newk ripsaah ruə mivən. Yemehuə a kape yorwok minə a rirerig-pə kini mokrən kin ərisir mə tukrəm-ru mə kimirhawor-pən ye kafan mane. 20 Yorwok yame rimivəh nitip kirkirip rimavən mivəh nitip kirkirip min yame rimnor win iran mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kirkirip, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kirkirip min.’

21 “Kini yemehuə rini-pən tukun mə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərək kin huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. ! Yuə imə pəh rikirau ragien!’

22 “Yorwok yame rimivəh nitip kiraru ruə məm yemehuə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Yemehuə. Apa kupan, nimivəhsi-pə nitip kiraru, kini yimnor bisnes kin, mor win ye yame rəkwakw nitip kiraru min.’

23 “Kini yemehuə rini-pən tukun mimə, ‘Nimnor huvə, kini ik yorwok huvə yame nakamraptərək kin huvə wok kafam kini mipəh nəpəhyen. Nimnor huvə məkna, ye narimnar tiksın, kini jakərəhu ik nakehuə ye narimnar ripsaah. ! Yuə imə pəh rikirau ragien!’

24 “Mərig yorwok yame rimivəh nitip kirikianə ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Yakirkun mə kafam norien rəutən. Ik nakampik nəviginiyen yame ik nimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame ik nimipəh nəmənəyen ikin. Ror pən, yimigin kin ik, 25 mamvən, mikir nimir merkwaig kin mane. Əm-ru, mane en kafam.’

26 “Kini yemehuə a rini-pən tukun mimə, ‘! Ik yorwok has kirik! Naka-marpah pik. Nakwirkun ta mə yakampik nəviginiyen yame yimipəh nəsimien ikin, kini mampik kwənkwai nai yame yimipəh nəmənəyen ikin. 27 Rhuvə mə to nakpivəh kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipig yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu yame rəkwakw.’

28 “Kini yemehuə rini-pən tuk kafan yorwok minə tiksın mimə, ‘Havəh-si ta mane tukun mivəhsi-pən kimi yorwok e yame rimivəh nitip ten, 29 meinai yermamə yame ravəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpivəh-si ta fam kafan narimnar minə. 30 Kini arakikin-pən yorwok e yame ramarpah, meinein norien nar huvə kirik ye nəpignəpien- ikin kamasək ikin, kaməkwəruə ikin.’ ”

Nuhpikinien ye sipsip minə mine nəni minə

31 Kini Yesu rimini mimə, “Nipig Yo Ji Yermamə jakuə ye nikhakien mine nəsaninien kafak, kimawə agelo minə fam, Yo King, jakwəkwətə ye kafak jea mamarmaru ye nəsaninien mine nikakien kafak. 32 Narmamə m-fam ye kantri minə fam tuksofugin əriə minə ye nimirik, kini jakor narimnar rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip minə, maməwhai sipsip minə mine nəni minə. 33 Jakəwhai sipsip minə tukhavən ye kwermik matuk; kini nəni minə tukhavən ye kwermik mawor.

34 “Kini Yo, King, jakni-pən tuk yamə mine kasərer ye kwermik matuk mə, ‘Hauə. Kimiə e yamə mine Rimik Kughen rimnautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. Hauə mhavəh naha nhagin yame Kughen rimnərəhu karin mə kapəmiə. Hauə misarə əfrakis ye narmaruyen kafan yame rimnor əpnəpeinə iran mə kapəmiə kwasig ikin ror tokrei tanə. 35 Hauə mhavəh, meinai nipig yimnəmkərəv, nimnhavəhsi-pə nəviginiyen; kini nipig yimnəkwəkwə, nimnhavəhsi-pə nu; kini nipig yimaurə rəmhen kin yepsipis, nimnhakir Yo mhavən ye kapəmiə rukwanu; 36 kini nipig kafak neipən

rīmīkək, nīmnhavəhsi-pə neipən kimi yo; kini nīpig yimnamhə, nīmīsəm huvə Yo; kini nīpig yimnamarə ye kalabus, nīmnhauə mhavaag-pə kīn Yo.’

³⁷ “Kini nəmə atuatur minə tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ? Naha nīpig yīmīsəm Ik nīmnamkəv, kini yaksəvīgīn Ik? ?Uə naha nīpig nīmnekwakwə, yakhavəhsi-pre nu kīmīk? ³⁸ ?Kini naha nīpig yīmīsəm Ik yepsīpīs kini yakhakīr ik mhavən yerkwānu? ?Uə naha nīpig kafam neipən rīmīrkək kini yakhavəhsi-pre neipən kīmīk? ³⁹ ?Kini naha nīpig yīmīsəm nakamhə uə nīmnamarə ye kalabus, kini yimnhaurə mhavaag-pre kīn Ik?’

⁴⁰ “Kini Yo, King, jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis mə naha nhagin yame nīmīsor kīmī piak kīrik, nar apnapīg mə in yermamə apnapīg əmə, mərig nīmīsor kīmī Yo.’

⁴¹ “Kini ai, jakni-pən tuk yamə mīne kasərer ye kwermīk mawor mə, ‘Havən isok tuk Yo. Kughen rīnəru ta kapəmīə narpīnien. Havən ye nap ehuə yame ramuək rerīn, yame kīmīnor kape Setan mīne yarmhə mīnə kafan. ⁴² Havən isok meinai nīpig yīmnamkəv, nīmnhapəh nhavəhsi-pəyən nəvīgīnien kīmī Yo. Kini nīpig yīmnekwakwə, nīmnhapəh nhavəhsi-pəyən nu kīmī Yo. ⁴³ Kini nīpig yīmaurə rəmhen kīn yepsīpīs, nīmnhapəh nhakīrien Yo mhavən yerkwānu. Kini nīpig kafak neipən rīkək, nīmnhapəh nhavəhsi-pəyən neipən kīmī Yo. Kini nīpig yimnamhə, mīne nīpig yimnamarə ye kalabus, nīmnhapəh nhaurəyən mhavaag-pə kīn Yo.’

⁴⁴ “Kini iriə mīn tukhani-pə tuk Yo mhamə, ‘Yermaru. ?Naha nīpig yīmīsəm Ik nīmnamkəv iran, uə nīmnekwakwə iran, uə Ik nīmauə yepsīpīs, uə kafam neipən rīkək, uə nīmnamhə, uə nīmīmarə ye kalabus, kini yakhapəh nhaurəyən mhavaag-pre kīn Ik?’

⁴⁵ “Kini jakni-pən tuk əriə mə, ‘Yakamni əfrakis tuk əmīə mə tukmə nakhapəh nīsāsītuyen ye piak kīrik, nar apnapīg mə in yermamə apnapīg əmə, mərig nakhapəh nīsāsītuyen irak.’

⁴⁶ “Kini iriə tukhavən mhavəh narpīnien yame infamien rīkək. Mərig nəmə atuatur tukhavəh nīmraghien rerīn.”

26

*Nəmehuə kape nəmə Isrel kasarhakīn swatur tuk nhopniyen Yesu
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)*

¹ Kini Yesu rəgkīar ta, mīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mə, ² “Nakharkun mə tuknahu ror nīpig kape lafet kape Pasova. Kini tukeighan-pən kīn Yo, Ji Yermamə, kəsīk haktə Yo ye nai kamarkwao kīn.”

³ Kini jif pris mīnə mīne nəmehuə kape nəmə Isrel kīmīsofugīn əriə mīnə ye nīmə kape hae pris, nhagin e Kaeafas. ⁴ Mamharai mhun mə tukharaptərkīn apīs-apīs Yesu mīshopni. ⁵ Mamhani mhamə, “Mərig to khapəh nīsorien ye nīpig kape nəvīgīnien ehuə, tamə narmamə khauh apnapīg əmə əriə mīnə.”

*Piraovīn kīrik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mak 14:3-9; Jon 12:1-8)*

⁶ Kini Yesu ramarə apa Betani, imei kwən kīrik nhagin e Saemon, yame apa kupən rīmīvəh nīmnhəyən əutən ye tīkin. ⁷ Kini Yesu raməvīgīn, məkneikīn piraovīn kīrik ruə mīvəh botel senta kīrik kīmīnor kīn kapier kīrik nhagin e alabasta. Senta a, nīmīrīn rhaktə pīk. Kini in ruə mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu.

8 Mərig narmamə kafan minə niemha rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e ramoriah senta e? 9 Rhuvə pik mə to in ror salem kin; mirkun nivəhyen mane ehuə kin tuk nivəhsi-pəniən kimi yavən has minə.”

10 Mərig Yesu ruirkun nərigien kapəriə, mımə, “!Ei! Hapəh pian en. ? Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. 11 Yavən has minə tukasəmir kimiə miriə nıpig fam. Mərig Yo jakpəh nəmirien kitawə-m kimiə nıpig fam. 12 Piraovın e ravi-təgpən senta ye nıprak mapnəpenə ye nıprak mə tuknim Yo. 13 Yakamni əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarien Huvə ikin, tukaməvsao min kin norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rımneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan

(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rıvən məm jif pris minə 15 maiyoh əriə mımə, “?Takhavəhsi-pə naha nhagin kimi yo tukmə yakeighan-pre kin Yesu kimi əmiə?” Kini kışen-pən fiftin taosen vatu kimin.* 16 Kini ririkakun ye nıpig a, Judas rımnamərig nıpig yame tukreighan-pən kin Yesu kimi əriə.

Lodsapa

(Mak 14:12-25; Luk 22:7-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-26)

17 Kini ye nirikakunien kape nıpig kape lafet e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran, kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən In mhamə, “?Nakmə jakhaukaa misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

18 Kini Yesu rımni-pən tuk əriə mə, “Havən apa ye taon, kini masəm yermamə kirik mhani-pən tukun mhamə, ‘Yhajoun ramni mə nıpig yame Kughen rimirpen ta mə kafan, ruauə ipakə. Kini tukror nəviginien kape Pasova iriə kafan narmamə minə ye kafam nimə.’ ”

19 Kini narmamə kape Yesu minə khatərhav, misor naha nhagin yame Yesu rımni mə tuksor tuk nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova.

20 Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan misofugin misəvigin ye tebol.

21 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak.”

22 Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu, kini iriə kirikianə kirikianə kisaiyoh-pən In mhamə, “?Yermaru, pa? Pəh nien mə yo.”

23 Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Kimiə kirik yame yakaweires kwis bred ye supsup ye bol tukreighan-pən kin Yo kimi kafak tikmir minə. 24 Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mımhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rımni kupən. † !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehuə!” ‡

25 Kini Judas e yame natukreighan-pən kin Yesu ye kwermi kafan tikmir minə rımnaiyoh mımə, “?Pa ai? ?Yo?”

Mərig Yesu rini-pən tukun mımə, “!Wəh. Ik atuk nimini.”

26 Kini kasəvigin hanə, Yesu rıvəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun, makapir mivəhsi-pən kimi kafan narmamə minə mımə, “Sən. In e nıprak.”

27 Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini mımə, “Kimiə m-fam hanım. 28 Nitawik e. Ramor nərigien kape Kughen

26:11: Dut 15:11 * 26:15: Nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə “kışen-pən silva toti.” 26:15: Sek 11:12; Jon 11:57 26:17: Eks 12:14-20 26:23: Sam 41:9 † 26:24: Sam 22 mine Aes 53 kirani mırəmə mə Mesiah tukraməkeikei mımhə mivəh narpinien kape təvhagə has kape narmamə. ‡ 26:24: Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig nıprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehuə.”

tuk nívəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmír-ərhav. Tukraiyyu mirisín ta təvhagə has kape narmamə khapsaah. ²⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mímə to yakpəh nínim-minien waen meriaji mímim mìn waen ye narmaruyen kape Rímik.”

³⁰ Kíni kímisəni nípei əhuak kírík, mhatərhav mhavən ye tukwas Olif.

Yesu rímə Pita tukrini mə in reinein In
(Mak 14:26-31; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)

³¹ Kíni Yesu ríni-pən mìn tuk əriə mə, “Tuk yenpíg əmə e, taksəm naha nhagin yame tukor irak tukritərhav-pə, nhatətəyen kapəmiə mífam tukrímír, meinai kímírí ye Nəkwəkwə kape Kughen kímə,

“Jakuh yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip mìnə,

kíni sipsip kafan mìnə tuksaiyyu rik rik.”

(Sek 13:7)

³² Kíni Yesu rírpin nəgkiaríen mímə, “Mərig nípíg jakímragh mìn, jakəkupən kìn əmiə mívən apa Galili.”

³³ Mərig Pita rímíni-pən tukun mímə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tíksín tukrímír; mərig nhatətəyen kafak to rapəh nímíríen.”

³⁴ Kíni Yesu ríni-pən tukun mímə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukrípəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kísísər mə nakeinein Yo.”

³⁵ Mərig Pita rarə mímíni-pən skai mìn mímə, “!Nar apnapíg tukmə khamə tukshopni ərau mik, to yakpəh níniyen mə yakeinein Ik!” Kíni iriə fam khani əmə mìn nəgkiaríen ai.

Yesu rímavən apa Getsemane maməhuak
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

³⁶ Kíni ai Yesu míne kafan narmamə mìnə khavən yerkwanu kírík, nhagin e Getsemane. Kíni Yesu ríni-pən tuk əriə mímə, “Kímíə taksəkwtə eikín e. Pəh yakvən aikín a maməhuak.”

³⁷ Kíni In míkír Pita míne jí Sebedi mir, irisír mìn. Ríkin rərhakis pík. ³⁸ Kíni mímíni-pən tuk ərisír mímə, “Ríkík rərhakis pík ípakə yakmhə. Takarhəmír eikín e, marharha-huvə kítawə-m kímíə.”

³⁹ Kíni In rəriwək mívən kəskəh əmə mənímkur məním-pən nímírín ye nímoptanə maməhuak. Maiyoh Kughen mímə, “!Awəh! Rímík, tukmə ríkím ragíen, vəhsi-ta nəmhəyen yamə míne tukpíhauə. Mərig takpəh noríen ye nərigíen kafak; mor əmə ye kafam nərigíen.”

⁴⁰ Kíni ai, In ríréríg-pən mìn tuk ərisír, məm kwərhapír yeru. Kíni ríni-pən tuk Pita mə, “!Eh! ?Rhawor nakrhapír? ?To naksarha huvə kítawə-m kímíə kape nípíg kwəkwə uə? ⁴¹ Kímíə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kírík tukrípəh noríen əmiə nakhamír. Ríkímíə rəsánín mərig nípráimíə rəpou.”

⁴² Kíni ai In míréríg mìn maməhuak yame ror kíraru kìn. Mímə, “Rímík, tukmə jakaməkeikei mívəh nəmhəyen yame tukruə, kíni pəh ror nəkwam.”

⁴³ Kíni ai míréríg-pən mìn, məm irisír kwərhapír yeru mìn, meinai napíríen rímívəh nímírísír. ⁴⁴ Kíni ai In rímnapəh mìn ərisír mívən maməhuak yame ror kísísər kìn mamni nəgkiaríen yame rímíni ta. ⁴⁵ Marə muə mìn tuk kafan narmamə mìnə mímə, “?Rhawor? ?Nakarhapír hanə? !Nəmhen! Nípíg ruauə pakə ta yame yermamə tukreighaan-pən kìn Yo, Jí Yermamə, jakvən ye kwermí narmamə hah mìnə. ⁴⁶ Rhekímter, pəh kamhavən. !Yermamə yame tukreighaan-pən kìn Yo ye kwermí tíkmír mìnə kafak ruauə ta ípakə!”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkīn In
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Jon 18:2-11)*

⁴⁷ Nipig Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu ritirhav-pə. Nukwhao ehuə kamhakwasig kin. Mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁸ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en takharaptəəkīn.”

⁴⁹ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “!Rhuvə, Yhajoun!” Məturəm-pən kimin.

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo kirik, or nar yame nimaue mə takor.”

Kini narmamə minə a khauə mharaptəəkīn Yesu. ⁵¹ Kini yermamə kirik kape Yesu rivən mirəh nau nisə kafan, mowhan mərəru ta nimətərgi slef kirik kape hae pris.

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “!Ah! Vai-pən kafam nau ye tamhekin, meinai narmamə yamə mine kasərai əjir kin nao, tukpiərpni min əriə kin nao. ⁵³ Rikimiə raməsik mə yakirkun nokrənien kin Rimik, taktakun əmə tukrher-pə kin agelo minə taosen taosen tukhauə misasitu irak. ⁵⁴ Mərig to yapior məknakin, to nəgkiarien kape Kughen ripipəh nuəyen mor nəfrakisien kin.”

⁵⁵ Ye nipig a, Yesu rimini-pən tuk nukwhao mimə, “? Rhawor? ? Kimiə nakhamə ta Yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə, nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptəəkīn Yo? Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye Nimə Ehuə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptəəkīnien Yo. ⁵⁶ Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin.” § Kini kafan narmamə minə kimisəpəh In misap.

Yesu ramərer ye nimri kaonsel

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:12-14, 19-24)

⁵⁷ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris, nhagin e Kaeafas. Nəmhajoun kape loa kape Moses, mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁸ Kini Pita rikwasig kin əriə, mipəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruauə pakə tuk nimə kape hae pris, kini mivən mamkwətə iriə mobael minə kape hae pris, mə tukrəm-ru mə tukhawor Yesu.

⁵⁹ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kasarha-kin narmamə tiksīn yame tukhauə miseikuə mamhani hah Yesu, ai khauh mishopni Yesu tukun. ⁶⁰ Nar apnapig narmamə khapsaah khauə miseikuə iran mamhani hah In, narmamə kape kaonsel khapəh nisəm-pəniən nar has kirik iran.

Kasəgkiar mamhavən yermamə kiraru kwhekimter, ⁶¹ mirəni mirəmə, “Kwən e rimini mimə, ‘Yo jakəvitəg-ətəg Nimə ehuə kape Kughen; mərig kwasig ikin ye nipig kisisə, jakərip yame rivi.’ ”

⁶² Kini ai, hae pris rərer mini-pən tuk Yesu mimə, “? Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor ye nəgkiarien mine kamhani-pre iram?”

⁶³ Mərig Yesu rərer əmə mapnapig.

Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? Ik takaməkeikei mivəh kwəsu ye nhag Kughen yame ramragh, mini-pə tuk əmawə mə ?Ik e Kristo, ji Kughen uə nikam?”

26:51: Jon 18:26   **26:52:** Jen 9:6; Rev 13:10   **26:55:** Luk 19:47; 21:37   § **26:56:** Yesu ramni mə profesi ye Sek 13:7 tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə tukhauh In, kini kafan narmamə tuksaiyu rik rik. Əm-ru min Mat 26:31.   **26:61:** Jon 2:19-21   **26:63:** Aes 53:7; Mat 27:12

⁶⁴ Kini Yesu rimə, “Rəmhən əmə kin yame nakamni. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, tuk nipiğ kirik, takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶⁵ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemhaa rimnhai pik]. Mımə, “!Raməgkiar məkneikin mamni hah Kughen! ?Rhawor e kitawə kasarha-kin hanə yermamə yame tukrini hah in? Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen.

⁶⁶ ?Rikimə ramhaw əsik? ?Tukshawor In?”

Kini khamə, “In rimnor nar has kirik yame tukraməkeikei mımhə tukun.”

⁶⁷ Kini kisərig-əvhin nımri Yesu, misəsik In kin kwermiriə, kini tiksın kimisərip In. ⁶⁸ Kini [tiksin kisərkis nımrin*] misərip In mhamə, “!Eh! Kristo. Tukmə ik profet, ni-ru mə pa e ramuh Ik.”

Pita ramni mə in reinein Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Kini Pita raməmır ipakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini piraovın kirik, yor wok kape hae pris, ruə mini-pən tukun mımə, “Eh, kimiru Yesu yemə Galili nımnavəriwək.”

⁷⁰ Mərig Pita rini-əhu ye nımririə, mımə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” ⁷¹ Mıtərhav meiwaiyu min maməmır ye kwəruə kape rukwanu ai.

Kini piakəskəh pisin kirik ruə məm in. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mımə, “Kwən e, iriu Yesu yemə Nasaret kimnavəriək.”

⁷² Mərig Pita rīvəh kwəsu mə pian a rameikuə; kini mımə, “Yakeinein kwən a.”

⁷³ Kasəkwətə mamhavən, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən min tuk Pita mhamə, “Nəfrakis, ik əfrakis kirik min a. Nakəgkiar, yaksərig mə kimiru Yesu nımırası-pən ye tamhekın kirikianə.”

⁷⁴ Kini Pita rimə “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. To yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.” Məknekin, man rəkakə.

⁷⁵ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien yame Yesu rimini mımə, “Man tukripəh hanə nikakəyen, kini takni m-kisisər mə ik nakeinein Yo.” Kini ritərhav; rikin rərhakis mamasək.

27

Judas rimnhopni atuk in

(Wok 1:17-19)

¹ Yenpig-enpig əgkap, jif pris minə fam mine nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhauə kirikianə mhani kirikianə mə tukhopni Yesu. ² Kini mharkwəji In, mhakir mhavən kimi Paelat e, gavman kape Rom.

³ Nipiğ Judas e yame rimneighan-pən kin Yesu kimi kafan tikmır minə, rimnəm mə kimnhavi-ərhav Yesu mhamə tukrimhə, rikin rimhə pik tuk naha nhagin yame in atuk rimnor, kini mivəhsi-pən fiftin taosen vatu a rirerig-pən min tuk jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel. ⁴ Kini mımə, “Yimnor təvhagə has, meighan-pən kin kwən kirik yame ripəh norien nar has kirik kimi kafan tikmır minə, mə tukshopni in.”

Kini khamə, “Kafam atuk. Kapəmawə kirik nar kirik rikək.”

⁵ Məkneikin Judas raraka-pən kin mane ye Nimə Ehuə kape Kughen mıtərhav. Mamvən, mijir-əpni atuk in.

26:64: Sam 110:1; Dan 7:13; Mat 24:30   **26:65:** Mat 9:3; Jon 10:33   **26:66:** Lev 24:16; Jon 19:7

26:67: Aes 50:6; 53:5   * **26:68:** Matiu rıpih niniyen mə kimisərkis nımrin, mərig Luk ramni ye Luk 22:64.   **26:75:** Mat 26:34   **27:5:** Mat 26:14-15; Wok 1:18-19

⁶ Kini jif pris minə khapik mane mhamə, “Rapəh natuatukien ye loa kapətawə mə tüksərəhu-pən mane e iriə mane kape Nimə Ehuə kape Kughen, meinai kimivəh nimri yermamə kin.” ⁷ Kini kimnhani mhamə tukhavəh mane a mhavəh nimri nimoptanə kirik apa “Kamor sospen ikin.” Nimoptanə a, kiminim yepsipis minə aikin. ⁸ Tuk nar e, ruə meriaji-pə ai taktakun, kamni kimə nimoptanə a, “Nitə rimnaiyu ikin.” ⁹ Nar a ritərhav mor nəgkiarien kape Jeremaea ruauə minor nəfrakisien kin yame rimini mə, “Nəmə Isrel khamə mane ye kwən a fiftin taosen vatu. Kini kimnhavəh mane a, ¹⁰ mhavən, mhavəh nimri nimoptanə e ‘Kamor sospen ikin.’ Kisor rəmhen kin yame Kughen rimini-pə tuk yo mə tüksor.” *(Jer 19:1-13; Sek 11:12-13)*

Yesu rinmərər ye nimri Paelat

(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5, 13-25; Jon 18:33-19:6)

¹¹ Kini Yesu rinamərər ye nimri gavman kape Rom e Paelat. Kini Paelat raiyoh-pən In mimə, “?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Rəmhen əmə kin yame ik nakamni.”

¹² Kini jif pris minə mine nəmehuə minə kape Isrel kimnhani hah In, məriḡ In ripəh nəgkiarien. ¹³ Kini Paelat raiyoh min In mə, “?Rhawor? ?Nakpəh nəriḡien əriə kamhani nəgkiarien rehuə iram uə?”

¹⁴ Məriḡ Yesu rapnapig əmə, mipəh nhorpinien nəgkiarien yame kamhani. Kini Paelat rimnəm rakur.

¹⁵ Ye newk minə fam, nipig kape nəviginien kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyen nhag yermamə kirik kivəhsi-pən ta in ye kalabus, kini gavman tukraməkeikei mirisin in ramvən. ¹⁶ Kini ye nipig a yemə has kirik ye kalabus, narmamə m-fam kharkun. Nhagin e Barabas. ¹⁷ Kini kuwhen ai rofugin, kini Paelat raiyoh əriə mə, “?Nakhamə jakrisin pa nhagin rirerig-pre tuk əmiə? ?Barabas, uə Yesu yame kamni kimə Kristo?” ¹⁸ Ramaiyoh məknaikin meinai in rimnəm ta mə jif pris minə kimisərəhu-pən Yesu ye kwermən meinai kasəməkin Yesu tuk yamai mə narmamə m-fam kimisorkeikei In.

¹⁹ Kini Paelat rəkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarien, məkneikin kafan piahuaru rher-pən kin nəgkiarien kimin, mimə, “Kafam kirik nar kirik rikək takor ye kwən en. In yemə atuatur. Yimnəm nəmrərhavyen kirik iran e taktakun, yakəriḡ rahas pik tukun.”

²⁰ Məriḡ jif pris minə mine nəmehuə kape Isrel kimnhani mhani-pən tuk kuwhen ai mhamə, “Taksaiyoh gavman mə tukrisin Barabas, mhopni Yesu.”

²¹ Kini Paelat raiyoh-pən əriə mə, “?Iriu pa nhagin jakrisin rirerig-pre tuk əmiə?”

Khamə, “!Barabas!”

²² Məriḡ Paelat rimə, “?Məriḡ jakhawor ye Yesu e kamni kimə Kristo?”

Khamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²³ Məriḡ Paelat raiyoh əriə mimə, “?Tuk naha? ?Rimnakapir naha loa?”

Məriḡ kisokrən apomh pik min mhamə, “!Əsik haktə ye nai kamarkwao kin!”

²⁴ Kini Paelat rəm mə to ripəh nini-əhuyen nəgkiarien kapəriə, kini iriə kinasərər matuk tuk nhauhyen əriə minə. Məkneikin rivən mərəv ye nimri narmamə [ror nimtətien mə kafan kirik nar kirik rikək]. Kini mimə, “Tukmə nitawin raiyu, pəh nien mə yo yimnor. Raməmir irəmiə.”

²⁵ Kini narmamə mi-fam kimnhani mhamə, “Pəh nitawin tukraməmir irəməwə mine kapəməwə kwajikovə minə.”

²⁶ Kini Paelat ririsin Barabas rirerig-pən tuk əriə. Kini mimə tukup Yesu, kikir kavən, kəsik haktə ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisarh iakei ye Yesu
(Mak 15:16-20; Jon 19:2-3)*

²⁷ Kini mobael tiksın kape gavman khakir Yesu mhavən ye nimə ehuə kape Paelat kini misokrən kin nukwhao kape mobael minə mə tukhauə. ²⁸ Kini khavəhsi-ta kafan neipən, mharəh kot kirik rəwhao, rəmhen kin kot kape yermaru, misarkaoh-pən kin kimin. ²⁹ Kini mharəh nərəus kirik ror nirhin, misor kəvəvhao kin, rəmhen kin kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. Mhavəhsi-pən kaskin kirik ye kwermın matuk, misənimkur ye nimirin mhamə kamhasiai In. Kini misarh iakei iran mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kimawə yakamhasiai Ik!” ³⁰ Kini masərig-əvhin, mharəh kaskin a mhauh kapən kapə kin mi-khapsaah. ³¹ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

³² Nipig kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. Kini khani-əhu masəkeikei kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ³³ Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).* ³⁴ Ikin aikin a, kimivəhsi-pən waen kimi Yesu ikin yame kimnəvit-pən nar əukəh kirik iran tuk nini-əhuyen nəməmhəyen. Mərig Yesu rinim əsigəvin əmə, mipəh ninimien.

³⁵ Kini kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masəukir tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien kupan kape profet ruauə minor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“Kimisəwhai neipən kafak misarukin daes tukun.”† *(Sam 22:18)*

³⁶ Kini misəkwətə aikin masarha tukun. ³⁷ Kini kirai-pən nəgkiarien kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yesu, King kape nəmə Isrel.” Kini kisarkwətərakin-pən a kapən kapə ikin yerpig.

³⁸ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ³⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kisarha-pən misəm, kisarh iakei iran. Kasəwhan-əwhan kapəriə kapə, ⁴⁰ mhamə, “!Eh! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien Nimə Ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə! Intah. Tukmə Ik Ji Kughen əfrah, eiwaiyu-ru ye nai kamarkwao kin mivəh miragh atuk Ik.”

⁴¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kasarh iakei min iran. ⁴² Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miragh-atuk-ien In. Rhuvə mə king kape nəmə Isrel tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran. ⁴³ In rhatətə ye Kughen. Tukmə Kughen rorkeikei, pəh rivəh-si ta In. Meinai In ramni mə In Ji Kughen.” ⁴⁴ Kini ye norien kirikianə əmə min, yeməkrəh mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kawarpakwə kimin.

27:28: Luk 23:11   **27:30:** Aes 50:6   * **27:33:** Nəgkiarien e “Golgota” ye nəgkiarien kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.”   **27:34:** Sam 69:21   † **27:35:** Nəgkiarien e rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Matiu atuk rimirai, uə yermamə kirik rimnəsək-əpnis ye nəgkiarien kape Matiu.   **27:38:** Aes 53:12   **27:39:** Sam 22:7; 109:25   **27:40:** Mat 26:61; Jon 2:19

*Yesu rimamhə**(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

⁴⁵ Yereweihə əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ⁴⁶ Kini ye tri klok, Yesu rokrən apomh mīmə, “Elae, Elae. ?Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”‡

⁴⁷ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarinen ai mhamə, “Sərigru. In ramokrən kin Elaeja.”

⁴⁸ Məkneikin, kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipar-par neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. ⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın khamə, “Apəh. Pəh kisəm ru mə to Elaeja ruə mivəh miragh in, uə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rarar mokrən ehuə min. Kini ai kafan neihagien ritərhav.

⁵¹ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kiruk neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame Rəmrhakə Məmrhakə pik. Neipən a rəhipu nipərin kiraru. Rəhipu apa yerpirig əgkəp meiwaiyu. Nimmimien ramavən, kini kapier minə kisakapir-pir. ⁵² Kini suranə yamə mine kimnor ye nipəg kapier kimisakapir-pir misəkwag; kini niprai nəmə atuatur yamə mine kwənhamhə, khamragh min. ⁵³ Kishaktə ye nəkwai nimir, kini kwasig ikin, nipig Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan, iriə kimnhavən Jerusalem mhatərhav-pən tuk narmamə khapsaah.

⁵⁴ Kini yamehuə kape mobael iriə narmamə yamə mine kasərer masarha tuk Yesu, kimisəm nimmimien a ramavən, mine narimnar minə a, kimnhagin pik, masokrən pik mhamə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁵⁵ Kini nipiraovin khapsaah kasərer isok masəm. Apa kupan kimnhatərhav Galili mhakwasig kin Yesu misasitu iran ye nar pisin pisin minə. ⁵⁶ Iriə tiksın, kirik e Meri pian Magdala, mine Meri mamə kape kwərə mir e Jemes mine Joses, mine mamə kape ji Sebedi mir.

*Kiminim Yesu**(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)*

⁵⁷ Ipakə mirh rivə, yemə Aramatia kirik ritərhav-pə. Nhagin e Josef. Kafan nautə rehuə. In yermamə kirik kape Yesu. ⁵⁸ Rivən məm Paelat, kini maiyoh-pən mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat rimə tukrirəhsi-pən niprai Yesu kimin. ⁵⁹ Kini Josef rivən mirəh niprai Yesu, muvrig kin neipən hawən kirik nhagin e linen. ⁶⁰ Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpag kapier kirik yame kimikir wi əmə kimə kafan. Kini məpər-pər pən kin kapier ehuə kirik mətapig kin nəpag kapier. Kini in mamvən. ⁶¹ Ye nipig a, Meri, pian Magdala, mine nifnagni, iriu kaokwətə ipakə tuk nəpag kapier.

Mobael yamə mine kimnisarha tuk nəpag kapier

⁶² Kəni rikwamer kin, ye Sabat, jif pris minə mine Farisi minə kimnhavən misəm Paelat. ⁶³ Mhamə, “Yemehuə. Rikimawə raməsik mə nipig kwən a, yermamə kape neikuəyen rimnamragh hanə, mīmə, ‘Nipig kisisər tukruə mivən, jakimragh min ye nimhəyen kafak.’ ⁶⁴ Ror pən, yaksaiyoh ik mə takher-pən kin kafam tiksın mobael tukhavən masarha tuk nəpag kapier miseriaji-pən nipig kisisər ruauə mivən ta. Tamə, kafan narmamə minə khauə misəkrəh kin nipran, mhani-ərhav mhamə ruimragh min ye nimhəyen kafan. Neikuəyen a tukrahas pik rapita fam nhajounien eikuə yame Yesu rinamor.”

‡ **27:46:** Yesu ramni Sam kirik ikin e, ye Sam 22:1. Nimmimien kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Sam 22. **27:48:** Sam 69:21 **27:51:** Eks 26:31-33; Hib 10:19-20 **27:55:** Luk 8:2-3 **27:58:** Dut 21:22-23 **27:60:** Aes 53:9 **27:63:** Mat 12:40; 16:21; Mak 9:31; 10:33-34; Luk 9:22; 18:31-33; Jon 2:19-21

⁶⁵ Kini Paelat rimə, “Hakir mobael minə, mhavən misor naha nhagin yame nakharkun mə taksor misarha huvə tuk nəpag kapiet.” ⁶⁶ Kini khavən misor, masarha huvə tuk nəpag kapiet. Misor mak kin nehe kandel ye kapiet mə tukmə kəsua ta kin kapiet, nehe kandel tukrakapir, kini misətu mobael minə tukun.

28

Yesu rimamragh min ye nimhəyen kafan
(Mak 16:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Kini Sabat rinamor infamien. Kini Sande, yenpig-yenpig əgkap, Meri, pian Magdala, mine Meri, mama kape Jemes mine Joses, kravən apa ye nəpag kapiet.

² Məkneikin, nimnimien ehuə kirik ravən, meinai agelo kirik kape Kughen Yermaru rimasi faktə ye neiai mivən ye nəpag kapiet, məsuə ta kin kapiet mamkwətə aikin. ³ Kafan neipən rhawən, nipran raməsia rəmhen kin naropigien. ⁴ Mobael minə kimisəm, khagin kin, misətəmnimin. Mhamir masəmir rəmhen kin yermamə yame ruamhə.

⁵ Kini agelo a rini-pən tuk nipiraovin minə a mimə, “Takrapəh niraginien. Yakirkun mə nakawarhakin Yesu e, yame kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kin. ⁶ Mərig In rirkək ikin e. Ruəmrəgh ta, rəmhen kin yame rimini. Rauə miwəm tamhekən e kimnərəhu ikin. ⁷ Takwhai miren əmə miravən mirani-ərhav-pən tuk narmamə kafan minə mirəmə, ‘In ruimragh min ye nimhəyen kafan, minəkupən ta kin əmia muavən apa Galili. Nakharkun nisəmien In aikin.’ İnta, nəgkiarien en yakwəni-pre ta tuk əmiru.”

⁸ Kini pia mir a kwaiyu pik miratərhav. Mragin pik, mərig rikiriu ragien. Miravən mə tukrəni-ərhav pən tuk narmamə kape Yesu minə. ⁹ Kimiravən hanə, məkneikin Yesu ruə məm əriu, mimə, “Rhuvə.” Kini kirauə tuk Yesu, mawəker-pən ye nihun, mawəgnəgin In. ¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriu mimə, “Rapəh niraginien. Ravən, mirəni-pən tuk piak minə mə tukhavən apa Galili misəm Yo paikin.”

Mobael minə kaseiku

¹¹ Nipig pia mir a kimirarerig miravən, mobael minə a tiksın khavən ye taon mhani-ərhav fam tuk jif pris minə kin naha nhagin yame rimatərhav-pə. ¹² Kini jif pris kimnhauə misəm nəmehua minə kape nəmə Isrel, mharai mhun mə tukshawor. Kini mhavəhsi-pən mane ehuə kimi mobael minə ¹³ mhani-pən tuk əria mhamə, “Takhani-pən tuk narmamə mə, ‘Kafan narmamə minə kimnhauə yenpig, nipig kimawə yimisapir, misəkrəh kin nipran, mharəh misap.’ ¹⁴ Tukmə gavman rərig nəvsaoyen kin, kimawə jakhavən misərəhu huvə kimawə min. Kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien iran.” ¹⁵ Ror pən, mobael minə a kimnhavəh mane a, masor naha nhagin yame kimnhani. Kini nəmə Isrel kasərig nəvsaoyen eikuə a miseriaji-pə ai taktakun.

Yesu rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23)

¹⁶ Kini narmamə leven kape Yesu kimnhavən Galili, mhavən ye tukwas kirik yame Yesu rimini ta tuk əria mə tukhavən ikin. ¹⁷ Nipig kisəm In, kini kisəgnəgin In. Mərig tiksın, kapəria nərigien ror kiraru. ¹⁸ Kini Yesu ruə tuk əria, mini-pən tuk əria mə, “Kughen rimivəhsi-pə nehuəyen minə fam kape narmaruyen ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁹ Ror pən, yakamher-pre kin əmia mə takhavən mhavi narmamə ye kantri minə fam ye tokrei tanə

mə tukhauə kafak narmamə, kini misor baptaes irəriə ye nhag Tatə Kughen minə Tini, mine Nanmin Imərhakə. ²⁰ Kini mishajoun əriə mə tuksəri-pən fam nəgkiarien yame yimini-pre tuk əmiə. Kini nəfrakisien mə jakamarə kitawə-m kimiə ye nipiḡ m-fam meriaji Nipiḡ Kwasig.”

Mak Nəgkiarien Huvə yame Mak rimirai Nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e Mak

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəmehuə kupan kape niməhuak kimnhani mə Jon Mak rimirai nəkwəkwə e. In, pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu Kristo. Mərig kamni kimə in fren huvə kirik kape Pita yame iriu kiravən ikin minə fam. Ol Wok ramni mə in apa kupən, Mak rimnor wok iriu Pol, kini ai, mivən mor wok iriu Banabas.

?Rimirai ramvən kimi pa? Kamni kimə Mak rimnamarə apa Rom ye nipig rimirai nəkwəkwə e. Kini tukmə ror in rimnamarə iriu Pita, kwasig ikin kishopni Pita. Mak rimirai nəkwəkwə e rivən kimi nəməhuak minə apa Rom mine yamə mine pəh nien mə kwənərəus kapə nəmə Isrel. Kitawə kharkun mə ramvən kimi nəmə pəh nien mə nəmə Isrel meinai Mak ramhoprai nīprai norien minə kape nəmə Isrel, kini mirai nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien e kamni kimə Arameak, yame nəmə Isrel kwənharkun ta. Mərig Mak rukreikin nəgkiarien minə a rivən ye nəgkiarien kape nəmə Gris, yame nəmə Rom kimnhani.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig Mak rimirai nəkwəkwə e, nəmə Rom kimisarmaru ye tanə ehua yame rarkurao ye tahik e kamni kimə Mediterenian. Kapəriə nəgkiarien kirikianə əmə, kini kasarə ye nəmərinuyen. Ror pən, rimar əmə tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kirik ritərhav mivən ikin minə fam. Ye nipig a, Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo rimnaiyu aihuaa əmə ye tanə pisin pisin minə ye swatuk minə apa Rom.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Mak rorkeikei mə tukri-ni-ərhav atuaturə nəvsaoyen fam kape Yesu, mə in pa, kini rimnor naha, kini mamhajoun naha. Tukmə ror in rorkeikei mə tukrivəhsi-haktə nərigien kape nəməhuak minə apa Rom, meinai narmamə khapsaah kimisor ahas pən kimi əriə. Mak rimnəvsao pik kin nipig əutən yamə mine tukripiuə tuk narmamə kape Yesu. Kini mini-ərhav norien kape Yesu mə In min rimnamarə ye nipig əutən minə.

*Jon Baptaes raməmir ye tipəvsik mamniərhav nəgkiarien
(Mat 3:1-12; Luk 3:1-18; Jon 1:19-28)*

¹ In e Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo, Ji Kughen. ² Profet kupən kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəvsao kin mini-ərhav mə, “Kughen rimə, “Yakamher-pre kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien.

In tukror apnəpenə ye swatuk kafam.”* *(Mal 3:1)*

³ Yermamə kirik ramok-rapomh ye tipəvsik, mamni mə, “Taksor apnəpenə ye swatuk kape Kughen, yame in Yermaru kapətawə.” *(Aes 40:3)*

⁴ Kini ai kwən kirik, nhagin e Jon, rimauə ye tipəvsik, kini mor baptaes ye narmamə mə tukror nimtətien mə kwəsasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini mimə, “Taksasar ye nərigien kapəriə, misarakikin təvhagə hah, kini misor baptaes.” ⁵ Kini ai narmamə fam ye yerkwanu a Judia mine Jerusalem khavən misəm in. Mamhani-ərhav-pən təvhagə has kapəriə. Kini Jon ror baptaes irəriə ye nu apa Jodan. ⁶ Jon ripəh nivəhsi-pənien neipən huvə kirik. Kafan kot kimnor kin tiki narmiragh kirik, kamni kimə kamel. Kini kafan kətəut kimnor kin tiki kau.† Kini nan nəviginiyen kəvraiuyuk əmə mine sukapak.

* **1:2:** Kughen raməgkiar kimi Yesu ye ves e. **1:4:** Wok 13:24; 19:4 † **1:6:** Neipən a rəmhen kin kape profet kupən kirik, nhagin e Elaeja. **1:6:** 2 King 1:8; Mat 11:8

⁷ Kini in ramni-ərhav pən tuk narmamə mə, “Kwasig irak, yermamə kirik e tukruə In yerpərig rapita yo. Yo yakpəh nəmhenien mə to yakənəmkur kini mīrisin-ta nərəus ye kafan sandel. ⁸ Mərig yo yimnor əmə baptaes irəmiə kin nu; kini mərig In tukror baptaes irəmiə kin Nanmīn Rhakə.”

Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Luk 3:21-22)

⁹ Ye nīpig a, Yesu rīmasi-pən Nasaret, yerkwānu kirik ye Galili. Muə e Jon raməmīr ikin. Kini ai Jon rimnor baptaes iran ye nu apa Jodan. ¹⁰ Nīpig Yesu rīmneiwayiyu mhekimter mīn ye tame nu, In məm məknekin mə napuə rīmnəkweg. In rəm Nanmīn kape Kughen rīsi-pən aikin meiwaiyu-pə tukun rəmhen kin mak ye tanə. ¹¹ Kini ai, nəgkiarien kirik rīmasi-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik Narik yame yakorkeikei. Rikik ragien pik tuk Ik.”

Setan rīmnarkut tuk Yesu
(Mat 4:1-11; Luk 4:1-13)

¹² Məknekin, Nanmīn kape Kughen rīmnəkeikei kimi Yesu kini mīkir mīvən apa ye tīpəvsik. ¹³ Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nīpig foti. Yesu ramarə iriə nar mīragh aparū mīnə. Kini mərig agelo mīnə kimisarha huvə tukun.

Yesu rīmīrikakun kafan wok apa Galili
(Mat 4:12-17; Luk 4:14-15)

¹⁴ Kini kirəhsi-pən Jon ye kalabus. Kwasig ikin, Yesu rīpivən Galili, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁵ Mīmə, “Taktəkun ai, rīnor atuatur nīpig. Narmaruyen kape Kughen ruauə-ta. Taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə, mhani nəfrakisien ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen.”

Yesu rīmnokrən kin narmamə kuas- narmamə kape nīviyen kəmām
(Mat 4:18-22 Luk 5:1-11)

¹⁶ Kini ai, Yesu rīmnəriwək ye nīkar lugun Galili, kini məm kwərə mir kīraru, nhagri e Saemon mīne naorahini Andru. Iriu kwarukin net, meinai iriu yermamə kape nīviyen kəmām. ¹⁷ Kini Yesu rīni-pən tuk əriu mīmə, “Rauə mīrakwasig kin Yo. Pəh yakor əmiru yermamə mir kape nīviyen narmamə.” ¹⁸ Məknekin krəpəh kapəriu net, mwarar, mīrakwasig kin.

¹⁹ Kini Yesu rəriwək mīvən kəskəh əmə mīn, kini məm kwərə mir kīraru. Kwajikovə mir kape Sebedi. Nhagri e Jemes mīne Jon. Kaokwətə ye nəkwai bot kapəriu, kini marajir əsigin net kapəriu. ²⁰ Məknekin Yesu rokrən kin əriu. Kini ai iriu kwərə mwarəpəh rīmriu Sebedi raməmīr ye nəkwai bot iriə kafan narmamə mīnə. Kini iriu mīrakwasig kin Yesu.

Yesu rīmnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Luk 4:31-37)

²¹ Yesu mīne narmamə kafan kimnhavən apa yerkwānu kirik, nhagin e Kapaneam. Kini ye Sabat mīn kirik, Yesu rīvən apa nīməhuak kape nəmə Isrel, kini mamhajoun narmamə. ²² Narmamə kimisərig kafan nəgkiarien, kisakur, meinai kafan nəgkiarien nanmīn aikin, rīpəh nəmhenien kin nəgkiarien kape nəmhajoun kape Loa kape Moses. ²³ Ye nīpig a, yermamə kirik, nanmīn has ramərəp-pən iran. Kini in ruə mīn ye nofuginien kapəriə. Kini mok-rapomh kin Yesu mīmə, ²⁴ “!Eh! !Yesu, yemə Nasaret! ?Nakamuə ikin e mə takhawor əmawə? Tukmə ror Ik nīmauə mə takoriah əmawə.” Kini mamni mīn mīmə, “Yo yakwīrkun-ta mə Ik e Ik Yemə Imərhakə kape Kughen.”

²⁵ Məriğ Yesu rimməgkiar skai pən kimi nanmın has ai, mımə, “!Eh! Pim. Əta ye yermamə e.” ²⁶ Məknekin, nanmın has ai ror nıprai yermamə rətəmnımın pik kini mokrən ehua, mətə iran, mivən isok. ²⁷ Kini narmamə minə aikin kisəm kisakur, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Rhawor e? Nəgkiarrien vi kirik e. Kwən e kafan nəgkiarrien, nanmın aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmın has minə kasor nəkwən.” ²⁸ Məkneikin, nəvsaoyen kape Yesu rıtərhav markurao ye Galili.

Yesu rimmor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Luk 4:38-41)

²⁹ Məknekin Yesu mine Jemes, Saemon mine Andru kimnhatərhav ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel mhavən atuatur ye nəkwai nimə kape Saemon mine Andru, ³⁰ misəm kuhu Saemon ramokie-okie mamapir. Kini kirhəvsao-pən kin kimi Yesu. ³¹ Yesu rıvən, mivəh kwermın, mivi haktə, kini rhekimter. Kini ai nokie-okieyen a ror infamien. Kini piahwaru ai rıvən, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriə.

³² Kini rinamenaiyu, narmamə yamə mine kimnhamhə, mine narmamə yamə mine nanmın has raməmır irəriə, iriə minə tiksın kimnhakir-pə əriə tuk Yesu. ³³ Narmamə minə fam a yerkwanu aikin, kasofugin əriə minə ye kwəruə ye nimə Yesu ramarə ikin. ³⁴ Kini Yesu ror huvə narmamə khapsaah yamə mine kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin. In maməko ta min nanmın hah minə ye narmamə, mamni-əhu nanmın has minə mə tukhapəh nisəgkiarrien, meinai iriə kwənharkun-ta In.

Yesu ramniərhav kafan nəgkiarrien apa Galili
(Luk 4:42-44)

³⁵ Kəni rikwamer kin, yenpig-enpig əgkəp, Yesu rarar mivən apa ikin narmamə kharkək ikin maməhuak. ³⁶ Kini ai, Saemon mine in minə tiksın khavən masarha-kin In. ³⁷ Kisəm In, khani-pən tukun mhamə, “Narmamə fam kasarha-kin Ik.” ³⁸ Məriğ Yesu rımə, “Nikam. Pəh khavən apa yerkwanu pisin pisin, ipakə tuk ətawə. Pəh yakni-ərhav nəgkiarrien aikin, meinai Yo yimauə tukun.” ³⁹ Kini ai In rəriwək markurao ye Galili, mamni-ərhav Nəgkiarrien Huvə kape Kughen ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Maməkota nanmın hah minə ye narmamə.

Yesu rimmor huvə yermamə kirik rımivəh nimhəyen əutən kirik ye tikin
(Mat 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Kini yermamə kirik yame rımivəh nimhəyen əutən ye tikin, in rımauə məm Yesu, kini mənimkur ye nımrin mamasək. Mamaiyoh kin nasituyen, mımə, “Tukmə nakorkeikei, nakirkun nor-huvəyen yo.” ⁴¹ Kini Yesu, rikin rewaiyu tukun. Mərəhu-pən kwermın iran, kini mımə, “Yakorkeikei mə takhuvə min. !Əsanın!” ⁴² Məknekin nıprai yermamə ai rhuvə min, nəmhəyen ai rirkək min iran. ⁴³⁻⁴⁴ Kini Yesu rəgkiar skai pən kimin, mımə, “Takpəh nəvsaoyen kin kimi narmamə. Məriğ takvən mərer ye nımri pris, pəh in rəm min ik. Kini ik mivən, məhuak mivəhsi-pən narımnar kimi Kughen rəmhen kin yame Moses rımını mə takor, pəh narmamə kisəm mə naknəsanın.” ⁴⁵ Məriğ yermamə ai rımıtərhav məvsao kin kimi narmamə. Ror pən, Yesu rımə to rıpəh min nıvənien yerkwanu minə məriwək ye nımri narmamə, meinai iriə kamhaku-pən pik In. Kini məriğ In raməmır əmə apa ikin ruhiko ikin. Narmamə fam khavən məsəm In aikin.

2

*Yesu rimmor huvə yermamə kirik yame nıpran rımamhə
(Mat 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Nıpig tiksın ruə mivən, Yesu rırerıg-pən mın yerkwanu e Kapaneam. Kını narmamə kwəsərig mə In aikin. ² Kını ai, narmamə khapsaah khavən aikin, mhavən imə, kwənmhaan rımərkəskəh. Nımə rukwar meriaji kwəruə rısisəg. Kını ai Yesu ramni-əhrav-pən Nəgkiarın kape Kughen tuk əriə. ³ Mərig nıpig raməgkiar hanə, narmamə kuas kharəh yermamə kirik. Nıpran rımamhə. ⁴ Nımə rukwar kın narmamə, ror pən, iriə to khapəh nharəhyen yermamə ai mhavən ipakə tuk Yesu. Mərig khavən mışaktə apa tokrei nımə, mışəhipu ta nıkar nımə kirik, kını mharəh nıkaokao yermamə ramapır-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən. ⁵ Yesu rəm nhatətəyen kapəriə, mını-pən tuk yermamə ai nıpran rımamhə, mımə, “Kafak kwajikovə. Yo yakwərəhsi-ta ta narpınien kape təvhagə has kafam.”

⁶ Mərig namhajoun tiksın kape Loa kape Moses kasəkwətə, mısəm norien a, mınəsaiyoh əriə mınə tukun, ⁷ mhamə, “!Ah. !Kwən e ramni hah Kughen! Nəgkiarın e rahas. Kughen pısın əmə In rirkun nırəhsıtayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə. ?Pa mın to rirkun nıvəhsi-tayen?”

⁸ Mərig Yesu ruirkun-ta nərigien kapəriə. Kını mını-pən tuk əriə, mımə, “?Rhawor e nakasərig məknekin? ⁹ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kını kımıə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tuk yermamə a mə kafan təvhagə hah yakwərisin ta? ?Uə mə jakni mə in tukrhekınter mırəh kafan nıkaokao məriwək mamvən? ¹⁰ Səm-ru, Yo yakorkeikei mə jakor Yo mə takharkun mə Yo, Ji Yermamə, yakavəh nehuəyen ye tokrei tanə e tuk nıvəhsi-tayen narpınien kape təvhagə hah kape narmamə.” Məkneikin marar mını-pən tuk yermamə nıpran rımamhə mımə, ¹¹ “Yakamni-pre tuk ik mə takhekınter, mırəh kafan nıkaokao, meriwək, mamvən apa imam yerkwanu.” ¹² Yesu raməgkiar hanə, kını yermamə ai rhekınter, mırəh kafan nıkaokao ye nımririə, məriwək mamvən.

Məknekin narmamə kımısəm kisakur. Mısəgnəgin Kughen, mhamə, “!Eh! Kitawə khapəh nısəm-hanə-yen nar kirik ror məknekin.”

*Yesu rımnokrən kın Livae mə tukruə mıkwasıg kın
(Mat 9:9-13; Luk 5:27-32)*

¹³ Mərig Yesu rarə meiwaiyu-pən mın ye nıkar lugun, narmamə khapsaah khauə masəm In. Kını In rımnəvhag kımı əriə. ¹⁴ Kını ai, in rımnəriwək mivən kəskəh əmə, məm Livae, kwajikovə kape Alfeas. Kwən ai rımnəmərər tuk mane kape takis. Kını Yesu rını-pən tukun mımə, “Yuə, mıkwasıg kın Yo, muə ik kafak yermamə.” Məknekin, yermamə ai rhekınter kını mıkwasıg kın.

¹⁵ Kını ai, Yesu ruvən apa imei Livae, masəvıgin kwis iriə narmamə mınə kape nıvəhyen mane kape takis, mıne narmamə tiksın mın kamni kımə “yor təvhagə has mınə,” mıne kafan narmamə mınə- meinai narmamə khapsaah kımnhakwasıg kın. ¹⁶ Ye nıpig a, nəmhajoun mınə tiksın kape Loa kape Moses kımısəm Yesu. Iriə tiksın a Farisi mınə, kasəm Yesu raməvıgin iriə yor təvhagə has mınə, kını kınısaiyoh-pən narmamə kape Yesu mhamə, “?Rhawor e kwən e raməvıgin iriə yor təvhagə has mınə e?” ¹⁷ Mərig Yesu rımnəriğ nəgkiarın kapəriə, mını-pən tuk əriə mımə, “Pəh nien mə narmamə yamə mıne kasəsanın khamhavən mısəm dokta. Mərig narmamə yamə mıne kamhamhə tukasəkeikei mhavən mısəm dokta. Pəh nien mə Yo yımauə mə jakokrən kın narmamə yamə mıne kwəsatuatuk ta. Nıkam. Yımauə mə jakokrən kın narmamə yamə mıne kısaha.”

Nhajounien kape Yesu in nar vi; nhajounien kape loa in nar əkwəs
(*Mat 9:14-17; Luk 5:33-39*)

¹⁸ Kini, ye nīpīg a, narmamə minə kape Jon Baptaes, mine Farisi minə kwəsəpəh nəviginien misatuakəm tuk nəhuakien, raməri-pən loa kape Moses. Kini narmamə minə tiksīn khauə misaiyoh Yesu, mhamə, “Ɛm-ru. Narmamə minə kape Jon, mine Farisi minə min, kharkun nisəpəhyen nəviginien. ?Mərig rhawor e kafam narmamə minə khapəh nisorien məknakin?”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə, mīmə, “Tukmə yermamə yame kimnərkurək kafan, kini nagienien iran ramvən hanə, in minə tiksīn to khapəh nisəpəhyen nəviginien. ²⁰ Mərig tukripior nīpīg kape narmamə tukhauə mharəh Yermamə yame kimnərkurək kafan, mhavən isok tuk In minə tiksīn. Ye nīpīg a in a, In minə tiksīn kharkun nisəpəhyen nəviginien iran.”*

²¹ Kini mīmə, “To yermamə kirik rīpəh nivəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətit kafan [yame rineikus ta]. To ror məknakin, kwonmut neipən yame rivi to reikus neipən mətit, kini reikus ehua. ²² Kini to yermamə kirik rīpəh nivəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətit. To ramor məknakin, kini waen a ye tiki waen mətit reikus, kini waen raiyu fam. Mərig yermamə a tukripi-pən waen vi ye tiki waen vi.”

Yesu raməvhag ye nikarin kape Sabat
(*Mat 12:1-8; Luk 6:1-5*)

²³ Nīpīg kirik ye Sabat, Yesu mine kafan narmamə minə kasəriwək mamhavən mhatərhav-pən yerki wit tiksīn.† Kini narmamə kafan minə kharhi kwənkwai wit nəriə. ²⁴ Kini Farisi minə khani-pən tukun mhamə, “! Eh! Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor kafam narmamə kasor məknakin?”‡

²⁵ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə ror nakhapəh nisəhvekinien ye Nəkwəkwə kape Kughen norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə, nəriə nəviginien ramriəkək, kisəmkəv. ²⁶ Nīpīg e in a, Abiata in hae pris kape Kughen. Kini mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamən bred yame pris minə kwənhavəhsi-pən ta kimi Kughen. Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə, kini kisən. Kini mərig bred ai, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisənen. Mərig pris minə əmə kharkun nisənen.”§

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mīmə, “Səmru, Sabat rīpəh nikirien narmamə. Mərig narmamə kamhakir Sabat. ²⁸ Ror pən Yo Ji Yermamə Yo yakamarmaru ye narimnar fam mine Sabat.”

3

Yesu rimnor huvə kwermi yermamə kirik yame rimnahas
(*Mat 12:9-14; Luk 6:6-11*)

¹ Yesu rimavən min ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Nīpīg ai, yermamə kirik, kwermīn rimnarpəvin. ² Mərig narmamə tiksīn kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha-əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ³ Kini Yesu rini-pən tuk yermamə a yame kwermīn rimnarpəvin mīmə, “Yuə marer ye nimri narmamə.” ⁴ Kini mini-pən tuk əriə mə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun

* **2:20:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nīpran e Yesu. Mine “In minə tiksīn” nīpran e Kristen minə. Nīpīg Yesu rimnəpəh əriə mīmə ye nai kamarkwao kin, kimisasək. † **2:23:** Wit in kwənkwai nai kirik kamor flaoa kin. ‡ **2:24:** Loa e kape Moses yame ramni-əhu mə takpəh nəsimien ye Sabat. Eks 20:8-11. § **2:26:** Kwanage e kape Deved raməmir ye 1 Saml 21:1-6 **2:27:** Dut 5:14

nisorien naha ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh miragh yermamə?” Kini kisəkwətə misapnapig əmə. ⁵ Kini Yesu rarha mərərao irəriə. Niehmaa rhai in. Kini məriḡ rikin rarə meiwaiyu min tuk əriə, meinai kapəriə kapə riskai pik. Kini mini-pən tuk kwən a mimə, “Huaturuk kin kwermim.” Kini ai, kwən ai rhuaturuk kin kwermim, ruahuvə əgkəp.

⁶ Məriḡ Farisi minə kimisəm norien a, kisap, mhavən misəm nukwhao kape King Herod, mharai mhun nəgkiarien tukun mə tukshopni.

Narmamə khapsaah kimnhakwasig kin Yesu

⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin, miseiwaiyu-ərhav ye nikar lugun. Kini narmamə minə Galili khapsaah kimnhakwasig kin əriə. ⁸ Narmamə min aikin kimisəriḡ nəvsaoyen kin Yesu, kini mamhauə mə tuksəm. Khatərhav iku pisin pisin minə. Tiksin kimnhasi-pən apa Judia. Tiksin khasi-pən apa Jerusalem. Kini tiksin khasi-pən apa Idumia, tiksin khasi-pən ye nikar nu Jodan, mine ye kwənmhaan minə yame ipakə tuk Taea mine Saedon. ⁹ Narmamə khapsaah pik. Yesu rimnamni-pən tuk kafan narmamə, mimə, “Taksor apnəpənə ye bot kirik, pəh yakat-pən aikin, meinai narmamə kamhaku-pə Yo.” ¹⁰ In ramni məknakin meinai In rimnor huvə ta narmamə khapsaah yamə mine kimnhamhə. Kini narmamə yamə mine kimnhamhə aikin kisarkut mə tukhavən pakə tukun mharap misəsanin. ¹¹ Kini narmamə yamə mine nanmin hah ramərəpən irəriə, tukmə kisəm əmə Yesu, khamir ye nimirin. Kini masokrən ehua kin, mhamə, “!Ik Ji Kughen!” ¹² Məriḡ Yesu rəgkiar skai pən kimi nanmin hah minə, mətapig kin əriə mə tukhapəh nhani-əpuyen In.

Yesu rimirpen aposol minə kafan twelef (Mat 10:1-4; Luk 6:12-16)

¹³ Kini Yesu mine kafan narmamə kishaktə fiak ye tukwas kirik. Kini rokrən min kin kafan tiksin narmamə yame In rimnorkeikei, mə tukhauə pakə. Kini iriə khauə pakə. ¹⁴ Kini ai In rirpen kafan narmamə twelef. Mifəhsi-pən nehuəyen kimi əriə, kimə, Aposol* minə, mə iriə tukasəmir ipakə tukun tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen ¹⁵ kini mhavəh nirkunien tuk nəkotayen nanmin hah ye narmamə. ¹⁶ Nhag namasur twelef e ror məknekin: Saemon (yame Yesu rhen-pən nhagin vi mə Pita); ¹⁷ mine Jemes; mine piauni Jon (yame kwajikovə mir kape Sebedi. Yesu rhen-pən min nhagriu mə, Boanejes. Kini nipran rimə, Pikwarien mir kape Karuəruə); ¹⁸ mine Andru; mine Filip; mine Batalomiu; mine Matiu; mine Tomas; mine Jemes, kwajikovə kape Alfeas; mine Tadeas; mine Saemon Selot† ¹⁹ mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin reighan-pən kin Yesu kimi nəmə hah minə.

Narmamə tiksin kamhani mhamə Yesu ramor narimnar ye nəsaninien kape Setan

(Mat 12:22-32; Luk 11:14-23; 12:10)

²⁰ Yesu rireriḡ-pə yerkwanu. Kini ai narmamə khapsaah khauə masəm min In. Mamhauə, mhauə, kini kwənmhaan kape napisien ramrirkək tuk əriə. Nipig kape nəviginien ramrirkək min. ²¹ Nipig famle kafan minə kimisəriḡ, məknakin khauə mə tukhani-əhu, mhakir, misap, meinai nəmə aikin kimnhani mhamə kapan kapə rameno-eno. ²² Məriḡ namhajoun tiksin

3:4: Luk 14:3   **3:6:** Mat 22:15-16   **3:10:** Mat 14:36   **3:11:** Luk 4:41   **3:12:** Mak 1:34

* **3:14:** “Aposol” nipran ramni yermamə kirik yame kamher-pən kin.   **3:16:** Jon 1:42   **3:17:** Luk 9:54   † **3:18:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik yame rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin gavman kape nəmə Rom.

kape Loa kape Moses kimnhatərhav Jerusalem, mhauə, mamhani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmın has minə meinai Bielsebul, yemehuə kape nanmın has minə, ramərer-pən iran.”

²³ Kini Yesu rokrən kın narmamə minə ai khauə ipakə tukun. Kini rini nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, “Nikam. ?Nakharkun mə Setan rirkun nəkotayen Setan uə? Nikam. ²⁴ Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kīraru, kini tuksoriah kapəriə narəyən, kantri tukrimir. ²⁵ Kini rəmhen mın kın yerkwanu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kīraru, rukwanu a to rīpəh narə-huvəyən. ²⁶ Rəmhen mın kın narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai narəyən kapəriə ror kīraru, kwəseikus-eikus nimə en kape Setan. Kini norien kape Setan to rīpəh nərər-timtīm-ien. Tukrəsaah-əsaah mīrkək.

²⁷ “Kini mamhen mın kın yame to yermamə kirik nagheen rehuə rīvən mətū kafan narimnar, kini in maməmīr, yermamə pīsīn kirik to rīpəh nīvənien məkrəh kın. Tukmə yermamə kirik rīmə tukrəkrəh kın, tukrəkupən mīrkwəji yermamə ai nagheen rehuə. Kini ai mīrkun nīvənien məkrəh kın kafan narimnar. ²⁸ Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə Kughen rirkun nīvəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. ²⁹ Mərig tukmə nakhani has Nanmın kape Kughen, to Kughen rīpəh nīvəhsi-tayen nīpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmīr kape rerin.” ³⁰ Yesu raməgkiar məknakın meinai in apa kupən kimnhani mhamə nanmın hah kirik raməmīr iran.

Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan (Mat 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Kini ai, piau Yesu minə, mine nisini khatərhav-pən mın. Kini masəmīr iruə. Kini mīsher-pən kın kirik mə tukrīvən mokrən-pən kın. ³² Narmamə khapsaah kasəkwətə imə misarkurao ye Yesu. Kini mamhani-pən tukun, mhamə, “Yemasur, nisīnim, mine piam minə mine kafam kakə minə kisorkeikei mə tuksəm-ru lk apa iruə.”

³³ Mərig Yesu rini-pən mə, “?Pa e nisīnik? ?Mīne nīpa e piak minə?” ³⁴ Kini In marha məərəao ye narmamə yamə mine kisəkwətə misarkurao kın, mīni-pən tuk əriə mə, “Kimiə e nisīnik minə mine piak minə. ³⁵ Meinai yermamə yame ramor narimnar yame Kughen rorkeikei, in e piak, in e nisīnik, mine in e kafak kakə.”

4

Nuhpikinien kın yermamə yame ramsuv kweru nai (Mat 13:1-9; Luk 8:4-8)

¹ Ye nīpig a, Yesu rarə meiwaiyu-pə mın ye nīkar nu. Narmamə khapsaah khauə masəm In. Kini Yesu ruvən ye bot mamkwətə aikin maməvhag kimi narmamə. Kini narmamə kasəkwətə i-fiak masətərig kın. ² In rīmnəwhag kimi əriə kın narimnar khapsaah ye nuhpikinien minə. Kini mimə, ³ “!Sərig-ru! Yermamə kirik rīmavən mə tikrīsuv kweru nai apa ye nəsimien. ⁴ Kini mərig in rīmavən mə tikrīsuv kweru nai, mīpik mīvitəg-ətəg fam, kini tiksīn rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kini man minə khauə misən fam.* ⁵ Kini kweru nai tiksīn rəsaah-pən ye tokrei kapiar yame nīmoptanə rikəskəh ikın, murə aihuaa əmə. ⁶ Kini mərig mīrh rhaktə mhen əpni fam. Kisaukei fam meinai nuairiə rīpəh neiwaiyu-pikien. ⁷ Kini kweru nai tiksīn rəsaah-pən yerki

3:22: Mat 9:34; 10:25

3:31: Mak 6:3; Jon 2:12; Wok 1:14

4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

4:2:

Mat 13:34; Mak 4:33-34

* **4:4:** Kwən e ramsuv kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyen wit.

kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaaħ-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwaيريا khapsaaħ. Tiksın kimnhakuə kin kwənkwaيريا toti, kini tiksın kimnhakuə kin sikisti, kini tiksın kimnhakuə kin wan hundred.”

⁹ Kini Yesu rini-pən min tuk əria, mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nimətirgimiə rarə, sərig huvə nəgkiarieren e.”

Narmamə tiksın kisaiyoh Yesu kin niprai nuhpikinien
(Mat 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Kini Yesu rivən In pisın, kini kafan narmamə twelef, iriə narmamə tiksın min khavən minisaiyoh-pən kin niprai nuhpikinien minə. ¹¹ Kini In rimni-pən tuk əria mimə, “Narmaruyen kape Kughen, in nar erkwaig; mərig yakwəni-ərhav-pre ta tuk əmia. Kini mərig Yo yakamni-ərhav-pən əmə nuhpikinien tuk narmamə yamə mine kasəmır iruə, ¹² rəmhen kin yame Profet Aesea rimini mə,

“Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.

Tamə iriə kisərig mharkun, kini misarar ye nərigien kapəria, pəh Kughen tukrivəhsita narpinien kape təvhagə hah kapəria.’” (Aes 6:9-10)

Yesu ramni-ərhav niprai nuhpikinien kape yermamə yame rimisuv kweru nai
(Mat 13:18-23; Luk 8:11-15)

¹³ Kini Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə, mimə, “?Rhawor e? ? Nakaseinein hanə niprai nuhpikinien e? Tukmə ror məkne, ?takshawor pən iran mine mharkun min niprai nuhpikinien minə min tiksın? ¹⁴ Nuhpikinien e, nipran ramni məknekin: Yermamə yame rimisuv kweru nai, in rəmhen kin yermamə yame ramni-ərhav nəgkiarieren kape Kughen. ¹⁵ Narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarieren a, kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaaħ-pən ye swatuk. Rəmhen kin yame kimisərig nəgkiarieren kape Kughen, taktəkun əmə Setan rivəhsi-ta min. ¹⁶ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaaħ-pən yerki kapier kini murə aihuaa əmə. Rəmhen kin yame kisərig nəgkiarieren kape Kughen, rikiriə ragien tukun, ¹⁷ mərig khapəh nhavəhs-huvəyen nəgkiarieren yerkiə, masərer kape nipig kwakwə əmə. Kini tukmə kharəhpikin nipig əutən, uə narmamə kisor ahas pən kimi əria tuk Nəgkiarieren Huvə kape Kughen, məknekin kamhamır. ¹⁸ Kini narmamə tiksın yame kisərig nəgkiarieren kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaaħ-pən yerki kwənurkəsik. Kisərig nəgkiarieren e, ¹⁹ mərig kasətərig pik tuk narimnar kape nimraghien kapəria. Kini nautə reikuə irəria, mivi əria, ror rikiriə ramvən əmə tuk mane. Norien a roriah nəgkiarieren kape Kughen, ripəh norien kwənkwan. ²⁰ Kini narmamə tiksın kisəmhen kin kweru nai yame rimnəsaaħ-pən ye nimoptanə huvə. Kisərig nəgkiarieren a, mharkun. Kini mhavəh kwənkwai nəgkiarieren a ye narəyen kapəria. Iriə tiksın kamhavəh kwənkwan rəmhen kin toti; tiksın kamhavəh sikisti; kini tiksın kamhavəh kwənkwan wan hundred ye narəyen kapəria.”

Nhatəyən kapətawə rəmhen kin laet yame raməsiə
(Luk 8:16-18)

²¹ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əria mimə, “To kipəh nivəhyen laet kirik kukrai-pən ye nəkwai baket, uə ye nəpag bed. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə. ²² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvrig əpis, kini

† 4:7: Yesu ripəh niniyen kwənurkəsik, mərig rimini nəərəus kirik yame ror nhirin. 4:19: Mat 19:23-24 4:21: Mat 5:15; Luk 11:33

mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ²³ Tukmə kimiə narmamə yame nımətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarien e.”

²⁴ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Nəgkiarien e nakasərig, takasəkeikei misərig huvə. Narmamə yame mine kisərig kafak nəgkiarien kini mhapəh nisəripən-huvəyen, to khapəh nharkun-huvəyen. Mərig narmamə yamə mine kisərig kafak nəgkiarien kini misəri-pən huvə, tukhavəh nirkunien min rhaktə haktə. ²⁵ Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əriə. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien e kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiriə raməsik mə iriə kharkun.”

Narmaruyen kape Kughen ramhaktə atuk

²⁶ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mımə, “Narmaruyen kape Kughen rəmhen kin kweru nai yame yermamə ramsuv yerki nəsimien. ²⁷ Tukmə yenpig, ramapir. Mə yeraan, in raməriwək mamavən. Mərig kweru nai in ramhaktə atuk əmə mamehuə. Mərig kwən a reinein mə rhawor e mamor məknekın. ²⁸ Nımoptanə əmə ror kweru nai ramhaktə, mamor nımarın, kini mavus jihin, kini mamkuə kin kwənkwan. ²⁹ Kini nıpig tukmə kwənkwan rımrüə, kini yermamə ai rıvən mamrhi meinai neriaji nıpig kafan.”

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan (Mat 13:31-32; Luk 13:18-19)

³⁰ Kini Yesu rımə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin rimhen? ³¹ In rəmhen kin kwənkwai nai kirik kamni kimə mastad. Kwənkwai mastad rarkwəskwə rapita kwənkwai nai minə fam. ³² Mərig tukmə rəsaa, in murə mamehuə pik, mapita nai minə tiksın. Mamtikimkimin man yerpırig minə khauə masor-pən nımairiə ye rəgrəgin.”

³³ Nıpig fam, Yesu raməvhag kimi narmamə khapsaa kin nəgkiarien ye nuhpikinien, reriaji atuatur nirkunien kapəriə. ³⁴ In raməgkiar kimi narmamə apnapig ye nuhpikinien əmə. Mərig tukmə In mine kafan narmamə minə, ramhoprai-pən nıprai nəgkiarien kafan kimi əriə.

Yesu rımını-əhu nımətag ehuə ye tame tahik (Mat 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Kini ye nıpig a, mirh rinameiwaiyu, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Pəh khavən apa nıkar lugun pən.” ³⁶ Kini kisapta ye narmamə, misat-pən ye bot yame Yesu ramkwətə iran, mhavirə. Kini bot minə tiksın kimnhakwasig min kin əriə. ³⁷ Mhavirə, mhavirə, nımətag ehuə kirik ravən kini tahik rehuə pik, ipakə rakətənim kin bot. ³⁸ Mərig Yesu ramapir maməsawə huvə ye nəkwai bot. Mərig narmamə kafan minə kimnhasig In, mhamə, “Yhajoun, !Əmru! !Natuksəmnim, mərig Ik nakpəh nərigien!”

³⁹ Məkneikin Yesu rhekimter məgkiar kimi nımətag mine tahik mımə, “Rapəhrə.” Kini ai nımətag rewaiyu, tahik reiwaiyu; mamərinu min.

⁴⁰ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “?Nakshawor mamhagin məknekın? ?Nhatətəyen kapəmiə rirkək hanə uə?”

⁴¹ Mərig iriə kwənhagin pik. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nımətag mine tahik, mərig kawor nəkwən!”

5

Yesu rımınəkota nanmin has ye yermamə kirik (Mat 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Kini ai, iriə khatərhav-pən min ye nıkar lugun a, kini mhavhiak mhavən ye kwənmhaan kirik kape nəmə Gerasa. ²⁻³ Kimnhatərhav ye nəkwai bot, kini yermamə kirik rarə misi-pən min ikin kamnim narmamə ikin, mamuə mirəhpikin Yesu. Kwən a ramarə ikin kamnim narmamə ikin. Nanmin has raməmır iran, keinein narkis-ətərekin-ien kin nərəus uə jen. ⁴ Nipig ripsaah kisarkis ətərekin nihun mine kwermın kin jen, mərig in ramakaripir. Nagheen rehuə, narmamə kaseinein nharaptərekinien. ⁵ Tukmə yenpig uə yeraan, raməmır apa ikin kamnim narmamə ikin uə apa ye tukwas kini mamətəpar apomh, kini maməreiteh-əreiteh nipran kin kapier.

⁶ Nipig Yesu raməmır hanə isok, yermamə ai rəm, kini raiyu ətkin muə mənımkur ye nımrın. ⁷⁻⁸ Yesu rini-pən tukun mımə, “!Nanmin has, əta!”

Kini nanmin has ai rokr-apomh mımə, “!Eh! Yesu, Ji Kughen yame In yerpırig pik. ?Nakmə takhawor yo e? Yakamaiyoh ik ye nhag Kughen mə takpəh norien nəmhayen kimi yo.”

⁹ Kini Yesu raiyoh-pən kin nhagin. Mərig rımə, “Nhagik e, Nukwao Ehuə, meinai kimawə e khapsaah.” ¹⁰ Məknekin ramasək ətgin Yesu m-rıpsaah mə tukripəh nəkota-pənien əriə apa isok.

¹¹ Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk ye nihu tukwas a. ¹² Kini nanmin has minə ai kisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Takəta-pən irəmawə yerki pukəh minə e.” ¹³ Kini Yesu reighan kin əriə kamhavən. Kisəta ye yermamə ai, kini mhavən yerki pukəh minə. Pukəh minə ai khapsaah ipakə tuk tu taosen. Kisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhavi-ərhav misəmnim ye tahik.

¹⁴ Narmamə kape nəvigınien pukəh minə kasərer aikin masəm pukəh minə kasəmnim, kini kisaiyu mhavən apa iməriə ikin minə, kini misəvsao kin. Kini misəvsao apnapig kin yerkwanu minə ipakə tuk əriə. Kini narmamə ai khavən tukun misəm. ¹⁵ Khauə misəm Yesu, misəm yermamə ai, nukwao ehua kape nanmin has rımnaməmır iran kupən. Misəm ramkwətə mivəhsipən neipən. Kini nirkunien kafan ruahuvə. Narmamə minə ai kisəm khagin. ¹⁶ Kini nəmə minə kimisəm Yesu rımnəkota nanmin has kisəvsao kin yermamə yame nanmin has rımnaməmır iran kupan, mine pukəh. ¹⁷ Kini nəmə aikin kisaiyoh-pən skai Yesu mə tukritərhav a iməriə ikin.

¹⁸ Kini ai Yesu ratpən ye bot. Yermamə yame nanmin has rımnaməmır iran ramaiyoh-pən In mə iriu min. ¹⁹ Mərig Yesu rıməni-əhu, mımə, “Nıkam. Takvən apa imam yerkwanu kimiə kafam narmamə minə, kini məvsao kin narımnar yame Kughen rımnor kimik, meinai rıkin rımneiwaiyu pik tuk ik.”

²⁰ Kini kwən ai ritərhav mivən kwənmhan kirik nhagin e Dikapolis, kini maməvsao kin norien yame Yesu rımnor iran. Kini narmamə fam kisərig, kisakur kin.

Yesu rımnor huvə piraovin kirik yame rımvəh nəmhayen, mor huvə min piakəskəh kirik yame rımamhə ramragh min

(Mat 9:18-26; Luk 8:40-56)

²¹ Kini Yesu rıvəh bot məviəfugin ye nıkar lugun mivhiak. Mivhiak hanə, narmamə khapsaah khauə misərer kurao kin. ²² Yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, nhagin e Jaeras, ruə məm Yesu, mənımkur ye nımrın ²³ kini masək ətgin, mımə, “Yhajoun, piakəskəh kafak nımhayen rıneriaji. Yuə-ru mərəhu-pən kwermim iran, pəh in rəsanın.” ²⁴ Kini Yesu rıvən iriu min.

Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kin əriu. Mamhasig-sig əriə minə, misarkurao ye Yesu. ²⁵ Piraovin kirik aikin rımvəh nəmhayen kape piraovin.

Rimivəh nimhəyen ai meriaji newk twelef, nəmhəyen rapəh nirkəkien. ²⁶ Nipig minə fam, ramərig nəmhəyen. Kini rivən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan. Mərig nəmhəyen ripəh neiwaiyuyen; ramor pik. ²⁷⁻²⁸ Nipig rimmərig nəvsaoyen kin Yesu, kini rikin rəsik mə, “To yakpirap neipən kafan, mipiəsanin.” Kini mivən mikwasig kin narmamə yamə mine kimnhakwasig kin Yesu, kini mərəo-pən mirap neipən kape Yesu. ²⁹ Nipig rimirap əmə neipən kafan, məsanin. In mirkun mə to ripəh min nərigien nəmhəyen.

³⁰ Məknekin, Yesu rərig yerkin, mirkun mə nanmin kafan ror huvə yermamə kirik. Kini rarharha maiyoh əriə mə, “?Pa e rimirap Yo?”

³¹ Narmamə kafan khani-pən tukun mhamə, “!Əmru! Kitawə khahum. ? Rhawor e nakamaiyoh mə pa e rimirap Ik?”

³² Mərig Yesu rarharha mamarhakin yermamə yame rimirap In. ³³ Məknekin, piraovin ai rərig mirkun naha nhagin yame rimmor in, kini muə məm Yesu, mənimkur ye nimirin. Migin pawk, mini fam ye nəfrakisien kafan. ³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piakəskəh, nhatətəyen kafam rimmor ik naknəsanin. Takamvən ye nəmərinuyen. Kafam nəmhəyen ruirkək.”

³⁵ Yesu raməgkiar hanə, narmamə tiksın khasi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kirik kape niməhuak kape nəmə Isrel, mhatərhav-pə. Mhani-pən tuk Jaeras mhamə, “Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun mikir mivən. Kafam piakəskəh ruamhə ta.”

³⁶ Kini Yesu rimmərig nəgkiarien a, mini-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh niginien. Hatətə əmə irak.”

³⁷ Kini Yesu rini-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mikir əmə Pita, mine Jemes, mine Jon, piau Jemes irisir min. ³⁸ Khatərhav-pə imei yemehuə a. Yesu rəm mə narmamə khapsaah aikin. Kisasək mamhauvrig-uvrig pik. ³⁹ Rauru-pən imə mini-pən tuk əriə mə, “?Rhawor nakamhauvrig-uvrig pik a? Piakəskəh ripəh nimhəyen, mərig ramapir əmə.” ⁴⁰ Kisərig, kisarh iakei iran.

Məknekin Yesu rher-yerhav kin əriə apa iruə, mipəh əmə rim piakəskəh a, mine nisini mine kwərə misir ai yame karhikwasig kin In. Khavən misəm piakəskəh a. ⁴¹ Kini Yesu rivəh kwermın mini-pən tukun mə, “Talita kum.” (Ye nəgkiarien kapəriə, nipran rimə, “Piakəskəh, yakamni-pre tuk ik mə, ‘Hekimter’.”) ⁴² Məknekin, piakəskəh a rhəkimter məriwək. (Kafan newk twelef əmə.) Kimisəm norien ai Yesu rimmor, kisakur pik kin. ⁴³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nisəvsaoyen kin norien e kimi narmamə. Kini havəhsi-pən nəviginien kirik kimin pəh rən.”

6

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In (Mat 13:53-58, Luk 4:16-30)

¹ Kini Yesu ritərhav min aikin, mivən apa iman ikin. Narmamə kafan minə kimnhakwasig kin. ² Sabat yame ramuə, In rimməvhag kimi narmamə apa niməhuak kape nəmə Isrel. Narmamə khapsaah aikin. Kini kisərig kafan nəgkiarien, kisakur pik kin. Mamhani mhamə, “Man, ?In ravəh hiə nirkunien e? ?Ramhawor mivəh nirkunien? ?Rhawor mor nimtətien minə e? ³ Kitawə kwənharkun ta kwən e. In kwajikovə əmə kape yermamə yame ravhirəkin narimmnar kin nai. Nisini e Meri; kini naorahini minə e Jemes, mine Josef, mine Judas mine Saemon. Kini kafan kakə minə kasarə min e kitawə miriə.” Kini narmamə minə a kasəməkin In.

⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə tukhasiai in. Kini mərig, narmamə iman ikin, mine kwənərəus kafan minə, iriə pisin əmə khapəh nhasiaiye in.” ⁵ In a kwənmhaan a, riphəh nor-pikien nimtətien. Mərig In rərəhu-pən kwermən ye narmamə kwatiksın yamə mine kamhamə, kini mor huvə əriə. ⁶ Mərig Yesu rimməm mə narminə iman ikin kapəriə nhatətəyen rirkək, rakur.

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə twelef mə tukhatərhav misəvsao kin narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; Luk 9:1-6)

Kini ai, Yesu rəriwək mamarkurao yerkwanu minə aikin maməvhag kimi narmamə. ⁷ Kini mokrən kin narmamə twelef kafan mə tukhauə, kini mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə tuk nəkotayen nanmən has ye narmamə. ⁸ Kini mimə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik. Takhapəh nhavəhyen bred, uə niti p uə mane. Takhavəh əmə kaskin. ⁹ Kini mhavəhsi-pən sandel, mərig takhapəh nhavəhyen neipən kiraru kiraru.” ¹⁰ Mini-pən min tuk əriə mimə, “Nipig tukmə nakhavən yerkwanu kirik, misarə ye nimə kirik, nimə a in a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ¹¹ Mərig tukmə yerkwanu kirik riphəh norkeikeiyen əmiə mə takhavən iməriə ikin, mhapəh nisətərigien kin əmiə, takhatərhav iməriə ikin, misarpita-arpita nimokrur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

¹² Kini ai iriə khatərhav, mhavən, mhani-pən tuk narmamə mə tuksarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah. ¹³ Kini masəkota nanmən hah minə ye narmamə khapsaah. Kini masətəg-pən nehe kwənkwai olif* ye kapən kapə narmamə khapsaah yamə mine kamhamə, kini khahuvə.

Herod rimə ta mə Jon Baptaes ruəmrəgh min

(Mat 14:1-2; Luk 9:7-9)

¹⁴ Kini nəvsaoyen kin Yesu ritərhav, kini king kape nar aikin, nhagin e Herod, rərig. Narmamə tiksın khamə, “Mə Jon Baptaes a. Mə rimməmrəgh min kini mamor pik nimtətien.”

¹⁵ Mərig narmamə tiksın khamə, “Nikam. Mə Elaeja.”

Kini mərig tiksın khamə, “Mə profet pisin kirik. Rəmhen kin profet kupən kape Kughen.”

¹⁶ Mərig Herod rimmərig, mimə, “Nikam. Mə Jon Baptaes e, yame yimməərəu ta nipətək nuan. Yakmə rimməmrəgh min.”

¹⁷ Herod rikin rimməsik məknekin meinai in apa kupən, rimirəhsi-pən Jon Baptaes ye kalabus meinai piauni Filip rinamkir piraovın kirik, nhagin en Herodias; kini en, Herod rikir-ta min. ¹⁸ Mərig Jon rimməni-pən tuk Herod mə, “Kamni-əhu mə takpəh nikir-tayen piraovın kape piam.”† ¹⁹ Kini niemha rhai Herodias tukun, mə tukrhopni Jon, mərig rineinein ²⁰ meinai Herod rimmisai Jon, mirkun mə in yermamə atuatur kape Kughen, kini maməm vi vi in. Nipig Jon raməgkiar mukrekin kapan kapə Herod, kini Herod rorkeikei mə tukrərig min.

²¹ Mərig nipig kirik, Herodias rimmivəh kwənmhaan tuk nhopniyen Jon. Herod rimmor nəviginiyen ehuə kirik mamor nipig kafan yame rimmərha iran. Kini mokrən kin gavman kafan, mine namehuə minə kape mobael, mine

6:4: Jon 4:44   **6:11:** Luk 10:4-11   **6:11:** Wok 13:51   * **6:13:** Olif in nai kirik kamən kwənkwan. Kamarkwəsis min nehen kamor oel kin.   **6:13:** Jem 5:14   **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19-20

† **6:18:** Kughen ramni-əhu mə takpəh nikirtayen piraovın kape piam ye Lev 18:16, mine ye 20:21. Kini mərig tukmə piam rimmə, kafan kwajikovə rirkək, takaməkeikei mikir kafan piraovın. (Dut 25:5-6).

6:19: Lev 18:16

namehuə minə tiksın apa Galili; khauə ye nəviginien kafan. ²² Kini piakəskəh kape Herodias rīvən min aikin, mamor danis ye nimiria. Nipig Herod mine in minə tiksın kimisəm, rikiria ragien tukun.

Kini Herod rini-pən tuk piakəskəh ai mə, “Tukmə nakorkeikei naha nhagin, yakirkun nivəhsi-preyen kimik. ²³ Yakamni kwəsu əgkəp mə nar yame nakorkeikei mamaiyoh yo kin, yakirkun nivəhsi-preyen. Nar apnapig tukmə rehuə pawk, yakirkun nivəhsi-preyen kim ik.”

²⁴ Kini ai piakəskəh ai ritərhav maiyoh nisini mimə, “?Nisirik, jakaiyoh-pən kin naha nhagin tuk rimik?”

Kini ai rini-pən tukun mə, “Takvən maiyoh kin kapən kapə Jon Baptaes.”

²⁵ Məknekin, piakəskəh ai raiyu, mivən məm yermaru, kini mimə, “Yakorkeikei mə taktəkun əmə takrəh kapən kapə Jon Baptaes, mukrai-pən ye tikiplet, mirəh muə kimi yo pəh yakəm.”

²⁶ Nəgkiarien ai ror King Herod rərig rahas pik, meinai rimnor nəgkiarien əutən ye nimir in minə tiksın. To ripəh nəpəhyen. ²⁷ Ror pən, rher-pən kin mobael kirik mə tukrivən mikisəru nipətək nuai Jon, mirəh kapan kapa muə. Kini mobael ai rīvən apa kalabus, mikisəru ta nipətək nuai Jon, ²⁸ mərəhu-pən kapan kapa ye tikiplet. Mivəhsi-pən kimi piakəskəh ai, mə tukrivəh mivən kimi nisini. ²⁹ Mərig narmamə kape Jon Baptaes kimisərig nəvsaoyen kin, khavən mharəh nipran, mhavən misərəhu-pən ye nəpəəg kapier.

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mat 14:13-21; Luk 9:11-17; Jon 6:1-14)

³⁰ Kini aposol minə kape Yesu khasi-pən min yerkwanu yamə mine Yesu rimnher-pən kin əria ikin, mamhauə misəvsao-pən kin norien kapəria mine nəvhagien kapəria kimin. ³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhauə masəm In, kini iriə kafan narmamə minə kapəria nipig rirkək tuk nəviginien. Kini rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Hauə, pəh khavən apa ikin narmamə kharkək ikin kini misapis.”

³² Kini ai Yesu mine kafan narmamə minə khavən ye bot mhatərhav mhavən ikin narmamə kharkək ikin. ³³ Mərig narmamə khapsaah kisəm Yesu mine kafan narmamə minə kinamhavən, kini kharkun əria. Kini khatərhav iməria yerkwanu minə, misaiyu əkupən kin əria. ³⁴ Mərig Yesu rimivhiak məm narmamə khapsaah aikin, kini rikin rewaiyu tuk əria meinai iriə kisəmhen kin sipsip minə tiksın yame yermamə rikək yame ramarha huvə tuk əria. Kini In raməvhag kimi əria mamni narimnar ripsaah.

³⁵ Rinamenaiyu, narmamə kape Yesu khauə misəm In. Mhani-pən tukun mhamə, “Kwənmhan əkwak eikin e, kini rinamenaiyu. ³⁶ Takher rik rik kin narmamə minə e, pəh khavən apa yerkwanu ipakə minə mhavəh nəria kirik nəviginien.”

³⁷ Mərig In rini-pən tuk əria mimə, “Rhuvə mə kimiə əmə taksəvigin əria.”

Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Jakshawor? ?Nakmə jaksoriah apnapig əmə tu hundred taosen vatu‡ ye bred, mhawəhsi-pən kimi əria?”

³⁸ Mərig raiyoh əria mimə, “?Nakhavəh bred kuvhuun? Havən-ru misəm.”

Khavən misəm nipar bred kirkirip əmə mine kəmam kiraru.

³⁹ Kini Yesu ruh rikiria mimə, “Takhani-pən tuk narmamə minə en khavən yerki mənvhirik yame rhuvə, misəkwətə ye nimirin nimirin.” ⁴⁰ Nimirin tiksın wan hundred. Kini nimirin tiksın fifti. ⁴¹ Kini ai Yesu rīvəh bred a kirkirip

6:30: Luk 10:17   **6:34:** Nam 27:17; Mat 9:36   ‡ **6:37:** Nakirkun min niniyen məknekin, “?Nakorkeikei mə jaksoriah mane yame yermamə kirik tukror wok tukun makuə seven uə?”

mine kəmam a kīraru, mīvaag haktə mīni vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəmam, mīpik-pən kīmi kafan narmamə mə tukhapik misəvigin narmamə mīnə a kin. ⁴² Kini iriə kisəvigin tupriə rəsiis ⁴³ misəpəh nīpərpər bred mine kəmam. Kini kafan narmamə mīnə kimnhavai-pən ye nītip twelef khakwar mīn. ⁴⁴ Narmamə ai kīmisəvigin, narman əmə, kisəmhen kin faef taosen.

*Yesu rameriwək haktə ye nīmar mar tahik
(Mat 14:22-33; Jon 6:15-21)*

⁴⁵ Məknekin Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə mə tukhavəh bot kapəriə, misəviəfugin misəkupən mamhavən apa ye nīkar lugun, mhavən yerkwānu kīrik, nhagin e Betsaeda. Pəh In raməmīr, mher rik rik kin narmamə pəh kamhavən iməriə mīnə. ⁴⁶ Yesu raowīə kin əriə, mapitan kin əriə, mhaktə mīvən ye takwar kīrik maməhuak.

⁴⁷ Rīnəpignəp, bot ai raməmīr hanə apa ye tame lugun. Mərig Yesu In raməmīr pīsīn apa fiak. ⁴⁸ In maməm əriə kasəsua ye bot, misəm rəutən meinai nīmətag ramuh əriə. Kisərig rahah misəsua ye bot ipakə reraan, kini Yesu rəriwək ye nīmar mar tahik mīvən pakə tuk əriə. Natukrapita əriə, ⁴⁹⁻⁵⁰ mərig iriə kīmisəm raməriwək ye nīmar mar tahik, khamə ta yarmhə. Kisəpəpər mhagin pīk.

Mərig Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Takhapəh nhaginien. Mə Yo əmə e.” ⁵¹ Kini ratpən ye bot, nīmətag ror infamien. Kisəm kisakur rīkiriə ragien. ⁵² Mərig kapəriə kapə rīskai hanə. Kīmisəm pawk Yesu rīmnəvigin narmamə khapsaah kin bred, məpəh irəkwaak ramswin, mərig kīmnhapəh nharkunien mə In pa.

*Yesu rīmnor huvə narmamə kīmnhamhə apa Genesaret
(Mat 14:34-36)*

⁵³ Kini iriə kisəviəfugin ye lugun ai mhavhiak ye kwənmmaan kīrik nhagin e Genesaret. Mhavi-tərəkīn kapəriə bot aikin. ⁵⁴ Kini mhavhiak, narmamə mīn aikin kīmisəm Yesu kini kharkun In. ⁵⁵ Kini kisaiyu mhavən apa iməriə mīnə mhəpik narmamə yamə mine kīmnhamhə ye nīkaokao mhavən ikin pukaa Yesu ramvən ikin. ⁵⁶ Ikin mīnə fam Yesu ramvən ikin, yerkwānu ehua, mine yerkwānu kwəskwəh, narmamə mīnə khəpik narmamə mīnə kamhamhə, masərer əswasig kin ye swatuk pīsīak. Kini misasək ətgin mə tukreighaan kin narmamə kamhamhə pəh kharap əmə nīpeihage neipən kafan. Kini narmamə mī-fam yamə mine kīmnharap, kīmisəsanin.

7

*Nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani hah Yesu
(Mat 15:1-20)*

¹ Nəmhajoun tīksin kape loa kape Moses iriə Farisi mīnə khasi-pən Jerusalem mhauə misofugin-pən tuk Yesu ² kini misəm mə narmamə tīksin kape Yesu kasəvigin mamhavəh nəmkīmīk kīrik meinai khapəh nisəravyen rəri-pən natuakəmien kape nəmə Isrel. ³ (Farisi mīnə, mine nəmə Isrel mīnə fam kamhakwasig kin narəyen kupən kapəriə. Tukmə khapəh nisəravyen rəri-pən norien kapəriə, to khapəh nisəviginien. ⁴ Kini, tukmə khasi-pən apa maket, mhauə yerkwānu, kini mhapəh nisəravyen, to khapəh mīn nisəviginien. Kapəriə natuakəmien rīpsaah ye nīkarin kape nəspir-tayen nəmkīmīk ye pənkin, mine sospen mine besin kapəriə).*

6:44: Mak 8:1-9   **6:46:** Luk 5:16   **6:49-50:** Luk 24:37   **6:51:** Mak 4:39   * **7:4:** Nəmə Isrel kisəuji-pən mīn loa tīksin tuk loa kape Moses. Kini ai mharai-pən ye nəkwəkwə kīrik kīmə, Mishnah.

⁵ Kini Farisi minə mine namhajoun kape loa kape Moses kinəsaiyoh Yesu mhamə, “?Rhawor kafam narmamə khapəh nisəri-pəniən kapətawə natuakəmien yame kaha minə kimnəsəvhag-pə kin kimi ətawə? Kafam narmamə minə kasəvigin mhapəh nisəravien rəri-pən natuakəmien kapətawə.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Eh. Kapəmiə niniyen rhuvə, mərig kapəmiə norien in rahas. In apa kupən, profet kirik kape Kughen, nhagin e Aesea, rimnəfrakis ye nikarın kapəmiə mirai mamni mə, “Nəmə minə a kamhani apnapig əmə nəfrakisien irak ye nheriə, mərig rikiriə raməmır isok pik tuk Yo.

⁷ Kasəhuak mərig kasəhuak təkun əmə.

Kini kapəriə nəvhagien kamhani mhamə nəgkiarien e kape Kughen, mərig ror əmə nərigien kin kape yermamə.’ ” *(Aes 29:13)*

⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwəsəpəh loa yame Kughen rimivəhsi-pre, kini minamhakwasig əmə kin nərigien kape yermamə.”

⁹ Kini mini-pən min tuk əriə mə, “?Kimiə nakhamə nakharkun pik nar? ! Mərig nakwəsəpəh loa kape Kughen minamhakwasig əmə kin narəyen kape kaha minə! ¹⁰ Səm-ru, Moses rimini kupən mīmə, ‘Takhasiai nisinmiə mine rimimiə.’ *(Eks 20:12; Dut 5:16)* Kini mīmə, ‘Yermamə yame ramni hah nisini uə rimni tukhopni.’ *(Eks 21:17; Lev 20:9)* ¹¹ Mərig kimiə nakhani-

əhu narmamə mə tukhapəh nisasituyen ye mamə mine tatə kapəriə, mhamə tukhani-pən tuk əriə mhamə, ‘Eh. Yakeinein nivəhsi-preyen nar kirik meinai yakvəhsi-pən ta fam kimi Kughen, kini to yakpəh nivəhsi-ta-minien mivəhsi-pre kimik.’ ¹² Nakasəvhag kimi narmamə məknəkın misətapig kin nasituyen yame narmamə tuksor kimi nisinriə mine rimriə. ¹³ Ror pən narəyen kapəmiə yame nakasəvhag kin kimi narmamə ramor təkun nəgkiarien kape Kughen. Kini masor narimnar khapsaah ror məknəkın.”

¹⁴ Kini Yesu rokrən kin narmamə mə tukhauə min. Mini-pən tuk əriə mə, “Taksətərig huvə, misərig mharkun. ¹⁵ Nar raməmır iruə, tukmə rivən yerki yermamə, to ripəh norien rəmkimik ye nimri Kughen. Nar ramtərhav yerki yermamə ramor nəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁶ Yermamə yame nimətergin rarə, tukrərig huvə nəgkiarien e.”†

¹⁷ Kini Yesu rəta min ye narmamə ai, mivən imə. Kini narmamə kafan kisaiyoh kin nıprai nuhpikinien yame in rimini. ¹⁸ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “?Rhawor? ?Kimiə min nakseinein? Takharkun mə narimnar yame kamən to rapəh norien yermamə rəmkimik ye nimri Kughen. ¹⁹ Narimnar yame ror məknəkın to ripəh nivəniən yerkin. Mivən ye tipeuə en mıpitərhav hanə min.” (Nəgkiarien a kape Yesu rini huvə fam nəviginien minə ye nimri Kughen).

²⁰ Kini In mīmə, “Mərig narimnar yame ramsi-pən yerki yermamə in en ramor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen. ²¹ Meinai yerki yermamə, nərigien hah ripsaah, rəmhen kin nəkrəhyen kin piraovin, nhopniyen yermamə, napir-pəniən tuk piakwənahin, nəkrəhyen, ²² nəptigien kin nautə, norien has, nor-apnapigien nar, neikuəyen, niniyen nikar jir, nanipinien, nəgkiar-ausitien, mine nətəwaoyen. ²³ Norien has minə a kamhasi-pən yerki yermamə mor yermamə raməmkimik ye nimri Kughen.”

Piraovin kirik yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel ramni nəfrakisien ye Yesu

(Mat 15:21-28)

²⁴ Kini Yesu ritərhav min aikin meiwaiyu ərhav kwənmhaan ehuə kirik, nhagin e Taea. Maiyu apis-apis pawk, mivən imə, mərig narmamə a kharkun

† **7:16:** Nəgkiarien ye v. 16 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.

mə In eikin e. ²⁵⁻²⁶ Kini piraovin kirik, nanmin has rimnəmir ye kafan piakəskəh. Pian ai pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. In rimnarha apa Fonia, ye provins a Siria. Kini rimnərig nəvsaoyen kin Yesu, kini ruə, mənəmkur ye nimrin masək ətgin mə tukrəko ta nanmin has ye kafan piakəskəh.

²⁷ Mərig Yesu rini-pən nuhpikinien kirik tukun mimə, “Pəh kwajikovə minə əmə tuksəvigin tupriə rəsiis. Ripəh natuatukien mə tukvəh nəviginien ne kwajikovə karakikin-pən kimi kuri minə.”‡

²⁸ Mərig piraovin ai rini-pən tukun mə, “Yemasur, nəfrakis. Mərig kuri minə kharkun nisənen nimsimsi nəviginien ne kwajikovə minə yame raməsaah-pən ye nəpəəg tebol.”§

²⁹ Kini Yesu rini-pən min mə, “Nimnhorpin məknen nəgkiarinen, rhuvə. Nanmin has ruatərhav ta ye kafam piakəskəh. Rerig-pən imam yerkwanu.”

³⁰ Piraovin ai rirerig-pən iman yerkwanu məm kafan piakəskəh ramapir huvə ye nikaokao. Nanmin has ruatərhav iran.

Yesu rimnor huvə kəru kirik, mor huvə min rəgkiar

³¹ Kini ai, Yesu ritərhav min provins a Taea, kini meiwaiyu-pə mapita provins a Saedon, muə e Galili, mivən kwənmhan ehua kirik nhagin e Dikapolis. ³² Kini kharəh kəru kirik yame ripəh nəgkiarinen, mhauə kimin. Misaiyoh-pən Yesu mə tukrəəhu-pən kwermən ye yermamə ai, pəh rhuvə.

³³ Kini Yesu rivəh yermamə ai, miravən isok tuk narmamə, mivəhsi-pən kwənkwai kwermən ye nimətərgi yermamə ai, məjai kwənkwai kwermən, kini mirap nerami yermamə ai. ³⁴ Kini marha faktə ye neai, mərig kafan nərigien ripam, kini meihagh əpir. Kini mini-pən tuk yermamə ai mə, “!Efata!” (Nipran rimə, “!Əkwag!”). ³⁵ Məknekin, nimətərgi yermamə ai rəkwag, kini neramin rihuatuk, məgkiar huvə.

³⁶ Kini Yesu rini-əhu əutən tuk narmamə mə tukhapəh nisəvsaoyen kin norien a. Mini-əhu əutən pawk, mərig iriə kisəvsao kin mamharpin. ³⁷ Kini iriə kisakur pik kin nimtətien a, mamhani mhamə, “Man. Kwən a rapita. Rirkun nar əfrakis. Ramor huvə kəru minə mine narmamə khapəh nisəgkiarinen.”

8

Yesu rimnor nimtətien kirik, maməvigan narman fo taosen (Mat 15:32-39)

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə min misəm Yesu. Iriə, nəriə nəviginien rirkək. Ror pən Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mə, ² “Rikik reiwaiyu pik tuk narmamə minə e. Kitawə miriə kasəmir nipig kisisə, kini nəriə nəviginien rirkək. ³ To yakher-pən kin əriə yerkwanu kamhavən, kirik rəmkərav ye swatuk, nimrin rapig, kini rimir, meinai tiksən kimnhasi-pən isok.”

⁴ Kini narmamə kafan minə khani-pən tukun mhamə, “?Tukhavəh hiə nəriə nəviginien? Ikin eikin e kwənmhan əkwak.”

⁵ Kini Yesu raiyoh əriə mə, “?Mərig bred kuvhuun en?”

Khamə, “Bred seven.”

⁶ Kini Yesu rini-pən tuk narmamə ai mə, “Taksəkwətə.” Kini mivəh nipar bred ai, mini vi vi Kughen tukun, kini makapir-pir, məhi-pən kimi kafan narmamə mə tuksəvigin narmamə kin aikin. Kini ai iriə kisor. ⁷ Kwaji

‡ **7:27:** Yesu raməgkiar kin kuri meinai nəmə Isrel iriə khamə nəmə Fonia mine nəmə Siria kisəmhən kin kuri. Ror pən khamə takasitu ye kwajikovə minə kape nar Isrel, mipəh nasituyen ye kwajikovə minə kape tanə pisin. § **7:28:** Pian a rimnəgkiar kin nimsimsi nəviginien ror nuhpikinien kin. Mə Yesu ramasitu ye narminə Isrel, mərig nipar nasituyen kafan in aikin. To rapəh nəhipən-fam-ien kimi narminə Isrel.

kəmam tiksın mın aikin. Yesu rini vi vi Kughen tukun, mını mə tukhavəhsi-pən mın kimi narmamə ai. ⁸ Kini kisəvigən, tupriə rəsiis fam. Misəpəh nıperpərin mhavai-pən ye kəmeiru ehua seven. ⁹ Iriə kiməsəvigən, narman əmə, rəmhen kin fo taosen. Kini Yesu rher rik rik kin əriə. ¹⁰ Kini ai iriə kafan narmamə mınə, mhavən ye bot, mhavən apa kwənmhan ehua kirik, nhagin e Dalmanuta.

*Nəmhajoun mınə kape loa kape Moses khamə tuksəm nımtətien kirik
(Mat 16:1-4)*

¹¹ Kini ai, Farisi tiksın khauə masəni-əhu Yesu mə to rapəh norien nımtətien kirik ye nımririə ye nəsaninien kape Nanmın kape Kughen. ¹² Kini Yesu rikin rəpou, meihagh əpir, mını-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e kimiə narmamə nakəsarə ye rao e, nakhamə taksəm nımtətien kirik? Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə taktəkun ai, to nakhapəh nisəmien nımtətien kirik ror məknenkın.” ¹³ Kini Yesu rəpəh namhajoun mınə a, matpən mın ye bot, məviəfugin-pən ye nıkar lugun.

*Yesu rımnor kwirig kimi kafan narmamə mınə meinai kaparhia kapə riskai pı̄k
(Mat 16:5-12)*

¹⁴ Kini ai Yesu mine kafan narmamə mınə khavən ye bot, misəru kin bred mhavəh əmə nıper bred kirikianə əmə. ¹⁵ Kini Yesu rımnor kwirig kimi əriə ye nuhpikinien mımə, “Takəsərig əmiə tuk ‘yis’ kape Farisi mınə, mine Herod.”*

¹⁶ Kini kinəsaiyoh əriə mınə kin nıprai nuhpikinien a, mhamə, “?Tukmə ror kwən e rımə kimnhapəh nhavəhyen bred uə?”

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə. Mını-pən tuk əriə mə, “?Rhawor e nakəsəm əmiə mınə mə bred rikək? ?Nakshawor mhapəh nisəm-huvəyen? ?Mishawor mhapəh nisərig-huvəyen? Kapəmia kapə riskai pı̄k. ¹⁸ Nımrimiə pawk əmə eikın, mərig nakhapəh nisəmien. Nımətərgimiə pawk əmə eikın, mərig nakhapəh nisərigien. Tukmə ror nakwəsərukın fam narımnar yame kitawə kimisor. ¹⁹ Nıpig yımivəh nıpar bred kirkirip, makapir-pir, məhi-pən kimi narman faef taosen kisən, mərig kimisəpəh nıperpər nəviginien, ?nakhavai-pən ye nıtip kuvhuun?”

Khamə, “Twelef.”

²⁰ Kini rarə maiyoh mın əriə mə, “Nıpig yımivəh nıper bred seven, məhi-pən kimi narman fo taosen kisən, kini mhapəh nıperpərin, ?nakhavai-pən ye kəmeiru kuvhuun?”

Khamə, “Seven.”

²¹ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mə, “?Mərig rhawor? ?Nakaseinein hanə Yo?”

Yesu rımnor huvə nımrin pıs kirik rhuvə mın

²² Kini ai khauə mhavhiak mın yerkwanu kirik nhagin e Betsaeda. Kini narmamə tiksın kharəh nımrin pıs kirik mhauə kimi Yesu mə tukrərəhu-pən kwermın iran. ²³ Kini Yesu riwəh kwermi yermamə ai mıkir mıravən isok tuk yerkwanu. Kini ai, rəjai nımrin, kini mərəhu-pən kwermın iran, mımə, “?Nakarha maməm nar uə nıkam?”

²⁴ Məknekin, yermamə ai rəm nar. Kini mımə, “Nəfrah, yakaməm narmamə kaseriwək. Mərig kisəm nəmhen əmə iriə nai mınə.”

²⁵ Kini Yesu rarə mərəhu-pən kwermın ye nımrin, kini ai yermamə ai rarha huvə. Kini nımrin rəmtir, məm huvə nar. ²⁶ Kini Yesu rher-pən kin mamni

8:9: Mak 6:35-44   **8:12:** Mat 12:39; Luk 11:29   * **8:15:** “Yis” in nar kirik ror bred raməsiis. Yesu ramni yis meinai nəwhagien kape nəmhajoun kape loa kape Moses mine Herod rıvən yerki narmamə, ror nərigien kapəriə raməsiis kin nahasien.   **8:15:** Luk 12:1   **8:17:** Mak 6:52   **8:19:** Mak 6:41-44

mimə, “Takvən apa imam ikin, mərig takpəh nivənien yerkwanu e nımasi-pən ikin.”

*Pita in ramniərhav mə Yesu In Kristo
(Mat 16:13-20; Luk 9:18-21)*

²⁷ Kini ai Yesu mine kafan narmamə khatərhav mın mhavən yerkwanu mınə ipakə tuk kwənmhan ehuə kirik nhagin e Sisaria Filipae. Kisəriwək mamhavən ye swatuk, Yesu ramaiyoh əriə mə, “?Mərig narmamə kamhani mə Yo e pa?”

²⁸ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tıksin khamə Ik e Jon Baptaes; tıksin khamə Ik e Elaeja tu; kini tıksin khamə Ik e profet kupən kirik kape Kughen.”

²⁹ Kini In raiyoh əriə mə, “?Mərig kimiə nakamhani mə Yo e pa?”

Mərig əmə Pita rımə, “Ik e Kristo.”*†

³⁰ Kini ai Yesu rini-əhu ətən pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

*Yesu rımnəkupən mırkun, mını-ərhav mə tukrimhə, kini mımragh mın
(Mat 16:21-23; Luk 9:22)*

³¹ Kini Yesu ririkakun maməvhag kimi kafan narmamə mınə mimə, “Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen ye narımnar khapsaah. Nəmehuə kape nəmə mınə Isrel, mine jif pris mınə, mine namhajoun kape loa kape Moses, tuksəməkin Yo mhani mə Yo jakmhə. Mərig nıpig kisisər tukruə mivən, kini Yo jakımragh mın.” ³² Rini-ərhav-pən huvə tuk əriə, məknekin Pita rikir In, mwapta irəriə, kini mamniəhu-pən nəgkiarrien yame Yesu rımını.

³³ Mərig Yesu rərar, məm kafan narmamə mınə, mını-pən skai tuk Pita mimə, “!Setan! !Ap ikin e! Nərigien kafam rıpəh nəmhenien kin nərigien kape Kughen. Nərigien əmə kape yermamə.”

*Yermamə kape Yesu tukrətə ye narımnar yame in atuk rorkeikei
(Mat 16:24-28; Luk 9:23-27)*

³⁴ Yesu rokrən kin narmamə mifam aikin a, mine narmamə kafan, khauə kini rini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə yermamə rımə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ³⁵ Yermamə yame ramgin tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nıkwasigien kin Yo, tukrarə ye nımraghien rerin. ³⁶ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei tanə e, mərig in ramarakikin kafan nımraghien tukun, nanmın tukrerwei. ³⁷ Mərig nar kirik rırkək mın tuk nivəhyen nımri nımraghien kafan. ³⁸ Narmamə yame kasarə ye rao e kwəsəpəh Kughen masor pik təvhagə has. Tukmə nakauris kin nını-ərhavyen nhagik mine nəgkiarrien kafak ye nımri mırh, Yo mın jakauris kin nını-ərhavyen nhagin nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mın kimawə agelo rhakə mınə ye neihuəyen kape Rımik.”

9

¹ Kini Yesu rini-pən mın, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə tıksin kasarə ikin e to khapəh nhamhəyen mısəriaji nıpig narmamə tuksəm Kughen ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye narmamə.”

*Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nımriin rukreikin muə mor pisin
(Mat 17:1-9; Luk 9:28-36)*

8:28: Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69 † **8:29:** “Kristo” mine “Mesaea” kwəm nəmhen. Nıpran rımə, “Yermamə yame Kughen rımını kupən mə tukrher-pə kin tuk niwəh-mıraghien ətawə.” **8:30:** Mak 9:9 **8:34:** Mat 10:38-39; Luk 14:27 **8:38:** Mat 10:33 **9:1:** Mak 13:30

² Nipig sikis ruə mivən, Yesu rikir Pita, Jemes mine Jon mishaktə fiak ye tukwas apomh kirik. Irisir pisin əmə kimirhkwasig kin. Kharərer mhrəm mə niprai Yesu rukrekin muə mor pisin. ³ Neipən kafan rhawən pik. Kini to yermamə kirik ye tokrei tanə e ripəh norien neipən kirik rhawən məsiə məknakin. ⁴ Kini yermamə misir ai kafan kirhəm yemasur kupən mir kape Kughen kiraru, Elaeja mine Moses, kratərhav-pə min, mawəgkiar irisir Yesu.

⁵ Kini Pita rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun, rhuvə mə kimasir jakrharə əmə ikin e. Pəh yakrharkwopək nimə kisisər: Kafam kirik, kape Moses kirik, kini kape Elaeja kirik.” ⁶ (Khrigin, kini Pita rimnəgkiar apnapig əmə).

⁷ Məknekin napuə kirik reiwaiyu, muvrig əpis əriə. Kisərig nəgkiarieren kirik risi-pən ye napuə mimə, “In e Narik keikei yakorkeikei pik. !Taksətərig kin In!”

⁸ Məknekin, krharhaha, mrhipəh min nirhəmien əriu. Yesu pisin əmə ramərer.

⁹ Kini khasi-faktə ye tukwas, Yesu rimini-əhu ətən pən tuk ərisir mimə, “Takrhipəh nirhəvsəoyen kin mirheriaji Yo, Ji Yermamə, jakimragh min ye nimhəyen kafak.” ¹⁰ Kini irisir kimirhivəh tim tim nəgkiarieren kape Yesu, mərig irisir atuk əmə kirhaiyoh ərisir minə mirhimə, “?Nəgkiarieren e ramni, tukrimhə mimragh min, nipran ramni naha?”

¹¹ Kini kinirhaiyoh Yesu mirhimə, “?Rhawor nəmhajoun kape loa kape Moses khamə Elaeja tukraməkeikei muə məkupən kin Kristo?” (*Mal 3:1*)*

¹² Kini Yesu rimə, “Nəfrakis. Elaeja rimnəkupən muə tuk nətu-huvəyen narimnar fam. ?Mərig rhawor Nəkwəkwə kape Kughen rimə ‘Narmamə tuksəməkin Ji Yermamə kini tukrərig nəmhəyen ye narimnar ripsaah?’ †

¹³ Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Elaeja ruauə ta. Kini narmamə kasəri-pən nərigien kapəriə misor ahas pən tukun, rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini.”

*Yesu rimnəkota nanmin has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-21; Luk 9:37-43)*

¹⁴ Irisir krhuə iriə narmamə minə kape Yesu, misəm min narmamə khapsaah. Namhajoun kape loa kape Moses, mine narmamə kape Yesu kasotgoh kimi əriə minə. ¹⁵ Məknekin misəm Yesu, kisakur, kini misaiyu mhavən tukun misəterum-pən iran.

¹⁶ Kini Yesu raiyoh kafan narmamə mimə, “?Nakasotgoh kimi nəmə minə e tuk naha?”

¹⁷ Kini mərig yermamə kirik ruə mini-pən tukun mə, “Yhajoun, yo yimirəh kafak pikwarien muə mə jakəm Ik, meinai nanmin has raməmır iran, mamor in reinein nəgkiarieren. ¹⁸ Tukmə nanmin has rərer-pən pik iran, kini maməsue kin, ramimır-pən ye nimoptanə. Nehe nəkwan ramtərhav, mamoh kwəruə, kini nipran rikimkim pik. Kini yakaiyoh-pən kafam narmamə mə tuksəkota nanmin has, mərig kaseinein.”

¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei, nhatətəyen kapəmiə rirkək. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji naha nipig nakpishatətə irak? Harəh pikwarien en mhauə.”

²⁰ Kini kharəh mhauə kimin. Nipig nanmin has rimnəm Yesu, məkneikin ror pikwarien a rətəmnimin, maməsok-əsok ye nimoptanə. Kini nehe nəkwan ramtərhav rhawən.

²¹ Kini Yesu raiyoh-pən rim pikwarien mə, “?Rimnor məknekin m-kivhuun ai taktəkun?”

9:7: Wok 3:22; 2 Pita 1:17-18   * **9:11:** Emru Mat 11:14, 17:12, mine Luk 1:17.   **9:12:** Sam 22:1-18; Aes 53:3; Mal 4:5-6   † **9:12:** Aes 53:3 ramni mə Mesaea tukrərig nəmhəyen tuk narimnar ripsaah. **9:13:** Mat 11:14

Kini rini-pən tukun mə, “Rimnamarkəskəh mirikakun. ²² Nipig ripsaah nanmın has raməsüə-pən kin ye nap uə ye nu, mamarkut mə tukrimhə. Tukmə nakirkun nasituyen, rikim reiwayu tuk əmawə, kini masitu.”

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “? Nakhawor mamaiyoh mə yakirkun nasituyen uə? Yakirkun norien narimnar fam kimi narmamə yamə mine kashatətə irak.”

²⁴ Məknekin, rim pikwarien ai rok-rapomh mini mə, “Yakamhatətə, mərig kafak nhatətəyen rarkəskəh. !Takor yo mə jakhatətə pik min iram!”

²⁵ Kini Yesu rəm mə narmamə kamhauə ipakə tukun, kini rəgkiar pən skai kimi nanmın has mimə, “Ik nanmın hah. Nimətərgim rəru. Nakeinein nəgkiarien. Yakamni-pre tuk ik mə takəta ye pikwarien e, mipəh min nuəyen tukun.”

²⁶ Məknekin nanmın ai rok-rapomh mor niprai pikwarien ai rətəmnimın kini mətə iran. Kini iriə kisəm niprai pikwarien ai mamhani mhamə, “Ruamhə əgkəp.” ²⁷ Mərig Yesu rivəh kwermın, mivi haktə, kini rhekimter.

²⁸ Kini Yesu rauru-pən min imə, iriə pisin əmə kafan narmamə minə kinh kisaiyoh In mhamə, “?Kimawə yakshawor miseinein nəkotayen nanmın has a?”

²⁹ Kini Yesu rimə, “Nanmın has yamə mine kisor məknekin, nəhuakien pisin əmə rirkun nəkotayen əriə.” †

*Yesu rimini-ərhav min mə tukrimhə
(Mat 17:22-23; Luk 9:43-45)*

³⁰ Kini khatərhav-pən min aikin mamhavən misapita yerkwanu minə e Galili. Mərig Yesu ripəh norkeikeiyen mə narmamə tukharkun kwənmhaan yame In ramarə ikin, ³¹ meinai In raməwhag kimi kafan narmamə minə mamni mə, “Yermamə kirik tikreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak. Mərig tukshopni pawk Yo, tukreriaji nipig kisisə, Kughen tukror min Yo yakimragh.” ³² Mərig narmamə minə kafan khapəh nharkunien niprai nəgkiarien a. Mhagin min kin naiyohyen kin nipran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Luk 9:46-48)*

³³ Kini khatərhav-pə min ye yerkwanu kirik, nhagin a Kapaneam, mhavən ye nəkwai nimə. Kini Yesu rimnaiyoh kafan narmamə mimə, “?Naksəriwək ye swatuk, masotgoh kimi əmiə minə tuk naha?” ³⁴ Kini iriə khapəh nhaniyen nar kirik tukun meinai kimnamhauə ye swatuk masotgoh mə iriə pa nhagin in rehuə rapita əriə minə tiksın.

³⁵ Kini Yesu ritei-əhu məkwətə mokrən kin kafan narmamə twelef khauə, kini mini-pən tuk əriə mə, “Tukmə kimiə kirik rimə tukreihuə mapita narmamə, kafan nərigien tukraməkeikei meiwaiyu əgkəp. Kini mamor atuə kin əmə kape narmamə.”

³⁶ Kini rirəh kwajikovə kirik mərip in ye kwerkwan irəriə. Mirəh-si haktə, mini-pən tuk əriə mimə, ³⁷ “Yermamə yame ravəh nhagik, mamasitu kin ye kwajikovə kirik rəmhen kin yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramasitu əmə irak, mərig ramor min kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

*Yermamə yame ripəh nini-hahyen ətawə, kitawə kirik en
(Mat 19:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2)*

9:23: Mat 21:21; Mak 11:23   **9:26:** Mak 1:26   † **9:29:** Swatuk pisin kirik tuk niniyen v. 29: “Nanmın has yamə mine kisor məknekin, nəhuakien əmə mine nəpəhyen nəviginien, rirkun nəkotayen əriə.”   **9:30:** Jon 7:1   **9:31:** Mak 8:31; 10:32-34   **9:32:** Luk 9:45   **9:35:** Mat 20:25-27; Mak 10:43-44; Luk 22:24-26   **9:37:** Mat 10:40

³⁸ Kini Jon rini-pən tuk Yesu mə, “Yhajoun. Yermamə kirik e yakasəm rawəh nhagim maməkota nanmin has kin ye narmamə. Kini yakhani-əhu meinai ripəh nien mə kitawə kirik.”

³⁹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Takhapəh nhani-əhuyen. Yermamə yame rawəh nhagik mamor nimtətien kin, to ripəh narar-minien mini has nhagik. ⁴⁰ Yermamə yame ripəh nini-hasien ətawə, in kitawə kirik. ⁴¹ Nəfrakis, yermamə yame ravəh nu ye pənkin, mivəhsi-pre kimi əmiə meinai kafak e kimiə, kini Yo e Kristo, kini kwən en, tukrivəh əfrakis nərokien iran.”

⁴² Kini Yesu rini min mə, “Mərig tukmə yermamə kirik ravi-pən kwajikova kirik yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehua kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiet kirik ye nipətək nuan, karkwərhao kin apa ye tame tahik mə tukrəmnim. ⁴³ Kini tukmə kwermim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərərū ta. Rhuvə pik mə takpəh kwermim kirikianə mamragh kin kape rerin. Yame rhuvə pik rapita yame takvən ye nap ehua kin kwermim kwis mir, yame nap to rapəh nipisien. ⁴⁴ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien. § ⁴⁵ Kini tukmə nihum ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takərərū ta. Rhuvə pik mə takpəh nihum kirikianə, mamragh kin kape rerin. Rapita yame takvən ye nap ehua kin nihum kwis mir. ⁴⁶ In aikin, sirət minə to khapəh nhamhəyen, kini nap min to rapəh nipisien.* ⁴⁷ Kini tukmə nimrim ramor nakamor təvhagə hah, rhuvə mə takikum ierig ta. Rhuvə pik mə takpəh nimrim kirikianə mivən kin apa ye rao ye neai. Rapita yame takvən ye nap ehua kin nimrim kwis mir. ⁴⁸ In aikin

“Sirət minə to khapəh nhamhəyen,

Kini nap min to rapəh nipisien.’

(Aes 66:24)

⁴⁹ “Nap tukrəsaah-əsaah pən ye narmamə fam rəmhen kin yame kaməviətəg-pən nigar ye nəviginien. ⁵⁰ Nigar in nar huvə kirik. Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, ?tukhawor kor rhekin min? Pəh narəyen kapəmiə tukrheikən, kini takasarə ye nəmərinuyen.”

10

?Rhuvə mə yerman mine piraovin tukwəpəh əriu minə uə?
(Mat 19:1-12; Luk 16:18)

¹ Kini Yesu rarə mitərhav min aikin mivən provins e Judia, mivən maməmīr apa nikar nu kirik nhagin e Jodan. Kini narmamə khapsaah kimnhauə min masəm In. Kini In raməvhag kimi əriə, rəmhen kin yame In ramor rerin.

² Kini Farisi tiksın khauə masaiyoh Yesu kin naiyohyen əutən kirik mə tuksəm-ru mə tukrini nəgkiarieren kirik rapəh nəmhenien. Mhani-pən tukun mhamə, “?Rhawor tukmə yerman rəpəh kafan piraovin? ?Ramakapir loa uə nikam?”

³ Kini Yesu raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e loa Moses rimivəhsi-pre kimi əmiə məkupən?”

⁴ Kini iriə khamə, “Moses rimneighan kin mə yerman rirkun niraiyen nəkwəkwə tuk nəpəhyen kafan piraovin mivəhsi-pən kimin, kini məpəh in.”*

⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Moses rimirai loa en meinai kapəmia kapə riskai pik. ⁶ Mərig kupən, nipig Kughen rimnərhəhu nimoptanə, ‘In mor min yerman mine piraovin.’
(Jen 1:27) ⁷ Ror məknakin

9:40: Mat 12:30; Luk 11:23   **9:41:** Mat 10:42   **9:43:** Mat 5:30   § **9:44:** v. 44 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.   * **9:46:** v. 46 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutestamen. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.   **9:47:** Mat 5:29

* **10:4:** Nəgkiarieren e raməmīr ye Dut 24:1-4.

mə yerman tukrəta ye rimni mine nisini, kini iriu piraovin mwarə kirikianə.
⁸“Tukwarə mə nīprairiu kirikianə.” (*Jen 2:24*) Kini iriu kwis tukwarə kirikianə.
⁹Meinai Kughen riməviəfugin məknakin əriu, yermamə to rəpəh nakapirien narəyen kapəriu.”

¹⁰ Kini ai, Yesu mine kafan narmamə kharerig-pə yerkwanu, kini iriə kisaiyoh-pən min kin. ¹¹ Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Yerman yame rapəh kafan piraovin mamvən mamarkurək-pən min ye piraovin pisin, ramor təvhagə hah ye kafan hanə piraovin. ¹² Kini piraovin yame rapəh kafan yerman, kini mivən mamarkurək-pən min ye yerman pisin, in min ramor təvhagə has ye kafan hanə yerman.”

*Yesu rīvəhsi-pən nihuvəyen kimi kwajikovə minə
 (Mat 19:13-15; Luk 18:15-17)*

¹³ Kini narmamə tiksın khapik kapəriə kwajikovə minə, mhauə misəm Yesu, mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁴ Kini Yesu rəm, niemhaa rhai In, kini məkkiar skai pən kimi əriə mimə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kin kwajikovə minə en. ¹⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rəpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien rewaiyu rəmhen kin kwajikovə, to rapəh nivənien ye Rao ye Neai.” ¹⁶ Kini In mipik kwajikovə minə kini mərəhu-pən kwermın irəriə, kini mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə.

*Yermamə kirik kafan nautə rehuə, mərig rorkeikei mə tukrarə ye nīmraghien rerin
 (Mat 19:16-30; Luk 18:18-30)*

¹⁷ Kini Yesu rarə, mapitan kin əriə, kini yermamə kirik raiyu muə məm. Kini mənımkur ye nımrin. Mini-pən tukun mimə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mine yakamarə rerin?”

¹⁸ Kini Yesu rimə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ¹⁹ Ik nakwırkun ta loa yame Moses rimini mə, ‘Təkpəh nhopniyen yermamə. Kini mipəh napir-pənien tuk piraovin pisin. Kini mipəh nəkrəhyen. Kini mipəh nini-apnapigien nar meikuə kin ye yermamə kirik. Kini mipəh neikuəyen kin nəkrəhyen. Tuk nıpig minə fam takamsiai rimim mine nisim.’ ”†

²⁰ Kini kwən ai rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²¹ Kini Yesu rəm tim tim kwən ai, kini morkeikei pik. Mini-pən tukun mimə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik kafam narımnar, mivəh mane iran, kini mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narımnar tukripsaah apa ye rao ye neai. Kini ik muə, mikwasig kin Yo.”

²² Nıpig kwən ai rımnerig nəgkiarrien yame Yesu rimini, rikin rəpou, meinai kafan nautə ripsaah. Rarar map ta ye Yesu.

²³ Kini Yesu rarə-pən məm kafan narmamə kini mini-pən tuk əriə mimə, “! Man! Riskai pik tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənien pəh Kughen rarmaru irəriə.”

²⁴ Kini kafan narmamə kisakur kin nəgkiarrien ai. Kini in rarə mini-pən min tuk əriə mimə, “Kwajikovə kafak minə, rəutən pik tuk yermamə tuk nivənien

10:8: Efes 5:31-33   **10:11:** Mat 5:32   **10:15:** Mat 18:3   † **10:19:** Loa minə e kimnharai ye Eks 20:12, mine Dut 5:16-20.

pəh Kughen rarmaru iran.‡ 25 ?Nakasərig mə narmiragh ehuə kirik, kamni kimə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nikam, rəutən pik. Rəmhen əmə mīn kin yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pik tukun tuk nətayen aikin a pəh Kughen ramarmaru iran.”

26 Kini narmamə kafan mīnə kisakur, mīnəsaiyoh əriə mīnə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nīmraghien rerin?”

27 Mərig Yesu rəm tim tim əriə mīni-pən tuk əriə mə, “Nar e, to yermamə rīpəh norien. Kughen pīsīn əmə In rirkun norien. Meinai In rirkun norien narimnar fam.”

28 Kini Pita rhekimter maiyoh mīn mīmə, “? Mərig rhawor irəmawə? Yiməsəpəh fam kapəmawə narimnar, mhauə, mhakwasig kin Ik.”

29 Kini Yesu rīni-pən tukun mə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kini maməta ye kafan narimnar rəmhen kin nīmə, uə piauni, uə kafan kakə, uə rīmni mīne nisīni, uə kafan kwajikovə, uə nəsimien kafan tuk nīni-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen, 30 narimnar a to khapəh nharkək-mīn-ien tukun. Yermamə ai, tukrivəh tain ye tokrei tanə e rəmhen kin wan hundred, rəmhen kin nīmə, mīne piauni, mīne nisīni, mīne kafan kakə, mīne kafan kwajikovə, mīne nəsimien kafan (mərig tukhauh mīn in). Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nīmraghien rerin. 31 Mərig, narmamə mīnə e kasəkupən tukpihamakwasig, kini yamə mīne kamhakwasig tukpihauə mīpisəkupən.”

Yesu rīmīni-ərhav mīn mə tukrīmḥə kini mamragh mīn

(Mat 20:17-19; Luk 18:31-34)

32 Kini Yesu mīne kafan narmamə kishaktə mhavən Jerusalem. Yesu rīkir əriə mhavən. Kini kafan narmamə kisakur pik. Kini narmamə apnapig tiksīn yamə mīne kimnhakwasig kin əriə, kimnhagin mīn. Kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef mə tukhauə kirikianə. Kini mīni-ərhav narimnar yame tukritərhav-pən tukun. 33 Kini mīni-pən mīmə, “Taksərig-ru. Taktəkun ai kamhavən Jerusalem. Kini ikin aikin a, narmamə tiksīn tuksərhəhu-pən Yo, Ji Yermamə, ye kwermi Jif Pris mīne namhajoun kape loa kape Moses. Kini iriə tukhauh Yo mə tukshopni Yo. Mīseighan-pən kin Yo kimi narmamə mīnə e pəh nien mə nəmə Isrel, 34 pəh tuksarh iakei irak, kini mīsərig-əvhin əpəs Yo, mīsərkis-ərkis Yo, kini mīshopni Yo. Kini mərig jakamragh mīn ye nīpig yame ror kīsīsər kin.”

Jemes mīne Jon kwaiyoh kin nar kirik tuk Yesu

(Mat 20:20-23)

35 Kini ai, Jemes mīne Jon, kwajikovə mir kape Sebedi, kirauə mwəm Yesu, mīrəni-pən tukun mīrəmə, “Yhajoun, yakworkeikei nar kirik mə takor kimi əmru.”

36 Kini Yesu raiyoh mə, “?Nakworkeikei naha?”

37 Kini krəmə, “Yakworkeikei mə kimru kirik tukrəkḡətə ye nīkarim matuk, kini kirik tukrəkḡətə ye mawor, nīpig Ik takvəh nehuəyen kape narmaruyen.”

38 Mərig Yesu rīni-pən tuk əriu mə, “Kimiru nakawaiyoh-pə kin nar kirik yame nakweinein. ?Kimiru nakramə nakwəmhen mə takwərig mīn nəmḡəyen ye nīpraimiru rəmhen kin yame Yo jakərig uə? ?Uə nakramə kimiru nakwəmhen mə takwarə ye nīpig əutən rəmhen kin yame Yo jakarə iran?”*§

‡ 10:24: Nakirkun nīniyen mīn məknekin, “Riskai pik tuk yermamə yame raməigtə pik ye kafan nautə, tuk nīvənien ye Rao ye Neai.” 10:31: Mat 20:16; Luk 13:30 10:34: Mak 8:31; 9:31 * 10:38:

Mak 14:36; Luk 12:50 § 10:38: Ye v. 38, Yesu rīmḡəkiar kin nuhpikinien məkneikin, “?Nakrarkun nīranim-pən-ien ye pənkin yame jaknim-pən ikin uə? ?Uə nakrarkun nīrawəhyen baptaes yame Yo jakpiwəh uə?” Mərig Translesen Komiti rīmḡəri-pən yame Bislama Baebol ramni mhoprāi nuhpikinien mīrai əmə nīpran.

³⁹ Kini iriu kramə, “Ehə. Kimru yakwəmhən.”

Kini Yesu rini-pən mə, “Nəfrakis. Kimiru nakrarkun niwərigien nəmhəyen rəmhən kin yame Yo jakərig. Kini kimiru nakrarkun min narəyen ye nipiḡ ətən rəmhən kin yame Yo jakarə iran. ⁴⁰ Mərig nar yame nakwaiyoh kin, mə kirik tukrəkəwətə ye nikarik matuk, kini kirik ye mawor, Yo yakeinein nivəhsi-preyen. Mərig Kughen rimiḡvəhsi-pən kwənmhan mir e kimi narmamə yamə mine In rimiḡni-ta mimiḡ iriə tuksəkəwətə ikin.”

⁴¹ Nipiḡ narmamə minə tiksın kape Yesu, iriə ten, kisərig nəvsaoyen kin nar yame Jemes mine Jon kwaiyoh kin, niemhaa rhai əriə tukun. ⁴² Kini Yesu rokrən kin əriə mə tukhauə misəm. Mimiḡ-pən tuk əriə mə, “Kimiə nakwənharkun ta norien kape nəmehuə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Iriə kasor ətən pik tuk kapəriə narmamə minə. Kini kapəriə nəmehuə minə kasəviətərəkın-əhu pik əriə mhamə tukamhakwasig əmə kin əriə. ⁴³ Mərig rirəh natuatukien mə kimiə taksor məknakin. Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivəh nehuəyen rapita əmiə minə tiksın, nərigien kafan tukreiwaiyu muə mə in yor atuə kin kirik kapəmiə. ⁴⁴ Kini tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukramkir əmiə maməkupən, in min tukruə rəmhən kin yasitu kapəmiə fam ⁴⁵ meinai Yo min, Ji Yermamə, pəh nien mə yimauə mə narmamə tuksor atuə kin kafak. Mərig yimauə mə jakor atuə kin kapəriə, kini moriah kafak nimraghien marpin nimraghien kin kape narmamə fam.”*

*Yesu rimmor huvə nimri Batimeas
(Mat 20:29-34; Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Kini Yesu mine kafan narmamə khauə yerkwanu kirik nhagin e Jeriko. Misarə, mhatərhav min, narmamə khapsaah kimnhakwasig kin. Kini nimrin pis kirik ramkəwətə ye nikar swatuk. Nhagin e Batimeas. (In kwajikovə kape Timeas). Nipiḡ fam in ramawə-pən kin mane tuk narmamə. ⁴⁷ Kini nipiḡ in rimmərig mə Yesu, yemə Nasaret, ramuə, ramokrən kin mamni mə, “!Yesu! ! Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁸ Kini narmamə khapsaah kisəgkiar-pən skai kimin, mhamə, “!Ah! Pim.” Mərig in ramripin əmə ye nokrənien. Mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved! Yakorkeikei mə rikim tukreihuə tuk yo.”

⁴⁹ Kini Yesu rarar, mimiḡ-pən tuk əriə mimiḡ, “Hani-pən tukun mə ruə.” Kini iriə khavən misokrən kin nimrin pis ai, mhamə, “Eh. Agien. Yuvən. Ramokrən kin ik.”

⁵⁰ Kini nimrin pis a rarar məknekin məpəkiək-ta kin kafan kot, kini mivən məm Yesu.

⁵¹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?” Kini rini-pən tukun mə, “Yhajoun. Yakorkeikei mə nimrik tukrarha, pəh yakəm nar.”

⁵² Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Rhuvə əmə. Takamvən. Nhatətəyen kafam rimmor ik nakwahuvə min.”

Məknekin nimrin rarha. Kini rəm nar. Kini ai in mikwasig kin Yesu.

11

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19)*

¹ Kinəmhavən pakə tuk Jerusalem, mhatərhav-pən yerkwanu mir kiraru, nhagriu e Betfas mine Betani, ipakə tuk tukwas kirik nhagin e Olif. Kini Yesu rher-pən kin yermamə kiraru kafan, mimiḡ ² “Takravən yerkwanu a

10:39: Wok 12:2; Rev 1:9   **10:42:** Luk 22:25-26   **10:43:** Mat 23:11; Mak 9:35   * **10:45:** Mak 10:45 in rəmhən kin nuknei nərigien kape nəkwəkəwə e yame Mak rimirai.   **10:52:** Mak 5:34

nakaravaag-pən ikin. Mwəm kwaji dongki kirik kipəh nəsuə-hanəyen iran, kimirkwəji. Nakrarsin, mwəsīg mirəuə. ³ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mīmə, ‘?Nakwhawor mawor məknekən?’ Nakrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru rimə tukrəsua ye dongki e. Pəh nien mə tuk tu, rarpin-pre min.’”

⁴ Kini ai, kiravən mwəm kwaji dongki ai ramərer ye nīkar swatuk. Kimirkwəji ipakə tuk kwəruə ye nimə kirik. Kini kirarsin, ⁵ narmamə tiksin kasərer aikin minəsaiyoh əriu mhamə, “Eh. Kwərə mir. ?Nakwhawor marirsin dongki e?” ⁶ Kini iriu krəni-pən nəgkiarien yame Yesu ruini-pən ta tuk əriu. Kini nəmə minə ai kiseighan kin. ⁷ Kirarəh dongki ai mirəuə mwəm Yesu. Miravəhsi-ta kot kapəriu mawəpeinə-pən ye nīmetai dongki. Kini Yesu rəsua iran.* ⁸ Narmamə khapsaah kisətu kot kapəriə mīmhahuvə-pən kin kimi swatuk; kini misərai nīmar nai misətu-pən min ye swatuk. ⁹ Narmamə yamə mine kasəkupən kin Yesu kini mine yamə mine kimnhakwasīg kin kasokrən ehuə mamhani,

“!Səgnəgin Kughen!†

Pəh khawəhsi-haktə Kwən e ramuə ye nhag Yermaru.

¹⁰ Narmaruyen kupən kape kapətawə kaha Deved ruauə min.

!Səgnəgin Kughen yerpirig!‡

(Sam 118:25, 26)

¹¹ Kini Yesu ritərhav-pən Jerusalem mivən ye nimə ehuə kape Kughen, kini mamətamə. Rinenaiyu ta, iriə kafan narmamə twelef, kharerig-pən min yerkwanu kirik, nhagin e Betani.

Yesu rimini hah nai e figtri, ror siə kin

(Mat 21:18-19)

¹² Kəni rikwamer kin, iriə khatərhav min Betani, kini Yesu rimnəmkərəv.

¹³ Kini məm nai e figtri, ramərer, nīmarin ripsaah. Rəriwək mivən pakə tukun, məm nīmarin in əmə e in əmə. Rimə-ta tukrəm kwənkwan kirik, mərig kwənkwan rirkək, meinai riphə neriaji-hanəyen nīpig tukrikuə iran.

¹⁴ Kini Yesu rəgkiar-pən kimi figtri a mīmə, “Yermamə tukriphə min nənien kwənkwan tuk nīpig kirik.”§ Narmamə kafan minə kisərig nəgkiarien ai.

Yesu rimnəkota narmamə yamə mine kasor nar apnəpig ye nimə ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22)

¹⁵ Nīpig khatərhav-pən Jerusalem, Yesu rīvən ye nimə ehuə kape Kughen. Kini minaməko yerhav narmamə yamə mine kasor salem kin narimnar, mine yamə mine kasəvrə. Kini mərakita kin narimnar yame ramswin haktə ye tebol kape narmamə yamə mine kasor jenis ye mane; kini məsuə kin jea kape narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə.* ¹⁶ Kini mīni-əhu mə narmamə tukhapəh nhapikien narimnar mhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁷ Kini mor kwirig kimi əriə mīmə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Nimə Ehuə kape Kughen, nimə kape nəhuakien kape narmamə minə fam rarkurao ye tanimtanə.’(Aes 56:11) Mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’” (Jer 7:11)

¹⁸ Yesu rinaməgkiar, kini narmamə kisakur kin, misagien tukun. Ror pən, jif pris minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kimnhagin kin, masarhakin

* **11:7:** Yesu ramkwotə-pən ye dongki, profesi ye Sek 9:9 ruauə minor nəfrakisien kin. † **11:9:** Kimnhani mə, “Hosana.” Kini nīpran rimə, “Vəh miragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.” ‡ **11:10:** Kaməni nīpe e ye nīpig kape Pasova. **11:13:** Luk 13:6 § **11:14:** Yesu rəgkiar kin nai e rəmhen kin nuhpikinien kirik, mīni məknekən, “Tukmə yermamə rapəh norien nəkwai Kughen, kafan narəyen tukrəmhen kin figtri; tukror siə kin.” Ror pən Yesu ramni hah narəyen yame ror siə kin. * **11:15:** Yesu rimnor məknekən, mamor fulfilem profesi kirik ye Sek 14:21.

swatuk tuk nhopniyen. ¹⁹ Mərig rınamenaiyu, Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav min aikin.

Yesu rımnəvhag kın nuhpikinien kape nai a figtri
(Mat 21:20-22)

²⁰ Kini rikwamer kın, yenpig-enpig, kisəri-pən min swatuk ai, mhauə misəm nai ai figtri. Rınaukei minəriaji nuan minə. ²¹ Kini Pita, rikin raiyu məsik nəgkiarien kape Yesu. Mini-pən tukun mə, “!Yhajoun, əmru! Nai e nımını has, rınaukei.”†

²² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Takshatətə ye Kughen. ²³ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə, mə tukmə kimiə kirik rhatətə huvə ye Kughen, mini-pən tuk tukwas e mə tukraiye məsok pirə ye tahik məmnim, mıpəh niniyen ye rikin kiraru, mhatətə əmə ye Kughen, kini nar en tukror əfrakis. ²⁴ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə naksəhuak, narımnar nakasaiyoh kın kimi Kughen, takhani nəfrakisien iran mə takhavəh, kini en mhavəh. ²⁵ Tukmə naksəhuak, mərig tukmə yermamə kirik rımnor nar kirik rıpəh nəmhenien kimi əmiə, takhapəh nisarpinien tai kafan təvhagə. Kini Kughen, Rımimiə ye Neai, In tukripəh min narpinien tai təvhagə hah kapəmiə. ²⁶ Kini mərig tukmə kimiə nakasor tai təvhagə hah, Kughen min tukrarpın min tai təvhagə hah kapəmiə.”‡

Namehuə minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rımasip-kaa

(Mat 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə khatərhav-pə min Jerusalem. Kini Yesu rəriwək mivən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif Pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses mine nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, khauə misəm In. Masaiyoh In mhamə, ²⁸ “?Nakamhawor narımnar minə e? ?Pa nhagin rımivəhsi-pre nehuəyen mə takor narımnar məknekın?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kın naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuatur, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rımivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo tuk norien narımnar minə e. ³⁰ ?Hani-pə ru tuk Yo mə pa rımivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

³¹ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw-ni e? Tukmə kitawə khani mə, Kughen rımivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrimə, ‘?Tukmə Kughen rımivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ³² Mərig to khapəh min nhaniyen mə, yermamə əmə rımivəhsi-pən nehuəyen kimin, meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.” ³³ Ror pən khani-pən tuk Yesu mhamə, “?Hei? Yakseinein.”

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Ehə. Mərig Yo min to yakpəh ninipre-minien mə Pa nhagin rımivəhsi-pə nehuəyen kimi Yo mə jakor narımnar minə e.”

12

Yesu rımını nuhpikinien kirik kın plantesen kape grep
(Mat 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ Yermamə kirik rımnəsım kın grep ye kafan plantesen, markoparın-pən. Kini mikir kwətəgtap kirik kape nəviəsis-pənien kwənkwai grep ikin. Mə nehen tukraiye, kivəh kor waen kın. Kini in mor nimə apomh kirik mə

11:18: Mak 14:1 † **11:21:** Yesu ramni hah figtri ye Mak 11:14. Əmru futnot kafan. **11:23:** Mat 17:20 **11:24:** Mat 7:7 **11:25:** Mat 6:14-15 ‡ **11:26:** Nəgkiarien ye v. 26 rikək ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman. Keinein mə Mak rımırai əfrakis uə nıkam.

tukramərer aikin mamarha huvə tuk kafan plantesen. Kini in mərəhu plantesen ai ye kwermi narmamə tiksın, tukhapik nəriə tiksın, mhavəh-sipən nan kirik rəmhen kin nərokien. Marə, mıtərhav min aikin mivən ye tanə pisin. ² Kini kwənkwai grep rimhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan manaja mə tukrivən məm narmamə yamə mine kisəsim aikin mə tukhavəhsi-pən grep ne yamehuə kape plantesen, rəmhen kin nərok kafan. ³ Mərig iriə kisərar, mharaptəəkkin manaja ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrirerig, mhapəh nhavəhsi-pənien nar kirik kimin. ⁴ Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Rivən, kini khauh kapən kapə, misor ahas pən tukun. ⁵ Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Mərig khauh min mishopni. Kini mərig yemehuə ai kape plantesen rher-pən min kin kafan tiksın narmamə khavən; narmamə minə ai kisərar ahas pən min tuk əriə. Tiksın kasərkis-ərkis əriə; kini tiksın kimuh əriə, khopni əriə. ⁶ Kisərar məknaikin mamhavən, yamehuə kape plantesen, kafan narmamə kwənharkək. Kafan yermamə kirikianə əmə: Tini keikei. Rher-pən min kin mə tukrivən. Ye nərigien kafan rimə, 'Tukmə ror tuksəm kafak kwajikovə, khasiai.' ⁷ Mərig iriə kimisəm khamə, 'Kwajikovə atuətuk e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.' ⁸ Məknəkin kharaptəəkkin, mishopni, mharəh nıpran misərkwərhav kin ye nəkwai plantesen."*

⁹ Yesu rini-pən tuk nəmehuə minə ai mə, "?Yamehuə kape plantesen ehə tukrhawor min? Tukrivən mhəpni-həpni narmamə minə a, mərəhu-pən plantesen ye kwermi narmamə pisin. ¹⁰ Tukmə ror kimiə nakhapəh nisəvhəkin-hanə-yen nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə, " "Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisərakikin, mərig Kughen rimnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.

¹¹ Nar e Kughen Yermaru rimnor.

Rikitawə ragien pik tukun.' "

(Sam 118:22,23)

¹² Kini nəmasur minə ai kimisorkeikei mə tukharaptəəkkin Yesu, meinai kharkun mə kafan nuhpikinien ramni hah əriə. Mərig iriə kimnhagin kin narmamə, misap.

Farisi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarien ye nikarin kape takis (Mat 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Kini nəmehuə minə tiksın kisher-pən kin Farisi minə, mine nukwhao kape King Herod, khauə misaiyoh Yesu kin naiyohyen ətən kirik mə tuksəmru mə tukrini nəgkiarien kirik ripəh nəmhenien. ¹⁴ Kini ai iriə khauə misəm In, mhani-pən tukun mhamə, "Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuətuk. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim ripəh nəsikien mə yermamə kirik rhaktə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. Kini yaksorkeikei mə jakharkun mə, ?Ratuətuk ye loa kapətawə mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nikam?

¹⁵ ?Tukasəkeikei misərok takis uə nikam?"

Mərig Yesu ruirkun mə iriə narmamə kape neikuəyen minə tiksın. Kini mini-pən tuk əriə mə, "?Nakshawor misərkut mə taksapita Yo? Havən-ru mharəh siren kirik mhauə pəh yakəm."

¹⁶ Kini khavən, mhavəh siren, mhauə. Kini raiyoh-pən əriə mə, "?Nanmi pa e? ?Kini nhag pa e?"

12:1: Aes 5:1-2 * **12:8:** Yesu ramni nuhpikinien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. **12:8:** Hib 13:12 **12:13:** Luk 11:53-54

Khamə, “Nanmi Sisa. Mine nhagin.”

¹⁷ Məknəkin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.” Kiserig nəgkiarinen kape Yesu, kisakur pik kin.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarinen ye nikarin kape nimraghien rerin

(Mat 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ Kini Sadusi minə tiksın khauə misəm Yesu. Sadusi minə a khamə ta mə tukmə yermamə rimhə to ripəh nimragh-minien ye rao ye neai. ¹⁹ Kini kisaiyoh kin nərigien kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai ye Loa mimə, ‘Tukmə yerman rimhə-tan kin piraovin kafan, kini kapəriu kwajikovə rirkək, piau yerman ai tukraməkeikei mikir piraovin ai tukreimək.’ Ye nərigien a, iriu kirirkun niraptərəkinien nhag piauni yame rimamhə.†

²⁰ Tukmə narmamə seven, iriə piauriə minə. Nimrin nupan rarkurək kini mipəh nirəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. ²¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisər kin ror əmə min nar kirikianə kin ²² meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. Kini en piraovin a rimhə min. ²³ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə a seven iriə piauriə minə, ?piraovin a tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

²⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nakamhani-əro kin en meinai tukmə ror nakseinein nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen, miseinein min nirkunien kape Kughen. ²⁵ Tukmə narmamə yamə mine khamhə mamragh min to khapəh nisarkurəkien. Norien kape narkurəkien rimnor infamien, rəmhen kin narəyen kape agelo minə ye rao ye neai. ²⁶ Kini ye nikarin kape nimragh-minien, tukmə ror nakhapəh nisəhuekinien nəkwəkwə yame Moses rimirai tu, mə Moses rimnəm nai kirik ramuək. Aikin, Kughen rimnamni-pən tukun mimə, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’

(Eks 3:2,6) ²⁷ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhəkupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə kasəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh! !Kimiə naksətəwao əfrakis!”‡

Naha loa in rehuə pik

(Mat 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Kini yhajoun kirik kape loa kape Moses rimnərig nəgkiarinen minə ai, mə Yesu ramhoprai huvə, kini ruə minamaiyoh pən In mimə, “?Naha loa in rehuə pik rapita tiksın, kini mihuvə pik tuk nəripənien?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Loa yame rehuə pik rapita tiksın in e ramni mimə,

“!Kimiə nəmə Isrel! !Taksərig huvə! Kughen in Yermaru kapətawə. Kini In pisin əmə In Kughen. ³⁰ Taksəkeikei misorkeikei pik Kughen ai In Yermaru kapəmiə ye rikimiə fam, mine ye narəyen kapəmiə, mine ye nərigien kapəmiə, mine ye nəsaninien kapəmiə.’ *(Dut 6:4-5)*

³¹ Loa yame rikwasig kin ramni mimə,

12:17: Rom 13:7   **12:18:** Wok 23:8   † **12:19:** Moses rimini məknəkin ye Dut 25:5-6.

‡ **12:27:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhamhə tukhamragh min.   **12:28:** Luk 10:25-28

“Taksorkeikei narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əmiə misor huvə pən tuk əriə, rəmhen kin yame kimiə naksorkeikei atuk əmiə.’ (Lev 19:18) Loa kirik min rirkək yame in rapita yamə mir e.”

³² Kini yhajoun kape loa kape Moses a rini-pən tukun mimə, “Yhajoun. Nakaməfrakis mə Kughen pisin əmə In Yermaru. ³³ Kini tukasəkeikei misorkeikei In ye rikitawə fam, mine ye nərigien kapəawə, mine ye nəsaninien kapəawə. Kini misorkeikei min narmamə yamə mine kasarə ipakə tuk əawə minə rəmhen kin yame kasorkeikei atuk əawə minə. Nəripəniən loa mir e rapita nuhyen narmiragh mivaan tuk nivəhsi-pəniən kimi Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rəm mə nəgkiariən kape kwən a rhuvə pik, kini mimi-pən tukun mimə, “Ik nakuauə pakə ta tuk narmaruyen kape Kughen.”

Əmə aikin, narmamə kinisauris kin naiyohyen Yesu kin nəgkiariən skai kirik.

Yesu rimi vah-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autan kafan
(Mat 22:41-23:3; Luk 20:41-47)

³⁵ Kini Yesu rivən apa ye nimə ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə, mamaiyoh əriə mimə, “?Rhawor e nəmhajoun kape loa kape Moses kamhani mə Kristo In kwənərəus əmə kape Deved? ³⁶ Mərig, səmru, Nanmin kape Kughen rimi vah-si-pən nirkunien kimi Deved mə tukrini mə, “Kughen Yermaru rimi-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“Əkwətə ye kwermik matuk

Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir minə kafam.” ’”§ (Sam 110:1)

³⁷ Kini Yesu rirpin mimə, “Ye nəgkiariən e, Deved rimnokrən kin Kristo mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Kristo in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rəgkiar aikin, narmamə khapsaah kisərig kisagien.

³⁸ Kini Yesu rimnor kwirig kimi əriə, mimə, “Kimiə takasərig əmiə tuk nəmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rikiriə ramagien tuk nivəhsi-pəniən neipən huvə. Kini tukmə khavən apa ye maket, misorkeikei pik mə narmamə minə fam tuksaowia kin əriə mhasiai əriə. ³⁹ Kini tukmə khavən ye nimə kape nofuginien, misorkeikei mə tukasəkwətə əkupən, kini tukmə khavən ye lafet, misorkeikei mə tuksəkwətə ye kwənmhaan kape nisaiyen. ⁴⁰ Kini tukmə piahwaru yame kimnamhə-tan kin, kini iriə kasəkrəh kin kafan narimnar. Kini masəhuak apomh min mə narmamə minə tukhasiai əriə. !Ah! Narpiniən kapəriə tukriskai rapita.”

Piahwaru yame kimnamhə-tan kin rimi vah-si-pən mane kimi Kughen
(Luk 21:1-4)

⁴¹ Kini Yesu ramkwətə ye nəkwai nimə ehuə kape Kughen, ipakə tuk kwənmhan yame kivəhsi-pən mane kape Kughen ikin. Kini maməm narmamə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. Narmamə khapsaah, kapəriə mane rehuə, kamhavəh-si-pən mane ehuə. ⁴² Kini piahwaru kirik kimnamhə-tan kin ruə, kafan mane rirkək. Kini in rivəhsi-pən əmə siren* kiraru.

⁴³ Kini Yesu rokrən kin narmamə kafan minə khauə. Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə piahwaru e kimhə tan kin, kafan mane rirkək, mərig in rimi vah-si-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tiksın kimnhavəhsi-pən. ⁴⁴ Narmamə ai kimnhavəhsi-pən əmə nipar mane, mamhapəh nipərin. Mərig piahwaru e kafan mane

12:33: 1 Saml 15:22; Hos 6:6 § 12:36: Kughen rimi-pən nəgkiariən e tuk King Deved. * 12:42: Yesu to rapəh niniyen “siren” mərig rima mane kape nəmə Isrel e “lepta.” 12:43: 2 Kor 8:12

rirkək pawk, mærig rimivəhsi-pən fam mane yame tukrivəh nimri nəviginiën kin nan.”

13

Yesu rimini mə nimə ehuə kape Kughen tukrimir

(Mat 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Kini ai, Yesu rimitərhav ye nimə ehuə kape Kughen, yermamə kirik kafan rini-pən tukun mīmə, “Yhajoun, əmru. Nimə ehuə kape Kughen kimnor kin kapiër ehuə, kini nimə minə e khahuvə pik.”

² Mærig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Əmru. Nimə ehuə minə e, tukoh-ətəg-ətəg kapiër iran, kipəh nipəhyen kirik.”

Nahasien yame tukruə ye Nipig Kwasig

(Mat 2:3-14; Luk 21:7-19)

³ Kini Yesu rimnəkwtə ye nihu takwar kirik, nhagin e Olif, mivag-əhu kin nimə ehuə kape Kughen. Kini Pita mine Jemes mine Jon mine Andru khauə misəm In. ⁴ Misaiyoh-pən In mhamə, “Yaksorkeikei mə takni-pə tuk əmawə mīmə ?narimnar minə e tukruə ye naha nipig?”

⁵ Kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Takasərig huvə, tamə yermamə reikuə irəmiə. ⁶ Narmamə khapsaah tukhavəh nhagik, kini mhauə mhani mə iriə e, Kristo. Tukseikuə ye narmamə khapsaah mhavi nərigien kapəriə. ⁷ Kini nipig naksərig mə narmamə kamhauh əriə minə, uə naksərig nəvsaoyen kin nuhyen əjir minə, takhapəh nisakur-akurien, mhapəh nhaginiën. Narimnar minə e tukruə məkupən, mærig pəh nien mə Nipig Kwasig a. ⁸ Narmamə tukhauh əriə minə. Kini narmamə ye tanə kirik tukhavən apa tanə pisin mhauh əriə minə. Kini nimnimien tukravən ye tanimtanə. Kini sweiwei tukruh narmamə. Mærig narimnar minə e in nirikakunien əmə kape nahasien, rəmhen kin piraovin yame ramærig nəmhəyen ye nipig kape neiməkien.

⁹ “Mærig takasərig əmiə. Tukeighan kin əmiə naksərer ye nimri mirh. Kini tukərkis-ərkis əmiə ye nəkwai niməhuak kapəriə. Meinai kimiə kafak narmamə minə, takasəkeikei misərer ye nimri nəmasur kape gavman mine ye nimri nəmasur kapəmiə tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen kimi əriə. ¹⁰ Tikni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen ikin minə fam rarkurao ye tokrei tanə, kwasig ikin Nipig Kwasig tukripirua. ¹¹ Mærig tukmə kivəh əmiə mə taksərer ye nimri mirh, rikimiə tukripəh nəpouyen. Mhapəh nisərigien mə, ‘?Jakhawni-pən tuk əriə?’ Takhani-ərhav nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pre kimi əmiə meinai pəh nien mə kimiə nakasəgkiar, mærig Nanmin Imərhakə tukrəgkiar ye tikihermiə.

¹² “Ye nipig a, piauni tukreighaan kin piauni kamhopni. Kini yerman tukreighaan kin kafan kwajikovə kamhopni. Kini kwajikovə minə tukhani hah rimriə minə mine nisiriə minə, miseighan kin əriə kamhopni əriə.

¹³ Narmamə tuksəməkin əmiə, misor ahas pən kimi əmiə meinai kimiə nakamhavəh nhagik. Mærig narmamə yamə mine kasərer timent miseriaji nipig kwasig, Kughen tukrivəh miragh əriə.”

Nahasien ehuə apa Jerusalem

(Mat 24:15-28, 42-44; Luk 21:20-24)

¹⁴ Kini pəh yermamə yame raməvhuekin nəkwəkwtə e tukrirkun. Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Kini nipig kimiə naksəm nar a kamni kimə ‘Nar has yame roriah pik nar,’ ramərer ye kwənmhan yame ripəh nien mə tukramərer ikin, kimiə e Judia taksap miserkwaig ye takwar. ¹⁵ Tukmə yermamə ramapis iruə

13:2: Luk 19:44

13:9: Mat 10:17-20

13:11: Luk 12:11-12

13:13: Mat 10:22; Jon 15:21

13:14: Dan 9:27; 11:31; 12:11

ye nimə kafan to rīpəh nīvəniēn imə tuk nīpīkīēn narīmnar kafan. ¹⁶ Tukmə yermamə raməmīr yerki nəsīmīēn kafan, to rīpəh nīvəniēn yerkwānu tuk nīwəhyēn kafan neipən. ¹⁷ !Man! Rīskai pīk tuk nīpīraovīn yamə mīne kīsor tīpīriā, kīni mīne yamə mīne jīriā mīnə kasomaah hanə, meinai tuksəriḡ rahas pīk. ¹⁸ Taksəhuak tuk nahasiēn e mə tukrīpəh nuəyēn mīrəh əmiā ye nīpīḡ kape nəhīḡ ¹⁹ meinai nahasiēn ehūə yame tukruə, yermamə rīpəh nəm-hanəyēn rīrikakun ye nīpīḡ Kughen rīmnrəhu nīmoptanə meriaji-pə ai taktəkun mīne. Kīni nahasiēn kīrik to rīpəh nuə-mīniēn nīpīḡ kīrik rəmhen kīn nahasiēn a. ²⁰ Məriḡ Kughen rīmnrāita nīpīḡ kape nahasiēn a yame tukruə iran. Tamə, narmamə to khapəh nhamrāghīēn tukun. Məriḡ In rīmnrāi nīpīḡ a mə tukrīvəh mīrāgh narmamə yamə mīne In rīmīrpen əriā mə kafan narmamə mīnə.

²¹ “Nīpīḡ a, tukmə kīrik rīmə, ‘Səmru. Kristo e,’ uə yermamə kīrik rīmə, ‘Səmru, Kristo en,’ məriḡ kīmīā takhapəh nhaniyēn nəfrakīsiēn iran. ²² Meinai profet eikuə mīnə khapsaah tukhauə mhasiḡəvīn Kristo mīsor nīmṭətiēn mə tukseikuə ye narmamə. Kīni mīsarkut tuk nīsəmīēn swatuk tuk nīvi-tayēn narmamə yamə mīne Kughen rūirpen əriā. ²³ Məriḡ kwasīḡ ikin narīmnar a ruə, yakamni-pre ta tuk əmiā mə takasəriḡ əmiā.”

²⁴ Kīni Yesu rīrpin mamni-pən tuk əriā mīmə, “Kīni nīpīḡ kape nahasiēn tukruə mor infamiēn,

“ Mīrh tukrīpīs,

Kīni makuə to rīpəh mīn nəsīyēn;

²⁵ Kīni kəmhou mīnə tuksəsaah,

Kīni mīne narīmnar fam ye nīmago-ago tukhakiu-kiu.’ ” (*Aes 13:10, 34:4*)

²⁶ Kīni Yesu rīrpin mīmə, “Kīni en, kwasīḡ ikin, narmamə tukpīsəm Yo, Ji Yermamə, jaksī-pən ye napuə mīvəh nehuəyēn mīne nīkakīēn. ²⁷ Kīni ai, jakher-ərhav kīn agelo kafak mīnə mə tukhavən mīsarkurao ye tanīmṭanə, mīne ikin pukaa ye neai mīsofuḡīn narmamə yamə mīne yīmīrpen-ta əriā. ²⁸ Sətəriḡ mīn kīn nuhpīkīniēn kīn nai a figtri. Tukmə nīpīḡ yame kwermīn rīnaurə kīni nīmārīn rīnəmhaier, kīmīā nakharkun mə kwənhauə ipakə tuk nəsīmīēn en. ²⁹ Rəmhen əmə kīn yame tukmə naksəm narīmnar məknekīn, takharkun mə Yo Ji Yermamə, yaknamuə ipakə, mīnamərer ipakə əmə tuk kwəruə ye nīmə kapəmīā. ³⁰ Yakamni-pre əfrakīs tuk əmiā mə narmamə yamə mīne kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famiēn kwasīḡ ikin narīmnar mīne rītərhav-pə. ³¹ Napuə mīne nīmoptanə tukawəkeikei mīrarkək, məriḡ nəḡkiariēn kafak to rīpəh nīrkəkīēn tuk nīpīḡ kīrik. ³² Məriḡ narmamə fam kīseinein nīpīḡ kape narīmnar mīnə e tukruə iran. Agelo mīnə ye neai, mīne Yo Ji Kughen, kīmawə yakseinein mīn. Məriḡ Rīmīk pīsīn əmə In rīrkun.

³³ “!Takasəriḡ əmiā! !Mhapəh nīsapīriēn! Meinai kīmīā nakseinein nīpīḡ yame narīmnar mīnə e tukruə iran. ³⁴ Tukrəmhen kīn yermamə kīrik yame rītərhav iman yerkwānu mamvən yerkwānu pīsīn. Kwasīḡ ikin rītərhav, rəhi-pən kafan narīmnar kīmī narmamə pīsīn mīnə mə tukasəm vi vi, kīni mərəhu wok pīsīn pūsūn kīmī əriā. Kīni mīni-pən tuk yermamə yame ramərer tuk kwəruə mīmə, ‘Takamarha.’ ³⁵ Rəmhen əmə mīn kīn kīmīā takasəriḡ əmiā meinai nakseinein nīpīḡ yame Yamehuə kape nīmə tukruə iran. Tukmə ror tukruə yenaiyu. Uə tukruə yenpīḡ əru, uə tukruə yenpīḡ-yenpīḡ, uə tukruə yerkwēiha. ³⁶ Tukmə In ramuə ye naha nīpīḡ, pəh In tukrīpəh nəmīēn mə kīmīā nakasapīr. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiā, mamniərhav-pən mīn tuk narmamə mə takasəriḡ əmiā nīpīḡ fam.”

14

Namehuə kape nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu
(Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53)

¹ Kini nīpig a, tukharaptərəkın nəviginien ehuə kın bred yame yis rirkək iran tukhani nahu kın. Jif pris minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses kınasarhakın swatuk mə tukharaptərəkın apis-apis Yesu mishopni. ² Iriə kımnhani mhamə, “Pəh khapəh nharaptərəkinien In ye nīpig kape nəviginien ehuə, tamə narmamə [niemhaa rhai əriə kını] khauh apnapig əmə əriə minə.”

Piraovin kirik ramətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu
(Mat 26:6-13; Jon 12:1-8)

³ Kini Yesu rīvən Betani mīvən ye nəkwai nimə kape Saemon. Kwən ai kupən rīmivəh nīmhayen ətən ye tikin. Kini Yesu raməvigin hanə, piraovin kirik ruə mivəh botel kirik kımnor kın kapier kirik nhagin e alabasta. Botel ai, senta aikin kamni kımə nad: nımrin rhaktə pik. Kini piraovin a rəsikta botel, mətəg-pən senta ye kapan kapə Yesu. ⁴ Mərig narmamə tiksın niemhaa rhai əriə khamə, “?Rhawor pian e roriah senta e? ⁵ Rhuvə pik mə to in rəvrai əmə; mirkun nivəhyen mane rəmhen kın tri hundred taosen vatu* kın tuk nivəhsipənien kimi yavən has minə.” Kini kishək pian a.

⁶ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “!Ei! Hapəh pian en. ?Rhawor nakashek in? In ramor nar huvə kirik kimi Yo. ⁷ Yavən has minə tukasəmır kimiə miriə nīpig fam. Kini tukmə nakhamə taksasitu irəriə nakharkun nisasituyen irəriə nīpig fam. Mərig Yo jakpəh narəyen kitawə-m kimiə nīpig fam. ⁸ Piraovin e rımnor huvə-pə kimi Yo ye nirkunien kafan. Mavi-təg-pə senta ye nīprak mapnəpenə ye nīprak mə tuknim Yo. ⁹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə ikin pukaa ye tokrei tanə yame kamni-ərhav Nəgkiarrien Huvə ikin, tukaməvsao min kın norien kape pian e, pəh narmamə rikiriə tukraməsik in.”

Judas rimneighan-pən kın Yesu kimi tikmır minə kafan
(Mat 26:14-16; Luk 22:3-6)

¹⁰ Kini Judas Iskariot, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, rīvən məm jif pris minə tuk norien swatuk tuk neighan-pənien kın Yesu ye kwermiriə. ¹¹ Rīvən məm əriə, rikiriə ragien, kını kımnhani mə tukhavəhsipən mane kımın. Kini Judas rīvən, mamarə, mawhin nīpig tuk neighan-pənien kın Yesu kimi əriə.

Lodsapa
(Mat 26:17-19; Luk 22:7-13)

¹² Kini nīpig kape nəviginien e kamni kımə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kını lafet a ririkakun ye nīpig kape nəviginien e kamni kımə Pasova. Kini narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip kirik misor nəviginien ai kın. Kini narmamə kape Yesu kisaiyoh-pən mhamə, “?Ik nakmə jakhavən hiə misor apnəpenə ye nəviginien kape Pasova?”

¹³ Kini Yesu rher-pən kın kafan yermamə kiraru mımə, “Tukmə nakratərhav-pən Jerusalem, mwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kımırək-pən nu iran. Kini takrakwasig kın in ¹⁴ mırhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. Kini mırəni-pən tuk yemehuə kape nimə mırəmə, ‘Yhajoun rımher-pə kın əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame in mine kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Pasova?’ ¹⁵ Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən ye kwənmhaan ehuə apa

14:3: Luk 7:37-38 * **14:5:** Khapəh nhaniyen tri hundred taosen vatu, mərig kımnhani mə, “Tri hundred denarii.” Tri hundred denarii in rəmhen kın mane yame yermamə kirik rawəh kape newk kirikianə. **14:7:** Dut 15:11 **14:8:** Jon 19:40 **14:12:** Eks 12:6

yerpilig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar m-fam kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin.”

¹⁶ Kini kratərhav miravən Jerusalem mwəm narimnar rəmhen kin yame Yesu ruini ta. Kini iriu kwor apnəpenə fam ye nəviginien kape Pasova.

*Yesu rimini-ərhav mə Judas tukreighan-pən kin In kimi tikmir minə
(Mat 26:20-30; Luk 22:14-23; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁷ Yenpig, Yesu ruə iriə narmamə twelef kafan ¹⁸ misofugin ye tebol misəvigin. Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik tukreighan-pən kin Yo kimi tikmir minə kafak. Kimiə kirik e kitawə kasəkwətə.”

¹⁹ Kini narmamə kafan minə rikiriə reiwaiyu minəsaiyoh əriə minə mhamə, “?Pa? ?Yo?”

²⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə kirik ye narmamə twelef kafak yame yakaweires kwis bred ye supsup ye pənkin. ²¹ Yo Ji Yermamə jakaməkeikei mimhə rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən. !Kini mərig rahas pik tuk yermamə yame tukreighan-pən kin Yo ye kwermiriə! !Kwən a tukrivəh narpinien ehua!”†

²² Kini kiməsəvigin ta, Yesu rivəh bred məhuak mini vi vi Kughen tukun. Kini ai mhapu-hapu mivəhsi-pən kimi əriə. Mini-pən tuk əriə mimə, “Sən. In e niprak.” ²³ Kini mivəh kap waen mini vi vi Kughen tukun, mivəhsi-pən min kimi əriə, kini kimnhanim. ²⁴ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Nitawik e. Ramor əpu nərigien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə tuk nuəyen məmir-ərhav. Tukraiye mivəh miragh narmamə rehua. ²⁵ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mimə to yakpəh ninim-minien waen meriaji minim min ye rao ye neai.”

²⁶ Kini iriə kimisəni nipe kirik,‡ kwasig ikin khatərhav mhavən ye takwar kirik nhagin e Olif.

*Yesu rimini-ərhav mimə Pita tukrini-ərhav mə in reinein In
(Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38)*

²⁷ Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mə, “Nhatətəyen kapəmiə mifam tukrimir, meinai kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, “Jakuh yermamə yame raməm huvə sipsip minə, kini sipsip kafan minə tuksaiyu rik rik.” (Sek 13:7)

²⁸ Kini Yesu rirpin mimə, “Mərig nipig jakimragh min, jakəkupən kin əmiə mivən apa Galili.”

²⁹ Mərig Pita rini-pən tukun mimə, “Tukmə ror nhatətəyen kapəriə tiksın tukrimir; mərig nhatətəyen kafak to ripəh nimirien.”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə man tukripəh nəkakə-hanəyen mikiraru, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

³¹ Mərig Pita rarə mini-pən skai min mimə, “Tukmə khamə tukshopni ərau, to yakpəh niniyen mə yakeinein Ik.” Kini iriə fam khani əmə min nəgkiarien kirikianə.

*Yesu rimavən apa Getsemane maməhuak
(Mat 26:36-46; Luk 22:39-46)*

³² Kini ai iriə khavən min apa yerkwanu kirik, nhagin e Getsemane. Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Kimiə taksəkwətə ikin e. Pəh yakvən maməhuak.”

14:18: Sam 41:9 † **14:21:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “!Ripimə kwən ripipəh narha-pə-yen ye tokrei tanə, ripihuvə!” Mərig niprai nəgkiarien ramni mə, “tukrarə ye narpinien ehua.” **14:24:** Eks 24:8; Jer 31:31-34; Sek 9:11; 1 Kor 10:16; Hib 9:20 ‡ **14:26:** Ye Nəviginien kape Pasova, kwasig ikin kasəvigin, nəmə Isrel kimisəni nipe tiksın ye Ol Sam 113-114. Misəvigin ta, ai, misəni nipe tiksın ye Ol Sam 115-118. **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 **14:31:** Jon 11:16 **14:32:** Jon 18:1

³³ Kini In mikir Pita mine Jemes mine Jon, irisir min. Rikin rərhakis pik.
³⁴ Kini rini-pən tuk ərisir mimə, “Rikik rərhakis pik ipakə yakmhə tukun. Takarhəmır eikin e, marharha-huvə.”

³⁵ Kini In rəriwək mivən kəskəh əmə məninkur maməhuak. Mamaiyoh Kughen mimə, “Rimik, tukmə nakeighan kin, nəmhəyen en tukrirkək tuk Yo.”

³⁶ Kini mimə, “Tatə, tukmə rikim ragien, aweh, vəhsi-ta nəmhəyen§ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; mor əmə ye kafam nərigien.”

³⁷ Kini ai In rirerig-pə min tuk ərisir. Məm irisir krhapir yeru. Kini rini-pən tuk Pita mə, “Eh, Saemon, ?Rhawor nakamapir? ?To nakpəh narhayen kape nipig kwakwə uə? ³⁸ Kimiə takasərig əmiə. Takasəkeikei masəhuak mə nar kirik tukripəh norien əmiə nakhamir. Rikimiə rəsanin mərig nipraimiə rəpou.”

³⁹ Kini ai In mirerig min maməhuak. Mini-pən əmə min nəgkiarinen a. ⁴⁰ Kini ai mirerig-pə min, məm irisir kwərhapir yeru min, meinai napirien rimivəh nimirisir. Mərig irisir kwərhauris mirheinein nar yame tikrhini-pən tukun.

⁴¹ Kini ai In rivən min. Marə muə min yame ror kisisər kin. Rini-pən tuk ərisir mə, “?Rhawor? ?Nakarhapis hanə? !Infamien! Nipig ruauə pakə ta yame yermamə tukreighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, jakvən ye kwermi nəmə has minə. ⁴² Rhekimter, pəh kamhavən. !Rhəmru! Yermamə yame rikin rimnagien tuk neighan-pəniən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak ruauə ipakə ta.”

*Tikmir minə kape Yesu khauə mharaptərəkkin In
 (Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12)*

⁴³ Yesu raməgkiar hanə, məknekin Judas, yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, ritirhav-pə. Nukwhao ehə kamhakwasig kin, mamhapik nau nisə mine kwətavhə kapəriə. Jif pris minə mine nəmhajoun minə kape loa kape Moses, mine nəmehə kape nəmə Isrel, kimisher-pən kin nukwhao a. ⁴⁴ Judas ruini-pən ta tuk əriə mimə, “Yermamə yame jakəturəm-pən iran, yermamə e in en. Takharaptərəkkin, mhakir mhavən, mhapəh nisorien rap.”

⁴⁵ Judas ruə məm Yesu mini-pən tukun mimə, “Yhajoun,” məturəm-pən kimin. ⁴⁶ Kini ai iriə khauə mharaptərəkkin Yesu. ⁴⁷ Mərig yermamə kirik ramərer ipakə tukun, rəvi kafan nau nisə mərəru ta nimətərgi yor atuə kin kape hae pris.*

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor? ?Kimiə nakhamə ta yo yermamə kape nəkrəhyen uə nhopniyen yermamə? ?Rhawor nakamhapik nau nisə mine kwətavhə mamhauə mə takharaptərəkkin Yo? ⁴⁹ Nipig fam kitawə-m kimiə kasəmir ye nimə ehə kape Kughen, yakaməwhag. Mərig nakhapəh hanə nharaptərəkkinien Yo. Mərig nəmhen. Naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini tukraməkeikei mor nəfrakisien kin.”

⁵⁰ Kini mərig narmamə kafan kisap ta iran. ⁵¹ Mərig yermamə kirik yame rimikwasig kin Yesu rətəut əmə. Kini nipig kharaptərəkkin kwən a, ⁵² rəta ye neipən kafan maiyu kopiə kopiə əmə map.†

*Yesu rimnərer ye nimri kaonsel
 (Mat 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Jon 18:13-14, 19-24)*

14:34: Jon 12:27   § **14:36:** Nəgkiarinen kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhəyen.”   **14:36:** Mak 10:38; Jon 6:38   * **14:47:** Jon 18:10 rimə Pita e rimnərəru nimətərgi kwən a.   **14:49:** Luk 19:47; 21:37; Jon 18:20   **14:50:** Sam 31:11   † **14:52:** Narmamə tiksın kamhani mə kwən a raiyu kopiə kopiə mamap, Mak en, yame rimirai nəkwəkwə e Mak.

⁵³ Kini khakir Yesu mhauə kimi hae pris. Jif pris minə mine nəmehuə kape nəmə Isrel minə mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kwəsofugin ta əriə minə aikin. ⁵⁴ Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk Yesu. Nipig ruə pakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini mivən məkwətə iriə narmamə kape hae pris minə masərkəp. ⁵⁵ Kini jif pris minə mine narmamə kape kaonsel kimisarha kin narmamə tiksın yame tukhauə miseikuə ye Yesu, ai khauh mishopni. Mərig khapəh nisəmien yermamə kiraru yamə mir tikrani nəgkiarien kirikianə.‡ ⁵⁶ Narmamə khapsaah kishekimter maseikuə ye Yesu, mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁵⁷ Kini narmamə tiksın kishekimter mhani nəgkiarien eikuə ramvən tukun mhamə, ⁵⁸ “Yakasərig ramni mə, ‘Yo jakatmətəgətəg Nimə ehuə kape Kughen yame narmamə kimisor; mərig kwasig ikın ye nipig yame ror kisisər kin, jakərip yame rivi yame to yermamə ripəh nivhirəkinien.’ ” ⁵⁹ Iriə kamhani mhani mərig nəgkiarien kapəriə ripəh nəm-nəmhenien.

⁶⁰ Kini ai, hae pris rərer ye nimirə minipən tuk Yesu mimə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarien? ?Rhawor e kamhani məkneikin nəgkiarien iram?”

⁶¹ Mərig Yesu rərer əmə mamapnapig. Kini hae pris rarar maiyoh min mimə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo? ?Kughen yame kamni vi vi In, Ik kafan e kwajikovə uə?”

⁶² Kini Yesu rimə, “Yo en. Takpisəm Yo, Ji Yermamə, jakəkwətə ye kwermi Kughen matuk yame nagheen rehuə. Kini takpisəm min Yo jaksi-faktə ye napuə meiwaiyu-pə.”

⁶³ Kini hae pris reikus neipən kafan [meinai niemha rimnhai ni]. Minə mə, “?Rhawor kitawə kasarha kin hanə narmamə yame tukhani hah In? ⁶⁴ Nakwəsərig ta mə rimini hah Kughen. ?Rikimiə ramhaw-əsik? ?Tukshawor In e?”

Kini khamə tukraməkeikei mimhə.§

⁶⁵ Kini tiksın kishekimter masərig-əwhin. Tiksın kisarkis-ətərəkin nimir mir, mhauh mhani-pən tukun mhamə, “!Eh, profet! !Ni-ru mə pa e rimuh Ik!”* Kini narmamə minə kape hae pris kisəsik In mhakir.

Pita rimini mə in reinein Yesu

(Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18; 25-27)

⁶⁶ Kini Pita raməmır ipakə tuk nimə ehuə kape hae pris, kini piraovin kirik, yasitu kape hae pris, ruə. ⁶⁷ Məm Pita ramərkəp. Rəm tim tim kini mimə, “Eh, ik min kirik. Nakamkwasig kin yemə Nasaret e Yesu.”

⁶⁸ Mərig Pita rimə, “Nikam. Yo yakeinein əfrakis nar en nakamni.” Miterhav meiwaiyu min maməmır ye kwəruə kape rukwanu a. Kini man kirikianə rəkakə.†

⁶⁹ Kini yasitu a kape hae pris rarə muə min. Minamni-pən tuk narmamə minə aikin mə, “Kwən e, in kirik min a.” ⁷⁰ Mərig Pita rimini neikuəyen iran.

Rapəh norien tu, narmamə yamə mine kasəmır aikin khani-pən tuk Pita mhamə, “Nəfrakisien, ik əfrakis kirik min a. Meinai ik min yemə Galili.”

⁷¹ Mərig Pita rini-pən skai tuk əriə mimə, “Yo yakeinein yermamə en yame nakamhani. Tukmə yakameikuə, Kughen tukror narpinien kimi yo.”

‡ **14:55:** Nam 35:30 mine Dut 17:6; 19:15 khamə tukmə tukhopni yermamə hah kirik, yermamə kiraru tikrani nəgkiarien kirikianə, ai khopni. **14:58:** Jon 2:19-21 § **14:64:** Loa kape nəmə Isrel, ye Levitikas 24:16, rimə tukmə yermamə kirik ramni hah Kughen, tukhopni. *

14:65: Asea 11:3 rimə Mesaea, uə Kristo, nar apnapig mə ramapir, mərig tukrikun naha nhagin yame narmamə kasor. Narmamə e kasarkis nimir Yesu kini mhamə tuksəm-ru mə to Yesu rikun əfrakis min əriə uə nikam.

† **14:68:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen mə man kirik rəkakə aikin. Kamhani əmə mə Pita raməmır ye kwəruə kape rukwanu a.

⁷² Məknekin, man rəkakə mīkīraru. Pita, rīkin raiyu məsik nəgkiarīen yame Yesu rīmini mīmə, “Man tukrīpəh hanə nīkakəyēn mīkīraru, takni m-kīsīsə mə ik nakeinein Yo.” Kīni rəriḡ rahas pīk; rīkin rərhakīs masək.

15

Yesu ramərer ye nīmri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Yenpīḡ-enpīḡ əḡkəp, jif pris, mīne nəmehuə kape nəmə Isrel, mīne nəmhajoun kape loa kape Moses, mīne narmamə tīksīn mīn kape kaonsel kape nəmə Isrel kaharaiḡ mhun nəgkiarīen kīrik. Mhani-pən tuk narmamə tīksīn mə tuksərkīs-ərkīs Yesu. Kīni mhakīr In mhauə mhakīr-pən kīmi Paelat, yamehuə kīrik kape Rom. ² Kīni ai Paelat raiyoh In mīmə, “?Ik e Ik Yermaru kape yemə Isrel uə?”

Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Nəfrakīsīen e nakamni.”

³ Kīni jif pris mīnə khani-ərhav neikuəyēn rehuə yame kīmīsəm-pən ye Yesu. ⁴ Kīni Paelat raiyoh mīn In mə, “?Rhawor nakpəh nəgkiarīen? Ěmru. Kamhani nəgkiarīen rehuə iram.”

⁵ Kīni Paelat rīmnəm mə Yesu rīpəh nīniyēn nar kīrik, rakur.

Paelat rīmə Yesu tukraməkeikei mīmha

(Mat 27:15-26; Luk 23:13-25; Jon 18:39-19:16)

⁶ Ye newk mīnə fam, ye nīpīḡ kape Pasova, nəmə Isrel kharkun nhaniyēn nhag yermamə kīrik kwəvəhsi-pən ta ye kalabus, kīni yamehuə rīrīsīn kīrik ramvən. ⁷ Kīni narmamə tīksīn kasəmīr ye kalabus meinai khamə tukhauh gavman, kīni mīshopni narmamə tīksīn. Iriə kīrik, nhagīn e Barabas. ⁸ Kīni nəmə Isrel kīmnhauə mīsəm Paelat mamaiyoh-pən in mə tukror norien yame ramor rerīn mīrīsīn yermamə kīrik ye kalabus. ⁹ Kīni Paelat raiyoh əriə mə, “?Naksorkeikei mə jakrīsīn Yermaru kape nəmə Isrel uə?” ¹⁰ In ramaiyoh məknaikīn meinai in rīmnəm ta mə jif pris mīnə kīmīsərəhu-pən Yesu ye kwermīn meinai kasəməkīn Yesu tuk yamai mə narmamə fam kīsorkeikei In.

¹¹ Kīni jif pris mīnə kīmnhani mhani-pən tuk kuwhen a mhamə tukhapəh nīseighanīen kīn Yesu mə tukritərhav, məriḡ mə tukseighaan kīn Barabas. ¹² Kīni Paelat raiyoh-pən mīn əriə mīmə, “?Məriḡ jakhawor kwən yame kīmīə nakamhani mə In Yermaru kape nəmə Isrel?”

¹³ Kīni iriə kīsokrən ehuə mhamə, “!Ěsik-haktə in ye nai kamarkwao kīn!”

¹⁴ Məriḡ Paelat raiyoh-pən mīn əriə mə, “?Tuk naha? ?Naha norien yame rīmnor rahas?”

Məriḡ iriə kīsokrən ehuə pīk mīn mhamə, “!Ěsik-haktə In ye nai kamarkwao kīn!”

¹⁵ Kīni Paelat rīmnorkeikei mə tukror rīkiriə, meighaan kīn Barabas rītərhav ye kalabus. Kīni rīmə tukərkīs-ərkīs Yesu, kīkīr In kavən kīruk haktə In ye nai kamarkwao kīn.

Mobael mīnə kasarh iakei ye Yesu

(Mat 27:27-31; Jon 19:2-3)

¹⁶ Kīni mobael tīksīn khakīr Yesu mhavən ye nīmə ehuə kape Paelat kīni mīsokrən kīn nukwao kape mobael mīnə mə tukhauə. ¹⁷ Kīni kharəh kot kīrik rəwhao, rəmhen kīn kot kape yermaru, mīsarkaoh-pən kīn kīmīn. Kīni mharəh nəərəus kīrik ror nhirīn, mīsor kəvəvhao kīn, rəmhen kīn kəvəvhao kape yermaru, mhaukrai-pən ye kapən kapə. ¹⁸ Kīni masokrən kīn mamhani mhamə, “Ik e yermaru kape nəmə Isrel. !Kīmawə yakamhasiai Ik!” ¹⁹ Kīni

mamhauh kapən kapə kin nai, masərig-əwhin, kini misənimkur ye nimrin mhamə kamhasiai In. ²⁰ Kini misarh iakei fam iran, mharəhsi-ta min kot əwhao mhavəhsi-pən kafan neipən. Mhakir mhatərhav, mhavən mə tukharuk haktə In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimnharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27)*

²¹ Kamhauə ye swatuk, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rim Aleksanda mine Rufas. In ramvən apa Jerusalem, kini khani-əhu misarkut kimin mə tukrirəh nai kamarkwao kin kape Yesu. ²² Kini iriə mhakir Yesu mhavən ikin kirik nhagin e Golgota (yame nipran rimə, kwənmhaan kape kerhə irə jir).^{*} ²³ Kini ye kwənmhaan a khavəhsi-pən waen kimi Yesu yame kavit-pən nimar nai kirik kamni kimə “mir”.[†] Mərig Yesu ripəh ninimien.

²⁴⁻²⁵ Rampigpig hanə, kimnharuk haktə In ye nai kamarkwao kin. Kini misəwhai kafan neipən masarukin daes tukun, mə tukmə yame rapita, kini in ravəh kafan. ²⁶ Kini kirai-pən nəgkiarieren kirik ye nai kirik ramni mə kimisəm-pən nar has kirik iran mimə, “In e Yermaru kape nəmə Isrel.” Kini misarkwətərakin-pən ye nai kamarkwao kin. ²⁷ Kini mharəh yeməkrəh mir kiraru, mharuk haktə min əriu irisir Yesu. Kirik ye matuk, kirik ye mawor. ²⁸ Məknekin, nəgkiarieren ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə, yame rimə, “Kiməsəvheikin In iriə nəmə has minə.”[‡]

²⁹ Kini narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk kasarh iakei pən iran. Masəwhan-əwhan kapəria kapə. Kini mamhani mhamə, “!In en! !Ik yermamə kape natmətəg-ətəgien nimə ehuə kape Kughen mine nor-minien ye nipig kisisər əmə! ³⁰ Intah. Əta-ru ye nai kamarkwao kin meiwaiyu, mivəh miragh atuk ik.”

³¹ Kini jif pris minə mine nəmhajoun minə kasarh min iran. Mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, “In rivəh miragh ta narmamə khapsaah. Mərig ripəh nəmhenien tuk nivəh-miraghien In. ³² Rhuvə mə Kristo e, In yermaru kape nəmə Isrel, tukreiwaiyu ye nai kamarkwao kin pəh kisəm, kini mhani nəfrakisien iran.” Kini kwərə mir yame kimiruk haktə ərisir Yesu kwarpakwə kimi Yesu.

*Yesu rimamhə
(Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30)*

³³ Yerkweiha əmə, mərig nəpignəpien ruə muvrig əpis tanimtanə meriaji tri klok. ³⁴ Kini ye tri klok, Yesu rokrən ehuə mimə, “!Elae! !Elae! ? Lama sabaktani?” Nipran rimə, “!Kughen kafak! !Kughen kafak! ?Rhawor nakamapitan kin Yo?”[§]

³⁵ Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer aikin misərig nəgkiarieren ai mhamə, “Sərig-ru. In ramokrən kin Elaeja.” ³⁶ Kini kwən kirik raiyu ətkin mivən mirəh nipərpər neipən meires ye waen əkwahir. Mərkis-pən ye nai apomh kirik kini mivəhsi-haktə pən kimi Yesu mə tukrinim. Kini mimə, “?Pəh kisəm-ru mə to Elaeja ruə masitu iran uə?”

³⁷ Mərig Yesu rarə mokrən ehuə min kini ai kafan neihagien ritərhav.

³⁸ Kafan neihagien ritərhav aikin, kini nəkwai nimə ehuə kape Kughen, kimiruk haktə neipən kirik yame kimnətapig kin Kwənmhan yame

15:21: Rom 16:13   ***** **15:22:** Nəgkiarieren e “Golgota” ye nəgkiarieren kape nəmə Rom ramni mə “Kalfari”, nipran rimə “kerhə irə jir.”   **†** **15:23:** Tukmə ror kaməvit-pən mir ye waen tuk nini-əhuyen nəməmhəyen.   **15:24-25:** Sam 22:18   **‡** **15:28:** Nəgkiarieren ye v. 28 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Mak rimirai əfrakis uə nikam.   **15:29:** Sam 22:7; 109:25; Mak 14:58
§ **15:34:** Yesu raməni Ol Sam 22:1 ikin e. Nīməhəyen kape Yesu rimnor fulfilem ye profesi ye Ol Sam 22.   **15:36:** Sam 69:21

Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kīraru. Rəhipu apa yerpīrig əgkəp meiwaiyu. ³⁹ Kīni yamehuə kape mobael yame ramərer ipakə tuk Yesu məm nīmḥəyen kape Yesu kīni mīmə, “Nəfrakisien. Kwən e In Ji Kughen.”

⁴⁰ Kīni Meri, pian Magdala, mīne Salome, mīne Meri nīsīn kwajikovə mir nhagriu Jemes mīne Joses, karharer isok, iriə nīpiraovīn tiksīn masəm In. ⁴¹ Nīpig Yesu rīmavən Galili, irisīr ai karhīkwasīg kīn In, mīrhasitu iran. Kīni nīpiraovīn apnapīg mīnə khapsaah apaikīn, kīmnhatərhav-pən Jerusalem iriə min mhauə.

Josefyemə Aramatia rīmīnim Yesu
(Mat 27:57-61; Luk 23:50-56; Jon 19:38-42)

⁴² Nīpig a, kamni kīmə napnəpenəyen meinai tikəni rīkwamer kīn nīpig kape Sabat. Ipakə mīrh rīvə, ⁴³ Josef, yemə Aramatia kīrik, rītərhav-pə. In yermamə kīrik kape kaonsel kapəriə, yame yermamə kamhasiai in. Kīni in mīn rawhīn narmaruyen kape Kughen mə tukruə. Ramgīn pawk, mərig rīmnarar mīvən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kīn nīprai Yesu. ⁴⁴ Paelat rīmnrīg mə Yesu rīmamhə aihuaa əmə, rakur pik kīn. Kīni mokrən kīn yamehuə kape mobael maiyoh in mīmə, “?Yesu ruamhə əfrakis uə?”

⁴⁵ Kīni yamehuə ai reighan kīn. Kīni Paelat reighan kīn Josef mə tukrīvən mīrəh nīprai Yesu. ⁴⁶ Kīni Josef rīvən mīrəhsi-əhu nīpran ye nai kamarkwao kīn, mīvən mīvəh nīmri neipən huvə kīrik muə muvrīg nīpran kīn neipən a. Kīni mīrəh mīvən mərəhu ye nəpag kapier kīrik yame kīnor huvə ta. Kīni mətapīg əswasīg kīn kapier ehuə kīrik. ⁴⁷ Ye nīpig a, Meri, pian Magdala, mīne Meri nīsīn Joses, iriu kīmawəm kwənmhaan yame rīmnrəhu-pən Yesu ikīn.

16

Yesu rīmamragh mīn ye nīmḥəyen
(Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10)

¹ Rīnamenaiyu, nīpig kape Sabat rīnamor infamien, Meri, pian Magdala, mīne Salome, mīne Meri, nīsīn Jemes, krhīvən mīrhīvəh nīmri nīmar nai tiksīn yame nəmiovīn rapien huvə. Mīrhīvən mə tukrhor-pən ye nīprai Yesu. ² Kəni rīkwamer kīn, ye Sande, yenpig-ənpīg əgkəp, krhīvən ikīn nīprai Yesu raməmīr ikīn. Mīrh rīrikakun mamhaktə, ³ karhīvən hanə ye swatuk, marhīni-pən tuk ərisīr mīrhīmə, “?Pa tukrasitu irətāsīr tuk nəsoktayen kīn kapier yame kīmnhaukrai əswasīg pən tuk Yesu?” ⁴ Irisīr kīrhīni məknaikīn meinai kapier a in rehuə pik, mərig karhīni hanə marharha-pən, mīrhəm mə kīnəsok ta kīn kapier a.

⁵ Karhīvən imə ye nəpag kapier ai, mīrhəm pikwarien kīrik, kafan kot rəpomh mhawən. Ramkwətə ye kwermirisīr matuk. Kīrhəm, kīrhakur. ⁶ Mərig rīni-pən tuk ərisīr mīmə, “Takrhipəh nīrhiginien. Yakīrkun mə nakarharhakīn Yesu yemə Nasaret, yame kīmīruk haktə ye nai kamarkwao kīn. Mərig In rīrkək eikīn e. Ruimragh ta. Rhuəru mīrhəm. Tamhekīn e kīmnrəhu ikīn. ⁷ Takrīvən mīrhīni-ərhav-pən tuk narmamə mīne Pita mīrhīmə, ‘In rīnəkupən ta kīn əmīə muavən apa Galili. Nakharkun nīsēmien In aikīn, rəmhen kīn yame In ruīni-pre ta tuk əmīə.’” ⁸ Kīni pia misīr a

krhitərhav, meinai kimirhigin pik, kini marhətəmnimin. Ror pən krhipəh nırhini-əsah-pənién tuk narmamə.*

*Yesu rimamragh mın, narmamə khapsaah kasəm In†
(Mat 28:9-10; Jon 20:11-18)*

⁹ Yesu rarə mımragh mın ye Sande yenpig-enpig əgkəp. Aikın mıtərhav-pə tuk Meri, pian Magdala yame Yesu rimnəkota nanmın has seven iran kupən.

¹⁰ Kini pian ai rıvən məm narmamə yamə mine kimnəmhakwasig kın Yesu, yame kasərig rahas pik tukun, misasək. Məvsao-pən kın kimi əriə. ¹¹ Mərig nıpig kımısərig mə Yesu rımımragh mın kini Meri mın rimnəm, iriə khapəh nhanien nəfrakisien iran.

¹² Kini ai, yermamə mir kıraru kape Yesu kaweriwək ye swatuk, Yesu rıtərhav-pən tuk əriu. Nıpran rukrekın pısın. ¹³ Kini kırarerig mıravən mwəvsao kın kimi narmamə mınə kafan; mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

*Yesu rımatərhav-pə tuk kafan narmamə mınə
(Mat 28:16-20; Luk 24:36-49; Jon 20:19-23; Wok 1:6-8)*

¹⁴ Kasarə mamhavən, narmamə leven kape Yesu kasəvigın, Yesu rıtərhav-pən mın tuk əriə; kini məkıar-pən skai kimi əriə meinai iriə khapəh nıshatətəyen iran. Kini kaparhia kapə riskai pik. In rimnəkıar skai pən tuk əriə meinai khapəh mın nhaniyen nəfrakisien ye nəgkarién kape narmamə mınə tıksın yame kımısəm In, mamhani-ərhav mə rımımragh mın. ¹⁵ Kini rını-pən tuk kafan narmamə mınə mımə, “Taksəkeikei mhavən misarkurao ye tanımtanə mhani-ərhav nəgkarién huvə kape Kughen. ¹⁶ Yermamə yame rhatətə irak, kini mor baptaes, Kughen tukrıvəhsi-pən nımraghien rerin kımın. Mərig yermamə yame rıpəh nıniyen nəfrakisien irak, Kughen tukrıni mə tukrıvəhsi-pən narpınien kımın mə tukrıvən apa ye nap ehuə. ¹⁷ Kini narmamə yamə mine kışatətə irak, Kughen tukror nımtətien tıksın ye nımraghien kapəriə. Tukharkun nıəkotayen nanmın has ye narmamə ye nhagık; mharkun mın nıniyen nəgkarién pısın pısın; ¹⁸ mharkun nırəhyen snek, mərig snek to rıpəh nəsién əriə; mharkun nınimien kakonə, mərig to khapəh nhamhəyen kın; mharkun nərəhu-pənién kwermiriə ye narmamə yamə mine kamamhə, kini tuksəsanın.”

¹⁹ Yesu Yermaru raməkıar infamien, Kughen rıvəh In mhaktə mıvən ye rao ye neai. Taktəkun ai, In ramkwətə ye kwermi Kughen matuk. ²⁰ Kini narmamə kafan kımnhatərhav misəvsao kın Nəgkarién Huvə ikın mınə fam. Kini In ramasitu irəriə. Kini mamor nımtətien rıpsaah ye nımraghien kapəriə mə narmamə tukhani nəfrakisien iran.

* **16:8:** Kopy akwas tıksın kape Niutesteman ye nəgkarién kape nəmə Gris kharpın nəgkarién ye ves 8 mhamə, “Mərig nıpiraovın mınə ai kımnhauə misəvsao-pən kın kimi Pita mine narmamə yamə mine kasəmır aikın. Misəvsao kın narımnar yame kwən ai rımını-pən tuk əriə. Kwasig ikın ye narımnar mınə a Yesu atuk rıtaərhav-pən tuk əriə mıvəhsi-pən nəgkarién kimi əriə mə tukhatərhav misarkurao ye tanımtanə misəvsao kın Nəgkarién Huvə kape Kughen. Nəgkarién ai ramni mə Kughen rırkun nıwəh-mıraghien narmamə mırkun nəmvıviyen narmamə kape rerin.” † **16:8:** Nəgkarién ye v. 9 meriaji 20, rırkək ye kopy akwas tıksın kape Niutesteman. Keinein mə pa nhagin rımırai. **16:14:** 1 Kor 15:5 **16:15:** Wok 1:8 **16:16:** Wok 2:38 **16:17:** Wok 2:4; 8:7 **16:18:** Luk 10:19; Wok 28:3-6 **16:19:** Wok 1:9-11; 2:33-34 **16:20:** Wok 14:3; Hib 2:3-4

Luk

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Luk rimirai Nəgkiarieren kwəkwə kape nəkwəkwə e Luk

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Keinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e-nəməhuə kupan kape niməhuak kimnhani mhamə Luk rimirai nəkwəkwə e. In pəh nien mə yermamə twelef kirik kape Yesu, mərig in rirkun huvə aposol Pol, kini maməriwək-pən rehuə tuk Pol. Pəh nien mə Luk yemə Isrel, mərig in yemə Gris; mərig in yeməhuak kirik. In dokta kape nor-huvəyən narmamə, kini mor huvə skul. Miwəs huvə nəvsaoyen kape narimnar yame rimatərhav ye narəyən kape Yesu. In rimirai nəkwəkwə e, mine Wok yame Aposol minə Kimisor.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas. Niprai nhag e ramni mə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi kwən a, mərig rirkun mə nəməhuak minə khapsaah tuksəvhekin.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig yame rimirai? Ye nipig a, nəvsaoyen kape Yesu rehuə mərərao. Kasərig, tiksın kimnhani nəfrakisien iran, tiksın kimnhaukreikin nəvsaoyen kape Yesu mhani atuk ye nərigien kapəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Luk rorkeikei mə tukrini atuaturuk nəgkiarieren ye narəyən kape Yesu. Rimə tukrirkun huvə nəfrakisien ye narəyən kape Yesu, maməgkiar kimi narmamə yamə mine kimnasəriwək iriə Yesu masəm naha nhagin yame In rimnamor. Kini Luk rimiwəs huvə nəgkiarieren kapəriə, kwasig ikin rirai nəkwəkwə e. In rorkeikei mə tukrhajoun mə Yesu In yermamə əfrakis kirik mine Kughen, rimirəh norien nar has kirik. In Kughen, kini In ravəh miragh narmamə.

Luk rimirikakun nəgkiarieren kafan

¹⁻³ Teofilas, ik yamehuə kirik, kamsiai ik. Narmamə khapsaah kimisəm narimnar kin nimririə yame Yesu rimnor ye nipig rimnamarə ye tokrei tanə. Iriə kimnisarə ye nipig kape nirikakunien kape narimnar minə a, kini misarkut pik mə tuksərəhu atuaturuk nəvsaoyen kape narimnar minə a. Kimnharai ta narimnar yamə mine narmamə tiksın kimnhani, kini mhani-ərhav. Kini yo yimiwəs huvə nəgkiarieren iran minə mə jakirkun huvə narimnar minə a ye nirikakunien kafan. Kini taktəkun ai, kafak nərigien rimə jakrai atuaturuk narimnar m-fam mher-pre kin. Jakrai atuaturuk yamə minə kimisəkupən, mine yamə mine kimnhakwasig. ⁴ Yimnorkeikei mə jakni narimnar minə e tuk ik mə takirkun atuaturuk nəfrakisien kape nəvsaoyen yame kinhajoun ta ik kin.

Agelo kirik rimini-ərhav narhayen kape Jon Baptaes

⁵ Ye nipig king kape provins e Judia, nhagin e Herod Ehuə, pris kirik aikin, nhagin e Sekaraea. In kirik ye pris minə kamokrən kin əriə kimə, “Pris minə kape kwənərəus kape Apia,” [yame rimasi-pən ye kwənərəus kape Eron kupən]. Kafan piahwaru, nhagin e Elisabet, rimasi-pən min ye kwənərəus kape pris e Eron. ⁶ Kini iriū kwətuaturuk ye nimri Kughen, mawəri-pən huvə norien kape Loa kape Moses, mine nəgkiarieren minə iran; mirapəh niwəsikien kirik. ⁷ Mərig jiriū rirkək meinai Elisabet ror siə kin ror hanə, minəpiahwaru, kini Sekaraea min rinəhuaru.

⁸ Kini ruauə atuaturk ye nipiḡ yame Sekaraea mine kwhen kafan kasor wok kapəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ⁹ Khamə tuksəm-ru mə pa nhagin tukrauru-pən ye Nimə Kape Kughen mivaan insens nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen. Kini ye norien kape pris minə kape nirpenien yermamə yame tukrivən imə, kimnharai-pən nhagriə ye kwaji kapiet kirik mhawhan. Kimnhawhan, kapiet yame kimnharai-pən nhag Sekaraea iran rukreikin haktə. ¹⁰ Məkneikin riməpəh narmamə khapsaah iruə kasofugin masəhuak, kini rimauru-pən imə mivaan insens.

¹¹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə marer ye nikar tebol matuk ye kwənmhaan yame rivaan insens ikin. ¹² Kini Sekaraea rəm rakur, miḡin pik. ¹³ Məriḡ agelo a rini-pən tukun mimə, “Sekaraea, pəh niginien, meinai Kughen rimnəriḡ kafam nəhuakien. Kafam piahwaru Elisabet tukrirəh tini kirik yerman. Kini takaməkeikei mhen-pən nhagin mə Jon. ¹⁴ Kini takəriḡ rhuvə, magien tukun, kini narmamə khapsaah tuksagien tuk nimraghien kafan, ¹⁵ meinai in tukruə yamehuə kirik ye nimri Kughen Yermaru. Kini to in ripəh ninimien waen, mine ninimien skai minə.*” Kini Nanmin kape Kughen tukrikwar ye nimraghien kafan, ririkakun ye nipiḡ raməmir apa ye tip nisini, mamvən, infamien rirkək. ¹⁶ Kini in tukrivi-pə nəmə Isrel khapsaah khareriḡ-pə tuk Yermaru kapəriə e Kughen. ¹⁷ Kini in tukruə məkupən kin Yermaru ye nanmin mine nəsaninien kape Elaeja kupən, mə in tukrukreikin riki tatə minə khreiriḡ-pən min tuk kapəriə kwajikovə minə; kini in tukrukreikin min narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen khauə min ye nirkunien kape nəmə atuaturk minə. Ye norien a, in tukror apnəpeinə ye nimraghien kape narmamə tuk nuəyen kape Yermaru.”

¹⁸ Məkneikin, Sekaraea rini-pən tuk agelo mimə, “?Jakhawor pən iran mine mirkun mə nar e tukruə mor nəfrakisien kin? Meinai yo yaknəhuaru ta; kini kafak piraovin rinəpiəhuaru min.”

¹⁹ Məriḡ agelo a rini-pən tukun mimə, “Yo, nhagik e Gabriel, kini yo yakamərer ye nimri Kughen ye nipiḡ m-fam. Kini In rimnher-pə kin yo mə jakuə məgkiar kimik, mini-pre nəvsaoyen huvə e. ²⁰ !Etəriḡ-ru! Neramim tukrərpəvən kini takeinein nəgkiarien meriaji nipiḡ takəm niprai nəgkiarien e, meinai nimipəh niniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. In tukruə mor nəfrakisien kin ye nipiḡ atuaturk kafan.”

²¹ Kini ye nipiḡ a, narmamə kimiseito kin Sekaraea, misəriḡ mə rhawor ramor məkna tan pən ye nəkwai Nimə kape Kughen. ²² Kini rimatərhav-pə, meinein nəgkiarien. Ror məkneikin iriə kimnharkun mə in rimnəm nəmrərhavyen kirik imə. Raməgkiar əmə kin kwermən mamvən, neramən rimnarəvən.

²³ Kini nipiḡ rimnor infamien ye wok kape pris ye nəkwai Nimə kape Kughen, in rireriḡ-pən yerkwanu. ²⁴ Kini ripəh norien tu, kafan piahwaru ror tipin, mamerkwaig əmə yerkwanu meriaji makuə kirkirip, ²⁵ mamni mimə, “Nar e Kughen Yermaru rimnor ruə irak. Apa kupən, narik rirkək, yakauris. Məriḡ taktəkun ai, Kughen rimnor rhuvə-pə kimi yo, kini rikik ragien mə jakrəh kwajikovə kirik, mipəh min naurisien kin nimri jir.”

Agelo kirik rimini-ərhav mə Yesu tukrarha-pə ye tokrei tanə

²⁶ Kini nipiḡ Elisabet ror tipin mivəh makuə sikis, Kughen rimnher-pə kin agelo kirik kafan, nhagin e Gabriel, rivən apa yerkwanu kirik nhagin e Nasaret, ye provins e Galili. ²⁷ In mivəh nəgkiarien kirik mamvən kimi

1:9: Eks 30:7 * **1:15:** Nam 6:1-4 ramni mə profet minə khapəh nhanimien waen, tamə kisapis kin.
1:15: Nam 6:2-3 **1:17:** Mal 3:1; 4:5-6; Mat 17:11-13 **1:19:** Dan 8:16; 9:21

piraovin kirik nhagin e Meri. Yerman ripah hanə nivəniēn tukun, mərig kimirpen ta kimə tukikir pən kimi kwən kirik, nhagin e Josef, yame in kwənərəus kirik kape King Deved. ²⁸ Kini agelo a raji-ərhav pən tukun, mini-pən tukun mīmə, “Rhuvə, Meri. Kughen rīmnərəhu kafan nihuvəyen kimik, kini mamarə kimiru min.”

²⁹ Mərig tipir ramuh Meri tuk nīprai nəgkiariēn a, mīmə, “?Rhawor e mamni vi vi məkneikin yo?”

³⁰ Mərig agelo a rīni-pən tukun mīmə, “Takpəh niginiēn, Meri, meinai Kughen rīmīrpen mə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimik. ³¹ Ror məkneikin, takaməkeikei mor tipim. Takaməkeikei mīrəh kwaji kirik yer-man, mhen-pən nhagin mə Yesu†. ³² In tukruə mamor yemə huvə pik kin. Tukaməkeikei kokrən kin In kimə In Ji Kughen Yerpīrig. Kini Kughen Yermaru tukror In ruə king rəmhen əmə kin rīpni kupən e Deved. ³³ Kini In tukramarmaru ye kwənərəus yamə mine khasi-pən ye Jakob, kini kafan narmaruyen tukramarə kape rerin.”

³⁴ Kini Meri rīni-pən tuk agelo mīmə, “?Jakhawor-pən iran mine mīrəh kwajikovə kirik tukmə yakpəh nəri-pən-hanəyen yerman?”

³⁵ Mərig agelo rīni-pən tukun mīmə, “Nanmin kape Kughen tukruə marə iram, kini nəsaniniēn kape Kughen Yerpīrig tukrhen ik. Kini in e kwajikovə yame takrəh, in ratuatuk pik, tukamokrən kin In kimə Ji Kughen. ³⁶ Kini, əmru, kuhum e Elisabet rīnəpiəhuaru pawk, mərig rīnor ta tipin kin kwaji yerman kirik. Kimini in kimə piəhuaru yame ror siə kin, mərig taktəkun ai rīnor tipin mivəh makuə sikis. ³⁷ Narimnar minə e kashajoun-pən mə nar kirik rīpəh norien neineiniēn tuk Kughen.”

³⁸ Məkneikin Meri rīni-pən tukun mīmə, “Əwəh. Yo yorwok əmə kape Kughen Yermaru. Pəh In tukror naha nhagin kimi yo yame ik nakamni.” Kini agelo rəta iran, mamvən.

Meri rīmavən məm Elisabet

³⁹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, rīpəh norien tu, Meri rīmnarar iman ikin, mhai mīren nar mivən apa yerkwānu kirik ye nīkar tukwas minə ye provins e Judia, ⁴⁰ mauru-pən imei Sekarəea mine Elisabet. Magien tuk Elisabet, ⁴¹ kini nīpig Elisabet rərig Meri raməgkiar, məknaikin kwajikovə a ye tipin rakur mīkiu; kini Nanmin kape Kughen rīmnor Elisabet ⁴² rok-rapomh mīmə, “!Kughen ramor rhuvə-pre kimik rapita nīpiraovin minə fam, kini In tukror huvə-pən kimi kwaji yerman yame takrəh! ⁴³ Mərig yakpəh nīrkunien mə rhawor e Kughen ramor huvə pə məkneikin kimi yo mə nisīn Yermaru kafak tukruə məm yo. ⁴⁴ Yakamni məkneikin meinai nīpig yīmnərig kafam nəgkiariēn, kwajikovə e yame raməmīr e ye tipik ramagien mamkiu. ⁴⁵ Kini Kughen tukror rhuvə pre kimik meinai nīmīni nəfrakisien ye nəgkiariēn yame Kughen Yermaru rīmīni-pre tuk ik.”

Meri raməni nīpei maməgnəgin Kughen

⁴⁶ Məkneikin Meri rīmə,
 “Ye nīmraghien minə fam kafak, yakaməgnəgin Kughen Yermaru,
⁴⁷ kini rīkik ramagien pik tuk Kughen kafak yame ravəh mīragh yo,
⁴⁸ meinai yo yorwok əmə kafan yame yo yermamə apnāpig əmə, mərig rīkin raməsik yo.
 Kini taktəkun ai mamvən, narmamə m-fam tukhani mə Kughen rīmnor huvə pə kimi yo.

1:27: Mat 1:16,18 † **1:31:** Nhag e Yesu, nīpran ramni mīmə Kughen tukrīvəh mīragh narmamə mīfam. **1:31:** Aes 7:14; Mat 1:21-23 **1:33:** 2 Saml 7:12,13,16; Aes 9:7 **1:37:** Mat 19:26; Job 42:2; Jer 32:17 **1:46:** 1 Saml 2:1-10

- 49 Meinai Kughen e nəsaninien kafan in rehuə,
In rimnor narimnar rehuə kimi yo.
Kini nhagin ramərhakə.
- 50 Kini rikin rehuə tuk narmamə yamə mine kamhasiai In, iriə e narmamə yamə mine kimisəkupən misarə mine yamə mine tukpihauə kwasig ikin.
- 51 In rimnor nar apsipis minə ye nəsaninien ye kwermi.
Mher yerhav kin narmamə yamə mine kisausit ye nətərigien kapəriə.
- 52 Mivəh-si-əhu namehuə minə ye kapəriə neihuəyen,
kini mivəhsi-haktə narmamə yamə mine kapəriə nətərigien reiwaiyu.
- 53 Narmamə yamə mine nikumhə raməs əriə, In raməvigin əriə kin nəviginien yame rhuvə,
kini narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə, In rimnher yerhav kin əriə, nar rimirkək tuk əriə.
- 54 In rimnasitu ye kwənərəus kape Isrel, iriə e yorwok minə kafan. Rikin raməsik mə rikin tukraməkeikei mamehuə tuk əriə, ⁵⁵ ririkakun ye Ebrahim kupən mine kwənərəus kafan, mamvən kape rerin, rəri-pən nəgkiarien yame rimini-pən ta tuk kaha minə kapətawə.”
- 56 Kini Meri ramarə iriu Elisabet mivəh makuə kisisə, kini ai, mipirerig-pən iman ikin.

Jon Baptaes rimnarha-pə

- 57 Kini nipig atuatur kape Elisabet rimauə mə tukreimək iran, kini rimirəh tini yerman. ⁵⁸ Kini narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun mine kafan kwənərəus minə kimisərig nəvsaoyen a mə Kughen Yermaru rikin rehuə tukun mor rhuvə pən məknakin kimin, kini iriə kimnhauə misor kirikianə iriə min mə tuksagien kwis.
- 59 Kini nipig pikwarien a rimivəh nipig eit, kini iriə khauə mhavəh nao kim in. Kini ipakə əmə kishen-pən nhagin mə nifnhag rimni e Sekaraea, ⁶⁰ mərig nisini rimini-pən mimə, “Nikam. Pəh kishen-pən nhagin mə Jon.”
- 61 Mərig iriə khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? Ye kwənərəus kapəmiru, nhag e Jon rirkək iran.” ⁶² Kini masəgkiar kin kwermiriə misaiyoh-pən Sekaraea mhamə in rorkeikei mə tukshen-pən nhagin mə pa.
- 63 Kini in raiyoh-pən əriə mə tukharəh-sipən nar kirik pəh tukrirai-pən nəgkiarien kirik aikin, mirai-pən mimə, “Nhagin e Jon.” Kisəm kisakur pik kin.
- 64 Məkneikin, neramin rihuatuk, məgkiar mamni vi vi Kughen.
- 65 Kini narmamə m-fam yamə mine kisarə ipakə tukun kisakur kin. Kini narmamə kimnhani narimnar minə a rarkuraō ikin minə fam ye nikar tukwas minə ye provins e Judia. ⁶⁶ Kini narmamə mifam yamə mine kimnhavəh nəvsaoyen a, misətərig kin, misaiyoh əriə minə mhamə, “Man. ?Keinein mə kwajikovə e tukreihuə mor naha?” Kimnhani məknaikin meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə iran.

Sekaraea rimini-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin

- 67 Məkneikin Nanmin kape Kughen rimnor riki Sekaraea, ramni-ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin mimə,
- 68 “Pəh khani vi vi Yermaru, In Kughen kape nəmə Isrel,
meinai In rimauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə,
kini mipik ta əriə ye kwermi tikmir minə kapəriə.

⁶⁹ In rimivəh-si haktə yemə əsanin yame ravəh miragh ətawə, yame ramsipən ye kwənərəus kape yorwok kafan e Deved kupən ⁷⁰ raməri-pən əmə nəgkiarinen yame rimivəhsi-pən kimi kafan profet kupən minə mimə ⁷¹ tukrivəhsita ətawə tuk tikmir minə kapətawə mine tuk kwermi narmamə mifam yamə mine kasəməkin ətawə.

⁷² Kini mimə rikin tukreihuə tuk riptawə minə, kini rikin tukraməsik promes atuaturuk ⁷³ yame In rimini-pən ta tuk riptawə e Ebrahim mimə ⁷⁴ tukrirəh-si ta ətawə ye kwermi tikmir minə kapətawə,

mə nipig mifam ye nimraghien kapətawə, kitawə tukharkun nisorien wok kafan ye nimri Kughen, mhapəh nhaginien, ⁷⁵ kitawə kisəmərhakə misatuaturuk ye nipig mifam.”

⁷⁶ Kini Sekaraea rarar mini-pən tuk tini mimə, “Kini ik, narik, tukokrən kin ik kimə ik pris kape Kughen Yerpilig; meinai Ik takəkupən kin Yermaru mor apnəpeinə ye swaturuk kafan,

⁷⁷ mamni-ərhav tuk kafan narmamə minə mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has kapəriə, mivəh miragh əriə.

⁷⁸ In tukraməkeikei mor məknakin meinai rikin rehuə tuk ətawə, mamor huvə pə kimi ətawə.

Rikin rehuə tuk ətawə, Kristo tukruə tuk ətawə rəmhen əmə kin yame mirh ramhaktə mamvən ye neai ⁷⁹ misia-pen ətawə yamə mine kasarə ye nəpignapien mine apa ikin nəsaninien kape nimhəyen ramhen narmamə ikin,

kini mamkir-pən nihutawə ye swaturuk kape nəmərinuyen.”

⁸⁰ Kini pikwarien a nipran ramehuə, kini mamehuə min ye nanmin kape Kughen. Kini nipig mifam in ramarə apa ye tipəvsik mameito kin nipig atuaturuk yame tukririkakun wok iran ye nimri nəmə Isrel.

2

Yesu rimnarha-pə (Mat 1:18-25)

¹ Ye nipig a, yemə Rom kirik, nhagin e Sisa Ogastas, in ramarmaru ye tanə minə fam kape Rom. In mamərəhu loa kirik mimə tukəvheikin fam narmamə yamə mine kisarə aikin a. ² (In e nəvheikinien narmamə yame kimnəkupən kor. Ye nipig a, kwən e Kwaerinas in gavman kirik kape provins e Siria). ³ Kaməvheikin narmamə, narmamə tukasəkeikei mharerig-pən mhavən hanə iməriə minə ikin mə tukəvheikin əriə. ⁴ Ror pən kwən a Josef min ritərhav yerkwanu e Nasaret ye provins e Galili, mivən apa provins a Judia, yerkwanu kirik kamni kimə Betlehem, imei King Deved kupən. Rimavən aikin a meinai in kwənərəus kirik kape King Deved. ⁵ Kwerpen ta Josef mine pian e Meri mə tukwarkurək; kini Meri natukreimək kin kwajikovə. Kini iriu kimiravən apa Betlehem mə tukəvheikin min əriu. ⁶⁻⁷ Kini kratərhav Betlehem, mirapəh niwəmien kwənmhan tukwapir ikin, mwarə ye nimə kape nar miragh. Mwarə hanə apaikin, kini rinor nipig kape kwajikovə tukrarha, kini reimək kin nimrin nupan kafan, yerman. Muvrig kin neipən, mərəhu-pən əmə in ye tikirao yame nar miragh minə kasəvigin-pən iran.

Agelo minə khatərhav-pə tuk yorwok ye sipsip minə

⁸ Kini ipakə əmə tuk yerkwanu e Betlehem, narmamə yamə mine kasəvigin sipsip minə kasarə yerki mənvhirik masarha tuk sipsip minə yenpig. ⁹ Məkneikin agelo kirik kape Kughen Yermaru ritərhav-pə tuk əriə, nikhakien kape Kughen Yermaru risia-pen əriə, khagin pik. ¹⁰ Mərig agelo a rimini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Meinai yo yakwauə mə jakni-pre nəvsaoyen huvə tuk əmiə, yame tukror riki narmamə ragien pik. Kini Nəvsaoyen a ramvən tuk narmamə mifam. ¹¹ Taktəkun əmə, yermamə kirik rimnarha-pə ye taon kape King Deved. In ravəh miragh narmamə, kini In Kristo yame Kughen rimini-ta kupən mə tukrher-pə kin tuk əmiə. Kini In Yermaru. ¹² Kini taksəm kwajikovə en kimuvrig kin neipən, kərəhu-pən ye tikirao, ror nimtətien kimi əmiə mə kwajikovə a in a yakməni.”

¹³ Məkneikin, agelo minə khapsaah khatərhav-pə masərer iriə min, masəgnəgin Kughen, mhani mhamə,

¹⁴ “Pəh khani vi vi Kughen apa yerpirig ye neai.

Kini narmamə ye tokrei tanə yamə mine riki Kughen ramagien tuk əriə, pəh kisarə ye nəmərinuyen.”

Yorwok ye sipsip minə kimnhavən masəm Yesu

¹⁵ Məkneikin agelo minə kimisəta ye yorwok ye sipsip minə, mharerig-pən apa ye rao ye neai, kini yorwok ye sipsip minə kimnhani tuk əriə minə mhamə, “Pəh khavən apa Betlehem, misəm-ru nar e Kughen Yermaru rimini-pə tuk ətawə.”

¹⁶ Kishai miren mhavən misəm Meri mine Josef mine kwajikovə yame ramapir-pən ye tikirao. ¹⁷ Nipig kimisəm, kimnhani ərhav nəgkiarieren yame agelo rimini ye kwajikovə, ¹⁸ kini narmamə mifam yamə mine kimisərig nəgkiarieren yame yorwok ye sipsip minə kimnhani-pən tuk əriə, kisakur pik kin. ¹⁹ Mərig Meri rimnətərig əmə kin narimnar minə e, markut tuk nərigien nipran. ²⁰ Mərig yorwok ye sipsip minə kimnharerig, mhavəhsi-haktə nhag Kughen, mhani vi vi In tuk narimnar m-fam yamə mine kimisəm misərig; rəmhen əmə kin yame agelo rimini-ta tuk əriə.

Kamhen-pən nhag Yesu

²¹ Kwajikovə a rimnarha, mivəh nipig eit, kini kimivəh nao kimin rəri-pən əmə loa kapəriə, kini khen-pən nhagin kimə Yesu, nhag yame agelo rimini-pən ta tuk Meri nipig in rimnor tipin.

Josef mine Meri kimirərah Yesu miravən apa ye Nimə kape Kughen

²²⁻²⁴ Ye nipig a, tukmə kwajikovə kirik rarha, rimni mine nisini tukawəkeikei mwor sakrefaes kape nəspirien mamə, rəri-pən Loa kape Moses,* kini ruauə atuaturuk ye nipig kape Josef mine Meri mə tukwor məkna. Ror pən kirərəh Yesu mirhuvən Jerusalem, miravəh mak ye tanə kiraru uə yakwi-nətuən kiraru kini mwhopni, rəri-pən əmə loa yame Kughen Yermaru rimini.†

Kini kimiravəhsi-pən kwajikovə a kimi Kughen Yermaru. Nar a raməri-pən Nəgkiarieren kape Kughen yame ramni mimə,

“Nimrin nupan minə yerman, tukaməkeikei kivəhsi-pən əriə kimi Kughen Yermaru mə kafan minə.”

(Eks 13:2, 12)

Simeon mine Ana kimawəm Yesu, kawəgnəgin Kughen

²⁵ Kini huaru kirik ramarə apa Jerusalem, nhagin e Simeon. Kafan nimraghien in ratuatuk huvə, kini nipig mifam in raməri-pən nəgkiarieren kape Kughen. Kini in rameito kin nuəyen kape Kristo yame In tukruə mivəh

2:14: Luk 19:38   **2:19:** Luk 2:51   **2:21:** Luk 1:31   * **2:22-24:** Nakəm loa e ye Eks 13:2 mine
1 Saml 1:22-28.   † **2:22-24:** Loa e raməmir ye Lev 12:8.

mīragh nāmə Isrel. Kini Nanmīn kape Kughen ruə mīkuar yerkin. ²⁶ Nanmīn kape Kughen ruini-pən ta tukun mīmə tukrīpəh nīmḥəyen meriaji tukrəm Kristo yame Kughen Yermaru rīmīni mə tukrher-pə kīn. ²⁷ Kini Nanmīn kape Kughen rīmnor rīkin mə tukrauru-pən ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini Josef mīne Meri kīmīrəh Yesu mwaru-pən ye Nimə kape Kughen mə iriu tukwor narīmnar fam yame Loa kape Moses ramni. ²⁸ Məkneikīn Simeon rīmnəm Yesu, kīni mīrəh kīn kwermīn, kīni mamni vi vi Kughen mamni-pən tukun mīmə,

²⁹ “Kughen Yermaru, promes yame lk nīmīni tuk yo, naknor əfrakis.

Kini taktəkun ai, eighaan kīn yo, yorwok e kafam, pəh yakmhə ye nəmərīnuyen,

³⁰ meinai yaknəm kwajikovə e kīn nīmrik yame tukrīwəh mīragh narmamə.

³¹ Ik nīmnor apnəpeinə mə In tukrīvəh mīragh narmamə,

kīni narmamə m-fam tukharkun nar a.

³² In tukruə rəmhen kīn laet, mhajoun swatuk kīn nāmə ye kantri pīsīn pīsīn mīnə,

Kini narmamə tukhavəhsi-haktə nāmə Isrel tukun.”

³³ Kini rīm kwajikovə a mīne nīsīni kwakur pik kīn nəgkiarīen yame Simeon rīmīni iran. ³⁴ Kini Simeon rəhuak mīmə, “Pəh nīhuvəyen kape Kughen tukrurə tuk əmiru.” Kini mīni-pən tuk Meri, nīsīn kwajikovə a, mīmə,

“!Ərig-ru! Kughen rīmīrpen ta kwajikovə e mə tukror nāmə Isrel khapsaah tukhamīr,

kīni mə tukror mīn əriə khapsaah khavəh nīmraghien.

Kughen rīmīrpen pawk In mə In ror nīmṭətīen kīrik, mərig narmamə tukhani hah In. ³⁵ Ror pən tukəm əpu nərigīen has kape narmamə khapsaah.

Kini, Meri, rīkim tukrəmhə tukun rəmhen kīn yame yermamə kīrik ramhai rīkim kīn nau nisə.”

³⁶ Kini piahwaru kīrik ramarə aikīn, nhagin e Ana. In profet kīrik. In ji Fanuel, kwənərəus kape Aser kupən. Rīnəpīahuaru əgkəp. Nīpig rīmnāmətamaruə əmə, məri-pən kafan yerman. Mwarə kwis kape newk seven əmə, kwən a rīmhə. ³⁷ Rīmnarə pīsīn əmə məknaikīn meriaji mīpīəhuaru. Kini taktəkun ai kafan newk eiti fo. Nīpig mīfam in raməmīr ye Nimə kape Ehuə Kughen maməhuak, yenpig mīne yeraan. Matuakəm mīpəh nəvīgīnīen mə tukrəhuak kīmi Kughen. ³⁸ Kini in rīmauə atuatur ye nīpig yame Simeon raməgkiar kīn kwajikovə a. Kini piahwaru ai rīmīni vi vi Kughen tukun, kīni maməgkiar ye kwajikovə e kīmi narmamə mīfam yamə mīne kamhawhin mə Kristo tukrīrīsin nāmə Jerusalem.

Josef mīne Meri kīmīravən apa Nasaret

³⁹ Kini Josef mīne Meri kīmīwor narīmnar fam yame Loa kape Kughen Yermaru ramni, kīni mərḥīrerīg-pən imərisīr ikin Nasaret ye provīns e Galili. ⁴⁰ Kwajikovə a rīnehuə muiskai, muirkun huvə nar, kīni nīpig m-fam nīhuvəyen kape Kughen rukwar ye kafan nīmraghien.

Tamaruə e Yesu ramvən apa Nimə Ehuə kape Kughen

⁴¹ Ye newk mīnə fam, rīm Yesu mīne nīsīni kīmīravən apa Jerusalem mə tukwor lafet kape Pasova.‡ ⁴² Kini nīpig Yesu rīmīvəh newk twelef, kīmīwor norīen yame kawor hanə, kīni Yesu rīkwasīg kīn əriū mīrhīvən apa faktə ye lafet a. ⁴³ Kini lafet rīnor infamīen, kīni kafan mīnə kīmnharerīg mhavən

2:30: Aes 52:10; Luk 3:6; Taet 2:11   **2:32:** Aes 42:6; 49:6; 52:10   **2:34:** Aes 8:14; Mat 21:42; 1 Pita 2:8   **2:39:** Mat 2:23   ‡ **2:41:** Ye nīpig kape lafet kape Nəvīərokīnīen, uə Pasova, nāmə Isrel rīkīriə raməsīk Kughen rīmīwəh mīragh kwənərəus kupən kapəriə mīrəh-si ta əriə ye kwermī yamehuə kape Ijip. Əm-ru stori kape Pasova ye Eksodas 12:21-27.

iməriə ikin; mərig tamaruə Yesu In rīpəh nīkwasiɡien kīn rīmni mīne nīsini, maməmīr əmə apa Jerusalem. Kīni iriū kweinein. ⁴⁴ Krəmə-ta mə ramkwasiɡ kīn əriə. Kīni kīmīsəriwək mamhavən tuk nīpīɡ piəpiə kīrik. Mīpīrərikakun mwarha-kīn yerki kwənərəus kapəriū mīne iriū mīnə tīksin. ⁴⁵ Mərig kīrapəh nīwəmien In, mwarha-kīn, mīrarerīɡ mīravən Jerusalem. ⁴⁶ Kwarha-kīn In nīpīɡ kīsīsər, kīni mīpiwəm apa ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Ramkwətə iriə nəmhajoun mīnə, mamətəriɡ kīn əriə. Kīni mamaiyoh əriə kīn narīmnar tīksin. ⁴⁷ Kīni narmamə mīfam kīmīsəriɡ In, kīsakur tuk kafan nīrkunien mīne nhorpīnien nəɡkiarīen mīnə kafan. ⁴⁸ Kīni rīmni mīne nīsini kīmīwəm In, kwakur pīk kīn. Kīni nīsini rīmīni-pən tukun mīmə, “Narīk. ?Nīmnhawor mor məkneikīn irəmru? !Əriɡ-ru! !Kīmru rīmīm, rīkimru rəmħə pīk tuk ik, kīni yakwarha-kīn pīk ik!”

⁴⁹ Mərig In rīni-pən tuk əriū mīmə, “?Nakawarha-kīn Yo tuk naha? Tukmə ror nakrapəh nīrarkunien mə Yo jakaməkeikei maməmīr ye Nīmə kape Rīmīk.” ⁵⁰ Mərig iriū kīrapəh nīrarkunien nīprai nəɡkiarīen yame rīmīni-pən tuk əriū.

⁵¹ Kīni In rīkwasiɡ kīn əriū, mīrheiwaiyu mīrhivən apa Nasaret. Kīni In rīmīsiəi əriū mamor nəkwairiū. Mərig nīpīɡ mīfam nīsini ramətəriɡ kīn narīmnar mīnə fam a. ⁵² Kīni Yesu nīpran ramehuə, kīni kafan nīrkunien ramhaktə pīk. Kīni ye nīpīɡ mīfam, Kughen mīne narmamə, rīkiriə ragien əmə tukun.

3

Jon Baptaes raməvsao-ərhav kīn nəɡkiarīen kape Kughen (Mat 3:1-12; Mak 1:1-8; Jon 1:19-28)

¹ Kwasiɡ ikin ye narīmnar mīnə a, yemə Rom kīrik, nhagin e Taebirias Sisa, in ramehuə ye provins mīnə fam kape Rom. Kīni ye nīpīɡ in rīnamarmaru meriaji newk fiftin, kīni kwermīn mīnə tīksin e: Herod Antipas ramehuə ye provins e Galili; mīne piauni Filip in ramehuə ye provins mir e Ituria mīne Trakonaetas, mīne Lisantias ramehuə ye provins e Abilin, mīne Ponjes Paelat in gavman kape provins e Judia. ² In e ye nīpīɡ atuətuk kape Anas mīne Kaefas yame iriū jif pris mir.

Ye nīpīɡ a, Jon, jī Sekarəea, yame rīnehuə ta ai, mamarə apa ikin ruhiko ikin, kīni Kughen rīmivəh-sipən nəɡkiarīen kīrik kīmīn. ³ Kīni in rīmnoqrən apomh pən ikin mīnə ipakə tuk nu apa Jodan maməvsao-ərhav kīn nəɡkiarīen kape Kughen. In mamni-pən mīmə narmamə tukasəkeikei mīsarar ye nəriɡien kapəriə tuk təvhəgə has, kīni mhavən tuk Kughen mə In tukrəspir norien has mīnə kapəriə. Kīni mə nīmətətien kīrik e, tukor baptaes irəriə. ⁴ In rəri-pən əmə nəɡkiarīen yame Aesea rīmīrai kupən ye nəkwəkwə kafan mīmə, “Kwən kīrik ramokrən ehuə apa ikin ruhiko ikin mamni mīmə, ‘Kīmīə taksor apnəpeinə ye swatuk kape Yermaru, kīni mīsor kafan swatuk ratuətuk.

⁵ Nīkwətanə mīnə fam tuksuun huvə, kīni tukwas mīnə mīne nahawk mīnə fam tuksətən-ətən, kīni swatuk iko iko mīnə tukərəhu atuətuk, kīni swatuk yame rapəjiapət tukəkeikei kor rīpiə.

⁶ Kīni narmamə mīfam tuksəm swatuk kape Kughen tuk nīvəh-mīraghien narmamə.’” *(Aes 40:3-5)*

⁷ Kīni ye nīpīɡ a, narmamə khapsaah kīmnhavən tuk Jon mə in tukror baptaes irəriə; mərig rīni-pən tuk əriə mīmə, “!Kīmīə naksahas rəmhen əmə kīn snek yamə mīne kasərhwopah! Pəh nien mə tuktu, Kughen ror

niemhaa mivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. ?Mərig, pa ramni mə to kimiə nakharkun nisaptayen kin? ⁸ Sor narimnar tiksın yamə rhuvə mə tuksəm mə nakwəsəpəh əfrakis norien has minə kini mhavən tuk Kughen. Nəfrakisien mə kimiə kwənərəus kape Ebrahim, mərig rikimiə tukripəh nəsikien mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əmiə mhawor kimiə kwənərəus kape Ebrahim. !Nikam, in nar apnapig əmə! Yakamni-pre tuk əmiə mə Kughen rirkun nor-min-ien kapiet apnapig ruə rəmhen kin kwənərəus kape Ebrahim. ⁹ Kini taktəkun ai, Kughen rinərer matuk ta mə tukrərəru nuknei nai. Kini tukmə nai kirik ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrərəru marakikin-pən ye nap.”*

¹⁰ Kini kwhen ehuə a kimisaiyoh Jon mhamə, “?Mərig, naha nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹¹ Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Tukmə kafam neipən kiraru, vəhsi-pən kirik kimi yermamə yame kafan rirkək. Kini tukmə nam nəviginien rarə, əhi-pən tiksın kimi narmamə yamə mine nəriə rirkək.”

¹² Kini narmamə tiksın yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimnhauə mə Jon tukor baptaes irəriə, kin misaiyoh in mhamə, “?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

¹³ Kini Jon rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhavəh-sitayen mane tuk narmamə rapita yame rəmhen mə takhavəh.”

¹⁴ Kini mobael minə tiksın kimisaiyoh min mhamə, “? Mərig rhawor irəmawə? ?Naha e nhagin kimawə jakasəkeikei misor?”

Kini in rini-pən tuk əriə mīmə, “Takhapəh nhaviyen niginien kimi narmamə mhamə, ‘Tukmə nakhapəh nhavəh-si-pəyen mane, kini jaksor nəmhəyen kimi əmiə, uə jaksor əmiə naksarer ye nimri mirh kini yakhani hah əmiə.’ Mərig rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk nərok atuatur kapəmiə.”

¹⁵ Kini narmamə minə a kasəm misəm, rikiriə ruh mə tukmə ror Jon in Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin. ¹⁶ Mərig Jon rhorpin nətərigien kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes irəmiə kin nu, mərig yermamə kirik tukripiuə yame kafan nəsaninien mine nehuəyen rapita yo. Kini yo ye tanə əgkəp; yakpəh nəmhenien mə to yakənimkur mirisin ta nəərəus ye kafan sandel. Kini In tukror baptaes irəmiə ye Nanmin kape Kughen mine nap.

¹⁷ In ramərer matuk tuk nəmien norien kape narmamə maməwhai əriə, nəmə huvə minə mine nəmə has minə. Rəmhen əmə kin yame yeməsim ravəh safel tuk nəspir-tayen tiki kwənkwai wit mə tukripik nimitin yame rhuvə. Narmamə yamə mine khahuvə kisəmhen kin nimit wit, ripik əriə mamvən yerkwanu. Mərig narmamə has kisəmhen kin tiki kwənkwai wit, ramarakikin-pən əriə ye nap ehuə yame ramuək rerin.”

¹⁸ Kini Jon ramni-ərhav nəgkiarien ripsaah mamor kwirig kin kimi narmamə mə tukripi-pə nətərigien kape narmamə khauə tuk Kughen.

Herod rimivəh-sipən Jon Baptaes ye kalabus (Mak 6:14-29)

¹⁹ Ye nipig a, Herod Antipas rimikir ta Herodias in e piahwaru kape piauni, kini mamor narimnar ripsaah yame rahas. Mərig Jon rokrən skai kimin tukun. ²⁰ Ror pən Herod rimnəsik əpnis pən min ye norien has kafan mivəhsi-pən Jon ye kalabus.

3:7: Mat 12:34; 23:33

3:8: Jon 8:33,39

*

3:9: Jon Baptaes raməgkiar skai kimi Farisi mine Sadusi, yamə mine khamə ta mə Kughen tukraməkeikei mivəh miragh əriə meinai iriə ji Ebrahim minə. Nuhpikinien ye nai yame Kughen tukrərəru ramhajoun mə Kughen tukrəkir norien kape narmamə, kini yamə mine khapəh nisorien norien huvə, Kughen tukriyəh-si-pən narpinien kimi əriə.

3:9: Mat

7:19

3:12: Luk 7:29

3:16: Wok 13:25

3:19: Mat 14:3-4; Mak 6:17-18

*Jon rimnor baptaes ye Yesu
(Mat 3:13-17; Mak 1:9-11)*

²¹ Məriḡ kwasig ikin Jon rīvən ye kalabus, kini in rīnamor baptaes ye narmamə, kini Yesu mīn rīmavən, Jon ror baptaes iran. Kini nīpig Yesu rīnnaməhuak, Kughen rīmnhitə ye neai, ²² kini Nanmīn kape Kughen rīsifaktə meiwaiyu iran, nīpran rəmhen kīn mak ye tanə, kini nəḡkiarīen kīrik rīsī-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Ik narīk keikei; rīkīk ragien pīk tuk ik.”

Rip Yesu mīnə

²³ Nīpig Yesu rīmīrikakun kafan wok, kafan newk rəmhen kīn toti. Narmamə khamə ta mə in ji Josef.

Kini Josef in ji Heli,

²⁴ Heli in ji Matat,

Matat in ji Livae,

Livae in ji Melki,

Melki in ji Janae,

Janae in ji Josef

²⁵ Josef in ji Matatias,

Matatias in ji Amos,

Amos in ji Neham,

Neham in ji Esli,

Esli in ji Nangae,

²⁶ Nangae in ji Mahat,

Mahat in ji Matatias,

Matatias in ji Semein,

Semein in ji Josek,

Josek in ji Joda,

²⁷ Joda in ji Joanan,

Joanan in ji Resa,

Resa in ji Serubabel,

Serubabel in ji Sealtiel,

Sealtiel in ji Neri,

²⁸ Neri in ji Melki,

Melki in ji Adi,

Adi in ji Kosam,

Kosam in ji Elmadam,

Elmadam in ji Ere,

²⁹ Ere in ji Josua,

Josua in ji Eliesa,

Eliesa in ji Jorim,

Jorim in ji Matat,

Matat in ji Livae,

³⁰ Livae in ji Simeon,

Simeon in ji Juda,

Juda in ji Josef,

Josef in ji Jonam,

Jonam in ji Eliakim,

³¹ Eliakim in ji Melea,

Melea in ji Mena,

Mena in ji Matataha,

Matataha in ji Natan,

Natan in ji Deved,
³² Deved in ji Jese,
 Jese in ji Obed,
 Obed in ji Boas,
 Boas in ji Salmon,
 Salmon in ji Nason,
³³ Nason in ji Aminadab,
 Aminadab in ji Admin,
 Admin in ji Ani,
 Ani in ji Hesron,
 Hesron in ji Peres,
 Peres in ji Juda,
³⁴ Juda in ji Jekob,
 Jekob in ji Aesak,
 Aesak in ji Ebrahim
 Ebrahim in ji Teraha,
 Teraha in ji Neho
³⁵ Neho in ji Serug,
 Serug in ji Rehu,
 Rehu in ji Peleg,
 Peleg in ji Eba,
 Eba in ji Sela,
³⁶ Sela in ji Kenan,
 Kenan in ji Apaksad,
 Apaksad in ji Sem,
 Sem in ji Noa,
 Noa in ji Lamek,
³⁷ Lamek in ji Metusela,
 Metusela in ji Inok,
 Inok in ji Jared,
 Jared in ji Mahalalel,
 Mahalalel in ji Kenan,
³⁸ Kenan in ji Enos,
 Enos in ji Set,
 Set in ji Adam,
 kini Adam in ramsi-pən tuk Kughen.

4

Setan rimivəhsi-pən wəhsi-pən kimi Yesu
(Mat 4:1-11; Mak 1:12-13)

¹ Nanmın kape Kughen rimikuar ye nimraghien kape Yesu, kini ye nipig ruasi-pən ye nu apa Jodan, Nanmın kape Kughen rikir In mivən apa ikin ruhiko ikin. ² Aikin, Setan ramarkut mə tukrukrao ye nərigien kafan kape nipig foti. Ye nipig minə fam a, In rapəh nəviginien, kini ye nipig infamien, nikumhə rəs pik. ³ Kini Setan rini-pən tukun mimə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrah, ni-pən tuk kapier e mə rukreikin muə mor bred kin.” ⁴ Mərig Yesu rhorpin mimə, “Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Yermamə ripəh nimraghien əmə ye nəviginien.’” (Dut 8:3)

⁵ Məkneikin Setan rikir Yesu mivən apa ye tukwas apomh kirik, kini taktəkun əmə, rhajoun In kin kantri minə fam ye tokrei tanə, ⁶ kini mini-pən

tukun mimə, “Yo jakərahū-pre narmaruyen ye tanimtanə ye kwermim, mine nautə kapəriə minə fam, meinai narimnar mifam a raməmīr ye kwermik, kini yakirkun neighan-pənien kin kimi naha yermamə yame yakorkeikei mə jakvəhsi-pən kimin. ⁷ Kini tukmə nakəhuak kimi yo, narimnar m-fam ai ik takor kafam kin.”

⁸ Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mimə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, ‘Taksəhuak əmə kimi kapəriə Yermaru Kughen, misəri-pən əmə kafan nərigien.’ *(Dut 6:13)*”

⁹ Məkneikin Setan rikir In mərip In apa Jerusalem mhaktə ye tokrei Nimə Ehuə kape Kughen apa yerpirig əgkəp. Kini mini-pən tukun mimə, “Tukmə ik Ji Kughen əfrakis, iv-ərhav-ru ikin e, ¹⁰ meinai kimirai kimə,

“In tukrher-pə kin agelo minə kafan khauə masarha huvə tuk ik.

¹¹ Tukharaptəəkīn ik kin kwermiriə mə takpəh nowhan-pənien nihum ye kapier kirik.’” *(Sam 91:11, 12)*

¹² Mərig Yesu rhorpin kafan nəgkiarien mimə, “Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Takhapəh nisəm-əsaahyen kapəriə Kughen Yermaru mə ramarha huvə əfrakis tuk əmiə uə nikam.’” *(Dut 6:16)*”

¹³ Kini Setan ror infamien ye nivəhsi-pən vəhsi-pənien kimi Yesu; məkneikin, mapitan kin Yesu mawhin nipig huvə yame tukruə min tukun.

*Yesu rimirikakun kafan wok
(Mat 4:12-17; Mak 1:14-15)*

¹⁴ Kini ai, Yesu rimirerig-pən Galili, kini nəsaninien kape Nanmin kape Kughen rimikuar ye nimraghien kafan. Kini kimnəvsao kin In rarkurao ye tanə a. ¹⁵ Kini Yesu rimnhajoun ye nimə kape nofuginien minə, kini narmamə m-fam khani vi vi In.

Nəmə ime Yesu kimisəpəh In

¹⁶ Kini Yesu rimauə Nasaret, aikin rimnehuə ikin kupən. Kini ye Sabat kirik, In rimavən ye nimə kape nofuginien rəmhen əmə kin yame ramor hanə. Kini mərer mə tukrəvhəikin Nəkwəkwə kape Kughen, ¹⁷ kini kivəhsi-pən nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin yame profet Aesaea rimirai kupən. Kini ruhatukin nəkwəkwə məm nəgkiarien yame Aesaea rimirai yame ramni mimə,

¹⁸ “Nanmin kape Kughen ramarə irak

meinai In rimirpen yo,

jakəvsao-ərhav kin nəgkiarien huvə kimi yavən hah minə.

Kini In rher-pə kin yo mə jakvən mamni-pən tuk narmamə yamə mine kivəhsi-pən əriə ye kalabus mə tukirisin əriə,

kini mini-pən tuk nimirin pis minə mə tuksəm min nar.

Kini rher-pə kin yo mə jakrisin narmamə yamə mine kasəmīr ye kwermi narmamə pisin masərig rahah,

¹⁹ mamni-ərhav mə nipig ruauə ta yame Kughen Yermaru tukrhajoun kafan nihuvəyen mivəh miragh narmamə.” *(Aes 61:1, 2)*

²⁰ Yesu rimnəhueikin ta nəkwəkwə a, kini meiwaiyu mivəhsi-pən min kimi yermamə yame ramarha huvə tuk nəkwəkwə minə, kini mamkwətə mə tukrəvhag kimi narmamə. Kini narmamə m-fam ye nimə kape nofuginien kasarha tim tim iran. ²¹ Kini In raməgkiar kimi əriə mamni min mimə, “Taktəkun ai, ye nipig yame nimisərig Nəkwəkwə e Kape Kughen, niniyen a ruauə minor nəfrakisien kin.”

²² Kini narmamə mifam kasəgnəgin In, kini kisakur pik tuk nəgkiarieren huvə yamə mine ramni, kini misaiyoh əriə minə mhamə, “?Mərig kwən e In ji Josef əmə uə?”

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakirkun mə takpihani nəgkiarieren akwas e tuk yo yame ramni mimə, ‘Dokta, or huvə atuk-ru nīpram,’ mhani min mhamə, ‘Narimnar yamə mine yimisərig mə nimnor ta apa Kapaneam, rhuvə mə takuə mor min e, imam ikin.’ ²⁴ Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə narmamə to khapəh nhasaiyen profet kirik yame ramsi-pən irəriə. ²⁵ Ye nīpig kape Elaeja, nəhig rīpəh nīpien newk kisəsər mine makuə sikis, kini nīkumhə ravən ikin minə fam, nəviginien rīrkək. Kini yakni nəfrakisien tuk əmiə mimə, ye nīpig a nīpiahuaru kimhə tan kin əriə khapsaah e Isrel, ²⁶ mərig pəh nien mə Kughen rher-pə kin Elaeja mə tukrivən masitu irəriə. Nikam. In rher-pə kin mə tukrasitu əmə ye piahwaru kirik yerkwanu Jarefat apa ye provins e Saedon. Mərig piahwaru a pəh nien mə pian Isrel. ²⁷ Kini ye nīpig kape profet e Elisa, narmamə khapsaah kimnisarə Isrel yamə mine kamhawəh nəmhəyen e ‘leprosi’* mərig Elisa rīpəh nor-huvəyen kirik. Mərig in rimnor huvə əmə kwən Siria e Neman, yame pəh nien mə yemə Isrel.”

²⁸ Narmamə ye nimə kape nofuginien kimisərig nəgkiarieren a, niemhaa rhai pik əriə m-fam. ²⁹ Kini kisasar mharəh In, misəkəkin mhatərhav yerkwanu, mhavən misokrig ye tukwas yame kimnor taon ikin, mə tuksarkwərhav kin apa ikəutən. ³⁰ Mərig Yesu rīvən-pən ta ye kwənimrheriə, map.

*Yesu rimnəko ta yarmhə ye yermamə kirik
(Mak 1:21-28)*

³¹ Kini Yesu rimneiwaiyu apa Kapaneam, taon kirik ye provins e Galili. Kini ye Sabat kirik, In raməvhag kimi narmamə. ³² Kini narmamə kimisərig nəgkiarieren kafan, kimisakur kin, meinai nəgkiarieren kafan, nanmin aikin.

³³ Kini ye nəkwai nimə kape nofuginien, kwən kirik aikin yame nanmin has ramərer-pən iran. Kini in rokr-apomh mimə, ³⁴ “!Eh, Yesu, yemə Nasaret! ? Rhawor? ?Nimauə mə takoriah əmawə uə? Yakwirkun ta ik. !Ik yemə rhakə kape Kughen!” ³⁵ Mərig Yesu rimnəgkiar skai kimin mimə, “!Ah, pim! !Eta ye kwən e!” Kwən a ramərer ye kwerkwan irəriə, məkneikin nanmin hah a rəsua kin reiwaiyu mowhan ye nimoptanə, map ta iran, kini mīpəh noriahyen in.

³⁶ Kini narmamə m-fam aikin a kisakur kin, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Eh! Nəgkiarieren pisin kirik e. Kwən a kafan nəgkiarieren nanmin aikin. Tukmə In rəgkiar kimi nanmin has minə, kasəta ye narmamə.” ³⁷ Kini nəvsaoyen kape Yesu rītərhav markurao ye tanə a.

*Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah
(Mat 8:14-17; Mak 1:29-34)*

³⁸ Aikin, Yesu rarar, mītərhav ye nimə kape nofuginien mivən apa nimə kape Saemon Pita†. Ye nīpig a, kuhu Saemon ramhə maməpan pik, kini iriə kisaiyoh-pən Yesu mə tukror huvə. ³⁹ Kini Yesu rərer ipakə tukun, məgkiar skai kimi nəpanien, nəpanien rəta. Taktəkun əmə piahwaru a rərer, mivən miruk ta nəriə nəviginien.

⁴⁰ Kini nīpig mirh natukrivə‡, narmamə kimnhapik narmamə m-fam yamə mine kamhamhə, mhavən tuk Yesu. Kini In rərəhu-pən kwermīn irəriə

4:22: Luk 3:23; Jon 6:42   4:24: Jon 4:44   4:25: 1 King 17:1,7   4:26: 1 King 17:8-16

* 4:27: Leprosi in nəmhəyen skai kirik yame raməmīr ye tiki yermamə.   4:27: 2 King 5:1-14

4:32: Mat 7:28-29   † 4:38: Nīpig kirik, kamokrən kin Saemon Pita kimə, ‘Saemon.’ Kini nīpig kirik, kamokrən kin kimə, ‘Pita.’   ‡ 4:40: Nəmə Isrel, rikiriə rimnəsik mə Loa kape Moses ramni-əhu mə tukpəh nīrəhyen yermamə ye Sabat. Mərig nīpig mirh rimiviə, Sabat rīnor infamien en, kini kirkun nīrəhyen yermamə.

kirikianə kirikianə, kini iriə m-fam kisəsanin. ⁴¹ Kini yarmhə minə min kamhatərhav misap ye narmamə khapsaah, misokrən apomh mhamə, “!Ik Ji Kughen!” Mərig Yesu rəgkiar skai kimi əriə mətapig kin əriə tuk nəgkiarieren meinai iriə kwənharkun ta mə In Kristo yame Kughen rimmher-pə kin.

⁴² Kəni rikwamer kin, Yesu ritərhav aikin a, mivən apa ikin kirik. Mərig narmamə kimisarha-kin In, kini nipig kimisəm, khauə tukun misarkut mhamə tukhani-əhu mhamə In tukripəh nəpəhyen əriə. ⁴³ Mərig əmə Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nikam. Yo jakaməkeikei mivən yerkwanu pisin pisin minə, mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape narmaruyen kape Kughen, meinai Kughen rimmher-pə kin yo mə jakor məkneikin.”

⁴⁴ Kini In rimavən mameriwək ye tanə Judia mamni-ərhav nəgkiarieren kape Kughen ye nimə kape nofuginien minə.

5

Aposol yamə mine Yesu rimməkupən mokrən kin əriə

(Mat 4:18-22; Mak 1:16-20) ¹ Nipig kirik, Yesu rərer ye nikar-kar nu ehua

kamni kimə Galili*, kini narmamə khapsaah kimnhauə misərer rarkurao iran mhamə tuksərig nəgkiarieren kape Kughen. ² Kini In rimməm kwaji rao kiraru yame narmamə kape niviyen kəməm kimnhapəh kawərer ye nipakir misaikwas ye kapəriə net minə. ³ Məkneikin Yesu ratpən ye rao kape Saemon Pita, mini-pən tukun mə tukrivi-pirə rao. Saemon rivi-pirə rao, kini Yesu rəkwətə-pən aikin maməvhag kimi narmamə.

⁴ Yesu rimməgkiar infamien, kini mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon, əsuə. Pəh khavən apa ikəmnim, pəh naksaruk kin net minə mhavi kəməm tiksın.”

⁵ Mərig Saemon rini-pən tukun mimə, “Yemehua, yenpig, yimisarkut pik tuk nar e miseriaji reraan, mərig yimmhapəh niviyen kəməm kirik. Mərig ik nakmə tukhavən min, ror pən, pəh khavən misaruk min kin net minə.”

⁶ Khavhirə, misaruk kin net minə, mhavi kəməm khapsaah pik, ror net minə kapəriə khakwar huvə kin kəməm, mharikakun miseikus net minə.

⁷ Kini iriə kisokrən-pən kin iriə minə tiksın ye rao min kirik mhamə tukhauə misasitu irəriə. Kini khauə misarakə-pən kin kəməm ye rao mir a kwəkrig, ipakə əmə rao mir kwəmnim.

⁸ Kini Saemon Pita rimməm, kini rənimkur-pən tuk Yesu mamni mimə, “Yermaru. !Yuvən isok tuk yo, meinai yo yakpəh nəmhenien! Yo yor təvhagə hah kirik.” ⁹ In rimməgkiar məknaikin meinai in mine narmamə minə a ye rao mir, kimisakur pik kin kəməm khapsaah yamə mine kimnhavi. ¹⁰ Kini Jemes mine Jon, ji Sebedi mir, yamə mir e kawor wok irisir Saemon, iriu min kimiwakur pik kin.

Mərig Yesu rini-pən tuk Saemon mimə, “Pəh niginien. Ik yermamə kape niviyen kəməm. Mərig taktəkun ai mamvən, ik takvi-pə narmamə.” ¹¹ Ror pən, kimnhavi-fiak kapəriə rao minə, misəpəh narimnar mi-fam mhakwasig əmə kin Yesu, kini mhauə kafan narmamə minə.

Yesu rimmnor huvə yermamə kirik yame ravəh nəmhəyen autən ye tikin† *(Mat 8:1-4; Mak 1:40-45)*

4:41: Mat 8:29; Mak 3:11-12   **4:44:** Mak 1:35-39; Mat 4:23   * **5:1:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mimə, “nu apa Genesaret.”   **5:1:** Mat 13:1-2; Mak 3:9-10   **5:5:** Jon 21:3-8   **5:11:** Mat 19:27

† **5:11:** Ye Nəkwəkwə kape Kughen, nəgkiarieren e ‘leprosi’ raməgkiar ye nəmhəyen pisin pisin minə kape tikim. Nəmhəyen minə e kasoriah tikim, kini Loa kape Moses ramni mə yermamə yame ravəh nəmhəyen məkna, in rəmkimik ye nimri Kughen. Əvheikin Levitikas yame rehua 13-14.

¹² Nipig kirik, Yesu rimneriwək mivən yerkwanu kirik, kini kwən kirik yame ravəh nəmhayen e leprosi, kini nımhayen ai rivəh fam nipran. Kini rəm Yesu, rəriwək muə tukun, meiwaiyu, mənım-pən nipəghigin ye nımoptanə, kini mamasək ətgin Yesu mımə, “Yermaru, tukmə nakirkun mə to nakor huvə yo, or huvə yo, məspir ta nəmkimik irak.”

¹³ Kini Yesu rərao-pən mırıp kwən a, mımə, “Əwəh. Yakorkeikei mə jakor. ! Əsanin!” Kini taktəkun əmə nəmhayen e leprosi rəta.

¹⁴ Mərig Yesu rımını-əhu in mımə, “Takpəh nini-əravyen narımınar mınə e kimi narmamə. Mərig yuvən məm pris kirik pəh in rəm mə nipram rınor məknen. Kini or sakrefaes kimi Kughen rəri-pən yame Loa kape Moses rımını ye yermamə kirik yame kafan leprosi ruirkək, pəh narmamə tukharkun mə nəfrakisien nakwahuvə, kini kafam nəmkimik ruirkək.”

¹⁵ Mərig nəvsaoyen kape Yesu ramtərhav mamvən ikin mınə fam, kini narmamə khapsaah kamhauə mə tuksətərig kin kafan nəgkiarien kini mhamə In tukror huvə nəmhayen mınə kapəriə. ¹⁶ Mərig, nipig ripsaah, In ramvən pisin əmə apa ikin kirkək ikin, maməhuak.

*Yesu rımınor huvə yermamə kirik nipran rımhə
(Mat 9:1-8; Mak 2:1-12)*

¹⁷ Nipig kirik, Yesu rımnhajoun apa nimə kirik, kini Farisi mınə, mine nəmhajoun mınə kape Loa kape Moses, iriə kasəkwətə min aikin. Kimnhasipən apa yerkwanu mınə apa provins mir e Galili, mine Judia, mine Jerusalem. Kini nəsaninien kape Kughen Yermaru ramarə tuk Yesu mə tukror huvə narmamə yamə mine kamhamhə. ¹⁸ Ye nipig a, narmamə tiksın kimnharəh kwən kirik mhauə yame ramapir-pən əmə ye nikaokao, meinai nipran rımhə. Kini iriə kisorkeikei mə tukharəh misərəhu-pən ye nihu Yesu. ¹⁹ Mərig kiseinein mə tukshawor mhavən imə, meinai narmamə khapsaah aikin. Kini kimnhavən apa ye tokrei nimə, misəhipu ta nikar nimə kirik, mharəh nikaokao yermamə ramapir-pən iran, mhavi, reiwaiyu-pən ye kwerkwan ye narmamə, ipakə əmə tuk Yesu.

²⁰ Kini Yesu rəm nhatətəyen kapəriə mını-pən tuk kwən a mımə, “Yo kirik. Kafam norien has mınə, yakwərəh-si ta fam narpinien iran.”

²¹ Mərig nəmhajoun kape Loa kape Moses mine Farisi mınə, rikiriə rəsik mımə, “?Kwən e raməgkiar məkne, mamni hah Kughen. Kughen pisin əmə In rirkun nivəh-sitayen narpinien kape norien has kape narmamə. ?Pa min to rivəh-si ta?” ²² Mərig Yesu In ruirkun ta əmə kapəriə nətərigien, kini mını-pən tuk əriə mımə, “?Rhawor e nakasətərig məkneikin? ²³ ?Jakni-pən naha tuk yermamə a, kini kimiə nakasəm əfrakis? ?Mə jakni-pən tukun mə narpinien kape kafan təvhagə hah yakwərəh-si-ta ta? ?Uə mə jakni-pən tukun mə tukrhekimter meriwək mamvən? ²⁴ Mərig yakorkeikei mə jakor yo mə takharkun mə yo, Ji Yermamə, yakvəh nehuəyen ye tokrei tanə tuk nivəh-sitayen narpinien kape təvhagə has.” Kini marə mını-pən tuk kwən a mımə, “Yakamni-pre tuk ik mə, takhekimter, mırəh kafam nikaokao mamvən imam yerkwanu.”

²⁵ Kini taktəkun əmə, kwən a rhekimter, mırəh kafan nikaokao məriwək maməgnəgin Kughen mamvən. ²⁶ Kini iriə m-fam kisakur pik kin, masəgnəgin Kughen. Khagin, mhamə, “Man, kimisəm əfrakis nar apsipis mınə e towei.”

Yesu rımnokrən kin Livae

²⁷ Kwasig ikin ye narımınar mınə e, Yesu ritərhav maməriwək mamvən, kini məm kwən kirik yame ramərer tuk mane kape takis, nhagin e Livae. Ramkwətə ikin kamərok takis ikin. Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “Yuə,

mikwasig kin Yo.” ²⁸ Mækneikin rimnəpəh narimnar fam kafan, mərəer, mikwasig kin Yesu.

²⁹ Kini ai, Livae rimaraptərəkin nəviginien ehuə kirik kape Yesu ye nimə kafan. Kini narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine narmamə apnapig minə, kimnhavən misəkwətə iriə min, mə tuksəvigin kwis. ³⁰ Mərig Farisi minə mine narmamə min tiksın irəriə yamə mine iriə nəmhajoun kape Loa kape Moses, rikiriə rapəh nagienien, kini mhani-pən tuk narmamə kape Yesu minə mhamə, “?Rhawor e nakasəvigin kwis kimiə narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis mine yor təvhagə has minə?”

³¹ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Pəh nien mə narmamə yamə mine kisəsanin khavən masəm dokta. Mərig narmamə yamə mine kamhamhə, tukasəkeikei mhavən misəm dokta. ³² Pəh nien mə Yo yimauə mə jakokrən kin narmamə yamə mine kwəsatuatuk ta. Nīkam. Yimauə mə jakokrən kin yor təvhagə has minə, mə tuksarar ye kapəriə nərigien.”

Nhajounien kape Yesu in rivi, nhajounien kape loa in nəkwəs
(Mat 9:14-17; Mak 2:18-22)

³³ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Emru. Narmamə kape Jon Bap-
taes, nipig ripsaah kisəpəh nəviginien masəhuak kimi Kughen; mine Farisi
minə min. ?Mərig rhawor kafam narmamə minə kasəvigin əmə mamharpin?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “?Nipig kimiə nakmasor nəviginien
kape yerman yame rimnarkurək pə pə, mərig nakhani-əhu in minə tiksın mə
tukhapəh nisəviginien uə? !Nīkam! ³⁵ Mərig tukripior nipig yame narmamə
tukhawəhsi-ta Yerman e yame rimnarkurək pə pə tuk In minə tiksın. Kini ye
nipig a in a, In minə tiksın tuksəpəh nəviginien iran.” ‡

³⁶ Kini Yesu rimini min nuhpikinien kirik tuk əriə mimə, “To yermamə kirik
ripəh niwəhyen kwonmut neipən vi kirik kini mijir-pən ye neipən mətīt kafan
yame rimneikus. To ror məkna kin, kini tukroriah kwonmut neipən yame
rivi, kini neipən vi tukripəh nəmir-pən-tim-tim-ien ye neipən mətīt. ³⁷ Kini
to yermamə kirik ripəh niwəhyen waen vi kini mivi-pən ye tiki waen mətīt.
To ramor məkna kin, kini waen a ye tiki waen mətīt tukrəmətēih, kini waen
tukrai yu. ³⁸ Nīkam. Waen vi tukaməkeikei kivi-pən ye tiki waen vi. ³⁹ Kini
yermamə yame ruinim ta waen, in ripəh norkeikeiyen mə tukrinim waen vi,
mərig in ramni mimə, ‘Waen akwas in rhuvə rapita.’ ”

6

Narmamə kape Yesu kimisətim wit ye Sabat
(Mat 12:1-8; Mak 2:23-28)

¹ Kini ye Sabat kirik, Yesu mine kafan narmamə mine kimiseriwək mhavən
yerki wit tiksın, kini kafan narmamə mine kimisətim wit tiksın misəkwai-
əkwei, masən kwənkwan. ² Mərig Farisi minə tiksın kimnhani mhamə, “!Eh!
Sabat e towei, mərig iriə kasor wok masakapir Loa kape Moses. ?Rhawor
kafam narmamə kasor məkna kin?”

³ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə ror nakhapəh
nisəvheikinien nəvsaoyen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməvsao kən
norien yame King Deved rimnor kupən, yame in mine kafan narmamə minə,
nəriə nəviginien ramrirkək, kisəmkərəv. ⁴ Mərig, Deved rimavən ye Nimə Ehuə
kape Kughen mən bred yame pris minə kwənhawəhsipən-ta kimi Kughen.
Kini mərig Deved rimivəhsi-pən min kimi kafan narmamə kisən min.* Kini

5:30: Luk 15:1-2   **5:34:** Jon 3:29   ‡ **5:35:** “Yermamə yame rimnarkurək pə pə,” nipran e Yesu.

Mine “In minə tiksın” nipran e Kristen minə.   **6:1:** Dut 23:25   * **6:4:** Stori e raməmir ye 1 Saml 21:1-6.

məriḡ bred a, ye Loa kape Moses ramni mə narmamə apnapig tukhapəh nisəniēn. Məriḡ pris minə əmə kharkun nisəniēn.”⁵ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “Yo, Ji Yermamə, Yo yakamarmaru ye Sabat.”

*Yesu rimmor huvə yermamə ye Sabat
(Mat 12:9-14; Mak 3:1-6)*

⁶ Kini ye Sabat min kirik, Yesu rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien, maməwhag kimi narmamə. Kini aikin a, kwən kirik aikin yame kwermīn matuk rimhə mīrpəvin. ⁷ Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses minə mine Farisi minə kimisarkut mə tuksəm-ru naha nhagin yame tukhani hah Yesu iran, misarha əterik mə tuksəm-ru mə Yesu to ror huvə kwən a ye Sabat uə nikam. ⁸ Məriḡ Yesu ruirkun ta nərigien kapəriə, kini mini-pən tuk yermamə yame kwermīn rimhə mīrpəvin mīmə, “Yuə, mərer ye nimri narmamə m-fam.” Kini rivən mərer əkupən. ⁹ Kini Yesu rimi-pən tuk əriə mīmə, “?Loa kape Moses ramni mə nakharkun nisorien naha nhagin ye Sabat? ?Ramni mə takasor norien huvə uə takasor norien has? ?Mə takshopni yermamə uə takhavəh mīragh yermamə?” ¹⁰ Kini rimnarha məərəao irəriə, mini-pən tuk kwən a mīmə, “Huatur kin kwermīn.” Kini ruatur kin kwermīn, rhuvə əgkəp. ¹¹ Məriḡ niemhaa rhai pik narmamə minə a, kimnhavən, mhani-pən tuk əriə minə mə tukshawor pən iran mine ye Yesu.

*Yesu rimirpen kafan aposol minə twelef
(Mat 10:1-4; Mak 3:13-19)*

¹² Kini ye nīpig a, Yesu rimmhaktə fiak ye tukwas kirik maməhuak, kini maməhuak kimi Kughen meriaji reraan. ¹³ Kini yenpig-ēpig, rimmokrən kin kafan narmamə minə mə tukhauə masəm In. Kini mirpen narmamə twelef irəriə mivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mīmə “aposol minə.” ¹⁴ Nhag namasur twelef e ror məknekīn: Saemon (yame Yesu rimmhen-pən nhagin vi mə Pita), mine piauni Andrew, mine Jemes, mine Jon, mine Filip, mine Batalomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas; mine Jemes ji Alfeas, mine Saemon Selot,† ¹⁶ mine Judas ji Jemes; mine Judas Iskariot, yame kwasig ikin rimmor kəut kəsua kin Yesu kimi nəmə has minə.

*Yesu rimməwhag kimi narmamə, mor huvə narmamə yamə mine kamhamhə
(Mat 4:23-25)*

¹⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhasi-faktə mhauə ikin rətən-ətən ikin, misəm narmamə khapsaah aikin- kimnhasi-pən yerkwānu minə ye provins e Judia, mine Jerusalem, mine ye nikar-kar tahik apa taon mir e Taea mine Saedon. ¹⁸ Kimnhauə mə tuksəriḡ nəgkiarīen kape Yesu kini mə tukror huvə nəmhəyen minə kapəriə. Kini In rimmor huvə narmamə yamə minə nanmīn has minə kimisoriah əriə. ¹⁹ Kini narmamə yamə mine kimisərer rao rao kin, misarkut mə tukharap In meinai nəsanīniēn ramsi-pən iran mamor huvə fam narmamə.

*Nagienien mine nahasien
(Mat 5:1-12)*

²⁰ Kini Yesu rarha-pən məm kafan narmamə minə, mini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə e yavən has minə, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, kimiə narmamə kape Kughen, kini In ramarmaru irəmiə.

²¹ Kimiə yamə mine naksəmkərəv ai taktakun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisəvigīn rəmhen.

6:4: Lev 24:5-9   **6:14:** Jon 1:42   † **6:15:** “Selot” rəmhen kin yermamə kirik rikwasig kin nukwao kape nəmə Isrel tuk nherye-rhavyen kin nəmə Rom.

Kimiə yamə mine naksasək ai taktəkun, nakasarə ye nihuvəyen əfrakis. In nihuvəyen əfrakis meinai, takpisarh.

²² Nakasarə ye nihuvəyen əfrakis ye nipig narmamə tuksəməkin əmiə, kini mhapəh niseighanien kin əmiə mə taksor narimnar kimiə miriə, kini mhani hah əmiə, kini masoriah nhagmiə mhamə kimiə narmamə kape yarmhə minə, kini iriə tuksor məknakin irəmiə meinai yo e yo Ji Yermamə, kini kimiə, kafak narmamə minə.

²³ “Kini ripriə minə kimisor məknakin ye profet minə kupən. Mərig ye nipig narimnar a ramuə tuk əmiə, taksagien, mhavi-haktə-haktə meinai nərokien kapəmiə ramarə apa ye rao ye neai.

²⁴ “!Kəsi! Mərig nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə mine kapəmiə nautə rehuə ai taktəkun, meinai nakwənhavəh nar huvə, mərig tukripior infamien.

²⁵ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasəvigin tipimiə raməsiis, meinai takpisəmkərəv.

!Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə yamə minə nakasarh ai taktəkun, meinai, takpissasək rikimiə rəmhə.

²⁶ !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə nipig narmamə kamhavəh-si haktə nhagmiə meinai, ripriə minə kupən kimnhavəh-si haktə nhag profet eikuə minə.”

*Sorkeikei tikmir minə
(Mat 5:38-48; 7:12; Luk 6:29-30)*

²⁷ Kini Yesu rimini min mimə, “Mərig yakamni-pre tuk əmiə yamə minə nakasərig Yo mimə takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə, kini masor huvə-pən kimi narmamə yamə mine kasəməkin əmiə, ²⁸ kini nipig narmamə kamhani hah əmiə, mərig kimiə taksaiyoh Kughen mə tukriwəhsi-pən kafan nihuvəyen kimi əriə, kini masəhuak tuk narmamə yamə mine kasor-ahas-pre kimi əmiə. ²⁹ Tukmə yermamə kirik rərip nikapim, kini nakukreikin-pən min nikarin pəh rərip. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsi-ta kafam kot, takpəh nini-əhuyen mə tukripəh nirəhsita-minien kafam sot. ³⁰ Vəh-sipən naha nhagin kimi yermamə yame ramaiyoh ik kin. Kini tukmə yermamə kirik rirəhsita kafam kirik nar kirik, takpəh niniyen mə tukrarpin. ³¹ Kini taksor huvə pən kimi narmamə mifam ye norien mifam yamə naksorkeikei mə narmamə tuksor min kimi əmiə.

³² “?Mərig tukmə naksorkeikei əmə narmamə yamə mine kasorkeikei əmiə, nakhamə ta mə norien a ramor əmiə nakhahuvə uə? Nikam. Yor təvhagə hah minə min kisorkeikei narmamə yamə mine kisorkeikei əriə. ³³ ?Kini tukmə naksor rhuvə pən əmə kimi narmamə yamə mine kasor huvə pre kimi əmiə, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhagə has minə min kasor əmə nar kirikianə. ³⁴ ?Kini tukmə nakseighan-pən əmə kin narimnar kimi narmamə yamə mine kharkun nhavəhsi-preyen tain, nakhamə ta mə nakhahuvə tukun uə? Nikam. Yor təvhagə has minə min kaseighan-pən kin narimnar kimi narmamə yamə mine tuk nipig kirik tukpihawəh-sipən min tain rəmhən. ³⁵ Mərig takasəkeikei misorkeikei kapəmiə tikmir minə. Masor rhuvə pən kimi əriə. Mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə mhapəh nisaiyohyen kin tain. Tukmə naksor məknekin, nərokien ehuə tukrurə tuk əmiə, kini takpihauə ji Kughen minə yame In Yerpərig, meinai In min ramor huvə pən kimi nəmə has minə, mine narmamə yamə mine khapəh nhani-vi-vi-yen In.

³⁶ Rikimiə tukreihuə tuk narmamə rəmhen kin yame Rimimiə Kughen rikin rehuə tuk narmamə.”

Takhapəh nhaniyen nikar narmamə
(Mat 7:1-5, 17-27; 12:34-35)

³⁷ Kini Yesu rimini mimə, “Takpəh nəm-pənién nar has ye narmamə, tamə Kughen min rəm-pre nar has iram. Takpəh nini-pənién narpinién ye narmamə, tamə Kughen rini-pre narpinién iram. Takpəh norien tai təvhagə has yame narmamə kasor pre kimik, kini tukpəh norien tai təvhagə has kafam. ³⁸ Vəhsi-pən narimnar, kini tukwəhsi-pre min narimnar kimik. Narimnar khapsaah yame kivai-pən, kəsian-əsian, rhaktə mukwar tukhaswin ye kwermim. Tukmə nakvəhsi-pən narimnar ripsaah, tukwəhsi-pre narimnar ripsaah kimik; mərig tukmə nakvəhsi-pən rikəskəh, tukhavəhsi-pre rikəskəh kimik.”

³⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien min kirik kimi əriə mimə, “?Nimrin pis to rikir nimrin pis kirik uə, to reinein? Nikam, tamə kirəviə ye nəkwai nimir. ⁴⁰ Kini studen minə to khapəh nisarmaruyen ye yhajoun kapəriə. Mərig narmamə yamə mine kasətərig huvə kin yhajoun kapəriə, mhavəh fam nəgkiarién kafan, iriə tukhauə misəmhen kin yhajoun kapəriə. ⁴¹ ? Rhawor nakamhani nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə; mərig nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramərer-pən ye nimrimia? ⁴² Tukmə nakhapəh nisərigien nai ehuə yame ramhai nimrimia, ? takshawor pən iran mine mhavəh-si ta nimoptanə ye nimri piaumiə? Kimiə nəmarpəkao eikuə minə. Taksəkupən mhavəh-si ta nai ehuə ye nimrimia, kwasig ikin, nakharkun nisəm-huvəyen nimoptanə yame ramswin-pən ye nimri piaumiə.”

Kwənkwai nai huvə mine nai hah
(Mat 7:17-20; 12:34-35)

⁴³ Kini Yesu rimini mimə, “Kini nəpgin kirik rirkək yame ramkuə kin kwənwkan yame kipəh nənién. Kini to nai has ripəh nikuəyen kin kwənkwan huvə. ⁴⁴ Meinai narmamə kasəm kwənkwan, kharkun mə nhag nai minə a. Kapiriapir to ripəh nikuəyen kin kwənkwai fig; kini kwənurkəsik to ripəh nikuəyen kin kwənkwai grep; . ⁴⁵ Yermamə huvə, rikin rukwar kin narimnar huvə minə; kini in ramor əmə narimnar yame rhuvə. Kini yermamə has, rikin rukwar əmə kin nar has minə, kini mamor əmə norien has. Meinai tukmə rəgkiar, nar has minə yerkin khatərhav-pə.”

Nəgkiarién kape Yesu ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim

⁴⁶ Kini Yesu rimini mimə, “?Rhawor e naksokrən kin Yo mhamə, ‘Yermaru, Yermaru,’ mərig nakhapəh nisəri-pənién nəgkiarién kafak? ⁴⁷ Pəh yakhajoun əmiə kin norien kape yermamə kirik yame ramuə tuk yo, kini mətərig kin nəgkiarién kafak, marar, mor narimnar yame yakməni. ⁴⁸ Yermamə a in a in rəmhen əmə kin yermamə yame, tukmə rimə tukror kafan nimə, tukrəkupən mikir nimoptanə, meiwaiyu məspir kapier apig, mor pən nimə iran. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, to rapəh nəusarkuyen, meinai rimnəvhirəkin tim tim. ⁴⁹ Mərig yermamə yame ramərig nəgkiarién kafak, mipəh norien, in rəmhen kin yermamə yame tukmə rimə tukror kafan nimə, ravhirəkin haktə əmə ye nimoptanə. Kini nipig tukmə yapiwən raiyu, mirəhpikin nimə, tukrimir mowhan əsis.”

7

*Yamehuə kape mobael kafan nhatətəyen rehuə
(Mat 8:5-13)*

¹ Nipig Yesu rimnəgkiar ta kimi narmamə minə a, kini mivən min apa ye taon Kapeneam. ² Kini ikin aikin a, yamehuə kirik kape mobael kape nəmə Rom ramarə ikin, kini slef kirik kafan aikin, yame in rorkeikei pik. Mərig slef a ramhə pik, ipakə rimhə. ³ Kini nipig yamehuə a rimnərig nəvsaoyen ye Yesu, kini in rher-pən kin nəmehuə tiksın kape nəmə Isrel mimə tukhavən mhani-pən tuk Yesu mə tukruə mor huvə kafan slef. ⁴ Kini nipig nəmasur minə a kimnhavən misəm Yesu, misəkeikei kimin mhamə, “Eh, ratuatuk əmə mə takasitu ye yamehuə a ⁵ meinai in rorkeikei pik ətawə nəmə Isrel, kini in rimivhirəkin nimə kape nofuginien kapətawə.” ⁶ Kini Yesu rikwasig kin əriə.

Kini nipig kwənhauə ipakə tuk nimə, yamehuə kape mobael rher-pən kin kafan minə narmamə mə tukhavən misəm Yesu mhani-pən mhamə, “Yermaru, takpəh norien narkutien tuk nuəyen, meinai yakpəh nəmhenien mə takuə imak ikin. ⁷ Kini ror məkneikin, yimipəh nuəyen məm ik. Ik yerpirig mərig yo yetanə əmə. Mərig, takəgkiar əmə, pəh kafak slef tukrəsanin min. ⁸ Yakirkun mə nimhəyen a tukraməkeikei mor nəkwam, meinai yo min, kafak nəmehuə minə kasehuə irak, kini yakamor nəkwairiə. Kini mobael minə tiksın aikin yame yo yakamehuə irəriə. Tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuvən,’ kini tukraməkeikei mivən. Kini tukmə yakni-pən tuk kirik mimə, ‘Yuə,’ tukraməkeikei muə. Kini tukmə yakni-pən tuk kafak slef mimə, ‘Or nar e,’ tukraməkeikei mor.”

⁹ Nipig Yesu rimnərig nəgkiarien e, rakur pik kin. Kini marar mini-pən tuk narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin In mimə, “Yakamni tuk əmiə mə, pəh nien mə kwən e in yemə Isrel. Kini nar apnapig kwənərəus minə Isrel, mərig yakpəh nəm-hanəyen kirik irəriə yame kafan nhatətəyen rehuə rəmhen kin in.” ¹⁰ Kini ye nipig narmamə yamə mine yamehuə kape mobael rimnher-pən kin əriə kimnharerig-pə imə, misəm mə slef a rinəsanin ta.

Yesu rimivəh miragh ji piraovin kirik yame kimhə tan kin

¹¹ Kini kwasig ye narimnar minə e, ripəh norien tu, Yesu rimavən ye taon kirik, nhagin e Nain, iriə narmamə khapsaah yamə mine khakwasig kin. ¹² Kimnəsik kəupə rarkurao ye taon a, kini nipig Yesu rimauə ipakə tuk kwəruə, kini məm narmamə tiksın khasi-pən ye taon a mamharəh yemə mhə kirik mamhauə. In pikwarien kape piraovin yame kimhə tan kin, tini yerman kirikianə əmə. Kini narmamə khapsaah khasi-pən ye taon a mamhauə iriə pian a. ¹³ Məkneikin Yesu Yermaru rimnəm pian a, rikin rəpou pik tukun, kini mini-pən tukun mimə, “Pəh nasəkien.” ¹⁴ Kini mivən mirap nikaokao yame kamharəh kwən a kin rimamhə, məkneikin kisərer. Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “!Pikwarien! !Yakamni-pre tuk ik mimə, hekimter!” ¹⁵ Məkenikin yemə mhə a rimragh, mhekimter, kini mirikakun məgkiar. Kini Yesu rivəhsi-pən min pikwarien a kimi nisini.

¹⁶ Iriə m-fam kimnhagin, misətəmnimin, mhani-vi vi Kughen mhamə, “! Profet ehuə kirik ramarə kitawə min ai taktəkun! !Kughen e ruauə mə tukrasitu ye kafan narmamə minə!” ¹⁷ Kini nəvsaoyen kin Yesu rimnarkurao ikin minə fam ye tanə Judia* mine yamə mine ipakə tukun.

*Jon Baptaes rimə tukirkun-ru mə Yesu in Kristo, uə nikam
(Mat 11:2-6)*

7:15: 1 King 17:23; 2 King 4:36   **7:16:** Luk 1:68   * **7:17:** 7:17 Ikin e, nipig Luk ramni “tanə Judia,” tukmə ror raməgkiar ye tanə pəpiə kape nəmə Isrel.

18 Narmamə kape Jon Baptaes kimisəvsao-pən Jon kin narimnar minə fam yame Yesu ramor. Kini rimnokrən kin kafan yermamə kiraru kirauə mwəm, 19 kini rher-pən kin əriu mə tukravən miwəm Yesu Yermaru mwaiyoh-pən ru mirəmə, “?Rhawor? ?Ik e Kristo kimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?”

20 Kini kwərə mir a kimiravən mwəm Yesu, mirəni-pən tukun mirəmə, “Jon Baptaes rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwəm ik yakwaiyoh-ru ik mirəmə, ‘?Ik e yermamə yame Kughen rimini ta mə tukruə, uə kimawə jakamhawhin yarmə kirik tukripiuə?’ ”

21 Kini ye nipiğ atuatur a, Yesu rimnor huvə narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə. Tiksin kimnhavəh nəmhəyen minə pisin pisin; tiksin nanmin has raməmir irəriə. Kini iriə khapsaah nimiririə ripsis. Mərig Yesu rimnor huvə əriə. 22 Məkneikin, Yesu rini-pən tuk əriu mə, “Rərig, miravən mirəni-pən narimnar minə fam tuk Jon, yamə mine nimiwərig kini mwəm. Nimirin pis minə khapsaah kimisəm nar. Kini narmamə yamə mine nihuriə rahas kimiseriwək. Kini narmamə yamə mine kamhavəh nəmhəyen ye tikiriə, tikiriə ruahuvə. Kini narmamə yamə mine nimətirgiriə rəru, kini taktəkun ai, nimətirgiriə rinərig nar. Kini narmamə yamə minə kimnhamhə, kwənhamragh min. Kini yavən hah minə, taktəkun ai kwən kirik rinamni-ərhav pən nəvsəoyen huvə tuk əriə. 23 Kini kimiru, takravən mirəni-pən tuk Jon mirəmə narmamə yamə mine kapəriə nhatətəyen irak riphəh nimirien, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

*Yesu raməgkiar ye Jon Baptaes
(Mat 11:7-15)*

24 Nipiğ kwərə mir a yame Jon rimnher pən kin əriu kratərhav, kini Yesu rimirikakun maməgkiar ye Jon kimi nukwao ehua. Mimə, “?In apa kupən kimiə nimnhavən apa ye tipəvsik mə taksəm naha nhagin? ?Nimnhavən mə taksəm əmə yermamə apnapig kirik yame in rəmhen kin nuwig yame nimətag ramuh mamowhan-owhan? !Nikam! 25 ?Tukmə nikam, kini nimnamhavən mə taksəm pa? Yermamə kirik yame ramvən ye neipən huvə yame nimirin rəutən uə? !Nikam! Narmamə yamə mine kamhavən ye neipən huvə misagien əmə tuk kapəriə nautə, iriə kisarə ye nimə huvə minə rəmhen kin kape king. 26 ?Kini naha nhagin a nimnhavən mə taksəm? ?Profet kirik uə? Əwəh, nəfrakisien. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə Jon in yerpərig pik rapita profet. 27 Kwən e in e Nəkwəkwə kape Kughen rimini-ta mimə, “Səm-ru. Yakamher-pre kin kafak yermamə yame tukrivəh kafak nəgkiarrien.

In tukrəkupən kin ik mor apnəpeinə ye kafam swatur.’ (Mal 3:1)

28 Yakamni-pre tuk əmiə mə narmamə yamə mine kimisarha-pə ye tokrei tanə, kirik rapəh napitayen kwən e Jon. Mərig yermamə yame in ye tanə əmə ye narmaruyen kape Kughen, in yerpərig min rapita Jon.”

*Yesu raməgkiar skai kimi narmamə yame khapəh nhaniyen nəfrakisien iran
(Mat 11:16-19)*

29 Nipiğ narmamə apnapig, mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis kimisərig nəgkiarrien kape Yesu, iriə khamə swatur kape Kughen in swatur atuatur. Kimnhani məkna meinai Jon rimnor ta baptaes irəriə. 30 Mərig Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə kimnhapəh niseighanien kin Jon mə tukror baptaes irəriə. Kini mhaukreikin pən nimeitairiə ye swatur kape Kughen ye nimiraghien kapəriə. 31 Kini Yesu

rinnəgkiar min mimə, “?Kini Yo jakni mə narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, mə norien kapəriə rəmhen kin naha? ?Mə naha nhagin nətərigien kapəriə? ³² Iriə kisəmhen əmə kin kwajikovə yamə mine nar kirik rirkək yame tukror əriə, rikiriə ragien. Misəkwətə masəukir ikin kamor maket ikin, mashek əriə minə mhamə, ‘!Ah! Kimawə yimnhauh gita, mərig kimiə nakhapəh nisorien danis. Kini yaksarar miseikuə kin nasəkien tuk nimhəyen, mərig kimiə nimnhapəh nisasəkien kitawə-m kimiə.’ ³³ Yakamni məknei meinai ye nipig Jon Baptaes rimauə, mamatuakəm, məpəh nəviginiyen nipig ripsaah tuk nəhuakien, mipəh ninimien waen. Mərig kimiə nakamhani mhamə, ‘Kwən a, nanmin has kirik raməmīr iran.’ ³⁴ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə maməvigin, mamnim waen, mərig kimiə nakamhani min mhamə, ‘! Ah! Kwən a in yermamə kape nəvigin-pikiyen, mine napisien kin ninimien. Kini mamor norkeikeiyen kimi narmamə kape nərerien tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has minə.’ ³⁵ Mərig kwajikovə əfrakis kape Kughen minə tukasəkeikei mharkun mə kimru Jon yakawor narimnar ye nirkunien əfrakis.”

Piraovin kape norien təvhagə has rinnəkwi nihu Yesu kin senta

³⁶ Kini Farisi kirik, nhagin e Saemon, raiyoh-pən Yesu mimə tukrivən ye nəkwai nimə kafan məvigin kwis. Kini Yesu rimavən yerkwanu, mivən ye nəkwai nimə kape Farisi a, məkwətə mə tukrəvigin. ³⁷ Kini piraovin kirik ye taon a in yor təvhagə hah, rinnərig mə Yesu raməvigin apa imei Farisi. Kini rimavən miwəh botel kirik kimnor kin kapiyer kirik nhagin e alabasta. Nimrin rhaktə. Botel a, senta aikin. ³⁸ Kini in rimauə ipakə tuk Yesu mərer ye nikar nihun, mamasək. Nehe nimrin rətəg-pən ye nihu Yesu, mokwi nihun. Kini mamrai-ta nehe nimrin kin nikwənen ye nihu Yesu, mənim-pən nimrin ye nihu Yesu, mətəg-pən senta ye nihun mir.

³⁹ Mərig Farisi e yame rinnokrən kin Yesu mə tukrəvigin iriu min, nipig rinnəm narimnar minə e, rikin ruh mə, “To kwən e profet əfrakis, rpirkun norien kape piraovin a yame ramrap nihun, mipirkun mə in yor təvhagə has.”

⁴⁰ Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Saemon, yakmə jakni-pre nar kirik tuk ik.”

Kini Saemon rimə, “Yhajoun, ni.”

⁴¹ Kini Yesu rimini mimə, “Yermamə kiraru, kapəriu mane rapəh nəmhenien, kini yamehuə kirik rivəhsi-pən mane kirik kimi əriu, mə tuk nipig kirik iriu tukwarpin kafan mane. Kirik rimiwəh faef hundred taosen vatu; kini kirik riwəh fifti taosen vatu†. ⁴² Kini mwarə miravən, mweinein narpinien mane a. Kini yamehuə rimini-pən tuk əriu mimə, ‘Nəmhen. Wəpəh narpinien mane yame nimirəvəh tuk yo.’ ?Kini, pa nhagin irəriu tukrorkeikei pik yamehuə a rapita?”

⁴³ Kini Saemon rini-pən tukun mimə, “Rikik raməsik mə yermamə yame rimivəh mane ehua, kini yamehuə a ripəh naiyohyen kin tain.”

Kini Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴⁴ Kini Yesu rarar marha-pən məm pian a, mini-pən tuk Saemon mimə, “Saemon. ?Nakaməm pian e uə? Nipig yimauə imam ikin, ik nakpəh niwəhsi-pəyen nu kirik tuk naikwasien ye nihuk. Mərig pian e in rinnəkwi nihuk kin nehe nimrin, məspir kin nikwənen. ⁴⁵ Kini nipig yimauə, ik nimipəh nəturəm-pəyen kimi yo. Mərig pian e, ravəhsi-pə nisaiyen kimi yo mipəh nipəhyen. ⁴⁶ Ik nimipəh nhawkien kapək kapə kin nehe olif, mərig pian e rinnətəg pən

7:34: Luk 15:2   **7:37:** Mat 26:7; Mak 14:3; Jon 12:3   † **7:41:** Gris ramni mə kirik rimiwəh “denari” faef hundred, kini kirik rimivəh “denari” fifti. “Denari” kirik in rəmhen kin mane yame kiwəh tuk wok kape nipig kirikianə əmə.

senta ye nihuk yame nimirin rhaktə pik. ⁴⁷ Kini ror məkneikin yakamni-pre tuk ik mə yimnəspir ta fam kafan təvhagə has yame rehuə pik. Ror məkneikin mə in rorkeikei pik yo. Mərig tukmə yakaspir təvhagə has kape yermamə yame təvhagə has kafan rəkəskəh əmə, kini, rorkeikei mar əmə Yo.”

⁴⁸ Kini Yesu rimi-pən tuk pian a mimə, “Yakwərah-si ta ta narpinien kape təvhagə has kafam.”

⁴⁹ Kini narmamə minə tiksın yamə mine kasəvigın iriə min, khani tuk əriə minə mhamə, “?Naha e yermamə yame In ramni mə ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kape narmamə?”

⁵⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk pian a mimə, “Kughen rimi-vəh miragh ik meinai nimmhatətə irak. Amvən ye nəmərinyen.”

8

Nipiraovin yamə mine khakwasig kin Yesu

¹ Kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu In rimneriwək mamvən ye taon minə mamtərhav mamvən yerkwanu minə, maməvsao-ərhav kin nəgkiarrien huvə kape narmaruyen kape Kughen. Ye nipig a, aposol minə twelef kafan kimnhakwasig kin, ² mine nipiraovin tiksın yamə mine kupən kimnhavəh nəmhəyen pisin pisin, uə nanmin has minə kimnasəmir irəriə, mərig Yesu rimməko-ta əriə irəriə, mor huvə kapəriə nəmhəyen. Nhag nipiraovin minə e: Meri, pian Magdala yame Yesu rimməko-ta nanmin hah seven iran; ³ mine Joana, piahwaru kape Jusa yame in ramarmaru ye nimə kape King Herod Antipas; mine Susana; mine nipiraovin khapsaah. Nipiraovin minə e kimnhavəh-sipən mane kapəriə tuk nivəhyen nimir narimnar tuk nasituyen ye Yesu mine kafan minə.

Nuhpikinien kin yermamə yame ramsuv kweru nai (*Mat 13:10-17; Mak 4:10-12*)

⁴ Narmamə khapsaah khasi-pən ye taon minə khapsaah mhauə tuk Yesu. Nipig kimnhauə masərer rarkurao iran, kini rimi-ni nuhpikinien kirik tuk əriə, mimə, ⁵ “Yermamə kirik rimavən mə tikrisuv kweru nai apa ye nəsimien. Mipik mivitəg-ətəg fam, kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye swatuk, kəvi-əpni, kini man minə khauə misən fam.* ⁶ Kini kweru nai tiksın rəsaah-pən ye tokrei kapiet, murə aihuaa əmə. Kini mərig kwəsaukei fam meinai ikin rəusik ikin. ⁷ Kini kweru nai tiksın rəsaah-əsaah-pən yerki kwənurkəsik.† Kini mhaktə mehuə. Məknekin, kwənurkəsik rerko əsuun, kini kweru nai rurə mipəh nikuəyen. ⁸ Kini tiksın rəsaah-əsaah-pən ye nimoptanə huvə, kini mhaurə, miseihuə, mhakuə kin kwənkwairiə wan handred.”

Kini Yesu rimi-ni ta nəgkiarrien e, mokrən apomh mimə, “Tukmə kimiə narmamə yame nımətirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarrien e.”

⁹ Mərig narmamə kape Yesu minə kisaiyoh-pən In mhamə, “Hoprai-pə niprai nəgkiarrien e kimi əmawə.”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “Narmaruyen kape Kughen nar erkwaig, mərig yakwəni-ərhav-pre ta kimi əmiə; kini mərig Yo yakamni-ərhav əmə nuhpikinien kimi narmamə minə tiksın, rəmhen kin yame Profet Aesaea rimi-ni mə,

“Iriə tuksarhakın, misarhakın pawk, mərig to khapəh nisəmien nipran.

Iriə to kisərig pawk, mərig to khapəh nharkunien.’

(*Aes 6:9-10*)

7:50: Luk 8:48; 18:42

8:2: Mat 27:55-56; Mak 15:40-41; Luk 23:49

* **8:5:** Kwon e ramsuv

kweru nai kirik kamni kimə “wit” rəri-pən norien kape nisuyen wit.

† **8:7:** Yesu ripəh niniyen

kwənurkəsik, mərig nəərəus kirik nirhin aikin.

11 “Niprai nuhpikinien e ror məkneikin. Kweru nai, in e Nəgkiarien kape Kughen. 12 Kini yamə mine kisəsaah-pən ye swatuk iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, məkneikin Setan ravəhsita yerkiria, mamətapig kin əria mə tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, kini In to ripəh nivəh-miraghien əria. 13 Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kapiet kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, rikiria ragien tukun, mərig nuairia ripəh neiwaiyu-pikien, kini nhatətəyen kapəria ramarə kape nipig kwakwə, mərig tukmə nəsaəoyen uə nahasien ramuə tuk əria, tukhamir ye kapəria nhatətəyen. 14 Kini yamə mine kisəsaah-pən yerki kwənurkəsik, kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, mərig narimnar khapsaah kiseruk nimraghien kapəria, in e, kasətərig pik kin narimnar kape nimraghien kapəria, uə, kisorkeikei nautə ripsaah, uə kisorkeikei mə tukasərig rhuvə ye niprairia. Khapəh nishaktəhuvəyen ye nimraghien yame Kughen rorkeikei. 15 Mərig yamə mine kisəsaah pən ye nimoptanə huvə, iriə kisəmhen kin narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen, kini rikiria ratuatuk mihuvə, mamharaptəəkən nəgkiarien kape Kughen riskai yerkiria. Kini iriə masərer tim tim mhavən, mhakuə kin nimraghien huvə.”

*Nhatətəyen kapətawə rəmhen kin laet yame raməsia
(Mak 4:21-25)*

16 Kini Yesu rimini mimə, “To kipəh nəsiə-pəniyen ye laet kukrai-pən ye nəkwai baket uə ye nəpəəg tebol. Nikam. Tukaməkeikei kiruk haktə pəh narmamə kisəm nar. 17 Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə yermamə kirik ruvrig nar kirik, kini mərig tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. 18 Ror pən, nəgkiarien e yamə nakasərig, sətərig huvə kin. Narmamə yame mine kisəri-pən kafak nəgkiarien, Kughen tukrivəhsi-pən min nirkunien kimi əria. Mərig narmamə yamə mine kisərig nəgkiarien kini misor nar apnapig iran, Kughen tukrivəhsi-ta nirkunien kəskəh yame rikiria raməsik mə iriə kwənhavəh ta.”

*Famle əfrakis kape Yesu, iriə e narmamə yamə mine kasor nəgkiarien kafan
(Mat 12:46-50; Mak 3:31-35)*

19 Kini ye nipig a, nisin Yesu mine piauni minə kimnhauə mə tuksəm In, mərig kiseinein nhavəniyen ipakə tukun, meinai narmamə khapsaah kisərer rarkurao kin. 20 Kini yermamə kirik rini-pən tukun mimə, “Eh. Nisinim mine piam minə kasərer apa iruə mhamə tuksəm ik.”

21 Mərig In rini-pən tukun mimə, “Narmamə m-fam yamə mine kisərig nəgkiarien kape Kughen kini misəri-pən, iriə e kafak narmamə minə, mine nisinik, mine piak minə.”

*Yesu ramni-əhu nimətag ehuə ye tame tahik
(Mat 8:23-27; Mak 4:35-41)*

22 Nipig kirik, Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Pəh khavən apa nikar lugun a.” Məkneikin kisatpən ye bot mhavi pirə. 23 Bot ramaiyu mavirə, Yesu rapir. Kini nimətag ehuə kirik rimnəvi nu, kini nu rinamakətnim kin bot; ipakə iriə kisəmnim. 24 Kini narmamə kape Yesu kimnhavən mhasig In, mhamə, “!Yemehuə! !Yemehuə! !Natuksəmnim!”

Kini Yesu rarha, mini-əhu nimətag mine peao-peao ehuə. Nimətag reiwaiyu. Nu reiwaiyu mamərinu min. 25 Kini Yesu raiyoh-pən kafan narmamə minə mimə, “?Mərig nhatətəyen hiə kapəmia?”

Mərig iriə kisasur mhagin, misaiyoh əriə minə mhamə, “!Eh! ?Naha e yermamə? !Nar apnapig mə nimətag mine tahik, mərig kawor nəkwən!”

Yesu rimməko-ta nanmin has ye yemə Gerasa kirik, yame nagheen rehua (Mat 8:28-34; Mak 5:1-20)

²⁶ Kimnhavi-pirə bot mhavən mhavhiak nikar Galili pən, apa kwənmhaan a kamni kimə Gerasa. ²⁷ Yesu rəviə-fiak, məkneikin yermamə kirik ruə məm In. Kwən a, nanmin has minə kasəmır iran. In rimirəh nivənien ye neipən, mipəh napirien imə, ramarə əmə ikin kamnim narmamə ikin. ²⁸⁻²⁹ Apa kupən, nipig ripsaah, nanmin has minə a kimisor in ramarmar pik, kini narmamə kimnharkwəji kwermın mine nihun ye jen mə tukharaptərəkın tim tim pəh rirəh noriahyen narimnar. Mərig nipig m-fam raməvi-əru jen minə. Kini nanmin has minə kasəkeikei kimin mə tukhakır misap mhavən apa ikin kirkək ikin.

Kini nipig kwən a rimməm Yesu ruə mənimkur-pən ye nihun. Kini Yesu rimini mə nanmin has tukrier map ye kwən a. Kini kwən a rok-rapomh mimə, “Yesu, Ji Kughen Yerpilig. ?Nakmə takhawor yo? !Aweh! !Yakamaiyoh ik mimə takpəh norien nəmhəyen kimi yo!”

³⁰ Kini Yesu rimməiyoh-pən nanmin has mimə, “?Nhagim pa?”

Kini in rime, “Nhagik e Nukwao Ehuə.” Rimini məknakin meinai nanmin has khapsaah kasəmır iran. ³¹ Kini nanmin has minə kimisaiyoh-pən skai m-ripsaah kimi Yesu mhamə, “Takpəh nher-pəyen kin əmawə ye nəpəəg e yame reiwaiyu pik, imei narpinien rerin.”

³² Kini ikin a, pukəh minə khapsaah ikin. Kasəruk a ye nihu tukwas a. Kini nanmin has minə kimisasək mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Awe! Əta-pən irəməwə yerki pukəh minə a.” Kini Yesu reighan-pən kin əriə kamhavən. ³³ Kini nanmin has minə a kimnhatərhav ye kwən a mhavən yerki pukəh minə. Kini pukəh minə a, iriə fam kimisaiyu misewaiyu ye nəpatu, mhaviərhav misəmnim ye nu.

³⁴ Mərig nipig narmamə yamə mine kasəvigın pukəh minə a kimisəm nar a, kimisaiyu mhatərhav, mhavən misəvsao-pən kin ye taon mine ikin minə fam rarkurao aikin. ³⁵ Kini narmamə kimnhatərhav ye taon mhavən mə tuksəm nar a. Kini mhavən masəm Yesu, kini misəm kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran ramkwətə yetanə, ipakə tuk Yesu. Kini mimirəh narmərien, muavən ye neipən. Kini narmamə ye taon a kimnhagin. ³⁶ Kini narmamə yamə mine kimisəm atuatuk nar a kin nimirəh kimisəvsao min kin kimi narmamə tiksın mhamə Yesu rimməhawor mor huvə kwən a yame in apa kupən nanmin has minə kimnasəmır iran. ³⁷ Kini narmamə mi-fam yamə mine kasarə apa Gerasa kimnhani-pən tuk Yesu mə tukritərhav aikin, meinai kimisəm khagin pik kin. Məkneikin, Yesu ratpən ye bot mə tukritərhav. ³⁸ Mərig kwən a yame nanmin has minə kimisəta iran, raiyoh-pən Yesu mimə, “!Eh! Pəh kirau.”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, ³⁹ “Rerig-pən imam ikin, mivən minirəh naha nhagin Kughen rimmor kimik.” Kini kwən a rimavən ikin minə fam ye taon iman ikin mamni-ərhav narimnar m-fam yame Yesu rimmor kimin.

Piahuaru kirik yame ramhə, mine piakəskəh yame rimməhə (Mat 9:18-26; Mak 5:21-43)

⁴⁰ Nipig Yesu rimirerig-pə min ye nikar lugun pə, narmamə kimisagien tukun, meinai iriə kimnaseito kin. ⁴¹ Kini yermamə kirik, rimauə məm In, nhagin e Jaeras. In ramehuə ye nimə kape nofuginien. Rimauə, mənimkur-pən tuk Yesu, məməkeikei kimin mə iriu tukravən apa iman

ikin ⁴² meinai kafan kwajikovə piraovin kwənkwan kirikianə ramhə pik, nımhəyen rineriaji. Kini kafan newk twelef əmə.

Kini Yesu rımeriwək mivən tuk piakəskəh a, kini narmamə khap-saah khakwasig kin mamhasig-sig In. ⁴³ Kini piraovin kirik aikin yame rawəh nəmhəyen kapəriə nıpiraovin, nitawin rımnaiyu mivəh newk twelef. Rımavən məm dokta minə, moriah fam kafan mane ye nəmhəyen kafan, mərig yermamə kirik to rıpəh nor-huvəyen. Kini ruə məm Yesu, ⁴⁴ mukuraopən ye nımetain, mırıp nəpəəg nımrı neipən kafan, taktəkun əmə, kafan nəmhəyen ror infamien.

⁴⁵ Kini Yesu rımə, “!Eh! Pa e rırap Yo?”

Kini iriə m-fam khamə kiseinein. Mərig Pita rımə, “!Yhajoun, narmamə khapsaah e kamhasig-sig Ik.”

⁴⁶ Mərig Yesu rımını mımə, “Nıkam. Yakirkun mə yermamə kirik e rımırıp Yo, meinai yımnerig mə nanmın kafak rımnor huvə yermamə kirik.”

⁴⁷ Kini piraovin a ruirkun mə in to rıpəh mın nerkwagien, rımauə mənimkur ye nihu Yesu makur pik kin. Kini ye nımrı narmamə m-fam rını-ərhav-pən nar yame rımırıp Yesu tukun. Kini mını-ərhav mın mə ye nıpig atuatuk yame rımırıp In, taktəkun əmə, rımnəsanın mın. ⁴⁸ Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Kafak piakəskəh, nhatətəyen kafam rımnor ik naknəsanın. Amvən ye nəmərınuyen.”‡

⁴⁹ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, yermamə kirik rısi-pən apa imei Jaeras, yamehuə kape nımə kape nofuginien, muə, mını-pən tuk Jaeras mə, “Kafam piakəskəh ruamhə ta. Takpəh norien narkutien kimi Yhajoun e mə takikır mivən.”

⁵⁰ Mərig Yesu rımnərig nəgkiarın e, mını-pən tuk Jaeras mə, “Takpəh nıginien. Hatətə əmə irak, piakəskəh kafam tukramragh mın.” ⁵¹ Kini ye nıpig Yesu rımauə mıtərhav-pə ye nımə kape Jaeras, mını-əhu narmamə mə tukhapəh nhakwasigien kin. Kini mıkır əmə Pita, mıne Jon, mıne Jemes, mıne rım piakəskəh e mıne nisini, iriə mın. ⁵² Narmamə m-fam kəsasək apomh tuk piakəskəh a mamhauvrıg-uvrıg pik. Mərig Yesu rını-pən tuk əriə mımə, “Hapəh nısasəkien. Piakəskəh e rıpəh nımhəyen; ramapır əmə.”

⁵³ Mərig iriə kımısarh iakei iran meinai iriə kharkun mə piakəskəh a in ruamhə ta. ⁵⁴ Mərig Yesu rərao-pən, mivəh kwermı piakəskəh a, mını-pən tukun mə, “Piakəskəh kafak. Hekimter.” ⁵⁵ Kini taktəkun əmə nanmın rırerıg-pə, in mhəkimter. Kini Yesu rını-pən tuk əriə mə, “Havəh-sıpən nəvıginien kirik pəh rən.” ⁵⁶ Kini rımnı mıne nisini kawakur pik kin; mərig Yesu rını-pən tuk əriu mımə, “Takrapəh nıwəvsaoyen kin nar e kimi narmamə.”

9

Yesu rher yerhav kın kafan narmamə twelef mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen

(Mat 10:5-15; 14:1-2; Mak 6:7-16)

¹ Kini ai, Yesu rımnofugin kafan aposol twelef, mivəhsi-pən neihuəyen mıne nəsanınien kimi əriə tuk nəko-tayen nanmın has ye narmamə, mımə iriə tuksor huvə mın nəmhəyen mınə. ² Kini Yesu rımnher-pən kın əriə mə tukhani-ərhav narmaruyen kape Kughen, kini mımə iriə tuksor huvə mın narmamə yamə mıne kamhamhə. ³ Kini mamni-pən tuk əriə mə, “Tukmə nakamhavən ye swatuk, mhapəh nhavəhyen nar kirik rəmhen kın kaskın, uə nıtıp, uə nəvıginien, uə mane, kini mhapəh nhavəhyen neipən kıraru kıraru. ⁴ Nıpig tukmə nakamhavən yerkwanu kirik, mısarə ye nımə kirik, nımə e in

‡ 8:48: Nəgkiarın kirikianə əmə yame Yesu rımını-pən tuk piraovin kirik ye Luk 7:50.

a taksarə əmə ikin miseriaji mhatərhav ikin mamhavən. ⁵ Kini ikin pukhaa takhavən ikin, tukmə narmamə rikiriə ripəh nagienien mə takhauə misarə kimiə miriə, taksarpita-arpita nimokruur ye sandel kapəmiə. Norien e tukror nimtətien mə narmamə yerkwanu a kimisor nar kirik rapəh nəmhenien.”

⁶ Kini iriə kimnhatərhav miseriwək mamhavən yerkwanu minə, masəvsao-ərhav kin nəvsaooyen huvə, kini ikin minə fam kimnhavən ikin, kimisəhuak tuk narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kini kasəsanin.

⁷ Kini King Herod Antipas, yame in ramarmaru ye nəmə Galili, in rimivəh nəvsaooyen kin, kini mətərig kin meinein apomh, meinai narmamə tiksın khamə Jon Baptaes a in a rimamragh min. ⁸ Kini narmamə tiksın kamhani mhamə Elaeja a ruauə min. Kini narmamə tiksın kamhani mhamə in profet kupən kirik kape Kughen yame rimamragh min. ⁹ Mərig Herod Antipas rimə, “Jon e, yimikis əru nipətək nuan. ?Mərig pa e nhagin yakamərig nəvsaooyen kin?” Kini in morkeikei mə tukrəm Yesu.*

Yesu rimivəh nəviginien rikəskəh, mor ripsaah, maməvigin narman faef taosen kin

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Jon 6:1-14)

¹⁰ Kini aposol minə kape Yesu kharerig-pə min tukun, mhani-pən narimnar m-fam yame kimisor. Kini In rikir əriə misəta ye narmamə, mhavən apa taon kirik, nhagin e Betsaeda. ¹¹ Mərig nipig narmamə kimisərig mə Yesu rimauə, kini khauə, mhakwasig kin. Kini Yesu rimnəm əriə, rikin ragien əmə. Kini mamhajoun əriə kin narmaruyen kape Kughen, mamor huvə narmamə yamə mine kamhamhə.

¹² Kini rinamenaiyu, narmamə twelef kape Yesu khavən tukun, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. Her-pən kin narmamə mifam e kamhavən apa yerkwanu minə mə tuksarhakin kwənmhan huvə kirik kape napirien, mine nəviginien. Meinai ikin e kitawə kasəmir ikin, kwənmhaan əkwak.”

¹³ Mərig əmə rini-pən tuk əriə mimə, “Rhuvə əmə. Kimiə səvigin əriə.”

Mərig iriə khamə, “?Rhawor? Kimawə yakamhawəh əmə bred faef mine kəməəm kiraru. ?Nakmə jakhavən mhawəh nimri nəviginien ne nukwao e uə?” ¹⁴ Kimnhani məknakin meinai narmamə khapsaah khapsaah kwənhauə ikin a, tukmə kəvheikin əmə narman, rəmhen kin faef taosen.

Mərig Yesu rimini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Havən mhani-pən tuk əriə mə tuksəkwətə fifti fifti ye nimrin minə.” ¹⁵ Məkneikin kafan narmamə minə kimisəwhai məknakin əriə, kasəkwətə.

¹⁶ Kini Yesu rimivəh bred a faef mine kəməəm kiraru, mivaag haktə mini vi vi Kughen tukun, mhapu-hapu bred mine kəməəm, mipik-pən kimi kafan narmamə minə mə tukhapik misəvigin narmamə minə a kin. ¹⁷ Kimisəvigin tipriə rəsiis, misəpəh nipərpər bred mine kəməəm. Kini kafan narmamə minə khavai-pən ye kəmeiru twelef khakwar min.

Pita rimini mə Yesu in Kristo

(Mat 16:13-20; Mak 8:27-33)

¹⁸ Nipig kirik, Yesu rimnaməhuak iriə pisin əmə kafan narmamə minə. Kini raiyoh-pən əriə mimə, “Mərig narmamə minə a kamhani mə Yo e pa?”

¹⁹ Kini khani-pən tukun mhamə, “Tiksın kamhani mə ik Jon Baptaes. Kini tiksın kamhani mə ik profet Elaeja. Kini tiksın kamhani mə ik profet kupən kirik kape Kughen yame ruəmragh min.”

²⁰ Mərig Yesu raiyoh-pən əriə mimə, “?Mərig kimiə nakhamə Yo e pa?”

9:5: Luk 10:4-11   **9:7:** Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19   * **9:9:** Nipig mobael minə kimnharaptəəkkin Yesu (Luk 23:8), Herod ramni mə rorkeikei mə tukrəm Yesu, məmru mə to Yesu ror merekel kirik.   **9:19:** Luk 9:7-8

Mərig əmə Pita rımə, “İk e Kristo yame Kughen rımını mə tukrher-pə kin.”

²¹ Mərig Yesu rımını-əutən-pən tuk əriə mə tukhapəh nhani-pənien tuk narmamə.

*Nikwasigien kin Yesu in rəutən
(Mat 16:24-28; Mak 8:34-9:1)*

²² Kini In rımını-pən mın mımə, “Nar kirik yame tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Mə Yo, Ji Yermamə, jakərig nəmhəyen tuk narımnar khap-saah. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel, mine jif pris minə, minə nəmhajoun kape Loa kape Moses, iriə tukhaukreikin-pə nimeitairiə kimi Yo, mishopni Yo. Mərig nıpig yame ror kisisər kin, Kughen tukror Yo jakamragh mın ye nımhəyen kafak.”

²³ Kini Yesu rını-pən tuk kafan narmamə minə mımə, “Tukmə yermamə rımə tukrikwasig kin Yo, in tukraməkeikei məta ye nərigien kafan, kini tukmə rərig pawk nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin, mərig tukrikwasig kin Yo. ²⁴ Yermamə yame ramgın tuk kafan nımraghien, tukraməkeikei mımhə. Mərig yermamə yame tukhopni tuk nikwasigien kin Yo, tukrarə ye nımraghien rerin. ²⁵ Tukmə yermamə kirik kafan nautə rehuə pik ye tokrei nımoptanə e, mərig ramarakikin kafan nımraghien tukun, nanmın tukrerwei. ²⁶ Tukmə nakauris kin nini-əravyen nhagik mine nəgkiarieren kafak ye nımri mırh, Yo mın jakauris kin nini-əravyen nhagim nıpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə mın kimawə agelo rhakə yamə mine tukhauə ye neihuəyen kape Rımik. ²⁷ Mərig yakamni nəfrakisien tuk əmiə mə, kimiə tiksın e nakasərer ikin e, kwasig ikin nakhamhə, taksəm narmaruyen kape Kughen.”

*Kughen ramhajoun mə Yesu in Tini, nımrin rukreikin muə mor pisin
(Mat 17:1-8; Mak 9:2-8)*

²⁸ Yesu rımınəgkiar ta, nıpig eit ruə mivən, kini rikir Pita, mine Jon mine Jemes mishaktə mhavən ye tukwas kirik mə tuksəhuak. ²⁹ Nıpig raməhuak hanə, nımrin rukreikin muə mor pisin. Kini neipən kafan raməsiə rəmhen kin naropigien kape karuəruə. ³⁰ Məkne, Moses mine Elaeja ³¹ kratərhav-pə, nikhakien rarkurao irəriu. Kwarer mwəgkiar irisir Yesu. Marhini nımhəyen kape Yesu apa Jerusalem yame tukror nəgkiarieren kape profet minə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.† ³² Mərig Pita mine in mir kiraru, napirien rımivəh nımrisir, kimirhapir kape nıpig kwakwə. Mərig nıpig kimirharha, mırhəm nikhakien rarkurao ye Yesu, mırhəm mın Moses mine Elaeja kawərer irisir Yesu. ³³ Kini nıpig kwərə mir a kimiravən, Pita rını-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Rhuvə mə kimasir jakarharə ikin e. Pəh jakrharkwopək nımə kisisər- kafam kirik, kape Moses kirik, mine kape Elaeja kirik.” (Mərig in rımınəgkiar əmə mıpəh nirkunien nar yame ramni). ³⁴ In raməgkiar hanə, napuə kirik reiwaiyu muvrig əpis əriə. Napuə rımnhorukin əriə, kirhigin pik. ³⁵ Kirhərig nəgkiarieren kirik risi-pən ye napuə mamni mımə, “!In e Narik yame yimirpen; taksətərig kin In!” ³⁶ Kimisərig ta nəgkiarieren yame Kughen rımını, kini Pita mine Jon mine Jemes kimirharha-pən mırhəm Yesu ramərer pisin əmə. Ye nıpig minə a, kimirhipəh nırhini-əravyen narımnar minə a kimi narmamə; mırhipəh nırhiniyen narımnar a yame kimirhəm.

9:20: Jon 6:68-69   **9:22:** Luk 9:44; 18:32-33   **9:23:** Mat 10:38; Luk 14:27   **9:24:** Mat 10:39; Mak 8:35; Luk 17:33; Jon 12:25   **9:26:** Mat 10:33; Luk 12:9   † **9:31:** Nəgkiarieren Gris atuatuk ramni mə, “kirhəgkiar ye nıpig yame in tukritərhav mıpəh Jerusalem.” Nıpran ramni nımhəyen kafan. **9:31:** Luk 9:22   **9:32:** 2 Pita 1:16-18   **9:35:** Luk 3:22

*Yesu rimməkota nanmın has ye pikwarien kirik
(Mat 17:14-23; Mak 9:14-32)*

³⁷ Kəni rikwamer kın, kisəta ye tukwas miseiwaiyu-pə, misəm narmamə khapsaah kamhauə mə tuksəm Yesu. ³⁸ Kini yermamə kirik ramokrən apomh kın Yesu mımə, “Yhajoun. Yakorkeikei pik mə takuə masitu irak. Kwajikovə kafak yerman kwənkwan kirikianə əmə. ³⁹ Nipig nanmın hah kirik ramərer-pən iran, mor in ramətəpar pik, nipran ramətəmnımın mamor ghan əmə. Nehe nəkwən ramaiyu rhawən. Nanmın has a ramoriah pik in; mamraptəəkın in, mipəh nipəhyen. ⁴⁰ Kini yo yimnəkeikei kimi kafam narmamə minə mə tuksəko ta nanmın has e, məriğ kiseinein.”

⁴¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “!Kəsi! Kimiə yamə mine naksarə e towei mine, nhatətəyen kapəmiə rirkək. Kini kapəmiə nətərigien rapəh natuatukien. ?Kitawəm kimiə tuksarə miseriaji nipig pukaa nakpishatətə irak?” Kini rini-pən tuk rim kwajikovə ai mımə, “Harəh pikwarien en mhauə.”

⁴² Kini pikwarien a ruə tuk Yesu, məkneikin nanmın has rəsua kın reiwaiyu mowhan, mamətəmnımın. Məriğ Yesu rimməgkiar skai kimi nanmın has məko-ta. Kini mor huvə pikwarien a. Meighan-pən kın pikwarien a kimi nisini mine rimni.

⁴³ Kini iriə m-fam kisakur, rikiriə ragien tuk nəsaninien kape Kughen.

Məriğ nipig narmamə kimisakur pik kın narimnar m-fam yame Yesu rimmor iriə miriə, kini In rini-pən tuk kafan narmamə minə mımə, ⁴⁴ “Havəh tim tim nəgkiarien e yerkimia: Yermamə kirik tukreighaan pən kın Yo, Ji Yermamə, ye kwermi tikmir minə kafak.” ⁴⁵ Məriğ kafan narmamə minə kimiseinein niprai nəgkiarien e meinai Kughen rimmnerkwaig kın niprai nəgkiarien e mə iriə tukhapəh nharkunien; kini iriə khagin min kın naiyoh-pən-ien kın nipran.

*?Pa e in yermamə yame in rehuə rapita?
(Mat 18:1-5; Mak 9:33-40)*

⁴⁶ Kini narmamə kape Yesu kisotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Pa irətawə in ravəh nehuəyen, yame rhuvə mapita?” ⁴⁷ Məriğ Yesu rimirkun kapəriə nətərigien, kini mivən mikir kwajikovə kirik məriş ye nikarin, ⁴⁸ mini-pən tuk əriə mımə, “Tukmə yermamə kirik ravəh nhagik, mamasitu kın ye kwajikovə kirik rəmhen kın yame, nasituyen e in e tukror min kimi Yo. Kini pəh nien mə ramor əmə irak, məriğ ramor min kimi Yermamə yame rimmher-pə kın Yo. Meinai tukmə yermamə rīvəh-si əhu atuk in yetanə, in tukruə mamehuə mapita.”

⁴⁹ Kini Jon rimini mımə, “Yermaru. Kimawə yimisəm kwən kirik ravəh nhagin, maməkota nanmın has minə kın, məriğ yakhamə jakhani-əhu, meinai kwən a, pəh nien mə kitawə kirik.”

⁵⁰ Məriğ Yesu rimini-pən tuk əriə mımə, “Hapəh nhani-əhuyen in. Meinai, tukmə yermamə kirik rıpəh norien tikmir kitawə min, in kitawə kirik en.”

Nəmə Sameria tiksın rikiriə rapəh nagienien tuk Yesu

⁵¹ Kini ruauə ipakə tuk nipig yame Kughen tukriwəh Yesu iran mivən apa ye rao ye neai. Kini Yesu rikin rimməsik mə tukraməkeikei mivən apa Jerusalem, nar kirik rirkək yame tukrərer əswasig kın. ⁵² Kini In rher-pən kın yəgkiar tiksın khavən apa yerkwanu kirik apa Sameria, mə tuksor apnəpeinə tukun. ⁵³ Məriğ narmamə aikin a, khapəh nisorkeikeiyen mə In tukriwən marə a iməriə ikin, meinai iriə kwənharkun huvə mə In ramvən min Jerusalem.‡

⁵⁴ Kini kafan yermamə mir e Jemes mine Jon kimi wə mə narminə Sameria khapəh nisorkeikeiyen əriə, krəmə, “Yermaru. ?Nakorkeikei mə jakwokran kin nap risi-faktə ye neai meiwaiyu məs əriə, uə?” ⁵⁵ Mərig Yesu rarha-pən məm əriu mīni-əhu. ⁵⁶ Kini khatərhav mhavən mīn yerkwanu pisin mīn kirik.

*Yesu rīmə narmamə tuksəpəh fam narimnar mhakwasig kin In
(Mat 8:19-22)*

⁵⁷ Kini Yesu mine kafan narmamə mīnə kimiseriwək ye swatuk, kini kwən kirik rini-pən tukun mīmə, “Yo jakikwasig kin ik ikin hiə takvən ikin.”

⁵⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Kuri aparū mīnə, kapəriə nəpəəg rarə yame kasapir ikin. Kini man mīnə, nimairiə rarə yame kasapir ikin. Mərig Yo, Ji Yermamə, kafak nimə rirkək tuk napirien.”

⁵⁹ Kini Yesu rini-pən mīn tuk kwən kirik mīmə, “Yuə, kirau mik, muə kafak kirik yermamə.” Mərig kwən a rini-pən tukun mīmə, “Rhuvə, Yermaru. Mərig eighaan kin yo yakvən pi pom mīnim rīmik.”

⁶⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Nikam. Apəh-pən. Narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nimirghien pəh khavən mhanim nəmə mhə mīnə. Mərig ik, yuvən mīni-ərhav narmaruyen kape Kughen.”

⁶¹ Kini kirik mīn rini mīmə, “Yermaru, jakikwasig kin ik muə yermamə kirik kafam. Mərig, awhin yo, pəh yakrerig mivən imak ikin mawia kin yo mīnə tiksīn.”

⁶² Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yermamə yame rīmə tukror wok kape Kughen, mərig rikin ramvən tuk nar pisin, rapəh nəmhenien mə to ruə Kughen ramarmaru iran. §”

10

Yesu rher-yerhav kin kafan narmamə seventi tu

¹ Kwasig ye narimnar mīnə a, Yesu Yermaru rimirpen ta narmamə kafan seventi tu, kini mher-pən kin əriə kiraru kiraru kisəkupən kin In mhavən ye taon mīnə mine ikin mīnə tiksīn yamə mine Yesu tukripikwasig mipivən mīn ikin. ² Kini rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “!Səm-ru! Nəviginien rehuə apa ye nəsimien yame kwənhamruə. Mərig yorwok kwatiksīn əmə yame kamhavəh. Kini səhuak-pən kimi Yemasur kape nəsimien mhamə In tukrher-pə kin yorwok mīnə khapsaah mə tukhavən mhavəh nəsimien kafan. ³ !Havən! Mərig takasəkeikei mharkun mə Yo yakamher-pən kin əmiə mə takhavən rəmhen kin kwaji sipsip yamə mine kaseriwək mhavən yerki kuri aparū mīnə, yame kasəs narmamə. ⁴ Takhapəh nharurien kwaji nitip kape mane, mine nitip apnapig mīn, mhapəh nhavəhsi-pəniēn sandel, mhapəh nisapisien ye swatuk misəgkiar apap kimi narmamə. ⁵ Naha nimə yame taksapir ikin, taksokupən mhani-ərhav mhamə, ‘Pəh nəmərinuyen tukramarə eikin e.’ ⁶ Tukmə narmamə aikin, iriə narmamə kape nəmərinuyen, kafam nəhuakien tukruə mor nipran, nəmərinuyen tukraməmīr tuk əriə. Mərig tukmə narmamə kape nəmərinuyen rirkək aikin, kwənkwai nəhuakien kafam tukrirerig-pre mīn tuk ik. ⁷ Taksapir əmə ye nimə a, mhapəh nisapirien ye nimə pisin pisin. Kini taksən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, mhanim naha nīnimien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə. Meinai ratuatuk mə narmamə yamə mine kasor wok tukhavəh nərokien iran. ⁸ Tukmə nakhavən ye taon kirik,

9:54: 2 King 1:9-16   9:61: 1 King 19:20   § 9:62: Yesu rīmīni nuhpikinien ye nəsimien. Yermamə yame rīmə tukrəsīm, mərig rikin ramvən tuk rukwanu, mə tukrapis əmə, in ripəh nəmhenien.   10:1: Mak 6:7   10:2: Mat 9:37-38; Jon 4:35   10:3: Mat 10:16   10:4: Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5   10:7: 1 Kor 9:6-14; 1 Tim 5:18

kini narmamə rikiriə ragien tuk əmiə, sən naha nəviginien yame tukvəhsi-pre kimi əmiə, ⁹ misor huvə narmamə aikin yamə mine kamhamhə. Mhani-ərhav tuk əriə mhamə, ‘Narmaruyen kape Kughen ruauə ipakə tuk əmiə.’ ¹⁰ Mərig tukmə nakhavən ye taon kirik, kini narmamə rikiriə ripəh nagienien tuk əmiə, havən miseriwək ye swatuk ehuə mamhani mhamə, ¹¹ ‘Yaksarpita-arpita nimokrur ye taon kapəmiə yamə ramswin-pən ye nihumawə, ramor nimitətien mə nimisor nar kirik rapəh nəmhenien. Kini Kughen rimnəpəh əmiə. Mərig takasəkeikei mharkun mə narmaruyen kape Kughen ruauə pakə ta.’ ¹² Kini yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Kughen tukror narpinien ehuə kimi əriə rapita narpinien yame rimnor ye taon has a Sodom* kupən.

¹³ “!Kimiə nəmə Korasin! !Kəsi! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə. Kimiə nəmə Betsaeda, kəsi, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə, meinai yimnor pawk nar apsis rehuə ye taon mir kapəmiə. Kini tokmə yapior narimnar minə a apa Taea mine Saedon kupən, narmamə a to kipisarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has mīpihavən ye neipən has, mīpisəsok-əsok ye nimrawk ror nimitətien mə kisərig rahas pik tuk kapəriə norien has minə. ¹⁴ Mərig ye nipig a yame Kughen tukror narpinien kapəmiə, in tukriskai pik rapita narpinien yame tukror kimi narmamə yamə mine kimisarə apa Taea mine Saedon kupən.† ¹⁵ Kini kimiə nəmə Kapeneam. ?Kimiə nakhamə ta mə Kughen tukrivəh-si haktə əmiə ye kwənmhaan kape nisaiyen ye rao ye neai? Nīkam. Kughen tukrivəh-si-əhu əmiə naksweiwaiyu pik əgkəp, ye kwənmhaan kape narpinien.”‡

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk kafan minə mimə, “Narmamə yamə mine kasətərig kin əmiə, kasərig Yo. Kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nimetairiə kimi əmiə, khaukreikin-pə min nimetairiə kimi Yo, kini narmamə yamə mine kamhaukreikin-pə nimetairiə kimi Yo, kamhaukreikin-pən nimeitairiə kimi Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min

¹⁷ Kini narmamə seventi tu kape Yesu kharerig-pə min, rikiriə ramagien, mhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yermaru. !Nar apnapig mə nanmin has minə, mərig kimawə yaksəgkiar ye nhagim, kini iriə kasor nəkwaimawə!”

¹⁸ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yo yimnəm Setan risi-pən ye neai meiwaiyu rəmhen kin yame naroapigien reiwaiyu mowhan. ¹⁹ Sətərig-ru. Yo yakvəhsi-pre ta nəsaninien kimi əmiə. In a nakharkun nisəvi-əpnien snek minə mine milped§ minə. Kini nəsaninien yame yakavəh-si-pre kimi əmiə in rapita nəsaninien kape tikmir kapətawə e Setan. Kini to nar kirik ripəh noriahyen əmiə. ²⁰ In e nəfrakisien. Mərig tukmə naksagien, pa rimə naksagien mə nanmin has minə kasor nəkwaimiə, mərig taksagien mə kwərai-pən ta nhagmiə ye nəkwəkəwə ye rao ye neai.”

²¹ Kini ye nipig a, Yesu, rikin ramagien pik ye nagienien yame ramsi-pən ye Nanmin kape Kughen, kini In raməhuak mamni mimə, “Tatə Kughen. Ik Yermaru kape narimnar fam- yerpərig ye neai, mine ye tokrei tanə. Yakəgnəgin Ik meinai Ik nimmerkwaig kin nīprai narimnar minə e ye nīmri narmamə yamə mine kharkun nar. Kini mor əpu kimi narmamə yamə mine

10:8: 1 Kor 10:27   **10:11:** Wok 13:51; 18:6   * **10:12:** Nap risifaktə ye neai məs narmamə m-fam apa Sodom. Nakəm stori kape Sodom ye Jen 19:1-25.   **10:12:** Wok 13:51; 18:6   † **10:14:** Kughen rimnoriah əgkəp Taea mine Saedon. Əm-ru stori ye Aes 23:1-8.   ‡ **10:15:** Yesu ramni narpinien yame Aesea rimni ta tu ye Aes 14:12-15.   § **10:15:** Mat 11:20-24   **10:16:** Mat 10:40; Luk 9:48; Jon 5:23

10:18: Aes 14:12; Rev 12:7-10,13; Luk 10:15; Jon 12:31; Rev 20:1-3,10   § **10:19:** Gris rapəh niniyen “milped,” mamni əmə “skopion.” Nīpikov skopion ramhai əjir.   **10:20:** Fil 4:3; Rev 3:5

kisəmhen əmə kin kwajikovə minə mə iriə e tukharkun nar. Əwəh. Tatə. In e nar yame nakorkeikei.”

²² Kini Yesu rirpin nəgkiarinen mini-ərhav mimə, “Rimik rimneighan-pə ta kin narimnar fam ye kwermik. Kini Rimik pisin əmə rirkun Tini. Kini Tini əmə mine narmamə kafan minə, iriə əmə kharkun Rimni. Iriə e narmamə yamə mine Tini rimirpen ta əriə mə In tukror əpu Rimni tuk əriə.”

²³ Kini Yesu rarar mægkiar əmə kimi kafan narmamə minə mimə, “Kimiə nakasarə ye nihuvəyen əfrakis meinai kimiə nakasəm narimnar minə e ye nimirimiə. ²⁴ Yakamni-pre tuk əmiə mə apa kupən, profet minə khapsaah, mine king minə khapsaah, kimisorkeikei pik mə tuksəm narimnar minə e yame kimiə nakasəm ai taktəkun. Mərig kimnhapəh nisəmien. Kini iriə kimisorkeikei mə tuksərig narimnar yamə mine nakasərig, mərig kimnhapəh nisərigien.”

Yesu rimini nuhpikinien kin yemə Sameria kirik yame rhuvə

²⁵ Nipig kirik, yemhajoun kirik kape Loa kape Moses ruə mini naiyohyen kirik kimi Yesu mə tukrəm-ru mə Yesu rirkun nar uə nikam. Mimə, “Yhajoun. ?Jakhawor pən iran mine mivəh nimirghien rerin?”

²⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “?Mərig Loa kape Moses ramni naha nhagin? ?Nipig nakəvheikin, kini nipran ramni naha nhagin tuk ik?”

²⁷ Kini kwən a rini-pən mimə, “Takaməkeikei morkeikei Kughen Yermaru kafam yerkim fam, mine ye nimirghien mi-fam kafam, mine ye nəsaninien fam kafam, mine ye nətərigien fam kafam. Kini morkeikei min ik minə tiksın rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

²⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “In atuatur en. Tukmə nakor məknakin, kini ik takvəh nimirghien rerin.”

²⁹ Mərig kwən a, in rorkeikei əmə mə tukrhajoun mə in yemə atuatur, kini maiyoh-pən Yesu mimə, “?Mərig, ni-pa minə e yo minə tiksın?”

³⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Yemə Isrel kirik rimatərhav Jerusalem meriwək mamvən apa Jeriko. Mamvən ye swatur, yəkrəh minə tiksın kimnharaptəkin mhəpik ta kafan narimnar, kini mhəuh, rimhə rhəih, misap ta kin. ³¹ Mərig ye nipig atuatur a, pris kirik rəri-pən swatur a mamuə. Mərig nipig in rimnəm kwən a, rəurək kin mamvən. ³² Kini Lifaet* kirik rəri-pən min swatur a mamuə. Kini nipig rimnəm kwən a raməmir, in rimnor əmə nar kirikianə kin məurək kin. ³³ Mərig yemə Sameria kirik [yame kasor tikmir iriə nəmə Isrel], in min rəri-pən swatur a mamuə, kini məm kwən a raməmir. Nipig rimnəm, rikin rimhə tukun. ³⁴ Kini meriwək mivən pakə tukun. Maməkwi kafan nimap minə kin nehe olif mine waen, muvrig kafan nimap minə. Kini mirəh-si haktə kwən a məəhu-haktə ye kafan dongki, kini mirəh miravən apa ye hotel, mamarha huvə tukun aikin. ³⁵ Kəni rikwamer kin, in rivəh mane tiksın, mivən mivəhsi-pən kimi yamehuə kape hotel, minipən tukun mimə, “Takamarha huvə tuk kwən en. Kini tukmə nakəvrə kin kafam kirik mane, tukmə yakrərig-pə, nakni tuk yo pəh jakarpin.’ ”

³⁶ Kini Yesu rimini-ta nuhpikinien a, marar maiyoh-pən yemhajoun kape Loa kape Moses mimə, “?Ye kafam nərigien, nakirkun mə kwərə misir a, pa nhagin rimnor huvə pən kimi kwən a kimoh, rəmhen kin mə in kirik?”

³⁷ Kini yemhajoun kape Loa kape Moses rimini-pən tukun mimə, “Yermamə yame rikin rehuə tuk kwən a.”

10:22: Jon 3:35; 10:15   **10:24:** Mat 11:25-27; 13:16-17   **10:25:** Mat 22:35-40; Luk 18:18   **10:27:** Dut 6:5   **10:27:** Lev 19:18   **10:28:** Lev 18:5   * **10:32:** Lifaet in pris kirik yame ramehuə ye temple.

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ita. Ik yuvən mor min rəmhen kin yame kwən a rimnor.”

Yesu rimavən imei Mata mine Meri

³⁸ Kini nipiğ Yesu mine kafan narmamə minə kaseriwək ye swatuk, mhatərhav-pən yerkwanu kirik. Kini piraovın kirik, nhagin e Mata, rikir Yesu yerkin agien miravən ye kafan nimə. ³⁹ Pian a, naorahini e Meri. Kini Meri ruə məkwətə-pən ipakə tuk nihu Yesu Yermaru, mamətarig kin nəgkiarien minə kafan. ⁴⁰ Mərig Mata, kafan nətərigien ramvən pik tuk norien nəviginien. Kafan wok rimoh in. Kini rivən mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor? ?Rikim raməsik mə ratuatuk uə nikam mə pian e naorahik rapəh nasituyen irak tuk norien wok e, kini yo pisin əmə yakamor. Her-pə kin pəh ruə masitu irak.”

⁴¹ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mimə, “Eh, Mata. Takpəh nərig-pikien narimnar ripsaah məknei. ⁴² Mərig nar kirikianə əmə in nar keikei. Kini Meri rorkeikei nar yame rhuvə rapita, kini to yakpəh min nivəhsi-tayen.”

11

Nəhuakien kape Yermaru

(Mat 6:9-15)

¹ Nipiğ kirik, Yesu rimnaməhuak apa ikin kirik. Kini nipiğ rimnəhuak ta, kafan kirik yermamə raiyoh In mə, “Yermaru, hajoun-ru əmawə kin nəhuakien rəmhen kin yame Jon Baptaes rimnhajoun kafan minə.”

² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Nipiğ nakahamə taksəhuak, takhani mhamə, “Rimtawə ye neai, nhagin rəmərhakə, pəh narmamə tukhasiai Ik. Pəh kafam narmaruyen tukruə mamarə.

³ Nipiğ mi-fam, vəh-si pə nəviginien kimi əmawə rəmhen tuk nipiğ e towei.

⁴ Kini vəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəməwə meinai kimawə yakhapəh nharaptəək kin tim-timien norien has yame narmamə kasor irəməwə.

Pəh nipəhyen əməwə mə Setan tukrivəhsi-pə vəh-si-pə kimi əməwə tamə yakhamir.’ ”

Tukamharpin ye nəhuakien

(Mat 7:7-11)

⁵⁻⁶ Kini rini-pən tuk əriə mə, “?Tukmə yermamə kirik ruə imam ikin yenpiğ, tukmə nakəm nəviginien rirkək, kini takhawor pən iran mine? Takvən imei ik kirik, mini-pən mimə, ‘Yo kirik, vəh-si-pə nəviginien kirik, pəh yakvən məvigin yermamə kirik kin yame rimaşi-pən isok mitərhav-pə imak ikin yenpiğ. Mərig nəviginien rirkək yame jakəvigin in kin.’ ⁷ Kini ik kirik tukrharpin nəgkiarien kafam mimə, ‘!Ah! Amvən. Pəh nisigien əməwə. Yaknəsapir kimawə kwa-jikovə minə. To yakpəh nərerien mivəhsi-pre nəviginien kimik.’ ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə, nar apnapig mə in ik əgkəp kirik, mərig kwən a ripəh norkeikeiyen mə tukrivəh-si-pre nəviginien kimik. Mərig yakamni əfrakis mə tukmə nakamharpin ye naiyohyen, in tukraməkeikei mərer mivəh-si-pre narimnar fam kimik yame nakorkeikei. ⁹ Kini ror məknakin, yakamni-pre tuk əmiə mə, saiyoh Kughen kin narimnar, kini In tukrivəh-sipre kimi əmiə. Sarha kin, misəm. Səsik-əsik kwəruə, kini pəh kwəruə tukrəhitə tuk əmiə. ¹⁰ Yakamni məknakin meinai narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh, tukhavəh. Kini narmamə yamə mine kasarha kin, tuksəm min. Kini yamə mine kisəsik-əsik kwəruə, kwəruə tukrəhitə tuk əriə.

¹¹ “Kini, kimiə tatə minə. Yermamə kirik aikin irəmiə yame tukmə tini raiyoh kin kəməm, mərig ravəhsi-pən snek uə, nikam? !Nikam! ¹² ?Uə tukmə nipiḡ raiyoh kin kwənəhr man, mərig ravəhsi-pən milped* uə? !Nikam! ¹³ Kimiə naksahas pawk, mharkun nhavəh-si-pəniē narimnar huvə minə kimi jimie minə. Mərig Rimtawə Kughen ye neai, kafan norien rhuvə pik rapita norien kapəmiə, kini nəfrakisien, In tukrivəh-si-pre Nanmin Kafan kimi narmamə yamə mine kisaiyoh kin.”

Farisi minə kamhani mhamə Yesu ramor wok ye nəsaninien kape Setan (Mat 12:22-30, 43-45; Mak 3:20-27)

¹⁴ Kini nipiḡ kirik, kwən kirik aikin yame nanmin has raməmīr iran, mamor in rameinein nəgkiariē. Kini Yesu rimnəko-ta nanmin has a iran, kini kwən a ririkakun maməgkiar, kini narmamə kisakur pik kin. ¹⁵ Mərig narmamə tiksīn kimnhani mhamə, “!Nikam! Rirkun nəko-tayen nanmin has minə meinai rikwasig kin Setan, yemehuə kape nanmin has minə.” ¹⁶ Mərig narmamə minə min tiksīn aikin khamə tukharkun-ru mə nəsaninien kafan ramsipkaa, kini misaiyoh In mə tukror nimtətien kirik ye nəsaninien yame ramsipən ye rao ye neai.

¹⁷ Mərig Yesu ruirkun ta nətərigien kapəriə kini mimə, “Nikam. Tukmə narmamə ye kantri kirik kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, kini tuksoriah kapəriə narəyen, kantri tukrimīr. Kini rəmhen min kin yerkwānu kirik. Tukmə narmamə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, rukwānu a to ripəh narə-huvəyen. ¹⁸ Kini rəmhen min kin narmamə kape Setan minə, tukmə iriə kasəwhai əriə minə, misarə kiraru, tukseikus-eikus min nimə kape Setan. Norien kape Setan tukripəh niskaiyen. Tukrəsaah-əsaah mirkək. Yakamni məkneikin meinai kimiə nakamhani mə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ¹⁹ Kini kimiə minə min tiksīn nakasəko-ta nanmin has minə rəmhen kin yame yakamor. Mərig pa rimə kisəko ta nanmin has minə e ye nəsaninien kape Bielsebul. Rhuvə mə iriə tukhani neikuəyen ye nəgkiariē yame nakamhani mhamə yakaməko ta nanmin has ye nəsaninien kape Bielsebul. ²⁰ Mərig Yo yakəko-ta nanmin has minə ye nəsaninien kape Kughen, ramhajoun mə narmaruyen kape Kughen ruauə ta tuk əmiə. ²¹ Nipiḡ yermamə yame nagheen rehuə, ravəhsi-pən neipən kape narowaginien, mamərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə, in, kafan narimnar ramswin huvə əmə. ²² Mərig tukmə yermamə min kirik nagheen rehuə rapita min kwən a, ruə, miroh əriu minə, miravən, mərig yermamə nagheen rehuə, in tukraməkeikei mapita, mivən, mipik ta neipən kape narowaginien yame kwən a rimnəkupən mivən iran, mamətigtə iran, mipik ta min kafan nautə mivən məwhai kimi kafan narmamə minə.†

²³ “Yermamə yame ripəh nikwasigien kin yo, in kafak tikmīr. Kini yermamə yame ripəh nofuginien narmamə minə kafak, in raməko-ta əriə kisaiyu rik rik. ²⁴ Nipiḡ nanmin has raməta ye yermamə kirik, in ramavən ye tipəvsik, mamarha kin ikin tukrapis ikin, mərig ripəh nəmien. Kini in mamni mimə, ‘Pəh yakrerig pən ye kafak nimə yame yimnamarə ikin kupan.’ ²⁵ Nipiḡ in rirerig-pə məm kafan nimə, kimnahiə ripiə huvə, narimnar m-fam kamhaswin huvə. ²⁶ Kini in ramvən mikir min nanmin has minə iriə seven yamə mine kisahas pik min rapita in. Kini khavən min imə misarə min ye nimraghien kape

* **11:12:** Nəgkiariē kape Gris ramni mə “skopion.” Em-ru footnote ye Luk 10:19. **11:15:** Mat 9:34; 10:25 **11:16:** Mat 12:38 † **11:22:** Ye stori e, Yermamə yame ramarha tuk nimə kafan, in e Setan. Yesu rəmhen kin yermamə nagheen rehuə rapita. Yesu rimnapita in, mirisi-ta nautə kafan. In e, rimnor huvə yermamə yame reinein nəgkiariē, meinai yarmhə raməmīr iran. **11:22:** Kol 2:15 **11:23:** Luk 9:50

yermamə a. Kini yermamə a, in apa kupən, kafan nımraghien rahas, mərig taktəkun ai rımnahas pık rapita yame in kupən.”

²⁷ Yesu raməgkiar hanə, məkneikin, piraovin kirik rokrən apomh mımə, “Pəh Kughen tukrautə-pən kin kafan nıhuvəyen kimi piraovin yame rımneimək kin ik, mivəhsi-pre nah kimik.”

²⁸ Kini Yesu rımə, “Nəfrakis. Mərig Kughen tukrautə-pən kin kafan nıhuvəyen rapita kimi narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien ma-sor.”‡

Nımtətien yame Kughen rımnor kupan ye nımraghien kape Jona, kini tukripior min ye Yesu

(Mat 12:38-42; Mak 8:12)

²⁹ Kini narmamə kımnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu; iriə khap-saah. Kini Yesu rımə, “Kimiə narmamə e towei mine, kimiə naksor pık təvhagə has. Kimiə naksorkeikei mə taksəm nımtətien pisin kirik. Mərig tukmə ror Kughen tukripəh norien nımtətien kirik irəmiə. Mərig tukror əmə nımtətien kirikianə əmə yame rımnor kupən ye nımraghien kape Jona. ³⁰ Rəmhen əmə kin yame nımraghien kape Jona rımnor nımtətien ye nəsaninien kape Kughen kimi nəmə Nineve kupən. Ye norien a, in əmə min e, Yo, Ji Yermamə, nımraghien kafak tukror nımtətien ye nəsaninien kape Kughen kimi narmamə e towei mine. ³¹ In apa kupən, kwın kape kantri e ShipaŞ, rımasipən isok muə mə tukrivəh nirkunien kape King Solomon kupən. Mərig yo yakmauə, nirkunien kafak rapita King Solomon. Mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo. Mə tukmə nıpig Kughen tukrəkir narmamə iran, kwın a tukrərer mini-hah yamə mine kisərə e towei mine. ³² Kini ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, nəmə Nineve min tuksərer mhani hah narmamə yamə mine kisərə e towei mine. Meinai iriə kımisərig nəgkiarien kape Jona, misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has. Mərig Yo yakapita Jona, mərig kimiə nakhapəh nisətərigien kin Yo.”

Nıkhakien kape laet

(Mat 5:15; 6:22-23)

³³ Kini Yesu rımını mımə, “Yermamə kirik to ripəh nəsiə-pənien ye laet, kini merkwaig kin, uə məskəmnaan kin besin. Nıkam. Tukmə yermamə rəsiə pən ye laet, tukraməkeikei mırük haktə ye kwənmhaan kape laet, mə narmamə yamə mine tukhauə ye nəkwai nımə masəm nar.

³⁴ “Nıkwai nımrım in rəmhen kin laet yame rawəhsi-pre nıkhakien ye nıpram. Tukmə nıkwai nımrım mir kirahuvə, rəmhen kin mə nıpram rukwar kin nıkhakien. Mərig tukmə nıkwai nımrım mir kwahas, rəmhen kin mə nıpram rukwar kin nəpignapien. ³⁵ Kini ror məkneikin mə ik takaməkeikei mamarha huvə tuk nıkhakien ye nımraghien kafam, mə takpəh nıvənien ye nəpignapien. ³⁶ Kini tukmə kafam nımraghien in rukwar huvə kin nıkhakien, nəpignapien tukrirkək əfrakis iram, kini nıkhakien in raməsia-pen huvə fam kafam nımraghien rəmhen kin yame nıkhakien kape laet raməsia-pen ik.”

Yesu rımnəgkiar skai kimi Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses

(Mat 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

³⁷ Kini Yesu rımnəgkiar ta, kini Farisi kirik ruə mini-pən tukun mımə tukravən məvigin ye kafan nımə. Kini Yesu rauru-pən imə, məkwətə-pən ye nıkar tebol tuk nəviginien. ³⁸ Kini Farisi rəm mə Yesu ripəh nəravyen tuk nəviginien, rakur.

11:27: Luk 1:28,42,48 ‡ 11:28: Əm-ru stori ye Luk 8:18-21. 11:29: Mat 16:4 § 11:31: Nakəm kwın kape kantri e Shipa ye 1 King 10:1-13. 11:32: Jona 3:5-10 11:33: Mak 4:21; Luk 8:16

³⁹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mə, “Kimiə Farisi minə nakhamə ta mə tukmə naksai kwas ye narimnar, rəmhen kin kap mine tikiplet mə kimiə takhahuvə, nəmkimik rirkək irəmiə. Mərig in apa imə, nəptigien kin nar mine nahasien rukwar irəmiə. ⁴⁰ !Kimiə naksarmar pik! ?Rikimiə raməsik uə nikam mə Kughen e yame rimnor nıprai yermamə iruə rimnor min riki yermamə imə, uə? !Ewəh! ⁴¹ Mərig havəhsi-pən narimnar kimi yavən has minə yerkin agien, kini narimnar fam apa iruə irəmiə mine in apa imə tuksatuatuk mhahuvə.

⁴² “Mərig, !awi, kimiə Farisi minə! !Nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə! Kimiə nakasəri-pən huvə loa yamə mine khamar əmə tuk əmiə tuk nəri-pənien, rəmhen kin in e naksəri-pən loa yame ramni mə takasəkeikei mhavəh kwesris mine onion* ye nəsimien vi mhavəhsi-pən kimi Kughen. Mərig naksəpəh Loa yamə mine kasəkupən, iriə e, nakhapəh nisorien nar yame ratuatuk minə kimi narmamə, kini mhapəh nisorkeikeiyen Kughen. To nakpisəri-pən Loa yamə mine kasəkupən a, mipisəri-pən min Loa minə tiksın.

⁴³ “Kimiə Farisi minə, nəmhəyen ehuə tukruə tuk əmiə meinai naksorkeikei mə takhavən misəkwətə əkupən əmə ye nimə kape nofuginien. Mine in apa ye maket, naksorkeikei mə narmamə tuksaowiə kin əmiə ye nisaiyen.

⁴⁴ “Kimiə Farisi minə, naksəmkimik rəmhen kin suranə ye yermamə yame rikinar rhorukin. Narmamə kasəriwək əsuun, miseinein kimnhavən ye kwənmhaan kape nimhəyen.”

⁴⁵ Kini yemhajoun kirik kape Loa kape Moses rini-pən tuk Yesu mimə, “Yhajoun. Nakni nəgkiarrien minə e, mamoriah min əmawə kin.”

⁴⁶ Mərig Yesu rimə, “!Kimiə namhajoun kape Loa kape Moses! Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə meinai kimiə nakhapik-pən nar pam minə kimi narmamə mə tukhapik. Mərig nakhapəh nhawəsi-pənien kwermimimə mə taksasitu irəriə tuk nipikien. ⁴⁷ Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə. Meinai kimiə nakasor huvə pən marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, mərig ripmiə minə atuatuk kimishopni əriə. ⁴⁸ Naksor-pən huvə marə marə ye suranə kape profet kape Kughen minə, ramhajoun mə rikimiə ragien tuk nar yame ripmiə minə kimisor, in e kimishopni profet minə. ⁴⁹ Kini tuk nar e, Kughen yame nirkunien kafan rehuə, ramni mimə, ‘Yo jakher-pən kin kafak profet minə mine aposol minə tukhavən misəgkiar kimi əriə, kini mərig iriə tuksor nəmhəyen kimi tiksın, mishopni tiksın.’ ⁵⁰ Ror məknakin mə Kughen tukrəkir əmiə rəmhen kin mə kimiə atuk nimishopni profet minə m-fam kafan. Kini In tukror narpinien kimi əmiə tuk nimhəyen kapəriə. Iriə yame mine kimisarə ye nirikakunien kape tokrei tanə meriaji-pə ai taktəkun-⁵¹ profet minə fam yame kimnhopni əriə ririkakun ye Ebel muə meriaji-pə Sekaraea, yame rimamhə ye Nimə Ehuə kape Kughen ye kwenimrhei tebol mine kwənmhaan rhakə.† Nəfrakisien mə kimiə e towei mine Kughen tukror narpinien kimi əmiə.

⁵² “Kimiə nəmhajoun kape Loa kape Moses. Nəmhəyen ehuə tukrurə tuk əmiə, meinai kimiə nakharkun pawk swatuk yame Kughen rorkeikei, mərig nakhapəh nisəri-pənien, masərer əswasig kin narmamə yamə mine khamə tuksəri-pən.”

* **11:42:** Yesu ripəh niniyen kwesris mine onion, mərig rimini nəviginien mir e “dill mine kumen”. Nimar nai yamə mine nəmiovrıə ramapien huvə yame kiwəh-si-pən ye nəviginien. Loa ye Dut. 14:22-29; 26:12-15, mine Lev. 27:30-33 ramni mə tukaməkeikei kiwəhsi-pən nıpar nəsimien vi kimi Kughen. Farisi minə kimisəri-pən huvə loa minə e, mərig kimnhapəh nisəri-pən huvəyen loa yame ramni mə tuksorkeikei Kughen mine narmamə. Loa e raməmir ye Dut. 30:16. † **11:51:** Pəh nien mə Sekaraea e rim Jon Baptaes. Nakəm stori kape Sekaraea kupən ye 2 Kron 24:20-22.

⁵³ Kini Yesu rīterhav ye nimə a, meriwək mamvən, kini nəmhajoun kape Loa minə mine Farisi minə, niemhaa rhai əriə. Ririkakun ye nīpīg a, kimisor tīkmir iriə min. Misaiyoh-pən kin naiyohyen skai rehuə kimin ⁵⁴ mə tuksəm nəgkiarien kirik kafan yame tukhani hah In iran.

12

*Pəh norien mine nəgkiarien kapətawə tukror kirikianə
(Mat 10:19-20, 26-33; 12:32)*

¹ Kini ye nīpīg a, narmamə khapsaah kimnhauə kirikianə, to kīpəh nəhueikīn-famien əriə. Məriḡ narmamə kwənhapsaah pīk, kini mhasiḡ-ta-siḡ-ta əriə minə. Kini Yesu rīrikakun maməḡkiar kimi kafan narmamə minə, mīmə, “Kimiə, takasəriḡ əmiə tuk yis kape Farisi minə, yis e in e nəgkiarien kapəriə rhuvə məriḡ nəriḡien kapəriə rəmkimik. ² Tukmə nar erkwaig, tukaməkeikei kəm. Tukmə kuvriḡ əpīs, kini məriḡ tukraməkeikei mier-pə ikin rhakak ikin. ³ Nəgkiarien yame nakhani yenpīg, tukəriḡ yeraan. Nəgkiarien yame nakhani ye nəkwai nimə, tukni-ərhav ye swatuk.”

Kughen rorkeikei pīk atawə mamarha huvə tuk atawə

⁴ Kini Yesu rīmə, “Kafak narmamə minə, yakamni-pre tuk əmiə mə takhapəh nhaginien kin narmamə yamə mine kharkun nhopniyen nīpraimiə, meinai kwasīḡ ikin, to khapəh nīsor-has-preyen nar kirik kimi əmiə. ⁵ Məriḡ yakamni-ərhav yermamə e kimi əmiə mə ratuatuk mə takhagin kin. Takasəkeikei mhagin kin Kughen, meinai tukmə In rhopni yermamə kirik, In rīrkun narakikīn-pən-ien in apa ye nap ehua. Əwəh, nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə takasəkeikei mhagin kin Kughen. ⁶ Nar apnapīg keihap in rīkəskəh pīk, kīvəh nīmriin kwaji mane əmə, məriḡ Kughen ramarha huvə tuk əriə. ⁷ Kini nīmraghien kapəmiə rapita nīmraghien kape keihap. Kini tukmə Kughen ramarha huvə tuk keihap ramhajoun pən mə tukraməkeikei mamarha huvə əmiə rapita. Nəfrakisien, nar apnapīg nīmar nīkwənemiə in nar kəskəh, məriḡ Kughen raməvheikīn fam muirkun ta mə kuvhuun.

⁸ “Kini yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nhagik ye nīmri narmamə, Yo, Ji Yermamə, yo mīn jakni-ərhav nhagin ye nīmri agelo minə kape Kughen mə in kafak yermamə. ⁹ Məriḡ tukmə yermamə ramni-ərhav ye nīmri narmamə mə reinein Yo, Yo jakni-ərhav mīn ye nīmri agelo minə kape Kughen mə yakeinein mīn in. ¹⁰ Kini yermamə yame ramni hah Yo, Ji Yermamə, Kughen rīrkun nīvəh-si tayen narpinien ye kafan təvhagə hah. Məriḡ yermamə yame ramni hah Nanmīn kape Kughen, Kughen to rīpəh nīvəhsi-tayen narpinien kape kafan təvhagə has.

¹¹ “Kini tukmə kəriḡp-ərhav əmiə ye nimə kape nofuginien, uə ye nīmri nəmehua minə, uə ye nīmri narmaru minə, mə tukharuk-pre nəgkiarien has irəmiə, pəh kimiə takhapəh nisətəriḡ-pikien mə takshawor-pən iran mine mīshorpin nəgkiarien kapəriə, ¹² meinai ye nīpīg atuatuk a, Nanmīn kape Kughen tukrhajoun əmiə kin naha nəgkiarien yame takasəkeikei mhani-ərhav.”

Takhapəh nisətəriḡ-pikien tuk nīmoptanə mine nautə

¹³ Kini nəmə minə a kirik rini-pən tuk Yesu mīmə, “Yhajoun. Rīmīk ruamhə ta. Awəh. Uh rīki piak mə tukrəwhai narimnar kape rīmimru, mīvəhsi-pə yame rīmimru ruini ta mə kafak.”

¹⁴ Məriḡ Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Kafak yermamə. Yakirkək ye nətəriḡien e kapəmiru tuk nəwhaiyen kapəmiru narimnar.” ¹⁵ Kini mīni-pən

tuk əriə mīmə, “!Takasərig əmiə! Taksətapig kin əmiə mə takhapəh nisəptigien kin nar. To yermamə kafan nautə rehuə pawk, mərig pəh nien mə nautə in nuknei nımraghien.”

¹⁶ Kini rimiini nuhpikinien kirik mīmə, “Yermamə kirik, kafan nautə ripsaah. Kini kafan nəsimien ramor kwənkwan rehuə. ¹⁷ Kini rikin raməsik mīmə, ‘?Jakhawor pən iran mine? Meinai kafak nimə rīpəh nəmhenien mə to yakətu-pən kafak nəsimien aikin.’ ¹⁸ Kini rarar mīmə, ‘Rhuvə mə jakor məkneikin. Jakpik ta nimə minə e miwhirəkin min nimə tiksın yame rehuə pik min, mətu-pən kafak nəsimien aikin, mine kafak nautə. ¹⁹ Aikin, rikik tukraməsik mə kafak narimnar ripsaah rəmhen tuk newk ripsaah. Kini jakapıs kin norien narimnar, məvigin, mamnim, mamərig əmə nagienien mamvən.’ ²⁰ Mərig Kughen rini-pən tukun mīmə, ‘!Ik nakeno-eno! Taktəkun əmə, tuk yenpig, nakmhə. ?Kini rhawor ye kafam narimnar e yame nımənəwhai kəji?’ ²¹ Kughen tukror məknakin kimi narmamə yamə mine kasəwhai kəji nautə ripsaah mə kapəriə əmə, mərig rikiriə rīpəh nəsik-pikien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei.”

Tukhapəh nisətərig-pikien tuk neipən mine nəviginien, meinai Kughen rorkeikei ətawə, mavəhsi-pə fam narimnar kimi ətawə

(Mat 6:19-21, 25-34)

²² Kini Yesu rimiini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Tuk nar a, yakamni-pre tuk əmiə mə, takhapəh nisətərig-pikien tuk nımraghien kapəmiə mə taksən naha. Kini takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar kape nıpraimiə mə ‘?Yakwəseinein mə jakhawəhsi-pən naha?’ ²³ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar minə e, meinai nımraghien kapəmiə rapita nəviginien, kini nıpraimiə rapita neipən. ²⁴ Səm-ru man minə. Khapəh nisəsımien, mhapəh nisərhakinien nəviginien, mhapəh nisətu-yen nəriə nəviginien ye nəkwai nimə. Mərig Kughen raməvigin əriə. !Mərig Kughen rorkeikei pik əmiə rapita yame rorkeikei man minə! ²⁵ ?Tukmə nakətərig pik tuk nımraghien apomh kafam, nakirkun mə to rasitu iram nakarə min rəpomh uə? !Nikam! Norien kape nətərig-pikien to rīpəh nəsik-əpnis-pən-ien aoa kirikianə ye nımraghien kapəmiə. ²⁶ ?Mərig tukmə nakseinein norien nar kəskəh a, mərig rhawor e nakasətərig pik tuk narimnar pisin pisin ye nımraghien kapəmiə?

²⁷ “Rikimiə tukraməsik jihi nai yamə mine kamhavirus. Iriə khapəh nisorien wok, mhapəh nhajirien kapəriə neipən. Mərig yakamni-pre tuk əmiə mə King Solomon kupən, kafan nautə rehuə pawk, kafan neipən rhuvə pawk, mərig rīpəh nihuvə-pikien mapita jihi nai minə a. ²⁸ Jihi nai minə a kashaktə tuk nıpig kwakwə əmə, kəni rikwamer kin, kivaan əriə ye nap. Mərig Kughen ramor əriə kamhavən ye neipən huvə. ?Mərig kimiə nakharkun mə Kughen tukrivəhsi-pre neipən kimi əmiə uə nikam? !Əwəh! Kafak narmamə minə. Kapəmiə nhatətəyen in rəkəskəh əmə.

²⁹ “Rīpəh nihuvəyen mə rikimiə tukrivən pik tuk nəviginien mine nınimien. Takhapəh nisətərig-pikien tukun, ³⁰ meinai narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen, rikiriə ramvən tuk narimnar minə a. Mərig Rimiimiə rirkun narimnar yamə mine takamhavəh tuk nımraghien kapəmiə. ³¹ Mərig taksor mə narmaruyen kape Kughen, pəh in tukrərer əkupən ye nımraghien kapəmiə, kini Kughen tukrivəhsi-pre narimnar kape nımraghien e ye tokrei tanə kimi əmiə.

³² “Kimiə e sipsip minə kafak, kimiə kwatiksın əmə, mərig takhapəh nhaginien meinai Rimiimiə rikin ragien pik mə In tukramarmaru irəmiə, mamarha huvə tuk əmiə. Kini kimiə min taksarmaru kimiə min. ³³ Taksor

saalem kin kapəmiə narimnar, mhavəhsi-pən mane iran kimi yavən has minə. Tukmə naksor məknakin, rəmhen mə naksor nitip kapəmiə yame to ripəh nimətitién tuk nipig kirik. Misərəhu-pən nətərigien kapəmiə ye narimnar yame rhuvə apa ye rao ye neai. Kini ikin aikin a, to yəkrəh minə khapəh nhavən-pakəyen ikin, kini to ivn* minə khapəh nisəsien narimnar aikin. ³⁴ Yakamni məkneikin meinai, ikin pukhaa kapəmiə narimnar huvə minə kamhaswin ikin, rikimiə tukrivən ikin.”

Narmamə kape Yesu tukasəkeikei masərer matuk tuk nīrerig-pə-minien kafan

³⁵ Kini Yesu rimə, “Takasərer matuk nipig mifam, rəmhen kin yame nakamhawəhsi-pən neipən minə kape wok, uə rəmhen kin yame nakasarha huvə tuk kapəmiə laet minə mə tukamhauək ye nipig mifam. ³⁶ Takasəkeikei misəmhen kin yorwok minə kape yemehuə kirik yame ramsi-pən ye lafet kape mared yame kimnor pə pə əmə. Tukmə rīrerig-pən iman yerkwānu, məsik-əsik tapig, taktəkun əmə kafan yorwok minə tuksəhitə ye tapig mhamə tukruə imə. ³⁷ Yorwok minə kafan yamə mine kasarha masərer matuk ye nipig yame yamehuə kapəriə ramuə, iriə tuksərig huvə. Nəfrakisien, yakamni tuk əmiə mə, yamehuə a in tukreiwaiyu mivəhsi-pən neipən kape yorwok əmə kirik, mokrən kin əriə mə tukhauə misəkwətə, kini in rarha huvə tuk əriə maməvigin əriə rəmhen kin mə in yorwok kapəriə. ³⁸ Kini tukmə yamehuə ramuə pawk yenpig, uə ye kwəsum-nīraanien, mərig yorwok minə kafan kasərer matuk əmə, kini in tukror huvə-pən pik kimi əriə.

³⁹ “Kini kimiə takasəkeikei mharkun mə, tukmə yermamə kirik rirkun nipig atuatur yame yəkrəh tukruə ye kafan nimə mə tukrəkrəh, kini in to ripəh napirien, mərig tukramərer matuk mamarha huvə tuk kafan nimə mə yəkrəh tukripəh nivənen imə. ⁴⁰ Kini kimiə, nipig mi-fam, takasəkeikei misərer matuk meinai Yo, Ji Yermamə, jakrerig pə min ye nipig yame kimiə nakseinein.”

⁴¹ Kini Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Nakamni-pə nuhpikinien e kapəməwə əmə, uə kape narmamə mi-fam?”

⁴² Kini Yesu Yermaru rimə, “?Pa e yorwok yame rirkun nar, kini mamor kafan wok ye nipig m-fam ye norien yame rhuvə? ?Kini yemehuə kirik to rivəh-si haktə pa nhagin mə in tukrameihuə ye yorwok minə kafan, mivəhsi-pən kapəriə nərokien, in e nəriə nəviginien? ⁴³ Əwəh. Nipig yemehuə kape kwən a ramtərhav-pə, kini məm mə in ramor huvə kafan wok, kini in tukror huvə-pən kimi yorwok a. ⁴⁴ Nəfrakisien, yakamni-pre tuk əmiə mə yemehuə in tukrivəhsi-haktə yorwok a mə tukruə mamehuə ye narimnar m-fam kafan. ⁴⁵ ?Mərig rhawor? Tukmə ror yorwok a rikin tukruh mimə, ‘Kafak yamehuə ramor tan pən tuk nuəyen.’ Kini mirikakun mamuh yorwok minə nipiraovin mine narman, mamvən, maməvigin, mamnim, mamapis. ?Kini yamehuə kafan tukrhawor? ⁴⁶ Yemehuə kape kwən a tukritərhav-pə tukun ye nipig kirik yame in to ripəh nirkunien mipəh nərer matukien tukun. Kini Yermaru tukrərpni, mərəsis-ərəsis, marakikin-pən imei narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ⁴⁷ Yorwok a yame rirkun ta nəgkiarieren kape yamehuə kafan, mərig ripəh norkeikeiyen mə tukrərer matuk mamor wok minə a, tukuh in, rərig nəmhəyen. ⁴⁸ Mərig yorwok yame ripəh nirkun-huvəyen nəgkiarieren kape yamehuə, kini mamor narimnar yame ripəh natuatukien, yame tukraməkeikei mivəh narpinien

* **12:33:** Nəgkiarieren kape Gris ramni “Ikin aikin a, to popahuk ripəh nəsien narimnar aikin.” **12:33:** Luk 18:22 **12:35:** Mat 25:1-13 **12:39:** Mat 24:43-44; 1 Tes 5:2 **12:44:** Mat 25:21,23 **12:46:** Mat 24:45-51 **12:47:** Jem 4:17

iran, tunduh mar əmə in. Tunduh mar əmə yorwok e meinai yermamə yame Kughen rīvəhsi-pən narımınar ripsaah kimin, in tukraməkeikei mor narımınar ripsaah. Kini yermamə yame kərəhu-pən narımınar ripsaah ye kwermın, tukaiyoh-pən kin narımınar rehuə tukun.”

Yesu raməwhai narmamə kafan mınə mine narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁴⁹ Kini Yesu rımını mımə, “Yo yakwauə mə jakərəhu-pən nap ye tanımtanə, kini taktəkun ai, nap a to rıpiuək ta; rıki k rıpiagian. ⁵⁰ Mərig nıpiğ əutən† kırık tukruə ye kafak nımraghien, kini rıki k rəmħə tukun meriaji nıpiğ yame tukror infamien iran. ⁵¹ ?Rıki miə raməsik mə jakərəhu əmə nəmərınuyen ye tanımtanə uə? !Nıkam! Pəh nien mə yımauə mə jakərəhu nəmərınuyen, mərig yımauə mə jakor narmamə kasəwhai əriə mınə. ⁵² Kini taktəkun ai, tukmə narmamə kırık rıpi yerkwanu kırık, kini tuksəwhai əriə mınə, kısısər kırıhek kırıru, kini kırıru kawhek kısısər. ⁵³ Rım narman tukshek nıpi kwarien mınə kapəriə; kini nıpi kwarien mınə tukshek rımriə mınə; kini nısın nıpiraovın mınə tukshek nıpiakwəskwəh mınə kapəriə; kini nıpiakwəskwəh mınə tukshək nısınriə mınə; kini kuhu nıpiraovın mınə tukshek yasunriə mınə. Kini yasunriə mınə tukshek kuhuriə mınə.”

Tukasəkeikei mharkun nıprai nımtətien yame Kughen ramor kimi ətawə (Mat 16:1-4; Mak 8:11-13)

⁵⁴ Kini Yesu rımını-pən tuk nukwao ehuə mımə, “Tukmə nakasəm napuə rərer, nakharkun mə nəhig natukrıp. ⁵⁵ Kini tukmə nakasəm mə nuwig ravus jihin, nakharkun mə nıpiğ kape nəpan-əpanien ruauə pakə. ⁵⁶ !Eh! ! Kimiə nəmarpəkao has mınə! Kimiə nakhamə nakharkun pı k nar, mharkun nıprai nımtətien ye tokrei tanə mine ye neai, rəmhen kin napuə, uə jihi nai mınə. Mərig nakhapəh nharkunien nıprai nımtətien e yame Kughen ramor kimi əmiə ai taktəkun. ⁵⁷ Takasəkeikei mısəri-pən swatuk yame ratuatuk mə taksəri-pən. ⁵⁸ Tukmə yermamə kırık rımə tukrərıpi ik ye nımri mırh, kini tukmə nakramə takwəriwək kwis mıravən ye nımri mırh, rhuvə mə takawəkeikei mwəkupən mwərəhu nəmərınuyen tuk əmiru mınə, tamə, rəukəkin ik mivən ye nımri mırh. Kini yamehuə kape kot reighan-pən kin ik ye kwermı polis. Kini polis rırəh ik mivən mətapıg əsigın ik ye kalabus. ⁵⁹ Kini yakamni-pre tuk ik mımə, tukmə ror məknakin, to nakpəh napien ye kalabus meriaji takarpın fam.”

13

Sarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has, tamə nakhamə

¹ Kini ye nıpiğ a, narmamə tıksın kımnhauə mhani-pən tuk Yesu mə nəmə Galili tıksın kamhauh nar mıragh mınə mhamə tuksor sakrefaes kin kimi Kughen, kini aikin, mobael mınə kape gavman e Paelat kımnhauə mıshopni əriə.* ² Kini Yesu rını-pən mımə, “?Rhawor? ?Nakhamə ta mə nımhəyen skai a yame rımivəh əriə ramhajoun pən mə iriə nəmə has rapita narmamə apnapıg mınə apa Galili uə? ³ Nıkam. Yakamni-pre tuk əmiə mə rıpəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nısararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has mınə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə. ⁴ Uə jakni mın ye narmamə iriə m-fam 18 yamə mine nımə apomh a yame kamni kimə

12:48: Mat 10:34-36 † **12:50:** Nəgkiarien kape Gris ramni “Baptaes,” mərig ikın e nıpran ramni nıpiğ əutən kırık. **12:50:** Mak 10:38-39 **12:53:** Maeka 4:6 **12:59:** Mat 5:25-26 * **13:1:** Narmamə kımısəriğ nəvsaoyen kin, mə gavman kape Paelat rımavən ye nımə rhakə kırık, mhopni narmamə ye nıpiğ yame kımnhauə masəhuak, kısıkur. Mə nar a gavman rımnor ramor naurisien. **13:2:** Jon 9:2

Saeloam rimamir mohtərəkın əriə, khamhə. ?Nakhamə ta mə nimhəyən skai yame rimivəh əriə ramhajoun-pən mə iriə kisasahas rapita narmamə apnapig minə apa Jerusalem uə? ⁵ Nikam. Yakamni-pre tuk əmiə mə ripəh norien məknakin. Mərig tukmə nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə ye norien has minə kapəmiə, kini kimiə fam takpiasəkeikei mhamə.”

⁶ Kini Yesu rimoh nuhpikinien kirik mimə, “Yermamə kirik rimihu nai kirik e figtri, apa ye kafan nəsimien. Kini newk minə tiksın ruə mivən, kini kwən a ramaiyu-pən məsiəkun, məm ripəh nikuəyən. ⁷ Kini mini-pən tuk yermamə yame ramarha tuk nəsimien mimə, ‘Əm-ru. Yimauə məsiəkun kwənkwai figtri e miwəh newk kisisər, mərig yakpəh nəmien kwənkwai nai kirik. Ərəru ta. Ripəh nəmhenien mə tukrərer əswasig kin nimoptanə ye nəsimien.’ ⁸ Kini kwən yame ramarha tuk nəsimien rhorpin nəgkarien mimə, ‘Yemasur. Pəh rivəh min ru newk kirikianə, pəh jakikir-pən nimoptanə huvə kimin. ⁹ Kini tukmə ramkuə ye newk aikin, kini rhuvə əmə. Mərig tukmə ripəh nikuəyən, pəh kərəru ta.’ ”

Yesu rimnor huvə piraovin kirik ye Sabat

¹⁰ Kini ye Sabat kirik, Yesu rinaməvhag kimi narmamə apa ye nəkwai nimə kirik kape nofuginien. ¹¹ Kini piraovin kirik aikin yame nanmin has rimnəmır-pən iran mivəh newk 18. Mor nimeitaan ramirpəvin ye nipig mifam, to ripəh nərer-atuatuk-ien. ¹² Kini Yesu rəm in, rokrən kin mə tukrərer kupən ye narmamə, mini-pən tukun mimə, “Piraovin. Yo yakwərisin ta kafam nəmhəyən, to ripəh nıraptərəkın-minien ik.” ¹³ Kini Yesu rərəhu-pən kwermın mir iran, məkneikin rərer atuatuk mihuvə, kini maməgnəgin Kughen.

¹⁴ Niemhaa rhai yermamə yame ramehuə ye nimə kape nofuginien, meinai Yesu rimnor huvə pian a ye Sabat. Kini mini-pən tuk narmamə minə mimə, “Nipig sikis kape norien wok kapəmiə. Nakharkun nhauəyən ye nipig minə a pəh In ror huvə əmiə. Mərig ye Sabat, takhapəh nhauəyən mə In tukror huvə əmiə.”

¹⁵ Kini Yesu Yermaru rini-pən tuk əriə mimə, “!Kimiə nəmarpəkao hah minə. ?Kimiə pa nhagin ramrisin kafan dongki mine kao ye Sabat, mə tukrəsıg mivən mə tukrinim nu? Mə kimiə m-fam naksor wok məkna. ¹⁶ Kini ye norien əmə a in a, ratuatuk əmə mə yo jakrisin pian e ye nəmhəyən kafan, mivəh miragh in ye Sabat. Pian a, in kwənərəus kirik kape Ebrahim, kini Setan rimirkwəji ətərəkın in kape newk 18.”

¹⁷ Yesu raməgkiar məknei, kafan tikmir minə kimisauris. Kini narmamə mifam, rikiriə ragien tuk wok huvə yamə mine Yesu ramor irəriə.

Narmaruyen kape Kughen ramehuə ye nəsaninien kafan

(Mat 13:31-33; Mak 4:30-32)

¹⁸ Kini Yesu rimini mimə, “?Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin naha nhagin? ?Jakni naha nhagin riumhen? ¹⁹ Narmaruyen kape Kughen in rəmhen kin kwənkwai mastad, kini yermamə kirik rimivəh mihu ye kafan nəsimien. Kini kwerun rhaktə mehuə, kini man yerpirig minə kamhauə masor-pən nimairiə ye rəgrəgin.”

²⁰ Kini mamni min mimə, “Jakamhajoun narmaruyen kape Kughen mimə riumhen naha? ²¹ In rəmhen kin yis kirik yame piraovin kirik ramərap-pən ye flaoa yame kamor-pən ye besin ehua, kini rher əpu fam flaoa raməsiis mamehuə.”

Swatuk kəskəh

(Mat 7:13-14, 21-23)

²² Kini nīpīg Yesu rīmnəriwək mamvən Jerusalem, maməwhag kimi narmamə ye taon ehuə minə mine yerkwānu minə. ²³ Kini kwən kirik raiyoh-pən In mimə, “Yermaru. ?Kughen tukrivəh miragh narmamə kwatīksin əmə uə?”

Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mimə, ²⁴ “Yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takasəkeikei misarkut pik mhamə takhavən misauru-pən ye kwəruə yame rəkəskəh, meinai narmamə khapsaah kisarkut mhamə tukhavən imə, mərīg to khapəh nhavənien. ²⁵ Mərīg tukmə Yermamə, yame kafan a nimə, tukrərer mətəpīg ye kwəruə kafan, kini kimiə yamə mine nakhapəh nisauru-pənhanəyen ye kwəruə, takasərer iruə masəsik-əsik tapīg mhamə, ‘Yermaru. Əhitə ye kwəruə tuk əmawə.’ Mərīg əmə jakni mimə, ‘!Ah! Yakeinein əgkəp əmiə.’ ²⁶ Kini kimiə taksokrən mhamhə, ‘Yermaru. Kitawə kimisəvīgīn kwis. Kini Ik nīmnhajoun əmawə apa iməməwə ikin.’ ²⁷ Mərīg Yo jakni mimə, ‘Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə, yakeinein əgkəp əmiə. Kimiə m-fam yor təvhagə has minə. !Havən isok tuk Yo!’ ²⁸ Ye nīpīg a, kimiə taksəm Ebrahim mine Aesak mine Jakob mine profet kupən minə kasarə ye rao ye neai ikin Kughen ramarmaru ikin, mərīg kimiə takasərer iruə, kini tukarak-ərhav kin əmiə, takasəsək, misokwəruə, masərīg rahah. ²⁹ Kini narmamə tukhasipirə, mhasi-fiak, mhasi-prah, mhasi-pihui, mhavən misəkwətə misəvīgīn ye rao ye neai yame Kughen ramarmaru ikin. ³⁰ Kini rhuvə mə takharkun mhamə narmamə minə e kasəkupən tukpihauə mhakwasīg, kini yamə mine kamhakwasīg tukpihauə mīpisəkupən.”

*Yesu rikin rəpou tuk nəmə Jerusalem
(Mat 23:37-39)*

³¹ Kini ye nīpīg a, Farisi minə tīksin kīmnhauə mhani-pən tuk Yesu mhamə, “!Eh! Rhuvə mə takitərhav eikin e mamvən, meinai Herod rorkeikei mə tukrhopni Ik.”

³² Kini Yesu rīni-pən tuk əriə mimə, “Herod in yor kiko iko rəmhen kin kuri aparū yame ramən nar mirə. Takhavən mhani-pən tukun mə Yo yakmə, ‘Əm-ru. Nīpīg kwakwə əmə aikin ramarə, yame Yo jakəko ta nanmin has minə ye narmamə, kini mor huvə nīmhəyen kape narmamə. Kini nīpīg kīsīsər ror infamien, kini jakərkin kafak wok.’ ³³ Nar apnapīg əmə Herod rīmə tukrhopni yo, mərīg Yo jakaməkeikei məri-pən kafak swatuk mamvən ai taktəkun mine tikianakwamer mine tuknahu mivən mītərhav-pən Jerusalem, meinai ikin əmə aikin a kamhopni profet kape Kughen minə ikin. ³⁴ !Aweh, nəmə Jerusalem, nəmə Jerusalem! Kimiə nakashopni profet minə kape Kughen. Kini narmamə yamə mine Kughen rīmnher-pre kin əriə tuk əmiə, nakwəsarkwhopni fam əriə kin kapiə apīg. Nīpīg rīpsaah yakorkeikei mə jakəpkəfugīn əmiə maməm huvə əmiə rəmhen kin yame man ramauu tīni minə, mərīg kimiə nakasəpəh. ³⁵ Mərīg kimiə nakharkun mə Kughen rīmnəpəh əmiə. Kini yakamni-pre tuk əmiə mə to nakhapəh nisəmminien Yo mhavən miseriaji takhani mhamə, ‘Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru.’ ”

14

Yesu rīmavən imei Farisi kirik

¹⁻² Ye Sabat kirik, Yesu rīmavən ye nəkwai nimə kape yemehuə kirik kape Farisi minə mə tuksəvīgīn. Kini apa Yesu ramkwətə ikin, kwən kirik ramhə kin nəmnhəyen e kəsis ramkwətə ipakə tukun. Kini narmamə kimisəm Yesu mə tukrhawor. ³ Kini Yesu raiyoh-pən nəmnhajoun minə kape Loa kape Moses

mine Farisi minə mimə, “?Rhawor? ?Loa rameighan kin mə yermamə kirik rirkun nivəh-miraghien narmamə yamə mine kamhamhə kamhamragh min ye Sabat uə nikam?” ⁴ Mərig iriə khapəh nisəgkiarieren. Kini Yesu rirap kwən a mor huvə min nīpran, mher-pən kin ramvən.

⁵ Kini mini-pən tuk əriə mimə, “?Tukmə kimiə kirik, kafan kwajikovə*, uə kafan kau rivə-ərhav pikin ye nəkwai nimir ehuə ye Sabat, kini tukrhawor? In tukraməkeikei mivən mirəh-sihaktə aihuaa əmə. ?Pa e irəmiə in to ripəh norien məkneikin? Rirkək.” ⁶ Kini nəgkiarieren kapəriə rirkək.

⁷ Kini Yesu rimnəm narmamə tiksın yame kimnokrən kin əriə tuk nəviginien a, kini khauə imə misorkeikei mə tuksəkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen. Kini Yesu rini-pən nuhpikinien tuk əriə mimə, ⁸ “Tukmə yermamə rokrən kin ik mə takvən tuk nəviginien kirik kape narkurəkien, takpəh nivənien məkwətə kupən ye kwənmhaan kape nisaiyen. Tamə yermamə kirik in yerpig pik rapita ik ruə, ⁹ kini yamehuə kape nimə tukrini-pre tuk ik mimə, ‘Ēta. Pəh kwən e tukrəkwətə-pre ikin en.’ Kini takauris meinai takaməkeikei mivən məkwətə yetanə, ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. ¹⁰ Mərig tukmə yermamə kirik ramokrən kin ik mə takvən məvigin ye lafet kirik, kini rhuvə mə takvən məkwətə-pən ikin kipəh nisaiyen əjir ikin. Tukmə ror yamehuə kape nimə tukruə mini-pre tuk ik mimə, ‘Yo kirik, yuvən məkwətə kupən ye narmamə, ye kwənmhaan kape nisaiyen.’ Ramni-pre məkneikin tuk ik, mivəhsi-haktə nhagim ye nimir narmamə mi-fam apa imə. ¹¹ Yakamni-pre məknai meinai yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in mə tukreihuə, Kughen tukrivəhsi-əhu in. Mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-sihaktə in tukreihuə.”

¹² Kini Yesu rimini-pən tuk yemehua kape nimə mimə, “Kini tukmə nakamor nəviginien ehuə kirik yenpig uə yeraan, takpəh nokrənien kin ik minə tiksın, mine piam minə, mine kafam kwənərəus minə, mine narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə yame mine kisarə ipakə tuk ik. Tamə, iriə kisokrən min kin ik mə takvən məvigin kimiə miriə, misarpin tai nar yame nimir irəriə. ¹³ Mərig tukmə nipig nakmə takor lafet kirik, takaməkeikei mamokrən kin yavən has minə, mine narmamə yamə mine nikariə rimhə, mine nimir pis minə, mə tukhauə nakasəvigin kwis kimiə miriə. ¹⁴ Iriə to khapəh nisarpin-preyen tai norien a, mərig Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kim ik. Kini ye Nipig Kwasig, nipig narmamə yamə mine kisatuatuk tukhamragh min, kini Kughen tukrərok ik iran.”

Yesu rimini nuhpikinien kape nəviginien ehuə

(Mat 22:1-10)

¹⁵ Kini iriə kirik aikin raməvigin, mamərig nəgkiarieren a, kini mini-pən tuk Yesu mimə, “!Nar huvə kirik e, nivənien apa ye rao ye neai, ikin Kughen ramarmaru ikin, maməvigin ye lafet ehuə kafan!”

¹⁶ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nipig kirik, yermamə kirik rimə tukror nəviginien ehuə kirik kafan, kini markupig, mini-pən tuk narmamə khapsaah mə tukhauə misəvigin kwis iriə min. ¹⁷ Kini rinor ta nipig kape nəviginien, mher-pən kin kafan kirik yorwok mə tukrivən mini-ərhav pən tuk narmamə yame rimnokrən-ta kin əriə mimə, ‘Hauə misəvigin, meinai yaknor apnəpeinə ta ye nəviginien.’

¹⁸ “Mərig iriə m-fam kimisəpəhs-pən, mhamə to iriə khapəh nhavənien. Kirik rimnəkupən mini-pən tukun mimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehua mə

14:3: Luk 6:9 * **14:5:** Kopi akwas tiksın kape Niutesteman khapəh nhaniyen “kwajikovə” mərig kamhani “dongki.” **14:5:** Mat 12:11; Luk 13:15 **14:8:** Prov 25:6-7 **14:11:** Mat 23:12; Luk 18:14 **14:14:** Jon 5:29 **14:15:** Luk 13:29

to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimir nimoptanə kirik, kini jakaməkeikei mivən məsiəkun.’ ¹⁹ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə to yakpəh nurəyen. Yimivəh nimir kau ten, kini jakaməkeikei mivən məm pi pom wok minə kapəriə.’ ²⁰ Kini kirik min rimə, ‘Eh. Ni-pən tuk kafam yemehuə mə yimnarkurək pə pə əmə, to yakpəh nurəyen.’ ²¹ Kini yorwok rimauə mini-əzah pən tuk kafan yemehuə. Kini yemehuə ai rikin rəmhə pik, kini mini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən aihuaa, apa ye swatuk mine ikin minə tiksın ye taon a məm yavən has minə, mine narmamə nikariə rimhə, mine nimirin pis minə, mine yamə mine nihuriə rahas, mikir əriə, mhauə.’ ²² Kini in ror nar a yame yemehuə rimini-pən tukun, kini mirerig-pə mini-pən mimə, ‘Yemehuə. Narimnar fam yame nimir, yo yaknor fam. Mərig nəviginien rehuə aikin, kini nimə rəmhen min tuk narmamə tiksın.’ ²³ Kini yemehuə rimini-pən tuk yorwok mimə, ‘Ita. Yuvən ye swatuk, mine ikin minə fam iruə ye taon. Yuvən məkeikei kimi narmamə mə tukhauə imə. Nimə e kafak tukraməkeikei mukwar huvə. ²⁴ Mərig yakamni-pre tuk ik mə narmamə yamə mine yimnokrən kin əriə maməkupən, iriə to khapəh nisən-əsigəvinien nəviginien kirik kafak.’ ”

Yermamə kape Yesu tukrəpəhu kupən Yesu ye nimiraghien kafan

²⁵ Narmamə khapsaah pik kamhakwasig kin Yesu ye swatuk, kini In rarar mini-pən tuk əriə mimə, ²⁶ “Tukmə yermamə kirik rorkeikei mə tukrikwasig kin Yo, tukraməkeikei mivəh Yo yakəkupən ye kafan nimiraghien. In tukraməkeikei morkeikei Yo rapita rimni mine nisini, mine kafan piraovin, mine tini minə, mine piauni minə, mine nowini minə, mine in atuk. Tukmə ripəh norien məkneikin, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə. ²⁷ Kini tukmə yermamə ripəh neighanien kin mə tukhopni in tuk nhagik, uə ripəh norien nəkwak, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

²⁸ “Tukmə kimiə kirik rorkeikei mə tukrivhirəkin nimə apomh kirik, in tukraməkeikei mokupən məkwətə, mirkun huvə mane ye narimnar minə, məm-ru mə kafan mane rəmhen uə nikam. ²⁹ Tamə ririkakun mor nuknen, meinein norien infamien iran, narmamə tuksarh iakei iran ³⁰ mhamə, ‘Em-ru. Kwən a rimirikakun əmə kafan nimə. Mərig reinein norien infamien iran.’ ³¹ Kini tukmə king kirik, kafan mobael, iriə ten taosen əmə, tukmə rərig nəvsaoyen mə king pisin kirik min yame kafan mobael minə twenti taosen kamhauə mə tuksarowagin iriə min, kini in to ripəh nivən-aihuaayen ye narowaginien. Kwasig ikin ramvən tuk narowaginien, tukraməkeikei məkwətə, mirkun huvə mə in rirkun napitayen tikmir minə a uə nikam. ³² Tukmə rirkun mə to ripəh napitayen, tukraməkeikei mher-pən kin narmamə tiksın khavən masəm kafan tikmir minə tiksın nipig khapəh hanə nhauəyen ipakə tukun, misərəhu nəmərinyen. ³³ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei misəkwətə misəm huvə nimiraghien kapəmiə. Tukmə yermamə kirik ripəh norkeikeiyen mə tukrəpəh narimnar fam kafan mikwasig kin Yo, in ripəh nəmhenien mə tukruə rəmhen kin kafak yermamə.

³⁴ “Nigar in nar huvə kirik. ?Kini mərig tukmə nigar rəhiu pik, tukhawor kor rhekin min? ³⁵ Ripəh nəmhenien tuk nar kirik. Tukarakikin əmə. Tukmə kimiə narmamə yame nimirgimiə rarə, sətərig huvə kin nəgkiarrien e.”

15

Nuhpikinien ye sipsip yame rimnerwei (Mat 18:10-14)

¹ Ye nipig a, narmamə khapsaah yamə mine kasərer tuk mane kape takis, mine yor təvhagə has khapsaah kimnhauə mə tuksərig nəgkiarien kape Yesu. ² Kini Farisi minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnhani hah Yesu mhamə, “Ah. Kwən a, rikin rorkeikei mə yor təvhagə hah minə tukhavən misəm, kini misəvigin kwis.”

³ Ror pən, Yesu rimini nuhpikinien kirik mimə, ⁴ “?Kimiə pa nhagin, kafan sipsip wan hundred, kini kirikianə ramerwei, mərig rikin rapəh nəsikien? Tukmə kimiə kirik kafan sipsip rimirkək məknakin, kini in tukraməkeikei mipəh kafan naenti naen sipsip kasən mənvhirik masərer apa ririəpiə ikin, kini in tukrivən marhakin yame rimnerwei meriaji məm. ⁵ Kini nipig tukrəm, kini rirəhsi-haktə mərəhu-pən ye nuran, kini rikin tukragien. ⁶ Kini nipig tukmə rajərhav-pə yerkwanu, in tukraməkeikei mokrən kin in minə tiksın, mine narmamə yamə mine kasarə ipakə tukun, kini mini-pən tuk əriə mimə, ‘Hauə, kisagien kwis, meinai yimnəm min kafak sipsip yame rimnerwei.’ ”

⁷ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mimə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə, rəmhen əmə kin apa ye rao ye neai. Tukmə yor təvhagə hah kirikianə rarar ye kafan nərigien mivən tuk Kughen, kini nagienien apa ye rao ye neai tuk kwən a in rehuə, rapita nagienien tuk narmamə naenti naen yamə mine kisatuatuk mhapəh nisorien nar has kirik yame tukasəkeikei misarar ye nərigiein kapəriə tukun.”

Nuhpikinien ye mane yame rimirkək

⁸ Kini Yesu rarə mini min mimə, “Tukmə piraovin kirik kafan silva mane ten, kini kirik rirkək. ?Kini tukrhawor? Tukrəsiə pən ye laet mahiə marhakin huvə apa imə mivən meriaji məm. ⁹ Kini nipig tukrəm mane a, in tukrokrən kin in minə tiksın mine narmamə yamə mine kisarə ipakə tukun, mini mə, ‘Hauə kisagien kwis, meinai yaknəm mane apa kafak yame rimirkək.’ ”

¹⁰ Kini nipig Yesu rimnor infamien ye niniyen nuhpikinien, mini-pən tuk əriə mimə, “Kini yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə, ye norien kirikianə əmə min, agelo minə kape Kughen kisagien pik ye nipig yor təvhagə has kirikianə ramarar ye kafan nərigien mamvən tuk Kughen.”

Nuhpikinien ye ji yermamə kirik yame rimnerwei

¹¹ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mamni mimə, “Yermamə kirik, tini yerman kiraru. ¹² Kini yame rəkəskəh iran rini-pən tuk rimriu mimə, ‘Rimik. Ewhai nautə minə kafam, mivəhsi-pə kafak ai taktəkun.’ Kini rimriu rəwhai kafan narimnar mivəhsi-pən kimi əriu. ¹³ Kini rapəh norien tu, tini yame rəkəskəh rirəh kafan, mivən, mor salem kin, kini mivəh mane ye nautə minə a, mitərhav iməriə ikin, mivən ye tanə pisin kirik min isok. Kini aikin a rimnoriah kafan mane ehua ye norien yamə mine ravi nərigien kafan, mamvən mamvən. ¹⁴ Kini nipig kafan mane rimirkək fam, nikumhə ehua rimavən piəpiə ye tanə a. Kini nikumhə rinaməs min kwən a; nan nəviginien ruirkək. ¹⁵ Kini rivən mamor wok kimi kwən kirik aikin, kini kwən a rher-pən kin mə tukrivən maməvigin kafan pukəh minə. ¹⁶ [Kini nikumhə rimnəs pik], rikin rivən tuk nəviginien ne pukəh minə, mərig yermamə kirik rirkək mə to riwəhsi-pən nəviginien kirik kimin. ¹⁷ Kini rikin rarə min, mamətərig mə, ‘Eh. Taktəkun ai, yorwok minə kape rimik, nəriə nəviginien rehuə rapita, mərig yo yakamarə ikin e, pəh nien mə tuktu, yakəmkərəv mimhə. ¹⁸ Pəh yaktərhav ikin

e, mīrerīg-pən tuk rīmīk, kīni mīni-pən tukun mīmā, “Tatā. Yo yīmnor tāvhaḡā has kīmīk mīne Kughen. ¹⁹ Taktəkun ai, yakpəh nəmhenien mā takokrən kīn yo mā narīm e yo. Mərīg okrən kīn yo rəmhen əmə kīn yo yorwok əmə kīrik kafam.” ²⁰ Kīni rarar, meriwək, mamvən mā tukrəm kafan tatā.

“Kīni ramuə hanə isok, kafan tatā rīmnarha-pən məm, kīni rīkin rehuə tukun, raiyu, mīvən məutəru, mamagien tukun. ²¹ Mərīg tīni rīni-pən tukun mīmā, “Tatā. Yo yīmnor tāvhaḡā has kīmīk mīne Kughen. Taktəkun ai yakpəh nəmhenien mā takokrən kīn yo mā narīm e yo.’

²² “Mərīg kafan tatā rokrən kīn kafan yorwok mīnə mīni-pən tuk əriə mīmā, ‘!Eh! Havən aihuaa mhavəh kot yame rhuvə pīk rapita, mhauə mīsarkaoh-pən kīmin, kīni mhavəh ring mhauə mhavəsi-pən ye kwermīn. Kīni mhavəh sandel mhauə mhavəsi-pən ye nihun. ²³ Kīni mharəh kau e yame rəsiis-əsiis, mhauə mhauh, pəh kīsor kwis lafet kīn kītawə narīk, ²⁴ meinai narīk e, rəmhen kīn mā ruamhə ta, mərīg taktəkun ai in ruəmragh mīn. In rīmnerwei, mərīg yaknəm mīn in.’ Kīni iriə kīsor lafet.

²⁵ “Kīni ye nīpīg a, tīni yame rehuə, in apa yerki nəsīmien. Kīni ye nīpīg ramuə muə ipakə tuk yerkwānu, kīni mərīg narmamə kasəni nīpe, masor danis. ²⁶ Kīni rokrən kīn yorwok kīrik ruə maiyoh in mīmā, ‘!Eh! ?Naha e narmamə kasor?’ ²⁷ Kīni rīni-pən tukun mīmā, ‘Naorahim ruauə, kīni kafam tatā rīmoh kau kīrik yame rəsiis-əsiis, meinai naurahim rīrerīg-pə mīn, kīni in rəsānīn əmə.’

²⁸ “Kīni piauni yame rehuə, rīkin rīmha, kīni mīmā, ‘To yakpəh nīvənien imə.’ Kīni kafan tatā rītərhav-pə iruə maməkeikei kīmin mā tukrīvən imə. ²⁹ Mərīg rīni-pən tuk kafan tatā mīmā, ‘Əmru. Kīmwarə newk rīpsaah, kīni yakamor wok ikin e rəmhen kīn yorwok kīrik kafam, kīni mīpəh nəsīkien nəkwan. ?Mərīg rhawor, tatā? Nīmīpəh nīvəsi-pəyen nar kəskəh kīrik kīmi yo rəmhen kīn nəni, mā jakor nəvīgīnien kīrik kīmawə yo mīnə tīksīn. ³⁰ Mərīg narīm a yame rīmnoriah fam kafam nautə tuk nərokien piraovīn kape swatuk, kīni nīpīg rīrerīg-pə yerkwānu, kīni nakarar muh kau kīrik yame rəsiis-əsiis mamor lafet kīn kafan.’

³¹ “Kīni kafan tatā rīni-pən mīmā, ‘Narīk. Nīpīg m-fam kīrau mīk kwarə. Kīni narīmnar kafak kafam. ³² Mərīg ratuatuk əmə mā tuksor lafet e mīsəvīgīn meinai naorahim e rəmhen mā ruamhə ta, mərīg taktəkun ai in ruīmragh mīn. In rīmneirwei, mərīg taktəkun ai kwəsəm in.’”

16

Nuhpīkīnien ye manaja yame ramor norien yame riko-iko

¹ Nīpīg kīrik, Yesu rīni-pən tuk kafan narmamə mīnə mīmā, “Yermaru kīrik, kafan nautə rīpsaah, kīni in mīvəh manaja kīrik muə yame ramehuə ye kafan yorwok mīnə. Kīni yorwok mīnə tīksīn khauə mharuk-pən nəḡkiarīen has ye manaja a kīmi yermaru mhamə, ‘!Eh! Kwən a ramoriah kafam narīmnar.’

² Kīni rokrən kīn kwən a ruə raməḡkiar kīmin mīmā, ‘!Eh! ?Naha nəḡkiarīen yakərīg kamni iram? Yakorkeikei mā takvəh fam nəḡkiarīen mīnə kape wok kafam, muə, meinai taktəkun ai jakher ye-rhav kīn ik.’

³ “Kīni manaja a rīmavən, mamətərīg kīn mīmā, ‘Aweh. Kafak yermaru rorkeikei mā tukrher ye rhav kīn yo, kafak wok tukrīrkək. ?Kīni jakhawor pən iran mīne? Nagheek rīpəh nəmhenien mā to yakīkīr nīmoptanə [mīvəh mane iran], kīni yakaurīs pīk tuk nawəyen kīn mane tuk narmamə. ⁴ !Eh! Taktəkun ai yakīrkun naha nhagīn yame jakor, pəh narmamə tukhakīr yo

mhavən iməriə ikin masarha huvə tuk yo nipiḡ kafak yermaru tukrher yerhav kin yo.’

⁵ “Kini manaja rimavən mokrən kin narmamə yamə mine kasor kaon kimi yermaru khauə kirikianə kirikianə. Kini rini-pən tuk yermamə yame rimnəkupən muə mimə, ‘?Ik nimnor kaon kimi yermaru ye naha?’ ⁶ Kini kwən a rini-pən tukun mimə, ‘Yimipik dram kape nehe olif iriə m-fam wan hundred.’ Kini yemehuə rini-pən tuk kwən a mimə, ‘In əmə e nəkwəkwə kape kaon kafam. Əkwətə aihuaa əmə ru, mirai-pən əmə fifti dram ye kafam nəkwəkwə.’

⁷ “Kini rini-pən min tuk kwən kirik mimə, ‘?Ik nimnor kaon kin naha?’ Kini rimə, ‘Yimnor kaon kin wan taosen bag wit.’ Kini manaja rimə, ‘Vəh nəkwəkwə kape kaon kafam, kini mirai-pən əmə eit hundred bag wit.’

⁸ “Kini kwasig ikin, yermaru kape manaja aperə rimnəriḡ nəvsaoyen kin, marar məgnəḡin in tuk kafan norien kape neikuəyen mə in tukrəm huvə atuk in. Norien e ramhajoun mə narmamə ye tokrei tanə, kharkun norien bisnes irəriə minə, məriḡ narmamə kape nikakien khapəh nharkun-huvəyen norien minə kape tokrei tanə. ⁹ Kini yakamni-pre tuk əmiə mə, sasitu huvə ye narmamə kin mane kape tokrei tanə mə iriə tukhauə kimiə minə tiksın. Kini nipiḡ mane kape tokrei tanə tukriḡkək, kini Kughen tukriḡvəh əmiə mivən apa ye rao ye neai yame ramarə kape rerin.

¹⁰ “Tukmə yermamə yame rirkun narha-huvəyen tuk nar kəskəh kirik rirkun narha-huvəyen tuk nar ehua kirik. Kini yermamə yame ramor norien yame rapəh natuatukien ye nar kəskəh kirik, in tukror norien yame rapəh natuatukien ye nar ehua kirik. ¹¹ ?Ror məknakin mə tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk mane kape tokrei tanə e, yermamə rirkək yame tukreighaan kin əmiə mə takhawəh nar huvə əfrakis, in e narimnar kape Kughen. ¹² Kini tukmə kimiə nakhapəh nisarha-huvəyen tuk narimnar kape yermamə min kirik, kini pəh rikimiə tukriḡpəh nəsikien mə tukvəhsi-pre min kimi əmiə kapəmiə atuk narimnar, meinai, kirkun mə takhapəh nisarha-huvə-minien tuk narimnar minə a.

¹³ “Yermamə rikək yame to ror slef kape yemehuə mir kiraru. To ramor məknakin, tukraməkeikei morkeikei kirik, maməməkin kirik; uə tukraməkeikei mor nəkwai kirik, məpəh kirik. To nakhapəh nisor-kwisien wok kimi Kughen mine tuk mane.”

¹⁴ Farisi minə kisorkeikei pik mane, kini nipiḡ kimisəriḡ nəḡkiarien minə a, kini misarh iakei ye Yesu. ¹⁵ Məriḡ In rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə nakasor norien yamə mine kasor narmamə rikiriə raməsik mə naksatuatuk. Məriḡ Kughen rirkun mə rikimiə rahas. Yakamni məkneikin meinai naha nhagin yame narmamə khavəh-si haktə mə in nar ehua, məriḡ ye nimri Kughen in nar apnapig əmə.”

Loa tukramarə rerin
(Mat 19:1-12; Mak 10:1-12)

¹⁶ Kini Yesu rimə, “Kamni-ərhav Loa mine nəḡkiarien kape profet kape Kughen minə meriaji-pə Jon Baptaes, kini kwasig ikin, kamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape narmaruyen kape Kughen, kini narmamə m-fam kisarkut mə tukhavən misarə aikin. ¹⁷ Məriḡ kipəh niniyen kimə wok kape Loa mine nəsaninien kafan ruirkək. Nikam. Nəḡkiarien m-fam kafan kasəmiryame rehuə minə meriaji-pən yame rəkəskəh əḡkəp minə. Loa tukrarə rerin rapita neai mine tokrei tanə. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik riḡpəh kafan hanə piraovin, kini mamkir piraovin pisin kirik min mwarə, in ramor təvhagə has.

Kini tukmā yermamā kirik rikir piraovin kirik yame kafan yerman rimnəpəh, kini kwarə kwis, kini in ramor təvhagə has meinai in raməkrəh kin piraovin kape yermamə pişin.”

Kwanage kape kwən kirik kafan nautə rehuə mine Lasaros mine Ebrahim

¹⁹ Kini Yesu rimini mimə, “Kwən kirik, kafan nautə rehuə riven ye neipən huvə minə, nimrin rhaktə, kini nipig mifam ramən pik nəviginien huvə minə.

²⁰ Kini yavən has kirik, nhagin e Lasaros, nipran rəmhir-əmhir. Kini kirəh kavən apa ye kwəruə kape yerkwanu . ²¹ In rorkeikei pik mə tukrən nisimsi nəviginien yame raməsaah-əsaah-pən ye nəpəəg tebol kape yamehuə a. Kini nar kirik rahas min, kuri minə min khauə masəpaih-əpaih nimap minə kafan.

²² “Kini yavən has a rimamhə, kini agelo minə khavəh mhavən apa ye nikar Ebrahim, kwənmhaan kape nisaiyen. Kwən a kafan nautə rehuə, in min rimamhə, kini kinim. ²³ Kini in riven apa ye nap ehuə, mamərig nəmhayen ehuə, marha-faktə, maməm Ebrahim apa isok, Lasaros apa ye nikarin. ²⁴ Kini mokrən apomh mimə, ‘Tatə Ebrahim. !Aweh! Pəh rikim tukreihuə tuk yo. Her-pən kin Lasaros mə tukreires kwənkwai kwermən ye nu kini mivəh muə mirap neramik kin pəh rokiei, meinai yakamərig nəmhayen ehuə eikin e ye nap ai taktəkun.’

²⁵ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Narik, rikim tukraməsik ru kafam nimraghien apa kupən. Ik nimnavəh narimnar huvə kafam ripsaah, mərig Lasaros rimnamərig nəmhayen ehuə ye nipran. Mərig taktəkun ai, in ramərig rhuvə ikin e. Kini ik, nakamərig nəmhayen ehuə ye nipram. ²⁶ Kini nar kirik min. Ye kwerkwān irətawə, nəkwai nimir ehuə yame raməwhai ətawə. Ik en, kini kimawə e. Tukmā kimawə kirik rimə tukrurə məm əmiə, mərig to ripəh nurəyen. Kini tukmā kimiə kirik rimə tukruə məm əmawə, mərig to ripəh nuəyen.’

²⁷ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə rimini mimə, ‘Tatə. Yakaməkeikei kimik. !Aweh! Her-pən kin Lasaros riven ye nimə kape kafak tatə ²⁸ meinai piak kirkirip aikin. Rhuvə mə in tukrivən mor kwirig kimi əriə pəh tukasərig əriə mə tukhapəh nhauə-minien ikin yakamərig pik nəmhayen ikin.’

²⁹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Nikam. Iriə kharkun nisəvheikinien Nəkwəkwə kape Moses mine profet kupən minə kape Kughen. Pəh piam minə tuksərig nəgkiarrien minə a.’

³⁰ “Kini yermamə yame kafan nautə rehuə ramni mimə, ‘Nikam, Tatə Ebrahim. Ripəh nəmhenien. Mərig tukmā yemə mhə kirik rirerig-pən mini əsaah pən tuk əriə, iriə tuksarar ye nərigien kapəriə, misəpəh norien has minə kapəriə.’

³¹ “Mərig Ebrahim rimə, ‘Tukmā khapəh nisərigien nəgkiarrien kape Moses mine profet minə kape Kughen, kini in nar apnapig tukmā kwən kirik ramragh min ye nimhayen kafan, kini mivən məkkiar kimi əriə, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

17

*Takhapəh nisorien yermamə rimir ye norien has
(Mat 18:6-7; Mak 9:42)*

¹ Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mimə, “Nəfrakisien. Nivəhsipən-vəhsipənien kape təvhagə has yamə mine kamhavi-pən narmamə ye nahasien, iriə tukhauə. Mərig narpinien ehuə ramvən tuk yermamə yame ravəhsi-pən vəh-sipən kimi narmamə, uə yame in swatuk kape niwəhsi-pən wəhsi-pənien. ² Mərig tukmā yermamə kirik ravi-pən kwajikovə kirik

yame rhatətə irak, mə tukror təvhagə has, kini yermamə a, Kughen tukror narpinien ehuə kimin. Kini narpinien a tukriskai rapita yame kiruk-pən kapiet pam kirik ye nipətək nuan, karkw-ərhav-pən kin ye tame tahik mə tukrəmnim. ³ Kini ror məkneikin mə takasəkeikei masarha huvə tuk kapəmiə nimraghien.”

*Takhapəh nisarpinien tai təvhagə has kape yermamə
(Mat 18:15, 21-22)*

Kini Yesu rimə, “Kini tukmə piam ramor təvhagə has kimik, ni-pən kafan norien has ye nimirin, kini tukmə ramarar ye kafan nərigien, kini əru kin kafan norien has mipəh nivəh-timtimien yerkim. ⁴ Kini nar apnapig in ramor təvhagə has kimik m-seven ye nipig kirikianə, kini muə m-seven mini-pre tuk ik mimə, ‘Kəsi. Yimnor təvhagə has kimik. Jakarar ye kafak nərigien mipəh kafak təvhagə has,’ kini ik takaməkeikei mərukun kafan norien has minə, kini mipəh nivəh-tim-timien yerkim.”

*Yermamə yame ramni nəfrakisien ye Kughen, kafan nəhuakien ror nanmin
(Mat 17:20)*

⁵ Kini aposol minə kimisaiyoh Yesu Yermaru mhamə, “Or kapəməwə nhatətəyen riskai məmhen min.”

⁶ Kini Yesu Yermaru rimə, “To nhatətəyen kapəmiə rikəskəh pawk rəmhen kin kwənkwai mastad, mərig nakharkun nhani-pəniən tuk tukwas e mə, ‘Evi atuk ik, kini mivən miviə pən apa ye tahik,’ kini tukror nəkwaimiə.”

Kimiə naksəmhen kin yorwok minə kape Kughen

⁷ Kini Yesu rimə, “Hani-ru. ?Tukmə yermamə kirik, kafan yorwok ramasim, uə ramarha tuk sipsip minə, kini mirerig-pə yerkwanu, kini rikimiə raməsik mə yamehuə kafan tukrini pən tukun mimə, ‘Eh! Yuə aihuaa məkwətə mən nəviginien a.’ ? !Nikam! ⁸ Mərig in tukrini-pən tuk kafan yorwok mimə, ‘Yuvən mor nak nəviginien, kin yuvən miwəhsi-pən kafam neipən huvə, kini miwəhsi-pə nak nəviginien mine nik ninimien. Nipig nimmor fam kafam wok, nakirkun nivəniən məvigin minim.’ ⁹ ?Kini rikimiə raməsik mə yemehuə, in tukrini-pən tenkiu kimi kafan yorwok tuk wok ehuə kafan yame in tukraməkeikei mor uə nikam? !Nikam! ¹⁰ Kini kimiə en, naksəmhen əmə kin yorwok minə kape Kughen. Nipig nimisor fam narimnar yame Kughen rimini-pre tuk əmiə mə takasəkeikei misor, takasəkeikei mhani əmə mhamə, ‘Kimawə yor wok minə əmə. Ripəh nəmhenien mə tukni vi vi əməwə. Yakasor əmə wok yame kimawə jakasəkeikei masor.’ ”

Yesu rimnor huvə narmamə ten yamə mine kamhawəh nəmhəyen e leprosi

¹¹ Nipig Yesu rimneriwək mamvən Jerusalem, In rimavən-pən ye kwerkwən ye provins mir e Sameria mine Galili. ¹² Kini nipig rimatərhav-pən ye yerkwanu kirik, narmamə ten yamə mine kamhavəh nəmhəyen e leprosi kimnhauə misərer isok kwənmopin, ¹³ kini misokrən kin In mhamə, “!Yesu Yermaru! !Pəh rikim tukreihuə tuk əməwə!”

¹⁴ Kini nipig Yesu rimnəm əriə, mini-pən tuk əriə mimə, “Havən, misəm pris, pəh in tukrəm nipraimie.” Kini nipig kimiseriwək ye swatuk, kini mhahuvə, nəmhəyen a rirkək irəriə.

¹⁵ Kini iriə kirik rəm mə leprosi kafan rirkək. Kini rarar mirerig-pən tuk Yesu mamokrən apomh mimə, “!Yakamni vi vi Kughen! !Yakamni vi vi Kughen!” ¹⁶ Kini in rimneiwaiyu mənimkur-pən ye nihu Yesu, mini vi vi In tuk nor-huvəyen kafan nəmhəyen. Kwən a in yemə Sameria. ¹⁷ Kini Yesu rimini mə, “?Nəfrakisien mə yimnor huvə narmamə ten maikwas ta ye

kapəriə nəmhəyen, uə nīkam? ?Mərig naen hiə? ¹⁸ Kwən a in yepsipis əmə, mərig in pisin əmə rimirerig-pə mamni vi vi Kughen.” ¹⁹ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mə, “Ǝrer meriwək mamvən. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.”

Narmaruyen kape Kughen tukruə
(Mat 24:23-28, 36-41)

²⁰ Nipig kirik, Farisi minə kimisaiyoh-pən Yesu mhamə, “Tuk nagheen narmaruyen kape Kughen ruə?”

Kini In rini-pən tuk əriə mīmə, “To narmamə khapəh nisəmien Narmaruyen kape Kughen yame ramuə kin nimiria. ²¹ Kini yermamə kirik rirkək yame tukrini mə, ‘Hauə-ru misəm, in apa,’ uə ‘Hauə misəm. In apa.’ Meinai narmaruyen kape Kughen ruauə ta maməmīr yerkimia.”

²² Kini Yesu rini-pən tuk kafan narmamə minə mīmə, “Nipig minə kimnhauə yame naksorkeikei mhamə taksəm nipig minə kape Ji Yermamə, mərig to nakhapəh nisəmien. ²³ Kini narmamə tukhani-pre tuk əmia mhamə, ‘!Hauə-ru misəm, in apa!’ uə ‘Hauə, in apa!’ Mərig takhapəh nhakwasigien kin əria, ²⁴ meinai ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakurə iran, in tukrəmhen əmə kin naropigien yame raməsia ye neai ye nīkarin kirik muə meriaji-pən nīkarin kirik min. Kini narmamə m-fam tuksəm mharkun. ²⁵ Mərig kwasig ikin ye narimnar minə a, jakaməkeikei mamərig nəmhəyen ehuə, kini narmamə yamə mine kisarə ai taktəkun, kamhaukreikin-pə nimeitairia masəpəh Yo.

²⁶ “Ye nipig Yo, Ji Yermamə, jakuə iran, tukrəmhen əmə kin narəyen kupən ye nipig kape Noa. ²⁷ Ye nipig a, narmamə kasəvigin, mamhanim, masor nəviginien kape narkurəkien, in e narimnar m-fam kasor ye nimiraghien kapəriə, miseriaji-pə ye nipig yame Noa ruavən imə ye nəpəəg nəkwai rao ehuə kafan. Kini nəhig rimap, yapiwən ehuə rimauə maiyu makatənim fam kin narmamə yamə mine khapəh nhavənen ye nəkwai rao.

²⁸ “In rəmhen əmə min kin narəyen kupən ye nipig kape Lot. Narmamə kimnasəvigin, mhanim, masor salem kin narimnar, mamhawəh nimir narimnar, masəsim, mhavhirəkin nimə minə, in e narimnar fam kimisor ye nimiraghien kapəriə. ²⁹ Mərig ye nipig yame Lot rimatərhav-pən ye taon a Sodom, kini nap mine kapiere yame kamhawək mhasi-faktə ye neai masəkwəpni əria m-fam apa ye taon.

³⁰ “Kini rəmhen əmə kin nipig Yo Ji Yermamə jakuə min iran. Kini Kughen tukror əpu Yo kimi narmamə. ³¹ Ye nipig a, tukmə yermamə kirik ramkwətə iruə ye kafan nimə, pəh in tukrap mipəh nivən-minien a ye nimə mə tukripik kafan narimnar. Kini tukmə yermamə kirik apa ye kafan nəsimien, pəh in tukrap, mipəh nuə-minien ye yerkwanu. ³² !Takhapəh nisəru-kinien piahwaru kape Lot! ³³ Yermamə yame rorkeikei mə in tukramraptəkin kafan nimiraghien ye tokrei tanə e, mipəh nīkwasigien kin Yo, in tukripəh niwəhyen nimiraghien rerin. Mərig yermamə yame raməpəh narimnar kape nimiraghien kape tokrei tanə e, mikwasig kin Yo, in tukrivəh nimiraghien rerin. ³⁴ Yakamni-pre tuk əmia mə, ye nipig a, yenpig, yermamə kiraru tukawapir ye bed kirikianə əmə, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mipəh kirikianə. ³⁵ Kini piraovin kiraru tukawor nəviginien, kini jakvəhsi-ta kirikianə, mipəh kirikianə. ³⁶ Yerman kiraru tukawasim, kini jakrəhsi-ta kirik, mipəh kirik.”*

³⁷ Kini kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yermaru, takitərhav-pə hiə?”

17:23: Mak 13:21; Luk 21:8   **17:28:** Jen 18:20; 19:25   **17:31:** Mat 24:17-18   **17:32:** Jen 19:26   **17:33:** Luk 9:24   * **17:36:** Nəgkiarinen ye v 36 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nīkam.

Kini In rimini-pən tuk əriə mīmə, “Takharkun əmə. Rəmhen kin nīpig ligkai minə kamhaivə yerpirig miseiwaiyu masərip tahik, nakharkun mə kəməm minə apaikin.”

18

Nuhpikinien ye yeni has yame ramor tan pən ye nasituyen

¹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kimi əriə maməvhag kin kimi əriə mə tukasəkeikei masəhuak nīpig mifam mhəpəh nisəpəhyen, mhəpəh nisorien mə rikiriə tukreiwaiyu. ² In rimini mīmə, “Yerkwanu kirik, yeni kirik aikin kape nərəhuyen nəgkiarien minə. Kini rīpəh nisaiyen Kughen, kini mīpəh nisai-minien narmamə. ³ Kini ye yerkwānu a, piraovin kirik kinnamhə tan kin aikin, kini nīpig mifam ramuə mamaiyoh yeni a mini-pən tukun mīmə, ‘Aweh. Asitu irak mərəhu atuatur nahasien yame kafak tikmir ramor irak.’ ⁴ Mərig yeni a ramor pik tan pən tuk nəgkiarien mə tukror huvə aihuaa nahasien kape pian a. Mərig pian a rimnaiyoh-pən kwən a ye nīpig mifam. Kini yeni a ramətərig mīmə, ‘Nar apnapig mə yakpəh nisaiyen Kughen, mīpəh nisai-minien narmamə, ⁵ mərig jakaməkeikei mivən mərəhu atuatur kafan nahasien kini mərəhu nihuvəyen. Meinai pian a ramni nar kirikianə mamərik mitə yo tuk kafan nəgkiarien mamripin. Kini tukmə yakamor tan pən tukun, kini in tukruə mamokrən-okrən kin yo, kini yakəpkəs kin.’ ”

⁶ Kini Yesu Yermaru ramripin nəgkiarien mīmə, “Sətərig kin Yo. Nəgkiarien kape yeni apa rahas pik. ⁷ ?Mərig rhawor ye Kughen? In rimirpen kafan narmamə minə, kini iriə kisəsək ətgin In nīpig mi-fam yenpig-enpig minə mine yenpig minə fam. ?Kini rikimiə raməsik mə In tukrini-pən tuk əriə mīmə, ‘Takhawhin pi pom?’ Nikam. ?Kimiə nakhamə ta mə In ramor tan pən tuk nasituyen ye kafan minə uə? Nikam. ⁸ Yakamni-pre tuk əmiə mə nəfrakisien, In tukrasitu aihuaa əmə ye kafan minə, kini mərəhu atuatur nahasien yame ramuə tuk əriə. ?Mərig nīpig Yo, Ji Yermamə, jakrerig-pə min iran ye tokrei tanə, jakəm mə narmamə tiksın aikin yamə mine kishatətə ye Kughen uə kharkək?”

Nuhpikinien kape Farisi mine narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kin narmamə tiksın yamə mine khamə ta mə kisatuatur rapita narmamə minə tiksın, masəm-əhu narmamə minə fam. ¹⁰ In rimini mīmə, “Kwərə mir kiraru kimiravən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen mə tukwəhuak. Kirik, in Farisi. Kini kirik in ramərer tuk mane kape takis. ¹¹ Kini Farisi ramərer mamsigəvin nəhuakien, maməgkiar atuatur iran mīmə, ‘Kughen, yakamni vi vi Ik meinai yakor pisin ye narmamə apnapig minə, yamə mine kisorkeikei pik mane, maseikuə mə tuksəkrəh kin, masor rahas, misəkrəh kin piraovin kape yermamə pisin. Kini yo yakpəh norien rəmhen kin kwən e yame ramərer tuk mane kape takis. ¹² Nīpig kiraru ye wik kirikianə, yo yakamatuakəm maməpəh nəviginien tuk nəhuakien. Kini tukmə yakvəh narimnar ten, yakvəhsi-pre kirikianə.’

¹³ “Mərig kwən a yame ramərer tuk mane kape takis, in ramərer isok, kini mamauris, mīpəh narha-faktəyen ye neai maməhuak. Kini rikin rarkwopir, mamasək, mamərip nimagen mīmə, ‘Kughen. Yo yemə has. !Pəh rikim tukreihuə tuk yo!’ ”

¹⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mīmə, “Yakamni-pre tuk əmiə mə nīpig kwərə mir e tukrererig-pən yerkwānu, yermamə yame ramərer tuk mane kape takis, Kughen tukrəm mə kafan nimraghien in ratuatur. Mərig Farisi

rapəh natuatukien, meinai yermamə yame ravəh-si haktə atuk in, Kughen tukrivəh-si əhu; mərig yermamə yame ravəhsi-əhu atuk in, Kughen tukrivəh-si haktə.”

*Kwajikovə minə kimnhavən misəm Yesu
(Mat 19:13-15; Mak 10:13-16)*

¹⁵ Kini narmamə tiksın kimnhapik kapəriə kwajikovə əmtəmtə minə mhavən masəm Yesu mə In tukrərəhu-pən kwermın irəriə, mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Mərig narmamə minə kape Yesu kimnhani-əhu əriə. ¹⁶ Mərig Yesu rımnokrən kın kwajikovə minə mə tukhavən ipakə tukun. Kini mımə, “Takhapəh nhani-əhuyen kwajikovə minə. Səta irəriə pəh khauə tuk Yo. Meinai Kughen tukramarmaru ye narmamə yamə mine kisəmhen kın kwajikovə minə e. ¹⁷ Yakamni əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame rikin rıpəh nagienien tuk nivəhyen kafan nərigien reiwaiyu rəmhen kın kwajikovə, to rıpəh nivənien ye Rao ye Neai.”

*Yermamə kirik kafan nautə reihuə
(Mat 19:16-30; Mak 10:17-31)*

¹⁸ Kini yemehuə kirik ruə mini-pən tuk Yesu mımə, “Yhajoun huvə. ?Nakmə jakaməkeikei mor naha mamarə rerin?”

¹⁹ Kini Yesu rımə, “?Nakhawor mamni mə Yo yakhuvə? Yermamə kirik rapəh nihuvəyen. Kughen əmə In rhuvə. ²⁰ Ik nakwirkun ta loa yame Moses rımını mımə, “Takpəh nhopniyen yermamə. Kini mıpəh napırpən-apnapıgıen tuk pıraovın pısın. Kini mıpəh nəkrəhyen. Kini mıpəh nini-apnapıgıen nar meikuə kın ye yermamə kirik. Tuk nıpıg minə fam takamsiai rımım mine nisınım.”

(Eks 20:12; Dut 5:16-20)

²¹ Kini kwən ai rını-pən tukun mımə, “Yhajoun. Loa minə en, yakaməri-pən fam ye nəkəskəhyen kafak, muə meriaji-pə.”

²² Kini Yesu rımnərig nəgkiarien a, mini-pən tuk kwən a mımə, “Nar kirikianə əmə ik nakpəh nor-hanəyen. Takvən, məvrai rik rik fam kafam narımnar, mivəh mane iran, kını mivəhsi-pən kimi yavən has minə. Kini kafam narımnar tukripsaah apa ye neai. Kini ik muə, mıkwasıg kın Yo.”

²³ Nıpıg kwən ai rımnərig nəgkiarien yame Yesu rımını, rikin rəpou, meinai kafan nautə rıpsaah. ²⁴ Kini Yesu rarha-pən mini-pən tukun mımə, “!Man! Riskai pık tuk narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə tuk nivənien pəh Kughen rarmaru irəriə. ²⁵ ?Nakhamə ta mə narmıragh ehua kirik, kamni kımə kamel, to rauru-pən ye kwəruwei nidil uə? Nıkam, rəutən pık. Rəmhen əmə mın kın yermamə yame kafan nautə rehuə, rəutən pık tukun tuk nətayen aikın a muə Kughen ramarmaru iran.”

²⁶ Kini narmamə yamə mine kımısərig nəgkiarien yame Yesu rımını kınasayıoh əriə minə, mhamə, “!Eh! ?Mərig tukmə ror məknekin, kitawə pa in tukramarə ye nımraghien rerin?”

²⁷ Mərig Yesu rımını mə, “Narımnar yame narmamə kısınein nisorien, Kughen rırkun norien.”

²⁸ Kini Pita rını-pən tukun mımə, “?Mərig rhawor irəmawə? Yıməsəpəh fam kapəmawə narımnar, mhauə, mamhakwasıg kın Ik.”

²⁹ Kini Yesu rını-pən tukun mımə, “Yermamə yame in ravəh əkupən Yo, kını maməta ye kafan narımnar rəmhen kın nımə, uə pıraovın, uə piauni, uə kafan kakə, uə rımını mine nisını, uə kafan kwajikovə mə tukruə ye Narmaruyen kape Kughen, ³⁰ kını yermamə a, ye tokrei tanə e, tukraməkeikei mivəh narımnar rıpsaah məknakin rapita narımnar yamə mine rımnəpəh kupən. Kini ye narəyen vi kafan, tukrarə ye nımraghien rerin.”

*Yesu rimini-ərhav min kafan nimhəyen
(Mat 20:17-19; Mak 10:32-34)*

³¹ Narmamə khapsaah, kini Yesu rokrən kin kafan narmamə twelef, misəkwətə karin, kini rini-pən tuk əriə mīmə, “Sətərig ru. Taktəkun ai, tukhavən apa faktə, Jerusalem. Kini narimnar yame profet kape Kughen minə kupən kimnhani irak, Ji Yermamə, tukhauə misor nəfrakisien kin.
³² Tukeighan-pən kin Yo ye kwermi nəmə Rom, kini tuksarh iakei irak, misərkis-ərkis Yo, misərig-əvhin Yo. ³³ Tukrah Yo, kavən, khopni Yo. Mərig ye nipiğ yame ror kisisər kin, jakamragh min.”

³⁴ Mərig narmamə twelef kafan kimnhapəh nharkunien nıprai nəgkiarinen kafan, meinai Kughen rimnerkwaig kin nıprai narimnar minə a, kini kimnhapəh nharkunien mə raməgkiar ye naha.

*Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik
(Mat 20:29-34; Mak 10:46-52)*

³⁵ Nipiğ Yesu ramuə ipakə tuk taon a Jeriko, nimrin pis kirik aikin ramkwətə ye nikar swatuk. Nipiğ mi-fam in ramawə-pən kin mane kimi narmamə.
³⁶ Kini nipiğ nimrin pis rimnərig mə narmamə khapsaah kaseriwək ye swatuk, kini raiyoh-pən mə, “?Naha nhagin narmamə kasor?”

³⁷ Narmamə khani-pən tukun mhamə, “Yesu e. Yemə Nasaret. Rameriwək ye swatuk.”

³⁸ Kini rokrən apomh mīmə, “!Yesu! !Kwənərəus kape King Deved! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

³⁹ Kini narmamə e kaseriwək misəkupən kin Yesu khani-pən tukun mhamə, “!Ah! !Pim!”

Mərig ramripin əmə ye nokrənien, mamni mə, “!Kwənərəus kape King Deved*! !Rikim tukreihuə tuk yo!”

⁴⁰ Kini Yesu rərer mini-pən tuk əriə mīmə, “Harəh mhauə.” Kini kimnharəh mhauə ipakə, Yesu raiyoh-pən mīmə, ⁴¹ “?Nakmə jakor naha nhagin kimik?”

Kini in rimə, “Yermaru, yakorkeikei mə jakəm nar.”

⁴² Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Arha məm nar. Kafam nhatətəyen rimnor huvə ik.” ⁴³ Məkneikin, rarha məm nar, kini mikwasig kin Yesu, mamni vi vi Kughen. Kini nipiğ narmamə m-fam kimisəm nar a, iriə min kimnhani vi vi Kughen.

19

Sakias rimini nəfrakisien ye Yesu

¹ Kini Yesu reriwək mamvən mə tukritərhav-pən Jeriko. ² Kini ye taon a, kwən kirik aikin, nhagin e Sakias. In yemehuə kirik kape narmamə yamə mine kasərer tuk mane kape takis. Kini kafan nautə rıpsaah. ³ Kini in rorkeikei mə tukrəm-ru mə Yesu In pa. Mərig reinein nəmien, meinai in rarkwakwə. Kini narmamə kasərer əswasig kin. ⁴ Kini Sakias raiyu əkupən mivən mhaktə ye tokrei nai kirik e kamni kimə sikamo, mə tukrəm Yesu ye nipiğ In tukrukuraopən aikin.

⁵ Kini nipiğ Yesu rimauə atuatur a in ikin, marha faktə məm in. Kini mini-pən tukun mīmə, “Sakias. Eiwaiyu aihuaa. Meinai taktəkun ai, jakaməkeikei mivən apa imam yerkwanu kafam mamarə.” ⁶ Məkneikin Sakias rimneiwaiyu, mikir Yesu miravən apa iman ikin yerkin agien.

18:31: Luk 24:44   **18:32:** Luk 9:22,44   **18:34:** Mak 9:32   * **18:39:** Kwən a ramokrən kin Yesu məknakin, ramhajoun mə ramni nəfrakisien iran, mə in Kristo yame Kughen rimirpen.

⁷ Məriḡ nipiḡ narmamə kimisəm narimnar minə a, kini kisəsiwən-əsiwən kin norien minə a, mamhani nikar Yesu mhamə, “!Ah! Kwən a ramvən imei yor təvhagə has minə.”

⁸ Kini nipiḡ kimnhavən ye nəkwai nimə kape Sakias, in rərer mini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. Əriḡ-ru yo. Jakəwhai kafak narimnar mwəhsipən niperin kimi yavən has minə, mipəh niperin kafak. Kini narimnar yame yimnəkrəh kin, yo jakarpin-pən mi-kuas.”*

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Taktəkun Kughen rīvəh miragh ik mine kafam minə. Meinai ik min nimnhatətə ye Kughen, kini ik nimauə kwənərəus əfrakis kirik kape Ebrahim. ¹⁰ Kini Yo, Ji Yermamə, yimauə mə jakarhakin narmamə yamə mine kwəserwei, miwəh miragh əriə.”

*Nuḡpikinien ye narmamə yamə mine kimisor wok kin mane
(Mat 25:14-30)*

¹¹ Nipiḡ Yesu rinamə ipakə tuk Jerusalem, narmamə rikiriə rimnəsik mə narmaruyen kape Kughen pəh nien mə tuktu ruə. Kini Yesu ramripin nəḡkiarien kafan mamni nuḡpikinien kirik kimi əriə ¹² mīmə, “Yemehuə kirik rimə tukrivən apa kantri pisin kirik isok, mə tukvəh-si haktə in mə in king kirik. ¹³ Kwasig ikin ritərhav, in rimnokrən kin kafan yorwok ten, məwhai mane mivəhsi-pən kirikianə kirikianə kimi əriə†. Kini mini-pən tuk əriə mīmə, ‘Kimiə takasəkeikei masor wok kin mane, pəh ramehuə, miseriaji yo jakrerig-pə min.’

¹⁴ “Məriḡ iriə apa iman ikin kimisəməkin kwən a, kini misher-pən nəḡkiarien mhamə, ‘Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kwən a tukrarmaru irəmawə.’ ¹⁵ Məriḡ kivəh-si haktə in kinor king kin, kini in rirerig-pə min. Kini mokrən kin kafan yorwok yame mine rimnəwhai kafan mane irəriə. Rimə tukrirkun-ru mə kimisor win ye naha mane ye nipiḡ rimnamarə isok. ¹⁶ Kini yame raməkupən rimauə mini-pən tukun mīmə, ‘Yemehuə. Nimnərəhu-pə mane kirik ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak ten.’ ¹⁷ Kini kafan yemehuə rimini-pən tukun mə, ‘Ik nimnor wok yame rhuvə, meinai nimnor wok huvə tuk nəm-huvəyen nar yame rikəskəh, kini taktəkun ai, yakeighan kin ik mə takarmaru ye taon iriə m-fam ten.’

¹⁸ “Kini yame ramkwasig kin ruə mini-pən mə, ‘Yemehuə. Nimnərəhu-pə mane kirikianə ye kwermik, kini yimnor win min ye irəkwak kirkirip.’ ¹⁹ Kini yemehuə rimini-pən tukun mīmə, ‘Ik takamarmaru ye taon iriə m-fam kirkirip.’

²⁰ “Məriḡ yorwok min kirik ruə mini-pən tukun mə, ‘Yemehuə. Mane e kafam. Yimnərkis ətərkən kin neipən merkwaig huvə kin ²¹ meinai yakamgin kin ik, meinai kafam norien rəutən. Ik nakawəh narimnar yame pəh nien mə kafam, kini mampik nəviginiyen ye nəsimien yame pəh nien mə kafam.’

²² “Kini yemehuə a rini-pən tukun mīmə, ‘!Ik yorwok has! Nəḡkiarien əmə kafam ramhajoun mə nimnoriah əḡkəp. Nakwirkun ta mə yo yemə əutən, kini yakavəh narimnar yame pəh nien mə kafak, kini mampik nəviginiyen ye nəsimien yame pəh nien mə nəsimien kafak. ²³ ?Rhawor nimipəh nivəhyen kafak mane mivən mərəhu-pən ye bang, pəh nipiḡ yame jakrerig iran, jakirkun nivəhyen kafak mane iriu profit kafan?’

19:7: Luk 15:2 * **19:8:** Eks 22:1 mine Nam 5:6-7 krəni mə tukmə yermamə kirik raməkrəh kin nar kirik, turkraməkeikei marpin-pən m-kwas. **19:9:** Luk 13:16; Wok 16:31 **19:10:** Luk 15:4; Jon 3:17; 1 Tim 1:15 † **19:13:** Nəgiarien kape Gris ramni mə yemehuə rimivəhsi-pən “mina” kirik kimi əriə kirikianə kirikianə. Mina kirikianə in rəmhen kin wan hundred taosen vatu. **19:17:** Luk 16:10

²⁴ “Kini yamehuə a rarar mini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə, mimə, ‘Havəhsita mane yame yimivəhsi-pən kimin, mhavəhsi-pən kimi kwən a kafan mane ten.’

²⁵ “Kini iriə kimnhani mhamə, ‘Yamehuə. Rapəh natuatukien meinai ruivəh-ta mane ten.’

²⁶ “Kini yemehua a rini-pən tuk əriə mimə, ‘Yakamni-pre tuk əmiə mə, yermamə yame rawəh nar kirik, tukpivəhsi-pən min tiksın kimin. Mərig yermamə yame kafan nar kirik rirkək, tukpiwəh-sita fam kafan narimnar minə. ²⁷ Kini taktəkun ai, kafak tikmir yamə mine khapəh nisorkeikeiyen mə jakuə king kapəriə, takhakir əriə mhauə, mishopni əriə ye nimrik.’ ”

*Yesu rimavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Jon 12:12-19)*

²⁸ Kini nipig Yesu rimnəgkiar ta, kini In rimneriwək məkupən mamvən Jerusalem, kini narmamə kimnhakwasig kin. ²⁹ Nipig kimnhauə ipakə tuk yerkwanu mir a Betfas mine Betani ye tukwas a kamni kimə Olif, kini In rimini-pən tuk kafan yermamə mir kiraru mimə, ³⁰ “Takravən apa yerkwanu yame nakaravaag-pən ikin. Ikin a, takwəm kwaji dongki kirik yame kipəh hanə nəsuəyen iran. Nakrarisin mwəsıg mirauə. ³¹ Kini tukmə yermamə kirik raiyoh-pre əmiru mimə, ‘?Nakararisin dongki a tuk naha?’ Kini takrani-pən tukun mirəmə, ‘Yermaru kapətawə rimə tukrəsua iran.’ ”

³² Kini kimiravən mwəm naha nhagin yame Yesu rimini. ³³ Kini nipig kimirarisin kwaji dongki, kini narmamə kapəriə a dongki kimisaiyoh əriu mhamə, “!Eh! ?Nakararisin dongki a tuk naha?”

³⁴ Kini iriu kirəni-pən tuk əriə mirəmə, “Yermaru rimə tukrəsua iran.”

³⁵ Kini kimwəsıg miravən kimi Yesu, mawəpeinə-pən kin kapəriu kot ye nimetai dongki, kini mwasitu ye Yesu rhaktə məsuə ye kwaji dongki a. ‡
³⁶ Nipig rimnəsua iran mamvən, kini kafan narmamə kisəpəkiək ta kin kapəriə kot misətu mimhahuvə-pən kin kimi swatuk.

³⁷ Kini nipig Yesu rinamuə ipakə tuk Jerusalem, maməsua ye dongki a, mamuə ye tukwas e kamni kimə Olif. Kini narmamə minə kafan khapsaah kimnhauə. Rikiria m-fam ragien, kharikakun mamhani vi vi Kughen masokrən apomh tuk nımtətien yamə mine kimisəm In ramor. ³⁸ Kini mamhani mhamə,

“Pəh kivəh-si haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru! *(Sam 118:26)*

Pəh nəmərınuyen tukrarə apa ye rao ye neai.

Kini apa yerpırig əgkəp ye rao ye neai,
pəh kivəh-si haktə nhag Kughen Yermaru.”

³⁹ Kini Farisi minə tiksın yamə mine kasərer aikin khani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Ni-əhu kafam narmamə minə mə tukhapim əmə.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə narmamə mine e khapim, kapier minə e tuksokrən-okrən.”

Yesu rimini mə nəmə Jerusalem tuksarə ye narpinien

⁴¹ Kini nipig Yesu rimauə ipakə məm taon a Jerusalem, kini mamasək tuk narmamə minə aikin a. ⁴² Mamni mimə, “!Eh! Nar apnapig mə nimisəpəh narimnar yame ravəhsi-pə nəmərınuyen kimi əmiə miseriaji-pə ai təkun, mərig tokmə nakpiharkun əriə ai taktəkun, kini Kughen rıpvəhsi-pre kimi əmiə. Mərig nıkam. Narimnar minə a kaserkwaig to nakhapəh nisəmien. ⁴³ Mərig nipig minə e yame ramuə tuk əmiə, kapəmiə tikmir minə tukhauə misərer rukrao irəmiə, tukhakir nimoptanə mhakir ihaktə kor kəsik kəupə kin

19:26: Mat 13:12; Mak 4:24-25; Luk 8:18   ‡ **19:35:** Sek 9:9 ramni profesi kirik mə Kristo tukrəkwtə-pən ye dongki mamuə Jerusalem rəmhen kin king.

ye kapəmiə taon, misor əswasig kin tuk əmiə. ⁴⁴ Kini iriə tuksoriah fam nimə minə ye taon kapəmiə, to kapiə kirik ye kapəmiə nimə minə riphə nərərien. Kini tukshopni əmiə mifam mine kapəmiə kwajikovə minə. Narimnar minə fam e tukruə meinai kimiə nakseinein nipig e towei yame Kughen rimauə mə tukrivəh miragh əmiə iran.”

Yesu rimnəko ye-rhav narmamə yamə mine kasor maket ye Nimə Ehuə kape Kughen

(Mat 21:12-17; Mak 11:15-19; Jon 2:13-22)

⁴⁵ Kini Yesu rimavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməko yerhav narmamə yamə mine kasor maket aikin. ⁴⁶ Kini In rimini-pən tuk əriə mə, “Kimirai-pən ye Nəkwəkwə kape Kughen kimə, ‘Kafak nimə, in nimə kape nəhuakien,’ *(Aes 56:7)* mərig kimiə naksor ruə rəmhen kin ‘nimə kirik yame yəkrəh minə kaserkwaig ikin.’ *(Jer 7:11)*”

⁴⁷ Kini kwasig ikin, ye nipig m-fam, Yesu rimnəwhag apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel, kasarhakin swatuk mə tukshopni Yesu, ⁴⁸ mərig khapəh nisəmien, meinai nipig m-fam narmamə khapsaah iriə min, meiani kisorkeikei pik mə tukasərig nəgkiarien minə kafan, kini nəgkiarien kafan ramuh kapəriə nətərigien.

20

Namehua minə kape Isrel kisarkut mə tuksəm-ru nehuəyen kape Yesu mə rimasi-p-kaa

(Mat 21:23-27; Mak 11:27-33)

¹ Nipig kirik, Yesu rimnaməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə Kape Kughen, mamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen kimi narmamə. Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses mine nəmehua minə kape kwənərəus kape Isrel kimnhauə masəm In. ² Misaiyoh mhamə, “? Nakamhawor narimnar minə e? ?Pa nhagin rimivəhsi-pre nehuəyen mə takor narimnar məknekən?”

³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rhuvə. Jakaiyoh kin naiyohyen kirik kimi əmiə. Tukmə nakhani atuətuk, jakni-pre tuk əmiə mə Pa nhagin rimivəhsipə nehuəyen kimi Yo tuk norien narimnar. ⁴ Hanipə-ru tuk Yo mə ?Pa rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon mə tukror baptaes ye narmamə? ?Kughen uə yermamə?”

⁵ Kini kinasəsiwən-əsiwən kimi əriə minə mhamə, “?Tukshaw ni e? Tukmə kitawə khani mə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimi Jon, mərig Yesu tukrini mimə, ‘?Tukmə Kughen rimivəhsi-pən nehuəyen kimin, rhawor e kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran?’ ⁶ Mərig to khapəh min nhaniyen mə, ‘Yermamə əmə rimivəhsi-pən nehuəyen kimin,’ meinai narmamə minə e kamhani mə Jon in profet əfrakis.”

⁷ Kini kishorpin mhamə, “Kimawə yakseinein mə pa rivəhsi-pən neihuəyen kimin.”

⁸ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kini Yo min, to yakpəh niniyen mə Pa rimivəhsipə neihuəyen kimi Yo mə jakor narimnar minə e.”

Nuhpikinien kin plantesen kape grep

(Mat 21:33-46; 22:15-22; Mak 12:1-17)

⁹ Kini Yesu rimini nuhpikinien kirik kimi narmamə mimə, “Yermamə kirik rəsim kin kafan plantesen kape grep. Kini in mərəhu plantesen a ye kwermi narmamə tiksın, marə, mitərhav ye tanə pisin marə kape nipig apomh.

10 Kini kwənkwai grep rīmhiak, kini yemehuə kape plantesen rher-pən kin kafan tiksın manaja mə tukhavən misəm narmamə yamə mine kisəsım aikin mə tukhavəhsi-pən grep nan, rəmhen kin nərək kafan. Mərig iriə kisarar, mharaptərəkın kwən ai, misərkis-ərkis, misher-pən kin mə tukrīrerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. 11 Kini yamehuə ai rarə mher-pən min kin kafan kirik yermamə. Mərig iriə kimnhauh min misor naurisien kimin, misher-pən kin mə tukrīrerig, mhapəh nhavəhsi-pənien mane kirik kimin. 12 Əmaikin, yamehuə kape plantesen rher-pən min kin yermamə kirik min. Kimnhauh in, misəko yerhav in. 13 Kini yamehuə kape plantesen a rımə ‘? Jakhawor ai taktəkun? Rhuvə mə jakher-pən kin narik keikei, tukmə ror iriə tukhasiai in.’ Kini rher-pən kin ruvən. 14 Mərig iriə kisəm khamə, ‘Kwajikovə atuatur e kape yamehuə kape plantesen. Pəh kishopni pəh plantesen e tukror kapətawə kin.’ 15 Məknəkın kharaptərəkın, misarkw-ərhav kin ye nəkwai plantesen, mishopni.* ?Yamehuə kape plantesen a tukrhawor min? 16 Tukrivən mhopni-hopni narmamə minə ai, mərəhu-pən plantesen a ye kwermi narmamə pisin.”

Kini nıpig narmamə kimisərig nəgkiarieren a khamə, “Pəh nar a tukripəh norien nəfrakisien kin.”

17 Mərig Yesu rımnarha tım tım irəriə mımə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkınien nımə kimisarakikin, mərig Kughen rımnor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkır məkupən.’

(Sam 118:22)

“? Mərig nəgkiarieren e nıpran naha? 18 Mə narmamə mıfam yamə mine kamharəh pikin səpaag a, nıkririə tukrakapır. Kini yermamə yame səpaag a tukrımamır, mhopni, mhosis.”

19 Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses mine jif pris minə kimnharkun mə nuhpikınien minə a ramni irəriə; ror məkneikin, kimisarha-kin swatuk mə tukharaptərəkın aihuaa əmə In, mhawəhsi-pən ye kalabus, mərig kimisəpəh meinai kimnhagin kin narmamə.

Nəmehuə kape Isrel khamə tukhavəhsi-əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nıkarın kape takis

(Mat 22:15-22; Mak 12:13-17)

20 Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses, mine jif pris minə kimisarha tım tım ye Yesu misorkeikei mə tukharuk-pən nəgkiarieren kirik iran tuk nəgkiarieren kafan, mhawəhsi-pən in ye kwermi gavman kape Rom. Kini misarar misher-pən kin narmamə tiksın mə tukhavən masor kəut kəsua kimin. 21 Kini kəut kəsua minə kimnhavən misaiyoh Yesu mhamə, “Yhajoun. Yakharkun mə Ik yermamə atuatur. Nakpəh niginien kin yermamə mə to rivi kafam nərigien, meinai rikim rapəh nəsikien mə yermamə kirik rehuə uə yermamə kirik reiwaiyu, mərig nakaməfrakis əmə, kini nəvhagien kafam raməri-pən əmə norien yame Kughen rorkeikei. 22 Ni-ru tuk əmawə mə, ? Ratuatur mə tukasərok-pən takis kimi Sisa, yamehuə kape Rom, uə nıkam?”

23 Mərig Yesu ruirkun mə kimnhani əmə naiyohyen a mə in tukrini nəgkiarieren kirik yame tukhani hah in tukun. 24 Kini mini-pən tuk əriə mə, “Havən-ru mhawəh mane kirik mhauə pəh yakəm. ?Mə nanmi pa raməmır-pən aikin? ?Mine nhag pa?”

25 Khamə, “Nanmi Sisa, mine nhagin.”

20:10: Aes 5:1-2 * 20:15: Yesu ramni nuhpikınien kape plantesen mə nəmə Isrel kimishopni profet tu minə tiksın kape Kughen, kini mərig ruirkun ta mə tukshopni min In. 20:18: Aes 8:14-15; Rom 9:33; 1 Pet 2:8, 3:14 20:20: Luk 11:54

Məknəkin Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Namhen. Nar kimini kimə kape Sisa, havəhsi-pən kimi Sisa. Mərig nar kape Kughen, havəhsi-pən kimi Kughen.”

²⁶ Kini kisakur pik kin nəgkiarieren yame Yesu rimirpen, maiseinein nhavəhsi-əhuyen Yesu ye nimir narmamə kin naiyohyen. Mhapəh nhaniyen nar kirik.

Sadusi minə khamə tukhavəh-si əhu Yesu tuk nəgkiarieren ye nikarin kape nimirghien rerin

(Mat 22:23-33; Mak 12:18-27)

²⁷ Kini Sadusi minə tiksın kimnhauə tuk Yesu. Iriə khamə ta mə narmamə yamə mine kwənhəmhə, to khapəh nhamragh-minien ye rao ye neai.

²⁸ Kini kimisaiyoh-pən kin nəgkiarieren kirik kimi Yesu mhamə, “Yhajoun. Moses rimirai-pən ye Loa kapətawə mə tukmə kwən kirik rimhə-tan kin kafan piraovin, mərig kiripəh hanə niweiməkien kin kwajikovə kirik, kini piauni kirik tukraməkeikei mikir pian a tukaweimək†, kini kwajikovə minə tukharaptəək kin min nhag yermamə yame rimamhə. ²⁹ Tukmə narman seven, iriə piauriə minə. Nimir nupan rarkurək kini mipəh nirəhyen kafan kirik kwajikovə, mimhə. ³⁰⁻³¹ Kini tukmə yame rikwasig kin rikir piraovin kape piauni yame rimamhə, kini mipəh neiməkien, kini mimhə min. Kini naorahini yame ror kisisar kin ror əmə min nar kirikianə kin meriaji iriə fam a seven kisarkurək ye piraovin a, kini mhamhə fam, mhapəh niseiməkien. ³² Kini en piraovin ai rimhə min. ³³ Kini ye nipig kape narmamə tukhamragh min iran, iriə ai seven iriə piauriə minə, ?piraovin ai tukror piraovin kin kape pa nhagin?”

³⁴ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Ye tokrei tanə e, narman mine niraovin kisarkurək. ³⁵ Mərig ye nipig kape narəyen vi, narmamə yame Kughen rikin ragien tuk əriə mə tukhamragh min ye nimhəyen kini mivəh əriə mivən kisarə ye narəyen vi, to iriə khapəh nisarkurəkien. ³⁶ Kini iriə to khapəh nhamhəyen meinai tuksəmhen əmə kin agelo minə. Kini iriə ji Kughen minə meinai In rimnor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ³⁷ Kini Moses ramhajoun ye nəkwəkwə kafan mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, mamni mə nipig in rimnəm nai kirik ramuək; aikin, Moses rokrən kin Kughen mimə Ik, ‘Ik Ik Kughen yame Ebrahim, Aesak mine Jakob karhəgnəgin hanə Ik.’ ³⁸ !Kitawə kharkun mə irisir kirharə iriə Kughen meinai nar apnapig kwərhimhə ta tu mirhokupən Moses, mərig Kughen ramni mə karhəgnəgin hanə In. !Kini pa rimə narmamə mhə minə ksəgnəgin Kughen, mərig narmamə yamə mine kamhamragh!”‡

³⁹ Kini Farisi§ tiksın kimhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun, nimirpen huvə nəgkiarieren.” ⁴⁰ Kini iriə m-fam kimnhagin kin naiyoh-pən-minien nəgkiarieren kirik kimin.

Yesu rimivəh-si əhu Farisi minə kin naiyohyen autən kafan

(Mat 22:41-46; Mak 12:35-37)

⁴¹ Kini Yesu ramaiyoh-pən əriə mimə, “?Rhawor e kamni kimə, ‘Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?’ ⁴² Mərig, səmru, Deved rimirai-pən ye Ol Sam mimə,

“Kughen Yermaru rimini-pən tuk Yermaru kafak mimə,

“İkwətə ye kwermik matuk

† **20:28:** Moses rimini məknəkin ye Dut 25:5-6. **20:37:** Eks 3:2,6 ‡ **20:38:** Sadusi minə kimnhani nəfrakisien ye Ol Testamen, mərig kimnhapəh nhaniyen nəfrakisien mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. Mərig Yesu ramhajoun əriə mə Ol Testamen ramni mə Ebrahim, Aesak mine Jakob kwərhamragh min ye rao ye neai, ramhajoun-pən mə narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min. § **20:39:** Nəgkiarieren kape Gris ramni mə “nəmhajoun kape Loa kape Moses.”

⁴³ Meriaji nīpig jakor ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’ (Sam 110:1)

⁴⁴ “Ye nāgkiariēn e, Deved rīmnokrən kīn Mesaea mə ‘Yermaru.’ ?Mərig nakshawor mamhani mə Mesaea in kwənərəus əmə kape Deved?”

Yesu rīmnāgkiar ye nāmhajoun minə kape Loa kape Moses

(Mat 12:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

⁴⁵ Nīpig narmamə kisətərig kīn, In rīmini-pən tuk kafan narmamə mīmə, ⁴⁶ “Kimiə takasərig əmiə tuk nāmhajoun kape loa kape Moses. Iriə rīkiriə ramagien tuk nīvəhsi-pənien neipən huvə. Kīni tukmə khavən apa ye maket, mīsorkeikei pīk mə narmamə minə fam tuksaowīə kīmi əriə mhasiai əriə. Kīni tukmə khavən ye nīmə kape nofuginien, mīsorkeikei mə tuksəkwtə əkupən, kīni tukmə khavən ye lafet, mīsorkeikei mə tuksəkwtə ye kwənmhaan kape nīsiayen. ⁴⁷ Kīni tukmə piahwaru yame kīnnamhə-tan kīn, kīni iriə kasəkrəh kīn kafan nautə. Kīni masəhuak apomh mīn mə narmamə minə tukhasiai əriə. Narpīnien kapəriə tukrīskai rapita.”

21

Piahwaru yame kīnnamhə-tan kīn ravəhsi-pən mane kimi Kughen

(Mak 12:41-44)

¹ Kīni Yesu ramkwətə ipakə tuk kwənmhan yame kīvəhsi-pən mane kimi Kughen ikin, mīvaag haktə məm narmamə kapəriə nautə rehuə kamhavəhsi-pən mane kapəriə. ² Kīni məm mīn piahwaru kīrik kīnnamhə-tan kīn ruə; kafan mane rīrkək. Kīni in mīwəhsi-pən əmə siren* kīraru. ³ Kīni Yesu rīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmiə. Piahwaru e kīmhə tan kīn, kafan mane rīrkək, mərig in rīmīvəhsi-pən mane kimi Kughen rapita fam mane yame narmamə minə tīksīn kīnmhavəhsi-pən. ⁴ Narmamə ai kīnmhavəhsi-pən əmə nīpar mane, mamhapəh nīpərin. Mərig piahwaru e kafan mane rīrkək pawk, mərig rīmīvəhsi-pən fam mane yame tukrīvəh nīmri nəvīginien kīn nan.”

Nīmtətien minə kape Nīpig Kwasig

(Mat 24:1-35; 42-44; Mak 13:1-37)

⁵ Kīni kafan tīksīn narmamə kasəgkiar ye Nīmə Ehuə kape Kughen yame kafan kapier ehuə minə khahuvə, mīne narīmnar huvə minə a imə yame narmamə kamhavəh-sipən kimi Kughen. Kīni Yesu rīni mīmə, ⁶ “Nīmə e nakasəm ai taktakun, mərig nīpig ramuə yame narmamə tuksatmətəg-ətəg kapier minə kape nīmə e, kapier kīrik to rīpəh nərerien a ikin ramərer ikin taktakun.”

⁷ Kīni kisaiyoh-pən In mhamə, “Yhajoun. ?Narīmnar minə e tuk nagheen ruə? ?Kīni naha nīmtətien tukrhajoun mə pəh nien mə tuktu narīmnar minə e tukhatərhav pə?”

⁸ Kīni Yesu rīmə, “Takasəkeikei masərig əmiə mə yermamə kīrik tukrīpəh neikuəyen irəmiə mīvi əmiə. Meinai narmamə khapsaah tukhauə mhamə, ‘Yo, yo e Kristo’ kīni tīksīn tukhani mhamə, ‘Nīpig kape narīmnar minə e rīnamuə ipakə.’ Mərig takhapəh nhakwasīgien kīn əriə. ⁹ Kīni nīpig takasərig nəvsaoyen kīn mə narmamə kasarowagin, uə narmamə kasərer mashopni gavman kapəriə, mərig takhapəh nhaginien. Narīmnar minə a tuksəkupən kīn, mərig pəh nien mə Nīpig Kwasig a.”

¹⁰ Kīni Yesu ramrīpīn nāgkiariēn mīmə, “Kwənərəus minə tīksīn tukhauh mīn kwənərəus pīsīn minə tīksīn. Kīni gavman kīrik tukruh gavman kīrik. ¹¹ Kīni mig ehuə minə tuksavən. Kīni nīkumhə tukravən ikin minə khapsaah ye tokrei tanə, kīni nāmhəyen skai minə tukhavəh narmamə ye

* **21:2:** Pəh nien mə rīmīwəhsi-pən “siren” mərig mane kīraru kape nəmə Isrel, mə “lepta.” **21:3:** 2 Kor 8:12 **21:6:** Luk 19:44

tokrei tanə. Kini apa yerp̄irig ye n̄imago-ago, narimnar tukhauə misor r̄iki narmamə khagin. Kini tuksəm n̄imtətien ehuə minə ye neai. ¹² Mərig kwasig ikin narimnar minə a tukr̄itərhav, narmamə tukharaptərək̄in əmiə, mhauh əmiə, misərip əmiə ye n̄imə kape nofuginien kapəriə, mhavəhsipən əmiə ye kalabus. Misərip əmiə ye n̄imri king minə, mine nəmehua minə kape gavman meinai kimiə nakamhavəh nhagik mamhani nəfrakisien irak. ¹³ In a n̄ipig atuaturuk yame takhani-ərhav nəvsaoyen huvə kimi əriə. ¹⁴ Mərig takhapəh nisətərig-kupənien mə naha nəgkiarien takhani-pən tuk əriə, ¹⁵ meinai Yo jakvəhsi-pre nəgkiarien atuaturuk kimi əmiə kini mivəhsipre nirkunien kimi əmiə, kini mor kapəmiə nəgkiarien rəsanin, kini kapəmiə tikmir minə tukhapəh nishorpinien nəgkiarien, mhapəh nhaniyen mə kimiə nakseikuə. ¹⁶ Kini kapəmiə tatə minə mine mamə minə mine piaumiə minə mine kapəmiə kwənərəus minə mine kimiə minə tiks̄in tukseighan-pən kin əmiə ye kwermi tikmir minə kapəmiə. Kini mishopni əmiə tiks̄in. ¹⁷ Narmamə m-fam tuksəmək̄in əmiə meinai nakamhani nəfrakisien irak. ¹⁸ Mərig kimiə taksarə huvə əfrakis, to kimiə kirik ripəh nerweiyen. ¹⁹ Tukmə naksərer tim tim, mishatətə irak ye n̄ipig əutən yamə mine kamhauə ye kapəmiə n̄imraghien, takhavəh n̄imraghien rerin.

²⁰ “Mərig tukmə naksəm mobael minə khapsaah khauə misərer kurao ye taon e Jerusalem, kini kimiə takasəkeikei mharkun mə pəh nien mə tuktu kini kisoriah əgkəp taon a. ²¹ Kini kimiə yamə mine nakasarə ye Judia, takasəkeikei misaiyu misap mhavən miserkwaig apa ye tukwas minə. Kini kimiə yamə mine nakasarə ye taon a, takasəkeikei misap. Kini kimiə yamə mine nakasarə ikin minə rarkurao ye taon a, takhapəh nhavənien imə ye taon a, ²² meinai n̄ipig a in n̄ipig kape Kughen tukror narp̄inien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. Kini nəgkiarien yame kimirai-pən ye Nəkwəkwə kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ²³ !Awəh! Nəmhəyen ehuə tukruə tuk n̄ipiraov̄in yamə mine kisor t̄ipriə, mine yamə mine kahavəhsi-pən nah kimi kwajikovə, meinai nahasien ehuə tukruə ye tanimtanə. Kini Kughen tukror niemhaa mine narp̄inien kimi nəmə Isrel minə fam. ²⁴ Kini tukshapni narmamə kin nau, kini n̄ipig kapəriə tikmir minə kisapita əriə, tukhakir əriə mhavən ye kantri p̄isin p̄isin minə misor əriə rəmhen kin slef minə kapəriə. Kini narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel tuksəvi-əsis Jerusalem mhavəhsi əhu narmamə yamə mine kisarə aikin, misarmaru irəriə mhavən miseriaji n̄ipig kapəriə tukror infamien.†

²⁵ “Kini n̄imtətien tiks̄in tukhauə ye mirh mine makuə mine kəmhau minə. Kini eikin e ye tokrei tanə. Kini tahik tukrəsəso, peao-peao minə tukhavi pik, narmamə m-fam tukhagin kin, rukreikin kapəriə kapə. ²⁶ Narmamə tukhagin pik, n̄imr̄iriə rəpignap kin nahasien ehuə yamə mine tukhauə ye tokrei tanə meinai narimnar kape neai kasərer tim tim pawk, mərig Kughen tukr̄ikiu-kiu irəriə. ²⁷ Kini ye n̄ipig a, tuksəm Ji Yermamə tukreiwaiyu-pə ye n̄imar napuə kirik ye nəsaninien, n̄ikhakien ehuə tukrarkurao iran. ²⁸ Kini n̄ipig narimnar minə a kharikakun mhauə misor nəfrakisien kin, sərer misarha faktə ye neai, meinai pəh nien mə tuktu kapəmiə Kristo tukruə mir̄isin əmiə.”

²⁹ Kini In rim̄ini nuhp̄ikinien kirik kimi əriə m̄imə, “Nakharkun-ru nai e fig mine nai minə tiks̄in. ³⁰ Tukmə n̄imariə rəsəah, mhap̄ir-p̄ir min, ramor n̄imtətien mə in n̄ipig kape nəsimien. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə

21:14: Luk 12:11-12   **21:15:** Wok 6:10   **21:16:** Mat 10:21-22   **21:22:** Jer 5:29; 46:10; Hos 9:7

† **21:24:** Yesu rimamhə, newk 40 ruə muavən, kini ye newk 70 AD, mobael kape Rom kimisoriah Jerusalem.   **21:24:** Sam 79:1; Rev 11:2   **21:25:** Aes 13:10; Esik 32:7; Joel 2:31; Rev 6:12-13   **21:27:** Dan 7:13; Mat 26:64; Rev 1:7

naksəm narimnar minə a ror məknakin, ramor nımtətien mə pən nien mə tuktu narmaruyen kape Kughen tukruə. ³² Yakamni əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kasarə ye rao e to khapəh nhamhə-famien kwasig ikin narimnar minə fam e tukritərhav-pə. ³³ Napuə mine nimoptanə tukawəkeikei mirarkək, mərig nəgkiarien kafak to rıpəh nirkəkien tuk nıpig kirik.”

³⁴ Kini Yesu ramripin nəgkiarien mımə, “Takasəkeikei misərig əmiə. Takhapəh nisoriahyen nıpig kapəmiə tuk norien əmə lafet, misapis kin ninimien, misətərig pik kin narimnar kape tokrei tanə, tamə Nıpig Kwasig tukruə mor kakur kimi əmiə rəmhen kin yame kwənməkuru ramhotəək kin əmiə, naksakur. ³⁵ Meinai nıpig a tukruə miwəh fam narmamə kape tokrei tanə. ³⁶ Mərig nıpig mıfam takasəkeikei misərer matuk, kini masəkeikei masəhuak mə takhavəh nəsaninien rəmhen mə takasərer tim tim əmə ye nıpig narimnar m-fam a tukruə, kini in a riki Ji Yermamə tukragien tuk əmiə ye nıpig taksərer ye nımrin.”

³⁷ Kini nıpig m-fam Yesu raməvhag kimi narmamə apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini yenpig minə In ritərhav mivən apa tukwas a kamni kimə Olif, mamapir aikin. ³⁸ Kini yenpig-enpig minə fam, narmamə kamhauə misətərig kin kafan nəgkiarien apa ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen.

22

*Judas rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə
(Mat 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Jon 11:45-53)*

¹ Kini nıpig kape nəviginien e kamni kimə Bred yame Yis Rirkək iran ruauə ipakə, kini lafet a ririkakun ye nıpig kape nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ² Kini hae pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kasarhakın məniwən swatuk tuk nhopniyen Yesu. Kasarhakın məniwən swatuk meinai kamhagin kin narmamə.* ³ Kini Setan rimavən yerki Judas, nhagin min kirik e Iskariot, in yermamə twelef kirik kape Yesu. ⁴ Kini in rimavən məkkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə Kape Kughen, mamharai mhun mə tukreighan-kin Yesu rıvən ye kwermiriə. ⁵ Kini rikiriə ragien, kini kimiseighan kin mə tukhawəh-si pən mane kimin. ⁶ Kini Judas reighan kin nəgkiarien kapəriə, mə tukror, kini mamawhin nıpig yame narmamə tukharkək iran, kini reighan-pən kin Yesu rıvən ye kwermiriə.

*Lodsapa
(Mat 26:17-19; Mak 14:12-16)*

⁷ Kini nıpig kape lafet e kamni kimə Bred Yame Yis Rirkək Iran ruauə, kini ye nıpig a, narmamə tukasəkeikei mhauh kwaji sipsip tuk nəviginien e kamni kimə Nəviərokinien. ⁸ Kini Yesu rimnokrən kin Pita mine Jon, mini-pən tuk əriu mə, “Ravən kini mwor əpnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien apa ikin tukhavən misəvigin ikin.”

⁹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “?Nakorkeikei mə kimru jakravən hiə mwor əpnəpeinə ye nəviginien?”

¹⁰ Kini rini-pən tuk əriu mımə, “Wətərig huvə ru. Nıpig kimiru nakratərhav-pən Jerusalem, kini takwəm kwən kirik ramrəh jag ehuə kirik kimiruk pən nu iran. Kini takrakwasig kin mirhuvən ye nimə kirik yame in ramvən ikin. ¹¹ Kini takrani-pən tuk yemehuə kape nimə mirəmə, ‘Yhajoun rimnher-pə kin əmru mə jakrauə mwaiyoh-pre ik mə ?kwənmhaan a in hiə yame In mine

* **22:2:** Nəmehuə minə kimnharkun mə tukmə kimishopni Yesu, narmamə tukhauh əriə tukun. **22:3:** Jon 13:2,27   **22:7:** Eks 12:1-27

kafan minə narmamə tukhavən misor nəviginien kape Nəviərokinien?' ¹² Kini in tukrikir əmiru nakrhuvən apa yerpərig ye nimə yame kimnətu huvə ta narimnar kape nəviginien aikin. Kini takwor apnəpeinə ye nəviginien aikin."

¹³ Kini kimiravən mwəm narimnar m-fam rəmhen kin yame Yesu rimini. Kini kwor apnəpeinə ye nəviginien kape Nəviərokinien.

*Nəviginien infamien kape Yesu mine kafan narmamə minə
(Mat 26:20-30; Mak 14:17-26; Jon 13:21-30; 1 Kor 11:23-25)*

¹⁴ Kini ye nipiğ kape nəviginien, kini Yesu rimavən məkwətə-pən ye tebol iriə kafan aposol minə. ¹⁵ Kini mini-pən tuk əriə mə, "Pəh nien mə tuktu, kor nəmhəyen kimi Yo. Mərig yakorkeikei pik mə tuksəkupən misor kwis nəviginien kape Nəviərokinien. ¹⁶ Yakorkeikei pik mə kitawə tuksəvigin məkneikin meinai, jakpəh nən-min-ien nəviginien kape Nəviərokinien meriaji-pən nıprai nəviginien e tukruə mor nəfrakisien kin ye narmaruyen kape Kughen."

¹⁷ Kini Yesu rimiwəh kap waen mini-vi-vi Kughen tukun, kini mimə, "Kimiə fam havəh mhanım, ¹⁸ meinai taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə jakpəh ninim-minien waen meriaji-pən nipiğ Narmaruyen kape Kughen tukruə."

¹⁹ Kini miwəh bred mini-vi-vi Kughen tukun, kini mhapu, məwhai kimi kafan narmamə minə, mimə, "In e nıprak yame yakavəh-sipre kimi əmiə. Nipiğ nakasən bred e, rikimiə tukraməsik Yo."

²⁰ Kini ye norien kirikianə əmə, nipiğ kimisəvigin ta, Yesu rimivəh kap waen kini mini-pən tuk əriə mə, "Kap waen e in nitawik yame tukraiye tuk əmiə, kini ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. ²¹ Mərig taksətərig-ru. Kwən kirik ikin e kasəvigin kitawə min e ye tebol, kini in tukreighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak. ²² Yo, Ji Yermamə, jakaməkeikei mimhə rəri-pən nərigien kape Kughen. !Mərig, awe! Narpinien ehua tukrivən tuk yermamə yame rameighan-pən kin Yo ye kwermi tikmir minə kafak." ²³ Kini kinisaiyoh əriə minə mhamə, "?Kitawə pa tukror norien a?"

Aposol minə kimisotgoh kimi əriə mə pa in rehuə rapita

²⁴ Kini nar min kirik, iriə kimisotgoh kimi əriə minə mhamə pa nhagin irəriə in yerpərig pik rapita əriə. ²⁵ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, "King minə kape tokrei tanə kasarmaru ye narmamə ye kapəriə nəsaninien, mamhawəhsi-haktə atuk əriə mə iriə 'narmamə kape nasituyen.' ²⁶ Mərig kimiə, takhapəh nisorien məknakin. Tukmə kimiə kirik in yerpərig, in tukrəhsi-əhu in rəmhen kin kwajikovə. Kini tukmə kimiə kirik ramərer kupən, kini in tukruə rəmhen əmə mə yorwok əmə kirik. ²⁷ ?Pa e in yerpərig pik, yermamə yame raməvigin ye tebol uə yorwok yame ravəh nəviginien mamuə? Nakharkun mə yermamə yame raməvigin ye tebol in yerpərig rapita. Mərig Yo, yemehuə kapəmiə, nipiğ yimnamarə kitawə-m kimiə, yakəmhen əmə kin yorwok əmə kirik.

²⁸ "Kimiə e, nipiğ mifam nakasarə ipakə tuk Yo ye nipiğ yakamarə ye nipiğ əutən minə. ²⁹ Kini rəmhen əmə kin mə Rimik rawəhsi-haktə Yo mə jakuə king, kini Yo min yakawəhsi-haktə əmiə mə takhauə rəmhen kin king minə, ³⁰ mə takhauə misəkwtə kitawə, masəvigin kwis ye nipiğ yame jakuə rəmhen kin king. Kini ye nipiğ a, kimiə min taksəkwtə ye jea kape king minə, kini kimiə takhauə misərer kupən ye kwənərəus minə twelef kape Isrel masəkir əriə masarmaru irəriə."

*Yesu rima Pita tukrini ma in reinein In
(Mat 26:31-35; Mak 14:26-31; Jon 13:36-38)*

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk Saemon Pita ma, “Kəsi. Saemon. Setan rinaiyoh-pən ta Kughen ma tukreighaan kin in pəh in ruə mivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə mor nahasien kimi əmiə ma tukəm-ru ma nhatətəyen kapəmiə riskai uə nīkam. ³² Mərig Saemon, yimnəhuak tuk ik ma kafam nhatətəyen tukripəh nimir-əgkəp-ien. Kini nipig nakamarar ye kafam nətərigien mamrerig-pə min, ik takaməkeikei mor nətərigien kape piam minə tukhaskai.”

³³ Mərig Saemon Pita rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. Yakamərer matuk ma kirau mik. Tukvəhsi-pən pawk ərau ye kalabus uə tukhopni pawk ərau.”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Pita. Yakamni-pre tuk ik ma tuk yenpig, kwasig ikin man rəkəkə, kini takni m-kisisər ma nakeinein Yo.”

Yesu ramor kwirig kimi narmamə kafan ma tuksarə ye nəmhayen

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə ma, “Apa kupən, yimnamher-pən kin əmiə yerkwanu minə, nimmhapəh nhawəhyen mane mine nitip mine bag mine sandel. ?Mərig rhawor irəmiə? ?Nimisəkwəkwə kin nar kirik uə nīkam?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Nīkam.”

³⁶ Kini rini-pən tuk əriə ma, “Mərig taktəkun ai, tukmə kafam mane aikin ye nitip, kini takaməkeikei miwəh mine bag. Kini tukmə kafam nau nisə rirkək, takaməkeikei mor salem kin kafam kot miwəh nimir nau nisə. ³⁷ Yakamni-pre tuk əmiə ma nəgkiarien e ye Nəkwəkwə Kape Kughen yame raməgkiar irak, tukraməkeikei mor nəfrakisien kin, e ramni ma, ‘Narmamə khamə-ta ma in yemə-akapir loa.’† Əwəh, nəgkiarien e ruə minor nəfrakisien kin ai taktəkun.”

³⁸ Kini iriə kamhani mhamə, “Yermaru. Əmru. Nau nisə kiraru apa.”

Kini In rimini-pən tuk əriə ma, “Ah, nəmhen.”

*Yesu rimavən maməhuak apa ye Tukwas e kamni kimə Olif
(Mat 26:36-46; Mak 14:32-42)*

³⁹ Kini Yesu rimatərhav ye taon mivən apa ye tukwas e kamni kimə Olif rəmhen kin yame ramor nipig mifam. Kini kafan narmamə minə khakwasig kin. ⁴⁰ Kini kishaktə aikin a, rini-pən tuk əriə ma, “Takasəkeikei masəhuak ma nar kirik to ripəh nivəh-si-pən vəhsi-pənien kimi əmiə mor kapəmiə nhatətəyen rimir.” ⁴¹ Kini In rimipəh əriə mivən isok kəskəh əmə, mənimkur maməhuak mamni mimə, ⁴² “Tatə, tukmə rikim ragien, awəh, vəhsi-ta nəmhayen‡ yamə mine tukpihauə. Mərig takpəh norien ye nərigien kafak; or əmə ye kafam nərigien.” ⁴³ Kini agelo kirik rimasi-pən ye neai muə mivəhsi-pən nəsaninien kimin. ⁴⁴ Meinai rikin rimhə pik, kini ramətərig pik, kini maməhuak skai. Nəmnhawkien rarkwəməteih iran maiyu rəmhen kin yame nitaw jir ramaiyu məsik nimoptanə.§

⁴⁵ Nipig rimnəhuak ta, mərer mirerig-pə ma tukrəm kafan narmamə minə. Kini məm əriə kwəsapir yeru. Kwəsəpou meinai rikiriə raməmhə. ⁴⁶ Kini rini-pən tuk əriə mimə, “?Rhawor nakasapir? Sarha, misəhuak mhamə nar kirik tukripəh niwəhsi-pən vəhsi-pənien kimi əmiə ma tukror nhatətəyen kapəmiə tukrəta irak.”

*Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharəh In
(Mat 26:47-56; Mak 14:43-50; Jon 18:2-11)*

22:32: Jon 17:15   **22:34:** Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Jon 13:36-38   **22:35:** Luk 9:3; 10:4
† **22:37:** Profesi e raməmir ye Aes 53:12.   ‡ **22:42:** Nəgkiarien kape Gris ramni, “Vəh-si ta ‘kap.’ Kap ramor nuhpikinien ye nəmhayen.”   § **22:44:** Ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman yame kimirai ye Gris, nəgkiarien ye ves 43 mine 44 rirkək.

⁴⁷ Nipig Yesu ramægkiar hanə, kwhen ehuə ritərhav-pə tukun, kini kwən a Judas, in yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, in rimikir əriə mhauə. Kini rimauə ipakə tuk Yesu mə tukraturəm-pən iran. ⁴⁸ Mərig Yesu rimini-pən tukun mə, “Judas. Yo Ji Yermamə. ?Mərig rhawor nakamuə mə takaturim-pə irak mameighan-pən kin Yo kimi tikmir minə?”

⁴⁹ Kini nipig narmamə kape Yesu kimisəm narimnar minə a, mharkun naha nhagin tukor, mhani-pən tukun mhamə, “Yermaru. ?Jakshawor? ?Jaksərai əriə kin nau, uə?” ⁵⁰ Kini iriə kirik rimnərai nimətirgi slef kirik kape jif pris kin nau.

⁵¹ Mərig Yesu rimə, “!Ah! !Nəmhen! Səpəh əmə!” Kini In rirap nimətirgi kwən a kini mor huvə min.

⁵² Kini Yesu rimnægkiar kimi hae pris minə mine nəmehuə minə kape mobael kape Nimə Ehuə kape Kughen, mine nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel, yame kimnhauə mə tukharaptərəkin In. Mini-pən tuk əriə mə, “!Eh! ?Nakhamə ta mə Yo yermamə kape narowaginien, kini nakamhapik nau nisə mine kwətavhə minə mamhauə mə takharaptərəkin Yo uə?” ⁵³ Nipig mifam yakamarə kitawə-m kimiə ye Nimə Ehuə kape Kughen. ?Mərig rhawor nakhapəh nharaptərəkinien Yo aikin? Mərig taktəkun ai, in nipig atuatur kapəmiə- nipig yame nəpignapien in ramehuə.”

Pita rimə in reinein Yesu

(Mat 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Jon 18:12-18, 25-27)

⁵⁴ Kini khauə mharaptərəkin Yesu mharəh mhavən imei jif pris. Kini Pita rikwasig kin əriə, mərig ripəh nivən-pakəyen tuk əriə. ⁵⁵ Narmamə minə a kimisher nap kirik ipakə tuk nimə kape hae pris, kini misəkwətə rao rao kin nap. Kini Pita rivən məkwətə iriə miriə. ⁵⁶ Kini piakəskəh kirik yame in yorwok kirik rimauə məm Pita ramkwətə, nəmrhawənien kape nap risia-pen in. Kini pian a rarha tim tim iran, mini-pən tukun mimə, “Kwən min e in e iriu Yesu kimnaweriwək.” ⁵⁷ Mərig Pita rimini-pən tuk pian a mə, “Pian apa, yakeinein kwən en.”

⁵⁸ Kini kwasig ikin, ripəh norien tu, kwən min kirik ruə mini-pən tuk Pita mə, “Eh. Ik min kirik yermamə kafan.”

Mərig Pita rimə, “Eh. Pəh nien mə yo yermamə kafan.”

⁵⁹ Kwasig ikin, aoa kirik ruə muavən ta, kini kwən kirik ramægkiar skai kimi əriə mimə, “Yakamni əfrakis mə kwən e rinaməriwək iriu Yesu, meinai in min in yemə Galili.”

⁶⁰ Mərig Pita rimə, “Kwən apa, yakpəh-nirkun-əgkəpien nəgkiarien e nakamni.” Kini Pita ramægkiar hanə, man rəkakə. ⁶¹ Kini Yesu Yermaru rarar mivaag-pən məm Pita. Kini Pita, rikin ruh nəgkiarien kape Yermaru yame rimini iran mimə, “Tuk yenpig əmə e, kwasig ikin man rəkakə, takni m-kisisər mə nakeinein Yo.” ⁶² Kini Pita rimatərhav iruə, rimnasək rimnasək.

Narmamə kisarh iakei ye Yesu

(Mat 26:67-68; Mak 14:65)

⁶³ Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kimnharaptərəkin Yesu kimisarh iakei iran, mamhauh. ⁶⁴ Misarkis ətərəkin nimrin kini mhauh, mhani-pən mhamə, “!Eh! !Profet! Ni-ru mə pa ramuh ik!” ⁶⁵ Kini kimnhani nəgkiarien hah rehuə iran misoriah In.

Kimnərip Yesu ye kaonsel

(Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Jon 18:19-24)

⁶⁶ Kini yenpig-yenpig kin, nəmehuə kape kwənərəus kape Isrel, mine hae pris minə, mine nəmhajoun kape Loa kape Moses khauə misofugin ye kaonsel

kapəriä. Kini narmamə kharəh Yesu mhauə rərer ye nimirri kaonsel a. Kini narmamə kape kaonsel kimnhani-pən tukun mhamə, ⁶⁷ “Ni-ru tuk əmawə mə ik e Kristo yame Kughen rimirpen uə nikam.”

Mərig Yesu rini-pən tuk əriä mə, “To yakni pre tuk əmiä, nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ⁶⁸ Kini to yakaiyoh əmiä, nakhapəh nishorpinien. ⁶⁹ Mərig ririkakun ai taktəkun, Yo, Ji Yermamə, Yo jakvən məkwətə ye kwənmhaan kape nəsaninien mine nisaiyen, in e ye nikar Kughen matuk yame Rəsanin.”

⁷⁰ Kini iriä m-fam kisaiyoh-pən tuk Yesu mhamə, “?Rhawor? Ik Ji Kughen uə?”

Kini Yesu rimini mə, “Nakamhani məknen, nəfrakisien.”

⁷¹ Kini khamə, “To khapəh nhawhinien yermamə min kirik mə tukruə minihah in, meinai kimisərig atuaturək nəgkiarien a ye nherin.”

23

Yesu rimmərer ye nimirri Paelat

(Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Jon 18:28-38)

¹ Kini narmamə m-fam kape kaonsel kimisarar mhakir Yesu mhavən kimi Paelat. ² Kini mharuk-pən nəgkiarien iran mhamə, “Yimisəm mə kwən e in e ramkir kapətawə narmamə minə mamor əriä kasarmə, kini mamorar ye nərigien kapəriä kasor tikmir iriä gavman kape Rom, mamni-əhu əriä mə tukhapəh nisərokien takis kimi Sisa yame ramarmaru ye tanə e. Kini in mamni-ərhav mə in Kristo yame Kughen rimirpen ta mə In king kirik.”

³ Kini Paelat raiyoh-pən mimə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “Nakamni əfrah.”

⁴ Kini Paelat rini-pən tuk jif pris minə mine narmamə m-fam mə, “Yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran yame ramni mə In rimmakapir loa kirik.”

⁵ Mərig iriä kisokr-apomh mamhani mhamə, “Nikam. Kwən e raməriwək apnapig mamhajoun narmamə mifam ikin minə ye Judia, ririkakun Galili muə meriaji-pə eikin e, kini mamor nətərigien kapəriä kaserwei misarmə.”

⁶ Kini nipig Paelat rimmərig nəgkiarien a, raiyoh mə, “?Rhawor? ?Kwən e in yemə Galili?” ⁷ Kini rimmərig mə Yesu rimatərhav ikin a Herod Antipas ramarmaru ikin, in mher-pən kin Yesu mə tukrivən mamərer ye nimirri Herod, meinai ye nipig a, Herod min in ramarə Jerusalem.

Yesu rimmərer ye nimirri Herod Antipas

⁸ Kini nipig Herod Antipas rimməm Yesu, rikin rimməgien pik, meinai rimmorkeikei mə tukram In ror tu. Herod rimmərig əmə nəvsaoyen kin, kini morkeikei mə tukram Yesu tukror nimmətien kirik. ⁹ Kini rimməyoh kin nəgkiarien ripsaah kimi Yesu, mərig Yesu ramapnapig əmə mipəh nhorpinien kafan nəgkiarien. ¹⁰ Kini jif pris minə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimisərer ye nimirri Herod mamharuk-pən nəgkiarien ripsaah ye Yesu. ¹¹ Kwasig ikin, Herod Antipas mine kafan mobael minə kimisarh iakei ye Yesu. Kini Herod rini-pən tuk kafan mobael minə mə tuksarkaoh-pən kin kot huvə kirik kimin, kini mhakir mhavən min kimi Paelat.

¹² Kupan ikin, Herod Antipas mine Paelat kimawor tikmir kimi əriu minə. Mərig ye nipig a, iriu kimirauə kirikianə.

Paelat rimini mə Yesu tukraməkeikei mimhə *(Mat 27:15-26; Mak 15:6-15; Jon 18:39-19:16)*

¹³ Kini Paelat rimmokrən kin jif pris minə mine nəmehuə minə kape nəmə Isrel, mine narmamə m-fam, kini iriä mifam kimnhauə kirikianə. ¹⁴ Kini in

rimini-pən tuk əriə mīmə, “Kwən e, nimmharəh mhauə ramərer ye nimirik, kini nakamhani mhamə ramarar ye nərigien kape narmamə kapəmiə, kasor tikmir kimi gavman. Mərig yaknəkir ta nərigien a ye nimiria, kini mipəh nəmien mə rimnakapir loa kirik. Nəgkiarien yamə mine nakamharuk-pən iran ripəh norien nəfrakisien kin. ¹⁵ Kini Herod Antipas min, in rinəkir min məm mə ripəh norien nar has kirik. Ror məkneikin in rimmher-pə min kin kimi ətawə, kini rimar əmə tuk nəmien mə kwən a in ripəh norien nar has kirik mə to khopni in tukun. ¹⁶ Pəh kafak mobael minə kisərkis-ərkis əmə in kini ai misher-yerhav kin pəh ramvən.”

¹⁷ Ye nipig kape lafet kape Nəviərokinien, Paelat tukraməkeikei mirisin kapəriə kirik yermamə ritərhav ye kalabus.* ¹⁸ Mərig iriə m-fam kisokr-apomh mhamə, “!Kir ərhav kwən en pəh khopni! !Mərig risin Barabas rirerig-pə tuk əmawə!” ¹⁹ (Kwən e Barabas, kimivəhsi-pən in ye kalabus meinai in rimmor narmamə kamhauh mobael minə kape gavman ye taon a, kini in yhopni yermamə).

²⁰ Mərig Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu ramvən, kini in məgkiar min kimi əriə. ²¹ Mərig iriə kisokr-apomh pik min mhamə, “!Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin! !Əsik-haktə in ye nai kamarkwao kin!”

²² Mərig Paelat rimməgkiar min kimi əriə yame ror kisisər kin, mīmə, “? Rhawor? ?Kwən a In rimmor naha nhagin yame rahas? Yo yakpəh nəmien mə In rimmor nar has kirik yame ratuatuk mə tukhopni In tukun. Mərig pəh kafak mobael minə tuksərkis-ərkis əmə In, kini ai misher-yerhav kin ramvən.”

²³ Mərig iriə kasəkeikei misəgkiar skai, kini masokrən apomh ye Paelat mhamə tukrəsik haktə pən ye nai kamarkwao kin. Kini misokrən apomh mamhavən, mhakurao ye nərigien kape Paelat. ²⁴ Kini Paelat rimini-ərhav mə Yesu tukraməkeikei mīmə rəri-pən nəgkiarien kapəriə. ²⁵ Kini meighan-pən kin ramvən ye kwermi kafan mobael minə mə tukharəh mhavən misor nərigien kape narmamə minə a. Mərig Paelat rimirisin Barabas e kupən kimivəhsi-pən ye kalabus tuk nuhyen mobael kape gavman mine nhopniyen yermamə.

*Kimikir Yesu kivən mə tukhopni
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Jon 19:17-27)*

²⁶ Kini nipig mobael minə kimnhakir Yesu mhatərhav ye taon, misəm yemə Saerin kirik, nhagin e Saemon. In rimasi-pən isok meriwək mamuə ye taon. Kini kharaptərekin, misərəhu-pən nai kamarkwao kin kape Yesu ye nuran mhamə tukrərəh. Kini mhani-pən tukun mhamə, “Kwasig kin Yesu.” ²⁷ Kini narmamə khapsaah kimiseriwək mamhakwasig kin Yesu ye swatuk. Kini nipiraovin khapsaah kimnhakwasig kin əriə, misasək, masokrən kin Yesu. ²⁸ Mərig Yesu rarar marha-pən məm əriə, kini mini-pən tuk əriə mīmə, “Nipian Jerusalem, takhapəh nisasəkien tuk Yo; mərig sasək atuk tuk əmiə mine jimie minə. ²⁹ Sətərig kin Yo. Nipig ramuə tukpini kimə ‘Sagien kimie nipiraovin yamə mine naksor siə kin əmiə, mine yamə mine nakhapəh nhavəhsi-pəniyen nah.’ ³⁰ Ye nipig a, narmamə tukhani-pən tuk tukwas ehuə mhamə,

‘!Awəh! !Əkwətəsis əmawə!’

Mhani-pən tuk nahak minə mhamə,

* **23:17:** Nəgkiarien ye ves 17 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Luk rimirai əfrakis uə nikam. **23:29:** Luk 21:23

'Ēkwətəsuun əmawə.' (Hos 10:8) ³¹ "Mərig tukmə nap ramuək məkna nīpig nai ramrəmrə, kini tukrhawor ye nīpig yame nai ramsiə?"†

Mobael minə kimmharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin

³² Kini mobael minə kimmharəh kwərə mir kīraru yamə mir kimawəkəpīr loa mhamə tukshopni ərisir Yesu. ³³ Kini kimmhauə ikin kīrik e, nhagin e Kerhə Irə Jir. Aikin a, kimmharuk haktə Yesu ye nai kamarkwao kin. Kini mharuk haktə min yemə-akapīr loa mir kīraru aikin, kīrik ye nīkar Yesu matuk, kini kīrik ye nīkarin mawor. ³⁴ Kini Yesu rīmə, "Tatə, takpəh narpīn-pānien tai norien has yame kasor irak, meinai kiseinein naha nhagin yame kasor." Kini kimisəwhai kafan narimnar masarukin daes tukun.

³⁵ Kini narmamə yamə mine kasərer aikin kasəm narimnar minə a. Mərig nəmehuə minə kape kwənərəus kape Isrel kasarh iakei min ye Yesu mamhani mhamə, "In ruəvəh mīragh ta narmamə khapsaah. Mərig tukmə in Kristo yame Kughen rīmīrpen, mine in Yemə Kughen Rimmher-pə kin, pəh rīvəh mīragh atuk ru In."

³⁶ Kini mobael minə, iriə min kīsarh iakei ye Yesu, kini mhavən ipakə tukun masaiyoh mə rorkeikei waen. (Mərig waen a rəukəh pik). ³⁷ Mamhani-pən tukun mhamə, "!Tukmə Ik king əfrakis kape kwənərəus kape Isrel, vəh mīragh atuk Ik ai təkun!"

³⁸ Kini kimīrai-pən nəgkiarien kīrik ye tənkar nai kīrik, kəsik-pən yerpīrig ye nai kamarkwao kin yame ramni mīmə, "In e king kape nəmə Isrel."

³⁹ Kini yemə-akapīr loa kīrik yame kimarkwətərəkīn-pən in ye nai kamarkwao kin, rīmənəgkiar has pən kimi Yesu mamni mīmə, "!Eh! ?Ik Kristo yame Kughen rimmher-pə kin Ik uə nīkam? Tukmə ror məknenkin, vəh mīragh Ik kini mīvəh mīragh min əmru."

⁴⁰ Mərig yemə-akapīr loa kīrik min rīmīni-pən tuk in kīrik, mīni-əhu mīmə, "?Rhawor? Natakmhə pawk, mərig nakpəh nīsiayen Kughen. Narpīnien e kapətāsīr in rəm nəmhen əmə. ⁴¹ Mərig ratuatuk əmə mə kīrau tukrīmhə tuk kapərau norien has yame mine kimīwor. Mərig kwən a rīpəh norien nar has kīrik."

⁴² Kini mīni-pən tuk Yesu mīmə, "Yesu, ye nīpig takuə mor king iran, pəh rīkim tukraməsik yo."

⁴³ Kini Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, "Yakamni-pre əfrakis tuk ik, mə towēi əmə, kīrau mik tukwarə apa ye rao ye neai."

Yesu rīmamhə

(Mat 27:45-46; Mak 15:33-41; Jon 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Kini ipakə tuk twelef klok yerkwēiha, mīrh rīpəh nəsiəyen, kini nəpīgnapien rīmneiwaiyu-pə məmīr meriaji-pən tri klok yenaiyu. Kini ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen, kimīruk haktə neipən kīrik yame kimmətāpīg kin Kwənmmhan yame Rəmərhakə Məmərhakə pik. Neipən a rəhipu nīpərin kīraru. ⁴⁶ Kini Yesu rīmnokrən apomh mīmə, "Tatə. Yakamərəhu-pre nīmraghien kafak ye kwermīm." Nīpig rīmənəgkiar ta, kini kafan neihagien rītərhav.

⁴⁷ Kini nīpig yemehuə kape mobael minə kape nəmə Rom rīmnam narimnar minə a, rəgnəgin Kughen mamni mīmə, "!Nəfrakisien, kwən a In yemə atuaturuk!" ⁴⁸ Kini narmamə yamə mine kimmhauə aikin a mhamə tuksəm,

† **23:31:** Yesu ramni nuhpikīnien kīrik ye nai ramrəmrə mine nai ramsiə. Yesu In rəmhen kin nai ramrəmrə, meinai nīmraghien kafan ratuatuk, mərig in ramərig rahas rəmhen kin yame nap ramuək. Mərig yor təvhagə has minə kisəmhen kin nai yame ramsiə nīhuvəyen rīrkək irəriə. Kini iriə tuksarə ye narpīnien ehə, nap tukrəs pik əriə. **23:34:** Sam 22:18; Aes 53:12 **23:35:** Sam 22:7-8 **23:36:** Sam 69:21 **23:44-45:** Hib 6:19-20; 10:19-20

nipig kimisəm narimnar minə a, kimnhavən misərig rahah yerkiria, kini misərip nimagiria. ⁴⁹ Kini narmamə tiksın kape Yesu, mine nipiraovın yamə mine kimnhasi-pən Galili, mamhakwasig kin Yesu mamhauə, iriə kimisərer isok kəskəh, masəm narimnar minə a.

*Josef Aramatia riminim niprai Yesu
(Mat 23:57-61; Mak 15:42-47; Jon 19:38-42)*

⁵⁰⁻⁵¹ Kini yemə Aramatia kirik aikin, nhagin e Josef. Aramatia in taon kirik apa Isrel, kini kwən a in yermamə kirik kape kaonsel kape nəmə Isrel. In yemə huvə, kafan nimraghien ratuatuk, kini in yermamə kirik yame rimnawhin mə tukrəm narmaruyen kape Kughen. Kini in rimipəh neighanien kin nəgkiarien kape kaonsel yame kimiseighan-pən kin Yesu mə tukhopni. ⁵² Kini in rimavən məm Paelat maiyoh-pən in mə tukreighaan kin niprai Yesu pəh rirəh. ⁵³ Kini Josef rimavən mirəhsi-əhu niprai Yesu ye nai kamarkwao kin, mirəh mivən muvrig kin neipən huvə kirik e kamni kimə linen. Kini mirəh mivən mərəhu-pən ye nəpəəg kapiet yame kinirai ta tuk norien suranə ikin, mərig kipəh hanə ninimien yermamə kirik aikin. ⁵⁴ In a ye nipig yame nəmə Isrel kasor apnəpeinə iran tuk Sabat, kini ipakə Sabat ririkakun.

⁵⁵ Kini nipiraovın yamə mine kimnhasi-pən Galili mamhakwasig kin Yesu, kimnhakwasig kin kwən a, mhavən misəm nəpəəg kapiet a. Kini misəm mə Josef rimnhawor pən iran mine mərəhu niprai Yesu. ⁵⁶ Kini ai, nipiraovın minə a kimnharerig-pən yerkwano mə tuksor apnəpeinə ye nimar nai minə tiksın mine pomad yame nəmiovriə rapien huvə mə tuksor-pən ye niprai Yesu. Mərig ye Sabat, iriə kisapis rəri-pən loa.

24

*Yesu rimimragh min ye nimhəyen
(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Jon 20:1-10)*

¹ Kini Sande, yenpig-enpig əgkəp, nipiraovın minə kimnhavən apa ye nəpəəg kapiet, mhapik nar pien-pien yamə mine nəmiovriə rapien huvə, yamə mine kwəsor apnəpeinə ta iran. ² Nipig kimnhauə ipakə tuk nəpəəg kapiet, misəm kapiet yame kimnətapig kin ye nəpəəg kapiet, mərig kinəsua ta kin. ³ Kini kimisauru-pən imə ye nəpəəg kapiet, mhapəh nisəmien niprai Yesu Yermaru. ⁴ Kini miseinein apomh masətərig kin narimnar minə a. Məkneikin, yermamə kiraru kratərhav-pə, mwərer iriə miriə. Miravən ye neipən yame rhawən maməsiə. ⁵ Kini nipian minə a kimnhagin pik, misənimkur. Kini kwərə mir a krəmə, “?Rhawor nakasarha kin yemə ruəmragh ta e imei nəmə mhə minə? ⁶ In ruirkək eikin e. !In ruəmragh min! Rikimiə tukraməkeikei maməsik-ru nəgkiarien yame rimini-pre tuk əmiə ye nipig yame rinamarə apa Galili mīmə, ⁷ ‘Narimnar minə e tukasəkeikei mhauə misor nəfrakisien kin. Tukeighan-pən kin Yo, Ji Yermamə, yakvən ye kwermi yor təvhagə has minə, kini tukruk haktə Yo ye nai kamarkwao kin kini jakmhə. Mərig nipig yame ror kisisər kin, jakaməkeikei mamragh min.’ ”

⁸ Kini rikiriə rimnaməsik nəgkiarien a kape Yesu. ⁹ Mhatərhav ye nəpəəg kapiet, mhavən mhani-pən narimnar minə a tuk narmamə leven kape Yesu, mine kafan minə m-fam. ¹⁰ Kini nipiraovın yamə mine kimnhani-ərhav narimnar minə a kimi aposol minə, iriə e Meri Magdala, Joana, Meri nisın Jemes, mine nipiraovın minə min tiksın yamə mine kimnhavən ye nəpəəg kapiet. ¹¹ Mərig aposol minə kimisərig nəgkiarien a, khamə nəgkiarien armər kirik yame nipran rirkək, mhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.

¹² Mərig Pita rərer maiyu mivən apa ye nəpəəg kapier, məmrəmır mivaag-pən məm əmə neipən yame kimuvriḡ nıprai Yesu kın, məriḡ nar mın kirik rirkək. Kini in rarar mıreriḡ mivən yerkwanu, kini mamətəriḡ pik kın norien a.

Yermamə kiraru kape Yesu kimiwəm In ye swatuk yame ramvən apa Emeas (Mak 16:12-13)

¹³ Ye nıpiḡ əmə in a, yermamə kiraru kape Yesu kimaweriwək mıravən yerkwanu kirik, nhagin e Emeas. Yerkwanu a isok tuk Jerusalem rəmhen kın leven kilometa. ¹⁴ Kini ye nıpiḡ iriı kwəriwək mıravən, kini marəni narımnar yamə mine rimatərhav-pə. ¹⁵ Mwəḡkiar hanə, kini Yesu rıvən ipakə tuk əriı, mırhəriwək kwis marhıvən. ¹⁶ Məriḡ kirıpəh nırhırkunien mə pa irisır miriı krhəriwək, meinai Kughen rimnətapıḡ kın ye nəriḡien kapəriı.

¹⁷ Kini Yesu rimıni-pən tuk əriı mımə, “Kwərə mir. ?Naha e nakarəni?”

Məkneikın kwərəer, rikiriı rəpou. ¹⁸ Kini iriı kirik, nhagin e Kleopas, rimıni-pən tukun mımə, “Tukmə ror İk yepsıpis əmə kirik e Jerusalem, yame reinein narımnar yamə mine rimatərhav-pə ye nıpiḡ yamə mine ruauə ta muavən.”

¹⁹ Kini raiyoh əriı mımə, “?Naha mınə e?”

Kini kirəni-pən tukun mırəmə, “Narımnar yamə mine kimnor ye Yemə Nasaret e Yesu. In profet kirik kape Kughen, kini kafan wok rəsanın huvə mine kafan nəḡkiarien mınə khapam. Kini riki Kughen mine riki narmamə ragien tukun. ²⁰ Məriḡ kapəmawə hae pris mınə mine nəmhajoun kape Loa kape Moses kimnharəhsi-pən In ye kwermı nəmə Rom mə tuksəkir misəm mə In tukrimhə. Kini kimisəsik haktə In ye nai kamarkwao kın, kini rimhə. ²¹ Narımnar a rınor ta ruəvəh nıpiḡ kisisər. Məriḡ kimawə yımısərəhu-pən pawk kapəmawə nəriḡien skai iran mə In tukririsin əmawə kwənərəus mınə kape İsrel ye kwermı tikmir mınə kapəmawə. ²² Nar kirik mın, nıpiraovın tiksın irəmawə kimisor əmawə yaksakur tuk nəḡkiarien kirik. Toweı, yenpiḡ-enpiḡ əḡkəp, kimnhavən apa ye nəpəəg kapier yame kiminim Yesu ikın, ²³ mhapəh nisəmien nıpran. Mhareriḡ-pə mhani mhamə, ‘Yımısəm nəmrərhavıyen kirik. In e agelo mir kiraru kirəni-pə tuk əmawə mırəmə, “Yesu ramragh.” ’ ²⁴ Kini kapəmawə narmamə tiksın kimnhavən ye nəpəəg kapier, masəm narımnar fam əḡkəp ratuatuk rəmhen kın yame nıpiraovın mınə a kimnhani. Məriḡ khapəh nisəmien Yesu.”

²⁵ Kini In rini-pən tuk əriı mımə, “Kwərə mir. Kapəmıru kapə rirkək. Naksor pik kəmar tuk nıniyen nəfrakisien ye nəḡkiarien yame profet mınə kape Kughen kimnhani. ²⁶ ?Nakrarkun uə nıkam mə Kristo yame Kughen rimırpen tukraməkeikei maməriḡ nəmhəıyen ye nıpran, kini kwasıḡ ikın, In tukrıpiıvən apa ye rao ye neai mıvəh nhag kape nisaiıyen?” ²⁷ Kini Yesu rimnhoprai-pən Nəkwəkwə kape Kughen kimi əriı yame raməḡkiar iran, ririkakun ye nəkwəkwə mınə kape Moses muə merıaji-pə nəkwəkwə mınə kape profet mınə kape Kughen.

²⁸ Kini kınarhuə ipakə tuk yerkwanu yame kwərə mir a kiravən ikın, məriḡ kwəm mə rameriwək mamvən. ²⁹ Kini iriı kawəkeikei kimin mırəmə, “Eh. Rhuvə mə takaməmır kıtasır, meinai rınəpiḡnəp ta. Pəh nien mə tuktı mırh rıvə.” Kini rimavən məm əriı marhəkwətə.

³⁰ Kini kınarhəkwətə mə tukrhəııḡin, kini In rıvəh bred mını vi vi Kughen tukun, kini mhapu miḡəhsi-pən kimi əriı. ³¹ Məkneikın Kughen rimnor kirarkun mə In Yesu. Taktəkun əmə rirkək mın, kirəpəh nıwəmien In. ³² Kini kirəni-pən tuk əriı mırəmə, “Eh. Nəfrakisien mə nıpiḡ In rimnamhoprai-pə

huvə Nəgkiarien kape Kughen kimi ərau ye swatuk, kini kwərig huvə kin, rikirau ramagien pik.”

³³ Kini taktəkun əmə min kimiwərer miratərhav aikin a mirarerig min miravən Jerusalem. Kini ikin a, iriu kimiwəm nəmə leven kape Yesu mine narmamə tiksın min kafan kwənhauə misofugin ta misəkwətə. ³⁴ Mamhani-pən tuk əriə mhamə, “Nəfrakisien. Yesu Yermaru rımimragh min, kini Saemon Pita rınəm ta.” ³⁵ Kini iriu kərəni-pən fam narımınar yame rımatərhav-pə tuk əriu ye swatuk, kini mirəni-pən nıpig yame iriu kimırarkun Yesu iran, ye nıpig yame In rımnhapu bred mivəhsi-pən kimi əriu.

*Yesu rımatərhav-pə tuk kafan narmamə minə
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Jon 20:19-23)*

³⁶ Kini nıpig kərəni nəgkiarien a, Yesu ruə mərer ye kwerkwan irəriə mamni-pən tuk əriə mə, “Pəh nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə.”

³⁷ Mərig iriə kisakur pik kin, kini mhagin kin. Khamə ta mə yarmhə. ³⁸ Mərig In rini-pən tuk əriə mımə, “? Rhawor nakamhagin məkneikin? ? Rhawor kapəmiə nətərigien ramor kıraru? ³⁹ Taksəm-ru kwermik mir mine nihuk mir. Yo əmə e. Sərao-pə mharap nıprak kini mharkun mə Yo e. Nanmi yermamə nıpran mine nıkəkrin rırkək, rıpəh norien məkneikin. Nakasəm Yo, nıprak mine nıkəkrık aikin.”

⁴⁰ Rımını nəgkiarien a, mhajoun kwermın mir mine nihun mir kimi əriə. ⁴¹ Iriə khapəh nhani-əgkəpien nəfrakisien iran, meinai rikiriə rımnamagien pik, kini kisakur pik kin. Mərig In rımnaiyoh əriə mımə, “Havəhsi-pə-ru nəviginien kirik.” ⁴² Kini kimivəhsi-pən kəməm kirik yame kimnhavaan ye nap kimin. ⁴³ Kini rən ye nımririə.

⁴⁴ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “In apa kupən, nıpig yımnamarə kitawə-m kimia, yımını nəgkiarien e tuk əmiə mə, ‘Narımınar minə fam yame kamhani irak ye Nəkwəkwə kape Kughen, tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. In e nəgkiarien minə ye nəkwəkwə minə kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kape Kughen, mine Ol Sam.’ ”

⁴⁵ Kini In rəhitə ye nərigien kapəriə mə tukharkun nıprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen. ⁴⁶ Mını-pən tuk əriə mımə, “Nəgkiarien yame raməmır ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə ‘Narmamə tuksor ahas pən kimi Kristo yame Kughen rımırpen. Masor rərig nəmhəyen ye nıpran meriaji mımhə. Mərig ye nıpig yame ror kisisər kin, In tukramragh min ye nımhəyen.’ ⁴⁷ Kini ye nhagik, narmamə tukasəkeikei mhani-ərhav nəgkiarien a mhamə narmamə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, kini Kughen tukrıpəh narpınien tai təvhagə hah kapəriə, kini məru-kin kapəriə norien has minə. Nəgkiarien e tukraməkeikei mivən kimi kwənərəus minə fam apa ikin minə fam. Ririkakun Jerusalem, mivən meriaji pən ikin minə fam ye tanımtanə. ⁴⁸ Kimiə nımısəm narımınar minə e, kini takhani-ərhav atuatur nəgkiarien minə iran. ⁴⁹ Mərig taksəmır ye taon e mamhawhin mısəriaji takhavəh nəsanınien kape Nanmın kape Kughen, kini tukrikwar ye nımraghien kapəmiə. Yo jakher-pən kin In rəmhen kin yame Rımik rımırpen ta mə tukror.”

*Kughen rımivəh Yesu mamvən ye neai
(Mak 16:19-20)*

⁵⁰ Kini Yesu rımikir əriə mhatərhav ye taon, mhavən yerkwanu a Betani. Kini rımivəhsi-haktə kwermın mir maməhuak mivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. ⁵¹ Kini nıpig raməhuak hanə, mıpəh əriə. Kughen rıvəh In mamhaktə

ye neai. ⁵² Kini kasəgnəgɪn In, mharerig pən Jerusalem, rikiria ragien. ⁵³ Kini nɪpɪg mɪnə fam kamhavən ye Nimə Ehuə kape Kughen mamhani vi vi Kughen.

Jon

Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai Nəgkiarieren kwəkwə kape nəkwəkwə e Jon

? Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kaseinein mə pa nhagin rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e ripəh niniyen nhagin. Mərig rikitawə raməsik mə Aposol Jon rimirai. In naorahi Jemes, kini iriu kwajikovə mir kape Sebedi. In yermamə kirik ye narmamə twelef kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Kamni kimə in rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame Jon rimirai, minə 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, minə Revelesen.

? Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi narmamə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. In rorkeikei mə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə tukriskai, meinai kapəriə nhatətəyen ripəh niskaiyen.

? Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Yesu rimamhə mamragh min, ai, newk fifti o sikisti ruauə muavən ta, Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. Jon in yemehuə kirik kape niməhuak, kini narmamə m-fam kape niməhuak kamhasiai in. In rorkeikei mə narmamə m-fam tukharkun huvə kafan nhajounien. Kini nipig nhajounien eikuə minə tukramuə, in rorkeikei mə narmamə tukharkun nhani-əhuyen.

? Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Rimirai nəkwəkwə e mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, kini in Kughen əfrakis. Kini narmamə m-fam yamə minə kashatətə iran tukhavəh nimraghien rerin. Kini Jon rorkeikei mə tukrini-ərhav nəvsaoyen kape Yesu yame nəkwəkwə kape Matiu minə Mak minə Luk kimirhipəh nirhinyen. Kini in rorkeikei mə tukrini atuaturək nətərigien tiksın yame narmamə kamhani ye Yesu.

Nəgkiarieren kape Kughen rimauə mor yermamə kin, in e Yesu

¹ Apa kupan əgkap, ye nirikakunien, Nəgkiarieren rimnəmır ta.* Nəgkiarieren e rimnamarə iriu Kughen. Kini Nəgkiarieren e, in Kughen. ² Nipig Kughen ripəh hanə norien narimnar, in rinarə rerin ta iriu Kughen. ³ Kini Kughen rimnor narimnar fam ye nəgkiarieren a, kini narimnar fam yame Kughen rimnor, nar kirik min rikək yame Nəgkiarieren a rimipəh norien. ⁴ In e, in Nuknei nimraghien, kini nimraghien e, in nikakien yame raməsia-pen narmamə mifam. ⁵ Nikakien a raməsia-pen nəpignəpien, kini nəpignəpien to ripəh napitayen.

⁶ Yermamə kirik yame Kughen rher-pə kin mə tukruə, nhagin e Jon Baptaes.† ⁷ In rimnərer-ərhav mə tukrini-ərhav-pən nikakien a kimi narmamə, pəh iriə m-fam tukhani nəfrakisien iran. ⁸ Pəh nien mə Jon in nikakien, mərig in rimauə əmə mə tukrini-ərhav nikakien a kimi narmamə m-fam. ⁹ [Nəgkiarieren a rimauə ye tokrei tanə], kini in nikakien əfrakis, yame raməsia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Nar apnapig mə Kughen rimnor tokrei tanə ye Nəgkiarieren a, kini rimnamarə ye tokrei tanə e, mərig narmamə kape tokrei tanə kimiseinein In. ¹¹ Rimauə ye tanə yame in kafan əmə tanə, mərig narmamə yame In rimirpen

* **1:1:** Nhag pisin kirik, ramni Yesu Kristo, mə "Nəgkiarieren." Əm-ru Jen 1:1; 1 Jon 1:1; Jon 17:5; Rev 19:13. **1:3:** Kol 1:16; 1 Korin 8:6; Hib 1:2 **1:4:** Jon 5:26; 11:25; 14:6 **1:5:** Jon 9:5; 12:46

† **1:6:** Aposol Jon in rimirai nəkwəkwə e. Ror pisin ye Jon Baptaes. **1:9:** 1 Jon 2:8

əriə[‡] kimnhaukreikin-pən nimeitairia kim In, mhapəh nisorkeikeiyen In.
 12 Mərig narmamə m-fam yamə mine kamhavəh In yerkiria, rikiria ragien tukun, mishatətə ye nhagin, kini In rameighan kin əria mə tukhauə kwajikovə minə kape Kughen. 13 Pəh nien mə kwajikovə minə a kape Kughen kasarhə-pə rəmhen kin yame kwajikovə minə kape tokrei tanə kasarha. Pəh nien mə nərigien kape yermamə, uə kape tatə, yame kasarha iran. Mərig kasarha wi min ye Kughen, ye kafan nəsaninien.

14 Nəgkiarien a rimauə yermamə mamarə kitawə min. Kimawə yimisəm kin nimirimawə nehuəyen kafan. In e, in nehuəyen kape Kwənkwan kirikianə Əmə, yame rimasi-pən ye Tatə Kughen. In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini rukwar min kin nəfrakisien.

15 Jon rimmərer-ərhav mamokrən apomh mimə, “Yermamə e in e yame yimnamni mimə, ‘Yo jakəkupən, kini kwən kirik min aikin yame tukripikwasig kin yo. Mərig In yerpərig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, mərig In rinarə rerin ta.’ ”

16 Kini In rukwar kin nihuvəyen yame ramautə-pə kin kimi ətawə, kini nipig m-fam In ravəhsi-pə nihuvəyen kafan kimi ətawə. 17 Ror məkneikin meinai Moses in swatuk kupan yame Kughen rimivəhsi-pə loa kimi ətawə, mərig Yesu Kristo in swatuk yame Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen mine nəfrakisien kimi ətawə.

18 Narmamə to khapəh nisəmien Kughen. Mərig Tini Kwənkwan Kirikianə Əmə, yame ramərer ye nikar Kughen, in Kughen. In rimmor əpu Kughen kimi ətawə kini kitawə kharkun In.

*Jon Baptaes ramni mə pəh nien mə in Kristo
 (Mat 3:11-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)*

19 Kini nəmehuə minə tiksın ye kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnisarə Jerusalem, kisher-pən kin pris tiksın mine Lifaet§ tiksın mə tukhavən misəm Jon Baptaes misaiyoh in mhamə, “Eh. ?Ik naha yermamə?” Ror məkneikin, Jon rimini-ərhav in. 20 Nipig kimisaiyoh in mə in pa, in ripəh nerkwagien kin, mərig rimini-pən atuatur əmə in tuk əria mimə, “Pəh nien mə yo Kristo yame Kughen rimini mə tukrher-pə kin.”

21 Kini iriə kimnhani mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Kristo, kini ik pa? ? Ik Elaeja uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam. Pəh nien mə yo Elaeja.”

Kini iriə kimisaiyoh min in mhamə, “?Tukmə pəh nien mə ik Elaeja, kini ik pa? ?Ik profet kape Kughen yame kimini kupan mə tukruə uə?”

Mərig Jon rimə, “Nikam.”

22 Kini iriə kimnhani mhamə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav ik kimi əmawə, pəh kimawə jakhavən mhani-əsah-pən kimi narmamə yamə mine kimisher-pə kin əmawə.”

23 Kini rini-pən tuk əria mimə, “Yo e yermamə yame profet Aesea rimini-ərhav ta kupan mə,

“Yermamə kirik tukrokrən apomh apa ye tipəvsik mamni mimə, “Kimiə taksor huvə swatuk kape Kughen Yermaru.” ’ ’ ” (Aes 40:3)

24 Kini Farisi minə kimisher-pən kin narmamə tiksın min khauə apaikin,
 25 misaiyoh-pən Jon mhamə, “?Tukmə pəh nien mə Ik Kristo, kini pəh nien

‡ 1:11: Yesu rimauə pawk apa Isrel, mərig nəmə Isrel, yame Kughen rimirpen əria apa kupan, khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. 1:12: Gal 3:16 1:13: Jon 3:5; 1 Pita 1:23 1:14: Fil 2:7; 1 Tim 3:16

1:17: Rom 5:21 1:18: 2 Korin 4:6; Kol 1:19; 2:9; Rev 22:4 § 1:19: Lifaet in yamehuə kape nəhuakien kape nəmə Isrel. Əm-ru diksoneri. 1:21: Mal 3:1; 4:5-6; Mat 11:14; 17:10-13 1:21: Dut 18:15

mə ik Elaeja, kini pəh nien mə ik profet a yame kimisəvsao kin kupan, kini rhawor e nakamor baptaes ye narmamə?”

²⁶ Kini Jon rhorpin nəgkiarien kapəriə mīmə, “Yo yakamor baptaes ye narmamə ye nu, mərig yermamə kirik ramərer ye kwerkwan irəmiə yame nakseinein In. ²⁷ Yo yakaməkupan, kwən a tukrikwasig, mərig In yerpirig, kini yo yetanə əmə. Yakpəh nəmhenien tuk nirisin-tayen sandel kafan.”

²⁸ Narimnar a rimnor əfrakis apa yerkwanu kirik, kamni kimə Betani. In apa nikar nu Jodan pən- apa ikin Jon rimnor baptaes ye narmamə ikin.

Yesu In rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen

²⁹ Kəni rikwamer kin, Jon rimnəm Yesu raməriwək mamuə, kini rini-ərhav mīmə, “!Ei! !Səm-ru! Kwən e in e in rəmhen kin kwaji sipsip kape Kughen, meinai in tukririsin ta narpinien kape norien has minə kape narmamə ye tokrei tanə. ³⁰ Yermamə e in e yimnaməvsao kin kimi əmiə mīmə, ‘Yo jakəkupan, kini kwən kirik min aikin tukrikwasig kin yo. Mərig In yerpirig rapita yo. Meinai nipig yimipəh hanə narhayen, In rinarə rerin ta.’ ³¹ Nipig yo yimnaməvsao kin In, kini yo min meinein mə In pa; mərig yimauə mor baptaes ye narmamə ye nu mə jakor əpu kwən a kimi kwənərəus minə kape Isrel.”

³²⁻³³ Kini ai, Jon rimnərer-ərhav mamni min mīmə, “Kughen rimnher-pə kin yo mə yo jakor baptaes ye narmamə kin nu, kini nipig yimnaməvsao kin in, yo min yimneinein mə kwən ai in a. Mərig Kughen rimini-pə tuk yo mīmə, ‘Takəm Nanmin kafak tukreiwaiyu mərer-pən ye yermamə kirik. Kini kwən e In e In tukror baptaes ye narmamə kin Nanmin Rhakə.’ Kini ai, yimnəm Nanmin Kape Kughen risi-faktə ye neiai [rəmhen kin mak] meiwaiyu məkwətə-pən ye yermamə kirik. ³⁴ Yimnəm atuatur nar a, kini mərer-ərhav mamni-ərhav mīmə, ‘Kwən e in e, in Ji Kughen əfrakis.’ ”

Yesu rimirpen kafan tiksın narmamə

³⁵ Kəni rikwamer kin, Jon rimavən min apaikin irisir yermamə kiraru kafan. ³⁶ Kini məm Yesu raməriwək ye swatuk mamuə, kini rini-pən tuk əriu mīmə, “!Eh! !Wəm-ru! Kwən e In e in Kwaji sipsip kape Kughen.”

³⁷ Kafan yermamə mir kimiwərig nəgkiarien a, mwərer, mirakwasig kin Yesu. ³⁸ Kini Yesu rarar məm kwərə mir a karakwasig kin In, kini In rimə, “!Eh! Kwərə mir. ?Nəkawarha-kin naha?”

Kini iriu krəmə, “Rabae. ?Nakamarə hiə?” (Nəgkiarien e rabae, nipran ramni mə “yhajoun”).

³⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriu mīmə, “Pəh krhivən, nakwəm-ru ikin yakamarə ikin.” Kini iriu kimirakwasig kin, mirhuvən, kini mwəm ikin ramarə ikin. Ipakə mirh rivə, irisir min kimnarhəmır mirheriaji rəpignəp.

⁴⁰ Kwərə mir a kirik rimnərig nəgkiarien yame Jon rimini marar mamkwasig kin Yesu, nhagin e Andru, naorahi Saemon Pita. ⁴¹ Məkneikin, Andru rimavən məm piauni Saemon, rikir mirauə, kini mini-pən tukun mīmə, “! Eh! Yəknəm ta Mesaea.” (Nəgkiarien e Mesaea, nipran rimə “Kristo,” yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kin). ⁴² Kini Andru rikir Saemon miravən miwəm Yesu.

Kini Yesu rəm in, mīmə, “Ik e Saemon, kwajikovə kape Jon. Mərig taktakun ai, tukokrən kin ik kimə ‘Kefas.’ ” (Nhag e Kefas, nipran ramni mə kapier. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris kamni kimə Pita).

Yesu rimirpen Filip mine Nataniel

⁴³ Kəni rīkwamer kīn, Yesu rīkin raməsik mə tukrivən apa Galili. Kīni məm kwən kīrik, nhagin e Filip, mīni-pən tukun mīmə, “Yuə mīkwasiɡ kīn Yo.”

⁴⁴ Filip in yemə Betsaeda, imei Andru mīne Pita. ⁴⁵ Kīni Filip rīvən məm Nataniel mīmə, “Kīmawə yakwəsəm kwən apera, yame Moses rīmnaməvsao kīn ye nəɡkiarīen kape loa, In yermamə yame profet mīnə kīmīsəvsao kīn, kīni In yemə Nasaret, jī Josef. Nhagin e Yesu.”

⁴⁶ Məriɡ əmə Nataniel rīmə, “?Rhawor? Nar huvə kīrik to rīpəh nīsī-pənien a Nasaret.”

Məriɡ Filip rīmə, “Ita. Yuə məm-ru.”

⁴⁷ Kīni Yesu rīmnəm Nataniel raməriwək mamuə, kīni rīni-ərhav mīmə, “Kwən e, in kwənərəus atuatur kape Isrel. In reīnein neikuəyen.”

⁴⁸ Əmaikīn, Nataniel raiyoh Yesu mīmə, “?Rhawor nakīrkun yo?”

Kīni Yesu rīni-pən tukun mīmə, “Yīmnəm ik nakamkwətə ye tīkīmki mī nai*, kwasīɡ i kīn Filip rokrən kīn ik.”

⁴⁹ Kīni Nataniel rīmə, “Yhajoun. !Ik Jī Kughen! !Ik King kape kwənərəus kape Isrel!”

⁵⁰ Kīni Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “?Nakamni nəfrakisīen irak meinai yakmāni əmə mə yaknəm ta ik, nīpiɡ nīmnamkwətə ye tīkīmki mī nai? Ik takpiəm nar ehuə mīnə rapita yame.” ⁵¹ Kīni mīni mīn mīmə, “Yakamni əfrakis tuk əmīə mə, takpisəm napuə tukrəkwag, kīni agelo mīnə kape Kughen tukshaktə mhavən ye neiai, mīseiwaiyu-pə tuk Yo, Jī Yermamə.”

2

Yesu rīmukreikīn nu ruə mor waen kīn

¹ Kəni nahu kīn, kīmnor narkurəkīen kīrik apa Kena, yerkwānu kīrik apa Galili. Kīni mama kape Yesu rīmavən ye narkurəkīen a. ² Kīni kīmnokrən mīn kīn Yesu mīne kafan narmamə mīnə mə tukhavən mīn ye narkurəkīen a. ³ Əmaikīn, narmamə kīmnhanīm fam waen, kīni mama kape Yesu rīmīni-pən tukun mīmə, “Nitawə waen ruikək.”

⁴ Məriɡ Yesu rīmə, “Piahuaru apə. ?Rhawor nakamāiyoh-pə kīn nar e kīmi Yo? Rīpəh hanə norien nīpiɡ kafak.”

⁵ Məriɡ kafan mama rīmīni-pən tuk yorwok mīnə aikīn mīmə, “Takasor naha nhagin yame kwən e ramni.” ⁶ Kīmnətu jag ehuə sikis aikīn, tukvi-pən nu iran, mə nəmə Isrel tuksərav i kīn, mə tukhapəh nīsəm kəmīkīen ye nīmri Kughen. Kīmnor jag mīnə a kīn kapiet. Kīrkun nīvi-pənien galon twenti faef ye kīrikianə kīrikianə.*

⁷ Kīni Yesu rīni-pən tuk yorwok mīnə mə, “Havi-pən nu ye tīkīkwipīr mīnə e.” Kīmnhavən mhavi-pən nu irəriə kīsokriɡ huvə. Kīni rīni-pən tuk əriə mīmə, “Havi-ta nu tīksīn, mhavəh, mhavən, mhavəhsi-pən kīmi yemehuə kape nəvīɡīnien.” ⁸ Kīni kīmnhavən masor.

⁹ Kīni yemehuə kape nəvīɡīnien rīmīnīm əsiɡəvīn, məriɡ nu rīnor ta waen kīn. Kīni reīnein mə kīmīvəhs hīə waen e. Məriɡ narmamə yamə mīne kīmnhavi-ta nu a mhavəh mhavən, iriə əmə kharkun. Kīni yemehuə kape nəvīɡīnien rīmnokrən kīn yermamə yame rīmnarkurək pə pə əmə, ¹⁰ mīni-pən tukun mīmə, “Tukmə nəvīɡīnien ehuə kīrik, narmamə kasəkupən mhavəhsi-ərhav waen yame rhuvə pik, kīni narmamə kamhanīm rīpsaah, mīsapīs kīn, kīni ai, kīpivəhsi-ərhav yame rīpəh nīhuvə-pīkīen. Məriɡ yakaməm mə ik

1:47: Jen 27:30-36; 31:26; 32:28 * **1:48:** Nəɡkiarīen kape Gris ramni “tīkīmki mī nai kīrik kamni kīmə fiɡ;” kwənkwan rheikən. **1:51:** Jen 28:12 * **2:6:** Nəɡkiarīen kape Gris ramni mə “Kīrkun nīvi-pənien ‘metrete’ kīraru uə kīsīsət.”

nimmərəhu karin yame rhuvə rapita, raməmır meriaji nakpihavəhsi-ərhav ai taktakun.”

¹¹ Kini nımtətien yame Yesu rımnor apa Kena ye Galili in nımtətien yame In rımnəkupan mor rhajoun-pən nehuəyen kafan, kini kafan narmamə minə kimishatətə tımtim iran.

Yesu rımnəkəu ye rhav narmamə yamə mine kasor nar apnapıg ye nimə ehua kape Kughen

(Mat 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46)

¹² Kini ai, Yesu rımneiwayıu mivən ye taon a Kapaneam iriə kafan mama mine naorahini minə mine kafan narmamə minə. Misarə kape nıpig kwakwə əmə aikin.

¹³ Kini nıpig kape nəviginien kape nəmə Isrel e kamni kimə Pasova ruauə ipakə, kini Yesu rımnhaktə mivən Jerusalem. ¹⁴ Mamvən ye Nimə Ehuə kape Kughen, məm narmamə kasor salem kin kau minə, mine sipsip minə, mine mak ye tanə minə. Məm narmamə tiksın kasor jenis ye mane. ¹⁵ Əmaikin Yesu rımavən mirəh təvrə kirik, mərər mamarkis kau mine sipsip minə kin, maməko ərhav narmamə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini mahiə-ərhav kin mane kape narmamə yame kasor jenis ye mane kape kantri pisin pisin minə ruə ye mane kape Jerusalem, mei-əhu tebol minə kapəriə. ¹⁶ Kini mamhek narmamə yamə mine kasor salem kin mak ye tanə mimə, “Hapik narımnar minə e mhatərhav. Hapəh nisorien Nimə kape Rimik rəmhen kin nimə kape norien maket.”

¹⁷ Narmamə kape Yesu minə kimisəm nar a, rikiriə raməsik nəgkiarieren kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə tuksəməkin Yo, meinai Yo yakorkeikei pik kafam Nimə, kini mamarkut pik mə narımnar m-fam aikin tukratuatuk.” *(Sam 69:9)*

¹⁸ Kini nəmehua kape nəmə Isrel kasəkeikei kimin mhamə, “!Ah! Pa nhagin rımivəh-si-pre nehuəyen kimik mə takor narımnar minə e? Or-ru nımtətien kirik, pəh yaksəm-ru mə nəfrakisien kafam nəsaninien ramsi-pən ye rao ye neai.”

¹⁹ Mərig Yesu rımə, “Ita. Taksoriah Nimə Ehuə Kape Kughen, kini ye nıpig yame ramor kisisər kin, jakherig min mərıp.”

²⁰ Kini nəmehua kape nəmə Isrel khamə, “Kəsi. Narmamə kimnhavhirəkin nimə e mhavəh newk foti sikis. ?Takhawor pən iran mine mivhirəkin min ye nıpig kisisər əmə?”

²¹ (Mərig nıpig Yesu ramni Nimə Ehuə kape Kughen, In raməgkiar atuk əmə iran. ²² Kini kwasig ikin, nıpig In rımamhə kini mamragh min, kafan narmamə minə rikiriə raməsik nəgkiarieren e yame ramni ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini iriə kimnhani nəfrakisien ye Nəkwəkwə kape Kughen mine nəgkiarieren yame Yesu rımını-ərhav).

Yesu ruirkun ta nətərigien kape narmamə

²³ Mərig nıpig Yesu rımnamarə apa Jerusalem, ye nıpig kape nəviginien kape Pasova, narmamə khapsaah kimisəm In rımnor nımtətien tiksın, kini khani nəfrakisien iran. ²⁴ Mərig Yesu rımipəh niniyen nəfrakisien irəriə, meinai In ruirkun nərigien kapəriə. ²⁵ Yermamə kirik to rıpəh nini-pənien nərigien kafan tukun, mərig In ruirkun ta narımnar fam yame ramswiin yerki narmamə.

3

Nikodimas rimavən məm Yesu

¹ Kini Farisi kirik aikin, nhagin e Nikodimas. In yemehuə kirik ye kaonsel kape nəmə Isrel. ² Kini nıpig kirik, yenpig, in rimavən mə tukrəgkiar iriu Yesu, mımə, “Yhajoun. Kimawə yakharkun mə ik yhajoun kirik yame Kughen rimnher-pə kin ik nakuə, meinai Kughen rıpipəh nəmırien tuk Ik, nakpipəh norien nımtətien mınə e.”

³ Kini Yesu rhorpin nəgkiarieren kafan mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə, tukmə yermamə rıpəh narhayen yame ror kıraru kin, to rıpəh narəyen ye narmaruyen kape Kughen.”

⁴ Nikodimas rınərig nəgkiarieren a, rakur, maiyoh In mımə, “?Yermamə tukrhawor-pən iran mine marha yame ror kıraru kin? To rıpəh nırerıg-pən-minien ye tıp mama, marha mın.”

⁵ Kini Yesu rımını-pən tukun mımə, “Yakamni əfrakis tuk ik mə tukmə yermamə rıpəh narhayen ye nu mine ye Nanmın kape Kughen, tukrıpəh nıvənien mamarə ye narmaruyen kape Kughen. ⁶ Yermamə rameımək əmə kin yermamə mor nıpran ramragh; mərig Nanmın kape Kughen əmə rırkun norien nanmı yermamə ramragh. ⁷ Takpəh nakurien tuk nəgkiarieren kafak yame yımını-pre tuk ik mə, ‘Takaməkeikei marha wi mın.’ ⁸ Rəmhen əmə kin nımətag. Nımətag ramavən, mamvən ikın yame rorkeikei mə tukrıvən-pən ikın. Nakərig nımətag ramavən, nakeinein mə ramsıpkaa, uə ramvən hıə. Kini ye norien kirikianə əmə mın, narmamə khapəh nısəmien Nanmın kape Kughen, mərig kasəm əmə wok kafan ye nımraghien kape narmamə yamə mine kasarha wi mın.”

⁹ Mərig Nikodimas rımını-pən tuk Yesu mımə, “Nar e nakamni rəutən pık. ? Tukrhawor pən iran mine mıtərhav-pə?”

¹⁰ Kini Yesu rımə, “Ik yhajoun kirik kape nəmə Isrel. ?Rhawor nakeinein narımnar mınə e? ¹¹ Yakamni əfrakis tuk ik mə kimawə kafak narmamə mınə yakharkun narımnar mınə mamhani-ərhav, mısəvsao kin narımnar yamə yakwəsəm ta. Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarieren kapəmawə. ¹² Yo yakamni pawk əmə narımnar kape tokrei tanə, mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren. Tukmə ror məkneikın, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren ye nıkarın kape narımnar kape rao ye neai. ¹³ Mərig yermamə kirik rıkək yame ruavən ta apa ye rao ye neai. Mərig Yo pısın əmə, Ji Yermamə, yaksi-pən ye rao ye neai meıwayıu-pə, mırkun nəvsaoyen kin.

¹⁴ “Apa kupan, Moses rımınamarə ye tıpəvsık, mıruk haktə nar yame rımnor mısıgovın snek kin, mıruk haktə ye nai.* Kini ye norien kirikianə əmə mın, tukruk haktə mın Yo, Ji Yermamə, ¹⁵ mə narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien irak tukhavəh nımraghien rerın. ¹⁶ Ror məkneikın meinai Kughen rorkeikei narmamə m-fam ye tanımtanə mher-pə kin Yo, Tını kwənkwan kirikianə əmə, mə narmamə yamə mine kashatətə irak, tukhapəh nhamhəyen, mərig tukhavəh nımraghien rerın. ¹⁷ Pəh nien mə Kughen

3:1: Jon 7:50-51; 19:39-42   **3:3:** Jon 1:13; 1 Pita 1:23; Jem 1:18   **3:5:** Esik 36:25-27; Efes 5:26; Taet

3:5   **3:8:** Esik 37:9   * **3:14:** In apa kupan Moses rımıkir ərhav nəmə Isrel ye kwermı nəmə İjip, mərig nəmə Isrel kımnhani hah Moses mine Kughen. Kughen rher-pən kin snek yamə mine kasəkwəpəh, kımısəs ərıə. Kini narmamə yamə mine kısarha-pən masəm nar yame ramsıgovın snek, yame Moses rımıruk haktə, kamhamragh. Mərig yamə mine khapəh nısarha-pənien mısəm nanmı snek, kamhamhə. Əm-ru stori ye Nam 21:4-9. İkin e Yesu ramni mə snek ramuh nuhpikinien kin nəmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kin. Kımıruk haktə in, kini narmamə yamə mine kısarha-pən mısəm, kamhamragh.

3:14: Nam 21:4-9; Jon 8:28; 12:32; 12:24   **3:16:** Esik 18:23,32; 37:9; 1 Tim 2:4; 4:10; 1 Jon 4:9-10

rinnher-pə kin Yo Tini mə jakuə nivəhsi-pən narpinien kimi narmamə. Mərig rinnher-pə kin mə Yo jakuə mor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanimtanə.

¹⁸ “Narmamə yamə mine kishatətə irak, Kughen tukripəh nivəhsi-pəniēn narpinien kimi əriə; mərig narmamə yamə mine khapəh nishatətəyēn irak, Kughen ruini ta narpinien kapəriə, meinai khapəh nhaniyēn nəfrakisien irak, Ji Kughen Kwənkwan kirikianə əmə. ¹⁹ Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə meinai nikakien ruauə ta ye tokrei tanə, mərig iriə khapəh nisorkeikeiyēn nikakien. Kasorkeikei əmə nəpiğnəpiēn, meinai nipig m-fam, norien kapəriə ramahas. ²⁰ Narmamə yamə mine kasor norien has kasəməkīn nikakien. To khapəh nhavəniēn aikin rakhak ikīn, meinai khapəh nisorien mə nikakien tukrəsia-pen norien kapəriə.

²¹ “Mərig narmamə yamə mine kisəri-pən swatuk kape nəfrakisien tukasərer aikin rakhak ikīn, mə nikakien a tukrəsia-pen norien kapəriə, mhajoun mə naha nhagin yame kasor, kasor ye nəsaninien əmə kape Kughen.”

Jon Baptaes raməgkiar ye Yesu

²² Kini ai, Yesu mine kafan narmamə minə kimnasəriwək misavən apa Judia, misarə iriə nəmə aikin. Kini In rinnor baptaes ye narmamə. ²³ Mərig ye nipig a, Jon rinnor baptaes ye narmamə apa Aenon, ipakə əmə tuk taon a Salim. Rinnor baptaes ye narmamə apaikin meinai nu rehuə aikin. Kini narmamə kimnhauə pik mə Jon tukror baptaes irəriə. ²⁴ Ye nipig a, kipəh hanə nivəhsi-pəniēn Jon ye kalabus.

²⁵ Kini narmamə tiksīn kape Jon kimasotgoh iriə yemə Isrel kirik, ye nikarin kape nəravvyen mə tukror narmamə khapəh nisəmkəmikien ye nimri Kughen. ²⁶ Kini kimnhavən misəm Jon mhamə, “Yhajoun. Ik nakirkun kwən a kupan kimiru min apa nikar nu Jodan pən. Kini ik nimnərer-ərhav minə-ərhav pən In tuk narmamə. Taktakun ai, In ramor baptaes ye narmamə. Kini narmamə m-fam kamhavən masəm.”

²⁷ Kini Jon rimini-pən tuk əriə mimə, “Narmamə kharkun əmə nisorien narimnar yame Kughen ravəhsi-pən nəsaninien kimi əriə tuk norien. ²⁸ Kimiə e nakasərer tuk yo. Kimiə nakharkun huvə mə yakməni mimə, ‘Pəh nien mə Yo Kristo.’ Mərig Kughen rinnher-pə kin yo mə jakəkupən muə, kini Kristo tukripikwasig. ²⁹ Yakmə jakni-pre nuhpikinien kirik. Yermamə yame tukrarkurək ye piraovin kirik, piraovin a tukrəri-pən əmə in. Kini kwən a, in minə tiksīn kaseito kin in mə tukruə ye lafet kape narkurəkien, kini rikiriə ragien tukun, kasərer masarha-kin in mə tukruə ye swatuk. Kini nipig tuksəm in ramuə, rikiriə tukragien. Kini yermamə yame tukrarkurək, yo e in kirik yame yakamərer mameito kin, mamarha-kin in mə jakravən ye nəviginien kape narkurəkien. Kini taktakun ai, yimnərig nəvsaoyen kin Kristo mə ruauə ta, kini rikik ragien pik. ³⁰ In tukraməkeikei muə mə In yerpig rapita yo; kini yo jakaməkeikei meiwaiyu.

³¹ “Yermamə yame ramsi-pən ye Rao ye Neai In yerpig rapita narmamə m-fam. Yermamə yame ramsi-pə əmə ye tokrei tanə, in yermamə kape tokrei tanə, kini rirkun əmə ninien narimnar kape tokrei tanə. Mərig yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai In yerpig rapita narmamə m-fam. ³² In mamərer-ərhav tuk nini-ərhavyen narimnar yame rinnəm minərig ta, mərig narmamə khapəh nhaniyēn nəfrakisien iran. ³³ Kini mərig yermamə yame ravəh kafan nəgkiariēn kini mamni nəfrakisien iran, in ramni-ərhav mə nəgkiariēn yame Kughen ramni, in nəfrakisien. ³⁴ Ror məkneikin meinai yermamə yame Kughen rinnher-pə kin mə tukruə, In

ramni-ərhav nəgkiarien kape Kughen. Kitawə kharkun mə In ramni-ərhav əmə nəgkiarien kape Kughen meinai Nanmin kape Kughen rehuə pik iran. ³⁵ Tata Kughen In rorkeikei pik Tini, kini mərəhu-pən narimnar fam əgkap ye kwermın. ³⁶ Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen e, iriə tukhavəh nımraghien rerin. Mərig narmamə yamə mine kasəpəh In to khapəh nhavəhyen nımraghien rerin, meinai Kughen tukror niemhaa kimi əriə kape rerin.”

4

Yesu ruirkun ta norien kape pian Sameria kirik

¹ Farisi minə kimisərig nəgkiarien mə Yesu ravi-pə narmamə khapsaah kamhauə tukun, kini In mamor baptaes irəriə khapsaah. Namba irəriə ripsaah rapita narmamə kape Jon minə. ² (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Yesu rimnor baptaes irəriə, mərig narmamə kafan minə kimisor baptaes ye narmamə.) ³ Kini nıpig Yesu rimnərig mə Farisi minə kimisərig nəvsaoyen kin, rimitərhav Judia mırerig-pən apa Galili.

⁴ Rımə tukruvin apa Galili, mərig provins e Sameria ramərer əkupan. ⁵ Kini ritərhav-pə ye taon kirik ye Sameria, kamni kimə Saeka. Taon a, ipakə tuk tanə kirik yame Jakob rımivəhsi-pən kimi tini a Josef apa kupan. ⁶ İkin aikin a, huaru Jakob rımikir kwətig nu kirik kafan. Yesu rımnrıwək rapomh ikın minəpəu, kini muə məkwətə-pən ye nikar kwətig nu a, mamapis, yerkwēiha.

⁷⁻⁸ Kini kafan narmamə minə kimnhavən apa taon, mə tukhavəh nımri nəviginien. Kini pian Sameria kirik ramuə mə tukrırık nu. Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Eh. Ruk nu mivəhsi-pə kimi Yo.”

⁹ Kini pian Sameria a rini-pən tukun mə, “!Eh! İk yemə Isrel, kini yo pian Sameria. ?Rhawor e nakaməgkiar kimi yo?” Ramni məknakin meinai nəmə Isrel kapəriə kirik nar kirik rıkək tuk nar Sameria.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “İk nakeinein naha nhagin yame Kughen rorkeikei mə tukrivəhsi-pre kimik. Kini ik nakameinein min Yo. Yo e, yakamaiyoh-pre nu kimik. To nakpırkun, nakpiayoh-pə kin nu tuk Yo. Kini yakpivəhsi-pre nu mıragh.”

¹¹ Kini pian a rini-pən tukun mımə, “Yemehuə. İk kafam tikikwipır rıkək, kini kwətig nu e reiwaiyu pik. ?Takhawor-pən iran mine mırık nu mıragh e yame nakamni? ¹² Apa kupan, rıptawə Jakob rınnamruk nu eikin e nin mine ni kafan kwajikovə minə, mine ni kau minə kafan, kini ai, meighan-pə kin kwətig nu e mə nitawə. ?Mərig rhawor? ?Nakmə ik nakehuə rapita rıptawə Jakob, uə?”

¹³ Kini Yesu rımını-pən tukun mə, “Narmamə yamə mine kamhanım nu ye kwətigin e, tukasəkeikei misəkwakwə min. ¹⁴ Mərig narmamə yamə mine tukhanım nu mıragh yame yakvəhsi-pən kimi əriə, to khapəh nisəkwakwə-min-ien tuk nıpig kirik. Nu yame jakvəhsi-pən kimi əriə, in rəmhen kin nımri nu kirik yame ramkwor-kwor apa yerkin nıpig m-fam mamaiyu, mivəh-si-pən nımraghien rerin kimin.”

¹⁵ Kini pian a rini-pən tukun mımə, “Yemehuə. Vəh-si-pə-ru nu en kimi yo, mə jakpəh nəkwakwə-min-ien, pəh jakpəh nuə-minien ikın e mırık nu ye kwətigin e.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Yuvən mokrən kin kafam huaru, mırəuə.”

¹⁷ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Ah. Kafak huaru rıkək.”

Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Nakaməfrakis mə kafam huaru rikək. ¹⁸ Meinai ik, naknəri-pən ta narman kirkirip, kini yerman yame nakwarə kwis ai taktakun, pəh nien mə kafam atuatuk yerman. Nakwəni mə kafam yerman rikək, nəfrakis.”

¹⁹ Kini pian a rini-pən tukun mə, “Yemehuə, yakwirikun mə ik profet kirik kape Kughen. ²⁰ Riptawə minə kupan, iriə kimishaktə-pə ye tukwas e [kirau kawərer ikin,*] masəhuak kimi Kughen. Mərig kimiə nəmə Isrel nakamhani mə tukaməkeikei kavən əmə apa Jerusalem kaməhuak.”

²¹ Mərig Yesu rini-pən tukun mə, “Piahuaru. Ik takaməkeikei mini nəfrakisien ye kafak nəgkiarien. Nipig aikin tukruə yame narmamə m-fam takhapəh nisəhuak-əmə-yen kimi Tatə Kughen ikin e ye tukwas e, mhapəh nisəhuak-əmə-yen apa Jerusalem. ²² Kimiə nəmə Sameria, naksəhuak pawk kimi Kughen, mərig nakseinein In. Mərig kimawə nəmə Isrel yakasəhuak kimi Kughen, mharkun In, meinai swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, ramsi-pə irəməwə. ²³ Nipig ramuə - kini ruauə ta - yame Nanmin kape Kughen tukrasitu ye nəməhuak əfrakis minə, mor əriə tukharkun huvə Kughen, mə in Kughen əfrakis, mamor əriə tuksəhuak kimin yerkiria mifam. Meinai Tatə Kughen In rorkeikei nəməhuak yamə mine kasəhuak əfrakis kimin. ²⁴ Kughen ripəh norien rəmhen kin niprai yermamə. In nanmin. Ror pən, narmamə yamə mine khamə tuksəhuak kimin tukasəkeikei masəhuak kimin yerkiria m-fam, ye norien yame Nanmin kape Kughen ramasitu irəriə, mə tukharkun mə In Kughen əfrakis.”

²⁵ Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Yo yakwirikun mə Mesaea tukraməkeikei muə. In e, kamokrən kin In kimə Kristo. Kini nipig yame In tukruə iran, In tukrhoprari fam niprai nəgkiarien minə kimi ətawə.”

²⁶ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e yakaməgkiar kimik, Yo e Kristo.”

²⁷ Məkneikin, narmamə kafan minə kimnharerig-pə min tukun. Masəm raməgkiar kimi piraovin kirik, kisakur. Mərig khapəh nisaiyohyen Yesu mə rhawor maməgkiar kimi pian a, mə rorkeikei naha.

²⁸ Kini pian a, rəpəh kafan tikikwipir, marar mamvən apa ye taon. Maməvsao kin kimi narmamə mimə, ²⁹ “Eh. Havən-ru misəm kwən kirik aikin a, In ruirikun ta norien has minə fam yamə mine yimnamor ye nimraghien kafak mamni-pə tuk yo. ?Tukmə ror in Kristo, uə?” ³⁰ Kini narmamə khatərhav ye taon, mhavən mə tuksəm Yesu.

Yesu rimini nuhpikinien ye nəviginien

³¹ Ye nipig a, narmamə kape Yesu minə kasəkeikei kimin mhamə, “Yhajoun, əvigin.”

³² Mərig In rini-pən tuk əriə mə, “Yo, nak aikin nəviginien yame kimiə nakseinein.”

³³ Məkneikin, kafan narmamə minə kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukmə ror yermamə kirik rivəhsi-pən nan kirik nəviginien uə?”

³⁴ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kughen rimnher-pə kin Yo yakuə, kini nəviginien nak ror məkneikin, mə jakamor narimnar fam yame Kughen rorkeikei. Kini yakamor fam wok yamə minə In rimnher-pə kin Yo mə jakor, mor naunin ye kafan wok.

³⁵ “Sətərig-ru kin niprai nuhpikinien yame jakni-pre tuk əmiə mə, ‘Makuə kuas tukruə mivən, ror nipig kape nivəhyen nəsimien.’ Mərig Yo yakamni-pre tuk əmiə mə sarha-pən ru, misəm-ru nəsimien. Ruəmruə ta.

* **4:20:** Iriu kawərer apa tukwas kirik apa Samaria kamni kimə Gerasim. **4:22:** Rom 3:1,2; 9:4,5; 15:8,9 **4:26:** Jon 8:24; 9:35-37 **4:32:** Job 23:12; Jon 6:27 **4:34:** Jon 5:30, 8:29

³⁶ “Tukmə nakhavəh kafak nəgkiarien, jakvəhsi-pre nərokien kimi əmiə rəmhen kin yame yemehuə kape nəsimien tukrərok narmamə yamə mine kasor wok ye nəsimien kafan. Nipig nakasor wok, naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nımraghien rerin. Yakamni-ərhav nəgkiarien kape Kughen rəmhen əmə kin yame yermamə ramsuv kweru nai. Kini kimiə naksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak, rəmhen kin yame kavəh nəviginien ye nəsimien. Nipig tukmə narmamə tukhavəh nəgkiarien kafak, kitawə kwis tuksagien. ³⁷ Rəmhen kin nəgkiarien kirik kamni kimə, ‘Yermamə kirik ramsuv kweru nai, kini yermamə pisin kirik ravəh kwənkwan.’ ³⁸ Yakamher-pre kin əmiə mə taksasitu ye narmamə mə tukhavəh nəgkiarien kafak. Mərig pəh nien mə kimiə nımnhasuv kweru nai. Nəmə pisin kimisəkupən masəmnhakw tuk nisuvyen kweru nai. Kimiə takharhi kwənkwai nəviginien ye nəsimien yame iriə kimnhasuv.”

Nəmə Sameria khapsaah kamhani nəfrakisien ye Yesu

³⁹ Pian a rimini-ərhav mə Yesu ruirkun ta norien has minə fam yame ramor ye nımraghien kafan, kini nəmə Sameria khapsaah ye taon a kimisərig, mhani nəfrakisien ye Yesu. ⁴⁰ Kini nipig nəmə Sameria kimnhavən misəm In, masəkeikei kimin mə iriə min. Kini Yesu rivən iriə miriə misarə kape nipig kiraru. ⁴¹ Kini In raməgkiar kimi əriə, narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran. ⁴² Mhani-pən tuk pian a mhamə, “Apa kupan, kimawə yimnhani nəfrakisien iran tuk nəvsaoyen yame ik nımni-əsah-pə tuk əmawə. Mərig taktakun ai, yakamhani nəfrakisien iran meinai yimisərig kafan nəgkiarien, kini mharkun əfrakis mə in Yermamə yame tukrivəh miragh narmamə ye tanımtanə.”

Yesu rimnor huvə kwajikovə kape yemehuə kirik

⁴³ Yesu rimnamarə mivəh ta nipig kiraru, kini ai mıtərhav mivən [iman ikin] apa provins Galili. ⁴⁴ (Mərig apa kupan in rimnamni mə, “Tukmə profet kirik kape Kughen, narmamə iman ikin tukhapəh nhasaiyen In.”) ⁴⁵ Kini nipig Yesu ritərhav-pə Galili, narmamə aikin kimnhani vi vi In meiani in apa kupan iriə min kimnhavən Jerusalem masor lafet kape Pasova, kini misəm narimnar yame In rimnor aikin. ⁴⁶ Ror pən, rimavən min apa taon e Kena, ye provins Galili. Ikin a kupan, In rimnor nu rukreikin muə mor waen kin. Kini yemehuə kirik ramarə apa taon pisin kirik e Kapaneam, kafan kwajikovə ramhə. ⁴⁷ Kini yemehuə a rimnərig mə Yesu ruatərhav Judia mamuə e Galili, məkneikin rivən məm Yesu, maməkeikei kimin mə tukrivən apa Kapaneam mor huvə kafan kwajikovə. Meinai kafan kwajikovə, nımhəyen rineriaji.

⁴⁸ Kini Yesu rini-pən tuk kwən a mımə, “!Ah! !To nakpihapəh nisəmien nımtətien, to nakpihapəh nhaniyen nəfrakisien irak!”

⁴⁹ Kini kwən a rimə, “Yemehuə. Pəh kwhai miren əmə miravən miwəm tamə rimhə.”

⁵⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “Ita. Rerig-pən tukun. Kafam kwajikovə rinəsanin ta.”

Kini kwən a rimini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Yesu, mirerig-pən tuk kafan kwajikovə. ⁵¹ Nipig raməriwək hanə ye swatuk, məm kafan yorwok minə, kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.”

⁵² Kini in raiyoh-pən əriə mımə, “?Rimnəsanin ye naha nipig atuatuk?”

Khani-pən tukun mhamə, “Nəpan-əpanien riemniwaiyu e niəv, ye wan klok, mirh rinəkəkin.”

⁵³ Kini kwən a ruirkun mə ye nipig atuatuk a, Yesu rinamni-pən tukun mə, “Kafam kwajikovə rinəsanin.” In mine kafan narmamə minə kimnhani

nəfrakisien ye Yesu. ⁵⁴ In e nımtətien yame ror kiraru kın yame Yesu rımnor apa Galili, nıpig rımasi-pən apa Judia.

5

Yesu rımnor huvə yermamə kirik apa Betsata

¹ Kasarə mamhavən, Yesu rımnhaktə mivən apa Jerusalem, meinai kasor lafet kirik kape nəmə Isrel. ² İpakə tuk kwəruə kirik kape Jerusalem, kamni kimə “Kwəruə kape Sipsip” nu ehua kirik aikin, narmamə kasar aikin. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamhani mə Betsata. Nimə kirik ramərer ipakə tuk nu a. Nimə a, nıpərin kirkirip irua ikin narmamə kasəkwətə ikin. ³ Narmamə khapsaah yamə mine kamhamhə, kasəkwətə aikin. Tiksin, nımririə rıpis. Tiksin, nihuriə rahas. Tiksin nıkarıə rımhə. Kasəkwətə aikin mamhawhin nu mə tukrikiu, ⁴ meinai nıpig kirik, agelo kape Kughen ramuə, meiwaiyu ye nu, mamor ramkiu. Ye nıpig a, yermamə yame raməkupan mamar ye nu a, nar apnapıg mə ravəh naha nəmhəyen, mərig tukrəsanin.*

⁵ Kini kwən kirik aikin, ramhə mivəh newk toti eit. ⁶ Kini Yesu rəm kwən a raməmır, rirkun mə kwən a rımvəh ta nəmhəyen tu. Kini raiyoh in mımə, “? Nakmə takəsanin?”

⁷ Kini kwən a yame ramhə rini-pən tukun mımə, “Yemehua. Yermamə kirik rikək yame tukrirəh yo meiwaiyu ye nəkwai nu nıpig tukramkiu-kiu. Nıpig m-fam yakamarkut pik mə jakəkupən mar ye nu, mərig narmamə tiksın kasəkupən kın yo, misar.”

⁸ Kini Yesu rini-pən tukun mımə, “!Erer! Mərpəvin-ərpəvin nımhakuə kafam mırəh mamvən.” ⁹ Kini taktakun əmə kwən ai ruahuvə mın. Mərpəvin-ərpəvin kafan nımhakuə mırəh mamvən.

Nar a kimnor ye Sabat. ¹⁰ Kini nəmehua kape nəmə Isrel kimishek kwən a yame rımnəsanin, mhamə, “Ah. Sabat e towel; kini rıpəh natuatukien ye loa kapətawə mə takrəh kafam nımhakuə ye nıpig e taktakun.”

¹¹ Kini in rini-pən tuk əriə mə, “Mərig kwən a yame rımnor huvə yo rımini-pə mə jakarpəvin-ərpəvin nımhakuə kafak mameriwək mamvən.”

¹² Kini iriə kimisaiyoh in mhamə, “?Pa rımini-pre tuk ik mə takarpəvin-ərpəvin kafam nımhakuə mırəh mameriwək mamvən?”

¹³ Mərig kwən a rımnənein nhag Yesu, meinai narmamə khapsaah aikin a, kini Yesu rımnap ta irəriə.

¹⁴ Kini kwasıg ikin, Yesu rımnəm mın kwən a ramkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini rini-pən tukun mə, “!Eh! !Em-ru! Naknəsanin ta. Mərig takamərig ik mə takəpəh nor-minien təvhagə has, tamə, nəmhəyen kirik tukruə tuk ik yame rahas rapita.”

¹⁵ Məkneikin kwən ai rımvən mını-əsahpən tuk nəmehua kape nəmə Isrel mımə, “Kwən e yame rımnor huvə yo, nhagin e Yesu.”

¹⁶ Ror məkneikin, nəmə Isrel kimisor ahas pən kimi Yesu, meinai kimisəm mə In rımnor wok ye Sabat. ¹⁷ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mımə, “Rimik Kughen ramor wok nıpig m-fam, kini Yo mın yakamor wok ye nıpig m-fam.”

¹⁸ Yesu raməgkiar məkna, nəmehua kape nəmə Isrel kimisarkut pik mə tukshopni In. Meinai kimisəm mə rımnakapır Sabat kini mor nar kirik mın yame rahas rapita, in e, rımini mə Rımnı atuatuk e Kughen, kini In mın Kughen.

Ji Kughen ravəhsi-pə nımraghien

* **5:4:** Nəgkiarien ye v. 4 rikək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman. Keinein mə Jon rımirai əfrakis nəgkiarien ikin e, uə nikam. **5:10:** Jer 17:21 **5:17:** Jon 14:10 **5:18:** Jon 10:30,33; 19:7

¹⁹ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə, Ji Kughen reinein norien nar kirik ye kafan atuk nətərigien. Rirkun əmə norien narimnar yamə mine Tatə Kughen ramor, meinai narimnar fam yame Tatə Kughen ramor, Tini min tukraməkeikei mamor. ²⁰ Meinai Tatə Kughen rorkeikei pik Tini, kini mamhajoun In kin narimnar fam yame In tukror. Kini tukripihajoun min narimnar yamə mine khahuvə misapita, taksəm naksakur. ²¹ Ror məkneikin meinai Tatə Kughen rirkun norien narmamə yamə mine kamhamhə khamragh min. Ye norien kirikianə əmə min, Tini rirkun nivəhsi-pəniən nimiraghien kimi narmamə yame rikin ragien mə tukrivəhsi-pən kimi əriə. ²² Meinai pəh nien mə Kughen tukrəkir narmamə; mərig Tatə Kughen rimivəh-si pən nehuəyen kimi Tini mə In tukrəkir narmamə, ²³ mə narmamə m-fam tukhasiai Tini, rəmhen əmə kin yame kamhasiai Tatə Kughen. Yermamə yame rəpəh nisaiyen Tini, to rəpəh nisaiyen Tatə Kughen e yame rimnher-pə kin Tini.

²⁴ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramərig kafak nəgkiarien, kini mamhatətə ye Kughen yame rimnher-pə kin Yo mə jakuə, in ruivəh ta nimiraghien rerin. Nipig tukrərer ye nimirik, jakpəh nivəhsi-pəniən narpiniən kimin. Rinap ta ye kwənmhaan kape nimirəyen muauə ime nimiraghien. ²⁵ Narmamə yamə mine kimisərwei kisəmhen kin narmamə yamə mine kwənhəmhə ta; mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nipig ramuə - kini ruauə ta - yame iriə taksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen; kini yamə mine kamhavəh nəgkiarien kafak tukhavəh nimiraghien rerin. ²⁶ Tatə Kughen In nuknei nimiraghien. Ye norien kirikianə əmə min, In ramor mə Yo Tini, Yo min nuknei nimiraghien. ²⁷ Kini In mərəhu-pən nəsaniniən mine nehuəyen ye kwermik e Tini mə yo jakəkir narmamə, meinai Yo Ji Yermamə.

²⁸ “Yakaməgkiar məkneikin, naksərig, takhapəh nisakuriən. Meinai nipig yame ramuə, narmamə yamə mine kwənhəmhə ta taksərig nəgkiarien kafak e Yo Ji Kughen. ²⁹ Kini iriə tukhatərhav-pə ye nəkwai nimir minə kapəriə. Yamə mine kimisor norien yame ratuatuk tukasəkeikei misərer min mamhavəh nimiraghien rerin. Mərig yamə mine kimisor norien has minə tukasəkeikei misərer min ye nimirəyen masərer ye nimirik e Ji Kughen, kini jakni-ərhav kapəriə narpiniən.

³⁰ “Mərig Yo to yakpəh norien nar kirik ye nəsaniniən əmə kafak. Yo jakəkir narmamə meinai yakamor əmə naha nhagin yame Tatə ramni-pə tuk Yo mə jakor. Kini nipig jakaməkir norien minə kape narmamə, yakirkun mə jakor ye norien yame ratuatuk, meinai yakpəh narkutien mə jakor əmə ye kafak nəsaniniən. Mərig Yo, jakaməkeikei mamor əmhen ye nətərigien kape Kughen yame rimnher-pə kin Yo.”

Jon Baptaes mine Nanmin kape Kughen kimirəvəhsi-haktə Yesu; mərig narmamə khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

³¹ Kini Yesu rimə, “Tukmə Yo atuk əmə yakvəh-si haktə Yo, narmamə rikiriə tukrəsik mə nəgkiarien kafak rəpəh norien nəfrakisien. ³² Mərig kwən min kirik aikin yame ramərer-ərhav mamor əpu Yo. Kini yakirkun mə nəgkiarien yame ramni irak in nəfrakisien. ³³ Apa kupan, nimirəpən narmamə tiksın khavən misəm Jon Baptaes misaiyoh-pən in mə Yo pa. Kini in rimini nəgkiarien əfrakis irak. ³⁴ Mərig yakpəh nətərigien kin nəgkiarien kape yermamə kirik mə tukrini mə Yo pa. Mərig yakamor nikwənemiə kin nəgkiarien kape Jon, mə takhani nəfrakisien iran pəh Kughen tukrivəh

5:19: Jon 14:10   **5:21:** Rom 4:17; Jon 11:25   **5:22:** Jon 5:26-27; 9:39; Wok 10:42   **5:23:** Luk 10:16; 1 Jon 2:23   **5:24:** Jon 3:18   **5:26:** Jen 2:7; Job 10:12; 33:4; Sam 36:9; 42:8; 66:9; Jon 1:1-4
5:30: Jon 8:16   **5:31:** Dut 17:6; 19:15   **5:32:** Jon 8:17-18   **5:33:** Jon 1:19-28

mīragh əmiə. ³⁵ Nhajounien kape Jon in rəmhen kīn laet. Raməsiə makak huvə. Kini rikimiə ragien tukun kape nīpig kwakwə. ³⁶ Mərig kafak wok ror nirkunien mə Yo e pa, rapita yame Jon rīmnor. Rīmīk rīmivəhsi-pə wok e kimi Yo, mə jakor infamien iran. Kini wok e kafak, ramni-ərhav Yo, mamor əpu Yo mə Rīmīk rīmnher-pə kīn Yo. ³⁷ Kini Rīmīk yame rīmnher-pə kīn Yo, In mīn ramni-ərhav Yo. Ramni-ərhav pawk Yo, nakhapəh hanə nisərigien nəkwan. Kini nakhapəh hanə nisəmien nīmri nīpig kīrik. ³⁸ Nəgkiarien kafan rīrkək yerkimia, meinai kimia nakhapəh nishatətəyen irak - Yo e yemə Kughen rīmnher-pə kīn Yo.

³⁹ “Kimiə nakasəvheikīn pik nəgkiarien mīnə ye Nəkwəkwə kape Kughen, mamhani nəfrakisien iran, meinai naksorkeikei mə tukrivəhsipre nīmraghien rerin kimi əmiə. Mərig sərig-ru, nəgkiarien mīnə ye Nəkwəkwə kape Kughen kasəgkiar irak kini mamhani-ərhav Yo. ⁴⁰ Mərig kimiə nakasəpəh nhauəyen tuk Yo, mə takhavəh nīmraghien rerin.

⁴¹ “Yakpəh nərigien mə narmamə kasəgnəgin Yo uə nīkam. ⁴² Mərig Yo yakirkun huvə əmiə. Kini yakirkun huvə mə norkeikeiyen kape Kughen rīkək yerkimia. ⁴³ Yakməvəh nehuəyen kape Rīmīk muə, mərig kimiə nakhapəh nhavəhyen Yo yerkimia, kini rikimiə rīpəh nagienien tuk Yo. Mərig tukmə yermamə kīrik ruə ye nəsaninien əmə kafan, takhavəh in, rikimiə ragien tukun. ⁴⁴ Nīpig m-fam əgkap kimiə naksorkeikei mə narmamə tukamhani vi vi əmiə, mərig nakhapəh nisarkutien tuk norien yamə mīne Kughen, yame In pīsīn əmə In Kughen, tukrini vi vi əmiə tukun. Tukmə nakasərig əmə nərigien kape narmamə, to nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak.

⁴⁵ “Mərig pəh rikimiə tukrīpəh nəsikien mə yakamni hah əmiə ye nīmri Rīmīk Kughen. Nīkam. Mərig Moses e naksərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə iran, in e ramni hah əmiə ye nīmri Kughen, ⁴⁶ meinai to kimiə nakpihani nəfrakisien ye Moses, mīpihani mīn nəfrakisien irak, meinai Moses rīmnəvsao kīn Yo. ⁴⁷ Mərig kimiə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien yame in rīmīrai; ror pən, ror neineinien tuk əmiə tuk nhaniyen nəfrakisien irak.”

6

Yesu rīmivəh nəvigīnien rīkəskəh, mor rīpsaah, maməvigīn narmamə khapsaah kīn

(Mat 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

¹ Kwasig ikīn ye narīmnar mīnə a, Yesu rīmnəviəfugin ye nu apa Lugun Galili e kamni kimə Lugun Taebirias. ² Kini narmamə khapsaah kimnhakwasig kīn, meinai kimisəm nīmətətien rīpsaah yamə mīne In ramor tuk nor-huvəyen narmamə yamə mīne kamhamhə. ³ Kini Yesu rīmnhaktə fiak ye tukwas, misəkwətə iriə kafan narmamə mīnə. ⁴ Ye nīpig a, lafet kīrik kape nəmə Isrel, kamni kimə Pasova, ruauə pakə.

⁵ Kini Yesu rīvaag pīrə məm narmamə khapsaah kamhauə. Kini raiyoh Filip mīmə, “?Tukhavəh hiə nīmri bred rəmhen tuk narmamə mīnə a?” ⁶ Yesu raməgkiar məknakīn mə tukrəm-ru nhatətəyen kape Filip, mərig ruirkun ta naha nhagin yame tukrīpior.

⁷ Kini Filip rīni-pən tukun mə, “!Eh! To kīsarakikīn pawk tu hundred taosen watu* ye bred, to rīpəh nəmhen-hanəmə-yen kīn narmamə.”

5:34: 1 Jon 5:9   **5:36:** Jon 10:25; 14:11   **5:45:** Jon 9:28; Rom 2:17   * **6:7:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “tu hundred denari.”

⁸ Kini yermamə kirik kape Yesu, naorahi Saemon Pita, nhagin e Andru, rini-pən tuk Yesu mə, ⁹ “Kwajikova kirik e ravəh bred kirkirip kimnor kin bale, mine kəmam kiraru. Mərig to ripəh nəmhen-əgkəp-ien kin narmamə minə e.”

¹⁰ Kini Yesu rimə, “Hani-pən tuk narmamə kisəkwətə.” Ikin aikin a, mənvhirik ripsaah ikin, kini iriə kisəkwətə. Narman əmə aikin, ipakə tuk faef taosen. ¹¹ Kini Yesu rimivəh bred, mini vi vi Kughen tukun. Mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kasəkwətə. Kini mor min nar kirikianə əmə ye kəmam, məhi-pən kimi narmamə. Kisən rəmhen kin yame iriə kisorkeikei mə tuksən.

¹² Kimisəvigin ta, tupriə rəsiis, Yesu rini-pən tuk kafan narmamə mimə, “Havən mhavai-pən nipərpər nəviginien yame rakwak, tamə rahas.” ¹³ Apa kupan, bred yame kimnor kin bale, iriə fam kirkirip, mərig kimnhapsaah. Narmamə kimisən misəpəh tiksın. Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavən misəwhai nipərpər nəviginien, mhavai-pən ye kəmeiru twelef rokrig huvə.

¹⁴ Narmamə kimisəm nımtətien yame Yesu rimnor, khani mhamə, “Nəfrakisien. Profet əfrakis e kape Kughen yame profet minə kimnhani kupan mə Kughen tukrher-pə kin ye tokrei tanə.”

¹⁵ Kini Yesu ruirkun mə narmamə minə a tukhauə misarkut kimin mə In tukror king kin kapəriə. Kini rap, mirerig-faktə min ye tukwas, maməmır In pisin əmə.

*Yesu rameriwək haktə ye nımar mar nu
(Mat 14:22-27; Mak 6:45-52)*

¹⁶ Nipig mirh rivə, narmamə kafan minə kimnhavirə mhavən ye lugun. ¹⁷ Kini rinəpignəp, mərig Yesu rikək. Məkneikin, kisat-pən ye bot kirik, misəsua mhavirə ye lugun, mhamə tuksəviəfugin-pən ye Kapaneam. ¹⁸ Kini nımətag ehua kirik rərer mher-əpu nu, peao-peao rehua. ¹⁹ Kasəsua mamhəvən raməhen kin kilometa faef uə sikis†, kini misarha-pən misəm Yesu raməriwək ye nımar-mar nu, mamua ipakə tuk bot. Kini khagin pik. ²⁰ Mərig In rini-pən tuk əriə mimə, “Hapəh nhaginien. Yo əmə e.” ²¹ Kini rikiriə ragien mhamə tukrivən ye bot. Nipig Yesu rimnat-pən ye bot, kini kisakur əmə misəm kwənhavhiak apa ikin kimnhamə tukhavhiak ikin.

²² Kəni rikwamer kin, narmamə tiksın yamə mine kimnasəmır iriə Yesu ye nikar lugun kwənharkun mə bot kirikianə əmə rimnamərer ifiak e niəv. Kini mharkun mə narmamə kape Yesu minə kimnhavən ye bot a, mərig Yesu rimipəh nivənién iriə miriə. ²³ Kini narmamə tiksın kimnhasi-pən ye taon e Taebirias, misəsua ye bot minə tiksın, mhavhiak ikin Yesu Yermaru rimini vi vi Kughen tuk bred məhi-pən kimi narmamə ikin. ²⁴ Kini narmamə kimisəm mə Yesu mine kafan narmamə minə kwənharkək aikin. Məkneikin kisat-pən ye bot minə tiksın, mhavən apa Kapaneam, mə tuksarha-kin Yesu.

Yesu in bred kape nımraghien

²⁵ Narmamə minə a kimisəviəfugin ye lugun, misəm Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yhajoun. ?Nımnhawor-pən iran mine muə eikin e?”‡

²⁶ Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə pəh nien mə nakasarha-kin Yo meinai Yo yakamor nımtətien, mərig naksarha-kin Yo meinai nımisən bred, tıpmiə rəsiis. ²⁷ Mərig ripəh nihuvəyen mə kapəmiə nəsaninien tukrirkək tuk nivəhyen bred yame pəh nien mə tuk tu tukrahas mirkək. Kimiə takasəkeikei masəmnhakw tuk nivəhyen bred yame

6:9: 2 King 4:42-44   **6:14:** Dut 18:15-19   **6:15:** Mat 4:8-10; Jon 18:36-37   † **6:19:** Gris ramni “stidia twenti faef uə toti.”   **6:20:** Mat 14:26; Mak 6:49; Luk 24:37   ‡ **6:25:** Swatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 25 in e, “Yhajoun. ?Nımauə naghən?”

ramarə rerin. Bred e in e, Yo Ji Yermamə na-jakvəhsi-pre kimi əmia. Yo e Ji Yermamə, Tatə Kughen, rimnhajoun mə rikin ragien tuk Yo.”

²⁸ Kini iriə kimisaiyoh In mhamə, “?Naha norien yamə mine Kughen rorkeikei mə kimawə jakasor?”

²⁹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Kimiə takasəkeikei mishatətə irak, mə Kughen rimnher-pə kin Yo. Nar e in e Kughen rorkeikei.”

³⁰ Kini iriə kimisaiyoh min In mhamə, “?Mərig Ik takor naha nimtətien mə kimawə jaksəm kini yakshatətə iram tukun? ?Ik takor naha nhagin? ³¹ Nipig riptawə minə kupən kimiseriwək ye tipəvsik, iriə kimisən ‘mana.’ Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“In rimivəhsi-pən bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mə iriə tukasən.’ (Eks 16:4)”

³² Mərig Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmia mə, pəh nien mə Moses atuk e rimivəhsi-pre nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə taksən. Kafak Tata e in e ravəhsi-pre nəviginien əfrakis yame ramsi-pən ye rao ye neai, mə kimiə takasən. ³³ Mərig in ai bred kape Kughen, in e yermamə yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kini bred e in e ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə ye tanimtanə.”

³⁴ Kini iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yemasur, vəh-sipəh bred e kimi əmawə kape nipig m-fam.”

³⁵ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mimə, “Yo e, yo Bred yame ravəhsi-pən nimiraghien. Narmamə yamə mine kamhauə tuk Yo, to khapəh min nisəmkərəvyen. Kini narmamə yamə mine kashatətə irak, to khapəh min nisakwəkwəyen. ³⁶ Mərig Yo yimini-pre ta tuk əmia mə nakasəm pawk Yo, mərig nakhapəh nishatətəyen irak. ³⁷ Narmamə yamə minə kafak Tata ravəhsi-pə əriə kimi Yo, iriə tukhauə tuk Yo. Kini narmamə yamə mine tukhauə tuk Yo, to yakpəh nher-yerhav-yen kin əriə tuk nipig kirik.

³⁸ “Meinai pəh nien mə Yo yimasi-pən ye Rao ye Neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə mə jakor əmə narimnar yame yo yakorkeikei. Mərig yimauə mə jakor narimnar minə e yame kafak Tata rimnher-pə kin Yo tukun. ³⁹ Kini In ripəh norkeikeiyen mə jakəpkərhav ye narmamə yamə minə In rimnəhi-pə əriə kimi Yo. In rorkeikei mə, ye Nipig Kwasig, Yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ⁴⁰ Mərig in ai kafak Tata In rorkeikei mə narmamə m-fam yame kamhavaag-pə tuk Yo e Tini, mishatətə irak, tukhavəh nimiraghien rerin. Kini ye Nipig Kwasig, yo jakor narmamə minə e tukhamragh min ye nimhəyen.”

⁴¹ Nəmehuə kape Isrel kimisərig nəgkiarien yame Yesu ramni mə In Bred yame ramsi-pən ye rao ye neai, meiwaiyu-pə ye tokrei tanə, kini kamhani hah In tukun, ⁴² mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Ah. Kwən e in Yesu, ji Josef. Kitawə kharkun kafan tatə mine mamə. ?Rhawor e ramni məkneikin mə In rimasi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə?”

⁴³ Kini Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien məknenkin.

⁴⁴ Tatə Kughen yame rimnher-pə kin Yo, to rīpipəh nivi-pəyen yermamə kirik ramuə tuk Yo, yermamə to rīpəh nuəyen tuk Yo. Yermamə to rīpəh nuə-atukien tuk yo mə jakor in ramragh min ye nimhəyen, ye nipig kwasig.

⁴⁵ Nəgkiarien yame profet minə kimnharai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikin mə,

“Kughen tukrhajoun narmamə m-fam.’

(Aes 54:13)

6:27: Aes 55:2; Jon 6:35, 48   **6:29:** Jon 6:35; 1 Tes 1:3; 1 Jon 3:23   **6:31:** Neham 9:15; Sam 78:24; Sam 105:40   **6:33:** Dut 8:3; Mat 4:4; Luk 4:4; Jon 3:13, 31   **6:34:** Mat 6:11; Jon 4:15   **6:35:** Jon 4:14; 7:37-39; 8:12; 10:7,11; 11:25; 14:6; 15:1   **6:37:** Jon 17:2   **6:39:** Jon 17:2,12; 18:9   **6:44:** Hos 11:4; Jon 6:65; 12:32   **6:45:** Jer 31:34

Yermamə yame ramətərig kin nhajounien kape Tatə Kughen, in tukramuə tuk Yo. ⁴⁶ Yermamə kirik rikək yame rimnəm Tatə Kughen kin nimrin. Yermamə kirikianə əmə rimnəm, Yermamə e in e rimasi-pən tuk Kughen. ⁴⁷ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kwənhavəh ta nimraghien rerin. ⁴⁸ Yo e bred kape nimraghien rerin. ⁴⁹ Nar apnapig mə ripmiə minə kimisən bred e 'mana' ye tipəvsik, mərig kwənhamhə. ⁵⁰ Mərig bred yame ramsi-pən ye rao ye neai mameiwaiyu-pə ai taktakun, in ror pisin. Bred e, rameiwaiyu-pə mə narmamə m-fam yamə mine kasən tukhapəh nhamhəyen. ⁵¹ Yo e, Yo bred mragh, yame ramsi-pən ye rao ye neiai mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Yermamə yame tukrən bred e, in tukramragh rerin. Kini Bred e, yame jakvəhsi-pre kimi narmamə ye tokrei tanə, in e, niprak.”

⁵² Nəgkiarieren a rimnor nəmehua kape nəmə Isrel kasərer masotgoh kimi əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Tukrhawor pən iran mine mivəhsi-pə nipran mə tuksən?”

⁵³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə nakpihapəh nisənien niprak e Ji Yermamə, mipihapəh nhanimien nitawik, to nakpihapəh nhavəhyen nimraghien rerin. ⁵⁴ Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik tukhavəh nimraghien rerin. Kini ye Nipig kwasig, jakor əriə kamhamragh min ye nimhəyen. ⁵⁵ Yakaməgkiar məkneikin meinai ratuatuk mə narmamə tukasəkeikei misən niprak mhanim nitawik. ⁵⁶ Narmamə yamə mine tuksən niprak, mhanim nitawik, tukharpin-pə ye nimraghien kafak. Kini Yo jakripin-pən min ye nimraghien kapəriə.

⁵⁷ “Kafak Tatə rimnher-pə kin Yo yakuə, In nuknei nimraghien. Kini Yo yakvəh nimraghien tukun. Ye norien kirikianə əmə min, narmamə yamə mine tuksən niprak tukhavəh nimraghien iran. ⁵⁸ Yo e bred əfrakis, yame ramsi-pən ye Rao ye Neai, mameiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Bred e ripəh nəmhenien kin bred kupan yame ripmiə minə kimisən [ye tipəvsik]. Nar apnapig mə iriə kimisən bred a, mərig kwənhamhə ta. Mərig narmamə yamə mine kasən bred e, iriə tukhavəh nimraghien rerin.” ⁵⁹ Yesu rimini-ərhav nəgkiarieren e nipig rimnhajoun narmamə apa ye nimə kape nofuginien apa Kapaneam.

Narmamə kape Yesu minə min khapəh nhaniyen nəfrakisien iran

⁶⁰ Narmamə khapsaah kape Yesu kimisərig nəgkiarieren e yame Yesu rimini, mhamə, “!E-he-o! Nəgkiarieren e riskai pik. ?Pa e to rini nəfrakisien ye kafan nəgkiarieren?”

⁶¹ Kafan narmamə minə kisəsiwən-əsiwən, mərig In ruvirkun ta nərigien kapəriə, mini-pən tuk əriə mimə, “? Rhawor? ? Nətərigien kapəmiə rimneiwaiyu tuk nhajounien e kafak uə? ⁶² ?Mərig tukmə naksəm Yo Ji Yermamə yakamrerig faktə ye rao ye neai ikin yimasi-pən ikin kupan, takhani nəfrakisien irak uə nikam? ⁶³ Nanmin kape Kughen əmə rirkun nivəhsi-pənien nimraghien rerin kimi narmamə. Yermamə to ripəh nivəhyen nimraghien rerin ye nəsaninien əmə kafan. Nəgkiarieren minə e yakamni-pre tuk əmiə, iriə nəgkiarieren yamə mine kamhasi-pən ye Nanmin kape Kughen yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə. ⁶⁴ Mərig kimiə tiksın eikin e, nakhapəh nishatətəyen irak.” (Yesu ramni məkneikin meinai In ruvirkun ta ye nirikakunien mə ni-pa mine khapəh nhaniyen nəfrakisien iran, muirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin In ye kwermi tikmir minə kafan). ⁶⁵ Kini

Yesu rimə, “Tuk nar e in e, yakwəni-ta tuk əmiə mə Tatə Kughen to rīpəh nīvi-pəyen yermamə kīrik ramuə tuk Yo, yermamə to rīpəh nuəyen tuk Yo.”

⁶⁶ Ye nīpīg a, narmamə kape Yesu khapsaah kīmisəpəh In, mhapəh nhak-wasīgien kīn.

Pita ramni-ərhav mə in ramhatətə ye Yesu

⁶⁷ Kīni Yesu rīmnaiyoh kafan narmamə twelef mīmə, “?Rhawor irəmiə? ? Kīmiə mīn nīmnhamə taksəpəh Yo uə?”

⁶⁸ Mərig Saemon Pita rīmīni-pən tukun mə, “Yermaru. ?Tukmə yaksəpəh Ik, jakhavən tuk pa? Mə ik əmə. Kafam əmə nəgkiarien ravəhsi-pə nīmraghien rerin. ⁶⁹ Kīni kīmawə yakshatətə iram, mīnharkun ta mə Ik Yemə Rhakə kape Kughen.”

⁷⁰ Kīni Yesu rīmīni-pən tuk əriə mə, “Kīmiə e narmamə twelef kafak. Yo e yīmīrpen əmiə. Mərig kīmiə kīrik in yarmhə.” ⁷¹ (In ramni Judas, ji Saemon Iskariot, meinai in mīn kīrik ye narmamə twelef kape Yesu, mərig kwasīg ikin, rīnneighan-pən kīn In ye kwermi tīkmīr mīnə kafan.)

7

Yesu rīmnəgkiar kīmi naorahini mīnə

¹ Kwasīg ikin ye narīmnar mīnə a, Yesu rīpəh norkeikeiyen mə tukrīvən yerkwənu mīnə ye Judia tuk norien kafan wok, meinai nəmehuə kape nəmə Isrel apaikīn kamharai mhun apsapis tukun mə tukshopni. Kīni rīrerīg mīn mīvən ye provins Galili. ² Mərig nīpīg ruauə ipakə tuk norien lafet kīrik kape nəmə Isrel, kamni kīmə “lafet kape nīvəhsi-haktəyen nīmə tapolen mīnə.”

³ Kīni naorahi Yesu mīnə kīmnhani-pən tukun mhamə, “Rhuvə mə taktərhav eikīn e mamvən apa Judia, pəh narmamə kafam mīnə apaikīn tuksəm nīmətīen yamə mīne Ik nakamor. ⁴ Yuvən apaikīn meinai yermamə yame rorkeikei mə narmamə tukharkun In, to rīpəh nerkwāigien kīn kafan wok. Mərig tukmə nakīrkun norien nīmətīen mīnə, yuvən, mor əpu Ik ye nīmri narmamə khapsaah ye nīpīg kape lafet, pəh narmamə ye tanīmtanə tuksəm.”

⁵ Kasəgkiar məknakīn meinai nar apnāpīg mə iriə naorahini atuatur mīnə, mərig khapəh nhaniyen nəfrakīsien iran.

⁶ Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Rīpəh hanə norien nīpīg kafak. Mərig kīmiə nakharkun nīnorien nar ye nīpīg apnāpīg əmə. ⁷ Narmamə kape tokrei tanə e, iriə to khapəh nīsəmākien əmiə. Mərig iriə tukasəkeikei masəmākīn Yo, meinai Yo yakamni-ərhav mə kapəriə norien rīpəh natuatukien. ⁸ Kīmiə havən ye lafet, mərig Yo to yakpəh nīvənien, meinai rīpəh hanə norien nīpīg kafak.”

⁹ Raməgkiar məknakīn kīni In maməmīr əmə apa Galili.

Yesu ramvən ye lafet e kamni kīmə “Nīvəhsi-haktəyen nīmə tapolen mīnə”

¹⁰ Kīni naorahi Yesu mīnə kīmisəkupən mhavən ye lafet a, kwasīg ikin, Yesu rīpīvən. Mərig In rīmnaiyu apīsapis əmə, mə narmamə tukhapəh nīsəmīen.

¹¹ Kīni nəmehuə kape nəmə Isrel khapsaah kīmnhavən ye lafet a masarhakīn In, mīsaiyoh apnāpīg əmə narmamə mhamə, “?Kwən e in pukaa?”

¹² Ikin a, narmamə khapsaah kīsəsiwən-əsiwən mamhani In. Tīksin khamə, “In yemə huvə kīrik;” mərig tīksin khamə, “Nīkam. In rameikuə ye narmamə.”

¹³ Mərig iriə khapəh nīsəvsao-ərhavyen kīn Yesu, meinai kamhagīn mə ta mə nəmehuə kape nəmə Isrel kīsərig nəgkiarien yame kamhani.

6:65: Jon 3:27; 6:44; 14:6   6:68: Jon 6:63   6:69: Mak 1:24; 8:27-30; Luk 4:34   6:70: Jon 13:2,27
6:71: Jon 17:12   7:5: Sam 69:8; Mak 3:21   7:6: Mat 26:18; Jon 2:4; 7:30   7:7: Jon 3:19-20;
15:18-21   7:8: Jon 7:6   7:13: Jon 9:22; 12:42-43; 19:38; 20:19

¹⁴ Lafet a ramvən hanə, Yesu rımavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, maməvhag kimi narmamə. ¹⁵ Nəmehuə kape nəmə Isrel kimisərig nəgkiarieren kafan, kisakur, mhamə, “?Kwən e rımnhawor mırkun narımnar minə e ye Nəkwəkwə kape Kughen? Yemehuə kirik kapətawə rımipəh nhajounien In.”

¹⁶ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nəgkiarieren yame yakamhajoun narmamə kin, pəh nien mə kafak. Ramsi-pən tuk Tatə Kughen yame rımnher-pə kin Yo. ¹⁷ Narmamə yamə mine nətərigien kapəriə ramskai mə tuksor narımnar yame Kughen rorkeikei, tukharkun mə nəgkiarieren kafak ramsi-pən tuk Kughen; pəh nien mə kafak atuk əmə. ¹⁸ Narmamə yamə mine kasəgkiar atuk əmə ye kapəriə nehuəyen, iriə kasor əmə mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə. Mərig Yo yakorkeikei mə narmamə tukhavəh-si haktə nhag yermamə yame rımnher-pə kin Yo. Yo yermamə kape niniyen nəfrakisien. To yakəpəh neikuəyen.

¹⁹ “Moses rımivəhsi-pre loa kimi əmiə, mərig yermamə kirik rikək irəmiə raməri-pən fam loa minə e. ?Rhawor e kimiə naksarkut mə takshopni Yo?”

²⁰ Kini narmamə khapsaah kimnhani-pən tukun mhamə, “!Man! ?Tukmə ror nanmin has ramərer-pən iram uə, mamor Ik nakamni nəgkiarieren ətəwao uə? ?Pa e rımə tukrhopni Ik?”

²¹ Kini Yesu rımını-pən tuk əriə mımə, “Yo yımnor nımtətien kirikianə əmə ye Sabat, nımisəm, niemhaa ramhai əmiə fam tukun. ²² Mərig kimiə min nakasor wok ye Sabat, mamhavəh nao kimi kwajikovə minə, raməri-pən loa kape Moses. (Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə Moses rımirikakun norien kape nivəhyen nao kimi narmamə, mərig kaha minə apa kupan kimnharikakun). ²³ ?Mərig tukmə nakharkun nivəhyen nao kimi kwajikovə minə ye Sabat, rəri-pən loa kape Moses, rhawor e niemha ramhai əmiə nıpig yakamor huvə nıprai yermamə kirik ye Sabat? ²⁴ Takhapəh nisəkirien wok yame yakamor ye nərigien əmə kapəmiə, mərig taksəkir kafak wok ye nərigien yame ratuatuk.”

Narmamə kasəgkiar ye Kristo

²⁵ Kini ye nıpig a, nəmə Jerusalem kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?Rhawor? ?Kwən e In e nəmehuə minə kapətawə khamə tukshopni In uə? ²⁶ Mərig səm-ru. In ramni-ərhav nəgkiarieren ye nımrı narmamə, mərig nəmehuə minə khapəh nhani-pənien nar kirik tukun. ?Tukmə ror nəmehuə minə kwənharkun ta mə In Kristo, uə? ²⁷ Mərig kitawə kharkun rukwanu kwən e rımasi-pən ikin. Mərig nıpig Kristo tukramuə, narmamə tukseinein mə risipkaa.”

²⁸ Ye nıpig a, Yesu rınamərer ye Nimə Ehuə kape Kughen maməvhag kimi narmamə, kini mamokr-apomh mımə, “Kimiə nakharkun Yo, mharkun ikin yımasi-pən ikin. Mərig nəfrakisien mə pəh nien mə yımauə atuk əmə ye nərigien kafak. Mərig Kughen rımnher-pə kin Yo. Kini Kughen In nəfrakisien. Kimiə nakseinein In, ²⁹ mərig Yo yakırkun In, meinai yımasi-pən iran. Kini In rımnher-pə kin Yo.”

³⁰ Yesu raməgkiar məknakin, khamə tukharaptəəkın In. Mərig yermamə kirik rikək yame tukraptəəkın In, meinai rıpəh hanə norien nıpig kafan.

³¹ Mərig narmamə khapsaah kimnhani nəfrakisien iran mhamə, “Tukmə ror Yesu in Kristo yame Kughen rımırpen mə tukrher-pə kin, meinai kimini mə nıpig Kristo tukramuə, tukror nımtətien khapsaah. Kini yermamə rikək yame rirkun norien nımtətien rıpsaah rapita In.”

Mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnhauə mə tukharaptəəkən Yesu

³² Kini Farisi minə kimisərig narmamə khapsaah kisəsiwən-əsiwən masəvsao kin Yesu. Kini Farisi minə mine jif pris minə kimisher-pən kin mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen mə tukharaptəəkən Yesu. ³³ Kini Yesu rimə, “Yo jakamarə kitawə-mkimiə kape nipig kwakwə əmə. Kwasig ikin, jakrerig-pən min tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. ³⁴ Ye nipig a in a, taksarha-kin Yo mərig to nakhapəh nisəmien Yo; meinai ikin yakamvən ikin, kimie to nakhapəh nhavəniən ikin.”

³⁵ Kini nəmə Isrel kimisaiyoh əriə minə mhamə, “?In rimə tukrivən hiə, mə to kitawə khapəh nisəmien In? ?Rimə tukrivən məm kwənərəus kape nəmə Isrel yamə mine kisarə iriə nəmə Gris apa tanə pisin pisin minə, mamhajoun min nəmə Gris uə? ³⁶ In rimini mə ye nipig a, kitawə tuksarha-kin In, mhapəh nisəmien In, meinai kwənmhan yame In tukrivən ikin, to kitawə khapəh nhavəniən ikin. ?Nəgkiariən e, nipran ramni mə naha?”

Nu yame ravəhsi-pə nimraghien rerin

³⁷ Lafet natukror infamien, kamor nəviginien yame in rehuə rapita nəviginien tiksın kape lafet. Kini ye nipig a, Yesu rimnərer ye nimri narmamə mamokrən apomh mimə, “Yermamə yame rinəkwakwə, pəh in ruə tuk Yo, minim nu. ³⁸ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yermamə yame rhatətə irak, rəmhen kin nimri nu yame ravəhsi-pən nimraghien ramkwor-kwor mhaktə mokrig yerkin mamaiyu.” (*Aes 44:3*)”

³⁹ Yesu ramni nuhpikinien a, maməgkiar ye Nanmin kape Kughen yame kwasig ikin tukripivəhsi-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iran. Mərig ye nipig a, Nanmin kape Kughen ripəh hanə nuəyen tuk narmamə, meinai Yesu ripəh hanə nivəniən ye nikakien kafan ye rao ye neai.

Narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu

⁴⁰ Yesu raməgkiar məknakin, narmamə kimisərig, kini tiksın kamhani mhamə, “Kwən e in profet kape Kughen yame profet minə kimnhani mə tukruə.”*

⁴¹ Kini tiksın khamə, “Kwən e in Kristo.”

Mərig tiksın khamə, “Nikam. ?Nakhamə ta mə Kristo tukrisi-pən apa Galili uə? ⁴² Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə Kristo tukraməkeikei misi-pən ye kwənərəus kape King Deved, ye taon e Betlehem, imei Deved kupan.” ⁴³ Ror məkneikin, narmamə kimisəwhai kwhen kapəriə tuk Yesu. ⁴⁴ Tiksın khamə tukharaptəəkən In; mərig yermamə kirik rikək yame tukriraptəəkən In.

Nəmehuə minə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁵ Kini mobael minə kimnhavən misəm jif pris minə mine Farisi minə. Kini nəmehuə minə a kimisaiyoh mobael minə mhamə, “?Rhawor e nimnhapəh nharaptəəkiniən Yesu mhakir mhauə?”

⁴⁶ Kini mobael minə khani-pən tuk əriə mhamə, “Yimnhapəh nharaptəəkiniən In meinai yermamə kirik ripəh hanə nhajounien rəmhen kin In.”

⁴⁷ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə mhamə, “?Rhawor? ?In rimivi əmiə kin nekuəyen kafan uə? ⁴⁸ ?Kapətawə kirik yemehua rikək mine Farisi

7:32: Jon 7:45-48   **7:37:** Aes 55:1; Jon 4:13-14; 6:35; Rev 22:17   **7:38:** Jer 2:13; 55:1; 58:11; Sek 14:8-9; Jon 4:10-14; 6:35; Rev 7:17   **7:39:** Jon 1:33; 12:23; 13:31,32; Wok 2:17,33   * **7:40:** Əm-ru Dut 18:15. Moses rimini mə profet kirik min tukruə rəmhen kin in.   **7:42:** 2 Saml 7:16; Sam 89:3-4; Maeka 5:2; Jer 23:5; Mat 2:1,22-23; Luk 2:4-7

kirik yame ramni nəfrakisien iran. ⁴⁹ Narmamə apnapig əmə yamə mine kaseinein əgkap loa kape Moses kamhani nəfrakisien iran. Pəh iriə tukasərə ye narpinien kirik.”

⁵⁰ Kini Nikodimas e, in Farisi kirik. Kini in a iriə min. Kwən a, apa kupan rimavən maməgkiar kimi Yesu. Kini rarar mini-pən tuk əriə mimə, ⁵¹ “? Rhawor? Loa kapətawə ramni mə kwasig ikin tukhani-əhrav narpinien kape yermamə kirik, tukasəkeikei misəkupan mhavən, misətərig kin nəgkiarrien kafan, misəm atuatur naha nhagin yame rimnor.”

⁵² Kini khani-pən tukun mhamə, “?Rhawor? ?Ik min ik yemə Galili, uə? Yuvən-ru məvheikin Nəkwəkwə kape Kughen, məm atuatur mə profet a kape Kughen to rīpəh nīsi-pənien ye Galili.”

⁵³ Kini narmamə kimnharerig-pən yerkwanu minə kapəriə.†

8

¹ Mərig Yesu rimnhaktə fiak ye tukwas e kamni kimə Olif.

Yesu rīpəh nəgkiar-skaiyen kimi piraovin kirik yame rakwasig apnapig kin narman

² Kəni rikwamer kin, Yesu rirerig-pən min ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kini narmamə khapsaah kimnhauə, masərer ərkurao iran, kini In rəkwətə məməvhag kimi əriə. ³ Kini nəmhajoun minə kape loa, mine Farisi minə khakir piraovin kirik mhauə tukun, misərip-ərhav in ye nimir narmamə. Narmamə kimisəm əpu mə pian a rimnapir iriu yerman pisin. ⁴ Kini iriə kimnhani-pən tuk Yesu mhamə, “Yhajoun. Narmamə kimisəm əpu mə pian e rimnapir iriu yerman pisin. ⁵ Moses rimnərəhu loa kirik ye loa kapətawə mamni mə tukmə piraovin yame ramapir-pən apnapig tuk yerman, tukaməkeikei karkwhopni in. (Lev. 20:10; Deut. 22:22-24) ?Mərig ik nakmə rhawor?”

⁶ Iriə kimisaiyoh məknakin masor kiko-iko, mə Yesu tukrini nəgkiarrien kirik yame rīpəh nəmhenien, pəh kisəm-pən nar has kirik iran, mhavəhsi-pən narpinien kimin. Mərig Yesu rapnapig əmə, məmrəmīr, mamrai-pən nar ye nimoptanə kin kwənkwai kwermīn.*

⁷ Mərig iriə kasəkeikei misaiyoh In. Kini In rərer, mini-pən tuk əriə mə, “Nəmhən. Tukmə kimiə kirik e ikin e kafan norien has rikək, pəh in tukrəkupən markwhopni pian e.” ⁸ Kini In məmrəmīr min mamrai-pən nar ye nimoptanə.

⁹ Kini iriə kimisərig nəgkiarrien kafan, misəriwək kirikianə kirikianə misap, ririkakun ye nəwharu minə meriaji nitamaruə. Iriə kimisap, mhapəh əmə Yesu mine pian ai kawəmīr. ¹⁰ Kini Yesu rəkimter min mini-pən tuk pian ai mimə, “Pian əpə. ?Narmamə minə apa kwənhaukaa? ?Yermamə ruikək yame tukrini-ərhav kafam narpinien uə?”

¹¹ Kini pian a rimini-pən tukun mimə, “Yemehuə. Yermamə rikək yame to rīvəhsi-pə narpinien kimi yo.”

Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Ror pən Yo min to yakpəh nivəhsi-preyen narpinien kimik. Mərig amvən, məpəh əmə norien yame mine rahas.”

Yesu In rəmhen kin nikakien yame ramasia-pen narmamə m-fam ye tokrei tanə

¹² Kini Yesu rini-pən min tuk əriə mimə, “Yo e, yo Nikhakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Yo to khapəh

7:50: Jon 3:1 † **7:53:** Nəgkiarrien ye Jon 7:53-8:11 rikək ye kopi akwas tiksīn kape Niutesteman. Keinein mə Jon rimirai əfrakis, uə yermamə kirik rimnasik-əpnis-pən ye nəgkiarrien kape Jon. * **8:6:** Rikimiə tukraməsik mə Kughen rimirai-pən Natuakəmien Ten ye kapier kin kwermīn. Eks 31:18; Dut 9:10. **8:7:** Dut 17:7; Rom 2:1,22 **8:11:** Jon 3:17; 5:14

niseriwækien ye nāpignāpien, mārīg tukhavəh nīkākien yame ravəhsi-pən nīmraghien kimi əriə.”

¹³ Kini Farisi minə kīmnhani-pən tukun mhamə, “Ik nakamni-əhrav məknakin Ik, mārīg yermamə kīrik rīkək yame tukrərer-ərhav mamni əfrakis mə kafam nəgkiarien raməfrakis. To kafam nəgkiarien rīpəh nərerien.”

¹⁴ Kini Yesu rini mīmə, “Əwəh. Nəfrakisien mə Yo atuk əmə yakamni-ərhav Yo. Mārīg nəgkiarien kafak in tukramərer tīmtim, meinai Yo yakirkun aikin yimasī-pən ikin. Kini mīrkun min aikin yakamvən ikin. Mārīg kimiə nakseinein aikin yakamvən ikin mine ikin yimasī-pən ikin. ¹⁵ Kimiə e naksəkir norien kape narmamə ye nətərigien əmə kape yermamə. Mārīg Yo yakpəh nəkirien norien kape narmamə məknakin. ¹⁶ Mārīg tukmə yakəkīr norien kape yermamə, yakamor ye norien yame ratuatuk. Mārīg pəh nien mə yakaməkīr ye nətərigien əmə kafak, mārīg kīmrū Tatə Kughen yame rīmnher-pə kīn Yo, kapəmrū nəkirien kīrikianə əmə. ¹⁷ Kīmīrai ye loa kapəmiə kīmə, “Tukmə yermamə kīraru karəni nar kīrikianə əmə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarien kapəriu raməfrakis.” *(Dut 19:15)*

¹⁸ Kini taktakun ai, Yo yakamni-ərhav Yo, mārīg Rīmīk yame rīmnher-pə kīn Yo, ramor nəgkiarien kafak ramərer tīmtim.”

¹⁹ Kini kīmīsaiyoh In mhamə, “?Mārīg kafam hiə tatə?”

Kini In rīmə, “Kimiə nakseinein Yo, mīseinein min Tatə kafak. Nakpiharkun Yo, to nakpiharkun min kafak Tatə.”

²⁰ Yesu rīmīni nəgkiarien a nīpig in rīmnamhajoun narmamə apa ikin kamərehu-pən mane ikin ye Nīmə Ehuə kape Kughen. Mārīg kwən kīrik rīkək yame to rīvən mīraptərakīn In meinai rīpəh hanə norien nīpig kafan.

Yesu ramni mə In rīmasī-pən ye rao ye neai

²¹ Kini Yesu rīmīni-pən min tuk əriə mīmə, “Tuk nīpig kīrik, jakīrkək, kini kimiə taksarha kīn Yo. Mārīg nīpig takhamhə, narpīnien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə. Kimiə nakseinein nhavənien aikin yakamvən ikin.”

²² Nīpig rīmīni məknakin, mukreikin kapən kapə nəmehuə kape nəmə Isrel. Khamə, “?Rhawor e kītawə kaseinein nhavənien aikin ramvən ikin? ?Tukmə ror tukrhopni atuk In uə?”

²³ Mārīg Yesu rīrpīn nəgkiarien mīmə, “Kimiə, iməmiə eikin e. Mārīg Yo yakmasī-pən apa ye rao ye neai meiwaiyu-pə. Tokrei tanə e pəh nien mə imak ikin. ²⁴ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə takhamhə, narpīnien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə. Tukmə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien mə yo e Kristo, nīpig takhamhə, narpīnien kape təvhagə has kapəmiə tukraməmīr irəmiə.”

²⁵ Kini iriə kīmnhani-pən tukun mhamə, “!Eh! ?Ik pa en?”

Kini In rīmīni-pən tuk əriə mə, “Yo e yakaməvsao kīn Yo ye nīpig yame yīmīrikakun nhajounien kafak meriaji-pə e taktakun. ²⁶ Yakirkun nīniyen narīmnar rehuə irəmiə, mīvəhsi-pre narpīnien ehuə kimi əmiə. Mārīg jakamni əmə nəgkiarien yame Yermamə yame rīmnher-pə kīn Yo ramni-pə tuk Yo. Nəgkiarien yame In ramni raməfrakis. Kini yakamni-ərhav pən nəgkiarien kimi narmamə fam ye tokrei tanə yame In ramni-pə tuk Yo.”

²⁷ Mārīg iriə khapəh nharkunien mə Yesu raməgkiar ye Rīmni Kughen. ²⁸ Ror pən, In rīni-pən tuk əriə mə, “Nīpig kimiə takpiharuk haktə Yo, Ji Yermamə, mīpiharkun mə nəgkiarien yame yakamni irak in raməfrakis. Kini

mīpīharkun mīn mə yakpəh norien nar kīrik ye nətərigien əmə kafak, mərig yakamni əmə nəgkiarīen yame Rīmīk ramni-pə tuk Yo. ²⁹ Yermamə yame rīmnhēr-pə kīn Yo ramarə kīmru mīn. In rīpəh nəpəhyen Yo yakəriwək Yo pīsīn. Meīnai nīpīg m-fam yakamor naha nhagin yame In rorkeikei.”

³⁰ Yesu ramni nəgkiarīen e, narmamə khapsaah khani nəfrakīsien iran.

Mīkīp Ebraham əfrakīs mīnə mīne jī Setan mīnə

³¹ Kīni Yesu rīmnhəgkiar kīmi nəmehuə kape nəmə Isrel yamə mīne kīmnhani nəfrakīsien iran mīmə, “Tukmə nakharaptəəkīn tīm tīm nəgkiarīen yame yakamni-pre tuk əmiə, kīmiə atuatur e narmamə kafak mīnə. ³² Kīni kīmiə takharkun nəfrakīsien. Kīni nəfrakīsien en tukrīrīsīn əmiə nakhapiəpiə.”

³³ Kīni iriə kīmnhani-pən tukun mhamə, “!Ah! Kītawə e kwənərəus kape Ebraham. Kītawə khapəh nīsor-atuə-kīnien kape yermamə kīrik. ?Rhawor e nakamni mə nar kīrik tukraməkeikei mīrīsīn əmawə yakhapiəpiə?”

³⁴ Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mə, “Yakamni-pre əfrakīs tuk əmiə mə narmamə yamə mīne kasor norien has, norien has ramarmaru irəriə, marmaptəəkīn əriə mamor əriə kamhauə yorwok mīnə kafan. ³⁵ Kīni nakharkun mə yorwok kīrik, kafan yemehuə to rīpəh neighanien kīn in mə tukramarə ye nīmə kafan. Mərig yemehuə rameighan əmə kīn tīni mə tukramarə ye nīmə kape yamehuə kape nīpīg m-fam.† ³⁶ Ror pən, tukmə Yo Jī Kughen yakamrīsīn əmiə, jakrīsīn əfrakīs əmiə nakhapiəpiə. ³⁷ Yakīrkun mə kīmiə kwənərəus kape Ebraham. Mərig nakasarha-kīn swatur tuk nhopniyen Yo, meīnai nakhapəh nīsorkeikeiyen mə taksətərig kīn kafak nəgkiarīen. ³⁸ Yo yakamni narīmnar mīnə e yame yīmnam kafak Tatə ramor. Mərig kīmiə nakasor narīmnar yame kapəmiə tatə mīnə kīmnhani-pre tuk əmiə.”

³⁹ Kīni iriə kīmnhani-pən tukun mhamə, “Mərig rīmtawə e Ebraham.”

Kīni Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “To rīpi mə kīmiə kwənərəus atuatur kape Ebraham, to norien kapəmiə rīpiəmhen kīn norien kape Ebraham kupan. ⁴⁰ Yo yakamni-pre nəgkiarīen əfrakīs tuk əmiə yame Kughen rīmīni-pə tuk Yo. Mərig kīmiə nakhamə takshopni Yo. Mərig to Ebraham rīpəh norien məknenkīn. ⁴¹ Kīmiə nakasor əmə norien kape tatə atuatur kapəmiə.”

Kīni iriə kīmnhani-pən tukun mhamə, “Pəh nien mə kīmawə e kwajikovə kape swatur. Kughen pīsīn əmə In rīmīmawə.”

⁴² Kīni Yesu rīni-pən tuk əriə mīmə, “To rīpi mə kapəmiə əfrakīs e tatə Kughen, to nakpīsorkeikei Yo, meīnai Yo yīmāsī-pən iran, muə eikīn e. Pəh nien mə yīmauə ye kafak nərigien. Mərig yīmauə meīnai In rīmnhēr-pə kīn Yo. ⁴³ ?Mərig rhawor e nakhapəh nharkunien nīprai nəgkiarīen kafak? Meīnai nakhapəh nīsorkeikeiyen mə taksərig nəgkiarīen kafak. ⁴⁴ Kīmiə, norien kapəmiə rəmhen əmə kīn rīmīmīə e Setan. Kīni nīpīg m-fam naksorkeikei mə takasor nəkwan. Norien kafan yame in rīmīrikakun mamor, ramor hanə. In yermamə kape nhopniyen yermamə. In raməməkīn nəfrakīsien, meīnai nəfrakīsien rīkək iran. In rameikuə məknakīn meīnai in a norien hanə kafan. In yeikuə, mīne tatə kape neikuəyen. ⁴⁵ Mərig Yo yakamni-pre əmə nəgkiarīen əfrakīs tuk əmiə. Ror pən, nakhapəh nhaniyen nəfrakīsien ye kafak nəgkiarīen. ⁴⁶ Yo yakpəh hanə norien norien has; ror pən kīmiə kīrik

8:28: Jon 3:14; 12:32-33; 14:24   **8:29:** Jon 4:34; 5:30; 6:38; 16:32   **8:31:** 2 Jon 1:9   **8:32:** Rom 8:2; 2 Kor 3:17; Gal 5:1   **8:34:** Rom 6:12-23; 1 Jon 3:8-9   † **8:35:** Ye nuhpīkīnien e, Yesu ramni mə nəmə Isrel kīsəmhen kīn slef yame kasarə iruə tuk promes mīne nīmə kape kīng. Nar apnapīg Kughen rīmīrpen nəmə Isrel mə kafan narmamə, mərig in rīvəhsi-ta nehuəyen kapəriə, kīseiwaiyu əgkap rəmhen kīn slef yame kafan nīhuvəyen uə nautə rīkək.   **8:35:** Gal 4:30   **8:37:** Jer 9:25-26; 1 Jon 3:10   **8:39:** Rom 2:28-29; 9:7-9   **8:42:** 1 Jon 5:1   **8:44:** 1 Jon 3:8

ripəh hanə nəm-pə-yen nar has kirik irak. Yakamni-pre nəgkiarieren əfrakis tuk əmiə. ?Rhawor e nakhapəh nhaniyen nəfrakisien irak? ⁴⁷Narmamə kape Kughen kasor nəkwai Kughen; məriḡ pəh nien mə kimiə kwajikovə minə kape Kughen, nakhapəh nisorien nəkwan.”

Yesu In yerpəriḡ rapita Ebrahim

⁴⁸ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kımışek In mamhani mhamə, “!Man! Yakwəsəm əpu ik, mharkun mə ik pa. Ik nakəmhen kin yemə Sameria kirik yame nanmin has ramərer-pən iran.”

⁴⁹ Məriḡ Yesu rimə, “Nanmin has rikək irak. Məriḡ yakamsiai Rimik; kini kimiə nakhapəh nhasiayen Yo. ⁵⁰ Yo yakpəh narkutien mə nhagik tukrehuə; məriḡ yermamə kirik aikin yame ramarkut mə nhagin tukrehuə. Kini In tukripiəkir narmamə m-fam. ⁵¹ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yermamə yame ramor kafak nəgkiarieren to ripəh nimhəyen tuk nipiḡ kirik.”

⁵² Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kımnhani-pən tukun mhamə, “!Yakwənharkun ai taktakun mə nanmin has ramərer-pre iram! Meinai Ebrahim rimamhə, kini profet minə kımnhamhə min, məriḡ Ik nakamni mə yermamə yame ramor nəkwam to ripəh nimhəyen tuk nipiḡ kirik. ⁵³ ?Nakmə Ik nakehuə rapita Ebrahim e riptawə yame ruamhə ta, mine profet yamə mine kwənhamhə ta? ?Nakmə ik e pa?”

⁵⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “To yakvəhsi-haktə atuk Yo mamor nhagik ramehuə, kafak nəgkiarieren in ror nar apnapig əmə kin. Məriḡ kafak Tatə e yame kimiə nakamhani mə In Kughen kapəmiə In ravəhsi-haktə Yo, mamor nhagik ramehuə. ⁵⁵ Kimiə nakseinein pawk In; məriḡ Yo yakirkun In. To yakpini mə yakeinein In, mipiuə yeikuə rəmhen kin yame kimiə nəmeikuə minə. Məriḡ yakirkun In mamor nəkwan. ⁵⁶ Ripmiə e Ebrahim rikin ramagien pik mə tukripiəm nipiḡ kafak yame tukripiuə. Kini nipiḡ in ruirkun mə nipiḡ kafak rinamuə, kini rikin ramagien əmə tukun.”

⁵⁷ Kini nəmehuə kape Isrel kımnhani-pən tukun mhamə, “!Man! Ik tamaruə əmə kirik, kafam newk ripəh hanə neriaji-pənien fifti. ?Rhawor e nakamni mə nimnəm yemə tu e Ebrahim?”

⁵⁸ Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Ebrahim ripəh hanə narhayen, Yo yaknarə ta.‡”

⁵⁹ Məkneikin khapik kapier asur minə mə tuksarkwhopni In kin. Məriḡ Yesu rimnerkwaig, map ta irəriə ye Nimə Ehuə kape Kughen mamvən.

9

Yesu rimnor huvə nimrin pis kirik

¹ Nipiḡ kirik, Yesu rinaməriwək mamavən, kini məm kwən kirik nimrin rimapis hanə. ² Kini narmamə kape Yesu khauə mhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Kwən kirik e rimnarha, nimrin ruapis ta. Takni-ru mə rhawor ror məknakin. ?Ravəh narpinien ye norien has kape tatə uə mamə kafan, uə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan yame rimnor?”

³ Məriḡ Yesu rimə, “Nimri kwən e ramahas, məriḡ pəh nien mə ravəh narpinien ye norien has kirik kafan, uə kape tatə uə mamə. Məriḡ nimrin ramapis məkneikin mə Kughen tukrhajoun kafan wok ye nimraghien kafan.

⁴ Kıtawə kasarə ye nıpig kape nıkakien, tukasəkeikei masor wok kape Yermamə yame rımnher-pə kın Yo. Mərig nıpig kape nəpıgnəpien tukruə, tukseinein nısorien wok ye nıpig a. ⁵ Nıpig yakamarə ye tokrei tanə e, Yo nıkakien kape narmamə m-fam ye tokrei tanə.”

⁶ Yesu rını-ta nəgkiarın a, mıvəh nımoptanə mərig-əvhin, rəptıg, mərəhu-pən ye nımrı yermamə a. ⁷ Mını-pən tukun mımə, “Takvən mar ye nu apa Saeloam.” (Nhag e Saeloam, nıpran ramni mə, “Kher-pən kın.”) Kını ai rınavən, mar ye nu, kını marha maməm nar, mırerıg-pən iman yerkwanu. ⁸ Kını nəmə iman ikın, mıne narmamə yamə mıne kharkun in, mə in yermamə kırık yame nıpig m-fam ramayıoh-pən kın mane, kımısəm in, kısakur. Mısayıoh-pən əriə mınə mhamə, “!Eh! ?Kwən e in e yermamə yame nıpig m-fam in ramkwətə mamayıoh-pən kın mane kımı narmamə, uə nıkam?”

⁹ Kını tıksın khamə, “Əwəh. Mə in.”

Mərig tıksın khamə, “Nıkam. To nakəm, nakmə in. Mərig pəh nien mə in.”

Mərig kwən a rımə, “!Mə yo e!”

¹⁰ Kını iriə kasəkeikei kımın mə tukrını mə rımnhawor nımrın rhuvə.

¹¹ Kını in rımə, “Kwən e, nhagın e Yesu, in rımıvəh nımoptanə mərig-əvhin rəptıg, mərəhu-pən ye nımrık mir, mını-pə tuk yo mə jakvən ye nu apa Saeloam, mar. Kını yakvən mar. Məkneikın məm nar.”

¹² Kını iriə kısıyoh-pən mın in mhamə, “?Mərig kwən en ramarə hiə?”

Kını in rımə, “?Hei? Yakeinein.”

¹³ Kını khakır in mhauə kımı Farisi mınə. ¹⁴ Nıpig Yesu rımıvəh nımoptanə mərig əvhin rəptıg mərəhu-pən ye nımrın mir, nıpig a ye Sabat. ¹⁵ Ror pən, Farisi mınə mın kısıyoh-pən kwən a mhamə, “?Rhawor nımrım rhuvə?”

Kını kwən a rını-pən tuk əriə mımə, “Yesu rımnor-pən nımtəgei ye nımrık, kını yınavən mar, kını nımrık rhuvə.”

¹⁶ Kını Farisi mınə kımısəwhai kwhen kıraru kapəriə tuk nəgkiarın a. Tıksın kımnhani mhamə, “Tukmə ror məkneikın, Yesu rıpəh nısi-pənien ye Kughen, meinai In rımnakapır Sabat.” Mərig tıksın khamə, “Nıkam. Ramsı-pən ye Kughen. Meinai yor təvhagə has to rıpəh norien nımtətien mınə məknakın.”

¹⁷ Kını iriə kısıyoh mın kwən a nımrın ramapıs kupan, mhamə, “?Kwən a rımnor huvə nımrım, nakmə In naha yermamə? ?Kını rıkım ramhaw-əsık?”

Kını in rını-pən tuk əriə mımə, “In profet kırık.”

¹⁸ Mərig nəmehuə mınə kape nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakısien iran mə in apa kupan kwən a nımrın rımapıs, mərig taktakun ai raməm nar. Ror pən, kısıkrən kın rımni mıne nısinı kırəuə. ¹⁹ Kısıyoh-pən əriu mhamə, “?Rhawor? ?Kapəmıru e kwajikovə uə? ?Rımnarha nımrın rıpis uə nıkam? ?Rımnhawor nımrın rhuvə?”

²⁰ Kını rımni mıne nısinı krəmə, “Yakrarkun mə kapəmru e kwajikovə. Nıpig rımnarha, nımrın rıpis. ²¹ Mərig yakweinein mə rımnhawor nımrın rhuvə. Maweinein mə pa nhagın rımnor huvə nımrın. Saiyoh in. Mə rıkin rınarə ta. In rırkun nəvsaoyen kın in.” ²² Karəni məknakın meinai krəgın kın nəmehuə mınə kape nəmə Isrel, meinai nəmə Isrel kımnhani əutən mə tukmə yermamə kırık ramni-ərhav mə Yesu in Kristo, tukhapəh nıseighanien kın rauru-pən ye nımə kape nofugınien. ²³ Ror pən, rımni mıne nısinı kırəni mırəmə, “Saiyoh in. Mə rıkin rınarə ta.”

²⁴ Kini kisokræn min kin kwæn a yame kupan nimirin rimapis, mæ tukruæ mærer ye nimiria. Kini kashek in mhamæ, “Ni æfrakis æmæ, mivæhsi-haktæ nhag Kughen.* Kitawæ kharkun mæ Yesu In yor tævhagæ has æmæ.”

²⁵ Mærig kwæn ai rimæ, “Yo yakeinein mæ kwæn a in yor tævhagæ has uæ nikam. Nar kirikianæ æmæ yame yo yakirkun. Apa kupan, nimirik rimapis. Mærig taktakun ai, yaknamæm nar.”

²⁶ Kini kisaiyoh-pæn min in mhamæ, “?Rimnhawor ik? ?Rimnhawor mor huvæ nimirim?”

²⁷ Mærig in rimæ, “Yakwæni-pre ta tuk æmia, mærig kimiæ nakhapæh nisætærigien kin yo. ?Rhawor nakhamæ jakævsao min kin? ?Kimiæ min nakhamæ takhauæ narmamæ kape Yesu minæ, uæ?”

²⁸ Kini iriæ kashek in, mamhani hah in, mhamæ, “!Ah! !Ik e kafan kirik yermamæ! Mærig kimawæ narmamæ kape Moses. ²⁹ Kimawæ yakharkun huvæ mæ Kughen rimnægkiar kimi Moses; mærig kimawæ yakseinein mæ kwæn en rimasipkaa.”

³⁰ Kini kwæn ai rimæ, “!Næfrakisien! Kwæn a rimnor huvæ nimirik, mærig kimiæ nakseinein mæ rimasipkaa. ³¹ Kitawæ kharkun mæ Kughen ripæh nætærigien kin yor tævhagæ minæ. Mærig yermamæ yame ramsiai Kughen, mamor nækwan, kini Kughen ramætærig kin! ³² Yermamæ kirik rikæk yame rirkun nor-huvæyen yermamæ rimnarha æmæ nimirin ripis. ³³ To Yesu ripipæh nisi-pæniyen ye Kughen, to ripipæh norien nar kirik.”

³⁴ Kini iriæ kimishek min in mhamæ, “!Kæsi! Ik yermamæ kape norien has nipig mifam, ririkakun ye nipig yame nimnarha-pæ, muæ meriaji-pæ ai taktakun. ?Rhawor e nakmæ takhajoun æmawæ?” Kini kisher-ye-rhav kin In ye nimæ kape nofuginien.

Yermamæ yame reinein Yesu, in ræmhen kin nimirin pis

³⁵ Kini Yesu rimnærig nævsaoyen kin, mæ kimnher-ye-rhav kin kwæn ai ye nimæ kape nofuginien. Kini rivæn mivaag-pæn kin, maiyoh-pæn in mimæ, “?Ik nakamni næfrakisien ye Ji Yermamæ?”

³⁶ Kini kwæn a rimæ, “Yemehuæ. ?Ji Yermamæ e pa? Ni-pæ huvæ tuk yo, pæh jakni næfrakisien iran.”

³⁷ Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Ik naknæm ta In. Yo e yakamægkiar kimik ai taktakun.”

³⁸ Kini kwæn ai rimæ, “Yermaru. Yo yakamhatætæ iram.” Kini in mænimkur mamæhuak kimin.

³⁹ Kini Yesu rini-pæn tukun mimæ, “Yo yimauæ ye tokrei tanæ mæ jakækir narmamæ. Mor narmamæ yamæ mine khapæh nisæm-huvæyen nar, kisæm huvæ nar. Mamor narmamæ yamæ mine kasæm huvæ nar, iriæ tukhapæh nisæmien nar.”

⁴⁰ Kini Farisi minæ tiksîn kimisærig nægkiarieren kafan mhamæ, “?Rhawor? ? Nakmæ nimirimawæ ripis min uæ?”

⁴¹ Kini Yesu rini-pæn tuk æria mimæ, “To nakpihani-ærhav mæ nakhapæh nisæm-huvæyen nar, to nakpihapæh nhavæhyen narpinien tuk tævhagæ has kapæmia. Mærig kimiæ nakhamæ ta mæ naksæm huvæ nar, kini narpinien kape tævhagæ has kapæmia ramæmir hanæ iræmia.”

* **9:24:** Næmehuæ minæ kimnhani-pæn tuk kwæn a “Væh si haktæ nhag Kughen” nipran ramni mæ khamhæ Yesu tukrivæh kwæsu ye nhag Kughen. Æm-ru Jos 7:19. **9:28:** Jon 5:45 **9:31:** Sam 66:16-20; Prov 15:29; Aes 1:15; 59:2 **9:33:** Jon 3:2 **9:34:** Jon 9:2; Aes 66:5 **9:36:** Rom 10:14 **9:37:** Jon 4:26 **9:38:** Mat 28:9 **9:39:** Aes 6:10; Mak 4:12; Luk 4:18 **9:40:** Rom 2:19 **9:41:** Jon 15:22,24; Hib 10:28-31

10

Yesu ramni nuhpikinien ye yermamə yame ramarha tuk sipsip

¹ Kini Yesu rimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yəkrəh kirik rimə tukrivən məkrəh kin sipsip, to rīpəh nukuraoyen ye kwəruə; mərig tukrivəro kin kəupə. ² Mərig yermamə yame ramarha tuk sipsip in tukrukuraopən ye kwəruə. ³ Yermamə yame ramarha tuk kwəruə, nīpig m-fam in raməhitə ye kwəruə tuk kwən a, kini sipsip minə kharkun rikin. Nīpig m-fam in ramokrən kin nhagriə kirikianə kirikianə, kini kamhatərhav. ⁴ Mokrən fam kin sipsip minə kafan, maməkupən; sipsip minə kafan kamhakwasig kin, meinai kharkun rikin. ⁵ Mərig to khapəh nhakwasigien kin yermamə apnapig. Nikam. Tukmə yermamə apnapig, kisapta iran, meinai kaseinein rikin.”

⁶ Yesu ramni nuhpikinien, mərig narmamə kaseinein nīprai nəgkiarien kafan. ⁷ Kini əmə ai, Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə Yo e, yo kwəruə yame sipsip minə tukhakuraopən ikin. ⁸ Narmamə yamə mine kimisəkupən irak, iriə yeməkrəh minə. Sipsip minə khapəh nisətərigien kin əriə. ⁹ Yo e yo kwəruə. Narmamə yamə mine tukhakuraopə yakamərer ikin, Kughen tukrivəh mīragh əriə. Tukhauə imə masəriwək misavən masən mənvhirik yame rhuvə. ¹⁰ Mərig yəkrəh ramuə imə tuk nar kirikianə əmə. Ramuə tuk nəkrəhyen, mine tuk nhopniyen, mine tuk nori-ahyen nar. Mərig Yo yakamuə mə takhavəh nīmraghien. Kini nīmraghien e in rukwar kin nihuvəyen minə fam.

¹¹ “Yo e Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə, in rameighan kin kafan nīmraghien mə tukrivəh mīragh əriə. ¹² Mərig yorwok yame ramor əmə wok tuk nərok, sipsip minə pəh nien mə kafan. Kini nīpig tukmə rəm kuri aparū minə kamhauə, in rap, mīpəh sipsip minə. Kini kuri aparū minə tukhauə misəs sipsip minə, misəko rik rik əriə. ¹³ Yorwok a tukrap meinai in ramor əmə wok tuk nərok. Rīpəh nərig-pikien sipsip minə.

¹⁴⁻¹⁵ “Yo e, Yo Yermamə huvə kape narha-huvəyen tuk sipsip minə. Tata Kughen rirkun Yo, kini yakirkun In. Ye norien kirikianə əmə min, Yo yakirkun kafak sipsip minə, kini iriə kharkun min Yo, kini yakeighaan kin nīmraghien kafak tuk nivəh-mīraghien əriə. ¹⁶ Kini kafak min tiksın aikin sipsip, yamə mine khapəh nisəmīrien ye kəupə e. Iriə min, tuksərig rikik. Kini iriə fam tukhauə kirikianə. Yo pīsın əmə jakamarha huvə tuk əriə. ¹⁷ Kafak Tatə In rorkeikei pik Yo meinai yakeighaan kin kafan nīmraghien tuk nivəh-mīraghien sipsip minə kafak. Kini kwasig ikin jakamragh min. ¹⁸ Yermamə kirik rikək yame to rivəhsi-ta nīmraghien kafak. Yo pīsın əmə yakavəh nehuəyen tuk nivəhsi-pən-ien kafak nīmraghien, mine tuk nīmragh-minien. Kafak Tatə rimini-pə tuk Yo mə jakor məknakin.”

¹⁹ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel minə kimisəwhai min kwhen kapəriə tuk nəgkiarien a. * ²⁰ Iriə khapsaah kimnhani mhamə, “Kwən a, nanmin has kirik ramərer-pən iran. Kapən kapə rətəwao. ?Nakshawor masətərig kin In?”

²¹ Mərig tiksın khani mhamə, “Nəgkiarien a pəh nien mə nəgkiarien kape yermamə yame nanmin has yame ramərer-pən iran. ?Rikimiə raməsik mə ta mə nanmin has rirkun nor-huvəyen nīmrin pis rarha min, uə?”

10:1: Jon 10:8,10   **10:7:** Jon 1:51; 14:6   **10:8:** Jer 12:1; Esik 34:2   **10:9:** Sam 118:20,22-24

10:10: Jon 1:4; 3:15-16; 5:40; 20:31   **10:11:** Sam 23:1; Aes 40:11; Esik 34; Maeka 5:2,4; Mat 2:6; Mak 6:34; 1 Pita 2:25; 5:2-4; Heb 13:20; Rev 7:17; Jon 15:13; 1 Jon 3:16   **10:14-15:** Mat 11:27   **10:16:** Aes 56:8; Jon 11:52; Wok 10:34,35; Rom 1:16; Efes 3:6   **10:17:** Aes 53:12   **10:18:** Mat 26:53-54; Fil 2:8; Hib 5:8   * **10:19:** Em-ru Jon 9:16.   **10:21:** Eks 4:11

Narmamə kasəməkin Yesu meinai In ramni mə In Ji Kughen

²² Ruauə ye nipiḡ yame nəmə Isrel kasor lafet kirik kamni kimə “Dedekesen” apa Jerusalem. Nipiḡ a, nipiḡ kape nokieiye. ²³ Kini Yesu rinaməriwək ye nīkar Nimə Ehuə kape Kughen, ye kwənmhan kirik kamni kimə “Vranda Kape King Solomon.” ²⁴ Kini nəmehuə kape nəmə Isrel tiksīn kimnhauə misarkuraō iran. Misaiyoh In mhamə, “?Rhawor nakpəh norien Ik ror nirkunien ye nəriḡien kapəməwə mə Ik pa? Tukmə Ik Kristo, ni-pə huvə tuk əməwə.”

²⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Yo yakwəni-pre ta tuk əmiə, məriḡ nakhapəh nishatətəyen irak. Nīmtətien yamə mine yakamor ye nhag Tatə kafak, iriə kasor kafak nəḡkiariēn mə in raməfrakis. ²⁶ Məriḡ kimiə nakhapəh nishatətəyen irak, meinai kimiə pəh nien mə kafak sipsip minə. ²⁷ Kafak sipsip minə kasəriḡ rikik mharkun Yo. Kini yakirkun huvə əriə. Kini iriə kamhakwasig kin Yo. ²⁸ Kini Yo yakvəhsi-pən nīmraghien rerin kimi əriə. To iriə khapəh nhamhəyen tuk nipiḡ kirik. Kini yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta əriə ye kwermik. ²⁹ Kafak Tatə yame ravəhsi-pə əriə kimi Yo, In yerpriḡ rapita narimnar fam. Kini yermamə kirik rikək yame to rīvəhsi-ta əriə ye kwermīn. ³⁰ Kimru kafak Tatə, kimru kirikianə əmə.”

³¹ Raməḡkiar məknakin, nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapik kapier apig mhamə tuksarkwhopni In. ³² Məriḡ Yesu rimini-pən tuk əriə mə, “Kafak Tatə rīmivəhsi-pə nəsaninien kimi Yo, yakamor nīmtətien huvə minə ripsaah ye nīmrimia. ?Yimnor naha nīmtətien rahas nakhamə taksarkwhopni Yo tukun?”

³³ Kini iriə khamə, “Pa rīmə yakhamə jaksarkhwopni Ik tuk nīmtətien kirik yame Ik nīmnor. Məriḡ yakhamə jaksarkhwopni Ik meinai nəḡkiariēn kafam ramni hah Kughen. Ik yermamə apnapig əmə kirik, məriḡ nakamni mə Ik Kughen.”

³⁴ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “In apa kupan, kimirai-pən ye loa kapəmiə mə Kughen rimini-pən tuk əriə mə, ‘Kimiə naksəmhen kin kughen minə. (Sam 82:6)’ ³⁵ Kini kitawə kharkun huvə mə Nəkwəkwə kape Kughen to rīpəh nukreikinien. ?Tukmə Kughen rimini-pən tuk narmamə tiksīn apa kupan mə iriə kisəmhen kin Kughen, ³⁶ rhawor e nakashek Yo mamhani mə yakamni hah Kughen meinai yakamni mimə Yo Kwajikovə kafan? Tatə Kughen rīmnərəhu karin Yo mə Yo pisin əmə e Kafan, mher-pə kin Yo ye tokrei tanə. ³⁷ To yakpipəh norien nīmtətien yamə mine Kafak Tatə ramni-pə tuk Yo, to nakhapəh nhaniye nəfrakisien irak. ³⁸ Məriḡ nar apnapig nakhapəh nhaniye nəfrakisien ye nəḡkiariēn kafak, məriḡ takhani nəfrakisien irak meinai yakamor nīmtətien minə kini nīmtətien minə a kasor əpu Yo, mə takharkun mə nīmraghien kape Tatə Kughen raməmīr irak, nīmraghien kafak raməmīr ye Tatə.”

³⁹ Yesu raməḡkiar məknakin, khamə tukharaptərəkin In. Məriḡ In rapta irəriə.

⁴⁰ Kini mivən məviəfugin ye nu apa Jodan, mamvən ikin Jon rīmnor baptaes ye narmamə ikin kupan. Kini mamarə apaikin. ⁴¹ Kini narmamə khapsaah kimnhavən misəm In, mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “!Man! Jon rīpəh nor-pawk-əyen nīmtətien kirik, məriḡ nəḡkiariēn yame in rīmnamni ye kwən e ruauə minor nəfrakisien kin.” ⁴² Kini narmamə khapsaah aikin a kimnhani nəfrakisien ye Yesu.

10:24: Luk 22:67-71   **10:25:** Jon 5:36; 8:58; 14:11   **10:26:** Jon 6:44   **10:28:** Jon 6:39; Rom 8:35-39   **10:29:** Jon 17:2,6,24   **10:30:** Dut 6:4; Jon 17:21-23   **10:38:** Jon 14:10,11,20; 17:21
10:41: Jon 1:26-27,30,34

11

Lasaros rimamhə

¹⁻³ Kini yemə Betani kirik, nhagin e Lasaros. Betani e yerkwanu imei Meri mine Mata. Meri a in a kwasig ikin rəvit-pən senta ye nihu Yesu Yermaru kapətawə, mirəh niqwənen mamrai nihun kin. Kini Lasaros ramhə, məkneikin, nowini mir kwher-pən nəgkiarien tuk Yesu mə, “Yermaru, ik kirik yame nakorkeikei pik, in ramhə.”

⁴ Yesu rimnərig nəgkiarien a, mimə, “Lasaros ramhə, mərig nimhəyen tukripəh nivəhyen in. Nəmhəyen a kafan tukror nimtətien ye nəsaninien kape Kughen. Kini nəmhəyen kafan in swatuk tuk Kughen tuk nivəhshaktəyen Yo e kafan kwajikovə.” ⁵ Yesu rorkeikei pik Mata mine naorahini, mine kapəriu kakə Lasaros. ⁶ Mərig nipig rimnərig pawk mə Lasaros rimamhə, In rimnarə Jodan mivəh nipig kiraru min. ⁷ Kini mini-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Pəh kharerig-pən min [ime Lasaros] ye provins Judia.”

⁸ Mərig kafan narmamə minə kimnhani-pən tukun mhamə, “Yhajoun. Taktakun əmə kwuse, nəmehuə kape nəmə Isrel apa Judia kimnhamə tuk-sarkwhopni Ik kin kapier apig. ?Mərig Ik nakmə tukharerig-pən min aikin?”

⁹ Kini Yesu rimini-pən nuhpikinien kirik kimi əriə mimə, “Kimiə nakharkun mə nipig rarə kape niraanien rəmhen tuk norien wok kirik. To yermamə kirik raməriwək yeraan, to ripəh nhapitətien, meinai rhakak. ¹⁰ Mərig tukmə raməriwək yenpig, in mirkun nhapitətien. Meinai rəpignəp.”

¹¹ Yesu rimini-ta nuhpikinien mamni-pən tuk kafan narmamə minə mə, “Kitawə kirik e Lasaros rinapir yeru ta. Mərig yakmə jakvən misig in pəh rarha.”

¹² Kini kafan narmamə minə khani-pən tukun mhamə, “Yermaru. To rimə in ramapir əmə, tukripiəsanin min.” ¹³ Mərig nəgkiarien kape Yesu, nipran ramni mə Lasaros ruamhə ta. Mərig kafan narmamə minə, rikiriə raməsik mə Lasaros ramapir əmə.

¹⁴ Kini Yesu rimini-pən huvə mimə, “Lasaros ruamhə ta. ¹⁵ Kini rikik ragien mə yakpəh niwəmir-kwis-ien kimru min. Meinai nar e yame jakor tukrasitu irəmiə takshatətə irak. Nəmhən, pəh khavən misəm in.”

¹⁶ Kini Tomas e kamni kimə Didimas*, rini-pən tuk narmamə minə tiksın kape Yesu mimə, “Rhuvə. Pəh kitawə mifam khavən apa Judia. Pəh tikmir minə tukhauh ətawə, pəh kitawə tukhamhə kwis kitawə min.”

Yesu In rirkun nor-huvəyen yermamə yame ruamhə rarə mamragh min

¹⁷ Kini Yesu rimatərhav-pən Betani, kini mərig mə kimnerkwaig ta kin niprai Lasaros, rivəh nipig kuas. ¹⁸ Rukwanu a Betani in ipakə əmə tuk Jerusalem. Ripəh norien isok rapita kilometa kisisər.† ¹⁹ Kini nəmə Isrel khapsaah kimnhasi-pən Jerusalem mhauə misəm Mata mine Meri mhavəhshaktə nərigien kapəriu, meinai kapəriu kakə ruamhə.

²⁰ Kini Mata rimnərig mə Yesu ramuə, kini rərar, mivən məm. Mərig Meri, in ramkwətə əmə apa imə. ²¹ Kini Mata rimini-pən tuk Yesu mə, “Yermaru. To kitawə kipisarə, to kafak kakə ripipəh nimhəyen. ²² Mərig yo yakirkun mə tukmə nakaiyoh Kughen kin naha nhagin, kini In tukraməkeikei mivəhshipre kimik.”

²³ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Kafam kakə tukripiamragh min.”

²⁴ Kini Mata rimə, “Yakirkun mə Lasaros tukramragh min ye Nipig Kwasig, ye nipig yame narmamə mi-fam tukhamragh min iran.”

11:1-3: Luk 10:38-42   **11:1-3:** Jon 12:3   **11:1-3:** Jon 11:5,36   **11:9:** Jon 8:12; 9:5   * **11:16:** Tomas mine Didimas, nipran ramni mə, “Mir Mir.”   † **11:18:** Gris ramin “stadia fifitin” rəmhen kin tri kilometa.   **11:20:** Luk 10:38-42   **11:24:** Dan 12:2; Jon 5:28,29; 6:39,40; Wok 24:15

²⁵ Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Yo e, yo nuknei nimragh-minien ye nimhəyen. Kini Yo e, yo nuknei nimraghien. Narmamə yamə mine kashatətə irak, nar apnapig tukmə khamhə, mərig tukasəkeikei mhamragh min. ²⁶ Kini narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien irak kini masarə hanə, tukhapəh nhamhə-əgkəpien tuk nipig kirik. ?Nakamni nəfrakisien ye kafak nəgkiarieren uə nikam?”

²⁷ Kini Mata rini-pən tukun mimə, “Əwəh, Yermaru. Yakamni nəfrakisien iram mə Ik Kristo, Ji Kughen. Ik e, yermamə yame profet minə kimnamhani kupan mə takuə ye tokrei tanə.”

Yesu rimnasək tuk Lasaros

²⁸ Mata rimini-ta nəgkiarieren ai, mivən mokrən kin naorahini Meri rikir ta miravən iriu pisin, mini-pən tukun mimə, “Meri, Yhajoun ruauə, morkeikei mə tukrəm ik.” ²⁹ Meri rərig, mərəer aihuaa əmə, mivən mə tukrəm Yesu. ³⁰⁻³¹ Kini nipig nəmə Isrel yamə mine kimnasəkwətə ime Meri, mhavəh-si haktə nərigien kafan, kimisəm Meri ramərer aihuaa əmə imə mamtərhav, khakwasig kin. Rikirie raməsik mə ramvən apa suranə mə tukrasək.

Yesu ripəh hanə nivəniyen ye rukwanu a; In raməmır hanə aikin Mata rimavən məm In ikin. ³² Kini Meri ritərhav mivən məm Yesu, meiwaiyu mənimkur-pən ye nihun, mimə, “Yermaru. To nakpiamarə kitasir, to kafak kakə ripipəh nimhəyen.”

³³ Yesu rəm pian a mine narmamə yamə mine kisarə iriə min misasək, rikin rəmhə pik. ³⁴ Kini raiyoh-pən əriə mə, “?Nimnhanim hiə kwən en?” ³⁵ Məkneikin mamasək.

³⁶ Kini nəmə Isrel tiksın khamə, “Səm-ru. Kwən e rimnorkeikei pik kwən a kupan.”

³⁷ Mərig tiksın kimnhani mhamə, “Kwən e In e kupan rimnor huvə yimrin pis kirik. ?Rhawor e ripəh nini-əhuyen Lasaros mə tukripəh nimhəyen?”

Yesu rimivəh miragh Lasaros

³⁸ Yesu rimnərig rahas pik tuk Lasaros. Kini mivən apa ye suranə. Kwənmhan yame kimirəhu ikin ye nipəg kapier, yame kimisisigin kin kapier. ³⁹ Kini Yesu rimə, “Səsua-ta ru kin kapier.”

Mərig Mata e nowin Lasaros rimini-pən tukun mimə, “Yermaru. In rinapien ta. Kimiserkwaig ta kin rivəh nipig kuas.”

⁴⁰ Mərig Yesu rimini-pən tukun mimə, “?Rhawor? ?Naknərukın ta mə yakməni-pre tuk ik mə tukmə nakhatətə irak, takəm nəsaninien ehuə kape Kughen, uə?” ⁴¹ Məkneikin, kisəsua ta kin kapier. Kini Yesu rivaag faktə mimə, “Tata. Yakamni vi vi ik meinai nimnərig kafak nəhuakien. ⁴² Kini yakirkun mə nipig m-fam, nakamərig Yo. Mərig yakaməgkiar məkneikin mə narmamə yamə mine kasərer rarkurao irak tukhani nəfrakisien mə nimnher-pə kin Yo.” ⁴³ Yesu rini-ta nəgkiarieren a, mokrən apomh mimə, “!Lasaros! Ərer mitərhav-pə.” ⁴⁴ Kini yermamə mhə ai rimnhekimter, mipik neipən yame kimnhatuapis kapən kapə kin, meriaji nipran mine yamə mine kimnərkis nihun kin, məriwək mitərhav-pə.

Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Havəhsi-ta neipən kape yermamə mhə, pəh ramvən yerkwanu.”

Nəmə Isrel kasarhakın swatuk tuk nhopniyen Yesu

(Mat 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

⁴⁵ Nəmə Isrel khapsaah yamə mine kimnisarə iriə Meri masəm nar yame Yesu rimnor kini kishatətə iran. ⁴⁶ Mərig iriə tiksın kimnhavən misəm

Farisi minə, mhani-ərhav-pən fam narimnar yame Yesu rimnor kimi əriə.
⁴⁷ Məkneikin, Farisi minə mine jif pris minə kimisofugin ye kaonsel kapəriə.
 Mhamə, “?Tukshawor iran mine kwən e? Rinamor nimtətien ripsaah. ⁴⁸ To
 khapəh əmə ramor əmə məknakin, kini narmamə m-fam tukshatətə iran.
 Kini nəmə Rom tukhauə misoriah kapətawə nimə e Nimə Ehuə kape Kughen,
 mhavəhsi-ta kwənmhaan kapətawə tuk ətawə.”

⁴⁹ Kini iriə kirik, nhagin e Kaeafas, in ramor wok kape hae pris ye newk a.
 Rimini mimə, “!Nakseinein əgkap nar! ⁵⁰ Rhuvə əmə tuk əmiə mə yermamə
 kwənkwan kirikianə əmə tukrimhə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame
 narmamə ye kantri piəpiə tukhamhə.”

⁵¹ (Ramni nəgkiarien a, mərig pəh nien mə nərigien kafan. Mərig in ramni-
 ərhav nəgkiarien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, meinai in ramor wok
 kape hae pris ye newk a. Kini in ramni mə Yesu tukrimhə tuk nivəh-
 miraghien nəmə Isrel. ⁵² Mərig pa rimə tukrimhə əmə tuk nəmə Isrel mərig
 tukrimhə tuk ji Kughen yamə mine kisarə rarkuraə ye tanimtanə, mamor əriə
 kamhauə kirikianə.) ⁵³ Ror məkneikin, ye nipig a, nəmehuə kape nəmə Isrel
 kimnharai mhun mhamə tukshopni In. ⁵⁴ Ror məkneikin, ririkakun ye nipig
 a, Yesu ripəh nəriwəkien ye nimri nəmə Isrel. Map aikin a, mivən ye taon kirik,
 nhagin e Efrem. Taon a in ipakə əmə tuk tipəvsik. Kini In mamarə aikin iriə
 kafan narmamə minə.

Narmamə kape Yesu kimisor apnəpeinə ye lafet kape Pasova

⁵⁵ Rinamuə ipakə tuk nipig kape lafet kape nəmə Isrel kamni kimə Pasova.
 Kini narmamə khapsaah khasi-pən ikin pisin pisin minə mhauə Jerusalem
 mhamə tursor narimnar minə pəh mishawən ye nimri Kughen, mipihavən
 ye lafet. ⁵⁶ Kini narmamə minə a kimisarha-kin Yesu. Misofugin ye Nimə Ehuə
 kape Kughen, misaiyoh əriə minə mhamə, “?Keinein mə Yesu tukruə ye lafet
 e uə nikam?”

⁵⁷ Mərig ye nipig a, jif pris minə mine Farisi minə kimnhani nəgkiarien kirik
 mə tukmə yermamə kirik rirkun ikin Yesu ramarə ikin, tukraməkeikei muə
 mini-əsah pən tuk əriə, pəh mobael minə tukhavən mharaptərinkin.

12

Meri rimnəvit-pən senta ye nihu Yesu (Mat 26:6-13; Mak 14:3-9)

¹ Nipig sikis əmə raməmır ai tukpisor lafet kape Pasova. Kini Yesu
 rirerig-pən min Betani a imei Lasaros e yame Yesu rimnor ramragh min ye
 nimhəyen. ² Kini nəmə ikin a kimisor nəviginiyen kirik tuk nivəhsi-pəniyen
 nisaiyen kimi Yesu. Kini Mata rimivəh nəviginiyen muə. Kini Lasaros min
 raməmır aikin iriə Yesu mine, kasəkwətə ye tebol masəvigin. ³ Kini Meri rivəh
 botel ehuə kirik* rukwar kin senta e kamni kimə nad; nimrin rhaktə pik. Kini
 məvit-pən ye nihu Yesu, mivəh nimar nikwənen, mamrai-ta kin. Nəmiəv senta
 rimnapien huvə ye nəkwai nimə minə fam.

⁴ Mərig yermamə kirik kape Yesu, nhagin e Judas Iskariot, kwasig ikin
 ripieighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan, rimini-əhu, mamni
 mimə, ⁵ “Rhuvə pik mə to in ror salem əmə kin; mirkun nivəhyen mane ehuə
 kin tuk nivəhsi-pəniyen kimi yavən has minə. Senta e nimrin rəmhen kin tri
 hundred taosen vatu.”† ⁶ In ramni məknakin, mərig pa rimə rikin rehuə tuk

11:50: Jon 18:14   **11:52:** Aes 49:6; Jon 10:16   **11:55:** Eks 12:13,23,27   **12:2:** Luk 10:38-42

* **12:3:** Nəgkiarien kpae Gris ramni “lepta,” rəmhen kin haf lita.   **12:3:** Mak 14:3   † **12:5:**
 Nəgkiarien kape Gris ramni tri hundred dinari.

yavən has minə. Mərig ramni əmə meinai in yəkrəh. In ramərer tuk nīp kapəriə, kini nīpīg kirik in raməkrəh kin.

⁷ Mərig Yesu rīmə, “!Ei! Hapəh pian en. Piraovın e ravi-təgpən senta ye nīprak mamor apnəpenə ye nīprak mə tukrihuvə ye nīpīg yame tuknim Yo. ⁸ Yavən has minə tukasəmīr kimiə miriə nīpīg fam. Mərig Yo jakpəh nəmīrien kitawə-m kimiə nīpīg fam.”

Jif pris minə kasarha kin swatuk tuk nhopniyen Lasaros

⁹ Ye nīpīg a, nəmə Isrel khapsaah kimisərig mə Yesu ramarə Betani, kini kinəmhavən tukun. Mərig pa rīmə kimnhavən mə tuksəm əmə Yesu, mərig kimnhavən min mə tuksəm-ru Lasaros e yame rīmamhə mərig Yesu rīmnor in ramragh min. ¹⁰ Məkneikin, jif pris minə kimnharai mhun mə tukshopni min Lasaros, ¹¹ meinai nəmə Isrel khapsaah kimisəm Lasaros ramragh min, kimishatətə ye Yesu, mhaukreikin-pən nimeitairiə kimi jif pris minə.

*Yesu rīmavən Jerusalem mor əpu mə in king
(Mat 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)*

¹² Kəni rikwamer kin, narmamə khapsaah kimnhauə Jerusalem mhamə tuksor lafet kape Pasova. Kini misərig mə Yesu raməriwək mamuə ipakə tuk taon. ¹³ Məkneikin iriə khatərhav ye taon a, mhapik nīmar nəmīr mhavən mə tuksəm Yesu. Masokrən apomh mhamə,
“!Səgnəgin Kughen!”[‡]

“!Pəh kivəhsi-haktə Kwən en ramuə ye nhag Yermaru!” (Sam 118:26)
“!Pəh kivəhsi-haktə king kape nəmə Isrel!”

¹⁴ Kini Yesu rīmnəm kwaji dongki kirik, məkwətə-pən iran mamvən. Nar e raməri-pən profesi kirik yame ramni mə,

¹⁵ “Nīpian Saeon. § Hapəh nhaginien.

Səm-ru kapəmiə king ruauə tuk əmiə, maməsua ye dongki.

Maməsua ye ji dongki mamuə.”

(Sef 3:14; Sek 9:9)

¹⁶ Ye nīpīg a, narmamə kape Yesu minə kimiseinein nīprai nar a. Mərig kwasig ikin, nīpīg Yesu rīmimragh min ye nīmhayen, kini Kughen rīmnor əpu nehuəyen kape Yesu, kini rikiriə rīpiəsik mə Nəkwəkwə kape Kughen rīmnəvsao kin narīmnar yame tukripitərhav-pə ye nīmraghien kape Yesu. Kini narmamə kimisor narīmnar minə a, ror nəgkiarien kape Kughen ruauə minor nəfrakisien kin.

¹⁷ Kupan, nīpīg Yesu rīmnokrən kin Lasaros, kini Lasaros rhekimter ye nəpəg kapiet mītərhav-pə ye nīmri narmamə khapsaah. Kini ai, iriə kimnhatərhav misərer-ərhav mamhani-ərhav nar a yame Yesu rīmnor. ¹⁸ Əmə məkneikin, narmamə khapsaah kimisərig nəgkiarien mə In rīmnor nīmtətien a, kini khauə masəm Yesu aikin a. ¹⁹ Kini Farisi minə kimnhani-pən tuk əriə minə mhamə, “Səm-ru. Kitawə kiseinein nhani-əhuyen kwən a. ! Taktakun ai, narmamə m-fam ye tanīmtanə kinamhawasig kin In!”

Nəmə Gris tiksın kimisorkeikei mə tuksəm-ru Yesu

²⁰ Kini nīpīg narmamə kimnhavən Jerusalem mə tuksəhuak ye nīpīg kape lafet e, kini nəmə Gris tiksın kimnhavən min mə tuksəhuak. ²¹ Mhavən misəm Filip e yemə Betsaeda, yerkwanu kirik apa Galili. Mhani-pən tukun mhamə, “Yemehuə. Yaksorkeikei mə jaksəm Yesu.” ²² Kini Filip rərer mivən, mīni-əsaah-pən tuk Andru, kini iriu kimiravən mīrəni-əsaah-pən tuk Yesu.

12:8: Dut 15:11   **12:9:** Jon 11:43,44   ‡ **12:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Hosana.” Nīpran ramni mə, “Vəh mīragh əmawə,” uə, “Səgnəgin Kughen.”   **12:13:** Jon 1:49   § **12:15:** Nīpian Saeon uə ji nəmə Saeon, nīpran ramni nīpiraovın yamə mine kisarə apa Jerusalem.

²³ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, Yo, Ji Yermamə, kafak nīpīg ruauə ta, mə Kughen tukror əpu kafak nehuəyen. ²⁴ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukaməkeikei kinim-pən kweru nai ye nimoptanə. To kipipəh ninim-pənien ye nimoptanə, to rīpipəh nurəyen mhaktə mamor kwənkwan khapsaah. Mərig tukmə kinim-pən ye nimoptanə, tukraməkeikei murə mamor kwənkwan rīpsaah. ²⁵ Yermamə yame ramətərig pik tuk kafan nīmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei məpkərhav iran. Mərig yermamə yame rīkin rīpəh nəsik-pikien kafan nīmraghien kape tokrei tanə, in tukraməkeikei mamraptəəkīn huvə nīmraghien kafan kape rerin. ²⁶ Yermamə yame rorkeikei mə tukror wok kafak, in tukraməkeikei mikwasīg kīn Yo. İkin pukaa yakamvən ikin, kimru min. Kini Rīmīk Kughen tukrīsiai yor wok kafak mīnə.”

Yesu raməgkiar ye nīmhayen kafan

²⁷ Kini Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Taktakun ai, rīkik rəmhə pik. ? Mərig jakhawor pən iran mīnə? To yakpəh nīni-pənien tuk kafak Tatə mīmə, ‘Takvəhsi-ta nəmhəyen yame ramuə tuk Yo.’ Nīkam, to yakpəh nīniyen məknakin meinai narīmnar mīnə a, yakmauə tukun.” ²⁸ Kini In maməhuak mīmə, “Tatə, vəh-si haktə atuk nhagīm.”

Məkneikīn nəgkiarīen kīrik rīsī-pən ye rao ye neai mamni mīmə, “Yo yakwərəhsi-haktə ta nhagīk, kīni taktakun ai, jakrəh-si haktə mīnə.”

²⁹ Kini narmamə yamə mīnə kīmnasərer ipakə tukun kīmīsərig nəgkiarīen a, kīni iriə tiksin khamə, “!Eh! ?Naha e? ?Karuəruə kīrik, uə?”

Mərig tiksin khamə, “Nīkam. Agelo kīrik raməgkiar kīmin.”

³⁰ Mərig Yesu rini-pən tuk əriə mīmə, “Nəgkiarīen ramsī-pən ye rao ye neai pəh nien mə kafak; mərig kapəmiə, tukrasitu irəmiə. ³¹ Taktakun ai rīmnor nīpīg yame Kughen tukrəkīr narmamə ye tanīmtanə. Kini taktakun ai, in tukrīvəh-si-əhu əgkap nəsanīnien kape Setan e yame ramarmaru ye tokrei tanə. ³² Nīpīg tukaməsik haktə Yo, kīni yakvi-pə narmamə m-fam tukhauə tuk Yo.” ³³ In raməgkiar məknakin kīmi əriə mamhajoun mə tukshawor-pən iran mīnə mīshopni In.

³⁴ Kini narmamə khani-pən tukun mhamə, “Kīmawə yakwəsərig ta ye loa kapətawə mə Kristo tukraməkeikei mamarə kitawə min kape rerin. ?Mərig rhawor e nakamni mə narmamə tukasəkeikei mīsəsik haktə Ji Yermamə? ? Nəgkiarīen e ‘Ji Yermamə,’ nīpran ramni mə naha?”

³⁵ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nīkakien e, ramarə tuk əmiə kape nīpīg kwakwə əmə. Kini nīpīg nīkakien tukraməmīr tuk əmiə, taksəriwək iran. Tamə, nəpīgnəpien ruvrīg əpīs əmiə. Kini narmamə yamə mīnə kasəriwək ye nəpīgnəpien, kaseinein ikin kamhavən ikin. ³⁶ Nīpīg nīkakien tukraməmīr tuk əmiə, kīmīə taksəkeikei mīshatətə ye nīkakien, mə kīmīə takharkun nhauəyen kwajikovə mīnə kape nīkakien.”

Nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

Yesu rīmīni-ta nəgkiarīen a, kīni map-ta irəriə, mīvən merkwaig. ³⁷ Nar apnapīg mə In rīmnor ta nīmətīen rīpsaah ye nīmri nəmə Isrel, mərig khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. ³⁸ Nar a rītərhav-pə ror Nəgkiarīen kape profet Aesaea kupan ruauə mīnor nəfrakisien kīn, yame ramni mīmə,

12:24: 1 Korin 15:36   **12:25:** Mat 10:39; 16:25; Mak 8:34-38; Luk 14:26; 17:33; 2 Korin 5:14-15

12:26: Mat 10:38; Luk 14:27; Jon 14:3; 17:24   **12:27:** Mat 26:38,39; Jon 11:33,38; 13:21   **12:30:**

Eks 19:9; Jon 11:42   **12:31:** Mat 4:8-9; Jon 14:30; 16:11; 2 Korin 4:4; Efes 2:2, 6:12   **12:32:** Jon 3:14;

6:44; 8:28   **12:33:** Fil 2:8-9; 1 Tim 3:16; Hib 1:3   **12:36:** Mat 5:14; Efes 5:8-9; 1 Tes 5:5

“Ah. Yermaru. Narmamə kwatiksın əmə kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.

Nar apnapig mə nakamor nımtätien ye nəsaninien kafam, mərig to khapəh nhaniyen nəfrakisien iram.” *(Aes 53:1)*

³⁹ Kini iriə to khapəh nhaniyen nəfrakisien iran rəri-pən nəgkiarien yame Aesea ruini-ta kupan mimə,

⁴⁰ “Kughen rımnor əriə mə nımririə tukripis.

To nımririə rıpipəh nıpsien, to iriə kipsisəm, mıpiharkun.

Kini In rımnor rikiriə rıpəh narəyen.

To rikiriə rıpiarə, to kipsisarar ye nərigien kapəriə, kini mışhatətə iran, kini rıpor nımraghien kapəriə rıpihuvə mın.” *(Aes 6:10)*

⁴¹ Profet Aesea kupan rımnaməgkiar mamni məknakin meinai in rımnəm nəsaninien kape Yesu, maməvsao kin.

⁴² Kini mərig, ye nıpig a, nəmehuə mınə rıpsaah kwənmopin, iriə mın kimışhatətə ye Yesu. Mərig iriə kimnhapəh nhani-ərhavyen mə kwəshatətə iran, meinai kimnhagin kin Farisi mınə, mə tamə kisher ye rhav kin əriə ye nımə kape nofuginien, ⁴³ meinai nəmehuə mınə a kimisorkeikei pik mə narmamə tukhavəh-si haktə əriə, rapita yame kisorkeikei mə Kughen rıkin tukragien tuk əriə.

Nıpig Kwasig tukruə, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu

⁴⁴ Kini Yesu rokr-apomh mimə, “Narmamə yamə mine kishatətə irak, pəh nien mə kishatətə pisin əmə irak, mərig kishatətə mın ye Kughen yame rımnher-pə kin Yo. ⁴⁵ Kini narmamə yamə mine kasəm Yo, pəh nien mə kasəm əmə Yo, mərig kasəm mın Kughen yame rımnher-pə kin Yo. ⁴⁶ Yo e nıkakien. Yakmauə ye tokrei tanə e mə narmamə yamə mine kishatətə irak tukhapəh nisarəyen ye nəpignəpien. ⁴⁷ Narmamə yamə mine kasərig kafak nəgkiarien, mhapəh nisorien, to yakpəh nini-ərhavyen kapəriə narpinien, meinai pəh nien mə yakmauə ye tokrei tanə e mə jakni-ərhav narpinien kape narmamə. Mərig yakmauə mə jakvəh miragh əriə. ⁴⁸ Mərig Yermamə kirik aikin yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kamhaukreikin-pən nımeitairiə kimi Yo, mhapəh nhavəhyen kafak nəgkiarien. Tuk nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə, meinai kimisəpəh nəgkiarien yame yimini-pən tuk əriə. ⁴⁹ Meinai nəgkiarien yame yakamni, pəh nien mə kafak pisin əmə, mərig Tata Kughen yame rımnher-pə kimi Yo, In rımini-pə tuk Yo mə jakaməkeikei mını məknakin. ⁵⁰ Kini Yo yakwırkun ta mə nəgkiarien kafan rirkun nıvi-pəniyen narmamə ye nımraghien rerin. Ror pən, nəgkiarien yamə mine yakamni, Tata Kughen ravəhsi-pə kimi Yo, kini yakamni.”

13

Yesu rırneiwaiyu rəmhen kin yor wok kirik, məkwi nihu narmamə kafan mınə kin nu

¹ Rınor nıpig atuatuk kape nəmə Isrel tuk norien lafet kape Pasova. Kini Yesu ruirkun mə kafan nıpig ruauə ta mə tukrəpəh kafan nımraghien ye tokrei tanə mivən mamarə iriu Rınni Kughen. Nıpig m-fam In rorkeikei pik kafan narmamə yamə mine kisarə ye tokrei tanə, kini mərig taktakun ai in ramhajoun norkeikeiyen mınə fam kafan kimi əriə. ² Rınamenaiyu, kini Yesu mine kafan narmamə mınə kinasəvigin. Kini Setan rınivəhsi-pən

12:45: Jon 14:8-9

12:46: Jon 1:4

12:47: Jon 3:17

12:48: Jon 5:45

12:49: Jon 14:31

13:1: Jon 16:28

vəh-si-pən ta kimi Judas ji Saemon Iskariot, mə tukreighaan-pən kin Yesu ye kwermi tikmir minə kafan. ³ Yesu rimirkun mə Tata Kughen rimnərəhu-pən ta narimnar fam ye kwermi, kini muirkun min mə In rimasi-pən ye Kughen, kini tukripirerig-pən min tuk Kughen. ⁴ Məkneikin, rhekimter, mirəhsi-ta kafan kot, kini mətəut kin neipən kirik. ⁵ Kini mirəh besin kirik, miruk-pən nu iran. Kini mivən mokwi nihu kafan kin narmamə minə. Məspir nihuriə kin neipən yame rimnətəut kin.

⁶ Mor məknakin, mivən meriaji-pən Saemon Pita, kini Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. ?Rhawor? Ripəh nəmhenien mə Ik takəkwi nihuk kin nu.”

⁷ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Ik nakpəh nirkunien niprai nar e yakamor ai taktakun. Mərig tuk nipig kirik, takpirkun nipran.”

⁸ Kini Pita ramni-əhu In mimə, “Nikam. To nakpəh nəkwi-əfrakisien nihuk tuk nipig kirik.”

Mərig Yesu rimə, “To yakpipəh nəkwiyen nihum, ik nakpəh nuəyen kafak yermamə.”

⁹ Kini Saemon Pita rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Tukmə ror məkneikin, kini takpəh nəkwi-əməyen nihuk, mərig əkwi min kapək kapə mine kwermik.”

¹⁰ Mərig Yesu rini-pən tukun mimə, “Nikam. Narmamə yamə mine kwəsar ta, kwəshawən. To khapəh nisar-min-ien. Mərig Yo jakaməkeikei məkwi əmə nihum. Kimiə nakwəshawən ta. Mərig pəh nien mə kimiə fam. ¹¹ Yesu ruirkun mə iriə pa nhagin tukreighaan-pən kin in ye kwermi tikmir minə kafan. Ror pən, In rimini mimə, “Pəh nien mə kimiə fam nakwəshawən.”

¹² Kini Yesu rimnəkwi fam əriə, mivən mivəh-si-pən kafan kot, mivən məkwətə-pən ye kwənmhaan yame rinamkwətə-pən ikin. Mamaiyoh əriə mimə, “?Kimiə nakharkun niprai nar e yimnor irəmiə ai taktakun uə? ¹³ Kimiə naksokrən kin Yo mə Yhajoun mine Yermaru, kini ratuatuk. Meinai nəfrakisien mə Yo Yhajoun kapəmiə mine kapəmiə Yermaru. ¹⁴ Meinai nar apnapig Yo e kapəmiə Yermaru mine Yhajoun kapəmiə, mərig yimnəkwi nihumiə, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə min takasəkeikei masəkwi nihumiə minə. ¹⁵ Yo yimnor mhajoun əmiə kin, mə takasor əmə norien kirikianə əmə irəmiə minə. ¹⁶ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə yorwok kirik to ripəh nehuəyen rapita kafan yemehuə; kini yermamə yame ravəh nəgkiarien mameriwək to ripəh napitayen yermamə yame ravəhsi-pən nəgkiarien kimin. ¹⁷ Taktakun ai, kimiə nakwənharkun huvə nar e. Ror pən, tukmə nakasor məkneikin irəmiə minə, Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə.

¹⁸ “Mərig pa rimə yakamni əmiə m-fam. Yakirkun əmiə mə ni-pa minə e yakmirpen əriə. Mərig nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin yame ramni mə,

“ ‘Yermamə yame jakwən kwis bred kimru min,

in tukrukreikin-pə nimeitaan kimi Yo, muə tikmir kafak.’ (Sam 41:9)

¹⁹ Yakamni-pre tuk əmiə, mə narimnar minə e ripəh hanə nitərhav-pəyen; mərig nipig tukmə khatərhav-pə, takhani nəfrakisien irak, mə Yo e Kristo.

²⁰ “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə yakher-pən kin yermamə kirik tuk nəvsaoyen kin kafak nəgkiarien kimi narmamə, kini narmamə rikiriə ragien tukun, rəmhen əmə kin yame rikiriə ramagien tuk Yo. Kini tukmə narmamə rikiriə ragien tuk Yo, rəmhen əmə kin yame rikiriə ragien tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo.”

Yesu rimiini-ərhav mə Judas tukreighaan-pən kın in ye kwermi tikmir minə kafan

(Mat 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

²¹ Nipig Yesu rimiini nəgkiarinen a, rikin rəmha, kını In mımə, “Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə kimiə kirik irətawə tukreighaan-pən kın Yo ye kwermi tikmir minə kafak.”

²² Kını kafan narmamə minə kisarha-pən misəm əriə minə. Rikiria raməsik mə, “?Ramni pa?” ²³ Kını iriə kirik, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwətə ipakə əmə tukun. ²⁴ Kını Saemon Pita rəsiwən-apsapis-pən kimin mımə, “Aiyoh-pən-ru In mə pa nhagin e ramni.”

²⁵ Kını kwən a rımneiwayu-pən ipakə tuk Yesu maiyoh In mımə, “Yermaru. ?Pa e nhagin?”

²⁶ Kını Yesu rımə, “Kwən a in e yame jakakapir bred meires ye sup mivəh-si-pən kimin.” Məkneikin In rəkapir bred, meires ye sup, mivəh-si-pən kimi Judas, ji Saemon Iskariot. ²⁷ Kını Judas rıvəh bred ai. Məkneikin Setan rıvən yerkin.

Kını Yesu rimiini-pən tukun mımə, “Nar e nakmə takor, yuvən aihuaa əmə mor.” ²⁸ Mərig narmamə minə kape Yesu kisəkwətə rarkurao ye tebol masəvigin, kimnhapəh nharkunien nıprai nəgkiarinen kape Yesu. ²⁹ Judas, in ramərer tuk nıtip kapəriə, kını iriə tiksın, rikiriə rəsik mə Yesu rimiini-pən tukun mə tukrivən mivəh nımri nəviginien kirik nəriə kape lafet, uə mə tukrivən mivəh-si-pən mane tiksın kimi yavən has minə. ³⁰ Rınəpignəp ta. Kını nipig Judas rıvəh bred, kını mərer, mıtərhav.

Yesu rimiini nəgkiarinen vi kirik mə tuksor

³¹ Judas ruatərhav, kını Yesu rımə, “Taktakun ai, Kughen tukrivəh-si-haktə nhagik e Ji Yermamə. Kını Yo, Ji Yermamə, yakvəh-si-haktə nhag Kughen. ³² Mərig nipig Yo, Ji Yermamə, jakor əpu nehuəyen kape Kughen, kını Kughen pisin əmə tukror əpu atuk nehuəyen kafak. Kını In tukror aihuaa əmə.

³³ “Kafak kwajikovə minə, kitawə to khapəh nisəmır kwisien ror tu. Kını kimiə takpisarha-kın Yo. Mərig Yo yakamni-pre nəgkiarinen kirikianə əmə kimi əmiə yame yakwəni-pən ta tuk nəmehuə kape nəmə Isrel, mımə, ‘İkin yakamvən ikin, kimiə to nakhapəh nhavəniyen ikin.’

³⁴ “Yakaməruhu-pre natuakəmien vi kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. Yımnorkeikei əmiə, kını ye norien kirikianə əmə mın, kimiə takasəkeikei misorkeikei əmiə minə. ³⁵ Kını tukmə naksorkeikei məknakin əmiə minə, narmamə mifam tukharkun mə kimiə kafak narmamə minə.”

Yesu rimiini-ərhav mə Pita tukripini mə in reinein Yesu

(Mat 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

³⁶ Kını Saemon Pita rımnaiyoh In mımə, “Yermaru. ?Nakmə takvən hiə?”

Kını Yesu rini-pən tukun mə, “Ik to nakpəh nıkwəsıgien kın Yo ai taktakun, kiravən ikin yakamvən ikin. Mərig tuk nipig kirik, nakpivən.”

³⁷ Kını Pita raiyoh-pən mımə, “Yermaru. ?Jakpəh nıkwəsıgien kın ik tuk naha? Yakmə jakıkwəsıg kın Ik nar apnapig tukmə kimə tukhopni Ik, tukhopni kwis ərau.”

³⁸ Mərig Yesu rimiini-pən tukun mımə, “?Ik nakmə takıkwəsıg kın Yo nar apnapig tukmə kimə tukhopni kwis ərau? Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, man tukripəh nəkakə-hanəyen, ik takni m-kisisər mə nakeinein Yo.”

14

Yesu In swatuk tuk nivænien tuk Tatə Kughen

¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Rikimiə tukripəh nəmhayen. Shatətə ye Kughen, mīshatətə mīn irak. ² Ye nimə kape Tatə kafak, kwənmhaan ripsaah. To rīpipəh norien məknakin, to yawəni-əsaah pre ta iran tuk əmiə. Taktakun ai, yakamvən aikin tuk nor-əpnəpənəyen ye kwənmhaan kapəmiə. ³ Meinai jakvən mor apnəpeinə ta ye kwənmhaan kapəmiə, kini mīrerig-pə mīn mīkir əmiə, khavən misarə kitawə-m kimia, mə kimia takasarə aikin yakamarə ikin. ⁴ Ikin a yakamvən ikin, kimia nakwənharkun ta swatuk yame ramvən ikin.”

⁵ Mərig Tomas rini-pən tukun mə, “Yermaru, kimawə yakseinein aikin nakamvən ikin. ?Jakshawor-pən iran mīne mharkun swatuk yame ramvən apaikin?”

⁶ Kini Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yo e, yo swatuk. Kini Yo e, nuknei nəfrakisien, kini Yo e nuknei nīmraghien. Yermamə yame rīpəh nuəyen tuk Yo to rīpəh nivænien tuk Rīmīk. ⁷ Tukmə nakharkun Yo, nakharkun mīn Rīmīk. Ror pən, rīrikakun ai taktakun, nakwənharkun ta In, mīsəm ta In.”

⁸ Kini Filip rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Hajoun-ru Tata Kughen kimi əmawə. In əmə a kimawə yaksorkeikei.”

⁹ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Filip, Yo yimnarə pawk kitawə-m kimia rapomh. ?Mərig ik nakeinein hanə Yo uə? Yermamə yame raməm Yo, raməm mīn Tatə Kughen. ?Rhawor e ik nakamni mə jakhajoun Tata Kughen kimi əmiə? ¹⁰ ?Nakamni nəfrakisien irak mə nīmraghien kafak, ramarə iriu Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan ramarə irak? Nəgkiarien e yakamni, pəh nien mə kafak əmə. Nīpig m-fam, Tatə Kughen ramarə irak, mamor wok ye nīmraghien kafak. ¹¹ Hani nəfrakisien irak mə nīmraghien kafak raməmīr ye Tatə Kughen, kini nīmraghien kafan raməmīr irak. Mərig tukmə nakhapəh nishatətəyen irak məknenkin, takhani nəfrakisien irak tuk nīmətətien yamə mīne yakamor. ¹² Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien irak, iriə tukasor narimnar yamə mīne Yo yakamor. Nəfrakisien mə iriə tuksor nīmətətien ripsaah rapita yame Yo yakamor, meinai Yo yaknəpəh tokrei tanə e, mīnamrerig-pən tuk Tatə Kughen. ¹³ Yo Ji Kughen, kini tukmə naksaiyoh Kughen kin naha nhagin ye nhagik, Yo jakaməkeikei mor, mə wok e kafak - Yo kwajikovə kape Kughen - tukrivəhsi-haktə nhag Tatə Kughen. ¹⁴ Kini tukmə naksaiyoh Yo kin nar kirik ye nhagik, jakaməkeikei mor.”

Yesu ruini ta mə Nanmīn kape Kughen tukreiwaiyu-pə

¹⁵ Kini Yesu rīmnəgkiar mīrpīn nəgkiarien kafan mīmə, “Tukmə kimia naksorkeikei Yo, takasəkeikei masor nəgkiarien kafak. ¹⁶ Kini Yo, jakaiyoh Tatə Kughen mə In tukrher-pre kin Yasitu mīn kirik rurə tuk əmiə. Kini In tukramarə rerin kimia min. ¹⁷ Yasitu a in Nanmīn kape Nəfrakisien. Narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nhavəhyen In yerkiria, meinai iriə khapəh nisəmien In, maseinein In. Mərig kimia nakwənharkun ta In, meinai In ramarə kimia min. Kini In tukraməmīr yerkimia kape nīpig m-fam.

¹⁸ “Nīpig Yo jaktərhav, to yakpəh nəpəhyen əmiə naksarə pīsīn əmə, rəmhen kin kwajikovə yame khamhə tan kin. Yo jakpirerig-pə mīn tuk əmiə. ¹⁹ Pəh

14:1: Sam 4:5   **14:2:** Hib 11:16   **14:3:** Jon 12:26; 1 Tes 4:16-17; 2 Korin 5:8, Fil 1:23   **14:6:** Jon 1:4; 6:35; 10:9; Wok 4:12; Hib 10:20   **14:7:** Jon 1:18; 1 Jon 2:23   **14:8:** Eks 33:18   **14:9:** Aes 9:6; Jon 1:14,18; 10:30; 12:44-45; 13:20; 2 Korin 4:4; Fil 2:6; Kol 1:15; Hib 1:3   **14:10:** Jon 14:20; 10:38; 17:21   **14:12:** Luk 10:17   **14:13:** Mat 7:7   **14:15:** Dut 11:13; Jon 13:34, 1 Jon 2:3-5,24; 5:3; 2 Jon 6   **14:16:** Jon 14:26; 15:26; 16:7   **14:17:** Jon 15:26; 16:13; 1 Korin 2:14; 1 Jon 4:6; 5:6

nien mə tuktu, narmamə kape tokrei tanə tukhapəh nisəm-minien Yo. Mərig kimiə takasəm Yo kape nipiğ m-fam. Yo jakamragh min ye nimhəyen kafak, kini kimiə min takhamragh min ye nimhəyen kapəmiə. ²⁰ Ye nipiğ kape narimnar minə e, kimiə takharkun mə nimraghien kafak raməmır ye Tatə Kughen. Kini nimraghien kapəmiə raməmır irak, kini nimraghien kafak raməmır irəmiə.

²¹ “Yermamə yame ravəhs-huvə nəgkiarieren kafak, kini mamor, norien a ramhajoun pən mə in rorkeikei Yo. Kini yermamə yame rorkeikei Yo, Tatə Kughen rorkeikei min in. Kini Yo min jakorkeikei in. Mor əpu yo kimin, mə in tukrirkun huvə Yo.”

²² Məkneikin, Judas e (pəh nien mə Judas Iskariot, mərig nifnagni kirik), rimnaiyoh In mīmə, “Yermaru. ?Nakhawor mor əpu əmə lk kimi əmawə, kini mipəh nor-əpu-yen lk kimi narmamə m-fam ye tokrei tanə?”

²³ Mərig Yesu rini-pən tukun mīmə, “Yermamə yame rorkeikei Yo, in tukraməkeikei mamor kafak nəgkiarieren. Kini Kafak Tatə tukrorkeikei in. Kini kimru kafak Tatə, jakrauə mwarə kimasir min. ²⁴ Yermamə yame rīpəh norkeikeiyen Yo, in to rīpəh norien nəgkiarieren kafak. Nəgkiarieren yamə mine nimisərig yakamni, pəh nien mə yakamni atuk əmə. Mərig yimivəh nəgkiarieren minə a tuk kafak Tatə yame rimnher-pə kin Yo yakuə. ²⁵ Yo yakamni-ərhav-pre nəgkiarieren mine kimi əmiə ye nipiğ kitawə-m kimiə. ²⁶ Mərig Nanmin kape Kughen yame in Yasitu, yame Tatə Kughen tukrher-pre kin ye nhagik, In tukrhajoun əmiə kin narimnar minə fam. Kini mor əmiə mə rikimiə tukraməsik narimnar yame yakamni-pre tuk əmiə, mə takhapəh nisəru-kinien. ²⁷ Pəh nien mə tuktu, yakəpəh əmiə, kini mərəhu-pre nəmərinuyen kafak ramarə tuk əmiə. Kini nəmərinuyen e yame jakvəhsi-pre kimi əmiə, ror pisin ye nəmərinuyen yame narmamə kape tokrei tanə kasərəhu. Rikimiə tukrīpəh nəpouyen, mhəpəh nhaginien. ²⁸ Kimiə nakwəsərig ta nəgkiarieren kafak yame yimini-pre tuk əmiə mīmə, ‘Yo jakpiəpəh əmiə, kwasig ikin, mipirerig-pə min tuk əmiə.’ Tukmə naksorkeikei əfrakis Yo, rikimiə tukragien əmə mə taksəm Yo yakamvən tuk kafak Tatə, meinai In yerpriğ rapita Yo. ²⁹ Yo yakwəni-pre ta narimnar minə e tuk əmiə ai taktakun, yamə mine tukpihatərhav-pə, mə nipiğ tukhauə misor nəfrakisien kin, kimiə takhani nəfrakisien irak. ³⁰ To yakpəh nəgkiar-pikien kitawə-m kimiə, meinai Setan e yermaru kape tokrei tanə rinamuə. Nəsaninien kafan rikək tuk napitayen Yo, ³¹ mərig yakamor atuaturəmə nəgkiarieren kape Tatə Kughen, mə narmamə kape tokrei tanə tukharkun mə Yo yakorkeikei In.”

Kini Yesu rimə, “Ita. Pəh kisərer misap eikin e.”

15

Yesu ramni nuhpikinien kin In, mə In rəmhen kin nukne nai

¹ Kini Yesu rimini mīmə, “Yo e nuknei nai əfrakis. Rimik In yəsim. ² Kini kwermi nai minə fam yamə mine khapəh nhakuəyen, In tukrərəru ta əriə. Kini kwermi nai minə fam yamə mine kamhakuə, In tukrəspir əriə mə tukhakuə kin kwənkwairiə ripsaah. ³ Kini kimiə naksəmhen kin kwermi nai. Yakaməspir huvə əmiə kin nəgkiarieren yame yakamni-pre tuk əmiə. ⁴ Səpit-pə irak, kini jakəpit-pre irəmiə. To kwermi nai rīpəh nəpit-pəniyen ye nīpran, to

14:19: Jon 6:57; 16:16   **14:20:** Jon 10:38; 17:21   **14:21:** Jon 16:27; 1 Jon 2:5   **14:22:** Wok 10:41   **14:23:** Esik 37:27-28; Sek 2:10; Efes 3:17; 1 Jon 4:12,16; Rev 21:3   **14:24:** Jon 5:19; 7:16; 8:28; 12:49-50   **14:26:** Jon 15:26; 16:7,13; 1 Jon 2:27   **14:27:** Aes 9:6-7; Luk 2:14; 24:36; Jon 16:33; Rom 5:1; Fil 4:7   **14:30:** Jon 12:31   **14:31:** Jon 10:18; 12:49   **15:1:** Aes 5:1-7; Jon 6:35   **15:2:** Mat 7:20; Gal 5:22-23; Efes 5:8-9; Fil 1:11; Hib 12:5-11   **15:3:** Jon 1:29; 13:10; Efes 5:26

ripəh nikuəyen. Ye norien kirikianə əmə mīn, tukmə nakhapəh nisəpit-pəyen irak, to nīmraghien kapəmiə ripəh norien kwənkwan.

⁵ “Yo e nuknei nai. Kini kimiə rəgrəgin mīnə. Yermamə yame rəpit-pə irak, kini jakəpit-pən iran, nīmraghien kafan tukror kwənkwan ripsaah. Mərig tukmə naksəpəh Yo, to nakhapəh nisorien nar kirik. ⁶ Yermamə yame ripəh nəpit-pəyen irak in rəmhen kin kwermi nai yame kərəru, kamarakikin, ramswiin mīmsiə. Kwermi nai yamə mīne kisor məknakin, kampik, kamarakikin-pən ye nap, kavaan əru. ⁷ Tukmə naksəpit-pə tuk Yo, kini nəgkiarien kafak raməmīr irəmiə, naha nhagin yame kimiə naksorkeikei misaiyoh kin, Kughen tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ⁸ Nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan ripsaah; nar a tukravəh-si haktə nhag Tatə, kini mamhajoun mə kimiə kafak mīnə narmamə.

⁹ “Tatə Kughen In rorkeikei pik Yo. Kini ye norien kirikianə əmə mīn, Yo yakorkeikei əmiə. Haraptəəkīn tīm tīm kafak norkeikeiyen. ¹⁰ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, takamharəh tīm tīm kafak norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame yakamor nəgkiarien kape Tatə Kughen, mamraptəəkīn tīm tīm norkeikeiyen kafan. ¹¹ Yo yimnamni-ərhav-pre nəgkiarien e tuk əmiə mə rikimiə tukragien, rəmhen kin yame Yo, rikik ramagien. Kini rikimiə tukragien magien pik. ¹² Yakamərahū-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə mīnə, rəmhen kin yame Yo yakorkeikei əmiə. ¹³ Yermamə yame rameighan-pən kin kafan nīmraghien mə tukrivəh mīragh in mīnə tiksīn, norkeikeiyen kafan rehuə rapita norkeikeiyen kape narmamə mīnə tiksīn. ¹⁴ Tukmə nakasor kafak nəgkiarien, ramhajoun-pən mə kimiə kafak tiksīn fren mīnə. ¹⁵ To yakpəh nokrən-mīnien kin əmiə mə yorwok mīnə kafak, meinai yorwok ramor əmə wok meinein nərigien kape yamehuə kafan. Mərig taktakun ai, yakamokrən kin əmiə mə kafak mīnə fren, meinai yakamni-ərhav-pre fam nəgkiarien yame Tatə Kughen ramni-pə tuk Yo. ¹⁶ Pəh nien mə kimiə nīmnharpen Yo; mərig Yo yimīrpen əmiə. Kini Yo yakamīrpen əmə mə takhavən masor wok, kini pəh wok kapəmiə tukror kwənkwan. Kini kwənkwai wok kapəmiə tukraməmīr kape rerīn. Kini ai, tukmə naksaiyoh kin naha nhagin kimi Tatə Kughen ye nhagik, kini In tukrivəhsi-pre kimi əmiə. ¹⁷ Yakamərahū-pre natuakəmien kirik kimi əmiə mə takasəkeikei misorkeikei əmiə mīnə.”

Narmamə kape tokrei tanə kasəməkin narmamə kape Yesu mīnə

¹⁸ Kini Yesu rīni-pən mīn tuk əriə mīmə, “Tukmə narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə apa kupan, iriə kimisəməkin məkneikin Yo. ¹⁹ To rīpi mə kimiə narmamə kape tokrei tanə, to narmamə kape tokrei tanə kisorkeikei əmiə; mərig pəh nien mə kimiə narmamə kape tokrei tanə e. Yo yakwīrpen ta əmiə, kini mīvəh-si ta əmiə tuk narmamə kape tokrei tanə. Ror pən, narmamə kape tokrei tanə kasəməkin əmiə. ²⁰ Rikimiə tukraməkeikei məsik nəgkiarien yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə, ‘Yorwok kirik to ripəh nehuəyen rapita kafan yemehua.’* Kini tukmə narmamə kape tokrei tanə kasor ahas pə pik kimi Yo, ye norien kirikianə əmə mīn, iriə tukasəkeikei masor ahas pre tuk əmiə. To iriə kīpisor nəgkiarien kafak, to kīpisor mīn nəgkiarien kapəmiə. ²¹ Iriə tuksor məknakin

15:4: Jon 6:56   **15:5:** Fil 4:13   **15:6:** Mat 3:10   **15:7:** Mat 7:7   **15:8:** Jon 8:31; Gal 5:22-23
15:10: Jon 14:15   **15:11:** 1 Jon 1:4   **15:12:** Jon 13:34   **15:13:** Jon 10:11; Rom 5:7,8; 1 Jon 3:16
15:15: Jon 8:26   **15:16:** Jon 13:18; 15:5   **15:17:** Jon 15:12   **15:18:** Aes 66:5; 1 Jon 3:13
15:19: Jon 13:16; 17:14   * **15:20:** Yesu rīmini məkneikin ye Jon 13:16.   **15:20:** Jon 3:16; 2 Tim 3:12

irəmiə, meinai kimiə kafak minə narmamə, kini iriə kaseinein Kughen yame rimnher-pə kin Yo.

²² “To yakpipəh nuəyen mægkiar kimi əriə, to kipəh nəm-pəniēn nar kirik irəriə. Mərig taktakun ai, yakwauə ta; to khapəh niserkwaigien kin təvhagə has kapəriə. ²³ Yermamə yame raməməkin Yo, In raməməkin min Rimik. ²⁴ Yimauə mor nimtətien minə e ye nimiria, yame to yermamə pisin kirik ripəh norien. Ror pən, iriə kharkun mə Yo e pa. Kharkun pawk Yo, mərig kasəməkin Yo, masəməkin min Rimik. Kini taktakun ai, tuksəm-pən nar has irəriə. ²⁵ Mərig narimnar minə e tukasəkeikei misor məknakin, mor mə nəgkiariēn yame kimnharai ta ye nəkwəkwə kape Loa kapəriə tukruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“ ‘Yimipəh nor-pawk-əyen nar has kirik irəriə,
mərig iriə kasəməkin Yo.’

(Sam 35:19, 69:4)

²⁶ “Mərig nipig Yasitu tukruə, in tukrini-ərhav Yo. Nanmin kape Nəfrakisien tukrisi-pən tuk Tatə Kughen. Kini Yo jakher-pre kin rurə tuk əmiə. ²⁷ Kini kimiə min, takasəkeikei mhani-ərhav Yo, meinai kitawə-m kimiə kimnisarə kwis ye nirikakunien ye wok kafak muə meriaji-pə ai taktakun.

16

¹ “Yo yakamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə mə kapəmiə nhatəyēn tukripəh nimirien. ² Iriə tukpisher ta kin əmiə ye nimə kape nofuginien kapəriə; kini nəfrakisien əgkap mə nipig yame ramuə, tukshopni əmiə, mhamə ta mə nar yame kasor, riki Kughen ramagien tukun. ³ Iriə kasor narimnar minə a meinai iriə kaseinein Tatə Kughen maseinein min Yo. ⁴ Mərig Yo yakaməkupan mamni-ərhav-pre narimnar minə e tuk əmiə. Kini nipig tukmə nakwəsəm narimnar minə a kinamor irəmiə, rikimiə tukraməsik mə Yo yakwəni-ta narimnar minə a tuk əmiə.

Wok yame Nanmin kape Kughen tukror

Kini Yesu rimə, “Mərig Yo yimnapəh niniərhav-pre-yen narimnar minə e tuk əmiə apa kupan, meinai kitawə-m kimiə kimnasəmir, [nahasien minə a ramuə əmə tuk Yo]. ⁵ Mərig taktakun ai, jakrerig-pən tuk Yermamə yame rimnher-pə kin Yo. Kini kimiə kirik rimnapəh naiyohyen Yo mə yakamvən hiə. ⁶ Yakamni-ərhav-pre narimnar yamə mine tukripitərhav-pə tuk əmiə, rikimiə rəpou. ⁷ Mərig yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rhuvə pik tuk əmiə mə jakəpəh əmiə. Meinai to yakpipəh nəpəhyen əmiə, to Yasitu ripipəh nəmirien tuk əmiə. Mərig tukmə yakəpəh əmiə mamvən, kini jakher-pre kin Yasitu tukruə marə kimiə min. ⁸ Kini nipig In tukruə, mhajoun narmamə kape tokrei tanə mə iriə yor təvhagə has minə, kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə iriə tuksor nar ratuatuk ye nimir Kughen. Kini nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə. ⁹ Nanmin e tukrhajoun əriə mə iriə yor təvhagə has minə meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien irak. ¹⁰ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien mə tuksor nar yame ratuatuk ye nimir Kughen, meinai jakrerig-pən tuk kafak Tatə, kini iriə tukhapəh nisəm-minien Yo. ¹¹ Kini tukrhajoun əriə mə nətərigien kapəriə ripəh nəmhenien tuk nəkirien norien kape narmamə, meinai Kughen in

15:21: Aes 66:5; Mat 5:10-12; 10:22; Luk 6:22-23; Jon 16:1-3; Wok 5:41; 1 Pita 4:14; Rev 2:3 **15:22:** Jon 9:41; Rom 1:20; 2:1; Luk 11:31-32 **15:24:** Jon 5:36; Mat 11:20-24 **15:26:** Jon 14:26 **15:27:** Luk 24:48; Jon 21:24; 1 Jon 1:2; 4:14 **16:2:** Aes 66:5; Jon 9:22; 12:42; Wok 26:9-10 **16:3:** Jon 15:21; 1 Jon 3:1 **16:7:** Jon 7:39; 14:6 **16:9:** Jon 15:22 **16:10:** Aes 64:5; Mat 5:20; Rom 1:17; 3:21,22; 10:3; Fil 3:6-9; Taet 3:5; 1 Pita 3:18

rīnākīr ta yermaru kape tokrei tanə e Setan mīmə tukrīvəh-si-pən narpinien kīmin.

¹² “Yakmə jakni-pre narīmnar rīpsaah mīn tuk əmiə. Mərig to nakhapəh nhapīk-famien əriə, meinai iriə khaskai pīk tuk əmiə. ¹³ Mərig nīpīg Nanmīn kape Nəfrakisien tukruə, In tukrīkīr əmiə, mor əmiə takharkun nəfrakisien mīnə fam. In to rīpəh nīni-atuk-əməyen kafan nəgkiarīen. Mərig In tukramni-ərhav əmə narīmnar yamə mīne In ravəh tuk Tatə Kughen. Kīni mamni-ərhav-pre tuk əmiə narīmnar fam yame tuk nīpīg kīrik kīpīhauə. ¹⁴ In tukrīvəh nəgkiarīen əfrakis tuk Yo mīni-ərhav-pre tuk əmiə. Tukror norien a, mīvəh-si haktə Yo. ¹⁵ Narīmnar fam kape Tatə Kughen, kafak. Ror məkneikīn, Yo yakamni mə Nanmīn e tukrīvəh nəgkiarīen əfrakis tuk Yo, mamhoprai-pre kīmi əmiə.”

Yesu tukrīmha, marə mhekīmter mīn, kafan narmamə tuksəm mīn In

¹⁶ Kīni Yesu rīmīni-pən tuk əriə mīmə, “Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasīg ikīn, taksəm mīn Yo.”

¹⁷ Kīni narmamə tīksīn kafan kīsaiyoh əriə mīnə mhamə, “?Nəgkiarīen e nīpran rīmə naha? In ramni-pə tuk ətawə mīmə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasīg ikīn, taksəm mīn Yo,’ kīni In rīmīni mīn mīmə, ‘Yakamvən jakəm Tatə Kughen.’ ¹⁸ ?Nəgkiarīen e rīmīni mə, ‘pəh nien mə tuktu’ nīpran ramni mə naha? Kitawə kīseinein nəgkiarīen e In ramni.”

¹⁹ Kīni Yesu ruīrkun ta mə iriə kasorkeikei mə tuksaiyoh In kīn nīprai nəgkiarīen kafan, kīni In rīmīni-pən tuk əriə mə, “?Rhawor? Yo yakamni mə, ‘Pəh nien mə tuktu, takhapəh nisəm-minien Yo; kwasīg ikīn, taksəm mīn Yo.’ ?Kīni taktakun ai naksaiyoh əmiə mīnə mə takharkun nīprai nəgkiarīen e uə?

²⁰ Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə rīkīmīə tukrəmhə, taksasək pīk. Mərig narmamə kape tokrei tanə, rīkīriə tukragien. Kīmīə taksərig rahas pīk, mərig nəmhəyen kapəmīə tukrukreikīn muə nagienien. ²¹ Tukmə ruauə ipakə mə piraovīn kīrik tukreimək kīn kwajikovə kafan, tukraməkeikei mərig rahas; meinai rīnor nīpīg kafan mə tukreimək. Mərig kwasīg ikīn, tukmə tīni rarha, rīkīn tukrīpəh nəsik-minien nəmhəyen kafan. Rīkīn tukragien əmə meinai tīni rīmnarha-pə ye tokrei tanə. ²² Ye norien kīrīkianə əmə mīn, naksərig rahas pawk ai taktakun, mərig kwasīg ikīn, jakəm mīn əmiə, kīni rīkīmīə tukragien pīk; to yermamə kīrik rīpəh nor-minien əmiə naksərig rahas. ²³ Ye nīpīg a, to nakhapəh nisaiyoh-minien Yo kīn nīprai nəgkiarīen kīrik.

“Yakamni-pre əfrakis tuk əmiə mə tukmə naksaiyoh Tatə Kughen kīn nar kīrik ye nhagīk, kīni In tukrīvəh-si pre kīmi əmiə. ²⁴ Nakhapəh nisaiyoh-hanəyen kīn nar kīrik ye nhagīk. Mərig saiyoh kīn, mhavəh, pəh rīkīmīə tukragien pīk.”

Yesu rīmnapita nəsanīnien kape tokrei tanə

²⁵ Kīni Yesu rəgkiar mamni mīmə, “Yo yīmīni-pre nuhpīkīnien ye narīmnar mīnə e tuk əmiə. Mərig nīpīg ramuə yame jakpəh nīni-pre-əmə-yen nuhpīkīnien mīnə tuk əmiə, mərig jakəgkiar atuatur kīn Tatə Kughen kīmi əmiə, mə takharkun huvə In. ²⁶ Ye nīpīg a, to yakpəh nəgkiar-atuə-kīnien kapəmīə, mərig taksəgkiar atuatur kīmīə Tatə Kughen mīsaiyoh In kīn narīmnar ye nhagīk. ²⁷ Meinai Tatə Kughen In rorkeikei pīk əmiə, meinai kīmīə naksorkeikei Yo, mamhani nəfrakisien irak mə yīmāsi-pən ye Kughen. ²⁸ Yīmāsi-pən ye Tatə Kughen muə ye tokrei tanə. Kīni pəh nien mə tuktu, jaktərhav mīn ye tokrei tanə, mīrerīg-pən mīn tuk Tatə Kughen.”

16:11: Jon 12:31

16:12: Mak 4:33

16:13: Jon 14:17

16:15: Jon 17:10

16:16: Jon 14:18

16:20: Mak 16:10; Jon 20:20

16:23: Mat 7:7

16:24: Jon 15:7-8

16:25: Mat 13:34; Mak

4:33,34; Jon 10:6

²⁹ Kini narmamə kafan minə kimnhani mhamə, “! In en! Taktakun ai ik nakpəh nini-əməyen nuhpikinien, məriḡ nakamhoprai atuaturk əmə nəḡkiarieren. ³⁰ Taktakun ai yakwənharkun ta mə to yermamə kirik rīpəh hanə nini-pre-yen nəḡkiarieren kirik, kini ik nakwīrkun ta nəriḡgien kafan. !Nar e ramhajoun-pən mə Ik nīmasi-pən ye Kughen!”

³¹ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mə, “Nakamhani nəfrakisien irak ai taktakun. ³² Məriḡ sətəriḡ-ru. Nīpiḡ ramuə, kini nəfrakisien mə ruauə ta- yame narmamə tuksəko ye rhav əmiə taksaiyu rik rik, mamhavən iməmiə minə ikin, misəpəh pişin əmə Yo yakaməmīr. Məriḡ Yo yakpəh nəmīrien Yo pişin, meinai nīpiḡ m-fam Kafak Tatə raməmīr kimru min. ³³ Yo yakwəni-ərahv-pre ta narimnar minə e tuk əmiə, mə takhapəh nisətəriḡ-pikien tukun, misarə ye nəmərinuyen meinai nīmrəghien kapəmiə raməmīr irak. Nīpiḡ tukmə naksarə ye tokrei tanə e, takasəkeikei misarə ye nəmhəyen. Məriḡ takhapəh nhəḡinien, masərer tim tim, meinai Yo yimnapita nəsaninien kape tokrei tanə.”

17

Yesu rīmnəhuak tuk kafan nīmrəghien

¹ Yesu rīnamni narimnar minə a, mīvaag haktə ye neai, mamni mīmə, “Kafak Tatə. Nīpiḡ ruauə ta. Vəh-si haktə nhəḡik pəh rehuə, mə Yo min jakvəh-si haktə nhəḡim pəh rehuə, ² meinai Ik nīmivəhsi-pə nəsaninien mine nehuəyen kimi Yo e kafam Kwajikovə; mə jakamarmaru ye narmamə minə fam, kini mīrkun min nīvəhsi-pəniēn nīmrəghien rerin kimi narmamə yamə mine nīmivəhsi-pə əriə kimi Yo. ³ Kini nīmrəghien rerin e, nīpran e mə narmamə tukharkun Ik, yame Ik pişin əmə Ik Kughen əfrakis, mharkun Yo, Yesu Kristo, yame Ik nīmnhher-pə kin Yo. ⁴ Yo yimnavəh-si haktə nhəḡim ye tokrei tanə e, kini minor ta infamien ye wok yame Ik nīmivəhsi-pə kimi Yo mə jakor. ⁵ Tatə, taktakun ai, takvəh Yo yakurə mamarə kirau mik. Vəh-si haktə Yo mīvəhsi-pə nehuəyen kimi Yo, rəmhen əmə kin yame yakwəvəh ta kupan nīpiḡ tokrei tanə e rīmnamrikək hanə.

Yesu raməhuak tuk aposol minə kafan

⁶ “Narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si ta əriə ye tokrei tanə mīvəh-si pə kimi Yo, Yo yakamhajoun əriə kin Ik. Kupan, iriə kafam narmamə minə; məriḡ taktakun ai, Ik nakamərahv-pən əriə ye kwermik, mə iriə kafak minə narmamə. Iriə kasəri-pən kafam nəḡkiarieren, ⁷ kini taktakun ai, iriə kharkun mə narimnar yame nīmivəh-si-pə kimi Yo, ramsi-pre əmə tuk Ik. ⁸ Iriə kharkun narimnar minə e meinai Ik nakwəni-pə ta nəḡkiarieren iran kimi Yo, kini Yo yakmāni-ərhav-pən tuk əriə, kini iriə kamhavəh yerkiria, mharkun mə nəfrakisien əḡkap mə Yo yīmasi-pre tuk Ik, mamhani nəfrakisien mə Ik nīmnhher-pə kin Yo.

⁹ “Yo yakaməhuak tuk əriə. Yakpəh nəhuakien tuk narmamə kape tokrei tanə. Yakaməhuak əmə tuk narmamə yamə mine Ik nīmivəh-si-pə əriə kimi Yo, meinai iriə kafam narmamə minə. ¹⁰ Narmamə minə e yīmipik əriə, iriə fam mine e, iriə kafam narmamə minə. Kini narmamə mīfam e nīmipik əriə, kafak minə fam. Kini Ik nīmnor narmamə minə e mə nīmrəghien kapəriə ravəh-si haktə nhəḡik. ¹¹ Taktakun ai, yaknauvrə tuk Ik, kini pəh nien mə tuktu, jakpəh narə-minien ye tokrei tanə e. Məriḡ narmamə minə

16:30: Mak 2:8; Jon 1:48; 2:24-25; 6:64; 21:17   **16:31:** Jon 4:23   **16:32:** Sek 13:7; Mat 26:56; Mak 14:27; Jon 8:29   **16:33:** Mak 13:9; Jon 14:27; Rom 8:37; 1 Jon 4:4; 5:4; Rev 2:7,11,17,26; 3:5,12,21; 21:7
17:1: Jon 12:23; 13:31,32   **17:2:** Dan 7:14; Mat 28:18; Jon 6:37,39; 1 Korin 15:27-28   **17:3:** Jon 17:25,26; Fil 3:8   **17:4:** Jon 13:31; 19:30   **17:5:** Jon 1:1-2; 8:58; 16:28; Fil 2:6-11   **17:6:** Jon 1:18
17:10: Jon 16:15

e kasarə hanə ye tokrei tanə e. Tatə, Ik nakatuatuk əgkap. Takəpkətərəkīn narmamə minə e pəh tukasarə huvə ye nəsaninien kafam, yame Ik nīmivəh-si pə kimi Yo, mə iriə tukasarə kirikianə əmə, rəmhen kīn yame kirau kwarə kirikianə. ¹² Nīpīg yimnamarə kimawə miriə, kīni yimnarha huvə tuk əriə ye nəsaninien kafam yame Ik nīmivəh-si-pə kimi Yo. Yimnaməm huvə əriə, mīpəh nəpəhyen kīrik. Iriə kirikianə əmə rīmnerwei, yermamə e in e yame tukraməkeikei mivəh narpinien. Nar a rīmatərhav-pə mor nəgkiarien ye Nəkwəkwə Imərhakə ruə mor nəfrakisien kīn.

¹³ “Taktakun ai, yaknavruə tuk Ik, mərīg yakamarə hanə ye tokrei tanə mamni nəgkiarien minə e, mə narmamə minə e tukhavəh fam nagienien e raməmīr yerkiik. ¹⁴ Yo yīmīni-ərhav-pən kafam nəgkiarien kimi əriə. Kīni ror məkneikīn, narmamə kape tokrei tanə kasəməkīn əriə, meinai iriə pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə, rəmhen kīn yame pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. ¹⁵ Pəh nien mə yakamaiyoh Ik mə takvəh-si ta əriə ye tokrei tanə. Mərīg yakorkeikei mə Ik takərer əswasīg kīn yemə has e Setan, mə in tukrīpəh nuəyen moriah əriə. Ik takamarha huvə tuk əriə. ¹⁶ Pəh nien mə Yo yermamə kape tokrei tanə. Ror pən, iriə mīn, pəh nien mə narmamə kape tokrei tanə. ¹⁷ Kafam nəgkiarien raməfrakis. Ik takor kafam nəgkiarien pəh ramor wok ye nīmraghien kapəriə mə iriə tukhauə narmamə əfrakis minə kafam, misəmərhakə misatuatuk. ¹⁸ Ik nīmner-pə kīn Yo yakuə ye tokrei tanə e; kīni ye norien kirikianə əmə mīn, Yo yakamher-ərhav kīn əriə mə tuksarkurao ye tanīmtanə. ¹⁹ Kīni Yo yakvəh-si pre atuk Yo mə jakamərhakə, mə jakasitu ye narmamə minə e, mə iriə mīn tuksəmərhakə misatuatuk, mə iriə tukhauə narmamə əfrakis kafam.

Yesu raməhuak tuk narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien iran

²⁰ “Pəh nien mə yakaməhuak əmə tuk narmamə kafak minə, mərīg yakaməhuak mīn tuk narmamə tiksīn mīn yamə mīne kafak narmamə minə tukhani-ərhav pən kafak nəgkiarien kimi əriə, pəh iriə tukshatətə irak. ²¹ Tatə, yakaməhuak tuk əriə, mə iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə, rəmhen əmə kīn yame kirau kwarə kirikianə əmə. Kafak nīmraghien raməmīr iram, kīni kafam nīmraghien raməmīr irak. Yakaməhuak tuk əriə mə tukhauə kirikianə kitawə mik, mə narmamə kape tokrei tanə tukhani nəfrakisien irak mə nīmner-pə kīn Yo. ²² Ik nakwəvəh-si-pə ta nehuəyen kimi Yo, kīni Yo yakamautə-pən kīn kafak nehuəyen kimi əriə, mə iriə tuksarə kirikianə rəmhen kīn yame kirau kwarə kirikianə. ²³ Kafak nīmraghien raməmīr yerkiirə; kīni kafam nīmraghien raməmīr irak. Ror pən, yakaməhuak mə iriə tukhauə kirikianə ye narīmnar fam, mə narmamə kape tokrei tanə tuksəm əriə, kharkun mə Ik nīmner-pə kīn Yo, mharkun mə Ik nakorkeikei kafam narmamə minə rəmhen əmə kīn yame Ik nakorkeikei Yo.

²⁴ “Tatə. Ik nīmnerəhu-pə əriə ye kwermīk mə iriə kafak narmamə minə. Kīni Yo yakorkeikei mə iriə tukharkun nīvənien aikīn Yo yakamvən ikīn, mə iriə tuksəm nehuəyen kafak yame jakpivəh. Nehuəyen e, Ik nīmivəh-si-pə kimi Yo, meinai Ik nīmnorkeikei Yo məkupan, nīpīg tokrei tanə rīmnamrīkək hanə.

²⁵ “Tatə. Ik nakatuatuk pīk. Narmamə kape tokrei tanə, iriə kīseinein Ik, mərīg Yo yakīrkun Ik. Kīni narmamə kafak minə, iriə kharkun mə Ik

17:11: Jon 17:21-23; Sam 133:1; Jon 10:30   **17:12:** Jon 6:39,70-71   **17:14:** Jon 8:23; 15:19; 1 Pita 2:11   **17:15:** Mat 24:24; Jon 8:44; 1 Pita 5:8   **17:17:** Lev 11:44-45; Jon 15:3; 1 Pita 1:16   **17:18:** Jon 3:17; 20:21; Mat 28:18-20   **17:19:** Dut 15:19,21; Mak 14:24; Luk 22:19; Jon 6:51; 1 Kor 11:24; Taetas 2:14; Hib 9:14; 10:10   **17:21:** Jon 3:17   **17:22:** Jon 1:14; 14:20   **17:23:** Jon 16:27   **17:24:** Jon 1:1-3,14; 12:26; 1 Pita 1:20

nimnher-pə kin Yo. ²⁶ Yo e yimnor əpu lk kimi əriə, mə iriə tukharkun huvə lk, kini Yo, jakaməkeikei mamor əpu lk mamripin, mə norkeikeiyen kafam tukramarə yerkiria, mə Yo min jakamarə yerkiria.”

18

Tikmir minə kape Yesu kimnhauə mharaptəəkīn In
(*Mat 26:7-56; Mak 14:43-50; Luk 21:47-53*)

¹ Yesu rimnəhuak ta, mitərhav ye taon a, mukurao-pən ye kwenimrhe tukwas mir, ye nikwətanə kirik kamni kimə Kedron, mhaktə ye tukwas, mivən aikin kaməsim ikin. Kini Yesu mine kafan narmamə minə kimnhavən yerki nai minə a.

² Kini Judas e kwasig ikin rimneighan-pən kin Yesu kimi tikmir minə kafan, in ruirkun ta kwənmhaan a, meinai nipig kirik, Yesu mine kafan narmamə minə iriə kasofugin əriə minə aikin. ³ Kini jif pris minə mine Farisi minə kimisher-pən kin mobael minə tiksīn kape nəmə Rom mine mobael minə tiksīn yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen, khauə misəm Judas. Kini Judas rikir əriə mhavən yerki nəsimien a. Iriə kimnhapik kwensia, mine laet, mine narimnar kape narowaginien.

⁴ Kini Yesu ruirkun ta naha nhagin yame tukor iran. Mərig rimnəriwək, mivən tuk əriə, maiyoh əriə mimə, “?Nakasarha-kin pa?”

⁵ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Yakasarha-kin yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

Kini In rini-pən tuk əriə mə, “Yo e.” (Kini Judas e yame rimnheighan-pən kin Yesu ye kwermiriə, in ramərer iriə min).

⁶ Kini nipig Yesu rimini mimə, “Yo e,” iriə kimisəriwək kin nimeitairiə mharerig, miseiwaiyu, mhamir.*

⁷ Kini Yesu rarə maiyoh min əriə mimə, “?Kimiə nakasarha-kin pa en?”

Kini iriə khamə, “Yemə Nasaret kirik, nhagin e Yesu.”

⁸ Kini Yesu rimə, “Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə ‘Yo e.’ Tukmə nakasarha-kin əmə Yo, səta ye narmamə minə en pəh kamhavən.” ⁹ In rimini məknakin mə nəgkiarien yame ruini ta tukruə mor nəfrakisien kin, yame rimini mimə, “Tatə, narmamə yame nimnərəhu-pən əriə ye kwermik, yimnamarha huvə tuk əriə, mipəh nəpəhyen kirik.”†

¹⁰ Kini Saemon Pita, kafan kirik aikin nao nisə. Məkneikin rirəhsi-ərhav, mərəru ta nimətərgi slef kirik matuk kape hae pris. (Nhag slef e Malkas).

¹¹ Mərig Yesu rimini-pən tuk Pita mə, “!Vai-pən nao nisə kafam ye tamhekin! Ik takaməkeikei mirkun mə Yo yakaməkeikei mamarə ye nəmhəyen yame Tatə Kughen ravəhsi-pə kimi Yo.”

Kimnharəh Yesu mhavən ramərer ye nimri mirh
(*Mat 26:57-58; Mak 14:53-54; Luk 22:54*)

¹² Kini mobael minə kape nəmə Rom mine yemehuə kapəriə, mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimnharəh Yesu misarkis ətəəkīn. ¹³ Kimisəkupən mharəh In ramərer ye nimri Anas. Anas e mirei Kaeafas. Kini Kaeafas a ramor wok kape hae pris ye newk a. ¹⁴ In apa kupan rimini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mə, “Rhuvə əmə tuk əmiə

17:25: Sam 119:137; Jon 15:21; 16:3; Rom 3:26   **17:26:** Jon 15:9; 17:6; Rom 5:5   **18:2:** Luk 21:37;

22:39   **18:3:** Wok 1:16   **18:5:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8   * **18:6:** Tukmə ror nipig Yesu rimini mə “Yo e” iriə kimiseiwaiyu mamhamir meinai nəgkiarien e “Yo e” ye nəgkiarien kapə nəmə Gris rəmhen əmə kin nhag Kughen yame ramərhaktə, to kipəh niniyen.   **18:6:** Rev 1:17   **18:8:** Jon 6:20; 8:24,28,58; 13:19; 8:6,8   † **18:9:** Ruini məkneikin ye Jon 17:12.   **18:11:** Mat 20:22

mə yermamə kwənkwan kirikianə əmə tukrihmə tuk narmamə. Nar a rhuvə rapita yame narmamə ye kantri piəpia tukhamhə.”‡

Pita rimiini mə in reinein Yesu
(*Mat 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57*)

¹⁵ Yermamə min kirik kape Yesu, hae pris rirkun huvə in. Kini iriu Saemon Pita karakwasig kin Yesu, mhavən ipakə tuk nimə kape hae pris. ¹⁶ Mərig Pita to riphəh nivənien imə, mamərer əmə ye kwəruə. Mərig yermamə a kape Yesu yame hae pris rirkun huvə in, risi-pən imə, mitərhav-pə ye kwəruə, maməgkiar kəskəh kimi piraovin yame ramərer tuk kwəruə, kini reighan kin Pita mə tukrivən imə. ¹⁷ Məkneikin pian a yame ramərer tuk kwəruə rarhapən məm Pita, maiyoh in mīmə, “Eh. ?Ik min yermamə kirik kape Yesu?”

Mərig Pita rīmə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

¹⁸ Kini niphig a, niphig kape nokieiyen. Kini yor wok minə kape hae pris, mine mobael minə kimnasarkəp. Kini Pita ramərer iriə miriə, masərkəp.

Hae pris raməgkiar kimi Yesu
(*Mat 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71*)

¹⁹ Ye niphig a, hae pris rimmayoh Yesu kin narmamə minə kafan, mine naha nhagin yame In ramhajoun.

²⁰ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “Yo yimnamni-ərhav kafak nəgkiarrien ye nimri narmamə ye tokrei tanə. Niphig m-fam, yakamhajoun narmamə ye nimə kape nofuginien, mine apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin nəmə Isrel kasofugin ikin. Yakpəh nerkwaigien kin nar kirik. ²¹ ?Rhawor nakamaiyoh məkneikin Yo? Rhuvə pik mə takvən maiyoh-pən narmamə yamə mine kimnasərig kafak nəgkiarrien. Iriə kharkun huvə narimnar yame yakməni-pən tuk əriə.”

²² Yesu rəgkiar məknaikin, mobael kirik yame ramərer tuk Nimə Ehuə kape Kughen ramərer ipakə tukun, marar mərip nikapin, mīmə, “Nəgkiarrien e nakamni-pən tuk hae pris riphəh nəmhenien.”§

²³ Kini Yesu rini-pən tukun mə, “?Rhawor e yakamni əmə nəgkiarrien yamə mine kisatukatuk kini nakamərip nikapik tukun? Tukmə nakasəm mə yakməni nar kirik riphəh nəmhenien, hani.”

²⁴ Məkneikin Anas rher-pən Yesu rivən məm hae pris e Kaeafas. Kiphəh nirisin-ta-hanə-yen nərəus ye kwermīn mir.

Pita ramni min mə reinein Yesu
(*Mat 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62*)

²⁵ Kini Saemon Pita ramərkəp hanə, kini kisaiyoh-pən in mhamə, “Eh. Ik min e ik yermamə kirik kafan uə?”

Mərig Pita rīmə, “Nikam. Pəh nien mə yo yermamə kirik kafan.”

²⁶ Məkneikin, yorwok kirik kape hae pris, in kwənərəus kirik kape kwən a yame Pita rimməru-ta nimətirgin, rimiini-pən tukun mə, “Rikik raməsik mə yimnəm əmiru min apa yerki nəsimien.”

²⁷ Mərig Pita rimiini-pən tukun mīmə, “Pəh nien mə yo.”

Əmə məkneikin, man rəkakə.

Yesu rərer ye nimri Paelat
(*Mat 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5*)

²⁸ Kini yenpig-enpig əgkap, kharaptərkən Yesu mhatərhav ye nimə kape Kaeafas, mhavən ipakə tuk nimə kape Paelat. Paelat in gavman kape Rom,

‡ **18:14:** Kaefas ruini ta nəgkiarrien e ye Jon 11:49-51. § **18:22:** Khamə Yesu ramni hah hae pris, makapir loa ye Eks 22:28 yame ramni mə, “Takpəh nini-hah-yen Kughen mine nəmehuə minə kapəmiə.” **18:27:** Jon 13:38

pəh nien mə yemə Isrel kirik. Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kasəri-pən loa kapəriə, mhapəh nhavənien ye nəkwai nimə kape yermamə yame pəh nien mə yemə Isrel, tamə kisəmkimik, miseinein nənien nəviginien kape Pasova. ²⁹ To khapəh nhavənien imei Paelat, Paelat ritərhav-pə, maiyoh əriə mīmə, “? Naksəm-pən naha nhagin rahas ye kwən e?”

³⁰ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “To rīmə kwən e rīpəh norien nar has, to yakhapəh nhakirien mhauə kimik.”

³¹ Mərig Paelat rini-pən tuk əriə mīmə, “Nikam. Rhuvə mə takhakir in mhavən. Rhuvə mə kimiə səkir norien kafan rəri-pən natuakəmien kapəmiə, mhavəhsi-pən narpinien kimin.”

Mərig iriə kimnhani-pən tukun mhamə, “Mərig loa kape nəmə Rom ramni mə nəmehuə əmə kape Rom kharkun nhavəhsi-pənien narpinien kimi yermamə mə tukraməkeikei mīmha.” ³² (Apa kupan, Yesu rīmīni mə In tukrimhə məknakin; kini narimnar minə a ritərhav-pə mor nəgkiarīen kafan ruə mor nəfrakisien kin).*

³³ Məkneikin Paelat rīvən min imə, mokrən kin Yesu mə tukruə mərəer ye nimirin, kini raiyoh In mīmə, “?Rhawor? ?Ik king kape nəmə Isrel uə?”

³⁴ Kini Yesu raiyoh In mīmə, “?Nərigien en kafam nakamni, uə narmamə kamhani-pre tuk ik?”

³⁵ Kini Paelat rīmīni-pən tukun mīmə, “!Ah! Pəh nien mə yo yemə Isrel kirik. Narmamə imam ikin əmə mine jif pris minə kafam, iriə kimiseighan-pə kin Ik ye kwermik. ?Naha e nimmor?”

³⁶ Kini Yesu rīmə, “Narmaruyen kafak rīpəh nəmhenien kin narmaruyen kape tokrei tanə əmə. To rīpimə narmaruyen kafak in kape tokrei tanə e, kafak narmamə minə kipihaoh mobael minə tuk Yo, misərer əswasig kin nəmehuə kape nəmə Isrel mə tukhapəh nharaptərakīnien Yo. Mərig narmaruyen kafak ror pisin ye narmaruyen kape tokrei tanə.”

³⁷ Kini Paelat rini-pən tukun mə, “Inta. Ik nakamni mə Ik king kirik.”

Kini Yesu rīmə, “Tukmə ik nakamni mə Yo king, nəfrah. Yo yimnarha-pə ye tokrei tanə tuk nar kirikianə əmə, mə jakərer-ərhav mamni-ərhav nəfrakisien. Kini narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksərig nəfrakisien tukasəkeikei misərig nəgkiarīen kafak.”

³⁸ Mərig Paelat rini-pən tukun mīmə, “?Naha e nhagin nəfrakisien?”

*Paelat rīmivəhsi-pən narpinien kimi Yesu mə tukraməkeikei mīmha
(Mat 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)*

Kini Paelat ritərhav min mivən məm nəmehuə kape nəmə Isrel, mini-pən tuk əriə mīmə, “Yo yakpəh nəmien norien has kirik ye kwən e, yame ramni mə rīmnakapir loa. ³⁹ Mərig ye norien kapəmiə, ye newk minə fam, ye nipig kape Pasova, yakamrisin yermamə kwənkwan kirikianə ye kalabus. ?Kini rhawor ye nərigien kapəmiə? ?Nakhamə jakrisin king e kape nəmə Isrel uə?”

⁴⁰ Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “!Nikam! Takpəh nirisinien. !Risīn Barabas!” (Barabas e rīmīkwasig kin narmamə tiksīn mamhauh mobael kape gavman).

18:28: Jon 11:55 * **18:32:** Yesu rīmīni mə tuksəsik in ye nai kamarkwao kin. (Ɛm-ru Jon 3:14; 8:28; 12:32-33). Tukmə nəmə Rom khamə tukhavəhsi-pən narpinien kimi yermamə mə tukraməkeike mīmha, khavəhsi-haktə in ye nai kamarkwao kin. Mərig nəmə Isrel to khapəh nisorien məknakin. **18:33:** Mat 2:2; Luk 23:2-3 **18:36:** Luk 17:21; Jon 6:51 **18:37:** Jon 3:32; 8:47 **18:38:** Luk 23:4 **18:40:** Wok 3:14

19

¹ Kini Paelat reighan-pən kin Yesu ye kwermi mobael minə, kini iriə kisarkis-arkis In. ² Kini khapik nərəus kirik yame ror nhirin, mhakuh kəvəvhao kin, yame ramsigovin kəvəvhao kape king, kini mhaukrai-pən ye kapən kapə. Misarkaoh-pən kin kot əwhao kirik yame ramsigovin kot kape king. ³ Kini masərer tukun, misarh iakei iran, mamhani mhamə, “Ik e king kape nəmə Isrel. Kimawə yakamhavəhsi-pre nisaiyen kimik.” Kini misarar misərip nikapin.

⁴ Kini Paelat risi-pən imə mitərhav mini-ərhav mimə, “Eh. Narmamə. Yakamkir ye-rhav kwən e mə kimiə taksəm mə yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁵ Kini Yesu risi-pən imə mitərhav. Məvəvhao kin kəvəvhao yame kimnor kin nərəus yame ror nirhin, markaoh kin kot kape king, kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “Səm-ru, kwən e ramuə.”

⁶ Mərig jif pris minə mine mobael yamə mine kasarha tuk Nimə Ehuə kape Kughen kimisarha-pən misəm, masokrən apomh mamhani mhamə, “!Əsik-pən ye nai kamarkwao kin! !Əsik-pən ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rimini-pən tuk əriə mə, “Nikam. Kimiə atuatur hakir mhavən, misəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. Mərig Yo yakpəh nəm-pənien nar has kirik iran.”

⁷ Mərig iriə khamə, “Kapəməwə loa ramni mə In tukraməkeikei mimhə, meinai In ramni mə In Ji Kughen.”

⁸ Paelat rimnərig nəgkiarieren a, rigin pik. ⁹ Kini marar mivən min imə, maiyoh Yesu mimə, “?Ik yemə hiə?”

Mərig Yesu ripəh nhorpinien nəgkiarieren kafan. ¹⁰ Kini Paelat rini-pən tukun mimə, “?Rhawor e nakpəh nhorpinien nəgkiarieren kafak? ?Nakirkun uə nikam mə yakavəh nehuəyen tuk nirisinien Ik uə tuk nəsik-pənien Ik ye nai kamarkwao kin?”

¹¹ Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “To Kughen ripipəh nivəhsi-preyen nehuəyen kimik, to nakpipəh nivəhyen nehuəyen tuk nəkirien Yo. Mərig hae pris rimneighan-pə kin Yo ye kwermim. Ror pən, Kughen tukrini mə in rimnor ta təvhagə has kirik rehuə rapita yame ik nimnor.”

¹² Kini ririkakun ye nipig a, Paelat rorkeikei mə tukririsin Yesu. Mərig nəmehuə minə kape nəmə Isrel kisokrən apomh mhamə, “Tukmə nakrisin kwən en ramvən, pəh nien mə ik yermamə əfrakis kirik kape King Sisa, meinai tukmə yermamə kirik ramni mimə in king, in tikmir kape Sisa.”

¹³ Paelat rimnərig nəgkiarieren a, kini mikir Yesu miratərhav. Mivən ye kwənmhan kirik kamni kimə Kapiet Ətən-ətən Ikin. (Ye nəgkiarieren kape nəmə Isrel, kamni kimə Gabata). Kini məkwətə-pən ye jea kape nəkirien nəgkiarieren. ¹⁴ Ipakə yerkwaiha, ye nipig kape nor-əpnəpənəyen ye nəviginien kape Pasova. Kini Paelat rini-pən tuk nəmehuə kape nəmə Isrel mimə, “!Kapəmiə e king!”

¹⁵ Mərig iriə kasokr-apomh mamhani mhamə, “!Hakir ye-rhav! !Hakir ye-rhav! !Əsik-pən In ye nai kamarkwao kin!”

Kini Paelat rini-pən tuk əriə mimə, “?Nəfrah? ?Kimiə naksorkeikei mə jakarkwətəəkən-pən king kapəmiə ye nai kamarkwao kin uə?”

Kini jif pris minə khamə, “Sisa pisin əmə in king kapəməwə.”

¹⁶ Kini Paelat rimneighan-pən kin Yesu rivən ye kwermiriə, mə mobael minə kape Rom tuksarkwətəəkən-pən In ye nai kamarkwao kin.

*Mobael minə kimisəsik haktə Yesu ye nai kamarkwao kin
(Mat 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)*

Kini kharəh Yesu mhavən. ¹⁷ In atuk rinamrəh nai kamarkwao kin, mhatərhav mhavən ikin kirik, kamni kimə Kerhə irə jir. (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə Golgota). ¹⁸ Ye kwənmhaan atuatur a in a, kimisarkwətərekin haktə Yesu ikin ye nai kamarkwao kin. Misarkwətərekin min yermamə kiraru. Kirik ye nikarin matuk; kirik ye mawor. Kini Yesu rimnaker ye kwerkwan.

¹⁹ Kini Paelat rini, kirai ta nəgkiarien kirik, karkwətərekin haktə ye nai kamarkwao kin. Nəgkiarien a ramni mə, “Yesu, Yemə Nasaret. In King kape nəmə Isrel.” ²⁰ Kini nəmə Isrel khapsaah kimisəvheikin nəgkiarien a, meinai ikin a, kimisarkwətərekin haktə Yesu ikin, ipakə əmə tuk taon. Kini nəgkiarien a kimirai ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, mine ye nəgkiarien kape nəmə Rom, mine ye nəgkiarien kape nəmə Gris. ²¹ Kini jif pris minə kape nəmə Isrel kimnhavən mhani-pən tuk Paelat mhamə, “Takpəh niraiyen mə ‘In e king kape Isrel.’ Rhuvə mə takrai mə, ‘Kwən e in ramni mə in king kape nəmə Isrel.’”

²² Mərig Paelat rimə, “Nikam. Yakwərai, yakwərai.”

Mobael minə kimisəwhai neipən kape Yesu

²³ Kini nipig mobael minə kwəsəkwətərekin-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kin, kini mhəpik kafan narimnar, kini misəwhai narimnar misətu nimrin kuas, meinai iriə kuas. Mərig kimnhəpəh nisəwhaiyen kot apomh kafan. Nipərin əmə, yame kipəh nijirien. ²⁴ Mhani-pən tuk əriə minə mhamə, “To khəpəh niseikusien. Pəh kisəsik daes tukun. Yermamə yame rapita, kafan e kot.” Nar e ritərhav-pə mor nəgkiarien ye nəkwəkwə kape Kughen ruə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə, “Iriə tukhəpik ta kafak neipən misəwhai irəriə minə.

Kini misarukin daes tukun.” (Sam 22:18) Ror məkneikin, mobael minə kimisor əfrakis məknakin.

Yesu mine kafan mamə

²⁵ Kini nipiraovin kuas kimnasərer ipakə tuk nai kamarkwao kin kape Yesu. Iriə e: Mamə kape Yesu, mine piauni, mine Meri kirik min, yame in piraovin kape Kleopas, mine Meri pisin kirik, yame in pian Magdala. ²⁶ Kini Yesu rarha-pən məm kafan mamə, mine yermamə kirik kafan yame in rorkeikei pik, kawərer ipakə tukun, kini rini-pən tuk kafan mamə mə, “Pian əpə, kafam en kwajikovə.” ²⁷ Mini-pən tuk kwən a mimə, “Kafam en mamə.” Kini ririkakun ye nipig a, yermamə a kape Yesu raməm huvə pian a rəmhen kin mamə atuatur kafan.

Yesu rimamhə

(Mat 27:45-56; Mak 14:33-41; Luk 23:44-49)

²⁸ Kini kwasig ikin ye narimnar minə a, Yesu ruirkun mə In rinərkin wok yame rimauə tukun mə tukror. Kini mimə “Yaknəkwəkwə.” Rimini məkneikin mə tukror nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin.*

²⁹ Kini kwaji besin kirik aikin ramkwətə, kwəvi-pən ta waen əkwahir iran. Kini iriə kharəh neipən kirik, miseires waen kin, misarkis-pən ye nai kirik kamni kimə ‘hisop’ mhavəh-si haktə mhavəhsi-pən ipakə tuk tikiher Yesu, mə tukrinim. ³⁰ Kini rapaih əsigəvin waen, mini mimə, “Rinor infamien.”

19:17: Luk 14:27   19:19: Jon 19:14,21   19:20: Hib 13:12   19:21: Jon 19:14   19:24: Jon 19:28,36,37   19:25: Luk 8:2; Jon 20:1,18   * 19:28: Em-ru profesi kirik ye Ol Sam 69:21.   19:28: Jon 17:4

Kini rivaag-əhu, meighan-pən kin nimiraghien kafan, kini mimhə.

Mobael kirik rimnhai nikar Yesu

³¹ Ruauə ye nipig kape napnəpenəyen, tukəni rikwamirkin, Sabat. (Sabat a in nipig ehuə kirik). Kini nəmehuə kape nəmə Isrel kimnhapəh nisorkeikeiyen mə niprai yermamə tukraməker ye nai kamarkwao kin meriaji-pən Sabat. Ror pən, iriə tiksın kimnhavən misaiyoh Paelat mhamə tukrher-pən kin mobael minə khavən mishoprir-hoprir nihurisir, pəh irisir tukrhimhə aihuaa əmə. Kini nəmə Isrel tukharəh-si ta niprairisir ye nai kamarkwao kin. ³² Kini mobael minə kimisəkupən mishoprir-hoprir nihu yermamə mir e kawəker ipakə tuk Yesu. ³³ Mhauə ipakə tuk Yesu, misəm mə In ruamhə ta, mhapəh nishopririen nihun. ³⁴ Mərig iriə kirik rimnhai əmə nikarın kin kwenhao. Əmə aikin, nitawin mine nunu iran, iriu kwis kimiwaiyu miratərhav ye nikarın. ³⁵ (Kini kwən kirik rinamərer ipakə tukun, məm narimnar minə e kin nimirin. Kini mamni-ərhav nəgkiarieren yamə mine raməfrakis. Mamrai-pən ye nəkwəkwə e mə kimia min takhani nəfrakisien iran). ³⁶ Narimnar minə e kimnhatərhav-pə misor nəgkiarieren kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ruauə mor nəfrakisien kin, yame ramni mə,

“To iriə khapəh nishoprir-pirien nikəkrin kirik.” *(Eks 12:46;*

Nam 9:12; Sam 34:20) ³⁷ Kini nəgkiarieren kirik min ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Iriə tuksarha-pən misəm yermamə yame kimishai.” *(Sek 12:10)*

Josefyemə Aramatia, mine Nikodimas, kimiwerkwaig kin niprai Yesu

(Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

³⁸ Kini ai, yemə Aramatia kirik, nhagin e Josef, in yermamə kirik kape Yesu. Mərig ramerkwaig kin mə tukpəh nirkunien mə in yermamə kafan, meinai ramgin kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Kini in rimavən məm Paelat, maiyoh in mə tukreighaan kin niprai Yesu. Kini Paelat reighan kin, kini Josef rivən mirəhsi-əhu.

³⁹ Kini Nikodimas e kupan rimavən yenpig məm Yesu, in rikwasig kin Josef. Mamrur nitip kirik rukwar kin monar pien pien mir e ‘mir’ mine ‘alos.’ Nitip a ripam rəmhen kin toti fo kilo†.

⁴⁰ Kini iriu kirərhəsi-ta niprai Yesu, mirəuvrig kin neipən kirik e ‘linen.’ Kini miwor-pən monar pien pien ye nipran, raməri-pən əmə norien kape nəmə Isrel tuk nimirien yermamə. ⁴¹ Kini ikin a kimiruk haktə Yesu ikin, ipakə tuk nəsimien kirik. Ye kwənmhaan a, kimnəpnəpeinə ta ye nipəg kapier tuk nimirien yermamə, mərig kipəh hanə nimir-pənien yermamə kirik aikin. ⁴² Meinai tukəni rikwamer kin, Sabat kape nəmə Isrel, Josef mine Nikodimas kwhai miren nar, mirəmə tukrinim aihuaa əmə. Kini nipəg kapier a yame kamnim yermamə ikin ipakə əmə. Ror pən, iriu kwərahəhu-pən niprai Yesu aikin.

20

Yesu ramragh min

(Mat 28:1-10; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

¹ Ye Sande, yenpig-enpig əgkap, rampigpig hanə, Meri e pian Magdala rimavən ye nəpag kapier, kin məm mə kapier ehuə yame kimukrai əswasig-pən nipəg kapier kin, kinəsok ta kin. ² Məkneikin, raiyu, mirerig mivən tuk Saemon Pita mine yermamə min kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik

19:30: Luk 12:50; Jon 4:34; 17:4   **19:34:** Sek 12:10; 1 Jon 5:6-8; Rev 1:7   **19:36:** Jon 19: 24,28,37
19:37: Rev 1:7   **19:38:** Jon 7:13   † **19:39:** Nəgkiarieren kape nəmə Gris ramni “wan hundred litrai;”
rəmhen kin toti fo kilo.   **19:39:** Jon 3:1-2; 7:50   **20:1:** Luk 8:2; Jon 19:25

in. Kini mini-pən tuk əriu mimə, “Yermamə kirik ruiərəhsi-ərhav nıprai Yesu Yermaru ye nıpəg kapier. Kini yakeinein mə rımnərəhu hiə nıpran.”

³ Kini Pita mine yermamə kirik mın kape Yesu, kimiratərhav miravən mə tukwəm nəpag kapier. ⁴ Kimıwaiyu pik miravən, mərig kwərə mir a kirik rımnaiyu məkupan mapitan kin Pita, mivən ye nəpag kapier. ⁵ Kini mamrəmır, mivaag-pən imə, məm neipən huvə mınə e kamni kimə ‘linen,’ yame kimuvrig Yesu kin kəkupən ramswiin. Mərig rıpəh nıvənien imə.

⁶ Kini Saemon Pita rarə muə mın, kini mauru-pən apa ye nıpəg kapier, məm neipən mınə a ramswiin. ⁷ Kini məm mın neipən yame kimuvrig kapən kapə Yesu kin kupan. Neipən a, rıpəh nəmır-pənien tuk neipən tıksın yame kimuvrig Yesu kin; mərig kimnarpəvin-arpəvin huvə, kukrai-pən ikı-pısın. ⁸ Kini ai yermamə kape Yesu yame rımnaiyu məkupan ye Pita, in mın rımnauru-pən ye nıpəg kapier, məm narımnar mınə a, mamni nəfrakisien mə Yesu rımımrəgh mın ye nımhəyen. ⁹ (Ye nıpig a, iriu kirapəh nırarkunhanə-yen nıprai nəgkiarien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə Yesu tukraməkeikei mamrəgh mın ye nımhəyen).*

*Meri e pian Magdala rımnəkupan məm Yesu
(Mak 16:9-11)*

¹⁰ Kini yermamə mir e kape Yesu kimırarerig miravən iməriu ikın, ¹¹ mərig Meri in rımnərə ipakə tuk nıpəg kapier mamasək. Mamasək əmə məkneikin, məmramır, mivaag-pən ye nəpag kapier, ¹² məm agelo mir kiraru apa imə. Neipən kapəriu rhawən pik. Iriu kaokwətə aikın kimnərəhu-pən nıprai Yesu ikın. Kirik ramkwətə-pən a kimırəhu kapən kapə rıvən pən ikın; kini kirik ramkwətə-pən a kimnərəhu nihun rıvən pən ikın.

¹³ Kini iriu kwaiyoh Meri mırəmə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha?” Kini in rıni-pən tuk əriu mimə, “Kwərəhsi-ta nıprai Yermaru kafak, kini yakneinein mə kimırəhu-pən hiə.”

¹⁴ Ruini-ta nəgkiarien a, marar, marha-pən məm Yesu ramərəer aikın. Mərig in rıpəh nırkunien mə Yesu. ¹⁵ Kini Yesu raiyoh in mimə, “Pian əpə. ?Nakamasək tuk naha? ?Nakamarha-kin pa?”

Mərig Meri, rıkin raməsik mə ta mə yəsım kirik, rıni-pən tukun mimə, “Yemehuə. Tukmə ik nımırəh nıpran, mərəhu ikın pukaa, hajoun kin yo pəh yakvən mırəh.”

¹⁶ Kini Yesu rıni-pən tukun mə, “Meri.” Məkneikin Meri rarha-pən, məm, mokrən apomh mimə, “Raboni.” (Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nıpran rımə, “Yhajoun kafak”).

¹⁷ Kini Yesu rıni-pən tukun mə, “Takpəh nırapien Yo, meinai yakpəh hanə nıvənien tuk kafak Tatə Kughen. Mərig ik, yuvən, məm naorahik mınə mını-əsahpən tuk əriə mə Yo yaknamrerig-pən apa ye rao ye neai tuk kafak Tatə, kini In mın kapəmıə Tatə. In Kughen kafak, kini In mın kapəmıə Kughen.”

¹⁸ Kini Meri pian Magdala rımvən məm narmamə kape Yesu mınə, mını-pən tuk əriə mimə, “!Nəmə mınə əpə! Yımnəm Yermaru.” Kini məvsao kin naha nhəgın yame Yesu rımını-pən tukun.

*Narmamə kape Yesu mınə kimısəm In
(Mat 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)*

¹⁹ Ye Sande, yenaiyu, narmamə kape Yesu mınə kimısəfugin əriə mınə apa ye nımə kirik, kini misətəpig tım tım, meinai kimnhəgın kin nəmehuə mınə kape nəmə Isrel. Məkneikin, Yesu rımauə mərəer ye kwerkwan irəriə, kini

* **20:9:** Profesi e raməmır ye Ol Sam 16:10 mine Aes 53:11. **20:9:** Luk 24:25-27,46; Jon 2:22; Wok 2:24-28

m̄ini-p̄an tuk ̄arīa m̄a, “N̄em̄arinuyen tukramar̄a tuk ̄amīa.” ²⁰ K̄ini mhajoun kwerm̄in k̄in ̄arīa, m̄ine n̄ikar̄in. K̄imis̄am Yesu Yermaru, r̄ikir̄īa ragien p̄ik.

²¹ K̄ini Yesu r̄ini-p̄an m̄in tuk ̄arīa m̄a, “N̄em̄arinuyen tukramar̄a tuk ̄amīa. Kafak Tata r̄imnher-p̄a k̄in Yo, k̄ini ye norien k̄irikian̄a ̄am̄a m̄in, Yo yakamher-̄arhav k̄in ̄amīa m̄a takhat̄arav mhav̄an ikin m̄in̄a ye tan̄imtan̄a.” ²² R̄im̄ini ta n̄agkiar̄ien e, m̄her ̄apu ̄arīa, m̄im̄a, “Hav̄eh Nanm̄in kape Kughen. ²³ Tukm̄a nakhar̄isin narmam̄a tuk t̄avhaḡa has kap̄arīa, Kughen m̄in tukr̄iv̄ah-si ta narp̄inien kap̄arīa. K̄ini tukm̄a nakhap̄eh nhar̄isinien narmam̄a tuk t̄avhaḡa has kap̄arīa, Kughen tukr̄ip̄eh niv̄ahsi-tayen narp̄inien kap̄arīa.”

Tomas r̄imn̄am Yesu k̄in n̄imr̄in

²⁴ K̄ini yermam̄a k̄irik ye narmam̄a twelef kape Yesu, nhagin e Tomas. Kamokr̄an k̄in in k̄im̄a Didimas. In r̄im̄irk̄ak yen̄ip̄ig Yesu r̄imat̄arhav-p̄a tuk ̄arīa. ²⁵ K̄ini in m̄in̄a t̄iks̄in k̄imn̄hani-p̄an tukun m̄ham̄a, “Eh. Ȳimis̄am Yesu Yermaru.”

M̄ar̄ig Tomas r̄ini-p̄an tuk ̄arīa m̄a, “Tukm̄a yak̄am tamhek nil k̄in n̄imr̄ik m̄irap, k̄ini m̄irap tamhek kwenhao ye n̄ikar̄in, m̄ip̄ini n̄afrakisien iran. M̄ar̄ig tukm̄a yakp̄eh n̄amien, to yakp̄eh n̄in̄iyen n̄afrakisien iran.”

²⁶ K̄ini n̄ahuakien k̄irikian̄a rūa m̄iv̄an, narmam̄a kape Yesu m̄in̄a k̄imnas̄akw̄at̄a kwis irīa Tomas ye n̄akwai n̄im̄a k̄irik. Mis̄atap̄ig tim tim pawk, m̄ar̄ig Yesu r̄it̄arhav-p̄a m̄arer ye kwerkwan ir̄arīa m̄im̄a, “N̄em̄arinuyen tukramar̄a tuk ̄amīa.” ²⁷ K̄ini m̄ini-p̄an tuk Tomas m̄im̄a, “Yūa m̄irap tamhek nil ye kwerm̄ik. M̄irap tamhek kwenhao ye n̄ikar̄ik k̄in kwerm̄in. Ni ̄am̄a n̄afrakisien irak. N̄ar̄igien kafam tukr̄ip̄eh norien k̄iraru.”

²⁸ K̄ini Tomas r̄ini-p̄an tukun m̄a, “Ik kafak Yermaru, m̄ine Ik kafak Kughen.”

²⁹ K̄ini Yesu r̄ini-p̄an tukun m̄a, “Ik n̄im̄ini n̄afrakisien irak meinai ik n̄imn̄am Yo. M̄ar̄ig yam̄a m̄ine khap̄eh n̄is̄amien Yo, mamhani n̄afrakisien irak, irīa tukasar̄a ye nihuv̄ayen ̄afrakis̄is̄.”

K̄im̄irai n̄akw̄akw̄a e k̄im̄a narmam̄a tukshat̄at̄a ̄afrakis̄is̄ ye Yesu

³⁰ Yesu r̄imnor n̄im̄t̄at̄ien m̄in̄a r̄ipsaah ye n̄imr̄i kafan narmam̄a, yame k̄imn̄ap̄eh n̄iraiyen ye n̄akw̄akw̄a e. ³¹ M̄ar̄ig k̄im̄irai nar̄imnar ye n̄akw̄akw̄a e m̄a k̄im̄īa takhani n̄afrakisien m̄a Yesu in Kr̄isto, m̄ine in Ji Kughen. K̄im̄irai n̄akw̄akw̄a e m̄a k̄im̄īa takhani n̄afrakisien iran, mamhav̄eh n̄imraghien rer̄in.

21

Yesu r̄imnor n̄im̄t̄at̄ien k̄irik, kafan narmam̄a m̄in̄a khavi k̄amam r̄ipsaah

¹ Kwas̄ig ikin ye nar̄imnar m̄in̄a e, Yesu r̄it̄arhav-p̄a m̄in tuk kafan narmam̄a m̄in̄a apa ye n̄ikar-kar tahik apa Lugun Galili.* K̄ini mamor ̄apu In. ² Ye n̄ip̄ig a, narmam̄a m̄in̄a kape Yesu k̄imnas̄ariw̄ak k̄irikian̄a. Saemon Pita, m̄ine Tomas e kamokr̄an k̄in k̄im̄a Didimas, m̄ine Nataniel e yem̄a Galili, rukwanu kafan kamni k̄im̄a Kena, m̄ine ji Sebedi mir, m̄ine yermam̄a mir k̄iraru m̄in kape Yesu. ³ Saemon Pita r̄ini-p̄an tuk ̄arīa m̄a, “Yo yakamv̄an jakaruk k̄in net.”

K̄ini kham̄a, “Inta. P̄eh k̄itaw̄a khav̄an.” K̄ini irīa fam k̄imis̄asok pir̄a ye bot k̄irik. Misaruk k̄in net a miseriaji reraan. M̄ar̄ig khap̄eh nhaviyen k̄amam k̄irik.

20:19: Jon 20:21,26; Jon 14:27; 16:33   **20:20:** Jon 16:19-22   **20:21:** Mat 28:19; Jon 3:17; 17:18; 20:19,26   **20:22:** Esik 37:9; Jon 7:39; Wok 2:38; 8:15-17; 19:2; Gal 3:2   **20:23:** Mat 16:19; 18:18
20:25: Mak 16:11   **20:26:** Jon 14:27; 20:19,21   **20:27:** Luk 24:40   **20:28:** Rev 4:11   **20:29:** Jon 3:15; 1 Pita 1:8-9   **20:30:** Jon 21:25   **20:31:** Jon 3:15; 19:35   * **21:1:** Lugun Galili, nhag p̄isin k̄irik e Lugun Tiberias.   **21:1:** Jon 21:14; Jon 20:19,26   **21:3:** Luk 5:5

⁴ Kini rinamraan, Yesu ruə mamərer i-fiak; mərig kafan narmamə minə khapəh nharkunien mə Yesu.

⁵ Kini In raiyoh əriə mə, “Ah. ?Nakhavi kəmam kirik, uə?”

Mərig iriə khamə, “Nikam. Kəmam rikək.”

⁶ Kini In rini-pən min tuk əriə mimə, “Intə. Sarko-pən ru kin net e ye matuk, mhavi kəmam tiksın.” Məkneikin, kisarko-pən kin net, mhapik kəmam ripsaah, ripsaah, to khapəh nhavi-haktəyen net.

⁷ Kini yermamə yame Yesu rorkeikei pik in, rini-pən tuk Pita mimə, “Eh. Yermamə e in en, Yesu Yermaru.” Pita rərig nəgkiarien a, mətəut aihuaa əmə, (meinai ye nipig a rimnamaiyu kopiə kopiə) meiwaiyu ye bot, meiai məsok fiak. ⁸ Kini narmamə kape Yesu minə kimnhavi fiak bot, misəukəkin fiak net yame rukwar kin kəmam, meinai bot ramərer ipakə əmə tuk niməkrəkir, rəmhen kin wan hundred meta.† ⁹ Kini misəsok fiak misəm kher nap, kini kwənəmtarhe nap ramuək. Kini misəm kimnəpir kəmam kirik. Kini bred min apaikin.

¹⁰ Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hapik kəmam tiksın yamə mine nimnhavi, mhapik mhauə.”

¹¹ Kini Saemon Pita rimavən ye bot, kini məukəkin net məsok fiak. Net a rukwar kin kəmam ehua minə, iriə m-fam wan hundred fifti tri. Net a rukwar pawk kin kəmam, mərig rimipəh neikus-eikusien. ¹² Kini Yesu rini-pən tuk əriə mimə, “Hauə, pəh kisəvigin kwis.”

Kini iriə kirik rikin ripəh nəsikien mə tukraiyo In mə, “?Ik pa?” meinai iriə m-fam kwənharkun ta mə In Yesu Yermaru. ¹³ Kini Yesu rimivəh bred mivəh-si-pən kimi əriə, mivəh-si pən min kəmam.

¹⁴ Nipig Yesu rimamhə mamragh min, kini in a nipig yame ror kisisər kin yame In rimatərhav-pə tuk kafan narmamə minə.

Yesu rimivəh-si-haktə nərigien kape Pita, meinai in apa kupan, rimini m-kisisər mə reinein Yesu

¹⁵ Kimisəvigin ta, kini Yesu raiyoh Saemon Pita mimə, “Saemon, ji Jon. ?Norkeikeiyen kafam tuk Yo rapita norkeikeiyen kape narmamə minə tiksın, uə?”

Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Əwəh. Yermaru, Ik nakwirkun ta mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Ik takaməvigin kwaji sipsip minə kafak.” ¹⁶ Kini marar maiyoh min in mimə, “Saemon, ji Jon. ?Nakorkeikei Yo?”

Kini in rini-pən tuk Yesu mimə, “Əwəh Yermaru. Ik nakirkun mə yakorkeikei pik Ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Inta. Takamarha huvə tuk kafak sipsip minə.” ¹⁷ Kini marar maiyoh min yame ror kisisər kin mimə, “Saemon, ji Jon. ?Ik nakorkeikei Yo?”

Kini Pita, rikin rəmhə, meinai Yesu rimnaiyoh in m-kisisər mimə, “?Ik nakorkeikei Yo?” Kini rini-pən tukun mimə, “Yermaru. Ik nakirkun narimnar m-fam. Ik nakirkun mə yo yakorkeikei ik.”

Kini Yesu rini-pən tukun mimə, “Ita. Ik takaməvigin kafak sipsip minə.”

Yesu rimini-ərhav mə tukhopni Pita

¹⁸ Kini Yesu rirpin nəgkiarien mini-pən tuk Pita mimə, “Yakamni-pre əfrakis tuk ik mə, apa kupan, nipig nimnamatamaruə, nimivəh-si-pən atuk kafam

21:4: Luk 24:16; Jon 20:14   **21:6:** Luk 5:4-7   † **21:8:** Nəgkiarien kape Gris ramni “kiubit tu hundred,” rəmhen kin wan hundred meta.   **21:14:** Jon 20:1,19,26   **21:15:** Mat 26:33-35; Jon 13:37-38   **21:16:** Esik 34:2; Mat 2:6; Jon 10:11; Wok 20:28; 1 Pita 5:2-3   **21:17:** Jon 13:38

neipən, mameriwək, mamvən aikin minə fam yame ik nakorkeikei mə takvən ikin. Mərig tukmə naknəhuaru, takhuatuk kin kwermim, kini yarmə kirik tukrivəhsi-pre atuə kin kafam neipən, kini mikir ik nakravən aikin ik nakpəh norkeikeiyen mə takvən ikin.”

¹⁹ Nəgkiarien e Yesu rimnəkupan mamni-ərhav nimhəyen kape Pita, kini kafan nimhəyen in tukrivəh-si haktə nhag Kughen.

Kini Yesu rimnarar mini-pən tukun mə, “Ita, kwasig kin Yo.”

Yesu mine yermamə yame Yesu rorkeikei pik

²⁰ Kwəriwək miravən, kini Pita rarar marha-pən məm yermamə kirik kape Yesu, yame Yesu rorkeikei pik, ramkwasig kin əriu. (Kwən a in a, yame apa kupan, ye nipig kape Pasova, rimneiwaiyu mini-pən tuk Yesu mimə, “Yermaru. ? Pa nhagin tukreighaan-pən kin Ik ye kwermi tikmir minə kafam?”)‡ ²¹ Nipig Pita rimnəm yermamə e kape Yesu, kini raiyoh Yesu mimə, “Yermaru. ?Rhawor ye kwən e?”

²² Kini Yesu rimini-pən tukun mə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamripin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun. Mərig ik, takaməkeikei mikwasig kin Yo.”

²³ Yesu rimini-pən məknakin tuk Pita, kini nəvsaoyen kirik rəvirh-əvirh ye nəməhuak minə mə yermamə a kape Yesu tukripəh nimhəyen. Mərig pəh nien mə Yesu rimini mə tukripəh nimhəyen. Rimini-pən əmə tuk Pita mimə, “Tukmə Yo yakorkeikei mə in tukramragh əmə mamripin meriaji jakrerig-pə min, ik to nakpəh nətərig-pikien tukun.”

²⁴ Yermamə e kape Yesu, in yermamə kirikianə əmə yame ramni-ərhav narimnar minə e, kini mirai-pən narimnar minə e ye nəkwəkwə e. Kini kitawə kharkun mə nəgkiarien minə e kasəfrakis.

Nəgkiarien infamien kape nəkwəkwə e

²⁵ Kini Yesu rimnor narimnar ripsaah min. Tukmə narmamə khamə tukharai fam narimnar yame In rimnor, nəgkiarien ripsaah, tukreriaji nəkwəkwə ripsaah ripsaah ripsaah. Kwənmhan ye tokrei tanə e to ripəh nəmhenien tuk nətə-pənien nəkwəkwə minə e aikin.

21:19: Jon 13:36; 2 Pita 1:14 ‡ **21:20:** Jon rimini nəgkiarien e ye Jon 13:23, 25. **21:22:** Jon 21:19; Mat 4:19; 16:24 **21:24:** Jon 15:27 **21:25:** Jon 20:30

Wok Minə

Wok yamə mine Aposol minə kimisor

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Wok Minə

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Luk rimirai nəkwəkwə e. Eṽhuekin “Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə a Luk” tuk nirkunien mə Luk in pa.

?Rimirai ramvən kimi pa? Luk rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi in kirik, nhagin e Teofilas, yermamə kirikianə əmə yame Luk rinhher-pən kin nəkwəkwə kupan e kamni kimə “Luk.” Nhag Teofilas, nıpran rimə, “Yermamə yame rorkeikei Kughen.” Luk rinhher-pən pakw kin nəkwəkwə e kimi kwən a, mərig rirkun mə nəmə Gris khapsaah tuksəvheikin.

?Nimraghien rinhawor pən iran mine ye nıpig rimirai? Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə nəməhuak minə kimishorpin nəgkiarien kape nəmə Isrel mine nəmə kantri pisin pisin minə yame kasorkeikei mə tukharkun nuknei nhatəyən kape narmamə kape Yesu. Ye nəkwəkwə e, kasəm mə gavman kape Rom, iriə min kimisərig nəgkiarien kape Pol ye nikarin kape Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəkwəkwə yame Luk rinhəkupan mirai, nhagin e “Luk” raməvsao kin nimraghien mine nəmhəyən kape Yesu Kristo. Mərig Luk rimirai nəkwəkwə e mamni mimə niməhuak rinhawor pən iran mine mirikakun, kini tukrhawor pən iran mine mhaktə. Nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pita, kini nıpərin raməvsao kin nəriwəkien kape Pol. Ye nəkwəkwə e, kitawə kasəm mə Luk mine Pol kworkeikei mə narmamə m-fam yame Rom ramarmaru irəriə, iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu.

Kughen rimə tukrher-pə kin Nanmin Rhakə

¹ Teofilas, kafak yermamə, yimnəvsao ta kin Yesu ye nəkwəkwə yame yimirai ta. Yimnəvsao kin nəwhagien mine norien kafan ² muə meriaji-pə Kughen rīvəh In mivən apa ye neai. Kwasig ikin rīvən apa ye neai, Nanmin Rhakə rimavən iran, In rīvəhsi-pən nəgkiarien infamien kimi kafan aposol minə yame In rimirpen ta əriə. ³ Kini mərig, nıpig kimoh Yesu khopni, kini ai rimiragh min ye nimhəyən kafan, kini marə min iriə kafan narmamə minə meriaji nıpig foti. Nıpig a, rinhərer ye nımririə nıpig ripsaah mamor əpu In mə tukharkun mə rinhawor əfrakis ye nimhəyən kafan. Iriə kisəm In, In raməvsao kin narmaruyen kape Kughen. ⁴ Nıpig ramarə hanə iriə min, In rīvəhsi-pən nəgkiarien kirik kimi əriə mimə, “Takhapəh nisəyən taon e Jerusalem. Masəmir mamawhin Nanmin Rhakə yame Rimik rimirpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə, rəmhen kin yame Yo min yimnəvsao ta kin kimi əmiə. ⁵ Mərig in ai kupən, Jon Baptaes rinhor baptaes irəmiə kin nu, kini rıpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmiə kin Nanmin Rhakə.”

Kughen rīvəh Yesu mivən ye Rao ye Neai

⁶ Ye nıpig a, aposol minə kimnhauə kirikianə iriə Yesu, misaiyoh In mhamə, “Yermaru. ?Rinor nıpig ai taktəkun mə Ik takor ətawə tuksarmaru ye tanə kapətawə e Isrel, uə nikam?”

⁷ Kini Yesu rimiini-pən tuk əriə mə, “Rimik pisin əmə In ravəh nehuəyən tuk nərhəyən nıpig minə a. Mamerkwaig kin tuk əmiə, mor əmiə mə takhapəh nharkunien. ⁸ Kini mərig nıpig Nanmin Rhakə tukruə irəmiə, takhavəh

nəsaninien, mhani-ərhav nhagik e Jerusalem, mhavən yerkwānu mīnə fam ye Judia mīne Sameria, mhavən yerkwānu mīnə fam ye tanimtanə.”

⁹ Yesu ruini ta, nīpig iriə kisarha-pən hanə masəm In, Kughen rīvəhsi ta In kini mīvəh in mhaktə mamvən ye neai. Aikin, napuə ruvrīg əpis In. ¹⁰ Kasarha-əterik ye napuə, məkneikin, misəm yermamə mir kīraru neipən kapəriu rhawən kīrauə mawərer iriə miriə. ¹¹ Marəni mīrəmə, “Nəmə Galili. ?Rhawor nakasərer məkneikin masarha faktə ye napuə? Yesu e, Kughen rīvəhsi-ta In, mīvəh In muavən ye rao ye neai. In tukrīrerīg-pə mīn rəmhen əmə kin yame In rīnmhaktə ai taktəkun.”

Aposol mīnə kīnmhavəh-si haktə yermamə kīrik mə tukrīvəh tamhek Judas

¹² Aposol mīnə kisəta ye takwar Olif, misəriwək kəskəh əmə*, mharerīg mīn mhavən Jerusalem. ¹³ Mhavən Jerusalem, kini misauru-pən ye nīmə kīrik mīshaktə mhavən ye kwənmhaan kīrik yame kīmnasəmīr ikīn kupən. Narīmən a: Pita, mīnə Jon, mīne Jemes, mīne Andru, mīne Filip, mīne Tomas, mīne Batalomiu, mīne Matiu, mīne Jemes, kwajikovə kape Alfeas, mīne Saemon Selot†, mīne Judas, kwajikovə kape Jemes. ¹⁴ Iriə nīpiraovīn tīksīn mīne Meri, nisīn Yesu, mīne naorahi Yesu mīnə tīksīn, iriə kasofugin iriə miriə. Rikiriə kīrikianə əmə. Nīpig mīnə fam, kasəhuak. ¹⁵ Nīpig tīksīn ruauə muavən, narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu kīnmhauə kīrikianə. Iriə khapsaah kisəmhen kin 120. Aikin, Pita rərer maməgkiar kimi əriə, mamni mīmə, ¹⁶ “Kafak narmamə mīnə, nəgkiarien kape Kughen tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kin. Apa kupən, Nanmīn kape Kughen rīmivəhsi-pən nəgkiarien kimi King Deved. King a rīmīrkun məkupən mīni-ərhav mə kwən e Judas tukrīkīr narmamə mhavən kharaptərəkīn Yesu.‡ Kīni nəgkiarien e ruauə ai taktəkun mīnor nəfrakisien kin. ¹⁷ Apa kupən, Judas in kitawə kīrik; mamor wok kape Kughen kitawə mīn. ¹⁸ Mərig rīmnarar meighan-pən kin Yesu, mīvəh mane iran, kini en mīvən mīvəh nīmri nīmoptanə kīrik kin. Ikīn aikīn a, in rīməviə məwhan əteih tīpīn nisīnavīn rītərhav. ¹⁹ Kīni nəmə Jerusalem kisərig nar a, kīshen-pən nhag nīmoptanə a mhamə, ‘Akeldama.’ Ye nəgkiarien kapəriə nīpran ramni mīmə ‘Nītə.’”

²⁰ Kīni Pita rīmīni mīn mə, “Ye Ol Sam nəgkiarien kīrik ramni mīmə, “Pəh kwənmhaan kafan tukraməmīr apnapīg əmə;

Pəh yermamə kīrik tukrīpəh nəmīriən aikīn.’

(Sam 69:25)

“Kīni nəgkiarien kīrik mīn ramni məkneikin mīmə,

“Pəh yarmə kīrik tukruə mīvəh tamhekin mīvəh nehuəyen.’” (Sam 109:8)

²¹⁻²² Kīni Pita rīni mīrpīn mīn mīmə, “Ror məkneikin mə tukasəkeikei mhavəh-si haktə yermamə mīn kīrik yame rīnməm kin nīmri mə Yesu Yermaru rīmamragh mīn ye nīmhəyen kafan mə tukrīni-ərhav mə Yesu In rīmnərəer mīn ye nīmhəyen kafan. Yermamə a in yermamə kīrik yame rīnmaməriwək kīmawə mīn kupən, ye nīpig yame Yesu rīnmaməriwək kīmawə mīn. In rīnməm norien mīnə a rīrikakun ye nīpig Jon Baptaes rīnmamni-ərhav nəgkiarien, muə meriaji-pə nīpig yame Kughen rīmivəhsi-ta Yesu tuk ətawə, mīvəh In mhaktə.”

²³ Kīni iriə khani-ərhav nhag yermamə kīraru. Kīrik, nhagin e Josef, kamni kīmə Basabas, kini kamni mīn kīmə Jastas. Kīrik mīn nhagin e Matias.

²⁴ Kīni iriə misəhuak mhani mhamə, “Kughen, Ik nakīrkun rīkimawə fam. Ik

1:8: Mat 28:19; Luk 24:48   **1:11:** Mat 26:64; Luk 21:27   * **1:12:** Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, v. 12 ramni mə, “Kīmiseriwak ye nerwakien yame kīmneighan kin mə tukeriwak ye nīpig kape Sabat.”

1:12: Luk 24:50-53   † **1:13:** Selot, nīpran rīmə, “Yermamə ye kwən a yame rorkeikei mə tukher ye rhav kin namehuə kape Rom mīnə apa Jerusalem.”   ‡ **1:13:** Mat 10:2-4   † **1:16:** Əm-ru Sam 41:9.

1:21-22: Mak 1:9; 16:19; Jon 15:27

takasitu irəmawə mīni mə pa e nhagin yermamə mir e Ik nimirpen ta kirik
²⁵ mə in tikrivəh neihuəyen kape aposol yame Judas in rimnəpəh məri-pən
 swatuk ahas-in a kwənmhaan atuutuk kafan.” ²⁶ Kini kimisəhuak ta, mharai-
 pən nhagriu ye kapiet kiraru mhawhan, mhamə tukharkun mə pa tukrivəh
 neihuəyen a “aposol.” Kini nhag Matias rukreikin. Kini iriə kimnhavəhsi-
 haktə Matias rəmhen kin aposol. Kini taktəkun ai rinor min aposol iriə fam
 twelef.

2

Nanmīn kape Kughen rimneiwaiyu-pə

¹ Kini ai, ye nipiḡ kape nəviginien ehuə kirik kamni kimə Pentekos,*
 narmamə yamə mīne kishatətə ye Yesu kimnhauə kirikianə. ² Məkneikin,
 kisərig nar kirik rimasi-pən ye napuə rəmhen kin nīmətag ramavən mivən
 apa imə a kasəmīr ikin. ³ Aikin, iriə kisəm nar kirik rəmhen kin nap raməsia,
 məwhai neram nap reiwaiyu irəriə m-fam. ⁴ Iriə m-fam, Nanmīn kape
 Kughen rukwar irəriə. Kini mivəhsi-pən nirkunien kimi əriə kasəgkiar ye
 nəgkiarien ye tanə pišin pišin.

⁵ Kini ye nipiḡ a, nəmə Isrel tiksīn yame kamhasiai Kughen kimnhasi-pən
 ikin mīnə fam ye tokrei tanə, mhauə misofugin e Jerusalem. ⁶ Nipiḡ kimisərig
 əriə kasəgkiar ye nəgkiarien ye tanə pišin pišin, narmamə khapsaah khauə
 misəm kisakur meinai narmamə mīnə fam kasərig kamhani nəgkiarien at-
 uatuk kapəriə. ⁷ Kisakur pik kin nar a mhamə, “!Eh! Narmamə yamə mīne
 kasəgkiar məkneikin, mərig iriə nəmə Galili əmə. ⁸ ?Rhawor e kitawə m-fam
 kisərig kasəgkiar ye nəgkiarien pišin pišin kapətawə? ⁹ Kitawə narmamə ikin
 pišin pišin. Ikin e taktəkun narmamə Patia, mīne narmamə Media, mīne
 narmamə Elam, mīne narmamə Mesopotemia, mīne nəmə Judia, mīne nəmə
 Kapadosia, mīne nəmə Pontas, mīne nəmə Tarki, ¹⁰ mīne nəmə Frijia, mīne
 nəmə Pamfilia, mīne nəmə Ijip, mīne nəmə Libia ipakə tuk Saerin, mīnə
 nəmə Rom ¹¹ (yame iriə tiksīn nəmə Isrel atuutuk, kini tiksīn kimnhasi-pən ye
 tanimtanə mīnə misəpəh narəyen kape nar iməriə ikin, mhauə misəhuak kimi
 Kughen); mīne nəmə Krit, mīne nəmə Arebia. !Mərig kitawə m-fam kimisərig
 əriə kasəgkiar ye nəgkiarien mīnə fam kapətawə mamhani norien ehuə mīnə
 yame Kughen ramor kimi ətawə!” ¹² Iriə kimisərig kisakur pik kin rukreikin
 kapəriə kapə misaiyoh əriə mīnə kin nīpran.

¹³ Mərig narmamə tiksīn kisarh irəriə mhamə, “Nikam. ?Kisapis kin waen
 uə?”

Pita rimnhoprai nīprai norien e yame Nanmīn kape Kughen rivəhsi-pən nəsaninien kimi nəməhuak mīnə

¹⁴ Aikin, Pita rimnərer iriə aposol mīnə, iriə fam leven. In mokrən ehuə
 mīni-pən tuk narmamə mīnə mīmə, “Nəmə Isrel, mīne kimiə mīnə fam yamə
 mīne nakasarə e Jerusalem, taksətərig huvə kin yo. Pəh yakhoprai-pre norien
 mīnə e kimi əmiə. ¹⁵ Narmamə mīnə a khapəh nisapisien kin waen, rəmhen
 kin yame kimiə nakamhani. Ramraan əmə- [pəh nien mə nipiḡ kape ninimien
 waen.] ¹⁶ Nar yame nakasəm ai taktəkun rəmhen əmə kin yame profet kape
 Kughen, nhagin e Joel, rimini ta kupən mīmə,
¹⁷ “ ‘Kughen rimini-ta mīmə,

* **2:1:** Pentekos in nəviginien ehuə kirik kape nəmə Isrel. In nipiḡ yame kamni vi vi Kughen tuk
 nəviginien vi kape nəsimien. Kamor Nəviginien Kape Pasova, nipiḡ fifti ai, kini ai kamor nəviginien
 ehuə a Pentekos. **2:1:** Lev 23:15-21; Dut 16:9-11 **2:3:** Mat 3:11 **2:4:** Mak 16:17; Wok 4:31;
 10:44-46; 19:6

- “Nīpīg Kwasīg tukruə ipakə, Yo jakher-pre kīn Nanmīn Kafak tuk nar-mamə mīnə fam.
Kwajikovə kapəmiə mīnə tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.
Tamaruə kapəmiə mīnə mīne nəwharu kapəmiə mīnə tuksəmṛərhav ye nəfrakisien.
18 Jakvəhsi-pən Nanmīn Kafak kīmi yasitu mīnə kafak- narman mīne nīpiraovīn,
pəh tukharkun nīni-ərhavyen nəgkiarien kafak.
19 Yo jakor nīmṭətīen tiksīn ye napuə mīne ye tokrei tanə:
Nītə tukraiṽu, nap tukruək, nehenap tukramənah.
20 Mīrh tukrīpīs, makuə tukrəwhao rəmhen kīn nītə;
kwasīg ikīn, Nīpīg Ehuə Pīk kape Yermaru tukruə.
21 Ye nīpīg a, narmamə yamə mīne kasokrən kīn Yo, Kughen Yermaru, Yo jakvəh mīragh əriə.” ’ ’ ”

(Joel 2:28-32)

Narmamə khapsaah kīmnhani nəfrakisien ye Yesu

- 22 Kīni Pita rīmə, “!Kīmiə nəmə Isrəl! Taksətərig kīn nəgkiarien e. Kīmiə nakharkun huvə nīmṭətīen mīnə pīsīn pīsīn yame Yesu rīmnor ye nəsanīnien kape Kughen, yame kīmiə nīmīsəm. Narīmṇar mīnə e ramhajoun-pən mə Kughen e In e rīmnher-pə kīn Yesu ruə. 23 Kughen rīmīrkun məkupən mə tukuh In, kərəhu-pən In ye kwermīmīə. Kīni kīmiə nīmnhauh In mīsərəhu-pən In ye kwermī nəmə has mīnə, iriə kīsəsīk-pən In ye nai kamarkwao kīn, mīshopni. 24 Mərig Kughen In rīmīrisīn Yesu ye nəmhəyen kape nīmḥəyen, mor In rīmragh mīn; meinai nīmḥəyen rīpəh nəūtənien mə to rīraptərakīn tīm tīm Yesu. 25 Rəmhen kīn nəgkiarien kīrik yame King Deved rīmīni kupən. Rīmṇəgkiar iran mamni mīmə,
“ ‘Nīpīg mīnə fam yakaməm Kughen ramarə kīmru min.
Nar kīrik rīrkək tukror yo yakmīr.
26 Ror pən, rīkīk ramagien pīk mavəhsi haktə In.
Kīni rīkīk ramərinu meinai yakīrkun mə Kughen tukrīvəh mīragh nīprak.
27 Mərig In rīpəh nīpəhyen yo mə jakaməmīr rerīn ye nəkwai nīmīr.
Rīpəh nīpəhyen nīprak ramətīt māpien, mərig in ai Yo, yemə rhakə kafan.
28 In rīmnhajoun ta swatuk kīn yo;
yame tuk nīvənien mamarə huvə, kīni mor yo rīkīk ramagien. Mərig in ai In ramarə kīmru min.’ ”
- (Sam 16:8-11)
- 29 Kīni Pita rīmə, “Yo mīnə tiksīn, jakhoprai-pre nəgkiarien e kīmi əmiə. Kaha kapətawə a, King Deved, ruamhə ta tu, kīminim in. Təwk iran raməmīr imətawə ikīn maməmīr təvīr. 30 In profet kīrik kape Kughen, kīni rīmīrkun mə Kughen rīmīrpen ta mə kwənərəus kīrik kafan tukruə mīn yermaru kīrik rəmhen kīn In. 31 Deved rīmṇəm nar a tukraməkeikei muə mor nəfrakisien kīn. In rīmīni mə Kristo, yame Kughen rīmīni mə tukrher-pə kīn, In tukror ramragh mīn ye nīmḥəyen, kīni tukrīpəh nīpəhyen nanmīn kafan raməmīr rerīn ye nəkwai nīmīr, kīni nīpran tukrəpəh nīmətītīen. 32 Kughen rīmṇor Yesu ramragh mīn. Kīni kīmawə fam yīmīsəm kīn nīmrimawə, mamhani-ərhav nar a. 33 Kughen e In Rīmni, in rīmivəhsi haktə Yesu mə tukrəkwtə ye nīkarīn, mīvəhsi-pən Nanmīn Rhakə kīmin, rəmhen kīn yame rīmīrpen ta kupən. Kīni narīmṇar yame nakasəm mīne yame nakasərig, Nanmīn Rhakə ramor kīmi ətawə. 34 King Deved in rīmīpəh nīvənien ye neai, mərig in əmə rīmīni nəgkiarien e mə,
“ ‘Kughen Yermaru rīmīni-pən tuk Yermaru kafak mīmə,
“Īkwətə-pən ye kwermīk matuk

³⁵ Meriaji nipig jakor Ik takehuə ye tikmir kafam minə.” ’ ’ ” (Sam 110:1)

³⁶ Kini Pita rirpin mimə, “Pəh kitawə nəmə Isrel, tukharkun huvə mə Yesu e nimisəsik-pən In ye nai kamarkwao kin In a Kughen rimnor In mə In Yermaru kapətawə, mine Kristo min.”

³⁷ Pita raməgkiar məkneikin, rikiriə rərhakis. Aikin, kisaiyoh Pita mine aposol minə mhamə, “Yo minə tiksın ?jakshawor-pən iran mine?”

³⁸ Kini Pita rimini-pən tuk əriə mimə, “Kimiə taksarar ye nərigien kapəmiə tuk norien hah kapəmiə, kini misor baptaes ye nhag Yesu Kristo, misarakikin təvhagə hah, pəh Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi əmiə. ³⁹ Kughen rimirpen ta əmiə mine kwajikovə minə kapəmiə, mine mukupmiə minə yamə mine tukpihauə. Nirpenien e raməmır ye narmamə yamə mine Kughen Yermaru rimnokrən kin əriə.”

⁴⁰ Kini Pita rimini-ərhav min nəgkiarien ripsaah kimi əriə maməgkiar skai kimi əriə mimə, “!Takasəkeikei misəta ye nəmə hah yamə mine kisarə ye tokrei tanə ai taktakun, pəh Kughen tukripəh nivəhsi-preyen narpinien kimi əmiə!”

⁴¹ Kini narmamə yamə mine kimnhani nəfrakisien iran, kimisor baptaes. Ye nipig a, narmamə rəmhen kin tri taosen kimnhauə mhakwasig kin narmamə yame minə kishatətə ye Yesu.

Norien kape narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu

⁴² Nipig minə fam narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu kasarə kirikianə misətərig kin nəvhagien kape aposol minə, mamhavəh Nəviginien Rhakə†, misəhuak. Rikiriə riskai mə tukasəkeikei misor narimnar minə a. ⁴³ Kini Kughen rivəhsi-pən nehuəyen kimi aposol minə tuk norien nimtətien ripsaah. Narmamə kisəm kisakur pik kin. ⁴⁴ Narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, nipig minə fam kasofugin kirikianə. Iriə fam rikiriə ragien tuk nəvraiye kapəriə nautə kimi iriə minə tiksın, ⁴⁵ rəmhen kin tukmə yermamə kirik kafan nar kirik rirkək, kini kirik rəvrai kafan nautə, mivəh mane iran, kini masitu iran. ⁴⁶ Nipig minə fam iriə kasofugin ye Nimə Ehuə kape Kughen, rikiriə kirikianə. Kasəvigin ye nəkwai nimə kapəriə, mamhavəh Nəviginien Rhakə rəmhen kin Yesu rimini. Nipig minə fam, nərigien kapəriə reiwaiyu, kini masagien, ⁴⁷ masəgnəgin Kughen. Kini narmamə kamhani vivi əriə tuk norien kapəriə. Kini nipig minə fam Kughen ravəh miragh narmamə mamofugin əriə ye kwhen kapəriə.

3

Yermamə yame nihun raha, rheximter meriwək

¹ Nipig kirik, ye nipig kape nəhuakien, ye tri klok yenaiyu, Pita minə Jon iriu kimiwəriwək miravən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ² Yermamə kirik raməmır aikin, nihun rahas rimnor hanə. Nipig minə fam in minə tiksın kharəh in mamhavən ye kwəruə kape Nimə Ehuə kape Kughen. Kwəruə a kamni kimə “Rhuvə pik.” In ramawə-pən kin mane kimi narmamə yamə mine kisauru-pən ye nəkwai nimə. ³ Nipig in rəm Pita mine Jon kawəriwək miravən mə tukwauru-pən ye nəkwai nimə, in rimnaiyoh əriu kin mane. ⁴ Aikin, Pita mine Jon kwarha-pən mwəm kwən a. Kini Pita rini-pən tuk kwən a mimə, “Arha-pə atuatur məm əmru.” ⁵ In rarha-pən məm əriu, rikin rəsik mə tikrivəh mane kirik.

2:36: Wok 5:30-31   **2:39:** Aes 57:19   **2:41:** Wok 2:47; 4:4   † **2:42:** Nəviginien Rhakə, uə Lodsapa: Nipig Yesu raməvigin infamien iriə kafan narmamə minə, In mini-pən tuk əriə mə tukhawəh nəviginien məknakin, rikiriə tukraməsik In.   **2:42:** Wok 20:7   **2:44:** Wok 4:32-35   **2:47:** Wok 6:7; 11:21   **3:4:** Wok 14:9

6 Mərig Pita rini-pən tukun mīmə, “Yo, kafak mane* rirkək. Mərig nar kirik yame yo yakavəh, jakvəhsi-pre kimik. Ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret, yakamni-pre tuk ik mə takhekimter məriwək.” 7 Kini Pita rīvəh kwermīn matuk, masitu iran mə tukrərer, taktəkun əmə nihun mir kirahuvə. 8 Riviə haktə, məriwək mamavən. Mamkwasig kin əriu, irisir mirhauru-pən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. In rīmnəriwək, mavihaktə-vihaktə, maməgnəgin Kughen. 9 Kini narmamə fam kisəm kwən a raməriwək, maməgnəgin Kughen, 10 kharkun mə kwən ai nīpig m-fam ramawə kin mane ye kwəruə ye Nimə Ehuə kape Kughen. Kisakur pik tuk kwən a.

11 Kwən a ramrəh tim tim hanə kwermi Pita mine Jon, narmamə kimisəm, kisakur pik kin, misaiyu mhauə a karharer ikin, ye kwənmhaan kirik kamni kimə Vranda kape King Solomon. 12 Kini Pita rəm narmamə mīnə a, mīnī-pən tuk əriə mīmə, “Nəmə Isrel. ?Rhawor naksakur pik kin nar e? ?Rhawor naksətamə pik irəmru? ?Kimiə nakhamə ta kimru yerpīrig kini mirarkun nor-huvəyen yermamə e raməriwək ye nəsaninien əmə kapəmru uə? !Nikam! 13 Kughen kape kaha mīnə tu, Ebrahim mine Aesak mine Jakob, In a rīmnor nar e. In pīsīn əmə rīmivəh-si haktə yor atuə kin kafan e Yesu. In e Yesu əmə e nīmnhavəhsi-pən In rərer ye nīmri namasur mīnə kape gavman. Ye nīpig ai, Paelat rīmnamni pawk mə tukririsin In, mərig nīmīsəkeikei kimi Paelat mə tukhopni In.†

14 Nakwənhaukrekin-pən nīmetaimiə kimi Yesu e yame ratuatuk mamərhakə, kini misaiyoh Paelat mə tukririsin əmə yermamə kirik yame ramhopni yermamə. 15 Ye nərigien a, kimiə nīmishopni yermamə a in nuknei nīmraghien. Mərig kwasig ikin, Kughen rīmnor In rīmragh mīn. Kini kimawə yīmīsəm mamhani-ərhav mhamə nar a in nəfrakisien. 16 Kwən e kimiə nakasəm mharkun in, in rīnəsanin meinai kimawə yakshatətə ye Yesu. In nəsaninien kape Yesu, mine nhatətəyen yame Kughen rīmivəhsi-pə kimi əmawə yame rīmnor huvə yermamə e, kimiə nakasəm.

17 “Yo mīnə tiksīn, yakirkun mə nīmisor narīmnar mīnə e kimiə namehuə kapəmiə mīnə ye nətəwaoyen kapəmiə. 18 Ror pən, nəgkiarien yame Kughen rīmīni kupən, ruauə mīnor nəfrakisien kin. Nəgkiarien kape profet kafan mīnə kupən rīmīni ta mīmə kafan Kristo tukraməkeikei mamərig nəmħəyen. 19 !Eh! Kimiə takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah kapəmiə. Kini mhakwasig kin Kughen, pəh In tukrivəhsi ta narpinien kape təvhagə hah kapəmiə kini mətu-pən əmiə imei napīsien. 20 Kini In tukrher-pə mīn kin Kristo tukrīrerig-pə mīn, yame Kughen rīmīrpen ta kupən. Yakamni Kristo e, Yesu. 21 Mərig Yesu tukraməmīr ye neai meriaji nīpig yame Kughen tukror huvə narīmnar fam rəmhen kin yame Kughen rīmīni ta tuk profet rhakə kafan mīnə kupən, 22 meinai Moses rīmīni mīmə,

“Kughen Yermaru tukrivəh-si haktə profet kirik kapəmiə rəmhen kin yo. Profet a in kimiə kirik; takasəkeikei masətərig huvə kin nəgkiarien kafan mīsor nəkwən. 23 Narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kafan, Kughen tukror narpinien ehua kimi əriə.” (Dut 18:15-16)

24 Kini Pita rīrpīn nəgkiarien mīmə, “Kini profet mīnə mīn tiksīn kimnhani mīn nəgkiarien a. Ririkakun ye Profet Samuel, muə meriaji-pə ai taktəkun. Mərig iriə kasəgkiar kin narīmnar mīnə ai taktəkun. 25 Nīrpenien yame Kughen rīmīni kupən tuk profet kafan mīnə, promes a kapəmiə. Kimiə

* 3:6: Pita rīmə, “Silva mine gol rirkək tuk yo,” mərig nīpran rīmə, “Kafak mane rirkək.” 3:6: Wok 4:10; 16:18 † 3:13: Swatuk pīsīn kirik tuk nukreikinien nəgkiarien ye v. 13: “nīmnhani-pən hah in tuk Paelat.” 3:13: Eks 3:6,15; Luk 23:13-25; Wok 2:23 3:17: Luk 23:34; 1 Tim 1:13 3:19: Wok 2:38

naksəm̄ir ye promes yame Kughen r̄im̄ini ta tuk kaha m̄inā kapəm̄iā kupən. Nəgkiarien yame Kughen r̄im̄ivəhsi-pən kimi Ebrahim m̄im̄ə,
 “Kwənərəus kafam tukr̄ivəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə fam ye
 tan̄imtanə.’ *(Jen 22:18)*

²⁶ “Rəri-pən nəgkiarien a, Kughen r̄im̄nher-pə kin Yesu, yor atuə kin kafan, kimi əm̄iā tuk nivəhsi-preyen nihuvəyen kimi əm̄iā məkupən, m̄im̄ə taksarar ye nərigien kapəm̄iā tuk təvhagə hah.”

4

¹ Pita mine Jon kawəgkiar hanə kimi narmamə, kini pris m̄inā, mine yamehuə kape mobael yamə mine kasarha tuk Nimə ehuə kape Kughen, mine Sadusi m̄inā, khauə mhatərhav-pə. ² Iriə, niemha rhai p̄ik əriə meinai iriu kim̄iraniərhav-pən tuk narmamə mə Yesu r̄im̄amhə m̄im̄ragh m̄in mor swatuk mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh m̄in ye nimhəyen kapəriə. ³ Məkneikin, kharaptərək̄in əriū, m̄ərig r̄inenaiyu ta, kini kharəhsi-pən əriū ye kalabus mhamə tikəni rikwamer kin tuksəm əpu əriū. ⁴ Kini m̄ərig, narmamə khapsaah kisərig nəgkiarien kapəriū, mamhani nəfrakisien iran. Nəməhuak m̄inā kim̄nhapsaah, iriə fam rapita faef taosen.

Pita mine Jon kawərer ye nimri kaonsel

⁵ Kəni rikwamer kin, namehuə m̄inā kape nəmə Isrel, mine nəwharu m̄inā kapəriə m̄inā, mine namhajoun kape loa kape Moses, kim̄isofugin apa Jerusalem. ⁶ Misofugin iriə hae pris kapəriə, nhagin a Anas, mine Kaeafas, mine Jon, mine Aleksandra, mine narmamə tiks̄in yame iriə kwənərəus kape hae pris. ⁷ Misor Pita mine Jon kawərer ye nimririə, misaiyoh əriū mhamə, “? Nakaravəh nhag pa e mawor huvə yermamə e kin?”

⁸ Aikin, Nanm̄in Rhakə reiwaiyu-pən ye Pita. Kini Pita r̄ini-pən tuk əriə m̄im̄ə, “Namehuə kape nəmə Isrel, mine nəhuaru m̄inā, ⁹ tukmə ror kim̄iə naksarkut mə taksarhakin-pə ru irəmru mə kwən yame nihun r̄im̄nahas r̄im̄ivəh hiə nihuvəyen- mə yim̄iwhawor-pən iran mine mawor huvə nihun. ¹⁰ Kini kim̄iə nəmə Isrel m̄inā fam takasəkeikei mharkun mə kwən e yame nihun ruahuvə ta, ramərer əkupən irəm̄iə ye nəsan̄inien əmə ye nhag Yesu Kristo, yemə Nasaret. In e Yesu yame kim̄iə nim̄isəsik-pən In ye nai kamarkwao kin. In r̄im̄hə, m̄ərig Kughen r̄im̄ivəh m̄iragh m̄in In. ¹¹ Yesu a In a Nəkwəkwə kape Kughen r̄im̄ini ta m̄im̄ə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirək̄inien nimə kim̄isarakikin, m̄ərig Kughen r̄im̄nor in ruauə Səpaag huvə yame tukrək̄ir məkupən.’
(Sam 118:22)

¹² “Kini yermamə kirik r̄irkək̄ ye tokrei tanə e yame r̄irkun nivəh-m̄iraghien ətawə, meinai Kughen tukraməkeikei m̄ivəh m̄iragh ətawə ye nhag Yesu Kristo pis̄in əmə.”

¹³ Narmamə kape kaonsel m̄inā kim̄isəm mə Pita mine Jon yermamə apnəpig mir əmə, kim̄irapəh niwor-pawk-ien skul, m̄ərig kim̄iwətgha kin nəgkiarien. Kini iriə kisakur kin n̄irkunien kapəriū, kini mharkun mə iriū kim̄iwəriwak iris̄ir Yesu. ¹⁴ Kini iriə to khapəh nhaniyen nar kirik m̄ərig in ai kim̄isəm yermamə a yame nihun ruahuvə ta, ramərer ye nimririə.

¹⁵ Kini iriə khani-pən tuk əris̄ir mhamə iris̄ir tukrhap a ye kwənmmaan kape kaonsel pəh iriə əmə tuksəgkiar. ¹⁶ Kini iriə kim̄nhani tuk əriə m̄inā mhamə, “?Tukshawor nar mir a? Nəmə Jerusalem kwənkharkun ta norien a nar mir a kim̄iwor ye kwən a. In rehuə p̄ik; kitawə to khapəh nhaniyen mə neikuəyen.

¹⁷ Pəh khani-əhu nəvsaoyen kĭn, kĭni mĭsor kwirĭg kĭmi nar mir a mə tukrĭpəh nĭrĭni-mĭnien nhag Yesu.”

¹⁸ Kĭni ai, narmamə kape kaonsel mĭnə kĭsokrən kĭn Pita mĭne Jon mə tukravən mĭn imə. Kĭni mhani-əhu əriu mə tukrĭpəh mĭn nĭraniyen nhag Yesu, mĭne nĭwhajounien narmamə kĭn.

¹⁹ Kĭni iriu krəni-pən tuk əriə mĭrəmə, “Nĭkam. Kĭmiə taksəkĭr mə ratuatuk ye nĭmri Kughen mə jakwor nəkwai Kughen, uə mə jakwor nəkwaimiə.
²⁰ Məriĭg kĭmru jakrapəh nĭwapnapĭgien. Kĭmru jakawəkeikei mĭrəni-ərhav narĭmnar a yame kĭmru yĭmĭwəm ye nĭmrimru, mĭne yame yĭmwəriĭg kĭn nĭmətĭrgĭmru.”

²¹ Kĭni kaonsel rĭmĭni-pən mĭn tuk Pita mĭne Jon mə iriə tukhavəhsi-pən narĭnien kĭrik kĭmi əriu tukmə iriu kawəkeikei mə tukarani-ərhav Yesu kĭmi narmamə; kĭni tuksher yerhav kĭn əriu. Kĭmĭsher yerhav kĭn əriu meinai kwəseinein mə tukshawor əriu. Kĭmnharkun mə narmamə apnapĭg mĭnə rĭkiriə tukrĭmhə tukmə iriə khavəhsi-pən narĭnien kĭmi əriu, meinai narmamə fam khavəh-si haktə Kughen tuk nĭmtətien yame rĭmnor ²² ye kwən a yame nĭhun rahas rĭmnor hanə meriaji-pə aitaktəkun, kĭni kafan newk rĭnapita ta foti.

Nəhuakien kape narmamə yamə mĭne kamhani nəfrakisien ye Yesu

²³ Kaonsel a rher-yerhav kĭn Pita mĭne Jon kĭravən, taktəkun əmə iriu kĭrarerĭg-pən mĭn tuk kapəriu narmamə mĭnə. Kĭni mawəvsao kĭn nəĭkiarĭen kape jif pris mĭnə mĭne nəhuaru mĭnə kĭmi əriə. ²⁴ Kĭni iriə kĭsəriĭg nəĭkiarĭen a, iriə m-fam khauə kĭrikianə mĭsəhuak kĭmi Kughen mhani mhamə, “Kughen. Ik nĭmnor neai mĭne nĭmoptanə mĭne tahik, mĭne narĭmnar mĭnə fam yame kasəmĭr ye tokrei tanə. ²⁵ Kĭni kaha kapəmawə a Deved, yor atuə kĭn kafam, rĭmĭni-ərhav nəĭkiarĭen e ye Nanmĭn Kafam mĭmə,

“ ?Rhawor nəmə tanĭmtanə mĭnə niehmaa ramhai əriə?

?Rhawor narmamə mĭnə a kamharai mhun mə tuksor nahasien mĭnə e?
Kamharai mhun təkun əmə nəĭkiarĭen.

²⁶ Namehuə kape tokrei tanə kasor apnəpenə tuk nuhyen, mĭne namehuə mĭnə khauə mĭsɔfugĭn mamhani hah Kughen kĭni mamhani hah mĭn Kristo yame In rĭmĭrpen In.’ ” *(Sam 2:1-2)*

²⁷ Kĭni iriə mhamə, “Kughen, nəĭkiarĭen e nəfrakis. Herod mĭne Ponjes Paelat mĭne nəmə Isrel, kĭmĭsɔfugĭn iriə nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə, mharai mhun nəĭkiarĭen mə tukshopni Yesu, yame In kafam yor atuətuk yame nĭmĭrpen.

²⁸ Kĭmnharai mhun nəĭkiarĭen rəri-pən atuətuk əmə kafam nəĭkiarĭen yame Ik nĭmĭni ta ye nəsanĭnien mĭne nĭrkunien kafam kupən. ²⁹ Məriĭg Kughen, taktəkun ai, takaməkeikei maməriĭg nəĭkiarĭen skai yame kamhani-pə tuk əmawə. Kĭmawə yor atuə kĭn kafam mĭnə. Takaməkeikei masitu irəmawə mə kĭmawə jakhani-ərhav nəĭkiarĭen kafam. Mə kĭmawə jaksətĭgah kĭn nĭni-ərhavyen nəĭkiarĭen kafam. ³⁰ Takaməkeikei mərav-pə mhajoun nəsanĭnien kafam, mor huvə narmamə yamə mĭne kamhamhə, kĭni mor nĭmtətien pĭsĭn pĭsĭn ye nhag Yesu yame In kafam yor atuətuk.”

³¹ Kĭmĭsəhuak ta, nĭmə yame kĭmnasəmĭr ikin rĭkiu-kiu. Kĭni Nanmĭn Rhakə reiwaiyu-pən irəriə m-fam. Kasətĭgha tuk nĭni-ərhav-yen nəĭkiarĭen kape Kughen.

Norien kape narmamə yamə mĭne kamhani nəfrakisien ye Yesu

³² Narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, rikiria kirikianə əmə. Yermamə kirik to ripəh niniyen mə, “Nar e kafak.” Tukmə nautə kirik, kapəria m-fam. ³³ Nəgkiarien kape aposol minə, nanmin aikin. Kini iria kimnhani-ərhav mhamə, “Yesu in Yermaru kapətawə. In rimimragh min ye nimhəyen kafan.” Kini Kughen rivəhsi-pən nihuvəyen kimi əria. ³⁴ Yermamə rirkək ye kwhen kapəria yame kafan nautə rirkək, meinai narmamə yamə mine kapəria aikin nimoptanə, uə kapəria aikin nimə, kasəvrai mamhavəh mane iran, ³⁵ mhauə, mhavəhsi-pən kimi aposol minə. Kwasig ikin, aposol minə kisəwhai-pən mane a kimi narmamə m-fam yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, yamə mine kapəria nar kirik rirkək.

³⁶ Kini kwən kirik, nhagin e Josef, in kwənərəus kape Livae, in rimnarha apa tanə kirik kamni kimə Saepras. Aposol minə kimishen-pən min nhagin kirik mhamə, “Banabas.” (Nipran rimə, “Yermamə kape nəgkiar-vi-vi-yen.”)

³⁷ Kwən a rimnəvrai kafan nimoptanə, mivəh mane iran, muə mivəhsi-pən kimi aposol minə.

5

Ananaes mine Safaera

¹ Kwən kirik, Ananaes iriu kafan piahwaru, Safaera, iriu min kimiwor salem kin kapəriu nimoptanə. ² Kwən a rimivəh nipar mane muə mivəhsi-pən kimi aposol minə. Merkwaig kin nipərin mimə kafan. Kini kafan piahwaru rimirkun.

³ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “Ananaes. ?Nakhawor mameighan kin yarmhə e Setan raurə yerkim, kini ik mameikuə ye Nanmin Rhakə, marmaptərəkkin nipar mane yame nimivəh ye nimoptanə a? ⁴ Kwasig ikin nipior salem kin nimoptanə a, kafam pisin əmə. Kini nipig nimnor salem kin, mane iran raməmir əmə ye kwermim. ?Mərig rhawor nakameikuə məkneikin? Pa rimə nakameikuə ye yermamə, mərig nakameikuə ye Kughen.”

⁵ Kini Ananaes rərig nəgkiarien a, taktəkun əmə risi-faktə meiwaiyu mowhan mimhə əgkəp. Kini narmamə kisərig, kisakur pik kin. ⁶ Kini nitamaruə minə tiksın khauə, mhauvrig əpis nipran, mharəh, mhatərhav, mhanim.

⁷ Kini aoa kisisər ruə mivən, Safaera, piahwaru kape kwən ai, ruə imə. Mipəh nirkunien mə kafan yerman ruamhə ta. ⁸ Kini Pita raiyoh-pən in mimə, “Takni-pə tuk yo mə, ?mane hanə əme e in e yame nimiravəh ye nimoptanə uə?” Kini pian a rini-pən tukun mimə, “Əhə. Mane hanəmei en.”

⁹ Kini Pita rini-pən tukun mimə, “?Rhawor nakawor məknenkin? !Kimiru nimirəmə takwəvi niehmaa kape Kughen! ?Nakamərig narmamə kasəriwək mamhauə ye kwəruə? Iriə kwənhanim ta kafam yerman. !Kini iria tukharəh min ik mhavən mhanim ik!”

¹⁰ Taktəkun əmə min, risi-faktə meiwaiyu mowhan a ye nihu Pita mimhə. Nitamaruə minə a khauə imə, misəm mə ruamhə min, kharəh mhatərhav mhavən, mhanim-pən min ye nika yerman kafan. ¹¹ Nəməhuak minə mine narmamə min tiksın kisərig nəvsaoyen a, khagin pik.

Aposol minə kasor nimtətien minə

¹² Kini, aposol minə kimisor nimtətien ripsaah ye nimri narmamə. Nipig minə fam narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kimisofugin apa kwənmhaan kirik apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, kamni kimə, “Vranda kape King Solomon.” ¹³ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kamhasiai pawk əria mərig kamhagin kin nisofugin-pənien tuk əria.

¹⁴ Kamhagin, mærig nīpig m-fam, narman mīne nīpiraovin khapsaah khauə mamhani nəfrakisien ye Yesu. ¹⁵ Aposol mīnə kīmisor nīmtətien rīpsaah. Narmamə khapik kapəriə narmamə yamə mīne kamhamhə, mamhauə. Kīni mīsərhū-pən əriə ye təvheitə kapəriə ye nīkar swatuk mhapəh mhamə tukmə Pita rukrao ye swatuk, nanmīn tukrīrəh-pīkin əriə tīksin, kīsəsanin. ¹⁶ Kīni narmamə khapsaah mīn yerkwānu mīnə ipakə tuk Jerusalem, kīmnhapik narmamə yamə mīne kamhamhə, mīne yamə mīne nanmīn has raməmīr irəriə, mhapik əriə mhauə, kīni aposol mīnə kīsor huvə əriə.

Namehuə mīnə khavəhsi-pən aposol mīnə ye kalabus

¹⁷ Kīni hae pris mīne in mīnə tīksin ye kwhen kape “Sadusi” kīmisor timət kimi aposol mīnə. ¹⁸ Mīsarar mharaptərəkīn aposol mīnə, mharəhsi-pən əriə ye kalabus. ¹⁹ Kīni yenaiyu, agelo kīrik kape Kughen ruə məhitə ye kwəruə ye kalabus, mīkīr əriə mhatərhav. ²⁰ Mīni-pən tuk əriə mīmə, “Kīmīə takhavən apa Nimə Ehuə kape Kughen, mīsəvsao kīn nīmrāghien rerin kimi narmamə.”

²¹ Aikīn, aposol mīnə kīsor nəkwān. Yenpīg-enpīg əgkəp, khavən apa ye Nimə Ehuə kape Kughen, mīsəwhag kimi narmamə.

Kīmīsarīp aposol mīnə ye kot

Kīni hae pris mīne in mīnə tīksin kīsokrən kīn nəwharu mīnə kape nəmə Isrel, khauə mīsəfugin mīsəkwətə ye kaonsel kape nəmə Isrel. Kīni mīsher nəgkiarien rīvən apa kalabus mə tukher-pə kīn aposol mīnə mə tukhauə mīsərer ye nīmrīriə. ²² Mærig nīpig mobael mīnə kīmnhavən apa ye kalabus, mīsəm mə aposol mīnə kwənharkək. Kharerīg mhauə ye kaonsel, mamhani-əsah pən iran tuk əriə, mhamə, ²³ “Yīmnhavən apa ye kalabus, mīsəm yakhamə tapīg rətāpīg tīm tīm. Kīni mobael mīnə kape kalabus kasarha huvə tukun. Mærig nīpig yīmīsəhitə, mīsəm yermamə rīrkək a imə.” ²⁴ Yaməhuə kape mobael mīnə kape Nimə Ehuə kape Kughen, mīne jif pris, kīsərig nəgkiarien a, rukreikīn kapəriə kapə, khani-pən tuk əriə mhamə, “? Naha nhagin tukruə mīn?”

²⁵ Kīni yermamə kīrik rītərhav-pə, mīni-pən tuk əriə mīmə, “!Eh! !Narmamə mīnə e nīmnhapik-pən əriə ye kalabus, kwənhavən ta apa ye Nimə Ehuə kape Kughen; masəvhag kimi narmamə apaikīn!” ²⁶ Məkneikīn, yaməhuə kape mobael mīnə rīmīkīr kafan narmamə mīnə, mhavən mhapik aposol mīnə mhauə. Mærig kīmnhapəh nīsəukəkīnien əriə, meinai khamə ta tukmə kīsəukəkīn əriə, narmamə apnapīg kīsəsīk əriə kīn kapier apīg.

²⁷ Kīmnhapik aposol mīnə, mhavən imə, mhani-pən mə tuksərer ye nīmri kaonsel. Kīni hae pris rīmnaiyoh əriə mīmə, ²⁸ “?Rhawor? Yakwənhani-pre ta mhamə takhapəh nhaniyen nhag kwən a Yesu. ?Mærig rhawor e kīmīə naksor nəgkiarien kapəmīə rehuə e Jerusalem? Kīni kīmīə naksor narmamə kamhani mhamə kīmawə yīmīshopni Yesu.”

²⁹ Aikīn, Pita mīne aposol mīnə khamə, “Kīmawə jakasəkeikei mīsor nəkwai Kughen. Kīmawə yakhapəh nīsorien nəkwai yermamə. ³⁰ Kīmīə nakwəsəsīk-pən ta Yesu ye nai kamarkwao kīn mīshopni. Mærig Kughen kape kaha mīnə tu rīmnor In rīmrāgh mīn. ³¹ Kīni Kughen rīmīvəhsi-haktə In ramkwətə ye nīkarin matuk. Mə In Yeməhuə, In Kristo kapətawə. Kughen rīmnor məknaikīn mə tukror swatuk mə kitawə nəmə Isrel tukharkun nīsararien ye nərigien kapətawə tuk təvhagə hah, kīni In tukrīrəh-si ta narpīnien kape təvhagə hah kapətawə. ³² Yakamhani-ərhav nar a yame yīməsəm, mīne Nanmīn Rhakə yame Kughen rīvəhsi-pə ta kimi narmamə yamə mīne kasor nəkwai Kughen.”

³³ Narmamə kape kaonsel minə kisərig nəgkiarieren a, nəgkiarieren a raməvi pik niemhaa kapəriə, kini khamə aposol minə tukasəkeikei mhamə. ³⁴ Kini iriə kirik, nhagin e Gamaliel, in Farisi kirik, in yemhajoun kirik kape Loa kape Moses, yame narmamə kamhasiai in, ramərer ye nimri kaonsel, mini-pən tuk mobael minə mimə, “Takhapik ta aposol minə mhatərhav.” ³⁵ Kini mini-pən tuk kaonsel mimə, “Kafak narmamə minə. Pəh kisərig huvə mə tukshawor-pən iran mine narimnə a. ³⁶ Pəh nien mə tu əgkap e, kwən e Tudas rimnarar, mamni-ərhav mimə in yamehuə kirik. Narmamə tiksın rəmhen kin fo hundred kimnhakwasig kin in. Mərig kimnhopni in, kəko rik rik kafan narmamə minə. Kwhen kafan ruirkək ta. ³⁷ Kwasig, Judas, yemə Galili, ritərhav-pə ye nipig gavman rimnaməvheikin narmamə minə. In min ravi narmamə kamhakwasig kin. Mərig kimnhopni min in, kəko rik rik kafan narmamə minə. ³⁸ In e ye nirkunien kafak: Pəh khapəh narmamə minə e. Mharisin əriə khatərhav. Nar a kasor, to kape yermamə əmə, tukrirkək. ³⁹ Mərig tukmə rimasi-pən ye Kughen, keinein nini-əhuyen. Tukmə khani-əhu, tuksəm əmə mə kitawə Kughen kasotgoh.” Narmamə kape kaonsel minə kisərig, kiseighan kin kafan nəgkiarieren.

⁴⁰ Kini kisokrən kin aposol minə khauə min imə. Khani-pən tuk mobael minə mə tuksərkis-ərkis əriə. Misəgkiar-pən skai kimi əriə mhamə tukhapəh nhani-min-ien nhag Yesu. Misher yerhav kin əriə.

⁴¹ Khatərhav ye kaonsel, aposol minə rikiriə ragien maməsik mə nar huvə kirik mə Kughen rimnəm-pən əriə mə iriə kisəmhen mə tuksərig nəmhəyen tuk nhaniyen nhag Yesu. ⁴² Nipig minə fam, khavən ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine nimə apnapig minə, masəvhag kimi narmamə, mhani-ərhav Nəgkiarieren Huvə, mhamə Yesu In Kristo yame Kughen rimirpen.

6

Kimnhavəh-si haktə dikon seven mə tuksasitu ye nəməhuak minə

¹ Kini ai, narmamə kape Yesu minə kamhapsaah. Iriə tiksın kwənərəus kape Isrel yamə mine kimnhasi-pən ye tanə pisin pisin; mərig iriə tiksın, kwənərəus kape Isrel yamə mine kasarə rerin Isrel. Kini yamə mine khasi-pən ye kantri pisin pisin minə kimnhani nikar yamə mine kasarə rerin apa Isrel, mhamə, “Nipig fam, nipig kaməwhai mane mine nəviginien, kipəh nisarahuvəyen tuk nipiwəharu kapəməwə yamə mine khamhə-tan kin əriə.” ² Ror pən, aposol minə twelef kimisokrən kin narmamə kape Yesu minə khauə kirikianə, mhani-pən tuk əriə mhamə, “Kitawə minə tiksın. Ripəh nəmhenien mə jaksəpəh nini-ərhavyen nəgkiarieren kape Kughen mhauə misowhai əmə narimnar*.” ³ Rhuvə mə takshajoun narmamə seven irəmiə yamə mine Nanmin Rhakə rukwar irəriə, kini nirkunien kapəriə rehuə. Pəh kimawə jakhavəh-si haktə əriə tukasarha huvə tuk nar a; ⁴ kini pəh kimawə jakharkun nəhuakien mine nini-ərhavyen nəgkiarieren kape Kughen.”

⁵ Kisərig nəgkiarieren a aposol minə khani, rikiriə ragien. Kimishajoun Steven, kwən kirik yame kafan nhatəyəyen rehuə, kini Nanmin Rhakə rukwar iran. Mishajoun min Filip, mine Prokoras, mine Nikano, mine Timon, mine Pamenas, mine Nikolas, yemə Antiok kirik, yame rimnəpəh narəyen kape nəmə iman ikin, muə mikwasig kin nəhuakien kape nəmə Isrel. ⁶ Kini iriə khakir nəmə minə a iriə seven, mhauə misərer ye nimri aposol minə. Kini aposol minə kasərhəhu-pən kwermiriə ye kapərhiə kapə, misəhuak-pən irəriə.

5:36: Wok 21:38   **5:40:** Wok 4:18   **5:41:** Mat 5:10-12; 1 Pita 4:13   **6:1:** Wok 4:35   * **6:2:** Nəwhaiyen narimnar in wok kape dikon. Ye japta e, nəməhuak rimivəh-si haktə dikon kupan minə iriə m-fam seven.

⁷ Kini narmamə kape Yesu kimnhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə, kini narmamə kape Yesu e Jerusalem kimnhapsaah. Ye nəmə minə a, pris minə khapsaah kimishatətə ye Yesu.

Nəmə Isrel tiksın kimnharəh dikon a Steven mhavən ye kaonsel

⁸ Kini Steven, in kwən kirik yame Kughen rīvəhsi-pən nəsaninien mine nihuvəyen kimin, kini in ramor pik nımtətien ye nımrı narmamə. ⁹ Mərig nəmə Isrel tiksın kape nukwao kirik kamni kimə “Friman,” kasəməkin Steven. Iriə a nəmə Saerin mine nəmə Aleksandra, mine nəmə Silisia mine nəmə Tarki, kimnhauə misotgoh kimi Steven. ¹⁰ Mərig Nanmin Rhakə rīvəhsi-pən nirkunien kimi Steven. Nıpig in rəgkiar, iriə to khapəh nisapitayen in.

¹¹ Kasəməkin in, mhavən misərok narmamə tiksın mhamə tukseikuə iran, mhamə iriə kimisərig kwən a raməgkiar has pən kimi Moses mine Kughen. ¹² Kini nəgkiarien kapəriə rımnor narmamə minə aikin, mine nəhuaru minə, mine nəmhajoun kape loa kape Moses, kisəməkin min Steven. Kimnhavən mharaptərəkin in. Mharəh mhauə misərer ye nımrı kaonsel. ¹³ Mhakır min narmamə tiksın mhauə mə tukhani nəgkiarien eikuə ye Steven. Iriə kimnhani mhamə, “Nıpig minə m-fam kwən e ramni hah Nimə Ehuə kape Kughen mine Loa kape Moses. ¹⁴ Yımisərig min ramni mımə, ‘Yesu e, yemə Nasaret, tukratmətəg-ətəg Nimə Ehuə kape Kughen, kini mukreikin narəyen yame Moses rımnərəhu kimi ətawə apa kupən.’”

¹⁵ Kamhani hah Steven, iriə fam yamə mine kasəkwətə ye kaonsel kimisarha-pən misəm Steven meinai nımrın rukreikin məmhen kin nımrı agelo.

7

Steven rhorpin nəgkiarien kape tikmir minə kafan

¹ Kini ai, hae pris raiyoh-pən Steven mımə, “?Rhawor? ?Nəgkiarien e nəfrakisien?”

² Kini Steven rini-pən mımə, “Tatə minə, mine yo minə tiksın, sətərig kin yo. Kughen yame yerpırig In rımauə tuk kaha kapətawə Ebrahim. Aikin, Ebrahim rımpəh nivən-hanəyen marə apa ye tanə a Haran; mərig in ramarə hanə ye tanə apa Mesopotemia. ³ Kini Kughen rini-pən tukun mımə, ‘Takapta ye kafam narmamə minə mine rukwanu kafam, mivən apa ye kwənmhan kirik yame Yo jakhajoun kin ik.’ *(Jen 12:1)*

⁴ Məkneikin, Ebrahim rəta apa Koldia mivən marə apa Haran. Nıpig ramarə aikin a, kini rımnı rımhə, kini Kughen rikır in muə ye tanə e kitawə kisarə ikin mhauə miseriaji-pə ai taktəkun. ⁵ Ebrahim rımauə aikin, mərig Kughen rıpəh hanə nəraiye nımoptanə kirik kimin. Kafan nımoptanə rirkək pawk, mərig Kughen rımini ta mə tukrıpıaməkeikei mivəhsi-pən fam nımoptanə e kimin. Kini rımə, ‘Nımoptanə fam e kafam mine kape kwənərəus kafam.’ Mərig ye nıpig a, Ebrahim, tını rirkək. ⁶ Nəgkiarien yame Kughen rımini-pən tukun rımini mımə, ‘Mərig kwənərəus kafam minə tukhavən misarə ye tanə pisin. Iriə yor atuə kin əmə kape nəmə ye tanə a. Tuksərik mıtə əriə mhavən miseriaji newk fo handred. ⁷ Mərig Yo, jakor narpinien kimi nəmə kasərik mıtə əriə. Kini ai, kwənərəus kafam minə tuksəta ye tanə a, mharerig mhauə eikin e, misəhuak kimi Yo.’ *(Jen 15:13,14)*

⁸ Kini Steven rırpın nəgkiarien mımə, “Kughen rımirpen Ebrahim mımə In tukrarha huvə tuk əriə. Kini mını-pən tukun mə tukrəsıg-pən nıpıkwarien, ror nımtətien kin mə iriə narmamə kape Kughen. Ror pən, nıpig Ebrahim rırəh

kwajikovə kafan Aesak, kini ye nīpig yame ror eit kin, rəsīg-pən. Kwasīg ikin, Jakob rəsīg-pən kwajikovə kafan mīnə, iriə fam twelef yamə mīne iriə kaha kapətawə.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmnher-pən pawk kin Josef, mārīg kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kīmīsəpəh in

⁹ Kini Steven rīrpīn mīmə, “Kaha tu mīnə kapətawə kīmīsəməkin naorahirīə e Josef, mīseighan-pən kin in kīmī nəmə Ijip mə tukror atuə kin kape nəmə Ijip. Mārīg Kughen rīmnarha huvə tukun, ¹⁰ kini mīvəh mīragh in ye narə-ororien kafan. Kini mīvəhsi-pən nīrkunien kīmīn. Nīpig Josef rərer ye nīmri yermaru kape nəmə Ijip, yermaru a rorkeikei in, mīvəhsi-haktə in mīmə in yamehuə kīrik. Mə tukramarha huvə tuk nəmə Ijip mīne nautə kafan. ¹¹ Nīpig a, sweiwei ramuh nəmə Ijip mīne Kenan. Kaha kapətawə mīnə, nəriə nāvīgīnien rīmīrkək, kasərīg raha. ¹² Kini mārīg rīmriə Jakob rārīg mə nāvīgīnien apa Ijip, kini rher-pən kin kaha kapətawə mīnə khavən aikin, in e nīrikakunien kapəriə kīmnhavən Ijip. ¹³ Kini, kwasīg ikin, iriə khavən mīn, Josef rəsik əpu in kīmī piauni mīnə. Kini yermaru kape nəmə Ijip rəm rīrkun kwənərəus kape Josef. ¹⁴ Kini Josef rher-pən nəgkiarīen kīmī rīmni Jakob mīne kafan mīnə tīksin tukhauə mīsarə iriə mīn. Iriə fam seventi faef. ¹⁵ Məkneikin Jakob rəsok pīhiu mīvən apa Ijip. Kasarə mamhavən, in mīne kaha kapətawə mīnə kīmnhamhə aikin. ¹⁶ Kwasīg ikin, kīmīrəh nīkīkririə kīrerīg khavən apa Sekem, kərəhu-pən əriə ye nəpag kapier yame Ebrahim ruivəh-ta nīmriin tuk kwənərəus kape kwən a Hamor.”

Steven ramni hah nəmə Isrel mīmə Kughen rīmnher-pən pawk kin Moses, mārīg kaha tu mīnə kape nəmə Isrel kīmīsəpəh in

¹⁷ Kini Steven rarar mīni mīn mīmə, “Kīmīsarə mamhavən, ruə ye nīpig yame nəgkiarīen yame Kughen rīmīvəhsi-pən kīmī Ebrahim tukruə mor nəfrakīnien kin. Ye nīpig a, kaha kapətawə mīnə kīmnhauə mhapsaah apa Ijip. ¹⁸ Kīmīsarə mamhavən, yermamə pīsīn kīrik yame reīnein Josef ruə rəmhen kin yermaru kape nəmə Ijip. ¹⁹ In mamor has pən pīk kīmī kaha tu mīnə kapətawə mameikuə irəriə. Mamarkut kīmī əriə mə tukmə kīseimək, mīsapitan kin kapəriə kwajikovə mīnə, pəh khamhə.

²⁰ “Ye nīpig atuətuk a, Moses rīmnarha. Mor kwən huvə kin.* Rīmni mīne nīsīni kwerkwaig kin ye nəkwai nīmə, mawarha huvə tukun mweriaji makuə kīsīsər. ²¹ Mārīg nīpig iriū kwapitan kin in mə tukrīmhə, piakəskəh kape yermaru kape nəmə Ijip rəm in, kini mīrəh mīvən, mamrhi rəmhen kin tīni atuətuk. ²² Kini kīmnhajoun in kin nīrkunien kape nəmə Ijip. Kini in raməgkiar huvə, mamor nar huvə.

²³ “Kini nīpig Moses kafan newk foti, rīkin raməsik mə tukrīvən məm narīmna iman e nəmə Isrel. ²⁴ Rarar mīvən məm yemə Ijip kīrik ramor aha-pən kīmī yemə iman ikin kīrik. Kini Moses rīmavən, masitu ye yemə iman; mīvəhsi-pən tai norien mhopni yemə Ijip ai. ²⁵ (Moses, rīkin rīmoh mətə nəmə iman ikin tuksəm kharkun mə Kughen rīmnher-pən kin in mə tukrīpīk ta əriə ye nəmhəyen yame kamor irəriə; mārīg iriə kīsəm, khapəh nharkunien). ²⁶ Kəni rīkwamer kin, Moses ruə məm yemə Isrel mir kīraru karauh əriū mīnə.

7:8: Jen 17:9-14; 21:4   **7:9:** Jen 37:11,28; 39:2,21-23   **7:10:** Jen 41:37-44   **7:11:** Jen 41:54; 42:1-2   **7:13:** Jen 45:1-4,16   **7:14:** Jen 45:9-11; 46:27   **7:15:** Jen 46:1-7; 49:33   **7:16:** Jen 23:2-20; 33:19; Jos 24:32   **7:17:** Eks 1:7-8   **7:18:** Eks 1:7-8   **7:19:** Eks 1:11-22   * **7:20:** Swatuk pīsīn kīrik tuk nukreikīnien nəgkiarīen ye v. 20, in e, “Moses rīmnarha, in kwajikovə huvə kīrik ye nīmri Kughen.”   **7:20:** Eks 2:2   **7:21:** Eks 2:3-10   **7:24:** Eks 2:11-15

Kini in rīvən mə tukrini-əhu əriu mīmə, ‘!Ah! Kimiru piaumiru mīnə əmə. ? Nakwhawor mawor rahah irəmīru mīnə?’

²⁷ “Məriḡ əmə kwən e yame ramor hah kimi in kirik rəsua ta kin Moses mīni-pən tukun mīmə, ‘?Rhawor? ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ ²⁸ ?Nakmə takhopni mīn yo rəmhen kin yame nīmhōpni yemə Ijip a e niāv uə?’ (Eks 2:14) ²⁹ Nīpiḡ Moses rəriḡ nəḡkiarien a, riḡin, marar map. Map a Ijip mivən mamarə apa Midian rəmhen kin yepsipis kirik. Kini mīrəh kwajikovə kafan mir aikin a.

³⁰ “Newk foti ruə mivən, nīpiḡ kirik, Moses rarar mivən apa ye tipəvsik ipakə tuk tukwas kirik kamni kimə ‘Sinae.’ Mivən aikin, məm nap ramuək ye kwaji nai kirik, kini agelo kirik kape Kughen rītərhav-pə tukun aikin. ³¹ Moses rəm rakur. Kini mivən ipakə tuk nai a mə tukrəm huvə. Məkneikin məriḡ nəḡkiarien kape Kughen ramni mīmə, ³² ‘Yo Kughen kape kafam kaha misir kupən: Ebrahim, mīne Aesak, mīne Jakob.’ (Eks 3:6) Moses rīmnəriḡ nəḡkiarien a, rətəmnimīn, miḡin pik kin nīvag-pənien.

³³ “Kini Kughen rīni-pən tuk Moses mīmə, ‘Moses. Takrəh-si ta sandel kafam, məriḡ in ai kwənmhan e nakamərer ikin in ramərhakə. ³⁴ Yo yaknəm ta mə kafak narmamə mīnə apa Ijip kasəriḡ raha pik. Kini yakaməriḡ mə kasasək; kini yakamuə mə jakpik-ta əriə ye nəmhəyen kapəriə. Yuə. Yakamher-pən kin ik takrerḡ mivən apa Ijip.’ (Eks 3:5, 7, 8, 10)”

³⁵ Kini Steven rīrpīn mīmə, “Moses e in e, yermamə e nəmə Isrel kimisəpəh mīseinein in mhamə, ‘Ah. ?Nakmə takarmaru irəmawə mivəhsi-pə narpinien kimi əmawə uə?’ Məriḡ Kughen rīmivəh-si haktə in mə tukrarmaru irəriə. Kughen rīmnhər-pə kin agelo yame rīmītərhav-pə tuk Moses ye nai yame nap ramuək iran, mə tukrivəh-si haktə in mə in tukrarmaru irəriə, mivəh mīragh əriə. ³⁶ Moses a rīmnor nīmtətien mīnə tiksīn nīpiḡ rīmnamkir nəmə Isrel mīsap-ta Ijip mīsəviəfugin ye tahik a kamni kimə Red Si†, mamhauə ye tipəvsik.

³⁷ “In e Moses mīn yame rīmīni-pən tuk nəmə Isrel mīmə, ‘Kughen tukrīpivəh-si haktə profet kirik kapəmīə rəmhen kin yame rīmivəh-si haktə yo. Profet a in kimīə əmə kirik.’ (Dut 18:15) ³⁸ Moses əmə e in e rīmnamarə iriə nəmə Isrel nīpiḡ kimiseriwək kirikianə ye tipəvsik. In rīmnamarə iriə kaha tu mīnə kapətawə; ye nīpiḡ a agelo kirik kape Kughen rīmauə məḡkiar kimin ye tukwas e kamni kimə Sinae. Kini Kughen rīmivəhsi-pən əmə nəḡkiarien mīragh kimin, mə tukruə mivəhsi-pə kimi ətawə.

³⁹ “Məriḡ kaha mīnə kapətawə kimnhapəh nisorkeikeiyen mə tuksəriḡ in. Mhapəh nisorkeikeiyen mə tukhakwasig kin. Ye nəriḡien kapəriə kimisorkeikei mə tukhareriḡ-pən mīn apa Ijip. ⁴⁰ Ror pən kimisəkeikei kimi Eron mamhani mahmə, ‘Ah. Takvhirəkin kapətawə tiksīn kughen, pəh iriə tukhakir ətawə. Məriḡ in a Moses e rīmīpik ta ətawə apa Ijip, mə tukhauə eikin e, məriḡ kitawə khapəh nharkunien mə in hiə ai taktəkun.’ (Eks 32:1) ⁴¹ Kini ye nīpiḡ a, iriə kimnhavhirəkin nanmī kwaji kau kirik rəmhen kin kughen kirik kapəriə. Mhavən mhauh nar mīragh mhavaan əru mīsəhuak-pən kimi kau a. Kini mīsor nəviḡinien ehuə kirik, rikiriə rīmnagiēn tuk nar yame iriə kimnhavhirəkin. ⁴² Məkneikin, Kughen rukreikin-pən nīmeitaan kimi əriə, meighan-pən kin əriə khavən mīsəhuak kimi kəmhou mīnə. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni ye nəkwəkwə kape profet mīnə mīmə,

7:29: Eks 2:21-22; 18:3-4   7:35: Eks 2:14   † 7:36: Red Si nīpran rīmə, “Tahik nuwig rīpsaah aikin.”   7:36: Eks 7:3; 14:21; Nam 14:33   7:38: Eks 19:3   7:41: Eks 32:2-6

“!Nəmā Isrel! Kīmīā nīmīsarə ye tīpəvsīk kape newk foti, mamhauh nar mīragh mhavaan əru tuk nəhuakien, ?mə naksəhuak-pə kīn kīmī Yo uə? !Nīkam!

⁴³ Nīpig mīnə fam kīmīā nakamharəh nīmə tapolen yame kaməhuak kīmī Kughen Yermaru ikīn, mərīg yerkimīā naksəhuak kīmī kughen eikuə e Molek, mamhavəh-si haktə nanmī kəmhou kape kughen kapəmīā Refan. Nakhamə kughen mir e kapəmīā.

Ror məkneikīn, jakher-ərhav kīn əmīā takasarə apa isok, (Amos 5:25) taksarə apa Babilon, ye nīkarīn pən.”

Steven ramni mə nəmə Isrel kīmīseinein nīprai nəgkiarīen e “Nīmə kape Kughen”

⁴⁴ Kīni Steven rarar mīni-pən tuk əriā mīmə, “Nīpig kaha tu mīnə kapətawə kīmīnīsarə ye tīpəvsīk, kapəriā kīrik aikīn nīmə tapolen yame kaməhuak kīmī Kughen ikīn. Nīmə a, Kughen rīmīni-pən tuk Moses mə tukrīvhirəkīn; kīni Moses rīmīnor atuaturuk ye nīrkunien yame Kughen rīmīvəhsi-pən kīmīn.

⁴⁵ Kwasiḡ ikīn, nīpig Josua rīmīkīr kaha kapətawə mīnə mhauə mīsəkota nəmə Kenan mharəhsi-ta tanə ye kwermīriā, iriā mharəh nīmə tapolen a mhauə iriā mīn. Nīmə tapolen a rīmīnəmīr meriāji-pə nīpig kape King Deved. ⁴⁶ Kughen rīmīnorkeikei pīk King Deved. Kīni Deved rīni-pən tuk Kughen mīmə, ‘Ik Kughen kape kaha tu Jekob. Takaməkeikei mīpəh yakor nīmə kīrik kafam, pəh Ik takamarə ikīn.’ (2 Saml 7:1-16) ⁴⁷ Mərīg nīmə ai, King Deved rīmīpəh nīvhirəkīnien. Mərīg King Solomon əmə e in rīmīvhirəkīn. ⁴⁸ Mərīg Kughen, In yerpīriḡ pīk. Rīpəh narəyen ye nīmə yame yermamə əmə ravhirəkīn. Rəmhen kīn nəgkiarīen kape profet yame rīmīni mīmə,

⁴⁹ “Kughen ramni mə “Yo yakamarmaru ye neai mīne tokrei tanə.

?Nakharkun mə taksor naha nīmə yame Yo jakamarə ikīn? ?Nakharkun mə taksor naha kwənmhan yame jakvən mapīs ikīn?

⁵⁰ Hani-pə tuk Yo. ?Pa rīmīnor narīmīnar fam? Yo pīsīn əmə yīmīnor narīmīnar fam ye tokrei tanə.” ’ ’ ’ (Aes 66:2)

Steven ramni mə nəmə Isrel kīmīsəpəh profet mīnə fam yamə mīne Kughen rīmīnher-pə kīn əriā

⁵¹ Kīni Steven rarar mīni-pən tuk əriā mīmə, “!Ah! Kapəmīā kapə rīskai pīk. Kapəmīā nəriḡien rəpīḡnap rəmhen kīn nəmə khapəh nīsəhuakien. Kīmīā nakhapəh nīsorkeikeiyen mə taksor nəkwai Kughen. Kīmīā naksəmhen kīn kaha kapəmīā mīnə kupən. Nakasətapīḡ əmə kīn Nanmīn Rhakə nīpig mīnə fam. ⁵² Profet mīnə kupən kīmīnhani-ərhav nəgkiarīen kape Kughen, mərīg kaha kapəmīā mīnə kīmīsor has pən kīmī əriā fam. Mīshopni mīn profet mīnə kupən yamə mīne kīmīnhani-ərhav kupən mə Yemə Atuatuk kape Kughen natukruə. Kīni taktəkun ai kīmīā mīn nakaseikuə mhakuraopən ye nīmetai Yemə Atuatuk a kīni mhauh In mīshopni. ⁵³ Kīmīā nakwənharkun-ta Loa a kape Kughen yame agelo mīnə kwənhavəhsi-pə ta, mərīg kīmīā nakhapəh nīsorien nəkwān.”

Iriā kīmīsarkwhopni Steven

⁵⁴ Steven rīmīnəḡkiar fam, narmamə kape kaonsel mīnə kīmīsəriḡ, niemhaa rhai əriā, kasarkwəruə tukun. ⁵⁵ Mərīg Steven, Nanmīn kape Kughen rukwar iran. Kīni in marha faktə apa ye neai, məm nīkhakien kape Kughen; kīni məm mīn Yesu ramkwətə ye nīkarīn matuk. ⁵⁶ Kīni mīni-pən tuk əriā mīmə, “Səmru. Yakaməm napuə rīmīnəkwaḡ, mə Ji Yermamə ramərer ye nīkar

Kughen matuk.”‡ ⁵⁷ Kini namehuə kape kaonsel minə khasisigin nīmətirgiriə kini misokrən iran. Misarar, iriə fam misaiyu mhauə tukun. ⁵⁸ Mharaptərək in, mhaukəkin mhatərhav-pən apa yerkwanu mə tuksarkwhopni In. Kini narmamə yamə mine kimnhani hah Steven kimisəpəkiək ta kin sot kapəriə misəhi-pən kimi tamaruə kirik nhagin e Sol, kini ai misəsik Steven kin kapier apig.

⁵⁹ Kasəsik Steven kin kapier, raməhuak mamni mimə, “Yesu Yermaru, yakamərəhu-pən nanmik ye kwermim.”§ ⁶⁰ Mənimkur mokrən ehua mimə, “Yermaru, takpəh narpinien tai təvhagə has kapəriə.” Kini rimini fam nəgkiarien a, kini mimhə.

8

1-2 Kini Sol ramərer əmə rikin ragien mə iriə kimishopni Steven.

Sol ramuh nəməhuak minə

Kini nəməhuak minə tiksin khauə mharəh nīprai Steven mharəh mhavən mhanim, kini misasək pik tukun. Ririkakun ye nīpig a, Sol mine in minə tiksin kisarar masor ahas pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Misəkota əriə kisap mhavən misarə apa yerkwanu minə tiksin apa Judia mine Sameria. Mərig aposol minə əmə kisarə apa Jerusalem. ³ Mərig Sol ramarkut pik mə tukroriah nəməhuak minə. In mamvən ye nimə minə mampik yerhav narman mine nīpiraovin yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Ripik əriə mivən mampik-pən əriə apa kalabus.

Dikon a Filip ramni ərhav Nəgkiarien Huvə apa Sameria

⁴ Mərig Sol mine kafan narmamə minə kimisəkota narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu, kisaiyu kirikianə kirikianə, mhavən apa ikin minə mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁵ Kini Filip rəsok-prah mivən yerkwanu kirik ye Sameria, kini maməvsao kin Kristo yame Kughen rimirpen. ⁶ Kini nəmə aikin kisərig, misəm mə Filip ramor nīmətətien minə, khauə kirikianə misətərig huvə kin in. ⁷ Narmamə khapsaah, nanmin has minə kimisəta irəriə. Nīpig kisəta irəriə, misətəpar. Mine narmamə yamə mine nikariə rəpou, mine yamə mine nihuriə rahas, iriə khapsaah khahuvə min. ⁸ Ror pən nəmə Sameria rikiriə ragien pik.

Saemon e ramor narimnar ye norien kape yarmhə minə

⁹ Yerkwanu a, kwən kirik, nhagin e Saemon, nīpig m-fam in ramor nīmətətien ye norien kape yarmhə minə, ye nimri nəmə Sameria, kini kasəm kisakur pik kin. In ravəh-si haktə in mimə in yamehuə kirik. ¹⁰ Nəmə ikin, nəmapnapig minə, mine namehuə minə, iriə m-fam kasətərig kin in. Mamhani mhamə, “In ravəh nəsaninien a kamni kimə ‘Nisaninien kape Kughen.’” ¹¹ Iriə kimnhakwasig kin mərig in ai nīpig rīpsaah in ramor əriə kisakur kin nīmətətien yamə mine in ramor. ¹² Mərig nīpig kisərig Filip ruə mini-ərhav nəgkiarien kape Narmaruyen kape Kughen, mine nhag Yesu Kristo, khani nəfrakisien ye nəgkiarien a. Narman mine nīpiraovin yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu, Filip ror baptaes irəriə. ¹³ Kini ai, Saemon min rini nəfrakisien ye Yesu; marar mivən kor baptaes iran. Ikin pukaa Filip ramvən ikin, Saemon rakwasig kin. Kini məm nīmətətien yamə mine Filip rimnor ye nəsaninien kape Kughen kini rakur pik kin.

‡ **7:56:** Daniel min rimnəm napuə rəkwaag, kini məm Ji Yermamə ramərer ye nikar Kughen. Əm-ru stori ye Daniel 7:13-14. § **7:59:** Yesu rərhəhu-pən nanmin ye kwermi Kughen ye Luk 23:46. **7:60:** Luk 23:34 **8:3:** Wok 9:1,13; 22:4; 26:9-11

¹⁴ Nīpīg Aposol mīnə apa Jerusalem kīsərig nəvsaoyen mə nəmə Sameria kamhani nəfrakisien ye nəgkiarrien kape Kughen, kini iriə kisher-pən kin Pita mīne Jon mə tukravən mwəm əriə. ¹⁵ Nīpīg kimiravən mratərhav-pən tuk əriə, iriu mwəhuak-pən ye nəmə mīnə e mə tukhavəh Nanmīn kape Kughen. ¹⁶ (Mərig in apa kupən, kimnor baptaes əmə irəriə ye nhag Yesu Yermaru; mərig Nanmīn Rhakə rīpəh hanə neiwaiyu-pənien tuk əriə). ¹⁷ Kini Pita mīne Jon kwərəhu-pən kwermīriu ye kaparia kapə, məkneikin iriə khavəh Nanmīn kape Kughen.

¹⁸ Kini Saemon rīmnəm mə Nanmīn kape Kughen rīmavən ye nīmraghien kape narmamə nīpīg aposol mir a kwərəhu-pən əmə kwermīriu irəriə mwəhuak-pən irəriə, məkneikin Saemon rīpik yerhav mane mə tukrivəhsi-pən kimi əriu ¹⁹ maməkeikei kimi əriu mīmə, “Takravəhsi-pə mīn nirkunien en kimi yo. Pəh jakərəhu-pən kwermik ye narmamə, khavəh Nanmīn kape Kughen.”

²⁰ Mərig Pita rəgkiar-pən skai kimin mīmə, “!Mane en kafam tukraməkeikei mīrkək kimiru min takravən ye nap ehə! ?Nakmə nakirkun nivəhyen nīmri nihuvəyen a yame Kughen ravhsi-pən apnəpīg əmə kimi narmamə uə? ²¹ Tukor ik nakpəh norien norien mīnə e kapəmawə, meinai rikim rapəh natuatukien ye nīmri Kughen. ²² Takaməkeikei marar ye nərigien kafam tuk təvhagə has, maiyoh Kughen pəh tukrəspir ik tuk nərigien has kafam. ²³ Yakaməm nīpīg mīnə fam nakəməkin narmamə, morkeikei əmə ik; norien has rīmnəruk əutən ik.”

²⁴ Aikin, Saemon rīni-pən tuk əriə məkeikei kimi əriə mīmə, “Kimiru takwəhuak kimi Kughen tuk yo; mə jakpəh nivəhyen narpīnien yame nakarani-pə tuk yo.”

²⁵ Aposol mir a kirani-ərhav fam nəgkiarrien kape Yesu Yermaru, mīne narīmnar yame In rīmnor, kini ai mwarar, mratərhav Sameria, mweriwək mrarərig mīravən Jerusalem. Nīpīg kiravən, mīrani-ərhav Nəgkiarrien Huvə kape Kughen apa yerkwānu mīnə kape nəmə Sameria.

Filip rīmnəgkiar iriu yemə Itiopia kirik

²⁶ Nīpīg kirik, agelo kirik kape Kughen reiwaiyu-pə tuk Filip mīni-pən tukun mīmə, “Takhekimter, məri-pən swatuk e ye tīpəvsik, yame rīpis e Jerusalem muə mīpis apa Gasa.” ²⁷ Aikin, Filip rhekimter məriwək mamvən. Məm yamehuə kirik kape pianehuə kape nəmə Itiopia, nhagin a Kandas. Kwən a in Yunik* kirik; in ramarha huvə tuk mane kape pianehuə ai. In ruavən ta apa Jerusalem mīnəhuak. ²⁸ Rīmavən məhuak-ta apa Jerusalem, mīrərig mīnamvən apa iman ikin. Mamkwətə ye nar kirik kamni kimə “kat” yame hos ravi. Mamkwətə maməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rīmīrai. ²⁹ Kini Nanmīn Rhakə ruvən ye Filip mīmə, “Takvən məriwək ipakə tuk kat a.”

³⁰ Məkneikin, Filip raiyu mīvən ipakə tukun, kini məm kwən a raməvheikin nəkwəkwə yame Profet Aesea rīmīrai. Kini Filip raiyoh-pən in mīmə, “Yamehuə. ?Nakirkun nīprai nəgkiarrien e nakaməvheikin uə nīkam?”

³¹ Kini yamehuə a rīmə, “Tukmə yermamə kirik rhoprai-pə kimi yo, jakirkun.” Kini raiyoh-pən Filip mə tukrat-pən ye kat məkwətə iriu min. ³² Nəgkiarrien ye Nəkwəkwə kape Kughen yame kwən a raməvheikin mamni mīmə,

“In rəmhen kin sipsip kirik, kimirəh khopni.

Məmhen kin kwaji sipsip əmə kirik yame rapəh nasəkien nīpīg kimnəkis nīmriin

8:17: Wok 19:6 * **8:27:** “Yunik” in yamehuə kirik, kimnərai rəmhen kin pukəh kərai; tamə ror wok ipakə tuk kwīn, məm, morkeikei, moriah in.

Mərig in rapəh nəgkiarien.

³³ Kimnor naurisien kim in, kivəhsi-pən narpinien kirik kimin yame ripəh natuatukien.

Kafan kwajikovə rirkək, mərig in ai kivəhsi-ta nımraghien kafan ye tokrei tanə e.”

(Aesea 53:7-8)

³⁴ Kini yamehuə a raiyoh Filip mə, “?Profet e raməvsao kin pa nhagin? ? Raməvsao atuk kin in, uə raməvsao kin yermamə pisin kirik?” ³⁵ Kini Filip rimirikakun ye nəgkiarien kirikianə əmə yame rinaməvheikin minamni-pən Nəgkiarien Huvə kape Yesu kimin.

³⁶ Iriu kwəri swatuk a, mırəuə mwəm nu kirik, kini yamehuə a rini-pən tuk Filip mımə, “Em-ru nu apa. ?To nakor baptaes irak eikin e uə nıkam?”

³⁷ Kini Filip rini-pən tukun mımə, “Tukmə nakhatətə ye Yesu, yerkim m-fam, nakirkun norien baptaes.”

Kini in rini-pən tuk Filip mımə, “Yo yakamni nəfrakisien ye Yesu mə In Ji Kughen.”

³⁸ Məkneikin rini-əhu kat a, kini mweiwaiyu iriu Filip, kini Filip ror baptaes iran. ³⁹ Kweiwaiyu mwərer min ye tame nu, məkneikin Nanmin kape Kughen rivəh-si ta Filip kini yamehuə a ripəh min nəmien, marar aikin a, məri swatuk mamvən, rikin ragien.

⁴⁰ Mərig Filip rakur məm ramərer apa yerkwənu a Asdod. Kini mivən apa yerkwənu minə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu, mivən mivən meriaji-pən apa Sisaria.

9

Sol rimnamvən apa Damaskes məm Yesu ye swatuk

¹ Ye nipig a, Sol rimnamni has hanə narmamə kape Yesu minə mə tukraməkeikei mhopni əriə. Marar, mivən məm hae pris ² maiyoh-pən in mə tukrirai nəkwəkwə kirik rivən kimi nəmə Isrel apa Damaskes, mımə tukmə ruvən aikin məm narmamə kisəri-pən Swatuk kape Yesu, nar apnapig narman uə nipiraovin, tukriraptərəkən əriə, mipik əriə mhauə apa Jerusalem. ³ Nipig Sol ruavən ipakə tuk Damaskes, taktəkun əmə rəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen in. ⁴ In rimamir, mərig nəgkiarien kirik ramni mımə, “! Sol! !Sol! ?Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?”

⁵ Kini Sol rini-pən tukun mımə, “Yermaru. ?Ik pa en?” Kini In rini-pən tukun mə, “Yo Yesu e, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo. ⁶ Mərig takhekimter, mivən apa yerkwənu. Aikin en, tukni-pre tuk ik mə takhawor-pən iran mine.”

⁷ Narmamə yamə mine kamhakwasig kin Sol kasərer, kisakur pik, misapnapig meinai kisərig pawk nəgkiarien a, mərig khapəh nisəmien yermamə kirik. ⁸ Kini Sol rhekimter min, mərha, məm ripəh nəmien nar. Ror pən khavəh kwermın mhakir in mhavən apa Damaskes. ⁹ Kini raməmır nipig kisisə, nımrin ripəh narhayen, mipəh nəviginien, kini mipəh ninimien nar kirik.

¹⁰ Kini yermamə kirik kape Yesu ramarə apa Damaskes, nhagin e Ananaeas. Yesu Yermaru rimnokran kin ye nəmrərhavyen kirik mımə, “Ananaeas.” Kini Ananaeas rimə, “O-o, Yermaru.”

¹¹ Kini Yesu Yermaru rini-pən tukun mımə, “Takəri-pən swatuk a kamni kimə ‘Ratuatuk’ mivən mauru-pən imei Judas maiyoh kin yemə Tasas kirik nhagin e Sol. Taktəkun ai in raməhuak. ¹² In rimnəm nəmrərhavyen kirik məm mımə ik nakvən ye nəkwai nimə a mamərəhu-pən kwermim iran mə nımrin tukrihuvə min.”

¹³ Kini Ananaeas rini-pən tukun mīmə, “Yermaru. Narmamə khapsaah kwəsəvsao-ta kimi yo kin kwən en. Mamhani-ərhav norien has kafan yame in ramor-pən kimi narmamə yamə mine kashatətə iram apa Jerusalem. ¹⁴ Kini in ruauə ta eikin e, jif pris minə kwəseighan-ta kin mə in tukrīraptərəkīn narmamə minə e kasəhuak kimik.”

¹⁵ Mərig Yesu Yermaru rini-pən tukun mīmə, “Yuvən. Yo yakwirpen ta in mə in tukrini-ərhav nhagik kimi narmamə ye tanə pisin pisin minə, mine namehuə minə, mine nəmə Isrel min. ¹⁶ Kini Yo jakpihajoun in mə tukraməkeikei mivəh nəmhayen tuk nhagik.”

¹⁷ Məkneikin, Ananaeas rivən ye nəkwai nimə a. Mərəhu-pən kwermīn ye Sol mīmə, “Piak Sol, Yesu Yermaru rimnher-pə kin yo eikin e mə jakuə mor huvə min nimrim, kini pəh Nanmin Rhakə rukwar iram. In e Yesu yame In rimtərhav-pə tuk ik ye swatuk nīpig nimnamuə eikin e.” ¹⁸ Taktəkun əmə, nar kirik rəmhen kin nīrigəvi kəmam rier ta ye nimri Sol, kini in rarha min məm nar. Kini ye nīpig a kor min baptaes iran. ¹⁹ Kini məvigin ta, marə mivəh min nəsaninien.

Sol ramniərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen apa Damaskes

Kini Sol rarə min nīpig tiksīn apa Damaskes iriə narmamə kape Yesu minə. ²⁰ Kini nīpig ruauə Damaskes, mivən ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, mamni-ərhav mə Yesu in Ji Kughen. ²¹ Aikin, narmamə kisərig kisakur pik kin mhamə, “Ah. ?Rhawor? Kwən a in apa kupən in rimnamuh nəmə Jerusalem yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Khamə ta mə ramuə min eikin e mə tukripik narmamə kape Yesu minə, mivən kimi jif pris.”

²² Mərig nəgkiarien kape Sol ramhaktə mamskai mapita nəgkiarien kape nəmə Isrel. Mamhajoun huvə mə Yesu in Kristo yame Kughen rimirpen.

²³ Sol ramni-əhrav Yesu, nəmə Isrel kamharai mhun nəgkiarien mə tukshopni in, ²⁴ mərig Sol ruirkun ta nərigien kapəriə. Nīpig fam, yenpig-yenpig yenaiyu, iriə kimisərer əswasig ye kwəruə ye yerkwānu ai, mə tukshopni Sol. ²⁵ Mərig yenaiyu kirik, narmamə kape Sol minə khakir in mhavən mhavai-pən in ye nitip ehuə kirik, mharuk-pən nəərəus iran, mhavi reiwaiyu ye nikar kəupə ye yerkwānu a, kini Sol rap mamvən.

Sol rimavən apa Jerusalem

²⁶ Sol rap mivən apa Jerusalem, mamarkut mə tukrikwasig kin narmamə kape Yesu minə. Mərig rikiriə rimnəsik mə rameikuə irəriə mə in yermamə kape Yesu, kini kimnhagin kin. ²⁷ Kini kwən kirik, nhagin e Banabas, ruə masitu iran, mikir in mivən mwəm aposol minə. Mini-pən tuk əriə mə Sol rimnəm Yesu Yermaru ye swatuk rəgkiar kimin. Kini Banabas rini-ərhav mīmə Sol rimipəh niginien tuk nini-ərhavyen nhag Yesu apa Damaskes. ²⁸ Kini Sol rimnamarə iriə miriə mamvən yerkwānu minə ye Jerusalem mamətgha kin nini-ərhavyen nhag Yesu. ²⁹ Kini maməgkiar kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəgkiarien kape nəmə Gris, kini masotgoh; kini iriə khamə tukhauh in mishopni. ³⁰ Nīpig in minə tiksīn kisərig, khakir Sol misəsok pirə mhavən apa yerkwānu kirik nhagin e Sisaria, misher-pən kin mə tukrivən isok apa yerkwānu a Tasas.

³¹ Kwasig ikin, nəməhuak minə fam rarkurao ikin minə Judia mine Galili mine Sameria, kasarə ye nəmərinyen. Kini Nanmin Rhakə ramasitu irəriə, mamor əriə kamhaskai, mamor əriə kamhapsaah. Kini iriə kamhasiai Yesu Yermaru.

Pita rĭmnor huvə nĭhu kwən kĭrik nhagĭn e Aeneas

³² Məriġ Pita rĭmnəriwək mamvən ikin minə; nĭpĭġ kĭrik rĭvən mamarhə-pən kĭn nəməhuak minə apa Lida. ³³ Aikin a, rĭmnəm yermamə kĭrik nĭkarĭn rĭmhə. Kwən a reinein nəriwəkien. In rĭmnapĭr əmə meriaji newk eit. Kwən ai nhagĭn e Aeneas. ³⁴ Kĭni Pita rĭni-pən tukun mĭmə, “Aeneas. Taktəkun ai, Yesu Kristo tukror huvə mĭn nĭpram, ik takhuvə mĭn. Takhekĭmter mərpvĭn-ərpvĭn kafam nĭmakua məriwək mamvən.” Taktəkun əmə Aeneas rhekĭmter. ³⁵ Kĭni nəmə Lida mĭne Saron kĭsəm in, kĭsarar ye nəriġien kapəriə mamhakwasĭġ kĭn Yesu Yermaru.

Pita rĭvəh mĭragh pian a Dokas

³⁶ Yerkwanu a Jopa, piraovĭn kĭrik aikĭn ramni nəfrakisien ye Yesu, nhagĭn e Tabita Dokas. * Pian a, nĭpĭġ fam ramor nar huvə, masitu ye yavən hah minə. ³⁷ Nĭpĭġ a, rĭmĭvəh nĭmhəyen kĭrik, kĭni mĭmhə. Kəkwi, kor huvə nĭpran kĭrəh kərəhu-pən ye nĭmə ye kwənghan apa yerpĭriġ əġkəp. ³⁸ Ikin a Jopa ipakə əmə tuk Lida, ror pən, nĭpĭġ narmamə kape Yesu minə apa Jopa kĭsəriġ mə Pita raməmĭr apa Lida, kĭsher-pən kĭn yermamə kĭraru kĭravən mwəm in. Mĭweikeikei kĭmin mĭrəmə, “Ēriwak aihuaa muə.”

³⁹ Kĭni Pita rarar mĭkwasĭġ kĭn əriū. Kĭni rĭvən mĭtərhav-pən tuk əriə, khakĭr in mĭshaktə mhavən ye kwənghan apa yerpĭriġ əġkəp. Kĭni nĭpĭahuaru minə khamhə-tan kĭn əriə, iriə fam khauə, mĭsərer rao rao kĭn. Mĭsasək, mĭshajoun Pita kĭn neipən yame Dokas rĭmĭjir nĭpĭġ rĭmnamragh.

⁴⁰ Kĭni Pita rher-ərhav kĭn əriə, kĭni mənĭmkur məhuak. Mĭwag-pən məm pian ai ruamhə ta mĭni-pən tukun mə, “Tabita, hekĭmter.” Məkneikĭn pian ai rarhə-pən məm Pita, kĭni mhəkĭmter məkwətə. ⁴¹ Kĭni Pita rasitu iran mĭvi haktə in, ai rərer. Kĭni Pita rokrən kĭn narmamə yamə mĭne kamhani nəfrakisien ye Yesu mĭne nĭpĭahuaru yamə mĭne khamhə-tan kĭn əriə khauə, kĭni rhajoun əriə kĭn pian a mə ruəmragh mĭn. ⁴² Kĭni nəvsaoyen kĭn norien a rarkurao fam ye Jopa. Kĭni narmamə khapsaah khauə mĭshatətə ye Yesu Yermaru. ⁴³ Kĭni Pita rarə mĭn apa Jopa ror tu, iriū yermamə kĭrik nhagĭn e Saemon, yame kafan e wok in ramor apnəpeinə ye tĭki kau mə tukjir kor narĭmnar kĭn.

10

Kughen rĭmnəġkiar kĭmi Konilias

¹ Yermamə kĭrik, nhagĭn e Konilias, ramarə apa Sisaria. In yamehuə kĭrik kape mobael minə kamni kĭmə “Mobaek kape Itali.” ² In mĭne kafan minə iriə kamhasiai pĭk Kughen kape nəmə Isrel. Kĭni in mĭvəhsi-pən mane ehua kĭmi yavən hah minə. Kĭni nĭpĭġ m-fam, raməhuak kĭmi Kughen. ³ Nĭpĭġ kĭrik, ipakə tuk tri klok yenaiyu, ye nĭpĭġ atuatur kape nəhuakien, rĭmnəm nəmrərhavyen kĭrik, məm huvə mə agelo kĭrik kape Kughen rĭmauə tukun mĭmə, “!Konilias!”

⁴ Kĭni Konilias rĭġin pĭk marhə-əterik iran, mĭni-pən tukun mĭmə, “Ēwəh, Yermaru. ?Rhawor?”

Kĭni agelo a rĭni-pən tukun mĭmə, “Kughen rĭnəriġ ta nəhuakien kafam. Mĭnəm ta norien minə kafam, mə ik nĭmnasitu ye yavən hah minə. Kĭni In raməriġ ik. ⁵ Taktəkun ai, ik takher-pən kĭn narmamə tĭksĭn khavən apa yerkwanu a Jopa, mhakĭr yermamə kĭrik mhauə ikin e. Yermamə a, nhagĭn əġkəp e Saemon Pita. ⁶ In ramarə iriū yermamə kĭrik nhagĭn e Saemon yame

* **9:36:** Nhag pian a, ye nəġkiarĭen kape nəmə Gris ramni “Dokas,” ye nəġkiarĭen kape nəmə Isrel, ramni “Tabita.” Nĭpran ramni nar mĭragh huvə kĭrik kamni kĭmə “dia.”

in yermamə kape norien narimnar kin tiki kau. Nimə kafan ramərer ye nikar-kar tahik.”

⁷ Kini agelo a rəgkiar fam, mapta iran. Məkneikin Konilias rokrən kin kafan yasitu mir kīraru mine mobael kīrik yame ramsiai Kughen kape nəmə Isrel, mamasitu min iran, mə irisir tukrhuə mīrhəm. ⁸ In rhoprai-pən nəmərəhavyen a kimi ərisir. Kini mher-pən kin ərisir kīrhivən apa Jopa.

Pita min rəm nəmərəhavyen kīrik

⁹ Kəni rəkwanir kin, yerkwēiha, nīpig kwərə misir a karhəriwak hanə marhivən ye swatuk, ipakə əmə krhītərhav-pən apa Jopa, kini Pita rhaktə mivən apa ye tokrei nimə mə tukrəhuak. ¹⁰ Maməhuak mamvən, minəmkərəv pik. Kini nīpig kamavaan hanə nan, in rəm nəmərəhavyen kīrik. ¹¹ Məm mə napuə rīmnəkweg. Rəm nar kīrik rəmhen kin tapolen ehuə rameiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə. ¹² Kini nar mīragh minə pīsin pīsin kape tokrei tanə kasərer-pən ye tapolen a: yamə mine kaserko, mine yamə mine kasəriwək, mine man minə pīsin pīsin. ¹³ Kini rərig nəgkiarien kīrik ramni mimə, “Pita. Hekimter, muh nar mīragh minə a kīrik mən.”

¹⁴ Kini Pita rīni-pən tukun mimə, “Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yame rəmkimik ye nīmrim.”

¹⁵ Kini mərig nəgkiarien a rīmə, “Takpəh nīniyen mə nar kīrik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, rīpəh nəmkimikien.”

¹⁶ Kimiwəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kīrəhsi-ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

Yermamə kisisər kape Konilias kīrhivən mīrhəm Pita

¹⁷ Kini Pita ramarkut hanə mə tikrirkun nīprai nəmərəhavyen yame in rīmnəm, mərig kwərə misir yamə misir e Konilias rīmnher-pən kin ərisir, kīrhuə. Mīrhaiyoh kin nimə kape Saemon, mīrhuə, mīrhəm. Kini marhərer ye kwəruə ye nimə kafan. ¹⁸ Kini mīrhokrən mīrhimə, “!Ei! ?Yermamə kīrik eikin e nhagin e Saemon Pita uə?”

¹⁹ Kini Pita ramətərig hanə kin nīprai nəmərəhavyen kafan, mərig Nanmin Rhakə rīni-pən tukun mimə, “!Ei! Ərig-ru. Kwərə misir kisisər e karharha kin ik. ²⁰ Hekimter, meiwaiyu mivən məm ərisir. Mərig rikim tukrīpəh nəsikien mə to nakpəh nīkwasiɡien kin ərisir, mərig in ai Yo e yīmnher-pə kin ərisir mə tukrhurə.”

²¹ Məkneikin Pita reiwaiyu mivən mīni-pən tuk ərisir mə, “Yo e yermamə yame kīmisir nakarharhakīn. ?Nakrhimə rhawor?”

²² Kini kīrhimə, “Yamehuə kīrik kape mobael, nhagin e Konilias, rīmnher-pə kin əmasir. In yemə atuatur kīrik; ramsiai Kughen kape nəmə Isrel. Kini nəmə Isrel kharkun mə in ror məkna. Agelo kīrik kape Kughen ruə mīni-pən tukun mə tukrokrən kin ik, takvən apa iman yerkwānu. Pəh in rərig nəgkiarien kafam.” ²³ Məkneikin Pita rikir ərisir mhavən ye nəkwai nimə. Yenaiyu, kisapir aikin.

Pita rīvən məm Konilias mhoprai nīprai nəmərəhavyen kafan

Kəni rikwamer kin, Pita rarar mīkwasiɡ kin kwərə misir a. Kini nəməhuak minə min tiksīn ye yerkwānu a Jopa, khakwasig min kin. ²⁴ Kəni rikwamer min kin, rīvən mītərhav pən yerkwānu a Sisaria. Kini aikin a, Konilias mine kafan minə, mine kafan narmamə yamə mine in rīmnokrən kin əriə, kaseito kin Pita. ²⁵ Nīpig Pita rīmavən yerkwānu kape Konilias, Konilias ruə mənīmkur ye nīhu Pita mivəhsi-pən nisaiyen kīmin. ²⁶ Mərig Pita rīvəh-si haktə min in, mīni-pən tukun mimə, “Hekimter. Yo min yo yermamə əmə.”

²⁷ Kwægkiar, mīravən apa imə, kini Pita rəm mə narmamə khapsaah kwənhauə ta aikin. ²⁸ Kini Pita rini-pən tuk əriə mīmə, “Kimiə m-fam nakharkun huvə mə natuakəmien kapəməwə ramni-əhu mə nəmə Isrel tukhapəh nhavəniēn ye nəkwai nimə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel kini mhapəh nisəriwak-kwisien. Mərig Kughen rīmnhajoun yo mə jakpəh niniyēn mə narmamə tīksin kisəmkimik ye nīmriin uə kisahas. ²⁹ Ror pən, nīpig naksokrən kin yo mə jakuə eikin e, yakpəh nīpəhyen, yakarar əmə mamuə. Mərig yakmə jakaiyoh əmiə mīmə, “?Kimiə nīmīsokrən kin yo tuk naha?” ”

³⁰ Kini Konilias rini-pən tukun mīmə, “Nīpig kisisər ruə mivən,* ye tri klok yenaiyu, ror məkneikin taktəkun, yo yimnaməhuak ye nəkwai nimə kafak. Taktəkun əmə yermamə kirik yame kafan neipən raməsiə, rīmatərhav-pə, mərəer ye nīmrik. ³¹ Mīni-pə tuk yo mīmə, ‘Konilias. Kughen rīnərig ta nəhuakien kafam. Rīmnəm ta norien mīnə kafam, mə ik nīmnasitu ye yavən hah mīnə. ³² Taktəkun ai, ik takher-pən kin narmamə tīksin khavən apa yerkwānu a Jopa, mhakir yermamə kirik mhauə eikin e. Yermamə a, nhagin əgkəp e Saemon Pita. In ramarə iriu yermamə kirik nhagin e Saemon yame kafan e wok nor-apnəpəneiyen ye tiki kau tuk nījirien mor narimnar kin. Nimə kafan ramərəer ye nīkar-kar tahik.’ ³³ Ror pən taktəkun əmə yimnherpre kin kwərə misir e, mə tukrhikir ik mīrhuə. Kini rhuvə pik mə nakuauə. Taktəkun ai kimawə fam yaksərəer ye nīmri Kughen, mamhawhin əmə mə jaksərig naha nəgkiariēn yame Kughen rīmivəhsi-pre kim ik mə ik takni tuk əməwə.”

Pita ramni-ərhav mə Kughen rīmīrpen narmamə ye kantri pisin mīnə fam mə tukhauə mharkun In

³⁴ Kini Pita raməgkiar mamni mīmə, “Taktəkun yakwīrkun mə Kughen ramor rəm nəmhen kimi nəmə kantri pisin mīnə fam, ³⁵ kini rīkin ragien tuk narmamə ikin mīnə fam yamə mine kamhasiai In, kini mīsor nar yame ratuatuk.

³⁶ “Kimiə nakwənharkun ta nəgkiariēn yame Kughen rīmivəhsi-pən kimi nəmə Isrel. Nəgkiariēn Huvə a ramni-ərhav mə narmamə tukhavəh nəmərīnuyen tuk nhatətəyēn ye Yesu Kristo, yame In Yermaru kape narmamə mīnə fam. ³⁷ Kini kimiə nakharkun narimnar yame rīmatərhav-pə e Judia. Jon Baptaes rīmīni-ərhav baptaes, kwasig ikin, narimnar mīnə a rīpirikakun. ³⁸ Rəmhen kin Kughen rīmnher-pə kin Nanmīn Rhakə kimi Yesu, mīvəhsi-pən nəsanīniēn kīmin. Kini ai, Yesu rīmnarkurao, mamor huvə pən kimi narmamə. Kini narmamə yamə mine kasəmir ye kwermi Setan, Yesu rīvəh-si ta əriə, mor huvə əriə, meinai Kughen ramarə iran.

³⁹ “Kini kimawə yimīsəm narimnar yame rīmnor apa Jerusalem mine yerkwānu mīnə tīksin apa Judia. Kini yimīsəm mīn mə kīmīsarkwətərəkīn-pən In ye nai kamarkwao-kin, kini rīmhə. ⁴⁰ Mərig ye nīpig yame ror kisisər kin, Kughen rīmnor In rīmragh mīn. Kini mor əpu In kimi narmamə mə tuksəm mə In rīmīmragh mīn. ⁴¹ Pəh nien mə narmamə mīnə fam kīmīsəm In, mərig narmamə əmə iriə e yame Kughen rīmīrpen ta əriə mə tuksəm. Kimawə e yimīsəvīgīn mhanīm kwis kimawə mīn nīpig rīmīmragh mīn ye nīmhəyēn. ⁴² Kini Yesu a in a rīmīni-pə tuk əməwə mīmə jakasəkeikei mhani-ərhav nhagin, mhani-ərhav mə Kughen rīmivəh-si haktə In mə In tukrəkīr narmamə

* **10:30:** Nīpig nəmə Isrel kasəvheikin nīpig mīnə, ror pisin ye norien yame nəmə Vanuatu kasəvheikin nīpig mīnə. Nar Isrel kisəvhuekin nīpig mīnə a mhamə “nīpig kuas,” mərig tukmə nəmə Vanuatu kīmīsəvheikin nīpig mīnə a, tukhani mhamə, “nīpig kisisər.” **10:34:** Dut 10:17; Rom 2:11 **10:37:** Mat 4:12-17 **10:41:** Luk 24:42-43; Wok 1:8

yamə mine kamhamragh, mine yamə mine kwənhamhə ta. ⁴³ Kini profet minə kupən kimnhani ta In, mhamə narmamə minə fam yamə mine kashatəta ye Kughen, Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə ye nhagin.”

Nanmin kape Kughen rimneiwaiyu ye narmamə minə

⁴⁴ Pita raməgkiar hanə, Nanmin Rhakə reiwaiyu ye narmamə yamə mine kasətərig kin in. ⁴⁵ Kini nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfakisien ye Yesu yamə mine kimnhatərhav apa Jopa iriə Pita, mhauə, misəm, kisakur pik mə Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen a Nanmin Rhakə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. ⁴⁶ Kisakur pik kin meinai kimisərig narmamə minə a kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pisin pisin minə, masəgnəgin Kughen.

Kini Pita rini-pən tuk əriə mimə, ⁴⁷ “Narmamə minə e kwənhavəh ta Nanmin kape Kughen rəmhen kin yame kitawə kimnhavəh. ?Pa nhagin tukrətapig kin əriə mimə tukhapəh nisorien baptaes ye nu?” ⁴⁸ Kini in rimə iriə tuksor baptaes ye nhag Yesu Kristo. Kini iriə kimisaiyoh-pən in mhamə in tukrarə kaskəh min iriə min.

11

Pita rimnəvsao kimi nəməhuak minə

¹ Kini aposol minə mine nəməhuak minə ye yerkwanu minə ye Judia kimisərig nəvsaoyen mə nəmə minə a pəh nien mə nəmə Isrel iriə min kamhani nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen. ² Kini Pita rivhiak mivən Jerusalem, mərig nəməhuak yamə mine khani mhamə tukaməkeikei kivəh nao kimi narmamə, iriə kimnhani nikarin, ³ mhani mhamə, “?Rhawor e ik nimavən ye nimə kape nəmə kipəh nivəhyen nao kimi əriə, maməvigin kimiə miriə?”

⁴ Kini Pita rimnəvsao kimi əriə kin narimnar fam yame rimnəm apa Sisaria. ⁵ Mamni mimə, “Nipig yimnaməmir apa Jopa, maməhuak məm nəmrərhavyen kirik. Məm nar kirik rəmhen kin tapolen rimneiwaiyu-pə ye tokrei tanə; kavi rameiwaiyu ye nikarin minə reiwaiyu ipakə tuk yo. ⁶ Yakarha-pən huvə a tapolen a, kini məm nar miragh minə pisin pisin kape tokrei tanə kasərer: yamə mine kaserko, masəriwək, mine man minə pisin pisin. ⁷ Kini yimnərig nəgkiarien kirik ramni mimə, ‘Pita. Hekimter, muh nar miragh minə a kirik mən.’ ⁸ Mərig yo yakmə, ‘Yermaru. !Yakapəh! To yakpəh nənien narimnar minə e yamə mine kisəmkimik ye nimirim.’ ⁹ Kini yimnərig min nəgkiarien a risi-pən apa ye rao ye neai mimə, ‘Takpəh niniyen mə nar kirik rəmkimik yame Yo, Kughen, yakamni mə rhuvə əmə, ripəh nəmkimikien.’ ¹⁰ Yimawəgkiar tuk narimnar minə a m-kisisər; kwasig ikin, kirəh-si ta tapolen a, rhaktə mivən ye neai.

¹¹ “Ye nipig atuaturk əmə a, kwərə misir kisisər krhitərhav-pə ye nəkwai nimə yame yakasəmir ikin. Iriə apa Sisaria kimisher ta kin ərisir mə tukrhuə mirhikir yo mirhuvən apa Sisiria. ¹² Kini Nanmin kape Kughen rimini-pə tuk yo mimə, ‘Rikim tukripəh nəsikien mə to nakpəh nikwasigien kin ərisir.’ Kini piautawə minə iriə sikis kimnhakwasig kin yo, mhavən, misauru-pən ye nəkwai nimə kape Konilias. ¹³ Kini in rini-pə tuk əmawə mə in rimnəm agelo kirik ruə marer ye nəkwai nimə kafan mini-pən tukun mimə, ‘Takher-pən kin narmamə tiksın khavən apa Jopa tuk kwən kirik yame nhagin əgkəp e Saemon Pita. ¹⁴ In tukrini-pre nəgkiarien kirik tuk əmiə, pəh Kughen tukrivəh miragh ik mine kafam narmamə minə kin.’

¹⁵ “Kini nīpīg yīmīsəgkiar hanə, Nanmīn kape Kughen rīmneiwayu ye nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə rəmhen kīn yame rīmauə irətawə e nəmə Isrel kupən.

¹⁶ Kini rīkīk raməsīk nəgkiarien kape Yermaru kapətawə yame rīmīni kupən mīmə, ‘Jon rīmnor baptaes irəmīə kīn nu; mərīg tukrīpəh norien tu, Kughen tukror baptaes irəmīə kīn Nanmīn Rhakə.’ ¹⁷ Kini tukmə Kughen rīvəhsi-pən nīhuvəyen a Nanmīn Rhakə kīmi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə rəmhen kīn yame rīmīvəhsi-pə kīmi ətawə nīpīg kītawə kīmnhani nəfrakīsien ye Yermaru Yesu Kristo, rhuvə əmə. Yo yermamə əmə, to yakpəh nīni-əhuyen Kughen tuk naha nhagin yame In rorkeikei mə tukror mīn kīmi nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə.”

¹⁸ Nīpīg iriə kīsərig nəgkiarien a kape Pita, kīsapnāpīg. Mīsəgnəgin Kughen, mhani mhamə, “Tukmə ror Kughen rīmnor ta swatuk tuk narmamə yamə mīne pəh nien mə nəmə Isrel, iriə mīn kharkun nīsarien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə, pəh Kughen tukrīvəh mīragh əriə.”

Niməhuak apa Antiok

¹⁹ Kini mərīg, kupən, nīpīg Sol mīne in mīnə tīksīn kīmīshopni Steven, mīsasar masor-ahas-pən mīn kīmi narmamə yamə mīne kīshatətə ye Yesu, kīsap, mhavən isok. Iriə tīksīn kīsap mhavən apa Fonisia, tīksīn apa Saepras, kīni tīksīn khauə apa Antiok. Kini mamhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. Kini mərīg kasəgkiar əmə kīmi nəmə Isrel. ²⁰ Mərīg tīksīn, iriə nəmə Saepras, mīne Saerin, kīmnhauə apa Antiok, kīni mamhani-ərhav mīn Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru tuk nəmə Gris. ²¹ Kini Kughen rīmnasitu irəriə, narmamə khapsaah kīsasar ye nərigien kapəriə, mamhani nəfrakīsien ye Yesu.

²² Nəməhuak mīnə apa Jerusalem kīmīsərig nəvsaoyen kīn, kīni kīsher-pə kīn yermamə kīrik nhagin e Banabas ruə e Antiok. ²³ Banabas ruə mītərhav-pə, məm mə Kughen ruīvəhsi-pən ta nīhuvəyen kīmi nəmə aikīn, kīni Banabas, rīkīn ragien pīk. Mamor kwirīg kīmi əriə mə tukasəkeikei mhavəh tīm tīm Yesu Yermaru yerkirīə m-fam. ²⁴ Banabas in yemə huvə kīrik. Nanmīn kape Kughen rukwar iran. Kini nhatətəyen kafan rīskai. In ravi narmamə khapsaah kamhakwasīg kīn Yesu Yermaru.

²⁵ Kini kwasīg ikīn, Banabas rīvən apa Tasas mamarha-kīn Sol. ²⁶ Nīpīg rīmnam Sol, rīkīr, iriū mīravən apa Antiok mwarə apaikīn kape newk kīrikianə. Mwofugin iriə nəməhuak mīnə aikīn, mawəvəhwag kīmi narmamə khapsaah. Ikīn a Antiok, kīmīrikakun kīni narmamə kape Yesu Kristo mīnə kīmə, “Kristin.”

²⁷ Ye nīpīg a, profet mīnə tīksīn khatərhav a Jerusalem mhavirə mhavən Antiok. ²⁸ Iriə kīrik, nhagin e Akabus, Nanmīn Rhakə ramarə iran, rīmīrkun məkupən mīmə sweiwei ehuə kīrik tukruh narmamə m-fam. (Kini profesi e rīmauə mīnor nəfrakīsien kīn ye nīpīg yame Klodias rīmnamehuə ye nəmə Rom). ²⁹ Kini narmamə kape Yesu mīnə apa Antiok kīmīsorkeikei mə tuksa-situ ye narmamə kape Yesu mīnə apa Judia, mīsher-pən kīn mane kīrikianə kīrikianə yame ratuatuk ye nīrkunien kapəriə. ³⁰ Kīsor məknakīn, mīsərhū-pən mane a ye kwermī Banabas mīne Sol mə tukravən mwərəhu-pən ye kwermī elda mīnə ye nīməhuak apa Jerusalem.

12

Kughen rīmīrəhsi-ərav Pita ye kalabus

¹ Ye nīpīg a, king kape nəmə Rom, nhagin e Herod*, rīmīraptərəkīn

11:15: Wok 10:9-48   **11:15:** Wok 2:4   **11:16:** Wok 1:5   **11:18:** Wok 13:48; 14:27   **11:19:** Wok 8:1-4   **11:22:** Wok 4:36   **11:25:** Wok 9:30   **11:28:** Wok 21:10   **11:30:** Wok 12:25

* **12:1:** King e nhagin e Herod Agripa. Pəh nien mə Herod Antipas.

nəməhuak mīnə tīksin mīmə tukruh əriə. ² Mini-pən tuk kafan narmamə mīnə mə tukhavən mharaptərəkīn Jemes, piau Jon, misərərū-ta kapən kapə. ³ Kīnī rīmnhopni-ta Jemes məm mə nəmə Isrel, rīkiriə ragien tukun, rarə mīni-pən mīn tuk kafan narmamə mīnə mə tukharaptərəkīn mīn Pita. Kīraptərəkīn Pita ye nīpig kape nəviginien ehua e kamni kīmə “Nənien Bred yame yis rīrkək iran.” ⁴ Kharaptərəkīn Pita, mhrəhsi-pən ye kalabus. Kīnī Herod rīmīni mə mobael 16 tuksərer əswasig kīn, kuas kuas ye aoa mīnə fam, yenpig mīne yeraan. Herod rīkin raməsik mīmə nīpig nəviginien ehua tukror infamien, in tukrīkīr Pita muə ramərer ye nīmri mīrh. ⁵ Mərig nīpig Pita raməmīr hanə ye kalabus, nəməhuak mīnə kasəhuak əusik-əusik tukun.

⁶ Kīnī tīkəni rəkwanīr kīn, Herod rīmə ta mə tukrərīp Pita ye nīmri mīrh. Mərig yenpig, Pita raməmīr ye kalabus mamapīr ye kwerkwan ye mobael mīr kīraru. Karkwəji in kīn jēn kīraru: kīrik raməker-pən ye kwermī mobael kīrik, kīrik raməker-pən ye kīrik. Kīnī mobael kīraru kawarer ye kwəruə mawarha tukun. ⁷ Taktəkun əmə, agelo kape Kughen rītirhav-pə tukun. Kīnī məsiə rakhak ye nəkwai kalabus. Kīnī agelo a rīnhai kwerkwai Pita mīmə, “Ei. !Ərer aihuaa!” Taktəkun əmə jēn mīr yame e kawəker-pən ye kwermī Pita kīmīraier-ta atuk.

⁸ Kīnī agelo ai rīni-pən tukun mīmə, “Vəhsi-pən kafam sot mīne sandel.” Kīnī Pita ror nar yame agelo rīmīni. Kīnī agelo a rīni-pən tukun mə, “Takvəhsi-pən kafam kot, mīkwasig kīn yo.” ⁹ Kīnī Pita rīkwasig kīn, mīratərhav ye nəkwai kalabus. Mərig in rīpəh nīrkunien mə nar yame agelo a ramor iran ror nəfrakīsien kīn; rīkin rəsik mə ta mə in raməmīrərhav əmə. ¹⁰ Kīnī iriū kīrauə mwapita mobael yame ramərer əkupən mamarha, kīnī mīrauə mwapita yame ror kīraru kīn. Kwasig ikin, kīrauə mīratərhav-pə ye kwəruə yame kīmnor kīn aean. Kwəruə a kamtərhav-pən ikin, kamavən Jerusalem. Kīnī ye nīpig a, kwəruə ai rəhitə atuk, kīnī iriū kīratərhav. Mawəriwak ye swatuk mīravən. Taktəkun əmə agelo ai rəta ye Pita mamvən.

¹¹ Məkneikīn, Pita, rīkin rarə, kīnī rīmə, “Ei. Yakəm yakīrkun mə nar e in ror nəfrakīsien kīn. Yesu Yermaru rīmnher-pə kīn agelo kafan mə tīkrīrəh-si ta yo ye kwermī King Herod mīne narīmīnar mīnə yame nəmə Isrel khamə tuksor irak.”

¹² Pita rəm rīrkun mə Kughen ruīrisin in, taktəkun əmə, rīvən imei Meri, nisīn Jon Mak. Narmamə khapsaah kwənhauə ta ye nəkwai nīmə a masəhuak.

¹³ Kīnī Pita rəsik-əsik tapig ye nīmə a. Kīnī yasitu kīrik, nhagin e Roda, ruə mə tukrəhitə. ¹⁴ Kīnī in mərig rīki Pita, ruīrkun mə Pita a; kīnī rīkin ragien pīk tukun, kīnī mərūkīn nəhitəyen, kīnī maiyu əmə mīvən mīni-əsah-pən iran mīmə, “!Ei! Narīmīnə əpə. Pita ramərer ye kwəruə apa iruə.”

¹⁵ Kīnī iriə khani-pən tukun mhamə, “Nīkam. Nakeno-eno.”

Kīnī raməkeikei mamni mīmə, “Nīkam. Yo yakamni əfrakīs.”

Kīnī iriə khani-pən tukun mhamə, “Nīkam. ?Tukmə ror agelo əmə kafan uə?”

¹⁶ Mərig Pita ramərer hanə iruə maməsik-əsik tapig. Kīnī iriə khavən mīsəhitə, mīsəm in, kisakur kīn. ¹⁷ Kīnī Pita rīmīni-əhu əriə mə tukhapim. Kīnī maməvsao kīn Yesu Yermaru rīmīvəhsi-ərhav in ye kalabus. Kīnī mīmə, “Taksəvsao kīn kīmi Jemes† mīne kītawə mīnə tīksin.” Rəgkiar ta kīnī map.

¹⁸ Kəni rīkwamer kīn, yenpig-yenpig, mobael yamə mīne kasarha tuk Pita ye kalabus kasaiyoh-aiyoh əriə mīnə kīn, mərig kīseinein mə naha nhagin rīmnor Pita. ¹⁹ Kīnī King Herod rīni-pən tuk əriə mə tukhavən mīsarhakīn

12:10: Wok 5:19 † **12:17:** Jemes e ror pīsīn ye Aposol Jemes yame King Herod rīmnhopni kupan (ye Wok 12:2). **12:18:** Wok 5:22-24

Pita; mæriḡ khapəh nisəmien. Kini ai, King Herod rəriḡ mobael mīnə a ye nīmri mīrh, mīvəhsi-pən narpīnien kimi əriə mə tukasəkeikei mhamhə.

Kughen rīvəhsi-pən narpīnien kimi yermaru kape nəmə Rom, kini rīmha

Kwasig ikin, King Herod rīmatərhav Judia, məsok pirə, mīvən apa kwənmhan kirik kamni kimə, Sisaria. ²⁰ Ye nīḡig a, narmamə ye taon mir e Taea mīne Saedon kimisotgoh iriə min, kini rīni-əhu nəvīḡinien mə tukriḡəh nherpən-ien kīn. Kini iriə kimisaiyoh nasituyen kīn Blastus, yame in ramehuə ye nautə kape King Herod. Kimnhavi nəriḡien kafan mə tukrokrən kīn Herod ruə, pəh kisəruəhu nəmərīnuyen iriə min, mə tukrəta mīn ye nəvīḡinien rīvən mīn kimi əriə.

²¹ Kini kwənhauə ye nīḡig yame Herod rīmīni mə tukrəm əriə iran, kini rīvəhsi-pən neipən huvə kafan yame ramhajoun mə in ramarmaru; mīvən məkwətə ye kwənmhan kape king, mīvəhsi-pən nəḡkiarien kafan kimi əriə.

²² Kini iriə kisokrən apomh mhamə, “Yermamə e raməḡkiar, pəh nien mə yermamə əmə, məriḡ in kughen kirik.” ²³ Məriḡ Herod rīḡəh nīvəhsi-haktəyen Kughen, məkneikīn, Kughen rher-pə kīn kafan agelo ror Herod rīmīr. Kini wom mīnə kisən tīpeiḡə iran, rīmha.

²⁴ Ye nīḡig a, nəḡkiarien kape Kughen rarkurao. Narmamə khapsaah khani nəfrakisien iran.

²⁵ Kini Banabas mīne Sol kwəḡkiar fam apa Jerusalem, mīrareriḡ-pə Antiok, mīrəkīr kwən kirik nhagin e Jon Mak irisīr mīn.

13

Kughen rīmīrpen Banabas mīne Sol mə tukrəni-ərhav Nəḡkiarien Huvə kape Kughen

¹ Ye nīməhuak apa Antiok, profet mīnə mīne nəmhajoun mīnə kasarə aikīn. Iriə e: Banabas, mīne Sol, mīne Simeon (yame kamni kimə yemapiḡ), mīne Lusias yemə Saerin, mīne Manaen (apa kupan in yermamə kirik kape King Herod Antipas). ² Kasarə, kini nīḡig kirik, kisəpəh nəvīḡinien masəhuak kimi Kughen. Kini Nanmīn Rhakə ruə mīni-pən tuk əriə mīmə, “Yakorkeikei mə takhavəh-si haktə Banabas mīne Sol pəh iriū tukwor nar yame yakamokrən kīn əriū mə tukwor.” ³ Kimisor infamien ye nəhuakien mīne nīḡəhyen nəvīḡinien, kini mīsəruəhu-pən kwermīriə ye kapəriū kapə tuk nīwəhsihaktəyen əriū. Kini mīsher-pən kīn əriū mə tukravən.

Banabas mīne Sol kīrani-ərhav Nəḡkiarien Kape Kughen apa Saepras

⁴ Nanmīn Rhakə rīvəhsihaktə-ta Banabas mīne Sol, kini kwəsok pirə mīravən apa Selusia, kini mīwat-pən ye nəkwai rao ehua kirik, mīravən apa kwaji tanə kirik kamni kimə “Saepras.” ⁵ Mīravən mīratərhav-pən apa Saepras, mīravən mīrəvhiak apa yerkwānu kirik kamni kimə “Salamis.” Ikin aikīn a, karəni-ərhav nəḡkiarien kape Kughen ye nəkwai nīmə kape nofūḡinien mīnə kape nəmə Isrel. Kini Jon Mak rīmnasitu irəriū.

⁶ Kini irisīr kīrharkurao ye tanə a, mīrhivən mīrhatərhav-pən mīn yerkwānu a Pafos. Kini ikin aikīn a, kīrhəm kleḡa kirik, nhagin e Bajisas. In yemə Isrel, yame in profet eikuə kirik. ⁷ Kleḡa a, in yasitu kirik kape gavman kape tanə a. Yamehuə a, nhagin e Sejas Polas, nīrkunien kafan rehuə. Kini in rokrən kīn Banabas mīne Sol mə tukrauə mwəm in, meinai in rorkeikei mə tukrəriḡ nəḡkiarien kape Kughen. ⁸ Məriḡ kleḡa a, Bajisas, ramni hah Banabas mīne Sol. (Nhag kleḡa a, ye nəḡkiarien kape nəmə Gris, kamni kimə “Elimas,” nīpran ramni mə “kleḡa.”) Ramarkut mə tukrukreikīn nəriḡien

kape yamehuə a, mə tukrīpəh nīniyen nəfrakīsien ye Yesu. ⁹ Kini Sol, yame nhagin min kirik kamni kimə Pol,* Nanmin kape Kughen ramarə iran. Rarhapən məm kleva a Elimas, ¹⁰ mini-pən tukun mimə, “Ik kwajikovə atuatur kape Setan. Ik nakamni hah narimnar fam yame rhuvə. Ik yermamə kape təvhagə hah mine neikwəyen. Nipig m-fam nakaukreikin swatur atuatur kape Kughen. ¹¹ Taktəkun əmə, kwermi Kughen tukrīrap ik, nimirim tukrīpis. Takpəh nəm-pipom-ien nikhakien.”

Taktəkun əmə kleva ai rəm nətokien rəpignap muə muvrig əpis nimirin. Kini in rimnəriwək mamərav-ərhav əmə mamarkut mimə yermamə kirik tikrīvəh kwermīn mikir in. ¹² Kini gavman a rəm nar a rimnor, rakur pik kin nəvhagien kape Pol mine Banabas, kini mamni nəfrakīsien ye nəgkiarīen kape Yesu Yermaru.

Banabas mine Pol kiravən apa Antiok

¹³ Kini Pol mine in minə tiksīn kimnhavən apa Pafos, mhavən ye rao ehuə kirik, mhavən apa kwənmhan kirik kamni kimə Pamfilia. Mhavən mhavhiak ye yerkwānu kirik kamni kimə Pega. Ikin aikin a, Jon Mak rimnəpəh əriə ikin mirerig mamvən apa Jerusalem. ¹⁴ Kini iriə kisarar apa Pega, miseriwək mamhavən apa yerkwānu kirik kamni kimə Antiok, apa Pisidia. Ye nipig kape Sabat, khavən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, misəkwətə. ¹⁵ Kəvheikin nəkwəkwə kape Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə kupən, kini kwasig ikin, namehuə kape niməhuak minə kisaiyoh əriə mhamə, “Yo minə tiksīn. Tukmə kimiə nakamhavəh nəgkiarīen kirik tuk nərip-tim-timien nəmə iku, hani-ərhav.”

¹⁶ Kini Pol rhekimter, mini-əhu əriə mə tukhapim, kini mimə, “Nəmə Isrel, mine nəmə iku pisin pisin minə yamə mine nakhasiai Kughen kape nəmə Isrel, kimiə fam taksətərig kin nəgkiarīen kafak. ¹⁷ Kupən, Kughen kape nəmə Isrel rimirpen kaha kapəməwə minə, kini nipig kimisarə rəmhen kin yepsipis minə Ijip, Kughen rīvəh-si haktə əriə mor əriə khauə mhapsaah. Ye nəsaninien ehuə kafan, In rirəhsi-ta əriə ye kwermi nəmə Ijip. ¹⁸ Kini khavən misarə ye kwənmhan əkwak miseriaji newk foti, masor təvhagə hah; mərig Kughen rapəh nipəhyen əriə. ¹⁹ In rimnor narmamə minə kape nəmə Isrel kamhauh gavman minə kape tanə seven yamə mine kasarə ye tanə a Kenan; kini mivəhsi-pən tanə a kapəriə kimi ripməwə minə, mə kapəriə. ²⁰ Narimnar a rimnor rīvəh nipig rəmhen kin newk 450.

“Kwasig ikin, Kughen rīvəh-si haktə namehuə kapəriə minə mə tuksarmaru irəriə, mhauə miseriaji nipig kape profet kirik nhagin e Samuel. ²¹ Nipig a in a, kimisaiyoh Kughen mhamə iriə kisorkeikei mə tukhavəhsi-haktə king kirik kapəriə. Kini Kughen rīvəh-si haktə yermamə kirik nhagin e Sol, kwajikovə kape Kis. In kwənərəus kape Benjamin. Sol rimnehuə irəriə rəmhen kin king kapəriə kape newk foti. ²² Kini ai Kughen rirəhsi-əhu Sol, kini mivəhsi-haktə Deved mor king kin kapəriə. Kughen rəgnəgin King Deved mimə, ‘Yakəm yakirkun mə Deved e, kwajikovə kape Jese, norien kafan ratuatur ye rikik. In yermamə kirik in ramor rikik.’ *(1 Saml 13:13; 16:12)*

²³ “Kini taktəkun ai, Kughen ruəvəh-si haktə mikip King Deved kirik, nhagin e Yesu, mə tukrīvəh miragh narmamə, rəmhen kin yame Kughen rimirpen-ta kupan. ²⁴ Mərig kwasig ikin Yesu ruə mirikakun kafan wok, Jon Baptaes

* **13:9:** Nhag e “Sol” in nəgkiarīen kape nəmə Isrel; kini nhag e “Pol” in nəgkiarīen kape nəmə Rom. Nipig Sol rimavən mor wok iriə nəmə Rom, maməri-pən narəyen kapəriə, mukreikin nhagin muə nəgkiarīen kape nəmə Rom. **13:11:** Wok 9:8 **13:13:** Wok 15:38 **13:17:** Eks 1:7; 6:6; 12:51 **13:18:** Nam 14:34; Dut 1:31-32 **13:19:** Dut 7:1; Jos 14:1 **13:20:** Jdg 2:16; 1 Saml 3:20 **13:21:** 1 Saml 8:5,19; 10:20-24 **13:22:** Sam 89:20 **13:23:** 2 Saml 7:12-16

rĭmnamni-ərhav tuk nəmə Isrel mĭmə, ‘Taksarar ye nərĭgien kapəmĭə tuk təvhagə hah kapəmĭə, mĭsor baptaes.’²⁵ Kini nĭpĭg kape Jon Baptaes ruə ĭpakə tuk nərkinien kafan wok, kini rĭmĭni-pən tuk əriə mĭmə, ‘?Kĭmĭə nakharkun mə yo pa? Pəh nĭen mə yo e yermamə Kughen rĭmĭni ta. Takasətərĭg kĭn yo. Yermamə kĭrik e ramuə, yo yakpəh nəmhenien mĭmə yo jakrĭsĭn ta nərəus ye kafan sandel.’†

²⁶ “Yo mĭnə tĭksĭn, kĭmĭə kwənərəus kape Ebrahim, mĭne kĭmĭə nəmə tanə pĭsĭn pĭsĭn mĭnə e nakamhasĭai Kughen kape nəmə Isrel. Kughen rĭmĭvəhsĭ-pə Nəgkiarien kape swatuk yame tukrĭvəh mĭragh narmamə iran. ²⁷ Nĭpĭg Yesu rĭmatərhav-pə əmə, nəmə Jerusalem mĭne namehuə kĭmĭseinein mə In a In yermamə yame Kughen rĭmĭrpen. Kini mĭseinein nəgkiarien kape profet mĭnə kupən yame kaməvheikĭn ye Sabat mĭnə fam. Məkneikĭn, kĭmĭshopni Yesu rəri-pən nəgkiarien kape profet mĭnə kupən. ²⁸ Kini ĭriə khapəh nĭsəm-pawk-ien mə In rĭmnor norien has kĭrik yame ratuatuk mə tukrĭmhə tukun, kini kĭsarar, mĭsəkeikei kĭmĭ Paelat, yamehuə kape nəmə Judia, mə tukhopni Yesu. ²⁹ Kĭmĭsor fam narĭmnar a rəri-pən nəgkiarien kape profet mĭnə kupən. Kĭmnharəh-sĭ-əhu nĭpran ye nai kamarkwao kĭn, mharəh mhavən, mĭsəru-pən ye nəpəəg kapier. ³⁰ Mərĭg Kughen rĭmnor In ramragh mĭn ye nĭmhəyen. ³¹ Kini rĭmĭmragh mĭn, mĭtərhav-pə tuk narmamə kafan mĭnə. Narmamə mĭnə a, kĭmĭseriwək kwĭs ĭriə Yesu kupən. Kharikakun Galili, mhauə mĭserĭaji-pə ye Jerusalem. Kini taktəkun ai, narmamə mĭnə a kamhani-ərhav-pən kĭmĭ piatawə mĭnə e, nəmə Isrel, mə ĭriə kĭmĭsəm əfrakĭs Yesu, mhani mhamə In rĭmĭmragh əfrakĭs.

³² “Kini kĭmawə yĭmnhauə ĭkĭn e tuk nĭni-ərhavĭen Nəgkiarien Huvə kĭmĭ əmĭə. Nĭrpenien yame Kughen rĭmĭni-pən tuk kaha kapətawə mĭnə kupən, ³³ ruĭni-ta tuk ətawə, nĭmĭkĭpĭriə. Rĭmnor Yesu rĭmragh mĭn ye nĭmhəyen, rəri-pən nəgkiarien ye Ol Sam japta tu yame ramni mĭmə,

“‘Ik kafak kwajikovə.

Yĭmĭrəh Ik e towei.’

(Sam 2:7)

³⁴ “Kughen ruĭni-ərhav ta ye Nəkwəkwə kape Kughen mĭmə tukror Yesu ramragh mĭn ye nĭmhəyen kafan, mərĭg In tukrĭpəh mĭn nĭmhəyen; nĭpran to rapəh nəmətĭtien. Kini mamni mĭmə,

“‘Yo jakvəhsĭ-pre nĭhuvəyen kĭmĭk rəmhen kĭn yame yĭmĭrpen-ta mə jakwəhsĭ-pən kĭmĭ King Deved.’

(Aes 55:3)

³⁵ “Kini nəgkiarien pĭsĭn kĭrik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mĭmə,

“‘Ik to nakpəh nĭpəhyen mə nĭprai yemə rhakə kafam tukrəmətĭt.’

(Sam 16:10)

³⁶ “Nĭpĭg King Deved rĭmamragh, ĭn mamor narĭmnar yame Kughen rorkeikei. Kwasĭg ĭkĭn, rĭmhə. Kĭnĭm ĭn ĭriə kafan kaha mĭnə. Kini nĭpran ruəmətĭt ta. ³⁷ Mərĭg nĭprai Yesu yame Kughen rĭmnor rĭmragh mĭn ye nĭmhəyen, ĭn rĭpəh nəmətĭtien.‡

³⁸⁻³⁹ “Ror pən, yo mĭnə tĭksĭn, takasəkeikei mharkun huvə nəgkiarien yame kĭmawə yakamhani-ərhav-pre tuk əmĭə mhamə Yesu rĭmnor swatuk mə Kughen tukrĭrəhsĭ-ta narpĭnien kape təvhagə hah kape narmamə. Yermamə, to rəri-pən pawk Loa mĭnə fam kape Moses, to Kughen rĭpəh nĭniyen mə ĭn yemə atuaturuk. Mərĭg narmamə m-fam yamə mĭne khani nəfrakĭsĭen ye Yesu, Kughen tukrĭni mə ĭriə nəmə atuaturuk. ⁴⁰ Ror məknaĭkĭn mə kĭmĭə takasərĭg

13:24: Mat 3:1-2 † **13:25:** Nəgkiarien e kape Jon Baptaes raməmĭr ye Mak 1:7; Jon 1:20, 27. **13:28:** Mat 27:22-23 **13:29:** Mat 27:59-60 **13:31:** Wok 1:3,8 ‡ **13:37:** Aposol Pita mĭn rĭmnhoprai nəgkiarien ye Sam 16:10 ye Ol Wok 2:22-35. **13:38-39:** Rom 10:4

əmiə, pəh nəgkiarien kape profet mīnə tukriḗpəh nuə-mīnien irəmiə ⁴¹ yame ramni mīmə,

“ ‘!Ah! Kīmīə yamə mīne naksarh iakei irak.

Taksəm, mharkun. Mīsakur, kīni mhamhə.

Jakor nar kīrik irəmiə, to yermamə kīrik rhoprai-pre kīmī əmiə,

to kīmīə nakhapəh nhaniyen nəfrakisien iran.’ ”

(Hab 1:5)

Narmamə rikiriə ramagien tuk nərigien Nəgkiarien Huvə

⁴² Kīni nīḗḗḗ Pol mīne Banabas kīratərhav, narmamə kīsaiyoh masəkeikei kīmī əriū mhamə, “Ye Sabat yame ramuə, nakrərəḗḗḗ-pə mīn, mwəḡkiar mīn kīn kīmī əmawə.” ⁴³ Kasəhuak infamien, mīsaiyu rik rik, narmamə khapsaah kīmnhakwasig kīn Pol mīne Banabas.

Narmamə mīnə a, tiksin nəmə Isrel, mīne tiksin nəmə tanə pīsīn pīsīn yamə mīne kīmīsəpəh narəyen kape nəmə iməriə ikin, mhauə mhakwasig kīn nəhuakien kape nəmə Isrel. Kīni iriū kawəḡkiar kīmī əriə mwor kwirig kīmī əriə mīrəmə, “Takasəkeikei mīsərə ye nīhuvəyen kape Kughen mamharpīn.”

⁴⁴ Kīni ai, ye Sabat yame ramuə, ipakə tuk narmamə mīnə fam ye yerkwānu a khauə mīsufuḡin mə tuksəriḡ mīn nəvsaoyen kīn Yesu Yermaru.

Nəmehuə kape nəmə Isrel kīmīsəpəh Pol mīne Banabas; kīni iriū kīravən tuk nəmə tanə pīsīn mīnə

⁴⁵ Məriḡ nəmə Isrel tiksin kīmīsəm mə narmamə khapsaah kwənəhuə aikīn, kasor jalus kīmī Pol, mamhani hah in mīne nəgkiarien kafan. ⁴⁶ Məriḡ Pol mīne Banabas krapəh nīragīnien; mīrəni mīrəmə, “Kīmru yakawarkut mə jakrəni-ərhav nəgkiarien kape Kughen mwəkupən kīmī əmiə nəmə Isrel. Kīni kīmīə nakasəpəh nəgkiarien kapəmru ramhājoun pən mə nakhapəh nīsəmhenien mə takhavəh nīmraghien rerin. !Nəmhen, pəh kīmru yakwəpəh əmiə mīravən tuk nəmə iku pīsīn pīsīn mīnə! ⁴⁷ Meinai Kughen Yermaru rīmivəhsi-pə ta nəgkiarien kīmī əmawə mīmə,

“ ‘Yīnnor ik laet kape tanīmtanə.

Mə ik takvən mīni-ərhav swatuk yame jakvəh mīragh narmamə fam iran, rarkurao ye tanīmtanə.’ ”

(Aes 49:6)

⁴⁸ Kīni nīḗḗḗ narmamə e pəh nien mə nəmə Isrel kīmīsəriḡ nəgkiarien a, rikiriə ragien pīk. Kīni kasəḡnəḡin Kughen tuk nəgkiarien kafan. Kīni narmamə yamə mīne Kughen rīmīrpen ta əriə mə tukhavəh nīmraghien rerin, iriə kīmnhani nəfrakisien iran. ⁴⁹ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Kughen rītərhav mīvən ikin mīnə fam rarkurao ye kwənəmhan a.

⁵⁰ Məkneikin nəmə Isrel kīmnəvən mīsəm nīpianəhuə yamə mīne kasəhuak ye nəhuakien kape nəmə Isrel, mīne nəmehuə mīnə kape rukwānu a, mīsarkut tuk əriə mhamə tukhauh Pol mīne Banabas. Kīni mīsəkəu-ta əriū a iməriə ikin. ⁵¹ Məriḡ iriū kwarpita-arpita nīmokrur ye sandel kapəriū [mwor nīmtətien mə nəmə ikin a kīmīsor nar kīrik rīpəh nəmhenien.] Kīni kīravən apa yerkwānu a, Ikoniam. ⁵² Məriḡ narmamə kape Yesu mīnə apa Antiok, Nanmīn kape Kughen rukwar irəriə; kīni rikiriə ragien.

14

Pol mīne Banabas kīmīravən apa Ikoniam

¹ Nar a rīnnor mīn apa Ikoniam. Apaikīn, Pol mīne Banabas kīmīwauru-pən ye nīməhuak kape nəmə Isrel mīwəḡkiar mīwapita, mīrəvi narmamə khapsaah- nəmə Isrel mīne nəmə Gris mīn; khani nəfrakisien ye Yesu. ² Məriḡ nəmə Isrel yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kapəriū

kimnhavən tuk nəmə Gris, mhauh nərīgien kapəriə mə tuksəməkin nəməhuak mīnə, mhani hah əriə. ³ Mərig Pol mine Banabas kimīwarə aikin a ror tu; kini kwətəgah tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə kape Yesu Yermaru; kini Kughen rīmnor əriu kwor nīmtətien rīpsaah mə narmamə tuksəm kharkun mə nəgkiarien kape nihuvəyen kape Kughen ror nəfrakisien kin.

⁴ Nəmə ikin kimisəwhai əriə mīnə; tiksin kimnhakwasig kin nəmə Isrel yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu, kini tiksin kimnhakwasig kin aposol mir a. ⁵ Nəmə Isrel a, mine nəmə Gris, mine nəmehuə mīnə kapəriə kimnharai mhun nəgkiarien mhamə tukhauh əriu misarkwhopni əriu kin kapiet apig. ⁶⁻⁷ Nipig Pol mine Banabas kwərig nīrai-mhunien kapəriə, kwarar, mīwap mīravən ye provins e Likaonia.

Pol mine Banabas kimīravən apa Listra

Kini mawəriwak, mīravən yerkwānu mir a, Listra mine Debe. Kini ye yerkwānu mir a mine ikin mīnə ipakə tuk yerkwānu mir a, iriu kimarəni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Yesu. ⁸ Apa Listra, yermamə kirik apaikin nihun rahas ror hanə; to rapəh nəriwəkien. Ramkwətə, ⁹ mamətərig kin nəgkiarien kape Pol. Kini Pol rəm tim tim kwən a mīrkun mə ruini-ta nəfrakisien mīmə Kughen to rīrkun nor-huvəyen nihun. ¹⁰ Kini Pol rokrən apomh mīmə, “!Ah! Hekimter.” Taktəkun əmə rhekimter məriwək.

¹¹ Kini narmamə kisəm nar yame Pol rīmnor, kisokrən mamhani ye nəgkiarien Likaonia mhamə, “!Səmru! !Kughen kapətawə mīnə khaukrekin əriə mīnhauə misor yermamə kin əriə, miseiwaiyu-pə imətawə!” ¹² Kini rikiriə rəsik mə Banabas e Sus, [yermaru kape kughen mīnə kapəriə.] Mərig in ai Pol in yermamə kape nəgkiarien, rikiriə rəsik mə in e Heremes, yeni kape kughen mīnə kapəriə. ¹³ Nīmə kape kughen e Sus, ramərer ye nīkar rukwānu pən. Kini pris kape kughen a rīmavən mokwān-pən jihī nai ye kau mīnə tiksin məsig əriə muə ye kwəruə kape kəupə ye yerkwānu a kimnor kin kapiet. In mine kwhen a kisorkeikei mə tukhauh mhavaan nar mīragh mīnə a tuk nəhuakien kimi Pol mine Banabas.

¹⁴ Mərig aposol mir a kwərig nəvsaoyen kin, kweikus neipən kapəriu [mwor nīmtətien mə rikiriū rəpou.] Mwaiyu mīravən ye kwerkwan irəriə mwokrən ehūə mīrəmə, ¹⁵ “!Ah! ?Rhawor nakhamə taksor nar e? Kimru yermamə mir əmə e- rəmhen kin əmiə. Kimru yakərauə mə jakrəni-ərhav Nəgkiarien Huvə, mīrəmə taksarar ye nərīgien kapəriə, mhapəh nisəhuakien kimi kughen apnapig mīnə. Misəhuak əmə kimi Kughen rerin. In rīmnor neai mine nīmoptanə mine tame tahik, mine narimnar fam yame kamhaswin irəriə. ¹⁶ Apa kupən, In rīmnəta ye narmamə m-fam ye tanimtanə kisəri-pən əmə swatuk mīnə kapəriə. ¹⁷ Mərig nipig m-fam, In ramor swatuk kimi əriə mə iriə tukharkun nisəmien nihuvəyen kafan. In ramor nəhig ramip; mamor nəviginien ramor kwənkwan ye nipig mīnə atuətuk kapəriə. In ravəhsi-pre nəviginien kimi əmiə, mamor rikimiə ramagien.” ¹⁸ Aposol mir a kirəni pawk nəgkiarien a, mərig ipakə əmə iriu kirapəh nəmhenien tuk nīrəni-əhuyen narmamə mīnə a yamə mine khamə tukhauh kau, mhavaan əru, misor sakrefaes kin kimi əriu.

¹⁹ Kasarə pi pom mamhavən, kini nəmə Isrel tiksin kimnhasi-pən apa Antiok mine Ikoniam, mhauə mhatərhav-pə Listra. Khavi narmamə khap-saah khauə mhakwasig kin əriə, mharaptərəkīn Pol, misəsik in kin kapiet, mhaukəkin in misərəhu in iruə yerkwānu a, misapəh raməmīr. Rikiriə rəsik mə ruamhə əfrakis. ²⁰ Mərig narmamə kape Yesu mīnə kimnhauə misərer rao

rao kin, Pol rhekimter min, mivən min yerkwanu a. Kəni rikwamer kin, in mine Banabas kimiravən apa yerkwanu a Debe.

Pol mine Banabas kirarerig-pən Antiok ye provins e Siria

²¹ Pol mine Banabas kimirani-ərhav Nəgkarien Huvə yerkwanu a Debe, mirəvi narmamə khapsaah khauə narmamə kape Yesu minə. Kwarar min, mirarerig min miravən apa Listra. Kwasig ikin, kratərhav min aikin, mirarerig mirauə Ikoniam. Kwasig ikin, kirarerig min mirauə apa Antiok. ²² Ikin minə, iriu kwərip tim tim narmamə kape Yesu minə mwor kwirig kimi əriə mə tuksərer tim tim ye nhatətəyen kapəriə, mirəmə, “Kitawə kamhavən ye Narmaruyen kape Kughen, tukasəkeikei misəm rəutən tuk ətawə.” ²³ Kini Pol mine Banabas kirmivəvən ye niməhuak minə, miravəh-si haktə elda minə kapəriə, mwapəh nəviginien mawahuək, mawərəhu-pən əriə ye kwermi Yesu Yermaru yame kashatətə iran.

²⁴ Kini ai, kirakrao ye kwənmhaan a Pisidia, mwəsok-pihuu miravən Pamfilia ²⁵ marəni-ərhav Nəgkarien Huvə apa Pega. Mwəsok pirə min yerkwanu kirik kamni kimə Atalia. ²⁶ Miravən ye rao kirik mirarerig min mirauə Antiok ye provins a Siria. Ikin aikin a kimnaməhuak kupən kimi Kughen mə In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu mə iriu tukratərhav mirəni-ərhav nəgkarien kape Kughen. Kini taktəkun ai kwor infamien ye nəriwəkien kapəriu.*

²⁷ Kimiratərhav-pə aikin a, mwokrən kin nəməhuak minə mə tukhauə misofugin. Kini mwəvsao kin narimnar minə a yame Kughen rimnor əriu mə tukwor, məhitə ye swatuk tuk nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə mhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁸ Kini iriu mwarə aikin a ror tu iriə narmamə kape Yesu minə.

15

Nəməhuak minə tiksın khamə tukaməkeikei kəri-pən Loa kape Moses

¹ Narmamə tiksın khatərhav a Judia, misəsok-pihuu, mhavən apa Antiok. Mishajoun nəməhuak minə mhamə, “Tukmə kipəh nəsigpənien əmiə rəri-pən Loa yame Moses rimini, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əmiə.” ² Kini Pol mine Banabas mine narmamə minə a, kasotgoh pik kimi əriə minə tuk nəgkarien a. Məkneikin, nəməhuak minə apa Antiok khavəh-si haktə Pol mine Banabas mine narmamə minə min tiksın mə tukhavən apa Jerusalem misəm aposol minə mine elda minə kape niməhuak tuk nəərəhu-atuatuk-ien nərigien a.

³ Nəməhuak minə kisher-pən kin əriə mə tukhavən. Nipig khavən, mhatərhav-pən Fonisia mine Sameria, mhani-əsah pən tuk əriə mə nəmə tanə pisin pisin minə kimnhauə mhani nəfakisien ye Yesu. Nəvsaoyen a ror nəməhuak minə rikiriə ragien. ⁴ Nipig khauə mhatərhav-pə Jerusalem, nəməhuak minə mine aposol minə mine elda minə kimnhani vi vi əriə. Kini Pol mine kafan minə kasəvsao kin narimnar yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksor.

⁵ Mərig Farisi minə tiksın yamə mine khani nəfrakisien ye Yesu kishekimter mhamə, “Nəmə mine pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsig-pən əriə kini tukaməkeikei khajoun əriə pəh kisəri-pən Loa kape Moses.”

^{14:22:} Wok 15:32; 1 Tes 3:3   * ^{14:26:} Nəmə Antiok kimisher-pən kin Pol mine Banabas mə tukrakurao məvsao kin Yesu Kristo. Newk kirikianə ruauə muavən ta, kini taktəkun ai iriu kirarerig-pə apa Antiok.   ^{14:27:} Wok 15:4,12   ^{15:1:} Gal 5:2   ^{15:2:} Gal 2:1   ^{15:4:} Wok 14:27

⁶ Kini aposol minə mine elda minə kape niməhuak kisəkwətə tuk nərigien a. ⁷ Kimisəgkiar rapomh pik, kini Pita rhekimter mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakharkun mə tu tu kwənmopin, Kughen rimirpen-ta yo irətawə mimə yo jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel, mə iriə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ⁸ Kughen, yame rirkun riki narmamə, mivəhsi-pən Nanmin Rhakə kimi əriə rəmhen əmə kin yame rimivəhsi-pə kimi ətawə, kini mamor nımtətien mə rikin ragien min tuk əriə. ⁹ Ripəh norien ror pisin kimi əriə. Nikam. Iriə min khani nəfrakisien iran, kini In rivəh-si ta təvhagə hah kapəriə rəmhen kin yame rimnor ta irətawə. ¹⁰ Kimiə naksəvi niemhaa kape Kughen mhavəhsi-pən loa kirik kimi əriə rəmhen kin kajipə pam kirik. Səmrü. Kitawə, mine kapətawə kaha minə kupən khapəh nisəmhenien mə to kharəh kajipə pam a. ¹¹ Mərig kitawə kishatətə ye Yesu Yermaru mə tukrivəh miragh ətawə ye nihuvəyen kafan, mine nəmə tanə pisin pisin minə min.”

¹² Nəgkiarien a rətapig pik kin narmamə minə a kasofugin aikin a. Kini iriə kasətərig əmə kin Pol mine Banabas kawəvsao kin nımtətien yamə mine Kughen rimivəhsi-pən nəsaninien kimi əriu mə tukwor ye nimri narmamə ye tanə pisin pisin minə.

Jemes rətapig kin nəgkiarien

¹³ Pol mine Banabas kwor infamien ye nəvsaoyen, kini Jemes rhekimter, mini-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın, sətərig kin yo. ¹⁴ Saemon Pita rimnhoprai-pə huvə kimi ətawə mə Kughen rimnor əpu In kimi nəmə tanə pisin pisin minə, mipik ta əriə tiksın mə kafan narmamə minə. ¹⁵ Rəmhen əmə kin nəgkiarien kape profet kirik kupən yame rimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen, mə Kughen rimə,

¹⁶ “ ‘Kwasig ikin, Yo jakrerig-pə min. Mor huvə rao* kape narmaruyen kape King Deved e yame rimnaməteih kupən, ipakə əmə rəmnim. Rinahas pawk, jakrəh-si haktə, mirirpin, məspir, mor rəutən min.

¹⁷⁻¹⁸ Mə narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel- narmamə pisin pisin minə rarkurao ye tanımtanə- yamə mine yimirpen ta əriə mə kafak narmamə minə tuksarha-pə tuk Yo.

Yo e Kughen Yermaru, apa kupan yimnhajoun narmamə kin narimnar minə e mə tukharkun. In e nəgkiarien kafak.’ ” *(Amos 9:11-12)*

¹⁹ Kini Jemes rimə, “Nəgkiarien kafak ror məkneikin: Taktəkun ai, narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel kwəsarar ye nərigien kapəriə mamhauə tuk Kughen. Rapəh nəmhenien mə kitawə tuksor riskai pik tuk əriə. ²⁰ Mərig pəh kharai nəkwəkwə kirik rivən kimi əriə, mhani-pən tuk əriə mhamə tukhapəh nisəniən nəviginiən yame kimoh kivaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə minə. Nəviginiən minə a kisəmkimik ye nimri Kughen. Mhapəh nisəniən haspən-ien kimi nipiraovin. Mhapəh nisəniən nar miragh yame kimnəvit-əpni, meinai nitawin raməmir hanə ye nipran. Mhapəh nisəniən nitə. ²¹ Tukasəkeikei mhavəhsi-pən natuakəmien minə e kimi əriə meinai kimnharikakun ta tu, kaməvheikin Loa kape Moses ye Sabat mine fam ye nəkwai niməhuak minə fam kape nəmə Isrel. Kini kimnamni-ərhav Loa kape Moses yerkwanu minə m-fam.”

15:7: Wok 10:1-43   **15:8:** Wok 10:44; 11:15   **15:10:** Mat 11:30; Gal 3:10   **15:11:** Gal 2:16; Efes 2:5-8   **15:13:** Gal 2:9   * **15:16:** Nəgkiarien kape nəmə Gris ripəh niniyen “rao kape King Deved” mərig rimə, “nimə tapolen kape King Deved.” Mərig nipran rimə “generation” uə yerkwanu, mine narmamə, mine nimə.   **15:20:** Eks 34:15-17; Lev 17:10-16

Aposol mīnə mīne elda mīnə kisher-pən kīn nəkwəkwə kīrik kīmi nəməhuak mīnə pəh nien mə nəmə Isrel

²² Kīni aposol mīnə mīne elda mīnə, mīne nəməhuak mīnə fam khani kwis mə tukhavəhsi-haktə iriə tīksin misher-pən kīn əriə khakwasig kīn Pol mīne Banabas, mhavən apa Antiok. Mishajoun Saelas mīne Judas (nhagin mīn kīrik kamni kīmə Basabas). Kwərə mir a, narmamə kamhasiai əriu. ²³ Mhavəhsi-pən nəkwəkwə kīmi əriu mə tukhrivəh mīravən. Nəkwəkwə a ramni mīmə,

Kimawə aposol mīnə mīne elda mīnə, kīmawə piaumiə mīnə.

Kimawə yakamhani vi vi əmiə, nəmə tanə pīsin pīsin mīnə, kīmiə nəməhuak mīnə, yame kasarə apa Antiok, mīne Siria, mīne Silisia:

²⁴ Yakasərig mə kīmawə tīksin kīmnəhuə mīsor riskai-pre pīk tuk əmiə. Mərig kīmawə yakhapəh nhavəhsi-pənien nəgkiarien kīrik kīmi əriə mə tukhauə mīsor məknenkīn. ²⁵ Ror pən, kīmawə yīmīskwətə kīrik, mishajoun yermamə kīraru e misher-pre kīn mə tukravəh nəgkiarien kapəməwə mīraurə kīmi əmiə. Mə iriu tukrakwasig kīn fren kapəməwə mir e Pol mīne Banabas. ²⁶ Ipakə əmə iriu kramhə tuk nīni-ərhavyen nəgkiarien kape Yesu Kristo, Yermaru kapətawə. ²⁷ Kīmawə yaksher-pre kīn Judas mīne Saelas mə iriu tukraurə tuk əmiə. Kwərə mir ai tukrani huvə nəgkiarien yame kīmawə yīmnharai. ²⁸ Kīni Nanmīn kape Kughen rīkin ragien, mīne rīkitawə ragien mə jakkəhapəh nhavəhsi-preyen natuakəmien kīrik yame riskai pīk tuk əmiə. Kīni yakhavəhsi-pre əmə natuakəmien mīne en: ²⁹ Takhapəh nīsənien nəvīgīnien yame kamoh kivaan əru tuk nəhuakien kīmi nanmī kughen eikuə mīnə. Mhapəh nīsənien nītə. Mhapəh nīsənien nar mīragh yame kīmnəvīt-əpni, meinai nītawīn raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nīsor-haspən-ien kīmi nīpiraovīn. Tukmə naksəri-pən natuakəmien mīnə a, takpīsarə huvə.

In əmə e nəgkiarien kapəməwə.

³⁰ Kīni namehuə mīnə a kisher-pən kīn narmamə a, khavən apa Antiok. Khavən, mhatərhav-pən, mīsokrən kīn nəməhuak mīnə aikīn. Khauə, mīsofugīn. Kīni kīmnəhavəhsi-pən nəkwəkwə a kīmi əriə. ³¹ Kīmīsəvhuekīn nəkwəkwə a mīsərig rhuvə pīk, meinai nəgkiarien kafan ravəhsi-haktə nərigien kapəriə. ³² Judas mīne Saelas, profet mir ai, kawəgkiar apomh kīmi nəməhuak mīnə, məwhag kīmi əriə mwor əriə kasərer tīm tīm. ³³ Iriu kīmīwarə rəpomh kwənmopīn aikīn. Kwasig ikīn, nəməhuak mīnə kīmīsaowīə kīn əriu. Mīsayoh-pən Kughen mə tukrīvəhsi-pən nəmərinuyen kīmi əriu. Kīni misher-pən kīn əriu kīrarerīg mīravən tuk narmamə yamə mīne kīmīsher-pən kīn əriu. ³⁴⁻³⁵ Mərig Pol mīne Banabas kīmīwarə mīn apa Antiok ror tu kwənmopīn, iriə narmamə khapsaah kasəvhag mhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen.

Pol mīne Banabas kawəwhai əriu mīnə

³⁶ Kīsarə mamhavən, Pol rīni-pən tuk Banabas mīmə, “Rhuvə mə tukrarerīg mīravən mwəm kīrau mīnə tīksin yerkwānu mīnə a mīrani-ərhav ta nəgkiarien kape Kughen, ai mwəsiekun-ru əriə.” ³⁷ Mərig Banabas rorkeikei mə tukrəkīr Jon Mak pəh rīkwasig kīn əriu. ³⁸ Mərig Pol rəm mə rīpəh natuatukien, meinai in apa kupən, kīmnarharə apa Pamfilia, kīni Jon Mak rīmnəpəh əriu, mīrerīg. ³⁹ Kīni Pol mīne Banabas kaotgoh kīmi əriu mīnə tuk Jon Mak, kīni məwhai əriu mīnə. Banabas rīkīr Jon Mak, mīravən ye rao kīrik mīravən apa ye tanə kīrik kamni kīmə Saepras. ⁴⁰ Mərig Pol rīmīni-pən tuk Saelas mə iriu mīn. Kīni nəməhuak mīnə kīmīsəhuak kīmi Yesu Yermaru mə

In tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriu, kini en kratərhav. ⁴¹ Iriu kimivəriwək mratərhav-pən Siria mine Silisia, mawor nəməhuak minə kamhaskai.

16

Timoti ramkwasig kin Pol mine Saelas

¹ Kini Pol rəriwək min mivən apa yerkwanu mir kīraru nhagriu Debe mine Listra. Aikin a, yermamə kirik kape Yesu ramarə ikin, nhagin e Timoti. Nisini ramni nəfrakisien ye Yesu; in kwənərəus kape nəmə Isrel. Mərig rimni in yemə Gris. ² Nəməhuak minə apa Listra mine Ikoniam kamhani mhamə Timoti in yamehuə kirik. ³ Kini Pol rorkeikei mə tukrikir Timoti iriu min. Kini məsig-pən in, meinai rīpəh norkeikeiyen mə nəmə Isrel rikiriə tukrahas mhawor nəmə aikin a kharkun mə rim Timoti in yemə Gris.* ⁴ Kini irisir kīrhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə, marhəni-ərhav tuk narmamə kape Yesu minə mīrhimə nəgkiarien yame aposol minə mine elda mine Jerusalem kimisərəhu. Kini irisir krhajoun əriə mə tukasəkeikei misəri-pən nəgkiarien a. ⁵ Ror məknakin, mə nəməhuak minə aikin minə fam kamhaskai ye nhatətəyen kapəriə. Nipig minə fam, kamhapsaah.

Pol rəm nəmrərhavyen kīrik

⁶ Irisir kīrhuvən mrhitərhav-pən yerkwanu minə Frijia mine Galesia, meinai Nanmin kape Kughen rimini-əhu mə tukrhīpəh nīrhivənien mīrhini-ərhav nəgkiarien apa provins a Tarki. ⁷ Kīrhuvən mīrhuə ye nīkar provins mir a Misia mine Bitinia, krhimə tukrhuvən apa Bitinia; mərig Nanmin kape Yesu† rīpəh niniyen mə tukrhuvən aikin. ⁸ Kini irisir krhitərhav-pən Misia, mīrhivirə mīrhuvən yerkwanu kirik kamni kimə Troas. ⁹ Yenaiyu, Pol rəm nəmrərhavyen məm mīmə yemə Masedonia kirik rərer maiyoh-pən in maməkeikei kim in mīmə, “Yuə-ru e Masedonia masitu irəməwə.” ¹⁰ Pol rīmnəm ta nar a, taktəkun əmə kimawə yimisətu huvə kapəməwə narimnar mə jakhatərhav min aikin a, mhavən apa Masedonia, meinai yimnharkun mə Kughen rīmnokrən kin əməwə mə jakhani-ərhav Nəgkiarien Huvə kimi narmamə ikin.

Pian a Lidia ruə mīni nəfrakisien ye Yesu

¹¹ Kini ai, yakhavəh rao kīrik, mhatərhav apa Troas, mhavən atuaturk ye tanə a kamni kimə Samotres. Kəni rikwamir kin, yakhavhiak-pən apa yerkwanu kirik kamni kimə Neapolis. ¹² Kini yakhatərhav aikin a, misəriwək mhavən miseriaji yerkwanu a Filipae, yame raməmir kupən ye provins a Masedonia. Yermaru kape Rom ramarmaru ye kwənmhaan a. Kimawə yimisərə kəskəh aikin a. ¹³ Kini ye Sabat, yimisəta yerkwanu a, misəiwaiyu mhavən ye nu kīrik, meinai yimisərig mə kavən aikin kaməhuak. Aikin, yiməkəwətə, misəgkiar kimawə nīpiraovin yamə mine kwənhauə ta aikin misəkəwətə. ¹⁴ Pian Tuatira kīrik ramkəwətə mamətərig kin əməwə. Nhagin e Lidia. In piraovin kape nəvraiye neipən huvə minə‡ mavəh mane iran. Pian a, ramsiai Kughen. Kini Yesu Yermaru rəhitə ye nīrkunien kafan mīmə in tukrini nəfrakisien ye nəgkiarien kape Pol. ¹⁵ Kini in mine kafan minə kimnhavən misor baptaes. Kini rimini-pə tuk əməwə mīmə, “Nakasəm mə yakamni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, kini takasəkeikei mhauə misərə imak yerkwanu.” In rīmivi əməwə, yakhavən misərə kimawə min.

16:1: Wok 14:6; 2 Tim 1:5   **16:2:** Fil 2:19-22   * **16:3:** Nəmə Isrel to khapəh nisərigien kwənərəus kīrik kape nəmə Gris. Mərig Pol rimə to rəsīgpən Timoti, ai ruə məmhen kin yemə Isrel kīrik, ai nəmə Isrel to kisəri.   **16:4:** Wok 15:23-29   **16:6:** Wok 18:23   † **16:7:** Nanmin kape Yesu in Nanmin kape Kughen, uə Nanmin Rhakə.   ‡ **16:14:** Neipən a nīmīn rhaktə, kini rīmīmrə apig.

Kivəhsi-pən Pol mine Saelas ye kalabus

¹⁶ Nipig kirik, kimawə yimnhavən aikin kaməhuak ikin, kini misəm piraovin kirik. In yor atuə kin kirik yame kimivəh nimrin. Pian a, nanmin hah raməmir iran, mamor in mə in rirkun nini-ərhavyen narimnar yame tukripiuə. Kini pian a in ravəh pik mane ehuə iran, kape kafan namehuə, meinai narmamə kasərok namehuə kafan minə mə tuksərig nəgkiarieren kafan. ¹⁷ Kini in ramkwasig kin əmawə Pol, mamokrən ehuə mamni mimə, “!Narmamə minə e, iriə narmamə kape nor atuə-kinien kape Kughen, yame In yerpig! Kamhani-ərhav swatuk yame Kughen ravəh miragh narmamə iran kimi əmiə.”

¹⁸ Rimnor nar a nipig ripsaah. Ror Pol ramərig rahas pik. Rarar mægkiar kimi nanmin has yame raməmir ye pian a, mimə, “Ye nhag Yesu Kristo, yakamni-pre tuk ik mimə, !Takəta ye pian e!” Taktəkun əmə, nanmin has a rəta ye pian a.

¹⁹ Mərig namehuə kafan minə kisəm kharkun mə swatuk kape nivəhyen mane ruirkək ai taktəkun, kisasar, mharaptəra kin Pol mine Saelas, mharəh əriu misor əriu kawərer ye nimri mirh. ²⁰ Misərip əriu kawərer ye nimri yemə Rom mir - iriu narmamə kape kaonsel. Kini mhani-pən tuk əriu mhamə, “Kwərə mir e, iriu yemə Isrel. Iriu kaworiah pik nəmə imətawə ikin. ²¹ Mwarkut tuk ətawə mə tuksəri-pən narəyen pisin. Mərig norien a rapəh natuatukien ye loa kapətawə. Kitawə nəmə Rom. To khapəh nisəri-pənien swatuk a.” ²² Kini narmamə khapsaah khauə min mhani hah əriu. Kini yamehuə mir kape kaonsel krəni-pən tuk mobael minə mə tukharəhsi ta neipən kapəriu mhauh əriu. ²³ Kini kimnhauh pik əriu, kwasig ikin, kharəhsi-pən əriu ye kalabus, mhani-pən tuk yermamə kape narhayen tuk kalabus mhamə, “Ik takamarha huvə tuk əriu.” ²⁴ Yermamə yame ramarha tuk kalabus rərig nəgkiarieren a, mirəh əriu mivən ye kwənmhan kirik apa imə əgkəp. Mərəhu-pən nai ye nihuriu markwəji ətəra kin-pən əriu iran.

²⁵ Kini yenpig əru, Pol mine Saelas kimiwəhuak. Kini mawəni nipe marəvəh-si haktə Kughen; kini narmamə yamə mine kasəmir ye kalabus kimisətərig kin əriu. ²⁶ Taktəkun əmə, nimnimien ramavən pik, mor kalabus rikiu-kiu. Taktəkun əmə kwəruə minə kisəhitə. Kini nərəus yamə mine kimnərkis narmamə kin, kharisin misəsaah. ²⁷ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rarha, məm kwəruə minə kape kalabus kimisəhitə, rimə ta mə narmamə a ye nəkwai kalabus kwəsap ta. Məknekin rirəh kafan nau nisə mə tukrhapni atuk əmə in kinŞ. ²⁸ Mərig Pol rokrən apomh mimə, “!Ah! !Apəh nhapniyen ik! Kimawə fam yakasəmir hanə imə.”

²⁹ Kini yermamə yame ramarha tuk kalabus rokrən mə yermamə kirik tukrirəh laet muə, maiyu mivən ye nəkwai nimə, mənimkur-pən ye nihu Pol mine Saelas, migin pik. ³⁰ Mikir əriu mivən apa iruə maiyoh əriu mimə, “! Yemehuə mir! ?Jakhawor pən iran mine pəh Kughen rivəh miragh yo?”

³¹ Kini kirəni-pən tukun mirəmə, “Ik, takni nəfrakisien ye Yesu Yermaru, pəh Kughen tikrivəh miragh ik mine kafam minə min.” ³² Kini iriu kirani-ərhav nəgkiarieren kape Yesu Yermaru kimin mine kafan narmamə minə. ³³ Yenpig əru, mərig kwən a rikir əriu mivən, məspir tamhek nimap kapəriu yame kimoh. Taktəkun əmə, in mine kafan narmamə minə, mine kafan yor atuə kin minə kimisor baptaes. ³⁴ Kini in rimikir Pol mine Saelas mivən ye nəkwai nimə kafan, mivəhsi-pən nəviginien kimi əriu. Kini in, mine kafan minə, kimisərig rhuvə pik, meinai kimnhani nəfrakisien ye Kughen.

16:17: Mak 1:24   **16:20:** Mak 13:9   **16:22:** 2 Kor 11:25; 1 Tes 2:2   § **16:27:** Ye nipig a, tukmə yermamə kivəhsi-pən ye kalabus rap, tukhopni yermamə ramarha tuk kalabus.   **16:27:** Wok 12:18-19   **16:30:** Wok 2:37

³⁵ Kĭni rueraan, yermamə mir kape kaonsel kĭrəni-pən tuk mobael mĭne mĭrəmə, “Havən mharisĭn nar mir a kĭravən.”

³⁶ Kĭni kwən a ramarha tuk kalabus rĭmĭni-pən tuk Pol mĭmə, “Yamehuə kape kaonsel rĭmə kĭmawə jakharisĭn əmiru nakravən. Ravən ye nəmərĭnuyen.”

³⁷ Mərĭg Pol rĭni-pən tuk mobael mĭnə a mĭmə, “!Ah! ?Rhawor e? Kĭmru yemə Rom mir e, kĭni namehuə mir e kape nəmə Rom kĭrapəh nĭwəm-pawk-eyen mə kĭmru yĭmwor nar has kĭrik, mərĭg kwəroh-ta əmru ye nĭmri mĭrh, mwarko-pən kĭn əmru ye kalabus. Kĭni taktakun ai irĭu kworkeikei mə tukwher-ərhav apĭs-apĭs əmə kĭn əmru. !Nĭkam! Pəh irĭu kĭrauə, mĭrakĭr əmru kĭmawə mĭrii.”

³⁸ Kĭni mobael mĭnə a khavən mhani-pən nəgkiarĭen kape Pol mĭne Saelas tuk yamehuə mir kape kaonsel. Kwərĭg mə Pol mĭne Saelas irĭu yemə Rom mir, kwakur. ³⁹ Kĭni irĭu kĭravən rĭkĭrii reiwaiyu tuk Pol mĭne Saelas, mĭrakĭr-ərhav ərii ye kalabus. Kĭni mawəkeikei kĭmĭ ərii mə tukravən.

⁴⁰ Pol mĭne Saelas kĭratərhav ye kalabus, kwasĭg ikĭn, kĭravən imei piraovĭn kĭrik, nhagĭn e Lidia, mawəm nəməhuak mĭnə tĭksĭn aikĭn a. Kĭni irĭu mawor kwirĭg kĭmĭ əriə. Kwasĭg ikĭn, kĭmĭravən.

17

Pol mĭne Saelas kĭmĭravən apa Tesalonaeka

¹ Kĭni ai, Pol mĭne Saelas kĭmĭweriwək mratərhav yerkwanu mir a Amfĭpolis mĭne Apolonia, mĭravən mwerĭaji yerkwanu a Tesalonaeka. Ikĭn aikĭn a, nĭməhuak kĭrik aikĭn kape nəmə Isrel. ² Kĭni Pol ror əmhen kĭn yame ramor rerĭn, mauru-pən ye nĭmə kape nofugĭnĭen kape nəmə Isrel; mamarə yerkwanu a merĭaji Sabat kĭsisə. Kamhani nəgkiarĭen rĭpsaah ye nĭkarĭn kape Nəkwəkwə kape Kughen. ³ Kĭni Pol rĭmnhoprai-pən kĭmĭ əriə mĭmə, “Nəkwəkwə kape Kughen ramni atuatur mĭmə Kristo tukraməkeikei mamərĭg rahah ye nĭpran merĭaji mĭmhə, kĭni Kughen tukror In ramragh mĭn.” Kĭni mĭmə, “Yesu yame yakamni-pre tuk əmiə, In e Kristo.” ⁴ Kĭni nəmə Isrel mĭnə tĭksĭn, mĭne nəmə Gris khapsaah yamə mĭne kamhasĭai Kughen, mĭne nĭpĭanehuə mĭnə khapsaah mĭn, kĭsərĭg nəgkiarĭen kape Pol, kamhani nəfrakisĭen iran, mamhakwasĭg kĭn Pol mĭne Saelas.

⁵ Mərĭg nəməhuə kape nəmə Isrel kasəməkĭn ərii; kĭni mhavən apa ye maket, mhapĭk nəmə has tĭksĭn mĭsor kwĭn kapərĭə kĭrikĭanə, mĭsor nahasĭen rehuə apa yerkwanu a. Kĭni mhavən imei yermamə kĭrik nhagĭn e Jeson. Mĭseikus kwəruə ye nĭmə kafan, mĭsauru-pən ye nĭmə mĭsarha-kĭn Pol mĭne Saelas. Mhamə tuksərĭp ərii ye nĭmri mĭrh. ⁶ Mərĭg khapəh nĭsəmĭen, kharaptərkĭn Jeson mĭne nəməhuak mĭnə tĭksĭn mĭn, mhaukəkĭn əriə mhau kĭsərər ye nĭmri nəməhuə mĭnə kape kaonsel. Mĭsokrən apomh mhamə, “Kwərə mir a Pol mĭne Saelas kawor pĭk nahasĭen muavən fam ye tanĭmtanə; mĭrauə mĭn eikĭn e. ⁷ Kĭni kwən e Jeson rĭmnokrən kərĭu kĭravən iman ikĭn. Mərĭg irĭu kwakapĭr loa mĭnə kape yermaru kapətawə e Sisa. Irĭu karəni mə king pĭsĭn kĭrik aikĭn; nhagĭn e Yesu.” ⁸ Nəmə Isrel kĭmnhani nəgkiarĭen a, mĭsor narmamə mĭne namehuə mĭnə a niemhaa ramhai əriə.

⁹ Kĭni ai namehuə mĭnə kĭsəkeikei kĭmĭ Jeson mĭne nəməhuak mĭnə mə tukavəhsi-pən mane kĭrik kĭmĭ əriə, mhamə “Tukmə naksarə mar, mane ai kapəmĭə əmə; mərĭg tukmə nakasəvi niemhaa, mane ai kapəmawə.” Nəməhuak mĭnə kĭmĭsərok namehuə mĭnə a, kĭni ai, kĭsəta irərĭə kamhavən.

Pol mĭne Saelas kĭravən apa Berea

¹⁰ Kini yenaiyu kin, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol mine Saelas kiravən yerkwanu a Berea. Iriu kiravən miratərhav pən aikin, mwauru-pən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel. ¹¹ Nəmə Berea, nərigien kapəriə rhuvə rapita nəmə Tesalonaeka, məriɡ in ai, kisorkeikei pik mə tukasəriɡ nəɡkiarien kapəriu. Kini nipiɡ m-fam kasəvheikin huvə Nəkwəkwə kape Kughen mə tuksəm mə nəɡkiarien kape Pol ramni əfrah, uə rameikuə. ¹² Kini nəmə Isrel khapsaah khani nəfrakisien ye Yesu, mine nipiənehuə Gris khapsaah, mine nəmə Gris khapsaah min.

¹³ Məriɡ nipiɡ nəmə Isrel apa Tesalonaeka kimisəriɡ mə Pol ramni-ərhav min nəɡkiarien kape Kughen apa Berea, khauə min aikin, misəvi niehmaa kape nəmə Berea tuk Pol. ¹⁴ Taktəkun əmə, nəməhuak minə kisher-pən kin Pol rīvən min apa ye nikar tahik. Məriɡ Saelas mine Timoti kīwarə hanə apa Berea. ¹⁵ Məriɡ narmamə yamə mine kimnhakir Pol mhavən miseriaji əmə Atens mhareriɡ, mhauə min Berea, mhavən tuk Saelas mine Timoti mhavəhsi-pən nəɡkiarien kimi əriu mə tukwhai miren mirauə mwəm Pol.

Pol rīvən apa Atens

¹⁶ Kini Pol ramarə apa Atens mawhin Saelas mine Timoti mə iriu tikravən min mwəm. Raməriɡ rahah pik meinai rəm mə yerkwanu a, nanmi kughen eikuə minə khapsaah. ¹⁷ Ror pən, in rimavən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, kini iriə nəmə Isrel, mine nəmə Gris yamə mine kamhasiai Kughen, khani min nəɡkiarien ripsaah. Kini nipiɡ minə fam, Pol ramvən min ye kwənmhaan kape maket, maməɡkiar kimi narmamə kasəkwətə aikin. ¹⁸ Kini nəmə Gris tiksın, kamni kimə Epikiurien mine Sitok*, iriə nəmhajoun minə. Khauə misəɡkiar min iriə Pol, mamharpəhu əriə minə. Iriə tiksın kamhani mhamə, “Kwən e rimirəh əmə nəɡkiarien apa ye swatuk, mamuə. !Keinein mə ramni naha apa!” Məriɡ narmamə tiksın kimnhani mhamə, “Kimawə yaksəriɡ yakhamə in ramni kughen pirə pisin pisin minə.” Kamhani məkna meinai Pol raməɡkiar kin Yesu, mamni mimə, “In rimamhə, məriɡ Kughen rimnor In rimragh min.”

¹⁹ Kini iriə kisokrən kin Pol mə tukruə marer ye nimri namehuə minə kapəriə. Iriə kasəkwətə ye takwar a Areopagus. Kini namehuə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yaksorkeikei mə jakharkun nəɡkiarien vi yame ik nakamni-ərhav. ²⁰ Nəɡkiarien kafam yame nakamni kimawə yaksəriɡ ror pisin. Yaksorkeikei mə jakharkun nipran.” ²¹ Kamhani məkna meinai nipiɡ m-fam nəmə Atens, mine nəmə tanə pisin minə min aikin kasəkwətə masətəriɡ kin nərigien vi pisin masəɡkiar mamharpəhu əriə minə.

²² Kini Pol rərer ye nimri namehuə minə a mimə, “Nəmə Atens. Yakəm yakirkun mə kimiə nakhasikai tuk nəhuakien kapəmiə. ²³ Nipiɡ yakameriwək mamətamə iməmiə ikin, maməm narimnar kape nəhuakien kapəmiə. Kini yaknəm ta kapier imərhakə kirik yame kimirai nəɡkiarien aikin kimə, ‘In e kwənmhan kape nəhuakien kimi kughen kirik yame keinein In.’ Məriɡ kughen yame kimiə nakhamə nakseinein, yo jakni-ərhav In tuk əmiə. ²⁴ Kughen e In e rimnor tokrei tanə mine narimnar yame ramswin aikin. In ramarmaru tuk neai mine tokrei tanə. Nimə kafan pəh nien mə niməhuak yame kitawə kamhavhirəkin. ²⁵ To In rīpəh nəkwəkwəyen kin nar kirik yame kitawə narmamə kasor mhavəhsi-pən kimin. Meinai In pisin əmə rimnor ətawə kamhamragh; kini In mivəhsi-pə narimnar fam kimi ətawə. ²⁶ Apa

17:17: Wok 18:19 * **17:18:** Epikiurien minə khamə narimnar yame ror yermamə kirik rikin ragien, narimnar e in nimraghien rhuvə. Məriɡ Sitok minə khamə rhuvə tukmə yermamə kirik rīpəh nərigien nagienien uə nəmhəyen yerkin. **17:25:** 1 King 8:27; Wok 7:48 **17:25:** Sam 50:12

kupən əgkəp, In rīmnor yermamə kirikianə əmə. Taktəkun ai narmamə fam ye tanīmtanə kamhatərhav əmə ye yermamə a. Kini Kughen rərəhu-pən əriə kasarə ye tanīmtanə mīnə fam. Kini In pīsīn əmə rīmīni nīpīg yame iriə tuksarə iran; mīne tanə mīnə kapəriə. ²⁷ Kughen a ror məknakin mə kitawə m-fam tuksarha-kin In mharkun In, rəmhen kin yame yermamə kirik ramərav-ərav ye nəpignapien mə tukrivəh nar kirik. Mərig nəfrakisien mə Kughen a to rapəh narəyen isok tuk ətawə. ²⁸ Rəmhen kin nəgkiarien kirik yame ramni mīmə, 'Kitawə kasətigətə əmə ye Kughen tuk nīmraghien, mīne nəriwəkien, mīne narīmnar fam.' Kini rəmhen kin yame kimiə kirik raməni nīpe kirik mamni mīmə, 'Kitawə mīn e kafan kwajikovə mīnə.' ²⁹ Meinai kitawə kwajikovə mīnə kape Kughen, to khapəh nhaniyen mə Kughen in rəmhen kin narīmnar yamə mīne narmamə kamhəvhirəkīn kin gol uə silva uə kapier. In pəh nien mə nanmi-nar kirik yame yarpəkao raməvhirəkīn ye nīrkunien kafan. !Nīkam! ³⁰ In apa kupən, narmamə khapəh nharkunien Kughen. Kini Kughen rīmə nətəwaoyen kapəriə in nar apnāpīg. Mərig taktəkun ai ramni-pə tuk ətawə fam ye tanīmtanə mīnə mīmə, 'Kimiə fam taksarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə hah.' ³¹ Ramni məknakin meinai In rīnərəhu ta nīpīg yame In tukrəkīr əmhen narmamə fam ye tanīmtanə. In tukror əmə ye swatuk yame ratuatuk. Kughen rīmīrpen ta yermamə yame tukrəkīr əmhen narmamə. Kini narmamə kharkun mə Kughen rīmīrpen In meinai Kughen rīmnor ta yermamə a ramragh mīn ye nīmhəyen kafan."

³² Iriə kisərig nəgkiarien a mə Kughen rīmnor yermamə kirik rīmragh mīn ye nīmhəyen, kini tīksīn kasarh iran; mərig tīksīn khamə, "Kīmawə yaksorkeikei mə tuk nīpīg kirik yaksərig mīn kafam nəgkiarien." ³³ Kini ai, Pol rīməpəh namehuə mīnə a mamvən. ³⁴ Kini narmamə tīksīn khakwasīg kin, mhani nəfrakisien ye Yesu. Iriə kirik, nhagin e Denis, in yermamə kirik kape kaonsel. Mīne piraovīn kirik nhagin e Damaris, mīne narmamə mīnə mīn tīksīn.

18

Pol ramvən apa Korin

¹ Kwasīg ikin, Pol rītərhav Atens, mīvən yerkwānu kirik kamni kimə Korin. ² Muə məm yemə Isrel kirik nhagin e Akwila. Kwən a rīmnarha apa Pontas, mītərhav, mīvən mamarə apa yerkwānu a Rom, apa Itali. Kwasīg, yermaru kirik kape nəmə Rom, nhagin e Klodias, rīmnher-ərhav kin nəmə Isrel apa Rom. Kini Akwila mīne kafan piahwaru Prisila, kraier ikin, mīrauə mwarə Korin. Kīrəpəh narəyen aikin a ror tu, Pol rītərhav-pən məm əriu, ³ mamarə irisīr mīn. Maməker-pən irəriu ye wok kapəriu, meinai wok kafan rəmhen əmə kin wok kapəriu. Irisīr yermamə kape nījirien nīmə tapolen. ⁴ Kini ye Sabat mīnə fam, Pol mīne nəmə Isrel mīne nəmə Gris kasəgkiar pīk ye nəkwai nīmə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Meinai Pol rorkeikei mə tukrivī-pə əriə pəh khani nəfrakisien ye Yesu.

⁵ Nīpīg a, Saelas mīne Timoti kratərhav Masedonia, mīrauə mīn Korin. Pol rapəh kafan wok ye nījirien nīmə tapolen, kini maməkeikei əmə mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Mamni huvə tuk nəmə Isrel mə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen. ⁶ Mərig iriə kīmnhani hah in, masəgkiar has pən kīmin. Kini Pol rarpita-arpita nəmkīmīk ye neipən kafan [mamor nīmətətien mīmə iriə kamhani hah nhag Kughen.] Mamni mīmə, "Tukmə Kughen rīvəhsi-pən narpīnien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk. Yaknor infamien irəmiə. Rīrikakun

ai taktəkun, jakamvən əmə tuk nəmə tanə pisin pisin minə.”⁷ Kini ai, Pol rəpəh əriə apa ye nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, muə imei yemə Gris kirik nhagin e Titias Jastas. In ramsiai Kughen. Nimə kafan ipakə tuk nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel.⁸ Kini yamehuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin a Krispas, in mine kafan minə kimnhauə mhani nəfrakisien ye Yesu Yermaru. Kini nəmə Korin khaphsaah min kimisərig nəgkiarien kape Pol kini khani nəfrakisien ye Yesu kini misor baptaes.

⁹ Yenaiyu kirik, Pol rəmərəhav məm mə Yesu Yermaru raməgkiar kimin mamni mimə, “Takpəh niginien kin narmamə. Takaməkeikei mamni-ərəhav nəgkiarien kafak, mipəh napnapigien.¹⁰ Meinai Yo yakaməmir kirau mik; to nar kirik rapəh noriahyen ik, meinai narmamə kafak minə khaphsaah ye yerkwānu e.”¹¹ Kini Pol rimnarə aikin rapita newk kirikianə, mamhajoun narmamə kin nəgkiarien kape Kughen.

Nəmə Isrel kharəhsi-pən Pol ye kot

¹² Ye nipig a, yermamə kirik, nhagin e Galio, in gavman kirik kape nəmə Akaea*. Kini nəmə Isrel khauə kirikianə mharaptərəkin Pol mhakir mhavən ye kot.¹³ Kini iriə mhamə, “Kwən e ramarkut mə tukrivi narmamə pəh tuksəhuak kimi Kughen ye norien kirik yame raməsik loa kapəməwə.”

¹⁴⁻¹⁵ Kini Pol natukrəgkiar, mərig Galio rini-pən tuk əriə mimə, “Nəmə Isrel. Nīkam, yakpəh norkeikeiyen mə jakəkir nar kirik ror məkneikin. Tukmə nakhauə mhani-pə tuk yo mə yermamə kirik rakapir loa kirik, nar apnapig mə to loa ehua kirik uə loa kəskəh kirik, ratuatuk mə jakətərig kin əmiə. Mərig kimiə nakhauə mhani əmə mus mus kirik ye nahag minə mine narimnar minə ye narəyen kapəmiə. Raməmir əmə irəmiə mə takhani misərhəhu huvə.”¹⁶ Galio rəgkiar ta, məkneikin mher-əhav kin əriə ye kot.¹⁷ Məkneikin, nəmə aikin tiksin kisərar mharaptərəkin yeməhuə kape nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, nhagin e Sostenes, mamhauh in ye nimri narmamə. Kini Galio rəm, rīpəh nini-əhuyen əriə.

Pol rimirerig min muə Antiok apa Siria

¹⁸ Kini Pol rimnarə nipig rīpsaah apa Korin iriə nəməhuak minə. Kwasig ikin, rimipəh əriə məsok pirə, mivən ye Kengkria. Aikin, məkis nikwənen meinai in apa kupən rimnatuakəm tuk nəkisien nikwənen meriaji nipig kape nəspirien, kini nipig kape nəspirien ruauə ta muavən. Kini Pol rivən ye rao kirik aikin a miviriə ipakə tuk Siria. Kini Akwila mine Prisila kirakwasig min kin in.¹⁹ Krhivən mirheriaji rukwanu a Efesas, mirhivhiak. Kini Pol rəta irəriu mivən ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel, məm əriə, kisəgkiar pik.²⁰ Iriə kisaiyoh-pən in mə tukrarə min ror tu iriə min. Mərig rimnəpəh.²¹ Mərig nipig rinamvən, mini-pən tuk əriə mimə, “Tukmə Kughen rimə jakrerig-pə min, yo jakrerig-pə min məm əmiə.” Mivən min ye rao kirik, mitərhav Efesas.

²² Kini Pol rimavən mivhiak mivən Sisaria. Məriwək mivhiak mivən məm nəməhuak minə apa Jerusalem. Kwasig ikin, rirerig min muə Antiok.²³ Marə min Antiok ror tu. Kini mitərhav min məriwək mivən mitərhav-pən Galesia mine Frijia. Mamərip tim tim narmamə kape Yesu minə apaikin.

Apolos ramarə Efesas mine Korin

²⁴ Ye nipig a, yemə Isrel kirik, nhagin e Apolos, ruə Efesas. Rimnarha apa Aleksandria. Nirkunien kafan rehuə; kini mirkun min Nəkwəkwə kape Kughen.²⁵ Kinhajoun ta in kin Swatuk kape Yesu Yermaru. Nipig m-fam nap

18:6: Wok 13:46,51; Wok 20:26   **18:10:** Jos 1:9; Aes 41:10   * **18:12:** Akaea in kwənmhan kirik apa Gris.   **18:18:** Nam 6:18; Wok 21:24

ramuək yerkin tuk nini-ərhavyen nəgkiarien kape Kughen. Kini nəgkiarien kafan ye nıkarın kape Yesu ratuatuk. (Mərig in rımirkun əmə baptaes yame Jon Baptaes rımnor kupən). ²⁶ Kini in ramətgh kin nəvhagien kimi narmamə ye nəkwai nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel. Kini Prisila mine Akwila kīrauə mawətərig kin in. Kini ai, mirakir in mirhivən iməriə ikin. Kini Prisila mine Akwila kwhoprai-pən huvə mın Swatuk kape Kughen kimin. ²⁷ Kwasig ikin, kwən a Apolos rımə tukrivən apa Akaea. Kini nəməhuak minə kimisasitu iran, mharai nəkwəkwə kirik rivən kimi narmamə kape Yesu minə apa Akaea, misaiyoh əriə mhamə tuksarha huvə tuk Apolos. Rımauə Akaea, mamasitu pik ye narmamə yamə mine Kughen rivəhsi-pən ta nihuvəyen kimi əriə khani nəfrakisien iran. Apolos ramasitu irəriə ²⁸ mamhoprai huvə Nəkwəkwə kape Kughen mımə Yesu in Kristo yame Kughen rımırpen. Kasəgkiar ye nımri narmamə, kini nəgkiarien kafan rapita nəgkiarien kape nəmə Isrel.

19

Pol rirerig mın muə Efesas

¹ Nıpig Apolos raməmır hanə apa Korin, Pol rəri swatuk fiak, muə Efesas, məm narmamə tiksın aikin kape Yesu. ² Mamaiyoh-pən əriə mımə, “?Rhawor? ?Nıpig nımnhani nəfrakisien ye Yesu, mamhavəh mın Nanmın kape Kughen uə?”

Iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh hanə nisərigien mə nar kirik e, Nanmın kape Kughen.”

³ Kini Pol raiyoh-pən əriə mımə, “?Mərig kimiə nımishawor pən iran mine misor baptaes?”

Kini khani-pən tukun mhamə, “Yımisor baptaes rəmhen kin yame Jon Baptaes rımnor.”

⁴ Kini Pol rini-pən tuk əriə mımə, “Baptaes yame Jon Baptaes rımnor, in rımnor ye narmamə yamə mine kwəsasar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah kapəriə. Mərig Jon Baptaes rımnamni-ərhav mımə narmamə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye yermamə e tukruə kwasig. Kwən ai, In e Yesu.”

⁵ Kisərig nəgkiarien a, kisasar misor baptaes ye nhag Yesu Yermaru. ⁶ Kisor baptaes, kini Pol rərəhu-pən kwermın ye kapəriə kapə, kini Nanmın Rhakə rımneiwayıyü irəriə. Kini iriə kasəgkiar ye nəgkiarien kape tanə pısın pısın minə, mamhani-ərhav nəgkiarien yame Kughen rımivəhsi-pən kimi əriə. ⁷ Iriə fam ipakə twelef.

⁸ Paul rarə aikin meriaji makuə kisisər. In mivən ye nəkwai niməhuak kape nəmə Isrel, mamətgh kin nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə. Iriə mın kasəgkiar ye nıkarın kape Narmaruyen kape Kughen; kini Pol rivi əriə tiksın.

⁹ Mərig narmamə tiksın, kapəriə kapə riskai; khapəh nhaniyen nəfrakisien iran. Kini mamhani hah Swatuk kape Yesu Yermaru ye nımri narmamə. Ror pən, Pol rapəh əriə, mikir narmamə kape Yesu minə, mamhavən. Kini ye nıpig fam kımnhavən ye nəkwai nimə ye skul ehuə kirik kamni kimə, “Tiranas” masəgkiar kimi narmamə. ¹⁰ Kini Pol rımnamarə aikin mapita newk kīraru. Ror pən narmamə kasarə apa tanə a Tarki, yamə mine iriə kwənərəus kape Isrel mine yamə mine iriə kwənərəus kape Gris, iriə m-fam kisərig nəgkiarien kape Yesu Yermaru.

Kwajikovə minə kape yermamə kirik nhagin e Skeva

¹¹ Kini Kughen rımivəhsi-pən nəsaninien kimi Pol tuk norien nımtətien pısın pısın. ¹² Narmamə kisaiyoh-pən kin neipən akwas kape Pol, mhapik

mhavən apa iməriə ikin, kini narmamə kamhamhə kharap, masəsanin, kini nanmin has minə kasəta irəriə.

¹³ Ikin aikin a, nəmə Isrel tiksın kimisəriwək misarkurao misarkut tuk nəkotayen nanmin has ye narmamə ye nhag Yesu Yermaru. Mamhani-pən tuk nanmin has minə mhamə, “Yakamni skai pre tuk əmiə ye nhag Yesu, yame Pol ramni-ərhav, mə, ‘Taksəta!’ ”

¹⁴ Kini jif pris, nhagin e Skeva, kafan kwajikovə minə iriə m-fam seven. Iriə kisarkut mə tuksəko-ta min nanmin has minə. ¹⁵ Mərig nipig kirik, nanmin has kirik rarar mini-pən tuk əriə mimə, “Yakwirkun ta Yesu mine Pol. ?Mərig kimiə nipa minə e?” ¹⁶ Kini yermamə ai nanmin has raməmır iran rheximter muh əriə. Mapita əriə, meikus-eikus neipən kapəriə. Kini mhoteih-hoteih iriə, kini kisap ye nəkwai nimə kafan, misaiyu kopiə kopiə əmə mamhavən. ¹⁷ Nipig nəmə Isrel mine nəmə Gris yamə mine kisarə Efesas kimisərig nəvsaoyen kin, kimnhagin pik. Kini mhasiai nhag Yesu Yermaru. ¹⁸ Kini narmamə khapsaah yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu kisərer mhani-ərhav pən təvhagə hah kapəriə tuk narmamə. ¹⁹ Iriə khapsaah yamə mine kasəmtah kimnhapik nəkwəkwə minə kapəriə kape nahak, mamhauə, mhavaan əru ye nimri narmamə. (Narmamə kisəvheikin nimri nəkwəkwə minə a, mane iran rapita fifti milian vatu.*) ²⁰ Ror məkneikin, nəgkiarien kape Yesu Yermaru rəsanin min markurao.

²¹ Kwasig ikin, Pol rimnərig yerkin mimə tukrirerig min mivən Jerusalem, mərig tukrukrao-pən ye provins mir a Masedonia mine Akaea. Rimə, “Tukmə yakvən ta Jerusalem, jakaməkeikei mivən min apa Rom.” ²² Mher-pən min kin kafan dikon mir kiraru nhagriu e Timoti mine Erastus kiravən apa Masedonia. Mərig Pol rimnarə hanə Tarki.

Notgohyen ehuə apa Efesas

²³ Ye nipig a in a, notgohyen ehuə kirik apa Efesas tuk Swatuk kape Yesu Yermaru. ²⁴ Kini yermamə kirik ramarə aikin, nhagin e Demetrius. In yarpəkao kape nivhirəkinien narimnar kin silva†. Rimnor nanminar kape kughen piraovin eikuə e, nhagin e Atemis. Kini in mine kafan narmamə minə kisəvrai mamhavəh mane ehuə iran.

²⁵ Kini rokrən kin kafan minə, mine yarpəkao minə min tiksın mə tukhauə kirikianə. Mamni-pən tuk əriə mimə, “Yo minə tiksın. Kimiə nakwənharkun ta mə kitawə kamhavəh mane ehuə ye wok kapətawə. ²⁶⁻²⁷ Ye tanə e Tarki, mine ye ikin minə fam ye tanimtanə, narmamə fam kasəhuak kimi kughen e kapətawə. Mərig kimiə nakwəsəm ta mə kwən a Pol, rimauə mivi narmamə khapsaah ye yerkwanu e Efesas markurao ye tanə e Tarki, mamni mə kughen yamə mine narmamə kasor wok irəriə, pəh nien mə iriə kughen əfrakis. Tukmə ror nəgkiarien kafan rirkun nivəhsi-tayen nehuəyen kape Atemis ruə mor nar apnapig kin. Ipakə kwən e rivi narmamə khani hah swatuk kapətawə tuk nivəhyen mane, kini nəgkiarien kafan ramor min narmamə kasəm oror niməhuak kape Atemis, yame in yerpirig pik.”

²⁸ Kisərig nəgkiarien a, niehmaa ramhai əriə tuk Pol. Kisokrən apomh mhamə, “!Atemis, kughen kape nəmə Efesas, in yerpirig pik!” ²⁹ Taktəkun əmə narmamə fam ye yerkwanu a kisokrən okrən, misaiyu kwis kwis mhauə mharaptəra kin yemə Masedonia mir a yame kimiwəriwək irisir Pol, nhagriu Gaeas mine Aristakas. Mhaukəkin əriu mhavən ye kwənmhan kape nəukirien.

^{19:12:} Wok 5:15   ^{19:17:} Wok 5:11   * ^{19:19:} Gris ripəh ninien 50,000,000 vatu. Mamni mə 50,000 drakma. “Drakma” kirikianə in nərok wok kape nipig kirikianə.   ^{19:21:} Wok 23:11; Rom 1:13

^{19:23:} 2 Kor 1:8   † ^{19:24:} Silva in rəmhen kin aean. Nimrin rhaktə pik.   ^{19:29:} Wok 20:4; 27:2; Kol 4:10; Flm 24

³⁰ Pol rorkeikei mə tukrægkiar kimi nəmә aikin, mæg narmamә kape Yesu minә khapәh niseighanien kin. ³¹ Kini gavman minә min kape nәмә Tarki, yamә mine kisorkeikei Pol, kisher-pәn kin nægkiarien misәkeikei kimin mhamә, “Takpәh nivәnien yerki narmamә minә a.”

³² Narmamә kimnhauvrig-uvrig pik aikin. Masokrәn pik, tiksın kimnhani nar kirik; tiksın kimnhani nar pisin kirik. Iriә khapsaah kiseinein mә kimishawor mhavәn aikin. ³³ Kini nәмә Isrel tiksın kisәsu-pәn kin iriә kirik nhagin e Aleksandra mә tukrivәn mәrer ye nimiria. Kini narmamә tiksın ye kwhen a kimnhani-pәn tukun mә tukrægkiar. Rarer, mini-әhu әriә mә tukhapim. Markut mә tukrini-әrhav nәmien kafan. ³⁴ Mæg narmamә kisәm mә Aleksandra in yemә Isrel kirik, kisokrәn apomh kwis kwis rivәh aoa kiraru, mhamә, “!Atemis, kughen kape nәмә Efesas, in yerpirig pik!”

³⁵ Kini yamehuә kirik ye yerkwanu a rhekimter mini-әhu әriә mimә, “Nәмә Efesas. Artemis e kughen kapәtawә, in ravәh nhag ehuә. Kini narmamә fam ye tokrei tanә kharkun mә norien e kapәtawә tuk narha-huvәyen tuk nimәhuak kafan, mine kapier imәrhakә kafan yame rimamir misi-faktә ye neai meiwaiyu-pә. ³⁶ Yermamә kirik to ripәh ninien mә yo yakameikuә. Pәh rikimiә tukrapnavig. Rapәh nәmhenien mә naksar-mar mәkneikin. ³⁷ Nimisәrip kwәrә mir eikin e, mæg iriu kimirapәh niwәkrәhyen kin nar kirik ye nәkwai nimәhuak kapәtawә, miripәh nirәni-hahyen nhag pian e, in kughen kapәtawә. ³⁸ Tukmә Demetrius mine kafan narmamә kisәm yermamә kirik ror nar kirik ripәh nәmhenien, kharkun nhavәnien ye kot, misәm kaonsel. Pәh khavәn aikin mhani-әrhav nәrigien kapәria. ³⁹ Tukmә nakasәrig min nar kirik mә takhani-әrhav, takasәkeikei mhavәn ye kot. ⁴⁰ Mæg rimar әmә mә tikvәh min әtawә kavәn ye kot kivәhsi-pә narpinien kimi әtawә tuk notgohyen yame kitawә kimisor towei. Kini kitawә to khapәh nhaniyen nar kirik mә kimnhauә eikin e ye nәkwәtәyen towei tuk naha, meinai nәkwәtәyen e, nipran rirkәk.” ⁴¹ Rini ta nægkiarien a, mәtapig kin nægkiarien, mher-pәn kin әriә kamhavәn.

20

Pol rivәn apa Masedonia mine Gris

¹ Kini nәмә Efesas kisotgoh ta misәrәhu min nәmәrinuyen. Aikin, Pol rokrәn kin narmamә kape Yesu minә khauә kirikianә, kini rәvhag kimi әria. Kini ai maowia kin әria, kini mitәrhav aikin a, mivәn apa Masedonia. ² Mitәrhav ye kwәnmhan a, kini mamәvhag apap kimi әria mavәhsi-pәn nægkiarien rehuә kimi nәмә aikin, muә meriaji-pә Gris. ³ Mamarә apaikin meriaji makuә kisisәr. Kwasig ikin, rimә natukrivәn ye rao kirik mirerig-pә min Siria, mæg әmә nәмә Isrel kamharai mhun mә tukhauh in mishopni in, kini rarar min ye nәrigien kafan kini mәriwәk әmә mamvәn apa Masedonia. ⁴ Rimavәn iriә yemә Berea kirik nhagin e Sopata, in kwajikovә kape Piras, mine yemә Tesalonaeka mir kiraru nhagriu e Aristakas mine Sekandas, mine yemә Debe kirik nhagin e Gaeas, mine Timoti, mine yemә Tarki mir kiraru nhagriu e Tikikas mine Trofimas. ⁵ Iriә kisәkupәn mhavәn apa Troas miseito kin әmawә. ⁶ Mæg kimawә yaksәmir misor nәviginien ehuә a yame kamni kimә “Bred yame yis rirkәk iran.” Kwasig ikin, yakhavәn apa Filipae mhavәn ye rao kirik mhavirә miseriaji nipig kirkirip, kini yakhauә mhavhiak apa yerkwanu ai Troas misofugin kimawә miria. Misarә miseriaji nәhuakien kirikianә.

Pikwarien kirik rimamhә mimragh min

⁷ Kini ye Sande, yakhauə misofugin mhavəh Nəviginien Rhakə. Kini Pol raməvhag kimi narmamə, məgkiar meriaji yenpiḡ əru meinai rikin ruh mə tikəni rikwamir kin, in tukrəpəh əria. ⁸ Kwənmhan yame yimisəkwətə ikin yerpiriḡ pik. Kiruk laet ripsaah aikin. ⁹ Kini pikwarien kirik nhagin e Yutikas* ramkwətə ye windo. Pol raməgkiar pik, napirien rivəh Yutikas. Kini rapir yeru, mimir misi-faktə ye kwənmhan yerpiriḡ meiwaiyu məwhan. Kisaiyu mhavən misəm ruamhə ta. ¹⁰ Məkneikin, Pol min reiwaiyu mivən makur, məmir-pən iran.† Məker-pən iran, mimə, “Rikimiə tukriḡpəh nəpouyen. ! Ramragh əmə!” ¹¹⁻¹² Kini iriə khakir pikwarien a mamhavən. Rikiriə ragien pik meinai in ramragh əmə. Kini kharerig min mişaktə mhavən min apa yerpiriḡ, mhavəh Nəviginien Rhakə misəvigin kwis. Kini Pol rimnəgkiar kimi əria mivən meriaji reraan. Kini mətə min irəriə.

Pol ramaowiə kin nəməhuak minə apa Efesas

¹³ Aikin, yakharəh rao kirik mhavirə mhavən apa Asos. Yakhamə ta mə kimawə Pol. Mərig Pol, rikin raməsik mə tukrəriwak əmə mikwasig mivən apaikin. ¹⁴ Ruə mitərhav-pə Asos, kimawə min yakhavən ye rao mhavirə mə jakhavən apa yerkwanu kirik nhagin e Mitilen. ¹⁵ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min aikin a, mhavirə mhavən masəmir iruə ye tanə a Kios. Kəni rikwamer min kin, yakhavirə min mhavən ye tanə a kamni kimə Samos. Kəni rikwamer min kin, yakhavən min mhatərhav-pən Maelitas. ¹⁶ Pol rimini-ta mə jakhapəh nisərierien apa Efesas meinai riḡpəh norkeikeiyen mə jaksarə pik apa ye kwənmhan a Tarki. In rimnarkut mə jakshai miren mhauə Jerusalem kwasig ikin ror niḡpiḡ kape nəviginien ehuə e kamni kimə “Pentekos.”

¹⁷ Niḡpiḡ yakhavhiak apa Maelitas, Pol rher-pən nəgkiarien apa Efesas mokrən kin elda minə kape niməhuak mə tukhauə misəm. ¹⁸ Khatərhav-pə, rini-pən tuk əria mimə, “Kafak narmamə minə. Kimiə nakwəsəm ta norien kafak niḡpiḡ kimnisarə kitawə-mkimia. Ririkakun ye niḡpiḡ yimauə Tarki, ¹⁹ yakamor yo mə yo yor atuə kin kape Yesu Yermaru. Mə rikik reiwaiyu niḡpiḡ fam. Niḡpiḡ m-fam yakamasək tuk əmia. Yakaməm rəutən pawk meinai nəmə Isrel kisarkut mə tukshopni yo, ²⁰ mərig yakpəh niḡpəhyen nasituyen irəmia. Maməwhag ye nimri narmamə, mine ye nəkwai nimə minə. ²¹ Mamni-ərhav-pən tuk nəmə Isrel mine nəmə tanə pişin pişin minə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has, mhauə tuk Kughen, mişhatətə ye Yesu Yermaru.

²² “Kini taktəkun ai, Nanmin kape Kughen ramarkut tuk yo mə jakvən apa Jerusalem. Yakpəh nirkunien mə naha nhagin tukror yo aikin. ²³ Nar kirikianə əmə yakirkun. Yerkwanu yamə mine yakakrao ikin, Nanmin kape Kughen ramor kwirig kimi yo mə tukmə yakvən aikin a, jakarə ye nahasien, kini tukpivəhsi-pən yo ye kalabus. ²⁴ Mərig yakmə nimraghien kafak in nar apnapiḡ əmə. Yakorkeikei mə jakor infamien ye narimnar yame Yesu Yermaru rimivəhsi-pə mə jakor tuk nini-ərhavyen Nəgkiarien Huvə ye nihuvəyen kape Kughen.

²⁵ “Səm-ru, yakwirakun ta mə kimiə m-fam yamə mine yakmaurə məm əmia məvsao kin narmaruyen kape Kughen kimi əmia, to nakhapəh min nisəmien yo tuk niḡpiḡ kirik. ²⁶ Ror pən, taktəkun, yakamni-ərhav mə tukmə yermamə kirik rimhə mivən ye nap ehuə, pəh nien mə yo yimneighan kin mə

* **20:9:** Nhag e “Yutikas” niḡpran rimə “laki.” † **20:10:** Pol ramor rəmhen kin Profet Elaeja kupən ye Fas King 17:17-22. **20:17:** Wok 18:21 **20:18:** Wok 18:19–19:10 **20:23:** Wok 9:16; 21:11 **20:24:** Wok 21:13; 2 Tim 4:7

tukrivən‡. ²⁷ Meinai yo yakpəh nəpəhyen nini-ərhav-preyen narimnar fam yame Kughen rorkeikei.

²⁸ “Takasərig əmiə mine narmamə yamə mine Nanmin kape Kughen rimnərəhu-pən əriə ye kwermimə. Takasarha huvə tuk nəməhuak kape Kughen rəmhen kin yermamə kape narha-huvəyen tuk kafan sipsip, meinai Kughen rimivəh əriə kin nitaw Yesu Yermaru. ²⁹ Yakwirkun ta mə jakəta irəmā, kini ai narmamə yamə mine kisəmhen kin kuri aparū minə tukhauə tuk əmiə misəs əmiə - sipsip minə kape Kughen. ³⁰ Kini kimiə tiksın tukhauə mhaukrekin nəfrakisien mə tukhavi-ta narmamə kape Yesu minə khakwasig kin əriə. ³¹ !Ror pən, takasəkeikei masərig əmiə! Rikimiə tukraməsik mə ye newk kisisə, yimipəh nəpəhyen norien kwirig kimi əmiə yenpig-yenpig mine yenaiyu, kini mamasək tuk əmiə.

³² “Kini taktəkun ai, yakamərəhu-pən əmiə ye kwermi Kughen; rikimiə tukraməsik nəgkiarien kin nihuvəyen kafan. Nəgkiarien a ror əmiə nakhaskai mavəhsi-pən nihuvəyen kimi narmamə kape Kughen minə fam. ³³ Rikik ripəh nəkrəhyen kin nautə uə neipən kape yermamə pisin. ³⁴ Kimiə nakwənharkun ta mə yo pisin əmə yakaməmnhawk tuk naha nhagin yame yo mine kafak narmamə minə yaksəkwakwə kin. ³⁵ Naha nhagin yame yakamor, yakamhajoun əmiə kin mə takasəkeikei misor wok mhavəh mane tuk nasituyen ye yavən has minə. Rikitawə tukraməsik nəgkiarien yame Yesu Yermaru rimini mimə, ‘Nivəhsi-pənien rapita nivəhyen.’ ”

³⁶ Pol rəgkiar fam, kasənimkur misəhuak. ³⁷ Kini iriə misəsək pik misəkerpən ye Pol masəkei kimin misəowia kin. ³⁸ Khakwasig kin misəriwək mhavən miseriaji a rao ikin. Rikiria rarkwəpir mhawor Pol rimini mə iriə tukhapəh min nisəmien in tuk nipig kirik.

21

Pol rimə tukrivən Jerusalem

¹ Yimisaowia-ta kin əriə, mhavən ye rao mhavirə mhavən atuatur apa ye tanə kirik kamni kimə Kos. Kəni rikwamer kin, yakhavirə mhavən ye tanə kirik kamni kimə Roj. Mhatərhav min aikin, mhauə min mhavhiak ye tanə kirik kamni kimə Patara. ² Aikin misəm rao kirik rimə tukrivən apa Fonisia. Yaksat-pən iran mhatərhav min. ³ Mhavirə misəm min tanə ehua kirik kamni kimə Saepras, mhakurao pihui. Mhavirə mamhavən Siria. Mhavhiak apa Taea mə tukpik-ta narimnar ye nəkwai rao a. ⁴ Yaksarə aikin mhavən, misəm narmamə tiksın kape Yesu, misarə kimawə miriə miseriaji nəhuakien kirikianə. Kini Nanmin kape Kughen rəgkiar kimi əriə mə tukhavən misor kwirig kimi Pol mə tukripəh nivənen apa Jerusalem. ⁵ Yaksarə miseriaji nəhuakien kirikianə ror infamien, yakhatərhav mharpin mamhavən. Kini narmamə minə aikin kape Yesu mine kapəriə narmamə minə kamhakwasig kin əmawə mhauə ye nikar-kar tahik. Aikin, yaksənimkur misəhuak kwis. ⁶ Kini misəowia kin əmawə minə. Yakhavən min ye rao a; kini iriə kharerig-pə iməriə ikin.

⁷ Kini rao ritərhav Taea maiyu muə Toleme. Yakhavhiak, mhavən misəm nəməhuak minə. Masəmir kimawə miriə nipig kirikianə. ⁸ Kəni rikwamer kin, yakhatərhav min mhavirə mhavən, mhavhiak apa Sisaria. Mhavən imei kwən kirik nhagin e Filip. In yermamə kape narkuraoyen mini-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen. Kupan, in kirik ye narmamə seven yamə

‡ **20:26:** Pol ramni min ye Wok 18:6 “Tukmə Kughen rivəhsi-pən narpinien kimi əmiə, mərig kapəmiə atuk.” **20:28:** 1 Tim 4:16; 1 Pita 5:2-4 **20:29:** Mat 7:15; Jon 10:12 **20:31:** 1 Tes 2:11 **20:34:** 1 Kor 9:11-12 **20:34:** Wok 18:3; 1 Tes 2:9 **21:4:** Wok 20:23

mīne kasasitu ye aposol mīnā.* 9 Kafan nīpiakwəskəh kuas, khapəh hanə nīsarukurəkien. Iriə a profet mīnā.

10 Yaksarə aikin nīpig tiksīn, profet kīrik, nhagin e Agabus, risi-pən apa Judia muə. 11 Muə, məm əmawə kini mirəh kətəut kape Pol, məkis atuk kwermīn mīne nīhun kin, mīmā, “Nanmīn kape Kughen ramni mīmā, ‘Kwən e, kafan e kətəut, namehuə kape nəmā Isrel mīnā apa Jerusalem tuksərkis-ətərəkīn in məkneikīn, misərəhu-pən in ye kwermi nəmā Rom.’ ”†

12 Yaksərig nəgkiariēn a, kimawə nəmā iku yaksəkeikei kimi Pol mə tukripəh nīvənien apa Jerusalem. 13 Mərig Pol rimā, “Kimiə naksasək, rikik rarkwəpīr. Mərig, səmru, yakpəh nīgīnien tuk nīvənien ye kalabus tuk nīniyen nhag Yesu Yermaru. Kini yakeighan kin mə jakmhə tukun apa Jerusalem.”

14 Yakhani-əhu pawk Pol, mərig in rapəh nīpəhyen. Kini yaksəpəh, mhamə, “Kimawə yaksəhuak mhamə tukror rəmhen kin yame Yesu Yermaru rorkeikei.”

15 Kini ai, yaksor apnəpenə tuk nītərhavyen məriwək mhauə Jerusalem. 16 Nəmā Sisaria tiksīn kape Yesu mīnā khakwasig kin əmawə. Mhakir əmawə mhavən imei yemə Saepras kīrik nhagin e Nason. In yermamə kīrik yame rīmnəkupən mīkwasig kin Yesu. Yaksapīr ye nəkwai nīmā kafan.

Pol rīvən Jerusalem

17 Yakhavən mhatərhav-pən Jerusalem, nəməhuak mīnā kisəm əmawə, rikiriə ragien. 18 Kəni rikwamer kin, kimawə Pol yakhavən misəm Jemes. Elda mīnə kape nīməhuak kasəmīr mīn aikin. 19 Pol rərer mīni vi vi əriə kini məvsao kin narīmnar fam əgkəp a ye kafan nəriwəkien yame Kughen rīmnor kimi nəmā tanə pīsīn pīsīn mīnā.

20 Kisərig nəgkiariēn a kape Pol, khavəh-si haktə nhag Kughen. Mhani-pən tuk Pol mhamə, “Piak. Əm-ru. Taktəkun ai nəmā Isrel kisəmhen kin taosen rīpsaah khani nəfrakisien ye Yesu, kini iriə fam mīn khaskai tuk nīraptərəkīn-tīm-tīm-ien loa kape Moses. 21 Kwəsərig ta nəvsaoyen kin ik mə ik nakamhajoun nəmā Isrel yamə mīne kasarə ye tanə pīsīn pīsīn mə tuksəpəh loa kape Moses. Masərig mīn mə ik nakamni-pən tuk əriə mə tukhapəh nīsəsīg-pənien nīpīkwariēn kapəriə mīnā. Kini mhapəh nharaptərəkīnien narəyēn kape nəmā Isrel. 22 Iriə tuksərig mə nakuauə ta. ?Tukshawor-pən iran mīne? 23 Rhuvə mə takor nəkwai-mawə. Əm-ru, narmamə kuas kasəmīre ikīn e kwəharpen ta nətərigien kīrik kapəriə kimi Kughen.‡ 24 Tikianakwamer, takīkwasig kin əriə mīvəh nīmri nar mīragh mīnə kape sakrefaes, kini naksor sakrefaes tuk nəspirien əmiə miriə, mə iriə tukharkun nīsəkis-tayen nīkwəneriə, rəri-pən loa kapətawə. Pəh kəm kīrkun mə ik nakaməri-pən fam loa kapətawə. Mə nəgkiariēn yame kamni iram, neikwəyēn fam. 25 Mərig ye nīkarīn kape nəmā tanə pīsīn pīsīn mīnə e yamə mīne kwənhani-ta nəfrakisien ye Yesu, kitawə kwəsher-pən ta nəkwəkwə kīrik kimi əriə mhani-əhrav-pən nəgkiariēn kapətawə. Mhani mhamə tukhapəh nīsənien nəvīgīnien yame kamoh kīvaan əru tuk nəhuakien kimi nanmi kughen eikuə mīnə. Mhapəh nīsənien nītə. Mhapəh nīsənien nar mīragh yame kaməvit-əpni, meinai nītawīn raməmīr hanə ye nīpran. Mhapəh nīsor-haspən-ien kimi nīpiraovīn.”§

* **21:8:** Kivəh-si haktə narmamə mīnə a ye Wok 6:1-7. **21:10:** Wok 11:28 † **21:11:** Profet e Agabus ramor rəmhen kin profet mīnə kupən, mor drama kīrik yame ror nuhpīkinien, kini ai, mhoprāi-pən kimi narmamə. Əmru Fas King 11:29-39, Ezekiel 4:3, mīne Aes 20:2-4. **21:13:** Wok 20:24 **21:19:** Wok 15:12 **21:20:** Wok 15:1,5 ‡ **21:23:** Promis e kimisor kamni kimə “Nasiraet promes” rəmhen kin yame Pol rīmnor ye Wok 18:18. **21:24:** Nam 6:1-20; Wok 18:18 § **21:25:** Nəkwəkwə kīmnharai raməmīr ye Wok 15:23-29.

²⁶ Kəni rīkwamer kīn, Pol rīkīr nəmə mīnə a, mhavən mə tuksor apnəpenə tuk sakrefaes tuk nəspirien. Kīni Pol rīvən ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen mīni-əsah-pən ye nīpig yame tuksor infamien ye nəspirien kapəriə, kīni pris tukrivaan əru atuə kīn kapəriə narmiragh mīnə.

Nəmə Isrel kharaptərəkīn Pol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen

²⁷ İpakə nīpig seven a kape nəspirien ror infamien, nəmə Isrel tīksīn yamə mīne kīmnhatərhav Tarki mhauə ye Nimə Ehuə kape Kughen mīsəm Pol. Mīsor narmamə kīsarar mhani-hah Pol, khavən mharaptərəkīn in ²⁸ mīsokrən apomh mhamə, “!Ah! !Nəmə Isrel! Sasitu. Kwən e in e yame in ramarkurao ikīn mīnə mamhajoun narmamə mamor əriə kamhani hah ətawə. Mamor narmamə kharəh nhasiaiyeŋ loa kape Moses mīne Nimə Ehuə kape Kughen. Kīni taktəkun ai rīkīr nəmə Gris tīksīn mhauə ye nəkwai nimə e kapətawə kasor kwənmhan rhakə e raməmkīmīk.”* ²⁹ (Kamhani məknakīn meinai kupən kīmīsəm yemə Efesas a, nhagin e Trofimas, rameriwək iriu Pol apa yerkwanu. Kīni khamə-ta mə Pol rīmīkīr in muə ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen).

³⁰ Nəgkiarien a ror nəmə Jerusalem kīsarar mīsaiyu mhauə mharaptərəkīn Pol, mhaūkəkīn mhatərhav ye Nimə Ehuə kape Kughen. Taktəkun əmə pris mīnə kīsətapīg ye nəkwai nimə a. ³¹ Mhamə tukshopni Pol. Kīni əmə aikīn, yamehuə kape mobael mīnə kape nəmə Rom rərig nəvsaoyen mə kasor norien hah ehuə kīrik apa Jerusalem. ³² Taktəkun əmə yamehuə kape mobael mīnə a rīkīr mobael mīnə mīne namehuə mīnə kapəriə, mīsaiyu mhavən tuk narmamə mīnə a. Narmamə mīnə a kīsəm yamehuə kape mobael mīne kafan narmamə mīnə; kīni kīsəpəh nhauhyen Pol.

³³ Kīni yamehuə kape mobael mīnə a ruə ipakə tuk Pol mīni-pən tuk mobael mīnə mə tukharaptərəkīn in. Mharkwəji in kīn jen kīraru. Kīni in raiyoh-pən əriə mīmə, “?Naha e yermamə? ?Rīmnor naha?” ³⁴ Kīni narmamə a kīsokrən apomh. Tīksīn kamhani nar kīrik; kīni tīksīn kamhani nar pīsīn. Kasokrən pīk, yamehuə kape mobael rīpəh nəmīen nəfrakīsīen. Mīni-pən tuk mobael mīnə mə tukharəh Pol mhavən ye nəkwai nimə kape mobael. ³⁵ Khakīr Pol mīsəriwək, ipakə əmə kiseriaji kwəruə. Narmamə kamhasīg-sīg pīk əriə mīnə, ror pən mobael mīnə kīmnharəh-si haktə Pol mharəh mhavən. ³⁶ Narmamə mīnə kīmnhakwasīg kīn əriə masokrən apomh mhamə, “!Shopni! !Shopni!”†

Pol ramni-ərhav nəmīen kafan

³⁷ İpakə əmə mobael mīnə kharəh Pol mīsauru-pən imə, in raiyoh-pən yamehuə kape mobael mīnə mīmə, “?To yakəgkiar kəkəh kīmīk uə?”

Kīni yamehuə ai rakur mīmə, “?Rhawor? ?Ik nakīrkun nīniyeŋ nəgkiarien kape nəmə Gris? ³⁸ Yakməta mə ik yemə İjip a yame apa kupən rīmnərər mamni-hah gavman. Kwasīg ikīn mamkīr narmamə fo taosen mamhauh narmamə, mamhavən mīsarə apa ye tipəvsīk.”

³⁹ Mərig Pol rīni-pən tukun mīmə, “Nīkam. Yo, yemə Isrel. Yīmnharha apa yerkwanu ehuə a Tasas, ye provins a Silisia. Pəh yo, pəh yakəgkiar kīmī narmamə mīnə a.”

⁴⁰ Kīni yamehuə kape mobael mīnə a reighan kīn. Kīni Pol rərər aikīn, mīni-əhu əriə mə tukhapim. Kīni khapim, in rəgkiar kīmī əriə ye nəgkiarien kape nəmə Isrel mīmə,

21:26: 1 Kor 9:20 * **21:28:** Kamni-əhu mə narmamə pəh nīen mə kwənərəus kape nəmə Isrel tukharəh nisauru-pəniyeŋ ye nimə ehuə kape Kughen. **21:29:** Wok 20:4 † **21:36:** Narmamə kīmīsokrən ye Pol məknakīn rəmhen kīn in e kīmnokrən ye Yesu ye Luk 23:18. **21:38:** Wok 5:36-37

22

¹ “Piak mīnā mīne tatā mīnā, takasəkeikei mīsətərig kin yo. Pəh jakni kafak nərīgien kimi əmiā.” ² Kini iriā kisərig in raməgkiar ye nəgkiarien atuatur kapəriā, khapim apīs-apīs.

Kini Pol rimā, ³ “Yo yemā Isrel kirik. Yimnarha apa yerkwānu a Tasas ye provins a Silisia. Mərig yimnehuə ye yerkwānu e Jerusalem. Kwən a Gamaliel rimnhajoun yo ye Loa kape riptawə mīnā mə jakəri-pən atuatur. Kini ye nipiḡ ai yimnəsanin tuk norien narimnar yame Kughen rorkeikei rəmhen kin əmiā m-fam e taktəkun. ⁴ Apa kupən, yimnamuh narmamə yamə mīne kasəri-pən Swatuk kape Yesu Yermaru, mamhopni əriā. Yimnamraptərəkīn narman mīne nīpiraovin maməhi-pən əriā ye kalabus. ⁵ Nəgkiarien e, hae pris mīne narmamə kape kaonsel mīnā kharkun nhaniyen mə nəfrakisien; meinai nipiḡ kirik, kimnhavəhsi-pə nəkwəkwə kirik mhamə jakvəh mivən apa Damaskes mivəhsi-pən kimi nəmā Isrel aikin mə yakuauə mə jakraptərəkīn narmamə kape Yesu mīnā mhakir əriā mhauə e Jerusalem mə tukuh əriā. ⁶ “Nipiḡ a, yimnaməri-pən swatuk a muə ipakə tuk Damaskes, kini ipakə tuk yerkwēiha, taktəkun əmə, yimnəm nikhakien risi-pən ye napuə məsia-pen-pə yo. ⁷ Yakmir meiwaiyu, kini mərig nəgkiarien kirik rimini-pə tuk yo mīmā, ‘!Sol !Sol! ? Rhawor nakamor ahah pə məkneikin kimi Yo?’

⁸ “Kini yaknaiyoh-pən In mīmā, ‘Yermaru. ?Ik pa en?’ Kini In rini-pə tuk yo mīmā, ‘Yo Yesu e, yemā Nasaret, yame ik nakamor ahah pə kimi Yo.’ ⁹ Kini narmamə yamə mīne kimnhakwasig kin yo ye swatuk kisəm əmə nikhakien a, mərig khapəh nisərigien nəgkiarien kape yermamə ai yame raməgkiar kimi yo. ¹⁰ Kini yimnaiyoh-pən In mīmā, ‘Yermaru. ?Jakhawor pən iran mīne?’ Kini Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmā, ‘Hekimter, mivən apa Damaskes. Ikin en, tukni-pre mə takhawor pən iran mīne.’

¹¹ “Nikhakien a rimnəsia-pen pik nimrik, mor nimrik rīpīs. Kini narmamə yamə mīne kamhakwasig kin yo khavəh kwermik mhakir yo mhavən Damaskes.*

¹² “Aikin a, kwən kirik aikin nhagin e Ananaes. In raməri-pən huvə Loa kapətawə. Kini nəmā Isrel aikin kamhasiai pik in. ¹³ In ruə marer ipakə tuk yo, mīmā, ‘Piak Sol, !Nimrim tukrhuvə mīn!’ Ye nipiḡ əmə mīn ai, nimrik rimahuvə mīn. Kini yakəm in.

¹⁴ “Kini in rimā, ‘Kughen kape kaha mīnā kapətawə In rimirpen-ta ik mə ik takirkun narimnar yamə mīne In rorkeikei. Kini mə ik takəm Yermamə Atuatuk a kafan, kini mərig nəgkiarien kafan. ¹⁵ Takaməkeikei mivən mini-ərhav tuk narmamə m-fam narimnar yame ik nimnəm mamərig. ¹⁶ Takpəh niwhinien. Hekimter, məhuak kimi Yesu, mor baptaes, mipəh pəh rəspir təvhagə hah kafam.’

¹⁷ “Kini yakmərerig-pə mīn muə Jerusalem, mivən məhuak ye Nimə Ehuə kape Kughen, kini məm nəmrərhavyen kirik. ¹⁸ Məm Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmā, ‘!Hai miren! Məta aihuaa Jerusalem. Meinai nəmā iku tukhani neikuəyen ye nəgkiarien kafam yame nakamni irak.’

¹⁹ “Kini yimini-pən tukun mīmā, ‘Yermaru. Iriā kharkun huvə mə in apa kupən yo yimnamvən ye nəkwai nimə kape nofuginien kapəriā mamraptərəkīn narmamə yamə mīne kamhāni nəfrakisien iram, mamuh əriā. ²⁰ Kini nipiḡ kimnarkwhopni kwən a Steven, nitawin raiyu meinai in ramni-ərhav Ik, mərig yo mīn yimnamərer kimawə miriā, kini rikik rimnagian tukun. Kini yo yimnamarha huvə tuk sot kape narmamə kimisarkwhopni in.’

22:3: Wok 5:34   **22:4:** Wok 8:3   * **22:11:** Kaməvsao kin narimnar mīnā e ye Wok 9:2-5.   **22:18:** Wok 9:29-30   **22:19:** Wok 8:3; 26:9-11

21 “Mərig Yesu Yermaru rini-pə tuk yo mīmə, “Takvən. Yo yakamher-pən kin ik isok mə takvən tuk nəmə tanə pisin pisin minə.” †

Nəmə Jerusalem kīmnhamə tukshopni Pol

22 Kini narmamə aikin kisətərig huvə kin nəgkiarīen kape Pol mhavən miseriaji nəgkiarīen infamien kafan. Mərig kisərig nəgkiarīen a, kisokrən ehua mhamə, “!Shopni in! Kwən a rīpəh nəmhenien mə tukramragh.”

23 Aikin, kisokrən apomh, misəpəkiək-ta kin sot kapəriə misərəsuun kin nimokkur. 24 Kini yemehuə kape mobael kape nəmə Rom rīmini-pən tuk mobael mine mə tukharəh Pol mhavən imei mobael. Kini mini-pən tuk əriə mə tuksərkis-ərkis Pol mə in tukrini-ərhav mīmə rhawor nəmə Isrel kamhani hah pik məkneikin in. 25 Kasarkis-ətəkin hanə in, mə tuksərkis-ərkis in, kini Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael kirik yame ramərer ipakə mīmə, “!Eh! Yo yemə Rom e. Rīpəh natuatukien mə tukərkis-ərkis yemə Rom kirik yame kīpəh hanə nəmien mə in rīmnor nar has kirik.”

26 Yamehuə a kape mobael rərig nəgkiarīen a, mivən mini-əsaah-pən iran tuk yermaru kape mobael. Kini mīmə, “!Eh! ?Naha e nakamor? Kwən a in yemə Rom atuatur.”

27 Kini yermaru a ruə məm Pol. Maiyoh-pən in mīmə, “!Eh! ?Takni huvə mə ik yemə Rom əfrakis uə?”

Kini Pol reighan kin.

28 Kini yermaru a rini-pən tukun mīmə, “?Rhawor? Yo yimnərok mane ehua tuk neighanien kin yo mə jakuə yo yemə Rom.”

Mərig Pol rini mīmə, “Rimik in yemə Rom. Ror məkneikin, yo yemə Rom.”

29 Taktəkun əmə mobael yamə mine kasərer matuk mə tukhauh Pol, kisakur kin, misəta iran. Kini yermaru kape mobael a rirkun mə Pol in yemə Rom, migin pik meinai in ruərkwəji-ta Pol kin jen.

Pol ramərer ye nimri kaonsel

30 Kəni rikwamer kin, yermaru kape mobael rorkeikei mə tukrərig atuatur mə rhawor nəmə Isrel kamhani hah Pol məknakin, kini rher-pən nəgkiarīen kimi jif pris minə mine narmamə kape kaonsel minə mə tukhauə kirikianə. Kirisin-ta jen yame kimirkwəji Pol kin, kikir, kavən kərip in ramərer ye nimri kaonsel.

23

1 Kini Pol rarha tim tim ye narmamə kape kaonsel, kini mīmə, “Yo minə tiksın. Yakaməm norien kafak mə ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun, yo yorwok atuatur kape Kughen ye nimri Kughen.” 2 Pol rəgkiar məknakin, kini hae pris e Ananaeas rini-pən tuk narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol mə tuksəsik nəkwən. 3 Mərig Pol rīmini-pən tukun mīmə, “Nikam. Ik yarpəkao kirik,* Kughen tukrəsik ik. ?Rhawor? Nakamkwətə eikin e mə takəkir yo ye Loa kapətawə, mərig nimini mə kirik tukrəsik yo, naknakəpir ta Loa en!”

4 Kini narmamə yamə mine kasərer ipakə tuk Pol khani-pən tukun mhamə, “!Eh! Takpəh nəgkiar-hah-yen kimi hae pris e kape Kughen.”

5 Kini Pol rīmə, “Yo minə tiksın. Yakirkun mə Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mīmə, “Takhapəh nisəgkiar-has-pənien kimi yermaru kapəmiə;” (Eks 22:28) mərig yimipəh nirkunien mə kwən a in hae pris.” 6 Kini Pol rəm əriə

† 22:21: Kirai narimnar e ye Wok 7:54-8:1. 22:25: Wok 16:37 22:29: Wok 16:38 23:2: Jon

18:22-23 * 23:3: Nəgkiarīen kape Gris ramni mə Pol rīmini-pən tuk hae pris a Ananaeas mīmə, “Ik nakəmhen kin kapier kīmnəspir-ta mərig rəmkimik hanə.” Mərig nīprai nəgkiarīen a rīmə, “Ik yarpəkao kirik.” 23:3: Mat 23:27

mirkun mə iriə tıksin Sadusi minə, kini tıksin Farisi minə, rokrən ehuə kin əriə mimə, “Yo minə tıksin. Yo Farisi kirik. Kini rimik mine ripik minə, iriə Farisi minə min. Mərig kamərip yo e ye nimir mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə, tukhamragh min.”

⁷ Pol rəgkiar məknakin, taktəkun əmə Farisi minə mine Sadusi minə ka-sotgoh kimi əriə minə. Kini narmamə kape kaonsel a kasowhai kiraru. ⁸ Meinai Sadusi minə khamə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien. Iriə mhamə agelo rirkək mine nanmin rirkək. Mərig Farisi minə kamhani mə nar misir a, irisir nəfrakisien.

⁹ Nəgkiarien kapəriə ramhaktə. Kisokrən apomh. Kini nəmhajoun kape Loa kape Moses yamə mine iriə Farisi minə, kimishekimter mhani skai mhamə, “Kimawə yakhapəh nisəmien mə kwən e rimnor nar kirik yame rapəh nəmhenien. ?Tukmə ror nanmin uə agelo kirik rimauə məkkiar kim in uə?” ¹⁰ Kini kisotgoh pik, kini mhauh əriə minə. Yermaru a kape mobael rəm rikin rimnəsik mə narmamə tuksəpik Pol, kini rini-pən tuk mobael minə kafan mə tukhavən mharəh Pol mharerig mhauə min imei mobael minə.

¹¹ Yenpig, Yesu Yermaru ritərhav-pə tuk Pol mini-pən tukun mimə, “Pol. Takpəh niginien. Nakwəni-ərhav ta Yo eikin e Jerusalem, kini ik takaməkeikei mivən apa Rom mor min məknenkin.”

Nəmə Isrel kamharai mhun mə tukshopni Pol

¹² Kəni rikwamer kin, nəmə Isrel tıksin kisəkwətə kirik mamharai mhun mə tukshopni Pol. Kini mhani kwis mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien, miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. ¹³ Narmamə yamə mine kamharai mhun nəgkiarien a, rapita foti. ¹⁴ Kini mhavən tuk jif pris minə mine nəmehuə mine kape nəmə Isrel mhani-pən tuk əriə mhamə, “Yakwənhani kwis ta mə jaksəpəh nəviginien miseriaji nipig yame jakshopni Pol iran. ¹⁵ Kimiə mine narmamə kape kaonsel minə taksher-pən nəgkiarien kimi yermaru kape mobael minə misaiyoh pən in mə tukrikir Pol muə pəh rərer min ye nimirimə. Meikuə ye yermaru a mə naksorkeikei mə taksəm əpu min Pol. Pəh kimawə jakasəmir ye swatuk maseito kin in tukramuə ye swatuk, kini yakshopni in.”

¹⁶ Mərig nukwai Pol rimnərig nəvsaoyen kin, rarar mivən imei mobael minə mini-əsah-pən tuk Pol.

¹⁷ Kini Pol rokrən kin yamehuə kape mobael kirik mini-pən tukun maməkeikei kimin mimə, “Takikir pikwarien e mivən kimi yermaru kape mobael minə. In ravəh nəgkiarien kirik mə tukrini-ərhav-pən tukun.”

¹⁸ Məkneikin yamehuə a rikir pikwarien a mivən kimi yermaru kape mobael minə. Kini mimə, “Kwən e Pol, yame raməmir ye kalabus, rimnaiyoh yo mə jakikir pikwarien e muə məm ik. Meinai in ravəh nəgkiarien kirik tukrini-pre tuk ik.”

¹⁹ Kini yermaru a kape mobael raturəm-pən kimi pikwarien a miravən iriu pisin əmə. Kini raiyoh-pən mimə, “?Nakmə takni-pə naha tuk yo?”

²⁰ In rimə, “Nəmə Isrel kwənnharai mhun ta nəgkiarien kirik mə tukianəkwamir, kisaiyoh-pre ik mə ik takikir Pol mivən ye kaonsel kapəriə. Mə tukseikuə iram mə iriə kisorkeikei mə taksəm əpu min Pol. ²¹ Mərig yakamaiyoh ik mə takpəh norien nəkwairiə, meinai iriə tıksin, rapita foti, kaserkwaig ye nikar swatuk mamhawhin mə tukshopni in. Kwənhani kwis ta mə tuksəpəh nəviginien mine ninimien miseriaji nipig yame tukshopni Pol iran. Kasərer matuk maseito kin əmə ik mə takor nəkwairiə.”

²² Kĭni yermaru kape mobael a rĭmnor kwirig kĭmi pĭkwarien a mĭni-pĕn tukun mĭmĕ, “Takpĕh nĭni-ĕrhavyen tuk narmamĕ mĕ ik nĭmĭni-pĕ nĕgkiarien a tuk yo.” Kĭni in mher-pĕn kĭn in ramvĕn.

Yermaru kape mobael rher-pĕn kĭn Pol apa Sisaria

²³ Kĭni yamehuĕ kape mobael mĭnĕ a rokrĕn kĭn yamehuĕ kafan kĭraru mĭni-pĕn tuk ĕriu mĭmĕ, “Kĭmiru takravĕn mwĕfugin nukwao kĭrik kape mobael mĭnĕ. Mobael yamĕ mĭne kaseriwĕk ĕmĕ, iriĕ fam 200; mĭne mobael kape kwenhao mĭnĕ iriĕ fam 200, mĭne mobael yamĕ mĭne kasĕkwĕtĕ ye hos, iriĕ fam seventi. Taksor apnĕpenĕ tuk nĭvĕnien apa Sisaria ye naen klok yenaiyu. ²⁴ Mĭsor apnĕpenĕ ye hos tĭksĭn kape Pol mĕ in tukramvĕn huvĕ muĕ tuk gavman a Filiks.”

²⁵ Kĭni yermaru kape mobael a rĭrai nĕkwĕkwĕ kĭrik mĭvĕhsi-pĕn kĭmi yamehuĕ mir a mĭravĕn kĭmi gavman a. Nĕkwĕkwĕ a ramni mĭmĕ,

²⁶ Filiks, yakamni “Rhuvĕ” tuk ik. Ik yamehuĕ ĕfrĕh.

Yo Klodias Lisias, yakamrai nĕkwĕkwĕ e raurĕ kĭmik.

²⁷ Kwĕn e Pol, nĕmĕ Isrel kwĕnharaptĕrĕkĭn ta, ipakĕ ĕmĕ kĭshopni in. Mĕrig yo yĭmnĕrig nĕvsaoyen kĭn mĕ in yemĕ Rom atuatur, kĭni yĭmnhavĕn kĭmawĕ kafak mobael mĭnĕ mharĕhsi-ta in tuk ĕriĕ mhavĕh mĭragh in.

²⁸ Yakmĭmĕ jakĕm-ru mĕ rhawor e kamhani hah in. Kĭni yo yĭmĭkĭr mĭvĕn ye kaonsel kapĕriĕ. ²⁹ Mĕm mĕ in rĭmĭpĕh norien nar hah kĭrik yame to rĭmhĕ tukun, uĕ yame tukvĕhsi-pĕn in tukun ye kalabus. Kasĕgkiar-ĕgkiar ĕmĕ tuk narĕyen kapĕriĕ. ³⁰ Mĕrig kwasig ikĭn, yĭmnĕrig nĕvsaoyen kĭn mĕ nĕmĕ Isrel kamharai mhun mĕ tukshopni in, mĕkneikĭn, yĭmher-pre kĭn kĭmik. Kĭni mĭni-pĕn tuk tĭkmĭr mĭnĕ kafan mĕ tukhauĕ mhani kapĕriĕ nĕrigien tuk ik.

In ĕmĕ e nĕgkiarien kafak.

³¹ Mĕkneikĭn, mobael mĭnĕ kasor nĕkwai yermaru kape mobael. Yenpĭg, khakĭr Pol mhavĕn mĭseriaji yerkwanu kĭrik kamni kĭmĕ Antipatris. ³² Kĕni rĭkwamer kĭn, mobael mĭnĕ yamĕ mĭne kisaiyu ye hos iriĕ pĭsĭn ĕmĕ khakĭr in mhavĕn. Mĕrig mobael mĭnĕ tĭksĭn kharerig mamhavĕn imĕriĕ ikĭn.

³³ Kĭni iriĕ a khakĭr in mhavĕn apa Sisaria, kĭni mhavĕhsi-pĕn nĕkwĕkwĕ a kĭmi gavman a Filiks, kĭni mĭsĕrĕhu-pĕn Pol ye kwermĭn. ³⁴ Gavman a rĕvheikĭn nĕkwĕkwĕ a maiyoh-pĕn Pol mĭmĕ, “?Ik yemĕ hiĕ?” Nĭpĭg rĕrig mĕ Pol rĭmatĕrhav a Silisia, ³⁵ rĭni-pĕn mĭmĕ, “Pĕh khawhin tĭkmĭr mĭnĕ kafam tukhauĕ eikĭn e, kĭni en, jakĕrig kafam, mĕkĭr.” Kĭni mĭni-pĕn tuk kafan mobael mĭnĕ mĕ tukhavĕhsi-pĕn Pol ye nĭmĕ kape gavman kamni kĭmĕ, “Nĭmĕ ehĕ kape King Herod.” Mharaptĕrĕkĭn in apaikĭn.

24

Pol rĭmnĕrer ye nĭmri Filiks

¹ Nĭpĭg kĭrkĭrĭp ruĕ mĭvĕn, kĭni hae pris a, Ananias, rĕsok prah iriĕ namehuĕ mĭnĕ tĭksĭn kape nĕmĕ Isrel, mĭne loea kĭrik nhagin e Tetalas, khauĕ Sisaria. Khauĕ, mhatĕrhav-pĕ, mĭsĕrer ye nĭmri gavman a Filiks. Kĭni mamhani hah norien kape Pol. ² Mĭsokrĕn kĭn Pol rĭvĕn imĕ, kĭni kwĕn ai Tetalas ramni hah pĕn Pol kĭmi Filiks, mamni mĭmĕ, “Filiks, ik yamehuĕ ĕfrĕh. Ik nakamkĭr tanĕ kapĕtawĕ ye nĭrkunien huvĕ kafam, ror pĕn kĭtawĕ kisarĕ ye nĕmĕrinuyen ror tu. Ik nakamĕrĕhu atuatur nĭmraghien eikĭn e. ³ Nĭpĭg fam, narmamĕ m-fam rĭkĭriĕ ramagien tuk ik, masĕgnĕgin ik. ⁴ Yakpĕh norkeikeiyen mĕ jakoriah pĭk ik, jakĕgkiar kĕskĕh ĕmĕ, nakĕtĕrig kĭn. ⁵ Kĭmawĕ yakwĕsĕm ta mĕ kwĕn a

Pol in yemə has kirik. In nuknei norien has ripsaah. Ramarkurao ye tanə minə, mamor nəmə Isrel minə kasotgoh kimi əriə minə. In yamehuə kirik kape nəhuakien eikuə e kape yemə Nasaret ai Yesu. ⁶ In mamarkut mə tukror Nimə Ehuə kape Kughen rəmkimik ye nimir Kughen. Məkneikin, kimawə yakharaptərək. ⁷ Mərig yamehuə kape mobael minə e Lusias, rimivəhsita ye kwermimawə. Mher-pə kin nəgkiarien kimi tikmir minə kafan mə tukhauə masəm ik.* ⁸ Kini tukmə nakaiyoh-pən Pol kin norien kafan, takəm mə nəgkiarien kapəmawə rəfrakis.”

⁹ Məkneikin nəmə Isrel kamharpin nəgkiarien a, mamhani mhamə, “Nəgkiarien a in nəfrakisien.”

¹⁰ Kini ai, gavman a rəwhan kapən kapə kin Pol mə tukrəgkiar. Kini Pol rimə, “Yemehua. Yakirkun huvə mə newk ripsaah ruauə muavən ta, nakaməkir nəmə eikin e. Ror pən, rikik ragien pik tuk nini-preyen norien kafak. ¹¹ Rimar əmə tuk ik tuk nəmien mə nipig twelef e ruauə muavən ta, yimnhaktə fiak mivən Jerusalem mə jakəhuak. ¹² Nəmə Isrel a khapəh nisəmien mə yakamotgoh kimawə narmamə tiksın ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Mhapəh nisəmien mə yo yakaməvi niehmaa kape narmamə ye nəkwai nim kape nofuginien minə kape nəmə Isrel mine yerkwanu minə. ¹³ Kini khapəh nishajoun-atuatukien kimik mə nəgkiarien yame kamni irak ai taktəkun in nəfrakisien, meinai in neikwəyen. ¹⁴ Mərig yo yakamni-pre tuk ik mə, yakikwasig kin Swatuk kape Yesu, yame nəmə Isrel kamhani mə in nəhuakien eikuə, mərig yakaməhuak əfrah kimi Kughen kape kaha minə kapəmawə. Kini yakamni nəfrakisien min ye Loa kape Moses mine profet minə fam min. ¹⁵ Kini yakaməruə-pən nərigien kafak kimi Kughen rəmhen kin yame nəmə eikin e rikiriə raməsik, mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə-ta, tukhamragh min - iriə yamə mine kisatuatuk mine yamə mine khapəh nisatuatukien. ¹⁶ Ror pən, nipig m-fam yakamarkut tuk norien narimnar yame ratuatuk ye nimir Kughen mine narmamə.

¹⁷ “Newk ripsaah ruauə muavən ta, yakuauə e Jerusalem, mivəh mane mə jakvəhsi-pən kimi yavən has minə, mivəh min nimir nar miragh minə kape sakrefaes. ¹⁸ Nəmə Isrel e kimnhauə misəm yo yakaməmir hanə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamor sakrefaes tuk nəspirien. Narmamə khapəh nhapsaahyen kimawə miriə; notgohyen rirkək. ¹⁹ Ye nipig a, nəmə Isrel tiksın yame kimnhatərhav Tarki masəmir ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. Kini tukmə kimə tukni hah yo, iriə atuatuk əmə tukasəkeikei mhauə mhani-pre nəgkiarien irak tuk ik. ²⁰ Uə rhuvə mə narmamə minə e tukhani-ərhav-pre naha nhagin rahas yame kimisəm irak ye nipig yame yimnərer ye nimir kaonsel. ²¹ Nəgkiarien kirik rirkək irak, nar kirikianə əmə: Yimnərer yerkiririə mokrapomh mimə, ‘Kamərip yo ye nimir mirh meinai yakamni nəfrakisien mə Kughen tukror narmamə yamə mine kwənhamhə ta, tukhamragh min.’ ”

²² Kini gavman a Filiks, in ruirkun huvə Swatuk kape Yesu, marar mətapig kin nəkwətəyen mimə, “Tukmə yermaru kape mobael a Lisias ruə, kini en, yo jakəkir.” ²³ Kini marar mini-pən tuk yamehuə kape mobael yame ramarha tuk Pol mimə, “Takaməm Pol, mərig takəta ye in minə tiksın pəh khauə mhavəhsi-pən narimnar yame raməkwwakwə kin.”

²⁴ Nipig tiksın ruə mivən, Filiks rikir piraovin kafan, Drusila, mirauə. Pian a in pian Isrel. Kini Filiks rini-pən tuk əriə mə tukharəh Pol mhauə. Pol raməvsao kin nhatətəyen ye Yesu Kristo, in ramətərig kin. ²⁵ Kini Pol

24:5: Wok 17:6   **24:6:** Wok 21:28-30   * **24:7:** Keinein mə Luk rimirai v. 7 uə yarmə rimirai, meinai ves 7 rirkək ye kopi akwas tiksın kape Niutesteman.   **24:15:** Jon 5:28-29   **24:18:** Wok 21:17-28   **24:21:** Wok 23:6   **24:22:** Wok 23:26

raməvhag kin narəyen yame ratuatuk, mine norien kape yermamə ramar-maru ye nərigien kafan mine norien kafan, mine nipiɡ yame Kughen tukrəkir narmamə iran. Filiks rəriɡ, miɡin pik, kini mimə, “!Nəmhen! Tərhav. Tukmə yakorkeikei, jakokrən min kin ik.” ²⁶ Rigin pawk kin nəɡkiarien kape Pol, məriɡ riɡin raməsik mə Pol tukrivəhsi-pən mane kirik kimin, pəh tukririsin in, ror pən, rokrən kin Pol nipiɡ ripsaah. Ruə, mawəɡkiar iriu min.

²⁷ Newk kiraru ruə mivən, Filiks reiwaiyu ye gavman, kini yermamə kirik nhagin e Posias Festas rhaktə mivəh tamhekin. Məriɡ nipiɡ Filiks rəta ye gavman, in riphəh Pol raməmır ye kalabus meinai rorkeikei mə tukror nəmə Isrel rikiriə ragien tukun.

25

Pol rimini-pən tuk Festas mə tukrərer ye nimri Sisa

¹ Festas rimivəh tamhek Filiks, kini nipiɡ kisisar ruə mivən, kini Festas ritərhav Sisaria mivən Jerusalem. ² Ikin a, jif pris minə mine namehuə minə kape nəmə Isrel khauə mamhani-hah-pən Pol kimi Festas, ³ misaiyoh-pən in mə tukrasitu irəriə mher-pə kin Pol apa Jerusalem. Iriə kimnharai mhun ta nəɡkiarien kirik mə tukasəmır ye swatuk maseito kin Pol ruə ye swatuk, kini kishopni. ⁴ Məriɡ Festas rimə, “Pol raməmır ye kalabus apa Sisaria. Kini pəh nien mə tuku, yakrerig mivən apaikin. ⁵ Hapəh kapəmiə namehuə minə khakwasig kin yo. Tukmə kwən a rimnor nar hah əfrakis kirik, pəh iriə tukhani-pə nəɡkiarien iran tuk yo apaikin.”

⁶ Kini Festas rarə apaikin mipəh napitayen nipiɡ eit uə ten, marar, muə Sisaria. Kəni rikwamer kin, rivən mamkwətə apa ye nəkwai nimə kape kot. Mini-pən tuk əriə mə tukhakir Pol mhauə imə. ⁷ Nəmə Isrel yamə mine kimnhatərhav Jerusalem kasəmır min, misərer rao rao kin Pol. Mamhani-hah pik in. Məriɡ khapəh nishajoun-atuatukien mə nəɡkiarien yame kimnhani iran in nəfrakisien, meinai in neikwəyen.

⁸ Kini Pol rini kafan norien mimə, “Yakpəh nakapirien loa kirik kape nəmə Isrel; uə kape yermaru kapətawə Sisa, kini mipəh noriahyen Nimə Ehuə kape Kughen.”

⁹ Məriɡ Festas rorkeikei mə nəmə Isrel tuksorkeikei in, kini raiyoh-pən Pol mimə, “?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətəriɡ kin əriə kisəvsao kin norien kafam apaikin, kini yakəkir əmhen uə?”

¹⁰ Məriɡ Pol rimə, “Yakamərer ye kot kape nəmə Rom ai taktəkun. Ratuatuk mə kot e in e tukrəkir yo. Ik nakwirikun-ta mə yo yakpəh nor-has-pəniən kimi nəmə Isrel. ¹¹ Tukmə kasəm mə yimnkakapir loa kirik ratuatuk mə to yakmhə tukun, nəmhen, pəh yakmhə tukun. Məriɡ tukmə nəɡkiarien yame nəmə Isrel kamhani irak ror neikuəyen kin, rapəh natuatukien mə yermamə kirik tukrivəhsi-pən yo ye kwermiriə. Pəh yo yakərer ye nimri Sisa, yermaru kape nəmə Rom.”

¹² Kini Festas rarar məɡkiar kəskəh kimi namehuə tiksın kape kot. Kwasig ikin, rini-pən tuk Pol mimə, “Nakmə takvən mərer ye nimri Sisa, nəmhen. ! Nakirikun nivəniən məm Sisa!”

Festas raiyoh King Agripa mə tukshawor ye Pol

¹³ Nipiɡ tiksın ruə mivən, King Agripa mine kafan kakə Benis, iriu kirauə Sisaria mə tukwəm Festas, mirəni vi vi in. ¹⁴ Misarə nipiɡ tiksın, kini Festas raməvsao kimi king kin nəɡkiarien yame kimnhani ye Pol. Mamni mimə, “Kwən kirik e ramarə eikin e, yame yamehuə a Filiks rimnəpəh in

raməmīr ye kalabus. ¹⁵ Kini nīpīg yakvən apa Jerusalem, jif pris mīnə, mīne namehuə kape nəmə Isrel kīmnhani-hah-pə in kīmi yo. Mīsaiyoh yo mə jakni-ərhav narpīnien kafan. ¹⁶ Mərig yo yakamni-pən tuk əriə mīmə, ‘Pəh nien mə norien en kapəmawə nəmə Rom mə kīmawə jakseighan-pən apnapīg əmə kīn yermamə ye kwermi tikmīr kafan mīnə. Pəh kwən a tukrərer kupən irəriə, mīni atuaturuk nəgkiarien yame kamhani iran.’ ¹⁷ Kwasīg ikīn, iriə khauə mhatərhav-pə eikīn e, yakpəh nīwhinien, mətərig kīn nəgkiarien yame kamhani iran. Kəni rīkwamīr əmə kīn, yīmnhitə ye kot, mīni mīmə tukhakīr Pol mhauə. ¹⁸ Məkneikīn, tikmīr kafan mīnə kīshekīmter, kīni rīkīk raməsīk mə iriə tukhani mhamə in ramor norien hah kīrik. Mərig, nīkam. Khapəh nhaniyen. ¹⁹ Iriə kīmisəgkiar-əgkiar əmə ye nəhuakien kapəriə, mīne yermamə kīrik yame ruahmə ta, nhagin e Yesu. Pol rīmə yermamə ai in rīmamragh mīn. ²⁰ Yakeinein mə jakhawor məkīr narīmnar mīnə a. Ror pən, yīmnaiyoh-pən Pol mīmə, ‘?Tukmə rhawor, nakvən apa Jerusalem, pəh yakətərig kīn əriə kīsəvsao kīn norien kafam apaikīn, kīni yakəkīr əmhen uə?’ ²¹ Mərig Pol raiyoh-pə yo mə jakher-pən kīn in rīvən apa Rom kīmi Sisa, pəh in tukrəkīr. Ror pən yīmīpəh Pol raməmīr ye kalabus meriaji yakvəh nīpīg tuk nher-pənien kīn kīmi Sisa.”

²² Kini King Agripa rīni-pən tuk Festas mīmə, “Yo mīn yakorkeikei mə jakərig nəgkiarien kape kwən a.”

Kini Festas rīmə, “Nəmhen. Tikianakwamer, nakətərig kīn in.”

Pol rīmnrer ye nīmri King Agripa

²³ Kəni rīkwamer kīn, Agripa mīne Benis kīrauə ye kwənmhan yame kasor kot ikīn. Kini namehuə yamə mīne kasarmaru ye mobael mīnə, mīne namehuə mīnə khapsaah kape yerkwānu a kīmnhakwasīg kīn, masor norien ehūə mīnə kape nīsaiyen Agripa mīne Benis. Kini Festas rīmə tukhakīr Pol mhauə imə. ²⁴ Kini mīmə, “King Agripa, mīne kīmiə fam yamə mīne naksəkwtə eikīn e. Nakasəm kwən e yame nəmə Isrel eikīn e mīne nəmə Isrel apa Jerusalem mīn kamhani-hah-pə pīk in tuk yo, mīsokrən mhamə, ‘Rīpəh natuatukien mə kwən e tukramragh.’ ²⁵ Mərig yakpəh nəmien nar kīrik yame in rīmnr mə in tukraməkeikei mīmħə tukun. Mərig in raiyoh-pə yo mə tukrīvən apa Rom mərer ye nīmri Sisa, kīni yīmneighan kīn mə jakher-pən kīn apa Rom. ²⁶ Mərig nəgkiarien iran rīrkək mə to yakni-pən tuk Sisa. Ror pən, King Agripa, yakamərip in ye nīmrim, mīne ye nīmri narmamə mīnə e, mə taksəm apu norien kafan, mə tukasəm nəgkiarien kīrik yame jakwəhsī-pən kīmi Sisa. ²⁷ Yakamərig mə tukmə kīraptərakīn yermamə kīrik, mərig kīpəh nīni-atuatukien nəgkiarien iran, rīpəh natuatukien mə tuksher-pən kīn in kīmi Sisa.”

26

Pol raməgkiar ye nīmri yermaru a King Agripa

¹ Kini Agripa rīni-pən tuk Pol mīmə, “Taktəkun ai, nakīrkun nīniyen nīkar nəgkiarien yame kamni iram.”

Kini Pol rīni-əhu əriə mə tukhapim, mamni-ərhav nīkar nəgkiarien mīmə, ² “King Agripa. Rīkīk ragien pīk mə yakamərer ye nīmrim ai taktəkun, mə jakni atuaturuk nəgkiarien yame kamhani irak, ³ meinai ik nakīrkun huvə narəyen kapəmawə nəmə Isrel mīne narīmnar yame kamotgoh tukun. Ror pən, yakmə jakaiyoh mə nərigien kafam tukrapomh tuk nərigien nəgkiarien kafak.

⁴ “Nəmə Isrel kharkun huvə norien kafak, ririkakun ye nipig yimnarkəskəh hanə, mamarə kimawə narimnə imak ikin, muə meriaji-pə nipig yimnamarə Jerusalem. ⁵ Kwənharkun ta yo tu, kini tukmə rikiriə ragien, kharkun nhani-ərhavyen mhamə yo Farisi kirik, ririkakun ye nəkəskəhyen kafak muə meriaji-pə ai taktəkun. Kimawə Farisi minə, yaksəri-pən huvə loa kape nəhuakien kapəməwə, rapita narmamə minə tiksın. ⁶ Kini taktəkun ai yakamərer ye nimir mirh meinai yo yakaməəhu nərigien kafak ye nəgkiarien yame Kughen rimnor kupən kimi kaha minə kapəməwə. ⁷ Yenpig mine yeraan, kwənərus twelef kapəməwə minə kasəhuak kimi Kughen miseito kin nəgkiarien a kape Kughen tukritərhav-pə. King Agripa, meinai yakaməəhu məkneikin nərigien kafak, nəmə Isrel a kamhani hah yo. ⁸ ! Kimiə! ?Rhawor rəutən pik tuk əmiə tuk niniyen nəfrakisien mə Kughen rirkun norien yermamə yame rimamə rimragh min? ⁹ Apa kupən, yo min yimnəm mə ratuatuk tuk norien narimnar mətapig kin nhag yemə Nasaret a Yesu. ¹⁰ In e norien kafak yame yimnor apa Jerusalem. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən məhi-pən narmamə khapsaah kape Kughen khavən ye kalabus. Kini nipig kisəkir əriə mə tukhamə, yo min yakamni mə tukuh əriə. ¹¹ Nipig rehuə yimnarkurao ye niməhuak minə kape nəmə Isrel mivəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak minə, mamarkut mə jakarar ye nərigien kapəriə, mə jakor əriə khani hah Yesu. Yimnaməməkin pik əriə, mivən min apa yerkwanu isok minə mə jakuh min əriə apaikin.”

*Pol raməvsao kin in mə rimauə mirkun Yesu Kristo
(Wok 9:1-19; 22:6-16)*

¹² Kini Pol rimə, “Mərig nipig kirik, yimavən min apa Damaskes mə jakor min norien a. Jif pris minə kwənhavəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə jakvən apaikin, mhani skai-pə min tuk yo mə jakaməkeikei mivən mor məkna. ¹³ King Agripa, ye nipig a, yerkwaiha, yimnaməriwək ye swatuk, məm nikhakien kirik ye napuə rəsia-pen yo mine kafak narmamə minə. Nikhakien a raməsia pik rapita mirh. ¹⁴ Kini kimawə m-fam yakhamir ye swatuk. Kini yakərig nəgkiarien kirik ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mimə, ‘Sol. Sol. ?Rhawor nakamor rahas pə məkneikin kimi Yo? Norien a ramoriah əmə ik. Ik nakəmhen kin kau yame tukmə khai kin nai esrə, kini ruh nai a rirerig-pən, mhai atuk əmə min in.’

¹⁵ “Kini yakaiyoh-pən in mimə, ‘Yermaru, Ik pa en?’ Kini Yesu Yermaru rimə, ‘Yo Yesu e, yame ik nakamor aha pə kimi Yo. ¹⁶ Mərig takhekinter mərer. Yakaurə tuk ik məkneikin mə jakvəh-si haktə ik mə ik takuə yor atuə kin kafak. Takaməkeikei mivən mini-ərhav nar e nimməm ai taktəkun kimi narmamə, mine narimnar yame jakhajoun ik kin. ¹⁷ Yo jakvəhsi-ta ik ye kwermi nəmə Isrel, mine ye kwermi nəmə tanə pisin pisin minə. Jakher-pən kin ik takvən mini-ərhav-pən Yo tuk əriə. ¹⁸ Takaməkeikei məhitə ye nirkunien kapəriə, pəh kisarar ye nərigien kapəriə, misəta ye nəpignapien, mhauə ye nikhakien. Kini misəta ye kwermi Setan, mhauə tuk Kughen, pəh tukhani nəfrakisien irak, pəh Kughen tukrivəh-si ta narpinien kape təvhagə hah kapəriə, kasarə iriə narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə.’ ”

¹⁹ Kini Pol rirpin mimə, “King Agripa, yo yakamor narimnar yamə mine Kughen ramor kimi yo ye nəmərəhavyen a. ²⁰ Yimavən məkupən tuk nəmə Damaskes, kwasig ikin yimavən tuk nəmə Jerusalem, mine nəmə Judia, mine nəmə tanə pisin pisin minə, maməvhag kimi əriə mə tukasəkeikei misarar ye nərigien kapəriə tuk təvhagə hah, mhauə tuk Kughen. Mə narmamə tuksəm norien kapəriə, kharkun mə kwəsarar əfrakis ye nərigien kapəriə tuk

təvhagə hah. ²¹ Ror pən, nīpīg yimnaməmīr ye Nīmə Ehuə kape Kughen, nəmə Isrel kīsarar mhauə mharaptərəkīn yo, mīsarukut mə tukshopni yo. ²² Mərig Kughen ramasitu irak ye nīpīg fam meriaji-pə ai taktəkun, ror pən, yakamni-ərhav Yesu ye nīmri narmamə kīmi namehuə mīnə mīne narmamə apnāpīg mīnə. Nəgkiarien yame yakamni in əmə mīn e profet mīnə mīne Moses kīmnhani-ərhav apa kupən mhamə tukruə. Kīmnhani mhamə, ²³ 'Kristo a tukraməkeikei mamərig rahas ye nīpran, mīvən, mīmḥə. Kīni meinai in tukrəkupən mamragh mīn ye nīmḥəyən, in tukrhajoun nīkhakien kīmi nəmə Isrel mīne nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə mīn.' ” *(Aesea 42:6; 49:6)*

²⁴ Pol raməgkiar hanə, kīni Festas rīraptərəkīn nəgkiarien kafan, marar mokrən apomh mīmə, “!Pol! !Ik nakamenoeno en! Nīmnor pīk skul en mor kapəm kapə rameno-eno.”

²⁵ Mərig Pol rīni-pən tukun mīmə, “Yamehuə kafak. Yakpəh neno-enoyen. Nəgkiarien yame mīne yakamni kīsatuatuk əmə, kīni mīsəfrakīs. ²⁶ Yakamətgah tuk nəgkiarien kīmi King Agripa, meinai yakīrkun mə in ruərəkun-ta narīmnar mīnə a. In rīmivəh fam nəgkiarien mīnə a. Pəh nien mə nar kīrik yame kīmnor kerkwaig kīn. ²⁷ King, ?ik nakamni nəfrakīsien ye nəgkiarien kape profet mīnə uə? Yakīrkun mə ik nakamni nəfrakīsien irəriə.”

²⁸ Mərig King Agripa rarar mīni-pən tuk Pol mīmə, “!Ei! ?Ik nakamarkut kīmi yo ye nīpīg kwakwə e mə takvi yo yakuə Kristin uə?”

²⁹ Mərig Pol rīni-pən tukun mīmə, “Nar apnāpīg mə nīpīg kwakwə uə nīpīg apomh, mərig yo yakaməhuak kīmi Kughen mə pəh nien mə ik pīsīn əmə, mərig kīmiə m-fam yamə mīne nakasətərig kīn nəgkiarien kafak ai taktəkun, taksor rəmhen kīn yo ye narīmnar fam. Mərig jen əmə, yakpəh norkeikeiyen mə tikarkwəji əmiə kīn jen rəmhen kīn yame kīmnor irak.”

³⁰ Pol rəgkiar fam, kīni King Agripa mīne Festas mīne Benis mīne narmamə yamə mīne kasəkwətə iriə miriə, kīsarar, ³¹ mhatərhav mhani tuk əriə mīnə mhamə, “Kwən a rīpəh norien nar has kīrik mə to rīmḥə tukun, uə tukvəhsi-pən in ye kalabus tukun.”

³² Kīni King Agripa rīni-pən tuk Festas mīmə, “Rīpi mə kwən a rīpipəh nīpīni-yen mə tukrərer ye nīmri Sisa, kīpīharīsīn in ai taktəkun.”

27

Pol rītərhav Sisaria, mīvən Rom

¹ Kīni kīmīni ta mə jakhavən apa Rom,* kīmīkir Pol mīne narmamə tīksīn mīn yamə mīne kwərapտərəkīn-ta əriə, kīvəhsi-pən əriə ye kwermi yamehuə kape mobael mīnə kīrik, nhagin e Julias. Kafan e mobael mīnə kamni kīmə, “Mobael kape Sisa.” ² Rao kīrik rīmatərhav apa Adramitiam, muə, mamor apnəpenə mə tukrīvən mīvhiak apa yerkwānu mīnə Tarki ipakə tuk nīkar-kar tahik. Kīni yīmnhavən ye rao a mhavirə. Kīni yemə Masedonia kīrik rīmīkwasīg kīn əmawə. Nhagin e Aristakas. Iman apa Tesalonaeka.

³ Kəni rīkwamer kīn, yīmnhavhiak mīn apa Saedon. Kīni Julias a, rīmnor huvə pən kīmi Pol, kīni meighaan kīn mə tukrīvhiak məm in mīnə tīksīn apaikīn, mə iriə tuksasitu iran. ⁴ Kīni ai yīmīsarar, mhatərhav mīn mhavirə. Yīmnharəhpīkīn nīmətāg, kīni mhakurao-pən ye tanə a Saepiras, mhavən ye tahik yame rəmərīnu. ⁵ Yīmnhakurao-pən iruə ye tanə mir a Silisia mīne Pamfilia, kīni mhavhiak apa yerkwānu a Maera ye provins a Lisia. ⁶ Ikin aikīn a, yamehuə kape mobael mīnə rīmnam rao kīrik yame rīmatərhav apa

26:23: Luk 24:44-47; 1 Kor 15:20
Wok 19:29

*

27:1: Rom in yerkwānu ehūə kīrik apa tanə a Itali.

27:2:

yerkwanu a Aleksandria, mamvən apa Rom†. Kini rīvəhsi-pən əmawə ye rao a. ⁷ Kini yakhavirə mīn, məriḡ nīpig fam rao a ramaiyu mar, nīpig rehuə ramarkut pik tuk nīvhiakien ipakə tuk yerkwanu a Nidas. Aikin a, nīmətag rehuə pik, mamətapig kin əmawə, yimiseinein nhavhiakien. Aikin, yimisasar, misaiyu mhavən ye tanə a Krit. Misaiyu, mhakurao ye kwənmhaan a Salmone, misaiyu pirə ye nīkarin pən. ⁸ Yimvsaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik; yimisarkut pik, məriḡ yakhavhiak ikin kīrik kamni kimə “Ikin rəmərīnu ikin,” yame ipakə tuk yerkwanu a Lasea.

⁹ Kimawə yimisoriah nīpig rīpsaah, kini nīpig kape tahik raməsəso iran ruauə ipakə.‡ Kini Pol ramor kwirig kimi narmamə mīnə mīmə, ¹⁰ “Yo mīnə tīksin. Yakəm yakirkun mə tukmə kitawə khavirə pik, nīmətag ehuə ravən, rao tukrəməteih, rao mīne narmamə mīne narimnar tuksəmnim.” ¹¹ Məriḡ yamehuə kape mobael mīnə rīpəh nətəriḡ-pikien kin Pol, mamətəriḡ əmə kin kapten kape rao mīne yermamə e kafan a rao. ¹² Kini nīkar-kar tahik a, rahas tuk nīvhiakien aikin ye nīpig kape nīmətag. Ror pən, iriə khapsaah khamə kimawə jakhavirə mamhavən misarkut tuk nīvhiakien apa tanə a Krit. Kwənmhan kīrik aikin rəmərīnu ikin, kamni kimə Finiks. Nəpag nīmri tanə a ramor nəkwān kīraru ye tahik rīmivhiak ikin: Kīrik rīvaag-pən ye nīkarin pihiu ikin; kīrik rīvaag-pən ye nīkarin prah ikin.

Nīmətag ehuə ruh əriə

¹³ Kini nīmətag kīrik rīsi-pihiu mamavən, rīpəh nehuə-pikien. Kini kisəm, khamə tuksəri-pən nəriḡien kapəriə, mhavi haktə angka, mhavirə misaiyu ipakə tuk nīkar-kar tahik apa Krit. ¹⁴ Kini rīpəh norien tu, nīmətag ehuə kīrik ravən. Nīmətag a kamni kimə, “Notis.” Nīmətag a rīsi-fiak ¹⁵ mīrəh əmawə, kini muh rao. Kini rao reinein naiyuyen mīrəhpikin nīmətag. Yaksəpəh, misəta ye nīmətag rīrəh əmawə mīvən. ¹⁶ Kini yimnhakurao ye kwaji tanə a kamni kimə Kaoda, ye nīkarin pihiu. Aikin a yimiserkwaig kəskəh, misarkut pik tuk nhavi-tərəkīnien kwaji bot kape rao ehuə a, ¹⁷ məriḡ narmamə kape rao mīnə kisarkut pik, mharəh-si haktə kwaji bot a ye nəkwai rao ehuə, mharəh nərəus, miseiwaiyu-pən ye nəkwai rao ehuə a apa ye tanə, mharkwəji kwaji bot. Mhagin pik, meinai iruə ye tanə a Sirtis, tahik rīpəh nəmnmien. Khamə ta-mə rao tukrīrəhpikin nīpakir. Ror pən, kharəhsi-əhu sel kape rao, mhapəh nīmətag ramrəh əmə rao mamvən. ¹⁸ Kəni rīkwamer kin, nīmətag rīmoh pik əmawə, yimīsarakikin-pən narimnar yamə mīne rao rampik ye nəkwai tahik. ¹⁹ Kəni rīkwamer mīn kin, kimīsarakikin narimnar kape rao rəmhen kin nərəus mīnə ye nəkwai tahik. ²⁰ Kini nīmətag a rīmnamavən nīpig rīpsaah, mīpəh norien infamien. Yimnhapəh nisəmien mīrh. Mīne yenaiyu mīnə, yimnhapəh nisəmien kəmhou mīnə. Kini kimawə yaksəriḡ yakhamə to yakhapəh nhamraghien.

²¹ Ye nīpig a, kimawə fam yimnhapəh nisəviginien nīpig rīpsaah, kini Pol rīmnrer ye nīmrimawə mīmə, “Yo mīnə tīksin. To nakpisəriḡ nəḡkiarien kafak misəkupən, kini mīpihapəh nisəpəhyen tanə a Krit, to kīpihapəh nisarəyen ye nahasien e. Narimnar ye nəkwai rao to rīpiamswin huvə əmə. ²² Məriḡ taktəkun ai yakamni-pre tuk əmiə mīmə rikimiə tukrihuvə əmə. To kitawə kīrik rīpəh nīmḡyen. Rao əmə e tukrahas. ²³ Səm-ru. Yenaiyu e, kafak Kughen, yame yakaməhuak kīmin, rīmnhher-pə kin agelo kīrik kafan rīmauə

† 27:6: Nəḡkiarien kape Girs ramni mə rao a ramvən apa ye provins Itali. Rom in yerkwanu kīrik ye provins Itali. ‡ 27:9: Nəḡkiarien kape Gris ramni mə, “Yakvəsapita nīpig kape nəviginien ehuə e kamni kimə, ‘Yom Kipir.’” (Nīpran rīmə, “Nīpig kape nīvīyen nīta, pəh Kughen tukrīvəhsita narpinien kape təvhagə hah.”) Kīraptərəkīn nəviginien ehuə a ye makuə e Oktoba. Kwasig ikin ye nəviginien a, nīpig kape nīmətag.

məm yo ²⁴ mamni-pə tuk yo mīmə, ‘Pol, takpəh niginien. Takaməkeikei mivən mərəer ye nimir Sisa. Kughen, rikin ragien mə tukrivəh miragh narmamə fam yamə minə kasarə kimiə miriə ye nəkwai rao, meinai In rhuvə pik.’ ”

²⁵ Kini Pol rimə, “Yo minə tiksın, takhapəh nhaginien. Yo yakamni nəfrakisien ye Kughen mīmə, narimnar yamə mine agelo a rimini tukror nəfrakisien kin. ²⁶ Mərig kupən ikin, nimətag tukraməkeikei mirəh rao kapətawə mivhiak ye tanə kirik, məwhan-pən ye nıkar-kar tahik.”

Kimnhavhiak ye tanə kirik

²⁷ Yimisarə ye nahasion a miseriaji nıpig fotin, nimətag ramrəh rao ye tahik a kamni kimə “Mediterenian.” § Kini yenpig əru, narmamə kape rao minə khamə ta-mə rao ravhiak ipakə tuk nıkar-kar tahik. ²⁸ Kimnharuk-pən nar kirik yame rıpan ye nəəus misarkwəhu kin ye nəkwai tahik mə tuksəm-ru mə rəmnim uə rətəpeikə. Kini misəm mə rəmnim rəmhen kin toti seven meta. Misaiyu kəskəh, misəm mə rəmnim rəmhen kin twenti eit meta. ²⁹ Kini kimnhagin pik, mhamə rao a tukrirəhpikin kapier. Kini kharəh angka iriə kuas, misarkwəhu kin apa ye kwasig ye rao. Kini masəhuak kimi kapəriə kughen minə mə tukriraan aihuua əmə. ³⁰ Kini narmamə kape rao minə kisarkut mə tuksap ta kin rao ehua a. Knimnhavi kwaji bot reiwaiyu, maseikuə mhamə tukhavən əmə misarkwəhu kin angka tiksın apa kupən ye rao ehua. ³¹ Mərig Pol rini-pən tuk yamehuə kape mobael minə mine mobael kafan minə mīmə, “Tukmə narmamə minə a khapəh nisəmırien ye nəkwai rao ehua e, Kughen tukripəh nivəh-miraghien ətawə.” ³² Ror pən, mobael minə kimnhavən misərəru nəəus ye kwaji bot a, rimavən mirkək.

³³ İpakə əmə riraan, kini Pol raməkeikei kimi əriə mīmə tukasəkeikei misəvigin. Mamni mīmə, “Nıpig fotin ruauə ta muavən, kimiə nakamhagin pik, misatuakəm, masəpəh nəviginien. ³⁴ Ror pən yakaməkeikei kimi əmiə m-fam mə taktəkun ai takasəkeikei misəvigin. Meinai in a nımraghien kapəmiə. !Səvigin! To kimiə kirik rıpəh nımhəyen.” ³⁵ Pol rımnəgkiar ta, kini mirəh nıpar bred ye nımririə, mini vi vi Kughen tukun. Makapir, mən. ³⁶ Kini nərigien kapəriə rhuvə min, khavən misəvigin. ³⁷ Kimawə m-fam tu hundred seventi sikis ye nəkwai rao a. ³⁸ Kimiəsəvigin rəmhen, kini mhavən, mhəpik ye rhav bag flaoa* yamə minə e kamhaswin ye nəkwai rao, misarak-ərhav kin ye nəkwai tahik, mhamə rao tukrəruvəruvə min.

Rao rınahas

³⁹ Kini ruəraan, narmamə kape rao minə kisəm mə yakwənhavhiak ye tanə kirik. Mərig kiseinein mə hiə. Kini kisəm nıkar-kar tahik kirik, nıpakir in əmə in əmə. Kini kisərig mhamə to kharəh rao mhavən mhavhiak aikin. ⁴⁰ Kini khavən misərəru nəəus ye angka minə a kisəmnim. Kini mharisin ta nəəus yamə mine kimnərkis ətərkın niveiyə ehua kin. Kini mhavi haktə sel apa kupən, mə nimətag tukrirəh rao mivən mivhiak. ⁴¹ Mərig in aikin a, tahik rıpəh nəmnimien ikin, kini kupən ye rao rımirəhpikin nıpakir, meinein nıkiu-kiuyen. Peao-peao ramuh kwasig ye rao, moteih-oteih.

⁴² Kini mobael minə khapəh nisorkeikeiyen mə narmamə yamə mine kimipik-pən əriə ye kalabus tukseiai misap, kini masərəer matuk mə tukshopni-hopni əriə. ⁴³ Mərig yamehuə kape mobael minə rorkeikei mə tukrivəh miragh Pol, kini mini-əhu nərigien kape mobael minə. Kini mini-pən tuk narmamə yamə mine kharkun neaiyen mə tuksəkupən mhaviə-viə miseiai mhavhiak. ⁴⁴ Kini mini-pən tuk narmamə tiksın aikin mīmə tukharəh

27:24: Wok 23:11   27:26: Wok 28:1   § 27:27: Tahik a, nhag pisin e kimə “Adriatik.”   * 27:38: Nəgkiarien kape Gris ramni “grain,” in rəmhen kin flaoa, kon, mine wit.

nipar-par nai yamə mine tahik rimnakapir-ta ye rao, miseiai kin. Ror pən kimawə fam yimnhavhiak, misarə huvə.

28

Pol raməmīr apa Molta

¹ Yimnavhiak, misarə huvə, misərig mə tanə a kamni kimə Molta. ² Kini narmamə aikin a kimisor rhuvə-pə pik kimi əmawə. Nəhig ramip hanə, nokieyen rehuə, mərig iriə kimisher nap kirik mə jaksərkəp kin, misarha huvə tuk əmawə. ³ Mərig Pol rərao-pən mampik nai misia mamərakə-pən kin ye nap, mərig snek kirik yame tukmə rəs yermamə, ramhə, raməmīr yerki nai misia minə a. Nap rərag, snek ai ritərhav məs kwermi Pol. ⁴ Nəmə aikin kimisəm snek a raməker-pən ye kwermi Pol, khani-pən tuk əriə minə mhamə, “Tukmə ror yermamə kape nhopniyen yermamə. Rinapita pawk tahik əsəso, mərig kughen minə khapəh nisətayen iran mə tukramragh.” ⁵ Mərig əmə Pol rəwhan-əwhan kwermi kinini snek a rier ta mīmīr-pən apa ye nap, mīpəh noriahyen Pol. ⁶ Kini nəmə aikin khamə ta mə kwermi Pol tikrəs, uə Pol tukreiwaiyu məwhan mīmha. Khawhin ror tu, mərig kisəm mə nar kirik rīpəh norien Pol, kini kisərar ye nərigien kapəriə mhamə, “In kughen kirik.”

⁷ Yimisəmīr ipakə tuk imei yamehuə kape tanə a, nhagin e Publias. Kini yamehuə a ror rhuvə-pə kimi əmawə. Mikir əmawə mivən ye nəkwai nimə kafan. In məm vi vi əmawə nīpig kisisər. ⁸ Mərig ye nīpig a, rim yamehuə a ramhə, mamapir əmə ye kafan nikaokao. Ramokiei-okiei, mamaiyu kin nitə. Kini Pol rauru-pən ye kwənmhan kape kwən ai, mərəhu-pən kwermi iran məhuak-pən iran, mor huvə in. ⁹ Kwasig ikin, narmamə tiksīn kamhamhə ye tanə a khauə tukun, kini Pol rəhuak-pən irəriə, kisəsanin. ¹⁰ Kini iriə khavəhsi-pə narimnar rīpsaah kimi əmawə. Nīpig yimisor apnəpenə tuk nitərhavyen aikin, iriə kimnhavəhsi-pə narimnar fam yame yaksorkeikei tuk nəriwəkien kapəməwə.

Pol ritərhav Molta mivən Rom

¹¹ Kimawə yimisərə makuə kisisər ye tanə a. Kini rao kirik raməmīr aikin. Kupan, rimatərhav apa Aleksandria, muə, mamerkwaig aikin ye nīpig kape nimətag. Rao a, kamni kimə “Kwajikovə kiraru mir mir mir* kape kughen a Sus.” Kini yakhavən iran mhavirə. ¹² Yakhavhiak ye yerkwānu a kamni kimə Saerakus. Misarə apaikin nīpig kisisər. ¹³ Mhatərhav, misaiyu, mhavən, mhavhiak ye yerkwānu a kamni kimə Rejjiam. Kəni rikwamer kin, nimətag kirik risi-pihū, mīrəh rao yakhavhirə. Kəni rikwamer kin, yakhavhiak ye yerkwānu a kamni kimə Puteoli. ¹⁴ Aikin a, yaksəm nəməhuak tiksīn. Kini iriə kisaiyoh-pə əmawə mə jaksarə kimawə miriə kape nəhuakien kirikianə. Kwasig ikin, yaksəriwak, mhavən Rom. ¹⁵ Kini nəməhuak minə apa Rom kisərig nəvsaoyen kin əmawə, kini khatərhav mhauə mə tuksəm əmawə. Khauə misəriaji yerkwānu mir a Apias Maket, mine Tri Hotel. Pol rəm əriə aikin, mini vi vi Kughen tukun. Kini rikin ramərinu min. ¹⁶ Yakhavən, mhatərhav-pən Rom, gavman reighan kin Pol mə tukramarə pisin əmə ye nimə kirik; mobael kirik ramarha tukun.

Pol raməvhag kimi narmamə apa Rom

¹⁷ Nīpig kisisər ruə mivən, Pol rokrən kin namehuə kape nəmə Isrel, mə tukhauə misəkwətə. Khauə misofugin, in rini-pən tuk əriə mīmə, “Yo minə

28:2: 2 Kor 11:27   28:5: Mak 16:18   28:6: Wok 14:11   * 28:11: Kwajikovə mir a mir mir kape kughen a Seus nhagriu e Kastor mine Poliks.

tiksin. Yakpəh noriahyen ətawə kirik, mīpəh noriahyen narəyen kapətawə yame kaha minə kapətawə kimisərəhu kupən. Mərig kiraptərəkīn yo apa Jerusalem, kivəhsi-pən yo ye kwermi nəmə Rom. ¹⁸ Iriə kisəm əpu norien kafak, mhapəh nisəmien mə yimnor nar kirik yame ratuatuk mə jakmhə tukun. Mhamə natukharisin yo, ¹⁹ mərig nəmə Isrel khapəh nisorkeikeiyen. Ror məknakin, rikik ramuh mə jakaməkeikei muə mərer ye nimri Sisa, pəh in rəkir yo. Mərig yo jakpəh nini-hahyen ətawə kirik. ²⁰ Ror pən, yimnokrən kin əmiə mə takhauə misəm yo, mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə. Kimirkwəji yo kin jen meinai yakamərəhu kafak nərigien ye Kristo e yame kitawə nəmə Isrel khamə tukrivəh miragh ətawə.”

²¹ Kini iriə khani-pən tukun mhamə, “Kimawə yakhapəh nhavəhyen nəkwəkwə iran kirik, yame rimasi-pən Judia. Mine kimawə kirik rirkək yame rimatərhav Judia mivəh nəvsaoyen kin ik muə, uə yame ramni-hah ik. ²² Mərig yaksorkeikei mə jaksərig nərigien kafam. Meinai yakharkun mə ikin minə fam narmamə kamhani hah nəhuakien kafam.”

²³ Aikin, narmamə minə a iriə Pol kisərəhu nipig kirik. Ye nipig a, narmamə khapsaah khauə misəm in apa iman ikin. Yenpig-enpig meriaji yenaiyu, Pol rinməvhag kimi əriə, mamni-ərhav narmaruyen kape Kughen. In mamhoprai Loa kape Moses mine nəkwəkwə kape profet minə mə tukhani nəfrakisien ye Yesu. ²⁴ Iriə tiksin kisərig nəgkiarien kafan, mhani nəfrakisien iran. Mərig tiksin kisəpəh. ²⁵ Kini misotgoh kimi əriə minə, mhamə tuksəta ye Pol. Mərig kwasig ikin kisəta iran, Pol rini nəgkiarien infamien tuk əriə mīmə, “Nəgkiarien yame Nanmin kape Kughen rimivəhsi-pən kimi profet a Aesea mə tukriniiərhav kimi riptawə minə kupən, in ratuatuk əmə. Kughen rimini-pən tukun mīmə,

²⁶ “Yuvən mini-ərhav tuk narmamə minə a mə yo Kughen yakamni mīmə,
“To nakasarha-kin misarha-kin pawk, mərig to nakhapəh nisəmien nipran.

Kimiə to naksərig pawk, mhapəh nharkunien.

²⁷ Tuksor məknakin meinai kapəriə kapə riskai pik,

Kamhasisigin nimətirgiriə, misapir yeru.

Ror pən, to khapəh nisəmien Yo,

mhapəh nisərigien Yo

mhapəh nharkunien Yo

mhapəh nisararien ye nərigien kapəriə mə jakor huvə əriə.” ’ ’ (Aes

6:9-10)

²⁸ Kini Pol ramni mamripin mīmə, “Takasəkeikei mharkun mhamə nəgkiarien kape swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran, Kughen rimivəhsi-pən kimi narmamə pəh nien mə nəmə Isrel. ! Iriə a tuksətərig kin!” ²⁹ Pol rəgkiar fam, kini nəmə Isrel khatərhav, nərigien kapəriə rəwhai. Kini kisotgoh pik kimi əriə minə tukun.†

³⁰ Pol ramarə ye nimə a yame kamərok, kape newk kiraru. Morkeikei min narmamə yamə mine khauə misəm in. ³¹ In rətgha tuk nini-ərhavyen narmaruyen kape Kughen mine nhajounien narmamə kin Yesu Kristo Yermaru, mīpəh nipəhyen.

Rom

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Rom

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Rom

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa taon ehuə e Rom.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimini mə in rorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom, kwasig ikin ripivən apa ye kantri a Spen. Mərig kupan ikin, in tukraməkeikei mivən Jerusalem mivəhsi-pən mane tiksın yame niməhuak minə kimnhavəh-si-pən kimin kape yavən has minə. Ye niməhuak minə kape Rom, nəmə Gris khapsaah, kini nəmə Isrel khapsaah min.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Kwasig ikin Pol ramvən Rom, in rorkeikei mə iriə tuksəkupən mharkun in; kini ror pən rirai nəkwəkwə e. Nəmə Rom khapəh hanə nhavəhyen nhajounien kirik kape aposol kirik. Kini ror pən, in rorkeikei mə tukrini-ərhav swatuk atuatur kape Kughen kape nivəh-miraghien narmamə. Kini ramni mimə nəmə tanə pisin pisin minə mine nəmə Isrel iriə m-fam tukhauə kirikianə əmə ye niməhuak kape Kughen.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo slef kirik kape Yesu Kristo. Kughen rimnokrən kin yo mə yo aposol kirik, kini mirpen yo mivəhsi-haktə yo mə jakni-ərhav nəvsaoyen huvə kafan. ² Nəvsaoyen Huvə e, in rimirpen ta kimi ətawə kupan mini-pən tuk kafan profet yamə mine kimnharai Nəkwəkwə kape Kughen. ³⁻⁴ Nəvsaoyen huvə e raməgkiar ye Ji Kughen e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. In rimauə yermamə kirik ye kwənərəus kape King Deved. Kini Kughen rimnhajoun mə in Tini atuatur nipig rimivəh miragh in ye nimhəyen kafan ye nəsaninien ye wok kape Nanmin Rhakə. ⁵ Kristo rimivəhsi-pə nihuvəyen mirpen yo mə yo aposol, mə jakokrən kin nəmə kantri pisin pisin minə mə tukhasiai Kristo, mhani nəfrakisien iran, kini masor nəkwan. ⁶ Kini kimiə min, Kughen rimnokrən kin əmiə mə kimiə kape Yesu Kristo.

⁷ Kini taktakun, yakamrai nəkwəkwə e kimi əmiə fam apa Rom yamə mine Kughen rorkeikei əmiə, kini mokrən kin əmiə mə kafan minə.

Pəh Kughen Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimiə əmiə.

Pol rimnorkeikei mə tukrivən məm nəməhuak minə apa Rom

⁸ Nar yame yakmə jakəkupan mini-pre tuk əmiə, mə yakamni vi vi kafak Kughen ye Yesu Kristo tuk əmiə m-fam meinai narmamə m-fam ye tanimtanə kimisərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə. ⁹ Yakamor pik wok yerik minə-fam tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Ji Kughen. Kini Kughen rirkun mə ye nipig m-fam yakaməhuak tuk əmiə. ¹⁰ Kini yakaməhuak mə tukmə Kughen rorkeikei əfrah, In tukrəhitə ye swatuk kirik mə jakurə məm əmiə. ¹¹ Yakorkeikei pik mə jakurə məm əmiə mivəhsi-pre nihuvəyen kirik kape Nanmin kape Kughen kimi əmiə mə taksərer tim tim. ¹² Niprai nəgkiarien e

ramni mə nhatətəyən kapəmiə rirkun nasituyen irak, kini kafak nhatətəyən rirkun nasitu-min-ien irəmiə.

¹³ Piak minə mine nowinik minə, rhuvə mə takharkun mə nipiḡ ripsaah, kafak nətərigien raməsik mə jakurə mivaag-pre kin əmiə. Mərig nipiḡ m-fam narimnar tiksın kasətapig kin yo tuk nurəyən. Yakorkeikei mə kafak wok tukrikuə ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin yame rimnor kwənkwan ye nimraghien kape nəmə kantri pisin minə tiksın. ¹⁴ Nipiḡ m-fam jakaməkeikei mini-ərhav-pən nəvsaoyen huvə kimi narmamə m-fam; iriə yamə mine iriə nəmə Gris mine nəmə kantri pisin pisin minə - iriə yamə mine kharkun nar mine yamə mine kisətəwao. ¹⁵ Tuk nar ai, yakorkeikei pik mə jakni-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kimi əmiə minə en Rom.

¹⁶ Yakaməḡkiar məkneikin meinai yo yakpəh naurisien kin nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, meinai nəvsaoyen huvə in nəsaninien kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə minə fam yamə mine kishatətə iran. Rimnəkupan muə ye nəmə Isrel, kwasig ikin, mipiuə tuk nəmə kantri minə tiksın.

¹⁷ Nəvsaoyen Huvə e ramhajoun narmamə kin swatuk mimə tukhauə misatuatuk ye nimri Kughen. Swatuk e in rəhitə pə, in əmə e nhatətəyən kapətawə ye Kughen. Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimri Kughen,
tukhashatətə iran mamharpin.”

(Hab 2:4)

Kughen niemhaa ramhai tuk norien hah minə fam

¹⁸ Mərig Kughen apa ye rao ye neai ramhajoun kafan niemhaa mor narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən masor norien yame rapəh natuatukien. Iriə kasətapig kin nəfrakisien kape Kughen ye norien has minə kapəriə. ¹⁹ Narmamə m-fam kharkun mə Kughen rhawor pən iran mine meinai Kughen rimnor əpu In kimi narmamə m-fam. ²⁰ To narmamə khapəh nisəm-atuatukien Kughen kin nimririə. Mərig rimirikakun ye nipiḡ In rimnor neai mine nimoptanə mine narimnar m-fam, kini narmamə m-fam kwənharkun nisəmien narimnar fam yame In rimnor kin nimririə. Ror pən, kwənharkun nisəmien kafan nəsaninien yame ramvən naunin rikək, mharkun mə nəfrakisien mə In Kughen, kini mharkun mə Kughen In rhawor pən iran mine. Tuk nar a, yermamə kirik rikək yame rirkun niniyen mə in reinein mə Kughen rhawor pən iran mine.

²¹ Ror məkneikin meinai nar apnapig iriə kimnharkun Kughen kwənmopin, mərig kimnhapəh nhasiaiye In, mhapəh nhani-vi-vi-yen In tuk narimnar yame In ramor kimi əriə. Nərigien kapəriə rimnamətəwao. Kimnhapəh nhavəhyen nətərigien huvə kirik, rəmhen kin yame kasəmīr əmə ye nəpignapien. ²² Nar apnapig mə iriə kimnhani mhamə iriə kharkun nar, mərig iriə kimnhauə misətəwao, ²³ kini misəpəh nəhuakien kimi Kughen yame In yerpriḡ; kini to rīpəh nimhəyən; minharikakun minasəhuak kimi nanmi nar yamə mine kamhasigovin əmə narmamə yame tukasəkeikei mhamhə tuk nipiḡ kirik, mine nanmi nar yamə mine kamhasigovin min man minə mine nar miragh yamə mine kasəriwək mine yamə mine kaserko.

²⁴ Tuk nar ai, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə mə tukasəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nīprairiə. Rimnəpəh əriə kini iriə kimisor norien has ye nīprairiə yame ror naurisien. ²⁵ Kimisəpəh nəfrakisien kape Kughen mharaptərəkin neikuəyən kini misəpəh nəhuakien

1:13: Wok 19:21   **1:16:** Mak 8:38; Wok 13:46; 1 Kor 1:18-24   **1:17:** Rom 3:21-22   **1:19:** Wok 14:15-17; 17:24-28   **1:20:** Job 12:7-9; Sam 19:1   **1:21:** Efes 4:17-18   **1:22:** Jer 10:14; 1 Kor 1:20
1:23: Dut 4:15-19; Sam 106:20

kimi Kughen mhasiai masəhuak əmə kimi narimnar yame In rimnor. Mərig pəh kitawə tukhani-vi vi Kughen ye nipiḡ m-fam kape rerin. Amen.

²⁶ Narmamə kimisəpəh Kughen, In rimnəpəh əriə, meighaan kin əriə mə tuksəri-pən əmə norien has yame rikiriə rorkeikei mə tuksor ye nīprairiə yame ror əmə naurisien. Nar apnapig nīpiraovin minə, mərig iriə kimisəpəh nəri-pənien kapəriə narman minə, masapir atuk pən tuk əriə minə; kini norien e ror pisin ye yame Kughen rimnərəhu. ²⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, narman minə kimisəpəh nīpiraovin kapəriə minə, misorkeikei pik narman pisin minə. Masapir-pən atuk tuk əriə minə yame ror naurisien. Kini Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə.

²⁸ Kini nar kirik min. Iriə kimnəpəh nisorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, Kughen rimnəpəh əriə meighaan kin əriə tuk nərigien kapəriə mə tukamhavən, tukhapəh nharkunien nar kirik mə rhuvə uə rahas; meighaan kin əriə mə tuksor nar yame rīpəh nəmhenien. ²⁹ Rikiriə rukwar kin norien has pisin pisin minə fam, mine norien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kini iriə kasəptig kin nar, masarha-kin swatuk tuk noriahyen narmamə. Kini rikiriə rukwar kin norien has mine: iriə kasor jalus, iriə yhopni yermamə minə; iriə kasor narimnar yame ravi-pə niemhaa; iriə yeikuə minə; iriə kasor ahas-pən kimi narmamə; mamhani nikar narmamə; ³⁰ mamhani hah narmamə; masəməkkin Kughen; masokrən ta ye narmamə; masəḡkiar ausit; masarha-kin swatuk tuk norien təvhagə has yamə mine narmamə khapəh hanə nharkunien. Masəsik nəkwai tatə mine mamə. ³¹ Iriə, nirkunien rikək; kamhani mə tuksor nar kirik mhapəh nisorien. Norkeikeiyen kapəriə rikək. Rikiriə rīpəh nehuəyen tuk narmamə. ³² Iriə kharkun pawk nəḡkiarien atuatuk kape Kughen yame ramni mə narmamə yamə mine kasor norien has minə e tukasəkeikei mhamhə, mərig iriə kasəkeikei ye norien has minə a; kini masor norien has rapita. In e rikiriə ragien tuk narmamə minə tiksın yamə mine kasor min norien has minə a, kini masəkeikei kimi narmamə mə tukasor.

2

Kughen tukrəḡhu narpinien tuk təvhagə hah

¹ Kimiə nakamhani mhamə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien hah. Kini mərig kimiə min, nakasor norien hah; ror pən, narpinien yame kimiə nakamhani, Kughen tukraməkeikei mivəhsi-pre min kimi əmiə, kini rīpəh nəmhenien mə kimiə taksəkir norien kape narmamə. ² Kitawə kharkun mə nipiḡ Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has yamə mine yimini ta, kafan nəkirien in ratuatuk əmə. ³ Ror məkneikin mə nipiḡ kimiə taksəkir narmamə tuk nahasien kapəriə, mərig kimiə min nakasor əmə norien hah rəmhen kin əriə, kini to nakhapəh nisapien nipiḡ Kughen tukrəkir narmamə iran mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. ⁴ Rikimiə rīpəh nəsik-pikien norien kape Kughen! In ramor rhuvə pik kimi əmiə, mipəh nəməkkinien əmiə; kini kafan nətərigien in rapomh. Mərig kimiə naksor əmə nar apnapig ye nihuvəyen kafan. ?Nakharkun uə nikam mə In ramor norien huvə kimi əmiə mə taksarar ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə?

⁵ Mərig kapəmia kapə riskai, kini nakhapəh nisararien ye nətərigien kapəmiə tuk norien has minə kapəmiə. Kini tuk nar ai, nakasəvi niemhaa kape Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien ehuə kimi əmiə ye nipiḡ yame In tukrəkir narmamə iran ye norien atuatuk kape nəkirien kafan. ⁶ Kughen

tukrivəhsi-pən kimi narmamə kirikianə kirikianə raməri-pən əmə narimnar yame kimisor. ⁷ Mivəh-si-pən nimraghien rerin kimi narmamə yamə mine kasərer tim tim ye nipig mifam tuk norien nar yame ratuatuk. Narmamə minə a yame kisarkut pik tuk norien nar huvə, Kughen tukrəgnəgin əriə tukun, mivəh-si-pən nisaiyen mine nimraghien rerin kimi əriə. ⁸ Mərig In tukrivəhsi-pən kafan niemhaa mine narpinien kimi narmamə minə tiksın yamə mine kisarkut atuk əmə tuk tipriə, kini mamhaukreikin-pən nimeitairiə tuk nəfrakisien, masəri-pən norien has minə. ⁹ Narmamə m-fam yamə mine kasor norien has, iriə tuksarə ye nəmhəyen mine nipig əutən minə. Kwənərəus kape nar Isrel tuksəkupən mharəh-pikin nipig əutən minə a, kwasig ikin nəmə tanə pisin pisin minə. ¹⁰ Mərig Kughen tukrəgnəgin narmamə minə fam yamə mine kasor norien huvə, mivəh-si-pən nisaiyen mine nəmərinyen kimi əriə. Tukrəkupən mivəh-si-pən kimi kwənərəus kape nəmə Isrel, kwasig ikin, mamərəhu-pən kimi narmamə kape tanə pisin pisin minə. ¹¹ Ror məknakin meinai Kughen raməm əmhen kimi narmamə m-fam.

¹² Kughen tukror narpinien kimi nəmə kantri pisin pisin minə tuk norien has minə kapəriə, nar apnapig kimnhapəh nhavəhyen loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses. Kini Kughen tukrəkir nəmə Isrel yamə mine kamhavəh loa, mivəh-si-pən narpinien kimi əriə tuk norien has minə kapəriə. ¹³ Ror məkneikin meinai pəh nien mə narmamə yame kasərig loa yame kisatuatuk ye nimir Kughen, mərig narmamə yamə mine kasor nar yame loa ramni, iriə e, Kughen tukrini mə iriə kisatuatuk ye nimir. ¹⁴ Nəfrakisien, nəmə tanə pisin pisin minə khapəh nhavəhyen loa kape Moses. Mərig nipig kirik, kasəri-pən əmə kapəriə nətərigien masor nar yame ratuatuk, rəmhen əmə kin yame loa ramni. In e ramhajoun-pən mə loa kirik aikin yerkiəriə, kini iriə kharkun nar yame in ratuatuk, mine nar yame ripəh natuatukien, nar apnapig khapəh nhavəhyen loa kape Moses. ¹⁵ Iriə kharkun mə loa aikin kape Kughen in a raməmır yerkiəriə, meinai nipig kasor norien huvə, rikiriə raməsik mə, “Norien e rhuvə.” Kini nipig kasor norien has, rikiriə raməsik mimə, “Norien e raha.” ¹⁶ Kini nipig yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, yakamni mimə nipig kirik tukripiuə əfrakis yame Kughen tukrini mə Yesu Kristo tukrəkir narmamə mifam tuk norien kapəriə yamə mine kaməm mine nətərigien kapəriə yame ramerkwaig.

Nəmə Isrel mine loa kape Moses

¹⁷ Mərig pəh yakəgkiar kimi əmiə nəmə Isrel. Nakamhani mhamə kimiə kwənərəus kape Isrel, kini masətigə ye loa mimə in swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien əmiə, kini masəgkiar ausit mhamə kimiə əmə nakharkun Kughen, kini In rirkun pisin əmə əmiə. ¹⁸ Kini nakamhani mhamə nakwənharkun ta naha nhagin yame Kughen rorkeikei, mhamə kimiə nakharkun swatuk yame ratuatuk huvə meinai loa kape Moses ramhajoun əmiə kin. ¹⁹ Kimiə nakamhani pik mhamə nakamhakir nimir pis minə, mhamə nakasəsia-pen swatuk kape narmamə yamə mine kasəriwək ikin rəpignəp ikin. ²⁰ Kini nakhamə nakshajoun yətəwao minə mine kwajikova minə meinai kimiə e nakamhavəh loa yame nirkunien mine nəfrakisien raməmır iran. ²¹ Rhuvə əmə nakshajoun narmamə pisin pisin minə. ?Mərig rhawor e loa ripəh nhajounien əmiə? Kimiə nakshajoun mhamə narmamə tukhapəh nisəkrəhyen. ?Mərig rhawor e naksəkrəh? ²² Kimiə nakshajoun mhamə tukpəh nəkrəhyen kin piraovin. ?Mərig rhawor e naksəkrəh kin piraovin? Naksəməkin nanmi nar yame kamərai kin nai. ?Mərig rhawor e

naksəkrəh kīn narīmnar ye nimə kape nəhuakien kimi nanmi nar minə a?
²³ Naksəgkiar ausit tuk loa kape Moses. ?Mərig rhawor e naksakapir loa masoriah nhag Kughen? ²⁴ In e rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini mimə,

“!Nəmə Isrel! Nəmə kantri pisin pisin minə kamhani hah nhag Kughen tuk norien hah kapəmiə.” (Aes 52:5)

²⁵ Tukmə nakasor narīmnar fam yame loa kape Moses ramni, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə ramor nīmətien mə kimiə narmamə kape Kughen. Mərig tukmə naksakapir loa kape Moses, norien kape nivəhyen nao kimi yermamə nīpran rikək. ²⁶ Tukmə yemə kantri pisin kirik raməri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimin, mərig Kughen tukram in mə ruauə yermamə kape Kughen rəmhen kīn yame kimivəh nao kimi in. ²⁷ Nəmə kantri pisin pisin yamə mine kisəri-pən loa kape Moses, nar apnapig kipəh nivəhyen nao kimi əriə, mərig iriə tuksəkir əmiə nəmə Isrel atuatur meina nar apnapig kimiə nīmnhavəh loa kape Moses yame kimirai, kini nar apnapig kimivəh nao kimi əmiə, mərig naksakapir loa.

²⁸ Yakaməgkiar məkneikīn meina nivəhyen nao kimi yermamə, ripəh norien mə in ruauə yemə Isrel əfrakis. Nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai nivəhyen nao. ²⁹ Mərig yermamə yame ravəh Kughen yerkin, yermamə e in e in yemə Isrel əfrah. Kini nīprai sakomsaes rəmhen kīn mə Nanmin kape Kughen ruivəhsi-ta rikīn hah kape yermamə, mərig pəh nien mə loa kape Moses ravəhsi-ta rikīn hah kape yermamə. Narmamə minə e, nar apnapig narmamə tukhapəh nhavəhsi-haktəyen əriə, mərig Kughen tukrivəhsi-haktə əriə.

3

Nipig m-fam Kughen ramor kafan nəgkiarīen

¹ Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “?Tukmə nivəhyen nao kimi yermamə pəh nien mə nīprai sakomsaes əfrah, kini rhawor e nəmə Isrel kamhani mhamə nivəhyen nao kimi yermamə in nar huvə kirik? ?Nəmə Isrel kamhavəh nehuəyen kirik rapita narmamə minə tiksīn uə nīkam?” ² Kini yo jakhorpīn nəgkiarīen mimə tukmə ik yemə Isrel kirik, Kughen tukror rhuvə pre kimik ye swatur pisin pisin. Nar yame raməkupan, Kughen rīmnərəhu-pən nəgkiarīen atuatur kafan ye kwermimīə. ³ In nəfrakisien mə nəmə Isrel minə tiksīn khapəh nisorien nəgkiarīen yame iriə kamhani mhamə tuksor. Mərig norien kapəriə ripəh norien mə Kughen tukrakapir kafan nəgkiarīen. ⁴ !Nīkam! Nar apnapig narmamə m-fam ye tokrei tanə kaseikuə, mərig Kughen ripəh neikuəyen. Rəmhen əmə kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nipig Ik nakəgkiar, nəgkiarīen kafam ramhajoun mə Ik nakatuatur. Nipig narmamə tuksəkir kafam norien minə, tukhani mhamə Ik nīmnor norien has minə, mərig Ik takapita əriə.” (Sam 51:4)

Pol rərəhu atuatur nəgkiarīen ətawə tiksīn

⁵ Mərig tukmə ror yermamə kirik tukrini ye nətərigien əmə kape yermamə mimə, “Kītawə m-fam kasor norien yame ripəh natuaturien. Mərig norien has kapətawə ramhajoun-pən mə Kughen pisin əmə ramor ratuatur nipig m-fam. Kini tukmə norien has kapətawə ramor swatur mə narmamə tukhavəhsi haktə Kughen meina In pisin əmə In ratuatur, ripəh natuaturien mə In tukrivəhsi-pə narpīnien kimi ətawə tuk norien has yame kasor.” ⁶ Mərig

nīkam. Nəgkiarīen e rətəwao. To rīpīpəh natuatukien mə Kughen tukrīvəhsi-pə narpīnien kimi ətawə tuk təvhagə has, to Kughen rīpīpəh nīvəhyen swatuk tuk nīvəhsi-pənien narpīnien kimi narmamə m-fam ye tanīmtanə.

⁷ Kīni tukmə ror yermamə kīrik tukrīni mīmə, “Tukmə yakeikuə, kīni kafak norien kape neikuəyen ramor əpu mə Kughen pīsīn əmə raməfrakis, kīni narmamə tukhani vi vi In, meinai kharkun mə In pīsīn əmə ratuatuk, kīni tukmə kafak norien kape neikuəyen ramor swatuk mə narmamə tukhavəh-si haktə Kughen, rīpəh natuatukien mə Kughen tukrīvəhsi-pə narpīnien kimi yo.” ⁸ Mərig yo yakamni mə tukmə narmamə kīsəri-pən nəgkiarīen ətəwao məkneikīn, tukhani mīn mhamə, “Rhuvə əmə - pəh kīsor norien has mīnə mamharpīn mə narmamə tuksəm mə kitawə m-fam kasor təvhagə has, khavəh-si haktə Kughen meinai In pīsīn əmə in ratuatuk.” Mərig nəgkiarīen e in rahas. Narmamə tīksīn kamhani hah nhagīk maseikuə mhamə yo yakaməri-pən nəgkiarīen ətəwao mīnə məknakīn. Kughen tukrəkīr əriə mīvəhsi-pən narpīnien kimi əriə tukun.

Yermamə kīrik rīkək yame ratuatuk

⁹ ?Kīni rhawor? ?Kitawə tukhani naha e taktakun? ?Nakhamə ta mə Kughen tukror nīhuvəyen kimi nəmə Isrel rapita nəmə ye kantri pīsīn pīsīn mīnə uə? Nīkam. Yakwəni ta mə nəsanīnien kape təvhagə hah ramarmaru ye narmamə m-fam - ye nəmə Isrel mīne ye nəmə kantri pīsīn mīnə fam. ¹⁰ In e rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə, “Yermamə kīrik rīkək yame ratuatuk, kīrikianə əgkap rīkək.

¹¹ Yermamə kīrik rīkək yame ravəh nīrkunien;

kīni yermamə kīrik rīkək yame ramarha-kīn Kughen.

¹² Narmamə m-fam əgkap kamhaukreikīn-pən nīmeitairiə kimi Kughen, iriə kwəsarpah fam kīn norien nəkwai Kughen, yermamə kīrik rīkək yame in ramor nīhuvəyen, kīrikianə əgkap rīkək.”
(*Sam 14:1-3, 53:1-3; Pri 7:20*)

¹³ “Nəgkiarīen kapəriə rapien rəmhen kīn napīnien kape nəkwai nīmīr kape yermamə mhə yame raməkwag,
Neramī narmamə m-fam rukwar kīn neikuəyen.” (*Sam 5:9*)

“Kakonə kape snek ramsi-pən ye nheriə.” (*Sam 140:3*)

¹⁴ “Nheramriə rukwar kīn nher-pənien kīn nar hah kimi narmamə;
kīni nəgkiarīen kapəriə rəukəh.” (*Sam 10:7*)

¹⁵ “Kasaiyu aihuaa əmə tuk nhopniyen yermamə;

¹⁶ aikīn mīnə fam yame kamhavən ikīn, kasoriah narīmnar, masor narmamə kasərig rahas,

¹⁷ kīni iriə kaseinein swatuk kape nəmərīnuyen.” (*Aes 59:7*)

¹⁸ “Mhapəh nhasaiyen Kughen nīpīg kīrik.” (*Sam 36:1*)

¹⁹ Kitawə kharkun mīmə narīmnar fam yame loa e ramni in kape narmamə yame Kughen rīmivəhsi-pən loa kimi əriə. Ror məknakīn mīmə yermamə kīrik rīkək yame rīrkun nhorpīnien nəgkiarīen yame Kughen ramni. Kīni narmamə m-fam ye tokrei tanə tukasəkeikei masərer ye nīmri Kughen mīmə In tukrəkīr əriə. ²⁰ Ror məknakīn, pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə kīsatuatuk ye nīmri meinai kasəri-pən loa kape Moses. Nīkam. Loa ramhajoun-pən mə kitawə fam yor təvhagə hah mīnə.

Nhatəyəyen əmə ramor yermamə ratuatuk ye nīmri Kughen

²¹ Mərig taktakun mīne, Kughen rīmnor əpu ta kafan swatuk mə narmamə tukhauə mīsatuatuk ye nīmri. Swatuk e pəh nien mə nəri-pənien loa kape

Moses. Nægkiarien minə ye loa, mine nægkiarien kape profet minə kupan kamhani-ərhav swatuk pisin kirik. ²² In e mə Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipig kishatətə ye Yesu Kristo. Kini Kughen ramor məkneikin kimi narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran. Narmamə m-fam kisəm nəmhen əmə, ²³ meinai narmamə m-fam kasor təvhagə hah, kini masəvi-əkiə ye swatuk kape natuatukien kape Kughen yame rhuvə makhak. ²⁴ Kini ye nihuvəyen kafan, Kughen ramni mə iriə m-fam yamə mine kishatətə iran, iriə tuksatuatuk əmə ye nimirin, mhauə narmamə kafan, rəri-pən nərigien kafan. Iriə khapəh nisərokien nar kirik mimə tukhauə misatuatuk, mərig Kristo rimnərok swatuk kapəriə, in e rimamhə mirisin əriə tuk təvhagə hah minə kapəriə. ²⁵ Kughen rimnher-pə kin Kristo mə In sakrefaes; nitawin rimivəh narpinien mine niemhaa kape Kughen tuk təvhagə hah. Kini Kughen raməspir təvhagə hah minə kape narmamə nipig kamhani nəfrakisien mə Kristo rimamhə tuk əriə. Kughen ramor swatuk a mə tukrhajoun mə kafan norien in ratuatuk huvə, meinai ye kafan nətərigien yame rapomh, in ripəh norien narpinien tuk təvhagə hah yame narmamə kimisor kupan. ²⁶ Rimnor məknakin mə tukrhajoun ətawə taktakun mine mə norien kafan in ratuatuk. Kini Kughen atuk əmə ramni mə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, iriə kwəsatuatuk ta ye nimirin.

²⁷ Ror məknakin, yermamə kirik rikək yame rirkun nægkiar-ausitien tuk nar kirik yame rimnor muə in matuatuk ye nimirin Kughen. ?Kini rhawor e narmamə kisinein nisəgkiar-ausitien mhamə kimisor nar kirik mhauə misatuatuk ye nimirin Kughen? Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun nəri-pəniyen loa muə matuatuk ye nimirin Kughen. Mərig nhatətəyen əmə ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin. ²⁸ Ror məknakin meinai kitawə kamharaptərəkin tim tim nhatətəyen ramor swatuk mə narmamə kasatuatuk ye nimirin Kughen, pəh nien mə nəri-pəniyen nægkiarien kape loa.

²⁹ Kughen pəh nien mə in Kughen kape nəmə Isrel əmə. In Kughen min kape nəmə tanə pisin pisin minə, ³⁰ meinai Kughen kirikianə əmə, yame In ror narmamə kisatuatuk ye nimirin ye swatuk kirikianə əmə. In e nhatətəyen kapəriə. Nar apnapig mə iriə nəmə Isrel uə iriə nəmə kantri pisin pisin minə. ³¹ ?Mərig rhawor ye loa kape Moses e taktakun? ?Nakharkun mə nhatətəyen e ramor loa e in nar apnapig uə? Nikam. Mərig nipig kishatətə əmə ye Kughen, kini ye norien a, kasəri-pən atuatuk swatuk əfrakis kape loa.

4

Ebrahim rhatətə ye Kughen, ror pən Kughen rimnor in ratuatuk ye nimirin

¹ Ebrahim in nuknei kwənərəus kape nəmə Isrel. Taksərig ru naha nhagin swatuk yame Ebrahim rimnəri-pən ror pən ruə matuatuk ye nimirin Kughen.

² Kughen rimnor Ebrahim ratuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə minə kape Ebrahim. Ripi mə norien huvə kafan in swatuk kape natuatukien, to Ebrahim rirkun nægkiar-ausitien tukun. Mərig Ebrahim to ripəh nægkiar ausitien tuk nar kirik ³ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.”

(Jen 15:6)

⁴ Nipig yermamə kirik ramor wok tuk nərokien, kafan yermaru tukripəh nini-pəniyen tukun mə kafan nərokien in nar kirik yame ravəhsi-pən apnapig əmə. Mərig tukraməkeikei mivəh-si-pən nərokien tuk wok kafan. ⁵ Mərig pəh

nien mə kitawə tuksor wok kape Kughen mə In tukrivəhsi-pə nərokien iran kimi ətawə muə misatuatuk ye nimirin. Kitawə tukshatətə əmə ye Kughen, kini In ramor mə kitawə kwənhauə misatuatuk. Kughen pisin əmə In tukror narmamə has minə kamhauə misatuatuk ye nimirin. ⁶ King Deved in rimnəgkiar kin nar e nipig in rimnamni-ərhav mimə nihuvəyen əfrakis tukrivən tuk narmamə yamə mine Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin, mərig pəh nien mə ye norien huvə yame iriə kasor. In mamni mimə,

⁷ “Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen raməspir əriə tuk norien has minə kapəriə, maməru-kin norien has kapəriə.

⁸ Nihuvəyen əfrakis ramvən tuk narmamə yamə mine Kughen Yermaru ripəh niraptəəkiniyen təvhagə has kapəriə yerkin.” *(Sam 32:1-2)*

⁹ ? Rikimiə raməsik mə nihuvəyen əfrakis raməmır ye narmamə yamə mine kimivəh nao kimi əriə, in e nəmə Isrel, uə nihuvəyen əfrakis raməmır ye narmamə yamə mine kipəh nivəhyen nao kimi əriə, in e nəmə kantri pisin pisin minə? !Əwəh! Raməmır min ye nəmə kantri pisin pisin minə, meinai yakməni ta mə Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimini mə in ratuatuk ye nimirin. ¹⁰ ?Kini naha nipig yame Kughen rimini mə Ebrahim ratuatuk iran? ?Ye nipig kivəh nao kimin, uə ye nipig kimipəh hanə nivəhyen nao kimin? Kughen rimini vi vi in, kwasig ikin kipivəh nao kimin. ¹¹ Kini nipig kimivəh nao kimi Ebrahim, in rəmhen kin nımtətien yame ramhajoun əfrakis mə yermamə in ratuatuk ye nimirin Kughen meinai rimnamhatətə ye Kughen nipig kipəh hanə nhavəhyen nao kimin. Kini ror məkneikin, pəh nien mə Ebrahim in tatə kape narmamə m-fam yamə kivəh nao kimi əriə, mərig in tatə kape narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Kughen. Kini Kughen ramni mə iriə kisatuatuk ye nimirin tuk nhatətəyen kapəriə. ¹² Kini Ebrahim in tatə kape narmamə tiksın min, iriə yame kivəh nao kimi əriə. Mərig pəh nien mə In kapəriə tatə meinai kivəh nao kimi əriə, mərig In kapəriə tatə meinai iriə min kisəri-pən swatuk kape nhatətəyen yame kapəriə e tatə Ebrahim rimnəri-pən kupan ai kipivəh nao kimin.

¹³ Kughen rimirpen Ebrahim mine kafan kwənərəus min mə tokrei tanə tukruə kapəriə tuk nipig kirik. Mərig loa ripəh nien mə swatuk yame promes e tukruə mor nəfrakisien kin. Mərig tukruə mor nəfrakisien kin ye natuatukien yame ramsi-pən ye swatuk kape nhatətəyen. ¹⁴ Ror məknakin meinai rıpi mə promes rıpiuə mıpior nəfrakisien kin nipig narmamə kisəri-pən loa, rikiriə rıpiəsik mə iriə kisatuatuk ye loa; kini swatuk kape nhatətəyen rıpior nar apnapig kin, kini promes a kape Kughen nıpran rıpirkək. ¹⁵ Mərig narmamə m-fam kisakapır loa, ror mə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen. Mərig rıpi mə loa rikək, to kipəh niniyen mə narmamə kisakapır loa.

¹⁶ Ror məkneikin, promes ramuə mor nəfrakisien kin ye nımrighien kapətawə ye swatuk kape nhatətəyen mə promes tukruə ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə, kini kitawə kharkun əfrakis mə kafan promes in kape kwənərəus minə fam kape Ebrahim, pəh nien mə kape narmamə əmə yamə mine Kughen rimivəhsi-pən loa kape Moses kimi əriə, mərig kape narmamə mine kasəri-pən swatuk kape nhatətəyen rəmhen kin Ebrahim. In tatə kapətawə fam. ¹⁷⁻¹⁸ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Jakor ik mə takuə nuknei kwənərəus kape kantri minə khapsaah.” *(Jen 17:5)*

Kughen rimini mə tukrivəhsi-pən mikupni minə tukhapsaah. Nar apnapig Ebrahim rimnəm mə promes a rəusik-əusik pik; mərig rimnhatətə tim tim iran, meinai ruirkun mə Kughen e in e ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə yamə mine kwənhamhə, mor nar kirik yame rikin raməsik mə tukror, kini nar ai ruə məfrakis. Kughen rimivəhsi-pən promes a kimi Ebrahim mimə,

“Kwənərəus minə kafam tukhapsaah tukhapsaah, kini to kipəh nəvhuekin-famien əriə.” *(Jen*

15:5)

Ebrahim rimini nəfrakisien ye nəgkiarien a, mə in tukruə rip kantri minə khapsaah. ¹⁹ Nhatətəyen kafan ripəh neiwaiyuyen, nar apnapig in ruirkun mə rinəhuaru natukrimhə meinai kafan newk ipakə wan hundred, kini muirkun mə Sera rimnəpiəhuaru, nitip kape kwajikovə rinaukei. ²⁰ Ebrahim rimipəh nəta-ətayen ye kafan nhatətəyen ye promes kape Kughen. Nəfrakisien, kafan nhatətəyen ramhaktə maməusik-əusik məmhen min, kini mivəh-si haktə nhag Kughen. ²¹ In rimirkun huvə yerkin mə Kughen ravəh nəsaninien tuk norien kafan promes tukruə mor nəfrakisien kin. ²² Ye norien a in a,

“Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin.” *(Jen 15:6)*

²³ Nəgkiarien e yame ramni mə “Kughen rimini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimrin,” kipəh niraiyen kimə kape Ebrahim pisin əmə, ²⁴ mərig kimirai min kimə kapətawə e yamə mine Kughen tukrini mimə kitawə kisatuatuk ye nimrin, mishatətə ye Yermamə yame rimivəh miragh Yesu Yermaru kapətawə ye nimhəyen kafan. ²⁵ Kimneighan-pə kin Yesu ruə mimhə tuk təvhagə hah minə kapətawə, kini Kughen rimnor In rimimragh min ye nimhəyen mə In tukror swatuk mə kitawə tuksatuatuk ye nimrin.

5

Nəmərinuyen mine nagienien

¹ Kitawə kishatətə ye Kristo, Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ye nimrin. Ror pən, Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə kamhavəh nəmərinuyen kitawə Kughen. ² Ye nhatətəyen kapətawə, norien yame Kristo rimnor riməpik ətawə khauə ye nimri Kughen mə tukhavəh nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə. Kini nihuvəyen e in e kitawə kisərə iran ai taktakun. Kini kitawə kisagien ai taktakun meinai kitawə kwənharkun huvə mə tukhavəh nehuəyen kape Kughen. ³ Kini nar kirikianə min, tukasəkeikei misagien ye nipig tukmə kamharəh-pikin nipig əutən minə, meinai kharkun mə nipig əutən minə a kəsasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nipig kape nahasien. ⁴ Kini nipig kasərer tim tim, Kughen, rikin ramagien tuk ətawə. Kini nipig kharkun mə Kughen rikin ramagien tuk ətawə, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. ⁵ Kini narimnar yame kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran tukun, kharkun mə tukhauə misor nəfrakisien kin, meinai In rimivəhsi-pə Nanmin kafan kimi ətawə, kini Nanmin ravəhsi-pə norkeikeiyen kape Kughen rukwar yerkitawə.

⁶ Kini nipig yame kitawə khapəh nhavəhyen nəsaninien tuk nivəh-miraghien ətawə, ye nipig atuatuk yame Kughen rimini, Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə nəmə has yamə mine khapəh nhasiayen Kughen. ⁷ Tukmə yermamə kirik, nar apnapig mə in yemə atuatuk kirik, kini [rirəh pikin nipig əutən kirik natukrimhə], mərig narmamə kwatiksın əmə

to kharkun niseighanien kin nimraghien kapəriə tuk nivəh-miraghien in. Tukmə ror yermamə kirik tukraməkeikei mimə min tuk nivəh-miraghien yermamə kirik yame kafan norien rhuvə. ⁸ Mərig Kughen rimnhajoun kafan norkeikeiyen kimi ətawə ye norien e mimə nipiḡ kitawə kasor hanə təvhagə hah, kini Kristo rimamhə tuk nivəh-miraghien ətawə.

⁹ Nitaw Kristo rimnaiyu ye nipiḡ rimamhə tuk ətawə, Kughen rimnor ətawə kisatuatuk ye nimrin. Ror pən, kitawə kharkun huvə mə Kristo tukrivəh miragh ətawə tuk niemhaa kape Kughen yame tukritərhav-pə ye Nipiḡ Kwasig. ¹⁰ Nipiḡ kimnasor tikmir kitawə Kughen, nimhəyen kape Tini rimnor swatuk kimi ətawə mə tukhauə mhavəh nəmərinyen kitawə Kughen. Kini nar e yame rhuvə rapita, in e mə kitawə kwənharkun huvə mə Kughen tukrivəh miragh ətawə ye niemhaa kafan meinai Yesu Kristo ramragh ai taktakun. ¹¹ Yesu Kristo Yermaru kapətawə yame rimnor ətawə khauə mhavəh nəmərinyen kitawə Kughen, In ramor min rikitawə ramagien tuk narimnar yame Kughen ramor ye nimraghien kapətawə.

Adam rimivi-pə nimhəyen, kini Kristo ravəhsi-pə nimraghien

¹² Apa kupan, kwən e Adam rimnor təvhagə has, kini ror pən, yermamə kirikianə əmə yame rimivi-pə təvhagə ruə ye tokrei tanə. Kini təvhagə has rimivəh nimhəyen muə eikin e. Kini ror məknakin, narmamə m-fam tukasəkeikei mhamə meinai iriə m-fam kasor təvhagə hah. ¹³ Meinai narmamə kasor təvhagə has kwasig ikin Kughen ripivəhsi-pə Loa kape Moses. Mərig nipiḡ Loa kape Moses rimnamrirkək hanə, to kipəh niniyen mə kasəkapir loa, kini Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə. ¹⁴ Mərig nar apnapig Kughen rikin ripəh nəsikien kapəriə təvhagə hah minə, narmamə yamə mine kimnisarə ye nipiḡ kape Adam muə meriaji-pə Moses, iriə m-fam kwənhamhə. Nar apnapig narmamə kipəh niniyen mə kimisakapir Loa rəmhen kin yame Adam rimnakapir Loa, mərig iriə mifam kwənhamhə.

Ye norien minə tiksın, Adam in rəmhen kin Kristo yame rimauə mikwasig, meinai naha nhagin yame Adam rimnor rimauə tuk narmamə mifam, rəmhen kin yame naha nhagin yame Kristo rimnor rimauə tuk narmamə mifam. ¹⁵ Mərig norien yame Kughen ramor kimi ətawə ror pisin ye norien kape nakapirien loa. Yermamə kirikianə əmə e Adam rimnəsik nəkwai Kughen mivi-pə nimhəyen tuk narmamə khapsaah. Mərig nar yame rhuvə rapita, in e mə yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə Kughen tukrautə-pə kin kafan nihuvəyen ehuə kimi narmamə khapsaah tuk nəspirien təvhagə has kapəriə. ¹⁶ Yakamni min mimə nihuvəyen ehuə kape Kughen yame In ramautə-pə kin kimi narmamə, in ror pisin əgkap ye kwənkwai təvhagə hah kape Adam. Kwən a rimnor təvhagə hah mikirikianə əmə, Kughen rimnəkir mivəh-si-pən narpinien kimin. Mərig, nipiḡ kitawə narmamə khapsaah kasor təvhagə has ripsaah, Kughen ravəhsi-pə əmə nar huvə kimi ətawə, kini rimnor mimə kitawə kisatuatuk ye nimrin. ¹⁷ Təvhagə hah kape yermamə kirikianə əmə e Adam rimnor nimhəyen ramarmaru ye narmamə m-fam. Mərig nar kirik min yame rehuə rapita in e nar yame yermamə kirikianə əmə e Yesu Kristo rimnor. Narmamə m-fam yamə mine kamhavəh nihuvəyen kape Kughen yame In ramautə-pən kin kimi əriə, kini mhani nəfrakisien mə Kughen tukror əriə kisatuatuk ye nimrin, iriə tukhavəh nimraghien rerin. Kini iriə Yesu Kristo tukasarmaru ye narmamə.

¹⁸ Nəfrəh. Adam rimnor təvhagə hah kirik mor swatuk kirik kimi narmamə m-fam mə Kughen tukraməkeikei mivəh-si-pən narpinien kimi əriə. Kini

ye norien kirikianə əmə min, Kristo rimnor nar atuatur kirik, kini mor swatur kimi narmamə mə tukhauə misaturatur ye nimri Kughen. Natuaturatur a ramor mə narmamə m-fam kharkun nhavəhyen nimraghien rerin. ¹⁹ Narmamə khapsaah kwənhauə yor təvhagə hah minə meinai kwənhauə a Adam rimnəsik nəkwai Kughen. Mərig narmamə khapsaah tukhauə misaturatur ye nimri Kughen meinai yermamə a Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen.

²⁰ Kughen rimivəh-si-pə Loa mə tukirkun niniyen mə narmamə kasəkapir pik loa. Mərig nipig kimini kimə narmamə kasəkapir pik loa, nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kin rimauə mehuə mapita, ²¹ mə nihuvəyen tukrapita təvhagə hah. Təvhagə hah ramarmaru ye narmamə mfam mamor nimhəyen kimi əriə. Mərig taktakun ai nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə, kini mamor narmamə kisaturatur ye nimrin, mamhavəh nimraghien rerin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

6

Nəsaninien kape təvhagə hah tukripəh nəruk-ətərkən-ien ətawə

¹ ?Kini ror məknakin mimə kitawə tukshaw-ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuvə mə tukasəkeikei masor təvhagə hah mamharpin mə nihuvəyen kape Kughen tukrehuə min məmhen.” ² Nikam, ripəh natuaturatur. Nipig nipraitawə raməkeikei kimi ətawə mə tuksor təvhagə has, kitawə tukhapəh nisorien nəkwən, rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən. ³ Nakharkun uə nikam mə kimnor baptaes irətawə ye nhag Yesu Kristo, kini baptaes a ramhajoun mimə kitawə kwənhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo. Kini kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. ⁴ Ror məknekin, nipig kamor baptaes irətawə, in rəmhen əmə kin yame kitawə kwənhamhə ta, kini kiminim ətawə kitawə Kristo. Kini ror məknakin mə kitawə tuksəri-pən swaturatur kape nimraghien wi, rəmhen kin yame Kughen Tatə rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen, ye nəsaninien ehua kafan.

⁵ Kwəsəpəh nimraghien kupan kapətawə rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə kitawə Yesu Kristo. Kini ye norien kirikianə əmə min, tuksarə ye narəyen wi kirik, rəmhen kin yamai Kughen rimivəh miragh Yesu Kristo ye nimhəyen kafan. ⁶ Kitawə kharkun mə nipig kimnəsik-pən Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, kimnəsik-pən min nimraghien akwas kapətawə iriə min; ror məknakin mə taktakun ai kitawə khapəh nisorien norien has yame nipraitawə rorkeikei mə tukror. Kini təvhagə has rapəh narmaruyen irətawə, ⁷ meinai Kughen rimirisin ətawə, təvhagə hah ripəh narmaruyen irətawə rəmhen kin yame mə to yermamə kirik rəgkiar kimi yermamə yame ruamhə ta, kini to ripəh norien nəkwən.

⁸ In rəmhen kin yame kitawə kimnhamhə kitawə Kristo, kini ror məkneikin kishatətə mə tukhamragh min kitawə min taktakun, mine ye nipig yame tukripiau. ⁹ Kashatətə məknakin meinai kharkun mhamə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen kafan, to ripəh nimhə-min-ien. Nimhəyen ripəh narmaruyen iran. ¹⁰ In rimamhə mikirikianə əmə, kini ye nimhəyen kafan rimivəh-si ta nəsaninien fam kape təvhagə hah. Mərig ramragh ai taktakun, kini ye nimraghien kafan in ramragh mə tukrivəh-si haktə nhag Kughen. ¹¹ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nəmien kapəmiə, təvhagə hah to ripəh niviyen nərigien kapəmiə rəmhen kin yame nar kirik rikək yame to

rivi nərīgien kape yermamə yame ruamhə ta. Nipran ramni mə təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk nivi-pəniēn əmiə. Mərig ye nimiraghien kapəmiə ai taktakun, taksəm əmiə minə mə naksofugin-pən ye Yesu Kristo mhamragh tuk nivəhsi-haktəyen nhag Kughen.

¹² Ror məknakin mə takhapəh niseighanien kin təvhagə hah mə tukrarmaru ye nipraimiə yame tukrimhə tuk nipig kirik. Takhapəh niseighanien kin mə taksor nəkwai nətərigien has yame nipraimiə rorkeikei. ¹³ Takhapəh niseighan-min-ien kin nor-nor nipraimiə minə mə təvhagə has tukrarmaru irəmiə naksor təvhagə has. Mərig seighaan kin nimiraghien fam kapəmiə kimi Kughen, meinai kimiə e narmamə yame Kughen rimivəh-si ta əmiə ye nimhəyen məhi-pən əmiə ye nimiraghien. Kini seighaan kin nor-nor nipraimiə minə mə Kughen tukrarmaru irəmiə naksor nar yame ratuatuk ye nimirin. ¹⁴ Ror məkneikin meinai təvhagə hah ripəh narmaruyen irəmiə meinai taktakun ai, nakhapəh nisarə-ətginien Loa kape Moses, mərig nakasarə ətgin nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə.

Yor wok minə kape norien atuaturuk

¹⁵ ?Kini kitawə tukshaw-ni e? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Rhuva. Pəh kisor norien minə, nar apnapig mə in təvhagə hah meinai Loa ripəh narmaruyen irətawə, mərig nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi ətawə ramarmaru irətawə.” Nikam, ripəh natuatukien. ¹⁶ Nakharkun uə nikam mə nipig nakseighan-pən kin əmiə kimi yermamə kirik mə taksor nəkwai, kimiə nakhauə slef kafan. Kimiə slef kape naha yermamə yame naksor nəkwai. Swatuk kiraru mə to naksəri-pən: Ye swatuk kirik takhauə yorwok kape təvhagə hah; kini swatuk e ramvən tuk nimhəyen. Kini ye swatuk kirik min, takhauə yorwok kape norien nəkwai Kughen, kini swatuk e ramkir-pən əmiə naksatuaturuk ye nimir Kughen. ¹⁷ Kitawə kamhani vi vi Kughen meinai nar apnapig nimir yorwok kape təvhagə hah apa kupan, mərig kwasig, nimir norien yame kimnhajoun əmiə kin ye rikimiə m-fam. ¹⁸ Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini təvhagə hah, kafan nəsaninien rikək tuk narmaruyen irəmiə. Kini nakwənhauə slef kape norien yamə mine kisatuaturuk ye nimir Kughen.

¹⁹ Yakamni nuhpikinien kin slef meinai narmamə ye tokrei tanə kharkun norien kape slef; kini nətərigien kapəmiə ripəh nəmhenien tuk nirkunien narimnar kape Kughen. Apa kupan, nimirseighan kin nor-nor nipraimiə minə mə iriə slef kape norien yame ror naurisien, mine slef kape nahasien yame ramhaktə mamehuə. Mərig taktakun ai, seighaan kin nor-nor nipraimiə mə iriə slef kape norien yame ratuatuk, kini takhauə narmamə yame Kughen rimnərəhu karin əmiə mə kafan. ²⁰ Nipig kimiə nimir slef kape təvhagə hah, norien yame ratuatuk ye nimir Kughen ripəh narmaruyen irəmiə. ²¹ In apa kupan nimir norien has yamə mine naksauris kin ai taktakun mine. Kini norien has minə a ripəh nivəhsi-preyen nihuvəyen kirik; kwənkwan in əmə e nimhəyen. ²² Mərig taktakun ai, Kughen ruirisin əmiə ye təvhagə hah, kini nakwənhauə slef minə kape norien nəkwai Kughen. Kini kwənkwan nihuvəyen yame nakamharhi ramkir-pən əmiə naksatuaturuk ye nimir Kughen, mamhavəh nimiraghien rerin. ²³ Ror məknakin meinai nərökien kape təvhagə hah in nimhəyen; mərig nar yame Kughen ravəhsi-pə apnapig əmə kimi ətawə, in e nimiraghien rerin yame ramsi-pən tuk Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

7

Loa rīpəh narmaruyen irətawə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kimiə nakwənharkun norien kape loa. Loa kape Moses ramarmaru ye narmamə nīpig iriə kamhamragh əmə. ² Rəmhen kin nuhpikinien e yame ramni mə tukmə piraovin kirik tukrarkurək, loa ramni mə kafan a yerman ye nīpig karamragh; məriḡ tukmə yerman e ruamhə, loa ramni mə piraovin rirkun nəriwəkien. ³ Məriḡ tukmə kafan yerman ramragh hanə, kini rarar maməri-pən yerman pisin kirik, kamni kimə in yor təvhagə hah meinai rimnor pən kafan yerman. Məriḡ tukmə kafan yerman ruamhə, loa kape narkurəkien rīpəh nīraptərəkīn-minien piraovin a, kini nar apnapig raməri-pən yerman pisin, tukpəh niniyen mə ramor pən kafan yerman yame ruamhə ta.

⁴ Piak minə mine nowinik minə. Ye norien kirikianə əmə min, kimiə nīmisor kirikianə kimiə Yesu Kristo, rəmhen kin yame kimiə nakwənhamhə kimiə min ye nai kamarkwao kin. Kini nīpig nakwənhamhə, loa kape Moses rīpəh nīraptərəkīn-minien əmiə ai taktakun. Kini kimiə naksəmhen kin piraovin kirik yame kafan yerman ruamhə, kini taktakun ai in rīpəh narkurəkien; kini in rirkun nəri-pənien yerman pisin kirik. Kapəmiə yerman kupan e in e Loa. Məriḡ taktakun ai, kimiə naksəri-pən yerman pisin kirik, In e Yesu Kristo, yame Kughen rīmivəh miragh In ye nīmḥəyen kafan. Kini nakamhakwasig kin mə nīmraghien kapəmiə tukror kwənkwan huvə, kini Kughen rikin ramagien tukun. ⁵ Nīpig nətəriḡ-atukien kape yermamə yame rahas ramarmaru irətawə, nətəriḡien has minə kapətawə ravi-pən ətawə mə tuksor norien has minə ye nīpraitawə. Kini nīpig loa ramhajoun nar has, kini rikitawə ramvən tukun. Ror məknakin, kasor təvhagə has rehuə. Kini kwənkwai təvhagə hah minə a, in nīmḥəyen əmə. ⁶ Məriḡ taktakun ai, kitawə khapəh nisarə-ətginien loa kape Moses, meinai in rəmhen kin yame kitawə kwənhamhə ye loa; loa rīpəh narmaruyen irətawə e towei mine. Kini taktakun ai, kitawə slef minə kape Kughen; məriḡ khapəh nisəri-pənien swatuk akwas tuk nəri-pənien loa yame kimirai; məriḡ kasəri-pən swatuk wi kape Nanmin kape Kughen.

Yakamarkut mə jakor nar huvə kirik; kini məriḡ təvhagə hah ramarkut kimi yo mə jakəpəh norien nar huvə

⁷ ?Kini kitawə tukshaw ni? Tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar has meinai ramni-əhu norien yame rahas, kini ramor rikitawə ramvən əmə tukun.” Məriḡ nīkam - rīpəh natuatukien. Yo yakirkun əmə mə təvhagə hah rhawor pən iran mine meinai loa ramhajoun yo kin. Loa to rīpipəh nini-əhuyen yo mə rikik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik, kini to yo yakrīpəh nirkunien norien kape nanipinien mə rhawor pən iran mine. ⁸ Loa ramni-əhu mə rikik tukrīpəh nəkrəhyen kin nar kirik kape yermamə kirik, kini nīpig yakəriḡ loa e, nətəriḡien yerikik yame rahas ramarkut kimi yo mə rikik tukrəkrah kin nar kirik kape yermamə kirik. Məriḡ to loa rīpipəh nini-əhuyen təvhagə has, nətəriḡien yerikik yame rahas to rīpipəh niviyein yo mə jakanipin mamor təvhagə hah.* ⁹ Apa kupan, nīpig yimneinein hanə loa, rikik rīpəh nəsikien təvhagə hah, yimnamarə huvə əmə. Məriḡ nīpig yimauə mirkun loa, nəsaninien kape təvhagə hah rīmauə mamragh min miskai, kini yimirkun mə jakaməkeikei mīmḥə tuk təvhagə hah kafak. ¹⁰ Kini yimnam mə nəḡkiarien e kape loa yame rīmauə mə tukror narmamə tukhamragh, məriḡ nəfrakisien mə ravi-pə əmə nīmḥəyen ¹¹ meinai loa ramni-əhu təvhagə hah, kini nīpig

7:4: Rom 6:2,11   **7:6:** Rom 8:2; 6:4   **7:7:** Eks 20:17; Dut 5:21   * **7:8:** Gris ramni mimə, “To loa rīpīrkək, in rəmhen kin yame nətəriḡ-atukien kape yermamə yame rahas rīmamḥə mirkək.”   **7:10:** Luk 10:28; Lev 18:5; Sam 19:7-10; Esik 20:11; Rom 10:5

yakəriḡ nəḡkiarieren kape loa, nətəriḡien yerkiḡ yame rahas ramarkut kimi yo mə jakor təvhagə has yame loa ramni-əhu. Kini nətəriḡien yerkiḡ yame rahas rimneikuə irak mimə tukmə yimnəri-pən huvə loa kape Moses, yakpivəh nimraghien rerin. Məriḡ yimneinein nəri-pən-famien, kini nəḡkiarieren kape loa rimini mə jakaməkeikei mimhə meinai yimnəsik loa mamor təvhagə hah.

¹² Məriḡ loa ramərhakə yame rimasi-pən tuk Kughen, kini nəḡkiarieren kape loa kimnhasi-pən ye Kughen kisəmırhakə, misatuatuk, mhahuvə misasitu ye narmamə. ¹³ Kini tukmə ror yermamə kirik tukrini mimə, “Loa in nar huvə əmə, məriḡ rimnəvheikin mivəhsi-pə əmə nimhəyen.” Məriḡ nikam, nəḡkiarieren e riḡəh natuatukien. Niḡig yimauə mirkun nəḡkiarieren kape loa, nar apnariḡ mə loa in rhuvə, məriḡ rikik rimavən tuk təvhagə hah yame ramni-əhu, kini yo yimnor təvhagə hah yame kwənkwan in nimhəyen. Ror məknakin mə pəh nien mə loa yame ravəhsi-pə nimhəyen, məriḡ norien hah. Loa ramhajoun mə jakaməkeikei mimhə tuk norien has mə jakirkun mə norien has kafak in təvhagə has əfrakis.

¹⁴ Kitawə kharkun mə loa rimasi-pən ye rao ye neai; məriḡ yo, yo kape tokrei tanə əmə. In rəmhen kin yame yimauə slef kape təvhagə has.

¹⁵ Nar yame yakamor ramuh tiḡir yerkiḡ ye niḡig miḡam, meinai nar huvə yame yakorkeikei mə jakor, yakpəh norien; kini yakamor əmə naha nhagin yame yakpəh norkeikei-pikien mə jakor. ¹⁶ Niḡig jakəriḡ rahah yerkiḡ tuk təvhagə hah yame yakamor, ramhajoun pən mə yakameighan kin loa mə in raməfrakis. ¹⁷ Ror məkneikin, pəh nien mə yo yermamə kape norien təvhagə hah minə, məriḡ norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətəriḡien ramor mimə jakor norien hah minə. ¹⁸ Yakirkun mə nətəriḡien has kafak riḡəh neighanien kin yo mə jakor nar huvə kirik. Yakirkun mə in nəfrakisien meinai yakorkeikei pawk nar yame rhuvə, məriḡ to yakpəh norien. ¹⁹ Naha nhagin yame yakamor pəh nien mə in nar huvə kirik yame yakorkeikei mə jakor; məriḡ yakamor əmə təvhagə hah yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor. ²⁰ Kini tukmə yakamor naha nhagin yame yakpəh norkeikeiyen mə jakor, pəh nien mə yo əfrakis e yakamor; məriḡ norien kape təvhagə hah yame raməmır ye kafak nətəriḡien ramor mimə jakor norien hah minə a.

²¹ Ror pən, yakaməm mə norien kirik ramor wok ye nimraghien kafak ye niḡig m-fam. Norien e ror məkneikin mə niḡig yakorkeikei mə jakor nar huvə, məriḡ təvhagə hah in əmə kwusei ipakə tuk yo, ravi-pən yo tuk təvhagə hah. ²² Yerkiḡ m-fam yakorkeikei loa kape Kughen, ²³ məriḡ yakaməm min loa kirik min yame ramor wok ye nimraghien kafak yame ramor tikmir iriu kafak nirkunien, mamrəh yo, mamor mimə yo slef kape təvhagə hah yame ramor wok ye niḡirak. ²⁴ !Kəsi! Yakaməriḡ rahah pik əḡkap. ?Keinein mə pa tukrirəhsi-ta yo ye niḡirak e yame ramvən tuk nahasien? ²⁵ !Pəh khani vi vi Kughen meinai Yesu Kristo Yermaru kapətawə In tukror!

Kini ror məkneikin mə nimraghien kafak ror min məkneikin mimə yo slef kape loa kape Kughen ye rikik; məriḡ ye niḡirak, yo slef kape norien kape təvhagə hah.

8

Norien kape nəri-pənien Nanmin kape Kughen

¹ Kini nuknei nəḡkiarieren minə fam e ror məkneikin mimə Kughen ramni mə kitawə kwəsatuatuk ta ye nimirin meinai kishatətə ye nar yame Kristo rimnor kimi ətawə. Ror məkneikin, Kughen to riḡəh nivəhsi-pənien narpinien

kimi narmamə yamə mine kwənhauə kirikianə iriə Yesu Kristo ² meinai nəsaninien kape Nanmīn kape Kughen, yame ravəhsi-pən nīmraghien wi kimi ətawə ye Yesu Kristo, in rimirisin ətawə ye nəsaninien kape təvhagə hah mine nīmhayen. ³ Loa kape Moses reinein nirisinien ətawə məknakin mə tukhauə misatuatuk ye nīmri Kughen, meinai nətərigien hah kape narmamə ramapita norien yame loa rorkeikei. !Mərig nar yame loa reinein norien Kughen ramor! In e, rīmnher-pə kin Tini atuatuk rīmauə yermamə məmhen kin ətawə. Kini Kughen rīmnor narpinien kape təvhagə hah yame kitawə narmamə m-fam kasor nīpig Tini rīmauə nitawin rīmnaiyu tuk təvhagə hah minə fam kapətawə. ⁴ Kughen rīmnor məknakin mīmə nəgkiarien atuatuk minə kape Loa tukhauə misor nəfrakisien kin ye nīmraghien kapətawə yamə mine khapəh nisəri-pəniēn swatuk kape nətərigien has kape yermamə, mərig kisəri-pən swatuk yame Nanmīn kape Kughen ramhajoun ətawə kin.

⁵ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame nətərigien hah rorkeikei. Mərig narmamə yamə mine kasəri-pən norien yame Nanmīn kape Kughen rorkeikei, nətərigien kapəriə ramvən əmə tuk nar yame Nanmīn kape Kughen rorkeikei. ⁶ Tukmə nətərigien hah kape yermamə in ramarmaru iran, in raməri-pən əmə swatuk kape nīmhayen. Mərig tukmə Nanmīn kape Kughen ramarmaru ye kafan nətərigien, in raməri-pən əmə swatuk kape nīmraghien mine nəmərinyen. ⁷ Ror məkneikin meinai nətərigien hah kape yermamə ramor tikmir iriu Kughen; meinai rīpəh nəri-pəniēn loa minə kape Kughen, kini reinein əgkap nəri-pəniēn. ⁸ Narmamə yamə mine kasəri-pən nətərigien hah kape yermamə to khapəh nisorien riki Kughen ragien.

⁹ Mərig kimiə nakhapəh nisəri-pəniēn nətərigien hah kape yermamə. Tukmə Nanmīn kape Kughen raməmīr əfrakis irəmiə, taksəri-pən əmə norien yame Nanmīn kape Kughen rorkeikei. Yermamə yame Nanmīn kape Kristo rīpəh nəmīrien iran, pəh nien mə yermamə kape Kristo. ¹⁰ Mərig Kristo raməmīr irəmiə. Kini nar apnəpig nīpraimiə tukraməkeikei mīmḥə tuk təvhagə hah, mərig nanmīn kapəmiə tukramragh meinai rikimiə ratuatuk mihuvə ye nīmri Kughen. ¹¹ Nanmīn kape Kughen ramərə irəmiə. In e Nanmīn kape Kughen e yame rīmnor Yesu Kristo rīmīmragh min ye nīmhayen kafan. Nəfrakisien, nīpraimiə tukrīpimḥə tuk nīpig kirik. Mərig ye Nanmīn kafan, Kughen tukrīvəhsi-pən min nīmraghien kimi nīpraimiə.

¹² Piak minə mine nowinik minə. Meini kitawə kharkun mə narīmnar minə e kasəfrakis, kitawə tukasəkeikei misəri-pən norien yame Kughen rorkeikei. Mərig tukhapəh nisəri-pən-ien nətərigien hah kape yermamə; ¹³ meinai tukmə nakasəri-pən norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, takasəkeikei mhamḥə. Mərig tukmə ye nəsaninien kape Nanmīn Kape Kughen taksəwiə ta* kin norien yame nətərigien hah kape yermamə rorkeikei, kini takasəkeikei mhamragh, ¹⁴ meinai narmamə m-fam yamə mine Nanmīn kape Kughen ramkir əriə, iriə ji Kughen minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun mīmə in e nəfrakisien meinai Kughen rīmivəhsi-pre Nanmīn Kafan kimi əmiə, kini Nanmīn to rīpəh norien əmiə nakhagin kin Kughen rəmhen kin yame slef ramgin kin kafan yamehuə. Nīkam. Nanmīn Kafan ramor mə Kughen rīmīrhi əmiə. Kini Nanmīn rīmnor mə kitawə kharkun nokrənien kin Kughen mhamə, “Tatə.” ¹⁶ Kini Nanmīn atuk kape Kughen ramni-ərhav mīmə kitawə ji Kughen minə. ¹⁷ Kini mərig in ai kitawə ji Kughen

8:3: Wok 13:37-39; Hib 2:14, 4:15, 7:18, 10:1-2; Fil 2:7   **8:4:** Gal 5:16,25   **8:9:** 1 Kor 3:16; 12:3

8:10: Gal 2:20   * **8:13:** Nəgkiarine kape Gris ramni mə, “shopni nətərigien hah kape yermamə.”

8:13: Gal 6:8; Kol 3:5   **8:15:** Mak 14:36; 2 Tim 1:7   **8:16:** 2 Kor 1:22

minə, kitawə kwənhavəh ta narimnar huvə yamə mine Kughen rimnərəhu karin mə kapətawə. Kini kitawə Kristo tukhavəh narimnar minə a. Kitawə kwənharkun mhamə in e nəfrakisien meinai kitawə kasərig nimhəyen kitawə min, kini mharkun mhamə Kughen tukrivəhsi-pən nisaiyen kimi ətawə rəmhen kin yame tukror ye Kristo.

Nihuvəyen kape Kughen yame natukruə

¹⁸ Yakirkun mimə nəmhəyen yamə mine kitawə kisarə iran ai taktakun mine tukpisəm mimə iriə nar apnapig əmə tuk nipig yame Kughen tukror əpu nihuvəyen kafan ye nimraghien kapətawə. ¹⁹ Nəfrakisien, narimnar minə fam yame Kughen rimnor, in e nimoptanə mine naiminai, mine nar miragh minə, mine narimnar ye neai iriə fam kamhawhin masorkeikei pik mə tuksəm nipig yame Kughen tukror əpu ni pa e nhagin nipnətin minə. ²⁰ Kamhawhin məknakin meinai Kughen rimnor mə narimnar fam yame In rimnor, iriə tukasəmīr-pən ye kwermi nahasien, miseinein norien wok huvə yamə mine kimnasor kupan. Pəh nien mə kimisorkeikei mə tukasəmīr-pən ye nahasien, mərig Kughen rimnor məknakin əriə meinai In rimnorkeikei mə iriə tuksərəhu-pən timtim nətərigien kapəriə iran ²¹ mə narimnar fam yame In rimnor tukhamətīt pawk, mərig In tukririsin əriə khahuvə min, meinai In rirkun nivəhsi-pənien nihuvəyen kirikianə əmə kimi əriə yame ravəhsi-pən kimi tini minə.

²² Kitawə kharkun mimə apa kupan əgkap meriaji-pə ai taktakun mine, narimnar fam yame Kughen rimnor kasərig nəmhəyen† rəmhen kin piraovin yame ramhə kin tini. ²³ Kini kitawə min kasərig nəmhəyen kitawə narimnar fam yame Kughen rimnor, nar apnapig Kughen rimivəhsi-pə ta Nanmin Kafan kimi ətawə rəmhen kin nar huvə yame rimnəkupan mivəhsi-pə kimi ətawə. Kini taktakun ai kitawə kamhawhin nipig atuaturuk yame Kughen tukreighan-pə fam kin narimnar yame rimirhi ətawə tukun. Kini in tukririsin nipraitawə yame rakwas, mivəhsi-pə yame riwi. ²⁴ Rimirikakun ye nipig Kughen rimivəh miragh ətawə, kitawə kwəsərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen mə tukhavəh nar huvə minə a. Tukmə yermamə kirik rimivəh ta nar kirik, to kipəh niniyen mə ramərəhu-pən nətərigien kafan mə tukripirəh tuk nipig kirik, meinai ruirəh ta. ²⁵ Mərig kitawə kasərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye nar kirik yame kipəh nisəmien, kini masor kapətawə nətərigien rapomh, mamhawhin masərer tim tim.

²⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Nanmin kape Kughen ramasitu irətawə ye nipig kitawə kasəpou. Kitawə kaseinein naha nhagin yame ratuaturuk mə tuksəhuak tukun, mərig Nanmin əmə kape Kughen raməhuak atuə kin kapətawə mamni nərigien kirik yame nəgkiarien iran rikək. ²⁷ Kini Kughen yame In rirkun riki yermamə, in rirkun naha nhagin yame Nanmin kafan ramni, meinai Nanmin Kafan raməhuak tuk nəməhuak minə raməri-pən nətərigien kape Kughen.

Kughen ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə

²⁸ Kitawə kharkun mimə Kughen ramor mə narimnar fam yame ramuə, in e nar huvə minə mine nar has minə, iriə fam kamhauə tuk nasituyen irətawə yamə mine kasorkeikei Kughen, in e kitawə narmamə yamə mine In rimnokrən kin ətawə ye nətərigien kafan. ²⁹ Ror məknakin meinai, in apa kupan əgkap, Kughen ruirkun ta mə kitawə tukshatətə iran. Kini ye nipig a,

8:17: Gal 4:5-7; Rev 21:7   **8:20:** Jen 3:17-19   † **8:22:** Nəgkiarien kape Gris ramni “narimnar fam yame Kughen rimnor kaseihag əpir” mərig nipran ramni mə kisərig nəmhəyen mamhawhin mə tuksəsanin min.   **8:23:** 2 Kor 5:2-4   **8:27:** Sam 139:1   **8:28:** Efes 1:11

In rimini mimə norien kapətawə tukruə məmhen kin tini mə narmamə khapsaah tukhauə piauni minə mine nowini minə, kini In yerpərig irətawə fam rəmhen kin nimirin nupan irətawə. ³⁰ Kini kitawə yamə mine In rimnəkupan mini mimə tukhauə kafan minə, In rimnokrən kin ətawə. Kini kitawə e yamə mine In rimnokrən kin ətawə, In rimnor ətawə kisatuatuk ye nimirin. Kini kitawə e yamə mine rimnor ətawə kisatuatuk, In tukrirəh-si haktə mivəhsi-pə nisaiyen mine nihuvəyen kafan kimi ətawə.

Norkeikeyen ehuə kape Kughen

³¹ ?Tukni min naha ye narimnar minə e? Kughen ramarə kitawə min, mamor narimnar fam mə iriə narimnar huvə ye nimraghien kapətawə, kini nar apnapig yermamə kirik ramərer əswasig kin ətawə. ³² In rimipəh niginien tuk Tini atuatuk mə tukrimhə tuk ətawə fam, mərig In rimneighan əmə kin. Kini tukmə In rimivəhsi-pə Tini kimi ətawə, ramhajoun-pən mə tukrautə-pə kin narimnar huvə minə fam kimi ətawə. ³³ ?Kini yermamə min kirik aikin yame to riruk-pə nəgkarien kirik irətawə yamə mine Kughen rimirpen ətawə, mimə kitawə kimisor raha uə? Nikam, rikək, meinai Kughen atuk rimirisin ətawə tuk narpinien kape təvhagə hah. ³⁴ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-pəyen narpinien kimi ətawə uə? Nikam, rikək, meinai Yesu Kristo rimamhə tuk ətawə, kini nar kirik min, Kughen rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan. Kini taktakun mine, In ramkwətə ye nikar Kughen matuk, maməgkiar kimi Kughen tuk nasituyen irətawə. ³⁵ ?Kini yermamə min kirik to rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeyen kape Kristo, uə? Nikam, rikək. ?Nakharkun mə nahasien, mine nipig əutən minə, mine nəmhəyen yame narmamə kasor kimi ətawə, mine nikumhə, mine nipig kapətawə neipən rikək, mine ikin resrə ikin, mine nau kape nuhyen yermamə to rivəhsi-ta ətawə tuk norkeikeyen kape Kristo uə? Nikam, reinein, ³⁶ meinai nəfrakisien mə nimraghien kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Kughen, nipig mifam narmamə kasorkeikei mə tukshopni əmawə meinai kimawə yakamhavəh nhagim.

Kimawə yakəmhen əmə kin sipsip yamə mine kamrukwəji əriə mə tukpihopni əriə.” *(Sam 44:22)*

³⁷ Mərig ye narimnar minə fam e, Kristo yame rorkeikei ətawə, In ramor mə kitawə kisapita əgkap. ³⁸ Kini yakirkun mə nar kirik rikək yame rirkun nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeyen kape Kristo. Nar apnapig nimhəyen, uə nimraghien, uə agelo minə, uə yarmhə minə, uə narimnar yame ramuə ai taktakun mine, uə narimnar yame tukripiuə, uə nəsaninien minə fam, ³⁹ uə narimnar apa yerpərig, uə narimnar ye tokrei tanə, uə nar kirik ye narimnar fam yame Kughen rimnor, mərig to ripəh nivəhsi-tayen ətawə tuk norkeikeyen kape Kughen yame kitawə kamhavəh ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

9

Pol rorkeikei pik mə nəmə Isrel tukshatətə ye Kristo

¹⁻² Mərig rikik ramarkwəpir maməmhə [tuk nəmə Isrel nipig m-fam]. Yakamni nəfrakisien - kimru Kristo kirikianə əmə, ror pən to yakpəh neikuəyen. Kafak nətərigien mine Nanmin kape Kughen karəni mə nar e yakamni in nəfrakisien, ³ meinai nəmə Isrel kisəmhen mə piak atuatuk minə, kisəmhen əmə kin kafak atuatuk kwənərəus. Kini rikik ragien əmə to Kughen

rivəhsi-ta yo tuk Kristo tuk norien swatuk tuk nəmə Isrel minə tiksin tukhauə kirikianə iriə min. ⁴ Iriə kwənərəus kape Isrel, kini Kughen rimirhi əriə mə tini minə, kini mor əpu kafan nehuəyen kimi əriə, mivəh-si-pən min promes kape nasituyen kimi əriə, mine Loa, mine nəhuakien ye Nimə Ehuə kape Kughen, mine promes minə tiksin. ⁵ Kini ripriə atuatur minə, iriə nəmasur yamə mine Kughen rimirpen əriə. Kini Kristo rimasi-pən atuatur ye kwənərəus kapəriə. Kini Kristo in Kughen yerpirig ye narimnar fam - pəh kisəgnəgin In kape rerin. Amen.

Swatuk yame Kughen ramirpen narmamə iran

⁶ Kughen rimirpen kwənərəus kape Ebrahim; mərig iriə khapsaah khapəh nishatətəyen ye Kristo. Mərig pa rimə nar e ramhajoun pən promes kape Kughen ripəh nuəyen mor nəfrakisien kin, meinai nisi-pənien ye kwənərəus kape Isrel ripəh norien yermamə mə in yemə Isrel əfrəh. ⁷ Kini ye norien a, iriə yamə mine kimnhasi-pən ye Ebrahim, pəh nien mə iriə m-fam nipnət Ebrahim əfrakis. [Meinai nar apnərig Ebrahim rimirəh tini kiraru], mərig Kughen rimini-pən tukun mimə, “Kwənərəus atuatur kafam tukrisi-pən əmə ye nitaw kafam e kwajikovə Aesak.” *(Jen 21:12)* ⁸ Niprai nəgkiarien e ramni mə narmamə yamə mine kimisarha ye kwənərəus kape Ebrahim, pəh nien mə iriə fam nipnət Kughen minə. Mərig nipnət Kughen əfrakis iriə e yamə mine kimisarha ye promes kape Kughen. Kini iriə e kwənərəus əfrakis kape Ebrahim. ⁹ Ror məkneikin meinai Kughen rimini-pən tuk Ebrahim mimə, “Ye nipig atuatur, jakrerig-pre tuk əmiru, Sera tukrirəh kwaji yerman kirik.” *(Jen 18:10, 14)*

¹⁰ Mərig nəgkiarien a ripəh norien infamien eikin e. Ji Sera e Aesak rimikir Rebeka, kini Rebeka rirəh mir mir. Kapəriu tatə kirikianə əmə, in e kaha hah kape nəmə Isrel e Aesak. ¹¹ Mərig mir mir e kirəpəh niwarha-hanəyen, kini mirəpəh niworien nar kirik yame rhuvə, uə raha, mərig Kughen rimini-pən promes kirik kimi mamə kapəriu. Kini nəgkiarien e ramhajoun huvə mə Kughen rimirpen narmamə raməri-pən əmə nərigien kafan, ¹² mərig pəh nien mə ramirpen əriu meinai kimiwor nar huvə kirik, uə nar hah kirik. Kughen rimini-pən tuk Rebeka mə, “Nimrin nupan tukror atuə kin kape yame raməker ye nimeitaan.” *(Jen 25:23)*

¹³ Kini in e raməri-pən əmə nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yakorkeikei Jakob, mərig yakəməkin Esao.” *(Mal 1:2-3)*

¹⁴ ? Tukshawni ai taktakun? ? Tukhani mə norien kape Kughen ripəh natuatukien? !Nikam! Kitawə kharkun mə In ramor atuatur ¹⁵ meinai in rimini-pən tuk Moses mimə,

“Yo atuk yimini mə narmamə hawor e rikik tukreihuə tuk əriə, kini narmamə hawor minə ai rikik tukripəh neihuəyen tuk əriə.

Kini Yo atuk yimini mə narmamə hawor e jakor huvə pən kimi əriə, kini narmamə hawor minə ai jakpəh nor-huvə-pənien kimi əriə.” *(Eks 33:19)*

¹⁶ Kini ror məknakin mə kitawə to khapəh nhavəhyen promes kape Kughen tuk nar kirik yame kitawə kasor, rəmhen kin yame kasorkeikei pik In, uə kasor pik wok kafan. Nikam. Kitawə kamhavəh əmə promes kape Kughen meinai rikin rehuə tuk ətawə. ¹⁷ Ye Nəkwəkwə kape Kughen rimini-pən tuk king kape Ijip* mimə,

“Yimivəh-si haktə ik tuk nar kirikianə əmə, in e mə narmamə tuksəm kafak nəsaninien ye nimraghien kafam, mə narmamə tukamhani-ərhav nhagik ye tanimtanə.” *(Eks 9:16)*

18 Kini nīprai nāgkiariēn e ramni mā Kughen atuk ramni mā narmamā hawor mīne rīkin tukrehuā tuk ariā. Kini Kughen atuk rīmnārip kəvsəsivə ye narmamā yamā mīne kasəpəh hanə-əmā In.

19 Tukmā ror kirik tukraiyoḥ yo mīmā, “Narmamā to khapəh nisətapigien kin nīrkunien kape Kughen. ?Kini tukmā Kughen atuk ramni narmamā hawor mīne tuksəpəh kafan nāgkiariēn, kini rhawor e Kughen ramni mā kapəriā atuk?” 20 Məriḡ jakhorpīn naiyoḥyēn e mīmā ik yermamā əmə, ?rhawor e nakmā takhorpīn əsanīn nāgkiariēn kape Kughen? Nītip† to rīpəh nīni-pānien tuk yermamā yame rīmīkuḥ in mīmā, “?Rhawor e nīmīkuḥ məkneikin yo?”

21 Yermamā yame ramkuḥ nītip, in rīrkun nīrəhyēn mənkiuvyuv ye nuknen kirikianə əmə mīrkun nīkuhyēn nītip kin kiraru - kirik kape nīvai-pānien nar əgkap iran; kirik kape nīvai-pānien nar apnapig iran. 22 Ye norien kirikianə əmə mīn, Kughen rīrkun nor-mīnien ye narmamā. Tukmā rorkeikei, In rīrkun norien mā tukroriah ariā. In rorkeikei mā tukror əpu mā niemhaa ramhai In tuk təvhagə hah, kini In tukror narpīnien ehuā kimi narmamā yamā mīne kasor təvhagə hah. Məriḡ nar apnapig In ramor məknakin, kafan nətərigien raməpomh; kini In rīpəh nor-ahuaayen narpīnien kimi ariā yamā mīne kasor mīmā rīkin tukraməmhə. 23 Kafan nətərigien rapomh, mor mīmā In tukror əpu nīhuvəyēn ehuā kafan kimi narmamā yamā mīne In ramni mā rīkin tukrehuā tuk ariā. In apa kupan, In rīmīrpen ta ariā mā tukasarə ye nīhuvəyēn kafan apa ye rao ye neai. 24 In e kitawə m-fam yamā mīne In rīmīrpen, kini pəh nien mā kwənərəus kape Isrel in əmə in əmə, məriḡ nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə mīn. 25 Rəmhen əmə kin yame In ruīni ta ye Nəkwəkwə kape Hosea mīmā, “Narmamā yamā mīne pəh nien mā kafak narmamā,

jakokrən kin ariā mā, ‘kafak narmamā mīnə.’

Kini narmamā yamā mīne yīmīpəh norkeikeiyēn ariā kupan,

jakokrən kin ariā mīmā, ‘narmamā yamā mīne yakorkeikei.’ ” (Hos 2:23)

26 “Kini ikīn atuatur, yame yīmīni-pən tuk ariā mā, ‘Kimiā pəh nien mā kafak narmamā,’

narmamā tuksokrən kin ariā mhamā, ‘iriā nīpnət Kughen yame ramragh.’ ” (Hos

1:10)

27 Kini Profet Aesea rīmīni-ərhav ye nīkarīn kape Isrel mīmā,

“Nar apnapig kwənərəus kape Isrel khapsaah rəmhen kin nīpakir ye tahik, məriḡ Kughen tukrivəh mīragh kwatīksin əmə,

28 meinai Kughen Yermaru In tukrivəhsi-pən aihuaa əmə narpīnien kimi narmamā fam ye tokrei tanə.” (Aes 10:22)

29 Kini rəmhen əmə kin nāgkiariēn yame profet Aesea rīmīni kupan mīmā,

“Rīpi mā Kughen Yermaru yame Nagheen rehuā pik In rīpiəpəh neighanien kin kwənərəus tīksin kapətawə mā tukhamragh,

to kitawə kipihauə mīsəmhen əmə kin nəmə Sodom mīne Gomora yame In rīmnoriah əgkap ariā.” (Aes 1:9)

Nəmə Isrel kimnhapəh nīshatətəyēn

30 ?Nīprai nāgkiariēn mīnə e ramni naha? Ramni mā narmamā yamā mīne pəh nien mā kwənərəus kape Isrel, nar apnapig kimnhapəh nisarkut-pīkien mā tuksəm swatur kape nhauəyēn mīsaturatur ye nīmri Kughen, məriḡ Kughen tukror ariā kisaturatur ye nīmri tuk nhatətəyēn kapəriā. 31 Məriḡ nəmə Isrel kimīsarkut pik ye swaturatur kape nəri-pānien loa mā iriā tuksaturatur ye nīmri Kughen. ?Məriḡ iriā khapəh nisaturaturkien 32 tuk naha? Meinai iriā

† 9:20: Nāgkiariēn kape nəmə Gris ramni nuhpīkinien ye graonpot. 9:20: Aes 29:16; 45:9 9:21: Jer 18:6

kisarkut pik mə tuksatuatuk ye nimir Kughen tuk norien huvə yamə mine kasor, mhapəh nisəri-pəniien swatuk kape nhatətəyen. Iriə kamharəh-pikin “Səpaag yame narmamə kamharəh pikin.”‡ 33 Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Səm-ru. Yimnəkir səpaag ye nimə apa Saeon.

Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini mamhamir.” (Aes 8:14)

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,

to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimir Kughen.” (Aes 8:14, 28:16)

10

1 Piak minə mine nowinik minə. Yakorkeikei pik mə Kughen tukrivəh miragh nəmə Isrel, kini nipig m-fam yakaməhuak tukun. 2 Yo yakamni-ərhav tuk əmiə mə iriə kisarkut pik tuk norien narimnar yame tukror riki Kughen ragien tukun. Mərig norien kapəriə ripəh nisi-pəniien ye nirkunien. 3 To khapəh nisəri-pəniien swatuk kape Kughen mə iriə tukhauə misatuatuk ye nimirin, meinai iriə kaseinein swatuk kafan, kini masarkut mhamə tuksəri-pən atuk kapəriə swatuk, in e swatuk kape nəri-pəniien loa kape Moses. 4 Kristo rimnor infamien ye swatuk kape nəri-pəniien loa tuk nuəyen matu-atuk ye nimir Kughen. In rimnor infamien ye swatuk a mə narmamə m-fam yamə mine kishatətə iran tuksatuatuk ye nimir Kughen.

Nimraghien yame Kughen ravəhsi-pə, in kape narmamə m-fam

5 Moses rimirai nəgkiarien kirik ye swatuk kape nəri-pəniien loa mimə narmamə tuksatuatuk ye nimir Kughen. In rimini mimə, “Yermamə yame ramor narimnar fam əgkap yame loa e ramni, in tukrivəh nimraghien rerin.”

(Lev 18:5) 6 Mərig nəgkiarien yame ramni swatuk kape nhatətəyen yame narmamə khamhakwasig misatuatuk ye nimir Kughen ramni mə, “Rikimiə tukripəh nəsikien mə takasəkeikei mamhavən apa ye rao ye neai” (Dut 30:13)

(misarha-kin Kristo mharəh miseiwaiyu mhauə mə tukrasitu irəmiə); 7 kini rikimiə tukripəh nəsikien mimə, “Takasəkeikei mhavən apa peiwaiyu ikin narmamə kamhamhə ikin” (Dut 30:13) (mharəhsi-ərhav Kristo misor In ramragh min ye nimhəyen kafan). 8 Rikmiə tukripəh nəsikien məknakin meinai nəkwəkwə kape Kughen ramni mə “Nəgkiarien kafan in ipakə əmə tuk əmiə. In apa ye nhermiə, mine yerkimia.” (Dut 30:14) Nəgkiarien e

in nəgkiarien kape nhatətəyen yame yakamni-ərhav 9 mimə tukmə nakhani-ərhav ye nhermiə mhamə Yesu in Yermaru, kini tukmə nakshatətə əfrakis yerkimia mfam mə Kughen rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan, kini Kughen tukrivəh miragh əmiə. 10 Ror məkneikin meinai Kughen ramor narmamə kisatuatuk ye nimirin nipig kishatətə əfrakis iran yerkiria. Kini Kughen ravəh miragh narmamə nipig iriə kamhani-ərhav ye nheriə mhamə Yesu in Yermaru. 11 Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Mərig narmamə yamə mine kishatətə ye Kwən a,
to khapəh nisaurisien nipig tuksərer ye nimir Kughen.” (Aes 28:16)

12 Nəgkiarien e in kape narmamə m-fam, nar apnapig kwənərəus kape Isrel uə nəmə tanə pisin pisin minə, meinai Yermaru kirikianə əmə e ramarmaru mamautə-pə kin kafan nihuvəyen kimi narmamə m-fam yamə mine kisaiyoh-pən kin. 13 Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

‡ 9:32: Nəgkiarien e raməmir ye Aes 8:14, mərig Nəgkiarien kape nəmə Gris ripəh niniyen səpaag, ramni kapiet kape nivhirəkinien nimə. Translesen komiti ramni sapaag. Səpaag e Yesu Kristo. Əm-ru min nuhpikinien kape sapaag ye Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14. 9:33: Luk 2:34, 20:18; Rom 10:11; 1 Pit 2:8, 3:14 10:11: Rom 9:33 10:12: Efes 3:8

“Narmamə m-fam yamə mine kasokrən kin Kughen Yermaru mə tukrivəh miragh əriə,

In tukrivəh miragh əriə.”

(Joel 2:32)

¹⁴ ?Mərig tukmə narmamə khapəh nishatətəyən ye Kughen Yermaru, tukshawor pən iran mine misokrən kin In mə tukrivəh miragh əriə? ?Kini tukmə khapəh nisərigien nəvsaoyen kin, tukshawor pən iran mine mishatətə iran? ?Kini tukmə yermamə kirik rikək tuk nini-ərhavyen tuk əriə, tukshawor pən iran mine misərig nəvsaoyen kin? ¹⁵ ?Kini tukmə Kughen rīpəh nherpənien kin narmamə, tukshawor pən iran mine mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə? Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“! Rhuvə pik əgkap mə kisəm yermamə kirik rīvəh nəvsaoyen huvə kape Kughen muə kimi ətawə!”

(Aes 52:7)

¹⁶ Mərig pəh nien mə nəmə Isrel m-fam kimnhavəh nəvsaoyen huvə yerkiə. Rəmhen kin nəgkiarien yame Aesea rimirai mīmə,

“! Yermaru! Narmamə kwatiksīn əmə kimnhani nəfrakisien ye nəgkiarien kapəməwə.”

(Aes 53:1)

¹⁷ Kini ror məknakin, nhatətəyən ramsi-pən ye nar yame nakasərig; kini nəgkiarien yame nakasərig ramsi-pən ye nəvsaoyen kin Kristo.

¹⁸ ?Mərig yakamaiyoh mīmə [nəmə Isrel] kimisərig uə nikam? Əwəh, kwəsərig ta. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Nəgkiarien kape Kughen rīməvən ikin minə fam ye tokrei tanə, ruavən ikin minə fam əgkap.”

(Sam 19:4)

¹⁹ ?Kini jakaiyoh əmə kin nar kirik min mīmə, nəmə Isrel kwənharkun ta uə nikam? Əwəh, kwənharkun. Meinai Moses rīmnəkupan mini mīmə,

“Jakor huvə pən kimi narmamə yame kapəriə kantri kirik rikək, kimiə taksor jalus tuk əriə;

kini jakor huvə pən kimi narmamə ye kantri yamə mine kimiə nakamhani mhamə iriə kisar-mar, niemhaa tukrhai əmiə tukun.”

(Dut 32:21)

²⁰ Kini kwasig ikin Aesea rīpəh niginien tuk niniyən mīmə,

“Narmamə yamə mine khapəh nisarha-kinien Yo kwəsəm Yo;

kini narmamə yamə mine khapəh nisaiyohyən Yo, yimnor əpu Yo kimi əriə.”

(Aes 65:1)

²¹ Mərig ye nikarīn kape nəmə Isrel Aesea rīmini mīmə,

“Ye nīpig m-fam, yakahuatuk kin kwermik mə jakasitu irəriə,

iriə narmamə yamə mine kasəsik nəkwak, mamhaukreikin-pə nīmetairiə kimi Yo.”

(Aes 65:2)

11

Kughen rikin rehuə tuk nəmə Isrel

¹ Pəh yakaiyoh tuk nəgkiarien kirik ye nikarīn kape nəmə Isrel. ?In e nəfrakisien mə Kughen rīmukreikin-pə nīmeitaan kimi kafan narmamə uə nikam? Nikam. Taksəm-ru yo. In rīmīpəh nukreikin-pəyən nīmeitaan kimi yo e yemə Isrel kirik, kwənərəus kape Ebrahim, nitə kape Benjamin. ² In apa kupan, Kughen rīmirpen kwənərəus kape Isrel mīmə In tukrorkeikei əriə, kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kini In rīmīpəh nukreikin-pənien nīmeitaan kimi əriə. ?Nakharkun uə nikam naha nhagin Nəkwəkwə kape Kughen ramni ye nikarīn kape Elaeja? In ramni mə Elaeja rīmnaiyoh skai Kughen mə tukrivəhsi-pən narpinien kimi nəmə Isrel tuk nahasien yame kimisor ³ mīmə, “Yermaru. Nəmə Isrel kimishopni profet minə kafam

masoriah-oriah kafam olta.* Kini yo pisin əmə yakaməmər; kini iriə kisarkut mə tukshopni mın yo.” *(Fas King 19:10)*

⁴ ?Mərig Kughen rimi-pən naha nhagin tukun? In rimi mimə, “Nikam, yakaməm mə narmamə seven taosen iriə narmamə kafak mınə, yamə mine khapəh nisəhuakien kimi kughen eikuə e Bal.” *(Fas King 19:18)*

⁵ Kini rəmhen əmə kin ai taktakun mine. Nəmə Isrel kwatiksın aikin yame Kughen ruirpen əriə ye kafan nihuvəyen. ⁶ Kini tukmə Kughen rimi-vəh miragh əriə ye nihuvəyen kafan, pa rime rimi-vəh miragh əriə tuk nar huvə yamə mine kasor. Mərig to rivi-vəh miragh əriə meinai iriə kasor nar huvə mınə, kini to nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi əriə, rivi-pior pisin, kini pəh nien mə nar kirik yame ramautə-pə kin kimi əriə, mərig tukrivi-pior əmə rəmhen kin nərökien kirik tuk kapəriə wok.

⁷ ?Kini rhawor? Narmamə khapsaah kape Isrel kasarhakın pik swatuk kape nuəyen matuatuk ye nimir Kughen, mərig khapəh nhavəhyen. Mərig iriə yame Kughen rimirpen, kamhavəh. Mərig iriə m-fam e yame khapəh nhavəhyen, Kughen rimmərip kəvsəvivə kimi əriə mə tuksəpəh hanə-əmə In.

⁸ Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Ruə meriaji-pə ai taktakun, Kughen rimmor mə nətərigien kapəriə ramapir yeru,

kini mor mə nimirirə rivi,

kini mor mimə nime-tirgiriə tukrəru.”

(Dut 9:24; Aes 29:10)

⁹ Kini King Deved rimi mimə,

“Nihuvəyen kape tokrei tanə yame kasarə iran, pəh tukruə rəmhen kin kwənməkuru kirik, yame tukrhosiğin əriə, mor əriə kamhani mhamə, ‘Narimmnar fam əgkap rhuvə əmə.’

Pəh kapəriə narimmnar huvə tukruə rəmhen kin kapier kirik yame kisapitəter iran, ramor narpinien kimi əriə.

¹⁰ Pəh nimirirə tukrəpignap mə tukhapəh nisəmien nar,

Pəh tukravi-əhu əriə kasəmrəmər ye nahasien kapəriə, infamien rikək.” *(Sam 69:22-23)*

Swatuk kape Kughen tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin

¹¹ ?Kini yakamaiyoh mın mimə nəmə Isrel kimnharəh-pikin kapier mhamər, mə to khapəh nisərer-minien uə? Nikam, tuksərer mın. Ye kapəriə nəviəkiəyen, Kughen rimmor swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə ye tanə pisin pisin mınə, mə nihuvəyen yame nəmə tanə pisin pisin mınə kisarə iran, nəmə Isrel tuksorkeikei mə iriə mın tukhavəh. ¹² Ror məknakin, tukmə nəmə ye tanə pisin pisin mınə kimnhavəh nihuvəyen kape Kughen meinai nəmə Isrel kimisəpəh swatuk yame Kughen ravəh-miragh narmamə iran, kini nəmə Isrel fam yame Kughen rimirpen ta əriə, niviğ iriə tukshatətə ye Kristo, ! nihuvəyen kape Kughen tukruə mehuə!

¹³ Taktakun ai yakaməgkiar kimi əmiə nəmə kantri pisin pisin mınə, meinai yo aposol e kamni kimə “aposol kape nəmə kantri pisin pisin mınə.” Kini yo yakaməm wok kafak mə in rehuə. ¹⁴ Kini yakorkeikei mə wok yame yakamor yerki nəmə tanə pisin pisin mınə tukror nəmə imak e nəmə Isrel kisor jalus tukun, misorkeikei mə iriə mın tuksarə ye nihuvəyen a - kini ye norien a Kughen tukrivəh miragh tiksın. ¹⁵ Niviğ Kughen rimumkreikin-pən nimeitaan kimi nəmə Isrel, kini In rivi-pik yemə tanə pisin pisin mınə kamhauə kirikianə iriə mın. Mərig niviğ In tukrivi-pik nəmə Isrel kamhauə mın tukun, in rəmhen kin yame yermamə ramragh mın ye nəmhəyen kafan.

* **11:3:** Olta in tebol rhakə ye Nimə Ehuə kape Kughen. **11:6:** Gal 3:18 **11:11:** Wok 13:46

¹⁶ Tukmæ narmamæ kamhavəh-si-pən nīpər bred yame kīpəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien.† Ye norien kirikianə əmə mīn, tukmæ kīvəhsi-pən nuknei nai kimi Kughen, kwerəgrəgin mīnə fam əgkap kamhauə mhahuvə mīn.‡ ¹⁷ Mərig nəmə Isrel kisəmhen kin nai e olif yame Kughen rīmihu, mərig iriə tiksīn kisəmhen kin kwermīn yame Kughen rīmnərai ta marakikin. Kini kimiə nəmə tanə pīsīn mīnə naksəmhen kin kwermī nai e olif yame ramhaktə atuk əmə. Kini Kughen rīmīrpīn-pən əmiə ye nuknei nai yame rīmihu mə takhavəh tamhek kwermī nai yame rīmnərai ta. Kini taktakun ai nakwənhavəh nīhuvəyən yame Kughen rīmīrpen-pən ta tuk Ebrahim mīne nīpnətīn mīnə. ¹⁸ Mərig kimiə [nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə], takhapəh nisəgkiar-ausitien mhamə nakwənhavəh tamhek nəmə Isrel yame Kughen rīmnərai-ta əriə. Takhapəh nisəru-kīnien mīmə nuknei nai raməvīgīn əmiə, mərig pəh nien mə kimiə kwermī nai nakasəvīgīn nuknei nai. ¹⁹ Tukmə ror yermamə kirik tukrīni mīmə, “Kughen rīmnərai ta kwermī nai mīnə tiksīn mə tukrīrpīn-pən yo ye nuknen kini jakvəh tamhekriə.” ²⁰ In e nəfrakīsien, mərig rīmnərai ta əriə meinai khapəh nīshatətəyən iran. Kini kimiə nīmīsəpīrpīr ye nuknei nai meinai nakshatətə iran. Ror məkneikin, takhapəh nisəusitien tukun, mərig kimiə takasəkeikei mhagin, ²¹ meinai Kughen rīmnərai ta kwermī nai atuatur tiksīn, kini tukmə nakhapəh nisəkeikeiyen tuk nhatətə-tīmīm-ien iran, kini In tukrərai ta mīn əmiə.

²² Rhuvə mə takharkun mə Kughen rīrkun nəgkiar-huvə-pənien kimi narmamə, kini mīrkun nəgkiar-skai-pənien kimi əriə. In rīmnəgkiar skai kimi narmamə yamə mīne kīmīsəsik nəkwān, mərig In ramor huvə pre kimi əmiə, tukmə nakasəkeikei tuk nhatətəyən iran tuk kafan nīhuvəyən. Mərig tukmə naksəpəh nhatətəyən iran, In tukrərai ta əmiə. ²³ Kini tukmə nəmə Isrel kharerīg-pə mīn mīshatətə ye Kristo, kini In tukrīrpīn-pən mīn əriə ye nuknei nai, meinai In ravəh nəsanīnien tuk norien məknakin. ²⁴ Kini nīprai nəgkiarien e ramni mə kimiə nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə naksəmhen kin kwermī nai e olif yame ramhaktə atuk, yame Kughen rīmnərai ta mīrpīn-pən ye nuknei nai ye nəsimien. Norien e kape nīvəhyen nai pīsīn kirik mīrpīn-pən ye nai pīsīn kirik, pəh nien mə norien atuatur kape nai. Mərig kwənərəus mīnə kape Isrel kisəmhen kin kwermī nai e kape olif apa ye nəsimien. Kini taktakun ai, in rīmar əmə tuk Kughen tuk nīrpīn-pənien əriə ye nukneriə atuatur.

Kughen rīkin rehuə tuk narmamə m-fam

²⁵ Mərig piak mīnə mīne nowinik mīnə, rahas mə takhavəh-si haktə pik əmiə [mhamə nakhahuvə mīsapita nəmə Isrel]. Ror pən, yakorkeikei mə takharkun nar mənīwən e in e mə Kughen rīmnor mə nəmə Isrel tiksīn kīmīsəpəh nərigien kafan nəgkiarien. Mərig norien a raməmīr əmə meriājī-pən nəmə tanə pīsīn pīsīn mīnə fam yame Kughen rīmīrpen əriə tukshatətə iran. ²⁶ Kini ye norien e, Kughen tukrīvəh mīragh fam nəmə Isrel. Rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rīmīni mīmə, “Yermamə yame tukrīvəh mīragh narmamə tukrīsī-pən apa Saeon,

In tukrīvəh-si ta norien has tuk nəmə Isrel.‡

²⁷ Kini in e promes kape nasituyen kafak kimi narmamə mə jakvəh-si ta narpīnien kape təvhagə has kapəriə.” (Aes 59:20, 21; 27:9; Jer 31:33, 34)

† 11:16: Nam 15:20-21 ramni mə tukaməkeikei kīvəhsi-pən nīpər bred yame kīpəh hanə nənien kimi Kughen, kini bred m-fam ruauə muahuvə tuk nənien. ‡ 11:16: Nuhpīkīnien e, nīpran ramni mə Ebrahim mīne mīkupni mīnə kupan iriə narmamə kape Kughen. Kini kwənərəus mīn kapəriə, iriə mīn kape Kughen. 11:17: Efes 2:11-19 11:22: Jon 15:2,4 § 11:26: Nəgkiarien Gris ramni Jakob, nhag pīsīn kirik e Isrel.

²⁸ Kwənarəus minə kape Isrel kimisəpəh nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo, kini ror məkneikin, iriə kimnhauə tikmir minə kape Kughen. Mərig nar e ramasitu irəmiə nəmə tanə pisin pisin minə, Kughen ravəhsi-pre kafan nihuvəyen kimi əmiə. Mərig Kughen rorkeikei hanə nəmə Isrel meinai In rimirpen əriə, kini iriə nitə kape Ebrahim, Aesak mine Jakob. ²⁹ Ror məkneikin meinai nipiğ Kughen rimirpen ta narmamə kini mor huvə pən kimi əriə, to rirəh nuheikin-minien kafan nəgkiarien. ³⁰ In apa kupan, kimiə nəmə tanə pisin pisin minə nimisəsik nəkwai Kughen. Mərig taktakun ai, nəmə Isrel kimisəpəh In misəsik nəkwan, Kughen rivəhsi ta nivhuəyen tuk əriə mivəhsi-pre kimi əmiə. ³¹ Ye norien kirikianə əmə min, nəmə Isrel kasəsik nəkwai Kughen ai taktakun mine, ramor swatuk mə riki Kughen tukrehuə min tuk əriə. Ror məknakin meinai taktakun ai iriə kimnasəm mə Kughen rikin rehuə tuk əmiə, kini tukmə ror iriə kisorkeikei mə Kughen rikin tukrehuə min tuk əriə. ³² Narmamə m-fam kasəsik nəkwai Kughen, kini In ramor mə kapəriə norien hah ramraptərəkən əriə m-fam əgkap, iriə atuk to khapəh nharisinien əriə. In ramor məkneikin mə [In pisin əmə tukrivəh miragh əriə] mamhajoun-pən mə rikin tukrehuə tuk əriə m-fam.

Pol raməni nipei mivəh-si haktə Kughen

- ³³ !Taksəm-ru! !Nihuvəyen yamə mine Kughen ramor kimi narmamə mine nirkunien kafan, iriə fam kishuə!
Kitawə kiseinein nirkunien norien kape nətərigien kafan, mine kafan swatuk minə.
- ³⁴ “Meinai yermamə kirik rikək yame rirkun narimnar yame raməmır ye nətərigien kape Kughen Yermaru.
Kini yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pənien nəgkiarien kirik tukrasitu ye Kughen.” *(Aes 40:13)*
- ³⁵ “Yermamə kirik rikək yame rirkun nivəhsi-pən-atuk-ien kafan kirik nar kirik kimi Kughen meinai narimnar fam əgkəp kape Kughen in əmə in əmə.” *(Job 41:11)*
- ³⁶ Ror məkneikin meinai Kughen rimmor narimnar fam, kini narimnar fam apa ramswiin meinai nəsaninien kafan ramraptərəkən əriə, kini narimnar fam In rimmor mə kafan.
!Pəh kamhavəh-si haktə In kape rerin! !Amen!

12

Sakrefaes yame nimraghien raməmır iran

¹ Piak minə mine nowinik minə. Meinai Kughen rikin rehuə tuk ətawə, yakamaiyoh skai əmiə mimə takhavəh-si-pən nipraimiə fam kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramragh, kini misərəhu karin mə kafan, kini rikin ragien tukun. In e swatuk atuatur yame taksəhuak kimi Kughen iran. ² Takhapəh nhavəhyen norien kape yermamə kape tokrei tanə, mərig seighaan kin Kughen mə tukrukreikin kapəmiə nətərigien ruə miwi mimə norien kapəmiə tukruə mihuvə. Kini ror məkneikin, kimiə takharkun nisəkirien norien minə, mharkun nisorien norien huvə yamə mine Kughen rorkeikei. In e norien yamə mine khahuvə, mine yamə mine kasor rikin ramagien, mine yamə mine kisatuatur.

³ Kini ye nihuvəyen yame Kughen ramautə-pə kin kimi yo, yakamni-pre tuk əmiə m-fam mə takhapəh nhavəh-si-haktə-atuk-ien əmiə. Mərig ye nətərigien atuatur, taksəm nəsaninien yamə mine Kughen rimirəhsi-pre kimi əmiə ye nhatəyən kapəmiə ye Kristo. Kini nipiğ taksəm nəsaninien minə a, taksəm

kapəmiə nımraghien minə, kini misəkir misəm mə ?kapəmiə nımraghien minə khahuvə misəmhen raməri-pən nhatətəyen kapəmiə uə nıkam?

Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pisin pisin
(1 Kor 12:1-31)

⁴ Yermamə kirikianə, nıpran kirikianə əmə. Mərig nıpran, nor-norin minə rıpsaah. Kini nor-norin minə ye nıpran e, kapəriə wok pisin pisin. ⁵ Kini rəmhen əmə kin narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo. Kitawə khapsaah, mərig kamhauə nıpraitawə kirikianə əmə ye Kristo, kini misətıgtə atuk irətawə minə. ⁶ Kini Kughen rımivəhsi-pə nirkunien tuk norien wok pisin pisin minə raməri-pən nihuvəyen kafan yame ramautə-pə kin kimi ətawə. Kughen ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiuə. Kini pəh yermamə a tukrini-ərhav nəgkiarieren kafan raməri-pən nhatətəyen kafan. ⁷ Tukmə yermamə kirik ravəh nirkunien tuk nasıtuyen, pəh in tukrasitu; tukmə in ravəh nirkunien tuk nhajounien, pəh in tukrhajoun; ⁸ tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kape narmamə, pəh in tukrivəhsi-haktə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nivəhsi-pənien mane, pəh in tukrivəhsi-pən rehuə; tukmə in ravəh nirkunien tuk nıkirien nıməhuak, pəh in ror yerkin m-fam; tukmə in ravəh nirkunien mə rıkin tukrehuə tuk narmamə, kini pəh in tukror yerkin agien.

Swatuk kape norkeikeiyen narmamə
(1 Kor 13:1-13)

⁹ Norien kapəmiə tuk norkeikeiyen narmamə tukraməkeikei muə norkeikeiyen əfrakis. Taksəməkin norien has minə, kini mharaptərəkın tım tım norien huvə minə. ¹⁰ Sorkeikei əmiə minə rəmhen mımə kimiə piaumiə minə uə nowinmiə minə. Kimiə kirikianə kirikianə takəsəkeikei misarkut mə takhasiai əmiə minə. ¹¹ Pəh rikimiə tukragien tuk norien wok kape Kughen Yermaru yerkimie m-fam mamharpın, mhapəh nisəpəuyen. ¹² Taksagien əmə meinai nımisərhəhu-pən tım tım kapəmiə nətərigien ye Kughen. Kini nıpiğ nəmhəyen tukruə, sor kapəmiə nətərigien rapomh. Kini masəhuak kimi Kughen ye nıpiğ m-fam. ¹³ Tukmə narmamə kape Kughen kasəkwəkwə kin nar kirik, sautə-pən kimiə əriə. Sor huvə pən kimi yepsıpis yamə mine kamhauə iməmiə ikin.

¹⁴ Saiyoh Kughen mımə tukror nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kasor nahasien kimi əmiə. Takhapəh nısherpənien nar hah rıvən kimi əriə, mərig saiyoh Kughen mə tukror nihuvəyen kimi əriə. ¹⁵ Sagien kimiə nəmə minə kisagien. Kini sasək kimiə yamə minə kisasək. ¹⁶ Sor kapəmiə nətərigien rəm nəmhen irəmiə minə fam. Rikimiə tukrıpəh nəsikien mə kimiə tiksın yerpıriğ, mərig rikimiə tukragien əmə mə taksəriwək kirikianə kimiə yavən has minə. Rikimiə tukrıpəh nəsikien mə nakharkun pik nar.

¹⁷ Tukmə yermamə kirik ror ahas-pre tuk əmiə, takhapəh nısarpinien tai norien kafan. Takəsəkeikei misarkut mə taksor norien yame narmamə mıfam tuksəm mımə ratuatuk. ¹⁸ Sor narımnar fam yame nakharkun norien mımə kimiə naksarə ye nəmərinuyen kimiə narmamə mfam. ¹⁹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nısarpinien tai təvhagə hah kape narmamə. Apəh pəh Kughen pisin əmə tukrıpı-ərhəhu narpınien mine niemhaa kimi əriə, meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen Yermaru ramni mımə, “Narpınien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpın tai norien has kape narmamə.”

(Dut 32:35)

²⁰ Məriğ kimiə taksəri-pən əmə nəgkiarinen ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,
 “Tukmə kafam tikmir rəmkərəv,
 vəhsi-pən nəviginien kimin;
 tukmə rəkwəkwə,
 vəhsi-pən nu kimin.
 Nəriğ naksor narimnar minə a
 in tukrauris pik tukun.” *(Prov 25:21-22)*

²¹ Takhapəh niseighanien kin norien has mə tukruə tuk əmiə mivəh-si-əhu əmiə. Məriğ sor mə norien huvə minə kapəmiə pəh ravəhsi-əhu norien hah.

13

Pəh khasiai gavman

¹ Pəh kitawə fam kisarə ətgin gavman, meinai nehuəyen tuk narmaruyen m-fam ramsi-pən tuk Kughen, kini gavman m-fam yamə mine kasəkwətə, Kughen pisin əmə rimivəhsi-haktə əriə. ² Tukmə yermamə kirik raməsik nəkwai gavman, kini ror məkneikin mə in ri-pəh nisaiyen nehuəyen yame Kughen rimirəhsi-haktə mukrai. Kini narmamə yamə mine kasor məknakin kamhavi-pə əmə kapəriə narpinien. ³ Ror məkneikin meinai Kughen rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə yamə mine kasor norien has tukhagin, pəh nien mə rimirəhsi-haktə gavman mukrai mə narmamə yamə mine kasor norien huvə minə tukhagin. Kini tukmə nakhapəh nisorkeikeiyen mə takhagin kin nəmasur minə kape gavman, takasəkeikei misor norien huvə minə, kini iriə tukhavəhsi-haktə əmiə tukun. ⁴ Takhapəh nisəru-kinien mimə nəmasur kape gavman iriə yor wok minə kape Kughen yame wok kapəriə mimə iriə tukasor ramhuvə-pre tuk əmiə. Məriğ tukmə nakasor ramaha, takasəkeikei mamhagin, meinai Kughen rimipəh nivəhsi-pən-apnapigien əmə nehuəyen kimi əriə, məriğ rimivəhsi-pən nehuəyen kimi əriə mə tukhavəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine kasor norien has. ⁵ Ror məknakin mə kitawə mifam tukasəkeikei misarə ətgin gavman tuk nar kiraru. Kirik e mimə kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien, kini kirik min e in e kitawə tukharkun mə norien kapətawə in ratuatuk.

⁶ Kini nar kirikianə min əmə, sərok-pən takis kimi gavman, meinai nəmasur kape gavman, iriə yorwok minə kape Kughen, kini in e wok kapəriə mə tuksarmaru ye narmamə. ⁷ Tukmə kimə takasəkeikei misərok yermamə kirik, sərok. Tukmə takis pisin pisin minə, takasəkeikei misərok. Tukmə kimə takasəkeikei mhasiai yermamə kirik, hasiai. Tukmə yermamə kirik ravəh narmaruyen, kini takasəkeikei misarə ətgin.

Sorkeikei narmamə meinai Nəriğ Kwasig ruauə pakə

⁸ Takhapəh nisorien mə tukəm mə nar kirik yame nakhapəh hanə nisarpinien kimi yermamə kirik. Məriğ nar kirikianə yame raməmır hanə tuk əmiə mə taksarpin, in ai norkeikeiyen, meinai yermamə yame rorkeikei in kirik in ramor narimnar fam yame loa ramni. ⁹ Loa ramni mimə, “Tahapəh nisəkrəhyen kin piraovin,” “Mhapəh nishopniyen yermamə,” “Mhapəh nisəkrəhyen,” “Rikimiə tukripəh nivəniyen tuk narimnar kape yermamə pisin kirik,”* kini loa minə min tiksın aikin. Məriğ nəgkiarinen kirikianə əmə in nukneriə fam; in e ramni mimə, “Orkeikei ik kirik rəmhen əmə kin yame nakorkeikei atuk ik.” *(Lev 19:18)*

¹⁰ Tukmə yermamə kirik rorkeikei in kirik, to ri-pəh norien nahasien

13:1: Prov 8:15; Taet 3:1   **13:3:** 1 Pita 2:13-14   **13:7:** Mat 22:21   **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8   * **13:9:** Loa minə e kasəmır ye Eks. 20:13-15,17; Dut 5:17-19,21.

kimin. Kini ror məknakin mə yermamə yame rorkeikei narmamə, in ramor mə nıprai Loa minə fam ruauə minor nəfrakisien kin.

¹¹ Takasəkeikei misor məknakin meinai kimiə nakwənharkun huvə nıpig yame kisarə iran ai taktakun mine. Rinor ta nıpig yame takasəkeikei misarha mhapəh nisapirien, meinai nıpig kitawə kimishatətə pə pə əmə iran, kini nıpig yame tukrivəh miragh ətawə iran raməmır pən pən, mərig taktakun ai ruauə pakə. ¹² Pəh nien mə tuk tu, napignapien tukrirkək; kini nikhakien, pəh nien mə tuk tu tukruə. Kini ror məknakin mimə pəh kisəpəh norien kape nəpignapien, kini mharaptərəkin əmə norien huvə minə kape nikhakien rəmhen kin yame mobael ramraptərəkin huvə kafan kirik nau kape narowaginien. ¹³ Pəh kitawə tuksor norien huvə minə, rəmhen kin yame yermamə raməriwək ye nikakien kini narmamə kasəm. Tukhapəh nisorien lafet has minə, mhapəh nisapisien kin ninimien, mhapəh nhakır-apnapigien əmiə minə, kini mhapəh nisorien norien ətəwao minə, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien jalus kimi ətawə minə. ¹⁴ Mərig seighaan kin Yermaru Yesu Kristo mə tukrarmaru ye nımraghien kapəmiə, kini takhapəh nisətərigien mə takshawor pən iran mine misor narımnar yame nıpraimiə əmə rorkeikei.

14

Pəh khasiai nəməhuak yamə mine kasəri-pən Loa kape Moses (1 Kor 8:1-13; 10:14-33)

¹ Nəməhuak minə tiksın, kapəriə nhatətəyen rıpəh nəusik-əusikien, meinai narmamə tiksın kamhavəh-si-pən natuakəmien kimi əriə, kini khapəh nharkunien mə Kughen rameighan kin əriə tuk natuakəmien minə a uə nikam. Mərig kimiə rikimiə tukramagien tuk nivəhyen nəməhuak minə a yame kapəriə nhatətəyen rıpəh niskaiyen; takhapəh nisotgohyen kimiə əriə.

² Yermamə kirik, ye kafan nhatətəyen, rhuvə əmə mə in tukrən nəviginien m-fam. Mərig yermamə pisın kirik min, kafan nhatətəyen rıpəh niskaiyen, kini rikin rəsik mə in rirkun nənien nəviginien ye nəsimien əmə, mıpəh nənien nusai nar. ³ Rıpəh nıhuvəyen mə yermamə e yame rirkun nənien narımnar fam tukrəm-pən nar hah ye yermamə yame rıpəh nənien nusai nar. Kini rıpəh nəmhenien mə yermamə yame rıpəh nənien nusai nar tukrini-pən tuk yermamə yame ramən fam nəviginien mə in ramor təvhagə has. Pəh tukrıpəh nəm-əhuyen in meinai Kughen rikin ragien əmə tuk yeməhuak a. ⁴ Rıpəh nıhuvəyen mə ik nakamni mimə yorwok kape Yesu Yermaru kirik ramor norien has. Kafan atuk əmə Yesu Yermaru tukrəkır mimə ramor nar huvə uə nar has. Kini in tukror huvə meinai Yesu Yermaru rirkun nivəhsi-pəniyen nəsaniniyen kimin tuk norien nar huvə minə.

⁵ Ye norien kirikianə əmə min, yermamə kirik ramni mə nıpig kirikianə əmə kape Kughen in ramərhakə rapita nıpig minə tiksın; mərig yermamə kirik min ramni mimə nıpig m-fam rəm nəmhen əmə. Mərig pəh narmamə tuksərer skai ye kapəriə nətərigien ye nikarin kape narımnar minə e. ⁶ Yermamə yame ramni mə nıpig kirikianə əmə in kape Kughen, in ramor tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini yermamə yame ramən nusai nar, ramən tuk nivəhsi-haktəyen Kughen, meinai in ramni-pən tuk Kughen mə rikin ramagien tuk nan nəviginiyen. Kini yermamə yame raməpəh nənien nusai nar, in min raməpəh nənien tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru, kini in min ramni-pən tuk Kughen mimə rikin ragien tuk nan nəviginiyen. ⁷ Kitawə kirik rirkək yame nımraghien kafan, kafan əmə, uə nımhəyen kafan, kafan əmə. ⁸ Mərig

13:10: 1 Kor 13:4-7   **13:11:** Efes 5:14; 1 Tes 5:6-7   **13:12:** 1 Jon 2:8   **13:13:** Luk 21:34; Efes 5:18   **13:14:** Efes 5:11   **14:1:** Rom 15:7   **14:2:** Jen 9:3-4   **14:3:** Kol 2:16   **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12   **14:5:** Gal 4:10-11

tukmā kitawə kamhamragh, kamhamragh tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru; kini tukmā kamhamhə, kamhamhə tuk nivəhsi-haktəyen Yermaru. Kini ror məknakin, tukmā kamhamragh uə kimnhamhə, mərig kitawə kape Yermaru. ⁹ Kristo rımamhə marə mamragh min, mə In Yermaru kape narmamə yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta.

¹⁰ Kini rıpəh nihuvəyen mə taksəkir norien kape piaumiə minə mine now-inmiə yamə mine iriə yəhuak minə. Rıpəh nihuvəyen mə taksəm-əhu piaumiə minə, meinai kitawə m-fam tuksərer əkupan ye jea yame Kughen ramkwətə iran maməkir narmamə ikin. ¹¹ Rəmhen kin nəgkiarrien yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mımə,

“Kughen Yermaru ramni mımə, ‘Yakavəh kwəsu ye nımraghien kafak mımə narmamə m-fam tuksənımkur ye nımrik mhani-ərhav kin nheriə mhamə Yo, Yo Kughen.’ ” (Aes 45:23)

¹² Kini ror məknakin mə kitawə fam kirikianə kirikianə tuksərer ye nımri Kughen tuk nini-ərhavyen narımnar fam yamə mine kimisor.

¹³ Ror məknakin, pəh kisəpəh nəkirien norien kape narmamə. Mərig takhaskai mə takhapəh nisorien nar kirik yame tukror piaumiə kirik rətərig pik tukun mımır ye kafan nhatətəyen. ¹⁴ Yımauə mor kirikianə kimru Yesu Yermaru, kini tuk nar ai, yo yakirkun huvə mə nəviginien* kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen. Mərig tukmə yermamə kirik rikin raməsik mımə nar kirik rəmkimik ye nımri Kughen, nar ai rəmkimik əfrakis tuk yermamə a. ¹⁵ Tukmə piam raməm mə nəviginien kirik rəmkimik, kini nakamən ye nımrin, rikin tukrəpəu. Ramor məknaikin mə kafam norien rıpəh nəri-pəniyen swatuk kape norkeikeiyen. Takhapəh nisorien mə nar yame nakasən ramoriah piaumiə kirik yame Kristo rımamhə tukun. ¹⁶⁻¹⁸ Nar apnapig mə kimiə nakamhani mə norien kirik in rhuvə əmə, mərig səpəh, tamə piaumiə kirik raməm norien kapəmiə mamni mımə naksor təvhagə has. Ror pən, taksətapig kin, meinai yermamə yame ramor nəkwai Kristo ye norien a, in ramor riki Kughen ramagien. Kini narmamə kasəm in mhamə in yermamə huvə, kini rikiriə ramagien əmə tukun. Ror məkneikin meinai Narmaruyen kape Kughen pəh nien mə nar kape nəviginien mine nınimien, mərig in nar kirik kape natuatukien ye nımri Kughen, mine nəmərinuyen, mine nagienien ye Nanmın kafan.

¹⁹ Kini ror məknakin, pəh kitawə tuksarkut pik tuk norien nar yame ramkir pən narmamə tuk nəmərinuyen kini mhavəhsi-haktə nətərigien kapətawə m-fam. ²⁰ Takhapəh nisoriahyen wok kape Kughen tuk nəniyen naha nəviginien yame naksorkeikei. Nəfrakisien mə nəviginien minə fam khahuvə mhapəh nisəmkəmikiyen ye nımri Kughen. Mərig rahas tukmə nakvəh nəviginien kirik yame piam ramni mə rəmkimik mən ye nımrin, kini in rətərig pik tukun, mımır ye kafan nhatətəyen. ²¹ Kini ror məknakin rhuvə mə takhapəh nisəniyen nusai nar, mhapəh nhanımien waen, mhapəh nisorien nar kirik yame tukror piautawə minə kamhamir ye nhatətəyen kapəriə.

²² Kini tukmə kimiə nakhavəh nətərigien kirik ye nikarin kape narımnar minə e, takharaptərəkin məniwən əmə kimiə Kughen. Narmamə kisərə ye nihuvəyen əfrakis nıpig kasor əmə narımnar yame kharkun mə in ratuatuk mə tuksor. ²³ Mərig yermamə yame kafan nətərigien ramor kiraru tuk nar yame ramən, meinein mə ratuatuk mə tukrən uə nikam, rhuvə mə tukrıpəh nəniyen. Mərig tukmə rən, Kughen tukrini mə rinor təvhagə hah, meinai in

14:8: Gal 2:20   **14:10:** 2 Kor 5:10   * **14:14:** Suatuk pisin kirik tuk nukreikinien nəgkiarrien ye v. 14: Yakirkun huvə mə nar kirik rikək yame ramor yermamə rəmkimik ye nımri Kughen.   **14:14:** Wok 10:15; Taet 1:15   **14:15:** 1 Kor 8:11-13   **14:19:** Rom 12:18; 15:2   **14:20:** 1 Kor 8:13

ramən, mərīg rikin raməsik mə rīpəh natuatukien - kafan norien rīpəh nərər-timtīmien ye nhatətəyen. Kini tukmə yermamə kirik ramor nar kirik yame rikin raməsik mə in rīpəh natuatukien, in ramor təvhagə hah.

15

Pəh khavəhsi-haktə nətərigien kape yəhuak pisin pisin minə

¹ Kitawə yamə mine khaskai ye nhatətəyen ye Kristo tukasəkeikei misasitu huvə ye yamə mine nhatətəyen kapəriə rīpəh nuəyen miskai. Rīpəh natuatukien mə tuksəri-pən əmə norien yame kitawə atuk kisorkeikei. ² Kitawə tukasəkeikei masor norien yame tukror riki narmamə pisin kisagien tukun, mimə tukrasitu irəriə mor nhatətəyen kapəriə ruə miskai. ³ Pəh kisor məknakin meinai Kristo min In rīmīpəh norien norien kirik yame In atuk rorkeikei, mərīg In rīmnor narīmnar fam əgkap yame Kughen rorkeikei [nar apnapīg narmamə kīmnhani hah In tukun] rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Nini-hasien yamə mine kamni-pre tuk Ik,

nəgkiarien a ramuə min tuk Yo.”

(Sam 69:9)

⁴ Narīmnar e yame kīmīrai kupan ye Nəkwəkwə kape Kughen, kīmīrai mə tukrhajoun ətawə, mə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kughen. Kini kitawə kharkun norien a meinai kasərer tim tim ye nīpīg əutən minə, kini Nəkwəkwə kape Kughen ravəh-si haktə nətərigien kapətawə.

⁵ Kughen pisin əmə ramasitu irətawə mə tuksərer tim tim ye nīpīg əutən minə, kini In pisin əmə ravəh-si haktə nətərigien kapətawə. Kini taktakun ai, yakamaiyoh In mimə tukrasitu irəmiə yamə mine nakhakwasig kīn Yesu Kristo mor nətərigien kapəmiə mə tukruə mor kirikianə əmə ⁶ mə takhavəh nətərigien kirikianə əmə, mamhani nəgkiarien kirikianə əmə tuk nəgnəginien Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁷ Havəh əmiə minə yerkin agien, rəmhen kīn yame Kristo rīmivəh əmiə yerkin agien. Taksor məknakin mə narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

⁸ Takhapəh nisəru-kinien nar e mimə Kristo rīmauə yorwok kape nəmə Isrel* mə tukrhajoun mə Kughen ramor kafan nəgkiarien, nəgkiarien e in e mimə promes minə kafan yame rīmīni-pən tuk rīp nəmə Isrel kupan, iriə kwənhauə misor nəfrakisien kīn ⁹ mə nəmə tanə pisin pisin minə tukhani vi vi Kughen meinai rikin rehuə tuk narmamə, rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ror məkneikin, yo jakvəh-si haktə nhagim ye kwerkwai nəmə tanə pisin pisin minə,

maməni nīpei mamni vi vi nhagim.”

(2 Saml 22:50; Sam 18:49)

¹⁰ Kini nəkwəkwə kape Kughen ramni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə mine narmamə kape Kughen minə takhauə kirikianə misagien.”

(Dut 32:43)

¹¹ Kini mamni min mimə,

“Kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, taksəgnəgin Kughen Yermaru,

kini kimiə kwənərəus minə fam kape tokrei tanə taksokapə misəgnəgin In.”

(Sam 117:1)

¹² Kini Aesaea ramni min mimə,

“Kwənərəus kape Jese† kupan tukrhaktə min,

kini Kughen tukrivəh-si haktə in mə tukramarmaru ye kwənərəus minə kape tanīmtanə m-fam.

15:2: 1 Kor 10:24,33   **15:4:** 2 Tim 3:16   **15:7:** Rom 14:1   * **15:8:** Nəgkiarien Gris ramni mə “narmamə yame kīmivəh nao kimi əriə” mərīg nīpran ramni mə “nəmə Isrel.”   † **15:12:** Jese in rim King Deved.

Kini nāmə tanə pisin pisin minə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə iran.”
(Aes 11:10)

¹³ Kughen rimnasitu irətawə mə tuksərəhu-pən tim tim kapətawə nətərigien iran. Pəh In tukror mə rikimiə tukrhaktə mukwar kin nagienien mine nəmərinyen nipiḡ nhatətətəyen kapəriə iran tukriskai min meinai Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre nəsaniien kimiə əmiə.

Pol ramni mə Kughen rimivəh-si haktə in mə tukrivən ye kantri pisin pisin minə mini-ərhav Nəvsaoyen Huvə

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. Yakirkun huvə mə nimraghien kapəriə ramhaktə mukwar kin nihuvəyen, kini nakhavəh nirkunien m-fam, misəmhen tuk nhajounien əmiə minə. ¹⁵ Kini ye nəkwəkwə e kafak, yimipəh nerkwaiḡien kin nar kirik, mərig yimini-ərhav yerik m-fam narimnar minə e tuk əmiə, kini morkeikei mə rikimiə tukraməkeikei maməsik nəḡkarien minə a. Ratuatuk əmə mə yakəḡkiar məknakin, meinai Kughen ramasitu irak ye kafan əmə nihuvəyen ¹⁶ mə yo jakuə yorwok kape Kristo tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi nāmə kantri pisin pisin minə. Yo yakəmhen kin pris kirik yame yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen mə nāmə ye tanə pisin pisin yamə mine kishatətə ye Kristo tukhauə presen huvə yamə mine Nanmin kape Kughen ramərəhu karin mə kape Kughen, kini Kughen rikin ragien əmə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini yakavəhsi-haktə Yesu Kristo tuk wok minə fam kape Kughen yame yakamor. ¹⁸ Mərig to yakpəh nəḡkiar-ausitien tuk nar pisin kirik, yakaməḡkiar ausit əmə tuk narimnar huvə yamə mine Kristo ramor nipiḡ yimnor kafan wok tuk nivəhyen nāmə tanə pisin pisin minə khauə misor nəkwai Kughen. Kristo ramor wok ye kafak nəḡkarien mine ye kafak norien minə, ¹⁹ kini mor wok ye nəsaniien kape nimitətien minə mine nar pis pis minə ye nəsaniien kape Nanmin kape Kughen. Kini ror məkneikin, yakamni-ərhav fam nəvsaoyen huvə kape Kristo, rimirikakun Jerusalem mivən meriaji-pən kantri e Ilirikam. ²⁰ Nipiḡ m-fam ye nirikakunien kape kafak wok muə meriaji-pə e taktakun, yimnorkeikei mə jakvən mini-ərhav nəvsaoyen huvə ikin minə tiksın yamə mine kipəh nərig-hanə-yen nhag Yesu Kristo ikin. Yakpəh norkeikeiyen mə jakor wok aikin kirik yame yermamə kirik ruavən ta ikin mamni-ərhav nəvsaoyen huvə. ²¹ Mərig raməri-pən nəḡkarien ye Nəkwəkwə kape Kughen [yame raməḡkiar ye Kristo] mimə, “Narmamə yamə mine kipəh nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kimi əriə, iriə tuksəm In,

kini narmamə yamə mine khapəh nisərig-hanəyen nəvsaoyen huvə, iriə tukharkun.” (Aes 52:15)

Pol rorkeikei mə tukrivən mivaag-pən kin nəməhuak minə Rom

²² Kini nipiḡ ripsaah, wok e kafak tuk nivənyen aikin pisin pisin minə ramətapig kin yo tuk nurəyen məm əmiə. ²³ Mərig taktakun ai, yimnor infamien ye kafak wok ye provins minə e. Newk minə tiksın ruauə muavən ta, yimnorkeikei pik mə jakurə məm əmiə. ²⁴ Kini ror məknakin, rikik raməsik mimə nipiḡ jakamvən Spen jakukuraə-pre məm əmiə. Kini nipiḡ jakurə kisarə kape nipiḡ kwakwə əmə, kini yakorkeikei mə taksasitu irak tuk kafak nəriwəkien. ²⁵ Mərig taktakun, yakamvən Jerusalem tuk nasituyen ye nəməhuak minə aikin, ²⁶ meinai nəməhuak minə apa kantri mir e Masedonia mine Gris, rikiriə rimnagien tuk nivəhsi-pənyen kapəriə mane kimi yavən has minə ye niməhuak apa Jerusalem. ²⁷ Rikiriə ramagien əmə tuk

nasituyen irəriə məkneikın, mərig rəmhen kın yame kasarpın tai nasituyen yame kwənərəus kape Isrel kımnhavəhsi-pən ta kimi əriə, in e mə nəmə tanə pisin pisin minə kamhavəh nihuvəyen yame Kughen rimirpen mə kape nəmə Isrel, kini misarpın tai nihuvəyen a kın nasituyen kın mane. ²⁸ Jakvəh mane yame iriə kımisəwhai kəji, mivən mivəh-si-pən kimi nəhuak minə apa Jerusalem. Kini nıpig jakor infamien ye kafak wok apaikin, kini mitərhav Jerusalem mivən apa Spen, mərig nıpig jakamvən Spen, jakukura-pre məm əmiə. ²⁹ Nıpig yakaurə mamarə iməmiə ikin, yakirkun mə jakvəh narımnar huvə rıpsaah ye Kristo mə jakvəhsi-pre kimi əmiə, kini kimiə taksərig rhuvə kın.

³⁰ Piak minə mine nowinik minə, meinai kitawə kishatətə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə, kini Nanmın kape Kughen ramor mə kitawə taksorkeikei ətawə minə, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəhuak tuk yo misasitu irak ye narowaginien kafak. ³¹ Səhuak mə Kughen tukrasitu irak mətapig kın nəmə Judia yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəvsaoyen huvə mə tukhapəh nisoriahyen yo. Kini səhuak min mə nıpig jakvən Jerusalem mitərhav min, mə narmamə yamə mine kishatətə ye Kristo, rikiriə tukragien tuk wok kafak. ³² Kini ye norien a, tukmə Kughen rorkeikei, jakurə məm əmiə ye nagienien, kini kitawə mfam rikitawə tukragien. ³³ Pəh Kughen yame In nuknei nəmərinuyen tukramarə tuk əmiə m-fam. Amen.

16

Pol ramaowiə kın in minə tiksın

¹ Yo yakamni-pre tuk əmiə mimə nowintawə e Fibi yame ravəh wok kape dikon ye niməhuak apa Kengkria, in piraovın huvə kirik. ² Yakamaiyoh əmiə mə nıpig in tukrurə, taksagien əmə tukun ye nhag Yesu Yermaru kapətawə, ye norien yame in ratuatuk mə narmamə kape Kughen taksor. Tukmə kafan kirik nar kirik rikək, rhuvə mə taksasitu iran, meinai in rimnasitu irak mine narmamə khapsaah.

³ Saowiə kın Prisila mine Akwila, yame kimasır yimırhor wok kirikianə kape Yesu Kristo. ⁴ İpakə əmə kirhamhə tuk nasituyen irak. Pəh nien mə yo pisin əmə, mərig kimawə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kasəhuak, yakamhani vi vi Kughen tuk əriu. ⁵ Kini saowiə kın nəməhuak yamə mine kasofugin ye kapəriu nimə.

Saowiə kın yo kirik e Epaenetas e yame rimnəkupan mhatətə ye Kristo ye tanə a Tarki.

⁶ Saowiə kın Meri yame ramor pik wok irəmiə.

⁷ Saowiə kın Andronikas mine Junias, yemə imak mir yame kivəhsi-pən əmasır ye kalabus. Aposol minə kamhasiai pik əriu, kini iriu kimwəkupən irak mwhatətə ye Kristo.

⁸ Saowiə kın Ampliatas yame yakorkeikei ye norkeikeiyen kape Yermaru.

⁹ Saowiə kın Obanas, yame kimawə min yakasor wok kirikianə ye Kristo, kini saowiə kın Stakis keikei.

¹⁰ Saowiə kın Apeles, yame ramərer tim tim ye Kristo ye nıpig əutən minə. Saowiə kın narmamə ye nimə kape Aristobolas.

¹¹ Saowiə kın Herodion, kwənərəus atuatur kafak.

Saowiə kın narmamə yamə mine kisofugin-pən ye Yesu Yermaru ye nimə kape Nasisas.

¹² Saowiə kın Trifaena mine Trifosa, piraovın mir yamə mir kawor pik wok kape Yermaru.

Saowia kin Persis keikei, piraovin min kirik yame ramamnhawk tuk norien wok kape Yermaru.

¹³ Saowia kin Rufas, yemahuak kirik kape Yermaru mine nisini yame rimnor huvə-pə kimi yo rəmhen kin nisnik atuatur.

¹⁴ Saowia kin Asingkritas mine Flegon mine Heremes, mine Patrobas mine Heremas, mine piautawə yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁵ Saowia kin Filologas mine Julia mine Nereas mine nowini mine Olimpasp mine nəmahuak minə fam yamə mine kisarə iriə miriə.

¹⁶ Saowia kin əmiə minə rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Kristo. Niməhuak minə fam kape Kristo kisaowia kin əmiə.

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə. Yakamaiyoh skai əmiə mə taksəriğ əmiə tuk narmamə yamə mine kasor mimə takseikus kwhen kapəmiə, kini mishajoun narimnar yame kasor narmamə kasəviəkiə ye nhatətəyen kapəriə, kini nhajounien a ror pisin əgkəp ye nhajounien yame nimnhavəh ta. Sərer isok tuk əriə ¹⁸ meinai narmamə kashajoun nəgkiarien eikuə khapəh nisorien wok kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, məriğ kasor wok əmə tuk nar yame nıprairiə rorkeikei. Iriə kamhani huvə nəgkiarien, kini nəgkiarien kapəriə rheikən, məriğ kaseikuə, masoriah nətəriğien kape narmamə khapsaah yame nirkunien kapəriə rıpəh nəriğ-timtimien. ¹⁹ Narmamə kwəsəriğ ta nəvsaoyen mimə kimiə naksor nəkwai Kughen. Ror məknakin rikik riğien pik tuk əmiə. Məriğ yakorkeikei pik mimə takharkun naha nhagin yame ratuatur, kini mhapəh nhavənen tuk norien has minə. ²⁰ Kughen yame In nuknei nəmərinuyen, pəh nien mə tuk tu In tukrəvi-ətərəkın Setan, kini in ramarə əmə ye təpaage nihumiə. Pəh nihuvəyen kape Yesu Yermaru kapətawə tukraməmır irəmiə minə.

²¹ Timoti e yame kimru min yakawor wok kirikianə ramaowia kin əmiə. Kini Lusias mine Jeson mine Sosipata e kwənərəus kafak minə karhaowia min kin əmiə.

²² Yo Tosias, yame yakamrai nəgkiarien kape Pol ye nəkwəkwə e, yo yakamaowia kin əmiə, kitawə kirikianə ye Yesu Yermaru.

²³ Gaeas ramaowia kin əmiə. Yo Pol, yakamarə ye nimə kafan, kini narmamə kape niməhuak kasofugin iman ikin.

Erastas e yame ramərer tuk mane kape taon e, mine piautawə Kwotas, iriu min kwaowia kin əmiə. ²⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mfam. Amen.*

²⁵ Pəh khani vi vi Kughen. In rirkun norien mimə kimiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə meinai yimini-ərhav-pre nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə. Nəgkiarien e rimnerkwaig əmə apa kupan muə meriaji-pə, ²⁶ məriğ taktakun ai, ruətərhav-pə. Kini Kughen e yame ramragh rerin, In e rimini mə jakni-ərhav nəvsaoyen kape Kristo yame profet minə kupan kimnharai ye nəkwəkwə minə kapəriə, mə narmamə tukharkun. Yakamni-ərhav mimə kwənərəus minə fam ye tokrei tanə pəh tukshatətə əmə ye Kughen, misor nəkwən. ²⁷ Kughen pisin əmə In Kughen, kini In pisin əmə rirkun nar. !Pəh kisəgnəgin Kughen nıpiğ m-fam, infamien rirkək, tuk nar yame Yesu Kristo rimnor! Amen.

16:13: Mak 15:21   **16:16:** 1 Kor 16:20; 1 Pita 5:14   **16:17:** Mat 7:15; Taet 3:10   **16:18:** Fil 3:19; 2 Pita 2:3   **16:19:** Rom 1:8; 1 Kor 14:20   **16:20:** Jen 3:15   **16:21:** Wok 16:1-2; 19:22; 20:4

16:23: Wok 19:22; 1 Kor 1:14   * **16:24:** Keinein mə Pol rimirai əfrakis nəgkiarien ye v. 24 meinai rikək ye kopi akwas tiksın kape Niu Testamen.   **16:25:** Rom 1:5; Efes 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

1 Korin

Nəkwəkwə yame Pol rimməkupan mirai ramvən kimi yəhuak minə apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Korin

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol iriu kwən kirik Sostenes kimirirai nəkwəkwə e.

?Kimirirai ramvən kimi pa? Kimirirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Korin.

?Nimraghien rimmhawor pən iran mine ye nipig kimirirai? Korin in taon ehuə kirik. Ikin aikin a, narmamə khapsaah khavəh kapəriə nautə mhauə mə narmamə tukhavəh nimirin. Korin in taon kirik yame in rhuvə pik ye provins a Akaea, yame raməmır ye kantri a Gris. Mərig ye taon a, narmamə khapsaah kasəhuak kimi kughen eikuə minə; kini norien has minə kapəriə rehuə min ye taon a. Niməhuak a Korin, narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel khapsaah ikin. Pol rimavən ikin minə m-kisisər mirikakun niməhuak minə, kini mamrikakun niməhuak apa Korin ye nəriwəkien kafan yame ror kiraru kin, kimisəhuak pə pə əmə, kini taktakun ai norien has minə rimmamswin fam ye niməhuak. Narmamə tiksın kasor norien has minə; kini tiksın kamhavəh nətərigien yamə mine khapəh nisatuatukien. Kimisaiyoh Pol kin narimnar yamə mine iriə khapəh nharkun-huvəyen. Kini in rimirai nəkwəkwə e mhorpin naiyohyen kin kapəriə. Kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun atuatur norien has yamə mine iriə tiksın kimnasor.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Niməhuak apa Korin in raməmır ye taon kirik yame norien has minə fam rimikuar aikin. Norien has minə a ramvən əmə ye niməhuak. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-ərhav norien has yame niməhuak ramrəh-pikin, mine norien has pisin pisin. In rimini-pən tuk əriə mə tukshawor pən iran mine misəkeikei mharerig-pə tuk Kughen. Kini mhajoun əriə kin norien yame ratuatur mə narmamə tuksor mə iriə tukhauə narmamə kape Kughen minə.

Pol rimmokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rimmokrən kin yo mirpen yo ye nərigien kafan mimə yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yakamrai nəkwəkwə e kimru piaturawə Sostenes. ² Nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə kape Kughen apa Korin, kimiə narmamə yame Kughen rimmətu karin əmiə mə kafan minə mə taksofugin-pən ye Yesu Kristo. Kini mokrən kin əmiə mə kafan minə, kimiə mine nəməhuak yamə mine kisərə ikin pisin pisin minə naksəhuak kimi Yesu Kristo Yermaru kapətauwə, yame in Yermaru kapətauwə fam. ³ Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətauwə, tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol rimini vi vi Kughen ye nəhuakien

⁴ Nipig minə fam yakamni-pən tuk Kughen mə rikik ramagien tuk əmiə meinai naksofugin-pən tuk Yesu Kristo, ror pən rautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə. ⁵ Rimməutə-pre kin kafan nihuvəyen mə tukrehuə tuk əmiə ye norien minə fam, mor əmiə mə takharkun huvə nar kini mhani-ərhav nəgkiarien kafan. ⁶ Rimmor məkneikin meinai nimisəm mə nəvsaoyen kin Kristo yame yimnhani-ərhav-pre tuk əmiə in nəfrakisien. ⁷ Ror məkneikin mə nipig nakasərer mamhawhin nuəyen kape Yesu Kristo Yermaru kapətauwə,

nakhapəh nisakwəkwəyen kɪn nəsaninien kɪrik kape Nanmɪn Kafan tuk norien wok kafan. ⁸ Kɪni In tukror əmiə naksərer tɪm tɪm mɪsəriaji-pən nɪpɪg yame tukror infamien, mə tukpəh nəm-pənien nar has kɪrik irəmɪə ye nɪpɪg yame Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrɪrerig-pə mɪn iran. ⁹ Kɪni Kughen tukror nar e kɪmi əmiə meinai nɪpɪg m-fam In ramor kafan nəgkiarien. In Kughen yame rɪmnokrən kɪn əmiə nakhauə kɪrikianə kɪmiə Tɪni Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Nəmahuak mɪnə kɪmɪsəwhai ərɪə mɪnə

¹⁰ Piak mɪnə mɪne nowinɪk mɪnə, yakamaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə mə kɪmiə m-fam takasərig əmiə, mhəpəh nɪsorien mə nətərigien kɪrik tukruə meikus kwɛn kapəmɪə; kɪni mərig takhauə əfrakis mɪsor kɪrikianə ye nərigien mɪne ye rɪkin kɪrikianə. ¹¹ Piak mɪnə mɪne nowinɪk mɪnə, yakamni-pre məkneikɪn meinai yorwok tɪksɪn kape pian e Kloə kwənhani-əsah-pə ta iran mə kɪmiə nakasotgoh pɪk. ¹² Nɪprai nəgkiarien yame yakamni ror məkneikɪn: Kɪmiə tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn Pol,” mərig tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn kwən a Apolos,” kɪni tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn Pita,” kɪni tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig əmə kɪn Kristo.”* ¹³ ?Rɪkɪmɪə raməsɪk mə ta mə nakharkun nɪseikus-eikusien məkneikɪn kuwɛn kape Kristo, uə? ?Nakha mə ta mə yo e Pol yɪmnəkər ye nai kamarkwao kɪn tuk əmiə uə? Nɪkam, pa rɪmə kɪmnor baptaes irəmɪə ye nhagɪk. ¹⁴ Yo yakamni vi vi Kughen meinai yɪmɪpəh norien baptaes irəmɪə kɪrik; mərig yɪmnor baptaes əmə ye kwərə mir a Krispas mɪne Gaeas. ¹⁵ Rɪkɪk ragien məknəkɪn meinai yermamə kɪrik to rɪpəh nɪniyen mə kɪmnor baptaes iran ye nhagɪk. ¹⁶ !Ah! Yɪmnəru-kɪn, yɪmnor baptaes mɪn ye Stefanas mɪne kafan mɪnə. Mərig yaknəru-kɪn ta mə yɪmnor baptaes ye kɪmiə kɪrik mɪn uə nɪkam. ¹⁷ Nɪprai nəgkiarien mɪnə e ramni mɪmə Kristo rɪmɪpəh nher-pəyen kɪn yo mə jakor əmə baptaes ye narmamə, mərig rɪmnhər-pə kɪn yo mə jakni-ərɛhav nəvsaoyen huvə. Kɪni jakpəh nɪni-ərɛhav-əmə-yen nɪrkunien kape yermamə meinai yakpəh norkeikeiyen mə tukor əruvəruvə nəvsaoyen kɪn nɪmhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kɪn.

Kristo rɪmnor əpu nɪrkunien mɪne nəsaninien kape Kughen

¹⁸ Ror məkneikɪn meinai narmamə yamə mɪne kasəri-pən swatuk yame ramvən ye nap ehua, rɪkɪriə raməsɪk mə nəvsaoyen kɪn nɪmhəyen kape Yesu Kristo in nəgkiarien ətəwao. Mərig kitawə e yame Kughen rɪmɪvəh mɪragh ətawə, rɪkitawə raməsɪk mə nəvsaoyen e ramhəjoun-pən nəsaninien kape Kughen ¹⁹ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Yo jakoriah əgkap nɪrkunien kape narmamə yamə mɪne kharkun pɪk nar; kɪni mətapɪg kɪn nɪrkunien kape narmamə yame nɪrkunien kapəriə rehuə.” (Aes 29:14)

²⁰ ?Narmamə yamə mɪne kharkun nar iriə hiə? ?Nəmhəjoun kape loa iriə hiə? ?Narmamə yame kharkun huvə swatuk kape nəgkiarien iriə hiə? Kharkək, meinai Kughen rɪmnor nɪrkunien kape tokrei tanə rɪmauə ye nətəwaoyen. ²¹ Ror məkneikɪn meinai ye nɪrkunien kape Kughen, rɪmnor mə narmamə kape tokrei tanə e tukhapəh nharkunien In ye nərigien kapəriə.

1:8: 1 Tes 3:13; 5:23   **1:9:** 1 Tes 5:24; 1 Jon 1:3   **1:10:** Fil 2:2   * **1:12:** Swatuk pɪsɪn kɪrik tuk nukreikɪnien nəgkiarien ye v. 12 in e: Kɪmiə tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn Pol,” mərig tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn kwən a Apolos,” kɪni tɪksɪn kamhəni mhamə, “Kɪmawə yakamhakwasig kɪn Pita,”. Mərig səm-ru, yo, yakamkwasig əmə kɪn Kristo.   **1:12:** Wok 18:24-28; 1 Kor 3:4   **1:14:** Wok 18:8; Rom 16:23   **1:16:** 1 Kor 16:15   **1:18:** Rom 1:16
1:20: Job 12:17; Aes 19:12; 33:18; 44:25

Mərig Kughen rımnor mə nəgkiarien kapətawə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə in nəgkiarien ətəwao, tukrivəh miragh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran. ²² Nəmə Isrel kamhani əmə nəfakisien tukmə kisəm nımtətien kirik kape Kughen; kini narminə Gris kamhani əmə nəfrakisien ye nəgkiarien yame in raməri-pən kapəriə nirkunien. ²³ Kini nıpiğ kitawə kamhani-ərhav nımhəyen kape Yesu Kristo ye nai kamarkwao kin, nəgkiarien kapətawə in rəmhen kin kapiə ye swatuk yame ramor nəmə Isrel kisapitətər iran, kini nəmə Gris khamə in nəgkiarien ətəwao. ²⁴ Mərig narmamə yame Kughen rımnokrən kin əriə, nar apnapıg mə iriə nəmə Isrel uə nəmə Gris, kamhani mhamə Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo ramhajoun mə nirkunien mine nəsaninien kape Kughen rehuə, meinai In rımnher-pə kin Kristo. ²⁵ Ror məkneikin meinai norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə in norien ətəwao əmə, nirkunien rarə iran rapita nirkunien kape narmamə. Mine norien kape Kughen yame narmamə kape tokrei tanə kisəm-pən mə nəsaninien kafan rikək, kafan nəsaninien rehuə pik rapita nəsaninien kape narmamə.

²⁶ Piak minə mine nowinik minə, rikimiə tukraməkeikei maməsik mə kimiə narmamə hawor minə nıpiğ Kughen rımnokrən kin əmiə. Kimiə khapsaah, narmamə kape tokrei tanə kimisəm əmiə khamə nakhapəh nharkun-huvəyen nar kirik; kini mhapəh nhavəhyen nəsaninien; kini pəh nien mə kimiə nıpnəti nəmasur minə tiksın. ²⁷ Mərig Kughen rımirpen narmamə yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə kaseno-eno mə tukror auris əriə yamə mine khamə ta mə kharkun nar; kini mirpen narmamə yame kapəriə nəsaninien rikək ye tokrei tanə e mə tukror auris narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rehuə ye tokrei tanə. ²⁸ In rımirpen narmamə tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapıg əmə, mirpen narmamə yamə mine narmamə kape tokrei tanə khapəh nisorkikei-pikien əriə. Rımirpen narmamə tiksın yame narmamə kasəm-pən əriə mə iriə narmamə apnapıg əmə tiksın, mə tukror narımnar tiksın yame narmamə kape tokrei tanə kasəm mə iriə nar huvə tiksın, tukhauə misor nar apnapıg kin. ²⁹ Rımnor məknakin mə narmamə to khapəh nisəgkiar-ausitien ye nımiri Kughen. ³⁰ Kimiə nımnhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo rəri-pən nərigien kape Kughen. Kini Kristo rımauə rəmhen kin nuknei nirkunien kapətawə. Ye norien yame Kristo rımnor, Kughen rımnor ətəwə kisatuatuk ye nımrın, kini mətu karın ətəwə mə kafan minə, kini mivəh miragh ətəwə. ³¹ Ror məkneikin, tukrəmhen əmə kin nəgkiarien yame Nəkwəkwə kape Kughen rımini mımə, “Yermamə yame raməgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə tuk nar yame Kughen Yermaru rımnor kimin.” (Jer 9:24)

2

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nıpiğ yımauə tuk əmiə, yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen. * Mərig yımipəh nini-ərhavyen ye nəgkiarien ausit, uə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mhamə ramor əpu nirkunien kape yermamə. ² Nıpiğ yımnamarə kitawə-m kimiə, rikik rımnəsik mımə jakpəh niniərhav-pre-yen nar kirik, mərig yimini-ərhav-pre əmə Yesu Kristo tuk əmiə, mine kafan nımhəyen ye nai kamarkwao kin. ³ Nıpiğ yımauə tuk əmiə, kafak nəsaninien rikək, kini yımigin, mamətəmnimin. ⁴ Kini nıpiğ yimini-ərhav kafak nəgkiarien ye nəvsaoyen huvə, yımipəh niniyen ye

1:21: Mat 11:25   **1:23:** Rom 9:32; 1 Kor 2:14   **1:24:** Kol 2:3   **1:25:** 2 Kor 13:4   **1:26:** Mat 11:25; Jem 2:5   **1:29:** Efes 2:9   **1:30:** Jer 23:5-6   * **2:1:** Kopi akwas tiksın kape Niutestamen khamə, “Yimini-ərhav nəgkiarien kape Kughen yame in apa kupan rımnnerkwaig.”   **2:3:** Wok 18:9; 2 Kor 10:1

nirkunien kape yermamə, mine ye nivəhsi-pən-vəhsi-pəniēn kimi əmiə tuk niviye nəriēien kapəmiə. Məriē nipiē yimnəēkiar nīmīsəm nəsaniniēn kape Nanmīn kape Kughen. ⁵ Yimnor məknakin mə nhatətəyen kapəmiə tukriph nərər-əməyen ye nirkunien kape narmamə, məriē tukrərer ye nəsaniniēn kape Kughen.

Nanmīn kape Kughen ramor əpu Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo kimi atawə

⁶ Məriē in nəfrakisiēn mə kimawə yakamhani-ərhav nəēkiariēn kape nirkunien kimi narmamə yamə mine rikiriə ruəmruə, məriē ph nien mə nirkunien kape narmamə taktakun mine, uə kape narmamə yamə mine kasarmaru irətawə e towei mine, yame tuk nipiē kirik, iriə tukhauə narmamə apnapig əmə. ⁷ Nīkam. Kimawə yaksəēkiar ye nirkunien kape Kughen yame in apa kupan rimnaməmīr məniwən, meinai narmamə kimnphəh nharkunien; kini Kughen rimiēn apa kupan kupan əēkəp mə nirkunien e In tukruə mivəhsi-pə nihuvəyen kimi atawə. ⁸ Narmamə yamə mine kasarmaru ye tokrei tanə e taktakun mine kwəseinein nəriēien e kape Kughen, məriē to iriə kipiēharkun, to kipiēhəh nisəsik-pəniēn Yermaru kapətawə ye nai kamarkwao kin, yame In nuknei nihuvəyen minə fam. ⁹ Məriē Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Narmamə khapəh hanə nisəmien,
kini mhəpəh hanə nisəriēien,

Kini mhəpəh hanə nharkunien

naha nhəēin yame Kughen rimmor apnəpeinə iran kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.” *(Aes 64:4)*

¹⁰ Məriē Kughen rimmor əpu nəriēien a kafan kimi atawə ye Nanmīn Kafan. Kini Nanmīn Kafan rirkun narimnar m-fam, kini mirkun min narimnar kape Kughen yame narmamə khapəh nharkunien. ¹¹ Ror məknakin meinai narimnar yame yermamə ramətəriē kin, in əmə in rirkun; yermamə kirik riph min nirkunien. Kini ye norien kirikianə əmə min, narimnar yame Kughen raməriē, Nanmīn Kafan pisin əmə In rirkun. ¹² Ph nien mə Kughen rimivəhsi-pə nətəriēien kape narmamə kape tokrei tanə kimi atawə, məriē rimivəh-si-pə Nanmīn yame ramsi-pən tukun, mə kitawə tukharkun naha nhəēin yame Kughen rimivəhsi-pə apnapig əmə kimi atawə. ¹³ In e nəvsaoyen huvə yame kimawə yakamhani, kini nirkunien kape narmamə riph nhajounien əmawə kin nəēkiariēn e; məriē Nanmīn kape Kughen ramhajoun əmawə. Kini yakamhani-ərhav nəēkiariēn əfrakis kape Nanmīn kape Kughen ye nəēkiariēn yamə mine kamhasi-pən tukun.

¹⁴ Yermamə yame Nanmīn kape Kughen rikək iran, to riph nivəhyen narimnar yame Nanmīn kape Kughen ramhajoun atawə kin, meinai raməm məknakin mə narimnar a nirkunien rikək tuk əriə. Kini to riph nirkunien narimnar yame Kughen ramhajoun atawə kin meinai Nanmīn kape Kughen əmə rirkun nasituyen ye narmamə tuk nirkunien narimnar kape Kughen. ¹⁵ Kitawə yamə mine kamhavəh Nanmīn kape Kughen kharkun nisəkirien norien minə; məriē narmamə apnapig minə kiseinein nəkir-əmhenien norien kapətawə ¹⁶ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yermamə rikək yame rirkun ta nətəriēien kape Kughen Yermaru mirkun nhajounien In kin nar kirik.”

(Aes 40:13)

Məriē kitawə kwənhavəh ta nirkunien kape Yesu Kristo.

3

Pol rimə tukhapəh niseikusien kuwhen kape niməhuak

¹ Piak minə mine nowinik minə. Nipig yimnamarə kitawə-m kimiə, yimipəh nəgkiarien kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə yamə mine kharkun narimnar kape Kughen. Mərig yimnəgkiar kimi əmiə rəmhen kin yame yakaməgkiar kimi narmamə kape tokrei tanə, meinai kimiə nimnhavəh pə pə əmə Yesu Kristo ye nimraghien kapəmiə. ² Nipig yimnhajoun əmiə, rəmhen əmə mə yakhavəhsi-pre nah kimi əmiə, mipəh nivəhsi-preyen nəviginien skai kimi əmiə. Meinai kimiə nimnharəh nisəmhenien tuk nənien nəviginien skai. Kini taktakun ai, nakhapəh hanə nisəmhenien tuk nənien, ³ meinai norien kapəmiə rəmhen əmə kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Meinai kimiə nakasor jalus, masotgoh kimi əmiə minə ramhajoun-pən mə norien kapəmiə rəmhen kin norien kape narmamə kape tokrei tanə. Naksəmhen kin narmamə apnapig əmə. ⁴ Kimiə kirik ramni mə, “Yo yermamə kape Pol,” kini kirik ramni mə, “Yo yermamə kape kwən a Apolos,” ramhajoun-pən mə norien kapəmiə in rəmhen əmə kin narmamə kape tokrei tanə.

⁵ Taksəm-ru. ?Apolos in pa? ?Kini yo pa? Kimru yakwəmhen əmə kin yorwok mir kape Kughen, yimiwasiu irəmiə tuk nhatətəyen ye Yesu Kristo. Kimru yimiwor əmə wok yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pə pisin pisin kimi əmru mə jakwor. ⁶ Rəmhen kin yame yo yimisuv kweru nai, kini Apolos in raməkwi-əkwi kin nu, mərig Kughen In ramor ramhaktə. ⁷ Ror məkneikin mə yermamə yame ramsuv kweru nai, uə yermamə yame raməkwi-əkwi, in nar apnapig əmə; mərig Kughen pisin əmə ramor narimnar kamhamragh mamhakuə. ⁸ Yermamə yame ramsuv, mine yame raməkwi, kiravən əmə tuk nar kirikianə əmə. Kini Kughen tukraməkeikei mərok əriu ye wok pisin pisin kapəriu. ⁹ Kimru yorwok mir kape Kughen. Kini kimiə naksəmhen əmə kin nəsimien kape Kughen, uə nimə kape Kughen.

¹⁰ Ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi yo, yimivhirəkin huvə nihu nimə rəmhen kin yermamə yame rirkun huvə nivhirəkinien nimə. Kini narmamə tiksın khauə mharpin min nimə rhaktə. Mərig iriə m-fam tukasəkeikei misəm huvə wok kapəriə kape nivhirəkinien nimə, ¹¹ meinai to yermamə kirik ripəh nivhirəkinien nihu nimə kirik min yame ror pisin ye nihu nimə yame kwəvhirəkin ta, yame in e Yesu Kristo. ¹² Narmamə tiksın kamhahvirəkin nimə mharpin-pən yame kwəvhirəkin ta, mahvirəkin kin narimnar yame tukraməmır rerin, rəmhen kin gol mine silva mine kapier yame nimirin rhaktə. Kini narmamə tiksın kamhahvirəkin əmə narimnar yame raməmır kape nipig kwakwə əmə rəmhen kin nai mine nuwig mine nimar nikien. ¹³ Kini tuk nipig kirik narmamə tukpisəm wok kapəriə mipiharkun, meinai nipig Yesu tukripirerig-pə min iran, kapəriə wok tukhauə ye nikhakien. Kughen tukripiəkir əmhen wok minə kapəriə rəmhen kin yame kivəhsi-pən gol ye nap mə tukrhajoun mə rhuvə uə raha. ¹⁴ Narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rhuvə, rəmhen kin yame nap ripəh nəsien nimə kapəriə, tukhavəh kapəriə nərok. ¹⁵ Mərig narmamə yamə mine Kughen raməm mə wok kapəriə rahas, rəmhen kin yame nap rimnəs kapəriə nimə, narimnar fam rimirkək. Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig taksəmhen əmə kin yermamə yame rəmap ta kin nimə yame nap raməs.

3:2: Hib 5:12-13; 1 Pita 2:2

3:3: 1 Kor 1:10-11

3:4: 1 Kor 1:12

3:6: Wok 18:4,11,27-28

3:9: Mat 16:27; Efes 2:20-22

3:11: Aes 28:16; 1 Pita 2:4-6

3:13: 1 Kor 4:5

16 ? Nakharkun uə nīkam, mə kīmiə nimə kape Kughen, kīni Nanmīn kape Kughen ramarə irəmiə? 17 Tukmə yermamə kirik ramoriah nimə kape Kughen, kīni Kughen tukroriah mīn in, meinai nimə kape Kughen, in ramərhakə. Kīni kīmiə nimə e kape Kughen.

18 Yermamə yame rīkin raməsik mə in rīrkun pīk nar, tukramərig huvə in tamə reikuə atuk iran. Tukmə rīmə tukrīrkun nar əfrakis, tukraməkeikei mīvəh nīrkunien e yame narmamə kape tokrei tanə kamhani mə nīrkunien rīkək iran. 19 Ror məkneikin meinai nīrkunien kape narmamə kape tokrei tanə, Kughen raməm-pən mə in nətəwaoyen əmə. Rəmhen kīn yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə yamə mīne kharkun pīk nar, kasor norien yame riko iko, mərīg Kughen tukrīvəhsi-pən narpinien kīmi əriə.” *(Job 5:13)*

20 Kīni mamni mīn mīmə,

“Kughen Yermaru rīrkun mə nətərigien kape narmamə yamə mīne kharkun nar, in nar apnapīg əmə.” *(Sam 94:11)*

21 ! Kīni takhapəh nhavəhsi-haktə-mīn-ien nəmehuə mīnə kape niməhuak! Meinai Kughen rīmivəhsi-pre narimnar fam kīmi əmiə mə tukrasitu irəmiə.

22 In rīmivəhsi-pre nəmehuə mīnə kapəmiə rəmhen kīn yo, Pol, mīne Apolos, mīne Pita, mə jaksasitu irəmiə. Mīvəhsi-pre fam narimnar ye tokrei tanə mə tukrasitu irəmiə. Nar apnapīg mə nakwənhamragh uə nakwənhamhə, uə nar yame ruatərhav ai taktakun uə yame tukrīpitərhav tuk nīpīg kirik, Kughen ravəhsi-pre fam narimnar mə tukrasitu irəmiə. 23 Kīni kīmiə kape Kristo, kīni Kristo in kape Kughen.

4

Nəməhuak mīnə Korin kamhavəh-si haktə atuk əriə mīnə tuk norien kape Kughen yame kasor

1 Ror məknaikin mə narmamə tukasəkeikei mhavəh əmawə rəmhen kīn yorwok mīnə kape Kristo yame Kughen rīmnerəhu-pə ye kwermimawə mə kīmawə jaksor əpu nərigien kape Kughen yame rīmnerkwaig kupan. 2 Kīni narmamə yame kasarha tuk narimnar kape yemehuə kirik tukasəkeikei masor huvə wok kapəriə mə nīpīg yamehuə kapəriə tukruə iran məm kapəriə wok, mīrkun nīniyen nəfrakisien irəriə. 3 Mərīg tukmə kīmiə uə narmamə pīsīn mīnə khamə tuksəm əmhen wok kafak, in nar apnapīg əmə. Kīni yo atuk to yakpəh nəm-əmhenien kafak wok. 4 Kafak wok, yakaməm mə ratuatuk əmə. Mərīg nar a rīpəh nhajoun-pənien mə yo yakatuatuk. Yermaru əmə in rīrkun nəm-əmhenien kafak wok. 5 Ror məknaikin, takhapəh nis-haimirenien nəkīrien narmamə, mamhawhin əmə nīpīg Yesu Yermaru tukruə iran. In tukrəhi-pə narimnar yamə mīne kaserkwaig ye nəpīgnapien tukruə ye nīkakien; kīni mīni-ərhav naha nhagin yame ramswiīn yerki narmamə. Ye nīpīg a Kughen tukrəgnəgin narmamə kirikianə kirikianə tuk narimnar yame kīmisor.

6 Piak mīnə mīne nowinik mīnə. Yakaməgkiar ye nīkarin kapəmru Apolos mə takhavəh nīrkunien ikin mhawhai əmiə iran. Kīni tukmə nakhavəh nīprai nəgkiariēn mīnə e, takasəkeikei mīsor əmə nəgkiariēn yamə mīne kwərai ta, mhapəh nhavəhsi-haktəyēn narmamə tīksin mə iriə kishaktə pīk, mhapəh nhavəhsi-əhuyēn tīksin. 7 ? Rhawor e nakhamə ta mə kīmiə nakshaktə rapita fam narmamə? Nīrkunien mīnə fam yame nakhavəh mīsasitu kīn ye narmamə, Kughen pīsīn əmə rīmivəhsi-pre kīmi əmiə. ?Mərīg rhawor e nakasəgkiar ausit mhamə kīmiə atuk naksor narimnar mīnə e?

⁸ Kimiə nakhamə ta mə nakwənhavəh fam ta nirkunien tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakhapəh nisakwəkwəyen kin nar kirik yame ramsi-pən tuk Kughen. Nakhamə ta mə nakwənhavəh ta nehuəyen ye narmaruyen kape Kughen, mhamə kimiə naksehuə misapita əmawə. Ripi mə nakpihavəh ta nirkunien məknenkin, kini kitawə-m kimiə kipihavəh ta nehuəyen e, ripihuvə. ⁹ Mərig ripəh norien məknen. Kimawə aposol minə kimawə ye tanə əmə, rəmhen kin yermamə kirik yame ravəh narpinien məkneikin mə tukhopni in apa rusərhav ikin. Narmamə minə fam ye tokrei tanə mine agelo minə ye neai kasəm əmawə mə nimraghien kapəməwə tukrhawor pən iran mine. ¹⁰ Narmamə kisərig mə kimawə yamə mine yakasofugin-pən tuk Yesu Kristo, yaksətəwao. Mərig kimiə nakhamə ta mə nakharkun nar. Kapəməwə nəsaninien rikək, mərig kimiə nakhamə ta mə nəsaninien kapəmiə rarə. Narmamə khapəh nhasiaiye əmawə, mərig kamhasiai əmiə. ¹¹ In e nəfrakisien muə meriaji-pə taktakun mine, nikumhə raməs əmawə; kini yaksəkwəkwə, kini yakamhavən ye neipən mətit, narmamə kamhauh əmawə, kini kapəməwə nimə rikək. ¹² Kimawə atuk əmə yakasor pik wok ye kwermimawə. Nipig kini-hah əmawə, mərig kimawə yakasəhuak kimi Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi əriə. Nipig narmamə kasor ahas-pə kimi əmawə, mərig kimawə yaksapnapig əmə. ¹³ Nipig narmamə kamhani hah əmawə, mərig kimawə yaksəgkiar huvə əmə kimi əriə. Meriaji-pə taktakun mine, narmamə kasəm əmawə khamə kimawə yaksaha misəmhen əmə kin nəmkimikien kape tokrei tanə.

Tukasəkeikei misəri-pən norien kape Pol

¹⁴ Pəh nien mə yakamrai nəgkiarieren minə e mə jakor əmiə naksauris; mərig yakamrai nəgkiarieren minə e mə jaksig əmiə, meinai kimiə kafak kwajikovə yame minə yakorkeikei pik əmiə. ¹⁵ Kapəmiə nəmhajoun ripsaah yamə mine kashajoun əmiə kin Kristo. Kini ripimə kapəmiə tatə karin minə ten taosen kisasitu irəmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye Kristo, mərig kapəmiə tatə atuatur kirikianə əmə, in e yo, meinai yimnhajoun swatuk kape nimraghien rerin kimi əmiə nipig yimauə rəmhen kin aposol kirik kape Yesu Kristo mini-ərhavpre nəvsaoyen huvə tuk əmiə. ¹⁶ Ror pən, yakamaiyoh skai əmiə mə taksəri-pən kafak norien minə. ¹⁷ Ye norien e, yakamher-pre kin Timoti e yame yakorkeikei pik in rəmhen kin kafak kwajikovə atuatur. In ramhatətə tim tim ye Yesu Yermaru. In tukrhajoun min əmiə kin norien yame yo yimnəri-pən ye nimraghien vi yame rimasi-pən tuk Yesu Kristo. Norien a yame yakamhajoun narmamə kin ye niməhuak minə fam, apa ikin minə fam.

¹⁸ Kimiə minə tiksın nakasausit, mhamə ta mə to yakpəh nırerig-preyen tuk əmiə mətapig kin norien has kapəmiə. ¹⁹ Mərig pəh nien mə tuktu, yakaməkeikei murə min məm əmiə, tukmə Yermaru rorkeikei. Mə jakərig-ru nəgkiar-ausit-ien yame kamhani, mə jakəm-ru mə kamhavəh əfrakis nəsaninien uə nikam. ²⁰ Meinai narmamə yame Kughen ramarmaru irəriə, pəh nien mə iriə narmamə kape nəgkiarieren əmə; mərig iriə kamhavəh nəsaninien kape Kughen ye nimraghien kapəriə. ²¹ ?Kini naksorkeikei naha? ?Mə jakurə məm əmiə yakuh əmiə? ?Uə jakurə məm əmiə masitu irəmiə ye norien huvə, meinai yakorkeikei əmiə?

5

Tukmə yeməhuak kirik ramapir apnapəg pın tuk nipiraovin, tukaməkeikei kher yerhav kin

1 Kimnəvsao kin kimi yo kimə yermamə kirik yerkimia rimməkrəh kin piraovin kirik, mamor ye norien hah kirik yame rapita norien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien. In e rimməkrəh kin pian vi kape kafan tata. 2! Mərig kimia naksausit mhamə niməhuak kapəmia in rhuvə rapita! Rhuvə pik mə taksərig raha tuk təvhagə has yame yermamə a ramor, misher ye rhav kin ye niməhuak kapəmia. 3 Nar apnapig yakpəh nəmirien kitawə-m kimia, mərig nətərigien kapətawə kirikianə əmə, rəmhen kin yame yakamarə kitawə-m kimia. Kini yaknəkir ta yermamə a tuk norien has yame in rimmor. 4 Nipig takhauə kirikianə ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nərigien kafak mine kapəmia kirikianə əmə. Nipig a in a, nəsaninien kape Yesu Yermaru tukraməmır irəmia, 5 kini nipig a in a takseighan-pən kin kwən a ye kwermi Setan mə tukroriah nipran, kini rarar ye nərigien kafan, pəh Yesu Yermaru tukrivəh miragh in nipig In tukruə min ye Nipig Kwasig.

6-7 Naksausit mhamə ta mə nakwəsəusik-əusik ye nhatətəyen kapəmia, mərig nakseighan kin kwən a ruvrə naksəhuak kwis. Nar e ripəh nəmhenien. Yis rəkəskəh əmə ramher flaoa piəpia raməsiis. Ye norien kirikianə əmə min, yermamə yame ramor təvhagə has tukroriah niməhuak piəpia. Ye nipig kape Pasova kimawə nəmə Isrel yaksarakikin bred yame yis raməmır iran, masor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, taksher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kuwhen kapəmia, mə təvhagə has tukrirəkək ye kuwhen kapəmia. Taksor məknenkin pəh misatuatuk ye nimri Kughen, mərig yakirkun mə naksatuatuk meinai Kristo rimməhə rəmhen kin sakrefaes kape nivəh-miraghien ətawə, rəmhen kin sipsip yame nəmə Isrel kimnhauh ye nipig kape Pasova. 8 Pəh kasor lafet misagien iran ye nipig m-fam meinai Kughen rimirisin ətawə, rəmhen kin yame nəmə Isrel kasor lafet misagien meinai Kughen rimikir ərhav əria apa Ijip apa kupan. Mərig ye nipig a in a kimnasor lafet kin bred yame yis rikək iran. Ye norien kirikianə əmə min, pəh narmamə yamə mine kasor təvhagə has uə kasor ramahas-pən tuk narmamə, pəh tukhatərhav ye kwhen kapətawə. Kini pəh narmamə ye kwhen kapətawə, pəh iria in əmə in əmə tukasor norien huvə misəfrakis.

9 Yakwərai ta nəkwəkwə kirik kimi əmia mimə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine kasapir apnapig tuk nipiraovin. 10 Pa rime yakamni-əhu əmia mə takhapəh nisor-kwisien nar kimia narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, nar apnapig mə norien kapəria rahas rəmhen kin yame kasapir apnapig, masəptig kin nar, misəkrəh, maseikuə, masəhuak kimi nanmi nar. Narmamə khapsaah kisor məkneikin, tukmə nipig kitawə kisarə hanə ye tokrei tanə, to khapəh nisaptayen ye yor təvhagə has minə a. 11 Mərig niprai nəkwəkwə yame yimirai kimi əmia mimə takhapəh nisəriwəkkwis-ien kimia yermamə yame ramni mə in yeməhuak kirik, mərig raməkrəh kin piraovin, uə raməptig kin nar, uə raməhuak kimi nanmi nar, uə ramni hah narmamə, uə ramapis kin ninimien ye nipig m-fam, uə rameikuə tuk nəkrəhyen. Takhapəh nisor-kwisien nar kimia miria, kini mhapəh nisəviginkwisien kimia miria. 12 Pəh nien mə in kafak wok mə jakvəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. Mərig in wok kapəmia mə takhavəhsi-pən narpinien kimi nəməhuak yamə mine kasor təvhagə has minə e. 13 Kughen tukrəm əmhen narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Sher yerhav kin yor təvhagə has minə ye kwhen kapəmia.” (*Dut 17:7; 19:19; 21:21; 22:21, 24; 24:7*)

6

Nəməhuak minə to khapəh nisərip-ərhavyen əriə minə ye kot tuk notgohyen kapəriə

¹ Tukmə nipiḡ yermamə kiraru ye kwhen kapəmiə kawhek əriu minə, ror naurisien mə tukravəh nərigien kapəriu miravən ye kot, ikin narmamə yame khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen timəht kape narmamə ikin. Mərig pəh niməhuak in tukraməkeikei məm əmhen nərigien kapəriu. ² !Nakharkun mə tuk Nipiḡ Kwasig, kimiə nəməhuak minə taksəm əmhen nimraghien kape narmamə yame khapəh nisəhuakien! Kini tukmə taksəm əmhen narmamə kape tokrei tanə, ?rhawor e rikimiə raməsik mə nakhapəh nisəmhenien tuk nisəm-əmhenien kapəmiə mus mus minə? ³ !Nakharkun mə ye Nipiḡ Kwasig taksəm əmhen norien kape agelo minə! Kini narimnar ye nimraghien kape tokrei tanə e, iriə rimar əmə tuk nəm-əmhenien. ⁴ Kini ror məkneikin mə tukmə nakasotgoh tuk nətərigien minə tiksın, ?rhawor e nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm timəht kapəmiə? Nəməhuak minə khapəh nhasiai-pikien namehuə kape kot meinai khapəh nisəmhenien tuk nəm-əmhenien nərigien kape nəməhuak minə. ⁵ Yakamni məkneikin mə taksərig misauris tukun. ?Mə rhawor? ?Yermamə kirik yerkimia rirkək tuk nərəhu-huvəyen timəht kape nəməhuak minə, uə nikam? ⁶ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak minə nakamhavən ye kot mə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien tuksəm əmhen notgohyen kapəmiə minə.

⁷ Kimiə nakhavən ye kot mə tukəm əmhen kapəmiə tigoh. Nar e in e ramhajoun-pən mə nimisəviəkiə ye swatuk kape Kughen ye nimraghien kapəmiə. ?Rhawor? Tukmə kwən kirik ramor-ahas-pre kimik, rhuvə mə takəru-kin əmə. Tukmə rameikuə iram mə tukrəkrəh, rhuvə mə takərukın məpəh. ⁸ Mərig nakhapəh nisorien məkneikin. Kimiə nəməhuak pawk minə, nakaseikuə irəmiə minə tuk nəkrəhyen, masor-ahas-pən tuk əmiə minə.

⁹ ?Nakharkun uə nikam mə yor təvhagə has minə to khapəh nhavənien apa ikin Kughen ramarmaru ikin, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə? Takhapəh nhaniyen nəfrakisien ye neikuəyen. In e nəfrakisien mə narmamə yamə mine kasapir apnapig, mine yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə, mine yamə mine kasəkrəh kin piraovin, mine narman yamə mine kamhakir atuk əriə minə, ¹⁰ mine yəkrəh minə, mine narmamə yamə mine kasəptig kin nar, mine yame mine kisapis kin ninimien, mine yamə mine kamhani hah nhag yermamə, mine yamə mine kaseikuə tuk nəkrəhyen kimi narmamə to khapəh nhavənien apa ye rao ye neai, yame rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi kafan kwajikovə minə. ¹¹ Kini kimiə minə tiksın nimisor məknakin apa kupan. Mərig Nanmin kape Kughen kapətawə rimnəspir əmiə, mətu-karin əmiə mə kafan minə, mə kimiə taksatuatuk ye nimrin meinai nakamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

Norien kape nəkrəhyen kin piraovin in təvhagə has

¹² Narmamə tiksın kamhani məkneikin mhamə, “Narimnar fam, rhuvə mə tukor.”* Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam kisasitu irətawə. Mərig narmamə tiksın kamhani mhamə, “Narimnar fam rhuvə

6:2: Rev 20:4   **6:10:** Gal 5:19-21; Efes 5:5; Rev 22:15   **6:11:** Taet 3:3-7   * **6:12:** Nəmhajoun eikuə minə tiksın a Korin kimnhani mhamə nıprai jir kape tokrei tanə əmə, Kughen rıpəh nəm-pənien nahasien ye nıprai jir, kini rhuvə əmə mə tukasor naha nhagin yame nıprairiə rorkeikei mə tukror, rəmhen kin piraovin uə ninimien. Mərig Pol ramni mə Kughen ramehuə yerkitawə mine ye nıpraitawə.

mə tukor.” Mərig to yakpəh neighanien kɪn mə narɪmnar mɪnə en tuksar-
maru ye nɪmraghien kafak. ¹³ Narmamə tɪksɪn kamhani nuhpɪkɪnien ye
norien kape nɪkɪriɪn nɪpɪraovɪn mhamə, “Nəvɪgɪnien in rhuvə tuk tɪp jɪr,
kɪni tɪp jɪr rorkeikei nəvɪgɪnien.” Mərig sərɪg-ru, tuk Nɪpɪg Kwasɪg, Kughen
tukror infamien irəriu. Kɪni pəh nien mə Kughen ravəhsi-pə nɪpraitawə
mə tukamhakɪr apɪs-apɪs ətawə mɪnə. Mərig Kughen Yermaru rɪmɪvəhsi-pə
nɪpraitawə mə tukhasiai In kɪn, kɪni pəh Kughen Yermaru In tukrarmaru
irətawə tukun. ¹⁴ Ye kafan nəsanɪnien, Kughen rɪmɪvəh mɪragh Yesu Yermaru
ye nɪmhəyen kafan; kɪni In tukrɪvəh mɪragh mɪn ətawə.

¹⁵ ?Kɪni nakharkun uə nɪkam mə nɪpraitawə kape Kristo pɪsɪn əmə? ?Kɪni
nakhamə ta mə rhuvə mə jakrəh nɪprak yame in kɪrikianə irɪu Yesu Kristo,
kɪni mɪvən mor kɪrikianə kɪn kɪmɪ pɪraovɪn kape swatuk? !Nɪkam! To yakpəh
norien məkneikɪn tuk nɪpɪg kɪrik. ¹⁶ ?Kɪni nakharkun uə nɪkam mə yermamə
yame ramvən irɪu pɪraovɪn kape swatuk, irɪu kɪrauə kɪrikianə əmə ye nɪpran?
Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Iriu tukrauə nɪprairɪu kɪrikianə
əmə.” (*Jen 2:24*) ¹⁷ Mərig yermamə yame ramofugɪn-pən ye Yesu Yermaru,
rɪmauə kɪrikianə irɪu mɪn ye nanmɪn.

¹⁸ Taksap ta mhavən isok tuk norien kape nɪvən-apnəpɪgɪen tuk yermamə.
Norien has pɪsɪn mɪnə tɪksɪn yame yermamə ramor, khapəh nɪsoriahyen
nɪpran. Mərig tukmə yermamə ramor təvhəgə has ye pɪraovɪn ramoriah
nɪpran. ¹⁹ ?Nakharkun uə nɪkam mə nɪpraimiə in nɪmə kɪrik kape Kughen
yame Nanmɪn kape Kughen ramarə ikɪn; kɪni Kughen rɪmɪvəhsi-pre Nanmɪn
kɪmɪ əmiə, mamarə irəmiə? Kɪni pəh nien mə kɪmiə kapəmiə atuk e kɪmiə
²⁰ meinai Kughen rɪvəh ta nɪmɪmiə ye nərokien yame nɪmɪn rhaktə. Ror
məkneikɪn, hasiai Kughen ye norien mɪnə kape nɪpraimiə.

7

Norien kape narkurəkien

¹ Taktakun ai, jakhorpɪn nəgkiariɪn kapəmiə yame nɪmɪsher-pə kɪn kɪmɪ
yo ye nəkwəkwə. Nəfrakɪs, tukmə yerman kɪrik rɪmə tukrəpəh əgkəp əmə
nɪkɪriɪn pɪraovɪn, rhuvə əmə. ² Mərig narmamə khapsaah mɪne nɪpɪraovɪn
kamhavən apnəpɪg tuk əriə mɪnə; ror məkneikɪn mə rhuvə əmə mə yermamə
tukraməkeikei mɪvəh atuk kafan pɪraovɪn, kɪni pɪraovɪn tukrɪvəh atuk mɪn
kafan yerman. ³ Yerman tukraməkeikei maməpɪr-pən tuk kafan pɪraovɪn
tukmə pɪraovɪn rorkeikei, kɪni pɪraovɪn tukraməkeikei maməpɪr-pən tuk
kafan yerman tukmə yerman rorkeikei. ⁴ Pəh nien mə pɪraovɪn ramar-
maru atuk ye nɪpran; mərig kafan yerman in tukrarmaru iran. Norien
kɪrikianə rəmhen əmə ye yerman. In rapəh narmaru-atukien ye nɪpran,
mərig kafan pɪraovɪn ramarmaru iran. ⁵ Rɪpəh nəmhenien mə yerman uə
pɪraovɪn tukrɪgɪn tuk nɪpran, tukmə kɪrik rorkeikei. Mərig tukmə irɪu kwɪs
kweighan kɪn mɪrəmə tukrəpəh tuk nəhuakien, rhuvə əmə. Kwasɪg ikɪn,
tukawəkeikei mɪrauə kɪrikianə, tamə Setan rɪvəhsi-pən vəhsi-pən kɪmɪ əriu.
Yakamni məkneikɪn meinai kɪmiə fam nakhapəh nhaskaiyen. ⁶ Nəgkiariɪn e
rɪpəh norien mə takasəkeikei masor mared; mərig yakaməhitə əmə ye swatuk
tuk norien kape mared. ⁷ Mərig ye nərigɪen kafak yakorkeikei mə narmamə
tukhapəh nɪsorien mared rəmhen kɪn yo. Mərig Kughen rɪmɪvəhsi-pə swatuk
pɪsɪn pɪsɪn kɪmɪ ətawə kɪrikianə kɪrikianə, mor tɪksɪn mə tukasor mared, tɪksɪn
tuksərɪwək əmə.

⁸ Kini yakamni-pre tuk narmamə yamə mine kípəh nisorien mared mine nípiraovín yame kímhə tan kín əriə, rhuvə mə tuksəriwək əmə rəmhen kín yo.
⁹ Mərig tukmə kaseinein nisarmaruyen ye nípiraovín, rhuvə mə tukasəkeikei misarkurək pəh ríkiriə tukrípəh nəsik-píkien piraovín uə yerman.

¹⁰ Kímia yamə mine nakwəsarkurək, yakamni-pre nəgkiarien e tuk əmia. Mərig pəh nien mə kafak nəgkiarien, mərig kape Yesu Yermaru. Ramni mímə, “Piraovín tukrípəh nəpəhyen kafan yerman.” (Mat 5:32) ¹¹ Mərig tukmə rəpəh in, pəh tukrípəh nəri-pən-mínien yerman pisin kirik; uə, tukmə rhawor, pəh tukrírerig-pən mín tuk kafan yerman. Kini pəh yerman tukrípəh nəpəhyen kafan piraovín.

¹² Kímia yamə mine kapəmia narman uə nípiraovín khapəh nisəhuakien, in e kafak nəgkiarien, mərig pəh nien mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru. Yakorkeikei mímə tukmə kímia kirik, kafan piraovín rípəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, yerman tukrípəh nəpəhyen. ¹³ Kini tukmə kímia kirik, kafan yerman rípəh nəhuakien, mərig rorkeikei mə iriu tukwarə, piraovín tukrípəh nəpəhyen. ¹⁴ Tukror məknakin meinai nípig piraovín kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karín mín kafan yerman mə kape Kughen. Kini nípig yerman kirik raməhuak, kini Kughen ramərəhu karín mín kafan piraovín mə kape Kughen. To rípəh norien məkneikín, to kapəmia kwajikovə mínə, iriə kape tokrei tanə əmə. Ror məkneikín mə Kughen ramərəhu karín iriə mə kafan mínə, meinai rínərəhu-karín ta tatə mine mamə.

¹⁵ Mərig tukmə yame rípəh nəhuakien rorkeikei mə tukrəpəh kafan piraovín uə yerman yame raməhuak, seighaan əmə kín mə tukrəpəh. Yermamə yame raməhuak, yerman uə piraovín, Kughen rípəh nərkis-ofuginien əriə ye narkurəkien a. Kughen rímnokrən kín ətawə mə tuksarə mar ye nəmərínuyen. ¹⁶ !Piraovín! Tukmə ror nímraghien atuatur kafam tukror swatur Kughen tukrívəh míragh kafam yerman. !Kini yerman! Tukmə ror nímraghien atuatur kafam tukror swatur Kughen tukrívəh míragh kafam piraovín.

¹⁷ Mərig in əmə e nípig Kughen rímnokrən kín əmia, nímnsarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rímnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. In e kafak nəgkiarien yakamərəhu kímí níməhuak mínə fam. ¹⁸ Tukmə yermamə kirik, kímnesig-pən ta in nípig Kughen rímnokrən kín in, pəh in tukrípəh nerkwagien tukun. Kini tukmə yermamə kirik, kípəh nəsigpənien in nípig Kughen rímnokrən kín in, pəh tukrípəh nətəyen mə kavəh nao kímín. ¹⁹ In nar apnapig əmə tukmə kímívəh nao kímí yermamə kirik uə kípəh nivəhyen nao kímín. Nar keikei kapətawə yame tuksəri-pən nəgkiarien kape Kughen. ²⁰ Mərig nípig Kughen rímnokrən kín əmia, nímnsarə ye narəyen pisin pisin yamə mine Kughen Yermaru rímnərəhu, kini rhuvə mə takasarə əmə məknenkin. ²¹ ?Nípig Kughen rímnokrən kín ik, ik slef əmə kirik uə? Ríkím tukrípəh nəsik-píkien; mərig tukmə nakirkun nəri-pənien swatur yame kamrísín slef mínə íran, əri-pən. ²² Ror məkneikín meinai yermamə yame in slef əmə nípig Kughen Yermaru rímnokrən kín in, in ruauə yermamə yame Kughen rímírísín ta in. Kini yermamə yame pəh nien mə slef nípig Kughen Yermaru rímnokrən kín in, in ruauə slef kape Yesu Kristo. ²³ Kughen rívəh ta nímrimia ye nərokien yame nímrin rhaktə. Takhapəh mín nisətəyen mə takhauə slef kape yermamə mín kirik mín. ²⁴ Piak mínə mine nowinik mínə. Nípig Kughen rímnokrən kín əmia, nímnsarə

7:9: 1 Tim 5:14
 Flm 16; 1 Pita 2:16

7:15: Rom 14:19
 7:23: 1 Kor 6:20

7:16: 1 Pita 3:1

7:19: Rom 2:25; Kal 5:6; 6:15

7:22:

ye narəyen pisin pisin minə, kini rhuvə mə nakasarə əmə məknenkin kimiə Kughen.

²⁵ In e nəgkiarien kirik kapəmiə narmamə wi yamə mine khapəh hanə nisorien mared. Yakpəh nivəh-atuatukien natuakəmien kirik tuk Yesu Yermaru, mərig yakamni əmə ye nətərigien kafak. Mərig kimiə nakwənharkun mə yakaməkir norien minə ye norien yame ratuatuk, meinai Yesu Yermaru rikin rehuə tuk yo mamasitu irak. ²⁶ Ye kafak nərigien yakorkeikei mə takasarə əmə məknenkin mamhavən, meinai nipiğ ətən minə kwənhauə. ²⁷ ?Rhawor? ?Naknarkurək ta? Takpəh narha-kinien swatuk tuk nəpəhyen kafam yermamə. ?Rhawor? ?Nakpəh norien mared? Takpəh narkutien tuk nikirien kafam kirik piraovin. ²⁸ Mərig tukmə nakvən markurək, pa rimə nakaməsik natuakəmien kirik. Kini tukmə piraovin wi kirik ramvən markurək, pa rimə raməsik natuakəmien kirik. Mərig narmamə yamə mine kwəsarkurək tukasarə ye nipiğ ətən ripsaah ye kapəriə narəyen. Kini yakorkeikei mə jakni-əhu əmiə mə takhapəh nisarkurəkien tamə naksarə ye nipiğ ətən minə a.

²⁹ Piak minə mine nowinik minə, in e niprai nəgkiarien kafak. Nimraghien kapətawə ye tokrei tanə e ruəkwəkwə. Ror məkneikin mə yermamə yame rinarkurək ta tukraməkeikei maməmnhawk tuk norien wok kape Yesu Yermaru rəmhen kin yame yermamə yame rīpəh hanə narkurəkien rirkun nəmnhawkien tuk norien wok kape Yesu Yermaru. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rikin rəpou, rhuvə mə tukror əmə wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin rīpəh nəpouyen. Kini tukmə yermamə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukror wok kape Kughen rəmhen kin yame rikin tukrəukəh tukun. Kini tukmə yermamə kirik raməvrə, rikin tukrīpəh nivəniyen tuk narimnar yame ravəh, mamor əmə wok kape Kughen. ³¹ Kini tukmə yermamə yame ramor bisnes ye tokrei tanə, tukraməkeikei mirkun mə kafan bisnes in nar apnapiğ əmə, meinai ye tokrei tanə e mine nihuvəyen kafan tikrīpīrkək.

³² Yakorkeikei mə rikimiə tukrīpəh nəsik-pikien nar kirik kape tokrei tanə e. Ror pən, tukmə kwən kirik rīpəh narkurəkien, rikin raməsik pik wok kape Yermaru mə tukrhawor-pən iran mine mor riki Yermaru ragien tuk wok yame in ramor. ³³ Mərig yermamə yame rimnarkurək, rikin raməsik pik əmə narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor pən iran mine mor piraovin kafan rikin ragien, ³⁴ kini kafan nərigien ramvən tuk nar kiraru: kafan piraovin mine wok kape Yesu Yermaru. Kini piraovin yame rīpəh narkurəkien, uə piraovin wi, rikin raməsik pik wok kape Yermaru, mə tukrhawor pən iran mine kin nīpran mine nərigien kafan rīpəh nəmkəmīkien ye nīmri Kughen, mə in yermamə kape Kughen. Mərig piraovin yame rimnarkurək ta, in ramətərig pik tuk narimnar kape tokrei tanə mə tukrhawor mor kafan yerman rikin ragien.

³⁵ Yakamni-pre nəgkiarien minə e tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə. Mərig pa rimə yakamni-əhu əmiə. Mərig yakorkeikei mə taksəri-pən swatuk kape nimraghien yame ratuatuk, kini rikimiə tukraməsik pik wok kape Yesu Yermaru.

³⁶ Mərig tukmə kirpen yerman kirik mine piraovin wi kirik tuk narkurəkien, kini yerman rimə tukriwhin pi pom piraovin, mərig taktakun ai rikin raməsik mə tukrīpəh niwhin-minien narkurəkien, meinai pian a rinaməpiəwharu, kini taktakun ai kwən a rikin rəsik mə rhuvə pəh karkurək-rə kapəriu. Rəmhen, kirarkun narkurəkien kapəriu, pa rimə kawəsik natuakəmien kirik. ³⁷ Kini tukmə kiraru min kaworkeikei mə tukwarkurək, mərig yerman rikin rimnəsik ta mə tukrəpəh narkurəkien, kini kīpəh hanə

nirpenien ariu mə tukwarkurək, kini kwən a ramarmaru ye nıpran, kini rikin raməsik mə tukripəh nıkirien pian a, in min a ramor norien atuaturuk. ³⁸ Ror məkneikin mə yermamə yame ramarkurək iriu pian wi, in ramor nar atuaturuk; kini mərig yerman kirik rimə tukrəpəh əgkəp-əmə nıkirien piraovin, in ramor nar huvə rapita.

³⁹ Piraovin tukraməkeikei marə iriu kafan yerman ye nıpig mifam; mərig tukmə kafan yerman rimhə, in rirkun narkurək-pənien ye yerman pisin min kirik yame in rorkeikei. Mərig nar kirikianə əmə, in tukraməkeikei markurək-pən ye kwən kirik yame raməhuak kimi Yesu Yermaru. ⁴⁰ Mərig ye kafak nətərigien, tukmə piraovin yame kimhə tan kin rıpəh narkurək-minien, nar a rhuvə rapita yame kimini kimə in tukrarkurək. Kini rikik raməsik mə Nanmin kape Kughen raməmır irak mivəhsi-pə nəgkiarien e kimi yo mə jakni.

8

*Nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 10:14-33)*

¹ Kini taktakun ai jakəgkiar ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar. Kitawə kharkun mhamə, “Kitawə m-fam kamhavəh nirkunien.” “Nirkunien” in nar kirik yame ramor narmamə kasausit tukun, mərig in e norien kape norkeikeiyen yame ravəhsi-haktə nimraghien kape narmamə. ² Tukmə yermamə kirik rikin raməsik mə rirkun pik nar, mərig in rıpəh hanə nirkunien nar kirik yame in tukripirkun. ³ Mərig yermamə yame rorkeikei Kughen, Kughen rirkun in.

⁴ ?Kini rhawor ye nəviginien yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi nar minə? Kitawə kharkun mə nanmi nar in nar apnapig əmə kirik ye tokrei tanə; kini kughen kwəskwəh minə kharkək; mərig Kughen kirikianə əmə. ⁵ Kamni kimə, “kughen kwəskwəh minə” mine “yermaru kwəskwəh minə” khapsaah eikin e. In e neikuəyen əmə. Mərig nəfrakisien narmamə tiksın kasəhuak kimi ariə. Mərig nar apnapig kughen kwəskwəh minə aikin, apa ye rao ye neai uə in e ye tokrei tanə, ⁶ mərig tuk ətawə, Kughen kirikianə əmə, in e Tatə Kughen. Narımnar m-fam ramsi-pən iran. Kini In ravəhsi-pə nimraghien kimi ətawə mə kitawə tuksor nəkwan. Kini Yermaru kirikianə əmə, in e Yesu Kristo. Kini Kughen rimnor swatuk kimin mə tukror narımnar fam ye neai mine ye tokrei tanə. Kini Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə kitawə tukhamragh.

⁷ Mərig pəh nien mə narmamə m-fam kharkun nəgkiarien e. In apa kupan, kimiə tiksın nimnasəhuak kimi nanmi nar minə ye nıpig m-fam. Kini taktakun ai, nıpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, rikimiə raməsik mə nakhasiai əfrakis kughen kwəskwəh minə a. Nhatətəyen kapəmiə rıpəh nıskaiyen, kini nıpig nakasən nusai nar yame kimnor sakrefaes kin kimi nanmi nar, nakamhagin mhata mə nakasor təvhagə has. ⁸ Mərig nəviginien to rıpəh norien ətawə khauə ipakə tuk Kughen. Tukmə khapəh nisəniyen nusai nar a, uə kisən nusan, nətərigien kape Kughen tuk ətawə rəmhen əmə.

⁹ Rhuvə əmə. Nakharkun nisəri-pənien naha swatuk yame naksorkeikei mə taksəri-pən. Mərig takhapəh nisorien nar kirik mə in tukror mə yeməhuak kirik yame nhatətəyen kafan rıpəh nıskaiyen tukrəm kini rətərig pik tukun kini mımır ye nhatətəyen kafan. ¹⁰ Yakamni məkneikin meinai tukmə kimiə yamə mine nakwənhavəh ta nirkunien e nakhavən ye nəkwai nimə

kaməhuak kimi nanmi nar ikin minə a mə taksən nusai nar, kini yermamə kirik yame nhatətəyen kafan rīpəh niskaiyen raməm, ?rikin tukrhawəsik? Tamə naksən nusai nar, mhavi-pən kafan nətərigien, kini in min ramvən imə mən nusai nar yame kinnor sakrefaes kin kimi nanmi nar; kini kafan nətərigien ror kīraru tukun. ¹¹ Ror məkneikin mə kimiə yamə mine nakwənharkun ta mə kughen kwəskwəh rirkək, naksor piaumiə yame Kristo rīmamhə tukun, yame rīkin rīpəh niskaiyen, rəpəh kafan nhatətəyen ye Kristo. ¹² Nīpig naksor norien has e ye kimiə kirik, kini masoriah rīkin yame rīpəh niskaiyen, masor min norien has ye Yesu Kristo. ¹³ Ror məkneikin mə tukmə nar kirik yame yakamən ramor piak ramimir ye kafan nhatətəyen, kini rhuvə mə jakpəh-nən-minien nəviginien a, mə in tukrīpəh min nimirien ye kafan nhatətəyen.

9

Pol ramni mə ratuatuk mə narmamə tukhasiai in mhavəhsi-pən nərək kimin rəmhen kin aposol

¹ ?Rikimiə raməsik mimə yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, uə nīkam? !Əwəh, yakirkun! ?Yo aposol kirik uə nīkam? !Əwəh, yo en! ?Yimnəm Yesu Yermaru kapətawə kin nimirik uə nīkam? !Əwəh, yimnəm! ?Kimiə e kwənkwai wok kafak yame yimnor ye nhag Yesu Yermaru, uə nīkam? !Əwəh! ² Tukmə ror narmamə tiksīn kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol. Mərig nəfrakisien mə kimiə to nakhapəh nhaniyen məknakin, meinai nimiraghien kapəmiə ye Yesu Yermaru ramhajoun-pən mə yo aposol kirik.

³ Yakamhorpin nəgkarien kape narmamə tiksīn yamə mine kamhani mhamə pəh nien mə yo aposol kirik. ⁴ ?Ratuatuk mə kimawə aposol minə yaksaiyoh əmiə kin nəviginien mine nar yame tuknim, uə? Əwəh, ratuatuk əmə. ⁵ Aposol minə tiksīn, mine naorahi Yesu Yermaru minə, mine Pita, kapəriə nīpiraovin yamə mine kasəhuak kinnamhakwasig kin əriə mhatərhav masəriwək nīpig kinnasor wok kape Yesu Yermaru. ?Kini ratuatuk mə kimawə jaksor min məknakin, uə nīkam? ⁶ ?Uə rikimiə raməsik mə yo mine Banabas, kimru pisin əmə jakawəkeikei mawor wok atuk tuk mane tuk nəviginien nəmru mine napirien mine nəriwəkien?

⁷ Sərig-ru. ?Nakharkun mə to mobael kirik ror wok kini rīkin rīpəh norkeikeiyen mə tukərok in tukun uə? Nīkam, rorkeikei mə tukərok in. ? Uə nakharkun mə to yermamə kirik rəsīm, kini mīpəh nīvəhyen kwənkwan mən uə? ?Uə nakharkun mə to yermamə kirik raməvigin nar miragh, to rīpəh nənien kirik uə?*

⁸ ?Rikimiə raməsik mə ta mə narimnar yamə mine yakamni ramsi-pən əmə ye nətərigien kape narmamə uə? !Nīkam! Kini loa ramni min əmə nar kirikianə yame yakamni. ⁹ Kimirai ye loa kape Moses kimə,

“Nīpig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəvigin, takpəh nini-əhuyen.”† *(Dut 25:4).*

?Rhawor? ?Riki Kughen raməsik əmə hos, ¹⁰ uə raməsik min ətawə? Əwəh, kimivəhsi-pə loa e tuk kapətawə nihuvəyen, meinai narmamə yamə mine kasəkupən mamhahu nar ye nəsimien, mine yamə mine khakwasig mamhavəh, iriə m-fam nətərigien kapəriə kirikianə əmə mə tuksən nəviginien

8:11: Rom 14:15,20   **8:13:** Rom 14:21   **9:1:** Wok 22:17-18; 26:16; 1 Kor 15:8-9   **9:2:** 2 Kor 3:2-3

9:4: Luk 10:8   * **9:7:** Nəgkarien kape Gris ramni, “?Nakharkun mə to yermamə kirik ramarha tuk sipsip, to rīpəh niniəmien melek kape sipsip?”   † **9:9:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukrīpəh nəviginien. Əm-ru min 1 Tim 5:18.

ye nəsımien a. ¹¹ Ye wok mınə kapəmru irəmiə, rəmhen kın mə yakəwəsım kırık, mə kımıə taksəvıgın ikın; in e mə kımıə takhavəh Nanmın kape Kughen. ? Kını rhawor? ? Rıskai tuk əmiə mə taksarpın nasıtuyen mhavəhsi-pə mane rəmhen tuk nəvıgınien nəmru uə? ¹² Narmamə pısın mınə kharkun nısayohyen əmiə kın nəvıgınien; kını ratuatuk əmə, meınai iriə kasor wok kape Kughen. ? Kını rhawor irəmru Banabas? Nıyohyen kapəmru in ratuatuk əgkap.

Nar apnapıg yakrarkun nıwəkeıkeıyen kımı əmiə tuk nərokien kape wok kapəmru, mərıg kımru yakrapəh nıwıyohyen. Kımru rıkimru ragien əmə mə jakrapəh nıwəhıyen nərokien, nar apnapıg mə narəyen kapəmru rəutən, tamə yakravəh nərok, narmamə khani hah əmru tuk wok kapəmru, mısətapıg kın nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo yame yakarəni-ərhav. ¹³ ? Nakharkun uə nıkam mə narmamə yamə mıne kasor wok ye Nımə Ehuə kape Kughen, kamhavəh nəriə aikın nəvıgınien rəmhen kın nərokien kapəriə? Kını narmamə yamə mıne kasor wok ye tebol, ikın kamor sakrefaes ikın, kamhavəh nəriə aikın nəvıgınien rəmhen kın nərokien kapəriə. ¹⁴ Ye swatuk kırıkianə əmə mın, Yesu Yermaru rımni mə narmamə yamə mıne kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə, tukaməkeıkeı kıvəhsi-pən nərokien kapəriə meınai kamhani-ərhav nəvsaoyen huvə.

¹⁵ Mərıg yakrapəh nıwıyohyen əmiə kın narımınar yame ratuatuk mə to yakwıyoh kın. Mərıg pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mamıyoh kın nərokien. Rıkık ramagien əmə mımə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Kughen, kını kıpəh nərokien yo iran. Ror pən, yakpəh norkeıkeı-əgkəpien mımə kımıə taksərok yo iran. ¹⁶ Mərıg pəh nien mə yakamausıt mə yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, meınai Kughen raməkeıkeı kımı yo mə jakni-ərhav. ! Kını nəmhəyen ehuə tukruə tuk yo tukmə yakpəh nəvsaoyen kın nəgkırıen huvə! ¹⁷ Mərıg tukmə yakamni-ərhav nəgkırıen kape Kughen meınai yakorkeıkeı mamor məkneıkın, ratuatuk əmə mə jakvəh nərokien iran. Mərıg Kughen e in e rımırpen yo mə jakor wok e, kını ror məkneıkın mə jakaməkeıkeı mamor. ¹⁸ ? Kını naha nhagın e kafak nərokien? In əmə e, mə nıpıg yakamni-ərhav nəvsaoyen huvə, yakamni-ərhav apnapıg əmə, mıpəh nıvəhyen nərokien iran. Kını ror məkneıkın yakpəh nıyohyen kın nar kırık, nar apnapıg in ratuatuk mə to yakıyoh kın.

¹⁹ Yermamə kırık rıpəh narmaruyen irak, mərıg yımıvəhsi-əhu atuk yo mə yo slef əmə kape narmamə mı-fam mə jakvi-pə narmamə khapsaah khauə tuk Yesu Kristo. ²⁰ Nıpıg yımnaməriwək kımawə nəmə Isrel, yımauə rəmhen əmə kın nəmə Isrel, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. Kını nar apnapıg loa rıpəh narmaruyen irak, nıpıg yımnesəriwək kımawə miriə narmamə yamə mıne kasəri-pən loa, yımauə məmhen kın əriə, mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. ²¹ Nıpıg yımnaməriwək kımawə narmamə yamə mıne loa rıpəh narmaruyen irəriə, yımauə məmhen kın əriə. Yımnor məkneıkın mə jakvi-pə əriə khauə tuk Kristo. (Mərıg yakpəh narakıkınien loa kape Kughen. Nıkam. Loa kape Kristo ramarmaru irak.) ²² Nıpıg yımnaməriwək kımawə narmamə kapəriə nhatətəyen rıpəh nıskai-pıkien, yımauə məmhen kın əriə mə jakvi-pə əriə pəh khauə tuk Kristo. ‡ Yımauə məmhen kın narmamə mıfam, mə ye norien mınə fam jakvi-pə tıksın khauə tuk Kristo. ²³ Yakamor məknakın mə nəvsaoyen

9:10: 2 Tim 2:6   **9:11:** Rom 15:27   **9:12:** Wok 20:34; 2 Kor 11:9   **9:13:** Dut 18:1-3   **9:14:** Mat 10:10; Gal 6:6   **9:16:** Jer 20:9   **9:20:** Wok 21:20-26   ‡ **9:22:** Narmamə mıne e kapəriə nhatətəyen rıpəh nıskai-pıkien, iriə e yamə mıne khamə ta mə rahas tuk nənien nusai nar yame kıvəhsi-pən ta kımı kughen eıkuə mınə. Kını nıpıg Pol rımınarə iriə miriə, in mın rımıpəh nənien nusai nar a.   **9:22:** 2 Kor 11:29

huvə tukrivən ikin minə fam mə yo min jakvəh nihuvəyen yamə mine iriə kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien iran.

²⁴ ? Nakharkun uə nīkam mə, ye naiyuyen, narmamə m-fam tuksaiyu, məriḡ kirikianə əmə tukrapita fam əriə? Kini rhuvə mimə kimiə taksaiyu ye norien kape naiyuyen yame taksarkut pik mə taksor win. ²⁵ Narmamə yamə mine kisorkeikei mə tuksaiyu ye naiyuyen tukhawhai əriə minə ye naiyuyen, mə tuksor win mhavəh nərokien kirik yame to rīpəh nəmirien ror tu. Məriḡ kitawə kisaiyu mə tuksor win mhavəh nar kirik yame tukraməmīr kape rerin. ²⁶ Ror pən yakpəh naiyu-apnapig-əməyen rəmhen kin yermamə yame ramaiyu tuk nəvkirien ramaiyu; kini yakpəh narukien kin kwermik rəmhen kin yermamə yame ramor boksing ramaruk kin kwermīn maməsik nīmago-ago. ²⁷ Nīkam. Yakawhai nīprak mimə tukror wok atuə kin kafak, mə nīpig yakwəni-ərhav ta nəvsaoyen huvə kimi narmamə khapsaah, iriə tukhauə ye naiyuyen a, kini yo jakpəh nuəyen rəmhen kin yermamə kirik yame rīmnakapir loa kape naiyuyen, kini karakikin in ye naiyuyen.

10

Pol ramni-ərhav norien kape nāmə Isrel kupan

¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə takharkun mə nīpig rīpmawə minə kamnhaier Ijip, napuə rīmuvriḡ əpis əriə m-fam; kini iriə m-fam kimisəviəfugin ye tahik. ² Kini Kughen rīmnor baptaes irəriə m-fam ye tahik mine napuə a, mə tukhauə narmamə kape Moses minə. ³ Kini iriə m-fam kimisən nəvigīnien kirikianə əmə yame rīmasi-pən ye Nanmīn kape Kughen. ⁴ Kini mhanīm nu kirikianə əmə yame rīmasi-pən ye Nanmīn kape Kughen, meinai kimnhanīm nu ye kapiet kape Nanmīn kape Kughen yame kimnasəriwək iriə min, yame in e Yesu Kristo. ⁵ Nar apnapig iriə kimisor məkneikin, məriḡ iriə khapsaah, Kughen rīkin rīpəh nagienien tuk əriə, kini kwənhamhə apa ikin pīsīn pīsīn apa ye tīpəvsik.

⁶ Kini Kughen rīmneighan kin narīmnar minə e mə tukror kwirig kimi ətawə e towēi mine mə kitawə tukhapəh nhasigovīnien norien has kape kaha minə kupan, mhapəh nisərəhu-pənien nəriḡien kapətawə ye norien has minə rəmhen kin yame kimnasor apa kupan. ⁷ Takhapəh nisəhuakien kimi nanmī nar rəmhen kin yame iriə tīksin kimnasəhuak kimi nanmī nar kupan. Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Narmamə kimisəkwətə mə tuksəvigīn mamhanīm, kini masərer mə tuksor danis e yame ravi-pən əriə ikin rahas ikin.” *(Eks 32:6)*

⁸ Rahas mə kitawə tukhavən əpis əpis tuk ətawə minə rəmhen kin yame kimnasor kupan kini iriə m-fam twenti tri taosen kimnhamhə ye nīpig kirikianə əmə. ⁹ Rahas mə kitawə tuksor narīmnar yame ravi-pə niemha kape Kughen Yermaru rəmhen kin yame iriə tīksin kimisor kupan, kini snek rəs əriə khamhə. ¹⁰ Rahas mə naksatmunmun ye Kughen rəmhen kin yame iriə kimnasor kupan, kini agelo kape nīmhayen rhopni əriə.

¹¹ Narīmnar minə a kimnhauə ye nīmraghien kape kaha tu minə apa ye tīpəvsik, mamor kwirig kimi ətawə tukun. Kini kimīrai-pən nəvsaoyen minə a ye nəkwəkwə mə tukramsig ətawə e towēi mine meinai Nīpig Kwasig ruauə ipakə. ¹² Kini tukmə rikimiə raməsik mimə nakasərer tīm tīm, takasəriḡ əmiə, meinai kimiə min nakharkun nīmīrien ye norien has minə e. ¹³ Nivəhsi-pən vəhsi-pənien yame ramuə ye nīmraghien kapəmiə, in rəmhen əmə kin

yame kimnor fam ye narmamə minə. Mərig nīpīg m-fam, Kughen ramor kafan nəgkiarien. Kini In rīpəh neighanien kīn nīvəhsi-pən vəhsi-pəniēn kīrik tukruə ye nīmraghien kapəmiə yame in riskai rapita nəsaninien kapəmiə. Mərig nīpīg nīvəhsi-pən vəhsi-pəniēn ramuə ye nīmraghien kapəmiə, Kughen tukror swatuk kīrik mə takharkun nīsərer-timtimien, mə nar kīrik tukrīpəh nīvi-pəniēn əmiə ye nahasien.

*Nanmi nar mine nəməhuak minə
(Rom 14:1-23; 1 Kor 8:1-13)*

¹⁴ Ror məkneikīn, yo minə tīksin, sap ta ye norien kape nəhuakien kimi nanmi nar minə. ¹⁵ Kimiə nakharkun nar, kini misəkir atuk nəgkiarien kafak mə in rhuvə uə rahas. ¹⁶ Nakharkun mə nīpīg kītwə kasən Nəviginien Rhakə, kamhani vi vi Kughen tuk nīnimien, mamhanim, rəmhen mə kītwə kwənhauə ye nīprai Kristo misor kīrikianə. Kini nakharkun mə nīpīg kītwə kasən bred yame kaməkapīr-pīr kaməwhai, kītwə kwənhauə kīrikianə kītwə Kristo. ¹⁷ Kītwə khapsaah, mərig kīsəmhen əmə kīn mə nīpraitawə kīrikianə əmə, meinai bred kīrikianə əmə, kini kītwə m-fam kasən bred a.

¹⁸ Nakharkun mə nīpīg narmamə kasən nusai nar yame pris rīvəhsi-pən ta kimi kughen kīrik, rəmhen kīn mə kasəhuak kwis iriə pris kimi kughen a.

¹⁹ ?Nakharkun nīprai nəgkiarien kafak? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nusai nar yame kimnor sakrefaes kīn kimi nanmi nar, nəsaninien aikīn kafan uə? Nīkam, rīkək. ?Mərig rhawor? ?Nakhamə ta mə yakamni mə nanmi nar iriə kughen əfrakis minə uə? Nīkam. ²⁰ Mərig yakamni mə nīpīg narmamə kasor sakrefaes kimi nanmi nar, yarmhə en. Pa rīmə sakrefaes a ramvən kimi Kughen. Kini yakpəh norkeikeiyen mə taksor kīrikianə kimiə yarmhə. ²¹ Takhapəh nhavəniēn misən bred mine waen kape Nəviginien Rhakə, misarə mhavən min ye nīmə kaməhuak kimi nanmi nar ikin misən nar yame kamor sakrefaes kīn mine waen kape yarmhə minə. ²² Naksor məkneikīn masor Yesu Yermaru ramor jalus tuk əmiə. ?Rīkimiə raməsik mə ta mə nəsaninien kapəmiə rehuə rapita Kughen uə?

²³ Narmamə tīksin kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə norien minə fam kīsasitu irətawə. Mərig narmamə tīksin kamhani mhamə, “Rhuvə mə jakor naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Mərig yo yakamni mə pəh nien mə narimnar fam ravəhsi-haktə nīmraghien kapətawə. ²⁴ Rīpəh nīhuvəyēn mə kimiə kīrik tukrərig pīsīn əmə in; mərig tukraməkeikei mamərig in minə tīksin. ²⁵ Sən nusai naha nar mīragh yame kavəh nīmrin ye maket, mərig takhapəh nīsaiyohyēn tukun mə kwəsor ta sakrefaes kīn kimi nanmi nar uə nīkam, kini rīkimiə tukrīpəh nətərig-pīkien tukun. ²⁶ Norien e rhuvə əmə meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Tokrei tanə e, mine narimnar fam aikīn, iriə kape Kughen Yermaru.” (*Sam 24:1*)

²⁷ Kini tukmə yermamə yame rīpəh nəhuakien raiyoh ik mə takvən ye nəkwai nīmə kafan mawəvigin kwis, kini rīkim tukragien mə takvən. En naha nhagin yame ravəhsi-pre, mīpəh naiyohyēn tukun mə kimnor sakrefaes kīn kimi nanmi nar uə nīkam. Rīkim tukrīpəh nətərig-pīkien tukun. ²⁸ Mərig tukmə ramni-pre tuk ik mīmə, “Kimnor sakrefaes ye nusai nar mīragh e kimi nanmi nar,” kini rhuvə mə takpəh nəniēn, tamə raməm ik nakamən, rīkin raməsik mə nakamor təvhagə has. ²⁹ Pəh nien mə nar has tuk ik, mərig in

nar has ye nətərigien əmə kafan. Narmamə tiksın khamə, “?Mərig rhawor e nətərigien kape yermamə kirik raməkir kafak norien yame yakorkeikei mə jakor, kını mamətapig kın yo mə jakpəh norien nar kirik? ³⁰ ?Tukmə yakamni vi vi Kughen tuk nəviginien, kını mamən, rhawor e narmamə kamhani mhamə yakamor təvhagə has ye nımri Kughen? !Yaknəhuak-pən ta ye nəviginien a!” ³¹ Mərig yakamni mə naha nhagin yame taksor, tukmə nakasəvigin, uə nakamhanım, takasəkeikei misor əriə m-fam ye norien yame ravəhsi-haktə nhag Kughen. ³² Takhapəh nisorien mə yermamə kirik tukrimir ye kafan nhatətəyen, nar apnapig mə in yemə Isrel, uə yemə Gris, uə yermamə kirik ye nıməhuak kape Kughen. ³³ Sor norien a rəmhen kın norien kafak yame yakamarkut mə jakor riki narmamə m-fam rikiriə tukragien tukun ye norien minə fam. Yakamor məkneikin meinai pəh nien mə yakamərig pisin əmə yo, mərig yakamərig nukwhao mə Kughen tukrivəh miragh əriə.

11

¹ Takhasigəvin yo rəmhen kın yame yo yakamsigovin Yesu Kristo.

Norien kape nəhuakien

² Yakamni vi vi əmiə meinai nakhapəh nisəru-kinien yo ye narimnar fam yame yimnor kını mamhajoun, kını nakharaptəəkın nhajounien yamə mine yimnhajoun əmiə kın.

³ Mərig yakorkeikei mə kimiə m-fam takharkun mə kapən kapə narmamə m-fam, Kristo, in ramarmaru irəriə; kını kapən kapə piraovin, kafan yerman, in ramarmaru iran. Kını kapən kapə Kristo, in Kughen, ramarmaru iran.

⁴ Tukmə yerman kirik raməvəvhao nipig in raməhuak uə nipig ramni-əhrav nəgkiarrien yame Kughen rimivəhsi-pən kimin, in ramor auris Kristo. ⁵ Mərig piraovin ramor auris kafan yerman tukmə ripəh nəvəvhaoyen ye nipig yame raməhuak uə nipig ravəhsi-ərhav nəgkiarrien yame Kughen ravəhsi-pən kimin. Norien a ror naurisien rəmhen kın yame kimnəki kapən kapə ririəpiə. ⁶ Rhuvə mə piraovin kirik yame ripəh norkeikeiyen mə tukrəvəvhao məknakin, rhuvə mə tukəki kapən kapə pəh narmamə tukhani mə in yerman, pəh in tukrauris tukun. Tukmə norien a ror auris tukun, rhuvə mə tukrəvəvhao. ⁷ Rhuvə mə narman tukhapəh nisəvəvhaoyen ye nipig kape nəhuakien meinai Kughen rimnor yerman ravəh nanmin kafan, mə tukəm-pən nihuvəyen iran kape Kughen; mərig tukəm-pən nihuvəyen kape yerman ye piraovin. ⁸ Ror məkneikin meinai in apa kupan, pəh nien mə Kughen rimivəh piraovin mor yerman kın; mərig rimivəh yerman mor piraovin kın. ⁹ Kını pəh nien mə Kughen rimnor yerman mə tukrasitu ye kafan piraovin, mərig rimnor piraovin mə tukrasitu ye kafan yerman. ¹⁰ Ror məknakin mə piraovin tukraməkeikei məvəvhao ramor nımtətien mə in ramsiai kafan yerman pəh agelo minə tuksəm kharkun mə ramsiai əfrakis kafan yerman.

¹¹ Mərig ye nımraghien kapətawə yamə mine kasofugin-pən ye Yesu Yermanu, piraovin to ripəh narə-pisinien; kını yerman to ripəh narə-pisinien, ¹² meinai in apa kupan Kughen rimivəh yerman mor piraovin kın. Mərig taktakun ai, narman minə fam, nipiraovin kaseimək kın əriə. Kını narimnar m-fam ramsi-pən tuk Kughen.

¹³ Taksəm əmhen mə ratuatuk mə ?piraovin yame raməhuak kimi Kughen tukrəvəvhao uə nikam? ¹⁴ Narmamə m-fam kharkun mə yerman yame nımar nikwənen rapomh, tukror naurisien kimin, [tukamni kimə in rəmhen kın piraovin]. ¹⁵ Mərig tukmə piraovin kirik nımar nikwənen rapomh,

rikin tukragien tukun, kini narmamə tuksəgnəgin in tukun, meinai Kughen rimivəhsi-pən nımar nıkwəne pıraovın rəmhen mə kafan kəvəvhao. ¹⁶ Mərig tukmə yermamə kirik rimə tukrəgkiar kimi yo tuk nar a, kini yakamni məkneikin mımə norien pisin min kirik ye yama rikək; niməhuak pisin pisin minə kasəri-pən swatuk kirikianə.

Norien kape Nəviginien Rhakə

¹⁷ Ye nəgkiarien yamə mine jakni-pre tuk əmiə ai taktakun, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə, meinai nəkwətə-kwisien kapəmiə rıpəh nasituyen, mərig ramoriah əmə əmiə. ¹⁸ Nar kupan yame jakni in e mə yımnərig nəvsaoyen kirik mə nıpig nakasofugin əmiə minə mə taksəhuak, kini misarə maseikus-eikus min kapəmiə kwhen. Kini rikik raməsik mə nəvsaoyen a yımnərig in nəfrakisien. ¹⁹ Nakhamə ta mə takasəkeikei masəwhai kwhen kapəmiə mə tukror əpu mə kimiə ni-pa mine Kughen rikin tukragien tuk əriə. ²⁰ Nıpig nakasofugin əmiə minə, masən Nəviginien Rhakə, nakhamə ta mə naksəri-pən əfrakis norien kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru. Mərig taksəm-ru norien e kapəmiə. Pəh nien mə naksəri-pən norien atuatur kape nənien Nəviginien kape Yesu Yermaru, ²¹ meinai nıpig nakasəvigin, kimiə kirikianə kirikianə nakasəvigin, mhapəh nhawhinien əmiə minə tiksın. Tiksın kisəmkərəv, tiksın kisapis kin waen. ²² Tukmə nakhamə taksəvigin kirikianə kirikianə mamhanım, taksor əmə apa iməmiə yerkwanu minə, kwasig ikin nakpihavən ye niməhuak. Mərig norien kapəmiə rıpəh nisaiyen niməhuak kape Kughen; mamor auris yavən has minə. ?Kini jakni-pre naha nhagin tuk əmiə? ?Jakni vi vi əmiə tuk norien a uə? !Nıkam, to yakpəh nini-vivi-yen əmiə tukun!

²³ Meinai yaknhajoun ta əmiə nhajounien yame ramsi-pən tuk Yermaru. Yenpig a, kwasig ikin keighan-pən kin Yesu Yermaru ye kwermi tukmir minə, in rimivəh bred ²⁴ mini vi vi Kughen tukun, kini mhapu, kini mımə, “In e nıprak yame tukrakapir tuk əmiə. Taksor məknakin, mə rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nıpig kwəsəvigin ta, In rimivəh pənkin waen mini mımə, “Kap waen e in nitawik yame ramhajoun promes vi yame Kughen ramor kimi narmamə. Nıpig takhanım rikimiə tukraməsik Yo.” ²⁶ Tuk nar e, nıpig tukmə nakasən bred a, uə nakhanım waen a, nakamhani-ərhav nımhəyen kape Yesu Yermaru miseriaji tukrirerig-pə min.

²⁷ Ror məkneikin, yermamə yame ramən bred uə ramnım waen ye kap kape Yesu Yermaru ye norien yame rıpəh natuaturkien, in ramor təvhagə has mamoriah nıprai Yesu Yermaru mine nitawın. ²⁸ Mərig kwasig ikin nakasən bred mamhanım kap waen, takasəkeikei misəm əmhen ta kapəmiə nımraghien. ²⁹ Meinai yermamə yame ramən bred mamnım kap waen, mərig rikin rıpəh nəsik-huvəyen nıprai Yesu Yermaru, nənien mine nınimien kafan ravi-pə atuk əmə narpinien kimin. ³⁰ Ror məkneikin mə kimiə khap-saah nıpraimiə raməpou kini nakhamhə, kini kimiə tiksın nakwənhamhə ta. ³¹ Mərig tukmə kitawə kirikianə kirikianə kisəm əmhen ta nımraghien kapətawə, kwasig ikin misən Nəviginien Rhakə, tamə Kughen tukravəhsipə narpinien kimi ətawə. ³² Nıpig Yesu Yermaru tukraməko atuatur ətawə, ramor məkneikin mə nıpig In tukrəkir narmamə ye tokrei tanə mor narpinien kimi əriə, kini kitawə tukhapəh nhavəhyen narpinien kitawə miriə.

³³ Ror məkneikin piak minə mine nowinik minə, nıpig takhauə kirikianə mə taksən Nəviginien Rhakə, takaseito kin əmiə minə tiksın. ³⁴ Tukmə yermamə kirik rəmkərəv, rhuvə mə tukrəvigin ta apa iman yerkwanu ai muə, tamə ruə

ye nofuginien, mən pişin nəviginien kın narmamə tiksın, kını Kughen rıvəhsi-pən narpinien kımın.

Kını nıpiğ jakurə tuk əmiə, jakvəhsi-pre swatuk ye narımnar pişin mınə tiksın yame nakasaiyoh-pə kın.

12

Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pişin pişin (Rom 12:4-8)

¹ Piak mınə mınə nowinik mınə, pəh yakəgkiar ye nirkunien pişin pişin yamə mınə Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə kimi ətawə, meinai yakorkeikei mə kimiə takasəkeikei mharkun. ² Kimiə nakharkun mə apa kupan, nıpiğ nımnhapəh nisəhuakien kimi Kughen, kivi-pən nətərigien kapəmiə kamki-r-pən əmiə ye swatuk tuk nəhuakien kimi nanmi nar yamə mınə khapəh nisəgkiarien. ³ Ror məkneikin, yakamni-pre tuk əmiə mə tukmə yermamə ramni hah Yesu Kristo, pəh nien mə Nanmın kape Kughen rıvəhsi-pən nəgkiarien a kımın; kını Nanmın kape Kughen əmə ramor yermamə rirkun nıniyen mə Yesu in Yermaru.

⁴ Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pişin pişin mınə kimi ətawə; mərig Nanmın kirikianə əmə. ⁵ Kitawə kasor wok pişin pişin rıpsaah, mərig Yermaru kirikianə əmə yame kasor wok kafan. ⁶ Kitawə kasor wok ye norien pişin pişin rıpsaah, mərig in Kughen kirikianə əmə yame ramor wok ye nımraghien kape narmamə mifam mə iriə tuksor wok mınə fam a.

⁷ Kını Nanmın kape Kughen ravəhsi-pə nirkunien pişin pişin kimi ətawə kirikianə kirikianə mə kitawə tuksasitu irətawə mınə fam. ⁸ Nanmın kape Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kape nirkunien kimi yermamə kirik; kını Nanmın kirikianə əmə rıvəhsi-pən nirkunien nar kimi yermamə pişin kirik. ⁹ Kını Nanmın kirikianə əmə ravəhsi-pən nhatətəyen kimi yermamə pişin kirik mın. Kını Nanmın kirikianə əmə ravəhsi-pən nirkunien kimi yermamə pişin kirik mın tuk nor-huvəyen yermamə. ¹⁰ Kını mivəhsi-pən mın nirkunien kimi yermamə pişin kirik mın tuk nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rıpiamuə. Kını mivəhsi-pən mın nirkunien kimi yermamə pişin kirik mın tuk nəkirien nanmın pişin pişin mınə. Kını mivəhsi-pən mın nirkunien kimi yermamə pişin kirik mın tuk nıniyen nəgkiarien kape tanə pişin pişin mınə. Kını mivəhsi-pən mın nirkunien kimi yermamə pişin kirik mın tuk nhopraiye nıprai nəgkiarien mınə a. ¹¹ Nirkunien mınə a, iriə m-fam kamhasi-pən əmə tuk Nanmın kirikianə əmə, kını ravəhsi-pə kimi ətawə kirikianə kirikianə ye swatuk yame Kughen rorkeikei.

Nuhpikinien ye nıprai yermamə

¹² Narmamə kape Kristo kisəmhen əmə kın nıprai yermamə, yame in kirikianə əmə, mərig nor-norin mınə rıpsaah. Kını nar apnapıg mə nor-norin pişin pişin mınə, kamharpın-pən ye nıpran kirikianə əmə. ¹³ Ye norien kirikianə əmə mın, kitawə tiksın, kwənərəus kape Isrel; tiksın nəmə Gris; tiksın slef; tiksın pəh nien mə slef; mərig Nanmın kape Kughen kirikianə əmə rımnor baptaes irətawə fam mımə tukhauə kirikianə əmə ye Kristo. Kını kitawə kamhavəh* Nanmın kape Kughen yame in kirikianə əmə.

¹⁴ Sətərig-ru. Nıprai jir, pəh nien mə norin kirikianə; mərig nor-norin rıpsaah. ¹⁵ Nar apnapıg nihun ramni mımə, “Mərig in ai pəh nien mə yo

12:2: Hab 2:18-19   **12:3:** 1 Jon 4:2-3   **12:4:** Rom 12:6   **12:11:** 1 Kor 7:7   **12:12:** 1 Kor 10:17   * **12:13:** Gris ramni nuhpikinien mımə, “Kitawə kamhanım Nanmın kirikianə əmə.”   **12:13:** Kal 3:28

kwerm̄in, p̄əh nien mə yo nori n̄iprai yermamə kirik,” m̄ərig n̄əgkiarien kafan r̄ip̄əh norien nihun mə p̄əh nien mə in nor n̄iprai yermamə. ¹⁶ Nar apnapiḡ n̄im̄ətirḡin ramni m̄im̄ə, “M̄ərig in ai p̄əh nien mə yo n̄im̄r̄in, p̄əh nien mə yo nori n̄iprai yermamə kirik,” m̄ərig n̄əgkiarien kafan r̄ip̄əh norien n̄im̄ətirḡin mə p̄əh nien mə in nor n̄iprai yermamə. ¹⁷ ?Tukmə n̄iprai jir, n̄im̄r̄in in-əm̄ə-in-əm̄ə, kini tukrhawor p̄ən iran m̄ine mam̄ərig nar? ?Kini tukmə n̄iprai jir n̄im̄ətirḡin in-əm̄ə-in-əm̄ə, tukrhawor p̄ən iran m̄ine mam̄ərig n̄əmiəv nar? ¹⁸ M̄ərig n̄ikam. Kughen r̄im̄n̄ərh̄u nor-nor yermamə yame In rorkeikei mə tukhaswin aikin. ¹⁹ ?Tukmə iriə fam norin kirikianə əmə, kini n̄ipran ram̄aker-p̄ən pukaa? ²⁰ M̄ərig n̄əfrakisien mə nor-norin r̄ipsaah, m̄ərig n̄ipran kirikianə əmə.

²¹ N̄im̄ri jir to r̄ip̄əh n̄ini-p̄ənien tuk kwerm̄i jir m̄im̄ə, “Yo yakəp̄əh ik, yo yakn̄əm̄hen ta.” Kini kap̄ən kap̄ə to r̄ip̄əh n̄ini-p̄ənien tuk nihun mir m̄im̄ə, “Ah. Yakəp̄əh əmiru. Yo yakn̄əm̄hen ta.” ²² To r̄ip̄əh norien m̄əknakin. Nor-nori n̄ipraitawə yamə m̄ine r̄ikitawə ram̄əsik mə iriə kasəp̄əu, m̄ərig to khap̄əh n̄isəp̄əhyen. ²³ Nor-nortawə yame ror naurisien, tukhagin huvə tukun. Kini nor-nortawə yame r̄ip̄əh n̄əm̄henien mə narmamə tuksəm, kitawə tuksarkaoh-p̄ən kimin. ²⁴ M̄ərig nor-nortawə yame r̄ip̄əh norien naurisien, kitawə khap̄əh n̄isarkaoh-p̄ənien kimin. M̄ərig Kughen ramofugin narmamə ye n̄im̄əhuak kap̄ətawə mamor huvə p̄ən kimi əriə yamə m̄ine kitawə kasəm-əhu əriə, r̄əm̄hen kin yame In ravəhsi-p̄ən n̄isaiyen kimi nor-norin yame kitawə khap̄əh n̄hasaiyen. ²⁵ Kini ye norien a, nor-nor n̄ipraitawə to khap̄əh n̄iseikus-eikusien əriə m̄inə; m̄ərig p̄əh tuksəm huvə fam əriə m̄inə. ²⁶ Tukmə nor-nori tiks̄in kas̄ərig n̄əm̄həyen, kini nor-nori m̄inə fam tuks̄ərig n̄əm̄həyen. Kini tukmə kam̄əgn̄əḡin norin kirikianə, kini nor-nori m̄inə fam r̄ikiriə ramagien.

²⁷ N̄iprai n̄əgkiarien e r̄im̄ə kim̄iə n̄iprai Kristo, kini kim̄iə m-fam kirikianə kirikianə, kim̄iə nor-norin m̄inə. ²⁸ Kini ye n̄im̄əhuak, Kughen r̄im̄n̄əkupan m̄irpen narmamə tiks̄in mə iriə aposol m̄inə; kini kwas̄ig ikin, m̄irpen tiks̄in mə iriə profet m̄inə, kini kwas̄ig ikin, m̄irpen n̄əm̄hajoun m̄inə. Kini m̄irpen tiks̄in mə tuksor n̄im̄t̄ətien m̄inə, tiks̄in tuksor huvə narmamə, kini tiks̄in tuksasitu ye narmamə, kini tiks̄in kharkun n̄isasituyen ye n̄iniyen kape n̄im̄əhuak, kini tiks̄in hamhani n̄əgkiarien kape tanə p̄isin p̄isin. ²⁹ ?Nakhamə ta mə narmamə mfam iriə aposol m̄inə? ?Uə narmamə m-fam iriə profet m̄inə? ?Uə narmamə m-fam iriə n̄əm̄hajoun m̄inə? ?Uə narmamə m-fam kasor n̄im̄t̄ətien m̄inə? ³⁰ ?Uə narmamə m-fam kasor huvə narmamə? ?Uə narmamə m-fam kamhani n̄əgkiarien kape tanə p̄isin p̄isin m̄inə? ?Uə narmamə m-fam kharkun n̄iprai n̄əgkiarien p̄isin p̄isin m̄inə a? N̄ikam, r̄ip̄əh norien m̄əknakin.

Norkeikeiyen
(Rom 12:9-21)

³¹ M̄ərig rhuvə mə taks̄ərh̄u-p̄ən tim̄ tim̄ n̄ət̄ərigien kap̄əmiə tuk nhavəhyen n̄irkunien p̄isin p̄isin yamə m̄ine Nanm̄in kape Kughen ravəhsi-p̄ə, yame iriə khahuvə rapita. Kini taktakun ai, jakni-pre swatuk hanə yame in rhuvə pik.

13

¹ Tukmə yakəḡkiar ye n̄əgkiarien kape narmamə ikin p̄isin p̄isin m̄inə uə ye n̄əgkiarien kape agelo m̄inə, m̄ərig norkeikeiyen rik̄ək yer̄kik, m̄ərig yakaməḡkiar pik əmə r̄əm̄hen kin yermamə kirik yame ramuh n̄əpag nai

mamor tərīgaru, uə ramuh apnapig bel. ² Tukmə yakvəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar, kwasig ikin nar a rīpiuə, mərīg norkeikeiyen rīkək yerkiik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə yakirkun nar erkwaig minə fam mine nirkunien minə fam, mərīg norkeikeiyen rīkək yerkiik, yo nar apnapig əmə. Kini tukmə kafak nhatətəyen in rīskai mə jakor tukwas kirik rəta mamvən, mərīg norkeikeiyen rīkək yerkiik, yo nar apnapig əmə. ³ Tukmə yakpīk-pən fam kafak narimnar kimi yavən hah minə, uə yakeighan-pən kin tikmīr minə kafak mə tuksarko-pən kin yo nap, mərīg norkeikeiyen rīkək yerkiik, to yakpəh norien win ye nar kirik.

⁴ Norkeikeiyen ramor yermamə kafan nətərīgien raməpomh; kini mor in ramor huvə pən kimi narmamə; mīpəh norien jalus kimi narmamə, mīpəh nivəhsi-haktə-atukien in, mīpəh nausitien, ⁵ mīpəh nor-pənien narmamə, mīpəh nərīg-atukien in, kini niemha rīpəh nhai-pīkien, kini rīpəh nīraptərəkīn-tīm-tīmien rīkin tuk norien has yame kamor kīmin. ⁶ Kini norkeikeiyen ramor yermamə rīkin rīpəh nagienien tuk norien has minə, mərīg rīkin ramagien əmə tuk norien huvə minə kape nəfrakisien. ⁷ Norien kape norkeikeiyen ramətapig kin yermamə mə kafan nərīgien tukrīpəh nəpouyen; mamor in ramhatətə tīm tīm ye Kughen, mərəhu-pən tīm tīm kafan nərīgien kimi Kughen. Nar apnapig tukmə nəmhəyen ehua kirik ruə, mərīg norien kape norkeikeiyen ramətapig kin in mə tukrīpəh nīmīrien.

⁸ Norien kape norkeikeiyen to rīpəh norien infamien. Mərīg nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar a rīpiuə, nirkunien nar a tukamhavən, tuk nīpig kirik tikrīpīrkək. Mine nirkunien kape nəgkiarīen ye nəgkiarīen pīsīn pīsīn, tukamhavən, tuk nīpig kirik tukpīharkək. Kini nirkunien tikrīpīrkək. ⁹ Ror məkneikīn meinai nirkunien kapətawə rīkəskəh əmə; kini nəgkiarīen yame Kughen ravəhsi-pə, kitawə kamhāni-ərhav əmə nīpərīn. ¹⁰ Mərīg nīpig Yesu Kristo tukruə mīn mor atuatur narimnar m-fam, kini nirkunien pīsīn pīsīn yamə mine Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pə taktakun tukrīpīrkək. ¹¹ Nīpig yīmnarkəskəh, kini yīmnəgkiar rəmhen kin kwajikovə, kini nirkunien kafak rəmhen kin pīkwarien kirik. Mərīg nīpig yīmauə mehuə, yīmnəru-kin norien kape kwajikovə. ¹² Taktakun ai, kitawə kasəm əmə nīpərīn rəmhen kin yermamə kirik yame ramarhanīm ye glas yame rəmkimīk. Mərīg tuk Nīpig Kwasig, kitawə tuksəm huvə Kughen. Taktakun ai, yakirkun nīpərīn əmə; mərīg ye nīpig a, jakirkun huvə narimnar fam, rəmhen kin yame Kughen rīrkun huvə yo ai taktakun mine.

¹³ Kini taktakun ai, norien misir e kīsīsər karhəmīr: norien kape nhatətəyen, norien kape nərəhu-pən-tīm-tīm-ien nətərīgien ye Kughen, mine norien kape norkeikeiyen. Mərīg yame rhuvə pīk əgkap, in ai norien kape norkeikeiyen.

14

Nirkunien kape nini-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə; mine nirkunien kape niniyen nəgkiarīen kape tanə pīsīn pīsīn minə

¹ Taksarkut pīk mīmə norkeikeiyen tukrarmaru ye nīmraghien kapəmīə, kini misarkut pīk mə takhavəh nirkunien yamə mine Nanmīn kape Kughen ravəhsi-pre, kini misarkut pīk rapita mə takharkun nhāni-ərhavyen nar kirik kwasig ikin nar ai rīpitərhav-pə. ² Yakamni məkneikīn meinai tukmə kīmīə kirik yame raməgkiar ye nəgkiarīen kape tanə pīsīn pīsīn minə, pəh nien mə raməgkiar kimi narmamə, mərīg raməgkiar kimi Kughen. Nəfrakisien,

13:2: Mat 17:20

13:6: Rom 12:9

13:7: 1 Pita 4:8

13:13: 1 Tes 1:3

14:1: 1 Kor 12:31;

14:39

yermamə kirik rikək yame rirkun nəgkiarieren yame ramni, mərīg in ramni-ərhav nəgkiarieren erkwaig yame Nanmın kape Kughen ravəhsi-pən kimin. ³ Mərīg narmamə m-fam yamə mine kamhani-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamtərhav-pə, kamhani-pən tuk nivəhsi-haktəyen nımraghien kape narmamə, mine tuk nivəhsi-haktəyen nətərigien kapəriə, mine tuk nasituyen irəriə. ⁴ Yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə, ravəhsi-haktə əmə nımraghien kafan; mərīg yermamə yame ramni-ərhav nar kwasig ikin nar ai rīpiamuə, in ravəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak. ⁵ Yakorkeikei mə kimiə m-fam taksəgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə, mərīg rhuvə pik mə takhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə. Yermamə yame ravəh nirkunien tuk nini-ərhavyen nar kwasig ikin nar ai rīpiuə, in ramasitu pik ye nıməhuak rapita yermamə yame raməgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə, meriaji in rhoprai nıprai nəgkiarieren mə tukrivəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

⁶ Piak minə mine nowinik minə. ?Tukmə yakaurə tuk əmiə maməgkiar kimi əmiə ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin, mīpəh nhopraiye nıprai nəgkiarieren, kini tukrhawor masitu irəmiə? Mərīg jakaməkeikei mini-ərhav nar kirik yame Kughen rımnor əpu kimi yo pəh nakharkun. Kini jakaməkeikei maməvhag kimi əmiə, mivəhsi-pre nirkunien kimi əmiə, mamni-ərhav nar kirik yame tukrīpiuə. ⁷ In rəmhen əmə kın tərhenao yame kamher, uə gita yame kamuh. Narımnar minə a khapəh nhamraghien, yermamə əmə ramor əriə kamərig rikiriə. Kini tukmə kher oror tərhenao, tukeinein nanmi nıpei yame tərhenao raməni. ⁸ Kini tukmə kamher oror naiyuk ye nıpig kape narowaginien, narmamə tukhapəh nisor-apnəpənəyen tukun. ⁹ Mərīg rəmhen əmə kın əmiə. ?Tukmə naksəgkiar ye nəgkiarieren yame narmamə kaseinein, tukshawor mharkun nıprai nəgkiarieren yame nakamhani? Kimiə naksəgkiar əmə kimi nımago-ago; narmamə khapəh nhavəhyen nıpran. ¹⁰ Nəfrakisien mə nəgkiarieren minə rıpsaah ye tokrei tanə, kini iriə kirikianə kirikianə nıprai nəgkiarieren aikin kapəriə. ¹¹ Kini tukmə yakpəh nirkunien nıprai nəgkiarieren yame yermamə kirik ramni-pə tuk yo, yo yakapsipis tukun, kini in yepsipis tuk yo. ¹² Rəmhen əmə kın əmiə. Kimiə naksorkeikei mə Nanmın kape Kughen tukrivəhsi-pre nirkunien pisin pisin minə, taksarkut pik mə takhavəh nirkunien yamə mine khavəhsi-haktə nımraghien kape nıməhuak.

¹³ Tuk nar ai, tukmə kimiə kirik raməgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin kirik, tukraməkeikei məhuak min mə Kughen tukrivəhsi-pən nıprai nəgkiarieren e pəh rhoprai-pən kimi nıməhuak. ¹⁴ Tukmə yakaməhuak ye nəgkiarieren kape tanə pisin kirik, rikik raməhuak mərīg nətərigien kafak ramərer apnapig əmə. ¹⁵ ?Kini jakhawor? Jakəhuak yerik, mərīg jakəhuak min ye nətərigien kafak. Kini jakəni nıpei yerik, mərīg jakəni min nıpei ye nətərigien kafak. ¹⁶ ?Tukmə nakhani vi vi Kughen yerkim ye nəgkiarieren kape tanə pisin, yermamə yame reinein nəgkiarieren a tukrhawor pən iran mine mameighan kın nəhuakien kafam? To rıpəh neighanien kın, meinai in reinein nəgkiarieren yame nakamni. ¹⁷ Tukmə ror nakamni vi vi Kughen, mərīg nəgkiarieren kafam rıpəh nivəhsi-haktəyen nımraghien kape yermamə yame reinein nəgkiarieren e nakamni.

¹⁸ Yakamni vi vi Kughen mə yakaməgkiar ye nəgkiarieren kape tanə pisin pisin minə rapita əmiə m-fam. ¹⁹ Mərīg ye nəkwai nıməhuak, tukmə yakamhəjoun narmamə ye nəgkiarieren kwatıksin əmə yame narmamə kharkun nıpran, in rhuvə pik rapita yame to yakni nəgkiarieren rıpsaah pik ye nəgkiarieren yame iriə kaseinein.

²⁰ Piak mine nowinik minə. Takhapəh nisorien nərigien kapəmiə minə rəmhen kin kwajikovə. Ye norien kirikianə əmə e taksəmhen kin kwajikovə əmtəmtə yamə mine kiseinein norien təvhagə has. Məriɡ ye nərigien kapəmiə rhuvə mə rikimie tukrimruə. ²¹ Meinai kimini ye loa kape Moses kimə, “Kughen Yermaru ramni məkneikin mə,

‘Jakor mə narmamə yamə mine kasəɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin minə tukhani-ərhav nəɡkiarien kafak tuk narmamə.

Kini iriə tuksəriɡ nəɡkiarien kape yepsipis minə,

məriɡ nar apnapig mə iriə tuksəriɡ pawk nar vi kirik, məriɡ iriə to khapəh nisətəriɡien kin Yo.’ ” *(Aes 28:11)*

²² Ror məkneikin mə nəɡkiarien kape tanə pisin pisin minə, in nimtətien kirik yame tukrasitu ye narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien, pəh nien mə nimtətien kirik yame tukrasitu ye nəməhuak minə. Məriɡ nipiɡ yermamə ramni nar kwasig ikin nar ai ripiamuə, nəɡkiarien e kape nəməhuak, pəh nien mə kape narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien. ²³ ?Ror məknakin tukmə niməhuak piəpiə ramhum, kini narmamə m-fam kasəɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini iriə yamə mine khapəh nharkunien, uə narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien khauə imə, iriə tuksəm kini khamə ta mə kimie nakaseno-eno. ²⁴ Məriɡ tukmə yermamə kirik yame ripəh nəhuakien, uə yermamə yame rameinein nəhuakien ramuə imə nipiɡ narmamə kamhani-ərhav nar kwasig ikin ripiamuə, kini nəɡkiarien kapəmiə tukrirap rikin, kini in tukrirkun mə in yor təvhagə has, kini nəɡkiarien minə a tukrəkir kafan norien, ²⁵ kini kafan təvhagə hah yame ramerkwaig tukruə ye nikakien. Tuk nar e, in tukrimir mənim-pən nimrin ye nimoptanə maməhuak kimi Kughen, mamni-ərhav mimə, “Nanmin kape Kughen raməmir əfrakis irəmiə.”

Pol raməvhag kimi əriə tuk nipiɡ kape nəhuakien

²⁶ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakni niprai kafak nəɡkiarien. Nipiɡ kimie m-fam naksəkwətə kirikianə ye nofuginien tuk nəhuakien, kimie m-fam kirikianə kirikianə kapəmiə aikin wok yame takasor. Tiksin kasəni nipei, kini tiksin kashajoun, kini tiksin kasor əpu nəɡkiarien tiksin yame ramerkwaig, tiksin kasəɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin pisin minə, kini tiksin kashoprai niprai nəɡkiarien mine. Takasəkeikei misor narimnar minə e tuk nərip-timtımien niməhuak. ²⁷ Tukmə narmamə tiksin kasəɡkiar ye nəɡkiarien kape tanə pisin, kiraru uə kisisə əmə tukrhəɡkiar, kirik tukrini kafan, kini kwasig ikin, kirik rini min kafan, kini yermamə kirik tukraməkeikei mhoprai niprai nəɡkiarien minə a. ²⁸ Məriɡ tukmə yermamə rikək tuk nhopraiye niprai nəɡkiarien yame kirhini, pəh kirhəɡkiar pisin əmə kimi Kughen, mirhipəh nini-ərhavyen ye niməhuak.

²⁹ Rhuvə mə profet kiraru uə kisisə əmə tukrhəɡkiar, kini narmamə tiksin tuksəkir huvə kapərisir nəɡkiarien. ³⁰ Kini tukmə yermamə kirik rərer maməɡkiar, məkneikin Kughen ror əpu nəɡkiarien kirik yame rimnamerkwaig kupan ruə tuk yermamə kirik yame ramkwətə, rhuvə mə yermamə yame ramərer maməɡkiar tukrəkwətə mapnapig, pəh yame Kughen rīvəhsi-pən nəɡkiarien kimin pəh in rərer məɡkiar. ³¹ Ror məknakin mə kimie yamə mine nakamhani-ərhav nəɡkiarien yame Kughen ravəhsipre, kirik tukrəkupən məɡkiar; ai, kirik min, ai kwasig ikin, kirik min, mə takharkun nishajounien narmamə m-fam, mhavəhsi-haktə nətəriɡien kapəriə. ³² Narmamə yamə mine kamhavəh nirkunien tuk nini-ərhavyen

nar, kwasig ikin nar ai rīpiuā, kharkun nīpig atuatur kape nāgkarien mine nīpig atuatur kape nīpimien, ³³ meinai pāh nien mā Kughen rorkeikei nuvrīg-uvrīgien, mārīg in rorkeikei nāmārinuyen. Ror pān, ye nīmāhuak minā fam kape narmamā kape Kughen, ³⁴ ye nīpig kape nāhuakien, nīpiraovin tukhapāh nisāgkarien, meinai rīpāh natuaturkien mā tuksāgkiar. Mārīg tukasākeikei masātarīg kin nāmasur kape nīmāhuak, rāmhen kin yame loā ramni. ³⁵ Tukmā kisorkeikei mā tukharkun nar kirik, tukharerīg-pān apa yerkwānu, kini misaiyoh kapāriā narman minā kin. Meinai ror naurisien mā piraovin tukrāgkiar ye nākwai nīmāhuak.

³⁶ ?Rhawor? Kimiā tiksīn nakhamā ta mā Kughen rīmivāhsi-pre nāgkarien mā kapāmiā pīsīn amā. Nakhamā ta mā kimiā pīsīn amā nakharkun nākirien norien minā. ³⁷ Mārīg tukmā kimiā kirik rīkin ramāsik mā Kughen ravāhsi-pān nāgkarien kirik kīmin, uā Nanmīn Kape Kughen rīmivāhsi-pān nāsānīnien kīmin, kini in tukramākeikei mīni nāfrakisien ye nāgkarien yame yakamrai kimi amīā mīmā nākwai Yermaru nāfrakis a. ³⁸ Tukmā yermamā kirik ramāpāh nāgkarien minā e yakamni, pāh narmamā tuksāpāh nāgkarien yame in ramni.

³⁹ Ror māknēikin, piak minā mine nowinik minā, rhuvā mā taksarkut tuk nīni-āravyen nāgkarien yame Kughen ravāhsi-pre, kini takhapāh nisātapīgien kin narmamā yamā mine kasāgkiar ye nāgkarien kape tanā pīsīn pīsīn. ⁴⁰ Mārīg ye narīmīnar fam yame naksor ye nīpig kape nāhuakien, takasor tukramaturatur ye nīpig kape nāhuakien.

15

Pol ramni-ārhav mā Kristo rīmīmrāgh mīn ye nīmāhāyen kafan

¹ Piak minā mine nowinik minā. Yakorkeikei mā jakni-ārhav mīn nāvsaoyen huvā kimi amīā yame yakwāni-pre ta tuk amīā, kini nīmnhavāh yerkimīā, kini misārer tīmīm iran. ² Tukmā nakharaptārākin tīmīm nāvsaoyen huvā yame yīmīni-pre tuk amīā, Kughen tukrīvāh mīrāgh amīā iran. Mārīg tukmā naksāpāh, mīshatātā ye nāgkarien pīsīn, kini nhatātāyen kapāmiā in tukror nar apnāpīg amā kin.

³ Narīmīnar yame yo yīmīnārīg, in rhuvā pik, kini yakwāni-pre ta tuk amīā mā Kristo rīmāmāhā tuk nīvāhsi-tāyen narpīnien kape tāvhagā has kapātawā rārī-pān nāgkarien yame Nākwākwā kape Kughen rīmīni kupan kwasig ikin rīpiuā. ⁴ Kīmīnerwaig kin In, kini rīvāh nīpig kīsīsār, rūmīrāgh mīn ye nīmāhāyen kafan, rārī-pān nāgkarien yame Nākwākwā kape Kughen rīmīni kupan kwasig ikin rīpiuā. ⁵ Kini rīmīnākupan mītārhav-pān tuk Pita, kwasig ikin, mīpītārhav-pān tuk kafan narmamā twelef. ⁶ Kwasig ikin, mīpītārhav-pān mīn tuk nāmāhuak minā rapita faef hundred ye nīpig kirikianā amā. Kini tiksīn kamhamrāgh hanā mīsērīaji-pā ai taktakun, kini tiksīn kwānhāmā ta. ⁷ Kini kwasig ikin mīpītārhav-pān tuk Jemes, kini ai mīpītārhav-pān tuk aposol minā fam.

⁸ Rīmīnākupan mītārhav-pān tuk narmamā minā a, kwasig ikin yo. Rītārhav-pā tuk yo nar apnāpīg yo yakāmhen kin kwājīkovā kirik yame rīpāh narhāyen ye nīpig atuatur kafan. ⁹ Yakamni mākenīkin meinai yo ye tanā āgkār; aposol minā tiksīn kīsāpita yo. Kini yakpāh nāmhenien mā narmamā tuksokrān kin yo mā yo aposol kirik, meinai in apa kupan, yīmīnor nahāsien kimi nīmāhuak minā kape Kughen. ¹⁰ Mārīg ye nīhuvāyen yame Kughen rīmīnautā-pā kin

kimi yo, yakwauə minor məkneikin ai towei. Kini nihuvəyen a rīpəh nuə-apnapigien, mərig ramuə mamor kwənkwan. Nəfrakisien yimnor wok rapita fam aposol minə, mərig pəh nien mə ye nəsaninien kafak, mərig ye nihuvəyen yame Kughen rimnautə-pə kin kimi Yo. ¹¹ Nar apnapig mə yo uə iriə kamhani-ərhav-pre Nəvsaoyen Huvə tuk əmiə, mərig nəgkiarien in e yame yakamhani-ərhav pre tuk əmiə, nimnhani nəfrakisien iran.

Narmamə minə fam yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min

¹² ?Mərig tukmə kamhani-ərhav mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen kafan, kini rhawor e kimiə tiksın nakamhani mhamə narmamə yamə mine kwənhamhə to khapəh nhamragh-minien? ¹³ Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to khapəh nhamragh-minien, to Kristo rīpipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan. ¹⁴ Kini to Kristo rīpipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan, wok kapəmiə tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə, mine nhatətəyen kapəmiə tukror əmə nar apnapig kin. ¹⁵ Nar kirik min, to Kristo rīpipəh nimragh-minien ye nimhəyen kafan, kimawə yakpiseikuə ye Kughen meinai yakamhani-ərhav mə Kughen rimivəh miragh Kristo ye nimhəyen. Mərig rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə, to Kughen rīpipəh nivəh-miragh-minien Kristo ye nimhəyen kafan. ¹⁶ Meinai rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta kīpihapəh nhamragh-minien ye nimhəyen, to Kristo rīpipəh min nimraghien ye nimhəyen kafan. ¹⁷ Kini rīpi mə Kristo rīpipəh nimragh-minien ye nimhəyen, to nhatətəyen kapəmiə nīpran rirkək, kini kimiə to naksarə hanə ye narpinien kape təvhagə has. ¹⁸ Kini to narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kristo yamə mine kwənhamhə ta, to kīpiserwei. ¹⁹ Rīpi mə kitawə kīpisərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə ye Kristo tuk nimraghien əmə kape tokrei tanə e, sore asul tuk ətawə. Meinai kitawə kamharəh pīkin nīpig əutən minə rapita narmamə minə ye tanimtanə.

²⁰ Mərig nəfrakisien mə Kristo rimimragh min ye nimhəyen. In rimnəkupan ye narmamə m-fam yamə mine kwənhamhə, kini mīmragh min ye nimhəyen. ²¹ Yermamə kirikianə əmə rimnor swatuk tuk nimhəyen ruə ye tokrei tanə e; kini ye norien kirikianə əmə min, yermamə min kirik rimnor swatuk mə narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə. ²² Ror məknakin mə narmamə m-fam tukhamhə meinai narmamə kamhasi-pən ye Adam. Kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə m-fam yamə mine kamhauə kirikianə iriə Yesu Kristo tukhamragh min. ²³ Mərig iriə e tukhaamragh min ye nīpig atuatuk kapəriə. Kristo in rimnəkupan mīmragh min, kini nīpig tukruə min iran, kafan narmamə yamə mine kwənhamhə ta tukhamragh min. ²⁴ Kini Nīpig Kwasig tukruə, In tukroriah narmaruyen minə fam, mine nehuəyen minə fam, mine nəsaninien minə fam. Kwasig ikın, tukrəta-pən ye narmaruyen kafan ye kwermi Tatə Kughen. ²⁵ Ror məknakin meinai In tukraməkeikei mamarmaru “meriaji tukrehuə ye tikmir minə kafan.” (Sam 110:1) ²⁶ Tukroriah tikmir minə fam kafan mamvən infamien tukroriah min nimhəyen. Kini nimhəyen tukrirkək min ²⁷ meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə.” (Sam 8:6)
(Mərig nəgkiarien yame ramni mə “rimnei-əhu fam narimnar mamehuə irəriə,” pəh nien mə ravəhsi-əhu min Kughen Yermaru, meinai in e Kughen yame tukrərəhu-pən fam narimnar ye kwermi Kristo.) ²⁸ Nīpig Kughen

tukror narimnar minə a, kini Tini atuatur tukruə mamarə ətgin ye nar-maruyen kape Kughen, mə Kughen tukruə mamarmaru ye narimnar fam.

²⁹ Narmamə tiksın kamhani mhamə to narmamə khapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə. Mərig norien kape norien baptaes atuə kin kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ramhajoun-pən mə narmamə kwənhamhə pawk mərig nanmiriə ramragh əmə. ³⁰ ?Kini rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, rhawor irəmawə? !Kimawə yakamharəh pīkin nīpig əutən minə ye nīmraghien kapəmawə nīpig minə fam! ³¹ Piak minə mine nowinik minə, narmamə kasarkut mə tukshopni yo ye nīpig rīpsaah. Kini kimiə nakharkun mə in e nəfrakisien rəmhen kin yame nakharkun mə in nəfrakisien mə rīkik ragien pīk tuk əmiə meinai kimiə nakashatətə tīm tīm ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ³² Yimnarkut pīk apa Efesas rəmhen kin in ai mə yakamarowagin kimawə nar aparū minə yame kasarkwəpah. Kini rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, to narkutien kafak kwənkwan rīpīrkək. Rīpi mə narmamə yamə mine kwənhamhə ta to kīpihapəh nhamragh-minien, rīpihuvə mə to kīsəri-pən nəgkiarien e yame ramni mə,

“Pəh kīsor əwhai nheikīnien kape tokrei tanə, masor lafet mīsapis kin waen mamharpin,
kwasig ikīn mīpihamhə.” (Aes 22:13)

³³ Takhapəh nisorien mə narmamə tukseikuə irəmīə. Nəgkiarien e raməfrakis yame ramni mə, “Nīpig narmamə yamə mine kapəriə norien rhuvə kasəriwək iriə narmamə hah minə, nəmə hah minə kasoriah norien huvə minə kapəriə.”

³⁴ Havəh min nətərigien kapəmīə rīrerig, muə mə taksor nar huvə kirik yame nakharkun mə taksor; mhapəh nisori-minien təvhagə has. Yakaməgkiar məkneikīn meinai kimiə tiksın nakseinein hanə Kughen. Kini nar e in e ror naurisien.

Nīprai yermamə rīmamhə marə mīmragh mīn

³⁵ Mərig tukmə ror narmamə tiksın kisaiyoh mhamə, “?Rhawor e yermamə yame rīmhə marə mamragh mīn? ?Tukəm nīpran, tukrhawor pən iran minə?” ³⁶ Naiyohyen mine rətəwao. Tiknim-pən kweru nai ye nīmoptanə, ai tukraməkeikei mhaier kin nīpran yame rīvi. ³⁷ Nīpig naksuv kweru nai, pa rīmə naksuv nīpran yame tukruə, mərig nakamsuv əmə kweru nai, tukmə ror kweru wit kirik uə kweru nai pīsīn kirik. ³⁸ Mərig Kughen ror raurə kin nuknen yame In rorkeikei; kini In əmə ravəhsi-pən nīpran kimi nai minə fam. ³⁹ Nīprairiə rīpəh nəm-nəmhenien. Nīprai yermamə rīpəh nəmhenien kin nar mīragh yamə mine nīprairiə pīsīn pīsīn. Man minə nīprairiə pīsīn pīsīn. Kini kəmam minə nīprairiə pīsīn pīsīn. ⁴⁰ Apa ye neai, narimnar aikin, kini in e tokrei tanə e, narimnar aikin ror pīsīn. Nīpig taksəm narimnar apa yerpīrig ye neai mə in rhuvə, kafan nīhuvəyen in ror pīsīn ye nīhuvəyen kape narimnar kape tokrei tanə e. ⁴¹ Kini nīkhakien kape mīrh ror pīsīn ye nəsiəyen kape makuə mine nəsiəyen kape kəmhou minə. Kini nəsiəyen kape kəmhou minə kasor pīsīn pīsīn.

⁴² Kini rəmhen əmə kin nīprai narmamə kwənhamhə yame kamhamragh mīn. Nīprai narmamə yame kimənim əriə tukrəmətīt, mərig nīpig tukramragh mīn iran, to rīpəh mīn nəmətītien. ⁴³ Nīpig kamnim, in nar kirik yame narmamə khapəh nisorkeikeiyen, mərig nīpig tukramragh mīn, in nar kirik yame narmamə taksəm kafan nīhuvəyen. Nīpig kamhanim, nəsaninien kafan rīrkək; mərig nīpig tukramragh mīn, nəsaninien kafan tukrehuə. ⁴⁴ Nīpig kamhanim nīpraitawə, in nar kape tokrei tanə; mərig nīpig tukramragh mīn,

in nar kape rao ye neai. Tukmā nīpran aikin kape tokrei tanā, kape rao ye neai min aikin. ⁴⁵ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə, “Yermamə kupan, in e Adam, in rimauə mamragh.” *(Jen 2:7)*

Kini kwasig ikin en, Adam infamien*, in e Yesu Kristo, ripiuə mivəhsi-pə nimraghien kape rao ye neai. ⁴⁶ Pəh nien mə nar kape nanmin rimnəkupan muə. Mərig nar kape tokrei tanə rimnəkupan muə, kwasig ikin nar kape nanmin ripiuə. ⁴⁷ Yame rimnəkupan əgkap kinnor kin nimokrur, mərig yame ror kiraru kin, in e Yesu Kristo, rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁸ Narmamə m-fam kape tokrei tanə, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Adam yame rimasi-pən ye nimoptanə; mərig narmamə yamə mine kamhəvən ye rao ye neai, nīprairiə rəmhen əmə kin nīprai Kristo, yame rimasi-pən ye rao ye neai. ⁴⁹ Taktakun ai, kitawə kisəmhen kin Adam e kape tokrei tanə, kini ror məkneikin, tuk nīpig kirik tuksəmhen kin Kristo e kape rao ye neai.

⁵⁰ Yakamni-ərhav pre tuk əmiə, piak minə mine nowinik minə, mə nīprai yermamə mine nitawin, to ripəh nivənyen ye narmaruyen kape Kughen. Kini ye norien kirikianə əmə min, nar yame tukrəmətīt to ripəh nivəhyen nar yame ramarə rerin. ⁵¹ Taksərig-ru. Jakni nar erkwaig yame Kughen rimnor əpu. Pəh nien mə kitawə fam tukhamhə. Mərig Kughen In tukror nīpraitawə fam tukriwi min. ⁵² In tukror aihuaa rəmhen kin naroapigien† - nīpig naiyuk kape Kughen tukrasək infamien. Naiyuk tukrasək, kini narmamə yamə mine kwənhəmhə tukhamragh min mhəpəh nhamhə-minien, kini Kughen tukror nīpraitawə tukriwi. ⁵³ Ror məkneikin meinai nar yame tukrəmətīt, tukraməkeikei mivən ye nīpran yame to ripəh nəmətītien tuk nīpig kirik; kini nar yame tukrimhə tukraməkeikei mivən ye nar yame tukramarə kape rerin. ⁵⁴ Nīpig narimnar yame tukrəmətīt tukrivən ye nar yame to ripəh nəmətītien mine nar yame tukrimhə tukrivən ye nar yame tukramarə kape rerin, kini nəgkiarien yame kimirai ta tukruə mor nəfrakisien kin yame ramni mə, “Kughen rimnarowagin ye nəsaninien kape nimhəyen mapita, kini norien kape nimhəyen ruirkək.” *(Aes 25:8)*

⁵⁵ “!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine mapita əmawə?

!Ah, nimhəyen! ?Takhawor pən iran mine moriah əmawə?” *(Hos 13:14)*

⁵⁶ Təvhagə has in rəmhen əmə kin nar kirik yame raməkwhopni narmamə. Kini loa ramor mə təvhagə has, kafan nəsaninien rehuə. ⁵⁷ !Mərig pəh khani vi vi Kughen meinai In rimnor mə Yesu Kristo rimnor swatuk kimi ətawə mə tuksapita ye nimhəyen!

⁵⁸ Ror məknakin, piak minə mine nowinik minə, sərer tim tim. Takhapəh niseighanien kin nar kirik mə tukrikiu-kiu irəmiə. Nīpig mifam, taksor wok kape Yermaru yerkimia minə fam, meinai nakharkun mə wok kape Yesu Yermaru yame nakasor, pəh nien mə nar apnapig əmə.

16

Mane tuk nasituyen ye nəməhuak minə apa Jerusalem

¹ Taktakun jakni mane yame tukrasitu ye niməhuak apa Jerusalem. Taksor əmə nar kirikianə yame yimini-pən tuk niməhuak apa Galesia. ² Ye Sande minə fam, kimia fam kirikianə kirikianə takasəkeikei masərehu karin mane kirik. Yermamə yame ravəh mane ehuə, tukrərəhu karin ripsaah; kini yame ravəh mane kəskəh, in tukrərəhu karin rikəskəh əmə. Ror məkneikin mə

* **15:45:** Nəgkiarien Gris ramni, “Adam yame ror kiraru kin,” in e Yesu Kristo. **15:51:** 1 Tes 4:15-17

† **15:52:** Nəgkiarien Gris ramni min mimə, “tukror aihaa rəmhen kin yermamə ramapiriapir marha min.” **15:52:** Mat 24:31 **15:53:** 2 Kor 5:4 **15:56:** Rom 7:13 **16:1:** Rom 15:25-26; 2 Kor 8:1-9

nipig jakurə tuk əmiə, takhapəh mīn nisarkutien tuk narha-kīnien mane. ³ Kīni taksəri-p-ərhav narmamə yamə mīne tukhapik mane mamhavən, kīni nipig jakurə, jakrai nəkwəkwə yame ramni-ərhav əriə kīmi niməhuak apa Jerusalem, kīni mher-pən kīn əriə khapik mane a mhavən apaikīn. ⁴ Tukmə yakəm mə rhuvə mə yo mīn jakvən, iriə tuksəri-pə yo.

Nəriwəkien kape nəmehuə mīnə tiksīn

⁵ Kwasig ikin yakurə mīvaag-pre kīn əmiə, jakvən Masedonia, meinai jakəkupən mīvən mīvaag-pən kīn niməhuak mīnə aikīn. ⁶ Tukmə ror jakarə kəskəh kitawə-m kīmiə. Tukmə rhawor tuksarə əmə mīseriaji-pən nipig kape nokieiyen tukror infamien. Ror məkneikīn mə takharkun nasituyen irak tuk nəriwəkien kafak ikin hiə yakamvən ikin. ⁷ Yakpəh norkeikeiyen mə nipig jakurə məm əmiə, məkneikīn jakaməkeikei marə mier mīn. Mərig yakorkeikei mə jakurə kīsarə kəskəh əmə, tukmə Yermaru reighan kīn. ⁸ Mərig kwasig ikin yakurə, yakmə jakamarə Efesas meriaji-pən nipig kape Pentekos, ⁹ meinai Kughen rīmnəhitə ye swatuk ehuə tuk yo mə jakor wok huvə yame ramkuə kīn kwənkwan rīpsaah, nar apnapig narmamə rīpsaah kīsarkut mə tuksətapig kīn yo tuk norien wok.

¹⁰ Tukmə Timoti rurə məm əmiə, havəhsi-pən nisaiyen kīmin, meinai in ramor wok kape Yermaru rəmhen kīn yo. ¹¹ Takhapəh nisorien mə kīmiə kīrik tukrəm-əhu in. Taksasitu iran mīsher-pə mīn kīn pəh rīrerig-pə mīn tuk yo. Yo yakawhīn piatawə mīnə iriə Timoti mə tukhauə mīsəm yo.

¹² Kīni ye nīkarīn kape piatawə e Apolos, yīmnamaiyoh əusik-əusik mə in tukraməkeikei mīkwasig kīn piatawə mīnə mhaurə mīsəm əmiə. In rīpəh norkeikei-pīkīen mə tukrurə ai taktakun, mərig tukruə ye nipig yame ratuatuk tukun.

¹³ Takasərig əmiə. Taksərer tīm tīm ye nhatətəyen kapəmiə. Takhapəh nhaginien. Misor nətərigien kapəmiə riskai. ¹⁴ Narīmnar fam yame kīmiə takasor, sor ye norkeikeiyen.

¹⁵ Kīmiə nakharkun mhamə kwən a Stefanas mīne kafan mīnə iriə kīmisəkupən mhani nəfrakisien ye Yesu apa tanə Akaea. Kīni iriə kīsarkut skai tuk nasituyen ye niməhuak mīnə. Yakamni skai pre tuk əmiə piak mīnə mə, ¹⁶ takhasiai əriə masor nəkwairiə, mīne narmamə m-fam yamə mīne kasor pīk wok ye niməhuak. ¹⁷ Rīkik rīmnagien nipig Stefanas mīne Fotunatas mīne Akaekas kīmīrhītərhav-pə, meinai nar apnapig kīmiə nīmnharkək, mərig nipig yīmnəm ərisir, rəmhen əmə kīn yame yīmnəm əmiə. ¹⁸ Irisir kīmīrhīrəhsi-haktə pīk kafak nətərigien rəmhen əmə kīn yame kīmīrhor irəmiə. Taksəkeikei mhasiai narmamə yamə mīnə kasor məkneikīn.

Pol rīmnor infamien ye kafan nəkwəkwə e Fas Korin

¹⁹ Niməhuak mīnə apa provins e Tarki* kasokrən huvə irəmiə. Akwila mīne Prisila kworkeikei pīk mə tukrəni-pre huvə tuk əmiə ye nhag Yermaru iriə nəməhuak yamə mīne kasofugin ye nimə kapəriu. ²⁰ Piatawə mīnə fam eikin e kamhani rhuvə pre tuk əmiə. Taksokrən huvə irəmiə mīnə rəmhen mə kīmiə kīrikianə əmə ye Yesu Kristo.

²¹ Yo Pol, yakamrai nəgkiarīen e kīn kwermīk.

²² Tukmə yermamə kīrik rīpəh norkeikeiyen Yesu Yermaru, pəh tukrarə ye narpinien.

!Yesu Yermaru kapətawə! !Yuə-ra!

16:5: Wok 19:21

16:6: Rom 15:24

16:9: Wok 19:8-10; 2 Kor 2:12

16:10: 1 Kor 4:17

16:11: 1 Tim 4:12

16:12: 1 Kor 3:6

16:15: 1 Kor 1:16

* 16:19: Nəgkiarīen Gris ramni

nahag kantri e Tarki mə "Esia." 16:19: Wok 18:2,18,26 16:22: Gal 1:8-9; Rev 22:20

²³ Pəh Yesu Yermaru tukrautə-pre kın kafan nihuvəyen kimi əmiə.

²⁴ Yakamher-pre kın kafak norkeikeiyen kimi əmiə fam ye Yesu Kristo.
Amen.

2 Korin

Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn yame Pol rīmīrai ramvən kimi niməhuak apa Korin

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Korin

?Pa rīmīrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rīmīrai nəkwəkwə e.

?Rīmīrai ramvən kimi nīpa? Rīmīrai ramvən kimi nəməhuak mīnə apa Korin, mīnə nəməhuak mīnə apa provins a Akaea.

?Nīmraghien rīmnhawor pən iran mīnə ye nīpīg rīmīrai? Pol rūirai ta nəkwəkwə kīsīsər mher-pən kīn kimi niməhuak apa Korin. In e nəkwəkwə yame ror kuas kīn. Mərig nəkwəkwə yame ror kīrikianə kīn, mīnə nəkwəkwə yame ror kīsīsər kīn, iriu kīrarkək; keinein mə iriu pukaa. ?Kwəramətīt ta uə? Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn, kamni kīmə 1 Korin. Kīni nəkwəkwə a raməgkiar skai kimi əriə, mə tukrīni-əhu norien has mīnə kapəriə, kīni in ramhajoun mīn əriə kīn narīmnar pīsīn mīnə tīksīn. Iriə khapsaah ye niməhuak kasəri-pən nərigien kape Pol yame rīmīrai ye nəkwəkwə e 1 Korin. Mərig iriə mīnə tīksīn aikīn, kamhani mə Pol, pəh nien mə in yemehuə kīrik; kīni rīpəh nəmhenien mə in tukrəvhag kimi əriə. Kīni iriə kamhani mə in ramor əmə wok kafan tuk nīvəhyen mane.

?Rīmīrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rīmīrai nəkwəkwə e mamhajoun mə in aposol kīrik, kīni Kughen rīmīwəhsi-pən wok e kīmin, kīni ratuatuk əmə mə in tukrəwhaag məkneikīn kimi əriə. Kīni in morkeikei mə tukrīni-əhu nəmhajoun eikuə yamə mīnə kasarə apa Korin. Kīni mamaiyoh nəməhuak mīnə Korin mə tuksasitu mhavəhsi-pən mane kīrik yame tukrasitu kīn ye niməhuak apa Jerusalem məvīgīn narmamə meinai sweiwei ramuh əriə.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yame Kughen rīmīrpen yo mə yo aposol kīrik kape Yesu Kristo, yakarərai nəkwəkwə e kīmrū piatawə Timōti. Nəkwəkwə e raurə kimi əmiə, niməhuak kape Kughen apa Korin mīnə narmamə mīnə fam kape Kughen apa Provins a Akaea. ² Pəh Kughen Rīmītawə mīnə Yesu Kristo Yermaru kapətawə, tukwautə-pre kīn nīhuvəyən mīnə nəmərīnuyən kimi əmiə.

Kughen raməgkiar vivi kimi narmamə yamə mīnə kīsarə ye nīpīg əutən

³ Pəh khani vi vi Kughen e in Rīm Yermaru kapətawə Yesu Kristo. In Tata yame rīkīn rehuə tuk narmamə, mīnə In Kughen yame in nuknei norien kape nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə. ⁴ In raməgkiar vi vi kimi ətawə ye nīpīg əutən mīnə fam kapətawə, mə kītawə tukharkun nəgkiar-vivi-yen kimi narmamə ye nīpīg əutən pīsīn pīsīn mīnə yamə mīnə kamharəpīkīn. Kītawə tuksəgkiar vi vi kimi əriə rəmhen kīn yame Kughen In ramor kimi ətawə. ⁵ Nəmhəyən yame Kristo rīmīnərig, nəmhəyən kīrikianə yame kītawə kasərig ai taktəkun. Kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, kītawə kasofugin-pən ye Kristo, Kughen raməgkiar vi vi kimi ətawə, kīni norien a raməhuə mamvən mīn tuk narmamə. ⁶ Nīpīg kīmawə yaksərig nəmhəyən ramuə tuk əmawə nīpīg yakamhani-ərhav nəvsaoyən huvə, kīni nəvsaoyən huvə a rafəhsi-haktə nərigien kapəmiə mavəh mīragh əmiə. Nīpīg Kughen raməgkiar vi vi kimi əmawə, ramor mə kīmawə jakharkun nəgkiar vi viyən kimi əmiə. Kwənkwaī norien a ramkuə ye nīmraghien kapətawə, kīni nīpīg nakasarə ye

nipig autən rəmhen əmə kin yame kimawə yimnisarə iran, ramasitu irəmiə mə takamharpin əmə ye nərəer-tim-timien. ⁷ Kimawə yaksərəhu-pən tim tim nərigien kapəməwə ye Kughen mə kimiə taksərəer tim tim. Meinai kitawə fam kisarə əmə ye narəyen kirikianə, kimiə taksarə ye nəmhayen rəmhen kin yame kimawə yakasarə iran. Kini Kughen raməgkiar vi vi kimi əmiə rəmhen kin yame raməgkiar vi vi kimi əməwə.

⁸ Piak minə mine nowinik minə, yaksorkeikei mə takharkun huvə nipig autən yamə minə yimnisarə iran apa provins a Tarki. Nahasien ehua minə kimnhauə tuk əməwə, rapita nəsaninien kapəməwə, mamor rikimawə raməsik mə to yakhapəh nhamraghien. ⁹ Nəfrakisien, kimawə yimisərig mə kineighan-pən ta kin əməwə mə jakhamhə. Mərig nipig autən minə a kimnhauə mə jakhapəh nisətəgtə-atukien irəməwə, mə jaksətəgtə əmə ye Kughen yame ramor narmamə yamə mine kimnhamhə khamragh min. ¹⁰ Ipakə əmə yakhamhə, mərig Kughen rimivəh miragh əməwə. In rirkun nivəhsi-tayen nipig autən minə a tuk əməwə. Kini yakasərəhu-pən nərigien kapəməwə iran mə tukrivəhsi-ta nipig autən minə a tuk əməwə. ¹¹ Kini In mamor əfrakis məknakin nipig naksəhuak tuk əməwə. Narmamə khapsaah tuksəgnəgin Kughen tuk narimnar huvə yamə mine In ramor kimi əməwə, meinai kimiə nakhpsaah nakasəhuak tuk əməwə.

Narmamə kimnhani hah Pol, mərig in ramni-ərhav mə kafan norien rhuvə

¹² Nar kirik yame rikimawə ramagien tukun. Ye norien yame yakasor kimi narmamə apnapig minə ye tokrei tanə, mine kimi əmiə, yakasor ye swatuk yame Kughen ramhajoun. Norien kapəməwə ratuatuk əmə, maməmir əmə ikin rakhak ikin. Kini taktəkun e, ye nərigien kapəməwə, yakasərig mə yakhapəh nisorien nar kirik yame rahas. Pəh nien mə norien kapəməwə ratuatuk məknakin meinai yakhavəh nirkunien kape narmamə, mərig mə Kughen ramasitu irəməwə yerkin agien. ¹³⁻¹⁴ Yakamhani məkneikin meinai yimnhapəh nharai-pəniien nəgkiarien kirik yame riskai tuk nəvhekinien uə tuk nirkunien nipran. Taktəkun ai nakwənharkun kəskəh nərigien kapəməwə, mərig yakorkeikei mə takhauə mharkun fam. Kini ye norien a, ye nipig Yesu Yermaru tukruə min iran, kimiə taksagien tuk əməwə rəmhen kin yame kimawə jaksagien tuk əmiə.

Pol rimnarar ye nərigien kafan tuk nəriwəkien kafan

¹⁵⁻¹⁶ Yakharkun mə rikimiə ragien tuk əməwə, rikik rimnaməsik mə nipig yakmavən Masedonia, jakəkupən murə məm əmiə, kini nipig yakamtərhav Masedonia, rikik rimnaməsik mə jakrərig-pre min məm əmiə. Ror məkneikin mə takhavəh nihuvəyen mikiraru. Kini ai, rikik rimnaməsik mə taksasitu irak misher-pən kin yo apa ye provins a Judia. ¹⁷ Apa kupan, yakmə jakurə məm əmiə. Kini ai yimnarar ye nərigien kafak ye nikarin kape nəriwəkien kafak. ?Kini nakhamə ta mə yakaməgkiar apnapig əmə ye nəriwəkien kafak uə? Nikam. Nərigien kafak ripəh nisi-pəniien tuk norien kape tokrei tanə, rəmhen kin yame narmamə kaseighan kin nar kirik mamhani hah min ye nipig kirikianə. ¹⁸ Kughen raməfrakis nipig m-fam; kini yakamhakwasig kin norien kafan nipig yaksəgkiar kimi əmiə. Yakhapəh nisorpirh-pirh-ien nəgkiarien mir e “Əwəh” mine “Nikam” ye nipig kirikianə. ¹⁹ Kimasir Saelas* mine Timoti yimərhurə mirhəni-ərhav-pre Ji Kughen e Yesu Kristo tuk əmiə, kini In to ripəh niniyen “Əwəh” mine “Nikam” ye nipig kirikianə. Nikam. Nipig mifam, nəgkiarien kafan kirikianə əmə. ²⁰ Ror məkneikin meinai nar

1:8: Wok 19:23; 1 Kor 15:32

1:10: 2 Tim 4:18

1:13-14: 2 Kor 5:12; Fil 2:16

1:15-16: 1 Kor

16:5-6

* 1:19: Saelas, nhag pisin kirik e “Silvanus.”

1:19: Wok 18:5

apnapig Kughen rimini promes kuvhuun, iria kimnhaua misor nãfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini kitawã kamhavãh-si haktã nhag Kughen mhani-pãn tukun mhamã, "Amen. Ewãh." ²¹ Kughen amã ramor amawã yaksãrer tim tim ye Kristo kitawã-m kimia. In rimirpen atawã, ²² kini miãvãh-si pã Nanmin kafan yerkitawã mamor nimtãtien ye nimraghien kapãtawã mã In, kafan e kitawã. Kini taktãkun ai, kitawã kwãnharkun mã kafan promes minã tukhauã misor nãfrakisien kin tuk nipig kirik ye nimraghien kapãtawã.

²³ Kini yakvãh kwãsu ye nhag Kughen mã yimnapãh nirerig-pre-min-ien Korin mãm amia meinai to yakpiurã, mipiãgkiar skai pre kimi amia, kini moriah amia. ²⁴ Pãh nien mã yaksarkut tuk nehuãyen irãmia mã jakhavãhsipre amã nãgkiarien kimia amia mã taksãri-pãn, mãrig kimia nakwãsãrer timtim ta ye nhatãtãyen kapãmia. Kini kasor wok kwis kitawã-m kimia mã rikimia tukragien.

2

¹ Ror mãkneikin mã yaknãrig ta mã jakpãh nurã-minien mãgkiar skai pre kimi amia, mor rikimia rãmhã. ² Kini, tukmã yakor rikimia rãmhã, ?pa irãmia tukror rikik ragien? Kirãkãk, meinai yimnor rikimia m-fam rãmhã. ³ Ror pãn, yimirai nãkwãkwã kirik mher-pre kin, mã jakwãhsi-haktã nãrigien kin kapãmia. Yakpãh norkeikeiyen mã tukmã yakurã mãm amia, rikik rarkwao tuk norien kapãmia yamã mine khapãh nisãmhenien. Mãrig norien kapãmia tukramãkeikei mor rikik ragien. Kini tukmã rikik ragien, kitawã fam rikitawã tukragien. ⁴ Nipig yimirai nãkwãkwã a mher-pre kin kimi amia, rikik rãpou pik tuk amia, kini rikik rarkwopir, nehe nimrik rimnaiyu tuk amia. Mãrig yimipãh niraiyen nãkwãkwã a mã jakor rikimia rãpou; mãrig yimirai mã takharkun mã norkeikeiyen kafak rehuã tuk amia.

Takhapãh nisarpinien tai tãvhagã has

⁵ Yakpãh norkeikeiyen mã jakamãkeikei mãgkiar skai pre kimi amia. Mãrig yakorkeikei mã jakni mã yermamã yame rimnor nahasien,* pãh nien mã rimnor yo pisin amã yakamãrig rahas tukun, mãrig rimnor atawã fam kisãrig rahas tukun. ⁶ Narpinien yame kimia khapsaah nimnhavãhsipãn ta kimin nãmhen. ⁷ Mãrig taktãkun ai, takasãkeikei misãrukun kafan norien has kini misãgkiar vi vi kimin tamã rikin rãpou pik kini rapãh nhatãtãyen kafan. ⁸ Yakamni-pre skai tuk amia mã takhavãn misor rhuvã pãn kimin mã in tukrirkun mã kimia naksorkeikei in. ⁹ Yimirai nãkwãkwã a mher-pre kin kimi amia mã jakãm-ru mã ?taksor nãkwãk ye narimnar fam, uã nikam?† ¹⁰ Tukmã kimia nakwãsãrukun norien has kape yermamã kirik, yo min jakãrukun kafan norien has. Kini tukmã kwãn a rimnor rahas pã kimi yo rãmhen mã jakor mirhuvã tuk amru minã, mãrig Kristo rirkun mã yakwor rhuvã ta tuk amru minã mã jakwasitu irãmia ¹¹ mã Setan tukripãh nãwhaiyen kwhen kapãtawã, meinai kitawã kwãnharkun ta kafan nãrigien tuk norien nahasien.

Narmamã yamã mine kamhani ãrhav nãvsaoyen huvã

¹² Nipig yimavãn apa Troas tuk nini-ãrhavyen nãvsaoyen kape Kristo, yimnam mã Yesu Yermaru rimnãhitã ye kwãruã kirik kimi yo. ¹³ Mãrig

1:20: Rev 3:14   **1:22:** 2 Kor 5:5; Efes 1:13-14   **1:24:** 1 Pita 5:3   **2:1:** 1 Kor 4:21   **2:4:** Wok 20:31   * **2:5:** Yemãhuak kirik irãria rimnor apnapig nar, mikir-ta piraovin vi kape rimni. Kini Pol rimini-pãn tuk arã mã tukhawãsi-pãn narpinien kimin in ye 1 Kor 5:1-5.   † **2:9:** Pol rimã tukrirkun ru mã kwãsãri-pãn nãgkiarien kafan mishãr-ye rhav ãfrakis kin kwãn a yame rikir-ta piahuaru kape rimni, uã nikam.   **2:11:** Luk 22:31   **2:12:** Wok 14:27; 1 Kor 16:9

nəmərinyen rirkək irak meinai yimipəh nəmien piak Taetas aikin. Kini yimnaowia kin nəmə Troas mitərhav mivən Masedonia mamarhakin in.

¹⁴ Pəh khani vi vi Kughen yame ramofugxn ətawə kasərer ye nimir nar-mamə ikin min fam, rəmhen kin yame king ramapita tikmir minə kafan, mamərip əria ye nimir namramə mifam. Mərig Kughen ramərip ətawə ye nimir narmamə mə tukhani-ərhav nəgkiarien kafan, rəmhen kin yame senta ramənaah ikin minə fam. ¹⁵⁻¹⁶ Ye nimir Kughen, kimawə yaksəmhen kin senta yame raməpnah narmamə, meinai kimawə yakamhavəh Yesu Kristo mamhavən kimi narmamə m-fam. Narmamə yamə mine kishatətə iran, kharkun mə senta e rapien huvə, kini Kughen ravəh miragh əria. Mərig narmamə tiksın, kasərig nəmiəv senta a rapien kin nimhəyen, ramhajoun mə Kughen tukror narpinien kimi əria.

Wok e rehuə pik, yermamə kirik ripəh nəmhenien mə to ror infamien iran. ¹⁷ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin narmamə tiksın yame iriə khapsaah kamhani ərhav nəgkiarien kape Kughen tuk nivəh-əməyen mane. Nikam. Kughen rimnher-pə kin əmawə, kini kimawə yakasofugin-pən ye Kristo, mhani-ərhav nəvsaoyen huvə. Kini ye nimir Kughen, nəgkiarien kapəməwə ramsi-pən yerkimawə m-fam.

3

Kughen rimirpen-pən nar vi kirik kimi narmamə

¹ Tukmə ror kimiə nakhamə kimawə yakamhavəhsi-haktə atuk əmawə ye nimirimə, mərig nikam. Tukmə yepsipis minə kamhauə iməmiə ikin, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimirai tuk nini-ərhavyen norien kapəriə kimi əmiə. Uə nipig tukmə khatərhav, tukasəkeikei mhavəh leta yame kimiə takharai yame tukshen-hen narmamə kin, pəh tukirkun əria. Mərig kimawə yakhapəh nhavəhyen leta kirik məknakin, meinai ² kimiə naksəmhen kin leta yame ramor əpu wok kapəməwə. Leta e kimirai-pən yerkimawə, yame narmamə m-fam kasəvhuekin mharkun nipran. ³ Nimraghien kapəmiə ramhajoun mə kimiə naksəmhen kin leta kirik yame Kristo rimirai kini narmamə kasəvheikin. Kimiə kwəkwai wok kapəməwə. Kimiə naksəmhen kin leta yame Nanmin kape Kughen rimirai. Mərig pəh nien mə rimirəh pen mirai-pən ye nəkwəkwə; mərig rimirai yerki yermamə.

⁴ Yaksətghaa kin nəgkiarien minə məknen meinai Kristo ramarə yerkimawə kini yakshatətə timtim ye Kughen.

⁵ Yakhapəh nisərigien mə kimawə əmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik. Mərig tukmə yaksəmhen tuk nisorien wok kirik, in e Kughen ravəhsi-pə nirkunien tukun. ⁶ In rimnor əmawə yaksəmhen mə jakhauə kafan yor-wok minə mhani-ərhav nəgkiarien vi yame In rimirpen ta. Nəgkiarien vi e yame Kughen rimirpen, pəh nien mə ramsi-pən tuk loa yame kamrai-pən ye nəkwəkwə, mərig ramsi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Meinai loa yame kimirai-pən ye nəkwəkwə ravəhsi-pən nimhəyen kimi narmamə; mərig Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə nimraghien.

⁷ Nipig Kughen rimirai-pən loa ye kapier kini mivəhsi-pən kimi Moses,* nikhakien aikin kape Kughen; kini nimir Moses rhakak min. Kini nəmə Isrel to khapəh nisarha-pənien misəm nimirin, nar apnapig mə nikhakien natukreiwaiyu mirkək. Kini loa e ravəhsi-pə pawk nimhəyen, mərig rakhak, ⁸ kini wok kape Nanmin kape Kughen rakhak pik rapita. ⁹ Loa a yame

2:13: Wok 20:1   **2:15-16:** Luk 2:34; 2 Kor 3:5-6   **3:1:** Wok 18:27; 2 Kor 5:12   **3:2:** 1 Kor 9:2

3:3: Eks 24:12; Jer 31:33; Esik 36:26-27   **3:4:** Wok 20:31   **3:6:** Jer 31:31; Jon 6:63; 1 Kor 11:25

* **3:7:** Əm-ru Dut 5:22.   **3:7:** Eks 34:29

rakhak, kafan e wok, Kughen ramækir narmamə mivəhshi-pən narpinien kimi əriə. Mərig wok yame Nanmın kape Kughen ramor, in e narmamə khauə misatuatuk ye nımri Kughen. !Wok e rakhak pik rapita! ¹⁰ Nəfrakisien, nar yame rımnakhak məkupən, taktəkun ai, rıpəh nıkhakien. Meinai nar yame rakhak pik rınapita yame rımnakhak məkupən. ¹¹ Loa yame tikripirkək tuk nıpig kirik rımauə ye nıkhakien, mərig wok kape Nanmın kape Kughen yame tukramarə rerin, in rhakak pik əgkəp.

¹² Ror məkneikin mə yakasərəhu-pən tim tim kapəmawə nərigien ye wok a kape Nanmın kape Kughen, masətghaa kin nini-ərhavyen kafan nəgkiarien. ¹³ Kimawə yakhapəh nisəmhenien kin Moses yame, nıpig nımrin rhakak kape nıpig kwakwə əmə, in rımnatuopis in kin neipən mə nəmə Isrel tukhapəh nisəmien nıkhakien ye nımrin. ¹⁴ Mərig Kughen rımnor kapəria kapə riskai. Kini ye nıpig a, muə meriaji-pə taktəkun, nıpig iriə kasəvheikin Ol Testamen, khapəh nharkunien nıpran, rəmhen kin yame neipən kirik raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. Kughen rıpəh nivəhshi-tayen neipən a tuk əriə; ramrəhshi-ta əmə tuk narmamə yamə mine kasofugin kwəhen kapəriə iriə Kristo. ¹⁵ Nəfrakisien, meriaji-pə taktəkun mine, nıpig kasəvheikin nəkwəkwə yamə mine Moses rımirai, rəmhen kin neipən kirik yame raməker əswasig kin nirkunien kapəriə. ¹⁶ Mərig narmamə m-fam yamə mine kasarar ye nərigien kapəriə mhauə tuk Kughen, Kughen tukrırəhshi-ta neipən a.

¹⁷ Yesu Yermaru In ror Nanmın. Kini ikin Nanmın kape Yermaru raməmır ikin, In ramrisin narmamə. ¹⁸ Kini kitawə fam kasor əpu nıkhakien kape Kughen, narmamə kasəm; pəh nien mə kitawə kisatuopis ətawə. Nıpig m-fam In ramrar irətawə mə tukhauə misəmhen kin In. Nıkhakien kafan rarkurao irətawə mameihuə. Nıkhakien e ramsi-pən tuk Yermaru kapətawə yame In Nanmın Rhakə.

4

¹ Kughen, rikin rehuə tuk əmawə, ror pən rikimawə rıpəh nəpouyen tuk norien wok e kape nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kafan. ² To yakhapəh nisorien norien yame kamor apis-apis mine norien yame ror naurisien. To yakhapəh niseikuəyen mhapəh nhaukreikinien nıprai nəgkiarien kape Kughen. !Nıkam! Kimawə yakamhani-ərhav əmə nəfrakisien, kini ye norien minə a, ye nımri Kughen, yakasor əpu əmawə ye nımri narmamə, mə ye nərigien kapəriə, tukharkun mə wok kapəmawə ratuatuk. ³ Tukmə ror nəvsaoyen huvə yame yakamhani-ərhav, nıpran ramerkwaig tuk narmamə tiksın; mərig ramerkwaig əmə tuk narmamə yamə mine kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ⁴ Narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen kasəri-pən swatuk ai, meinai Setan e yarmhə in ramarmaru ye tokrei tanə, rımnatuopis əriə mə tukhapəh nisəmien nıkhakien kape nəvsaoyen huvə yame nıkhakien risia-pen əriə. Nıkhakien a ramsi-pən tuk Kristo yame In ravəh əfrakis Nanmın kape Kughen. ⁵ Ror məkneikin meinai kimawə yakhapəh nhani-ərhav-atuk-ien əmawə; mərig yakhani-ərhav Yesu Kristo mə In Yermaru. Kini In rımnher-pə kin əmawə mə kimawə yor atuə kin minə kapəmiə. ⁶ Meinai Kughen e yame rımini kupən mımə, “Pəh nıkhakien tukrivan məsiə-pən ikin rəpignap ikin,” *(Jen 1:3)* in Kughen kirikianə əmə yame raməsia-pən yerkitawə mə kitawə tukharkun nəsaninien mine nihuvəyen kafan yame kitawə kasəm ye Kristo.

Kitawə kisəmhen əmə kin nītip yame ramətīt aihuaa əmə

⁷ Kitawə kisəmhen kin nītip* yame Kughen ravai-pən narimnar huvə ikin kafan; məriḡ nītip raməmətīt aihuaa əmə. Ramhajoun-pən mə nəsaninien əfrakis ramsi-pən tuk Kughen, rīpəh nīsi-pəyen tuk ətawə.

⁸ Nīpig əutən minə khapsaah kamharəh-pikin əmawə, məriḡ khapəh nisoriahyen əmawə. Nīpig tiksīn, yakhapəh nisəmien swatuk, məriḡ yakhapəh nisəpəhyen. ⁹ Kamoh əmawə, məriḡ Kughen rīpəh nəpəhyen əmawə. Kaməsik əmawə, məriḡ kipəh narkwhopniyen əmawə. ¹⁰⁻¹¹ Ikin pukaa yakamhavən ikin, rikimawə raməsik mə kimnhopni Yesu, kini kimə tukhopni min əmawə tuk nini-ərhavyen nhagin. Məriḡ kimawə yakasəkeikei tuk nini-ərhavyen nhagin mə tukirkun mə Yesu rimamragh. Kughen rimneighan kin əmawə mə jəksəriḡ nəmhəyen mə tukəm kirkun mə Yesu e in e rimamragh mivəhsi-pən nəsaninien ye nīpraimawə yame tuk nīpig kirik tukrəmətīt. ¹² Ror pən, nīpig mīfam ipakə əmə yakamhamhə mə kimiə takhavəh nīmraghien rerin.

¹³ Nəkwəkəwə kape Kughen ramni mə, “Nar yame yakamni nəfrakisien iran, yakamni-ərhav.”

(Sam 116:10) Kini ye

norien kirikianə əmə kape nhatətəyen, kimawə min yakamhani nəfrakisien iran, ror pən yakamhani ərhav, ¹⁴ meinai kimawə yakharkun mə Yermamə yame rimnor Yesu ramragh min ye nīmḡəyen kafan, In tukror min ətawə-m kimiə tukamhamragh min ye nīmḡəyen kitawə Yesu, tuksarə kitawə min. ¹⁵ Yimnharəh pikin nəmhəyen minə e mə kimiə taksarə huvə iran. Kini nīpig m-fam nīhuvəyen kape Kughen ravi-pə narmamə khapsaah min kamhauə tuk Kristo. Tukhani vi vi Kughen nīpig m-fam, mhavəhsi-haktə nhagin mə In yerpīriḡ pik.

¹⁶ Ror pən rikimawə rīpəh nəpouyen. Nar apnapig mə nīpraimawə rameiwaiyu ai taktəkun mine, məriḡ nīpig mīfam Kughen ramor rikimawə ramhuvə min. ¹⁷ Meinai nīpig əutən yame mine yaksarə irəriə, iriə nar apnapig əmə. Tukhapəh nisəmīrien ror tu. Məriḡ kwənkwaīriə in nīkhakien yame raməmīr rerin; kini in rehuə mīhuvə mapita narimnar m-fam. ¹⁸ Ror pən, kitawə khapəh nisəriḡ-pikien tuk nar yame kasəm kin nīmritawə, məriḡ kisəriḡ pik nar yame kitawə khapəh nisəmien. Meinai narimnar yame kasəm kin nīmritawə, kasəmīr kape nīpig kwəkəwə əmə. Məriḡ narimnar yame khapəh nisəmien kasəmīr kape rerin.

5

Nīprai narmamə tukror pīsīn apa ye rao ye neai

¹ Kitawə kharkun mə nīpraitawə in rəmhen kin nimə tapolen yame kisarə iran ye tokrei tanə e. Kini tuk nīpig kirik tukrəmətīt mahas. Kini nīpig nimə tapolen a tukrirkək ye tokrei tanə, məriḡ apa ye rao ye neai, kapətawə kirik aikin nimə vi yame pəh nien mə yermamə ramor, məriḡ Kughen əmə ramor. In e nīpraitawə yame rivi, tukramarə rerin ikin. ² Məriḡ taktəkun ai, kitawə kisarə ye nīpraitawə kape tokrei tanə, misasək, misorkeikei pik mə nīpig tukruə yame kitawə tukpihavəh nīpraitawə vi kape rao ye neai, rəmhen kin yame kamhavən ye neipən vi. ³ Meinai pəh nien mə kitawə tukhavəh nanmitawə əmə, yame nīpraitawə rirkək. Məriḡ tukhavəh nīpraitawə vi, kape rao ye neai. ⁴ Nīpig kisarə ye tokrei tanə ye nīpraitawə yame tukrīpimətīt, rikitawə rəpou, kisorkeikei mə tuksəpəh nəmhəyen. Məriḡ pəh nien mə

* **4:7:** Gris ramni “jag” yame kimnor kin nīmoptanə skai. **4:7:** 2 Kor 5:1 **4:8:** 2 Kor 1:8; 7:5
4:10-11: 1 Kor 15:31 **4:10-11:** Rom 8:36 **4:14:** 1 Kor 6:14 **4:16:** Efes 3:16 **4:17:** Rom 8:17-18 **4:18:** Kol 1:16 **5:1:** 2 Kor 4:7 **5:2:** Rom 8:23

kisorkeikei mə nıpig tukhamhə, tuksəta əgkəp ye nıpraitawə. Nıkam. Mərig kisorkeikei mə nıpraitawə tukro ta kın yame rakwas kape tokrei tanə, mıpəh yame rıvi kape rao ye neai. ⁵ Kını Kughen rımnor ətawə mə tukasarə ye nımraghien vi, mivəhsi-pə Nanmın Kafan mə tukrhajoun huvə ətawə mə kafan narımnar mınə e tukhauə mısor nəfrakisien kın.

⁶ Ror pən, nərigien kapətawə riskai, kını kharkun huvə mə nıpig kisarə əmə ye nıpraitawə kape tokrei tanə, kitawə khapəh nisəmırien imei Yesu Yermaru. ⁷ Nhatətəyen kapətawə ramkır ətawə; pəh nien mə narımnar yame kasəm ramhajoun swatuk. ⁸ Yakamni mə nərigien kapətawə riskai, kını kisorkeikei mə tuksəpəh nıpraitawə mhavən ye nımə vi kapətawə kitawə Yesu. ⁹ Nar apnapıg tukmə kisarə ye nıpraitawə kape tokrei tanə e, uə kısəpəh nıpraitawə kape tokrei tanə mısarə ye rao ye neai, mərig narımnar yame kasor, kasor əmə mə Yesu, rıkin tukragien tuk ətawə. ¹⁰ Kasor məkneikın meinai kitawə m-fam tukasəkeikei masərer əkupən ye Kristo mə In tukrəkir norien mınə kapətawə. Kını kitawə kırıkianə kırıkianə tukhavəh nərokien rəri-pən narımnar yamə mınə kımısor ye tokrei tanə; nar has uə nar huvə.

Wok e kapətawə, mə tukhavi tikmır mınə kape Kughen khauə kırıkianə iriə mın

¹¹ Kını taktəkun ai, yakamhasiai Yesu Yermaru yame tukrəkir narmamə m-fam, ror pən, yaksarkut mə jakhavi-pə narmamə pəh khani nəfrakisien ye Kughen. Kughen ruirkun ta əmawə mınə wok kapəməwə; kını yak-sorkeikei mə kımıə mın takharkun huvə əmawə. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə jakhavəh-si haktə atuk əmawə ye nımrımıə, mərig yakamhavəh-si-pre kapəməwə nərigien mə rıkimıə tukragien tuk əmawə. Kını taktəkun ai, nakharkun nıshorpinien nəgkiarien kape narmamə yamə mınə kısəusit meinai narmamə kamhavəh-si haktə əmə əriə tuk nhagriə, mhapəh nisəkirien nımraghien kapəriə. ¹³ Tukmə nakhamə kımawə yaksarmar, pəh Kughen tukrəm əmhen əmawə. Mərig tukmə nakhamə nirkunien kapəməwə rəmhen, havəh nəgkiarien kapəməwə pəh tukrasitu irəmiə. ¹⁴ Ror məkneikın meinai norkeikeiyen kape Kristo ramarmaru irəməwə, meinai yakharkun huvə mə yermamə kırıkianə rımamhə tuk narmamə m-fam. Ror məkneikın mə kitawə m-fam tukasəkeikei mısəpəh təvhagə has, rəmhen kın yame yermamə mhə reinein norien təvhagə has. ¹⁵ Kını yakharkun mə Yesu rımamhə tuk narmamə m-fam mə iriə yamə mınə kamhamragh, tukhapəh nisorien narımnar yamə iriə atuk əmə kisorkeikei; mərig iriə tukasəkeikei mısor norien yamə mınə Yesu rorkeikei - in e yermamə yame rımamhə tuk əriə kını mımragh mın ye nımhəyen.

¹⁶ Ror məkneikın, mə taktəkun ai, yakhapəh nisəkirien narmamə ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasəkir narmamə iran. Kupan, yımısəkir Kristo ye norien a, mərig taktəkun ai, yakhapəh nisorien. ¹⁷ Ror məkneikın, narmamə yamə mınə kamhauə masor kırıkianə ye Kristo, Kughen ramor vi əriə. !Nar akwas raməta iran! Nar vi ramuə iran. ¹⁸ Narımnar mınə fam a kamhasi-pən tuk Kughen. Kupan, kitawə kımısor tikmır kitawə Kughen; mərig ye Kristo, In rımnəpkəfugin ətawə kwənhauə ipakə tukun, mınor ətawə kwənhauə In mınə tiksın. Kını mivəhsi-pə wok e kımı əməwə, in e mə tukhavi tikmır mınə kafan khauə In mınə tiksın. ¹⁹ Nəgkiarien e yakamni, nıpran ramni mə Kughen rımıvi-pə tikmır mınə kafan ye tokrei tanə khauə mısor kırıkianə ye Kristo, mıpəh nəvheikinien kapəriə norien has mınə. Kını mivəhsi-pə nəgkiarien e kımı əməwə kape nıvi-pəyen tikmır mınə kafan khauə

misor kirikianə iriə min. ²⁰ Ror məkneikin, kimawə yəgkiar minə tiksın kape Kughen. Rəmhen kin Kughen ramokrən kin narmamə nıpig kimawə yaksəgkiar. Kini yaksaiyoh skai əmiə ye nhag Yesu Kristo mə taksəpəh norien kape tikmir minə, mhauə misor kirikianə kimiə Kughen. ²¹ Kughen rımnor Kristo yame norien has rirkək iran, In sakrefaes kape norien has minə kapətawə, mə tukshatətə misatuatuk ye nimri Kughen.

6

¹ Meinai kimawə yakasor wok kirikianə kimawə Kughen, yakasaiyoh-pre skai əmiə mə nıpig Kughen tukrautə-pre kin kafan niəhuvəyen kimi əmiə, takhapəh nhavəhyen mə in nar apnapıg əmə. ² Meinai Kughen ramni mımə, “Yımnərig ik ye nıpig atuatuk, mamasitu iram ye nıpig kape nivəh-mıraghien.” (Aes 49:8) Yakamni-pre tuk əmiə mə taktəkun ai, rınor nıpig atuatuk kape Kughen tukrivəh mıragh əmiə.

Pol raməvsao kin nıpig əutən minə ye nımraghien kafan

³ Yakhapəh nisorien nar kirik mə yermamə tukrimir ye nhatətəyen kafan tukun, tamə narmamə kamhani hah wok kapəməwə tukun. ⁴ Mərig norien minə fam ye nımraghien kapəməwə kashajoun mə kimawə yorwok minə əfrakis kape Kughen: Kimawə yaksərer tim tim ye nıpig kape nəmhəyen, mine ye nıpig əutən minə, mine ye nıpig yakasərig rahas. ⁵ Narmamə kamhauh əməwə, misəhi-pən əməwə ye kalabus. Mharpəhu əməwə mə tukhauh əməwə. Yımisor wok ehua, mhapəh nisapırien yenpig, kini nikumhə raməs əməwə. ⁶ Yakhapəh nisorien nar kirik yame rəmkimik yerkimawə. Nanmin kape Kughen rukwar yerkimawə, kini yaksorkeikei narmamə ye norkeikeiyen əfrakis. ⁷ Yakamhani əmə nəfrakisien. Kini nəsaninien kape Kughen ramarə irəməwə. Nımraghien kapəməwə yame ratuutuk ramor əməwə yaksapita tikmir minə kapəməwə, rəmhen kin yame mobael ravəh nau mine kwətavhə mə tukrapita kafan tikmir. ⁸ Narmamə tiksın kamhasiai əməwə; tiksın kasəm-əhu əməwə. Tiksın kamhani hah əməwə; tiksın kamhani huvə əməwə. Kini nıpig kimawə yakamhani mə kimawə aposol kape Kughen minə, tiksın kamhani neikuəyen irəməwə. Mərig kimawə yorwok əfrakis minə tiksın kape Kughen. ⁹ Narmamə tiksın khapəh nıseighanien kin mə kimawə aposol minə əfrakis. Nıpig mifam nımhəyen ramuə ipakə tuk əməwə, mərig yakamhamragh əmə. Kamuh əməwə, mərig khapəh nhopniyen əməwə. ¹⁰ Rikimawə rəpou, mərig nıpig mifam yaksagien əmə. Kapəməwə nar kirik rirkək, mərig kimawə yaksor narmamə khapsaah kapəriə nautə rıpsaah ye rao ye neai. Kapəməwə nar rirkək, mərig yakamhavəh narımnar fam.

¹¹ Nəmə Korin, yımnhani-pre nəgkiarieren minə fam mhapəh nisəpəhyen kirik; kini yaksorkeikei əmiə yerkimawə m-fam. ¹² Kimawə yakhapəh nisərer-əswasigien kin norkeikeiyen tuk əmiə, mərig kimiə naksərer əswasig kin norkeikeiyen tuk əməwə. ¹³ Taktəkun ai, yakaməgkiar kimi əmiə rəmhen kin kwajikovə minə əgkəp kafak mamni mə ratuutuk əmə mə kimiə min taksorkeikei əməwə yerkimia m-fam.

Yəhuak minə tukhapəh nisəriwək-pənien tuk yamə mine khapəh nisəhuakien

¹⁴ Takhapəh nıseighanien kin narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien mə taksor kwis wok* meinai, ?norien atuatuk mine norien has kirarkun

5:19: Rom 3:23-25   5:21: Hib 4:15   6:5: 2 Kor 11:23-27   6:6: 1 Tim 4:12   6:9: 2 Kor 4:10

6:13: 1 Kor 4:14   * 6:14: Gris ramni nuhpikinien ye kau kiraru, kirik yame rehua, kirik rikəskəh. Kirkwəji əriu mə tukwor wok, mərig wok rapəh naiyu-huvəyen meinai nehuəyen kapəriu rıpəh nəm nəmhenien.

nwor-kwisien nar kirik uə? ?Uə nikhakien mine nəpignapien to kwofugin kirikianə uə? Nikam. ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kristo mine Setan†, to kirəpəh nīrəni-kwisien nəgkiarien kirikianə. ?Yeməhuak mine yermamə yame rīpəh nəhuakien, iriu kirarkun niworien nar kirik ye nərigien kirikianə uə? !Nikam! ¹⁶ Ye Nimə Ehuə kape Kughen, ikin kirik rirkək aikin kape kughen eikuə minə, meinai kitawə e Nimə kape Kughen yame ramragh. Kini Kughen ramni mə,

“Yo jakamarə kimawə miriə,
mameriwək kimawə miriə.”

Kini mīmə,
“Jakor Yo mə Yo Kughen kapəriə,
kini iriə tukhauə kafak narmamə minə.” (*Lev 26:12; Jer 32:38; Esik 37:27*)

¹⁷ Kini Yermaru ramni min mə,
“Ror məkneikin, sətə irəriə, mhavən isok tuk əriə.
Mhapəh nharapien nar yame rəmkimik ye nimirik,
kini rikik tukragien mə jakvəh əmiə.” (*Aes 52:11; Esik 20:34, 41*)

¹⁸ Kini Kughen Yermaru yame In Yerpilig Pik ramni min mīmə,
“Kini jakor Yo mə Rimimiə,
kini kimiə takhauə kwajikovə minə kafak.” (*2 Saml 7:8, 14*)

7

¹ Yo minə tiksın. Nəgkiarien minə e yame Kughen rimirpen, kapətawə. Ror pən, pəh kisəspir rikitawə, mhavəhsi-ta narimnar fam yamə mine kasor nīpraitawə mine nərigien kapətawə kasəmkimik. Kini pəh kisərəhu karin ətawə mə kitawə kape Kughen minə əmə, meinai kitawə kamhasiai Kughen.

Pol, rikin ramagien mə nəmə Korin kwənhauə tuk Kughen

² Səhitə yerkimie tuk əmawə meinai yakhapəh nisorien rahas-pən kimi yermamə kirik, mhapəh nhavi-pəyen yermamə kirik ikin rahas ikin, mhapəh nisarkutien mə jakhavəh nar kirik kapəmiə ye norien kirik yame rīpəh natuatukien. ³ Pəh nien mə kimiə nimiror nar kirik rīpəh nəmhenien, yakaməgkiar məkneikin kimi əmiə. Yakwəni-pre ta tuk əmiə mə yaksorkeikei pik əmiə, nar apnəpig nahasien uə nihuvəyen ramuə tuk ətawə-m kimiə, mərig yakhajir əmiə misəkwan əmiə. ⁴ Yo yakamni nəfrakisien irəmiə. Rikik ragien tuk əmiə. Kimiə nakhavəh-si haktə pik kafak nətərigien. Yimnarə ye nəmhəyen rehuə pik, mərig rikik ragien pik tuk əmiə.

⁵ Meinai nīpig yimnhauə Masedonia, mhapəh nisapisien, mərig nīpig m-fam, yakamharəh pikin nəmhəyen pisin pisin minə. Ye nimiragien kapəməwə, narmamə kasotgoh, masor nahasien kimi əmawə, kini kimawə yakamhagin. ⁶ Mərig Kughen yame raməgkiar vi vi kimi narmamə yame nərigien kapəriə rəpou, In rimivəhsi-haktə nərigien kapəməwə, mor swatuk kape Taetas ruə məm əmawə. ⁷ Kini pəh nien mə nuəyen əmə kafan yame rimnor rikimawə ramagien, mərig nīpig nimirhawəh-sihaktə nərigien kafan, rikimawə ramagien min tukun. In rimini-əsah pə tuk yo mə naksorkeikei pik mə takhauə misəm yo. Kini mamni mə rikimiə reihuə tuk yo, mamni mə kimiə naksorkeikei pik yo, masərer matuk tuk nisərer-əswasigien kin narmamə yamə mine kamhani hah yo. In ramni məknakin, rikik ragien mapita.

⁸ Kupən, yimnəm mə nəkwəkwə yame yimnher-pre kin məkupən rimnor rikimiə rəpou, kini yimnərig rahas tukun. Mərig, nar apnəpig mə nəkwəkwə a rimnor rikimiə rəpou, yakpəh nərig-rahə-pik-ien tukun, meinai rikimiə rəpou kape nīpig kwəkwə əmə. ⁹ Mərig taktəkun ai, rikik ragien, mərig pəh

nien mə rīkik ragien meinai rīkimiə rīmnəpou. Nīkam. Rīkik ragien mə nīpīg rīkimiə rəpou, nīmīsarar ye nəriġien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə. Nəfrakīisien, Kughen rorkeikei mə rīkitawə tukrəpəu tuk norien has mīnə. Kīni kīmiə nīmīsarar ye nəriġien kapəmiə tuk təvhagə has, kīni nəġkiarīen skai yame yīmnhani-pre tuk əmiə rīpəh norien əmiə naksəpəh nhatətəyen kapəmiə. ¹⁰ Tukmə rīkimiə rəpou tuk norien has mīnə kapəmiə, rəmhen kīn yame Kughen rorkeikei mə rīkimiə tukrəpəu tukun, kīni mīsarar ye nəriġien kapəmiə, pəh Kughen tukrīvəh mīragh əmiə. Nəriġ-rahāsien a rīpəh nīkīr-pəniēn narmamə ikin rīki narmamə rərhakīs ikin. Məriġ tukmə narmamə rīkiriə rəpou əmə tuk narīmnar kape tokrei tanə, nəriġ-rahāsien a ramkīr-pən əriə tuk nīmḥəyen. ¹¹ Tukmə naksəriġ rahas ye norien has mīnə kapəmiə, rəmhen kīn yame Kughen rorkeikei mə taksəriġ rahas tukun, nakharkun nīsəmīen kwənkwan ye nīmraghīen kapəmiə: in e naksarkut pīk mə taksor norien yame ratuatuk, kīni mīsarkut pīk mə takhahuatukīn norien has mīnə kapəmiə, kīni masəməkīn norien has mīnə, kīni mīsakur mhagīn kīn norien has mīnə. Nīmīsorkeikei mə taksəm mīn yo, mīsərer əswasīg kīn narmamə yamə mīne khani hah yo, kīni masərer matuk tuk nīwəhsi-pəniēn narpīniēn kīmi narmamə yamə mīne kasor təvhagə has. Ye norien mīnə fam kapəmiə, nīmīshajoun mə nīmnhapəh nīsorīen nar kīrik rahas ye narīmnar mīnə e. ¹² Kīni yakamher-pre kīn nəkwəkwə e kīmi əmiə, məriġ pəh nien mə yakamrai nəkwəkwə e mə jakəġkiar ye norien hah kape yermamə kīrik*, kīni pəh nien mə yakamrai mə jakəġkiar ye yermamə yame kīmnoriah in. Nīkam. Yīmīrai nəkwəkwə mīnə kīmi əmiə mə Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun mə nakhasiai əfrakīs Yo. ¹³ Narīmnar m-fam a khavəh-si haktə nəriġien kapəmiə.

Pəh nien mə kīmiə əmə nakhavəh-si haktə nəriġien kapəməwə, məriġ rīkimawə ragien pīk mīn tuk kwən a Taetas, meinai rīkin ragien mə kīmiə nakhavəh-si haktə mīn nəriġien kafan. ¹⁴ Yakməni-pən tukun mə rīkik ragien pīk tuk əmiə. Narīmnar fam yame yīmnhani-pre tuk əmiə, iriə nəfrakīisien. Kīni ye norien kīrikianə əmə mīn, nīpīg yīmīni-pən tuk Taetas mə norien kapəmiə rhuvə, kīni nīpīg in rīmaurə məm əmiə, norien kapəmiə rīmnhajoun-pən mə nəġkiarīen a yīmīni irəmiə mamni-pən tuk Taetas in nəfrakīisien. Ror pən, nīmnhapə nīsorīen naurīsiēn kīmi yo tuk nəġkiarīen yame yīmīni-pən tukun maməġnəġīn əmiə. ¹⁵ Taetas, rīkin raməsīk mə kīmiə m-fam əġkəp en nīmīsor nəkwən, mhagīn kīn in mhasiai in nīpīg in rīmauə məm əmiə. Kīni nīpīg rīkin raməsīk narīmnar mīnə a, norkeikeiyen kafan rehuə tuk əmiə mapita. ¹⁶ Rīkik ragien pīk meinai yakīrkun nīniyen nəfrakīisien irəmiə ye narīmnar fam.

8

Niməhuak apa Jerusalem, nəriə nəvigīniēn rīkək, Pol ramni mə nəmə Korin tuksasitu irəriə

¹ Piak mīnə mīne nowinīk mīnə, yaksorkeikei mə takharkun mə niməhuak mīnə apa Masedonia kwəshajoun mə Kughen ramautə-pən kīn kafan nīhuvəyen kīmi əriə. ² Iriə kīmisarə pawk ye nəmhəyen ehuə kīrik, kapəriə nautə rīrkək, məriġ nīmraghīen kapəriə rukwar huvə kīn nagīniēn, ror pən kamhavəh-si-pən mane ehuə kīmi nəməhuak mīnə tīksīn. ³ Yakamni-ərḥav pre tuk əmiə mə iriə kīmnhavəhsi-pən mane ehuə, rapita yame rīkiriə rəsīk mə tukpihavəh-si pən. Kamhavəhsi-əhrav rəmhen kīn yame nəriġien kapəriə ramuh, ⁴ misaiyoh əməwə m-rīpsaah mə kīməwə jakseighan kīn

7:10: Mat 27:3-5; Hib 12:16-17 * **7:12:** Pol ramni hanə yermamə yame rīmnor apnapīg nar. Əmru 2 Kor 2:5. **8:1:** Rom 15:26; 2 Kor 9:1-2

əriä päh iriä tuksasitu ye wok kape nīwäh-sipəniēn mane kimi narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ⁵ Yakhapəh nharkunien mə iriä tuksasitu rehuə məknakīn, mərig iriä kisasitu. Kimisəkupən mhavəhsi-pən nīmraghien kapəriä kimi Yermaru. Kwasig ikin, khavəhsi-pən nīmraghien kapəriä kimi əmawə rəri-pən əmə nərigien kape Kughen.

⁶ Kini kupən, Taetas a in rīnamkīr əmiä tuk narukien kīn mane kape nīməhuak minə; ror pən, yaksəkeikei kīmin mə in tukraməkeikei maməmīr kīmiä min meriaji taksaruk fam kīn mane yame takhavəhsi-ərhav. ⁷ Ye narīmnar mīfam e, kīmiä nakasor rhuvə pīk mapita, in e, nhatətəyen kapəmiä, mīne nəgkīariēn kapəmiä, mīne nīrkunien kapəmiä, mīne nərer-tīmtīmiēn kapəmiä, mīne norkeikeiyēn kapəmiä tuk əmawə. Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, yakorkeikei mə taksarukīn mane məknakīn ye norien yame rhuvə rapita.

⁸ Pa rīmə yakaməkeikei kimi əmiä mə taksor. Mərig yīmnhajoun əmiä mə nəmə tanə pīsīn pīsīn minə rīkiriä ragien tuk nasituyen ye wok a. Kini taktəkun ai, yakmə jakəm-ru mə norkeikeiyēn kapəmiä in nəfrakīsien rəmhen kīn əriä, uə nīkam. ⁹ Kīmiä nakharkun huvə mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ramautə-pre kīn nīhuvəyēn kafan kimi əmiä. Kafan nəsanīniēn rehuə pawk, mərig rīmauə mə tukrasitu irəmiä, mor In mə kafan nəsanīniēn rīrkək. In rīmauə mor In mə kafan nar kīrik rīrkək ye tokrei tanə mə kīmiä takhauə narmamə kape Kughen minə, kapəmiä narīmnar tukrīpsaah ye rao ye neai.

¹⁰ Jakəvhaag kimi əmiä ye norien yame ratuatuk mə taksor. Ye newk yame ruauə muavən, kīmiä nīmīsokupən mīsorkeikei mə taksarukīn mane kape nīməhuak minə, kini kīmiä mīn nīmīsokupən mīsarukīn mane. ¹¹ Taktəkun ai, taksarukīn mane mə takseriəji nīprai mane yame nīmīsorkeikei mə takhavəhsi-ərhav. ¹² In nar apnəpig mə kapəmiä narīmnar rīpsaah uə rīkəskəh. Kughen, rīkin tukragien tuk əmiä tukmə nakhavəh-si pən yerki miä mīfam.

¹³ Yəkpəh norkeikeiyēn mə nīpig takhavəhsi-pən mane ehua kimi nīməhuak minə, kwasig ikin, naksəkwəkwə kīn mane. Mərig ratuatuk əmə ¹⁴ mə taksasitu ye nīməhuak yamə mīne kasəkwəkwə kīn narīmnar, meinai kapəmiä narīmnar rīpsaah. Kini nīpig kīrik, tukmə naksəkwəkwə kīn nar kīrik, iriä tukharkun nīsasiuyen irəmiä. Norien a takasor, tukasəm nəmhen. ¹⁵ Rəri-pən əmə Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə,

“Narmamə yamə mīne kamhavəh pawk nəvīginien rehuə, tukrəmhen kīn əriä; to rīpəh napitayen.

Mīne narmamə yamə mīne kamhavəh pawk nəvīginien rəkəskəh, tukhapəh nīsəkwəkwəyēn kīn nəvīginien.” *(Eks 16:18)*

Taetas ramvən apa Korin

¹⁶ Yakamni vi vi Kughen mə ramor rīki Taetas ramagien mə tukrasitu irəmiä, rəmhen kīn kafak nərigien. ¹⁷ Yīmnhani-pən tuk Taetas mə tukrurə məm əmiä; kini rīkin ragien tuk norien nəgkīariēn kapəməwə. Mərig in mīn, rīkin ragien mīn tuk nurəyēn masitu irəmiä. Ye nərigien əmə kafan rīmnorkeikei mə tukrurə məm əmiä. ¹⁸ Kini kīməwə yaksher-pre mīn kīn piautawə kīrik raurə iriu min. Kwən a, nəməhuak minə kamhasiai in tuk kafan wok tuk nīni-ərhavayēn Nəvsaoyēn Huvə. ¹⁹ Kini nīməhuak minə kīmnharpen in mə tukraməriwək kīməwə mīn nīpig yakhavəhsi-ərhav mane yame nīmīsarukīn. Yakhavəhsi-pən mane kimi nīməhuak minə mə jakshajoun mə rīkimawə ragien pīk tuk nasituyen, mīne tuk nīvəhsi-haktəyēn

Kughen. ²⁰ Yaksarkut mə yermamə kirik rikək yame to rini hah əmawə tuk norien kapəməwə tuk nəwhaiyen mane. ²¹ Ror məkneikin meinai, yaksarkut mə jaksor narimnar yame ratuatuk ye nimri Kughen mine ye nimri narmamə.

²² Kini yaksher-pre min kin piautawə kirik in tukrikwasig kin Taetas mine in kirik. Yimnharkun mə kwən a rorkeikei pik mə tukrasitu ye norien ripsaah mine ye wok ripsaah. Kini taktəkun ai in rorkeikei pik mə tukrasitu irəmiə meinai in ramni nəfrakisien irəmiə. ²³ Kini Taetas, kimru min yakawor wok kirikianə. Kini kwən a rikwasig kin Taetas in min ramor wok ye kwerkwən irəmiə, masitu irəmiə. Mine piautawə mir kīraru e, yame niməhuak minə kisher-pə kin əriu, karəhsi-haktə nhag Kristo. ²⁴ Sor norkeikeiyen kapəmiə rīvən tuk ərisir, pəh niməhuak minə tuksəm, mharkun-ru mə rhawor e rikimawə ramagien tuk əmiə.

9

¹ Yakpi-pəh nher-preyen kin nəkwəkwə e kimi əmiə, rīpīhuvə əmə, meinai, nəkwənharkun ta wok e kape nasituyen ye narmamə kape Kughen minə apa Jerusalem. ² Yakamni məkneikin meinai yakirkun mə naksorkeikei mə taksasitu, kini yimnəgnəgin ta əmiə ye nimri nəmə Masedonia tukun, mamni mimə newk yame ruauə muavən, kimiə apa Akaea nimisərer matuk tuk nivəhsi-pənien mane. Kini nipig nəməhuak apa Masedonia kimisəm mə rikimiə ragien pik tuk nasituyen, ramor min əriə khapsaah kasorkeikei mə tuksasitu min. ³ Mərig taktəkun ai, yakamher-pre kin piautawə misir e mə irisir tukrhəm əmiə mə kimiə taksor nar yame nimnhani, rəmhen kin yame yakwəni ta. Kini ror məkneikin, kapəməwə nəgkiarien tuk nivəhsi-haktəyen norien huvə kapəmiə, pəh nien mə nar apnapig əmə. ⁴ Mərig tukmə nakhapəh nisorien, nipig jakurə kimawə nəmə Masedonia tiksın, kini tukəm mə kimiə nakhapəh nisor-əgkəpien, kini taksauris tukun, meinai kimawə yakwənhavəh-si haktə ta nhagmiə. Tukror auris əmiə rapita. ⁵ Ror məkneikin, rikik raməsik mə jakaməkeikei maiyoh piautawə misir mə tukrhokupən irak mīrhurə mīrhəm əmiə pəh kisəm mə takhavəh-si-pən mane yame nəkwənhani ta mə taksarukin. Mərig yakorkeikei mə takhavəh-si-pən yerkimie m-fam. Pəh nien mə kaməkeikei kimi əmiə mə taksasitu.

Norien kape nəwhaiyen narimnar

⁶ Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: Yermamə yame raməsım kəskəh, tukrivəh nəviginiən iran rikəskəh əmə. Yermamə yame raməsım ripsaah, tukrivəh nəsimien iran ripsaah. ⁷ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei mhavəh-si-pən naha nhagin yame ramsi-pən yerkimie mə takhavəh-si pən. Mərig tukmə naksaruk kin mane meinai yermamə kirik raməkeikei kimiə əmiə tukun, rīpəh natuatukien. Yakamni məkneikin meinai Kughen rorkeikei yermamə yame ravəhsi-pən yerkin m-fam. ⁸ Kini Kughen rirkun nautə-preyen kin nihuvəyen m-fam kafan kimi əmiə mə tuk narimnar fam ye nipig m-fam, takhavəh narimnar fam yame naksəkwəkwə kin, mhavəh min rəmhen məkwəkw mə taksəwhai. ⁹ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“In rəwhai kafan narimnar ripsaah kimi yavən has minə,

kini norien atuatuk kafan to rīpəh nirkəkien.”

(*Sam 112:9*)

¹⁰ Kini Kughen yame ravəhsi-pən kweru nai kimi yeməsım, mivəhsi-pən min nəviginiən nan, ye norien kirikianə əmə min, In tukrivəh-si pən narimnar ripsaah kimi əmiə mor min ripsaah-ipsaah min, mə kimiə takharkun

nisasituyen ye narmamə tiksın mın. Kini tukror kwənkwan ripsaah yame ramsi-pən ye norien atuatur kapəmiə. ¹¹ Ye narimnar fam ye nımraghien kapəmiə, Kughen tukrivəh-si pre kafan nıvhuəyen kimi əmiə mə kimiə takharkun nəwhaiyen nıpiğ mıfam. Kini nıpiğ taksasitu, narmamə tukhani vi vi Kughen tukun.

¹² Wok e yame nakasor, nakhavəhsi-pən mane tuk nəviginien ne narmamə kape Kughen yamə mine nikumhə raməs əriə, məriğ naksor nar huvə kirik rapita, in e narmamə khapsaah tuksəriğ rhuvə, mhani vi vi Kughen tukun. ¹³ Nıpiğ naksor wok mınə a, narmamə kasəm norien kapəmiə. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen tukun, meinai kimiə nakasor əfrakis norien kape narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. Kini iriə tukhavəh-si haktə nhag Kughen meinai kimiə nakhavəhsi-pən kapəmiə mane ehuə kimi əriə mine narmamə mıfam. ¹⁴ Kini nıpiğ iriə tuksəhuak tuk əmiə, rikiriə tukraməsik əmiə meinai Kughen rımnautə-pən kın kafan nıhuvəyen kimi əmiə rapita, mə taksasitu pik irəriə. ¹⁵ !Pəh khani vi vi Kughen tuk Tini yame In rımivəhsi-pə kimi ətawə! Nar e in e rhuvə rapita.

10

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yamə mine kamhani hah in mhamə kafan norien ror kiraru

¹ Narmamə tiksın kamhani nıkarik mhamə kafak norien kiraru. Mə nıpiğ kitawə-m kimiə, kafak nəriğien reiwaiyu əmə, məriğ nıpiğ yimatərhav məpəh əmiə, kafak norien riskai pik. Məriğ yo Pol, yakaməkeikei kimi əmiə tuk nar kirik, mımə Kristo, kafan nəriğien reiwaiyu, kini In yemə mar. Kini ye norien kirikianə əmə, ² yakamaiyoh əmiə mə, taksor norien kapəmiə ratuatur mə nıpiğ jakurə, mıpəh nəmien nar kirik mə to yakəgkiar skai pre kimi əmiə tukun. Məriğ yakirkun mə jakhek narmamə tiksın e yamə mine kamhani mə yakaməri-pən norien kape tokrei tanə, ³ meinai nar apnapıg yaksarə ye tokrei tanə e, yakhapəh nisarowaginien ye norien yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kın. ⁴ Ror məkneikin meinai narimnar kape narowaginien yame kimawə yakasarowagin kın, pəh nien mə narimnar yame narmamə kape tokrei tanə kasarowagin kın. Nıkam. Narimnar kapəməwə yame yakasarowagkəp kın, kamhavəh nəsaninien kape Kughen tuk noriahyen kwənmhan yame Setan ramerkwaig ikın. ⁵ Kimawə yaksoriah nəgkiarien eikuə mınə mine nəriğien ausit mınə, iriə m-fam yame kasərer əswasig kın narmamə tuk nirkunien Kughen. Yakhani-əhu nətəriğ-hasien mınə fam kape narmamə, misor əriə kasarar ye nəriğien kapəriə masor nəkwai Kristo. ⁶ Kini nıpiğ naksəri-pən nəriğien kape Kristo, kimiə taksərer matuk tuk nıvəhsi-pənien narpinien kimi narmamə m-fam yamə mine kasəsik nəkwən.

⁷ !Ah! Kimiə nakasəm nar kamor ərhav, məriğ nakseinein nıpran. Tukmə yermamə kirik rirkun mə in yermamə kirik kape Kristo, tukraməkeikei mirkun huvə mə kimawə mın, narmamə kape Kristo rəmhen kın in. ⁸ Tukmə ror nıpiğ yakaməgkiar ye nehuəyen yame Yesu Yermaru rımivəhsi-pə kimi yo, yakaməgkiar ausit; məriğ to yakpəh naurisien tuk nəgkiar ausitien tukun, meinai Yesu rımivəhsi-pə nehuəyen kimi yo tuk nıvəhsi-haktəyen əmiə, pəh nien mə tuk nıvəhsi-əhuyen əmiə. ⁹ Yakpəh norkeikeiyen mə rikimiə tukraməsik mə yakher-pre kın nəkwəkwə mınə e kimi əmiə mə tukror əmiə nakhagin. ¹⁰ Məriğ narmamə tiksın kamhani nıkarik mhamə, "In, kafan

nəkwəkwə minə khapam misesrə, mərīg nīpīg in ramarə kitawə min, pəh nien mə in yermamə skai kirik, mərīg kafan nəgkiarien in nar apnapīg əmə.”
 11 Narmamə minə a tukasəkeikei mharkun mə nīpīg jakurə kisarə kitawəmirə, norien kafak tukrəutən rəmhen əmə kin yame kafak nəgkiarien in rəutən ye nəkwəkwə yame yakamher-pre kin kimi əmiə.

Pol ramhorpin nəgkiarien kape narmamə yame kamhani mhamə in pəh nien mə yemehuə kape niməhuak apə Korin

12 Narmamə tiksīn kamhavəhsi-haktə atuk əriə. Tukmə iriə yerpīrig əfrakis rapita yo, to yakpəh nəgkiar-ausitien mə yo yerpīrig rəmhen kin əriə. Mərīg, pəh nien mə iriə yerpīrig əfrakis. Kasəkir əmhen narmamə ye nərigien əmə kapəriə, mə tuksəm mə norien kapəriə rhuvə uə rahas. Norien e yame kasor, rətəwao. 13 Mərīg kimawə yakhapəh nisəgkiar-ausitien rapita nehuəyen kapəməwə, mərīg yaksəgkiar ausit ye wok yame Kughen rīmnərəhu-pə mə kapəməwə, kini wok e, kimiə min apaikin. 14 Pəh nien mə yakwərəhsi-haktə atuk yo mamni mə yakamehuə ye narmamə yame Kughen rīpəh nəərəhu-pəyen ye kwermik. To yakpihapəh nhaurəyen iməmiə ikin, to yakpihapəh nisehuəyen irəmiə. Mərīg yimīsəkupən ta mhauə iməmiə ikin mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo. 15 Narmamə tiksīn kasəgkiar ausit tuk wok yame yermamə pīsīn rīmnor. Mərīg kimawə yaksəgkiar ausit əmə tuk wok yame Kughen rīmnərəhu-pə mə kapəməwə. Kimawə yaksərəhu-pən nərigien kapəməwə mə nhatətəyen kapəmiə tukrhaktə haktə min, ror pən, kapəməwə wok ye kwerkwan irəmiə tukreihuə min, 16 mə jakharkun nhavəniēn ikin minə ipakə tuk iməmiə, mhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə, mhavən-vən min, tamə yakhavən ikin kirik yermamə pīsīn kirik ruavən ta ikin mamor wok, misəgkiar ausit tuk wok kape yermamə pīsīn kirik. 17 Mərīg Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,
 “Tukmə yermamə kirik rəgkiar ausit, pəh tukrəgkiar ausit əmə mə in rīrkun Kughen Yermaru.” (Jer 9:24) 18 Yakaməgkiar məkneikin meinai kīpəh nisaiyen yermamə yame ravəhsi-haktə atuk in, mərīg kamsiai əmə yermamə yame Kughen Yermaru ravəhsi-haktə.

11

Pol mine aposol eikuə minə

1 Seighaan kin yo pəh yakəgnəgin kəskəh yo tuk wok kafak; tukni pakw mə nəgkiariēn ror məknakin rahas. Mərīg kimiə nakwəseighan ta kin yhajoun eikuə minə mə tuksəgnəgin atuk əriə. 2 Yakamarha huvə tuk əmiə, mīpəh neighanien kin yermamə kirik mə tukrivi-ta əmiə tuk yo, mə takhauə narmamə kape Kughen əmə, rəri-pən nərigien kape Kughen. Yo rīmimiə, kini kimiə naksəmhen kin piakəskəh kirik yame rīrkun əmə kafan hanə yerman, yame in e Yesu Kristo. Kini yakamarha huvə tuk kafak piakəskəh yame yimneighan kin mə tukrivən məri-pən yerman a. 3 Mərīg yakamgin mə naksəmhen kin pian a Iv yame Setan rīmneikuə iran ye nəgkiariēn heikən.* Yakamgin mə yermamə kirik tukrivi-pən nərigien kapəmiə rīvən ikin pīsīn, kini naksəpəh kapəmiə norkeikeiyen yame ramvən tuk Kristo, yame ratuatuk huvə. 4 Yakaməgkiar məkneikin meinai nīpīg yermamə kirik ramuə tuk əmiə mamni-ərhav Yesu kirik yame ror pīsīn ye Yesu yame yakwəni-ərhav ta, uə nīpīg kimiə nakhavəh nanmīn kirik yame ror pīsīn ye Nanmīn yame nakwənhavəh ta, uə naksərig nəvsaoyen kirik yame ror pīsīn ye Nəvsaoyen Huvə yame nakwəsərig ta, mərīg kimiə nakamhakwasig əmə kin. 5 Aposol

10:13: Rom 12:3

10:18: 1 Kor 4:4

11:2: Efes 5:26-27

* 11:3: Əm-ru stori kape Iv ye Jen 3.

11:3: Jen 3:4,13

11:4: Gal 1:8-9

minə a kimiə nakamhani mhamə iriə “apostol huvə minə tiksın,” məriğ ye kafak nəriğien, yakpəh nəmien mə iriə khahuvə rapita yo. ⁶ Kipəh nhajoun-pakwien yo kin norien kape nivəhsi-ərhavyen nəgkiarien, məriğ yakirkun huvə nıprai Nəvsaoyen Huvə. Yimishajoun əmiə kin nəvsaoyen huvə ye norien minə fam, nıpiğ rıpsaah.

⁷ ?Rhawor e narmamə a kamhani hah yo ye nıkarın kape nivəhyen mane? Nıpiğ yimini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen tuk əmiə, yimipəh norien mə taksərok yo kin nar kirik. Yo atuk əmə yimivəhsi-əhu yo tuk nivəhsi-haktəyen əmiə. ⁸ Nıpiğ yimnor wok kitawə-m kimiə, niməhuak minə ikin pisin pisin minə kimisərok yo, rəmhen əmə kin yame yimnawə kin nar kirik tuk əriə, mə jakasitu irəmiə kin. ⁹ Kini nıpiğ kitawə kimnamhavən, kini kafak nar kirik rirkək. Yimipəh naiyohyen nasituyen tuk yermamə kirik, meinai piautawə yamə mine kimnhasi-pən Masedonia kimnhavəhsi-pə narımnar yame yimnəkwwəkə kin. Ror pən, yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik, mipəh narkutien kimi əmiə tuk narha-huvəyen tuk yo. Norien minə a yakamor ye nıpiğ m-fam. ¹⁰ Tukmə ror yakamausit tuk norien kafak, məriğ yermamə kirik apa Akaea to rıpəh niniyen mə yakameikuə. Nəgkiarien yame yakamni raməfrakis rəmhen əmə kin nəgkiarien yame Yesu Kristo ramni. ¹¹ ?Məriğ rhawor e yimipəh naiyohyen əmiə kin nar kirik? Pəh nien mə yakəmakin əmiə mepəh naiyohyen kin nasituyen tuk əmiə. Nıkam. Kughen rirkun mə yakorkeikei pik əmiə.

¹² Narmamə tiksın kimnasəmır kimiə miriə misorkeikei mə tukhauə misəmhen kin əmawə, mə tukharkun nisəgnəgin-atukien əriə tuk wok kapəriə. Məriğ kimawə yakhapəh hanə nisaiyohyen kin nasituyen kirik mə iriə tukseinein niniyen mə iriə kisəmhen kin əmawə. ¹³ Narmamə yamə mine kasor məknakin, iriə apostol eikuə minə, kini kaseikuə ye narmamə ye wok kapəriə, mamhasıgovın əmə wok kape apostol əfrakis minə kape Kristo. ¹⁴ Məriğ kitawə to khapəh nisakurien tukun, meinai Setan min, in ramsıgovın əmə agelo kape Kughen.† ¹⁵ Kini kitawə to khapəh nisakurien nıpiğ yorwok minə kape Setan kasor norien yamə mine ratuatuk mə narmamə rikiriə tukrəsik mə iriə yorwok minə kape Kughen. Məriğ tuk Nıpiğ Kwasıg, iriə tukhavəh nərokien rəri-pən norien minə kapəriə.

Pol raməvsao kin nıpiğ autən yamə mine kimnhauə ye nimraghien kafan

¹⁶ Yakamsım atuk min. Məriğ takhapəh nhaniyen mhata mə yakamsım atuk meinai yakamarmər. Məriğ tukmə rikimiə raməsik məknakin, seighaan kin yo pəh yakor norien minə tiksın kape yarmər, maməgnəgin kəskəh atuk yo. ¹⁷ Nəgkiarien e kafak pəh nien mə nəgkiarien kirik yame Yesu Yermaru rımiivəhsi-pə kimi yo mə jakni. Ye nəgkiarien kafak yakaməgkiar rəmhen kin yətəwao kirik. ¹⁸ Narmamə khapsaah kasəgkiar ausit tuk norien kape tokrei tanə, ror pən, yo min, jakəgkiar ausit kəskəh. ¹⁹ [Kini yakirkun mə rikmiə ragien tuk nivəhyen kafak nəgkiarien] meinai kimiə yamə mine nakhamə ta mə nakwənharkun nar rikmiə ragien tuk nivəhyen nəgkiarien kape narmamə yamə mine kasətəwao. ²⁰ ?Rhawor e nakseighan kin narmamə apnapıg kamhavəhsi-haktə atuk əriə, masərik mitə əmiə, masəri pıkatərgimie, maseikuə irəmiə, mamhapık kapəmiə narımnar? ²¹ Məriğ norien kafak rıpəh nəutəniyen mə to yakor autən-pre kimi əmiə məkneikin. ?Məriğ kimiə nakhamə ta mə yaknauris meinai yimnapəh nor-əutən-preyen məknakin kimi əmiə uə? Nıkam, yakpəh naurisien tukun.

11:5: 1 Kor 15:10; 2 Kor 12:11   **11:6:** 1 Kor 2:1,13   **11:7:** 1 Kor 9:18   **11:9:** 2 Kor 12:13; Fil 4:15-16   † **11:14:** Gris ramni mə Setan ramsıgovın agelo kape nıkhakien. Nıpran ramni mə in rameikuə mamni mə in ravəh nəgkiarien kirik kape Kughen.

Naha nhagin yame narmamə tuksəgkiar ausit tukun, yo min jakəgkiar ausit tukun, nar apnapig rikimiə tukraməsik mə nəgkiarien e kafak rətəwao. ²² ?Rhawor? ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə kharkun nisəgkiarien ye nəgkiarien Hibru uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə nəmə Isrel uə? Yo min. ?Iriə kasəgkiar ausit mhani mhamə iriə kwənərəus kape Ebrahim uə? Yo min. ²³ ?Iriə kasəgkiar ausit mhamə iriə yorwok minə kape Kristo uə? Yo min, məriɡ yakapita əriə. !Kəsi! Yakaməgkiar ausit rəmhen kin yame yemətəwao ramausit. Yimnor pik wok rapita əriə, kini kivəhsi-pən yo ye kalabus nipig ripsaah rapita əriə. Kimnərkis-ərkis yo rapita əriə. Nipig ripsaah, ipakə yakmhə. ²⁴ Nipig minə fam iriə fam faef, nəmehuə kape Isrel kimisərkis-ərkis yo m-toti naen ye nipig kirikianə. ²⁵ Kimnərkis-ərkis yo kin kwənkirkir m-kisisər. Nipig kirik, kisəsik yo kin kapiər apig. Yimavən ye rao m-kisisər, kini rao rəmnim, kini nipig kirik, yimneai ye ikəmnim ye tame tahik kape nipig piəpiə kirik, yenpig-enpig mine yenpig. ²⁶ Nipig m-fam yakaməwhan nihuk tuk norien wok kafak. Kini ipakə yapiwən ehua ramrəh yo yakamhə. Kini yakamarə imei yəkrəh minə, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə imak ikin, ikin resrə ikin. Mamarə imei nəmə tanə pisin pisin minə, ikin resrə ikin. Mamarə ye taon ehua minə, ikin resrə ikin, mamarə ikin ruhiko ikin, ikin resrə ikin, mamarə apa ye tahik, ikin resrə ikin, mamarə kimawə piautawə eikuə minə, ikin resrə ikin. ²⁷ Yimnor pik wok, kini nipig ripsaah yakpəh napirien yenpig. Nipig tiksın, nikumhə raməs yo; kini yakaməkwakwə; nipig ripsaah, nak nəviginien ramrirkək. Nipig ripsaah yakamokiei-okiei, kini kafak neipən kape nokieiyen rirkək. ²⁸ Mine narimnar tiksın yame yakamətəriɡ pik tukun, in e yakamətəriɡ pik tuk niməhuak minə fam. ²⁹ Tukmə yermamə kirik, kafan nhatətəyen ripəh niskaiyen, rikik raməpou. Kini tukmə kamor yermamə kirik ror təvhagə has, rikik rəmhə tukun.

³⁰ Tukmə yakaməgkiar ausit, yakaməgkiar ausit əmə tuk narimnar yame ramhajoun mə kafak nəsaninien rirkək. ³¹ Kini Kughen e in e rim Yesu Yermaru, yame kaməgnəgin In ye nipig mifam, In rirkun mə yo yakpəh neikuəyen. ³² Apa Damaskes, gavman kirik kape King Aretas rimnher-pən kin kafan mobael minə mə tuksarha tuk kwəruə kape taon mə tuksarha kin yo, misəm yo, mhavəh-si pən yo ye kalabus. ³³ Məriɡ kivai-pən yo ye nitip ehua kirik, kiruk-pən nəərəus iran, kivi reiwaiyu ye nikar kəupə yerkwanu a, kini yimnap ta kin gavman a.

12

Pol raməmrərhav

¹ Jakaməkeikei maməgkiar ausit, nar apnapig mə nəgkiar-ausitien ripəh nasituyen ye nar kirik; məriɡ jakaməkeikei mamni nəmrərhavyen tiksın mine nəgkiarien vi yamə mine yakaməm Yesu Yermaru ravəhsi-pə kimi yo. ² Yo yermamə kirik* yame yakamhatətə ye Kristo. Kughen rīvəh-ta yo muavən ye rao ye neai†, newk fotin ruauə ta muavən. Yakeinein mə niprak ruavən uə nanmik əmə. Kughen əmə rirkun. ³ Kini mamni min mə yakeinein mə niprak ruavən uə nanmik əmə, məriɡ yakirkun mə ⁴ Kughen rīvəh yo muavən apa iman. Kini yo yimnəriɡ nəgkiarien erkwaig tiksın, yame narmamə kape tokrei tanə kiseinein niniyen. ⁵ Yakirkun nəgkiar-ausitien

11:22: Fil 3:5   **11:23:** Wok 16:23   **11:24:** Dut 25:3   **11:25:** Wok 16:22; 14:19   **11:26:** Wok 9:23; 14:5   **11:33:** Wok 9:23-25   * **12:2:** Pol ripəh niniyen mə in atuk rimnəm nəmrərhavyen e. Ramni isok, mamni yermamə pisin. Məriɡ nipig kasəvhuekin pəpiə chapter 12, kitawə kharkun mə in raməgkiar mamni atuk in.   † **12:2:** Gris ramni, “heven namba tri” rəmhen kin heven yame yerpəriɡ pik. Nipran ramni mə imei Kughen.

tuk naha nhagin yame Kughen ramor apu kimi yo, mærig to yakpæh nægkiar-ausitien tuk nar yame yo atuk yakamor. Yakamægkiar ausit æmæ tuk naha nhagin yame ramhajoun mæ yo, kafak næsaninien rækæskæh. ⁶ Mærig tukmæ yakmæ jakamægkiar ausit, ripæh norien mæ yo yarmær, meinai nægkiarien yame jakægkiar ausit tukun in ramæfrakis. Mærig to yakpæh nægkiar-ausitien mækneikin, tamæ narmamæ khavæhsi-haktæ pik yo rapita ikin tukvæhsi-haktæ yo ikin. Yakorkeikei mæ narmamæ tuksækir æmhen yo ye nægkiarien kafak mine norien minæ kafak.

Næsaninien kape Kughen rirkun nivæh-miraghien atawæ

⁷ Kughen ripæh norkeikeiyen mæ jakausit tuk nægkiarien vi yamæ mine In rimnor apu kimi yo, kini nægkiarien minæ a khahuvæ misapita. Ror pæn, In rimnher-pæ kin næmhøyen ye nimraghien kafak ræmhen kin nirhi nimirh ramhai yo kape nipig mifam. Næmhøyen a in ræmhen kin yægkiar kirik kape Setan yame ramor næmhøyen ye niprak, ramor yo yakpæh nausitien. ⁸ Yimnækeikei kimi Yesu Yermaru m-kisisær mæ tukriræhsi-ta næmhøyen a tuk yo. ⁹ Mærig In ramni-pæ tuk yo mimæ, “Nikam. Kafak nihuvæyen ehua rirkun nivæh-miraghien ik; meinai nipig e in a kafam næsaninien rimirkæk, in en swatuk kape næsaninien kafak rauræ iram nakamskai.” Ror pæn, rikik ramagien pik yakamægkiar ausit mamni mæ kafak næsaninien rikæk; mærig næsaninien kape Kristo ramaræ ye nimraghien kafak. ¹⁰ Tuk nar a, rikik ragien nipig kafak næsaninien rirkæk, kini rikik ramagien nipig kamni hah yo, kini rikik ramagien tuk nipig ætæn minæ, kini rikik ragien nipig kamor nahasien kimi yo, kini rikik ragien nipig yakamærig næmhøyen. Rikik ragien tuk narimnar minæ a meinai yakamor nækwai Kristo. Kini tukmæ kafak næsaninien rirkæk, nipig a in a, kafak næsaninien rimauæ.

Pol ramægkiar skai kimi næmæhuak minæ apa Korin

¹¹ Yakamægkiar ausit tuk kafak norien, ramæri-pæn norien kape yarmær. Mærig kimiæ nimnhapæh nhavæh-si haktøyen yo aikin ratuatuk mæ tukvæhsi haktæ yo ikin. Ror pæn, jakamækeikei mamor. Mærig pæh nien mæ næmæ mine nakamhani mæ iriæ “aposol huvæ minæ tiksîn” kisapita yo, nar apnapig mæ yo yermamæ apnapig æmæ. ¹² Nipig yimnamaræ kitawæ-m kimiæ, mamor narimnar mamripin yame ramhajoun mæ yo aposol æfrakis kirik. Yimnor nimtætien minæ, mine nar ehua yamæ mine ramor nakurien kimi narmamæ, mine nar apsipis minæ ye nimrimia. ¹³ ?Rhawor? ?Kimiæ nakhamæ ta mæ norien yame yakamor ye nimæhuak minæ tiksîn rapita nar yame yimnor iræmia uæ? Nikam. Nar kirikianæ æmæ yakpæh norien iræmia - in e yakpæh naiyohyen nasituyen kin mane. ?Nakhamæ ta mæ nar e ratuatuk uæ rapæh natuatukien?

¹⁴ Taktækun ai, nipig yame ror kisisær kin, najakuræ mivaag-pre kin æmia. Kini jakpæh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi æmia, meinai pæh nien mæ yakorkeikei kapæmia nautæ; mærig yakorkeikei æmæ æmia. Ræmhen kin yame pæh nien mæ wok kape kwajikovæ minæ tuk narha-huvæyen tuk tatæ mine mamæ, mærig wok kape tatæ mine mamæ kwarha huvæ tuk kwajikovæ. ¹⁵ Ror pæn, tukmæ yakoriah fam narimnar kafak tuk nasituyen iræmia, rikik ragien æmæ. Kini nar apnapig tukmæ yakoriah kafak nimraghien tuk nasituyen iræmia, rikik tukragien. Kafak norkeikeiyen tuk æmia in rehuæ, mærig kapæmia tuk yo rækæskæh æmæ. !In e ripæh natuatukien! ¹⁶ Pæh khani mhamæ yimipæh naiyoh-preyen kin mane kirik kimi æmia. Mærig kimiæ tiksîn nakamhani mhamæ yaknor nar iko mivæh kapæmia tiksîn narimnar. ¹⁷ ?Rhawor? ?

Nakhamə ta mə yimnher-pre kın narmamə tıksın kafak mə tuksor nar iko tuk nivəhyen kapəmiə narımnar uə? Nıkam. ¹⁸ Yimnəkeikei kimi Taetas mə tukrurə tuk əmiə, mher-pre kın piautawə kirik iriü min. ?Mərig Taetas rımnor nar iko mivəh kapəmiə narımnar uə? Nıkam. Nakharkun mə kapəmru nətərigien kirikianə əmə, kını yakawor norien kirikianə əmə.

¹⁹ Pəh nien mə yakamni nəgkiarieren minə e tuk nətərigien kın nəgkiarieren kape narmamə yamə mine kamhani hah əmawə. Mərig ye nımrı Kughen, yakamni əmə nəgkiarieren yame Kristo rorkeikei. Kını yo minə tıksın, norien m-fam yame yakasor, yakasor mə kimiə takhaskai. ²⁰ Yakamher-pre kın nəkwəkwə e meinai yakpəh norkeikeiyen mə tamə yakurə məm əmiə mə nakasor narımnar yame rıpəh nəmhenien, kını jakaməkeikei məgkiar skai-pre tuk əmiə mor rıkimie rəpəu tukun. Kını kimiə takhapəh nisorkeikeiyen. Yakpəh norkeikeiyen mə jakəm nakasotgoh kimi əmiə minə, masetet əmiə minə, niemhaa ramhai əmiə, mamhani nıkar narmamə, misausit, masor apnapig nar. ²¹ Yakpəh norkeikeiyen mə nıpig jakurə, kafak Kughen tukror yauris yo, rıkik rəmhə, yakasək, meinai kimiə tıksın nakwəsor təvhagə has, masor apnapig nar, mamhakır apis-apis əmiə minə, mhapəh hanə nisararieren ye nətərigien kapəmiə.

13

Pol ramor kwirig kimi əriə

¹ In e nıpig yame ror kisisər kın yame jakurə məm əmiə. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Tukmə yermamə kırıru uə kisisər kırıhını nəgkiarieren kirikianə, pəh narmamə tukharkun mə nəgkiarieren kapərisir raməfrakis.” (*Dut 19:15*)* ² Nıpig yimnaurə tuk əmiə, ye nıpig yame ror kırıru kın, yimni-ərhav pre ta nəgkiarieren kape nisigien narmamə yamə mine kasor təvhagə has mine əmiə m-fam, mə taksəpəh təvhagə hah. Kını yakaməmır isok mamni-pre min. Nıpig jakurə min, jakvəhsi-pən narpınien kimi narmamə yamə mine khapəh nisəpəhyen norien has minə. ³ Kimie nakhamə taksəkır əmhen mə nəgkiarieren kafak in nəgkiarieren kape Kristo uə nıkam. Kını yo jakəgkiar rəmhən kın aposol kırık kafan. Norien kafan rıpəh nımarieren tuk əmiə, mərig norien kafan rıskai tuk əmiə. ⁴ Nəfrakisien, nıpig kimiruk haktə In ye nai kamarkwao kın, kafan nəsaninien rırəkək. Mərig taktəkun ai In ramragh ye nəsaninien kape Kughen. Kını kimawə min yamə mine yakasofugin-pən iran, nəsaninien kapəməwə rırəkək. Mərig kimawə yaksor wok kıtawə-m kimiə ye nəsaninien kape Kughen.

⁵ Kimie atuk, taksəkır nımraghien kapəmiə mə nhatətəyen kapəmiə in raməfrakis uə nıkam. Kimie atuk, taksəm huvə kapəmiə norien. ?Nakharkun uə nıkam mə Yesu Kristo ramarə ye nımraghien kapəmiə? !Mərig tukmə kapəmiə nımraghien rıpəh nəri-pənien norien kape nhatətəyen, ramhajoun mə Kristo rırəkək ye nımraghien kapəmiə! ⁶ Kını yakırkun mə kimiə takpisəm mə kimawə narmamə əfrakis minə kape Kughen. ⁷ Kını taktəkun ai, yaksəhuak tuk əmiə mə takhapəh nisorien nar has minə. Mərig rıpəh norien mə yakasəhuak məknakin mə tukramhajoun mə kapəməwə wok in rhuvə matuatuk. Mərig yakasəhuak məknakin meinai yaksorkeikei mə taksor norien yame ratuatuk, nar apnapig mə narmamə kamhani mə wok kapəməwə rıpəh nəmhenien. ⁸ Tukmə nakhapəh nisorien təvhagə hah, to

12:18: 2 Kor 8:6,16-18   **12:21:** 2 Kor 13:2   * **13:1:** Nəgkiarieren e raməmır ye Dut 19:15. Nıpran e ramni mə nəkwəkwə kırıru uə kisisər yamə mine Pol rımirai ramvən kimi nıməhuak apa Korin, kapərie nəgkiarieren kirikianə əmə, ror pən, kasəfrakis.   **13:1:** Mat 18:16; 1 Tim 5:19   **13:4:** Fil 2:7-8   **13:5:** 1 Kor 11:28

yakhapəh nisəgkiar-skai-preyen kimi əmiə, meinai yakseinein nisorien nar kirik yame ramətapig kın nəgkiarien əfrakis kape Kughen, mərig yaxharkun nisor-əməyen nar yame ravəhsi-haktə nəgkiarien əfrakis kape Kughen. ⁹ Kini tukmə nakasor əmə narimnar yame ratuatuk, kini nar kirik rirkək yame jaksəgkiar-skai-pre tukun kimi əmiə, kini rikimawə tukramagien əmə. Kini yakasəhuak tuk əmiə mə norien kapəmiə tukratuatuk huvə. ¹⁰ Ror pən, yakamarə isok pakw tuk əmiə, mərig yakamher-pre kın nəgkiarien minə e mivəhsi-haktə nərigien kapəmiə, mərig yakpəh norkeikeiyen mə nipiğ jakurə jakaməkeikei maməgkiar-skai-pre kimi əmiə. Neihuəyen yame Kughen rimivəh-si pə kimi yo, kape nivəh-sihaktəyen əmiə; pəh nien mə kape nivəhsi-əhuyen əmiə.

Pol rimnor infamien ye nəkwəkwə kafan

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Nəgkiarien kafak ror infamien ikın e. Sarkut tuk norien yamə mine kisatuatuk. Sətərig kın nəgkiarien kafak. Kapəmiə nətərigien tukror əmə kirikianə. Sarə ye nəmərinuyen. Kini Kughen e yame rorkeikei pik narmamə, mivəhsi-pre nəmərinuyen, In tukraməmır yerkimia.

¹² Sokrən huvə irəmiə minə† rəmhen kın yame kimia kirikianə ye Yesu Kristo. ¹³ Narmamə m-fam kape Kughen kamhani rhuvə pre tuk əmiə.

¹⁴ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kın kafan nivhuəyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Kughen tukrivəh-si pre kafan norkeikeiyen kimi əmiə m-fam. Kini pəh Nanmın kape Kughen tukror rikimia fam tukror kirikianə.

13:10: 2 Kor 10:8 † **13:12:** “Nipiğ naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

Galesia

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Galesia

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Galesia

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə apa yerkwanu minə apa Galesia. Pol rimirikakun niməhuak a ye nirikakunien nəriwəkien kafan.

?Nimraghien rhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Nəməhuak minə kimisarə ye nipig ətən ye nipig Pol rimirai. Nəmə Gris khapsaah kimnhani nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini nəmə Isrel min khapsaah kimnhani nəfrakisien iran. Mərig nəmə Isrel tiksın kimnhani mə nəmə Gris yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu tukasəkeikei misəri-pən loa minə kape Moses, rəmhen kin yame tukaməkeikei kivəh nao kimi əriə. Nəmə Isrel, rikiriə ramuh mətə mə nəmə Gris kamhani pawk nəfrakisien ye Yesu, mərig kipəh hanə nivəhyen nao kimi əriə, to khapəh nisatuatukien ye nimri Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nəmə Isrel kimishajoun mə nəmə Gris min tukasəkeikei misəri-pən loa kape Moses pəh Kughen tukrivəh miragh əriə iran. Mərig Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini-əhu nhajounien kapəriə. Pol rorkeikei mə nəməhuak minə tukharkun mə nhatətəyen in swatuk yame Kughen ramor mə narmamə kisatuatuk ye nimrin, kini In ravəh miragh əriə yerkin agien. Mərig nivəhyen nao kimi narmamə, uə nəripənien loa, pəh nien mə swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Ye nipig a, nəmehuə minə kape niməhuak kimisəkwətə apa Jerusalem masəgkiar kin nətərigien e, mhamə rhuvə əmə mə nəməhuak minə Gris tukhapəh nisəri-pənien loa kape Moses. Əvhuekin nəvsaoyen kin ye Wok Minə 15:1-35.

Pol ramokrən huvə irəriə

¹⁻² Piak mine nowinik yamə mine naksəhuak yerkwanu pisin pisin minə apa provins Galesia. Yo Pol, yo aposol kirik kape Kughen, yakamrai nəkwəkwə e mamher-pre kin kimi əmiə. Yo mine piautawə minə tiksın yamə mine kasəhuak eikin e yaksorkeikei mə jakhani rhuvə pre tuk əmiə. Yo e yermamə yame Yesu Kristo mine Tata Kughen kimivəhsi-haktə yo mə yo aposol kapəriu. Kughen e in e yame rimivəh miragh Yesu ye nimhəyen kafan. Pəh nien mə yermamə apnapig əmə kirik yame rimivəhsi-haktə yo, mərig Kughen. ³ Pəh Kughen e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu tukwautə-pre kin nihuvəyen kapəriu kimi əmiə kini mwərəhu-pre nəmərinyen raməmır tuk əmiə. ⁴⁻⁵ Yesu Kristo rimneighan atuk kin nimraghien kafan mə tukrimhə tuk norien has kapətawə, kini mivəhsi-ta ətawə ye norien has minə mine nətərigien has minə kape tokrei tanə. In rimamhə meinai Tata Kughen rimnorkeikei mə tukror məkneikin. Ror pən, rhuvə mə kitawə tuksəgnəgin Kughen kapətawə mamhavən, mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəvsaoyen Huvə, kirikianə əmə

⁶ Yakakar pik tuk əmiə meinai Kughen ripiokrən pə pə əmə kin əmiə kwuse, mivəhsi-pre apnapig əmə nihuvəyen kape Yesu kimi əmiə, mərig taktakun ai nimisəpəh Kughen, misap, mhakwasig kin nəgkiarien eikuə ⁷ yamə mine

pəh nien mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen. Narmamə tıksin kamhaukreikin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen mamhani nar pisin, mhani mhamə in e nəvsaoyen huvə, mamhavi karin nətərigien kapəmiə tukun, masor əmiə naksətəwao. ⁸ Mərig nar apnapig tukmə kimawə, uə agelo kirik kape rao ye neai ramni-ərhav nəgkiarieren pisin kirik min, yame rıpəh nəmhenien kin yame yimini-ərhav-pre ta tuk əmiə kupan, pəh Kughen tukrivəh-sipən in ye nap ehuə. ⁹ Yakwənhani-pre ta, mərig yakmə jaksim atuk min mamni mə tukmə yermamə kirik ramni-ərhav nəgkiarieren pisin yame rıpəh nəmhenien kin Nəvsaoyen Huvə yame nakwənharkun ta, pəh Kughen tukrivəh-si pən in ye nap ehuə.

¹⁰ Kafak nəgkiarieren e in riskai, kini nar apnapig əmə tukmə narmamə tıksin rikiriə rıpəh nagienien tuk yo, meinai yakorkeikei əmə mə Kughen rikin tukragien tuk nəgkiarieren kafak. Tukmə yakaməgkiar əmə mə narmamə tıksin rikiriə tukragien tuk yo, to rıpəh norien mə yo yorwək əfrakis kirik kape Kristo.

Kughen rimnokran kin Pol

¹¹ Piak minə mine nowinik minə, yakorkeikei mə jakni-pre atuatuk kimi əmiə mə Nəvsaoyen Huvə yame yakavəhsi-ərhav nipig mifam pəh nien mə nar kirik yame ramsi-pən ye nətərigien kape narmamə əmə. ¹² Kini Nəvsaoyen Huvə e, pəh nien mə yermamə kirik rimivəhsi-pə kimi yo, mamhajoun yo kin, mərig Yesu Kristo əmə In rimnor əpu kin kimi yo.

¹³ Kimiə nakwənharkun ta norien yamə mine yimnor kupan ye nipig yimikwasig kin nhatətəyen kape nəmə Isrel mimə jakhopni fam narmamə kape Yesu, moriah fam niməhuak minə, kini mor narpinien əusik-əusik kimi əriə. ¹⁴ Ye nipig a yo yimnamərer tim tim tuk nuknei norien kape nəmə Isrel, yame kafak kaha minə kimishajoun yo kin kupan. Yakirkun min rapita min yo minə tıksin yame yimisarha kwis kwis.

¹⁵ Yimnoriah pawk kafan narmamə minə, mərig Kughen rikin rehuə tuk yo. Kupan, nipig yimnaməmır hanə ye tip nisinik, Kughen ruirpen ta yo. Kini rimauə ye nipig atuatuk kafan, kini In rimnokran kin yo mə jakuə kafan atuatuk yermamə. ¹⁶ Kini məhitə ye nirkunien kafak mahajoun yo kin Tini Yesu, mə jakirkun huvə In, kini mivən mipiəvsao-ərhav kin Nəvsaoyen Huvə kafan kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel. Ye nipig a, yimipəh nivənien məm yermamə kirik mə tukrhajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə e. ¹⁷ Kini yimipəh nivənien apa Jerusalem mə jakəm narmamə yamə mine kimivəhsi-haktə əriə kupan mə iriə aposol minə. Yimipəh nivənien mə iriə tukshajoun yo kin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu. Ye nipig a, yo yimnəsok pihui mivən ikin kirik kamni kimə Arebia, kini mamarə, mirerig-pə min mivən apa yerkwanu a Damaskes. ¹⁸ Mamvən, mamvən meriaji newk kisisər kimirhuə mirhivən ta, kini yo yimnarə mirerig-pən min Jerusalem mə jakəm Pita*. Kini yimipəh narəyen aikin ror tu. Yimivarə mirəvəh əmə nipig fiftin. ¹⁹ Kini ye nipig a, yimnəm əmə Jemes, naorahi Yesu Yermaru, mərig yimipəh nəmien aposol min kirik. ²⁰ Yakavəh kwəsuyə Kughen mə nəgkiarieren yame yakamni in nəfrakisien.

²¹⁻²² Yimipəh narəyen rapomh pik apa faktə Jerusalem. Kini kwasig ikin, yimivən apa tanə Siria mine Silisia. Kini ye nipig a, narmamə yamə mine kasəhuak kimi Kristo yerkwanu pisin pisin minə apa provins a Judia, kimnəpəh nisəmien yo, miseinein nimrik. ²³ Mərig kimnasərig əmə

1:7: Wok 15:1,24   **1:8:** 1 Kor 16:22   **1:10:** 1 Tes 2:4   **1:11:** Mat 16:17   **1:13:** Wok 8:3

1:14: Wok 22:3   **1:15:** Aes 49:1; Gal 2:7   * **1:18:** Gris ramni mə nhag aposol a "Sefas."   **1:18:** Wok 9:26-27   **1:21-22:** Wok 9:30

nəvsaoyen kirik mə, “Yermamə kirik e rımauə, in kapətawə tikmir. In rımoħ ətawə tuk nəhuakien, mamoriaħ nımraghien kapətawə, kını mamarkut mə tukroriaħ mın kapətawə nhatətəyen. Məriğ taktakun ai, in mın ramni-ərhav nhatətəyen e.” ²⁴ Kimisəriğ mhani vi vi Kughen tuk narımnar yamə mine In rımnor ye kafak nımraghien.

2

Aposol minə tiksın kimisəm Pol khamə Pol in aposol kirik

¹⁻² Ramvən mamvən meriaji newk fotin kwənhauə mınhavən ta, kını Kughen rımini-pə tuk yo mə jakaməkeikei mıreriğ faktə mın apa Jerusalem. Kını kimru Banabas, yimiravən mırakır Taetas kimasır mın mırhuvən Jerusalem. Yımisofugin kimawə nəmehuə minə kape nıməhuak. Nıpiğ yımisofugin tuk nəkwətəyen a, yımnamni-pən huvə nəgkiarien yamə mine yakamni-ərhav-pən tuk nəmə Gris. Yımnamni-pən huvə narımnar fam yame yakamni-ərhav, tamə yakni-ərhav nar kirik yame rikiriə rəsik mə rıpəħ natuatukien, mhani hah wok kafak tukun, misor əmə nar apnapığ iran, kwənkwan rikək. ³ Kını ye nıpiğ a, rikik rımnəsik pik mə tukshek yo mə jakaməkeikei mını-pən tuk nəmə Gris mə tukaməkeikei kivəħ nao kimi əriə. Məriğ kimnhapəħ nhaniyen. Kını yo kirik e Taetas, in yemə Gris, kıpəħ nivəħ-pakwien nao kimin, məriğ iriə kimnhapəħ nhaniyen mə tukaməkeikei kivəħ nao kimin. ⁴ Nəgkiarien ye nıkarın kape nivəhyen nao kimi narmamə ramsi-pən ye narmamə tiksın yamə mine kaseikuə əmə mə iriə piautawə minə. Kını iriə kasəm huvə əmawə mə tuksəm-ru mə jaksəri-pən loa a uə nıkam. Məriğ kimawə yımısap ta kın loa mhavən tuk Yesu Kristo, kını misor kirikianə kimawə min. Kını kimawə pəħ nien mə slef kape loa. Məriğ narmamə minə a, rikiriə rıpəħ nagienien tuk kapəmawə nəgkiarien minə, kını misorkeikei mə tuksəko-pən əmawə fam ye loa mine kastom kape nhatətəyen kape nəmə Isrel. [Mamhani mə tukaməkeikei kivəħ nao kimi nəmə Gris rəmhen kın Taetas.] ⁵ Məriğ yımnhani-əhu əriə mhapəħ nisorien mə kapəriə nəgkiarien tukrhaktə mapita kapəmawə. Kını kimawə yımnharaptərəkın tım tım Nəvsaoyen Huvə e raməfrakis, mə kimiə mın takharkun huvə.

⁶ Kını narmamə tiksın aikın kamni kimə iriə nəmehuə kape nıməhuak. (Məriğ ye nəmien kafak, yermamə yame ravəħ nhag ehuə, mine yame rıpəħ nivəhyen nhag ehuə, iriu kwəm nəmhen əmə. Kını ye nımrı Kughen, In rıpəħ nəvheikinien nhag minə a.) Kını narmamə minə a kimnhapəħ nıshajounien yo kın nəgkiarien vi kirik mə jakvən mını-ərhav. ⁷ Nıkam. Kimnhapəħ nisorien. Məriğ iriə kimisəm mə Kughen, In rımirpen yo mə jakvən mını-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Gris rəmhen kın yame rımirpen Pita mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimi nəmə Isrel.* ⁸ Kitawə kwənharkun mə Kughen rımnher-pən məknekin yo meinai kimisəm mə nəsaninien kape Kughen rımauə irak ye wok yakamor rəmhen kın aposol kape Yesu yame yakamni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə kantri pısın pısın minə, rəmhen kın yame nəsaninien kafan ramuə ye Pita ye wok yame in ramor rəmhen kın aposol kape Yesu yame ramni-ərhav nəgkiarien kimi nəmə Isrel. ⁹ Kını Jemes mine Pita mine Jon kamni ərisır kimə nuknei nıməhuak misır. Nıpiğ kimırhəm mırhırkun mə ye nıhuvəyen kape Kughen, In rımivəħsi-pə wok e ye kwermik, kını kimırhuə mırhını-pə tuk əmru Banabas mə jakhavəħ kwermimawə minə tuk wok, mamhani mə tuksəwhai wok minə. Kimru yakrəni-ərhav Nəvsaoyen

2:1-2: Wok 15:2   **2:4:** Gal 1:7; 5:1,13   * **2:7:** Ye nəgkiarien Gris rıpəħ niniyen “Nəmə Isrel” uə “nəmə Gris” məriğ ramni “narmamə kivəħ nao kimi əriə” mine “narmamə yame kıpəħ nivəhyen nao kimi əriə.”   **2:7:** Wok 22:21

Huvə kimi nəmə Gris, kini irisir karhivən mirhini-ərhav kimi nəmə Isrel†. 10 Mərig kimisaiyoh əmə mə tukmə yakravən, mərig rikimru tukraməkeikei maməsik yavən has minə kwuse Jerusalem mə jakwasitu irəriə. Kini rikik rimmagien əmə tuk wok a.

Pol rimmhek Pita

11-14 Kini kwasig ikin, yimirerig-pən apa yerkwanu kirik e Antiok. Nipig yimnamarə apaikin, kini Pita rikwasig min muə. Kini maməvigin iriə in minə tiksın yamə mine kasəhuak. Mərig iriə pəh nien mə nəmə Isrel‡. Kini nipig narmamə kape Jemes, yamə mine kimnhasi-pən Jerusalem khatərhav-pə, iriə kimishek Pita, mhamə, “Ah. Narmamə minə e pəh nien mə nəmə Isrel, tukaməkeikei kəsıg-pən əriə, tamə Kughen rıpəh nasıtuyen irəriə.” Kini nəgkiarien e kimnhani rimmoriah Pita, mor rauris, kini migin kin nivənien məvigin iriə nəmə pəh nien mə nəmə Isrel. Pita rigin kin əriə məknakin, mivi nəməhuak minə tiksın apa Antiok, yamə mine iriə nəməhuak minə e ye kwənərəus kape nəmə Isrel, iriə min kimnhauə tuk Pita masor norien kape yermamə yame kafan nəgkiarien ror kiraru, kini mhagin kin nəməhuak yamə mine kıpəh nivəhyen nao kimi əriə. Mhavi-pə min Banabas, kini ramgin min kin əriə. Mərig ye nipig yimnam mə iriə khapəh nisəri-pən-atuatukien swatuk yame Nəvsaoyen Huvə ramni, yimnərip Pita ye nımri mirh, mamni-pən əusik-əusik mımə, “Nar apnapig ik yemə Isrel, mərig nakpəh nəri-pənien natuakəmien kapərao. ?Kini rhawor e nakaməkeikei kimi narmamə yamə mine pəh nien mə nəmə Isrel mə tuksəri-pən natuakəmien kapərao?

15 “Nəfrakisien mə kirao kimirasi-pən atuatuk ye kwənərəus kape nəmə Isrel. Pəh nien mə kirao yemə Gris mir yame nəmə Isrel rikiriə raməsik mə iriə m-fam yakapir loa minə. 16 Mərig taktakun ai kirao krarkun mə pəh nien mə Kughen raməm mə narmamə yamə mine kisəri-pən loa kape nəmə Isrel kisatuatuk ye nımrin tukun. Nıkam. Yermamə yame ramhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, in əmə en ratuatuk ye nımri Kughen. Nətərigien e in e ror ətawə tukasəkeikei mışhatətə əmə ye Yesu Kristo mə tuksatuatuk ye nımri Kughen. Pəh nien mə Kughen raməm əmhen ətawə mə kisatuatuk meinai kasəri-pən loa, mərig raməvheikin əmə ətawə meinai kashatətə ye Yesu Kristo. Pəh nien mə nəri-pənien loa in swatuk kape yermamə mə in tukratuatuk ye nımri Kughen.

17 “Kitawə e kasəigtə ye Yesu Kristo mə tukhauə misatuatuk ye nımri Kughen. Mərig nəmə Isrel tiksın, rikiriə raməsik mə kitawə nəmə hah minə mərig in ai kitawə khapəh nisəigtəyən ye loa. ?Ror məkneikin mə Yesu Kristo rımivi-pən ətawə mə tuksakapir loa uə? Nıkam. Rıpəh norien məkneikin.

18 Mərig, tukmə yakarar mamrerig-pən tuk loa maməigtə iran, ramhajoun-pən mə yakpəh natuatukien ye nımri Kughen. 19-20 Ror məkneikin meinai nipig yakamarkut pik tuk nəri-pənien loa, kini yakaməm mə norien e rıpəh nəmhenien mə tukror yo yakatuatuk ye nımri Kughen. Ror məkneikin, yimnapəh nəri-pənien loa tuk nuəyən yemə atuatuk. Rəmhen kin yame yımamhə, kini taktakun ai loa rıpəh narmaruyən ye nımraghien vi kafak. Yimnor məknakin mə jakamor əmə nətərigien kape Kughen. Rəmhen kin yame kimisəsik-pən əmru Kristo ye nai kamarkwao kin. Nımraghien akwas kafak rımamhə. Mərig yimnarha-pə min kimru Kristo. Kini taktakun ai, pəh nien mə yo yakamragh, mərig Kristo ramragh yerikik. Kini ye nımraghien fam kafak, yakamhatətə əmə ye Ji Kughen, yame ramorkeikei pik yo, kini

† 2:9: Gris ramni mə iriə tukhavən misəm “Nəmə kivəh nao kimi əriə.” 2:10: Wok 11:29-30

‡ 2:11-14: In ikin e, Pita rimməsik loa kape Moses, yame ramni mə nəmə Isrel tukhapəh nisəvigin-kwisien nəmə Gris. 2:11-14: Wok 11:3 2:16: Wok 15:10-11; Rom 3:20-28; Gal 3:11

muə mímhə mívəh mírəgh yo. ²¹ Nihuvəyən e, Kughen ramautə-pə kín kimi ətawə, in rehuə pik. Kini to yakpəh noriahyen norkeikeiyen e yame Kughen ramautə-pə apnapig əmə kín. Mərig yakaməm mə kimiə tiksín, nakasəri-pən loa mə tukror əmiə naksatuatuk ye nímri Kughen. Mərig ríipimə nəri-pənién loa ríipior narmamə kísatuatuk ye nímri Kughen, to nímhəyən kape Kristo ríipior nar apnapig əmə kín.

3

Nəmə Galesia kwəsəpəh swatuk

¹ Nəmə Galesia, kimiə nakseno-eno pik. ?Pa rímnəko-pən məknenkín əmiə nakhavən ye swatuk iko iko? Yímnhani huvə-pre pawk tuk əmiə mə Yesu rímivəh narpínien tuk əmiə ye nai kamarkwao kín, ?mərig rhawor? ?Tukmə ror yermamə kírík rímivəhsi-pən vəhsi-pən kimi əmiə kíní mívítá əmiə mor əmiə nakseno-eno uə? ² Hani-ru tuk yo mhamə, ?Kughen rímivəh-si-pre Nanmín Kafan kimi əmiə meinai kimiə nakasəri-pən loa, uə níkam? Níkam. In rímivəh-si pre Nanmín kafan kimi əmiə meinai kimiə nakashatətə ye Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo. ³ ?Mərig rhawor nakaseno-eno pik məknenkín? Apa kúpan íkín, kimiə nímísətigətə əmə ye Nanmín kape Kughen, mərig taktakun ai nakwəsəpəh mísətigətə əmə ye nəsanínien kapəmiə. ⁴ Nímísərig nəmhəyən rehuə meinai nakshatətə ye Nəvsəoyen Huvə. ?Mərig nímísərig apnapig əmə nəmhəyən e uə? Níkam. Pəh nien mə kape nar apnapig əmə. ⁵ Mərig pəh nien mə Nanmín kape Kughen ramor nímətətien tísín kimi əmiə meinai naksəri-pən loa. Mərig ramor nímətətien tísín kimi əmiə meinai nímísərig Nəvsəoyen Huvə kape Yesu Kristo kíní míšatətə iran.

Nəri-pənién loa mine nhatətəyən ye Yesu

⁶ Yermamə kírík, Ebrahim, yame Nəkwəkwə kape Kughen rímnəvsəo-ərhav ta kín rímíni məkneikín mímə, “Ebrahim in rímnhatətə tímtím ye Kughen, Kughen rímíni mə in ratuatuk ye nímrin.” *(Gen 15:6)* Ye swatuk kíríkianə əmə, ⁷ narmamə yamə mine kishatətə ye Kughen, In raməm əmhen əriə mə kísəmhén kín kwənərəus atuatuk kape Ebrahim.

⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ruíni ta kúpan mə Kughen tukrívəh narmamə yamə mínə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, yamə mine kishatətə iran, khauə tukun, mor əriə kísatuatuk ye nímrin. Kúpan, Nəkwəkwə kape Kughen rímíni-ərhav nəgkiarién huvə kírík kín Ebrahim mímə, “Yo jakor kwənərəus kafam mə iriə tuksor swatuk yame jakvəhsi-pən níhuvəyən kimi tanímtanə iran.” *(Jen 12:3)*

⁹ Ror pən Kughen rímnautə-pən kín kafan níhuvəyən kimi Ebrahim, meinai in rímnhatətə tím tím iran. Ye swatuk kíríkianə əmə mín, Kughen rírkun nautə-pənién kín níhuvəyən kimi narmamə yamə mine kishatətə əfrakís iran.

¹⁰ Mərig narmamə mínə a, yamə mine ríkiriə raməsík mə iriə tukhavəh nímraghién mərig in ai kasəri-pən fam naha nhagin yame loa ramni, narmamə mínə a, iriə kwəsərə ta ye nahasién. Rəmhén əmə kín yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mímə,

“Narmamə yamə mine khapəh nísor-atuatuakien narímnar mínə fam yamə mine kímírai-pən ye Nəkwəkwə kape Loa mamharpín, iriə tukhavəh narpínien kírík.” *(Dut 27:26)*

¹¹ Kíní ror məkneikín, ratuatuk əmə tuk ətawə mə yermamə kírík ríkək yame rímnəri-pən loa kape Kughen muə mə in yemə atuatuk ye nímri Kughen. Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni məkneikín mə,

“Narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimirri Kughen, tukhashatətə iran mamharpin.” *(Hab 2:4)*

¹² Mərig nəgkiarien e raməgkiar kin nhatətəyen kapətawə ye Kughen. Nəri-pəniən loa in ripəh nəmhenien kin yame nakamhatətə ye Kughen meinai nəri-pəniən loa in rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
“Yermamə yame ramni mə nəri-pəniən loa in swatuk kape nivəhyen nimirghien rerin, yermamə e tukraməkeikei mor fam əgkap narimnar yame loa ramni.” *(Lev 18:5)*

¹³ Narmamə m-fam əgkap khapəh nisəri-pəniən naha nhagin yame loa ramni. Ror məkneikin, loa in ramərəhu-pə narpinien kimi ətawə, kini kitawə fam kasarə ye nahasien. Mərig Yesu Kristo rimamhə ye nai kamarkwao kin, kini mivi-ta ətawə ye nahasien a. Yesu In rimivəh narpinien tuk təvhagə has kapətawə rəmhen əmə kin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,
“Tukmə kəsik-pən yermamə kirik ye nai kamarkwao-kin, ramhajoun-pən mə kimnor narpinien kimin.” *(Dut 21:23)*

¹⁴ Yesu Kristo rimamhə məkneikin mə narmamə minə fam tukasarə ye nihuvəyen yame Kughen rimivəhsi-pən kupan kimi Ebrahim mimə tukrivəhsi-pən kimi kwənərəus kafan. Kini nar a ror məkneikin mə in e tak-takun mine kitawə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kitawə kharkun nhavəhyen Nanmin kape Kughen yame Kughen rimirpen mə tukrivəhsi-pən kimi narmamə.

Kughen rimnəkupan mini promes kafan, mərig loa rimikwasig mipəh nəspirien ətawə

¹⁵⁻¹⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nimirghien kapətawə, kitawə kharkun norien kape niniyen promes minə. Tukmə yermamə rimə tukrini promes kirik, to kipəh nivəhsi-tayen, to kipəh nəsik-əpnisien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimirpen pən kafan nərigien kimi Ebrahim ye nikarin kape kafan kwənərəus. Kini ye nəgkiarien a, ripəh nien mə rimirpen pən kwənərəus minə fam kape Ebrahim, mərig rimirpen pən əmə yermamə kirikianə əmə yame tukrivi-pən ye kafan kwənərəus. Yermamə e in e Yesu Kristo. ¹⁷ Kini kafak nəgkiarien, nimirran ror məkneikin mə apa kupan, Kughen rimini-ta mə tukharaptəkin nəgkiarien kapəriu Ebrahim, kini ai newk fo hundred toti ruauə muavən ta, kini loa ripiuə. Mərig pəh nien mə loa a in ravəhsi-ta nəgkiarien yame In rimini-pən tuk Ebrahim. Loa a to ripəh noriahien promes kupan kape Kughen. ¹⁸ Yakaməgkiar məkneikin meinai ripi mə nəri-pəniən loa in swatuk kapətawə mə tukasarə ye nihuvəyen kape Kughen, riphajoun mə promes yame Kughen rimini kupan in nar apnapig. Mərig ripəh norien məknakin: Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in swatuk yame in tukramarə iran ye nihuvəyen kafan.

Loa, kafan aikin norien

¹⁹ Yermamə kirik tukripiayoh mimə, “?Tukmə ror məkneikin, rimnhawor e Kughen rimnərəhu-pə loa?” Promes yame Kughen rimini-pən tuk Ebrahim in rimnəkupan marə, mərig loa in rimikwasig. Rimauə mə tukrhajoun ətawə mə kitawə yor təvhagə hah minə. Mərig Kughen rimnərəhu loa a mə tukramarə mamvən mamvən meriaji yermamə a ye kwənərəus kape Ebrahim tukrarha-pə tuk ətawə. Kitawə kwənharkun mə loa a, kafan wok rhuvə, mərig rikimiə tukraməkeikei maməsik mə loa a, Kughen rimnəkupan mivəhsi-pən kimi agelo minə. Kwasig ikin kipihavəhsi-pən kimi kwən a Moses. Moses, in swatuk kape nivəhsi-pəyen loa kimi ətawə. Mərig nipig Kughen

rimini promes tuk Ebrahim, ripəh norien məkneikin. ²⁰ Kughen In rimipəh nirpenien yermamə kirik mə tukrəgkiar kimi Ebrahim. Mərig In atuaturuk əmə rimnəgkiar-pən atuaturuk ye nimri Ebrahim mamripen-pən promes kafan kimin.

²¹ Kini pəh nien mə loa e rimaue mə tukrivəh-si ta promes kape Kughen. Nikam. To loa ripirkun nivəhsi-pəyen nimraghien vi kimi ətawə, kitawə kipiarkun nhauəyen misatuaturuk ye nimri Kughen. Mərig ripəh norien məkneikin. ²² Loa kirik ror məkneikin rikək, meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə norien has rimnərkis fam ətawə. Kini kitawə m-fam kasəkapir loa minə. Ror məkneikin mə swaturuk kirikianə əmə mə kitawə tukhavəh nihuvəyen kape Kughen yame rimirpen-pə ta kin kimi ətawə. Kini swaturuk e, mə tukshatətə ye Yesu Kristo.

Nipig e taktakun, nipig kape nhatətəyen ye Yesu Kristo

²³ Kupan, loa yame Kughen rimivəhsi-pən kimi Moses, in rimiraptərəkin tim tim ətawə, rəmhen əmə kin yame kitawə kimnisarə ye kalabus, miseriaji-pə nipig e taktakun mine, Kughen rimnəhitə ye nimritawə kasəm swaturuk kape nhatətəyen. ²⁴ Ror pən loa e in rəmhen əmə kin yemehuə kirik yame ramar-maru irətawə, mamuə meriaji-pən nipig Kristo rimaue. Mə ye nipig a, kitawə kwənhauə misatuaturuk ye nimri Kughen, meinai kimishatətə iran. ²⁵ Mərig taktakun ai, loa tukripəh narmaru-minien irətawə, meinai kwəshatətə ta ye Yesu Kristo.

Kimiə fam kirikianə meinai naksofugin-pən ye Yesu

²⁶ Meinai kimiə nimishatətə ye Yesu Kristo, kimiə fam ji Kughen minə. ²⁷ Kinor ta baptaes irəmiə khapsaah, mə kimiə nakwənhauə masor kirikianə kimiə min. Ror məkneikin, kimiə nimnhavəh norien huvə minə kape Yesu rəmhen əmə kin yame nimisarkoah kin neipən vi kirik. ²⁸ Kini kimiə m-fam əgkap nimisofugin-pən ye Yesu Kristo, kini kimiə mfam naksəm nəmhen. Rhuvə mə kitawə tukhapəh nisəwhai-minien narmamə, nar apnapig tukmə iriə nəmə Isrel, uə nəmə kantri pisin pisin minə, uə slef, uə pəh nien mə slef, uə yerman, uə piraovin. ²⁹ Kimiə fam narmamə kape Kristo. Ror məkneikin mə kimiə kwənərəus minə əfrakis kape Ebrahim. Kini ye swaturuk kirikianə əmə min, nihuvəyen yame Kughen rimirpen-pən kimi Ebrahim, kimiə takhavəh misarə iran.

4

Pəh nien mə kitawə slefkape loa, mərig kitawə ji Kughen minə

¹ Taktakun ai, jakəgkiar kwəkwə min ye norien kapətawə, mamni nuhpikinien kirik. Tukmə yermamə kirik rimhə, tini tukrivəh kafan nautə minə fam. Mərig tukmə tini ramarkəskəh hanə, to ripəh nehuəyen ye kafan nautə, rəmhen kin yame slef kirik to ripəh nehuəyen ye nautə kirik. ² Mərig tini a tukraməkeikei mamarə iriə piauni karin minə tiksın mamvən meriaji-pən nipig kafan tatə rimini mə in rirkun nivəhyen nautə yame rimnərəhu-pən kimin. ³ Kini kitawə min tuksor məknakin. Apa kupan, kitawə kimisəmhen kin kwajikovə - kitawə slef minə kape loa yamə mine kasarmaru irətawə. ⁴ Mərig ruauə ye nipig atuaturuk yame Kughen rimini, kini Kughen rimnher-pə kin Tini ruə. Piraovin kirik rimirəh, rarha-pə ye tokrei tanə. Kini in maməripən atuaturuk narimnar fam yame loa ramni. ⁵ Rimnor məknakin mə tukririsin ətawə yamə mine loa rimnərkis ətərəkin ətawə, pəh Kughen tukrirhi ətawə, mirisin ətawə khauə rəmhen kin nipnətin atuaturuk minə.

⁶ Kini taktakun ai, Kughen rorkeikei mə tukror əpu mə kitawə nīpnətin minə, mher-pə kin Nanmin kape Tini rimauə irətawə minə fam, kini mor ətawə kasokrən kin Kughen mə “Tatə.” ⁷ Tuk nar ai, pəh nien mə kitawə slef minə, mərig kitawə nīpnət Kughen əfrakis minə. In rimivəhsi-pə narimnar huvə minə kimi ətawə yame In ruini ta mə tukrivəhsi-pən kimi nīpnətin minə.

Pol rikin raməmhə tuk nəmə Galesia

⁸ Apa kupan, kimiə nīmiseinein Kughen. Kimiə masəhuak kimi yarmhə minə mhamə ta mə kapəmiə kughen minə. Iriə kimisərkis ətərekin əmiə, mərig pəh nien mə iriə kughen əfrakis minə. ⁹ Mərig taktakun ai, nakwənharkun Kughen. Uə, rhuvə mə jakni məkneikin mə Kughen ruirkun ta əmiə. ? Mərig rhawor e nakwənharerig-pən min tuk natuakəmien minə a? Kapəriə nəsaninien rikək. Kini to kamhavən, tukhapəh nisorien nar huvə kirik kimi əmiə. ? Rhawor nakhamə iriə tuksərkis ətərekin min əmiə? ¹⁰ ? Rhawor nakasəri-pən natuakəmien kapəriə ye nīpig minə kapəriə, mine makuə minə kapəriə, mine nīpig rhakə minə, mine newk minə kapəriə? ¹¹ !Kəsi narman! !Yo yakamgin pik tuk əmiə! !Yakaməm mə yimnor pik wok irəmiə tuk nar apnapig əmə!

¹²⁻¹³ Piak minə mine nowinik minə, yo yakaməgkiar skai kimi əmiə mīmə apa kupan, kimiə nīmnhapəh nisərəyen ye loa kape Moses, kini yo yimauə məm əmiə kisərə, yimivəh norien kapəmiə, məpəh nəripəniyen loa. Kini taktakun ai, yakorkeikei mə kimiə min takhavəh norien kafak, mhapəh nisorien mə loa tukriraptərekin tim tim əmiə. Kimiə rikimiə tukrəsik mə in apa kupan, nīpig yimnamni-ərhav Nəvsəoyen Huvə kimi əmiə meinai yimnamhə, mamarə kitawə-m kimiə. Mərig nar apnapig mə yo yimnamhə ye nīpig a, mərig kimiə nīmnhapəh nisorien yo yakərig rahas. ¹⁴ Nəmhəyen kafak rīmnərik mītə əmiə, mərig rikimiə rīmipəh nəsikhahyen yo, kini nīmnhapəh nīshekien yo. Kimiə nīmnhavəh huvə yo mamhavən ye nəkwai nīmə kapəmiə minə, rəmhen əmə kin yame nakhakir agelo kirik kape Kughen raurə ye nəkwai nīmə minə kapəmiə minə, uə nakhakir Yesu Kristo raurə ye nəkwai nīmə kapəmiə minə.

¹⁵ Kupan, kimiə nīmisorkeikei pik yo, mīsəsitu irak ye narimnar fam ye nirkunien kapəmiə. ?Mərig rhawor e taktakun mine? ¹⁶ Rikik raməsik mīmə tukmə ror nəgkiariyen əfrakis minə kafak ramor əmiə nakwəsəməkin yo.

¹⁷ Yhajoun eikuə minə e kasəmnhawk pik mə tukhaukreikin kapəmiə nətərigien kini kimiə nakhakwasig kin əriə. Mərig iriə khapəh nisorien məknakin mə tuksəsitu irəmiə. Kisorkeikei əmə mə tukhavəhsi-ta əmiə tuk yo mə kimiə taksəmnhawk pik tuk nīkwəsigien kin əriə. ¹⁸ Nəmnhawkien in rhuvə, mərig taksəmnhawk tuk nar yame rhuvə nīpig mīfam, pəh nien mə ye nīpig əmə yame yakamarə kitawə-m kimiə.

¹⁹ Kafak kwajikovə minə. Yakamərig raha tuk əmiə rəmhen kin yame mama ramhə mə tukreimək kin kwajikovə. Yakamasək pik tuk əmiə meriaji takhauə mīsəmhən kin Yesu Kristo. ²⁰ Yakorkeikei pik mə jakamarə kitawə-m kimiə ai taktakun mine meinai tukmə yakamarə kitawə-m kimiə, jakpəh nəgkiarpikien kimi əmiə. Mərig taktakun ai, yakamarə isok tuk əmiə, kini meinein mə jakhawor pən iran mine masitu irəmiə.

Nivusien ris ye Hega mine Sera

²¹ Kimiə narmamə yame naksorkeikei pik nəri-pəniyen loa, takshorpin-ru kafak nəgkiariyen. ?Nīmiserig ta naha nhagin yame Nəkwəkwə kape Kughen ramni, uə nakhapəh hanə nisərigien? ²² In ramni Ebrahim yame rīmirəh tīni yerman kiraru. Kirik, slef kafan rīmirəh. Kini kirik, piraovin atuatur kafan

rimirəh. ²³ Kwajikovə yame slef piraovın rimirəh, in rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə. Mərig kwajikovə yame piraovın atuatur kafan rimirəh, in rimnarha meinai Kughen In rimirpen ta mə piraovın a tukrirəh. ²⁴⁻²⁵ Kini kitawə kharkun nhavusien ris kin piraovın mir a, mhaukreikin-pə nipran irətawə. Piraovın mir a kwajoun promes mir yame Kughen rimnor kimi narmamə. Pian e Hega, in mine kwənərəus kafan, iriə kisəmhen kin slef yamə mine tukhapəh nhavəhyen narimnar kape tatə. Pian e in rəmhen əmə kin promes yame Kughen rimnor ye tukwas apa Sinae apa ye tanə ehuə e Arebia - ikin aikin a Kughen rimivəhsi-pən loa ikin kimi Moses ikin. Kini in rəmhen kin taon ehuə kirik e Jerusalem yame narmamə ikin kamharaptərəkın tim tim loa ikin. Kini iriə kasəmhen kin slef yamə mine loa ramehuə irəriə. ²⁶ Mərig Jerusalem kirik mın apa ye rao ye neai, in rəmhen kin piraovın yame pəh nien mə slef, yame loa ripəh nehuəyen iran. Kini in mamə kapətawə, ²⁷ meinai Nəgkiarrien kape Kughen ramni mimə,
 “Ik e nimnor siə kin ik. !Agien!

Ik e nimipəh nərigien nəmhəyen kirik tuk neiməkien.

Okrən apomh, mamagien,

Meinai nar apnapig nimipəh nırəhyen kwajikovə kirik meriaji minəpiahuaru, mərig taktakun ai, kafam kwənərəus minə kwənhapsaah rapita piraovın yame iriu kafan yerman kwarə.” *(Aes 54:1)*

²⁸ Mərig piak minə mine nowinik minə. Kimiə naksəmhen kin ji Sera e Aesak meinai Kughen rimirpen mın əmiə. ²⁹ Kupan, kwajikovə e Ismael, ji Hega, yame rimnarha ye nətərigien əmə kape yermamə, in rimnoriah pik kwajikovə e Aesak yame rimnarha ye nəsaninien kape Nanmın kape Kughen. Kini norien a rəmhen əmə kin e towei mine: In e, narmamə yamə mine iriə slef kape loa kasoriah ətawə yamə mine kwəshatətə ye Kughen misarha vi ye Nanmın kape Kughen. ³⁰ ?Mərig Nəkwəkwə kape Kughen rimini mə naha? In ramni mə,

“Ik takaməkeikei mher-ye rhav kin piraovın e slef mine tini. Iriu tukwəta ikin e, meinai ji pian a, in tukripəh nivəhyen nautə kirik kape rimni.

Nautə mifam kape tata ramvən kimi ji pian yame pəh nien mə in slef.” *(Jen 21:10)*

³¹ Mərig kitawə e, kitawə pəh nien mə nipnət pian e slef; kitawə nipnət pian e yame rimivəh promes minə kape Kughen.

5

Yesu rimirisin kafan narmamə minə

¹ Nipig Yesu Kristo rimirisin ətawə, rimnor ətawə mə loa kape Moses tukripəh narmaruyen irətawə. Ror pən, kimiə takasəkeikei misərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, mhapəh niseighanien kin loa mə tukrarmaru mın irəmiə. Apa kupan, loa e, rimnərik mitə əmiə mamor əmiə mə kimiə slef minə kafan.

² Taksərig-ru nar e yakamni. Yo Pol, yakamni-pre nəgkiarrien e tuk əmiə mimə tukmə kimiə nakseighan kin əriə mə tukhavəh nao kimi əmiə, ramhajoun pən mə naksor təkun wok yame Kristo rimnor. ³ Kini yo yakaməgkiar skai pre mın kimi əmiə mimə yermamə yamə rameighan kin mə tukvəh nao kimin, in ravəhsi-pən atuk in ye kwermi loa kape Moses. Kini yermamə yame loa ramarmaru iran, in tukraməkeikei məri-pən fam əgkəp narimnar fam yame loa ramni. ⁴ Kimiə e yame nasarkut-arkut tuk nəri-pəniyen loa mə tukror əmiə naksatuatur ye nimri Kughen, ramhajoun pən mə nakwəsəpəh ta

Yesu Kristo. Nakwənhavəhsi-pən nīmetaimiə kimi nīhuvəyen kape Kughen. ⁵ Kini mərig kitawə e Nanmīn kape Kughen ramor ətawə kasərəhu-pən əmə kapətawə nətərigien ye Kughen, pəh In tukror ətawə kisatuatuk ye nīmrīn, meinai kitawə kishatətə əmə ye Yesu Kristo. ⁶ Kasərəhu-pən məkna nətərigien kapətawə ye Kughen meinai narmamə yamə mīne kasofugin-pən ye Yesu Kristo, in nar apnapīg mə kīmivəh nao kimi əriə, uə kipəh nīvəhyen nao kimi əriə. Mərig nar ehua e, in əmə e nhatətəyen ye Yesu Kristo. Nhatətəyen e ror ətawə kasorkeikei Kughen, masor mīn norkeikeiyen kimi narmamə.

⁷⁻⁸ Apa kupan, yīmnəm əmiə mīrkun mə kimiə nakasaiyu əsanin ye swatuk atuatuk ye nīmraghien kapəmiə mə takseriaji mak. Mərig taktakun, nakwənharerīg. Kughen rīmnokrən ta kīn əmiə. ?Mərig nīpa mīnə kasərer əswasīg kīn kapəmiə swatuk, masəko karīn əmiə mə taksəri-pən mīn loa kape Moses? Yakīrkun mə Kughen to rīpəh norien məkneikīn irəmiə. ⁹ Mərig nhajounien eikuə en yame kamhani tukrīpioriah fam əgkap əmiə rəmhen kīn yis yame kīvəhsi-pən ye bred ramher fam əgkap bred. ¹⁰ Mərig yakīrkun mə nəfrakisien, Yermaru tukror nətərigien kapəmiə tukruə mīn mor kīrīkianə kitawə-m kimiə. Kini yo yakīrkun huvə mə yermamə e yame ramoriah kapəmiə nətərigien məknakīn, nar apnapīg mə in yemehua kīrik uə in yemə hawor pən iran mīne, mərig Kughen tukror narpīnien kīrik kīmin.

¹¹ Piak mīnə mīne nowinīk mīnə. Narmamə tīksīn kamhani mə yo yakamni-ərhav mə narmamə yame kashatətə ye Kughen, tukaməkeikei kīvəh nao kimi əriə. Mərig nəgkiarīen e rīpəh norien nəfrakisien kīn. To yakpīni-ərhav məkneikīn, kīni narmamə mīne e yame kasəriwək kimiə miriə, rīkiriə rīpiagien əmə tuk yo. !Mərig, səmru! Nəmə Isrel tīksīn kasoriah yo mamharpəhu yo, mamhauh yo, meinai yo yakamni-ərhav mə nīmhəyen kape Yesu ye nai kamarkwao kīn, in əmə e, in tukrīvəh mīragh narmamə. ¹² Ye nətərigien kafak, narmamə mīne e yame kashajoun oror əmiə, mhamə tukaməkeikei kīvəh nao kimi narmamə, rhuvə mə iriə tuksərai ta əgkap əmə matuk kapəriə.

¹³ Mərig piak mīnə mīne nowinīk mīnə, Kughen rīmnokrən kīn əmiə, kīni mīrisīn əmiə mə loa kape Moses tukrīpəh narmaruyen irəmiə. !Mərig takasərig huvə əmiə! Pəh rīkimiə tukrīpəh nəsikien mīmə, “Rhuvə, yo yaknap ta ye loa. Taktakun ai yakīrkun norien naha nhagin yame nīprak rorkeikei.” Kimiə takhapəh nhaniyen məknakīn. Mərig norkeikeiyen kapəmiə tukraməkeikei mor əmiə rīkimiə ragien əmə mə taksasitu irəmiə mīnə. ¹⁴ Meinai norkeikeiyen in raməpkəfugin nəgkiarīen fam yame loa ramni. In e ramni mə, “Takaməkeikei morkeikei piām rəmhen kīn yame nakorkeikei atuk ik.” (Lev. 19:18) ¹⁵ Takasərig huvə əmiə. Tukmə kimiə nakasor tīməht kimi əmiə mīnə, naksəmhen əmə kīn kīrəvīn* yamə mīne kasəs atuk əriə mīnə, kīni mus mus kapəmiə tukroriah əmiə.

Norien kape Nanmīn kape Kughen mīne norien kape narmamə

¹⁶ Ror pən, yakamni-pre tuk əmiə mə kimiə, Nanmīn kape Kughen tukraməkeikei mīkīr əmiə kīni nakhakwasīg kīn. Kini kimiə takhapəh nīsorien nar has yame nīpraimiə əmə rorkeikei. ¹⁷ Təvhagə has mīnə a, in e, nīmīsor narīmnar has yame nīpraimiə atuk rorkeikei. Mərig norien e, in ravəhsi-əhu norien kape Nanmīn kape Kughen. Kini Nanmīn kape Kughen in rīpəh norkeikei-mīnien norien has yame nīmnasor hanə kupan. Norien

5:6: 1 Kor 7:19; Gal 6:15   **5:9:** 1 Kor 5:6   **5:10:** 2 Kor 11:15; Gal 1:7   **5:13:** 1 Pita 2:16   * **5:15:** Nəgkiarīen Gris rīpəh nīniyen kīrəvīn, ramni əmə nuhpīkīnien ye tīməht, rəmhen kīn yame narmamə kasəs əriə mīnə.

mir e kawor timəht kimi əriu minə, ror pən nakaseinein nisorien norien huvə yamə mine rikimiə raməsik mə taksor. ¹⁸ Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, to loa ripəh min narmaruyen irəmiə.

¹⁹ Kitawə kwənharkun norien hah kupan kape narmamə yame kimnasor hanə kupan: Nipiraovin mine narman kamhakir apisapis əriə minə, kini iriə kasor norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen; kapəriə nətərigien ramvən pik tuk norien has minə a. ²⁰ Masəhuak kimi nanmi nar minə, masəmtah, masəməkin narmamə, masor timəht, masəmhawk, masor niemhaa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, masəwhai əriə minə, misarə pisin pisin. ²¹ Masanipin ye narimnar kape narmamə, misapis kin ninimien, masor lafet mamharpəhu nətəwaoyen, masor narimnar ehə min yame ror məknakin. Yakamor kwirig kimi əmiə rəmhen əmə kin yame yimnor kwirig kimi əmiə apa kupan: Narmamə yamə mine kasor norien minə a, iriə tukhapəh nhavəniyen misarə ye rao ye neiai yame rimnor apnəpeinə iran kape kafan kwajikovə minə.

²² Mərig tukmə Nanmin kape Kughen ramarə ye narmamə, nimraghien kapəriə tukrikuə kin kwənkwan e in e: Kisorkeikei narmamə, rikiriə ragien, nəmərinuyen ramarə yerkiəriə, kapəriə nətərigien rapomh, rikiriə rehuə tuk narmamə, kini kapəriə norien in rhuvə. Kini narmamə kamhani nəfrakisien irəriə. ²³ Kini iriə nəmə mar. Kini kasarmaru ye niprairiə. Norien minə e, iriə khahuvə pik, kini nəgkiarien kirik rikək ye loa yame ramni-əhu narimnar minə e. ²⁴ Kitawə narmamə kape Yesu Kristo, kitawə kwəsəpəh ta norien has minə kapətawə, mhapəh nisorien narimnar yamə mine nipraitawə əmə rorkeikei. Rəmhen əmə kin yame kimisəsik-pən nətərigien has minə kapətawə ye nai kamarkwao kin. ²⁵ Nanmin kape Kughen In rimivəhsi-pə ta nimraghien kirik kimi ətawə, kini rhuvə mə kitawə tuksəriwək ye norien huvə minə kafan. ²⁶ Rahas mə kitawə tuksausit mhavəhsi-haktə pik ətawə, masəməkin ətawə minə.

6

Rhuvə mə tuksasitu irətawə tuk kajipə pam minə

¹ Piak minə mine nowinik minə. Tukmə kaməm mə yermamə kirik rimnor təvhagə has, rhuvə mə kimiə e yame Nanmin kape Kughen ramkir əmiə, takhavən misasitu iran misərip atuatur in. Mərig takhapəh nisəgkiar-pikien kimin, taksəgkiar mar əmə kimin, misor mə rikimiə raməmhə tukun. Mərig takasərig əmiə, tamə nar kirik yame nakasətapig kin tuk narmamə ror min əmiə nakhamir. ² Kimiə taksasitu irəmiə minə. Taksasitu irəmiə minə ye nipig nakasarə ye nipig əutən minə. Tukmə naksor məkneikin, naksəri-pən atuatur naha nhagin yame loa kape Kristo ramni. ³ Meinai yermamə yame rikin raməsik mə in yerpirig, yermamə e, rikin rameikuə, meinai reinein nəmien mə in yermamə apnapig əmə. ⁴⁻⁵ Mərig kimiə takasəkeikei misəm huvə narimnar yame nakasor. Takhapəh nisəm-əmhenien norien kape narmamə pisin mə takharkun mə kapəmiə norien rhuvə rapita. Takasəkeikei misəm huvə pisin əmə kapəmiə wok, meinai narmamə kapəriə wok ror pisin pisin. Kini iriə kamhavəh kajipə pam pisin pisin ye nimraghien kapəriə kirikianə kirikianə. Mərig rhuvə mə rikimiə tukragien tuk wok pisin kirik kapəmiə, kini tukəm mə kapəmiə wok in rhuvə əmə.

⁶ Kimiə takasəkeikei misəwhai narimnar minə tiksın kimi kapəmiə yhajoun yamə mine kashajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen.

⁷ Takasərig əmiə, mhapəh niseikuəyen irəmiə minə mhamə nakharkun nisorien naha nhagin yame nīpraimiə rorkeikei. Narpinien yame Kughen ravəhsi-pə, pəh nien in nar apnapig. Nīmisuv naha nhagin kwənkwai nai ye nəsīmien kafam, ik min takrhi atuk min kwənkwan, mən. ⁸ Yermamə yame raməsim kin norien has yame rimnasor hanə kupan, in rəmhen kin kwənkwai nai hah kirik ye kafan nīmraghien. In tukraməkeikei mikuə kin kwənkwai nai yame rahas. Kwənkwai nai e, nīpran e, in e nīmhayen. Mərig yermamə yame ramsuv kwənkwai nai yame rhuvə, yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pən, Nanmin kape Kughen tukror in tukrikuə kin kwənkwan yame rhuvə, kini tukrirhi. Nhag kwənkwai nai en, in e nīmraghien rerin.

⁹ Ror pən, takhapəh nisəpəuyen kin norien yame rhuvə, meinai kitawə tukharhi kwənkwan yame rhuvə ye nīpig atuatur kafan, tukmə khapəh nisəpəhyen wok. ¹⁰ Kini nīpig minə fam, tukmə kitawə kasəm kwənmhaan kirik, pəh kisor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini rhuvə pik mə tuksor huvə pən kimi piautawə minə mine nowintawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nəgkiarien infamien

¹¹ Jakrai nəgkiarien infamien kafak ye nəkwəkwə e kin kwermik. Kimiə taksəm mhamə kafak nīraiye, rehuə pik.

¹² Nəmhajoun eikuə minə a kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə, ror pən, kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə. Mərig kasəkeikei əmə kimi əmiə məknakin mə nəmə Isrel tiksın tukhapəh nisorien nahasien kimiə əriə.

¹³ Mərig kasəkeikei kimi əmiə mə tukvəh nao kimi əmiə meinai kisorkeikei mə narmamə tuksəgnəgin əriə tuk nīviyen əmiə nakharerig-pən min tuk loa kape Moses. Mərig səm-ru, iriə min, khapəh nisəri-pən huvəyen narimnar yame loa ramni. ¹⁴ Mərig yo, pəh jakpəh nəgnəginien yo tuk nar kirik yame yimnor. Mərig jakaməkeikei maməgnəgin əmə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tuk naha nhagin yame rimnor ye nīpig In rimamhə ye nai kamarkwao kin. Rimamhə ye nai kamarkwao kin, mor yo yakpəh norkeikei-pikien narimnar kape tokrei tanə. Rimirisin yo ye narimnar minə a. ¹⁵ Nīpig Kughen ravəhsi-pən nīmraghien vi kimi yermamə, mamor in ratuatur ye nīmrin, nar apnapig tukmə kimivəh nao kimin uə kimipəh nīvəhyen nao kimin. ¹⁶ Kini taktakun ai, yakaməhuak tuk narmamə yamə mine kasəri-pən huvə nəgkiarien e, iriə kwənərəus atuatur minə kape Kughen. Yakaməhuak mə nəmərinuyen kape Kughen tukramarə tuk əriə, kini pəh riki Kughen tukrehuə tuk əriə.

¹⁷ Kafak e nəgkiarien infamien. Yo yakpəh norkeikeiyen mə yermamə kirik tukrini hah yo, meinai tamhek nīmap minə e yame kimnəsik yo kin kapiet apig kini kuh yo kərkis-ərkis yo kashajoun pən mə yo slef kape Yesu.

¹⁸ Piak minə mine nowinik minə. Yakaməhuak mə Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nīhuvəyen kimi əmiə. Amen.

Efesas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Efesas

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Efesas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas, kini morkeikei mə iriə tuksher-pən kin pəh riven kimi niməhuak pisin pisin minə ipakə tukun.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimirikakun niməhuak apa Efesas, kini mamarə iriə min kape newk kisisə. Kini in morkeikei pik əriə, kini iriə kisorkeikei pik in. Efesas in taon ehua kirik ye tanə ehua e Tarki, kini in kwənmhaan huvə kirik mə Pol tukrini-ərhav nəgkiarien ikin kape Kughen.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pəh nien mə nəmə Efesas kimisor nar kirik ripəh nəmhenien, kini Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrhek əriə tukun. In rimirai əmə nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapəriə. Kini morkeikei mə tukrini-ərhav norien atuatur, mine wok kape niməhuak. Kini nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak ikin minə fam.

Pol rimnokrən huvə irəriə

¹ Yo Pol, yo aposol kirik kape Yesu Kristo, yame Kughen rimirpen ta yo mə kafan. Yakamni rhuvə pre tuk əmiə m-fam narmamə kape Kughen minə apa Efesas yamə mine nakamharaptəək kin tim tim nhatəyəyen kapətawə ye Yesu Kristo. ² Pəh Kughen e Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nəmərinuyen kimi əmiə.

Kughen ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə ye Yesu Kristo

³ Pəh khani vi vi Kughen e Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yame ravəhsi-pə nihuvəyen kimi ətawə yamə mine kasofugin-pən ye Kristo. Nihuvəyen minə a kamhasi-pən ye rao ye neai mə tuksasitu ye nanmitawə. ⁴⁻⁵ Ror məkneikin meinai nipig Kughen rimnəpəh nor-hanəyen neai mine nimoptanə, mərig ruirpen ta ətawə mə tukhauə kirikianə kitawə Kristo, kini mə kitawə tuksatuatur ye nimrin, pəh kipəh nəm-pənien nar has kirik irətawə. Meinai Kughen rorkeikei pik ətawə, kwasig ikin ror narimnar, mərig In ruirpen ta ətawə mə tuksofugin-pən ye Kristo, pəh In rirhi ətawə rəmhen kin kafan kwajikovə minə. Nar a raməri-pən əmə nətərigien kafan mine naha nhagin yame In rorkeikei. ⁶ Rimnor məknakin mə kitawə tukhani vi vi In tuk kafan nihuvəyen yame in rhuvə mapita. Nihuvəyen a In rimnautə-pə apnapig əmə kin kimi ətawə ye Tini yame In rorkeikei pik. ⁷ Nitaw Kristo rimnaiyu mor swatur kimi ətawə khauə kirikianə kitawə Kughen, kini Kughen ruirisin ətawə ye narpinien kape norien has minə kapətawə. In a rimnəspir norien has minə kapətawə. !Rimnor məknakin meinai nihuvəyen kafan in rehuə mapita! ⁸ Kini rimivəhsi-pə nihuvəyen a rehuə pik mapita, mivəhsi-pə nirkunien kimi ətawə tuk nirkunien narimnar fam.

⁹ Kughen, kafan nətərigien rimnerkwaig kupan. Kini rimirpen mə nətərigien kafan tukruə mor nəfrakisien kin ye nimraghien kape Kristo. Kini rikin ragien mə tukror əpu nətərigien kafan kimi ətawə. ¹⁰ In e mə tuk nipig

kirik, ye nipig atuatur kufan, In tukrofugin narimnar m-fam ye neai mine ye tokrei tanə tukasəmir ye kwermi yermamə kirikianə. In e, Yesu Kristo.

¹¹ Apa kupan, Kughen rimirpen ətawə mə tukhauə kafan minə, ye nipig yame rimnofugin ətawə khauə misor kirikianə kitawə Kristo. In e nətərigien kafan, kini In ramor mə narimnar m-fam tukasəkeikei masəri-pən əmə nətərigien kafan. ¹² Rimnor məknakin mə kimawə [kwənərəus kape Isrel] yamə mine yimisəkupən mishatətə ye Kristo, jakhani vi vi Kughen yame In yerpərig pik rapita. ¹³ Kini kimiə min, [yamə mine pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel], nakwənhauə kirikianə kimiə Kristo nipig kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis, yame ramhajoun swatuk yame Kughen tukrivəh miragh narmamə iran. Nimnhani nəfrakisien iran, kini Kughen rimivəh-si pre Nanmin Kafan kimi əmiə ramor nimtətien mə kimiə narmamə kafan minə. ¹⁴ Meinai kitawə kwənhavəh Nanmin kape Kughen, kitawə kharkun huvə mə Kughen tukrivəh-si pə narimnar huvə minə kimi ətawə yamə mine ruini ta mə tukror. Tukhavəh narimnar minə a nipig Kughen tukrivəh-si ətawə e kafan narmamə minə ye narpinien kape norien has kapətawə, mə narmamə tukhani vi vi Kughen yame In yerpərig pik rapita.

Pol raməhuak mamni vi vi Kughen

¹⁵ Ror pən, ririkakun ye nipig yame yimnərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norkeikeiyen yame nakasor kimi narmamə kape Kughen minə, ¹⁶ yakaməhuak tuk əmiə nipig m-fam meriaji-pə e taktakun, mamni vi vi Kughen tuk əmiə, mipəh nəpəhyen. ¹⁷ Yakamaiyoh Kughen yame In Kughen kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mine In Rimtawə yame In rhuvə pik, mə tukrivəh-si pre Nanmin kafan kimi əmiə. Kini Nanmin kafan tukror əmiə takharkun nar, mor əpu Kughen kimi əmiə, mə takharkun huvə In. ¹⁸ Kini yakaməhuak min mə tukrəhitə ye nətərigien kapəmiə mə takharkun nar huvə yamə mine tukrivəh-si pre kimi əmiə. Nakharkun mə takpihavəh narimnar minə a meinai In ruirpen ta əmiə. Kini yakaməhuak mə takharkun mə nihuvəyən yame ravəhsi-pən kimi narmamə kafan minə in rhuvə pik, ¹⁹ kini nəsaninien kafan in rehuə pik, mamehuə ye nimraghien kapətawə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu. Nəsaninien yame ramehuə irətawə in rehuə rəmhen kin nəsaninien ehə kafan ²⁰ yame rimnor Yesu rimimragh min ye nimhəyən kafan, kini mor In rimavən məkwətə ye nikar Kughen matuk apa ye rao ye neai. ²¹ In yerpərig rapita agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nəsaninien minə fam, mine nehuəyən minə fam yame kavəhsi-pən kimi yermamə. In ramehuə ye nipig ai taktakun mine ye nipig yame tukripiuə. ²² Kini Kughen rimnərəhu-pən narimnar m-fam ye kwermi, mor In ruauə minehuə ye narimnar fam, mə tukrasitu ye niməhuak. ²³ Kini niməhuak in niprai Kristo; Kristo raməmir fam irəriə, maməmir aikin minə fam mine ye narimnar fam.

2

Apa kupan, ror məkneikin mə kimnhamhə; mərig taktakun ai, kwənhamragh

¹ Kimiə e, apa kupan, nimnhamhə meinai nimisəsik nəkwai Kughen, masor təvhagə hah, ² masor norien has kape tokrei tanə, mhavən masor nəkwai Setan yame in ramarmaru ye yarmhə yamə mine kasəmir rarkurao irətawə.* In e nanmin has yame ramor wok ai taktakun ye nimraghien kape narmamə

1:10: Kol 1:16, 20

1:11: Rom 8:28-29

1:14: 2 Kor 1:22

1:17: Kol 1:9

1:19: Kol 1:11

1:20: Sam 110:1; 2 Kor 13:4; Kol 2:12

1:21: Kol 1:16; 2:10

1:23: Rom 12:5; Efes 4:10,15;

Kol 1:18

* 2:2: Nəgkiarien Gris ramni mə "Nimisə nəkwai yermamə yame ramarmaru ye rao ye nimago-ago." Nipran ramni Setan.

yamə mine kasəsik nəkwai Kughen. ³ Apa kupan, kitawə min kimisarə məknenkin kitawə miriə. Rikitawə rimnorkeikei norien has minə, kini kimisor təvhagə has yame ramor rikitawə ramagien. Kitawə kimnhakwasig əmə kin naha nhagin yame ramsi-pən yerkitawə mine ye nətərigien has kapətawə. Nipig kitawə kimisarha, təvhagə has rinarə ta yerkitawə, rəmhen kin yame ramarə yerki narmamə minə fam. Kini riki Kughen raməmhə tuk təvhagə has kapətawə; In tukraməkeikei mivəhsi-pə narpinien kimi ətawə.

⁴Mərig Kughen, kafan norkeikeiyen rehuə tuk ətawə, kini rikin rehuə rehuə pik tuk ətawə, ⁵nar apnapig mə kimnhamhə meinai kimisəsik nəkwai Kughen, mərig In rimnor ətawə kamhamragh min kitawə Kristo. Kini nihuvəyen əmə kafan ramor swatuk kimi əmiə mə Kughen tukrivəh miragh əmiə. ⁶Kini Kughen rivəh-si haktə ətawə kitawə Kristo, mor mə kitawə tuksəkwətə kitawə Kristo ye rao ye neai. ⁷Kughen rimnor məkneikin mə nipig yame ramuə, In tukror əpu kafan nihuvəyen yame in rehuə pik rapita. In ramofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo, mamasitu irətawə, mamhajoun mə nihuvəyen kafan in rehuə pik. ⁸Meinai nihuvəyen kape Kughen in swatuk yame Kughen ravəh miragh əmiə iran, meinai nakashatətə iran. Pəh nien mə kimiə atuk nimisor swatuk mə Kughen tukrivəh miragh əmiə - Kughen pisin əmə ravəh miragh narmamə, nərokien rikək iran. ⁹Pəh nien mə wok kirik yame narmamə kasor, tamə kisausit tukun. ¹⁰Ror məkneikin mə Kughen rimivəhsi-pə nimraghien wi kimi ətawə, mofugin-pən ətawə ye Yesu Kristo mə kitawə tuksor wok yamə mine khahuvə. Wok minə e, Kughen ruirpen ta mə tukasor.

Kitawə kimnhauə kirikianə ye Yesu

¹¹Ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə nipig nimisarha, pəh nien mə kimiə kwənərəus kape Isrel. Kini nəmə Isrel yame kavəh nao kimi əriə, iriə kimnhani mhamə kimiə nəmə iruə minə, meinai kipəh nivəhyen nao kimi əmiə. (Mərig nivəhyen nao kimi yermamə, in nar apnapig - kamor əmə ye niprai yermamə). ¹²Kini takhapəh nisəru-kinien mə ye nipig a, kimiə nimisərer isok tuk Kristo, pəh nien mə kimiə nəmə Isrel atuatur, mərig kimiə nəmə iruə minə əmə. Kini promes yamə mine Kughen rimini-pən tuk əriə, pəh nien mə rimini-pre tuk əmiə. Kimiə nimiseinein əfrakis Kughen, misarə ye tokrei tanə, nar kirik rirkək yame to naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran mə taksarə kimiə min. ¹³Mərig kimiə, nimnisarə pawk isok tuk Kughen, minhauə kirikianə kimiə Yesu Kristo. Kini taktakun ai, nitaw Kristo rimnor swatuk kimi əmiə mə takhauə əfrakis tuk Kughen.

¹⁴Ror məkneikin mə Kristo pisin əmə ramərəhu nəmərinuyen, mamarkis narəyen kape nəmə Isrel mine nəmə iruə, mə tukhauə kirikianə. Apa kupan, loa kape kwənərəus kape nəmə Isrel in rəmhen əmə kin kəupə yame rimnarkoparin nəmə iruə kasor tikmir iriə miriə. Mərig Kristo rimnəhipu kəupə a. ¹⁵Nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin, In mor loa kupan ruauə mor nar apnapig kin, mə tukrofugin nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə, khauə kirikianə misor kwhen wi kirik. Rimnor məkneikin mivəhsi-pə nəmərinuyen kimi ətawə. ¹⁶Kini ye nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin, Kughen rimnofugin əriə kirikianə, kini mikir-pən əriə kharerig-pən tuk Kughen, kini mor kapəriə timət reiwaiyu mirkək. ¹⁷In rimauə mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmiə nəmə tanə pisin pisin yamə mine kamni kimə nakasarə isok tukun, kini mini-ərhav nəmərinuyen kimi əmawə nəmə Isrel yamə mine kamni kimə yakasarə ipakə tukun. ¹⁸Kini Kristo rimnor swatuk

2:2: Kol 3:7; Taet 3:3   **2:3:** Kol 3:6   **2:5:** Kol 1:21; 2:13   **2:6:** Kol 2:12   **2:9:** 1 Kor 1:29-31; 2 Tim 1:9   **2:10:** Rom 9:23; Taet 2:14   **2:12:** Rom 9:4; Kol 1:21   **2:13:** Kol 1:20   **2:14:** 1 Kor 12:13   **2:15:** Kol 2:14   **2:16:** Sek 9:10; Kol 1:20,22   **2:17:** Aes 57:19

kimi ətawə mifam kwənərəus kape Isrel mine nəmə tanə pisin pisin minə mə tukhauə tuk Rımtawə Kughen ye Nanmın Rhakə kafan yame In kirikianə əmə.

¹⁹ Kini ror məkneikin, pəh nien mə kimiə yepsipis minə uə nəmə iruə minə, mərig taktakun ai naksarə ye rao ye neai kimiə narmamə yamə mine kishatətə ye Yesu, kimiə Ji Kughen minə. ²⁰ Kitawə kisəmhen kin nimə kirik kape Kughen yame səpaag ye nimə in e Yesu Kristo, kini aposol minə mine profet minə, iriə nihu nimə, ²¹⁻²² kini kimiə nəmə tanə pisin pisin minə, naksəmhen kin kwenai yame Kristo ramərəhu haktə ye nimə. Kini ravhirəkin kwermi nimə minə fam mə iriə tukhauə nimə atuatur kape nəhuakien kimi Yermaru, yame Kughen ramarə ikin meinai Nanmın kafan raməmır ikin.

3

Kughen rimnor əpu nətərigien kafan

¹ Ror pən, yo, Pol, yimini-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo tuk əmiə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, kini taktakun ai kivəh-si-pən yo ye kalabus tukun. ² Kimiə nakwənharkun ta mə Kughen rimivəh-si pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav niहुवəyen kafan kimi əmiə. ³ Rəmhen kin yame yaknəgkiar kwakwə ta kimi əmiə, yamə Kughen pisin əmə rimnor əpu nətərigien erkwaig kafan kimi yo. ⁴ Nipig taksəvheikin nəgkiarien e, mharkun nhavəhyen kafak nirkunien ye nikarin kape nətərigien erkwaig kape Kughen ye nikarin kape Kristo. ⁵ Pəh nien mə Kughen rimnor əpu narimnar e kimi nəmə kupan, mərig taktakun ai Nanmın kafan rinor əpu kimi kafan aposol minə mine profet yamə mine rimirpen ta əriə. ⁶ Nətərigien erkwaig e in e mə Nəvsaoyen Huvə kape Kughen in ramor swatur kimi nəmə pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə iriə min tukhauə rəmhen kin nəmə Isrel, mhavəh niहुवəyen kape Kughen. Kini iriə mhauə kirikianə, mhavəh kwis niहुवəyen kape promes yame Kughen rimini ta tuk narmamə yamə mine kasofugin-pən tuk Yesu Kristo.

⁷ Kughen ramor wok ye nəsaninien ehuə kafan, masitu irak ye niहुवəyen kafan, mivəhsi-pə wok e kimi yo mə jakni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kafan.* ⁸ Nar apnapig mə yo ye tanə ye narmamə mifam kape Kughen, mərig ye niहुवəyen kafan, Kughen rimivəhsi-pə wok e, mə jakni-ərhav-pre tuk əmiə yame pəh nien mə kwənərəus kape Isrel niहुवəyen minə kape Yesu Kristo yame to kitawə khapəh nharkun-famien, meinai iriə khapsaah, to kipəh nini-famien. ⁹ Kini Kughen rivəhsi-haktə min yo mə jakor əpu kimi narmamə m-fam norien yame In rimnor nətərigien erkwaig kafan ruə mitərhav-pə. In apa kupan, Kughen e yame rimnor narimnar fam ripəh nor-əpu-yen nətərigien e kafan. ¹⁰ In rimnor məkna mə taktakun ai niməhuak in tukror əpu kimi agelo minə mine nanmın yamə mine kasehuə ye tapən mə Kughen, kafan nirkunien ripsaah. ¹¹ In e nətərigien kafan yame ramarə rerin, kini rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹² Kitawə kashatətə ye Kristo, ror pən, to naha nipig, kharkun nhavənen misərer ye nimri Kughen mhapəh nhaginien. ¹³ Ror pən, yakamərig pawk nəmhəyen tuk əmiə, mərig yakamaiyoh əmiə mə takhapəh nisorien nətərigien kapəmiə reiwaiyu tuk nipig əutən yame yakamarə iran ai taktakun, meinai in tukrasitu irəmiə ye kapəmiə nimraghien.

2:19: Efes 3:6   **2:20:** 1 Kor 3:11   **2:21-22:** 1 Kor 3:16; 1 Pita 2:5   **3:1:** Fil 1:7,13   **3:2:** Kol 1:25   **3:3:** Efes 1:9-10; Kol 1:26   **3:6:** Efes 2:13,16-19   * **3:7:** Gris ramni “Yo slef kape Nəvsaoyen Huvə.” Nipran ramni mə kafan wok kirikianə əmə: in e mə tukrini-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Kughen.   **3:7:** Kol 1:25   **3:8:** 1 Kor 15:9-10   **3:12:** Jon 14:6; Rom 5:2

Pol raməhuak tuk nəmə Efesas

¹⁴ Ror pən, yakənimkur maməhuak kimi Kughen Rımtawə ¹⁵ yame In pisin əmə In nukne nımraghien kape narmamə mi-fam ye rao ye neai mine ye tokrei tanə. ¹⁶ Kughen, kafan nəsaninien mine nihuvəyen rehuə. Kini yakamaiyoh In mə Nanmın kafan tukror rıkimia rəsanın, mə kimia taksərer tım tım nıpig mifam, ¹⁷ pəh mışhatətə ye Kristo, kini In tukramarə yerkimia. Kini yakaməhuak mın mə nımraghien kapəmia tukreiwaiyu məmnım huvə ye norkeikeiyen kape Kughen ¹⁸ mə kimia narmamə kape Kughen minə fam takharkun huvə mə norkeikeiyen kape Kristo, rəmnım pik, məpomh pik, mehuə pik mhaktə. ¹⁹ Norkeikeiyen a kape Kristo to kıpəh nırkun-famien meinai in yerpırig pik. Mərig yakaməhuak mə takharkun huvə norkeikeiyen a mə Kughen tukrikuar ye nımraghien kapəmia ye norien huvə minə fam kafan.

²⁰ !Kini pəh khavəh-si haktə nhag Kughen! Ye nəsaninien kafan yame ramor wok ye nımraghien kapətawə, In rırkun norien narımnar rapita narımnar fam yame rıkitawə raməsik uə yamə mine kisaiyoh In kın. ²¹ Pəh kitawə nəməhuak minə kisor kirikianə kitawə Yesu Kristo, mhani vi vi Kughen nıpig mifam mamhavən mamhavən, infamien rırkək. !Amen!

4

Kitawə kasofugin-pən ye Kristo, mamhavəh nıpamien

¹ Ror pən, yo yame kivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nhag Yermaru, yakaməkeikei kimi əmia mə takasarə ye nımraghien kirik yame ratuatuk, meinai Kughen rımnokrən kın əmia mə takasarə məkneikin. ² Havəhsi-əhu atuk əmia ye narımnar fam, kini mhauə kimia nəmə mar minə, kini nətərigien kapəmia tukrapomh, kini nıpig yermamə kirik tukror nar kirik rıpəh nəmhenien ye nımrımia, kini rıkimia tukrıpəh nəmhə-aihuaayen tukun, meinai naksorkeikei əmia minə. ³ Nanmın kape Kughen rımnofugin əmia; ror məkneikin mə taksarkut skai mə taksarə kirikianə ye nəmərınyen. ⁴ Kitawə nıpraitawə kirikianə əmə. Kini Nanmın kape Kughen kirikianə əmə. Kini nıpig Kughen rımnokrən kın əmia, nımisərəhu-pən tım tım kapəmia nərigien ye nar kirikianə əmə. ⁵ Kini Yermaru kirikianə əmə. Nhajounien kirikianə əmə. Baptaes kirikianə əmə. ⁶ Kini kitawə kasəhuak kimi Kughen kirikianə əmə In e Rımtawə m-fam. In ramarmaru fam irətawə, kini mamor kafan wok ye nımraghien fam kapətawə, kini mamarə yerkitawə m-fam.

⁷ Mərig Kristo rımnəwhai kafan nəsaninien tuk wok pisin pisin minə kimi ətawə kirikianə kirikianə. ⁸ Ror pən, Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Nıpig In rımnhaktə mivən ye rao ye neai,

kini mikır-yerhav kafan tıkmır yamə mine rımnapita əria.

Kini mivəh-si-pən nar huvə kimi narmamə.”

(Sam 68:18)

⁹ (Nakharkun mə nəgkiarın e yame ramni mə, “In rımnhaktə,” nıpran rımə Kristo rımnəkupan meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. ¹⁰ Kwən yame rameiwaiyu-pə, In yemə kirikianə əmə yame rımnhaktə mın yerpırig mapita neai, mə In tukrarə ikın minə fam). ¹¹ In yemə kirikianə əmə yame In rımvəhsi-pən nəsaninien kafan kimi narmamə pisin pisin minə mə tiksın tukhauə aposol minə, tiksın tukhauə profet minə, tiksın tukhauə narmamə kape nıni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, tiksın tukhauə pasta minə mine yhajoun minə. ¹² Kristo rımnor məkna mə iriə tuksasitu misor apnəpeinə ye narmamə kape nıməhuak. Kini narmamə kape nıməhuak tuksor wok kape Kughen mə

nəməhuak, yame iriə kisəmhen kin nīprai Kristo, iriə tukhaskai ¹³ mamhavən mīseriaji kitawə m-fam khauə mīsor kirikianə ye nhatətəyen kapətawə, mine nīrkunien Ji Kughen, kini mīsehuə mhauə mīsəmhen kin Kristo yame In ratuatuk pik. ¹⁴ Kini mə kitawə tuksəpəh norien minə kape nitamaruə yame nīpig mīfam kamhaukreikin kapəriə nətərigien ye nar yame kwənhani ta nəfrakisien iran. Pəh nəgkiarien kape yhajoun eikuə minə tukripəh nīkir-oror-ien ətawə rəmhen kin yame peao-peao kape tahik ramuh rao mamsai-sai. ¹⁵ Nīkam, pəh kīsor əmə norkeikeiyen, mamhani əmə nəfrakisien. Kini ye norien a, ye narimnar fam yame kasor, tukseihuə mhauə mīsəmhen kin Kristo yame In kapən kapə niməhuak. ¹⁶ Kini Kristo ramor mə kafan narmamə minə tukhauə kirikianə, rəmhen kin yame kwənərəus minə kape yermamə kamharpin-pən ye nīprai yermamə. Nīpig nori-norin minə ye nīpran kasor wok atuatuk kapəriə ye norkeikeiyen, mīsor nīpran ramehuə mamskai.

Norien huvə kape nəməhuak minə

¹⁷ Ye nhag Yermaru yakamni skai pre tuk əmiə mə takhapəh nīsəri-pən-minien norien kape kimiə minə tiksīn yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. * Nətərigien kapəriə ror nar apnapig kin. ¹⁸ Nīrkunien kapəriə ramvən əmə apa rəpignəp ikin, kini mhavən isok tuk nīmraghien yame Kughen ravəhsi-pə, meinai kapəriə kapə riskai, mhapəh nīsorkeikeiyen mə tukharkun Kughen, maseinein nar. ¹⁹ Mhapəh nīsaurisien tuk kapəriə təvhagə has minə, maseighan kin norien has minə mə tuksarmaru ye nīmraghien kapəriə, rəmhen kin nīrpəhuyen nīpiraovin, mine norien minə ror məkna. Kini nīpig m-fam kasorkeikei mə tukasor norien a.

²⁰ !Mərig kinhajoun Kristo kin əmiə, nhajounien e ror pīsīn əgkap ye yame en! ²¹ Kinhajoun norien kape Kristo kin əmiə, kimə kafan e kimiə. Kini khajoun əmiə kin nəfrakisien yame ramsi-pən ye Yesu. ²² Kini kinhajoun əmiə məkneikin mə ye nīkarin kape norien minə kupan kapəmiə, kimə taksəpəkiək ta kin norien akwas kapəmiə, meinai nətərigien has minə a kamhakir oror əmiə, masoriah əmiə. ²³ Kinhajoun əmiə mə takseighan kin Kughen mə tukrukreikin nətərigien kapəmiə. ²⁴ Kughen ruikreikin ta nīmraghien kapəmiə, kini kinhajoun ta əmiə mə taksəri-pən nətərigien kafan. Kughen rīmnor əmiə mə kimiə naksatuatuk, mīsəmərhakə rəmhen kin In.

²⁵ Ror məkneikin mə kimiə m-fam taksəkeikei mīsəpəkiək ta kin norien kape neikuəyen, mamhani nəfrakisien tuk əmiə minə, meinai kitawə kasofugin kirikianə rəmhen kin yame nor-nori nīprai yermamə kimnharpin-pən irəriə minə. ²⁶ Tukmə niemhaa rhai əmiə, takhapəh nīsorien norien hah; kini səru-kin aihuaa əmə mhapəh nīsorien niemhaa rarə irəmiə meriaji mīrh rivə. ²⁷ Mhapəh nhavəh-sipənien kwənmhaan kimi Setan. ²⁸ Yeməkrəh tukraməkeikei məpəh norien a, marar mor wok kin kwermīn tuk nīvəhyen narimnar məwhai kimi yavən has minə.

²⁹ Hapəh nhaniyen nar has ye nhermiə, mərig hani əmə nar huvə yame tukrasitu ye narmamə tukmə kisarə ye naha nhagin narəyen, mə nəgkiarien kapəmiə tukrautə-pən kin nīhuvəyen kape Kughen kimi əriə. ³⁰ Takhapəh nīsorien Nanmīn kape Kughen rīkin rəmħə tuk norien kapəmiə, meinai In rīmnor nīmtətien mə tuk Nīpig Kwasig, Kughen tukrīrisin əmiə. ³¹ Takhapəh

4:13: Kol 1:28   **4:16:** Kol 1:18; 2:19   * **4:17:** Gris ramni "Takhapəh nīsəri-pən minien norien kape nəmə Gris" uə "Takhapəh nīsəri-pən minien norien kape narmamə yame pəh nien mə nəmə Isrel." Nīpran ramni "Takhapəh nīsəri-pən minien norien kape 'hithen man.'"   **4:17:** Rom 1:21; 1 Pita 1:14
4:22: Rom 8:13; Kol 3:9   **4:23:** Rom 12:2   **4:24:** Jen 1:26; Kol 3:10   **4:25:** Sek 8:16; Kol 3:8-9
4:26: Sam 4:4; Jem 1:19-20   **4:29:** Kol 4:6   **4:30:** Aes 63:10; Efes 1:13-14; 1 Tes 5:19

nharaptərəkinien norien has yame kamor irəmiə ror tu; mhapəh nisorien timət, mhapəh nhaniyen nıkar jir, mhapəh nisotgohyen, mhapəh nisorien niemhaa, mhapəh nisor-has-pəniyen kimi narmamə. ³² Mərig hahuvə tuk əmiə minə, masor rikimiə rimar tuk əmiə minə, kini misərukın norien has yame nakasor irəmiə minə, rəmhen kın yame Kughen ramərukın norien has kapəmiə minə meinai naksofugin-pən ye Kristo.

5

Sor norien kape nıkhakien

¹ Ror pən, sarkut skai tuk nisigoviniyen norien kape Kughen meinai kimiə ji Kughen keikei minə. ² Kini mharaptərəkın timtim norien kape norkeikeiyen, rəmhen kın yame Kristo rimnorkeikei məknakın ətawə, kini meighan-pə kın nımraghien kafan tuk nivəh-mıraghien ətawə; nımhəyen kafan rəmhen kın sakrefaes kirik yame nəmiovin rapien huvə mamvən tuk Kughen.

³ Takhapəh nisorien norien has kirik mə tukni hah əmiə tukun, meinai kimiə narmamə kape Kughen yamə mine naksatuatuk. Yakamni norien has minə rəmhen kın nıpiraovın mine narman minə kamhakır apsapis əriə minə, mine norien has m-fam yame ror naurisien tuk niniyen, mine nəptigien kın nar. ⁴ Kini rıpəh nihuvəyen mə takhani nəgkiariyen yame ror naurisien, uə nəgkiariyen ətawəo minə, uə narpakwəyen. Nəgkiariyen has minə e khapəh nisəmhenien, mərig rhuvə mə taksəgnəgin əmə Kughen. ⁵ Kini takasəkeikei mharkun nar e mə narmamə yamə mine kamharpəhu nıpiraovın, uə narmamə yamə mine kasor norien has yame ror naurisien tuk niniyen, uə yamə mine kasəptig kın nar, iriə e to khapəh nhavəniyen ye narmaruyen kape Kristo mine Kughen. (Narmamə yamə mine kasəptig kın nar kisəmhen kın narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə).

⁶ Hapəh nhapəhyen yermamə kirik mə tukrıvi-pən əmiə ye nəgkiariyen eikuə minə kafan yame nəfrakisien rikək iran, meinai Kughen rikın rahas tuk norien has minə a, kini tukror narpiniyen kimi narmamə yamə minə kisəsik nəkwən. ⁷ Ror pən, takhapəh nhavəniyen misəriwək kwis kimiə miriə misor norien has yame kasor. ⁸ Meinai kupan, nəpignəpiyen rimnarmaru irəmiə. Mərig taktakun ai nakwənhauə tuk Kristo, nıkhakien ramarmaru irəmiə. Ror pən, səriwək rəmhen kın narmamə kape nıkhakien ⁹ meinai nıkhakien ye nımraghien kapəmiə tukrikuə kın nihuvəyen mine natuatukien mine nəfrakisien. ¹⁰ Kini sarkut mə taksəm naha norien yame ramor Kughen rikın ramagien tukun. ¹¹⁻¹³ Takhapəh nhakwasigien kın narmamə kape nəpignəpiyen masor norien has minə kimiə miriə. Norien minə a, kwənkwan rikək yame rhuvə. Kini kitawə kisauris kın niniyen norien apisapis kape narmamə yamə mine kisəsik nəkwai Kughen. Mərig hapik-pə norien minə a ye nıkakien, pəh narmamə tuksəm mharkun mə norien minə a kisahas. Meinai narımnar fam yame tukhauə ye nıkhakien, narmamə tukasəm huvə mharkun mə iriə kisor məknakın, ¹⁴ meinai tukmə nıkhakien rəsia-pen nar kirik, in min ruə ye nıkhakien. Ror pən kamni kimə, “!Eh! Kimiə yamə mine nakasapir. !Sarha!

Hamragh min ye nımhəyen,
Pəh Kristo tukrisia-pen əmiə.”*

4:31: Kol 3:8   **4:32:** Mat 6:14; 18:22-35; Kol 3:12-13   **5:1:** Mat 5:48   **5:2:** Eks 29:18; Hib 10:10

5:5: 1 Kor 6:9-10; Kol 3:5   **5:6:** Rom 1:18; Kol 2:4,8   **5:8:** Jon 12:36; Efes 2:13; Kol 1:13; 1 Pita

2:9   **5:11-13:** Jon 3:20-21   **5:14:** Aes 60:1   * **5:14:** Tukmə ror nəgkiariyen e in nıpe əhuak kirik, yame raməgkiar kimi narmamə yamə mine kiseinein Kughen.

15 Ror məkneikin, takasərig əmiə, mhapəh nisorien norien kape yemətəwao, mərig sor norien kape yermamə yame kafan nirkunien rhuvə. 16 Kini nipiğ mifam tukmə naksəm swatuk tuk norien nihuvəyen, sor, meinai taktakun ai kitawə kisarə ye nipiğ kape nahasien rehuə. 17 Ror pən, takhapəh nisətəwaoyen, mərig takasəkeikei misarkut mə takharkun naha nhagin yame Yermaru rorkeikei. 18 Hapəh nisapisien kin ninimien, meinai in ramkir-pən əmiə ye nətəwaoyen. Mərig rhuvə mə nimraghien kapəmiə tukrikuar əmə kin Nanmın kape Kughen. 19 Kini səni nipe kimi əmiə minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmın kape Kughen. Səni nipe mhavəhsi-pən rikimiə kimi Yermaru, 20 kini ye nipiğ m-fam takasəkeikei masəhuak ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mhani-vi vi Tata Kughen tuk narimnar m-fam.

Nəgkiarien ramvən kimi narman mine nipiraovın yamə mine kwəsarkurək ta

21 Seiwaiyu misor nəkwaimiə minə meinai nakhasiai Kristo.

22 Kimiə nipiraovın yamə mine nakwəsarkurək ta, seiwaiyu misor nəkwai narman minə kapəmiə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Yesu Yermaru. 23 Meinai yerman in ramarmaru ye kafan piraovın rəmhen kin yame Kristo in ramarmaru ye niməhuak rəmhen mə kafan piraovın, kini mavəh miragh narmamə. 24 Niməhuak reiwaiyu mamor nəkwai Kristo, kini ye norien kirikianə əmə min, nipiraovın yamə mine kwəsarkurək ta tukasəkeikei miseiwaiyu misor nəkwai narman kapəriə ye narimnar fam.

25 Kini kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, sorkeikei kapəmiə nipiraovın rəmhen kin yame Kristo rorkeikei niməhuak, meighan-pən kin kafan nimraghien kimin 26 mor mə niməhuak in ratuatuk ye nımrin, maikwas iran kin nu mine nəgkiarien kafan, 27 mivəhsi-pə ipakə tukun, mimə ratuatuk huvə. Niməhuak ai rhakak mihuvə, rəmhen kin piraovın kirik yame kinnor-pən marə marə kimin mə tukrarkurək, kini nar kirik rikək ye nıpran yame rıpəh natuatukien. 28 Ye norien kirikianə əmə min, narman tukasəkeikei misorkeikei kapəriə nipiraovın, rəmhen kin yame kasorkeikei atuk nıprairiə. Yermamə yame rorkeikei kafan piraovın, rorkeikei atuk in. 29 Səm-ru. Yermamə kirik rikək yame raməməkin atuk nıpran, mərig in raməvıgin huvə mamarha huvə tukun, rəmhen kin yame Kristo ramarha huvə tuk niməhuak. 30 Mərig niməhuak in rəmhen kin nıprai Kristo, kini kitawə kasofugin-pən iran. 31 Ror məkneikin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Yerman tukrəta ye rımni mine nisini,
mivən mor kirikianə iriu kafan piraovın.

Kini iriu tukwarə rəmhen kin nıprairiu kirikianə əmə.” (*Jen 2:24*) 32 Nəgkiarien a in nəgkiarien huvə kirik yame rıpam, kini nıpran ramerkwaig. Mərig yakamni mə in nuhpikinien kirik mə Kristo mine niməhuak, iriu kirikianə. 33 Mərig nəgkiarien a raurə min tuk əmiə. Kini kimiə narman kirikianə kirikianə takasorkeikei kapəmiə nipiraovın rəmhen kin yame naksorkeikei atuk əmiə. Kini kimiə nipiraovın, takasəkeikei mhasiai kapəmiə narman minə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi kwajikovə minə mine tatə mine mamə

5:16: Kol 4:5   5:18: Luk 21:34   5:19: Kol 3:16   5:20: Kol 3:17   5:21: 1 Pita 5:5   5:22: Kol 3:18; 1 Pita 3:1   5:23: 1 Kor 11:3; Efes 1:22   5:25: Kol 3:19; 1 Pita 3:7   5:26: Taet 3:5
5:27: 2 Kor 11:2; Kol 1:22   5:32: Rev 19:7

¹ Kimiə kwajikovə minə. Sor nəkwai tatə mine mamə kapəmiə, meinai kimiə narmamə kape Yermaru, kini norien a in ratuatuk mə kimiə taksor.

² Nəgkiarien kirik ye Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə, “Hasiai kapəmiə tatə mine mamə.” In e loa yame Kughen rimmərahə məkupan yame ramni mə tukmə nakhakwasig kin, taksarə ye nihuvəyen mimə,

³ “Tukmə naksor nar a, narimnar ye narəyen kapəmiə tukraiye huvə, kini narəyen kapəmiə ye tokrei tanə tukrapomh.” *(Dut 5:16)*

⁴ Kini tata minə. Takhapəh nisorien narpinien yame rapita nərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiriə tukrəmhə tukun, mərig sarha huvə tuk əriə, misərip atuatur norien minə kapəriə, kini mishajoun əriə kin swatur kape Yermaru.

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə mine nəmehua kapəriə

⁵ Slef minə. Kapəmiə aikin yemehua minə ye tokrei tanə e. Sor nəkwairiə yerkimia m-fam, mhasiai əriə, mhagin tuk əriə, rəmhen kin yame nakasor nəkwai Kristo. ⁶ Kini sor nəkwairiə, mərig pəh nien mə nipig əmə iriə kasarha tuk əmiə mə rikiriə tukragien tuk əmiə. Mərig sor nəkwairiə rəmhen kin yame kimiə slef minə kape Kristo, kini masor norien yamə mine Kughen rorkeikei yerkimia m-fam. ⁷ Sor kapəmiə wok yerkimia m-fam rəmhen kin yame nasituyen kapəmiə ramvən atuatur tuk Yermaru - pəh nien mə ramvən əmə tuk yermamə. ⁸ Meinai nakharkun mə Yermaru tukrivəhsi-pən nərokien kimi narmamə m-fam tuk nar huvə yamə mine kimisor, nar apnapig yermamə in slef kirik uə pəh nien mə in slef.

⁹ Kini kimiə nəmehua minə. Sor rhuvə pən kimi slef minə kapəmiə rəm nəmhen, meinai nakharkun mə kimiə miriə, kapəmiə Yermaru kirikianə əmə, kini In ramor rəm nəmhen əmə kimi narmamə m-fam. Mərig takhapəh nisəgkiar-skai-yen kimi slef minə kapəmiə mə tuksor nəkwaimiə.

Nuhpikinien kape neipən kape narowaginien

¹⁰ Nəgkiarien infamien e kafak. Sərer timtim ye Yermaru mine kafan nəsaninien ehua. ¹¹ Kimiə taksəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimməvəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame Setan ramarkut mə tukruh əmiə iran, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-timien ye nipig kape narowaginien. ¹² Yakamni məkneikin meinai pəh nien mə kitawə kasarowagin kimi narmamə kape tokrei tanə, mərig kisarowagin kimi narimnar yame kipəh nəmien: In e yarmhə minə, mine nəmehua minə ye tapən, mine narimnar yamə mine kasəsanin ye nahasien kape nəpignapien ai taktakun ye tokrei tanə, mine nanmin has minə e rarkurao irətawə. ¹³ Ror pən, takasəkeikei mhavəh narimnar fam yame Kughen rimməvəhsi-pre tuk nərer-timtim-ien ye nipig yame nahasien yame Setan ramor tukruə, rəmhen kin yame mobael ravəhsi-pən neipən mamor apnəpeinə tuk nərer-tim-tim-ien ye nipig kape narowaginien. Kini tukmə naksarkut skai, to nakhapəh nhamirien.

¹⁴!Sərer matuk!

Haraptəəkən nəgkiarien əfrakis. In e rəmhen kin kətəut yame nakamhavitəəkən kwerkwaimiə kin.

Sor norien kapəmiə ratuatuk ye nimri Kughen. In rəmhen kin aean yame ramətapig kin nimagemiə.

¹⁵ Sor kapəmiə nərigien riskai ye nəvsaoyen huvə kape nəmərinuyen. In rəmhen kin but skai yame ramasitu irəmiə tuk nərer-tim-timien.

6:1: Kol 3:20   **6:4:** Sam 78:4; Prov 22:6; Kol 3:21   **6:5:** Kol 3:22-23; Taet 2:9-10; 1 Pita 2:18
6:8: 2 Kor 5:10; Kol 3:24-25   **6:9:** Rom 2:11; Kol 4:1   **6:11:** Rom 13:12; 2 Kor 10:4   **6:12:** 1 Pita 5:8-9
6:14: Aes 11:5; 59:17; 1 Tes 5:8   **6:15:** Rom 10:15

¹⁶ Nar kirik min e, shatətə tim tim ye Kughen. In rəmhen kin sil e in timba ehua kirik yame rirkun nor-əswasigien kini mher-əpis nap yame ramuək-pən ye kwenhao yame Setan ramarpə-pre kin.

¹⁷ Hani nəfrakisien mə Kughen ravəh miragh narmamə. In rəmhen kin kəvəvhao yame kimnor kin aean yame ramətapig kin kapən kapə jir.

Harkun huvə Nəkwəkwə kape Kughen. In rəmhen kin nao nisə kape narowagkinien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə.

¹⁸ Kini seighaan kin Nanmin kape Kughen mə tukrikir əmiə tuk nəhuakien kapəmiə ye nipig mifam; misarha huvə, masəhuak nipig mifam tuk nəməhuak minə fam.

¹⁹ Kini səhuak min tuk yo mə nipig m-fam, tukmə yakaməgkiar, pəh Kughen tukrivəhsi-pə nəgkiarien kimi yo, mə jakpəh niginien tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə yame nipran ramerkwaig, mərig Kughen rimnor əpu kimi ətawə. ²⁰ Kini taktakun ai, rimnher-pə kin yo rəmhen kin yəgkiar kafan, mərig kivəhsi-pən yo ye kalabus, kimirkwəji yo kin jen, meinai yakamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə. Səhuak tuk yo mə jakətigah tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, meinai in e wok kafak.

Nəgkiarien infamien

²¹⁻²² Yo yakorkeikei mə kimiə taksərig nəvsaoyen kafak, ror pən, yakamnher-pre kin Tikikas rurə. In piautawə keikei kirik yame ramaiyu skai tuk wok kape Yermaru eikin e. In tukrəvsao kin nimraghien kafak kimi əmiə, mə yakamhaw-arə. Pəh nəvsaoyen a tukrivəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

²³ Pəh Kughen Tata mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukravəh-si pre nəmərinuyen mine norkeikeiyen mine nhatətəyen. ²⁴ Pəh Kughen tukrautə-pən kin nihuvəyen kafan kimi narmamə m-fam yamə mine kasorkeikei Yesu Kristo Yermaru kapətawə, ye norkeikeiyen yame infamien rirkək.

Filipae

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Filipae

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Filipae.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Pol rimnərip niməhuak apa Filipae ye kafan nəriwəkien yame ror kiraru kin kape nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə. Ye niməhuak apa Filipae, nəmə Isrel mine nəmə tanə pisin pisin kasəhuak kwis. Kaməsig-pən nəmə Isrel, mərig kipəh nəsig-pənien nəmə tanə pisin minə. Kini ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kimnhauə mhani mə narmamə, tukmə kipəh nəsig-pənien əriə, Kughen to ripəh nivəh-miraghien əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig Pol rimnamarə ye kalabus apa Rom, nəməhuak minə apa Filipae kimisher-pən kin kwən e Epafrodaetas mə tukripik mane tiksın muə nivəhsi-pən kimin. Tukmə ror niməhuak apa Filipae in rimnəkupan mher-pən kin mane kimi Pol. Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrini vi vi niməhuak apa Filipae tuk narimnar yame kimisher-pən kin kimin. Kini ye nəkwəkwə e, Pol ramni-əhu nhajounien eikuə yame ramni mə tukaməkeikei kəsig pən narmamə, tamə Kughen ripəh nivəh-miraghien əriə. Kini Pol rorkeikei min mə tukrhajoun nəmə Filipae mə swatuk kirikianə əmə yame tukror rikitawə ragien. In e Yesu Kristo.

Pol rimnokran huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, kimru Timoti, yorwok mir kape Yesu Kristo, yakwokran huvə kimi əmiə m-fam, narmamə kape Yesu Kristo minə apa Filipae, mine nəməhuə kape niməhuak minə, mine dikon minə. ² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak tuk nəmə Filipae

³ Yakorkeikei mə jakni-pre tuk əmiə mə nipig minə fam, nipig rikik raməsik əmiə, yakamni-pən tuk kafak Kughen mə rikik ragien tuk əmiə. ⁴ Kini nipig m-fam ye kafak nəhuakien minə fam tuk əmiə m-fam, yakaməhuak əmə ye nagienien ⁵ tuk nasituyen kapəmiə ye nivəhsi-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə ye nirikakunien muə meriaji-pə ai taktəkun. ⁶ Kini yakirkun huvə mə Kughen yame rimirikakun wok huvə kirik ye nimraghien kapəmiə tukramor mamripin meriaji mīpiərhkin ye nipig yame Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran.

⁷ Kini ratuatuk əmə mə rikik ragien tuk əmiə, meinai yakorkeikei əmiə; meinai tukmə yakaməmir ye kalabus uə tukmə yaktərhav mamni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo mamhajoun mə nəvsaoyen e in rəfrakis, kimiə fam nimisasitu irak ye wok e Kughen rimivəhsi-pə ye nihuvəyen kafan mə jakor. ⁸ Kughen rirkun mə yakamni əfrah mə yakorkeikei mə jakurə məm əmiə fam, meinai yakorkeikei pik əmiə, rəmhen kin yame Yesu Kristo rorkeikei min əmiə.

⁹ Kini in e nəhuakien kafak: mə Kughen tukror swatuk kimi əmiə mə takharkun huvə mə takshawor pən iran mine misor norkeikeiyen kimi əmiə

minə mamharpin, ¹⁰ mə kimiə takharkun nəmien naha nhagin yame in rhuvə pik, kini mə taksatuatuk huvə, pəh tukpəh nəm-pənién nar has kirik irəmiə ye nipiɡ yame Yesu Kristo tukruə min iran. ¹¹ Pəh nimiraghien kapəmiə tukrikuə kin kwənkwan ripsaah; in e nihuvəyen mine natuatukien yame Yesu Kristo ramor ye nimiraghien kapəmiə, pəh narmamə tuksəm kwənkwan e mhani vi vi Kughen tukun, mhavəhsi-haktə nhagin.

Nivəhsi-pənién Pol ye kalabus rimnor swatuk mə narmamə tuksəriɡ Nəvsaoyen Huvə

¹² Yo minə tiksín. Yakorkeikei mə takharkun mə nar apnapig kimisor naha nəmhəyen kimi yo, məriɡ rimnor swatuk tuk nini-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə khapsaah, ¹³ meinai mobael min fam yamə mine kasarha tuk taon e, * mine narmamə pisin pisin minə khapsaah kwənharkun ta mə kivəhsipən yo ye kalabus meinai yo yorwok kape Kristo. ¹⁴ Kini kafak nivənién ye kalabus ipakə ror mə nəməhuak m-fam kasətghaa min tuk nini-ərhavyen nəɡkiarién kape Kughen mhapəh nhaginien.

¹⁵⁻¹⁶ Tiksín kamhani-ərhav əmə nəvsaoyen huvə kape Kristo ye nətəriɡien yame ratuatuk. Kamhani-ərhav Nəvsaoyen Huvə meinai kasorkeikei yo, kini mharkun mə Kughen rimneighan kin mə tukvəhsi-pən yo ye kalabus mə jakərer-ərhav tuk nəvsaoyen huvə mə in nəfrakisien. Məriɡ nəfrakisien mə tiksín kamhani-ərhav əmə Nəvsaoyen Huvə kape Kristo meinai kasor jalus kimi yo misorkeikei mə tuksapita yo. ¹⁷ Mhapəh nhani-ərhavyen Kristo yerkiəriə fam, məriɡ kasor əmə meinai kasorkeikei mə tukhavəh-si haktə atuk əriə, kini rikiriə rəsik mə tuksəsik əpnis pən min nipiɡ əutən yame yakamarə iran ye kalabus. ¹⁸ Məriɡ in nar apnapig əmə. Tukmə kini-ərhav Nəvsaoyen Huvə yerkiəriə fam uə kwənpər rikiriə, məriɡ nar ehuə e in e kamni-ərhav Kristo. Nar e in e rikik ragien tukun.

Nəfrah. Kini rikik tukragien min ¹⁹ meinai yakirkun mə kwənkwai nəhuakien kapəmiə, mine nasituyen kape Nanmin kape Yesu Kristo, in tukrivəh miragh yo ye nipiɡ əutən e. ²⁰ Yakorkeikei pik kini maməəhu-pən nəriɡien kafak mə jakpəh norien nar kirik yame tukror yauris yo ye nimir Kughen, məriɡ jakətghaa tuk nini-ərhavyen Kristo, mə jakvəh-si haktə Kristo ye nimiraghien kafak rəmhen kin yame yakamor hanə, nar apnapig mə jakmhə tukun uə jakamragh pi pom. ²¹ Ye nəriɡien kafak, yakmə nimiraghien kafak, in kape nivəhsi-haktə-əməyen Kristo; məriɡ tukmə yakmhə, rhuvə rapita. ²² Məriɡ tukmə jakamragh, in e rhuvə tuk norien wok minə min tiksín kape Kughen ye tokrei tanə. Ror pən, yakeinein mə naha nhagin in rhuvə rapita: nimirəyen uə nimiragh-pi-pomien. ²³ Taktəkun ai swatuk kiraru kawəmir kupən kin yo: məriɡ yakorkeikei kwis əriu. Yakorkeikei mə jakəpəh narəyen ye tokrei tanə e mivən məm Kristo yame in rhuvə pik rapita narəyen eikin e. ²⁴ Məriɡ yakmə jakaməkeikei mamragh pi pom ye tokrei tanə e tuk nasituyen irəmiə. ²⁵ Meinai yakirkun mə nar e in ror nəfrakisien kin, yakirkun mə jakamragh pi pom ye tokrei tanə tuk nasituyen irəmiə mə nhatətəyen kapəmiə tukramskai mamripin kini mə rikimiə tukragien tuk nhatətəyen kapəmiə. ²⁶ Kini ye norien a, nipiɡ jakurə məm əmiə, rikimiə tukragien rapita, kini takhani vi vi Yesu Kristo, meinai yimireriɡ-pre min tuk əmiə.

Pol ramni mə tuksərer tim tim

1:10: 1 Tes 5:23 * **1:13:** Mobael minə e kamni kimə, "Mobael kape nimə kape Sisa." **1:13:** Wok 28:30 **1:19:** 2 Kor 1:11 **1:21:** Gal 2:20 **1:23:** 2 Kor 5:8

²⁷ Kini ye narimnar m-fam, norien kapəmiə tukraməkeikei məmhen atu-
 atuk kin narmamə yame mine kashatə ye Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo.
 Kini nar apnapig mə jakurə uə jakpəh nurəyen, pəh jakərig mə nakasərer
 tim tim ye nətərigien kirikianə əmə, masarkut kirikianə tuk nıraptəəkini
 nhatəyəyen kapətawə ye Nəvsaoyen Huvə. ²⁸ Kini mhəpəh nhagin-əgkəp-ien
 kin narmamə yamə mine kasərer əswasig kin əmiə. In e ramor nımtətien
 tuk əriə mə Kughen tukrapita əriə mivəh miragh əmiə. Kughen a in a tukror
 narimnar minə a. ²⁹ Ror məknakin meinai In rimneighan kin mə takshatə
 ye Kristo, meighaan min kin mə taksərig min nəmhəyen tuk nhagin. ³⁰ Kitawə
 kisərə ye narowaginien kirikianə əmə, yame nımisəm ye kafak nımraghien
 kupan, kini taktəkun ai, nakasərig mə yakamarə hanə iran.

2

Tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape Yesu Kristo

¹ Nakasor kirikianə kimiə Kristo, ramor əmiə nakamhaskai ye nhatəyəyen
 kapəmiə. Norkeikeiyen kafan ramor əmiə nakasərig huvə. Nofuginien ye
 Nanmin kape Kughen, ramor əmiə naksor huvə pən kimi əmiə minə kini
 rikimiə rehuə tuk əmiə minə. ² Ror pən, yakamaiyoh əmiə mə nərigien
 kapəmiə tukruə kirikianə; kini misorkeikei əmiə minə; kini mhəuə kirikianə
 ye nanmin mine nətərigien tuk narimnar yame nakamhavən tukun. Kini
 tukmə naksor narimnar minə a, in tukror rikik ragien pik. ³ Ye norien
 kirikianə əmə, takhəpəh nisorien nar kirik mə kimiə nakhəhuvə pik misapita
 kimiə minə tiksın, mhəpəh nisorien nar kirik mə takhəvəhsi-haktə atuk əmiə
 kin. Mərig takhəvəhsi-əhu atuk əmiə, kini misəm kimiə minə tiksın mə kisapita
 əmiə. ⁴ Kini sasitu irəmiə minə ye nımraghien kapəmiə. Ripəh nəmhenien mə
 yermamə kirik tukrəm atuk əmə kafan nımraghien.

⁵ Kapəmiə nərigien tukraməkeikei məmhen kin nətərigien kape Yesu yame
 ror məkneikin:

⁶ Kristo, in Kughen,

Mərig rimipəh narkutien tuk nıraptəəkini nehuəyen kape Kughen,

⁷ mərig rimnəpəh kafan nehuəyen, muə məmhen kin yorwok əmə kirik,
 kini marhə-pə ye tokrei tanə muə rəmhen kin yermamə əmə kirik.

⁸ Kini nipig in yermamə kirik, nipran rəmhen əmə kin ətawə, In mivəhsi-əhu
 atuk In,

mamor nəkwai Tatə Kughen ye narimnar m-fam muə meriaji-pə mımhə,
 yame kinnor auris In ye nımhəyen ye nai kamarkwao kin.

⁹ Ror pən, Kughen rimivəh-si haktə In,

mhen-pən nhag kimin yame rapita nhag minə fam,

¹⁰ mımə ye nhag Yesu, narimnar fam yamə mine kasəmir ikin minə fam
 ye neai, mine ye tokrei tanə, mine ye kwənmhaan kape nımhəyen,
 tuksənimkur mhəvəhsi-pən nisaiyen kimin,

¹¹ kini iriə m-fam tukhani-ərhəv mə Yesu Kristo in Yermaru.

Tuksor məknekın mhəvəh-si haktə nhag Tatə Kughen.

Kimiə naksəmhen kin laet yame raməsia-pən ye tanımtanə

¹² Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Nipig yımmamə
 kitawə-m kimiə, kimiə nımnasor nəkwak ye nipig m-fam. Kini taktəkun ai,
 yakamarə isok tuk əmiə, mərig kimiə takasəkeikei misarkut min mə norien
 kapəmiə tukrəmhen atuatuk kin narmamə yamə mine Kughen rimivəh

1:27: Efes 4:1; 1 Tes 2:12   **1:29:** Wok 5:41, 16:19-40   **2:3:** Gal 5:26   **2:4:** 1 Kor 10:24   **2:6:**
 Jon 1:1-2; 17:5   **2:7:** Jon 1:14; 2 Kor 8:9   **2:8:** Hib 5:8; 12:2   **2:9:** Wok 2:33; Efes 1:20-21; Hib
 1:3-4   **2:10:** Rom 14:11   **2:11:** Rom 10:9

mīragh əriə. Səri-pən swatuk a ye nīmri Kughen mīsakur mamhagin. ¹³ Kini səri-pən swatuk a meinai Kughen ramor wok ye nīmraghien kapəmiə mə taksorkeikei norien nəkwān, kini mə tukrīvəhsi-pre nəsaninien kimi əmiə mə taksor əfrakis nərigien kafan.

¹⁴ Ye narimnar m-fam yame nakasor, takhapəh nisəgkiar-əgkiar-pikien tukun mhapəh nisotgohyen tukun ¹⁵ mə nīmraghien kapəmiə tukratuatuk huvə, kini tukpəh nəm-pənien nar has kirik irəmiə, kini kimiə ji Kughen yamə mine norien iko-iko rikək irəmiə, yame nakasarə yerki nəmə iko-iko minə, yəpignap minə. Kini kimi naksəsiə rəmhen kin kəmhau yame raməsiə-pə ye tokrei tanə ¹⁶ yame nakamharaptərəkīn huvə nəgkiarien kape nīmraghien. Kini sor narimnar minə fam a mə nīpīg Kristo tukruə min, kini jakəgkiar ausit tuk əmiə, kini jakirkun mə yimipəh naiyu-apnapigien, nagheek ripəh nirkəkien tuk nar apnapig əmə. ¹⁷ Norien kapəmiə kape nhatətəyen ye Kughen, in rəmhen kin sakrefaes kirik yame ramvən kimi Kughen. Tukmə ror tikhophni yo, jakəmhen kin sakrefaes ye waen* yame kamətəg-pən iriu sakrefaes kapəmiə. Mərig nar apnapig əmə - rikik ragien nīpīg rikimiə ramagien. ¹⁸ Kini ye norien kirikianə əmə, rikimiə tukraməkeikei mamagien nīpīg rikik ramagien.

Pol tukrher-pən kin Timoti mine Epafrodaetas kiravən apa Filipae

¹⁹ Tukmə ye nərigien kape Yesu Yermaru, yakorkeikei mə pəh nien mə tuktu, jakher-pre kin Timoti rurə məm əmiə mīrerig-pa məvsao kin əmiə kimi yo, rikik tukragien. ²⁰ Kwən kirik rikək min eikin e yame kafan nərigien rəmhen kin Timoti, yame rikin raməsik pik əmiə. ²¹ Narmamə khapsaah kasərig əmə wok minə kapəriə, mhapəh nisərigien wok kape Yesu Kristo. ²² Mərig kimiə nakwənharkun mə Timoti ramhawor pən iran mine nīpīg mīfam mamor wok kape Kughen. Kini kafan wok in rhuvə, məmhen kin yame kwajikovə ramor wok iriu rimni, in ramasitu irak ye wok kape nini-əravyen Nəvsaoyen Huvə. ²³ Ror pən, tukmə nīpīg yakuə mə jakirkun mə kafak nīmraghien tukrhawor pən iran mine, ye nīpīg a in a jakher-pre kin Timoti tukrurə tuk əmiə. ²⁴ Kini yakamhatətə ye Yesu Yermaru mə pəh nien mə tuktu, jakurə tuk əmiə.

²⁵ Mərig rikik raməsik mə jakaməkeikei mher-pre kin Epafrodaetas rīrerig-pre məm əmiə. In piak yame yakrauə kirikianə mawor wok kirikianə, mawarowagin kirikianə. Kupən nīmisher-pə kin in tukruə mini-əsaah-pə nəvsaoyen kin əmiə, masitu min irak. ²⁶ Mərig taktəkun ai, in rorkeikei pik mə tukrəm fam əmiə, kini rikin rəpəu meinai ruirkun mə kimiə nīmīsərig mə in ramhə. ²⁷ Nəfrakisien, in rimamhə pik, ipakə əmə rimhə. Mərig Kughen rikin rehuə tukun. Mərig pəh nien mə Kughen rikin rehuə tuk in pisin əmə, mərig yo min, rikin rehuə tuk yo, mor əswasig kin narimnar yame tukror rikik rərhakis pik. ²⁸ Ror pən, rikik ragien pik tuk nher-pre-min-ien kin mə taksəm in, rikimiə tukragien. Kini mə jakpəh nivəh-pik-minien yerik. ²⁹ Nīpīg taksəm in, sokrən huvə iran ye nagienien, meinai kimiə min naksor kirikianə kimiə Yesu Yermaru. Havəhsi-pən nisaiyen kimi narmamə yamə mine kisəmhen kin in, ³⁰ meinai ipakə əmə rimhə tuk norien wok kape Kristo, mipəh niginien tuk kafan nīmraghien ye nīpīg əutən minə, mīmə in tukrasitu irak ye nīpīg kimiə nīmīsəinein nisasituyen irak.

2:16: Dan 12:3; Fil 1:10; 1 Tes 2:19 * **2:17:** Nīpīg kirik nəmə Isrel kimisətəg-pən waen ye sakrefaes, rəmhen kin nar kirik yame kamhavəh-si-pən kimi Kughen. Əm-ru Nam 15:1-12. **2:18:** Fil 3:1; 4:4
2:21: 2 Tim 4:10 **2:25:** Fil 4:18

3

Kristo əmə ramor ətawə kəsatuatuk ye nimir Kughen

¹ Kafak narmamə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. In e nəgkiarieren infamien kafak. !Sagien tuk Yermaru! Kini yakrai min əmə nəgkiarieren yame yimirai ta kupan raurə kimi əmiə, mərig pəh nien mə nar əutən tuk yo, kini in tukrasitu irəmiə mərer əswasig kin nəgkiarieren eikuə minə tuk əmiə.

² Taktəkun, yakamni-pre tuk əmiə mə, !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kasor norien has minə! Iriə kəsəmhen kin kuri aparu yamə mine kasor nahasien.* !Takasərig əmiə tuk narmamə yamə mine kamhavəh nao kimi narman! [Iriə kəsəmhen kin yermamə yame ravəh oror nao kimi narman, meinai iriə khamə ta mə tukaməkeikei kivəh nao kimi yerman mə Kughen tukrivəh miragh in.] ³ Mərig kitawə e ji Kughen əfrakis, yamə mine In rimnərai ta norien has minə yerkitawə. Kini Nanmin kape Kughen ramor ətawə kharkun nəhuakien kimi Kughen ye kapətawə nimraghien. Kini kitawə kisausit pik tuk nar yame Yesu Kristo rimnor ye nimraghien kapətawə, masətigtə əmə iran. Mərig pəh nien mə nar kirik yame kitawə atuk kasor ye nipraitawə mə tukrivəh miragh ətawə. ⁴ Mərig kupan, yimnamətigtə ye sakomsaes mine narimnar minə tiksın ye loa mə tukrivəh miragh yo. Kini tukmə kwən kirik rikin ramuh mə rirkun nətigtə-əməyen ye narimnar minə a, mərig narimnar minə a yimnor min ye nimraghien kafak rapita. ⁵ Yimnarha əmə mivəh nipig eit, kivəh nao kimi yo†. Kini yo yemə Isrel. Yimasi-pən ye kwənərəus kape Benjamin. Ripik minə, iriə min nəmə Isrel atuatuk. Apa kupan, yo Farisi kirik, kini yimnəri-pən huvə Loa. ⁶ Yimnorkeikei pik mə jakor nəkwai Kughen ye narimnar fam, meriaji-pən mamvən mor nəmhəyen kimi narmamə kape Yesu minə‡. Kimipəh nəm-pə-yen nar has kirik irak meinai yimnaməri-pən fam loa kape nəmə Isrel. ⁷ Mərig narimnar minə fam yame yimnətigtə irəriə kupan, kini rikik rimnaməsik mə iriə khahuvə pik, mərig taktəkun ai yakaməm mə in nar apnapig əmə meinai yakirkun nar yame Kristo rimnor. ⁸ Mərig ripəh norien infamien aikin a. Taktəkun ai, yakaməkir mə narimnar fam əgkap, in nar apnapig əmə meinai yakaməm nar kirik yame in rhuvə pik əgkap: in e mə jakirkun Yesu Kristo Yermaru kafak. Yimnapəh fam narimnar minə a tuk Kristo, marakikin əriə rəmhen kin nərəsig, mə jakvəh əmə Kristo ⁹ mor kirikianə kimru min. Pəh nien mə Kughen raməm mə yakatuatuk meinai yakaməri-pən atuatuk loa, mərig Kughen ramor yo mə yakatuatuk meinai yakamhatətə əmə ye Kristo. ¹⁰ Yakorkeikei mə jakirkun huvə Kristo, mine nəsaninien yame Kughen rimnor In rimragh min ye nəmhəyen, kini yakorkeikei mə jakuə ipakə tukun nipig yakamərig nəmhəyen rəmhen kin nəmhəyen yame In rimnərig. Kini yakorkeikei mə jakərer tukun nar apnapig kamhopni yo rəmhen kin yame kimnhopni In ¹¹ meinai yakirkun nərəhu-pən-timtim-ien kafak nətərigien əmə iran mə Kughen tukror min yo yakamragh min.

Pol ramarkut pik min mə tukrirkun huvə Kristo

¹² Pəh nien mə yimivəh ta narimnar minə a, uə taktəkun ai kafak nimraghien in rinatuatuk ta. Nikam. Mərig Kristo rimirpen yo mə yo yermamə kafan, ror pən, yakamarkut mə norien kafak tukratuutuk məmhen

* **3:2:** Pol ramni hah nəmhajoun kape Isrel mimə iriə kuri minə. Nəmə Isrel kamhani mhamə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel iriə kuri minə. Əm-ru Mat 15:26. **3:3:** Rom 2:29 **3:4:** Wok 22:3 † **3:5:** Loa kape nəmə Isrel ramni mə tukəsıg-pən nipikwarien ye nipig kamhavəh əmə nipig eit. Takəm-ru Jen 17:10. **3:5:** Luk 1:59; Wok 23:6; 2 Kor 11:22 ‡ **3:6:** In apa kupan, Pol, rikin rimnəsik mə ta mə Yesu Kristo in yekuə, kini Pol rimuh nəməhuak minə tukun. Əm-ru Wok 8:3, 22:4, 26:9-11. **3:7:** Mat 13:44-46 **3:10:** Rom 6:3-5; 8:17

kin in. ¹³ Yo minə tiksın. Yəkpəh niniyen mə yakwauə ta rəmhen kin Kristo. Nikam. Mərig nar kirikianə əmə yame yakamarkut tukun, mə jakəru-kin narimnar yame ramswiin kwasig, maməmnhawk tuk narimnar yame raməmır kupan irak. ¹⁴ Rəmhen kin yermamə kape naiyuyen yame ramarkut mə tukrapita mivəh nərok iran, yo yakamarkut tuk nivəhyen kwənkwai wok kafak. Kini kwənkwai wok e in e Kughen ramokrən kin ətawə mə tukhavən misofugin kitawə Yesu Kristo ye rao ye neai.

¹⁵ Kini kitawə m-fam yamə mine kwəsehuə ye nhatətəyen kapətawə tukasəkeiki mharaptərəkin nətərigien minə a. Mərig tukmə kimiə tiksın, nətərigien kapəmiə ror pisin ye nar a, Kughen tukrəsiə-pre kin nətərigien yame ratuatuk. ¹⁶ Mərig nar keikei, pəh kisəri-pən swatuk yame kwənharkun ta.

¹⁷ Yo minə tiksın. Hauə kirikianə misəri-pən tamhek nihuk, yame kimawə yakwəsor ta nakwəsəm, kini səm huvə narmamə yamə mine kasəri-pən tamhek nihumawə. ¹⁸ Səri-pən tamhek nihuk meinai yakwəni-pre ta tuk əmiə nipig ripsaah, kini taktəkun ai nehe nimirik ramaiyu tukun, mə narmamə khapsaah kapəriə nəriwəkien ramhajoun mə iriə kasəməkin Nəvsaoyen Huvə kape Yesu Kristo yame ramni nimhəyen kafan ye nai kamarkwao kin. ¹⁹ Kasərig pik tipriə, mə in kughen kapəriə, kini misausit tuk norien narimnar yame ror naurisien. Kini nətərigien kapəriə ramvən pik tuk narimnar kape tokrei tanə. Iriə kasəri-pən swatuk yame ramvən apa ye nap ehua. ²⁰ Mərig kitawə, imətawə apa ye rao ye neai, kini kaseito kin Yermamə yame tukrivəh miragh ətawə yame tukrisi-pən aikin muə. In e Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ²¹ Kini In tukrukreikin nipraitawə kape tokrei tanə e, yame in e nəviginien ne sirət minə, mor wi nipraitawə ruə rəmhen kin niprai Kristo nipig rimamragh ye nimhəyen. In tukror məkneikin ye nəsaninien kafan yame rirkun nərəhu-pəniyen narimnar fam ye kafan narmaruyen.

4

¹ Ror pən, yo minə tiksın, taksərer tim tim məknenkin ye Yermaru. Yakorkeiki əmiə kini morkeiki pik mə jakəm min əmiə. Kafak narmamə minə, nimiraghien kapəmiə yame ratuatuk ramor rikik ramagien. Kimiə e kwənkwai wok kafak yame rhuvə pik əgkap.

Pol ravəhsi-haktə nərigien kapəriə

² Yuodia mine Sintike. !Aweh! Takwəpəh kapəmiru nətgohyen mirauə miwor kirikianə meinai kimiru kape Yesu Yermaru. ³ Kini ik min, yame kirau mik kimiwor wok ta tu*, yakorkeiki mə takasitu ye pia mir e meinai yimnor pik wok kimasir miriu, kini kimiwasitu irak mirəni-ərhav Nəvsaoyen Huvə, iriə Klemen mine piak minə tiksın min yamə mine kimisasitu ye wok. Kughen rimnərəhu-pən nhagriə ye nəkwəkwə yame ramni narmamə yamə mine kamhavəh nimiraghien rerin.

⁴ Sagien tuk Yermaru nipig m-fam. !Kini jakni min, sagien! ⁵ Sor pən kimi narmamə mə tuksəm mə kimiə nəmə mar minə. Kini mhapəh nisəru-kinien mə pəh nien mə tuktu Yermaru tukrirerig-pə min. ⁶ Takhapəh nisətərig-pikien tuk narimnar, mərig ye narimnar minə fam, taksəhuak pən əmə kimi Kughen tuk naha nhagin yame naksorkeiki. Kini nipig naksəhuak

3:12: 1 Tim 6:12,19   **3:14:** 1 Kor 9:24   **3:15:** 1 Kor 2:6   **3:17:** 1 Kor 4:16   **3:19:** Rom 16:18

3:20: Efes 2:6,19   **3:21:** 1 Kor 15:28,42-53   **4:1:** 1 Tes 2:19-20   * **4:3:** Tukmə ror raməgkiar kimi kwən kirik nhagin e Syzygus.   **4:3:** Luk 10:20; Rev 3:5, 13:8, 17:8, 20:12   **4:5:** Hib 10:25; Jem 5:8-9

misaiyoh pən, takhani vi vi In tuk kafan nasituyen. ⁷ Kini Kughen tukrivəhsi-pre nəmərinyuyen kimi əmiə yame yerpirig pik rapita nirkunien fam kape narmamə. Kini nəmərinyuyen a tukrətapig kin rikimiə mə takhapəh nisərig-pikien narimnar, meinai nakashatətə ye Yesu Kristo.

⁸ Kini taktəkun ai yo minə tiksın, sərig əmə narimnar yame ror nəfrakisien, mine yame ramraptərəkın nisaiyen, mine yame ratuatuk, mine yame norien has rikək iran, mine yame kitawə kisorkeikei, mine yame nhagriə rhuvə, mine yame rhuvə pik, mine yame narmamə kamhani vi vi. ⁹ Sor naha nhagin yame yimnhajoun ta əmiə kin, yame nimnhavəh ye nimraghien kapəmiə, kini misor naha nhagin yame yakamni, kini misor naha nhagin yame nakasəmpə irak, pəh Kughen yame ravəhsi-pre nəmərinyuyen kimi əmiə tukrarə kimiə min nipiğ mifam.

Pol rikin ragien tuk nasituyen kapəriə

¹⁰ Rikik ragien tuk Yermaru meinai nimnhapəh nisasitu-pawkəyen irak ror tu kwənmopin mərig taktəkun ai rikimiə raməsik min yo. Nəfrakisien, nimisərig pik yo, mərig swatuk rikək mə taksasitu irak. ¹¹ Pəh nien mə yakamni nar e meinai nar rikək tu yo. Nikam. Mərig taktəkun ai yakirkun swatuk tuk nagienien tuk naha nhagin yame yakavəh. ¹² Yakirkun swatuk tuk nagienien, nar apnapig mə kafak nar kirik rikək uə kafak narimnar ripsaah. Yakwirkun mə jakhawor pən iran mine mor rikik ragien nar apnapig mə nak nəviginien rikək uə rehuə; nar apnapig mə kafak nautə rehuə uə rikəskəh. ¹³ Kristo ravəhsi-pə nəsaninien kimi yo, yakirkun narəyen ye nihuvəyen minə fam mine nahasien minə fam.

¹⁴ Mərig kimiə nimisor norien rhuvə nipiğ nimisasitu irak ye nipiğ yimnarə ye nipiğ əutən. ¹⁵ Nəfrakisien. Kimiə nəmə Filipae nakwənharkun ta mə nipiğ yame nimnhauə misərig Nəvsaoyen Huvə, nipiğ yimitərhav Masedonia [tuk norien wok kafak], kimiə pisin əmə nimisasitu irak kin mane. Niməhuak kirik min rikək yame rimivəhsi-pə narimnar tiksın kimi yo. ¹⁶ Kini nipiğ yimavən pakə tuk Masedonia, ye taon e Tesalonaeka, mamarə apaikin, nimisher-pə min kin mane. Pəh nien mə m-kirikianə əmə. ¹⁷ Pəh nien mə yakamarha kin mane mə takhavəhsi-pə kimi yo. Mərig yakorkeikei mə Kughen tukrəm norien kapəmiə, mərok əmiə iran. ¹⁸ Yakavəh fam mane yame nimisher-pə kin kimi yo, kini rəmhen rapita, meinai nipiğ Epafrodaetas rimipik narimnar minə e muə kimi yo, taktəkun ai narimnar kafak ripsaah. Kimiə nimnhavəhsipən nar kirik kimi Kughen rəmhen kin sakrefaes yame nəmiovin rhuvə. In ravəh əmə, rikin ragien tukun. ¹⁹ Kini kafak Kughen tukrivəhsi-pre narimnar minə fam kimi əmiə yame ratuatuk tuk nimraghien kapəmiə. Kini narimnar yame ravəhsi-pə kimi ətawə ramsi-pən tuk nautə ehuə kafan yame rhuvə, mamuə tuk ətawə ye Yesu Kristo.

²⁰ Pəh narmamə m-fam tukhavəh-si haktə nhag Kughen Rimtawə mamvən mamvən mipəh norien infamien. Amen.

Nəgkiarien infamien

²¹ Yakamni rhuvə pre tuk əmiə mifam yamə mine nakashatətə ye Yesu Kristo. Nəməhuak minə e kimawə miriə kamhani rhuvə pre tuk əmiə. ²² Narmamə m-fam yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo kamhani rhuvə pre tuk əmiə, kini iriə min yamə mine kisarə apa imei Sisa kamhani rhuvə pik tuk əmiə. ²³ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimi əmiə m-fam. Amen.

Kolosi

Nəkwəkwə yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi

Nəgkiarien kwəkwə kape Nəkwəkwə e Kolosi

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Kolosi, taon ehuə kirik apa tanə ehuə e Tarki.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai? Pol rapəh nivən-hanəyen ye niməhuak apa Kolosi; in rimnərig əmə nəvsaoyen kın. Ye nipig a, nəmhajoun eikuə tiksın kimnhavən apa niməhuak, mamhani mhamə kwənhavəh nirkunien kirik yame ramerkwaig tuk yermamə. Mamhani mhamə tukaməkeikei kəri-pən swatuk kape nəviginien mine ninimien, kini tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə, meinai pəh nien mə Yesu in yerpərig pik. Mhamə nirkunien kape yermamə in nar ehuə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukruh nhajounien eikuə yamə mine kasarə iran ye niməhuak apa Kolosi. Morkeikei mə tukrini-ərhav mə Kristo In yerpərig rapita narimnar mifam, kini pəh nəməhuak minə tukhapəh nisətərigien kın nhajounien eikuə minə a, meinai kaseikuə.

Pol rimirikakun kafan nəgkiarien

¹ Yo Pol, Kughen rimirpen-ta yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Kimru piatawə Timoti ² kimru yakarərai mwher-pre kın kimi əmiə narmamə kape Kughen apa Kolosi. Kimiə e piak minə mine nowinik minə ye Kristo yame nakshatətə timtim iran. Kimru yakawəhuak mə nihuvəyen mine nəmərinuyen kape Rimtawə Kughen In tukraməkeikei marə yerkimia.

Pol ramni vi vi Kughen tuk nəmə Kolosi

³ Nipig yakasəhuak tuk əmiə kimi Kughen e rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə, nipig mifam yakamhani vi vi In tuk kafan wok ye nimraghien kapəmiə, ⁴ meinai yiməsərig mə kapəmiə nhatətəyen ramskai tuk Yesu Kristo, mine norkeikeiyen kapəmiə ramvən tuk narmamə kape Kughen minə. ⁵ Nhatətəyen mine norkeikeiyen kapəmiə ror məkneikin meinai nakharkun huvə mə Kughen tukrivəhsi-pre naha nhagin kimi əmiə yame In rimnor apnəpeinə-ta iran apa ye rao ye neai. Nakwəsərig ta narimnar minə e ye nəgkiarien əfrakis, in e nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. ⁶ Ikin minə ye tanimtanə mi-fam, nəvsaoyen huvə e ramuə mamor kwənkwan mamor vi nimraghien kape narmamə. Kini nəvsaoyen huvə e rinor məknakin ye nimraghien kapəmiə ririkakun ye nipig yame kimiə nimisərig nəgkiarien əfrakis kape nihuvəyen kape Kughen mharkun. ⁷ In e kwən e Epafras ruini ta nəgkiarien e tuk əmiə. In yermamə huvə kirik yame ravəh nəgkiarien kapəmru, mamərer timtim tuk norien wok kape Kristo kini mamasitu min irəmiə. ⁸ In məvsao-pə kimi əmru kın norkeikeiyen kapəmiə yame Nanmin kape Kughen rivəhsi-pre kimi əmiə.

⁹ Ror məkneikin mə ririkakun ye nipig kimawə yimisərig nəvsaoyen kın əmiə, yaksəhuak ye nipig mifam tuk əmiə. Misaiyoh Kughen mə Nanmin kafan tukrikwar irəmiə, nakharkun rikin, mivəhsi-pre min nirkunien ehuə

kimi əmiə. ¹⁰ Yakasəhuak məkneikin mə kimiə takharkun nisaiyen Yermaru kapətawə ye nımraghien kapəmiə, pəh rikin tukragien tukun. Mə nımraghien kapəmiə tukraurə mamor kwənkwan rhuvə tuk wok m-fam kape Kughen yamə mine nakasor. Kini pəh Kughen tukrasitu irəmiə mə takharkun huvə min In. ¹¹ Yakasəhuak mə nəsaninien ehuə kape Kughen tukror əmiə naksəusik-əusik ye nıpig nahasien ramuə tuk əmiə. Pəh taksərer tim tim, kini nərigien kapəmiə tukrəpomh, kini pəh rikimiə tukramagien əmə, ¹² kini pəh takamhani vi vi Kughen Rımtawə meinai In rımnor əmiə naksatuatuk mə takharkun nisarəyen ye rao ye neai, aikin ramraan ghan əmə ikin, kimiə mine kwajikovə minə fam kape Kughen, iriə e narmamə kape Kughen minə. ¹³ Kughen rımnor məknakin ye nıpig rimirəhsi-ta ətawə ye narmaruyen kape Setan yame ramarə ye nəpignapien mivəhsi-pə ətawə ye narmaruyen kape Tini keikei ¹⁴ yame rımnarpın nımraghien kapətawə, kini mirisin ətawə ye narpinien kape təvhagə hah.

Yesu Kristo In yerpırig rapita narımnar m-fam

¹⁵ Ji Kughen yame narmamə kimisəm, In rəmhen əmə kin Rımnı yame kitawə khapəh nisəmien.

Kupən kupən əgkəp, nıpig nımoptanə mine neai mine narımnar fam kimnamharkək hanə, mərig Tini, In rınarə rerin ta. Ror məkneikin mə In nırmın nupan ye narımnar minə fam.

¹⁶ In yerpırig meinai In rımnor narımnar m-fam ye tanımtanə, mine neai, narımnar yame kaməm əriə mine yamə mine kıpəh nəmien əriə, iriə e agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmın has minə, mine yermaru minə fam.

In rımnor narımnar fam; kini narımnar fam, kafan əmə.

¹⁷ Kwasig ikin narımnar m-fam ramswın, kini In rınarə rerin ta.

Narımnar mıfam ramswın meinai In raməpkəfugin əriə.

¹⁸ Kini In əmə ramərer əkupən ye nıməhuak. In kapən kapə nıməhuak. Kini nəməhuak minə, iriə nıpran.

In nuknei nıməhuak. In e, In yermamə yame rımnəkupən mımragh min ye nımhəyen kafan mamarə rerin.

Ror məkneikin mə In yerpırig ye narımnar m-fam.

¹⁹ Meinai Kughen rikin ragien pik mə nımraghien mine nəsaninien m-fam kafan ramswın min ye Kristo,

²⁰ mə tukrərahə-pə nəmərinuyen ye nıpig nitaw Kristo rımnaiyu ye nai kamarkwao kin. Kini narmamə, mine nar miragh minə, mine agelo minə, mine narımnar fam kwənharerig-pə fam min ye kwermın.

²¹ In apa kupən, kimiə nımisərer isok tuk Kughen. Nərigien mine norien kapəmiə rahas pik, naksor tikmir kimiə Kughen. ²² Mərig taktəkun ai, Kughen rımnor əmiə nakwənhauə misor kirikianə kimiə min ye nımhəyen kape Kristo yame nıpran rımnəker ye nai kamarkwao kin. Kughen rımnor məkneikin mə tukrivəh əmiə nakhauə ipakə tukun, naksatuatuk ye nımrın, norien has kapəmiə rirkək, kini nar has kirik rirkək irəmiə yame to Kughen rini-hah əmiə tukun. ²³ Narımnar minə e tukror məkneikin tukmə naksarer tim tim ye kapəmiə nhatəyəyen ye Yesu. Nımisərig nəvsaoyen huvə yame ramhajoun narımnar yame Kughen tukror kimi əmiə apa ye rao ye neai, kini kapəmiə nətərigien tukraməkeikei marer timtim ye narımnar minə e. Nəvsaoyen huvə

e, yame nakwəsərig ta, kamhani-ərhav ikin minə ye tanımtanə. Kini Kughen rımnokrən kin yo, Pol, mə jakni-ərhav min.

Pol in ramasitu ye niməhuak

²⁴ Rıkkik ragien mə yakərig nəm həyen ye nıprak tuk nasituyen irəmiə. Kristo rımnərig nəm həyen ye nıpran mə niməhuak tukrurə. Kini ye swatuk kirikianə əmə min, yo min yakərig nəm həyen ye nıprak tuk Kristo, in e niməhuak, mə tukrurə mıskaı. ²⁵ Kughen əmə rıvəhsi-haktə yo mə jakor wok ye niməhuak kafan. Kini taktəkun ai, yakırkun nasituyen irəmiə tuk wok yame Kughen rımnərəhu-pə ye kwermik. Kafak e wok mə jakamni-ərhav nəgkiarien m-fam kape Kughen pəh nakharkun huvə ²⁶ nərig-məniwən-ien kape Kughen yame rinamerkwaig tuk kaha minə mine rao minə kupən. Mərig taktəkun ai In rımnhoprai nıpran kimi kafan narmamə minə. ²⁷ Kughen rımə tukrhajoun narmamə mifam mə nəgkiarien kafan ramni mə In tukrıvəhsi-pən nıhuvəyen rıpsaah kimi əmiə narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel. Nəgkiarien kafan ramni mə Kristo ramarə yerkimia, in e nakharkun nıniyen nəfrakisien mə takhavəh nımraghien rerin.

²⁸ Kini kitawə kamhani-ərhav Kristo kimi narmamə m-fam. Masəvhag kimi əriə, mamhasig ihaktə rikiriə ye nirkunien fam kapətawə, mə narmamə minə fam tukhauə ye nımrı Kughen, masofugin-pən ye Kristo, mhaurə mışehuə ye nhatətəyen kapəriə. ²⁹ Yakamarkut pik tuk nar e, kini nıpig m-fam yakamor wok ye nəsaninien ehua kape Kristo yame ravəhsi-pə kimi yo.

2

Tukasəkeikei mışatətə tim tim ye Yesu

¹ Yakorkeikei mə takharkun mə yakaməmnhawk pik tuk əmiə nəmə Kolosi, mine nəmə Laodisia, minə nəməhuak minə tiksın yamə mine yakpəh hanə nəmien əriə. ² Yakor məkneikin wok tuk nıvəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə m-fam, nıpig kimia nakamharpın huvə rikimiə mə rikimiə tukror kirikianə əmə, kini narımnar minə e in ramuə nıpig naksorkeikei əmiə minə. Kini yakamarkut mə kimia m-fam takhavəh nirkunien huvə yame tukror rikimiə rəsanın, kini mor min mə nakharkun huvə nəgkiarien əfrakis kape Kughen yame rımnnerkwaig kupən, mərig taktəkun ai, ruatərhav. Kini nətərig-məniwən-ien e, in e Kristo ³ yame Kughen rımnəwhai kəji nirkunien m-fam kasəmır iran. ⁴ Yakaməgkiar məkneikin mə yermamə kirik rirkək mə to ri-vita nərigien kapəmiə kin nəgkiarien heikən kafan.

⁵ Ror mə yakamarə pawk isok tuk əmiə, mərig rikik raməsik pik əmiə. Kini rikik ragien pik meinai yımnərig mə kapəmiə nətərigien kirikianə əmə, kini kimia nakashatətə tim tim əmə ye Kristo.

Kapətawə nımraghien tukraməkeikei maməmır tim tim əmə ye Yesu Kristo

⁶ Mərig in ai kimia nakwənhavəh Yesu Kristo mə In Yermaru kapəmiə, takasəkeikei masofugin-pən iran nıpig mifam. ⁷ Takharəh tim tim Kristo rəmhen kin nuai nai yame rameiwaiyu mamrəh kapier. Kini pəh nımraghien kapəmiə rurə məusik-əusik pən iran ramhen əmə kin yame kınhajoun ta əmiə kin. Kini pəh nagiendien tukrikwar yerkimia marh-yerhav tuk naha nhagin yame Kughen rımnor irəmiə.

⁸ Taksərig əmiə mə narmamə tukhapəh nhavi-ta-yen əmiə kin nhajoun-ətəwaoyen kapəriə, yame nıpran rirkək. Nhajoun eikuəyen e kamhasi-pən

əmə tuk nəriġien kape kaha minə, mine kape tokrei tanə əmə, mhapəh nisəri-pənién nəriġien kape Kristo.

⁹ Kughen raməmir piəpiə ye nīprai kwən e Yesu Kristo. ¹⁰ Kini Kughen In rīvəhsi-pre nihuvəyen kape Kristo rukwar ye nīmraghien kapəmiə. Kristo e In e ramarmaru ye agelo minə, mine yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. * ¹¹ In rīmnəsīg-pən əmiə. Məriġ pəh nien mə rīmivəh nao kimi əmiə, məriġ rīmivəhsi-ta rikimiə yame ramor təvhagə hah, məspir-pən yame rhuvə. ¹² Kini ye nīpig yame kimnakatənim kin əmiə ye nu, ramor nīmətətien mə nīmraghien akwas kape təvhagə hah kapəmiə rīmamhə, kini kiminim əmiə rəmhen kin in ai kiminim Yesu, kini Kughen rīmnor əmiə nakhamragh min ye nīmraghien wi. In e nhatətəyen kapəmiə ye nəsaninien ehuə kape Kughen yame rīmnor Yesu rīmimragh min ye nīmhayen kafan. ¹³ Apa kupən, nīpig Kughen rīpəh hanə nivəhsitayen norien hah minə yerkimia, rəmhen kin nakwənhamhə ta tuk norien has minə kapəmiə. Məriġ nīpig nīmnhauə kisor kirikianə kitawə Yesu, kini Kughen rīmivəh miragh ətawə. Mirisin ətawə tuk narpinien kape norien has minə fam kapətawə. ¹⁴ In rīmnor loa kupən kafan ruə mə in nar apnəpig, mine natuakəmien minə iran, yamə mine kamhauh ətawə mamharuk-pən nəġkiarién has irətawə tuk nəsikien natuakəmien minə kafan. Loa kupən kafan nəsaninien rirkək rəmhen kin in ai rīmnəsik pən ye nai kamarkwao kin iriu Yesu. ¹⁵ Kimnəsik-pən Yesu ye nai kamarkwao kin, In rīnapita nəsaninien kape yarmhə minə, mine nanmin has minə, mine yermaru minə fam. Kristo rīnapita ta əriə, mamor-pən kimi əriə rəmhen kin yame king ramor-pən kimi tikmir minə kafan yame rīnapita əriə, mofugin əriə ye nīmri jir, markis-arkis əriə.

Yesu ramarmaru irəmiə

¹⁶ Ror məkneikin mə takhapəh nisətəriġien kin narmamə yamə mine kasəəhu natuakəmien minə mamhani-əhu əmiə mə takhasiai nəviġinien kirik, uə ninimien kirik, uə nīpig rhakə kirik, uə makuə rhakə kirik, uə Sabat. ¹⁷ Natuakəmien minə a kashajoun pən nar kirik yame tukripiuə, məriġ nīpran e Yesu Kristo. ¹⁸ Narmamə tiksın kasausit pik mhamə kasəmrərhav masəm nīprai nar. Məriġ nəriġien kapəriə in kape yermamə əmə, nīpran rirkək. Iriə kamhasiġəvin əmə mə nəriġien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə. Məriġ nəfrakisien mə kasausit pik. Kini mīshajoun mə tukaməkeikei kəhuak kimi agelo minə. Məriġ takhapəh nisəri-pənién norien kapəriə, tamə naksəpkərhav ye nīmraghien kapəmiə. ¹⁹ Narmamə minə a khapəh nharaptəəkīn-tim-timien Yesu. Məriġ Yesu ramhen əmə kin kapən kapə niməhuak, kini niməhuak in nīprai Yesu. Rəmhen kin nīprai yermamə yame rīrpīn ikīn ye kwənərus minə ramvən ye nīkəkrin, kini Yesu tukror məkneikin ye niməhuak kafan mə niməhuak tukriskai, kini murə mamehuə ye nīmraghien huvə yame Kughen ramor raurə.

Kitawə kimnhavəh nīmraghien vi meinai kimisor kirikianə ye Yesu

²⁰ Nīpig nīmishatətə ye Yesu, rəmhen mə kimia min nīmnhamhə. Kini natuakəmien to rīpəh nivənién tuk narmamə yamə minə kwənhamhə. Kini nuknei loa yamə mine kasəġkiar kin narimnar kape tokrei tanə əmə, nəsaninien kapəriə rirkək, to khapəh nisarmaruyen irəmiə. Ror məkneikin

---

2:9: Jon 1:14,16   **2:10:** Efes 1:21-22   * **2:10:** Emru Kol 1:16. Ye nəġkiarién kape nəmə Gris, rapəh nīniyen nhagriə, mamni əmə “Kristo ramarmaru ye narimnar fam yamə mine kamhawəh neihuəyen,” məriġ nīpran e agelo minə, mine yarmhə minə, minə nanmin has minə, mine yermaru minə fam.   **2:11:** Rom 2:29   **2:12:** Rom 6:4   **2:13:** Efes 2:1,4-5   **2:14:** Efes 2:14-16; 1 Pita 2:24   **2:15:** 2 Cor 2:14   **2:16:** Rom 14:1-13   **2:17:** Hib 8:5   **2:19:** Efes 2:21; 4:16

yakamaiyoh əmiə mə, ?Rhawor e nakasəri-pən hanə natuakəmien mine kape tokrei tanə? In e nəgkiarieren yamə mine kamhani mhamə, ²¹ “Takhapəh ni-rapien nar e,” uə, “Takhapəh nisənien nar e,” uə, “Takhapəh nharəhyen nar e.” ²² Mərig natuakəmien minə e kamhasi-pən əmə tuk nəgkiarieren kape yermamə. Kasəgkiar əmə kin narimnar kape tokrei tanə. Mərig narimnar yamə mine kasatuakəm tukun to khapəh nisoriahyen rikimiə, meinai tukmə nakvəh, mən, kini rirkək min. ²³ Yakirkun mə nipiğ nakwəsərig nhajounien kapəriə, nakhamə-ta mə nəgkiarieren ehuə e; mhamə ta mə taksor nəkwairiə. Mərig kamhasigəvin mə kasorkeikei pik Kughen, mamhasigovin min mə nərigien kapəriə rameiwaiyu atuk əmə tuk əriə, mhamə kasarha huvə tuk nimraghien kapəriə. Mərig nəfrakisien mə natuakəmien minə kapəriə khapəh nisasisu-əgkəp-ien irətawə mə nimraghien kapətawə tukratuatuk.

3

Narəyen atuatuk

¹ Mərig in ai Kughen rimivəh miragh əmiə min Kristo, kini ror məkneikin mə taktəkun ai, kimiə takasəkeikei misor rikimiə tukrivən əmə tuk narimnar kape rao ye neai, ikin Yesu ramkwətə ikin ye nıkar Kughen matuk. ² Takasəkeikei misor rikimiə tukraməsik əmə narimnar kape rao ye neai, pəh rikimiə tukripəh nəsikien narimnar kape tokrei tanə. ³ Meinai kimiə Kristo nakwənhamhə, kini nimraghien əfrakis kapəmiə ramerkwaig-pən tuk Kristo yame ramarə ye rao ye neai iriu Kughen. ⁴ Nimraghien əfrakis kapəmiə, in əmə e Kristo əmə. Kini nipiğ Kristo tukripirerig-pə min, kini Kughen tukrhajoun ətawə Kristo kimi narmamə m-fam. Iriə tuksəm nıkhakien kafan.

⁵ Ror məkneikin mə takasəkeikei misəpəh əgkəp norien has minə kape tokrei tanə rəmhen kin: nıpiraovin mine narman minə kamhakir apis apis əriə minə; uə kasor norien rahas ror naurisien tuk niniyen; uə kasorkeikei pik əriə minə tuk norien has; uə təvhagə has rehuə pik ye nətərigien kapəriə; uə kasəptig kin nar. Narmamə yamə mine kasəptig kin nar kisəmhen kin narmamə yamə mine kasəhuak kimi nanmi nar minə. Kapəriə kughen e nautə kapəriə. ⁶ Kasor norien has minə e, niemhaa rhai Kughen tukun, In tukror narpinien ehuə kimi narmamə yamə mine kasor narimnar minə a. ⁷ In apa kupən, ye nimraghien kapəmiə, nımseriwək əmə ye narimnar minə a. ⁸ Mərig taktəkun ai, takasəkeikei mhavəhsi-ta narimnar mine ye nimraghien kapəmiə, mhapəh nisorien narimnar minə e: takhapəh nisorien niemhaa, tikinhermiə tukripəh nhopsir-hopsirien rəmhen kin karuəruə ramahirəg-rəg; mhapəh nhaniyen nıkar jir; mhapəh nisarpakwaiyen; mhapəh nisor-has-pən-ien kimi narmamə. ⁹ Taksəpəh niseikuəyen irəmiə minə, mərig in ai kimiə nımisəpəkiək-ta kin nərigien əkwəs kapəmiə, misəpəh kafan norien minə, ¹⁰ misarar miseriwək ye nətərigien vi. Kughen rimivəh-sipre nimraghien wi kimi əmiə, mor əmiə mə takhauə masor əmə rəmhen kin In, mor əmiə nakharkun huvə In. ¹¹ Kughen rimivəh-si-pre nimraghien vi kimi əmiə, in nar apnapig mə ik yemə Isrel kirik, uə pəh nien mə ik yemə Isrel, uə kinəsıg-pən ta ik, uə kıpəh nəsig-pənien ik, uə nımnor skul, uə nakpəh nor-huvəyen skul, uə ik yorwok əmə kirik, uə ik yermaru kirik. Mərig nar ehuə e in e Kristo, kini In ramarə min ye nimraghien kapətawə m-fam.

¹² Kimiə narmamə kape Kughen minə, In rorkeikei əmiə, mərəhu karin əmiə mə kafan. Kini ror məkneikin, taksarkaoh kin neipən huvə kape Kughen,

2:21: Gal 4:3,9; 1 Tim 4:3   **2:22:** Mat 15:9   **3:1:** Mak 12:36; 16:19; Efes 1:20   **3:3:** Mat 6:33
3:5: Eph 5:5   **3:6:** Rom 6:6,11; Efes 4:19; 5:3-6   **3:8:** Efes 4:25-29; 5:4   **3:9:** Efes 4:22,25
3:10: Efes 4:24   **3:11:** Gal 3:28

in e: rikimiä tukraməkeikei mehuə tuk narmamə; masor huvə pən kimi narmamə; nətərigien kapəmiä tukreiwaiyu yetanə; kimiä nəmə mar minə; kini nətərigien kapəmiä tukrapomh. ¹³ Nipig yermamə kirik ramor nar kirik rapəh nəmhenien ye nimirimä, kini rikimiä tukripəh nəmhə-aihuuaayen tukun. Kini tukmə yermamə kirik ramor ahas pən kimi kimiä kirik, pəh in tukrivəh əmə rimhə pən yerkin. Mərig in tukraməkeikei məru-kin, kini in mor huvə pən kimi yermamə a. Takhapəh nharaptəək-in-tim-timien norien hah yame yermamə ramor kimi əmiä yerkimia, mərig sor huvə-pən kimin, rəmhen əmə kin yame Yermaru kapətawə rapəh nharaptəək-in-tim-timien norien has kapətawə yerkin, kini mor huvə-pə əmə kimi ətawə. ¹⁴ Nar keikei yame takasəkeikei masor, taksarkaoh kin neipən huvə e kape Kughen, in e norkeikeiyen. Naksorkeikei əmiä minə mamhavən, ror əmiä nakamhauə kirikianə. ¹⁵ Havəh nəmərinuyen kape Kristo pəh In tukramarmaru yerkimia, meinai Kughen rimnokrən kin əmiä mə takhauə misor kirikianə, naksarə əmə ye nəmərinuyen. Kini nipig m-fam, takamhani vi vi Kughen tuk narimnar yame In ramor kimi əmiä.

¹⁶ Shajoun əmiä minə kin nəgkiarien kape Kristo, kini takhavəh-si haktə nətərigien minə kapəmiä. Takasəkeikei misəni nipe minə ye Nəkwəkwə e kamni kimə “Ol Sam,” mine nipe əhuak minə, mine nipe yamə mine kamhasi-pən tuk Nanmin kape Kughen. Taksəni fam əgkəp əriə mamhani vi vi Kughen yerkimia. Kini ye norien kirikianə əmə min, pəh nəgkiarien kape Kristo tukraməmir mamragh maurə huvə yerkimia ye nipig mifam. ¹⁷ Narimnar yame nakasor, mine nəgkiarien m-fam yamə mine nakamhani, taksor əmə ye nhag Yermaru Yesu. Kini nipig mifam taksəhuak kimi Yesu mhani vi vi Kughen Rimtawə.

Norien vi kape tatə, mine mamə, mine kwajikovə minə, mine slef minə

¹⁸ Nipiraovin, taksor nəkwai narman minə kapəmiä. Norien e ratuatuk tuk nipian əhuak minə mə tuksor.

¹⁹ Narman, takasorkeikei nipiraovin minə kapəmiä, mhapəh nisərik-mitəyən əriə.

²⁰ Kwajikovə minə, taksor nəkwai rimimia mine nisimia, meinai Yermaru kapətawə, rikin tukragien tukun.

²¹ Kimia tatə minə, takhapəh nisorien narpinien yame rapita nətərigien yame kwajikovə minə kasor mə rikiria tukrəmhə tukun. Tamə naksor-pən məknakin kimi əriə, nətərigien kapəriə rimir.

²² Slef minə, kapəmiä aikin namehuə minə kape tokrei tanə e, kini ye nipig minə fam, takasəkeikei misor nəkwairia. Pəh nien mə nipig əmə kasarha tuk əmiä mə rikiria tukragien tuk əmiä. Mərig in ai kimiä nakhasiai Yermaru kapətawə, takasəkeikei misor wok əfrakis yerkimia. ²³ Naha nhagin wok yame nakasor, taksor yerkimia m-fam. Pəh nien mə yermamə əmə yame ramehuə irəmiä mərig Yermaru kapətawə In ramehuə irəmiä. ²⁴ Mərig takasəkeikei mharkun mə Yermaru kapətawə In tukrarpin tai wok kapəmiä. In ai nərökien yame Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimi tini minə.

Nakharkun mə yermamə e yame naksor atuə kin kafan, in e Kristo Yermaru. ²⁵ Kini mərig narmamə yamə mine kasor norien hah, Kughen tukrarpin tai norien hah kapəriə. In ramor raməm nəmhen kimi narmamə mifam.

3:12: 1 Pita 2:9

3:13: Efes 4:2,32

3:14: Rom 13:8-10

3:15: 1 Kor 12:27; Efes 4:4; Fil 4:7

3:16: Efes 5:19

3:17: 1 Kor 10:31; Efes 5:20

3:18: Efes 5:22

3:19: Efes 5:25

3:20: Efes

6:1

3:21: Efes 6:4

3:22: Efes 6:5-8

3:25: Rom 2:11

4

¹ Nəməhuə yamə mine kapəmiə aikin slef minə, takasəkeikei misor rhuvə matuatuk pən tuk əriə. Taksor rəm-nəmhen pən tuk əriə. Takasəkeikei mharkun min mə kapəmiə min kirik aikin Yemasur, In ramarə apa ye rao ye neai.

Pol raməvhag kimi əriə

² Pəh takhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi Kughen, misərig əmiə, mhani vi vi In. ³ Kini yakorkeikei mə kimiə taksəhuak min tuk əmawə, mə Kughen tukrəhitə ye swatuk mə jakhani-ərhav nərig-məniwəniən kape Kughen. In e Kristo. Yakamni-ərhav nəgkiarien e, kimivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen tukun. ⁴ Taksəhuak mə jakamni-ərhav nəgkiarien e tukratuatuk mihuvə rəmhen əmə kin yame jakaməkeikei mamor.

⁵ Kimiə nəməhuak minə, pəh narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien kisəm-pən Yesu ye norien minə kapəmiə. Kini ye nipiğ mifam, takasəkeikei masərig əmiə mə nımraghien kapəmiə tukrivi narmamə iruə khauə tuk Yesu. ⁶ Kimiə takasəkeikei masəgkiar huvə kimi əriə ye nəgkiarien e yame rhuvə mheikin, pəh iriə tuksərig nəgkiarien minə e mə khahuvə. Kini tukmə narmamə kasaiyoh əmiə kin nhatətəyen kapəmiə, rhuvə mə takharkun nhoprai-pəniən kimi əriə m-fam.

Pol rher-pən kin yermamə mir kiraru kiravən apa Kolosi

⁷⁻⁸ Yakamher-pən kin piautawə keikei Tikikas. Nipiğ mifam in ramərer matuk tuk nasituyen irak tuk wok kape Yermaru. In raurə tuk əmiə tuk nərigien kiraru əmə. Mə in tukrəvsao kimi əmiə kin norien yame yakasarə iran ai taktəkun. Kini mə tukror rikimiə ramragh. ⁹ In raurə iriu piautawə keikei Onesimas. Nipiğ mifam in ramhatətə tim tim ye Yesu. In kimiə kirik. Iriu tukwəvsao kin narimnar fam ye narəyen eikin e.

Nəgkiarien infamien

¹⁰ Kivəhsi-pən kwən e Aristakas ye kalabus kimru min. In ramni-pre huvə tuk əmiə. Kini Mak, naorahi Banabas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Kini kimiə nakwənhavəh ta nəgkiarien tukun. Tukmə rurə en kimiə ikin, nakhakir mhavən misarha huvə tukun. ¹¹ Kini Josua Jastas, in min ramher-pre kin nəgkiarien huvə kafan kimi əmiə. Ye kwənərəus kape nəmə Isrel, yamə mine kashatətə ye Yesu, kwərə misir a, irisir kirhasitu irak tuk wok kape rao ye neai. Kini kwərə misir a, irisir kirhasitu pik irak ye nipiğ autən yame ramuə ye nımraghien kafak.

¹² Kwən e Epafra in kimiə min kirik. In rher-pre min kin nəgkiarien huvə kimi əmiə. In yermamə kirik yame nipiğ m-fam ramor wok kape Yesu Kristo, kini ye nipiğ mifam, in raməhuak tim tim tuk əmiə. Kini in raiyoh Kughen mə kimiə taksərer timtim kini mhauə mharkun huvə narimnar fam yame Kughen rorkeikei. ¹³ Yakirkun nini-pre-yen kimi əmiə mə kwən e in ramarkut pik tuk nasituyen irəmiə, mine ye narmamə yamə mine kisərə apa taon mir e Laodisia mine Hierapolis. ¹⁴ Kwən e Demas, mine Dokta Luk, yame in kitawə keikei kirik, iriu min kawher-pre kin nəgkiarien huvə kimi əmiə.

¹⁵ Yakamher-pre min kin kafak nəgkiarien huvə kimi piautawə mine now-intawə apa kwənmhaan e Laodisia, mine pian a Nimfa, mine nəməhuak mifam yamə mine kasofugin aikin.

4:1: Efes 6:9   **4:2:** Efes 6:18; Fil 4:6   **4:3:** Rom 15:30; Efes 6:19   **4:5:** Efes 5:15-16   **4:6:** Efes 4:29; 1 Pita 3:15   **4:7-8:** Efes 6:21-22   **4:9:** Flm 10-12   **4:10:** Wok 12:12; 13:13; 15:37-39; 2 Tim 4:11   **4:14:** Kol 1:7; Flm 23-24

¹⁶ Taksəvheikin ta nəkwəkwə e yakamrai-pən mher-pre kin kimi əmiə, mişer-pən kin kimi niməhuak apa Laodisia mə iriə min taksəvheikin. Kini ye norien kirikianə min, kimiə takasəkeikei misəvheikin nəkwəkwə kape nəmə Laodisia.

¹⁷ Kini takasəkeikei mhani-pən tuk Akipas mə in tukraməkeikei mor fam wok a yame Yermaru kapətawə rimivəhsi-pən kimin mə tukror.

¹⁸ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəgkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə kimi əmiə. Pəh rikimiə tukraməsik mə kivəhsi-pən yo ye kalabus, kirkwəji yo kin jen. Pəh Kughen tukrasitu irəmiə kini mautə-pre kin kafan nihuvəyen raməmır tuk əmiə.

1 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame Pol rimnəkupən mirai ramvən kimi nəməhuak minə apa Tesalonaeka

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rinamrai nəkwəkwə e? Niməhuak apa Tesalonaeka, in niməhuak vi kirik. Pol rirkun ta niməhuak apa Tesalonaeka ye newk kiraru uə kisisə. Nəməhuak minə aikin tukasəkeikei mhaure ye nimraghien kapəria. Kashatəta ye Yesu Kristo, kamuhəriə tiksın, kasərig nəməhəyen. Kini tiksın khapəh nharkun-huvəyen nipig kape Yesu Kristo yame tukrirerig-pə min iran ye tokrei tanə. Tiksın rikiriə raməsik mə Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə. Kini miseinein mə narmamə yamə mine kwnəhamhə ta kwasig ikin Yesu rirerig-pə min, tukhawor əria. ? Tukasarer min uə?

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsihaktə nətərigien kapəria, kini mor nhatətəyen kapəria rəusik-əusik. Kini morkeikei mə tukrivəh-sipən nhajounien yame ratuatuk ye nikarin kape nirerig-pə-minien kape Yesu Kristo.

Pol rimnokran huvə ye nəməhuak minə apa Tesalonaeka

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini rhuvə tuk əmiə ye niməhuak apa Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yermaru Yesu Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

² Nipig m-fam, yakarhini-pən tuk Kughen mirhmə rikimasir ramagien tuk əmiə m-fam, kini marhəhuak tuk əmiə ye nəhuakien kapəmasir. ³ Nipig yakarhəhuak kimi Rimtawə Kughen, rikimasir ramagien meinai nipig mifam rikimasir raməsik kapəmiə wok yame ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə. Kini rikimasir raməsik mə norkeikeiyen kapəmiə rehuə, naksasitu ye narmamə. Kini rikimasir raməsik min narer-tim-timien kapəmiə ye nipig əutən yamə mine kamhauə ye nimraghien kapəmiə. Kini naksor məknakin meinai nimisərahupən tim tim nərigien kapəmiə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

⁴ Piak minə, mine nowinik yamə mine Kughen rorkeikei əmiə: Rikimasir ramagien min tuk əmiə meinai yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə.

⁵ Kini yakrhirkun mə Kughen rimirpen əmiə meinai nəvsaoyen huvə yame yakarhini tuk əmiə, pəh nien mə ramuə ye nəgkiarien əmə, mərig Nanmin kape Kughen rimnor nar apsis tiksın irəmiə, ramor nimtətien mə nəgkiarien kafan ror nanmin, kini kitawə kharkun huvə mə in nəfrakisien. Kini nipig kimnisarə kitawə-m kimiə, nakharkun mə norien kapəmasir in rhuvə əmə mə tukrasitu irəmiə. ⁶ Kini kimiə nimnhasigovin norien kapəmasir mine Yermaru kapətawə. In e ye nipig yame nimnhavəh pawk nəməhəyen ehua, mərig nimnhavəh nəvsaoyen huvə kape Kughen yerkin agien yame Nanmin kape Kughen ravəhsi-pə. ⁷ Ror məkneikin, ye norien kapəmiə, nimishajoun swatuk huvə kirik kimi nəməhuak minə ye provins e Masedonia mine apa Provins

Akaea, mæ tukhasigovin æmia. ⁸ Nimmhanti-ærhav nægkiarien kape Kughen ræmhen kin yame naiyuk ramasak kamærig ikin minæ fam. Kini pæh nien mæ næmæ Masedonia mine Akaea æmæ, mærig narmamæ ikin minæ fam kharkun kapæmiæ nhatætøyen ye Kughen, kini ripæh næmhenien mæ to yakarhini min nhatætøyen kapæmiæ, meinai narmamæ minæ fam kwæsærig ta nævsaoyen kin. ⁹ Meinai næmæ Masedonia mine Akaea, iriæ atuk kamhanti-ærhav mæ nipig yimirhuæ mirhæm æmia, rikimiæ ragien tuk niwæhyen nægkiarien kapæmasir. Iriæ kamhanti-ærhav mæ kimiæ nimmhaukreikin-pæn nimetaimiæ kimi nanmi kughen eikuæ minæ, mhauæ mhakwasig kin Kughen yame ramragh, kini in Kughen æfrakis. ¹⁰ Mamhawhin min Ji Kughen yame tukrisi-faktæ ye rao ye neai, yame Kughen rimivæh miragh In ye nimhøyen kafan. Kini In tukriræhsita ætawæ tuk narpinien mine niemhaa kape Kughen yame tukripiuæ.

2

Wok yame Pol rimnor apa Tesalonaeka

¹ Piak minæ mine nowinik minæ: Nakharkun mæ nipig kimasir yimirhura mirhæm æmia, nuøyen kapæmasir, pæh nien mæ ror æmæ nar apnapig kin, mærig in rimnor nækuæ. ² Kini kimiæ nakharkun mæ in apa Filipai, narmamæ kimisor rahah pawk pæ kimi æmasir, kini mashek iah æmasir, mærig Kughen kapætawæ rimnasitu iræmasir, kimasir yakarhætghaa kin nirhini-ærhavyen kafan nævsaoyen huvæ kimi æmia, nar apnapig narmamæ kasarkut mæ tukhani-æhu æmasir. ³ Ror mækneikin meinai kapæmasir nægkiarien tuk niviyen nærigien kapæmiæ ripæh nisi-pænien ye nærigien hah kirik, uæ tuk rikin yame ripæh natuatukien. Kini yimirhipæh nirharkutien tuk neikuøyen iræmiæ. ⁴ Nikam. Yimirhipæh nirhorien mæknakin. Mærig nipig yimirhægkiar, yimirhirkun mæ Kughen rivaag-pæ yerkimasir, mæm mæ kimasir yakrhæmhen mæ jakrhini-ærhav nævsaoyen huvæ, kini mamæræhu-pæ ye kwermimasir. Kini pæh nien mæ yimirhægkiar mæ narmamæ rikiriæ tukragien tuk æmasir. Mærig yimirhægkiar mæ Kughen rikin tukragien tuk æmasir. In Kughen yame riwaag-pæ yerkimasir. ⁵ Nakharkun mæ kimasir yimirhipæh nirhuøyen tuk æmia mæ jakrhivi nærigien kapæmiæ ye nægkiarien heikæn minæ. Pæh nien mæ yimirhini-ærhav nævsaoyen huvæ kimi æmia mæ jakarhivæh mane kapæmiæ. Kini Kughen, In rirkun rikimasir mæ yakarhæfrakis. ⁶ Kimasir yimirhipæh nirhuøyen mæ kimiæ kirik uæ yermamæ apnapig kirik tukrivæhsi-haktæ æmasir.

⁷ Kimasir e aposol misir kape Kristo, yakrhirkun nirharkutien kimi æmia mirhimæ taksækeikei mhasiai æmasir ræmhen kin yamehuæ misir mærig yakrhipæh nirhorien. Nipig yimirharæ kitawæ-m kimiæ, norien kapæmasir rimar, ræmhen kin yame mamæ ramarha huvæ tuk tini minæ. ⁸ Rikimasir ramagien mæ yakarhini-ærhav nævsaoyen huvæ, mærig pæh nien mæ yakarhini-ærhav æmæ, mærig yakarhor narimnar fam yame yakrhirkun nirhorien mæ tukrasitu iræmiæ. Ræmhen kin yimnarhivæh-si-pre nimraghien kapæmasir kimi æmia, meinai kimiæ nimmhauæ mæ kapæmasir narmamæ keikei minæ. ⁹ Piak minæ mine nowinik minæ, ?Rikimiæ ramæsik næmnhawkien kapæmasir uæ nikam? Nipig yimirharæ kitawæ-m kimiæ mirhævsao-ærhav kin nævsaoyen huvæ kape Kughen kimi æmia, kimasir yimirhor wok yenpig mine yeraan mæ jakhavæh mane kirik mirhipæh nirhaiyoh-preyen kin nasituyen kimi æmia.

¹⁰ Kimiæ nimisæm mharkun nhanti-ærhavyen mæ nipig yimirharæ kitawæ-m kimiæ næmæhuak minæ, norien kapæmasir in ratuatuk; kini Kughen ramæm æmæ mæ norien kapæmasir in ratuatuk, kin rikin ramagien tukun. Kini

nar kirik rirkək mə to kini-hah əmasir iran. ¹¹ Kini nakharkun mə kimasir yimirhor rhuva pən kimi əmiə m-fam ramhen kin yame tatə ramor rhuva-pən kimi tni minə. ¹² Kini ye norien kirikianə əmə min, yimirhərip timtim əmiə, kini marharəhsi-haktə kapəmiə nərigien, marhəkeikei kimi əmiə mə nimirghien kapəmiə tukratuatuk ye nimir Kughen, pəh rikin tukragien tukun. Kughen e rimnokran kin əmiə mimə takhauə pəh In ramarmaru irəmiə, mipik əmiə naksarə ye rao ye neai.

¹³ Kini nipig m-fam, kimasir yakarhini vi vi Kughen meinai nipig nimnhavəh nəgkiarien kape Kughen yame nimirərig tuk əmasir, kini mhavəh rarə yerkimia, kini rikimia riphəh nəsikien mə in nəgkiarien kape narmamə əmə, mərig rikimia rimnəsik mə in nəgkiarien kape Kughen. Kini nəfrakisien mə in nəgkiarien kafan. Kini nəgkiarien e ramor wok ye nimirghien kapəmiə, kimia en narmamə yamə mine nakamhani nəfrakisien iran. ¹⁴ Piak minə mine nowinik minə, yakrhirkun mə nakwənhavəh nəgkiarien kape Kughen yerkimia meinai nimir rəmhen əmə kin nəməhuak minə kape Kughen apa Judia kimisor. In e, iriə kwənhauə kirikianə ye Yesu Kristo, məkneikin nəmə iməriə ikin, nəmə Isrel, kimisarar mamhauh əriə. Kini nəmə iməriə ikin kimnhauh məknakin əmiə. ¹⁵ Nəmə Isrel a kimishopni Yesu Yermaru, mine profet kape Kughen minə, misher-yerhav min kin əmawə yakhaier. Iriə a tikmir minə kape narmamə mifam. Norien kapəriə ramor riki Kughen rapəh nagienien, ¹⁶ meinai kimawə yakhamə jakhani-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape Isrel, mə Kughen tukrivəh miragh əriə, mərig nəmə Isrel tiksın kasərer əswasig kin əmasir. Ye norien e, nipig mifam, iriə kasəwhai kəji norien has kapəriə rehuə mapita. Taktəkun ai, niemhaa mine narpinien kape Kughen ruauə tuk əriə.

Pol rimə tukruə məm nəmə Tesalonaeka

¹⁷ Piak minə mine nowinik minə: nar apnapig mə yakahrarə isok tuk əmiə tuk kwənpər nipig, mərig yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Nəfrakisien, nipraitawə isok tuk ətawə minə. Mərig nətərigien kapətawə kirikianə. Kini yakrharkut pik mə jakrharerig-pre mirəm əmə. ¹⁸ Yimirhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə. Yo Pol, yimnarkut nipig ripsaah, mərig Setan rimnərəer əswasig kin əmasir. ¹⁹⁻²⁰ Yakrhorkeikei pik mə jakrhurə mirhəm əmiə meinai rikimasir ragien tuk əmiə. Kini yakrhərəhu-pən əusik-əusik nərigien kapəmasir mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, jakrhagien pik mirhini-pən tukun mə kimia e kwənkwai wok huvə kapəmasir. Nəfrakisien, rikimasir ramagien pik tuk əmiə.

3

¹ Yakrhəpəh nirkəmien əmiə ror tu, rikimasir rəpou; ipakə rikimasir rimnərkwopir. Kimasir yakrheinein mə kimia naksarə huvə uə nikam. Kini kimasir yimirhini mə kimru [Saelas] jakawarə əmə e Atens, ² mwher-pre Timoti mə tukrurə məm əmiə. In piatawə kirik yame ramor wok kape Kughen kimasir min tuk nini-ərhavyen nəvsəoyen huvə kape Kristo. In rimaure tuk əmiə mə tukrasitu irəmiə miwəhsi-haktə kapəmiə nərigien, kini mor əmiə naksərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə, ³ mə nahasien yame ramuə taktəkun tukripəh norien rikimia rətərig pik. Nakwənharkun ta mə nətərigien kape Kughen e mə narmamə tuksor ahas pə kimi ətawə. ⁴ Nəfrakisien, nipig yimirəmər kitawə-m kimia, yimirhini mirhimə tukor ahas pə kimi ətawə. Kini kimia nakharkun huvə mə ruauə minor nəfrakisien kin rəmhen əmə

kin yame kimasir yimirhini ta. ⁵ Tuk nar a, nipig rikikrimnərou pik meinai yimneinein mə kimiə nimis-haw-arə, kini yimnher-pre Timoti mə tukrurə məm-ru nhatətəyen kapəmiə, mə ramskai uə nikam. Yimigin mə, Setan yame in yermamə kape nivəh-sipən-vəh-sipənien, in tukrəm swatuk kirik tuk nivəhsi-pən-vəhsi-pənien kimi əmiə, mor wok kapəmasir tukror əmə nar apnapig kin.

Timoti raməvsao kin nəmə Tesalonaeka

⁶ Mərig taktəkun ai, Timoti ruirerig-pə tuk əmru, kini mivəh nəvsaoyen huvə ye kapəmiə nhatətəyen mine norkeikeiyen. Mamni-pə tuk əmru mīmə rikimiə raməsik əmasir ye nagienien, kini misorkeikei mə taksəm əmasir, rəmhen kin yame kimasir yakrhorkeikei mə jakarhəm əmiə. ⁷ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, nar apnapig mə yimirharə ye nahasien kini mirhərig nəmhəyen, mərig nəvsaoyen kape nhatətəyen kapəmiə rimivəhshihaktə nətərigien kapəmasir tuk əmiə. ⁸ Yimirhivəh nəvsaoyen mə naksarer tim tim tuk Yesu Yermaru, yakarhərig mə yakrhəvəh min nimraghien. ⁹ Nipig yakarhərer ye nimri Kughen, nagienien kapəmasir tuk əmiə in rehuə, kini yakarhini vi vi Kughen tuk əmiə. ¹⁰ Yenpig mine yeraan, ye nipig m-fam, yakarhəhuak əusik-əusik mə jakarhəm min əmiə, kini mirhajoun əmiə kin nar yame nakseinein hanə, mə kapəmiə nhatətəyen tukrurə miskai.

¹¹ Kini pəh Kughen kapətawə e Rimtawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə iriu atuatur kawor swatuk kimi əmasir kini yakarhurə mirhəm əmiə. ¹² Pəh Yermaru kapətawə tukror norkeikeiyen kapəmiə tuk əmiə mine narmamə m-fam tukrhaktə mokrig marh-yerhav, rəmhen kin yame norkeikeiyen kapəmasir rehuə tuk əmiə. ¹³ Pəh In tukror rikimiə rəsanin mə nipig Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iriə kafan narmamə minə, kini taksərer ye nimri Kughen kapətawə e Rimtawə, kini misatuatur, kini nar kirik rirkək irəmiə mə to kini-hah əmiə iran.

4

Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei mor Kughen rikin ragien

¹ Piak minə mine nowinik minə, taktəkun ai jakaməkeikei maməgkiar ye narimnar tiksın. Yakwərhajoun ta əmiə ye naha norien yame taksor mə Kughen rikin tukragien tukun. Kini nəfrakisien naknasor. Kini taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə marhuh rikimiə ye nhag Yesu Yermaru mə taksor əmə məknakin mamharpin pəh norien a tukreihuə. ² Sor məknakin meinai nakwənharkun ta nəgkiarrien yame Yesu Yermaru rimivəhshipə nehuəyen kimi əmasir mə jakrhini-ərhav.

³ In e nərigien kape Kughen mə tukrərəhu karin əmiə mə kafan minə mə taksor nar yame rhuvə matuatur: Takhapəh nisəri-pənien swatuk kape nipiərovin mine narman yamə mine kamhakir apis apis əriə minə. ⁴ Kimiə kirikianə kirikianə takasəkeikei miseihuə ye nipiərimiə ye norien yame rhuvə matuatur, pəh narmamə tukhasiai əmiə tukun. ⁵ Rikimiə tukripəh nivənpikien tuk nikir-məniwəniyen yerman uə piraovin, rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisəhuakien miseinein Kughen kasor. ⁶ Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin kape yerman pisin, tamə naksor ahas pən tuk piaumiə minə. Yermaru kapətawə tukripior narpinien kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə has minə a. Yakwərhini-pre ta nəgkiarrien a marhor kwirig kin kimi əmiə. ⁷ Ror məkneikin meinai pəh nien mə Kughen rimnokrən kin atawə mə taksəmkimik ye nimrin, mərig mə tukasarə ye nimraghien yame

in rimmərahū karin mə kafan. ⁸ Ror məkneikin, yermamə yame rukreikin-pən nimeitaan kimi nəgkiarien e, pəh nien mə raukreikin-pən nimeitaan kimi narmamə, mərig raukreikin-pən nimeitaan kimi Kughen yame rimirəhsi-pə Nanmin Kafan kimi əmiə.

⁹ Nakwənharkun ta norien kape norkeikeiyen əmiə minə nəməhuak minə, kini in e pəh nien mə nar kirik yame jakaməkeikei mirai ye nəkwəkwə, meinai Kughen rimməhajoun ta əmiə kin mə taksorkeikei əmiə minə. ¹⁰ Kini nəfrakisien, naksorkeikei piautawə minə fam ye provins e Masedonia ikin nakasarə ikin. Mərig, piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimie mə taksor məkneikin mamharpin pəh norkeikeiyen kapəmiə tukreihuə.

¹¹ Taksəkeikei misarkut tuk nəri-pəniyen swatuk kape nimiraghien yame ramərinu, misor atuk kapəmiə wok mə takhavəh mane kape nəviginiən*, rəmhen əmə kin yame yimirhini-pre ta tuk əmiə ¹² pəh takhapəh nisətəgtəyən ye yermamə kirik, kini kapəmiə nimiraghien tukrivi-pə narmamə iruə minə mə tukhasiai əmiə.

Nirerig-pə-minien kape Yesu Yermaru

¹³ Piak minə mine nowinik minə, yakrhipəh nirhorkeikeiyen mə kimie takseinein mə tukrhawor pən iran mine ye narmamə yamə mine kwənhəmhə ta. Nipig kimie kirik riməmhə, takhapəh nisəsək-pikien rəmhen kin yame narmamə yamə mine khapəh nisərahū-pəniyen nərigien kapəriə kimi Kughen kisəsək pik rikiriə rərhakis. ¹⁴ Kitawə kamhani nəfrakisien mə Yesu riməmhə mimiragh min, ror pən rikitawə rirkun mə nipig Yesu tukramuə min, kini Kughen tukror mə narmamə yamə minə kimishatətə ta ye Yesu kimnhamə, tukharerig-pə min iriə Yesu. ¹⁵ Kini yakarhini-pre nəgkiarien atuatur kape Yesu Yermaru kimi əmiə, mə kitawə e yamə mine kamhamragh misarə miseriaji nireririg-pə-minien kape Yesu, nəfrakisien, kitawə tukhapəh nisokupəniyen ye narmamə yamə mine kimisəkupən mhamhə. ¹⁶ Mərig Yesu Yermaru atuatur əmə In tukrisi-pən ye rao ye neai meiwaiyu-pə, kini mokrən apomh, kini yemasur min kape agelo minə in tukrokrən apomh, kini naiyuk tukrasək, məkneikin narmamə yamə mine kwəshatətə ta ye Yesu, kimnhamhə, tukhamragh misəkupən misərer. ¹⁷ Kwasig ikin, kitawə e yamə mine kamhamragh misarə, tukshaktə kitawə miriə ye napuə mə tuksəm Yesu Yermaru ye nimagō-ago. Tuksarə kitawə min kape rerin. ¹⁸ Takhavəh nəgkiarien e mhavəh-si haktə nərigien kin kapəmiə.

5

¹ Piak minə mine nowinik minə, to yakrhipəh nirhini-atuaturkien nipig narimnar mine tukruə iran, ² meinai kimie nakwənharkun ta mə Nipig Yame Yermaru* tukruə iran, in rəmhen kin yame yəkrəh ramuə yenpig. ³ Narmamə tukamhani mhamə, “Narimnar fam rəmərinu, kini nahasien rirkək,” məkneikin nahasien tukruə aihuaa əmə tuk əriə, rəmhen kin nəmhəyən yame ramuə aihuaa əmə tuk piraovin yame ror tipin. Nahasien tukruə tuk narmamə, tukseinein napien tukun.

⁴ Mərig piak minə mine nowinik minə, kimie nakhapəh nisərerien ye nəpignapien mə to Nipig Kwasig ramuə, to nakhapəh nisakurien rəmhen kin yame yəkrəh kirik ramuə tuk yermamə, in rakur. ⁵ Kimie mifam ji nikhakien mine niraanien. Kitawə pəh nien mə narmamə kape nipigien uə nəpignapien.

4:7: Hib 12:14   **4:8:** Luk 10:16; 2 Kor 1:22   **4:9:** Jon 13:34   * **4:11:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə “Taksor wok kin kwermimie.”   **4:11:** Efes 4:28   **4:14:** Rom 14:9; 1 Kor 15:3-4,12   **4:16:** 1 Kor 15:51-52   * **5:2:** Ol Testamen raməvsao kin “Nipig kape Yermaru” ye Joel 2:31, Amos 5:18 mine Malakae 4:5.   **5:2:** Mat 24:42-43; 2 Pita 3:10; Rev 3:3   **5:3:** Mat 24:39; Luk 21:34-35   **5:5:** Rom 13:12

⁶ Ror məkneikin, pəh tukhapəh nisorien rəmhen kin narmamə yamə mine kisapir. Mərig pəh kisarha, masəm huvə kapətawə nərigien mine norien minə, ⁷ meinai narmamə yamə mine kasapir, iriə kasapir yenpig, kini narmamə yamə mine kasapis, iriə kisapis yenpig. ⁸ Mərig pəh kitawə tukseihuə ye norien minə kapətawə, meinai kitawə narmamə kape niraanien. Pəh kharaptərkın norien kape nhatətəyen mine norkeikeiyen, rəmhen kin yame mobael kirik yame ravəhsi-pən aean kirik yame ramətapig kin nımagen, kini pəh kisərhupən tim-tim kapətawə nərigien kimi Kughen, rəmhen kin mobael kirik yame raukrai pən kəvəvhao skai yame ramətapig kin kapən kapə.

⁹ Pəh kisor məknaikin meinai pəh nien mə Kughen rimirpen ətawə mə tukror niemhaa mine narpinien kimi ətawə, mərig rimirpen ətawə mə tukrivəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. ¹⁰ Rimamhə tuk ətawə, yamə mine kamhamragh mine yamə mine kwənhamhə ta, mə kitawə m-fam tukharkun narəyen kirikianə kitawə min. ¹¹ Ror məkneikin, takhavəh-sihaktə nərigien kapəmiə minə, kini misasitu irəmiə minə mə taksor nhatətəyen kapəmiə rəusik-əusik. Nəfrakisien, in ai nakasor ai taktəkun mine.

Nəgkiarien infamien

¹² Piak minə mine nowinik minə. Taktəkun ai yakarhaiyoh əmiə mə takhasiai narmamə irəmiə yamə mine kasor wok ripsaah. In e yamə mine Yermaru kapətawə rimirpen əriə mə tukhakir əmiə masəvhag kimi əmiə. ¹³ Takhasiai huvə əriə, misorkeikei əriə tuk wok yame kasor, kini misarə ye nəmərinyen kimiə miriə. ¹⁴ Kini piak minə mine nowinik minə, yakarhuh rikimiə mə taksor kwirig kimi narmamə yamə mine kasarpah. Havəh-si haktə nətərigien kape narmamə yamə mine rikiriə rəpou. Misasitu ye narmamə yamə mine kapəriə nəsaninien rirkək. Misor nərigien kapəmiə rəpomh tuk narmamə mifam. ¹⁵ Tukmə yermamə kirik ror nar kirik rirəh nəmhenien ye nımrimə, kini kimiə takhapəh nisorien tai norien yame rimmor, mərig nıpig mifam, takasəkeikei misarkut mə taksor wok huvə kimi əmiə minə mine narmamə minə fam.

¹⁶ Nıpig mifam rikimiə tukramagien; ¹⁷ nıpig m-fam taksəhuak kimi Kughen; ¹⁸ nıpig m-fam takhani vi vi Kughen, nar apnapig mə naksarə ye nihuvəyen uə nahasien. Taksor nəgkiarien misir a meinai in a nəkwai Kughen tuk əmiə yamə mine nakasofugin-pən ye Yesu Kristo.

¹⁹ Takhapəh nisarer-əswasigien kin nherien nap kape Nanmin kape Kughen. ²⁰ In ravəhsi-pən nəgkiarien kimi profet minə, kini takhapəh nhaniyen nar apnapig iran; ²¹ mərig taksəm huvə misəkir huvə narımnar fam, mharaptərkın tim tim nar huvə minə, ²² misəpəh narımnar fam yame raha.

²³ Pəh Kughen atuatuk, In Kughen kape nəmərinyen, In tukrərhəu karin əmiə mə kafan minə. Pəh tukror mə rikimiə m-fam, mine nımraghien fam kapəmiə, mine nıpraimiə mifam tukratuatuk mə nıpig Yesu Kristo Yermaru tukrirerig-pə min iran, nar kirik rirkək irəmiə mə to kini hah əmiə iran. ²⁴ Yermamə yame ramokrən kin əmiə, nıpig m-fam tukror kafan nəgkiarien, kini In tukror narımnar minə a.

²⁵ Piak minə mine nowinik minə, səhuak tuk əmiə minə. ²⁶ Sokrən huvə irəmiə minə†, rəmhen kin yame kimiə kirikianə ye Yesu Kristo. ²⁷ Ye nhag

5:8: Aes 59:17; Efes 6:14,17   **5:10:** Rom 14:8-9; 1 Tes 4:14   **5:14:** 2 Tes 3:6,11   **5:15:** Rom 12:17; 1 Pita 3:9   **5:16:** Fil 4:4   **5:18:** Efes 5:20   **5:19:** Efes 4:30   **5:22:** 1 Jon 4:1   **5:23:** 2 Tes 3:3   **5:25:** Kol 4:3; 2 Tes 3:1   † **5:26:** "Nıpig naksofugin əmiə minə, taksor 'holy kiss' irəmiə minə." 'Holy Kiss' ror nımtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

Yesu Yermaru, yakamarkut mamni-pre tim tim kimi əmiə mə taksəvheikin nəkəkəkə e kimi piak minə mine nowinik minə fam.

²⁸ Pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə.

2 Tesalonaeka

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Tesalonaeka

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka.

?Nimraghien rimnhawor pən iran minə ye nipig rimirai nəkwəkwə? Ye nipig a, nireng-pə-minien kape Yesu Kristo rimnor neineinien tuk nəməhuak khapsaah. Kimnisarə ye nipig ətən. Kasarə ye nipig ətən, kini iriə tiksın, rikiriə raməsik mə in e nımtətien yame ramhajoun mə pəh nien mə tuktu, Yesu tukrirerig-pə min; tiksın kimnhani mə Yesu ruirerig-pə ta. Kimnhapəh nharkun-huvəyen nıprai nəgkiarien kupən yame Pol rimirai ramvən kimi niməhuak apa Tesalonaeka (1 Tes). Kini tiksın kimnhani mhamə, “Yesu tukrirerig-pə aihuaa əmə, pəh kisəpəh wok, misarə əmə miseito kin in.” Mərig pa rimə kimiseitokun əfrakis Yesu mə tukruə, kimisarpah əmə. Kini Pol rimnəvhag kimi əriə mə tuksor wok mamhavən, mamhawhin Yesu mə tukruə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mə tukrəəhu atuaturə nərigien kapəriə ye nireng-pə-minien kape Yesu. Kini maməvhag kimi əriə ye nimraghien atuaturə.

Pol ramokrən huvə kimi əriə

¹ Yo Pol, mine Saelas, mine Timoti, yakarhini-pre rhuvə tuk əmiə ye niməhuak en Tesalonaeka. Kimiə nimnhauə kirikianə tuk Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

² Pəh Rimtawə Kughen mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukwautə-pre kin kapəriu nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pol raməhuak kimi Kughen mamni vi vi In

³ Piak minə mine nowinik minə, nipig m-fam kimasir yakarhərig mə jakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə. Kini ratuaturə əmə mə yakrhor məkneikin, meinai nipig mifam nhatətəyen kapəmiə raurə maməusik-əusik, kini nipig mifam kimiə m-fam naksorkeikei əmiə minə, kini norkeikeiyen mine nhatətəyen e raurə mamhaktə mameihua. ⁴ Ror məkneikin, kimasir yakarhini-ərhav kimi nəməhuak minə fam ikin minə fam mə rikimasir ramagien pik tuk əmiə, meinai nipig mifam nakasərer tim tim ye nimraghien kapəmiə ye Yesu Kristo, kini nakharaptərekin tim tim nhatətəyen kapəmiə, nar apnapig narmamə kasor ahas-pre kimi əmiə, kini masor əmiə naksərig nəməhəyen ehuə.

⁵ Narimnar minə e ramhajoun mə norien kape Kughen tuk nəkirien narmamə, in ratuaturə əmə. Narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, meinai Kughen In Yermaru kapəmiə. Kini nipig naksarərer tim tim ye nipig ətən kapəmiə, tukəm-pən əmiə mə naksəmhen tuk nivəniyen ye narmaruyen kafan.

⁶ Ror məknakin meinai norien kape Kughen In ratuaturə, kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kasor ahas-pre kimi əmiə, ⁷ kini tuk nipig kirik In tukrivəh-si-pre napisien kimi əmiə yamə mine nakamhavəh nəməhəyen, kitawə-m kimiə. Nəgkiarien e tukruə mor nəfrakisien kin ye nipig yame Kughen tukror əpu Yesu Yermaru yame tukrisi-pən ye rao ye

neai. Tukruə iriə kafan agelo əsanin minə, nap tukrarkurao iran; ⁸ kini In tukror narpinien kimi narmamə yamə mine kaseinein In, kini mhapəh nisəri-pəniēn nəgkiariēn kape nəvsaoyen huvə kape Yesu Yermaru kapətawə. ⁹ Kughen tukror narpinien kimi əriə ye nahasien kape rerin. Kini In tukrərer əswasig kin əriə kape rerin ye nimri Yesu Yermaru mine nikhakien ehuə kape nəsaninien ehuə kafan. ¹⁰ Nəgkiariēn e tukror nəfrakisien kin ye nipig yame Yesu tukrirerig-pə min iran. In tukrivəh nini-vivi-yen tuk narimnar yame rimnor kimi nəməhuak minə kafan, rikiriə tukragien pik, kimiə miriə, meinai nakshatətə ye kapəməwə nəgkiariēn yame yakamhani-pre tuk əmiə.

¹¹ Tuk narimnar minə e, ye nipig mifam yakarhəhuak tuk əmiə mə Kughen tukrəvheikin-pən əmiə mimə nimraghien kapəmiə in ratuatuk rəmhen kin yame In rimirpen əmiə tukun. Kini yakarhəhuak mə Kughen tukror wok ye nəsaninien kafan mə nətərigien huvə yame naksorkeikei mə taksəri-pən, mine wok huvə yamə mine ramsi-pən ye nhatətəyen kapəmiə, tukror kwənkwan. ¹² Kimasir yakarhəhuak məkneikin mə jakrhəwəhsi-haktə nhag Yesu Yermaru tuk narimnar yame ramor ye nimraghien kapəmiə, kini In tukrivəhsi-haktə əmiə. Narimnar minə e tukruə ye nihuvəyen kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə.

2

Yermamə yame ramor təvhagə hah nipig m-fam

¹ Piak minə mine nowinik minə. Pəh yakəgkiar ye nipig yame Yesu Kristo Yermaru* kapətawə tukrirerig-pə min iran, kini Kughen tukrofugin ətawə min Yesu Kristo. ² Narmamə kamhani mhamə kimasir yimirhini profesi kirik uə yimirhirai nəkwəkwə kirik, mirhimə Nipig kape Yermaru ruauə ta. Mərig, takhapəh nisətərig-pikien kin nəgkiariēn a, mhapəh nisakur-akuriēn tukun. Neikuəyen en. ³⁻⁴ Takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə kin nəgkiariēn kirik, meinai nipig a tukripəh nitərhav-pəyen meriaji nipig yame narmamə tukhauə misor tikmir minə kape Kughen misarowagin kimi əriə minə, kini Kughen tukror əpu yermamə e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam.’† Ye nipig a narmamə tuksəhuak kimi kughen pisin pisin minə, mərig in tukror tikmir kimi əriə, mivəhsi-haktə atuk in rapita kughen minə a. Mivən məkwətə ye Nimə Ehuə kape Kughen, mamni mimə in kughen. Mərig Kughen tukroriah əfrakis in rəri-pən əmə kafan nəgkiariēn kupən. ⁵ ?Rhawor? ?Nimisərukun mə nipig yimnamarə kitawə-m kimiə yimnhajoun əmiə kin narimnar minə e uə? ⁶ Kini nakwənharkun ta naha nhagin yame rətapig kin kwən a mə Kughen tukror əpu in ye nipig atuatur kafan. ⁷ Nəsaninien məniwən kape Təvhagə Hah Yame Rimawor rinameriwək-ərhav; mərig yermamə yame rətapig kin nəsaninien a, in tukror məknakin meriaji Kughen tukrivəhsi-ta in. ⁸ Məkneikin Yesu Yermaru tukrirerig-pə ye nikhakien kafan, mor əpu kwən e kamni kimə ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam,’ məkneikin məgkiar əmə, mhopni, moriah əkgəp in. ⁹ Mərig ‘Yermamə yame Ramor Təvhagə Hah Nipig Mifam’ tukruə mor wok ye nəsaninien kape Setan, kini in tukror nar apsipis eikuə minə tiksın, mine nimtətien eikuə minə tiksın, mine nar eikuə yamə mine ramor narmamə nanmiriə ramivə, ¹⁰ mine nahasien pisin pisin minə fam yame kaseikuə ye narmamə yamə mine kasəriwək ye swatuk yame ramvən tuk narpinien. Iriə tukserwei əkgəp meinai khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien; mərig nəfrakisien e in e swatuk yame Kughen ravəh miragh

* **2:1:** Emru footnote ye 1 Tes 5:2. † **2:3-4:** Pəh nien mə kwən e in Setan, mərig kwermın kirik. Kamokrən kin in kimə ‘tikmir kape Kristo’ ye 1 Jon 2:18.

əriə iran. ¹¹ Khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, Kughen tukror nərigien kapəriə rameno-eno pik, tukamhani nəfrakisien ye neikuəyen. ¹² Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə yamə mine khapəh nisorkeikeiyen nəfrakisien, misagien əmə tuk təvhagə has.

Nəmahuak minə tukasəkeikei masərer tımtım

¹³ Piak minə mine nowinik yamə mine Yesu Yermaru rorkeikei əmiə, nipig mifam yakarhəkeikei mirhini vi vi Kughen tuk əmiə, meinai ye nirikakunien, Kughen rimirpen əmiə mə tukrivəh miragh əmiə. In tukror məknakin ye wok kape Nanmin Kafan yame ramərəhu karin əmiə mə kafan minə, kini tukrivəh miragh əmiə ye nhatətəyen kapəmiə ye nəfrakisien. ¹⁴ Kughen rimivəh nəvsaoyen huvə yame yimirhini-ərhav-pre ta tuk əmiə mə tukrokrən kin əmiə, mivəh miragh əmiə, mə kitawə tukhauə kirikianə kitawə Yesu Kristo Yermaru kapətawə ye nikhakien kafan.

¹⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə, taksərer tim tim kini mharaptərəkın tim tim nəgkiarien yame yimirhivəhsi-pre kimi əmiə ye nəgkiarien yame rimnamtərhav ye nhermasir, uə nəgkiarien yame nimnasəvheikin ye nəkwəkwə yame yimirher-pre kin.

¹⁶ Kughen Rımtawə rorkeikei ətawə, kini nihuvəyen kafan ravəhsi-haktə rikitawə kape rerin, kini mor mə kitawə tuksərəhu-pən tim tim nətərigien kapətawə iran. Kini pəh Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine Rımtawə Kughen, iriu atuk ¹⁷ tukrəvəhsi-haktə rikimiə kini miwor əmiə naksəsanin tuk norien norien huvə minə fam mine niniyen nəgkiarien huvə minə fam.

3

Pol ramaiyoh mə narmamə tukshuak tukun

¹ Piak minə mine nowinik minə, kafak nəgkiarien ror infamien ikin e. Taksəhuak tuk əmasir mə nəgkiarien kape Yesu Yermaru tukrivən aihuua əmə ikin minə fam, pəh narmamə tukhasiai In misəri-pən, rəmhen əmə kin əmiə yamə mine nakamhasiai In mamhakwasig kin. ² Kini səhuak tuk əmasir mə Kughen tukrivəh-sita əmasir tuk nəmə has minə, meinai pəh nien mə narmamə mifam kashatətə ye Yesu Yermaru. ³ Mərig Yesu Yermaru, nipig mifam ramor kafan nəgkiarien, kini In tukror əmiə naksəsanin, kini marha huvə tuk əmiə mə Setan tukripəh noriahyen əmiə. ⁴ Kini taktəkun ai Yesu Yermaru rimnhajoun əmasir mə kimiə nimisor naha nhagin yame yimirhini ta, kini takasor əmə mamhavən. ⁵ Pəh Yermaru kapətawə tukrikir rikimiə ye swatuk kape norkeikeiyen kape Kughen mine norien kape Kristo tuk nərertim-timien ye nipig nahasien tukruə iran.

Takhapəh nisarpahyen

⁶ Piak minə mine nowinik minə. Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk piautawə yamə mine kasarpah, kini mhapəh nhakwasigien kin nhajounien yame nimnhavəh tuk əmasir. ⁷ Kimiə atuk nakwənharkun ta mə takasəkeikei misəri-pən norien yame yimirhor. Nipig yimnirharə kitawə-m kimiə, yimirhipəh nirharpahyen, ⁸ kini marhivəh nimri nəviginien tuk narmamə, mirhipəh nivəh-apnapig-ien. Mərig yimirhor pik wok, yenpig mine yeraan. Yimirhor wok marhivəh mane kape nəviginien mə jakrhipəh nirhorien narkutien kimi əmiə. ⁹ Ratuatuk əmə tuk əmasir mə jakrhayoh əmiə mə taksarha huvə tuk əmasir, mərig yimirhipəh nirhorien məknaikin meinai kimasir yimirhorkeikei mə jakrhajoun əmiə

ye norien yame ratuatuk mə taksəri-pən. ¹⁰ Kini nipiḡ yimnirharə kitawə-m kimiə, yakarhərəhu-pən loa e mirhimə, “Tukmə nakəpəh wok, takəpəh nəviginien.”

¹¹ Yakarhini məkneikin meinai yimihəriḡ mə narmamə tiksın e kimiə miriə kəsarpəh, mhapəh nisorien wok kirik. Iriə yəḡkiar pik minə, mhapəh nisor-wok-ien. ¹² Ye nhag Yesu Kristo Yermaru kapətawə, yakarhini-pre marhuh riki narmamə yamə mine kasor məknakin mə tukasəkeikei masarə mar əmə misor wok tuk nivəhyen nəviginien nəriə. ¹³ Kini kimiə piak minə mine nowinik minə, takhapəh nisəpouyen tuk norien nar yame ratuatuk.

¹⁴ Takasəkeikei mharkun huvə nhag narmamə yame mine khapəh nisəri-pənien kapəmasir nəḡkiarien ye nəkwəkwə e. Takhapəh nhauəyen kirikianə kimiə miriə, pəh misor əriə pəh kisauris tuk kapəriə narpahyen. ¹⁵ Məriḡ takhapəh nisəmien əriə mə iriə tikmir minə kapəmiə. Nikam. Iriə piaumiə minə, kini rhuvə mə takhasig əriə.

Nəḡkiarien infamien

¹⁶ Kini pəh Yermaru kape nəmərinuyen In pisin əmə tukrivəhsi-pre nəmərinuyen nipiḡ mifam ye norien minə fam. Pəh Yesu Yermaru tukramarə tuk əmiə mifam.

¹⁷ Yo Pol, yakvəh pen mamrai nəḡkiarien e kin kwermik, mamni-pre rhuvə tuk əmiə. Kini ye nəkwəkwə minə fam yakamrai məkneikin mə takharkun mə in e in nəḡkiarien kafak. In e in norien kape niriayen kafak.

¹⁸ Pəh kapətawə Yermaru Yesu Kristo tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen kimi əmiə mifam.

1 Timoti

Nəkwəkwə yame Pol rimirai məkupən kimi Timoti Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Fas Timoti

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Timoti. Timoti in tamaruə kirik yame rımnarha apa taon a Listra. Nisini in kwənərəus kirik kape Isrel, kini rımnı in yemə Gris kirik. Timoti, in fren kirik kape Pol, kini nıpiğ mifam kiravən apa ikin minə mirəni-ərhav nəvsaoyen huvə kape Yesu Kristo. Pol rorkeikei pik Timoti, ror məkneikin in rokrən kin mə tını atuatuk.

?Narəyen rımnhawor pən iran mine ye nıpiğ rimirai? Pol rımnəriğ mə nəmhajoun eikuə tiksın ye niməhuak apa Efesas, məkneikin rher-pən kin Timoti mə tukrivən mhajoun atuatuk mə narmamə minə a kaseikuə. Timoti rımauə rəmhen kin pasta kape niməhuak apa Efesas, nar apnapığ mə in tamaruə əmə. Nhajoun-eikuəyen minə a kashajoun mə narmamə tuksəpəh nəviginien tiksın, mə tukasən əmə nəviginien yame ratuatuk mə tuksən, kini mhapəh nisorien mared.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e mini-ərhav nətəriğien tiksın kafan kimi Timoti mivəhsi-haktə kafan nəriğien, kini mimə tukrasitu ye niməhuak apa Efesas. Pol raməgkiar ye norien huvə minə kape nəhuakien, mine narha-huvəyen nəməhuak minə. Kini mini-ərhav norien huvə yamə mine nəməhuə minə kape niməhuak mine nəməhuak minə tuksəri-pən. Kini nəgkiarien infamien yame Pol rımini kimi Timoti ramni mimə Timoti tukraməkeikei muə yemə huvə kirik kape norien wok kape Yesu Kristo. Kini kafan norien tukraməkeikei matuatuk huvə.

Pol rımə nəkwəkwə e ramvən kimi Timoti

¹ Timoti, yo Pol. Kughen yame rımiyəh miragh ətawə, mine Yesu Kristo yame kitawə kasərəhu-pən nəriğien kapətawə iran, iriu kimiravəhsi-pə nehuəyen kimi yo mə yo aposol kirik kape Yesu Kristo.

² Yakamrai nəkwəkwə e kimik, Timoti.

Timoti, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rımtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimik.

Pol rımə Timoti tukramətapiğ kin narmamə yamə mine kamhaukrekin nəgkiarien kape Kughen

³ Timoti, kwasıg ikin yimitərhav Efesas, mivən apa Masedonia, mamarkut tuk ik mə takarə rəpomh kəskəh eikin e. Kini yakamuh rikim mə takamarə pi pom pəh takamni-əhu narmamə mə tukhapəh nishajoun-min-ien nəgkiarien eikuə minə. ⁴ Nıpiğ m-fam, iriə kisarkut pik tuk nhaniyen kwanage minə, mine nivusien ris kin nəgkiarien kupən kape kaha minə. Məriğ takətapiğ kin əriə, meinai nəgkiarien minə a kamhavi-pə əmə timət; mhapəh nısasıtuyen ye narmamə mə tuksor wok kape Kughen, in e mə narmamə tukshatətə iran. ⁵ Yakmə takətapiğ kin nəmhajoun eikuə minə mə narmamə tukharkun huvə nəkiriən norien minə, misarkut tuk norien yame rhuvə, mishatətə ye Kughen. Kwənkwai norien minə e, in e norkeikeiyen. ⁶ Məriğ iriə tiksın kimisəpəh norien atuatuk e, kini mhavən əmə tuk nəgkiarien ətəwao. ⁷ Mhamə tukhauə nəmhajoun minə kape loa kape Kughen, məriğ kiseinein

niprai loa e yame kamhani-ərhav. Kiseinein pawk niprai loa, mhavəhsi-haktə atuk əriə, mishajoun.

⁸ ?Mərig, loa kape Kughen rhuvə uə? Kitawə kharkun mə tukmə khajoun Loa rəri-pən nərigien kape Kughen, rhuvə əmə. ⁹ Kini kharkun mə Kughen rəpəh nərəhu-pən-ien Loa tuk narmamə atuaturuk minə; mərig tuk narmamə yamə mine kasakapir loa, mine tuk yamə mine kasəsik nəkwai namehuə, mine tuk yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen masor nahasion, mine tuk yamə mine khapəh nisorien nəkwai Kughen, mine tuk yamə mine khapəh nisəhuakien, mine tuk yamə mine kashopni nisinriə mine rimriə minə, mine tuk yamə mine kashopni narmamə apnapig minə, ¹⁰ mine tuk narman mine nipiraovin yamə mine kwəsarkurək ta, mərig kamhavən apnapig tuk əriə minə; mine tuk narman kamhakir əriə minə, mine tuk nipiraovin kamhakir əriə minə, mine tuk yamə mine kasəkrəh kin yermamə mharəhsi-pən ramor slef kape yarmə, mine tuk yamə mine kaseikuə, mine tuk yamə mine kaseikuə ye nipig kasəgkiar ye kot, mine tuk yamə mine kasor norien pisin pisin yame ramakapir nəgkiarien atuaturuk. ¹¹ Nəgkiarien atuaturuk minə e, kamhasi-pən ye Nəgkiarien Huvə kape Kughen, yame In Rhuvə mikwai pən. Kini in mərəhu-pən Nəgkiarien Huvə a ye kwermik mə jakni-ərhav.

Pol rikin ragien tuk nihuvəyen kape Kughen

¹² Yo yakamni vi vi Yesu Kristo, Yermaru kapətawə, yame rimivəhsi-pə nəsaninien kimi yo. Yakamni vi vi In meinai In rimnəm mə yo yakam-raptərakin huvə wok kafan, ror pən rərəhu-pən yo aikin. ¹³ In apa kupən, yo yermamə kape nuhyen, yimnor ahas pən tuk nəməhuak minə. Yimnamni has pawk In, mərig nərigien kape Kughen rəpomh tuk yo, meinai nipig yimnamor narimnar minə a, yimipəh hanə niniyen nəfrakisien ye Yesu, meinein mə narimnar a yimnor kisahah. ¹⁴ Mərig nihuvəyen kape Yesu Yermaru rehuə pik tuk yo. Kini ramətəmrin rikik kin nhatətəyen mine norkeikeiyen yame ramsi-pən ye Yesu Kristo.

¹⁵ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, “Yesu Kristo rimauə ye tokrei tanə tuk nivəh-miragh-ien narmamə has minə.” Kini yo yemə has əgkəp rapita narmamə minə tiksın. ¹⁶ Yo yemə has rapita narmamə minə tiksın, ror pən Kughen rirpen yo mivəhsi-pə norkeikeiyen kimi yo, ramhajoun mə Kughen, kafan nərigien rəpomh əfrakis. Pəh narmamə tiksın kisəm kini khakwasig kin ye swatuk kirikianə əmə, mə tukshatətə ye Yesu kini mhavəh nimraghien rerin. ¹⁷ !Səgnəgin Kughen! ! Mhasiai In! Kughen In Yermaru. In ramarə kape rerin. Narmaruyen kafan, infamien rirkək. Kitawə khapəh nisəmien In, mərig In pisin əmə In Kughen. Kughen kirik min rirkək. Pəh khavəhsi-haktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

¹⁸ Timoti, narik. Yakvəhsi-pre nəgkiarien e kimik rəmhen kin nəgkiarien yame profet minə kape niməhuak kimnhani-ta iram. Takaməri-pən nəgkiarien e, mə nakirkun naiyuyen əmə tuk nhatətəyen ye Kughen. ¹⁹ Raptərakin nhatətəyen kafam, kini mor norien yame nakirkun mə in ratuaturuk ye nimri Kughen. Mərig narmamə tiksın kwəsəpəh narimnar mine, kini masorah fam kapəriə nhatətəyen, rəmhen kin yermamə kirik yamə ramrəh rao, mirəhpikin nimas rəmətəih-əmətəih mahas. ²⁰ Iriə mir kiraru e Haemeneus mine Aleksanda. Mərig yo yakwərəhu-pən ta əriu ye kwermi Setan mə tukhajoun əriu mə tukripəh nirani-hahyen Kughen.

2

Norien kape n̄huakien

¹ Ror m̄akneikin m̄a nar kup̄an yame yakamarkut kimi əmiə m̄imə takasəkeikei misəhuak kimi Kughen tuk narmamə, kini misaiyoh In p̄əh rasitu irəriə, m̄ivəhsi-p̄ən narimnar yamə mine kasəkwakwə kin. Masəkeikei mhani vi vi In tuk əriə m-fam: ² Tuk king minə mine n̄amehuə minə, m̄a kitawə m-fam tuksarə ye n̄əm̄arinuyen kini misarə mar, p̄əh kitawə tuk-sor n̄əkwai Kughen kini kap̄ətawə n̄əriwəkien tukratuatuk. ³ Norien kape n̄ahuakien minə a, in rhuvə pik, matuatuk ye nimri Kughen e yame rimivəh-miragh ətawə. ⁴ Kughen a In rorkeikei m̄a tukrivəh miragh narmamə m-fam, morkeikei m̄a narmamə tukhani n̄əfrakisien ye Nəgkiarien əfrakis kafan:

⁵ Meinai Kughen kirikianə əmə.

Mine yermamə kirikianə əmə ram̄ərer, In swatuk tuk nivəhyen narmamə mhavən kasor kirikianə iriə Kughen; yermamə e Yesu Kristo.

⁶ Yesu e In e, ye nipig atuatuk, rimnoriah kafan nimraghien marpin nimraghien kin kape narmamə m-fam.

Kini in e ramhajoun m̄a Kughen rorkeikei m̄a tukrivəh miragh narmamə m-fam.

⁷ Ror p̄ən Kughen rimirpen yo m̄a yo aposol kirik, m̄a jakamni-ərhav Nəgkiarien Huvə kape Kughen mamhajoun nhatətəyen əfrakis kin n̄əm̄a tanə pisin pisin minə. !Yakamni əfra, mipəh neikuəyen!

⁸ Yakorkeikei m̄a narman minə fam ikin minə, tuksəhuak kimi Kughen. Kini nipig kamhavəhsi-haktə kwermiriə, yakorkeikei m̄a kapəriə norien tukratuatuk əmə. Niehmaa tukrirəkək mine n̄ətgohyen.

⁹ Kini yakorkeikei min m̄a nipiraov̄in tuksarkaoh kin neip̄ən yame ratuatuk əmə, mhapəh nhaviyen nimri narman, mhapəh nhavəhsi-p̄ənien neip̄ən yame ror nausitien. Kini mhapəh nisor-ausitien nikwəneriə. Mhapəh nhavəhsi-p̄ənien narimnar minə tuk niviyen n̄ərigien kape narman. Yakamni narimnar minə rəmhen kin neip̄ən yamə mine nimrin rhaktə, uə nar kirik kamor kin nar kirik nimrin rhaktə, rəmhen kin gol uə perel. ¹⁰ Mərig m̄a tuksarkaoh kin norien huvə minə. Norien a ratuatuk tuk nipiraov̄in yamə mine kamhani m̄a iriə nipianəhuak minə.

¹¹ Kini nipig khajoun, nipiraov̄in tukhapim, misətərig kin, rikiriə m-fam reiwaiyu. ¹² Yakamni-əhu nipiraov̄in tuk nhajounien, m̄a tukhapəh nisehuəyen ye narman. Tukhapim əmə. ¹³ Meinai in apa kup̄an, Kughen rimnor Adam m̄əkup̄an, kwasig ikin, ror Iv. ¹⁴ Kini p̄əh nien m̄a Adam e Setan rimukrao iran apa kup̄an; mərig Iv a in a Setan rimukrao iran, ruə mor təvhagə has. ¹⁵ Mərig p̄əh nipiraov̄in tuksor atuatuk wok kapəriə: In e neiməkien kin kwajikovə, mine n̄irap̄ətərək̄in-tim-tim-ien nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine norien nar yame ratuatuk. Iriə yamə mine kasor m̄əknakin, Kughen tukrivəh miragh əriə.

3

Norien atuatuk kape namehuə minə kape niməhuak

¹ Nəgkiarien kirik ramni m̄a, “Tukmə yermamə kirik rimə tukrivəh elda, rimnorkeikei nar huvə en.” Kini nəgkiarien e raməfrakis. ² Mərig elda, to kipəh n̄əm-p̄ənien nar has kirik iran. In, kafan piraov̄in kirikianə əmə. In yermamə kirik yame ramarha huvə tuk nimraghien kafan nipig m-fam.

Mamor narimnar ye nirkunien. Kamsiai in. Ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kamhauə iman ikin. Mamhajoun huvə. ³ In, pəh nien mə yermamə kape napisien kin ninimien mine nəmhokien, mərig in yermamə kape nərəhuyen əmə nəmərinuyen. Mipəh norkeikei-pik-ien mane. ⁴ In ramarha huvə tuk kafan minə, mirkun norien mə kafan kwajikovə minə tuksor nəkwən mhasiai in. ⁵ Mərig, tukmə reinein narha-huvəyen tuk kafan minə, mərig in tukrirkun narha-huvəyen tuk niməhuak kape Kughen uə? Nīkam. ⁶ Kini yermamə yame rimauə pə-pə əmə Kristin, to ripəh nivəhyen elda; tamə, ramausit pik, Kughen tukror narpinien kimin rəmhen kin yame rimnor ta ye Setan. ⁷ Kini elda, in yermamə kirik yame narmamə yamə mine kasarə iruə ye nəhuakien, kamhani huvə in. Tukmə ripəh norien məkna, mirəhpikin kwənməkuru kape Setan, kini nhagin tukrahas.

⁸ Ye norien kirikianə əmə, nımraghien kape dikon minə tukraməkeikei matuatuk, pəh narmamə tukhasiai əriə. Nəgkiarien kapəriə tukripəh norien kiraru. Kini tukhapəh nisapisien kin ninimien. Mhapəh nisəptigien kin nautə, mhapəh nisarpəkaoyen tuk niwəhyen mane. ⁹ Iriə narmamə yamə mine kharkun mə norien has kirik rirkək irəriə; kini mharaptərəkin timtim nəgkiarien əfrakis minə kape Kughen yamə mine kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. ¹⁰ Tukaməkeikei kəkir huvə nımraghien kape dikon minə kəkupən, kini tukmə kipəh nəm-pən-ien nar has kirik irəriə, kini en, kivəh-si haktə əriə.

¹¹ Ye norien kirikianə əmə, nımraghien kape piraovın kape dikon minə* tukraməkeikei matuatuk. Tukhapəh nhaniyen nīkar jir. Iriə nīpiraovın yamə mine kasarha huvə tuk nımraghien kapəriə nīpig m-fam. Masor narimnar ye nirkunien. Iriə nīpiraovın yamə mine narmamə kamhani nəfrakisien irəriə nīpig m-fam.

¹² Dikon, kafan piraovın kirikianə əmə. In tukraməkeikei mamarha huvə tuk kafan kwajikovə minə mine kafan minə.

¹³ Narmamə yamə mine kasor huvə wok e, nhagriə tukrihuvə tukun; kini mīshatətə ye Yesu Kristo misətgah.

¹⁴ Timoti, yakamrai nəgkiarien minə e kim ik, mīmə pəh nien mə tuktu, yakurə məm ik. ¹⁵ Mərig tukmə yakpəh nurə-aihuuaa-yen, kini nəkwəkwə e in tukrini narimnar m-fam yame kitawə, narmamə kape Kughen minə, tuksəripən. Kughen ramarə kape rerin, mivəhsi-pə nəgkiarien əfrakis kimi ətawə e kafan narmamə minə. Niməhuak rəmhen kin səpag ye nimə yame ramraptərəkin nəgkiarien kafan. ¹⁶ Nəfrakisien, nuknei nhatətəyen kapətawə, in nar ehuə kirik. Taktəkun ai, Kughen rimnor əpu nhatətəyen kapətawə kimi ətawə, mīmə:

Kughen rimauə yermamə; kimnəm In,

Nanmın Rhakə rimnhajoun huvə mə In ratuatuk.

Agelo minə kimisəm In.

Narmamə ye tanımtanə kimnhani-ərhav In kimi narmamə ikin pisin pisin minə.

Narmamə ye tanımtanə kishatətə iran.

Nikhakien rarkurao iran, Kughen rimiwəh In mhaktə ye neai.

4

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Nanmın Rhakə ramni-ərhav huvə mə ye Nīpig Kwasig, narmamə tiksın tuksəpəh nəfrakisien kape Kughen, mamhakwasig əmə kin nanmın has yamə

3:6: Taet 1:6-9   **3:7:** 2 Kor 8:21   * **3:11:** Tukmə ror Pol raməgkiar ye “dikones,” piraovın yame ramehuə ye niməhuak.   **3:11:** Taet 2:3   **3:16:** Mak 16:19; Kol 1:23; 1 Jon 2:18

mīne kaseikuə irə jir, mīne nəgkiarien kape yarmhə mīnə. ² Nəgkiarien mīnə e khasi-pən ye nəmarpəkao yamə mīne kaseikuə iriə jir. Nərigien kapəriə riko iko əgkəp; kini kaseinein nəkirien mə nəgkiarien əfrakis hiə, kini nəgkiarien eikuə hiə. ³ Kamhani-əhu narmamə mə tukhapəh nisarkurəkien, kini mhani-əhu əriə mə tukhapəh nisənien nəviginien mīnə tiksīn. Mərig Kughen rīmnor nəviginien mīnə m-fam mə tukamən. Kini kitawə e kasəhuak kharkun nəfrakisien, kharkun nisənien. Kasəhuak, kini mhani-vi vi Kughen tukun, kini misən. ⁴ Meinai narimnar yame Kughen rīmnor, rhuvə əmə. Tukmə khani-vi vi Kughen tukun, to khapəh nhani-əhu-yen. ⁵ Meinai Nəgkiarien kape Kughen ramni mə iriə khahuvə, kini kitawə kasəhuak tukun. Kini taktəkun ai, nəviginien mīnə e khahuvə.

Norien kape yor atuatur kape Yesu

⁶ Narimnar yamə mīne yakamhajoun ik kin, takamhajoun narmamə kin, ai, ik takuə ik yor atuatur kape Yesu Kristo. Kini ramhajoun mə ik yermamə kirik yame nakən nəgkiarien əfrakis mīnə kape nhatətəyen mīne nəgkiarien atuatur mamragh iran, kini nimraghien kafam rəri-pən fam nəgkiarien mīnə a. ⁷ Takpəh nətərigien kin kwanage eikuə mīnə. Nərigien kape Kughen rirkək irəriə. Mipəh nətərigien kin nəvsaoyen apnapig yamə mīne nipran rirkək. Mərig, takwhai atuk kafam nimraghien mə takamor nəkwai Kughen. ⁸ Meinai niwhaiyen ik tuk nəukirien, rhuvə əmə tuk nipram. Mərig norien nəkwai Kughen, rhuvə mə tukrasitu ye narimnar fam ye nimraghien kape tokrei tanə, mīne kape nimraghien rerin.

⁹ Tukasəkeikei mishatətə nipig m-fam ye nəgkiarien əfrakis e yame ramni mə, ¹⁰ “Kwəsərəhu-pən nərigien kapətawə ye Kughen Miragh, yame ravəh miragh narmamə m-fam.” Mərig In ravəh miragh əfrakis narmamə yamə mīne kishatətə iran. Ror məknekīn mə kitawə kasarkut pik tuk niwhai-atukien kapətawə nimraghien.

¹¹ Narimnar yame yakamrai kimik, takaməkeikei mhajoun narmamə kin, mīmə tukasəkeikei misəri-pən. ¹² Ik tamaruə əmə kirik, mərig rahas mə narmamə tuksəm əhu ik tukun. Mərig takəgkiar huvə kimi narmamə, mamor əmə norien atuatur, mamorkeikei narmamə, mamhatətə ye Kughen, pəh nəməhuak mīnə tuksəm nimraghien kafam mə rhuvə, khakwasig kin ik. ¹³ Rikim tukriskai mə takaməkeikei maməvhēikīn Nəkwəkwə kape Kughen ye nimri nəməhuak mīnə, maməvhag kimi əriə, mamni-ərhav Nəgkiarien kape Kughen, mamvən meriaji jakurə məm ik. ¹⁴ Timoti, nipig elda mīnə kimnharəhu-pən kwermiriə ye kapəm kapə, kini mhani-ərhav nəgkiarien kirik kape Kughen ye nikarīn kafam, Kughen rīmivəhsi-pre nirkunien kimik mə takor wok kafan. Takpəh nəpəhyen mə tukraməmīr apnapig.

¹⁵ Takor wok a yerkim m-fam, mə narmamə tukharkun nisəmien mə kafam nimraghien mīne kafam wok ramaiyu huvə. ¹⁶ Takamarha huvə tuk nimraghien kafam, mīne nəgkiarien yame ik nakamhajoun narmamə kin. Mamarkut skai mə takor narimnar mīnə e, meinai tukmə nakor, kini takvəh miragh əmiə narmamə yamə mīne kasətərig kin ik.

5

Nisiayen nəməhuak mīnə

¹ Takpəh nəgkiar-skaiyen kimi nəhuaru mīnə; mərig takəgkiar huvə əmə kimi əriə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi rīmim atuatur. Maməgkiar

kimi nitamaruə minə rəmhen kin yame nakaməgkiar kimi piam minə atu-
atuk. ² Maməgkiar kimi nipiahuaru minə rəmhen kin yame nakaməgkiar
kimi nisinim atuaturuk. Kafam nəgkiarien mine norien minə kimi nipiraovin
minə tiksın tukraməkeikei matuaturuk əgkəp, rəmhen kin yame nakamor-pən
kimi nowinim.

Nasituyen ye nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə

³ Nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə nasituyen rirkək,
tukamarha huvə tuk əriə. ⁴ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan
aikin tini uə mikipni, iriə tukasəkeikei mharkun mə wok e kape nəməhuak
minə, in e tuksəkupən misarha huvə tuk kapəriə minə. Kughen, rikin ragien
mə tuksor tai nasituyen minə kimi nisinriə minə mine rimriə minə mine ripriə
minə. ⁵ Mərig nipiraovin yamə mine kamhə tan kin əriə, tukmə kapəriə minə
kharkək, iriə kasəigtə əmə ye Kughen. Yeran mine yenpig, masəhuak kimi
Kughen mə In tukrasitu irəriə. ⁶ Mərig piraovin yame kamhə tan kin, tukmə
ramragh əmə tuk nərig-huvəyen ye nipran, Kughen rivəhsi-pən ta narpinien
kimin. ⁷ Takni-ərhav nəgkiarien minə e kimi narmamə, mə tukpəh nəm-
pən-ien nar has kirik irəriə. ⁸ Nəməhuak minə tukasəkeikei misarha huvə
tuk kapəriə minə, kini misəkupən misarha huvə tuk kapəriə atuaturuk minə.
Mərig tukmə kisəpəh, ramhajoun mə kwənhaukrekin-pən nimetairiə kimi
nhatətəyen kapətawə. Iriə misahas rapita nəmə khapəh nisəhuakien.

⁹ Tukmə nakrai-pən nhag piraovin yame kamhə tan kin ye nəkwəkwə kape
nasituyen, mə niməhuak tukrasitu iran, kafan newk tukraməkeikei mapita
60. Kini kafan yerman kirikianə əmə apa kupən. ¹⁰ In piahwaru kirik yame
kamsiai in tuk kafan norien huvə, mine nasituyen yamə mine in ramor,
rəmhen kin yame in ramarha huvə tuk kafan kwajikovə minə; kini nipig
yepsipis minə khauə iman ikin, in ramor huvə əriə; kini mivəhsi-əhu atuk
in masitu ye nəməhuak minə*; kini masitu ye yavən has minə; kini kafan
nərigien riskai mə tukror wok yamə mine khahuvə.

¹¹ Mərig takpəh nırai-pən-ien nhag nipiraovin kamhə tan kin yamə mine
khapəh nisəpihuaru-yen ye nəkwəkwə a. Tamə, kapəriə nərigien ramskai tuk
narman rapita nərigien kapəriə tuk Yesu Kristo. Kini mhamə tuksarkurək
min. ¹² Masəkapir promes en yame kimnhani-ta, kini Kughen tukrivəhsi-pən
narpinien kimi əriə.† ¹³ Kini takpəh nırai-pən-ien nhagriə meinai, nipig kirik,
kisarpah, mhavən, misarkurao yerkwənu minə, mamhani əmə nəgkiarien
has. Mamhani nikar jir, mamhani narimnar yame kapəriə nar kirik rirkək
iran.

¹⁴ Mərig yakmə rhuvə mə nipiraovin kamhə tan kin yamə mine khapəh
nisəpihuaru-yen tuksarkurək min. Mhapik kwajikovə minə. Misarha huvə
tuk kapəriə minə. Kasor məknekin, mhapəh nhavəhsi-pənien kwənmhan
kimi tikmir minə tuk nhani-hasien ətawə. ¹⁵ Mərig nipiraovin tiksın yamə
mine kinamhə tan kin əriə kwəsəpəh-ta Yesu Kristo mhakwasig əmə kin Setan.

¹⁶ Nipianəhuak minə tukasəkeikei misarha huvə kaha kapəriə yamə mine
kamhə tan kin əriə, mhapəh nisəpəhu-pənien əriə mə niməhuak tukrarha tuk
əriə. Mərig tukmə piraovin yame kamhə tan kin, tukmə kafan nasituyen
rirkək, niməhuak tukrarha huvə tukun.

Nisiayen elda minə

* **5:10:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “Kini raməkwi-ta nəmkimik ye nihu nəməhuak minə.” Ye norien e
ramhajoun mə in piraovin kirik yame rawəhsi-əhu atuk in; kini rikin ragien tuk nasituyen ye narmamə.

† **5:12:** Nipig kirai-pən nhag piraovin kamhə tan kin ye nəkwəkwə e, in ramor promes kirik kimi
Kughen mə tukripəh min narkurəkien. **5:13:** 2 Tes 3:11 **5:14:** 1 Kor 7:9

¹⁷ Nərokien mine nisaiyen yame kiwəhsi-pən kimi elda yamə mine kasarha huvə tuk wok kape niməhuak, tukreihuə. Kini tukreihuə pik tuk yamə mine kashajoun mamhani-ərhav Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁸ Nərok kapəriə tukreihuə rəri-pən Nəkwəkwə kape Kughen yame ramni mə, “Nipig hos kirik ramor wok kirik kafam, kini tukmə rorkeikei mə tukrəviğin, takpəh nini-əhuyen.” ‡ (*Dut 25:4*) Kini ramni min mə, “Nipig yermamə kirik ramor wok, tukaməkeikei kərok in iran.” §

¹⁹ Tukmə yermamə kirikianə əmə ramni mə elda kirik rimnor nar kirik rapəh nəmhenien, takpəh nətərigien kin. Mərig tukmə yermamə kiraru uə kisisər kirhini, takətərig kin. * ²⁰ Kini tukmə elda kirik ramor nar has kirik mamripin, kini takəgkiar skai kimin ye nimri nəməhuak minə, mə narmamə tuksəm, khagin kin norien nar has minə. ²¹ Timoti, ye nimri Kughen, mine Yesu, mine agelo yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə, yakamor kwirig kimik mə takaməkeikei məri-pən nəgkiarien minə e. Takpəh norien ror pisin pən kimi yermamə kirik, marə, mor pisin-pən min kimi yermamə kirik. Mərig takamor rəmhen-əmhen əmə kimi narmamə m-fam.

²² Takpəh nhai-miren-ien tuk nərəhu-pəniən kwermim ye kapən kapə narmamə tuk nivəhsi-haktəyen əriə kamhavəh elda.

Mərig takaməmır isok tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah, tamə, nakmır min. Mərig or əmə nimraghien kafam ratuatuk ye nipig m-fam.

²³ Mərig in ai nipig tiksın tipim raməmhə, rapəh nəmhenien mə takamnım əmə nu. Mərig rhuvə mə takamnım kəskəh waen pəh raməsik-əhu nəmhəyen.

²⁴ Narmamə tiksın, kitawə kharkun mə iriə kasor təvhagə hah, kini mharkun mə Kughen tukror narpinien kimi əriə. Mərig tiksın, kapəriə təvhagə hah ramerkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpisəm kharkun. ²⁵ Rəmhen kin norien huvə minə. Tiksın, kitawə kasəm mharkun. Mərig tiksın aikin yame kaserkwaig ai taktəkun, mərig tuk nipig kirik, tukpisəm əriə.

6

Nəgkiarien ramvən kimi slef minə

¹ Nəməhuak yamə mine iriə slef minə tukasəkeikei mhasiai namehuə kapəriə, tamə narmamə khani hah nhajounien kapətawə mine nhag Kughen. ² Nəfra. Slef minə, mine masta kapəriə yamə mine kasəhuak, kwənhauə piauriə minə. Mərig slef minə tukasəkeikei mhasiai masta kapəriə minə. Mərig tukasəkeikei misor wok yerkiria m-fam, meinai nəmə minə a iriə kasor wok atuə kin kapəriə, iriə nəməhuak minə; kasorkeikei əriə minə.

Nəgkiarien eikuə minə, mine narimnar huvə minə

Takamhajoun narimnar minə e mor kwirig kin kimi narmamə. ³ Mərig narmamə tiksın kishajoun nəgkiarien pisin kirik, mamhani neikuəyen ye nəgkiarien atuatur kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə mine norien yame Kughen rorkeikei. ⁴ Narmamə yamə mine kasəgkiar məkna kasausit, misətəwao pik. Maseno-eno tuk nhavəniən misəgkiar pik tuk nəgkiarien yamə mine kasəvi niemhaa, mine nəgkiarien yamə mine narmamə kasotgoh kimi əriə minə tukun. Kasor narmamə kasor jalus, miseikus kwhen kapəriə, mamhani hah nhagriə minə, misərig has əriə minə. ⁵ Kini nipig m-fam, iriə kasor timət. In e norien kape narmamə yamə mine kapəriə nərigien rahas,

‡ **5:18:** Dut 25:4 ramni mə tukmə nar miragh kirik kamni kimə ox ramor wok kirik kafam, takpəh niniəhuyen in mə tukripəh nəviğinien. § **5:18:** Nəgkiarien e raməmır ye Luk 10:7. * **5:19:** Əmru Dutronome 19:15, Matiü 18:16 mine 2 Kor 13:1. **5:19:** 2 Kor 13:1 **5:20:** Efes 5:11 **6:1:** Efes 6:5 **6:2:** Flm 16 **6:3:** Gal 1:6-9

iriə kwəserwei ye nəgkiarien əfrakis. Iriə kamhani mə norien nəkwai Kughen in swatuk kirik tuk niwəhyen mane mine nautə.

⁶ Nəfra. Norien nəkwai Kughen in rhuvə pik. Tuksagien əmə, nar apnapig kapətawə nautə rikəskəh uə rehuə, ⁷ meinai nipig kitawə kimisarhapə ye tokrei tanə e, kini kimnhapəh nhawəhyen nar kirik mhauə. Kini nipig tukhamhə iran, tukhapəh nhavəh-min-ien nar kirik mharerig. ⁸ Mərig tukmə nəviginiien netawə mine neipən kapətawə rəmhen, kitawə kisagien. ⁹ Narmamə yamə mine kasorkeikei pik mə kapəriə nautə tukreihuə, rimar əmə tuk əriə mə tukhamir. Rəmhen kin kwənməkuru yame rhotəəkən əriə ye nəkwai nimir kape nahasien. Ye nətəwaoyen kapəriə, kisorkeikei narimnar yame rahas tuk əriə. Kisorkeikei nar has ehua minə, nahasien rakətənim kin əriə tuksəmnim. ¹⁰ Meinai norkeikei-pik-ien mane, in nuknei nar has minə. Kini narmamə tiksın, kisorkeikei pik nautə, mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə, kini masor narimnar minə tiksın yame ramoriah rikiriə, kini misərig rahas kin.

Arer timtim

¹¹ Mərig, Timoti, ik yermamə kape Kughen, takap tuk nar has minə a. Mamarkut tuk natuatukien, mine norien nəkwai Kughen. Nhatətəyen kafam tukriskai. Takamorkeikei narmamə, mamərer tim tim nipig m-fam. Muə ik yermamə kape nəmərinuyen kirik. ¹² Narmamə kamharpəhu əriə minə tuk nar has minə. Mərig ik, takamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mivəh nimraghien rerin iran. Kughen rimnokrən kin ik mə takvəh nimraghien rerin nipig nimini-ərhav nhatətəyen kafam ye nimri narmamə. ¹³ Ye nimri Kughen, yame ravəhsi-pə nimraghien kimi narimnar m-fam, mine ye nimri Yesu Kristo yame rimini-ərhav nəgkiarien əfrakis ye nimri Ponjes Paelat, yakamni skai kimik məkneikin mə: ¹⁴ Takamor nəkwai nəgkiarien minə e, mipəh nipəhyen kirik, mivən meriaji nipig Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukruə iran. Pəh kipəh nəm-pəniien nar has kirik iram.

¹⁵ Yesu tukrirerig-pə min ye nipig yame Kughen rimirpen.

Kughen pisin əmə In ramarmaru ye narmamə m-fam. Kamni vi vi In. In pisin əmə in king kape king minə fam. In Yermaru kape yermaru minə fam.

¹⁶ In ramarə kape rerin. Mamarə ikin rhakak ikin; keinein nivən-pakə-yen tukun.

Kipəh nəmien In. Keinein nəmien In.

Pəh khawəh-sihaktə nhagin. Pəh In tukrarmaru ye nipig m-fam. Amen.

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə

¹⁷ Timoti, əgkiar skai kimi nəməhuak yamə mine kapəriə nautə rehuə ye tokrei ptanə, mimə tukhapəh nisausit-pik-ien tukun. Mhapəh nisərhəpəniien nərigien kapəriə ye nautə, meinai nipig kirik nautə ramrirkək. Mərig pəh kisərhəpəni əmə nərigien kapəriə ye Kughen, meinai In ravəhsi-pə narimnar kimi ətawə, mə rikitawə tukragien. ¹⁸ Nautə kapəriə rehuə, mərig takəgkiar skai kimi əriə mə nasituyen kapəriə, mine norien huvə minə kapəriə tukreihuə min. Kini mə tuksəwhai; mhapəh nisəptigien kin. ¹⁹ Ye norien a, rəmhen kin yame iriə kasəwhai kəji narimnar huvə minə rehuə. Rəmhen kin kasor apnəpenə huvə tuk nimraghien yame tukripiuə. Kipihavəh nimraghien yame in nimraghien əfrakis.

Nəgkiarien infamien

6:5: 2 Tim 3:8; 4:4; Taet 1:14   **6:6:** Fil 4:11-12; 1 Tim 4:8; Hib 13:5   **6:7:** Job 1:21   **6:10:** Efes 5:5   **6:11:** 2 Tim 2:22   **6:12:** 1 Kor 9:25-26; 2 Tim 4:7   **6:13:** Jon 18:36-37   **6:15:** Rev 17:14
6:17: Luk 12:20-21   **6:19:** Mat 6:20

²⁰ Timoti, takamarha huvə tuk narimnar yame Kughen rimnərahū-pre ye kwermim. Ap kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nipran rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiaiye Kughen, mine yamə mine kamhani neikuəyen ye Nəgkiarien kape Kughen. Nəgkiarien minə a khamə kamhawəh-sipə nirkunien. Mərig, nikam. Kaseikuə. ²¹ Mərig narmamə tiksın kamhakwasig kın nəgkiarien eikuə minə a, kini mamhavən isok tuk nhatətəyen kapətawə. Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

2 Timoti

Nəkwəkwə yame ror kīraru kīn, yame Pol rīmīrai kīmi Timoti

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Timoti

?Pa rīmīrai nəkwəkwə e? Aposol Pol rīmīrai nəkwəkwə e.

?Rīmīrai ramvən kīmi pa? Rīmīrai ramvən kīmi Timoti. Kīni in morkeikei mə nəməhuak mīnə apa Efesas tuksəvhəkīn mīn.

?Narəyen rīmnhawor pən iran mīne ye nīpig rīmīrai? Japta infamien kape Ol Wok ramni mə nīpig gavman kape Rom rīmīraptərəkīn Pol apa Rom, kīpəh nīvəhsi-pənien in ye kalabus; kīvəhsi-pən əmə in ye kafan nīmə, kīni mobael mīnə kīmīsarha tukun apaikīn, masarə iriə mīn, mə in tukrīpəh napien. Kīni ai, gavman rīmnhher-yerhav kīn, in rəriwək əmə kape newk kīraru. Mərig nīpig rīmīrai nəkwəkwə e 2 Timoti, gavman kape Rom rīmīvəhsi-pən mīn in ye kalabus. Kalabus a ikīn rahas pīk ikīn. Mərig Ol Wok rəpəh nəvsaoyen kīn narīmīnar mīnə a. Nīpig nəkwəkwə a rīmīnor ta infamien, narīmīnar a rīpior. Kalabus a in rəutən ikīn, kīni rīskai tuk narmamə tuk nīvənien mīvaag pən kīn. Luk əmə iriu mīn. Mərig Pol rorkeikei mə Timoti tukruə məm in meinai in kafan fren atuaturuk. Kīni morkeikei mə Timoti tukrīpīk nəkwəkwə mīnə kafan muə.

?Rīmīrai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rīrkun mə pəh nien mə tuku gavman tukrhōpni in. Ror məkneikīn in rīmīrai nəkwəkwə e tuk nərəhupənien nīməhuak ye kwermī nəmehuə pīsīn mīnə tīksīn rəmhen kīn Timoti. Nīpig əutən mīnə kamhauə tuk nīməhuak, kīni Pol rorkeikei mə Timoti tukramraptərəkīn Nəvsaoyen Huvə, kīni mərer tīmītim ye nhatətəyen kafan, kīni mīpəh nīgīnien kīn nīni-ərhavyen Nəvsaoyen Huvə, mərer matuk tuk nərigien nəmḥəyen ye nīpran tukmə nahasien ruə.

Pol rīmā nəkwəkwə e, ramvən kīmi Timoti

¹ Timoti. Yo Pol. Kughen rīmīrpen-ta yo mə yo aposol kīrik kape Yesu Kristo. Kīni mher-pə kīn yo mə jakni-ərhav promes kafan kape nīmraghien rerin ye Yesu Kristo. ² Yakamrai nəkwəkwə e kīmīk, Timoti. Timoti, ik narīk yame yakorkeikei pīk. Pəh Kughen, Rīmītawə, mīne Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nīhuvəyen, mīne norkeikeiyen mīne nəmərīnuyen kīmīk.

Pol ravəhsi-haktə nətərigien kape Timoti

³ Nīpig m-fam, yenpīg mīne yeraan, yakaməhuak tuk ik, kīni mamni vi vi Kughen tuk ik. Kīni yo, yakor wok kafan rəmhen kīn yame rīpīk mīnə kīmīsor, kīni yakīrkun mə norien has kīrik rīrkək irak. ⁴ Rīkīk raməsīk nehe nīmīrīm, kīni yakorkeikei pīk mə jakəm mīn ik, pəh rīkīk tukragien. ⁵ Rīkīk raməsīk nhatətəyen əfrakis kafam, rəmhen kīn yame kafam kaha e Loes mīne nīsīnīm e Yunis kīmīrīvəh. Kīni yakīrkun mə taktəkun ai, ik mīn nakavəh nhatətəyen a. ⁶ Kughen rīmīvəhsi-pre nīrkunien kīmīk tuk norien wok kafan nīpig yīmīnərəhu-pre kwermīk iram. Kīni, yakamuh rīkim mə takher nap yerkim tuk norien wok a. ⁷ Meinai Kughen rīmīpəh norien rīkītawə rīgīn, mərig rīmīnor rīkītawə mə tukramətghah, mamorkeikei, mamor norien yamə mīne in rīrkun mə kīsatuatuk.

⁸ Kini mærig ik, takpæh naurisien tuk nini-ærhavyen Yesu Yermaru, kini mipæh naurisien kin yo yame kivæhsi-pæn yo ye kalabus tuk nhagin. Yakamærig næmhøyen tuk Nægkiarien Huvæ kape Kughen. Kini Kughen tukrivæhsi-pre næsaninien kimik, takamækeikei mor ræmhen kin yame yo yakamor.

⁹ Kughen rimivæh miragh ætawæ mokræn kin ætawæ tuk nimraghien yame ratuatuk, kini nar a, pæh nien mæ nar kirik yame kitawæ kasor.

Mærig In ramor ye kafan atuk nætærigien, mine nihuvæyen kafan.

Nipig rimipæh nor-hanøyen tokrei tanæ,

mærig In rimirpen-ta Yesu Kristo mæ tukrivæhsi-pæ nihuvæyen a.

¹⁰ Mærig taktækun ai, In rimnor æpu nihuvæyen a kimi ætawæ ye nuøyen kape Yesu Kristo, yame rimivæh miragh ætawæ.

In rimnor tækun nimhøyen ye næsaninien kafan, mivæhsi-pæ Nægkiarien Huvæ kape Kughen, yame ramhajoun ætawæ kin nimraghien rerin.

¹¹ Kini Kughen rimirpen yo mæ yo yægkiar kirik, mine aposol, mine yhajoun, mæ jakni-ærhav Nægkiarien Huvæ a. ¹² Ror pæn, yakamærig pik næmhøyen ye niprak tukun. Mærig yakpæh naurisien, meinai yakwirikun-ta mæ Pa e yakamhatætæ iran. Mirkun huvæ mæ In rirkun narha-huvæyen tuk naha nhagin yame In rimnæræhu-pæ ye kwermik mamvæn meriaji Nipig Kwasig.*

¹³ Timoti, takætærig kin nhajounien atuatur kafak, mikwasig kin swatuk kirikianæ æmæ, mamraptærkkin nhatætøyen mine norkeikeiyen yame ramsipæn tuk Yesu Kristo. ¹⁴ Nanmæn kape Kughen yame ramaræ yerkitawæ tukramasitu iram, mæ takarha-huvæ tuk nar huvæ yame Kughen rimnæræhu-pre ye kwermim.

Pol ramni vi vi Onesiforas

¹⁵ Timoti, ik nakirkun mæ yo minæ tiksæn apa kwænghan a Tarki, iriæ kwæra mir e Fugelas mine Hemogenes, iriæ m-fam kwæsapitan kin yo.

¹⁶ Mærig pæh Yesu Yermaru tukrivæh-sipæn norkeikeiyen kimi Onesiforas mine kafan minæ. Meinai nipig ripsaah, rinamasitu irak mivæhsi-haktæ nætærigien kafak. Kini mipæh naurisien mæ kimivæhsi-pæn yo ye kalabus.

¹⁷ Næfra, nipig in rimauæ Rom, mamarhakkin yo, marhakkin muæ meriaji-pæ mæm yo. ¹⁸ Kini nakirkun min mæ in rimnasitu pik ye narimnar ripsaah apa Efesas. !Pæh Yesu Yermaru tukrivæh-sipæn norkeikeiyen kimin ye Nipig Kwasig!

2

Norien kape mobael huvæ kape Yesu Kristo

¹ Timoti, narik, pæh Kughen tukror rikim ræsanin ye nihuvæyen yame ramsipæn ye Yesu Kristo. ² Naknærig-ta nhajounien kafak yamæ yakavæhsi-ærhav ye nimri narmamæ khapsaah. Væh nhajounien en, mææhu-pæn ye kwermi narmamæ tiksæn yamæ mine narmamæ kashatætæ iræriæ, mæ iriæ tukharkun nishajounien narmamæ minæ min tiksæn kin. ³ Nipig nahasien ramuæ tuk ætawæ, takamækeikei mærer tim tim ræmhen kin mobael huvæ kirik kape Yesu Kristo. ⁴ Ræmhen kin mobael kirik to rapæh norien narimnar yame narmamæ apnapig kasor, mærig in ramor æmæ nækwai kaptæn kafan. ⁵ Ræmhen kin yermamæ yame ramaiyu mæ tukrapita mivæh nærok iran, tukramækeikei mæri-pæn fam loa minæ kape naiyuyen, tamæ ripæh nivæhyen nærok iran.

1:9: Efes 2:8-9; Taet 3:5   **1:10:** Hib 2:14   **1:11:** 1 Tim 2:7   * **1:12:** Swatuk pisin kirik tuk nukrekin-ien v. 12: "Mirkun huvæ mæ In rirkun narha-huvæyen naha nhagin yame yo yakamæræhu-pæn ye kwermim mivæn meriaji Nipig Kwasig."   **1:14:** 1 Tim 6:20   **2:3:** 2 Tim 1:8   **2:5:** 2 Tim 4:8

⁶ Ratuatuk əmə məkneikin, mə yermamə yame ramor pik wok ye nəsimien, in tukrəkupən mivəh kwənkwan. ⁷ Rhuvə mə rikim tukraməsik nəgkiarien kafak, meinai Yesu Yermaru tukrasitu iram tuk nirkunien nıprai nəgkiarien minə e.

⁸ Rikim tukraməsik kwənərəus kirik kape King Deved, Yesu Kristo, In a Kughen rimivəh miragh In ye nımhəyen kafan. Kini in e Nəgkiarien Huvə yame yakamni-ərhav. ⁹ Mərig kamor yo yakamərig nəmhəyen tuk Nəgkiarien Huvə a, kamarkis-ətərikin yo kin jen rəmhen kin yemə has kirik. Mərig keinein narkis-ətərikin-ien Nəgkiarien kape Kughen. ¹⁰ Ror məkneikin mə yakamərer tim tim ye nəmhəyen minə fam tuk narmamə yamə minə Kughen rimirpen əriə, mə Yesu Kristo tukrivəh miragh əriə, tuksarə iriə Kughen ye nikhakien kafan kape rerin.

¹¹ Nəgkiarien e raməfrakis mə,
Tukmə kitawə khauə kirikianə ye Yesu Kristo ye nımhəyen kafan,
kini In tukrivəh miragh min ətawə.

¹² Tukmə kasərer timtim,
kini kitawə tuksarmaru kitawə min.
Tukmə kitawə khaukrekin-pən nımetaitawə kimin,
kini In tukrukrekın-pən nımeitaan kimi ətawə.

¹³ Tukmə kitawə kasəkapir pawk nəgkiarien kafan,
mərig In tukraməkeikei mor, meinai In to rapəh nakapirien kafan
nəgkiarien.

Norien atuatuk kape nhajounien Nəgkiarien kape Kughen

¹⁴ Takuh riki narmamə kin nəgkiarien minə e. Kini mamor kwirig kimi əriə ye nımri Kughen mə iriə tukhapəh nisotgohyen tuk nəgkiarien apnapig. Kisotgoh, rıpəh nasituyen ye yermamə kirik; mərig ramoriah əmə narmamə yamə mine kasətərig kin. ¹⁵ Arkut skai mə norien kafam tukrhuvə, rəmhen kin yermamə yame ravhirəkin nar, yamə to rapəh naurisien tuk kafan norien. Tukmə nıpig Kughen rəm kafam wok, In rirkun neighanien kin, meinai nakamhajoun atuatuk nəgkiarien kape nəfrakisien. ¹⁶ Apəh kini marer isok tuk nəgkiarien yamə mine nıprairiə rirkək, mine yamə mine khapəh nhasiayen Kughen, meinai narmamə yamə mine kasəgkiar məkna, kamhavən isok pik tuk Kughen. ¹⁷ Kini nhajounien kapəriə rəmhen kin nımap pien kirik yame raməmhir, mamehuə pik. Kwərə mir kiraru irəriə: Haemeneus mine Faelitas. ¹⁸ Iriu kimiravən isok tuk nəfrakisien, marəni mirəmə, “Kughen rımnor ta narmamə kamhamragh min ye nımhəyen, kini to rıpəh nor-min-ien irətawə tuk nıpig kirik.” Kwərə mir ai kworiah nhatətəyen kape narmamə tiksın. ¹⁹ Mərig nar apnapig əmə, səpaag ye nimə yame Kughen rımnəriə ramərer tim tim. Kini rımirai-pən nəgkiarien kirik iran mimə, “Kughen Yermaru rirkun narmamə kafan minə,” *(Nam 16:5)* mine, “Narmamə yamə mine kamhani mhamə iriə narmamə kape Yermaru, tukasəkeikei misapəh norien has minə.”

²⁰ Ətərig-ru. Ye nimə kape yermamə yame kafan nautə rıpsaah, plet mine besin pisin pisin minə khapsaah. Kamor tiksın kin gol, tiksın kin silva, tiksın kin nai, tiksın kin kapiet. Kampik tiksın, kamətu-pən nar huvə əmə iran. Kampik tiksın, kamətu-pən nırsig iran. ²¹ Rəmhen kin narmamə. Tukmə

kìhvi-ta nìrəsìg yerkiria, khauə misəmhen kìn plet uə besin yame kamətu-pən nar huvə iran. Kisatuatuk, mharkun nisorien wok ehua kape Kughen. Masarer matuk tuk norien nar huvə minə.

²² Aiyu mivən isok tuk norien has yamə mine kamhaurə yerki nitamarua. Kini maməri-pən huvə swatuk kape norien yame ratuatuk, mine nhatətəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinyen. Əri-pən swatuk a kimia narmamə yamə mine nakasaiyoh Yesu Yermaru kìn nasituyen, yerkimia yame rhuvə. ²³ Ap mivən isok tuk nəgkiarien ətəwao yamə mine nìprairia rirkək. Nəgkiarien minə e kamhavi-pə əmə timət tuk notgohyen. ²⁴ Mərig yorwok kirik kape Yesu Yermaru tukripəh notgohyen, mərig tukraməkeikei mor huvə pən kimi narmamə m-fam, kini tukraməkeikei muə rəmhen kìn yermamə kape nhajounien, kafan nətərigien tukrapomh. ²⁵ Kini tukmə narmamə tiksìn kamhani hah kafan nhajounien, in tukraməkeikei meiwaiyu, maməvhag kimi əria. Tukmə ror Kughen tukreighaan kìn əria mə iria tuksarar ye nərigien kapəria tuk təvhagə hah, mə iria tukharkun nəfrakisien. ²⁶ Pəh iria tukhauə min ye nətərigien huvə, kini misəta ye kwənməkuru kape Setan, yame ramraptəəkìn əria, kasor nəkwan.

3

Kwasig ikìn Yesu tukruə məkir narmamə, nahasien tukruə

¹ Kini takaməkeikei mirkun min narimnar e: Nìpig Kwasig tukruə ipakə, nìpig əutən minə tukhauə. ² Meinai, narmamə tukasərig əmə əria, misorkeikei pik mane. Misausit, mhavəhsi-haktə atuk əria. Mamhani hah narmamə, misəsik nəkwai nisinriə minə mine rimirə minə, mhapəh nhani-vivi-yen narmamə tuk nasituyen, mhapəh nhasaiyen Kughen. ³ Norkeikeiyen kapəria tukrirkək. Tukhapəh nisəru-kinien təvhagə hah yamə kamor irəria. Tuk-soriah nhag narmamə. Mhapəh nisarha-huvəyen tuk nimiraghien kapəria. Rikiria tukragien tuk noriahyen yermamə. Tuksəməkin nar huvə minə. ⁴ Iriə kəut kəsua minə. Tuksor narimnar ye nətəwaoyen. Mhavəhsihaktə atuk əria. Misorkeikei narimnar tuk nərig-huvə-yen ye nìprairia, mərig tukhapəh nisorkeikeiyen Kughen. ⁵ Tukhasigəvìn əmə nəhuakien, mhapəh niseighanien mə Kughen tukrivən yerkiria.

Yuvən isok tuk narmamə kasor məkna ⁶ meinai kamhavən yerkwanu minə, masor nar iko tuk nhavi-ta-yen nərigien kape nìpiraovìn yamə mine kapəria nərigien rapəh niskaiyen. Təvhagə hah kape nìpiraovìn minə a rəmhen kìn kajipə pam. Rikiria rivən tuk norien hah, kini ravi-əhu əria. ⁷ Iriə kasətərig kìn nhajounien pisin pisin, mərig tukhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Nəgkiarien Əfrakis kape Kughen tuk nìpig kirik.

⁸ Apa kupən, kwərə mir a Janes mine Jambres* kimawəsik nəgkiarien kape Moses, kini ye norien kirikianə əmə min, narmamə minə tiksìn kisəsik nəgkiarien əfrakis kape Kughen. Narmamə minə a, nərigien kapəria rinahas. Nhatətəyen kapəria rapəh nəmhenien. ⁹ Mərig nhajounien eikuə kapəria to rapəh nərərien ror tu, meinai tukpiəm əpu nətəwaoyen kapəria, rəmhen kìn kwərə mir a Janes mine Jambres.

Mə Timoti tukrəri-pən norien kape Pol

¹⁰ Mərig ik, Timoti, nakaməri-pən kafak nhajounien, mine norien kape nimiraghien kafak, mine naha nhagin yame yakmə jakor, mine kafak nhatətəyen, mine nətərigien apomh kafak, mine kafak norkeikeiyen, mine nərər-tim-timien kafak. ¹¹ Ik nakwirkun-ta nìpig əutən yamə mine kinnhauə

ye nimraghien kafak, mine norien has yamə mine kimnor irak. Nakirkun norien əutən yamə mine kimnor irak apa Antiok mine Ikoniam mine Lистра. Mərig Yesu Yermaru rimirəhsi-ta yo ye narimnar m-fam a. ¹² Mərig, nəfrakisien: Tukah narmamə m-fam yamə mine khamə tuksor kirikianə iriə Yesu Kristo, masor nəkwai Kughen. ¹³ Kini mərig nəmə has minə, mine narmamə kape neikuəyen, iriə tuksor norien has, mhavən, masor yame rahas əgkəp. Tukameikuə irəriə, kamhavən maseikuə ye narmamə.

¹⁴ Mərig ik, Timoti, ik nakwirkun huvə ta əmawə yamə mine yakshajoun ik. Ror pən takaməkeikei məri-pən əmə narimnar yamə mine yakshajoun ik kin, yamə mine nakamni nəfrakisien irəriə. ¹⁵ Ye nəkəskəhyen kafam muə meriaji-pə taktəkun, nakwirkun-ta Nəkwəkwə kape Kughen e yame rirkun nivəhsi-preyen nirkunien kimik mə takhatətə ye Yesu Kristo mə Kughen tukrivəh miragh ik. ¹⁶ Nəgkiarien m-fam ye Nəkwəkwə kape Kughen kamhasi-pən ye nəkwai Kughen əmə, kini misasitu irətawə. Mishajoun ətawə, mamhani-ərhav norien has minə kapətawə, masərəhu atuatur ətawə, kini mishajoun ətawə kin norien yamə mine kisatuatur. ¹⁷ Kisasitu irətawə məkneikin: Kitawə narmamə kape Kughen minə, tukhavəh nasituyen minə fam a, kini mhauə narmamə yamə mine kharkun nisorien wok huvə minə m-fam.

4

¹ Timoti, jakvəhsi-pre nəgkiarien keikei kirik kimik ye nimri Kughen mine Yesu Kristo yame tukruə məkir narmamə m-fam, iriə yamə mine kamham-ragh, mine yamə mine kwənhəmha-ta. Yesu e natukruə mamarmaru; ror pən, yakavəhsi-pre nəgkiarien keikei e mimə: ² Ni-ərhav nəgkiarien kape Kughen, kini arer matuk tuk nini-ərhavyen, nar apnapig mə rimar əmə uə rəutən. Ərəhu atuatur norien kape narmamə, kini ni-ərhav norien has minə, kini nivəhsi-haktə nətərigien kape narmamə. Takamor wok minə e, kafam nətərigien tukrapomh, kini kafam nhajounien tukratuatur mihuvə. ³ Takaməkeikei mor məkneikin meinai, nipig yame ramuə, narmamə tuksəpəh nəgkiarien atuatur, misəri-pən əmə nərigien kapəriə, mamhavəh namhajoun pisin pisin yamə mine kamhani-ərhav əmə nəgkiarien yame narmamə rikiriə ragien tukun. ⁴ Tukhaukreikin-pən nimətirgiriə tuk nəgkiarien əfrakis, mhavən misətərig kin kwanage eikuə minə.

⁵ Mərig ik, arha huvə tuk kafam nərigien nipig m-fam, nar apnapig mə narimnar pisin pisin minə kamhauə ye nimraghien kafam. Nipig nahasien tukramuə tuk ik, takamərer tim tim. Kini yuvən, markurao, mamni-ərhav Nəgkiarien Huvə. Kini takaməkeikei mamor fam wok yame Kughen ravəhsi-pre kimik mə takor.

⁶ Mərig yo, pəh nien mə tuktu, yakmhə. Nimraghien kafak ruauə rəmhen kin nar miragh kirik yame kivaan əru tuk nini-vi-vi-yen Kughen. ⁷ Yo, yimnamaiyu əmə tuk nhatətəyen ye Kughen, mamaiyu huvə meriaji naiyuyen infamien; yakwərapərəkin nhatətəyen kafak. ⁸ Yermamə yame ramaiyu mapita, kəvhəvhao-pən kimin rəmhen kin nərok kafan. Kini Yesu Yermaru, In raməkir huvə narmamə, məkir nimraghien kafak, mə ratuatur. Mor apnəpeinə tuk nərok kafak. Kini pəh nien mə yo pisin əmə, mərig tukrivəhsi-pən kimi narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei mamhawhin mə In tukruə min.

Pol raməvsao kin kafan minə tiksın

⁹ Timoti, arkut skai mhai miren muə məm yo, ¹⁰ meinai kwən a Demas rorkeikei pik nımraghien kape tokrei tanə e, marar, mapta kin yo, mivən apa Tesalonaeka. Kini kwən a Kresens ruavən ta apa Galesia*, kini Taetas ruavən ta apa Dalnesia. ¹¹ Kini taktəkun ai, Luk pisin əmə ramarə kimru min. Rhuvə mə takrauə kimiru Mak, meinai in tukrasitu irak tuk wok kafak. ¹² Mərig yimnher-pən ta kin kwən a Tikikas apa Efesas. ¹³ Tukmə nıpig nakamuə, takaməkeikei mirəh neipən a yame yimnərəhu raməmır apa imei Kapas, apa Traos. Rhuvə mə takpik min kafak nəkwəkwə minə muə. Mipəh nərı-kinien nəkwəkwə yamə mine kimnor kin tiki nəni, mipik, muə.

¹⁴ Mərig kwən a Aleksanda, in yermamə kape norien wok ye aean, in rımnor rahas-pə kimi yo. Yesu Yermaru tukrívəh-sipən tai norien kafan. ¹⁵ Mərig ik min takamərig ik tuk kwən a, meinai in rımnaməsik pik nəgkiarien kapətawə.

¹⁶ Kini nıpig kimisəkupən misərip yo ye kot, yimini-ərhav nərigien kafak, kini yermamə rirkək tuk neighanien kin kafak nəgkiarien. Mərig kafak narmamə minə kimisap, misəpəh yo. (Pəh Kughen tukripəh norien tai norien kapəriə). ¹⁷ Mərig nıpig a, Yesu Yermaru, In raməmır kimru min, mivəhsipə nirkunien kimi yo mə jakni-ərhav huvə Nəgkiarien Kafan, mə nəmə tanə pisin pisin minə tuksərig. Yemehuə kape kot ipakə əmə rımə tukrívəhsipə narpinien kimi yo mə jakaməkeikei mimhə, mərig Yesu Yermaru rımivəh miragh yo.† ¹⁸ Kini In tukrírəhsi-ta yo tuk nahasien fam yamə mine kimə tukor irak. Mamraptərəkın huvə yo, mivəh yo mivən ye rao ye neai. Pəh khavəh-sihaktə In ye newk mine newk kape rerin. Amen.

Nəgkiarien infamien

¹⁹ Yakamni rhuvə tuk Akwila mine piraovın kafan Prisila, mine Onesiforas mine kafan minə. ²⁰ Kwən a rımnaməmır apa Korin. Nıpig yimitərhav apa Maelitas, mipəh Trofimas raməmır, meinai in ramhə.

²¹ Timoti, arkut skai mhai miren muə eikin e kwasig ikin nıpig kape nokieiyen.

Yubulas mine Pudens mine Linus mine Klodia, mine nəməhuak minə fam kamhani rhuvə pre tuk ik.

²² Pəh Yesu Yermaru tukramarə kimiru min. Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə.

* **4:10:** Tukmə ror Kresens rınavən apa Spen.   **4:11:** Wok 15:37-39; 2 Kor 8:23; Kol 4:14   **4:13:** Wok 20:6   **4:14:** Aes 59:18; Rom 2:6   † **4:17:** Pol rımə, “Yesu rımırəhsi-ta yo ye nəkwai laeon.”
4:19: Wok 18:2; 2 Tim 1:16-17   **4:20:** Wok 19:22; 20:4; Rom 16:23

Taetas

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Taetas

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Taetas

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Pol rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas. Taetas in yemə Gris kirik yame rhatətə ye Kristo. Pol rimivi-pə in ramni nəfrakisien ye Yesu. Kini Taetas rimnor wok ripsaah iriu Pol rəmhen kin Timoti. Kamni nhagin rehuə ye Niutesteman.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Pol mine Taetas kimiravən ye kwaji tanə e Krit, kini iriu kimirarikakun niməhuak kirik aikin. Kimirarikakun niməhuak, Pol rier min, mipəh Taetas raməmīr mə tukror infamien ye wok a. Krit in kwaji tanə kirik yame rukwar kin norien has minə, rəmhen kin in e narmamə kaseikuə pik nipig mifam, masəvigin pik, misarpah pik. Tiksin khauə ye niməhuak mamhani nəgkiarien eikuə ripsaah, mishajoun əmə tuk mane.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rorkeikei mə tukrasitu ye Taetas tuk kafan wok apa niməhuak apa Krit. Taetas tukraməkeikei mivəhsi-haktə narmamə mə tukhauə elda minə ye niməhuak. Kini Pol raməvhag kimi Taetas mə tukrhawor pən iran mine kimi narmamə yamə mine khapəh nisəri-pəniēn nərigien kafan. Kini mivəhsi-pən nəgkiarien tiksin kape nhatətəyen mine nəriwək-atuatuk-ien. Kini mimə Taetas tukrətapig huvə kin nəmhajoun eikuə minə. Nəgkiarien infamien ramni mə Pol tukrher-pə yermamə kirik yame tukrivəh tamhek Taetas, pəh Taetes tukruə tuk Pol mamasitu iran.

Pol rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Taetas

¹ Taetas, yo Pol. Yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yo, yorwok kirik kape Kughen, kini yo aposol kirik kape Yesu Kristo. In rimirpen yo mə jakasitu ye narmamə yamə mine Kughen ruirpen-ta əriə mə kafan minə, mivəhsi-haktə nhatətəyen kapəriə, masitu irəriə mə tukharkun nəgkiarien əfrakis, mhauə misor nəkwai Kughen. ² Kitawə kharkun nəfrakisien a, kini mishatətə iran. Kini misərəhu-pən nərigien kapətawə mə tukhavəh nimraghien rerin, meinai in apa kupən kupən, nipig Kughen rimipəh norhanəyen nar kirik, məriɡ In ruirpen-ta nimraghien rerin a. Kini Kughen, In to rapəh neikuəyen. ³ Kini ye nipig atuatuk kafan, nəgkiarien kafan ruauə ye nikhakien, meinai Kughen yame rimivəh miragh ətawə rimnərəhu-pə wok e ye kwermik, mivəhsi-pə nəgkiarien kirik mə jakni-ərhav Nəgkiarien Huvə kafan kimi narmamə.

⁴ Taetas, ik pikwarien əgkəp kafak meinai nhatətəyen kapərau rəm nəmhen. Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətawə, iriu tukravəhsi-pre nihuvəyen mine nəmərinuyen kimik.

Norien yame Taetas rimnor apa Krit

⁵ Nipig yimatərhav ye tanə a Krit, mamapəh ik nakaməmīr, mə takaməkeikei mor infamien ye wok yame ramswin hanə, mivəhsi-haktə elda minə kape niməhuak yerkwanu minə fam ye tanə Krit, rəmhen kin yame yimini-pre ta tuk ik. ⁶ Məriɡ elda, to kipəh nəm-pəniēn nar hah kirik iran. In, kafan piraovin kirikianə əmə. Kafan kwajikovə minə tukasəkeikei mishatətə ye Kughen, mhapəh nisor-apnapigien nar, mhapəh nisəsikien nəkwai rimriə

mīne nisiriā, tamā kini hah əriā tukun. ⁷ Elda* to kīpəh nəm-pəniēn nar hah kīrik iran meinai Kughen rīmnərəhu-pən wok ehua ye kwermīn. Pəh nien mā in yermamə yame kapən kapə riskai pik. To niemha rīpəh nhai-aihuayen. Pəh nien mā in yermamə kape nāpisiēn kīn nīnimien mīne nəmħokien mīne neikuəyen tuk nīvəhyen mane. ⁸ Məriḡ kafan nīmraghien tukraməkeikei mor məkneikīn: In ramarha huvə tuk narmamə yamə mīne kamhauə iman ikīn, mörkeikei mā tukramor norien yame rhuvə, mamor narīmnar ye nīrkunien. Norien kafan ratuatuk. Ramarha huvə tuk kafan nīmraghien. ⁹ Tukraməkeikei mamraptərəkīn tīm tīm Nəḡkiariēn Huvə kape Kughen, yame kīmnhajoun in kīn, pəh in tukrəvhag kīmi narmamə kīn nəḡkiariēn atuaturuk, kini mapita narmamə yamə mīne kamhani hah nhajounien kafan.

¹⁰ Vəh-si haktə elda tīksīn meinai ikīn aikīn a, narmamə khapsaah kīmishaktə mashorukun Nəḡkiariēn Huvə kape Kughen. Masəḡkiar pik, nīpran rīrkək, mīseikuə, masəvi kīmi narmamə. Iriə khapsaah kwənərəus kape nəmə Isrel.† ¹¹ Tukaməkeikei kətapīḡ kīn nəḡkiariēn kapəriā, meinai nhajounien kapəriā ramoriah narmamə tīksīn kamhamīr iriə kapəriā narmamə mīnə. Nhajounien kapəriā rapəh nəmhenien. Kashajoun məkna mīseikuə tuk nīwəhyen mane. ¹² Rəmhen kīn kwən Krit kīrik kupən, in profet kīrik kapəriā, rīmini mā, “Nəmə Krit, iriə narmamə kape neikuəyen nīpīḡ m-fam. Kīsəmhen kīn kuri aparū mīnə. Kini iriə kasarpah, nīpīḡ m-fam mīsorkeikei əmə mā tuksəvigīn.” ¹³ Məriḡ nəḡkiariēn kape profet e, in ror nəfrakisīēn kīn. Kini ror məkneikīn, mā takni-əhu nəməhuak mīnə mā tukhapəh nīsətəriḡiēn kīn nhajounien kapəriā, pəh nhatətəyēn kape nəməhuak mīnə tukriskai. ¹⁴ Ətapīḡ kīn əriā mā tukhapəh nhavəhyen kwanage eikuə mīnə kape nəmə Isrel kupən, mhapəh mīn nhakwasīḡiēn kīn narmamə yamə mīne kwəsəta ta ye nəḡkiariēn əfrakis. ¹⁵ Meinai, narmamə yamə mīne kīsatuaturuk ye nīmri Kughen, nar rīrkək yame tukror əriā kasəmkīmīk. Məriḡ narmamə yamə mīne kasəmkīmīk ye nīmri Kughen, meinai iriə khapəh nīshatətəyēn ye Yesu, kīn norien kīrik rīrkək yame tukror əriā kīsatuaturuk. Ror məkneikīn mā nəriḡiēn kapəriā ramvən əmə tuk nahasiēn, kaseinein nəkiriēn norien mīnə. ¹⁶ Iriə kamhani mā kharkun Kughen, məriḡ norien kapəriā ramhajoun mā kaseikuə, kwənħaukreikīn-pən nīmetairiā kīmi Kughen. Iriə nəpnaihyen kapəriā rahas. Kasəsīk nəkwai Kughen, kini mhapəh nīsəmhenien mā to kīsor nar huvə kīrik.

2

Nəvhagiēn ramvən kīmi nəməhuak mīnə

¹ Məriḡ ik, Taetas, takaməkeikei mhajoun narmamə ye nhajounien yame raməri-pən huvə nəḡkiariēn atuaturuk. ² Əvhag kīmi nəwharu mīnə mā tuksarha huvə tuk nīmraghien kapəriā nīpīḡ m-fam, masor narīmnar ye nīrkunien. Nīmraghien kapəriā tukraməkeikei matuaturuk, pəh narmamə tukhasiai əriā. Takəvhag kīmi əriā mā tukasəkeikei mīshatətə ye Kughen, mīsorkeikei narmamə, mīsərer tīm tīm ye nīpīḡ mīfam.

³ Kini ye norien kīrikianə əmə mīn, takaməkeikei məvhag kīmi nīpiəwharu mīnə mā ye narəyēn kapəriā tukhasiai Kughen. Mə tukhapəh nīsoriahyen nhag narmamə, mhapəh nīsapisiēn kīn nīnimien. Məriḡ tukasəkeikei mīshajoun narmamə kīn nīmraghien atuaturuk. ⁴ Tuksarə huvə məknenkīn,

* **1:7:** Uə pasta. **1:9:** 1 Tim 3:2-7; 2 Tim 2:24-26 † **1:10:** Uə, iriə khapsaah kape kwən e kamni kīmə “Sakomsaes” yame ramni mā tukaməkeikei kəsīḡ pən Kristin mīnə. **1:10:** 1 Tim 4:7 **1:13:** 2 Tim 4:2 **1:14:** 1 Tim 4:7 **1:16:** 1 Jon 1:6; 2:4 **2:3:** 1 Tim 3:11

mharkun nhajounien nīpiraovīn mīn tīksīn kīn swatuk yame iriā tuk-sorkeikei kapəriā narman mīne kwajikovā kapəriā mīnā. ⁵ Nīpiahuaru tukshajoun mīn nīpiraovīn tīksīn mā tuksarha huvā tuk nīmraghien kapəriā, kīnī kapəriā nīmakuā kīrikianā əmə. Mā tuksarha huvā tuk rukwanu kapəriā, mīsor rhuvā pən tuk narmamā, mhasiai narman kapəriā, tamā kīnī hah nāgkiarien kape Kughen.

⁶ Kīnī ye norien kīrikianā əmə mīn, takaməkeikei məwhag kīmī nītamaruā mā tukasarha huvā tuk nīmraghien kapəriā. ⁷ Pəh tuksəm nīmraghien kafam mā rhuvā, khakwasīg kīn ik. Nīpīg nakamhajoun, nīmraghien kafam tukraməkeikei matuatuk, mor nāgkiarien kafam rīpam. ⁸ Ik takaməkeikei mīnī əmə nāgkiarien əfrakis yame narmamā tukhapəh nīsəmīen nīmeitam tuk nāgkiarien kafam, mhani hah ik. Pəh tukror kafam tīkmīr mīnā kīsaurīs, meinai khapəh nīsəmīen norien has kīrik iram, kīnī mhapəh nhaniyen nar has kīrik irətawā.

⁹ Əvhag kīmī slef mīnā mā tuksor nəkwai kapəriā namehuā mīnā, ye narīmnar m-fam, mhasiai əriā, mhapəh nhaniyen tai nāgkiarien kape namehuā mīnā kapəriā, ¹⁰ mhapəh nīsəkrəhyen kīmī əriā. Mərig nīpīg mīfam, tukasəkeikei masor nar yame ratuatuk ye nīmri namasur kapəriā, mā tukhani nəfrakisien ye kapəriā wok. Ye norien yame tuksor narīmnar fam, tukshajoun mā nāgkiarien kape Kughen yame rīmivəh mīragh ətawā, in ratuatuk mīhuvā.

¹¹ Hajoun narīmnar mīfam a, meinai Kughen rīmnautə-pə kīn kafan nīhuvəyen kīmī narmamā mīfam, məhitə ye swatuk yame tukrivəh mīragh əriā iran. ¹² Nihuvəyen a kape Kughen ramhajoun mā nīpīg kītawā kasarə ye tokrei tanə, tukasəkeikei mīsəpəh nəri-pənien norien has mīnā mīne narīmnar has mīnā kape tokrei tanə yamə mīne kashaktə yerkitawā. Masəkeikei mīsarha huvā tuk nīmraghien kapətawā, mīsor nəkwai Kughen. Nīmraghien kapətawā tukraməkeikei matuatuk. ¹³ Nīmraghien kapətawā tukraməkeikei mor məknekīn, kītawā tukaseito kīn nīpīg yame Yesu Kristo tukruā iran. Yesu e, In Kughen kapətawā yame rīmivəh mīragh ətawā. ¹⁴ Moriah kafan nīmraghien marpīn nīmraghien kīn kapətawā, mīrəhsita ətawā tuk nahasien mīfam. Məspir ətawā mā kītawā tukhauā kafan narmamā yamə mīne kasorkeikei əmə nar yame rhuvā.

¹⁵ Narīmnar yame yakamrai kīmik, takaməkeikei mhajoun narmamā kīn. Ik nakvəh nehuəyen tuk nəvhagien mīne norien kwirīg kīmī narmamā. Rahas mā narmamā tuksəm əhu ik.

3

Norien kapə nəməhuak mīnā

¹ Taetas, takəvhag kīmī nəməhuak mīnā mā tukhasiai namehuā mīnā, mīne gavman kapəriā. Masəkeikei masor nəkwairiā, kīnī masərer matuk ye nīpīg mīfam tuk norien nar huvā mīnā. ² Mhapəh nīsorīahyen nhag narmamā, mərig pəh mīsərəhu nəmərinuyen, masor huvā pən kīmī narmamā, mhavəh-si-əhu nərigien kapəriā, mhasiai narmamā m-fam.

³ Meinai in apa kupən, kītawā mīn kīmīsətəwao, mīseinein nəfrakisien, mhapəh nīsorien nəkwai Kughen. Təvhagə hah rīmnarmaru irətawā mor ətawā kīsorkeikei nahasien, mīsorkeikei əmə narīmnar tuk nərig-huvə-yen ye nīpraitawā. Rīkitawā rīmnəkrəh kīn nautə kape narmamā, kīnī kītawā mīsor

hah pən kimi narmamə. Narmamə kimisəməkin ətawə, kini kitawə kisəməkin ətawə minə.

⁴ Mərig Kughen yame rimivəh miragh ətawə,

nihuvəyen mine norkeikeiyen kafan kratərhav-pə.

⁵ Mərig pəh nien mə In rimivəh miragh ətawə tuk norien atuatur minə kapətawə. !Nikam! In rimivəh miragh ətawə ye norkeikeiyen kafan.

Rimnaikwas irətawə tuk norien has kapətawə, kisarha huvə min, Nanmin Rhakə rimnow kin rikitawə.

⁶ Yesu Kristo yame rimivəh miragh ətawə,

In e swatuk kape Kughen ramətəmrin rikitawə kin Nanmin Rhakə ye rikin agien.

⁷ In mor ətawə kisatuatur ye nimirin kin nihuvəyen kafan mə kitawə tukhauə kafan kwajikovə minə,

kini mharkun huvə mə tukpihavəh nimraghien rerin.

⁸ Tuk nipig m-fam, tukasəkeikei mishatətə ye narimnar minə e yakamrai, meinai kasəfrakis. Kini yakorkeikei mə takhajoun narmamə kin, pəh narmamə yamə mine kamhani nəfrakisien ye Kughen, kapəriə nərigien tukramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə. Nəgkiarien a rhuvə, kini ramasitu huvə ye narmamə.

⁹ Apəh marer isok tuk nəgkiarien ətawə, mine nəgkiarien yame ravus ris, mine nətgohyen tuk niprai nəgkiarien kape loa minə. Apəh əmə nəgkiarien minə a meinai khapəh nisasituyen ye yermamə kirik, kini kapəriə nihuvəyen rirkək. ¹⁰ Kini tukmə yermamə kirik ramor narmamə kasəwhai əriə minə, takvən məgkiar skai kimin, mini-əhu. Mərig tukmə ramor min, kini takvən mini-əhu min. Mərig tukmə nakni-əhu mikiraru, mərig in raməkeikei ye kafan norien, kini takərer isok tukun. ¹¹ Meinai nakirkun huvə mə yermamə yame ror məknakin, kafan nətərigien rahas, kini ramor kiko-iko. Kafan əmə norien ramhajoun mə in rapəh nəmhenien.

Nəgkiarien infamien

¹² Jakher-pre kin yermamə kirik, Atemas uə Tikikas, tukruə məm ik. Nipig tukrurə, takaməkeikei mhai miren marha-kin swatuk kirik takuə məm yo apa yerkwana a Nikopolis, meinai nipig kape nokieiyen, yakmə jakvən aikin mamarə. ¹³ Kini yermamə mir kiraru, Apolos, mine loea e, nhagin e Sinas, kwəriwək ye nəriwəkien kapəriu, mərig ik takasitu irəriu ye narimnar yame kawəkwakwə kin. ¹⁴ Nəməhuak kapətawə minə tukasəkeikei mhauə mə kapəriə nərigien ramərer tim tim əmə tuk norien narimnar yame rhuvə, mə iriə tukharkun nisasituyen ye narmamə tiksın yame kapəriə narimnar rapəh nəmhenien. Rapəh nihuvəyen mə iriə tuksarə apnapig əmə.

¹⁵ Taetas, narmamə yamə mine yakamarə kimawə miriə, iriə kamhani vi vi ik. Takni-pən rhuvə tuk nəməhuak yamə mine kasorkeikei ətawə.

Pəh nihuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

3:3: 1 Kor 6:9-11; Efes 2:1-2; 5:8

3:5: 2 Tim 1:9; Hib 10:22

3:6: Wok 2:17-18

3:9: 2 Tim

2:14,16 **3:10:** Mat 18:15-17

3:12: Efes 6:21-22; Kol 4:7-8

3:13: Wok 18:24; 1 Kor 3:5-6

3:14: Efes 4:28

Filimon

Nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi Filimon

Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e Filimon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Pol rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Filimon ye niməhuak apa Kolosi. Iriu fren huvə. Filimon, kafan aikin slef minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə khapsaah, kapəriə aikin slef minə. Kini nəməhuak minə min tiksın, kapəriə aikin slef minə. Filimon, kafan kirik aikin slef, nhagin e Onesimas. Mərig Onesimas rimnəkrəh kin mane tiksın kape Filimon, map. Tukmə Filimon rəm Onesimas, loa kape Rom ramni mə Filimon rirkun nhopniyen in tukun. Mərig Onesimas rap, mivən, məm Pol ye kalabus apa Rom, kini Pol ramni-ərhav Nəvsaoyen Huvə kimin, in ramni nəfrakisien ye Yesu Kristo. Kini mamasitu min ye Pol. Kini Pol rher-pən kin in rirerig pən tuk Filimon. Pol ramni pən tuk Filimon mə nar apnapig mə Onesimas in slef kafan, mərig taktəkun ai, in ruauə rəmhen kin piauni, meinai iriu kwis kirəni nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pol rimirai nəkwəkwə e maiyoh Filimon mə tukrəru-kin norien has kape Onesimas, kini mivəh in ramrerig-pə min. Nar apnapig mə in slef kafan, mərig Pol rorkeikei mə Filimon tukrəm huvə Onesimas rəmhen kin piauni kirik.

Pol rimə nəkwəkwə e, ramvən kimi Filimon

¹ Filimon. Yo Pol, yame kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk nini-əravyen Yesu Kristo, kimru piautawə Timoti, yakarərai nəkwəkwə e kimik.

Filimon, ik kimru kirik, kini kitasir karhor wok kirikianə əmə kape Kughen. ² Kini yakarərai min nəkwəkwə e kimi nowintawə e Apia, mine kwən e Akipas, yame kitawə min, kisəmhen kin mobael minə kape kwhen kirikianə. Kini yakarani rhuvə kimi nəmhuak yamə mine khauə misəhuak ye kafam nimə.

³ Pəh Kughen, Rimtawə, mine Yesu Kristo Yermaru kapətatəwə, iriu tukrawəhsi-pre nihuvəyen, mine norkeikeiyen kimi əmiə.

Norien huvə kape Filimon

⁴ Filimon. Nipig yakaməhuak, nipig fam, rikik raməsik ik, mamni vi vi Kughen ⁵ meinai yakamərig nəvsaoyen kin nhatətəyen kafam ye Yesu Yermaru, mine norkeikeiyen kafam tuk nəməhuak minə. ⁶ Yakamaiyoh Kughen mə kimiə narmamə tiksın yamə mine naksarə masəhuak kwis, takhauə mharkun nihuvəyen yamə mine kamhasi-pən tuk Yesu Kristo. ⁷ Piak, yakamni vi vi Kughen meinai kafam norkeikeiyen ramor nəməhuak minə kasərig rhuvə. Norien kafam ravəhsi haktə kafak nərigien, rikik ragien.

Pol ramarkut kimi Filimon mə tukripəh nivəhsi-pəniyen narpinien kimi Onesimas, meighaan kin in rirerig-pə min

⁸ Ye nhag Yesu Kristo, yakirkun narkutien kimik mə takor nar kirik yame takaməkeikei mamor. Mərig, to yakpəh narkutien kimik. Yakaməm norkeikeiyen kafam ⁹ mamaiyoh ik mə takor nar kirik ye nikarin kape norkeikeiyen. Ror məkneikin mə yo Pol, yo huaru kirik, kimivəhsi-pən yo ye kalabus tuk niniyen nhag Yesu Kristo, ¹⁰ yakamaiyoh ik ye nikarin kape

slef kafam, nhagin e Onesimas*. Kwən en rīmauə rəmhen kin narik nīpig yimnamarə ye kalabus. ¹¹ Apa kupən, in rīmīpəh nor-huvəyen wok kafam, mərīg taktəkun ai, in rīmauə mīrkun nor-huvəyen wok kapərao.

¹² Kini taktəkun ai, yakamher-pre kin kwən e, yame yakorkeikei pik in. ¹³ Yakmə jakor in ramarə əmə kimru min, pəh tukrivəh tamhekim, mama-situ irak ye nīpig yakamarə ye kalabus tuk nīniyen Nəgkiarien Huvə kape Kughen. ¹⁴ Mərīg, to yakpəh norien nar kirik məkupən kik tukmə nakpəh neighanien kin.

¹⁵ Yakeinein, tukmə ror Onesimas rīmnap ta iram tuk nīpig kwəkwə e mə takvəh min in rīrerīg-pre min nakawarə apomh. ¹⁶ Mərīg pəh nien mə in tukror əmə slef kafam, nīkam. Mərīg taktəkun ai, in slef, mərīg ruauə kwən kirik rhuvə pik rapita slef kirik, in ruauə piauraō yame kworkeikei pik in. Yakorkeikei in, mərīg ik nakorkeikei pik in rapita, meinai in kafam slef, kini ye nhag Yesu Yermaru, piam.

¹⁷ Filimon, yakaməm mə kirau kirauə kirikianə, kini ror məkneikin, yakamaiyoh ik mə tukmə Onesimas rurə, takamor əmə ramhuvə pən kimin rəmhen kin yame nakamor huvə-pə kimi yo. ¹⁸ Mərīg tukmə rīmnor nar kirik rahah iram, uə rīmivəh kafam kirik nar kirik mīpəh nərokien, takərəhu-pən raməmīr ye kaon kafak. ¹⁹ Kini ai taktəkun, yo Pol, yakamrai nəkwəkwə e kin kwermik, pəh yo jakpiərok ik. ?Mərīg nakmə jakərok ik uə? Takpəh nəru-kinien mə yo yimnasitu iram kini nīmivəh kafam nīmraghien rerin. Rapəh nəmhenien mə takuh rīkik mə jakərok ik tuk nar kirik. ²⁰ Piak, yakmə takor nar e yame yakamaiyoh ik kin ye nhag Yesu Yermaru, in e takor rīkik tukramərīg rhuvə ye Yesu Kristo. ²¹ Yakamrai nəkwəkwə e kimik meinai yakirkun mə takor nəkwəkwə, kini takamor tukrapita naha nhagin yame yakamaiyoh kin.

²² Kini nar kirik min, takamor apnəpenə ye kwənmhan kirik kafak, meinai yakamərəhu-pən kafak nətərigien ye Kughen mə in tukror swatuk kimi yo jakrerīg-pre min tuk əmiə rəmhen kin yame kimiə nīmīsəhuak tukun.

Nəgkiarien infamien

²³ Kwən e Epafras, kimivəhsi-pən əmru ye kalabus tuk nīni-ərhavyen nhag Yesu Kristo, kini in ramni-pre rhuvə tuk ik. ²⁴ Kini Mak, mine Aristakas, mine Demas, mine Luk, yamə mine kimawə yaksor wok kirikianə, iriə min kamhani-pre rhuvə tuk ik.

²⁵ Pəh nīhuvəyen kape Kughen tukramarə tuk əmiə m-fam.

* **1:10:** Nhag e Onesimas, nīpran rīmə, “Yermamə yame rīrkun huvə norien wok.” **1:10:** 1 Kor 4:15; Kol 4:9 **1:16:** 1 Tim 6:2 **1:22:** Fil 1:25; 2:24 **1:23:** Kol 1:7 **1:24:** Kol 4:10-14

Hibrus

Nəkwəkwə yame ramvən kimi nəmə Isrel

Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Hibrus

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Kitawə kiseinein mə pa rimirai nəkwəkwə e, meinai yermamə yame rimirai nəkwəkwə e, in ripəh niniyen nhagin. Yermamə yame rimirai rimipəh nəmien Yesu Kristo, mərig narmamə tiksın yamə mine kimisəm Yesu kimisəvsao kin kimi yermamə yame rimirai nəkwəkwə e. Kini in rirkun nəgkiarien kape Ol Testamen, mine norien kape nəmə Isrel kupan. Tukmə ror Banabas uə Apolos kimirirai nəkwəkwə e, meinai iriu kirarkun Nəvsaoyen Huvə kape Yesu, kini iriu mawehuə ye niməhuak. Narmamə tiksın, rikiriə raməsik mə Pol rimirai nəkwəkwə e, mərig rikitawə ripəh nəsikien məknakin meinai ye leta yamə mine Pol rimirai, rimmərhupən nhagin. Mərig nhagin rirkək ye nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kishatətə ye Yesu Kristo, mərig iriə tiksın kimnharerig-pən tuk norien kape nəri-pəniyen Loa kape Moses. Tukmə ror iriə khapəh nharkunhuvəyen nıprai Nəvsaoyen Huvə.

?Nimraghien rimmhəwor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmə Isrel tiksın kimisoriah nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo, misor rikiriə rəpou. Rhuvə mə iriə tukharkun mə nhatətəyen kapəriə in nəfrakisien, kini Yesu in Kristo yame Kughen rimə tukrher-pə kin.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Ye nipig a, narmamə tiksın ye niməhuak, rikiriə rəsik mə norien kape nəri-pəniyen Loa kape Moses ye Ol Testamen, in yerpilig rapita norien kape nhatətəyen ye Yesu Kristo. Mərig narimnar ye Ol Testamen in nuhpikinien əmə kape norien yame Yesu rimmor. Rəmhen kin temple in ramor nuhpikinien ye Nanmın kape Kughen yame ramarə yerkitawə; kini Sabat in ramor nuhpikinien ye napisien yame Kughen tukrivəhsi-pə kimi ətawə ye rao ye neai; kini norien kape niviyen nitə in ramor nuhpikinien ye nitaw Yesu Kristo yame rimmayı ye nai kamarkwao kin. Kimirai nəkwəkwə e mə narmamə tuksəm mharkun mə Yesu Kristo In yerpilig rapita narimnar fam, rapita profet minə, mine agelo minə, mine Moses, mine Eron, mine pris minə kupan. Nhatətəyen ye Yesu Kristo in rhuvə pik rapita nəripəniyen Loa kape Moses. Ror məkneikin meinai narimnar fam ye Ol Testamen rimauə mor nəfrakisien kin ye Yesu Kristo. Kini nimhəyen kafan in rəmhen tuk nirisinien norien has kape narmamə.

Kristo rimmor əpu Kughen kimi ətawə

¹ Apa kupan, Kughen rimmivəhsi-pən nəgkiarien kafan kimi profet minə ye nipig pisin pisin minə, mine swatuk pisin pisin minə, kimnhani-pən tuk riptawə minə. ² Mərig taktakun ai kitawə kwəsəviə-pən tuk Nipig Kwasig, kini Kughen raməgkiar atuaturk əmə kimi ətawə kin Tini. Tini a Kughen rimirpen in mə tukror neiai mine tokrei tanə, mirpen In mə tukmə ror infamien, narimnar fam, rəmır tukun. ³ Tini e In nikhakien kape nihuvəyen mine nəsaninien kape Kughen. In rhai atuaturk rimni ye narimnar fam. In mampik ətərəkın narimnar fam ye nəsaninien kape nəgkiarien kafan. Nipig In rimmahə tuk nəspir-tayen norien has kapətawə, In rimmavən ye rao ye neai məkwətə-pən ye nikar Kughen Yermaru matuk.

Ji Kughen e In yerp̄irig rapita agelo minə

⁴ Kughen r̄imivəh-si haktə Tini e, kini In yerp̄irig rapita agelo minə rəmhen kin mə nhag e yame Kughen r̄ivəhsi-pən kimin in yerp̄irig rapita nhag agelo minə fam. ⁵ Kughen r̄ipəh nini-pənien tuk agelo kirik kafan m̄imə, “Ik narik.

Taktakun ai yakwauə r̄imim atuatur.” (Sam 2:7)

Mərig in r̄imnəgkiar məknakin kimi Yesu. Kini Kughen r̄ipəh nini-pənien tuk agelo kirik m̄imə,

“Yo r̄imim atuatur,

kini ik nakuauə narik.” (Sam 2:7)

Mərig In raməgkiar məknakin kimi Yesu. ⁶ Meinai n̄ipig Kughen r̄imnher-pən kin N̄imr̄in Nupan kafan ruə ye tokrei tanə, kini In mamni m̄imə,

“Pəh agelo m-fam kafan tuksəgnəgin In.” (Dut 32:43)

⁷ N̄ipig Kughen raməgkiar ye n̄ikarin kape agelo minə mamni m̄imə, “Yo yakamor kafak agelo minə kisəmhen kin n̄imətag yame ramavən ikin minə fam, mamor kafak wok.

Iriə kisəmhen kin nap.” (Sam 104:4)

⁸ Mərig In raməgkiar kimi Tini m̄imə, “Kughen, kafam narmaruyen tukraməm̄ir rerin, infamien rikək.

Nakamehuə ye narmamə ye norien yame ratuatur.

⁹ Ik nakorkeikei əmə natuaturkien maməmək̄in norien iko iko minə. Ror pən, Yo e, kafam atuatur Kughen,

Yo yakamərəhu kupan ik, kini ik yerp̄irig rapita ik minə tiksin.” (Sam 45:6-7)

¹⁰ Kini Kughen ramni-pən m̄in tukun m̄imə, “Yermaru. Ye n̄irikakunien, Ik n̄imnor tanimtanə, Kini Ik n̄imnor narimnar fam yamə mine kasəm̄ir-pən ye neai kin kwermim.

¹¹ Narimnar fam minə e tukharkək, kisəmhen kin neipən yame tukrəmət̄it, mərig Ik takamarə kape rerin.

¹² Takarakikin narimnar fam ye tokrei tanə mine ye neai rəmhen kin yame yermamə ramarakikin neipən mət̄it.

Takukreikin narimnar fam rəmhen kin yame yermamə raməviruə kin neipən.

Mərig Ik nakpəh nəviruəkinien, Kini Ik nakamarə kape rerin.” (Sam 102:25-27)

¹³ Kini pəh nien mə agelo e yame Kughen r̄imini-pən nəgkiarien tukun e m̄imə,

“Ik əkwətə-pə ye kwermik matuk, Meriaji n̄ipig jakor ik takehuə ye tikm̄ir kafam minə.” (Sam 110:1)

¹⁴ Mərig agelo minə, iriə yorwok minə əmə. Iriə nanmin yamə mine Kughen ramher-pə kin mə tuksarha huvə tuk narmamə yamə mine In ravəh miragh əriə.

2*Narp̄inien aikin kape narmamə yamə mine kasor təvhagə has*

¹ Yesu In yerp̄irig pik, ror pən, rhuvə mə kitawə tuksətərig huvə kin naha nhagin yame kwəsərig ta, tamə kitawə kisəpəh nəgkiarien minə a mhavən isok. ² Nəgkiarien yame agelo minə kimnhani-ərav-pən tuk riptawə minə, in nəfrakisien, kini narmamə tukhavəh narp̄inien tuk nəsikien Loa mine

nəpəhyen narimnar yame Loa ramni. ³ Ror pən, tukmə kitawə kasor nar apnapig əmə ye nəgkiarien huvə yame ramni swatuk yame Kughen ravəh miragh ətawə iran, to khapəh nisaptayen kin narpinien. Nivəh-miraghien e, Yesu Yermaru rimnəkupan mini-ərhav, kini narmamə minə tiksın kimisərig, mishajoun ətawə kin, mə in nəfrakisien. ⁴ Kini Kughen ramripin nəgkiarien a mamor nımtətien minə, mine nar apsıpis minə, mine norien pisin pisin yamə mine kasor narmamə kisəm kisakur, mivəh-si-pən nəsaninien kimi naha yermamə yame rorkeikei ye Nanmin Kafan tuk norien wok, mamhajoun mə nəgkiarien a in nəfrakisien.

Yesu rimauə mivəh-si-əhu In rəmhen kin yermamə apnapig əmə

⁵ Pa rimə agelo minə tuksarmaru ye tanə vi yame tukripiuə, yame yakamni e taktakun,* ⁶ meinai ye Nəkwəkwə kape Kughen yermamə kirik rimini-pən tuk Kughen mimə,

“Narmamə iriə nar apnapig əmə,

mərig Ik, nakipəh nərukinien əriə, rikim raməsik əriə,

kini Ik nakamarha huvə tuk narmamə mifam.†

⁷ Nimivəhsi-əhu ji yermamə, agelo minə yerpırig rapita, mərig kape nipig kwakwə əmə.

Mivəhsi-pə narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimin.

⁸ Kini Ik mivəh-si-pən nehuəyen kimin mə tukrarmaru ye narimnar fam.”

(Sam 8:4-6)

Nəgkiarien e yame ramni mə tukrarmaru ye narimnar fam, nipran e mə nar kirik rikək yame in ripəh narmaruyen iran. Mərig taktakun ai khapəh nisəmien mə ramarmaru ye narimnar fam, ⁹ mərig nar kirikianə əmə kitawə kasəm. In e, Yesu, yame “Kughen rimivəhsi-əhu In, agelo minə yerpırig rapita, kape nipig kwakwə,” mərig taktakun ai, Kughen “rivəhsi-pən narmaruyen mine nehuəyen mine nisaiyen kimi Yesu” meinai In rimivəh nəmhəyen mimhə tuk ətawə. Əwəh, ye nihuvəyen kape Kughen, Yesu rimamhə tuk narmamə m-fam ye tokrei tanə.

¹⁰ Kughen rimnor narimnar fam; kini narimnar fam, kafan əmə. Kini rhuvə əgkap mə In rimnor Yesu, yame rimnəkupan mhotei swatuk tuk nivəh-miraghien narmamə, mamərig nəmhəyen ye nimhəyen, mə tukruə yemə atuatuk kape nipik-ofuginien ji Kughen minə khapsaah tukhavəh nımraghien rerin.

¹¹ Yesu e yame ramərhəhu karin narmamə mə iriə nəmə atuatuk kape Kughen, mine narmamə yame In ramərhəhu karin əriə, iriə min, rimriə kirikianə. Ror pən, In ripəh naurisien tuk nokranien kin əriə mə piauni minə mine nowini minə. ¹² Mamni-pən tuk Kughen mimə,

“Yo jakni-ərhav-pən nhagim tuk piak minə mine nowinik minə.

Jakni nıpei mivəhsi-haktə Ik ye nimri mirh.”

(Sam 22:22)

¹³ Mamni min mimə,

“Jakni nəfrakisien iram.”

(Aes 8:17)

Kini mamni min mimə,

“Yo e, kimawə kwajikovə yamə mine Kughen rimivəhsi-pə əriə kimi Yo.” *(Aes 8:18)*

¹⁴ Kwajikovə minə e yame Yesu ramni əriə, iriə narmamə əgkap - niprairiə mine nitawriə aikin. Ror pən, Yesu tukraməkeikei muə ye tokrei tanə,

2:3: Hib 10:28-29; 12:25   **2:4:** Mak 16:20   * **2:5:** Nəmə Isrel rikiriə rimnəsik mə agelo minə kasarmaru ai taktakun ye tanımtanə. Əmru Dut 32:8.   † **2:6:** Gris ramni mə “Ik nakamarha huvə tuk ji yermamə.”   **2:8:** Jen 1:26; Rev 20:4,6; 22:5   **2:9:** Fil 2:8-9   **2:10:** Rom 11:36   **2:10:** Hib 2:17; 4:15; 5:8-9   **2:10:** Luk 24:26; Rom 8:17; 2 Tes 2:14; 1 Pita 5:1; Hib 2:7   **2:11:** Hib 13:12; Efes 5:26   **2:11:** Mat 28:10

nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, meinai yermamə əgkap rirkun nimhəyen. Kini nimhəyen kafan rimnoriah Setan yame in ramehuə ye kwənmhan kape nimhəyen. ¹⁵ Narmamə kamhagin kin nimhəyen, kini niginien kapəriə ramarkis ətərəkin əriə ye nipig m-fam, rəmhen kin yame iriə slef minə kape niginien. Mərig Yesu In rimamhə mə tukririsin əriə. ¹⁶ Kitawə kharkun huvə mə pəh nien mə In rimauə mə tukrasitu ye agelo minə, mərig, “In rimauə mə tukrasitu irətawə e kwənərəus kape Ebrahim.” (*Aes 41:8-9*)

¹⁷ Yesu tukrəkeikei muə nipran mine nitawin rəmhen kin yermamə, mə tukruə rəmhen kin piauni minə mine nowini minə ye narimnar fam, mə In rirkun nuəyen hae pris kapətawə mamor wok kape Kughen, mimhə, nitawin raiyu mamor swatuk kimi Kughen tuk nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kape narmamə. Ror pən, rikin rehuə tuk ətawə, kini kitawə kharkun nisətəgtəyen iran. ¹⁸ Meinai In min, In rimirəhpikin nipig əutən ye nipig yame Setan rimivəhsi-pən vəhsi-pən kimin, kini ye norien kirikianə əmə min, nipig Setan ravəhsi-pən vəhsi-pən kimi narmamə ai taktakun, kini Yesu rirkun nasituyen irəriə.

3

Yesu In yerpərig rapita Moses

¹ Piak minə mine nowinik minə. Kughen rimnokrən kwis kin ətawə-m kimiə mə tukhavən ye rao ye neai, mərəhu karin ətawə mə kafan narmamə minə. Meinai Yesu ramasitu məknakin irətawə, rikimiə tukraməsik pik Yesu a, In aposol mine hae pris kape nhatətəyen kapətawə. ² Kughen rimivəh-si haktə Yesu mə In tukror wok e, kini In rimnor nəkwai Kughen ye narimnar m-fam, rəmhen kin yame Moses kupan rimnor nəkwai Kughen ye kafan wok minə fam,

“In mamarha huvə tuk nimə kape Kughen, in e narmamə kape Kughen.” (*Nam 12:7*)

³ Iriu kwis kimiwor nəkwai Kughen, mərig ratuatuk mə tukəgnəgin Yesu rapita Moses, rəmhen kin yame kaməgnəgin yermamə yame ravhirəkin nimə rapita nimə yame ravhirəkin. ⁴ Kini nimə minə fam, narmamə kamhavirəkin. Mərig Kughen rimnərəhu-pə narimnar m-fam. ⁵ Moses in yorwok kirik ye nəkwai nimə kape Kughen, yame ramor nəkwan, mamarha huvə tuk nimə kafan- in e narmamə kape Kughen minə. Kini narəyen kape Moses in ramor nuhpikinien kin narimnar yame Kughen tukripihajoun kwasig. ⁶ Kristo, In min rimnor nəkwai Kughen. Mərig pəh nien mə In yor wok əmə kirik rəmhen kin Moses. In Tini, kini In ravəh nehuəyen tuk narmaruyen ye kafan nimə. Kini tukmə kitawə kasətgah, misarkut mə tuksərer timentim tuk nar yame kitawə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə iran, kini misagien tukun, kini nəfrakisien mə kitawə e, narmamə kafan, kitawə kisəmhen kin kafan nimə.

Taksərip tim tim əmia minə ye nhatətəyen kapəmia

⁷ Ror pən, pəh kisəri-pən nəgkiarieren yame Nanmin kape Kughen ramni mimə,

“Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarieren,

⁸ mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik, rəmhen kin ripmiə minə kimisor məknakin kupan, misəsik nəkwai Kughen nipig kimnharap əsigəvin Kughen ye tipəvsik.

⁹ Kughen ramni mə,

‘Ikin aikin a, ripmiä minä kimisäkeikei kimi Yo mhamä tuksäm-ru kafak nāsaniñien,
nar apnapig iriä kimisäm nimtätien yamä mine yimnor ¹⁰ miväh newk foti.

Kini Yo jakor niemhaa kimi äriä, mamni mimä,
“Rikiriä ramvæn isok tuk Yo nipig m-fam,
misäpäh swatuk kafak.”

¹¹ Niemhaa rimnhai Yo, yimiväh kwäsu mimä,
“Iriä e to khapääh nhavänien a ikin yame jakvähsi-pän kimi narmamä mä tukhavæn misäpis ikin.” ’ ’* *(Sam 95:7-11)*

¹² Piak minä mine nowinik minä, takasärig ämiä tuk nar e. Sor mä rikimiä tukripäh nahasien mor ämiä nakamir ye kapämiä nhatätäyen mhaukreikin-pän ämiä tuk Kughen yame Ramragh. ¹³ Märig nipig m-fam, tukmä nakhaväh kwänmhaan tukun, takasäkeikei mhavähsi-haktä närigien kapämiä minä päh tävhagä has tukripäh neikuäyen irämiä, mamor kapämiä kapä riskai, mamor min nakhapääh nisärigien nägkiarien kape Kughen. ¹⁴ Meinai tukmä kitawä kisärer tim tim miseriaji-pän infamien, mishatätä ye Kughen rämhen ämä kin yame nipig kimishatätä pä pä ämä iran, in e ramhajoun-pän mä kitawä kisor wok kwis kitawä Kristo. ¹⁵ Rämhen kin yame kwäni ta kimä,
“Taktakun ämä, takasäkeikei misätärig kin kafan nägkiarien,
mhapääh nisorien kapämiä kapä riskai pik
rämhen kin ripmiä minä kimisor, mhavähsi-pän nimetairiä kimi Yo.”† *(Sam 95:7-8)*

¹⁶ ? Kini ni-pa mine kimisärig pawk nägkiarien kape Kughen mhapääh nisorien? Iriä e Moses rimikir ärhav äriä apa Ijip. ¹⁷ ? Ni-pa minä e kimisor Kughen niemhaa rhai miväh newk foti? Iriä e nämä kimisor norien has, kini mhamir mhamhä apap ye tipävsik. ¹⁸ ? Kini ni-pa minä e Kughen rimnägkiar iräriä, miväh kwäsu mä iriä to khapääh nhavänien ikin Kughen ravähsi-pän napisien kimi narmamä ikin? In rimnägkiar ye narmamä yamä mine kimisäsik näkwän. ¹⁹ Kini kitawä kisäm mhamä iriä kimiseinein nivänien ikin kamäpis ikin meinai kinnhapäh nishatätäyen iran.

4

Ikin kaväh nimraghien tuk Kughen ikin

¹ Märig kitawä e, Kughen rimirpen mä kitawä tukharkun nhavänien ikin kaväh nimraghien tuk Kughen ikin. Kini promes e, ramämir hanä, mamähitä tuk ätawä. Ror pän, päh kitawä tukasärig ätawä, kini mhagin, tamä kitawä kirik ripäh nivähien nimraghien a. ² Meinai kitawä kwäsärig ta Növsaoyen Huvä mä Kughen rimnor apnäpeinä ye ikin kirik tuk nimraghien kapätawä, rämhen kin yame kaha kapätawä minä kwäsärig ta.* Märig nägkiarien a ripäh nasituyen iräriä meinai iriä kimisärig ämä, mhapääh nishatätäyen iran. ³ Meinai kitawä yamä mine kishatätä iran mharkun nhavänien imä, ikin kaväh nimraghien tuk Kughen ikin. Märig ye nikarin kape narmamä yamä mine khapääh nishatätäyen iran, Kughen ramni mimä,
“Niemha rimnhai Yo, yimiväh kwäsu mimä,

* **3:11:** Ol Sam 95 ramävsao kin kaha tu yamä mine Moses rimikir-yerhav äriä apa Ijip. Kimnisarä ye tipävsik, mhamä ta mä Kughen rimnäpäh äriä, misarar, mhani hah Kughen. Kini Kughen rimiväh-si-pän narpinien kimi äriä tukun, mimä iriä to khapääh nhavänien misarä apa tanä huvä yame In rimirpen ta mä kape nämä Isrel. Nakäm stori iran ye Eks 17:1-7, Nam 14:1-30, mine Nam 20:1-13. † **3:15:** Ramävsao min kin kaha tu yamä mine Moses rimikir-yerhav äriä apa Ijip. **3:16:** Nam 14:1-35 **3:17:** Nam 14:29; 1 Kor 10:1-13 * **4:2:** In ikin e, ramävsao kin kaha minä iriä Moses kimiseriwäk apa ye tipävsik.

‘Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin jakvəhsi-pən napisien kimi narmamə ikin.’” *(Sam 95:7-11)*

Kughen rimnor tokrei tanə, ai minor apnəpeinə pawk ta ye kwənmhaan kavəh nimirghien tukun ikin, mərig rimini-əhu kaha tu minə mə tukhapəh nhavəniən aikin. ⁴ Kitawə kharkun mə rimnor apnəpeinə ta ye kwənmhan kape napisien, meinai Nəkwəkwə kape Kughen raməgkiar ye Sabat mimə, “Kughen rimnor ta narimnar ai, kini ye nipig yame ror seven kin, In rapis mipəh norien narimnar.” *(Jen 2:2)*

⁵ Mərig Nəkwəkwə kape Kughen ramni min nəgkiarien pisin kirik mimə, “Iriə e to khapəh nhavəniən a ikin yame jakvəhsi-pən kimi narmamə mə tukhavən misapis ikin.” *(Sam 95:11)*

⁶ Ror pən, ikin kavəh nimirghien tuk Kughen ikin a, in raməmīr hanə mə narmamə tukhavən ikin. Mərig narmamə kupan tiksīn yamə mine kimisərig Nəvsaoyen Huvə, kimisəpkərhav ye kwənmhaan kavəh nimirghien ikin, meinai kimisəsik nəkwai Kughen. ⁷ Kini ror tu kwənmopin, Kughen rimnərəhu-pən nipig kirik min tuk nivəniən ikin kavəh nimirghien tukun ikin. Nipig ai, in e taktakun. Kughen rimini ta ye nəkwəkwə kape King Deved nəgkiarien e yamə yakwərai ta mimə, “Taktakun əmə, takasəkeikei misətərig kin kafan nəgkiarien, mhapəh nisorien kapəmia kapə riskai pik.” *(Sam 95:7-8)*

⁸ Rikimiə tukrəsik-ru kwən e Josua kupan. To Josua ripivəhsi-pən napisien kimi əriə ye nipig in rimikir əriə mhavən Kenan, Kughen to ripipəh nini-pən-minien mə tukrərəhu nipig kirik kape nivəniən ikin kavəh nimirghien tukun ikin.† ⁹ Kini ror məkneikin, In rimini nipig pisin kirik min, nipig a raməmīr hanə tuk kafan narmamə minə mə tukhavən mhavəh nimirghien. Ye norien kirikianə əmə min, Kughen rimnapis ye kafan wok minə kupan, ye Sabat. ¹⁰ Meinai yermamə yame ramvən imə mə tukrivəh nimirghien e, in tukrapis ye kafan wok rəmhen kin yame Kughen rimnapis ye kafan wok kupan.

¹¹ Tuk nar ai, kitawə tuksarkut pik mhamə tukhavən imə mhavəh nimirghien e. Ripəh nihuvəyən mə kitawə kirik tukrəri-pən norien kape nəmə kupan yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen mamhamir. ¹² Meinai nəgkiarien kape Kughen, in ramragh mamor wok. In rəmhen kin nao yame resrə ye nīkarin mir. In rirkun nəripraiyən mor əpu nətərigien minə mine rikin pisin pisin ye narmamə, rəmhen kin yame nao ramhoprai nīkəcri jir mamor əpu ikin rirpən ikin mine nunu. In rirkun nəkirien nətərigien minə mine riki yermamə minə. ¹³ Kughen raməm narimnar fam ye tokrei tanə rəmhen kin yame kimnərai kwəskwəh kəpəkir kin, kaməm fam. Kini kitawə tukasəkeikei mhani-ərhav fam əgkap narimnar yamə mine kimisor kimi Kughen.

Yesu In rimauə hae pris yame rhuvə rapita, meinai nar apnapig mə In Kughen, mərig rimauə ye tokrei tanə

¹⁴ Ror pən, pəh kitawə tukharaptəra kin tim tim nhatətəyən kapətawə yame kitawə kamhani-ərhav, meinai kitawə kharkun mə kapətawə aikin hae pris yame In rhuvə pik. In e, Yesu, Ji Kughen, yame ruavən ta apa ye rao ye neai. ¹⁵ Meinai kapətawə hae pris, In pris kirik yame rirkun huvə rikitawə, mirkun mə kitawə khapəh nisəmhenien. In rirkun məkne meinai narimnar fam yame kamharap əsigəvin ətawə ye nimirghien kapətawə kwənharap əsigəvin ta In ye kafan nimirghien. Mərig nar kirikianə əmə e, In rimipəh norien təvhagə has. ¹⁶ Tuk nar ai, pəh kitawə tuksətəgah tuk nivəniən ipakə tuk jea kape King

† **4:8:** Stori e raməmīr ye Dut 31:7; Jos 22:4. **4:10:** Jen 2:2; Hib 4:4 **4:12:** 1 Pita 1:23; Aes 49:2; Rev 19:13-15; Jon 12:48 **4:12:** Aes 55:11; Jer 23:29 **4:12:** Efes 6:17 **4:12:** 1 Kor 4:5 **4:13:** Rev 2:23 **4:14:** Hib 7:25

e yame ramautə-pə kin kafan nihuvəyən kimi ətawə. Kini ikin aikin a, In rikin tukrehuə tuk ətawə, kini mivəhsi-pə nihuvəyən kimi ətawə yerkin agien, ye nipig əutən minə.

5

¹ Kitawə kharkun mə nipig m-fam Kughen ramripen yermamə kirik ye narmamə mivəhsi-haktə in mə tukruə hae pris, mə in swatuk kape narmamə tuk nivəniyen tuk Kughen. In ravəhsi-pən atuə kin narimnar kapətawə kimi Kughen, kini in mavi nitə tuk kapətawə norien has minə. ² Kini hae pris in min in yermamə rəmhen kin ətawə, in ramor rimar əmə tuk narmamə, nar apnapig iriə kiseinein əgkap nar yame ratuatuk, misapta kin swatuk. In ramor rimar tuk əriə meinai in min ripəh nəmhenien, ³ mamor təvhagə has. Kini maməkeikei mivi nitə tuk təvhagə has kafan mine kape narmamə.

⁴ Kini kwən kirik to ripəh nivəhsi-haktə-atukien in mə in hae pris. Nikam. Kughen tukraməkeikei mokrən kin kafan kirik yermamə mə tukror wok e, rəmhen əmə kin yame rimnokrən kin Eron kupan mə in pris kirik. ⁵ Ror pən, Kristo rimipəh nivəhsi-haktə-atukien In mə In hae pris. Mərig Kughen rimirpen In, kini mini-pən tukun mimə,

“Ik narik.

Taktakun ai yakwauə rimim atuatur.”

(Sam 2:7)

⁶ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimni min mimə,

“Ik pris kirik nakəmhen kin Melkisedek kupan,

Kini Ik takamor wok kape pris kape rerin.”

(Sam 110:4)

⁷ Ye nimraghien kape Yesu ye tokrei tanə e, In rimnaməhuak kimi Kughen, mamasək apomh, nehe nimirin rimnaiyu kini mamaiyoh kin nasituyen kimi Kughen yame rikun nivəh-miraghien In ye nimhəyən. Kini ramsiai Kughen, marar mamor nəkwan. Tuk nar ai, Kughen rimnərig In. ⁸ Nar apnapig mə Kristo in Ji Kughen, mərig rimnərig nəmhəyən. Nəmhəyən yame In rimnərig rimnhajoun in kin norien nəkwai Kughen, ⁹ kini rimauə yemə atuatur, kini mor swatuk kape nivəh-miraghien kafan narmamə yamə mine kasor nəkwan. Mampik huvə əriə kape rerin. ¹⁰ Kini Kughen rimivəhsi-pən nhag e kimin mimə In hae pris rəmhen kin kwən a Melkisedek kupan.

Takhapəh nhamirien

¹¹ Kimawə yakhavəh nəgkiarieren rehuə mə jakhani-pre tuk əmiə, mhamə Yesu In hae pris rəmhen kin Melkisedek kupan. Mərig rəutən pik tuk nhopraiyein nəgkiarieren m-fam tuk əmiə, meinai kimiə naksarpah pik tuk nərigien nar kirik mharkun. ¹² Kimiə nimishatətə tu pik, kini rhuvə mə kimiə takpihauə ta nəmhajoun minə kape nəgkiarieren kape Kughen. Mərig nikam, kimiə naksəpəh. Kini taktakun ai, tukaməkeikei kamhajoun min əmiə, ririkakun min ye nuknei nəgkiarieren minə kape Kughen. Nəfrakisien e, kimiə nakwəsehuə ta mə taksən nəviginiyen skai, mərig naksəmhen əmə tuk nəmahyen. ¹³ Mərig narmamə yamə mine kasəmaah hanə, iriə kwajikovə əmtəmtə minə - khapəh nhavəs-huvəyən nirkunien tuk swatuk yame ratuatuk. ¹⁴ Mərig nəviginiyen skai ne narmamə yamə mine kapəriə nirkunien ruəmruə ta, mamhawhai-pən nətərigien kapəriə mə tukharkun yame rahas mine yame rhuvə kini masor yame rhuvə in əmə in əmə.

4:16: Eks 25:18-22; Lev 16:2,14,15; Hib 9:5   **5:1:** Hib 2:17; 7:27; 8:3; 9:9   **5:2:** Hib 2:17-18   **5:3:** Hib 4:15; 7:28   **5:3:** Lev 9:7; 16:6-15; Hib 7:27; 9:7   **5:7:** Luk 22:42   **5:7:** Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46   **5:8:** Fil 2:6-8   **5:10:** Sam 110:4; Hib 5:6   **5:12:** 1 Pita 2:2   **5:14:** Rom 16:19

6

¹ Ror məknei, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misarkut pəh rikitawə rimruə; pəh khapəh nharerig-pənién tuk nuknei nhajounien kape Nəgkiarien Huvə kape Yesu Kristo yame kwəsərig ta. To khapəh nhavirəkin-əməyen nuknei nimə nipig m-fam. In e, tukhapəh nhani-əməyen mə narmamə tukasəkeikei misəpəh swatuk yame ramkir-pən əriə ye nimhəyen, mamhani nəfrakisien ye Kughen. ² Kini pəh khapəh nishajounien nar kirikianə əmə rəmhen kin baptaes, uə norien kape nərəhu-pənién kwermi jir ye kapən kapə yermamə məhuak tukun, uə nipig yame narmamə tukhamragh min ye nimhəyen kapəriə, uə nipig yame Kughen tukrivəhsi-pən narpinien rerin kimi narmamə. ³ Nikam. Pəh Kughen tukrasitu irətawə mor ətawə kharkun fam.

⁴⁻⁶ Mərig narmamə tiksın kwənhauə ta ye nikhakien, mwəsən əsigəvin ta nəviginien yame ramsi-pən ye rao ye neai, minhavəh ta Nanmin kape Kughen yerkiria mine nihuvəyen ye Nəgkiarien kape Kughen, mwəsəm ta nəsaninien kape narmaruyen kape Kughen yame tukripiuə, məkneikin, mhamir misəpəh. Kini swatuk rirkək tuk əriə tuk nararien ye nərigien kapəriə tuk nirerig-pəyen tuk Kughen. Meinai iriə kwəsəri-pən swatuk kirikianə kape narmamə yamə mine kimisəsik-pən Ji Kughen ye nai kamarkwao kin, misarh iakei iran ye nimri mirh.

⁷ Nimoptanə yame ravəhs-huvə nəhig yame ramip nipig m-fam, mamor nəviginien ramor kwənkwan, nimoptanə a ravəh miragh narmamə yamə mine kasəsim aikin a. Kini Kughen ravəhsi-pən nivhuəyen iran. ⁸ Mərig nimoptanə yame nar huvə kirik rikək iran, mamor əmə kapir-iapir mine mənvhirik has minə, nimoptanə a ripəh nihuvəyen tuk nar kirik. Kughen ravəhsi-pən nahasien iran, kini tuk Nipig Kwəsərig, tukriwaan əru.

⁹ Eh, kimiə yame yaksorkeikei pik əmiə. Nar apnapig mə yaksəgkiar məknakin kimi əmiə, mərig yakharkun huvə mə kimiə nakhapəh nisəmhenien kin nimoptanə has a. Yakharkun huvə mə kimiə nakamhavəh narimnar minə e yame rhuvə rapita, yame Kughen ravəhsi-pre kimi əmiə meinai In rimivəh miragh əmiə. ¹⁰ Kughen tukripəh nərukinien wok yamə mine nimnasor, meinai Kughen, kafan norien ratuatuk əmə nipig m-fam. Kini In tukripəh norien nar apnapig ye norien huvə kape norkeikeiyen yame nimisor kimin, masor ai taktakun, nipig naksasitu ye kafan narmamə minə. ¹¹ Yaksorkeikei mə kimiə m-fam takharpin ye norkeikeiyen yame nakasor mamhavən infamien rikək, mə takhavəh nar yame naksərəhu-pən tim tim nətərigien kapəmiə iran. ¹² Yakhapəh nisorkeikeiyen mə kimiə taksarpah, mərig yaksorkeikei mə takhavəh norien kape narmamə yamə mine kimisaiyu kupan. Iriə kimishatətə tim tim ye Kughen kini masor nətərigien kapəriə rapomh. Masor məknakin, taktakun ai, iriə kwənhavəh ta narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə kapəriə.

Promes yame Kughen ramni raməmır rerin

¹³ Nipig Kughen rimini-pən promes tuk Ebrahim, nhag kirik min rikək yame tukrivəh kwəsəu iran, meinai nhagin Kughen In yerpipig pik rapita nhag minə fam. Ror pən rimivəh atuk əmə kwəsəu ye nhagin mimə,

¹⁴ “Yo jakvəhsi-pre kafak nivhuəyen kimik, rehuə.

Yo jakor kafam kwənərəus tukripsaah.”

(Jen 22:17) ¹⁵ Meinai

Ebrahim, kafan nətərigien rapomh, in rimivhin mivən meriaji nipig

rimivəh narimnar yamə mine Kughen rimirpen ta mə tukrivəhsi-pən kimin.

¹⁶ Nipig yermamə ravəh kwəsu ye nhag yemehuə kirik kafan, kini kwəsu a ramərkis kafan nəgkiarien ripam. Kini narmamə tukasəkeikei mamhani nəfrakisien ye kafan nəgkiarien. To khapəh nisotgoh-minien tukun. ¹⁷ Ye swatuk kirikianə əmə min, Kughen rimivəh atuk kwəsu ye nhagin meinai In rorkeikei mə tukror narmamə yamə mine tukhavəh narimnar yame In rimirpen əriə mə tukharkun huvə mə kafan nətərigien tukripəh nukreikinien tuk nipig kirik. ¹⁸ Kughen ravəh kwəsu məkna mə tukrivəhsi-haktə nətərigien kapətawə, yamə mine kimisaiyu ətgin In. Kini pəh kitawə tukharaptəəkkin tim tim norien a yame Kughen rimivəhsi-pə ta kimi ətawə, mə kitawə tuksətigta ye promes minə kafan. Nipig tukmə Kughen rimirpen nar kirik mə tukror, mivəh kwəsu tukun, to ripəh min nukreikinien tuk nipig kirik, meinai,

“Kughen to ripəh neikuəyen nipig kirik.” (Nam 23:19)

¹⁹ Kitawə kwəsərahū-pən tim tim kapətawə nətərigien mə tukhavəh narimnar minə a, ror məkneikin mə in rəmhen kin angka kirik yame ravi tim tim kapətawə nimraghien, mə nar kirik tukripəh nəsuə-əsuəyen kin mivi ta ətawə. Rəmhen əmə mə angka e raməmīr hanə apa Ikin Ramərhakə Ikin, apa ye rao ye neai, ikin neipən raməker əswasig ikin. ²⁰ Ikin a, Yesu rimavən atuə kin kapətawə ikin, mə tukrəhitə ye swatuk kapətawə. In ruauə ta rəmhen kin hae pris, rəmhen əmə kin pris e Melkisedek kupan. Kini In ravəh wok e kape rerin.

7

Melkisedek, king kape natuatukien, mine nəmərinuyen, mine hae pris yame ramor wok kape Kughen

¹ Kwən e, Melkisedek, in king kape Salem, kini in pris kupan kape Kughen yame in Yerpīrig pik.* Kupan, Ebrahim rimavən mamarowagin iriə king minə, kini mapita əriə, kini mirerig muə. Melkisedek in rimavən məm Ebrahim ye swatuk, kini in maməhuak mamaiyoh Kughen mə tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim. ² Kini Ebrahim rimivəhsi-ta taet ye kafan narimnar mivəh-si-pən kimi Melkisedek. Melkisedek e, nhagin, nipran e “King kape Natuatukien.” Kini nhag kirik min e, kamokrən kin kimə, King kape Salem, nipran e ramni mimə, “King kape nəmərinuyen.” ³ Nəkwəkwə kape Kughen ripəh nəvsaoyen kin rimni mine nisini mine kwənərəus kafan. Kini mipəh niniyen nipig yame rimnarha iran, mine nipig yame rimamhə iran. Rəmhen əmə kin yame in rimipəh nimhəyen, in mamor hanə wok kape pris. Ror pən, in rəmhen kin Ji Kughen yame in pris kape rerin.

⁴ Rikim tukramuh-ru Melkisedek in yemehuə kirik. Nar apnapig mə riptawə e Ebrahim in yemehuə, mərig in ramsiai pik Melkisedek mivəh-si-pən kafan nar huvə minə kimin rəmhen kin taet. ⁵ Kitawə kharkun mə ye newk minə fam, nəmə Isrel iriə kasəkeikei mhavəhsi-pən kapəriə taet kimi kwənərəus kape Livae, iriə e pris minə, rəri-pən əmə yame loa ramni. Nar apnapig mə pris minə, iriə min kwənərəus minə kape Ebrahim, mərig nəmə iməriə ikin iriə kasəkeikei mamhavəhsi-pən taet kimi əriə. ⁶ Mərig Melkisedek e, pəh nien mə in kwənərəus kirik kape Livae. Mərig in ravəh taet minə kape Ebrahim. Kini in mivəh-si-pən nihuvəyen kimi Ebrahim e yame Kughen

6:15: Jen 21:5   **6:16:** Eks 22:11   **6:17:** Rom 4:16   **6:17:** Nam 23:19; Taet 1:2   **6:19:** Fil 3:12

6:19: Lev 16:2; Hib 9:2,3,7   **6:20:** Hib 4:14   **6:20:** Hib 2:17   **6:20:** Hib 5:16   * **7:1:** Stori kape Melkisedek raməmīr ye Jen 14:17-20.   **7:3:** Sam 110:4   **7:4:** Jen 14:20   **7:6:** Jen 14:19,20

rimirpen. ⁷ Ratuatuk əgkəp mə yermamə əmə yame in yerpirig tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi yermamə yame in ye tanə. Melkisedek ravəhsi-pən nihuvəyen kimi Ebrahim, ramhajoun pən mə in yerpirig, kini Ebrahim in ye tanə. ⁸ Kini pris yamə mine kamhavəh taet, iriə narmamə əmə yamə mine tukpihamhə. Mərig Melkisedek e, in ravəh taet, kamni kimə in ramragh rerin. ⁹ Livae mine kafan kwənərəus, iriə e kamhavəh taet kape nəmə Isrel, mərig kirkun niniyen mə nipig ripriə Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kafan min kwənərəus, iriə min kimnhavəhsi-pən taet a iriə min, ¹⁰ meinai ye nipig Ebrahim rimivəhsi-pən taet kimi Melkisedek, kini ai Livae risi-pən ye kwənərəus kape ripni Ebrahim.

Kristo in rəmhen kin Melkisedek

¹¹ Nar apnapig Loa kape Moses ramni mə pris minə tukhasi-pən ye kwənərəus kape Livae, mərig pris minə a kiseinein norien mə narmamə kisatuatuk ye nimri Kughen. Ror pən, pris min kirik tukraməkeikei muə, yame pəh nien mə in kwənərəus kape Eron mine Livae, mərig in pris rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹² Tukmə nipig kimə tukukreikin norien kape nirpenien pris, tukaməkeikei kukreikin min loa. ¹³ Tukaməkeikei kor məknaikin meinai kitawə kasəgkiar ye Yermaru kapətawə yame risi-pən ye kwənərəus yame ripəh norien wok kape pris yamə mine khavaan əru nar miragh minə ye tebol ye nəkwai Nimə Ehuə kape Kughen. ¹⁴ Kitawə kwənharkun ta mə Yesu Yermaru kapətawə in rimasi-pən ye kwənərəus kape Juda, kini nipig Loa kape Moses raməgkiar kin wok kape pris minə, pa rimə raməgkiar ye kwənərəus kape Juda. ¹⁵ Mərig rhuvə əmə, meinai kitawə kharkun mə pris kirik ruauə ta, yame in rəmhen kin pris a Melkisedek. ¹⁶ In rimauə pris, mərig pəh nien mə Loa ramni mə kwənərəus kafan iriə pris minə. In ramor wok kape pris ye nar kirik yame rəsanin rapita Loa, in e, nəsaninien kape nimirghien kafan yame infamien rikək. ¹⁷ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Ik takamor wok kape pris kape rerin.

Ik pris kirik rəmhen kin Melkisedek kupan.” *(Sam 110:4)*

¹⁸ Kimnəpəh loa kupan, meinai kafan nəsaninien rikək, in ripəh nasituyen ye nar kirik. ¹⁹ Meinai loa a reinein norien yermamə kirik mə in ratuatuk ye nimri Kughen. Kini taktakun ai, norien pisin min kirik yame rhuvə rapita, in ravəh tamhekin, mə kitawə tuksərəhu-pən kapətawə nətərigien iran. Kini in swatuk kapətawə tuk nivənen ipakə tuk Kughen.

²⁰ Kughen rimirpen mə Kristo tukror wok kape pris kape rerin, kini mivəh kwəsu mə kafan nəgkiarien tukripam. Mərig nipig rimirpen pris minə tiksın, in ripəh nivəhyen kwəsu. ²¹ Mərig Kughen rimivəh əmə kwəsu nipig In rimirpen Yesu mə In pris. Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Yermaru ravəh kwəsu kirik,

kini to kipəh nukreikinien nərigien kafan. Kini mimə,

‘Ik takamor wok kape pris kape rerin.’” *(Sam 110:4)*

²² Nəgkiarien e ramhajoun pən mə promes yame Kughen rimnor irətawə, yame Yesu rimnor ruə mor nəfrakisien kin, in rhuvə pik mapita promes akwas yame Kughen rimini.

²³ Kupan, pris minə iriə khapsaah. Mərig kirikianə tukramor wok mor wok mipimhə. Kirik ravəh tamhekin, mor wok mamvən, mimhə. Iriə khapəh nisorien wok kape rerin. ²⁴ Mərig Yesu, In tukror wok kape pris kape

7:8: Hib 5:6   **7:11:** Hib 7:18,19; 8:7   **7:14:** Jen 49:10; Mat 1:3; 2:6; Rev 5:5   **7:16:** Jon 1:4; 5:26; Hib 7:25   **7:18:** Rom 8:3; Gal 3:21; Hib 9:9; 10:1   **7:19:** Rom 3:20   **7:19:** Hib 4:16; 10:22; Jem 4:8
7:22: Luk 22:20; Hib 8:6; 12:24

rerin, meinai In ramarə rerin. ²⁵ Ror pən, In rirkun nivəh-miraghien ətawə yamə mine kamharpin kitawə min mhamə tukhavən tuk Kughen, meinai In ramragh rerin, maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen.

²⁶ Ror pən, In ruauə hae pris yame In rəmhen tuk nasituyen irətawə. In ramərhakə, matuatuk huvə. In rīpəh norien norien has. In ror pisin əgkap ye narmamə, meinai iriə kasor norien hah. Kini In rapita əriə yamə mine kisarə apa ye rao ye neai. ²⁷ In ror pisin ye hae pris minə tiksın. Nīpig m-fam, iriə tukasəkeikei misəkupan mhavi nitə tuk təvhagə has yame iriə atuk kimisor, kwasig ikin, kipihavi nitə tuk təvhagə has kape narmamə minə tiksın. Mərig nīpig Yesu rimneighan kin mə tukor sakrefaes ye kafan nımraghien, mikirikianə əmə, in rəmhen məkwakw. ²⁸ Loa in ravəhsi-haktə pris yamə mine khapəh nisəmhenien. Mərig kwəsü kape Kughen, yame rimikwasig kin loa, in mivəhsi-haktə Tini e yame rhuvə məmhen tuk norien wok e kape rerin.

8

Yesu in hae pris in rhuvə rapita narmamə yamə mine kimisor wok kape hae pris kupan

¹ Nuknei nəgkiarien yame yakamhani in e: Kapətawə kirik aikin hae pris yame ror məkna. In rinəkwətə ta ye kwermi Kughen Yermaru matuk apa ye rao ye neai. ² In mamor wok apa Ikin ramərhakə Ikin ye rao ye neai. In e Nimə Tapolen əfrah yame Kughen rimivi, pəh nien mə yame yermamə rimivi.

³ Kimivəhsi-haktə fam hae pris minə kupan kimə tukhavəhsi-pən narimnar kimi Kughen mhavi nitə. Ye swatuk kirikianə əmə min, kapətawə e hae pris, In min tukraməkeikei mivəh-si-pən sakrefaes kimi Kughen. ⁴ Nīpig rimnamarə ye tokrei tanə, to khapəh nhaniyen mə In pris, meinai loa ramripen kwənərəus pisin kirik mə iriə pris minə, kini iriə kasor wok kape pris. ⁵ Nimə Tapolen yamə mine pris minə kasor wok ikin ye tokrei tanə in nanmi nar yame ramsigovin nimə apa ye rao ye neai. Ror pən, nīpig Kughen rimini-pən tuk Moses mə tukriivi Nimə Tapolen, in rimnor kwirig kimin mimə, “Takaməkeikei maməm huvə mə takor narimnar minə e ratuatuk məmhen ye kafak mak yame yimnor mamhajoun ik kin apa faktə ye tukwas.” (*Eks 25:40*)

⁶ Mərig taktəkun ai, Yesu In hae pris kapətawə, In rīvəh kafan wok yame rhuvə rapita wok kape pris kupan minə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Yesu In swatuk kape promes vi e, In rhuvə rapita promes akwas minə. Meinai promes vi e, in ramərer haktə ye nəgkiarien yamə mine khahuvə pik.

⁷ Meinai to kipipəh nəm-pəniyen nar has kirik ye promes akwas, to promes vi rīpipəh nivəhyen tamhekın. ⁸ Mərig Kughen rimnəm nahasien kape narmamə kini mini mimə,

“Nīpig aikin tukripiuə,

yame Yo jakor promes vi kape kwənərəus kape Isrel mine kwənərəus kape Juda.

⁹ Promes e tukror pisin ye promes akwas yame Yo yimnor kimi rīpriə minə kupan, ye nīpig e yame Yo yimivəh kwermiriə mikir-yerhav əriə khatərhav apa Ijip.

7:25: Rom 8:34; 1 Jon 2:1   **7:26:** Hib 2:17; 4:14; 6:20; 8:1   **7:27:** Lev 9:8; 16:6,   **7:27:** Lev 9:15; 16:15; Hib 5:1,3   **7:27:** Efes 5:2   **7:27:** Rom 6:10; Hib 9:12, 26,28; 10:10; 1 Pita 3:18   **7:28:** Hib 5:1-2   **7:28:** Hib 1:2   **7:28:** Hib 2:10   **8:1:** Hib 1:3; 2:17; 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; 10:12; 12:2
8:2: Hib 3:6; 10:21; 1 Pita 2:5; Rev 13:6   **8:2:** Hib 9:11, 24   **8:3:** Hib 9:14   **8:5:** Kol 2:17; Hib 9:23   **8:6:** Hib 8:8,13; Luk 22:20; Hib 7:22; 9:15; 12:24   **8:7:** Hib 7:11, 18; 10:1

Yo jakor promes vi, meinai iriə kimnhapəh nharaptərakinien promes yame yimnor kimi əriə kupan, kini ror pən yimukreikin-pən nimeitak kimi əriə.

¹⁰ Kini Yo, Yermaru, yakamni-ərhav mimə, ye nipiɡ yame tukripiuə,

Yo jakor promes vi kirik kimi kwənərəus kape Isrel.

Jakvəh-sipən kafak loa minə ye kapəria kapa,

kini mirai-pən yerkiria,

Kini Yo jakuə rəmhen kin Kughen atuatur kapəria,

kini iriə tukhauə kafak atuatur narmamə.

¹¹ Kini to khapəh nishajounien əriə minə,

mamhani-pən tuk əriə minə mhamə, ‘Kughen ror məknei,’

meinai iriə m-fam tukharkun Yo,

ririkakun ye narmamə apnapig minə mivən meriaji-pən narmamə yamə

mine kamhavəh nhag ehuə minə.

¹² Meinai rikik rehuə tuk əriə tuk kapəria norien yamə mine ripəh natu-
atukien.

Yo jakvəhsi-ta norien has minə kapəria,

Kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien has minə kapəria.” (Jer 31:31-34)

¹³ Nipiɡ Kughen ramni promes e, mə in promes vi, nipran e mə promes kupan, rinəkwəs minaha. Kini nar yame ruauə minəkwəs, ripəh nəmhenien, pəh nien mə tuk tu rikək.

9

Ikin ramərhakə ikin ye tokrei tanə mine ikin ramərhakə ikin ye rao ye neai

¹ Kini nipiɡ promes yame Kughen rimnəkupan mor rimnamarə, narmamə tukasəkeikei misəri-pən swatur atuatur kape nəhuakien. Kini Nimə Tapolen,

in kape tokrei tanə e. ² Nəmə kupan kimnhavi Nimə Tapolen a, misor nəkwən kirik apa imə atuatur, kimnhapir nəkwən kiraru. Kwənmhaan kupan, kamni kimə Ikin Ramərhakə ikin. Ye kwənmhaan a, kimisərəhu-pən nar kamhaukrai haktə laet iran, mine tebol kirik yame kamətu-haktə-pən min bred rhakə iran.

³ Kimivi-əswasig neipən ye kwənmhaan yame ramkwəsig. Kini kwənmhaan a kamni kimə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin. ⁴ Ikin a, nar kirik aikin kimnor kin gol, yame kamətu-pən nimar nai pien-pien iran, kivaan. Kini ikin a, Bokis kape Promes ramkwətə ikin. Bokis a, kimnor apa imə kin nai; kini iruə kimnor kin gol. Kini ye nəkwai Bokis a, botel kirik aikin kimnor kin gol, kimnhargin-pən kwənmop bred nhagin e “manə” iran, mine kaskin kape Eron, yame kupan Kughen rimnor rəpirpir min. Kini kapier mir kiraru aikin, yamə mir kwəutəutə, yame kimirai-pən natuakəmien ten irəriu. ⁵ Kini yerpirig ye kapən kəvhao Bokis a, nanmi jerubim* kiraru aikin yamə mir kawor nimtətien ye nikhakien kape Kughen. Təmərməriu rhorukin kapən kəvhao bokis a, ikin hae pris ramətəg-pən nitə mə tukrisin təvhagə has yamə mine narmamə kimisor. Mərig to yakpəh nhoprainen niprai narimnar minə a.

⁶ Nipiɡ pris minə kimisətu huvə fam narimnar minə a, kharkun nivənen imə ye kwənmhaan yame raməkupan, masor wok kape nəhuakien; ⁷ mərig hae pris, in əmə rirkun nivənen ime Ikin Ramərhakə Əgkap ikin. Ye newk kirikianə, in rirkun nivənen ye nipiɡ kirikianə əmə. Kini nipiɡ tukmə ramvən, in tukraməkeikei mivəh nitə, mirisin kafan təvhagə has mine təvhagə has

9:2: Eks 25:8,9   9:2: Eks 26:33,34   9:2: Eks 25:31-40; Jon 8:12; Rev 1:20   9:2: Eks 25:23-29;

Jon 6:35,48   9:3: Eks 26:31-33   9:4: Nam 17:1-10   9:4: Eks 31:18   * 9:5: Jerubim in agelo kirik kape Kughen ramhen kin nar miragh yame ramivə. Əm-ru Eks 25:18-22 mine Esek 10:1-20.   9:5: Eks 25:17-22; Hib 4:16   9:6: Nam 28:2-4   9:7: Lev 16:2   9:7: Lev 16:34   9:7: Lev 16:3,11,14; Hib 5:3

yame narmamə minə tiksin kimisor mhapəh nharkunien mə kimisor təvhagə hah. ⁸ Ramor narimnar minə a, Nanmin kape Kughen ramhajoun mə nipig Nimə Tapolen kupan rimnamərer, swatuk rikək tuk ətawə tuk nivənién Aikin Ramərhakə Ikin. ⁹ In rəmhen əmə kin nimtətien kirik yame ramhajoun-pə nipig yame kisərə iran ai taktəkun mine. Narimnar yamə mine pris minə kamhavəh-si-pən kimi Kughen, masor sakrefaes kin kimin, khapəh nisəmhenien tuk nərəhu-atuatukien nərigien kape narmamə yamə mine kamhauə ye nəhuakien. ¹⁰ Meinai nəhuakien akwas kupan, in ramhajoun əmə norien ye nikarin kape nəviginien, mine ninimien, mine nəravyen. Narimnar minə a, iriə kape niprai jir əmə. Kini Kughen rimnərəhu-pən natuakəmien minə a rarə meriaji-pən əmə nipig yame In rimini promes vi kirik yame rhuvə rapita.

Nitaw Yesu in sakrefaes kirik yame rhuvə mapita

¹¹ Mərig taktakun ai, Kristo ruauə ta. Kini in hae pris yame rimipik narimnar huvə minə, muauə. Kini In ruavən ime Nimə kirik yame rhuvə məmhen min, mapita yamə apa kupan. Nimə a, pəh nien mə nar kirik yame narmamə kasor, kini pəh nien mə nar kirik kape tokrei tanə yame Kughen rimnor. ¹² Nipig Kristo rimavən ime Ikin Ramərhakə Ikin, pa rimə rimavən ye newk minə fam, rəmhen kin yame hae pris kupan minə kimisor. Mərig rimavən mikirikianə əmə, nəmhen. Meinai In ripəh nivəhyen nitaw nəni mine nitaw kwaji kau mivən imə mə tukrivəhsita narpinien kape təvhagə has. Nikam. In rimivəh atuk əmə nitawin, mivən imə, kini In əmə rimivəh nimritawə, mivəh nimri nımraghien rerin kapətawə. ¹³ Ye norien kape promes kupan, kimisətəg-pən nitaw nəni mine kao, uə nımrawk ye kau yame kimivaan əru ye tebol, kamətəg-pən ye kwən kirik yame rəmkimik ye nimri Kughen mə tukror nimtətien mə nımraghien kafan ruauə minhawən, nəmkimikien rikək iran. ¹⁴ Mərig nitaw Yesu in ravəh nəsaninien ehua rapita narimnar minə e meinai Kristo In rimnor atuk sakrefaes iran, ye nəsaninien kape Nanmin Rhakə† yame ramarə rerin. In sakrefaes kirik yame ratuatuk əgkap, nahasien kirik rikək iran. Ror pən, nitawin rivəh nəsaninien rəmhen tuk nəspir-tayen rikitawə tuk norien yamə mine khakir-pən narmamə tuk nımhəyen. Rimnor məknakin mə kitawə‡ tuksətəgah əmə tuk nəhuakien kimi Kughen yame ramragh.

¹⁵ Tuk narimnar yame Yesu rimnor, In swatuk tuk narmamə tuk nivəhyen promes vi. Kughen ramokrən kin narmamə kafan, kini mırpen-pən tuk əriə mə narimnar huvə minə e, kapəriə. Kini narimnar minə e, to khapəh nharkəkien tuk nipig kirik. Tuksarə rerin. Iriə tukhavəh narimnar minə a meinai nımhəyen kape Kristo in rimnarpin ta təvhagə has kape narmamə yamə mine kisəsik loa kape promes kupan.

¹⁶ To Yesu ripipəh nımhəyen məkna, to kafan narmamə minə kipihapəh nhavəhyen narimnar huvə yamə mine In rimirpen mə kapəriə. Meinai tukmə tatə kirik rirpen mə tukmə rimhə, kafan nautə tukrivən tuk tini, tatə tukraməkeikei mimhə məkupan, kini ai promes kafan tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁷ Mərig tukmə tatə ramragh hanə, tini to ripəh nivəhyen nautə kafan. Tukror əmə nəfrakisien kin ye nipig yame tukrimhə iran. ¹⁸ Tuk narimnar minə e, ye nikarin kape promes kupan yame Kughen rimini, nitaw nar

9:7: Lev 16:15   **9:8:** Luk 23:45; Jon 14:6; Hib 10:19-20   **9:9:** Hib 10:1-2   **9:9:** Hib 5:1; 8:3
9:10: Lev 11:2-23   **9:10:** Nam 6:3; Kol 2:16   **9:10:** Lev 11:25,28,40   **9:11:** Hib 10:1   **9:11:** Hib 8:2; 9:24   **9:12:** Rom 3:25   **9:14:** 1 Pita 1:2,18-19   **9:14:** Hib 10:4   † **9:14:** Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, nəgkiarinen e “Rhakə” rikək iran.   ‡ **9:14:** Ye kopi akwas tiksin kape Niutesteman, ramni “kimia.”   **9:14:** Taet 2:14   **9:15:** Luk 22:20   **9:15:** Hib 10:34

mīragh kīrik tukraməkeikei maiyu rhajoun mə nar mīragh kīrik rīmamhə, ror nīmtətien mə promes ramarə. ¹⁹ Ror məkneikin mə, nīpig Moses in rīmīni-ərhav ta nəgkiarīen mīnə fam kape loa kimi narmamə, kini kwasig ikin, in rīmīvəh tiki sipsip kīmnor rəwhao, mīne kwermi nai e kamni kimə “hisop” meires-pən ye nītaw kwaji kao mīne nītaw nəni mīne nu, kini mətəg-pən nītə ye nəkwəkwə kape Loa mīne narmamə mīnə. ²⁰ Kini mīni-pən tuk əriə mīmə, “In e nītaw nar mīragh kīrik yame rīmamhə tuk norien promes kape Kughen ruauə mīnor nəfrakisien kin. Kini kimiə takasəkeikei mhasiai In, masor nəkwan.” (Eks 24:8)

²¹ Ye norien kīrikianə əmə mīn, Moses rīmnətəg-pən nītə ye Nīmə Tapolen mīne narīmnar fam yame kavəh tuk nəhuakien. ²² Loa ramni mə pris tukraməkeikei mamor-pən nītə ye narīmnar khapsaah, ipakə narīmnar fam, ror nīmtətien mə iriə kwənhauə mishawən. Kini tukmə nītə rīpəh naiyuyen iran, Kughen to rīpəh nəspirien təvhagə has.

Nītaw Yesu ramarpīn təvhagə has

²³ Ror pən, nīpig kīmnor sakrefaes, nītə rīmnaiyu mor narīmnar mīnə a kīshawən. Mərig Nīmə Tapolen mīne narīmnar kafan aikin, iriə nanmi nar əmə yame ramor əmə nīmtətien ye narīmnar yame raməmīr ye rao ye neai. Mərig nīprai nar, in apa ye rao ye neai, kini nītaw nar kīrik yame rhuvə rapita tukraməkeikei maiyu mor rhawən. ²⁴ Yesu rīpəh nīvənien ime Ikin Ramrhakə Əgkap Ikin kape tokrei tanə e, yame narmamə əmə kīmīsor. Nīmə a, in nanmi nar əmə kape Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin əfrakis apa ye rao ye neai. Mərig Yesu rīmavən ye rao ye neai, kini taktakun ai, In maməgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen ye nīmrīn. ²⁵ Kini nīpig Yesu rīmnor atuk sakrefaes ye kafan nīmraghien, kafan norien ror pīsīn ye hae pris mīnə kupan. Ye promes kupan, hae pris tukraməkeikei mīvən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mīvi nītaw nar mīragh. Pəh nien mə ramor atuk sakrefaes kin nītawīn. Kini tukraməkeikei mor məknakin ye newk mīnə fam. Mərig Kristo rīmavən ime Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin ye rao ye neai, mīvəh atuk nītawīn mor sakrefaes kin mīkīrikianə əmə, rəmhen. ²⁶ To Kristo rīpior sakrefaes məknakin ye newk mīnə fam, rəmhen kin yame pris mīnə kupan kīmīsor, to rīpīərig nəmhəyen nīpig rīpsaah rīrikakun ye nīpig Kughen rīmnor tokrei tanə mamvən mamvən. Mərig taktakun ai, kitawə kwəsarə ye Nīpig Kwasig, Yesu rīmatərhav-pə mīkīrikianə əmə, mə tukror atuk sakrefaes kin kafan nīmraghien tuk nīvəhsi-tayen narpīnien kape təvhagə hah. Kini kafan sakrefaes, in infamien.

²⁷ Kitawə narmamə, Kughen rīmnərəhu nīpig yame narmamə kīrikianə kīrikianə tukhamhə iran, kini tukhamhə mīkīrikianə əmə. Kini kwasig ikin, In tukrəkir kapətawə norien mīnə. ²⁸ Ye norien kīrikianə əmə mīn, Kristo rīmnor atuk sakrefaes kin mīkīrikianə əmə, mə In tukrarpīn təvhagə hah kape narmamə khapsaah. Mərig kwasig, ye nīpig tukrīrerīg-pə mīn iran, In to rīpəh mīn narpīnien təvhagə has, mərig tukruə mīvəh mīragh əmə narmamə yamə mīne kasərer matuk mamhawhin In.

10

Yesu rīmneighan-pən kin nīmraghien kafan rəmhen kin sakrefaes, mīkīrikianə əmə nəmhen

9:19: Eks 24:6-8   9:22: Lev 17:11   9:23: Hib 8:5   9:24: 1 Jon 2:1; Rom 8:34   9:26: Hib 9:12,28   9:27: 2 Kor 5:10   9:28: Hib 7:27; 9:12,26; 10:10   9:28: Aes 53:12   9:28: Mat 16:27
9:28: 2 Tim 4:8

¹ Narimnar kape loa, kisəmhen kin nanmi narimnar yamə mine kamhauə kwasig. Mərig nanmi nar e ripəh nəmtir-huvəyen. Pəh nien mə niprai nar. Ye newk minə fam, pris minə kasor sakrefaes. Mərig nar apnapig iriə kasor sakrefaes, loa in reinein norien nəməhuak yamə mine kamhauə tuk Kughen mə tuksatuatuk ye nimirin, meinai sakrefaes minə a, iriə nanmi nar əmə.
² To sakrefaes ripiəmhen ripior nəməhuak minə kipsisatuatuk, mipiharəh nor-minien sakrefaes, meinai kwəshawən ta. Kini to sakrefaes ripiəspir-ta rikiriə, to kipiharəh nisərig-rahasion tuk təvhagə has. Mərig, nikam. Kasərig rahas hanə.
³ Mərig taktakun ai, ye newk minə fam, pris minə kasor pawk sakrefaes, mərig nar a ramor əmə mə narmamə rikiriə raməsik hanə təvhagə has kapəriə,
⁴ meinai nitaw nəni mine kao kirapəh niwəmhenien tuk nivəhsitayen narpinien kape təvhagə has.
⁵ Ror pən, nipig Kristo rimauə ye tokrei tanə, mini-pən tuk Kughen mimə,
 “Kughen, Ik nakpəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pre kim ik.

Mərig Ik nimmor niprak kirik mə jakvən iran.

⁶ Kamhavaan əru narimnar ye tebol rəmhen kin nəhuakien kapəriə raurə tuk Ik,
 kini masor sakrefaes tuk nəspirien təvhagə has.

Nar apnapig kasor məknakin, mərig khapəh nisorien rikim ragien tuk əriə.

⁷ Mərig Yo yakamni mimə,

‘Kimirai ye Nəkwəkwə kape Kughen yame raməgkiar irak mimə,

“Kughen, Yo e, yimauə mə jakor nəkwam.” ’ ’ ”

(Sam 40:6-8)

⁸ Kristo ruini ta mə Kughen ripəh norkeikeiyen sakrefaes mine narimnar yamə mine kivəhsi-pən kim in, mine narimnar yame kavaan ye tebol, mine sakrefaes kape nəspir-tayen təvhagə has. Nar apnapig narmamə kasor narimnar minə e rəri-pən loa, Kughen rikin rapəh nagienien tukun.

⁹ Kini nipig Kristo ramni min mimə, “Yo e, yimauə mə jakor nəkwam” kini meighaan-pən kin nimiraghien kafan, In rimnoriah swatuk kupan kape nivəhsitayen narpinien kape təvhagə hah, mor swatuk vi kirik tuk nivəhsitayen.
¹⁰ Kini Yesu Kristo rimnor nəkwai Kughen ror məkneikin: In rimnor atuk sakrefaes kin nipran, mikirikianə əmə, mə tukror ətawə kisatuatuk.

¹¹ Kini pris minə fam kasərer masor wok kape nəhuakien, masor sakrefaes, masor nar kirikianə əmə nipig mifam tuk nəspir-tayen təvhagə has. Mərig sakrefaes minə a, iriə khapəh nisəmhenien tuk nivəhsitayen təvhagə has kirik.
¹² Mərig pris e kapətawə rimnor kafan sakrefaes mikirikianə əmə, kini sakrefaes e in rəmhen məkwak tuk nəspir-tayen norien has kape narmamə kape rerin. Kini nipig rimnor məknakin kafan sakrefaes, in mivən “məkwətə ye kwermi Kughen matuk.”
¹³ Kini ikin a, In rawhin əmə mə “Kughen tukror In ramehuə ye kafan tikmir minə.”*
¹⁴ Meinai Kristo rimnor sakrefaes mikirikianə əmə, mor kafan narmamə kisatuatuk ye nimirin kape rerin. Narmamə minə a, iriə en, yamə mine In rimnor əriə khauə misatuatuk.

¹⁵ Kini Nanmin kape Kughen, In min raməvsao kin narimnar minə a kimi ətawə, mamni mimə,

¹⁶ “Kughen Yermaru ramni mimə,

‘Nipig tukripiuə,

jakor promes vi kimi kafak narmamə minə.

Yo jakvəhsi-pən loa minə kafak yerkiria,

kini Yo jakrai-pən loa kafak ye nirkunien kapəriə.’ ”

(Jer 31:33)

10:1: Kol 2:17; Hib 8:5   10:4: Hib 9:12-14   10:10: Hib 2:14   10:10: Hib 7:27   10:10: Hib 10:14; Efes 5:26   * 10:13: Ramni Sam 110:1. Əm-ru Hib 1:13.

¹⁷ Kini In mamni min mimə,
 “Yo jakəru-kin kapəriə norien has minə,
 kini rikik tukriyəh nəsik-minien norien minə kapəriə yame kasəkapir
 loa.” *(Jer 31:34)*

¹⁸ Nipig tukmə Kughen rimnəspir ta norien has kape narmamə, to khapəh
 nisor-minien sakrefaes kirik.

Pəh kisərer timtim ye nhatətəyen kapətawə

¹⁹ Yo minə tiksın. Ror məkneikin mə nitaw Yesu rimnor ətawə kharkun
 nhavəniən imə Ikin Ramərhakə Əgkap Ikin, mhapəh nhaginien. ²⁰ Rəmhen kin
 yame In rimnəhipu neipən yame raməker əswasig kin Ikin Ramərhakə Ikin.
 Mərig pəh nien mə rimnəhipu neipən kirik, mərig nipran rimnəkwopir ror
 swatuk vi kirik yame ramragh tuk ətawə tuk nivəniən tuk Kughen. ²¹ Kini
 hae pris kapətawə, in yemehuə yame ramarmaru ye nimə kape Kughen, in e
 kafan narmamə minə. ²² Ror məknakin, pəh khavən ipakə tuk nimri Kughen,
 yerkitawə yame rukwar kin nhatətəyen əfrakis. Meinai Kristo rimnətəg-pə
 nitawin yerkitawə məspir ətawə. Kini rimnokwi-ta nipraitawə ye nu yame
 rəmtir in əmə in əmə. ²³ Kitawə khamə kwəsərəhu-pən nətərigien kapətawə
 ye Kristo. Ror məknakin, pəh kisərer tim tim iran, mhapəh nhaviə-viəyen,
 meinai kitawə kharkun nisətigtəyen ye kafan nəgkiarien yame rimirpen-pə ta
 kimi ətawə. ²⁴ Pəh khasig ətawə minə mə kitawə tuksorkeikei ətawə minə, kini
 masor huvə pən kimi ətawə minə. ²⁵ Narmamə tiksın kwəsəpəh nofuginien
 əriə minə. Mərig ripəh nəmhenien. Pəh kasofugin ətawə minə, masərip tim
 tim ətawə minə ye nipig mifam. Kini nipig kasəm mə Nipig Kwasig rinamuə
 pakə, rhuvə mə kitawə tukasəkeikei misərip tim tim ətawə minə mamharpin.

²⁶ Rhuvə mə tuksərip tim tim ətawə minə məknakin, meinai tukmə kitawə
 kwənharkun ta nəfrakisien, mərig khapəh nisərigien, masor norien has
 mamharpin, kini sakrefaes kirik min rikək yame to rəspir ətawə. ²⁷ Kini
 tukmə sakrefaes kirik min rikək mə to rivəhsi-ta təvhagə has kapətawə, kini
 nar kirikianə əmə aikin. In e, tukasəkeikei mhagin, misətəmmimin, meinai
 kitawə kwənharkun huvə mə kitawə kamhawhin narpinien skai, mine nap
 ehə kape niemhaa kape Kughen yame tukraməkeikei məkwəru kafan tikmir
 minə. ²⁸ Loa kupan kape Moses ramni mə tukmə yermamə kirik rəkapir loa,
 kini “yermamə kiraru uə kisisər kirhini-ərhav in;” *(Dut 17:6,7)*

kini kwən a tukraməkeikei mimhə. Narmamə, rikiriə to ripəh nehuəyen
 tukun. ²⁹ ?Mərig rhawor ye yermamə yamə ripəh nisaiyen Ji Kughen?
 Kughen rimini-pə promes kirik tuk ətawə, kini nitaw Kristo rimnor promes
 e ruauə minor nəfrakisien kin. Nitə əmə a in a rirkun norien narmamə
 kisatuatuk. ?Mərig rhawor ye yermamə yame ramor nar apnapig ye nitə e? ?
 Rhawor ye yermamə yame ramni hah Nanmin kape Kughen yame raməwhai
 nihuvəyen kimi narmamə? Ratuatuk mə yermamə yame ror məknei tukrarə
 ye narpinien skai yame rapita narpinien yame yermamə yame ramakapir loa
 kape Moses tukrarə iran. ³⁰ Meinai kitawə kharkun ta Kughen yame ramni
 mimə,

“Narpinien tai təvhagə hah, yakamərer tukun.

Kini Yo jakarpin tai norien kapəriə rəmhen əmhen.” *(Dut 32:35)*

Kini In ramni min mimə,
 “Kughen Yermaru tukrəkir norien kape narmamə kafan.” *(Dut 32:36)*

10:20: Lev 16:2; Mat 27:51; Efes 2:18; Hib 9:8   **10:21:** Sek 6:13   **10:21:** Hib 3:6   **10:22:** Hib
 7:19; Efes 3:12   **10:22:** Esik 36:25; Hib 9:14; 12:24   **10:22:** 1 Pita 3:21   **10:25:** Hib 3:13   **10:26:**
 Hib 6:4-8; 2 Pita 2:20-21   **10:27:** 2 Tes 1:7-9; Hib 12:29   **10:29:** Hib 6:6   **10:29:** Mat 26:28
10:29: Rev 1:5   **10:30:** Rom 12:19

³¹ Səm-ru. !Tukmə Kughen yame Ramragh rəpkətərəkīn ik, nar a ror nīgīnien!

³² Rhuvə mə rikimiə tukramuh nīpig kupan, nīpig nikhakien rīnaməsia-pen əmiə kupan. Ye nīpig a, kimiə nīmīsarə ye nīpig ətən kīrik, yame rəsəso pīk, nīmīsərig nəmḥəyen ehuə, mərig nīmīsərer tīm tīm. ³³ Nīpig tīksin, narmamə kamhani hah əmiə ye nīmri mīrh, masor mīn narīmnar has mīnə tīksin irəmiə. Nīpig tīksin, nīmīsərer-pən tuk narmamə yamə mīne kamor has pən kimi əriə. ³⁴ Mīsasitu irəriə nīpig kīmnəhi-pən əriə ye kalabus, kīni mīsəre ye nīpig ətən kapəriə. Kīni nīpig narmamə kīmīsəkrəh kīn narīmnar mīnə kapəriə, nakwənharkun ta mə kapəriə aikīn narīmnar raməmīr yame in rhuvə mapita, rikimiə ramagien əmə. Kīni narīmnar mīnə a to rīpəh nīrkəkien tuk nīpig kīrik. Kīni rikimiə ramagien əmə tukun. ³⁵ Ror pən, nīpig naksarə ye nīpig ətən mīnə, pəh rikimiə tukrīpəh nəpouyen, meinai tukmə nakshatətə ye Kughen, In tukrīvəhsi-pre nərok kimi əmiə. ³⁶ Kimiə takasəkeikei mīsor nətərigien kapəriə rapomh, mə taksor naha nhagin yame Kughen rorkeikei. Kīni takpīhavəh narīmnar yame Kughen rīmīrpen mə tukrīvəhsi-pre kimi əmiə. ³⁷ Meinai Kughen ramni mīmə pəh nien mə tuktu

“Kwən kīrik tukruə,

in tukrītərhav-pə, mīpəh norien kəmər.

³⁸ Meinai kafak narmamə yamə mīne kīsatuatuk ye nīmrik, iriə tukhashatətə irak mamharpīn.

(Hab 2:3-4)

Mərig tukmə yakəm mə kwəsəpəh Yo, masərer rerig rerig, to rīkik rīpəh nagienien tuk əriə.”

³⁹ Mərig kitawə e to khapəh nisərer rerig-rerigien, mīserwei. Nīkam. Kitawə narmamə kape nhatətəyen ye Kughen, Kughen tukrīvəh mīragh ətawə.

11

Kaha yamə mīne kīmīshatətə ye Kughen

¹ Kitawə kasərəhu-pən kapətawə nərigien ye narīmnar yamə mīne tukrīpiuə, kīni nhatətəyen kapətawə in ramor ətawə kharkun huvə mə narīmnar mīnə e, iriə nəfrakīsien. Nar apnapīg mə kitawə khapəh nisəmīen narīmnar mīnə a, mərig kharkun huvə mə tukpīhavəh, meinai nhatətəyen ramhajoun ətawə mə tukpīhavəh. ² Rīptawə mīnə kīmīshatətə ye Kughen, Kughen rīmīnəgnəgin əriə tukun.

³ Nhatətəyen ramor ətawə kharkun mə Kughen rīmīnəgkīar əmə, narīmnar kape tokrei tanə kasəmīr. In rīmīvəh narīmnar yame kīpəh nəmīen, mor narīmnar kīn yame kaməm.

⁴ Ebel in rīmīnhatətə tīm tīm ye Kughen, mīvəh-si-pən narīmnar kimi Kughen yame rhuvə rapita yame Ken rīmīvəhsi-pən kīmīn. In rīmīnhatətə tīm tīm məknakīn ye Kughen, Kughen rīmīni mīmə in yermamə atuatuk kīrik, rīkīn ragien tuk naha nhagin yame rīmīvəhsi-pən kīmīn. Kīni nar apnapīg mə kwən a ruamhə ta, mərig nhatətəyen kafan ramhajoun ətawə kīn nar kīrik ai taktəkun.

⁵ Mīne Inok rīmīnhatətə tīm tīm ye Kughen, kīni mīpəh nīmḥəyen. Kughen rīmīvəhsi-ta əmə in ye tokrei tanə e, mə tukrhaktə mīvən ye rao ye neai. Narmamə to khapəh nisəm-mīnien in, meinai Kughen rīmīrəhsi-ta. Meinai nīpig Kughen rīpəh hanə nīrəhsi-tayen in, mīnhajoun ta in mə rīkīn rīmīnagien tukun. ⁶ Mərig yermamə to rīpəh nhatətəyen ye Kughen, Kughen to rīkīn

10:32: Fil 1:29,30   **10:33:** 1 Pita 4:14   **10:34:** Hib 13:3   **10:34:** 1 Pita 4:13   **10:34:** Hib 11:16; 1 Pita 1:4,5   **10:36:** Rom 5:3,4; Hib 12:1; Jem 1:3,4,12; 5:11   **10:36:** Hib 6:15; 9:15   **11:1:** 2 Kor 4:18   **11:3:** Jen 1   **11:4:** Jen 4:4-5   **11:4:** Hib 12:24   **11:5:** Jen 5:21-24

ripəh nagienien tukun. Meinai nīpig yermamə kirik rorkeikei mə tukruə tuk Kughen, in tukraməkeikei mamni nəfrakisien mə Kughen ramarə mamərok narmamə yamə mine kisarkut mə tukharkun In.

⁷ Mine Noa in mīn rīmnhatətə tim tim ye Kughen. In e, nīpig Kughen rīmini-əsaḥ pən narīmnar kupan tukun, yame narmamə kīpəh hanə nisəmien, Noa rīmisiai In mamor nəkwān. Mīvhirəkin rao ehuə kirik mə tukrīvəh mīragh kafan narmamə mīnə. Rīmīvhirəkin məkna rao, mor əpu mə Kughen tukrīvəhsi-pən narpīnien kimi narmamə. Nhatətəyen kafan rīmnor swatuk kimi Kughen ror In ratuatuk ye nīmrīn.

⁸ Mine Ebrahim in rīmnhatətə timtim ye Kughen. Nīpig Kughen rīmnokrən kin mə tukrīvən ye tanə pīsīn kirik, in rīmnor nəkwān. Tanə a, Kughen rīmīrpen ta kīmin mīmə tukrīvəh-si pən kīmin. Kini Ebrahim rīmītərhav, meinein mə ramvən hiə. ⁹ Mamhatətə timtim ye Kughen məkna, kīni mamarə ye tanə a yame Kughen rīmīrpen ta kupan mə tukrīvəhsi-pən kīmin. Mərig rīmnamarə aikin a, mīpəh nīvhirəkinien nīmə huvə kirik, mīvəh-si haktə nīkar nīmə kirik, mamarə rəmhen kin yepsīpīs kirik. Kini kwənərəus kafan Aesak mine Jakob yame Kughen rīmīvəhsi-pən promes a kimi ərisir Ebrahim, iriu mīn kīmīwarə əmə ye nīmə has rəmhen kin yepsīpīs mir. ¹⁰ Ebrahim rīmnamarə ye nīmə tapolen məkna meinai in rīmīwhin mə tukrīvən ye taon kirik yame nuknen riskai, tukraməmīr ror tu. Taon e, Kughen əmə rīmnəriwək iran mīvhirəkin.

¹¹ Mine Sera mīn rīmnhatətə tim tim ye Kughen. Nar apnapīg mə rīmnəpiəhuaru əgkap, mərig Kughen rīmīvəhsi-pən nəsanīnien kīmin mə tukreimək. In rīmīrəh tini e, meinai in rīmnhatətə ye Kughen mə In tukror promes kafan ruə mor nəfrakisien kin. ¹² Ebrahim rīmnəhuaru ta, ipakə əmə rīmhə, mərig kwənərəus mīnə khapsaah kīmnhasi-pən iran. Nar apnapīg mə in yermamə kirikianə əmə, mərig kwənərəus mine e kafan, iriə khapsaah rəmhen əmə kin kəmhou mīnə ye neiai mine nīpakir ye tahik yame to kīpəh nəvhuekin-famien əriə.

¹³ Narmamə mīnə a, iriə kīmīshatətə tim tim ye Kughen, mərig nīpig kīmnhamhə, iriə kīmnhapəh nhavəhyen narīmnar yamə mine Kughen rīmini ta mə tukrīvəhsi-pən kimi əriə. Iriə kīmīsəm narīmnar mīnə e mə iriə kasəmīr isok tuk əriə, mərig rīkiriə ragien pīk mə tuksəm. Mhani-ərhav mhamə kisarə ye tokrei tanə e mərig kīsəmhen əmə kin yepsīpīs əmə. Tokrei tanə e pəh nien mə iməriə əfrakis ikin. ¹⁴ Nīpig narmamə kasəgkiar məkna, in ramhajoun pən mə kasarha-kin iməriə atuaturuk ikin. ¹⁵ Kapəriə nətərigien rīpəh nīrerīg-pənien ye tanə kapəriə kupan, yame kwəsəpəh ta. Rīkiriə to rīpiuh məkna, kīpiharkun nīrerīgien mamhavən. Mərig kīmnhapəh nisorien məkna kin. ¹⁶ Iriə kīmīsorkeikei iməriə ikin pīsīn kirik yame rhuvə rapita. In e rao ye neai. Ror pən, Kughen rīpəh naurisien mə kamokrən kin In kīmə kapəriə e Kughen. Kini Kughen rīmnor apnəpeinə ta ye taon kirik iməriə ikin.

¹⁷⁻¹⁸ Mine Ebrahim rīmīvəh promes yame Kughen rīmini-pən tukun mīmə, “Kwajikovə kafam Aesak tukror kwənərəus kafam tukrīpsaah mīn, iriə tukhavəh nhagīm.” (Jen 21:12)

Nīpig Kughen rīmə tukrəm nhatətəyen kape Ebrahim, kīni Ebrahim rīmnhatətə ye Kughen mamərer matuk tuk nhopniyen tini kwənkwan kīrīkianə əmə e Aesak mə tukror sakrefaes kin kimi Kughen. ¹⁹ Meinai

11:6: Hib 7:19   **11:7:** Hib 11:1   **11:7:** Jen 6:9   **11:9:** Wok 7:5   **11:9:** Jen 12:1-8   **11:10:** Hib 12:22; 13:14   **11:10:** Rev 21:2, 14   **11:10:** Hib 11:16   **11:11:** Jen 17:19; 18:11-14; 21:2
11:12: Rom 4:19   **11:12:** Jen 22:17   **11:13:** Hib 11:39   **11:13:** Mat 13:17   **11:13:** Jen 23:4;
 Lev 25:23; Fil 3:20; 1 Pita 1:17; 2:11   **11:15:** Jen 24:6-8   **11:16:** 2 Tim 4:18   **11:16:** Mak 8:38
11:16: Jen 26:24; 28:13; Eks 3:6, 15   **11:16:** Hib 11:10; 13:14   **11:17-18:** Jen 22:1-10; Jem 2:21

Ebrahim rikin rimnaməsik mə Kughen rirkun norien yermamə ramragh min ye nimhəyen. Kini Ebrahim rimivəh min tini e Aesak ipakə rəmhen kin yame rimivəh miragh in ye nimhəyen.

²⁰ Mine Aesak rimnhatətə tim tim ye Kughen, maməhuak mə Kughen tukrivəh-sipən nihuvəyen kafan ramvən kimi tini mir e Jakob mine Esao, mamni-ərhav narimnar yame tukripiuə tuk nipig kirik.

²¹ Mine Jakob rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, minim tim tim kaskin kafan, maməhuak mə Kughen tukrivəhsi-pən nihuvəyen kimi ji Josef mir, maməgnəgin Kughen.

²² Mine Josef rimnhatətə tim tim ye Kughen. Minəhuaru, ipakə rimhə, kini maməgkiar kin nipig kwənərəus minə kape Isrel tuksap ta Ijip. Kini in rimini ta tuk əriə mə iriə tukhatərhav Ijip, mishawor mhanim in.*

²³ Mine tatə mine mamə kape Moses kimiwhatətə tim tim ye Kughen. Nipig in rimnarha-pə, iriu kimiwəm mə in ramor yemə huvə kin, kini kwerkwaig kin in rivəh makuə kisisər. Kini iriu kirəpəh niraginien kin nəsikien nəkwai king.†

²⁴ Kini Moses rimnehuə mamhatətə tim tim ye Kughen. Kamni pawk kimə in mikip king kape Ijip,‡ kafan nautə ripsaah, mərig nipig rimnehuə, rimnəm mə ripəh nəmhenien mə tukramarə əmə ye narəyen yame rimar ye tokrei tanə. ²⁵ Mimə tukrəpəh nagienien kape narimnar kape tokrei tanə, yame iriə kape nipig kwakwə əmə, mivən, mamərer-pən tuk narmamə kape Kughen yamə mine kamərik mitə əriə. ²⁶ Rikin rimnamuh mə tukmə narmamə kisarh iakei iran tuk Kristo yame tukripiuə, mərig in to ripəh naurisien tukun. Rikin tukragien tuk nar e, rapita yame to rīpiamarə ye nimraghien yame rimar apa Ijip. Mərig rikin rimavən əmə tuk nərok yame Kughen tukrivəhsi-pən kimin.

²⁷ Moses rimnhatətə tim tim məkneikin ye Kughen, map ta ye kantri Ijip, mipəh niginien kin king e yame niemha ramhai pik in. Mipəh narhakwasigien, maməkeikei mamvən, rəmhen kin yame in rimnəm Kughen e yame keinein nəmien kin nimri jir. ²⁸ Rimnhatətə tim tim ye Kughen məkna, kini mirikakun norien kape lafet e Pasova. Mini-ərhav tuk kwənərəus minə kape Isrel mə tukasəkeikei mhauh-pən nitaw sipsip ye kwəruə ye nimə minə kapəriə. Tuksor məknaikin mə agelo yame Kughen tukrher-pə kin tuk nhopniyen nimrin nupan yerman minə, tukripəh nhopniyen nimrin nupan yerman minə kapəriə.

²⁹ Mine kwənərəus minə kape Isrel kimishatətə tim tim ye Kughen, mharkun nisəviofuginien ye tahik ehuə yame rimnəwhai kiraru. Kini misəriwək iran rəmhen kin tipəvsik. Mərig nipig nəmə Ijip kimisarkut tuk nikwasigien kin əriə, tahik rimipik əriə, kimisəmnim.

³⁰ Mine kwənərəus minə kape Isrel yame ramkwasig, iriə min kimishatətə tim tim ye Kughen. Kimisəriwək misarkurao ye kəupə kape Jeriko, yame kimnor kin kapier. Kimisarkurao misarkurao ye kəupə a, mhavəh nipig seven, kini ai, kəupə ehuə a rarkwəpir məsaah.

³¹ Mine Rehab e in piraovin kape swatuk, in min rimnhatətə ye Kughen. Nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu. Ror pən kin, nipig nəmə Isrel

11:19: Rom 4:21; Jon 5:21 **11:20:** Jen 27:27-29,39,40 **11:21:** Jen 48:1,8-22 * **11:22:** Gris ramni mə, “tukshawor nikəkrin.” **11:22:** Jen 50:24,25; Eks 13:19; Jos 24:32 **11:23:** Eks 2:2 † **11:23:** King Fero rimini mə tukhopni ji nəmə Isrel minə fam yamə mine kapəriə newk ripəh napitayen kiraru.

11:23: Eks 1:16, 22 ‡ **11:24:** Nəgkiarien Gris ramni mə, “in ji piakəskəh kape Fero.” **11:24:** Eks 2:10 **11:26:** Hib 13:13 **11:26:** Luk 14:33 **11:26:** Hib 10:35 **11:27:** Eks 12:50, 51 **11:28:** 1 Kor 10:10 **11:28:** Eks 12:21-23 **11:29:** Eks 14:21-31 **11:30:** Josua 6:12-20 **11:31:** Jos 2:1-16

kimisarowagin kimi nəmә Jeriko, mishopni nəmә aikin yamә mine kharәh nhaniyen nәfrakisien ye Kughen, kimnhapәh nishopniyen Rehab.

³² Mәrig to yakpәh nini-minien mivән. To yakpәh nini-minien rapomh mamәvsao kin Gideon mine Barak mine Samson mine Jeftaha mine Deved mine Samuel mine profet minә tiksın. ³³ Iriә kimishatәtә tim tim ye Kughen, masor narımnar rıpsaah. Iriә kimnhakır kwәнәрәus minә kape Isrel mhavән misarowagin iriә nәмә iku pısın minә, misapita әriә. Masor norien atu-atuk minә, kini mhavәh narımnar huvә yamә mine Kughen rimırpen mә tukrivәhsi-pән kimi әriә. Kimisәpkәtәрәkin nәkwai laeon minә mә tukhapәh nisәnien әriә. ³⁴ Mishер-әpıs nap ehuә yamә mine kamhauәk. Misapitan kin narmamә yamә mine khamә tukshapni әriә kin nau nisә. Kapәriә nәsaninien rikәk pawk, mәrig Kughen rimivәhsi-pән nәsaninien kimi әriә. Kini iriә kimisapita mobael minә kape tanә pısın pısın minә. ³⁵ Nıpiraovın tiksın aikin yamә mine kimishatәtә tim tim ye Kughen, Kughen ror jiriә minә kamhamragh min ye nimhәyen.

Mәrig narmamә tiksın aikin, kivәhsi-pән pawk nәmhәyen kimi әriә, mәrig kwәshatәtә tim tim ye Kughen. Nar apnapig kimә tukrisın әriә mә to kisәpәh nhatәtәyen kapәriә, mәrig kimnhapәh nisәpәhyen, mhamә tukhavәh nimraghien kirik yame rhuvә rapita. ³⁶ Iriә tiksın, narmamә kisarh iakei irәriә, kini misәrkis-әrkis әriә. Kini iriә tiksın, narmamә karkwәji әtәрәkin әriә kin jen, mhapik-pән әriә ye kalabus. ³⁷ Iriә tiksın, kimnarkwhopni әriә kin kapiер apig, kini iriә tiksın, kimivi әru әriә kin so. Tiksın, kimnhapni әriә kin nao nisә. Kini iriә tiksın kimisarkaoh әmә kin tiki nәni mine sipsip. Nar kirik kapәriә rikәk. Kimnor ahas pән kimi әriә. Narmamә kimisoriah pik әriә. ³⁸ Mәrig iriә nәмә huvә minә, tokrei tanә e rıpәh nәmhenien mә to iriә kisarә ikin. Kimisarә apnapig әmә, apa ye tipәvsik, mine ye tukwas minә, mine ye nәpag kapiер minә, mine ye nәkwai nimir.

³⁹ Nәмә minә a, iriә m-fam kimishatәtә tim tim ye Kughen, In rivәhsi-pән nhag huvә kimi әriә. Mәrig kimnhapәh nhavәhyen nar e yame Kughen rimırpen ta mә tukrivәhsi-pән kimi әriә, ⁴⁰ meinai In ruini ta nәtәrigien kirik kafan, mә In tukror huvә-pә rapita kimi әtawә e towеi mine. Kini ye nәtәrigien kafan, In rorkeikei mә tukrırpın әtawә miriә kupan, mә kitawә miriә әmә tuksaiyu әm nәmhen әmә.

12

¹ Kini narmamә yamә minә, kimisәrer-әrhav tuk Kughen, mishatәtә tim tim iran, iriә khapsaah pik, kini kapәriә nimraghien in ravәh-si haktә nhatәtәyen kapәtawә. Ror pән, pәh kisәpәh nar pam yame ramraptәрәkin әtawә mine tәvhagә has yame ramәpit-pә irәtawә. Kini pәh kisaiyu mhapәh nisәpәuyen kin naiyuyen yame Kughen rimnәрәhu-pә kupan irәtawә. ² Misarha-pән әmә tuk Yesu, yame In nuknei nhatәtәyen kapәtawә, kini in e yame tukror mә kitawә tukseriaji mak ye nhatәtәyen kapәtawә. Pәh rikitawә tukruh norien kape Yesu e in e kafan nәrigien rapomh. Nıpig rimamhә ye nai kamarkwao kin, In mor nar apnapig әmә ye nәmhәyen yame rimivәh. Meighan-pән kin naurisien kape nimhәyen ye nai kamarkwao kin, meinai In rimnor

11:31: Jos 2:1,9-14; 6:22-25; Jemes 2:25   **11:32:** Jaj 6-8   **11:32:** Jaj 4-5   **11:32:** Jaj 13-16
11:32: Jaj 11-12   **11:32:** 1 Saml 16:1,13   **11:32:** 1 Saml 1:20; 3:19-4:1   **11:33:** 2 Saml 8:1-3
11:33: Dan 6:22   **11:34:** Dan 3:19-27   **11:34:** Eks 18:4   **11:34:** 2 King 20:7; Jaj 16:28   **11:34:** Jaj 15:8
11:35: 1 King 17:22, 23; 2 King 4:36, 37   **11:36:** Jer 20:2; 37:15   **11:36:** Jen 39:20
11:37: 2 Kron 24:21   **11:37:** 1 King 19:10; Jer 26:23   **11:37:** 2 King 1:8   **11:38:** 1 King 18:4; 19:9
11:39: Hib 11:2, 4   **11:39:** Hib 11:13; 10:36   **11:40:** Rev 6:11; Hib 2:10   **12:1:** 1 Kor 9:24
12:1: Hib 10:36   **12:2:** Sam 25:15   **12:2:** Hib 2:15   **12:2:** Fil 2:8,9; Hib 2:9

kafan nərighien skai tuk nagienien yame In tukripivəh. Kini taktakun ai, In ramkwətə ye nıkar Kughen matuk e In King.

³ Rhuvə mə rikimiə tukraməsik Yesu mine kafan nərə-r-tımtimien nıpig yor təvhagə hah minə kimisarakikin-pən nəgkiarien has minə kimin, pəh rikimiə tukripəh nəpouyen kini mhapəh nisəpəhyen nhatətəyen kapəmiə.

Kughen ramərip atuatur kwajikovə kafan minə

⁴ Yakirkun mə kimiə naksarowagin tuk nətəpigien kin təvhagə has ye nımraghien kapəmiə, mərig kimiə kirik rikək yame nitawin rımnaiyu tuk narowaginien e. ⁵ Kimiə nakwəsəru-kin ta nəgkiarien yame ravəhsi-haktə nətərigien kapəmiə. Ye nəgkiarien e, Kughen ramni-pre tuk əmiə, rəmhen mə kimiə tını atuatur minə, mamni mımə,

“Narik, nıpig Kughen Yermaru ramərip atuatur ik, takpəh norien nar apnapig iran.

Pəh rikim tukripəh nəpouyen nıpig In ravəhsi-pre narpinien kirik kimik.

⁶ Mərig in ai Kughen Yermaru ramərip atuatur narmamə yamə mine In rorkeikei əriə,

mamarkis-arkis narmamə m-fam yame In rırhi əriə rəmhen kin kafan kwajikovə minə.”

(Prov 3:11-12)

⁷ Ror pən, taksərer tim tim ye nıpig əutən minə. Kughen ravəhsi-pre nıpig əutən minə e tuk nəko-atuaturien əmiə. Kimiə ji Kughen minə, ror mə In ramərip atuatur məkneikin əmiə. ?Mərig kwajikovə kirik aikin yame kafan tatə ripəh nərıp-atuaturien in uə? Nıkam, rikək. ⁸ Ye norien kirikianə əmə min, Kughen ramərip atuatur tını minə. To Kughen rıpipəh norien məknakin irəmiə, rıpihajoun-pən mə kimiə pəh nien mə kwajikovə atuatur minə kafan - kimiə kwajikovə kape swatur minə. ⁹ Rımtawə minə ye tokrei tanə e, kasərip atuatur ətawə, kitawə kamhasiai əriə. ?Kini tukshawor pən iran mine ye Rımtawə In Nanmin, ye rao ye neai? Rhuvə mə tukseiwaiyu tukun, mhavəh nımraghien. ¹⁰ Rımtawə minə min kasərip atuatur ətawə kape nıpig kwakwə əmə, rəri-pən kapəriə nətərigien. Mərig Kughen ramərip atuatur ətawə mə tukrasitu irətawə, kini mor ətawə kisatuatur rəmhen kin In. ¹¹ Tukmə kərip atuatur ətawə, nar a ripəh nımarien tuk ətawə, mərig rəutən tuk ətawə. Mərig tukmə kitawə kiseighaan kin mə tukrikir-pə ətawə ye swatur yame ratuatur, in tukrikuə kin kwənkwan e natuaturien mine nəmərinuyen.

Takasərig əmiə

¹² Ror pən, nar apnapig mə kimiə nakasarə ye nıpig əutən, mərig harəhsi haktə kwermimiə yame rəpəu mə tukrəsanin. Mine nihumiə yame ramətəmnimin, taksor mə ramskai tuk naiyuyen.

¹³ “Naha yermamə nakseriwək kwis kimiə min, nihun rımhə,

Sor swatur kapəmiə ratuatur huvə, mə nihun tukripəh nahas-əgkəpien mier ta,

Mərig pəh nihun tukrhuvə min.”

(Prov 4:26)

¹⁴ Sarkut mə kimiə m-fam taksarə kwis ye nəmərinuyen. Kini misarkut mə taksor mə nımraghien kapəmiə in ratuatur, meinai yermamə yame ripəh natuaturien, to ripəh nivəniən məm Kughen tuk nıpig kirik. ¹⁵ Takasərig əmiə tamə nakasaiyu misəpəu ye kwerkwai swatur, kini mhapəh nhavəhyen nihuvəyen kape Kughen. Takasərig əmiə tamə nuai nai akonə kirik rurə

12:2: Mak 16:19   12:3: Gal 6:9; Rev 2:3   12:4: Hib 10:32-34   12:7: Dut 8:5; 2 Saml 7:14; Prov 13:24   12:8: 1 Pita 5:9   12:9: Nam 16:22; 27:16   12:9: Aes 38:16   12:10: 2 Pita 1:4   12:11: Aes 32:17; Jem 3:17,18   12:12: Aes 35:3   12:14: Rom 14:19   12:14: Rom 6:22   12:14: Mat 5:8   12:15: Hib 3:12; 4:1

yerkimia, mikuə, mor kwənkwan ripsaah ye nımraghien kapəmia, kini nehen roriah narmamə khapsaah. ¹⁶ Takasərig əmia mə takhapəh nhakir-apnapigien narman uə nıpiraovın. Takhapəh nisəmhenien kin kwən e Esao, yame kafan nımraghien rıpəh natuatukien. In ror nar apnapig ye Kughen. In nımri nupan, mərig in rımnor salem kin nehuəyen kape nımri nupan kimi naorahini, kini məvıgın kin mane kape nıpig kirikianə əmə. ¹⁷ Kini kimia nakharkun mə kwasig ikin, rıkin rıpıvən mın ye nehuəyen kape nımri nupan. Kini markut pik mə kafan tatə tukrəhuak mıvəh-si-pən mın nıhuvəyen kimin. Rımnasək pik pawk tukun, mərig rımıpəh nararien ye nərigien kape rımni, kini rımni rıpəh nəhuakien tuk nıvəhsi-pənien nıhuvəyen kimin.

Rhawor e loa ror pisin ye Nəvsaoyen Huvə

¹⁸⁻²⁰ Apa kupan, kwənərəus mınə kape Isrel kımnhavən ye tukwas ehuə e Sinae. Kini ikin a, kımısəm nap yame ramuək, mıne napıgnapien ehuə rameiwaiyu mhorukin nar. Kini kımısərig nımətag ehuə, mıne naiyuk ramasək apomh. Masərig riki yermamə kirik raməgkiar kimi əria. Masətərig kin kafan nəgkiarien, kini misaiyoh-skai-pən mə tukhapəh nisərig-mınien riki yermamə a. Misakur mhagın tuk nəgkiarien a, kini In rımə,

“Naha nhagın yame ramuə tuk tukwas e, nar apnapig mə in nar mıragh kirik, kimiə takasəkeikei misarkwhopni kin kapier apig.” (Eks 19:12-13)

²¹ Nıpig Moses rımnəm narımnar mınə a, in mın rımnərig rahas mımə, “!Yo yakwagın pik, makur!” (Dut 9:19)

Mərig pəh nien mə kimia nakwənhauə ye tukwas e. ²² Kimia nakwənhauə ye tukwas e Saeon, mıne taon ehuə e, ime Kughen Mıragh. In e Jerusalem vi apa ye rao ye neai, ikin agelo mınə khapsaah khapsaah kasofugin əria ikin tuk nagienien ehuə. ²³ Kini kimia nakwənhauə ye nofuginien ehuə kape narmamə kape Kughen, yame kısəmhen kin nımri nupan mınə kafan. Kimırai-pən nhagmia ye rao ye neai. Kini nakwənhauə tuk Kughen yame tukrıpiəkir narmamə m-fam. Nakwənhauə masor kirikianə kimia nanmi narmamə atuatur yamə mıne kwənhamhə ta. Kini Kughen rımnor əria kwəsəriəji mak. ²⁴ Nakwənhauə tuk Yesu e in e swatur kape promes vi yame Kughen rımnor kimi ətawə. Kini nakwənhauə tuk nıtaw Yesu, yame in rımnətəg-pə irəmia ror əmia naksatuatur. Nıtə a in ramni-ərhav narımnar yamə mıne khahuvə misapita narımnar yamə mıne nıtaw Ebel rımıni-ərhav.*

Yermamə yame rıpəh nhatətəyen ye Kughen, in tukrıvəh narpınien

²⁵ Ror pən, takasərig əmia tamə nakhaukreikin-pən nımeitaimia kimi Kughen yame raməgkiar kimi əmia. Meinai Moses, in yermamə əmə. Kini kıtawə kharkun mə nəmə kupan kımnhapəh nisərigien in nıpig In rımnor kwırig kimi əria. Kini iriə kımıseinein nisaptayen kin narpınien kapəriə. Kini tukmə ror məkneikin, ?Rhawor irətawə tukmə khapəh nisətərigien kin nəgkiarien kape Kughen yame ramsı-pən ye rao ye neai mamor kwırig kimi ətawə? ?Tukshawor misapta kin narpınien? ²⁶ Apa Sinae, riki Kughen rımikiu-kiu ye nımoptanə. Mərig taktakun ai in rımırpen-pə kimi ətawə mımə,

12:15: Dut 29:18; Hib 3:12   **12:16:** 1 Kor 6:18   **12:16:** Jen 25:29-34   **12:17:** Jen 27:30-40
12:18-20: Eks 19:12-22; 20:18; Dut 4:11   **12:18-20:** Dut 4:12   **12:18-20:** Eks 20:18-19; Dut 5:5,25; 18:16   **12:21:** Eks 19:16-19; 20:18-21; Dut 4:11-12   **12:22:** Aes 24:23; 60:14; Rev 14:1   **12:22:** Hib 11:10; 13:14; Mat 16:16   **12:22:** Gal 4:26   **12:23:** Eks 4:22   **12:23:** Rev 20:12   **12:23:** Jen 18:25; Sam 94:2   **12:23:** Fil 3:12   **12:24:** Hib 9:19; 10:22; 1 Pita 1:2   * **12:24:** Ken rhopni Ebel, Baebol ramni mə nıtawın ramokrən kin Kughen maiyoh kin tain. Mərig kımnhopni Yesu, in rıpəh naiyohyen kin tai nımraghien. Ror pən, Nəkwəkwə e Hibru ramni mə nıtaw Yesu in rıhuvə rapita nıtaw Ebel. Emru Jen 4:10   **12:25:** Hib 3:12   **12:25:** Hib 1:1   **12:25:** Hib 2:2,3; 10:29   **12:26:** Eks 19:18

“Nipig min kirik aikin, Yo jakikiu-kiu ye nimoptanə. Ye nipig a, pəh nien mə ye tokrei tanə əmə jakikiu-kiu iran, mərig nimago-ago min tukrikiu-kiu məsaah.” *(Hag 2:6)* ²⁷ Nipig Kughen ramni mimə, “Nipig kirik min aikin,” nipran e ramni mə tukrikiu-kiu ye narimnar kape tokrei tanə əmə yame In rimnor, mə tukrivəh-si ta əriə. Tukrivəh-si ta narimnar, mə narimnar yame tukripəh nikiu-kiuyen irəriə, iriə tukasəmir - in e narimnar yame tukramarə rerin. ²⁸ Kini ai, rhuvə mə tukhani vi vi Kughen, meinai kitawə kwənhavəh rao kape Kughen e yame keinein nikiu-kiuyen iran. To ripəh niertayen tuk nipig kirik. Rhuvə mə kitawə tuksəhuak kimin, yerkin agien. Pəh kitawə tukamhasiai In, mamhagin kin ²⁹ meinai
 “Kughen kapətawə In rəmhen kin nap ehuə kirik yame raməkwəru narimnar m-fam.” *(Dut 4:24)*

13

Nəgkiarien infamien

¹ Rhuvə mə taksəkeikei misor norkeikeiyen kimi əmiə minə rəmhen kin mə kimiə piaumiə minə. ² Takhapəh nisəru-kinien nəmien yepsipis yamə mine kamhauə iməmiə ikin. !Tukmə ror iriə agelo minə! Narmamə tiksın kimisəhitə ye nimə kapəriə tuk narmamə, mhapəh nharkunien mə iriə agelo minə. ³ Kini rikimiə tukraməsik narmamə yamə mine kisərə ye kalabus. Rikimiə tukrəmhə tuk əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərə ye kalabus. Taksərer-pən tuk yamə mine kivəhsi-pən nəmhəyen kimi əriə rəmhen kin mə kimiə min naksərig atuk nəmhəyen a ye nipraimiə.

⁴ Pəh narmamə m-fam tukhasiai norien kape narkurəkien, mə in ramərhakə nipig m-fam. Pəh narmamə m-fam tukhasiai nimhakuə kape narmamə. Kughen tukrəkir mivəh-si-pən narpinien kimi tamaruə mine piakəskəh yamə mir kawəkrəh kin əriū minə, mine narman mine nipiraovin yamə mine kasəkrəh kin əriə minə, yerman yame ramapir-pən tuk piraovin yame pəh nien mə kafan, mine piraovin yame pəh nien mə kafan atuatur yerman.

⁵ Sərer isok tuk norkeikei-pikien mane. Rikimiə tukraməkeikei mamagien əmə tuk kapəmiə narimnar yame nakamhavəh, meinai Kughen rimini mimə,
 “!To yakpəh nəpəhyen ik,

mipəh nətayen iram tuk nipig kirik!” *(Dut 31:6)*

⁶ Ror pən kitawə kharkun nhaniyen mhamə,
 “Kughen Yermaru In yasitu kapətawə,
 to tukhapəh nhaginien.

Narmamə kaseinein nisoriahyen ətawə.” *(Sam 118:6-7)*

⁷ Rikimiə tukraməkeikei mamuh nəmasur minə kapəmiə yamə mine kimisəkupən mishajoun əmiə ye nəgkiarien kape Kughen. Sətarig-ru kin narimnar huvə yamə mine rimatərhav ye nimraghien kapəriə, kini mishatətə ye Yermaru rəmhen kin əriə.

⁸ Yesu Kristo to ripəh nukreikinien. Norien kafan raməmir əmə məkna apa kupan, muə meriaji-pə ai taktakun mamvən to ripəh norien infamien.

⁹ Takhapəh nisorien mə nhajounien vi pisin pisin minə tukhavi ta əmiə ye swatuk atuatur. Kimiə havaag-pən əmə tuk Kughen, yame ramasitu

12:28: Sam 15:5; Dan 2:44   **12:28:** Mal 2:5; 4:2   **12:29:** Eks 24:17; 9:3; Sam 97:3; Aes 33:14; 2 Tes 1:7   **13:1:** Rom 12:10   **13:2:** Job 31:32; Mat 25:35; Rom 12:13   **13:2:** Jen 18:1-33   **13:3:** Mat 25:36; Hib 10:34   **13:4:** Mal 2:15   **13:4:** Dut 22:22   **13:7:** Hib 13:17, 24; 1 Kor 16:16   **13:7:** Hib 6:12   **13:8:** Sam 102:27; Hib 1:12   **13:9:** Efes 4:14

irəmiə yerkin agien mə tukror kapəmiə nərigien rīskai. Rīpəh nīhuvəyən mə kītawə tuksəri-pən natuakəmien kape nəviginiən, mə in tukror ətawə khaskai, meinai nəfrakisien mə natuakəmien minə a to khapəh nisasituyen ye narmamə.

¹⁰ Narmamə yamə mine kasor hanə sakrefaes rəri-pən norien kape nəmə Isrel kupan, nar kirik kapəriə rīkək ye nīhuvəyən yame Yesu rīmivəh-si-pə kimi ətawə ye sakrefaes kafan. ¹¹ Meinai pris ramhopni nar mīragh kini mivəh nītawin mivaan apa imə Ikin Ramərhakə Ikin, kini mivəh-si-pən kimi Kughen tuk nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə. Kini ai, kharəhsi-ərhav nar mīragh a apa iruə ye nimə tapolen kapəriə, mhavaan əru. ¹² Ye norien kirikianə əmə min, kikir ye rhav Yesu ye Jerusalem, in rīmnərig nəmħəyən ye nīpran kini mīmħə mə nītawin rirkun nəspir-tayen təvhagə has kape narmamə, mor əriə kisatuatuk. ¹³ Ror pən, pəh kītawə tuksor məkna, mhatərhav iruə imətawə ikin, masor kirikianə kītawə min, masərer matuk, nar apnəpig narmamə kasor naurisien kimi ətawə rəmhen kin yame kimisor iran. ¹⁴ Imətawə atuatuk rīkək ye tokrei tanə e, mine taon yame raməmīr rerin. Mərig kītawə kamhawhin taon yame tukripiuə.

¹⁵ Ror pən, pəh Yesu tukrasitu irətawə mə tukhavəhsi-pən sakrefaes kapətawə kimi Kughen nīpig m-fam. Sakrefaes e kapətawə, in e, pəh khavəhsi-haktə nhag Kughen nīpig m-fam, mhani-ərhav nhagin. ¹⁶ Hapəh nisəru-kiniən norien huvə mine nəvraiyeən narimnar kapəmiə mivəh-si-pən kimi narmamə yamə mine kapəriə rīkək, meinai norien e in rəmhen kin sakrefaes yame riki Kughen ragien tukun. ¹⁷ Sor nəkwai nəmasur minə ye niməhuak, misəiwaiyu tuk əriə. Iriə e kasarha tuk nīmraghien kapəmiə mhəpəh nisəpisien, meinai iriə kharkun mə tuk nīpig kirik, tukasəkeikei mhani-ərhav wok kapəriə tuk Kughen. Pəh kimiə taksor mə rīkiriə tukragien tuk wok e. Mərig tukmə nakasor rīkiriə rīpəh nagienien tuk wok kapəriə, to khapəh nisasituyen irəmiə.

¹⁸ Səhuak tuk əmawə, meinai yaxharkun mə kapəməwə norien in ratuatum əmə, kini yaksorkeikei mə nīpig mi-fam kimawə jaksor əmə norien huvə. ¹⁹ Yakorkeikei pik mə kimiə takasəkeikei misaiyoh Kughen mə jakrerig-pre aihuaa əmə məm əmiə.

²⁰ Yakaməhuak min tuk əmiə, mə Kughen tukrasitu irəmiə. Kughen e in e nukne nəmərinuyen. Kini In rīmnor Yesu Kristo Yermaru kapətawə rīmnərig nəmħəyən, mə nītawin tukraiyeən mor promes rerin ruə mor nəfrakisien kin. Yesu e, In yemə huvə mapita tuk nəm-huvəyən sipsip minə kafan. Yakaməhuak mə Kughen ²¹ tukrivəhsi-pre narimnar huvə minə fam kimi əmiə yame tukror əmiə naksəmhen tuk norien nar yame In rorkeikei. Kini yakaməhuak mə Kughen tukror wok ye nīmraghien kapəmiə kirikianə kirikianə. Kini ye nasituyen kape Yesu Kristo, Kughen tukror kapəmiə norien rhuvə, kini rikin tukragien pik tukun. Kini pəh kīvəhsi-haktə nhag Kristo nīpig mifam, mamvən, infamien rīkək. Amen.

²² Piak minə mine nowinik minə. Nəkwəkwə e kafak rīpəh napomh-pikien. Mərig yakamaiyoh skai əmiə mə taksor-ru kapəmiə nərigien rapomh min mə taksətərig kin kafak nəgkiariən yame ravəh-si haktə nətərigien kapəmiə.

13:9: Kol 2:7 **13:9:** 1 Kor 8:8; Hib 9:10 **13:11:** Lev 16:15 **13:11:** Eks 29:14; Lev 4:12,21; 9:11; 16:27 **13:12:** Jon 19:17 **13:12:** Rom 3:25 **13:12:** Efes 5:26 **13:13:** Luk 9:23 **13:13:** Hib 11:26 **13:14:** Hib 12:27 **13:14:** Fil 3:20; Hib 11:10; 12:22 **13:15:** 1 Pita 2:5 **13:15:** Sam 50:2-15; Hos 14:2; Aes 57:19 **13:16:** Rom 12:13 **13:16:** Fil 4:18 **13:16:** Sam 50:21-15; Hos 14:2 **13:17:** Hib 13:7,24 **13:17:** Aes 62:6; Wok 20:28 **13:18:** 1 Tes 5:25 **13:18:** Wok 23:1 **13:20:** Rom 15:33 **13:20:** Wok 2:24 **13:20:** Jen 17:7,13,19; Aes 55:3; 61:8; Esik 37:26; Mat 26:28 **13:20:** Hib 9:20 **13:20:** Jon 10:11 **13:21:** Fil 2:13 **13:21:** Rom 11:36

²³ Yakorkeikei mə takharkun mə kimirisin piatawə e Timoti ye kalabus. Tukmə in ruə aihuaa, kimru min jakraurə.

²⁴ Sokrən huvə kimi nəmehuə minə kapəmiə mine nəməhuak minə iməmiə ikin. Nəmə Itali kasokrən huvə irəmiə.

²⁵ Pəh Kughen tukrautə-pre kin nihuvəyen kafan kimiə əmiə minə fam. Amen.

Jemes

Nəkwəkwə yame Jemes rimirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jemes

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jemes e, in naurahi Yesu, in rimirai nəkwəkwə e. In elda kape niməhuak apa Jerusalem.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Jemes rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kashatətə ye Yesu Kristo misarə ye kantri pisin pisin minə.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai nəkwəkwə e? Ye nipig a, nəmehuə minə kape nəmə Isrel kimisarkwhopni Steven; kwasig ikin, masor rahas-pən kimi nəməhuak minə apa Jerusalem. Ror pən, nəməhuak minə khapsaah kimisap Jerusalem misarə kantri pisin pisin minə. Mərig kinnharəh-pikən nipig əutən minə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jemes rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəhsi-haktə nərigien kapəriə meinai kisarə ye nipig əutən minə. Kini morkeikei mə tukrhajoun əriə ye nuknei nhatətəyen yame ratuatuk. Nipig yermamə kirik rhatətə əfrakis ye Yesu Kristo, kini kafan norien ruə mihuvə, kini maməpəh norien has minə.

Jemes ramokrən huvə ye nəmə Isrel minə

¹ Yo Jemes, yo yorwok kirik kape Kughen mine Yesu Kristo, Yermaru kapətawə.

Yakamher-pre kin nəkwəkwə e raurə tuk əmiə, kwənərəus twelef kape nəmə Isrel yamə mine nimnhavən misarə kirikianə kirikianə ye tanimtanə. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə.

Nhatətəyen mine nirkunien

² Piak minə mine nowinik minə, narimnar pisin pisin tukhauə masor nəməhəyen kimi əmiə. Nipig takasəm, rikimiə tukraməkeikei mamagien ³ meinai nakwənharkun ta mə nipig əutən minə tukhauə, mə tukəm-ru nhatətəyen kapəmiə. Nipig əutən minə a tuksor əmiə nakhaskai huvə ye nhatətəyen kapəmiə. ⁴ Kini takasəkeikei masərer timtim ye nhatətəyen kapəmiə miseriaji-pən nipig yame takhauə rikimiə rimruə, nar has kirik rikək irəmiə. ⁵ Mərig tukmə kimiə kirik, kafan nirkunien ripəh nəmhenien, rhuvə mə in tukraiyo Kughen, pəh In tukrasitu iran mor nirkunien kafan ruə mehuə məpomh min, meinai In ravəhsi-pən apnapig əmə narimnar kimi narmamə minə fam, mipəh nhekien narmamə tuk nar yame kisaiyo kin. ⁶ Mərig tukmə yermamə a raiyo kin, pəh tukramhatətə əmə ye Kughen, kini pəh kafan nərigien tukripəh norien kiraru; meinai yermamə yame kafan nərigien ramor kiraru, in rəmhen kin peao peao ye tame tahik, yame nimətag ramher-əpu, ravi apnapig. ⁷ Tukmə ror rikin raməsik mə Kughen Yermaru tukrifəhsi-pən narimnar kimin, mərig, nikam, to ripəh nivəhsi-pənien, ⁸ meinai nərigien kafan ramor kiraru. To ripəh narer-skaiyen tuk nar kirik yame rikin raməsik mə tukror.

Yavən has mine yermamə yame nautə kafan ripsaah

⁹ Tukmə yavən has kirik irəmiə, pəh rikin tukragien meinai Kughen ravəhsi-haktə in. ¹⁰ ?Mərig yermamə yame nautə kafan rehuə, tukragien tuk nar

kirik uə? Rirkək, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.* Yakamni məkneikin meinai nəmə nautə kapəriə ripsaah tukharkək rəmhen kin jihi nai yamə mine kisaukei misəsaah. ¹¹ Nipig mirh rhaktə, məpan-əpan pik, mhen mənvhirik tukrimsiə. Jihi nai minə tukasəkeikei misaukei tuk nipig kirik, misəsaah-əsaah. Nihuvəyen kapəriə tukrirkək. Rəmhen əmə kin nəmə kapəriə nautə ripsaah. Kasor wok ripsaah mhavəh mane iran, mərig tukpiasəkeikei mhamhə tuk nipig kirik.

Kughen to ripəh norien yermamə kirik rimir ye nahasien

¹² Yermamə yame ramərer skai ye nipig əutən ramuə tukun mə tukəm-ru nhatətəyen kafan, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai nipig rimikurao ye nipig əutən minə a, kini Kughen tukrivəh-sipən kafan nərək, in e nimirghien rerin. Kughen ruirpen ta mə nimirghien rerin e, in kape narmamə yamə mine kasorkeikei In.

¹³ Mərig tukmə təvhagə hah ravi nərigien kape yermamə kirik, pəh tukripəh niniyen mə, “Kughen e ravəh-sipə-vəhsi-pə kimi yo.” Pəh tukripəh niniyen nəgkiarien məknakin meinai to nar kirik ripəh niviye nətərigien kape Kughen mə tukror təvhagə has; kini Kughen to ripəh nivəhsi-pən-vəhsi-pəniyen kimi narmamə. ¹⁴ Mərig nətərigien has kape yermamə in ravəh-si-pən-vəhsi-pən atuk kimin, kini mavi-pən in mə tukrətərig kin təvhagə has. ¹⁵ Nətərigien has ramkuə kin təvhagə has. Kini nipig təvhagə has rurə mehuə, kini ramuə kin nimhəyen.

¹⁶ Piak minə mine nowinik minə, takhapəh niseighanien kin yermamə kirik mə tukreikuə irəmiə ye nikarin kape narimnar minə e. ¹⁷ Narimnar huvə minə fam mine narimnar m-fam yamə mine kisatuatuk, kamhasi-pən əmə tuk Kughen apa yerpirig, yame In rimnor mirh mine makuə mine kəmhau minə. Norien kafan to ripəh nukreikinien rəmhen kin yame mirh rhaktə mhen narimnar kini nanmiriə raukreikin-kreikin. Mərig In raməmir rerin, kini to ripəh nukreikinien. ¹⁸ Kini ye kafan əmə nərigien, Kughen rimnor ətawə kwənhauə kwajikovə əfrakis minə kafan ye nipig yame nəgkiarien əfrakis kafan ruauə tuk ətawə kini kimishatətə iran. Kughen ramni mə kitawə khahuvə pik ye nimir mipik ətawə, rəmhen kin yame yermamə yame ravəh nəsimien vi ye nəsimien kafan.

Sətərig kin nəgkiarien kape Kughen masor

¹⁹ Piak minə mine nowinik minə yamə mine yakorkeikei pik əmiə. Rikimiə tukraməsik nəgkiarien e: kimiə m-fam takasəkeikei misərer matuk tuk nətərigien kin nəgkiarien, mhapəh nishai-mrenien nar tuk nəgkiarien, pəh niemhaa tukripəh nhai-aihuayen əmiə, ²⁰ meinai niemhaa kape yermamə to ripəh nikuəyen kin kwənkwan yame ratuatuk yame Kughen rorkeikei. ²¹ Ror pən, takasəkeikei misəpəkiək-ta kin norien əmkimik minə, mine norien has pisin pisin yamə mine khapsaah ye tokrei tanə. Misiwaiyu, mhavəh nəgkiarien yame Kughen rivəhsi-pre yerkimia, meinai nəgkiarien e rirkun nivəh-miraghien əmiə. ²² Mərig takasəkeikei misor naha nhagin yame nəgkiarien a ramni. Tukmə nakasətərig əmə kin mhapəh nisorien, ramhajoun mə nakseikuə atuk əmə irəmiə, ²³ meinai yermamə yame ramərig nəgkiarien kape Kughen mipəh norien naha nhagin yame ramni, in rəmhen əmə kin yermamə yame raməm nimir ye glas, ²⁴ tukmə rəm ta nimir, marar, mivən isok tukun, taktəkun əmə reinein mə nimir rhawor pən iran mine. ²⁵ Mərig

* **1:10:** Swatuk pisin kape nukreikinien nəgkiarien ye v. 10: “Mərig yermamə irəmiə yame kafan nautə rehua, pəh in tukragien min, meinai Kughen tukrivəh-si-əhu in.” **1:11:** Aes 40:6-8 **1:18:** Jon 1:13 **1:20:** Pri 7:9 **1:21:** Kol 3:8; 1 Pita 2:1 **1:22:** Mat 7:24-26; Rom 2:13

yermamə yame raməm huvə loa yame ratuatuk yame ramrisin narmamə, mamor nīpig mīfam, mīpəh nəru-kinien nar yame ramərig, kini in mamor, in tukrarə ye nihuvəyen əfrakis ye narimnar fam yame in ramor.

²⁶ Mərig yermamə yame rimətamə in yeməhuak kirik, mərig rīpəh narhahuvəyen tuk naha nhagin yame neramin ramni, ramhajoun mə in rameikuə atuk əmə iran, kafan norien kape nəhuakien in nar apnapig əmə. ²⁷ Norien minə kape nəhuakien yame Rimtawə Kughen raməm mə in ratuatuk məmtir, iriə e: Nəməhuak minə tukasəkeikei misasitu ye nīpiraovin mine kwajikovə yamə mine kimhə tan kin əriə tukmə kisarə ye nīpig əutən. Kini masəkeikei masəm huvə nīmrighien kapəriə mə norien has minə kape tokrei tanə tukhapəh nisorien mə iriə kasəmkimik.

2

Tuksor rəm nəmhen əmə ye kitawə minə tiksın

¹ Piak minə mine nowinik minə, nakwəshatətə ta ye Yesu Kristo Yermaru kapətatə yame In yerpīrig pik. Ror pən, takhapəh nisəmien mə narmamə tiksın yerpīrig, tiksın ye tanə; mərig taksəm əmə əriə mə kisəm nəmhen. ² Kini tukmə nakasofugin əmiə, kini yermamə kiraru kirauə ye nəkwai nimə kape nofuginien, kirik kafan neipən rhuvə, rīvəhsi-pən ring kimnor kin gol, kini kirik kafan nautə rirkək, kafan neipən reikus-eikus, ³ rīpəh nəmhenien mə takhasiai əmə yermamə yame kafan neipən rhuvə, mhani-pən tukun mhamə, “Yuə, məkwətə-pə ye kwənmhaan yame rhuvə,” misarar mhani-pən tuk kwən a yame kafan nautə rirkək mhamə, “Ərer-pən isok,” uə, “Əkwətə-əhu ye nimoptanə.” ⁴ Nīpig tukmə nakasor norien minə məknakin, ramhajoun mə nakasəm mə kimiə tiksın nakhahuvə misapita kimiə tiksın, kini masəkir əmhen narmamə ye nətərigien has kapəriə.

⁵ Ror məkneikin, piak minə mine nowinik minə yame yakorkeikei əmiə, yakmə jakaiyoh əmiə mə, ?Nakwənharkun ta uə nikam mə Kughen ruirpen ta narmamə nautə kapəriə rirkək ye tokrei tanə e, mə nhatətəyen kapəriə tukriskai, kini muirpen ta əriə mə iriə tukhauə kwajikovə minə kafan, misarə ye narmaruyen kafan? Kwənmhaan e, In ruini-pən ta mə kape narmamə m-fam yamə mine kisorkeikei In. ⁶ Mərig kimiə nakasəm oror narmamə yamə mine kapəriə nautə rirkək. ?Mərig ni-pa mine kasor nəmheyen kimi əmiə? ?Ni-pa mine kasərip-ərhav əmiə ye nīmri mirh? Mə narmamə yamə mine kapəriə nautə rehuə kasor məknakin. ⁷ Kini iriə kamhani hah nhag Yesu, yame nhagin rehuə. Yame kafan e kimiə.

⁸ Ye natuakəmien ehuə kape Yermaru kapətatə ramni ye Nəkwəkwə kape Kughen mə, “Takaməkeikei morkeikei piam rəmhen kin yame nakorkeikei atuk ik.”

(Lev 19:18) Tukmə nakasəri-pən əfrakis nəgkiarien minə a, kimiə nakasor norien huvə minə en. ⁹ Mərig tukmə kimiə nakamhasiai narmamə tiksın, mhapəh nhasiaiyen tiksın, in e kimiə nakasor təvhagə has. Kini natuakəmien a tukror əpu əmiə, mini mimə kimiə narmamə kape nakapirien Loa. ¹⁰ Ror məkneikin meinai yermamə kirik yame ramakapir nəgkiarien kirikianə əmə ye Loa, ye nəmien kape Kughen, in yor təvhagə has rəmhen əmə kin yame in ramakapir nəgkiarien minə fam ye Loa. ¹¹ Ror məkneikin meinai Kughen e yame ramni mə, “Takhapəh nisəkrəhyen kin piraovin”

(Eks 20:14) in Kughen kirikianə əmə min yame ramni mə, “Takhapəh nishopniyen

yermamə.”(Eks 20:13) Kini tukmə nimnəpəh nəkrəh-pawk-əyen kin piraovin, mərig nimnhopni yermamə, ik yermamə kape nakəpir-əməyen Loa.

¹² Mərig Kughen rimiini loa kirik yame ramrisin narmamə*, kini In tukrəkir əmhen narmamə məmru mə kimisəri-pən loa e uə nīkam. Ror məkneikin, ye nəgkiarien minə mine norien minə fam kapəmiə, taksəri-pən loa e. ¹³ Meinai tukmə yermamə kirik, rikin rapəh nehuəyen tuk narmamə, Kughen, rikin tukripəh neihuəyen tukun, mivəhsi-pən narpinien kimin. Norkeikeiyen narmamə in rhuvə rapita nivəhsi-pənien tai təvhagə has kape narmamə.

Nhatətəyen in nuknen, kini norien huvə kwənkwan

¹⁴ Piak minə mine nowinik minə. ?Rhawor? ?Tukmə yermamə kirik ramni mə in ramhatətə ye Yesu Kristo, mərig ripəh norien norien huvə minə, to nhatətəyen məknakin riwəh miragh in uə nīkam? Nīkam, in ror nar apnapig əmə kin. ¹⁵ Kini tukmə piautawə kirik uə nowintawə kirik, kafan neipən rəmətīt, uə nəviginien nan ripəh nəmhenien, ¹⁶ kini tukmə kimiə kirik ripəh nivəhsi-pənien neipən uə nəviginien kimin, marar mini-pən əmə tukun mimə, “Amvən. Pəh nəmərinyuyen tukraməmīr tuk ik. Arkaoh, mamvən məvigin huvə.” ?Mərig rikimiə raməsik mə in rimnasitu iran uə? Nīkam, nəgkiarien kafan ror nar apnapig əmə kin. ¹⁷ Ye norien kirikianə əmə min, tukmə nhatətəyen kape yermamə raməmīr pisin əmə tuk in, norien huvə minə kharkək iran, ramhajoun mə nhatətəyen kafan nagheen rirkək, rəmhen kin yame rimamhə.

¹⁸ Mərig narmamə tiksın tukhani mhamə, “Nīkam. Narmamə tiksın kamhawəh nhatətəyen, kini tiksın kasor wok huvə minə.” Mərig yakamni-pre tuk ik mə, “Tukmə yakpəh nəmien norien huvə minə kafam, yakeinein mə nhatətəyen kafam in nəfrakisien uə nīkam. Mərig nipig tukmə nakaməm norien huvə minə kafak, ramhajoun pən mə nhatətəyen kafak in nəfrakisien.” ¹⁹ Ik nakamni mimə, “Yakamni nəfrakisien ye Kughen yame kirikianə əmə.” !Rhuvə əmə tuk ik! Mərig yarmhə minə min kamhani pakw mə Kughen kirikianə əmə, mərig kisakur mhagin pik kin.

²⁰ Ah. Ik nakətəwao. ?Rhawor? ?Nakirkun uə nīkam mə yermamə yame ramhatətə, mərig ripəh norien norien huvə minə, kafan nhatətəyen, nipran rirkək? Tukmə nakeinein, yakhajoun ik. ²¹ Rikim tukraməsik riprau e Ebrahim. Kughen rimiini mə in ratuatuk ye nimirin tuk norien yame rimnor, meinai rimikir tini a Aesak, mivən, mərəhu haktə ye kapier yame rimirig rhaktə. ²² Ramhajoun-pən mə kafan nhatətəyen mine norien kawor nar kirikianə. Kafan nhatətəyen rimikuə kin kwənkwan, in e norien yame rimnor. ²³ Ror pən, nəgkiarien e kape Nəkwəkwə kape Kughen rimauə mor nəfrakisien kin, yame rimiini mə, “Ebrahim rimnhatətə ye Kughen, Kughen rimiini mə Ebrahim in ratuatuk ye nimirin.” (Jen 15:6) Kini kamni kimə Kughen, in kirik e Ebrahim. ²⁴ Kini taktəkun ai, nakirkun nəmien mə pəh nien mə nhatətəyen əmə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimirin, mərig nhatətəyen mine norien huvə minə ramor Kughen tukrini mə narmamə kisatuatuk ye nimirin.

²⁵ Ye norien kirikianə əmə, in apa kupan, piraovin kirik aikin, nhagin e Rehab. In piraovin kape swatuk, mərig Kughen rimiini mə in pian atuatuk tuk

2:11: Eks 20:13-14; Rom 13:9   * **2:12:** Əm-ru nəgkiarien ye nikarin kape “loa yame ramrisin narmamə” ye Jem 1:25.   **2:12:** 1 Pita 2:16   **2:13:** Mat 5:7; 18:21-35   **2:15:** 1 Jon 3:17   **2:18:** Gal 5:6   **2:21:** Jen 22:9-12

norien huvə yame in rimnor. Kini wok e in e yame rimnor: nipig kimnher-pən kin yemə Isrel mir kiraru mə tukwəm-əsaah apis-apis ye Jeriko, Rehab rimnəhitə ye kafan nimə tuk əriu, mher-pən kin əriu kwaiyu karin mirarerig.†

²⁶ Niprai yermamə, tukmə nanmin rəta iran, rimamhə. Kini ye norien kirikianə əmə min, nhatətəyen yame ripəh nikuəyen kin norien huvə minə, nagheen rirkək rəmhen kin yame rimamhə.

3

Nəgkiarien kape yermamə mine kafan norien

¹ Piak minə mine nowinik minə. Ripəh nihuvəyen mə kimiə khapsaah takhauə nəmhajoun minə kape niməhuak, meinai nakharkun mə Kughen In tukrəm huvə məkir nimraghien mine nəgkiarien kape nəmhajoun minə rapita yame tukrəkir nimraghien mine nəgkiarien kape narmamə apnapig, ² meinai kitawə mifam tukhamir ye nimraghien kapətawə nipig ripsaah. Mərig tukmə yermamə kirik raməhuə ye neramin, ramhajoun pən mə in yermamə atuatur kirik, kini rirkun nehuəyen ye nipran minə fam əgkəp. ³ Ye norien kirikianə əmə min, kamruk-pən braedel ye nəkwai hos mə in tukror nərigien kape yermamə. Kaməkəkin kapən kapə hos, kini raukreikin nipran minə fam. ⁴ Kini bot, in nar ehua kirik. Kini nimətag ehua ramrəh, mərig stia in nar kəskəh kirik yame nipig kapten ramarar-arar iran, kini niprai bot minə fam ramiko-pən a kapten rorkeikei mə tukrivən pən ikin. ⁵ Ye norien kirikianə əmə min, nerami jir in nar kəskəh kirik, mərig rirkun nivi-pənien nar ehua minə. Rikimiə tukrəsik min ru kwənəmtarh ye nap in nar kəskəh kirik mərig rirkun nuək-pənien məs nai ripsaah. ⁶ Kini nəfrakisien, nerami jir in rəmhen kin nap yame Setan ramhitgin-pən nap iran. Nerami jir in nori yermamə yame ramor norien has minə fam kape tokrei tanə. Kini nahasien minə fam kafan kasoriah narmamə, masoriah swatuk minə fam ye nimraghien fam kape narmamə. ⁷⁻⁸ Nehuəyen ye nerami jir in rəmhen kin norien yepou ye nar aparū pisin pisin minə mə tuksəpou. In e nar miragh minə, mine man minə, mine nar miragh yamə mine kaserko, mine yamə mine kisarə ye tahik. Kimirkwəji əriə kasəpou. Mərig keinein norien yepou ye nerami jir. In nar aparū. In rukwar kin nahasien mine kakonə kape nimhəyen.

⁹ !Aweh! Neramtawə, nipig kirik kitawə kamhani vi vi Kughen Rimtawə kin, misarar, mamhani hah narmamə yame Kughen rimnor əriə kamhavəh nanmin. ¹⁰ Nheri yermamə kirikianə əmə ramni kwis nini-vivi-yen mine nahasien. Piak minə mine nowinik minə, nar e ripəh nəmhenien. ¹¹ ? Nakirkun mə nu heikən mine nu oukəh to krəsi-pən ye nimri nu kirikianə uə? Nīkam. ¹² Piak minə mine nowinik minə. ?Nai e figtri to rikuə kin kwənwai nai e olif uə? Nīkam. ?Kini grep to rikuə kin kwənkwai nai e fig uə? Nīkam. Kini nimri nu oukəh ripəh nīkwar-kwarien kin nu heikən.

Nirkunien yame ramsi-pən tuk Kughen

¹³ ?Kwən kirik ye kwerkwan irəmiə yame rikin raməsik mə rirkun pik nar uə? Rhuvə. Pəh nimraghien huvə kafan tukramhajoun mə rirkun əfrakis nar. Pəh in tukror narimnar ye nirkunien, kini pəh nərigien kafan tukreiwaiyu. ¹⁴ Mərig tukmə rikimiə ramor pik jalus, uə naksərig atuk əmə əmiə, to nakhapəh nisausitien mhamə nakharkun pik nar, tamə nakaseikuə atuk əmə irəmiə. ¹⁵ Nərigien has minə a khapəh nhasi-pənien ye rao ye neai; mərig kape tokrei tanə əmə, mine nərigien kape yermamə, mine kape Setan. ¹⁶ Meinai nipig narmamə kasor jalus, masorkeikei mə tukamhavəhsi-haktə

atuk əriə, məkneikin masəri-pən əmə kapəriə atuk nərigien, masor nahasien, kini norien has minə fam kamhatərhav-pə.

¹⁷ Mərig yermamə yame ravəh nirkunien yame ramsi-pən ye rao ye neai, kafan norien tukror məkneikin: Nar yame raməkupən, kafan nımraghien tukratuatuk. Kini morkeikei pik nəmərinyen. In yemə mar kirik. In ramsiai narmamə. Kini in norkeikeiyen kafan tukreihuə. Kini nımraghien kafan tukrikuə kin kwənkwan ripsaah. In tukrəm narmamə mə kisəm nəmhen əmə. Tukripəh niniyen nar kirik mipəh mamor nar pisin. ¹⁸ Narmamə kape nərhuyen nəmərinyen kisəmhen kin narmamə yame kamhasuv kweru nai ye nəsimien, kini rhaktə mamor kwənkwan. Tukmə kisasitu ye narmamə misərhə nəmərinyen, norien kapəriə tukrikuə kin nımraghien yame in ratuatuk.

4

Yermamə yame rorkeikei pik norien kape tokrei tanə

¹ ?Naha e nhagin nuknei tıgoh mine nəmhookien ye nımraghien kapəriə? Narımnar minə e kamhauə meinai kimiə naksorkeikei mə taksərig huvə ye nıpraimiə. Kini nətərigien minə a kape nərigien huvə ye nıpraimiə, iriə kaso-riah rikimiə kirikianə kirikianə. ² Rikimiə ramvən tuk narımnar kape nəmə pisin minə, mərig nakhapəh nhavəhyen, kini masotgoh mamhauh əmiə minə tuk nhavəhyen narımnar. Naksorkeikei narımnar tiksın, mərig nakhapəh nhavəhyen, mashopni narmamə tukun. Mərig nakhapəh nhavəhyen narımnar meinai nakhapəh nisaiyohyen Kughen tukun. ³ Kini nıpig tukmə naksaiyoh kin, mhapəh nhavəhyen, meinai nımisaiyoh kin ye nərigien yame rahas, mhamə takhavəh əmə narımnar kape nərig-huvəyen ye nıpraimiə.

⁴ !Awəh! Nımisəpəh Kughen mhavən masəri-pən norien kape tokrei tanə rəmhen kin yame piraovın rıpəh nisaiyen kafan yerman, məpəh, maməri-pən yerman pisin. ?Nakharkun uə nıkam, mə, yermamə yame rorkeikei narımnar kape tokrei tanə in raməməkin Kughen? Yermamə a tukramorkeikei narımnar kape tokrei tanə, in tikmır kape Kughen. ⁵ Naksor məknakin, masor təkun nəgkiarieren kape Kughen* yame ramni mə Nanmin kape Kughen yame ramarə yerkitawə rorkeikei mə kitawə kafan minə əmə. ⁶ Mərig Kughen ramautə-pə kin kafan nihuvəyen rehuə pik. Ror pən Nəkwəkwə kape Kughen ramni mə,

“Kughen tukrətapig kin narmamə yamə mine kisausit,

mərig tukrətap-pən kin kafan nihuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhawəh-si-əhu kapəriə nərigien.” *(Prov 3:34)*

⁷ Ror məkneikin, mə takasəkeikei mhavəh-si-əhu əmiə misor nəkwai Kughen. Nıpig Setan tukramuə mivəhsi-pre vəhsi-pre kimi əmiə, taksərer tim tim, pəh in tukrap mivən isok tuk əmiə. ⁸ Havən ipakə tuk Kughen kini In tukruə ipakə tuk əmiə. Kimiə yor təvhagə has minə, səraov. Kini kimiə yamə mine nətərigien kapəriə ramor kiraru, sor nərigien kapəriə ratuatuk. ⁹ Rhuvə mə rikimiə tukrəmhə kini məpou, misasək apomh tuk kapəriə təvhagə has. Hapəh nisarien, misasək əmə. Pəh kapəriə nagienien tukriəkək, rikimiə tukrəpəu. ¹⁰ Havəhsi-əhu əmiə mhauə tuk Kughen Yermaru, kini In tukrivəh-si haktə əmiə.

¹¹ Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-oror-ien nhagmiə minə. Tukmə yermamə kirik ramni-has nhag piauni, uə mamruk-pən nəgkiarieren

3:18: Mat 5:9   **4:1:** Rom 7:23   **4:4:** Rom 8:7; 1 Jon 2:15   * **4:5:** Jemes raməgkiar ye Ol Testamen, mərig keinein mə raməgkiar atuatur ye naha japta uə ves.   **4:6:** 1 Pita 5:5   **4:7:** Efes 6:12   **4:8:** Aes 1:16; Sek 1:3; Mal 3:7   **4:10:** Job 5:11; 1 Pita 5:6

has kirik iran, kwən a in ramni hah loa kape Kughen,† mamni mə loa e in nar apnapig, ripəh nəmhenien. Mərig yermamə yame ramni mə loa e ripəh nəmhenien, to ripəh norien nəkwən, mamor əmə mə in ramehuə ye loa. ¹²Mərig Kughen pisin əmə In rimmərəhu loa e. In pisin əmə tukrəkir narmamə. In pisin əmə rirkun nivəh-miraghien narmamə, mine noriahyen. ?Mərig ik pa? ?Rhawor e nakmə takəkir norien kape piam minə?

Taksətigə ye Kughen

¹³Sətərig-ru. Kimiə nakamhani mhamə, “Towei uə tianəkwamer, khavən apa ye taon kirik, misarə aikin kape newk kirikianə, misor bisnes aikin, mhavəh mane aikin.” ¹⁴Naksəgkiar məknakin, mərig nakseinein naha nhagin yame tukritərhav tianəkwamer. ?Kini nimraghien kapəmiə in rəmhen kin naha nhagin? In rəmhen əmə kin nehenap yame ramənah, mirkək min. ¹⁵Mərig rhuvə mə tukmə naksəgkiar, takhani məkneikin mhamə, “Tukmə ye nərigien əfrakis kape Kughen, kitawə tuksor narimnar minə a.” ¹⁶Mərig taktəkun ai, naksəgkiar ausit mhavəhsi-haktə atuk əmiə. Nəgkiar-ausitien minə məknakin kisah pik. ¹⁷Ror məkneikin mə yermamə yame rirkun norien nar yame ratuatuk, mipəh norien, ramor təvhagə has en.

5

Nəgkiarien ramvən kimi narmamə kapəriə nautə rehuə

¹Kimiə narmamə kapəmiə nautə rehuə. Sətərig huvə kin nəgkiarien e. Rhuvə mə taksərig rahas misasək apomh tuk nahasien yame tukruə tuk əmiə. ²Kapəmiə nautə ruəmətīt ta, kini ivn minə kwəsəkwəteih-əkwəteih kapəmiə neipən. ³Nəmtəyen rimməs narimnar kapəmiə yame kimnor kin gol mine silva. Nəmtəyen e tukrhajoun-pən mə kimiə nimisor təvhagə has, kini tukrəs min nipraimiə rəmhen kin yame nap raməkwəru nar kirik. Nar apnapig mə Nipig Kwasig ruauə ipakə, mərig kimiə naksəptig kin nautə ripsaah kapəmiə. ⁴!Səm-ru! Yorwok minə kapəmiə kimisor pawk wok ye nəsimien kapəmiə mərig nimnhapəh nisərokien əriə rəmhen. Iriə kimisasək ətgin Kughen Yermaru tuk nərokien yame nimnhapəh nhavəhsi-pənien kimi əriə, kini Kughen yame Rəsanin Pik rimmərig nasəkien kapəriə. ⁵Naksəmhen kin nar miragh yamə mine kaməvigin əriə kisəsis-əsis, tuk nhopniyen əriə kamən, meinai kimiə nimnisarə ye tokrei tanə e ye nimraghien yame rimar. Masor rikimiə ragien tuk kapəmiə nautə, mərig pəh nien mə tuk tu Kughen rəkir norien kape narmamə mivəhsi-pre narpinien kimi əmiə. ⁶Nimisərip-ərhav narmamə atuatuk minə ye nimri mirh, mharuk-pən nəgkiarien əutən irəriə, mishopni əriə, nar apnapig mə iriə kimnhapəh nhani-hahyen əmiə.

Nərigien kapətawə tukrapomh ye nipig kape nəmhayen

⁷⁻⁸Ror pən, piak minə mine nowinik minə, yakamni-pre tuk əmiə mə taksor nərigien kapəmiə rəpomh kini mamhawhin nipig yame Yesu Yermaru tukrirerig-pə min iran. Pəh nien mə tuktu Yesu Yermaru tukrirerig-pə min, ror pən takasəkeikei misor nətərigien kapəmiə rəpomh, masərer tim tim, rəmhen kin yame yəsim kirik rawhin nipig kape nəviginien meriaji tukrimruə kini rivəh nan nəviginien.

⁹Piak minə mine nowinik minə. Takhapəh nhani-hahyen əmiə minə, tamə Yermaru rarpin tai norien has minə kapəmiə. !Taktəkun ai Yermaru ramərer matuk mə tukrəkir norien kape narmamə!

† **4:11:** Əmru loa e ye Jem 1:15. **4:12:** Rom 2:1; 14:4 **4:14:** Sam 39:5,11; Prov 27:1 **4:17:** Luk 12:47 **5:2:** Mat 6:19 **5:4:** Dut 24:14-15 **5:5:** Luk 16:25 **5:7-8:** Dut 11:14; Jer 5:24

¹⁰ Piak minə mine nowinik minə. Rikimiə tukrəsik-ru profet kupən yamə mine kimnhani-ərhav nəgkiarinen ye nhag Kughen Yermaru. Kapəriə nimraghien ramhajoun ətawə mə nətərigien kapətawə tukraməkeikei məpomh ye nipiğ nəmhəyen ramuə tuk ətawə. ¹¹ Kini nakharkun məkneikin mə kamni kimə narmamə yamə mine kasərer tim tim məknakin ye nipiğ nəmhəyen ramuə, iriə kasarə ye nihuvəyen əfrakis. Nimesəriğ nəvsaoyen kape kwən a Job kupən, yame rimnərer tim tim ye nipiğ əutən minə, kini mharkun mə Kughen Yermaru rimnamarha huvə tuk Job. Narimnar ahas minə ripsaah rimavən tukun; kini ai, Kughen rimnor huvə pik pən kimin. Kini ror məkneikin, takhapəh nisəru-kinien mə riki Kughen rehuə rehuə pik tuk ətawə, kini In rorkeikei ətawə.

Takamni əmə nəfrakisien ye nipiğ m-fam

¹² Piak minə mine nowinik minə. Nar rhuvə pik mə rikimiə tukraməsik, mə takhapəh nhavəhyen kwəsə ye nhag rao ye neai uə ye nhag tokrei tanə uə ye nhag nar kirik min. Nipiğ mifam takhani əmə nəfrakisien. Nipiğ tukmə nakhani mhamə, “Əwəh,” kini pəh kapəriə nəgkiarinen tukruə mor nəfrakisien kin. Kini nipiğ tukmə nakhani mhamə, “Nikam,” kini pəh kapəriə nəgkiarinen tukruə mor nəfrakisien kin. Tamə Kughen rīvəhsi-pre narpinien kimi əmiə.

Nəhuakien yame ramor nīpran

¹³ Tukmə kimiə kirik ramarə ye nipiğ əutən, rhuvə mə tukrəhuak kimi Kughen. Tukmə kimiə kirik rikin ragien, rhuvə mə tukrəni nīpei kape nəgnəginien. ¹⁴ Tukmə kimiə kirik ramhə, rhuvə mə tukrokrən kin elda minə kape niməhuak pəh khauə misəhuak-pən iran, misətəg-pən oel ye kapən kapə ye nhag Yesu Yermaru. ¹⁵ Kini iriə kashatətə mə Yermaru tukror huvə kwən a, masəhuak-pən iran, tukrəsanin. Kini Yermaru rīvəhsi-haktə in. Kini tukmə rimnor təvhagə has, Yermaru tukrīvəh-si ta. ¹⁶ Ror məkneikin, mə takhani-ərav-pre norien has minə kapəriə tuk əmiə minə, masəhuak-pən irəmiə minə mə taksəsanin. Nəhuakien kape yemə atuatur nagheen rehuə, kini mor nīpran, ¹⁷ rəmhen kin kwən a Elaeja kupən. In nīprai yermamə rəmhen kin ətawə. Məriğ in rimnaməhuak maməhuak mə nəhig tukrīvəh nīpien, kini nəhig rīvəh nīpien meriaji newk kisisər mine makuə sikis.* ¹⁸ Kini maməhuak min mə nəhig tukrīvəh, kini Kughen rher-pə kin nəhig, kini nəsimien minə fam kimisor kwənkwaierə.

Vi-pə min narmamə yamə mine kapəriə nərigien rimamir

¹⁹⁻²⁰ Piak minə mine nowinik minə. Takasəkeikei mharkun mə tukmə kimiə kirik ramiko maməpəh swatuk kape nəfrakisien, kini kimiə kirik rivi-pə min, yermamə yame rivi-pə yor təvhagə has ramreriğ-pə min ye swatuk kape nəfrakisien, in ravəh-miragh kwən a ye nimhəyen kafan, kini mamor swatuk kimin mə Kughen tukrəspir ta təvhagə has ehə minə kafan.

5:11: Eks 34:6; Job 1:21-22; 2:10; Sam 103:8   **5:12:** Mat 5:34-37   **5:14:** Mak 6:13   **5:15:** Mat 17:18-20   * **5:17:** Əm-ru stori kape Elaeja ye 1 King 17:1; 18:1.   **5:18:** 1 King 18:42-45   **5:19-20:** Gal 6:1

1 Pita

Nəkwəkwə yame Pita rimməkupən mirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e 1 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak yamə mine kisarə ye tanə minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Taktəkun ai, kamni kwənmhaan piəpiə a kimə Tarki.

?Nimraghien rimməhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, yamehuə kape Rom, nhagin e Nero, ramoriah pik nīməhuak minə. Mivəhsipən narpinien kimi nəməhuak minə tiksın, mhopni tiksın. Mərig ripəh nuhyen Pita.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak yamə mine kasərig nəməhyen. Morkeikei mə tuksərer tim tim ye kapəriə nhatətəyen kini misor norien yame rhuvə, nar apnapig tukmə nahasien ramvən tuk əriə.

Pita ramokrən huvə irəriə

¹ Yo Pita, yo aposol kirik kape Yesu Kristo. Yakamni-pre rhuvə tuk əmiə yamə mine nakasarə ikin minə fam apa ye provins minə e Pontas mine Galesia mine Kapadosia mine Tarki mine Bitinia. Kughen rimirpen ta əmiə; iməmiə ikin pəh nien mə ye tokrei tanə e, mərig kimia yepsipis əmə eikin e. ² Kughen Rimtawə rimirpen əmiə meinai, apa kupən, in rimiini kafan nərigien mərəhu, kini muirkun ta swatuk minə fam kape nimraghien kapətawə. Kini Nanmin Kafan rimmərəhu karin əmiə mə kafan narmamə minə, mə taksor nəkwai Yesu Kristo, kini nitawin rəspir əmiə ye norien has minə kapəmiə.

Pəh Kughen tukrautə ehuə pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə.

Pəh khani vi vi Kughen meinai tuksarə rerin ye rao ye neai

³ Pəh khani vi vi Kughen yame In Kughen mine Rim Yesu Kristo Yermaru kapətawə! Kughen rikin rehuə rehuə tuk ətawə, In rimmor ətawə kwəsarha min ye nimraghien vi, kini kitawə kasərəhu-pən tim tim kapətawə nərigien iran. Ror məkneikin meinai Yesu Kristo rimmimragh min ye nīməhyen kafan.

⁴ Kini ye nimraghien vi e, kitawə kamhawəh narimnar huvə minə apa ye rao ye neai yame Kughen rimmərəhu karin mə kapətawə. Kini nar a to ripəh nahasien, mipəh nīmətitiən, kini mipəh nirkəkien.

⁵ Ye nhatətəyen kapətawə, nəsaninien kape Kughen rhotkimkimin ətawə meriaji Kughen tukrivəh miragh ətawə. Kini ye Nipig Kwasig, Kughen tukrhajoun narmamə mə In ruəvəh miragh ta ətawə. ⁶ Rikimia tukragien pik tuk nar e, nar apnapig tukmə nipig əutən pisin pisin minə kamhauə pawk ye kapəmiə nimraghien. Mərig kamhauə tuk nipig kwəkwə əmə. ⁷ Nipig əutən minə a kwənhauə mə narmamə tuksəm nhatətəyen kapəmiə mə ?nakasərer tim tim uə? Aean e gol ramser-ser, in nar kirik yame nap raməs-ta nəmtəyen iran. Kini ye norien kirikianə əmə min, nipig əutən minə kisəmhen kin nap yame raməs-ta nəmkimikien ye kapəmiə nhatətəyen. Nhatətəyen in rapita

aean e gol. Kini Kughen tukrini vi vi əmiə tuk nhatətəyen kapəmiə, mivəhsihaktə nhagmiə, mivəh-si-pre nisaiyen ehuə kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu Kristo tukruə iran.

⁸ Nimmhapəh nisəm-pakw-əyen Yesu Kristo mərig naksorkeikei In. Kini nakhapəh nisəm-pakw-əyen In ai taktəkun, mərig nakashatətə iran. Kini rikimiə rukwar kin nagienien yame in rhuvə pik mapita. To nakhani nəgkiarien kirik, mərig to rapəh neriajien nagienien kapəmiə. ⁹ Rikimiə ramagien məkneikin meinai kimiə nakwənhawəh nar e yame nimisərəhu-pən nərigien kapəmiə iran, in e mə Kughen tukrivəh mīragh kapəmiə nimiraghien.

¹⁰ Profet kupən minə kimnhani-ərhav mə Kughen tukrivəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə, kini misarkut pik mə tukharkun-ru swatuk yame Kughen tukrivəh mīragh narmamə iran. ¹¹ Nanmin kape Kristo raməmīr irəriə mamhajoun əriə kin nəmhəyen yame Kristo tukrərig ye nīpran, kini ai, Kughen tukripi-vəhsi-haktə In. Mərig profet kupən minə kimisarkut mə tukharkun swatuk yame narimnar minə a tukhauə iran, mine nipiğ atuaturuk yame tukhatərhav-pə iran. ¹² Mərig Kughen rimnhajoun profet kupən minə mə narimnar minə a kimnhani-ərhav ye nikarin kape Kristo tukhapəh nhatərhav-pəyen ye nipiğ kapəriə, mərig tukhatərhav-pə ye rao e kasarə iran ai taktəkun mine. Kini taktəkun ai, narmamə kamhani-ərhav nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə kimi əmiə ye nəsaninien kape Nanmin kape Kughen yame ramsi-pən ye rao ye neai. Kini narimnar minə a khahuvə pik, ror məkneikin mə agelo minə min kwəsorkeikei mə tuksəm mharkun narimnar yamə mine kimnhatərhav-pə.

Nimiraghien yame ratuaturuk

¹³ Ror pən, nətərigien kapəmiə tukriskai tuk norien wok. Takasarha huvə tuk nimiraghien kapəmiə. Misərəhu-pən tim tim nərigien kapəmiə ye nihuvəyen yame Kughen tukrautə-pre kin kimi əmiə ye nipiğ yame Yesu tukrirerig-pə min iran. ¹⁴ Sor nəkwai Kughen ramhen kin yame kwajikovə huvə minə kasor nəkwai rimriə minə mine nisiriə minə. Kupan, nimmhapəh nharkunien nəfrakisien kape Kughen, masor norien has yamə mine rikimiə atuk əmə rorkeikei. Mərig taktəkun ai, takhapəh niseighanien kin norien minə a mə tukhavi-ta min nətərigien kapəmiə. ¹⁵ Kughen e yame rimnokrən kin əmiə, In ramərhakə matuaturuk. Kini ye norien kirikianə, norien minə fam yamə mine nakasor, tukasəkeikei misaturuk ¹⁶ meinai Nəkwəkwə Kape Kughen ramni mimə,

“Takasəkeikei misəmərhakə misaturuk meinai Yo, yakamərhakə matuaturuk.”

(Lev 11:44, 45; 19:2; 20:7)

¹⁷ Kughen tukmə raməkir narmamə In rapəh norien ror pisin kimi narmamə tiksın. Ror məkneikin, tukmə naksokrən pawk kin In mə Rimimiə, mərig ye nimiraghien kapəmiə ye tokrei tanə e, takasəkeikei mhasiai huvə In, misarə ye tokrei tanə e rəmhen kin yepsipis minə əmə tiksın ¹⁸⁻¹⁹ meinai nakwənharkun mə pəh nien mə Kughen rimnarpin nimiraghien kapəmiə kin narimnar yamə mine tukharkək tuk nipiğ kirik rəmhen kin gol uə silva; mərig rimnarpin nimiraghien kapəmiə kin nitaw Tini Keikei Yesu Kristo, yame In rəmhen kin kwaji sipsip huvə kirik yame nəmkimikien rirkək əfrakis iran. In rimirisin əmiə ye nimiraghien yame rahas yame kapəmiə kaha minə kimishajoun əmiə kin kupən. ²⁰ Kughen rimirpen ta Kristo apa kupən, ye nipiğ yame ripəh nor-hanəyen tanimtanə; mərig taktəkun ai, kwənhauə

1:7: Prov 17:3; Sek 13:9; Mal 3:3; Jem 1:3   **1:8:** Jon 20:29; 2 Kor 5:7   **1:10:** Mat 13:16-17   **1:11:** Sam 22; Aes 53; Luk 24:26-27   **1:14:** Rom 12:2; Efes 2:3; 4:17-18   **1:17:** Rom 2:11; Rev 2:23
1:18-19: Wok 20:28; Hib 9:12-14

ipakə tuk Nipig Kwasig, kini Kughen rimnor əpu In, mə tukruə miwəhsi-pre nihuvəyen kimi əmiə. ²¹ Nakwənharkun Yesu Kristo, ror məkneikin mə nakshatətə ye Kughen yame rimivəh miragh In ye nimhəyen kafan, kini miwəhsi-haktə In miwəhsi-pən nehuəyen kimin. Ror məkneikin, takshatətə ye Kughen misərəhu-pən tim tim kapəmiə nətərigien iran.

²² Nakwəsəri-pən nəgkiarien əfrakis, kini miwəsəspir kapəmiə nimraghien ruauə mivi. Kimiə nakwənhauə mwəsorkeikei kimiə minə tiksın. Kini takasəkeikei misorkeikei əmiə minə yerkimie minə fam. ²³ Meinai nəgkiarien a rimnor əmiə nakwəsarha vi ta; nimraghien vi a, infamien rirkək. Meinai nəgkiarien kape Kughen tukraməmır kape rerin, to riphəh nirkəkien tuk nipig kirik. ²⁴ Kini Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Narmamə m-fam kisəmhen əmə kin mənvhirik,
Kini nihuvəyen fam kapəriə kisəmhen əmə kin jiji nai.

Mənvhirik tukrimsiə, kini jiji nai tukrəsaah,

²⁵ məriğ nəgkiarien kape Yermaru ramarə kape rerin.” (Aes 40:6-8)

Kini in e nəgkiarien kape Nəvsaoyen Huvə yame narmamə kwənhani-ərhav-pre ta kimi əmiə.

2

¹ Ror pən mə takasəkeikei misəpəh norien minə e ye nimraghien kapəmiə, rəmhen kin: norien m-fam kape nor-ahas-pəniən kimi narmamə, mine norien minə fam kape neikuəyen, mine nini-pikien əmə nar, mine jalus, mine norien m-fam kape nini-hahyen narmamə. ² Takasəkeikei misorkeikei pik nəgkiarien kape Kughen yame rəmtir huvə, rəmhen kin yame kwajikovə əmtəmtə ramasək tuk nəmahyen. Meinai Kughen rimivəh miragh əmiə, takasəkeikei misən nəgkiarien kafan miseihuə kin. ³ Kimiə nakwəsəm əpu norien kape Kughen Yermaru mharkun mə In rhuvə pik; rəmhen kin yame nakwəsən əsigəvin nəviginiən kirik, mharkun mə in rəhkin pik.

Səpaag yame ramraptərəkın nimə kape Kughen, ramragh

⁴ Kughen rorkeikei mə tukrivhirəkin kafan kirik nimə kin ətawə narmamə minə, kini mirpen Səpaag ye nimə kirik yame narmamə kimisarakikin ta, məriğ in Səpaag huvə kirik yame Kughen tukrəkır məkupən. Kini tukmə nakhauə ye nhatətəyen kapəmiə tuk Səpaag e Kristo, ⁵ kimiə min naksəmhen kin səpaag yame ramragh, yame Nanmin kape Kughen rimnəkır mavhirəkin kafan kin nimə. Kini Nanmin kape Kughen raməmır irəmiə, nakasofugin ye Yesu Kristo masor narimnar yame Kughen rikin ragien tukun, rəmhen kin yame pris yame rəmrahəkə rawəhsi-pən sakrefaes kimi Kughen, rikin ramagien tukun. ⁶ Rəmhen kin yame Nəkwəkwə kape Kughen rimini kupən mīmə,

“Səmru. Yimnəkır Səpaag ye nimə kirik apa Saeon*,”

In səpaag huvə kirik yame yimirpen.

Səpaag e kape nırapտərəkiniən nimə,

kini narmamə yamə mine kishatətə iran, to nipig kirik khapəh nisaurisien tukun.” (Aes 28:16)

⁷ Səpaag e rhuvə tuk əmiə yamə mine nakashatətə iran. Məriğ narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen iran, Səpaag e tukror-pən əriə rəmhen kin yame Nəkwəkwə Kape Kughen rimini kupən mīmə,

“Səpaag e, yame narmamə kape nəvhirəkinien nimə kimisarakikin,

1:20: 2 Tim 1:9-10   1:21: Jon 14:6; Rom 5:1-2   1:22: Jon 13:34; Rom 12:10   2:1: Efes 4:22; Jem 1:21   2:3: Sam 34:8   2:5: Rom 12:1; Efes 2:21-22; Rev 1:6   * 2:6: Saeon, nhag pisin e Jerusalem.

mərig Kughen rimmor in ruauə Səpaag huvə yame tukrəkir məkupən.
(*Sam 118:22*)

⁸ Kini Nəkwəkwə kape Kughen rimiini kupən mīmə,
“Səpaag e tukror narmamə kamharəh-pikin, kini In Səpaag yame tukror
narmamə kamhamir.” (*Aes 8:14*)

Iriə kamharəh-pikin səpaag e meinai kimisəpəh nəgkiarien kape Kughen.
Kini in e nərigien kirik kape Kughen yame rimiini mə iriə tukhamir məknakin.

⁹ Mərig Kughen rimirpen ta əmiə mə kafan minə, kini kimiə pris minə
kape King, kini kimiə nəmə rhakə yamə mine Kughen ramarmaru irəmiə.
Kini kimiə kwənərəus minə tiksın kape Kughen. In rimmor əmiə məknə
mə takharkun nini-ərhavyen nəgkiarien yame ravəhsi-haktə In tuk kafan
nihuvəyən mine narimnar yame In rimmor. In rimiisəkirən əmiə mə taksəta ye
nəpignapien, mhauə ye nikakien huvə kafan. ¹⁰ Apa kupən, kimiə narmamə
apnəpig əmə; mərig taktəkun ai, kimiə kwənərəus minə kape Kughen.† Apa
kupən, nimnhapəh nharkunien nihuvəyən kape Kughen; mərig taktəkun ai,
nakwənharkun nihuvəyən kape Kughen.

¹¹ Yo minə tiksın yame yakorkeikei pik əmiə, pəh rikimiə tukraməsik mə
tokrei tanə e pəh nien mə rukwanu atuatur kapəmiə. Kitawə kisəmhen əmə
kin yepsipis minə, mine nəmə iruə minə ikin e. Ror məkneikin, yakamni-
pre skai tuk əmiə mə taksərer isok tuk norien has yamə mine nətərigien
atur əmə kapəmiə rorkeikei. Nətərigien minə e kasoriah rikimiə rəmhen
kin yame tikmir minə kasarowagin kimi əmiə. ¹² Nipig m-fam kitawə kisərə
yerki narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kini
nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatur huvə mə tukmə kamharuk-
pən pawk nəgkiarien has irəmiə, mərig tuksəm norien huvə minə kapəmiə,
kini mhasiai Kughen ye nipig yame In tukruə məkir narmamə iran.

Nisiaiyen nəmehuə minə

¹³ Kitawə narmamə kape Yermaru, kini kisorkeikei mə tukhasiai nhagin.
Ror məkneikin, takasor nəkwai nəmehuə minə fam yamə mine narmamə
kamhavəh-sihaktə əriə mə tuksarmaru. Takasor nəkwai yamehuə kape
gavman‡ yame in yamehuə əgkəp, ¹⁴ mine kafan nəmehuə yamə mine ramher
yərhav kin əriə mə takasor wok kafan. Iriə tukhavən misor narpinien
kimi narmamə yamə mine kasəkapir natuakəmien kapəriə, kini mhani vi
vi narmamə yamə mine kasor norien huvə. ¹⁵ Takasor məkneikin meinai
Kughen rorkeikei mə kapəmiə norien huvə minə tukhani-əhu nəgkiarien
ətəwao minə kape narmamə yamə mine kapəriə nirkunien rirkək. ¹⁶ Kimiə,
pəh nien mə təvhagə hah ramarmaru irəmiə rəmhen kin yame yemehuə
kirik ramarmaru ye slef kafan, meinai Kughen ruirisin ta əmiə tukun. Mərig
rikimiə tukripəh nəsikien mīmə, “Kughen ruirisin ta yo, kini ror məkneikin mə
yakirkun norien naha nhagin yame yakorkeikei, nar apnəpig mə in təvhagə
hah.” Nikam. Kimiə slef minə kape Kughen, kini ror məkneikin, taksəri-pən
norien yamə mine kisatuatur.

¹⁷ Takhavəhsi-pən nisaiyen yame ratuatur kimi narmamə m-fam. Tak-
sorkeikei nəməhuak minə, in e narmamə kape Kughen minə, kini takhagin
mhasiai Kughen, kini mhasiai min nəmehuə§ minə.

¹⁸ Kimiə slef minə, takasəkeikei misor nəkwai kapəmiə nəmehuə minə,
kini mhavəhsi-pən nisaiyen kimi əriə. Taksor-pən məknakin kimi əriə m-
fam, yamə mine kasor rimar-pre tuk əmiə, mine yamə mine kasərik mitə pik

2:9: Dut 7:6; 14:2; Aes 9:2; Wok 26:18; Efes 5:8   † **2:10:** Emru stori ye Hos 1:6, 9-10; 2-23.   **2:11:**
Gal 5:17,24   **2:12:** Mat 5:16   ‡ **2:13:** Gris ramni “Sor nəkwai king.”   **2:13:** Taet 3:1   **2:15:** 1
Pita 3:16   § **2:17:** Gris ramni “Hasiai king.”   **2:17:** Rom 12:10

əmiə. ¹⁹ Tukmə ror kimiə naksor əmə nar atuatur, mərig kapəmiə nəmehuə minə kator ahas-pre kimi əmiə, kini nakasərig rahas kin. Mərig riki Kughen tukragien tuk əmiə tukmə nakharəpikin nipiğ ətən minə a masərer tim tim əmə meinai nakasarha-pən əmə tuk Kughen. ²⁰ ?Nakmə ta mə to nakor nar has kirik, kini nəmehuə minə khauh ik tukun, kini narmamə to khani-vi-vi ik tukun uə? Nīkam, tukhani mə nīmivəh narpinien yame ratuatur. Mərig tukmə nakamor əmə norien huvə minə, nar apnapiğ narmamə kamhauh ik tukun, Kughen, rikin tukragien əmə tuk ik. ²¹ Kughen rīmnokrən kin əmiə mə taksərig nəmhəyen meinai Kristo rīmnərig nəmhəyen tuk əmiə. In rīmnəkupən mhajoun norien atuatur a mə kimiə taksəri-pən əmə tamhek nihun. ²² Nəkwəkwə kape Kughen rīmini kupən mīmə,

“In rīmipəh norien təvhagə has kirik,

kini In rīmipəh nīniyen nəgkiarien eikuə kirik.” (Aes 53:9)

²³ Narmamə kimnhani hah pawk In, mərig In rīmipəh nhorpinien tai nəgkiarien has kapəriə. Rīmnərig pawk nəmhəyen ye nīpran, mərig rīmipəh nīniyen mə tukrarpin tai norien has kapəriə. Mərig In rīmnərəhu-pən narimnar fam ye kwermi Kughen yame nipiğ m-fam kafan norien kape nəkirien narmamə in ratuatur əmə. ²⁴ Ye nipiğ a, Yesu rīmnəker ye nai kamarkwao kin, mivəh narpinien kape təvhagə has minə fam kapətawə ye nīpran. In rīmamhə mə təvhagə has minə kapətawə tukror infamien kini mə kitawə tukhamragh, misəri-pən swatur kape natuaturien.

“Kimoh In, rīmnərig nəmhəyen ye nīpran tuk nīvəh-miraghien ətawə.” (Aes 53:5-6)

²⁵ “Apa kupən, kimiə nīmīsəmhen kin sipsip yamə mine kaserwei.

Mərig taktəkun ai, nakwəsasar minhauə tuk Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk Sipsip minə, in e, Yermamə Yame Ramarha Huvə tuk nīmraghien kapəriə.” (Esik 34:5-6)

3

Norien atuatur kape yerman mine piraovin yame kwəwarkurək ta

¹⁻² Kini ye norien kirikianə əmə kape nīsiayen Yermaru, kimiə nīpiraovin yamə mine nakwəsarkurək ta, takasəkeikei misor nəkwai narman kapəriə. Kini tukmə narman kapəriə khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien kape Kughen, norien huvə əmə kapəriə tukrivi əriə khauə mhani nəfrakisien iran. Narman kapəriə tuksəm mə norien kapəriə ratuatur, kini mine narmamə kamhasiai əmiə, norien e rəmhen tuk nīviyen əriə. Nəgkiarien kirik rīrkək mə to naksəsik əpnis pən mhavi əriə kin. ³⁻⁴ Pəh narman tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə. Mərig pəh nien mə nakahuvə meinai nakhavəhsi-pən neipən huvə, uə naksərər huvə nīkwənemiə, uə naksəkwan jen uə nakharuk-pən narimnar kimnor kin gol ye nīmətīrgimiə. Mərig pəh tuksəm əmiə kharkun mə nakhahuvə tuk narimnar yame to rīpəh nahasien tuk nipiğ kirik. In e ye nīmraghien kapəriə, mə nakasarə mar, kini misarə apis-apis. Norien minə e khahuvə ye nīmri Kughen. ⁵ In e norien kape nīpianəhuak kupən yamə mine kimisərəhu-pən tim tim nətərigien kapəriə ye Kughen. Iriə kimnasor nəkwai narman minə kapəriə, kini ye norien a, kimisor rīkiriə rhuvə. ⁶ Rəmhen kin Sera kupən, in ramor nəkwai Ebrahim, kini mamokrən kin in mə kafan yemehuə. Kini kimiə e kwənərəus kape Sera tukmə naksor norien yamə mine kisatuatur, mhapəh nhaginien kin nar kirik.

2:18: Efes 6:5   **2:20:** 1 Pita 3:14,17   **2:21:** Mat 16:24; Jon 13:15   **2:22:** Jon 8:46; 2 Kor 5:21; 1 Jon 3:5   **2:23:** Aes 53:7; 1 Pita 3:9   **2:24:** Rom 6:11   **2:25:** Mat 9:36; Jon 10:14; Hib 13:20-21
3:1-2: Efes 5:22   **3:3-4:** 1 Tim 2:9   **3:6:** Jen 18:12

⁷ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə narman yamə mine nakwəsarkurək ta, misarə kimiə nīpiraovın kapəmiə, takasəkeikei masarha huvə tuk nīmraghien kapəriə. Takasəkeikei mhasiai əriə meinai iriə khapəh nhaskaiyen rəmhen kın əmiə, kini mine kimiə miriə min takhavəh nar huvə e yame Kughen Rımtawə tukrivəsi-pre, in e nīmraghien rerin. Tukror məkneikın mə nar kirik rirkək yame to rərer əswasig kın nəhuakien kapəmiə.

Nəməhuak minə fam

⁸ Nəgkiarieren infamien e. Kimiə mifam takasəkeikei misor məkneikın: Takhavəh nətərigien kirikianə; rikimiə tukreihuə tuk əmiə minə; taksorkeikei əmiə minə; taksor rikimiə rımar tuk əmiə minə; taksor nərigien kapəmiə reiwaiyu. ⁹ Kini tukmə narmamə kasor ahas-pre tuk əmiə, mərig takhapəh nisarpınien tai norien has kapəriə. Tukmə narmamə kasəgkiar has-pre kimi əmiə, mərig takhapəh nisarpınien. Mərig taksəhuak, misaiyoh Kughen mə tukror huvə pən kimi əriə. Taksor məkneikın meinai Kughen rımnokrən kın əmiə mə taksor məkneikın, mīpıhavəh nıhuvəyən kafan. ¹⁰ Meinai Nəkwəkwə kape Kughen rımini kupən mımə,

“Yermamə yame rorkeikei nīmraghien huvə,
kini morkeikei mə tukramərig huvə ye nıpig mifam,
in to rıpəh nıniyen nəgkiarieren has minə,
kini in to rıpəh neikuəyən.

¹¹ In tukraməkeikei marar ye norien has minə,
kini mor əmə narımnar yame rhuvə.

In tukraməkeikei mamarkut pik mə tukramarə iriə narmamə m-fam ye nəmərınuyən.

¹² In tukraməkeikei mamor məkneikın meinai Kughen Yermaru ramarha huvə tuk narmamə yamə mine kisatuatuk,
kini mamətərig huvə kın nəhuakien kapəriə,
mərig In mamor tikmır kimi narmamə yamə mine kasor təvhagə hah.”

(Sam 34:12-16)

¹³ Kini tukmə naksarkut pik tuk norien narımnar yamə mine khahuvə, yermamə kirik rirkək yame to roriah əfrakis əmiə. ¹⁴ Mərig tukmə narmamə kamhauh əmiə tuk norien atuatuk kapəmiə, mərig Kughen tukrivəhsi-pre nıhuvəyən.

“Takhapəh nhaginien kın nəmhəyən yame narmamə tukasor,

kini pəh rikimiə tukrıpəh nəsik-pikien.” *(Aes 8:12-13)*

¹⁵ Takasəkeikei mhavəh Yesu Kristo rəmhen kın Yermaru kapəmiə maməkupən ye nīmraghien kapəmiə. Kini tukmə narmamə kisaiyoh əmiə mhamə, “Rhawor e nakasərəhu-pən məknakın nətərigien kapəmiə ye Yesu,” kini nıpig mifam takasəkeikei misərer matuk tuk nhorpınien nəgkiarieren kapəriə. Mərig tukmə naksəgkiar, səgkiar mar kimi əriə, mhasiai əriə. ¹⁶ Kini ye nıpig mifam takasəkeikei mharkun mə norien kapəmiə in ratuutuk əmə. Kini tukmə narmamə khani has norien huvə minə kapəmiə meinai kimiə narmamə kape Kristo, mərig iriə tukpısaurıs tuk nıni-hahyən əmiə. ¹⁷ Tukmə ye nərigien kape Kughen mə narmamə tukhauh əmiə tuk norien huvə minə kapəmiə, nar e in rhuvə rapita yame naksor norien has, narmamə kamhauh əmiə tukun. ¹⁸ Ror məkneikın meinai Kristo rımamhə tuk təvhagə has minə, rımamhə mikirikianə əmə, nəmhen. In yemə atuatuk əgkəp, mərig rımamhə tuk narmamə yamə mine khapəh nisatuatukien mə In tukrıpik əriə mhavən tuk Kughen. Kimishopni In, nıpran rımhə, mərig Nanmın kape Kughen rımnor In ramragh min ye nımhəyən kafan. ¹⁹ Məkneikın Nanmın

kape Kughen rikir In rivən mini-ərhav nəgkiarien kape Kughen kimi nanmi narmamə yamə mine kwənhambahə misəmir ye kalabus, ²⁰ iriə a yamə mine kimisəsik pawk nəkwai Kughen, mərig In rimneito kin əriə, nərigien kafan rəpomh. In a ye nipig yame Noa rimnəvhirəkin rao iran, narmamə eit əmə kimnisarə ye nəkwai rao, kini Kughen rimivəh miragh əriə ye nipig rao a rimnaiyu mameiai-pən ye nu ehua. ²¹ Kini nu ehua a in rimnor nımtətien ye baptaes yame ramhajoun mə Kughen ravəh miragh ətawə ye norien e yame In rimnor Yesu Kristo rimamragh min ye nimhəyen kafan. Mərig norien baptaes e, nipran, pəh nien mə kaməkwi-ta nəmkimik ye niprai jir, mərig nipran e kitawə kwəsarar ye norien has kapətawə, mhauə tuk Kughen, masərig yerkitawə mə təvhagə has ruirkək. ²² Kini Yesu Kristo ruavən ta apa ye rao ye neai, kini mamkwətə ye nikar Kughen matuk, mamehua ye agelo minə fam, mine yarmhə minə fam, mine nanmin minə fam, mine yermaru minə fam.

4

Swatuk kape norien nəkwai Kughen

¹ Meinai nipig Yesu Kristo rimnamarə ye tokrei tanə, In mamərig rahas ye nipran, kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə takasəkeikei mhawəh min nərigien a, mə taksərer tim tim. Meinai yermamə yame ramərig rahas ye nipran, ramhajoun mə rinəpəh ta norien kape təvhagə has. ² Ror məkneikin, kimiə yamə mine nakasarə hanə ye tokrei tanə e, takhapəh nisəri-pəniyen narimnar has yamə mine kamhaurə atuk ye nərigien kapəmiə. Mərig taksor nəkwai Kughen. ³ Mərig kimiə nakwəsorih ta nipig rehua tuk nikwasigien kin norien minə kape narmamə yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen. Kupan kimiə nakamhakir apnapig nipiraovin; kini nətərigien kapəmiə ramvən əmə tuk nar has minə; kini misapis pik kin ninimien; kini masor lafet kape nırpəhuyen nipiraovin; kini mamhanim alikol kini misapis misarmar; kini masəhuak kimi nanminar minə, in e nəpnaihyen kafan rahas pik. ⁴ Mərig taktəkun ai, rukreikin kapəriə kapə meinai kimiə nakwəsəpəh nhakwasigien kin əriə mamhavən kimiə miriə mhavi-ərhav ye kwənharəruə kape təvhagə has kapəriə. Kini iriə masorih pik nhagmiə tukun. ⁵ Mərig iriə tukasəkeikei mhani-ərhav narimnar fam ye nımraghien kapəriə kimi Kughen yame In ramərer matuk mə tukrəkir əmhen narmamə yamə mine kwənhambahə mine yamə mine kamhamragh. ⁶ Ror pən kwənhani-ərhav-pən ta Nəvsaoyen Huvə kimi narmamə yamə mine kwənhambahə ta*; mə nar apnapig mə narmamə kimnhauh əriə ye tokrei tanə, mərig Nanmin kape Kughen rikun norien əriə mə tuksarə iriə min ye rao ye neai.

⁷ Kitawə kwənhauə ipakə tuk nipig yame narimnar minə fam tukharkək iran. Ror məkneikin, rikimiə tukramarə, kini takasəkeikei misarha huvə tuk nımraghien kapəmiə, mə takharkun nəgkiarien kimi Kughen ye nəhuakien yame ror nanmin. ⁸ Mərig nar yame rhuvə pik mə takasor - taksorkeikei əmiə minə yerkimie m-fam, meinai tukmə nakasor məknakin, takhapəh nisərigien norien has yamə mine nakasor irəmiə minə. ⁹ Nəkwai nimə kapəmiə, kape narmamə m-fam. Tukmə khaurə ye nəkwai nimə, takhapəh nhani-pikien əriə. ¹⁰ Kughen rimiwəh-sipre nirkunien pisin pisin kimi əmiə kirikianə kirikianə. Rhuvə mə taksor narimnar ye nirkunien minə a misasitu irəmiə minə. Kini taksor narimnar a ye norien kape yorwok yamə mine kasor wok atuatur kape Kughen nipig mifam. Taksəwhai nihuvəyen kafan ye swatuk

3:20: Jen 6-7   **4:1:** Rom 6:2,7   **4:3:** Efes 2:2-3   **4:5:** Wok 10:42   * **4:6:** Emru 1 Pita 3:19-20
mine 1 Tes 4:13-18.   **4:7:** Rom 13:11-12   **4:8:** 1 Pita 1:22

pisin pisin yamə mine In rimiwəh-si-pre. ¹¹ Tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nini-ərhavyen nəgkiarien, pəh tukrəgkiar rəmhen kin yame Kughen atuk In raməgkiar. Kini tukmə Kughen rimiwəh-sipən nirkunien kimi yermamə kirik tuk nasituyen ye narmamə, pəh tukrasitu irəriə ye nəsaninien yame Kughen riwəhsi-pən kimin. Ye norien minə fam, narmamə tuksəgnəgin Kughen tuk nar yame Yesu Kristo rimnor. Pəh kitawə tukhani-ərhav kafan nihuvəyən mine nəsaninien mhavən mhavən mhapəh nisorien infamien. Amen.

Nəmahuak minə tuksərig rahas ye nīprairiə

¹² Yo minə tiksın, yame yakorkeikei pik əmiə, takhapəh nisakurien tuk nəmhuəyən yamə mine kamhaurə tuk əmiə mə tuksəm-ru nhatətəyən kapəmiə. ¹³ Mərig tukmə nakasərig nəmhuəyən rəmhen kin yame Kristo rimnərig, pəh rikimiə tukramagien əmə, mə nīpig yame Kristo tukrirerig-pə min iran, nikhakien tukrarkurao iran, rikimiə tukragien pik. ¹⁴ Tukmə narmamə kamhani hah əmiə tuk nhag Kristo, mərig Kughen tukriwəhsi-pre nihuvəyən, meinai Nanmin kape Kughen yame rəsanin makak, raməmır irəmiə. ¹⁵ Rhuvə mə, tukmə narmamə khamə tukhauh ik, pəh nien mə kamhauh ik meinai nīmnapir loa kirik, uə nīmnhopni yermamə, uə nīmnapkrəh kin nar kirik, uə nīmnapgkiar ye nar kirik yame pa rimə kafam. ¹⁶ Mərig tukmə khamə tukhauh ik, pəh tukhauh əmə ik meinai ik yeməhuak kirik. Kini takpəh naurisien tukun. Mərig takəgnəgin Kughen meinai nakvəh nhag e Kristen. ¹⁷ Ror məkneikin meinai nīpig kape nəkirien narmamə ruərikakun ta. Kini Kughen tukrəkupən məkir narmamə minə kafan. !Kini rahas pik tuk narmamə yamə mine khapəh nisətərigien kin Nəvsaoyen Huvə kape Kughen! ¹⁸ Nəkwəkwə kape Kughen ramni mimə,

“Tukmə narmamə yamə mine kisatukatuk, yamə mine Kughen rimivəh miragh əriə kamharəh-pikin nīpig ətən,

kini mərig, narmamə yamə mine kaseinein Kughen masor təvhagə hah, tukamharəh-pikin pik nīpig ətən.” *(Prov 11:31)*

¹⁹ Kini ror məkneikin, narmamə yamə mine Kughen rameighan kin əriə kisərig rahas ye nīprairiə, tukasəkeikei misərəhu-pən nīmraghien kapəriə ye kwermın, yame rimnor narimnar fam, yame In to rapəh nor-təkunien kafan nəgkiarien. Kini rhuvə mə iriə tukasəkeikei masor norien yame rhuvə mamharpın.

5

Nəgkiarien ramvən kimi elda minə mine nitamaruə

¹ Kini taktəkun ai, yakorkeikei mə jakəgkiar kəskəh kimi əmiə elda minə kape nīməhuak. Yo elda kirik rəmhen kin əmiə, kini yo min yimnəm kin nīmrik nəmhuəyən kape Kristo, kini yo jakvəh nīmraghien rerin yame Kristo tukriwəhsi-pə. ² Kafak e nəgkiarien yakamni-pre tuk əmiə mimə, taksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen yamə mine kasəmır ye kwermimie, rəmhen kin yermamə yame ramarha huvə tuk sipsip minə. Pəh nien mə naksarha huvə tuk narmamə minə kape Kughen meinai kaməkeikei kimi əmiə tukun, mərig meinai rikimiə ramagien tukun. In e nərigien yame Kughen rorkeikei. Kini takhapəh nisor-əməyən tuk mane; mərig taksor meinai rikimiə ramagien əmə mə taksasitu ye narmamə. ³ Mərig rapəh nəmhenien mə kimiə takhauə misəmhen kin nəmasur yamə mine kasərik mitə yorwok kapəriə minə, mərig kimiə taksor norien yame in ratukatuk mihuvə

mə nəməhuak minə tuksəm norien kapəmiə khakwasig kin. ⁴ Yamehuə kape narmamə yamə mine kasarha huvə tuk sipsip minə natukrirerig-pə min, kini ye nīpig a, In tukrivəh-si-pre kapəmiə nərökien, rəmhen kin yame kəvəvhəo-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rīmnapita ye naiyuyen. Mərig nərökien e, nīmraghien rerin, to rapəh nahasien tuk nīpig kirik.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə nītamaruə, hasiai masor nəkwai elda minə kape nīməhuak. Kini kimiə mīfam əgkəp takhavəhsi-əhu kapəmiə nərīgien, mhasiai əmiə minə fam. Taksor məknakin meinai Nəkwəkwə kape Kughen ramni mīmə,

“Kughen rīkin rapəh nagienien tuk narmamə yamə mine kisausit, mamərer əswasig kin əriə,

mərig In ramautə-pən kin kafan nīhuvəyen kimi narmamə yamə mine kamhavəhsi-əhu atuk əriə.” *(Prov. 3:34)*

⁶ Kini ror məkneikin, takhavəh-si əhu atuk əmiə masəmīr ye kwermi Kughen əsanin mə In tukrivəh-si haktə əmiə ye nīpig atuatur kafan.

⁷ Narimnar fam yamə mine nakasərig pik mhəpam kin, havəhsi-pən kimi Kughen meinai In ramarha huvə tuk əmiə.

⁸ Sarha, masərig əmiə, meinai, kapəmiə tikmīr Setan in rəmhen kin laeon yame ramaiyu apīs apīs, mamokwōruə, nehe nəkwān ramaiyu, mamarhakīn yermamə mə tukrəs mətgai. ⁹ Sərer tim tim ye nhatətəyen kapəmiə nīpig Setan ramuə tuk əmiə, meinai nəməhuak minə tiksīn ikin minə fam ye tanīmtanə, kimiə miriə nakasərig nəmħəyen kirikianə əmə.

¹⁰ Mərig takasərig nəmħəyen kape nīpig kwəkwə əmə, kwasig ikin, Kughen tukror əmiə naksərig rhuvə min ye kapəmiə nīmraghien, kini mor naksəsanin ye kapəmiə nhatətəyen, masərer tim tim, kini nar kirik rīrkək mə to rivi-ta əmiə. Nīhuvəyen minə fam kamhasi-pən əmə tuk Kughen, kini In rīmnokrən kin əmiə mə takhauə tuk Kristo mīsarə ye rao ye neai kape rerin. ¹¹ Pəh kitawə tukhani-ərhav nəsaninien kape narmaruyen kafan, mamhavən, mhavən, mhəpəh nīsorien infamien. Amen.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹² Kwən e Saelas* rīmnasitu irak, kimru min, yakrərai nəkwəkwə e, kini yakaməm in rəmhen kin piak kirik, in yemə huvə kirik, kini kafak nəfrakisien raməmīr iran. Yakmərərai nəgkiarien kwəkwə ye nəkwəkwə e kimi əmiə mə jakrəvəh-si haktə kapəmiə nətərigien. Kini yakamni-ərhav nərīgien yame yimīrai ta, yamə mine kasəgkiar ye nīhuvəyen əfrakis kape Kughen. Sərer tīmtim irəriə. ¹³ Piaumiə minə mine nowinmiə minə kape nīməhuak eikin e Rom kasokrən huvə irəmiə. Kughen rīmīrpen əmiə miriə. Kini kwən e Mak yame yakokrən kin in mə ‘narik,’ in min ramokrən huvə irəmiə.† ¹⁴ Sokrən huvə irəmiə minə rəmhen kin mə kimiə kirikianə əmə ye Kristo.

Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nəmərinuyen kimi əmiə m-fam e narmamə kape Kristo minə.

5:3: 2 Kor 1:24; Fil 3:17; Taet 2:7   **5:4:** Rev 2:10   **5:5:** Efes 5:21; Jem 4:6   **5:6:** Mat 23:12; Luk 14:11; Jem 4:10   **5:7:** Mat 6:25-30   **5:8:** 1 Tes 5:6   **5:9:** Efes 6:10-18; Jem 4:7   **5:9:** Efes 6:11-13; Jem 4:7   * **5:12:** Gris ramni Silvanus, mərig tukmə ror nhag pīsīn e Saelas.   **5:12:** Wok 12:2,25; 13:13; 15:22,30   † **5:13:** Nəgkiarien kape Gris ramni mə, “Nīpig naksofugin əmiə minə, taksor ‘holy kiss’ irəmiə minə.” ‘Holy Kiss’ ror nīmtətien mə kasofugin pən ye Yesu masorkeikei əriə minə.

2 Pita

Nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame Pita rimirai Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e 2 Pita

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Pita rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi nəməhuak minə fam.

?Nimraghien rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kımnhavən iməriə mamhani mhamə Yesu to ripəh nırerig-pə-minien.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Pita rimirkun mə pəh nien mə tuktu rimhə, kini rorkeikei mə tukrivəhsi-pən nəgkiarien infamien kafan kimi nıməhuak. Morkeikei mə tukrisig nəməhuak minə, mor əpu nhajounien eikuə minə. Mərig nıməhuak tukraməkeikei mərer tim tim məri-pən əmə nhajounien yame ratuatuk. Kini morkeikei mə nhatətəyen kapəriə ye Yesu tukraməkeikei muə miskai, kini nirkunien kapəriə ye nikarin kape Yesu tukraməkeikei mhaktə.

*Pita ramokrən huvə irəriə
(Jud 4-13)*

¹Yo Saemon Pita, yo yor atuə kin mine aposol kape Yesu Kristo. Yakamni rhuvə-pre tuk əmiə yamə mine nakhavəh nhatətəyen yame in rhuvə rəmhen kin kapəmawə nhatətəyen. Norien atuatuk kape Kughen kapətawə mine Yesu Kristo yame ravəh mıragh ətawə in swatuk yame nımnhavəh nhatətəyen a iran.

²Pəh Kughen tukrautə-pre kin kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə rapita, meinai nakwənharkun In mine Yesu Yermaru kapətawə.

Kughen rimnokrən kin əriə mə narmamə kafan minə

³Kughen rimnokrən kin ətawə mə tuksarə ye nihuvəyen mine nıkhakien kafan ye nipig yame kitawə kımnhauə mharkun In. Kini ye nəsaninien kafan, In rimivəhsi-pə narımınar fam kimi ətawə yamə mine tukasəkeikei mhavəh ye nimraghien kapətawə mə rikin tukragien tuk ətawə. ⁴Kini ye nəsaninien mine nıkhakien kafan in rimivəhsi-pə kafan promes yamə mine kışehuə mhahuvə pik. Kughen rimivəhsi-pə məknakin promes minə e mə norien kapətawə tukrəmhen kin norien kafan, kini mə kitawə tuksap ta ye nahasien kape tokrei tanə yame ramsi-pən tuk nərigien has minə yerki narmamə.

⁵Kini ror məkneikin, takasəkeikei misarkut mə norien kapəmiə tukrhuvə pik. Taksəsik əpnis norien minə e ye nhatətəyen kapəmiə: Taksor huvə pən kimi narmamə; kini takhavəh nirkunien; ⁶kini masarha huvə tuk nimraghien kapəmiə; kini masərer tim tim ye Kughen ye nipig əutən minə; kini mhavəhsi-pən kapəmiə nimraghien fam kimi Kughen kini masor nəkwən; ⁷kini masorkeikei nəməhuak minə; masorkeikei min narmamə minə fam. ⁸Rhuvə mə taksor norien minə e mamharpın, mə nirkunien kapəmiə ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə tukror kwənkwan. ⁹Mərig tukmə nakhapəh nisorien narımınar minə a, naksəmhen kin yermamə yame nımrin ripis, uə yame raməm nar ipakə əmə, məpəh nəmien nar ehua e mə Yesu rimnəspir-ta təvhagə has kapətawə yamə mine kimisor kupən. ¹⁰Ror pən, piak minə, mine nowinik minə, takasəkeikei misarkut tuk nisorien norien minə a, pəh ramhajoun-pən mə nəfrakisien mə Kughen ruirpen ta əmiə, kini minokrən kin əmiə mə kafan narmamə minə. Meinai tukmə naksor narımınar minə a,

kini to nakhapəh nhamirien tuk nīpīg kirik; ¹¹ kini Kughen rīkin tukragien tuk nəhitəyen ye kwəruə mə takhavən ikin Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame rīmivəh miragh ətawə ramarmaru ikin kape rerin.

¹² Ror məkneikin mə, nīpīg mīfam jakaməkeikei mamni-pre narimnar minə e kimi əmiə mə rīkimiə tukraməsik əriə, nar apnapīg mə kimiə nakwənharkun ta narimnar minə e, kini masərer tim tim ye nəfrakisien yame nakvənhawəh ta. ¹³ Yakamragh mamarə ye tokrei tanə e, rīkik raməsik hanə mə ratuatuk mə jakni-ərhav min narimnar minə a mə rīkimiə tukraməsik min, ¹⁴ meinai yakirkun mə pəh nien mə tuktu yakmhə. Yesu Kristo Yermaru kapətawə rimnhajoun ta məknakin yo. ¹⁵ Kini taktəkun ai yakamarkut pīk mə nīpīg tukmə yakmhə, kini takhapəh nisəru-kinien narimnar minə a.

¹⁶ Nīpīg kimawə yimnamhani-ərhav pre tuk əmiə mə Yesu Kristo tukruə min ye nəsaninien, pəh nien mə yimnhasim atuk tuk nəniyen kwanage yame yermamə kirik ramətərig atuk kin. Nikam. Kimasir yimirhəm kin nimirmasir mə nəsaninien mine nikhakien kafan kawehuə pīk. ¹⁷⁻¹⁸ Kimasir Yesu apa ye takwar yame rəmərhakə nīpīg Kughen Rīmtawə rīmivəhsi-pən nisaiyen kimin, kini mor nīpran rakhak kini məsiə, kini rimnərig rīki Kughen e yame In Rakhak Pīk rīmīni-pən tukun mīmə, “In e narik yame yakorkeikei, rīkik ragien pīk tukun.” Kimasir yimirhərig rīkin ramsi-pən ye rao ye neai.

¹⁹ Mərig kitawə kharkun huvə mə nəgkiarīen kape profet kupən minə in nəfrakisien, rəmhen kin laet kirik yame raməsiə ye nəpignapien. Kini rhuvə mə kimiə min taksərig huvə nəgkiarīen a mamhavən miseriaji naksəm huvə nīpran rəmhen kin laet yame raməsiə yenpīg, mine nəgkiarīen kafan raməmīr yerkimīə rəmhen kin fetukai ramhaktə maməsiə. ²⁰ Mərig nar yame rhuvə pīk mə takharkun, in e nəgkiarīen minə kape profet minə ye Nəkwəkwə kape Kughen, pəh nien mə kamhani əmə nəmien kapəriə, ²¹ meinai profesi kirik rīrkək ye Nəkwəkwə kape Kughen yame ramtərhav əmə ye nərigien kape narmamə; mərig profet minə kimhnani-ərhav nəgkiarīen yamə mine kimnhasi-pən tuk Kughen nīpīg Nanmin Kafan rimnamvən yerkirīə.

2

Nəmhajoun eikuə minə

¹ Mərig profet eikuə minə apaikin yerki nəmə Isrel kupən, kini ye norien kirikianə əmə min, nəmhajoun eikuə minə tukhauə min yerkimīə. Tukshajoun oror əmiə, misoriah apis-apis nhatətəyen kapəmiə. Mamhaukreikin-pən nīmətairīə kimi Yesu Yermaru, nar apnapīg mə In rīmivəhsi-ta narpinien kape təvhagə has kapəriə. Kini pəh nien mə tuktu, Kughen tukroriah əriə ye narpinien yame iriə atuk əmə kamhavi-pə. ² Kini narmamə khapsaah tukhakwasig kin norien has minə kapəriə yame minə kasor naurisien. Kini ror məkneikin, narmamə khapsaah tukhani hah swatuk kape nəfrakisien. ³ Iriə kasəptig kin mane. Kasəptig kin mane, mishajoun eikuə əmiə, mhavəhsita nautə kapəmiə, masəni kwanage yame ramsi-pən əmə ye nərigien kapəriə. Apa kupən, Kughen ruini-ərhav ta narpinien kapəriə, kini pəh nien mə tuktu, tukroriah əriə. ⁴ Kimiə nīmīsəm norien kafan kupən, kini mharkun mə In tukror məknakin narpinien. Nīpīg agelo kupən minə kimisor təvhagə has, Kughen rīpəh nīraptərkīnien əmə narpinien kapəriə, mərig rimnarak-əhu kin əriə apa ye nəkwai nīmīr yame reiwaiyu pīk, mīrkwəji əriə kin jen, apa ikin rəpignap ikin. Kini iriə tuksarə ye nəmhəyen miseriaji-pən In tukrīni-ərhav narpinien kapəriə.

⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, ye nipiḡ kape Noa, Kughen rīpəh nīraptəṛəkinien əmə narpīnien kape narmamə yamə mine kimisəsik nəkwān, məriḡ rīmnhopni əriə ye nu ehua yame rīmətīm mhaktə. Məriḡ Noa, yame rīmīni-ərhav nəḡkiarien kape norien yame ratuatuk, Kughen rīmivəh mīragh in mine kafan narmamə seven. ⁶ Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen rīmnor narpīnien tuk nahasien kape nəmə Sodom mine Gomora, kini mīvaan əru taon mir a kīn nap; kīmīwor nīmrawk kīn əriū. Nar a ramhajoun-pən naha nhagin yame Kughen tukror min kimi narmamə yamə mine kasəsik nəkwān. ⁷⁻⁸ Məriḡ kwən a Lot rīmnamarə iriə miriə, kini nipiḡ m-fam in rīmnəm norien has minə kapəriə, kini maməriḡ nəḡkiarien has minə kapəriə. Məriḡ nipiḡ m-fam, in ratuatuk əmə; kini rīkīn rərhakis pīk tuk norien has minə kapəriə, yamə mine kimisəsik nəkwai Kughen. Kughen rīmivəh mīragh kwən a Lot ⁹ ramhajoun-pən mə Kughen Yermaru rīrkun nīvəh-mīraghien narmamə yamə mine kashatətə iran, kini rīrkun nī-rəhsita-yen əriə ye naha nəmhəyen yame kasarə iran. Məriḡ narmamə yamə mine khapəh nīsatuatukien, Kughen rīrkun nīraptəṛəkinien əriə mor narpīnien kimi əriə taktəkun mīvən meriaji nipiḡ yame In tukrəkīr narmamə iran. ¹⁰ Kughen tukror narpīnien kimi nəmə has minə fam, məriḡ In tukror narpīnien ehua kimi narmamə yamə mine kasor narīmnar kape naurisien yame nīprairiə əmə rorkeikei mə tuksor, kini narīmnar e kasor əriə kasəmkīmīk. Narmamə minə a khapəh nīsorkeikeiyen mə Kughen tukreihua irəriə.

Narmamə minə a kīsaut mhapəh nhasiaiye nar kīrik, kini mhapəh nhaginien kīn nhani-hahyen nhag agelo mine ye neai. ¹¹ Məriḡ agelo minə tīksīn iriə yerpīriḡ mīsapita; məriḡ iriə to khapəh nhani-hahyen agelo apnapīḡ minə ye nīmri Kughen Yermaru. ¹² Məriḡ narmamə minə a kamhani hah narīmnar yame khapəh nharkun-huvəyen. Iriə kīsəmhen kīn nar aparū minə, yame kapəriə nīrkunien rīrkək. Kasor əmə nar yame nīprairiə əmə rorkeikei. Məriḡ, nar aparū minə kasarha-pə ye tokrei tanə mə narmamə tuksarhakīn əriə mīshopni əriə. Kini ye norien kirikianə əmə min, Kughen tukroriah nəmə has minə a rəmhen kīn yame kamhopni nar aparū minə.

¹³ Kughen tukrarpīn tai norien has kapəriə meinai iriə kasor ahas pən kimi narmamə. Rīkiriə ragien əmə tuk nəvīginien mine nīnim-pīkien; pəh nien mə yenpīḡ əmə, məriḡ yenpīḡ mine yeraan. Iriə kīsəmhen kīn nəmkīmīkien ye neipən, mine nīmap pīen. Masoriah nhag nīməhuak. Mhauə masəvīgin kīmīə miriə, məriḡ kaseikuə irəmīə, masor norien has. ¹⁴ Nipiḡ m-fam kapəriə nəriḡien ramvən tuk nəkrəhyen kīn nīpiraovin yamə mine kapəriə nəriḡien rīmar. Kini nipiḡ m-fam kasor təvhagə has mhapəh nīsəpəhyen. Mamhavi ta narmamə yamə mine kapəriə nəriḡien rapəh nīskaiyen; kamhakwasīḡ kīn norien has kapəriə. Mīshajoun əriə kīn norien kape nəptīgien kīn nautə. Məriḡ Kughen rīmīni ta narpīnien kapəriə. ¹⁵ Kīmīsəpəh swatuk yame ratuatuk, mamhaiko masəri-pən swatuk kape kwajikovə kape Beor e kupən, nhagin e Balam, yame rorkeikei pīk nīvəhyen mane ye norien yame rahas. ¹⁶ Mamarə, dongki kafan rīmnhek in tuk norien has kafan. Kītawə kharkun mə dongki to rapəh nəḡkiarien, məriḡ Kughen rīmnor mə dongki tukrəḡkiar rəmhen kīn yermamə raməḡkiar mə tukrīni-əhu norien ətəwao kape profet a.*

¹⁷ Nəmhajoun eikuə minə, nhajounien kapəriə nīpran rīrkək, rəmhen kīn nīmri nu yame rīnəmīt, mine napuə yame nīmətāḡ ehua ramahiə ta kīn, kini nəhīḡ rīrkək iran. Məriḡ Kughen rīmnərəhu karīn iməriə ikīn mə nəpīḡnapien. ¹⁸ Iriə kasəḡkiar ausit mamhani nəḡkiarien yame nīpran

2:5: Jen 6-8; 2 Pita 3:6   2:6: Jen 19:24; Jud 7   2:7-8: Jen 19:1-16   2:10: Jud 7-8,16   2:11: Jud 9   2:12: Jud 10   2:15: Jud 11; Rev 2:14   * 2:16: Takəm stori kape Balam mine dongki ye Nam 22:28-35.

rirkək. Iriə kasəgkiar ye narimnar yamə mine nīprai narmamə kisorkeikei, kini mhavi-pə narmamə khauə ye nahasien yame kwəsəta pə pə əmə iran. ¹⁹ Kamhani ətən mə narmamə kharkun nisəri-pəniən naha nhagin yame iriə atuk kisorkeikei, natuakəmien kirik rirkək iran. Mərig nərigien has kapəriə ravi pik nərigien kapəriə mamor yamehuə kin kapəriə. “Tukmə nar kirik ramarmaru iram, ik nakuauə slef kafan.” ²⁰ Mərig tukmə iriə kisap ta ye nahasien kape tokrei tanə nīpig kwənhauə mharkun Yesu Yermaru yame Ravəh Mīragh ətawə, məkneikin, misarar, mamharerig-pən tuk norien kape təvhagə has, məkneikin norien has ramarmaru irəriə. Iriə kasəmīr ye nahasien yame rahas rapita yame kimisarə iran kupən. ²¹ Meinai, tukmə yermamə rapəh nirkunien swatuk kape natuatukien, rahas kwənmopin. Mərig tukmə yermamə rirkun, kini marar, mipəh nəri-pən-huvəyen Nəgkiarien kape Kughen yame kivəhsi-pən kimin, norien a in rahas rapita.

²² Kini iriə kasor mə nuhpikinien mir e kawəfrakis yamə karəni mīrəmə, “Kuri tukrīruə, marə, mīrerig-pən mīn, mamən nīruəyen kafan,” (Prov 26:11) mine, “Pukəh, tukmə rar, mhawən, marə, mīrerig-pən mīn məsok-əsok ye nīmtagēi.”

3

Nīpig yame Yesu tukrīrerig-pə mīn iran

¹ Yo mīnə tiksīn, in e kafak nəkwəkwə yame ror kiraru kin yame raurə kimi əmiə. Yakamher-pre kin əriu mə tukrīsīg əmiə, mə rikimiə tukraməsīk narimnar mīnə e, mawor nərigien kapəmiə mə tukratuatuk. ² Yakorkeikei mə taksətərig mīn kin nəgkiarien yamə mine profet mīnə kape Kughen kimisəvsao kin misəkupən, mine nəgkiarien kape Yesu Yermaru yame Rimivəh Mīragh ətawə, yame aposol mīnə kapəmiə kimnhani-ərhav-pre ta tuk əmiə.

³ Nar kirik yame taksokupən mharkun, in e Nīpig Kwasīg ruauə ipakə, kini narmamə tiksīn tukasor narimnar yame nīprairiə əmə rorkeikei, kini tuksarh iakei irəmiə mhamə, ⁴ “?Rhawor? ?Ruini ta mə tukruə, mərig, tuk nagheen? Nəmehuə kapətawə mīnə kimnisarə, mīnahmə ta, mərig rīpəh hanə nuəyen. Kupan, ririkakun ye narimnar yame Kughen rīmnor, muə meriaji-pə nīpig e towei mīne, narimnar fam kisəm nəmhen əmə.”

⁵ Mərig iriə kwəsəru-kin mə apa kupən əgkəp, Kughen rīmnəgkiar əmə, neai rəmīr, kini nīmoptanə rhaktə ye tame tahik; kini tahik mīne nīmoptanə kwəwhai əriu mīnə. ⁶ Kini ye nīpig a, rarar, mor mīn tahik rakarokin nīmoptanə, moriah fam. ⁷ Kini rəgkiar əmə, neai mīne tokrei tanə kawəmīr, mawəmīr huvə əmə maweriaji-pə e towei mīne, mīravən mweriaji nīpig yame Kughen tukrəkīr narmamə iran, mīvəhsi-pən narpīnien kimi narmamə yamə mīne kisəsīk nəkwən, mhopni əriə, mīvaan əru neai mīne tokrei tanə.

⁸ Mərig yo mīnə tiksīn, takhapəh nisəru-kinien nar kirik e mə ye nərigien kape Kughen Yermaru, tukmə nīpig kirikianə in rəmhen əmə kin newk wan taosen; kini tukmə newk wan taosen, in rəmhen əmə kin nīpig kirikianə. ⁹ Mərig narmamə tiksīn, rikiriə raməsīk mə Kughen ramor tan pən tuk norien promes mīnə kafan; mərig, nīkam. Kafan nətərigien rəpomh tuk ətawə. Kini rīkin rapəh nagienien mə tukraməkeikei mor narpīnien kimi yermamə kirik; mərig rorkeikei mə narmamə m-fam tuksarar ye nərigien kapriə tuk norien has mīnə kapəriə mharerig-pə tukun.

¹⁰ Mərig Nipig yame Yesu Yermaru tukrinerig-pə iran, rəmhen kin yeməkrəh raurə -nakseinein nipig yame tukrurə iran. Ye nipig a, tuksərig narkarəkien ehua, məkneikin neai tukrirkək. Kini nap tukrarkwəru mırh, mine kəmhau minə, mine makuə. Kini nap tukrarkwəru tokrei tanə, mine narimnar fam yame raməmır-pən iran. Tukharkək fam.

¹¹ Kini meinai Kughen tukroriah narimnar m-fam məknai, kimiə takasəkeikei misərig nimraghien kapəmiə. Nimraghien kapəmiə tukraməkeikei matuatuk ye nimri Kughen. Pəh Kughen rərəhu karin nimraghien kapəmiə mə kafan. ¹² Rikimiə tukraməsik pik nipig yame Yesu tukruə iran; misorkeikei mə tukruə aihuaa əmə. Ye nipig a, nap tukrəkwəru neai, kini nəpan-əpanien tukror mırh, mine makuə, mine kəmhau minə kisaiyu mharkək. ¹³ Mərig Kughen ruini ta mə tukror neai vi, mine tanə vi - imei narmamə yamə mine kisatuatuk ye nimrin. Kini rikitawə raməsik promes a.

¹⁴ Yo minə tiksın, ror məkneikin mə tukmə nakhawhin mə Nipig a tukramuə, takasəkeikei misarkut hanə əmə mə Kughen tukripəh nəm-pən-ien nar has kirik irəmiə; nəmkimik tukrirkək irəmiə; kini taksarə ye nəmərinuyen kimiə min. ¹⁵ Rikimiə tukraməsik mə Yesu Yermaru, nərigien kafan rəpomh pik tuk ətawə, mamor mə tukrimar tuk nivəh-miraghien narmamə. Kini nəkwəkwə yame Pol rimirai kimi əmiə ye nirkunien yame Kughen rimivəh-sipən kimin ramni məkna. ¹⁶ In raməvsao kin narimnar minə a ye nəkwəkwə minə fam kafan. Ye nəkwəkwə minə a, narimnar tiksın aikin yame riskai tuk nirkunien. Kini narmamə yamə mine nərigien kapəriə reno-eno, mhapəh nharkunien nar, kini nərigien kapəriə rapəh nəmirien kirikianə, iriə kamhaukreikin nəgkiarien minə kape Pol, kini mhaukreikin nəgkiarien minə tiksın min ye Nəkwəkwə kape Kughen. Mərig Kughen tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə.

Pita rini nəgkiarien infamien kafan ye nəkwəkwə e

¹⁷ Yo minə tiksın, ror məkneikin meinai nakwənharkun ta narimnar minə e, sarha, mə nəgkiarien ətəwao kape narmamə yamə mine kasəsik nəkwai Kughen tukripəh nivi-tayen əmiə eikin nhatətəyen kapəmiə ramərer tim tim ikin, tamə nakhamir ye nhatətəyen kapəmiə. ¹⁸ Mərig takasor nhatətəyen kapəmiə ramehuə miskai ye nirkunien ye nikarin kape Yesu Kristo Yermaru Kapətawə yame Ravəh miragh ətawə, mine ye nihuvəyen yame rimnautə-pre kin kimi əmiə.

! Pəh tukamhani vi vi In nipig m-fam - taktəkun, mamhavən infamien rirkək! Amen.

1 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai məkupən Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e Fas Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sebedi mir. In aposol kirik kape aposol 12 kape Yesu. Kini in yermamə e yame Yesu rorkeikei pik. In rimirai nəkwəkwə minə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon Rimirai, 1 Jon, 2 Jon, 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi nəməhuak minə ikin minə fam. In rorkeikei mə narmamə kirikianə kirikianə tuksəvhekin, misher-pən kin nəkwəkwə e rīvən ye niməhuak pisin pisin aikin minə fam.

?Narayen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, narmamə tiksın khamə Yesu in yermamə apnapig əmə, kini Nanmin kape Kughen rimauə əmə ye nipran nipig Jon Baptaes rimmor baptaes iran, kini məta iran nipig rimamhə ye nai kamarkwao kin. Mərig nhajounien a in neikuəyen. Yesu in Kughen, In rimauə mor niprai yermamə kin. Kini iriə mishajoun min mə norien has in rirkək. Mhamə rhuvə əmə mə narmamə tuksor apnapig əmə norien has mərig in ai ye kapəriə nhajounien, niprai yermamə in nar apnapig əmə. Nhag nhajounien minə a, ye nəgkiarrien kape nəmə Gris, kamni kimə, “Nosticism.”

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jon rimirai nəkwəkwə e mə tukrhajoun min nəgkiarrien yame ratuatuk, kini mə tukrini-ərhav neikuəyen minə e kape nəmhajoun eikuə minə. Kini ramhajoun mə norkeikeiyen in nar ehua. Kini morkeikei mə tukrasitu, mor nhatətəyen kape nəməhuak minə ruə miskai kini mharkun huvə min mə Kughen rimivəh miragh əfrakis əriə, iriə mhavəh nimraghien rerin.

Nəgkiarrien Mragh

¹ Yakamhani-ərhav Nəgkiarrien kape Nimraghien. Kwasig ikin Kughen rimmor narimnar fam, Nəgkiarrien e rimməkupən marə. Kimawə yimisərig, kini misəm kin nimrimawə, kini mharap kin kwermimawə. ² Kini Nəgkiarrien ai ritərhav-pə; yimisəm, masarer-ərhav mamhani-ərhav, kini mamhani-pre min tuk əmiə mə In e In nimraghien rerin. Iriu Rimtawə Kughen, kimwəkupən mwarə, kini rimmajiarhav-pə tuk əmawə. ³ Yakamhani-ərhav-pre tuk əmiə narimnar yamə mine yakməsəm kini mwəsərig-ta, mə kimiə min takhauə kisor kirikianə kitawə-m kimiə. Kitawə Rimtawə Kughen mine Tini Yesu Kristo tukhauə kirikianə. ⁴ Yakamharai narimnar minə e mə tukror rikitawə ramagien pik əmə.

Nəriwəkien ye nikhakien

⁵ Nəgkiarrien e in e yimisərig tukun kini mhani-ərhav-pre tuk əmiə, mə Kughen, In nikhakien, kini nəpignapien rirkək əfrakis iran. ⁶ Tukmə kitawə kamhani mə kwənhauə kirikianə kitawə min, mərig kitawə kaseriwək əmə ye nəpignapien, kitawə kaseikuə, kini mhapəh nisarayen ye nəfrakisien. ⁷ Mərig tukmə kaseriwək ye nikhakien, rəmhen kin yame Kughen ramarə ye nikhakien, kitawə kwəsor kirikianə kitawə min; kini nitaw Yesu, Ji Kughen,

1:1: Jon 14:6   1:1: Jon 1:1,3   1:1: Luk 24:48; Jon 1:14; 19:35; 2 Pita 1:16; 1 Jon 4:14   1:2: Jon 1:1-4; 11:25; 14:6   1:2: Jon 15:27   1:2: Jon 1:1-4   1:3: 1 Kor 1:9   1:5: 1 Tim 6:16   1:6: Jon 3:19-21; 8:12; Efes 5:8; 1 Jon 2:11   1:6: 1 Jon 2:4; 4:20   1:7: Aes 2:5

rinnəspir rikitawə tuk nahasien m-fam, mor kitawə kisatuatuk ye nimir Kughen.

⁸ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kini miseikuə atuk əmə irətawə, kini nəfrakisien rirkək irətawə. ⁹ Kughen In ratuatur, to rapəh nakapirien nəgkiarien kafan. Kini tukmə kitawə khani-ərhav təvhagə hah kapətawə, In tukrəspir ətawə, məru-kin norien has mifam kapətawə, mə tuksatuatuk ye nimir. ¹⁰ Mərig tukmə kitawə khamə khapəh nisorien təvhagə hah, kitawə kasor mə Kughen In yeikuə, kini nəgkiarien kafan rapəh nəmirien ye nimirghien kapətawə.

2

Yesu Kristo in yermamə kape nasituyen irətawə

¹ Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəgkiarien e kimi əmiə mamni-əhu əmiə mə takhapəh nisorien təvhagə has. Mərig tukmə kasor təvhagə hah, yermamə kirik kapətawə tukrəgkiar atuə kin kapətawə kimi Kughen. Yermamə e In e Yesu Kristo, yemə atuatur. ² Yesu e, Kughen rimirəhsi-pən narpinien kape təvhagə has kapətawə kimin, nitawin rirnaiyu. Nitawin rirnaiyu, pəh nien mə kapətawə pisin əmə, mərig kape narmamə m-fam ye tokrei tanə. ³ Mərig tukmə kitawə kasəri-pən nəgkiarien kape Kughen, ramhajoun mə kitawə kharkun huvə mə kwənhauə minharkun Kughen. ⁴ Tukmə yermamə rimə rirkun Kughen mərig rapəh nəri-pən-huvəyen nəgkiarien kafan, in rameikuə əmə; nəfrakisien rirkək iran. ⁵⁻⁶ Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, norkeikeiyen kape Kughen ramkuə əfrakis kin norkeikeiyen yerkin.* Yermamə yame ramni mə in ravəh Yesu yerkin, tukraməkeiki məri-pən swatur kirikianə əmə yame Yesu rimir-pən. Norien a tukramhajoun mə kitawə kamhavəh Yesu yerkitawə.

Kitawə tukasəkeiki masorkeiki ətawə minə

⁷ Yo minə tiksın, pəh nien nəgkiarien vi kirik yame yakamrai kimi əmiə mə taksəri-pən; mərig nəgkiarien akwas kirik yame nakwəsərig-ta kupən. Nəgkiarien akwas e nəgkiarien yame nakwənharkun-ta. ⁸ Mərig, nəfrakis, ramor mə nəgkiarien vi kirik tuk əmiə. Kini, nimirghien kape Yesu mine kapəmiə kawor əpu kaməm mə nəgkiarien e rəfrakis, meinai taktəkun ai, nəpignapien rinamrikək, kini nikhakien əfrakis rinakhak-pə.

⁹ Kini yeməhuak kirik yame ramni mə in ramərer ye nikhakien, mərig raməməkin nəməhuak minə tiksın, yermamə en ramarə hanə ye nəpignapien. ¹⁰ Mərig yeməhuak yame rorkeiki nəməhuak minə, in ramarə ye nikhakien. Kini nar kirik to rapəh norien rimir. ¹¹ Mərig tukmə raməməkin in kirik, ramarə hanə ye nəpignapien, rimirəg əpis in, raməriwək əmə ye nəpignapien.

¹² Kwajikovə minə kafak, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

Meinai Kughen rinəspir-ta təvhagə has kapəmiə kin norien yame Yesu rinnor.

¹³ Tatə minə, yakamrai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə,

1:8: Jer 2:35; Rom 3:9,19; Jem 3:2 **1:8:** 1 Jon 2:4 **1:9:** Sam 32:3-5; 51:2; Prov 28:13 **1:9:** Jer 31:34; Maeka 7:18-20; Hib 10:22 **1:10:** Jon 5:38 **2:1:** 1 Tes 2:11 **2:1:** Rom 8:34; 1 Tim 2:5; Hib 7:25 **2:2:** Rom 3:25; 1 Jon 4:10 **2:2:** Jon 3:17 **2:3:** 1 Jon 4:13; 5:2 **2:3:** Jon 14:15 **2:4:** Taet 1:16; 1 Jon 3:6; 4:7,8 **2:4:** 1 Jon 1:6,8 **2:5-6:** Jon 14:15 * **2:5-6:** Swatur pisin kirik kape nukreikinien v 5: "Mərig yermamə yame rəri-pən huvə nəgkiarien kafan, in rorkeiki pik Kughen." **2:5-6:** 1 Jon 4:12 **2:5-6:** Mat 11:29 **2:5-6:** 1 Jon 2:3 **2:5-6:** Jon 15 **2:7:** Dut 6:5; Lev 19:18 **2:7:** 1 Jon 2:24; 3:11,23; 4:21; 2 Jon 5,6 **2:8:** Jon 13:34 **2:8:** Rom 13:12 **2:8:** Jon 1:9 **2:8:** Efes 5:8; 1 Tes 5:5 **2:9:** 1 Jon 3:10,15,16; 4:20,21 **2:9:** 1 Jon 1:5 **2:10:** 1 Jon 3:14 **2:10:** Sam 119:165 **2:11:** 1 Jon 1:6 **2:11:** Jon 11:9; 12:35

meinai kimiä nakwanharkun-ta In yame rimnäkupən mamarə kwasig
ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruə, yakamrai näkwəkwə e raurə kimi əmiə,
meinai nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁴ Kwajikovə minə, yakamrai näkwəkwə e raurə kimi əmiə,
meinai nakwanharkun-ta Rımtawə Kughen.

Tatə minə, yakamrai näkwəkwə e raurə kimi əmiə,
meinai kimiä nakwanharkun-ta In yame rimnäkupən mamarə kwasig
ikin Kughen ror narimnar.

Nitamaruə, yakamrai näkwəkwə e raurə kimi əmiə,
meinai nakwənhaskai, nəgkiarien kape Kughen raməmır irəmiə, kini
nakwəsəpita yemə has ai Setan.

¹⁵ Takhapəh nisorkeikei-pik-ien norien kape tokrei tanə mine narimnar
fam kape tokrei tanə. Yermamə yame rorkeikei pik narimnar kape tokrei
tanə, norkeikeiyen kape Rımtawə Kughen rirkək yerkin. ¹⁶ Meinai norien m-
fam kape tokrei tanə khapəh nhasi-pənien ye Rımtawə Kughen, mərig kape
tokrei tanə əmə. Norien m-fam kape tokrei tanə, irisir e: Riki jir raməkrəh,
kamanipin tuk narimnar kape nıprai jir əmə, kīvəhsi-haktə jir tuk nautə
mine norien kafan. ¹⁷ Mərig tokrei tanə e tikripirkək, mine narimnar m-fam
yame ramswin iran mavi nərigien. Mərig narmamə yamə mine kasor nəkwai
Kughen, tuksarə kape rerin.

Tikmir minə kape Kristo kwənhauə ta

¹⁸ Kwajikovə minə kafak, kitawə kwənhauə ye Nıpig Kwasig. Nakwəsərig mə
tikmir kirik kape Kristo tukruə. Kini taktəkun ai, tikmir minə khapsaah kape
Kristo kwənhauə ta. Kwənhauə, kitawə kharkun mə kwənhauə ta ye Nıpig
Kwasig. ¹⁹ Iriə kwəsəpəh kapətawə niməhuak minə, meinai iriə, pəh nien mə
kitawə əgkəp minə tiksın əfrakis a. Ripi mə kitawə əfrakis əgkəp minə tiksın a,
to kipiəpəh nisəpəhyen ətawə. Mərig iriə kimisap-ta irətawə, ramhajoun mə
iriə pəh nien mə kitawə minə tiksın.

²⁰ Mərig kimiə, Kristo, Yemə Imərhakə, rınəvrai-pre-ta Nanmin Rhakə kimi
əmiə mor kimiə nakharkun nəfrakisien. ²¹ Yakamrai näkwəkwə e kimiə
əmiə, pəh nien mə nakseinein nəfrakisien, mərig kimiə nakwanharkun ta
nəfrakisien, kini minharkun mə nəfrakisien ripəh nikuəyen kin neikuəyen.
²² ?Pa e in yeikuə kirik? Yermamə yame ramni mə Yesu pəh nien mə Kristo
yame Kughen rimirpen. Yermamə e in e, in tikmir kape Kristo. In rukreikin-
pən nimeitaan kimi Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu. ²³ Yermamə yame
rukreikin-pən nimeitaan kimi Tini, Yesu, reinein nofuginien ye Rımtawə
Kughen. Mərig yermamə yame ramni nəfrakisien ye Tini Yesu, rofugin ye
Rımtawə Kughen.

²⁴ Rikimiə tukraməsik mıpəh nisəru-kinien nəgkiarien yame nakwəsərig-ta
kupən. Nəgkiarien a raməmır hanə irəmiə, mor əmiə naksofugin ye Rımtawə
Kughen mine Tini, Yesu. ²⁵ Kini nar a in a, nımraghien rerin, Kughen ruini-ta
mə tukrivəhsi-pə kimi ətawə.

²⁶ Yakamrai nəgkiarien minə e kimi əmiə mamni-ərhav narmamə yamə
mine kasarkut tuk nivi-tayen əmiə. ²⁷ Mərig kimiə, Kristo rınəvrai-pre-ta

2:13: Jon 1:1   **2:13:** Jon 16:33   **2:14:** Jon 1:1   **2:14:** Efes 6:10   **2:14:** 1 Jon 2:13; Sam
119:9-11; Jon 5:38; Hib 4:12; 1 Jon 1:10   **2:15:** Rom 12:2   **2:15:** Jem 4:4   **2:16:** Jen 3:6; Rom
13:14; Efes 2:3   **2:16:** Prov 27:20   **2:17:** Hib 12:27   **2:17:** Mat 12:50   **2:18:** Rom 13:11
2:18: 1 Jon 2:22; 4:3; 2 Jon 1:7   **2:18:** 1 Jon 4:1   **2:19:** Wok 20:30   **2:20:** 1 Jon 2:27; 2 Kor
1:21-22   **2:21:** 2 Pita 1:12   **2:22:** 1 Jon 4:3; 2 Jon 1:7   **2:23:** Jon 8:19; 14:7; 1 Jon 4:15; 5:1; 2 Jon
1:9   **2:24:** Jon 14:23; 15:4; 1 Jon 1:3; 2 Jon 9   **2:26:** 1 Jon 3:7

Nanm̄in Rhakə kimi əmiə, raməm̄ir təv̄ir hanə irəmiə. ?Ror pən, pa m̄in r̄irkun nhajounien nar vi k̄irik kimi əmiə? Yermamə r̄irkək. Nanm̄in Rhakə, yame Kristo rinəvrai-pre-ta kimi əmiə ramhajoun narimnar fam kimi əmiə. Nhajounien a raməfrakis, m̄ipəh neikuəyen n̄ipig k̄irik. Nanm̄in Rhakə ramhajoun əmiə mə takasofugin ye Kristo mamharp̄in.

²⁸ Kini taktəkun ai, kwajikovə m̄inə kafak, takasofugin-pən ye Kristo pəh n̄ipig tukruə, məm kitawə khapəh nhaginien, mhapəh nisaurisien tuk nisərerien ye n̄imr̄in.

²⁹ Tukmə nakharkun mə Yesu In ratuatuk, takharkun mə narmamə m-fam yamə mine kasor norien atuatuk, iriə a kwajikovə m̄inə kape Kughen.

3

Kimiə e kwajikovə m̄inə kape Kughen

¹ !Səmru! Norkeikeiyen yame R̄imtawə Kughen raməvrai-pə kimi ətawə rehuə mapita, in e Kughen ramhen ətawə mə kafan kwajikovə m̄inə. Kini nəfrakisien mə kitawə e. Narmamə ye tokrei tanə kaseinein ətawə meinai iriə kimiseinein Kughen. ² Yo m̄inə tiks̄in. Kitawə kwajikovə kape Kughen m̄inə ai taktəkun. Kitawə khapəh nharkunien mə n̄ipraitawə tukrhawor pən iran mine n̄ipig Kristo tukr̄irerig-pə m̄in. Mərig kitawə kharkun mə n̄ipig tukr̄irerig-pə m̄in, kitawə tuksəmhen kin In, meinai ye n̄ipig a, tuksəm əfra mə In ror məkna. ³ Narmamə m-fam yamə mine kasərahū-pən nərigien kapəriə ye Kristo məkna, kasəspir-ta norien kapəriə, meinai Kristo m̄in In ratuatuk. ⁴ Narmamə yamə mine kasor təvhagə has, masakap̄ir m̄in loa kape Kughen, meinai n̄iprai nəgkiarien e “təvhagə has” n̄ipran r̄imə “nakap̄irien loa kape Kughen.” ⁵ Kini kimiə nakharkun mə Kristo r̄imauə mə tukr̄ir̄isin ətawə ye təvhagə has. Təvhagə has r̄irkək iran. ⁶ Yermamə yame ramofugin-pən ye Kristo to rapəh m̄in n̄irp̄inien ye təvhagə has. Yermamə yame ram̄irp̄in-pən ye təvhagə has, ramhajoun mə in r̄ipəh nəmien Kristo, m̄ipəh n̄irkunien In.

⁷ Kafak kwajikovə m̄inə, takhapəh niseighanien kin yermamə k̄irik mə tukr̄ivi nərigien kapəmiə naksətəwao. Yermamə yame ramor norien yame ratuatuk, in en yemə atuatuk, rəmhen kin Kristo in ratuatuk. ⁸ Mərig yermamə yame ram̄irp̄in əmə ye təvhagə has, ramhajoun mə in kape Setan, meinai Setan a in a r̄imnəkupən mor təvhagə has, kini mamor təvhagə has mam̄irp̄in. Mərig Ji Kughen r̄imauə mə tukr̄əs̄ur-əs̄ur wok a kape Setan. ⁹ Mərig yermamə yame r̄imnarha vi m̄in muə kwajikovə kape Kughen, to r̄ipəh n̄irp̄inien ye təvhagə has, meinai In ramofugin-pən ye Kughen. Meinein norien təvhagə has mam̄irp̄in, meinai r̄imnarha vi m̄in muə kwajikovə kape Kughen. ¹⁰ In e swatuk tuk n̄irkunien mə pa nhagin in kwajikovə kape Kughen, mine pa nhagin in kwajikovə kape Setan: Narmamə yamə mine khapəh nisorien nar atuatuk, kini mhapəh nisorkeikeiyen nəməhuak m̄inə tiks̄in, iriə a pəh nien mə kwajikovə kape Kughen m̄inə.

Tukasəkeikei m̄isorkeikei ətawə m̄inə

¹¹ Nəgkiarien e in e, nakwəsərig-ta kupən, mə kitawə tukasəkeikei m̄isorkeikei ətawə m̄inə. ¹² Rahas mə taksəri-pən norien kape kwən e Ken kupən, yame in yermamə kape Setan, in r̄imnhopni naorahini. ?

2:27: 1 Jon 2:20   **2:27:** 1 Kor 2:12   **2:27:** Jon 15:4   **2:28:** 1 Jon 3:2; Kol 3:4   **2:28:** Efes 3:12
2:29: 1 Jon 3:7   **2:29:** Jon 1:13   **3:1:** Jon 3:16   **3:1:** Jon 1:12   **3:1:** Jon 15:21; 16:2,3   **3:2:**
Kol 3:4; 1 Jon 2:28   **3:2:** Rom 8:29; 2 Pita 1:4   **3:2:** Jon 17:24; 2 Kor 3:18   **3:3:** 2 Kor 7:1; 1 Jon
1:7; 2 Pita 3:13,14   **3:5:** 1 Jon 3:8   **3:5:** 2 Kor 5:21   **3:6:** 1 Jon 3:9; 2:4; 5:18; 3 Jon 1:11   **3:8:**
Jon 8:44   **3:8:** Hib 2:14   **3:9:** Jon 1:13   **3:9:** 1 Jon 5:18   **3:10:** 1 Jon 3:1,2; Jon 1:12   **3:10:** 1
Jon 3:8   **3:10:** 1 Jon 2:9; 4:8   **3:11:** 1 Jon 2:7   **3:11:** Jon 13:34-35; 15:12; 1 Jon 4:7,11,21; 2 Jon 1:5
3:12: Jen 4:8

Kini rīmnhopni naorahini tuk naha? Meinai naorahini, kafan norien in ratuatuk, mērig Ken, kafan norien rahas. ¹³ Ror pən kin, yo minə tiksin, takhapəh nisakurien nīpig narmamə ye tokrei tanə kasəməkin əmiə. ¹⁴ Mērig kitawə kasorkeikei nəməhuak minə tiksin, ramhajoun mə kwənhətərhav ta ye kwənmhan kape nīmḥəyen, mhauə imei nīmraghien. Mērig yermamə yame raməmək əmə, ramarə hanə ye kwənmhan kape nīmḥəyen. ¹⁵ Kini yermamə yame raməmək narmamə, in rəmhen kin yermamə yame ramhopni yermamə. Nakharkun mə yermamə yame ramhopni yermamə, rīpəh nīvəhyen nīmraghien rerin.

¹⁶ Yesu rīmnarakikin nīmraghien kafan tuk ətawə, mhajoun ətawə kin norien kape norkeikeiyen narmamə. Kini ye norien kirikianə əmə min, rhuvə mə kitawə tuksarakikin nīmraghien kapətawə tuk nəməhuak minə tiksin. ¹⁷ Tukmə yermamə kirik, kafan nautə rīpsaah, kini məm mə nəməhuak minə tiksin kasəkwakwə kin nar kirik, mērig raməptig kin nautə kafan, ? norkeikeiyen kape Kughen raməmīr iran uə? !Nīkam, rīrkək! ¹⁸ Kwajikovə minə, pəh kitawə tukhapəh nhani-əməyen norkeikeiyen ye nhertawə, mērig pəh kisorkeikei əfrakis narmamə ye norien minə kapətawə. ¹⁹⁻²⁰ Kasor norien minə a, mamharkun mə kasarə ye nəfrakisien. Nar apnapig mə kasərig yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mērig khauə ye nīmri Kughen, rikitawə ramərinu əmə. Meinai Kughen rīrkun rikitawə rapita ətawə. In rīrkun narimnar fam.

²¹ Yo minə tiksin, pəh khapəh nisərigien yerkitawə mə khapəh nisəmhenien, mhauə ye nīmri Kughen, rikitawə ramərinu əmə, ²² nīpihavəh naha nhagin yame kimisaiyoh In kin, meinai kasor nəkwān, mine norien yame In rorkeikei. ²³ Nəgkiarien yame Kughen rīmivəhsi-pə ramni mə tukasəkeikei mhani nəfrakisien ye Tini, Yesu Kristo, misorkeikei ətawə minə rəmhen kin yame in rīmīni ta. ²⁴ Yermamə yame raməri-pən nəgkiarien e yame Kughen rīmivəhsi-pə, ramofugin iriu Kughen, kini Kughen ramofugin iriu min. Kini kharkun mə Kughen ramofugin kitawə min, meinai rīnəvrai-pə ta Nanmīn Kafan kimi ətawə.

4

Pəh kisəkir huvə nanmīn minə

¹ Yo minə tiksin, profet rīpsaah kamhani mhamə Nanmīn kape Kughen raməmīr irəriə, mērig takhapəh nhani-nəfakisien irəriə m-fam. Taksokupən misəkir əmhen əriə, mə nanmīn a raməmīr irəriə, kape Kughen əfrakis, uə nīkam. Meinai profet eikuə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. ² In e swatuk tuk nīrkunien mə Nanmīn əfrakis kape Kughen raməmīr irəriə uə nīkam: Tukmə yermamə rīmə Yesu Kristo rīmauə nīpran ror nīprai yermamə kin, yermamə a, Nanmīn kape Kughen raməmīr əfrakis iran. ³ Mērig yermamə yame rapəh nīni-ərhavyen Yesu, pəh nien mə Nanmīn kape Kughen raməmīr iran. In e in tikmīr kape Kristo. Kimiə nīmnharkun mə tikmīr e tukruə ye tokrei tanə; kini ruauə ta.

⁴ Kwajikovə minə kafak, kimiə narmamə kape Kughen minə, nakwənhakurao-ta ye profet eikuə minə, meinai Nanmīn yame raməmīr

3:12: Prov 29:10   **3:13:** Jon 15:18,19; 17:14   **3:14:** Jon 5:24   **3:14:** 1 Jon 2:9   **3:15:** 1 Jon 2:9   **3:15:** Mat 5:21,22; Jon 8:44   **3:15:** Gal 5:20,21   **3:16:** Jon 10:11   **3:16:** Jon 15:13; 1 Tes 2:8   **3:17:** Dut 15:7,8; Jem 2:15,16   **3:17:** 1 Jon 4:20   **3:18:** Esik 33:31; Rom 12:9   **3:21:** Efes 3:12; 1 Jon 5:14   **3:22:** Mat 7:7   **3:22:** Jon 14:15   **3:22:** Hib 13:21   **3:23:** Jon 6:29   **3:23:** Jon 1:12; 3:18; 20:31   **3:23:** Jon 13:34   **3:24:** 1 Jon 2:3   **3:24:** 1 Jon 2:6; 4:15   **3:24:** 1 Jon 4:13
4:1: Jer 29:8   **4:1:** Mat 7:15; 1 Jon 2:18   **4:2:** Jon 1:14; 1 Jon 2:23   **4:2:** 1 Kor 12:3   **4:3:** 1 Jon 2:22; 2 Jon 1:7   **4:3:** 1 Jon 2:18   **4:4:** Jon 16:33

yerkimia in rapita nanmin yame ramamir ye tokrei tanə. ⁵ Iria, narmamə kape tokrei tanə, ror məkneikin mə nəgkiarien kapəria, kape tokrei tanə əmə; kini narmamə yamə mine kasətarig kin əria, iria min narmamə kape tokrei tanə. ⁶ Mərig kitawə narmamə kape Kughen minə. Ror məkneikin, narmamə yamə mine kharkun Kughen, iria kasətarig kin ətawə. Mərig narmamə yamə mine kaseinein Kughen, iria khapəh nisətarigien kin ətawə. In e swatuk tuk nirkunien Nanmin əfrakis kape Kughen mine nanmin eikuə.

Norkeikeiyen kape Kughen

⁷ Yo minə tiksın, pəh kitawə kisorkeikei ətawə minə, mhawor norkeikeiyen ramsi-pən tuk Kughen. Kini narmamə yamə mine kwəsarha vi min mhauə kwajikovə kape Kughen minə, kini mınharkun-ta Kughen, iria kasor norkeikeiyen. ⁸ Kughen, In nuknei norkeikeiyen. Ror məkneikin mə narmamə yamə mine kaseinein Kughen, kapəria norkeikeiyen rirkək. ⁹ Kughen rimnor əpu kafan norkeikeiyen kimi ətawə məkneikin: In mher-pə kin Tini kwənkwan kirikianə əmə, ruə ye tokrei tanə, mə kitawə tukhavəh nımraghien tukun. ¹⁰ Norkeikeiyen əfrakis ramni məkneikin mə, “Pəh nien mə kitawə kımisorkeikei Kughen, mərig In rimnorkeikei ətawə mher-pə kin Tini ruə, kini mivəhsi-pən narpınien kape təvhagə has kapətawə kımın, nitawın rimnaiyu.” ¹¹ Yo minə tiksın, Kughen rorkeikei ətawə ror məkneikin, kitawə min tukasəkeikei misorkeikei ətawə minə. ¹² Kıpəh nəmien Kughen nıpig kirik. Mərig tukmə kitawə kasorkeikei ətawə minə, ramhajoun mə Kughen ramarə yerkitawə, norkeikeiyen kafan ramkuə kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹³ Kughen rimnəvrai-pə Nanmin kafan kimi ətawə kini kwənharkun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini In ramofugin-pə tuk ətawə. ¹⁴ Kini kimawə yakwəsəm ta kini mamhani-ərhav mə Rımtawə Kughen rimnherpə-kin Tini mə tukrivəh mıragh narmamə m-fam. ¹⁵ Narmamə yamə mine kamhani-ərhav mə Yesu in Ji Kughen, ramhajoun mə Kughen ramarə irəria, kini iria kasarə min iran. ¹⁶ Ror məkneikin mə kitawə kwənharkun-ta mə Kughen rorkeikei ətawə, kini kitawə kasətigtə min ye norkeikeiyen kafan.

Kughen in norkeikeiyen. Narmamə yamə mine kasor norkeikeiyen, ramhajoun mə kasofugin-pən tuk Kughen, kini Kughen ramofugin-pən tuk əria. ¹⁷ Kitawə tuksarə məkneikin, norkeikeiyen tukrikuə kin norkeikeiyen yerkitawə, mə kitawə tukhapəh nhaginien ye nıpig yame Kughen tukrəkir narmamə iran, meinai tukəm mə kapətawə norien ye tokrei tanə rəmhen əmə kin norien kape Yesu. ¹⁸ Mərig norkeikeiyen mine nıginien to krapəh nıwəmır-kwis-ien. Norkeikeiyen əfrakis ramsig-yerhav nıginien. Tukmə rikıtawə raməsik mə tukhavəh narpınien kirik, ramhajoun mə norkeikeiyen rıpəh hanə nıkuəyen kin norkeikeiyen yerkitawə.

¹⁹ Kitawə kasorkeikei ətawə minə meinai Kughen rimnorkeikei ətawə məkupən. ²⁰ Mərig yermamə yame ramni mə rorkeikei Kughen, marar maməməkin in minə tiksın, rameikuə. Meinai tukmə yermamə kirik raməməkin in minə tiksın yamə mine raməm əria, ?tukrhawor morkeikei Kughen yame rapəh nəmien In nıpig kirik? To rapəh norien. ²¹ Kini

4:4: 2 King 6:16; Rom 8:31   **4:5:** Jon 15:19; 17:14,16   **4:6:** Jon 8:47   **4:6:** Jon 14:17   **4:6:** Mak 13:5   **4:7:** 1 Jon 3:11   **4:7:** Jon 1:15   **4:7:** 1 Jon 2:4   **4:9:** Jon 1:18   **4:9:** Jon 3:16,17; 1 Jon 5:11   **4:10:** Rom 5:8,10   **4:10:** Rom 3:25   **4:11:** Jon 3:16   **4:11:** Jon 15:12; 1 Jon 3:11   **4:12:** Jon 1:18   **4:12:** 1 Jon 4:17; 2:5   **4:13:** 1 Jon 2:3   **4:13:** 1 Jon 3:24   **4:14:** Jon 15:27   **4:14:** Luk 2:11; Jon 3:17   **4:15:** 1 Jon 3:24   **4:16:** 1 Jon 4:8   **4:16:** 1 Jon 3:24   **4:17:** 1 Jon 4:12; 2:5   **4:17:** Efes 3:12   **4:18:** Rom 8:15   **4:20:** 1 Jon 2:9   **4:20:** 1 Jon 1:6; 2:4   **4:20:** 1 Jon 3:17   **4:20:** 1 Jon 4:12; Jon 1:18

Yesu rīmivəhsi-pə nəgkiarīen kīrik mə tuksor: Tukmə nakorkeikei Kughen, takaməkeikei morkeikei mīn ik mīnə tiksīn.

5

Kwəsapita norien kape tokrei tanə

¹ Narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien mə Yesu in Kristo yame Kughen rīmīrpen, iriə en kwəsarha vi mhauə kwajikovə mīnə kape Kughen. Kīni narmamə m-fam yamə mīne kasorkeikei Rīmtawə Kughen, iriə kasorkeikei mīn kwajikovə kape Kughen mīnə. ² Kitawə kwənharkun ta mə tukmə kitawə kisorkeikei Kughen, masor nəkwān, tukasəkeikei mīsorkeikei mīn kwajikovə kape Kughen mīnə.

³ Tukmə kasor nəkwai Kughen, ramhajoun mə kasorkeikei Kughen. Kīni kafan loa rəmhen kīn kajipə yame rərūvərūvə əmə, ⁴ meinai narmamə yamə mīne kīmisarha vi mhauə kwajikovə mīnə kape Kughen, iriə kwəsapita norien mīnə kape tokrei tanə. Kīni nhatətəyen kapətawə ravəhsi-pə nəsanīnien tuk napitayen norien kape tokrei tanə. ⁵ ?Nī-pa mīnə e kwəsapita norien kape tokrei tanə? Iriə e yamə mīne kamhani nəfrakisien mə Yesu in Ji Kughen.

Kīnor əpu Yesu

⁶ Yesu Kristo rītərhav-pə ye nu mīne nītə. Pəh nien mə ye nu əmə, mərīg rīmauə ye nu mīne nītə. Kīni Nanmīn kape kughen ramni-ərhav mə nəfrakisien, meinai Nanmīn kape Kughen in nuknei nəfrakisien. ⁷ Nar misir e in e kīsīsər karhor əpu Yesu: ⁸ Irisir e: Nanmīn Imərhakə, mīne nu, mīne nītə*. Nar misir e kīsīsər karhajoun Yesu. ⁹ Nīpīg kīrik, kitawə kīsərīg nəgkiarīen yamə mīne narmamə kamhani-ərhav, kīni kitawə kamhani nəfrakisien irəriə. Mərīg nəgkiarīen yame Kughen ramni-əhrav ye nīkarīn kape kafan Kwajikovə, in rehuə pīk mapita, meinai Kughen a in a ramni-ərhav. ¹⁰ Narmamə yamə mīne kamhani nəfrakisien ye Ji Kughen, ramhajoun mə nəgkiarīen yame Kughen ramni-ərhav rīnəmīr ta yerkirīə. Mərīg narmamə yamə mīne khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, rəmhen kīn iriə khamə Kughen In yeikuə kīrik. Meinai khapəh nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarīen yame Kughen ramni-ərhav ye nīkarīn kape kafan Kwajikovə.

¹¹ In e nəgkiarīen yame Kughen ramni-ərhav, mə Kughen rīvəhsi-pə nīmraghien rerīn kīmi ətawə, kīni nīmraghien e, kīvəh tuk Tīni. ¹² Narmamə yamə mīne kamhavəh Ji Kughen yerkirīə, iriə kamhavəh nīmraghien. Mərīg narmamə yamə mīne khapəh nhavəhyen Ji Kughen yerkirīə, khapəh nhavəhyen nīmraghien.

Nəgkiarīen infamien

¹³ Yakamrai nəgkiarīen mīnə e kīmi əmiə yamə mīne nakshatətə ye nhag Ji Kughen, mə kīmiə takharkun huvə mə nakwənhavəh ta nīmraghien rerīn. ¹⁴ Kīni tukmə kitawə khauə ye nīmri Kughen, rīkitawə ramərinu, meinai kitawə kharkun mə tukmə kīsaiyoh kīn naha nhagīn ratuatuk ye nərīgīen kape Kughen, In tukrərīg nəhuakien kapətawə. ¹⁵ Kharkun mə In ramərīg

4:21: 1 Jon 2:7,9   **5:1:** Jon 3:15   **5:1:** Jon 1:13; 1 Jon 2:22; 1 Jon 2:23   **5:1:** 1 Jon 2:23   **5:2:** 1 Jon 2:3   **5:2:** 1 Jon 3:14   **5:3:** Jon 14:15   **5:3:** Mat 11:30   **5:4:** Jon 1:13   **5:6:** Jon 19:34,35
5:7: Jon 14:17   * **5:8:** Nīpīg Jon ramni “nu” nīpran ramni “baptaes,” kīni nīprai “nītə” nīpran ramni “nīmhayen kape Yesu.” Nar misir e baptaes, mīne nīmhayen kape Yesu, mīne Nanmīn Rhakə, karhaor əpu Yesu.   **5:9:** Jon 5:33,34   **5:9:** Mat 3:16,17; Jon 5:32,37; 8:17,18   **5:10:** Jon 3:33; 1 Jon 1:10
5:11: Mat 25:46   **5:11:** Jon 1:4   **5:12:** Jon 3:15,16,36   **5:13:** 1 Jon 5:11   **5:14:** Efes 3:12; 1 Jon 3:21   **5:14:** Mat 7:7

ətawə, mharkun min mə tukpihavəh naha nhagin yamə mine kitawə kisaiyoh In kin.

¹⁶ Tukmə kitawə kasəm yeməhuak kirik ramor təvhagə has, mərig pəh nien mə təvhagə has yame rirkun nikir-pəniyen ye nimhəyen, pəh kisəhuak tukun, kini Kughen tukrivəhsi-pən nimraghien kimin. Mərig təvhagə hah kirik aikin yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen, kini yakpəh niniyen mə tuksəhuak tuk narmamə yamə mine kasor təvhagə hah ai yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen. † ¹⁷ Norien has minə fam e, in təvhagə has, kini mərig təvhagə has minə tiksın aikin khapəh nhakir-pəniyen narmamə ye nimhəyen.

¹⁸ Kitawə kharkun mə narmamə yamə mine kwəsarha vi mhauə kwajikovə minə kape Kughen khapəh nharpiniyen ye təvhagə hah, meinai Ji Kughen rampik ətəəkın əriə, kini yemə has e Setan reinein nırap-rapien əriə. ¹⁹ Kini kharkun mə kitawə e kwajikovə kape Kughen minə, mərig narmamə m-fam kape tokrei tanə, iriə kasəmır ye kwermi Setan. ²⁰ Kitawə kharkun min mə Ji Kughen rimauə kini miwəhsi-pə nirkunien kimi ətawə, mə tukharkun Yermamə e yame In nəfrakisien. Kini kitawə kasofugin-pən tuk Kughen yame In nəfrakisien, misofugin-pən min tuk Tini, Yesu Kristo, yame In Kughen əfrakis, mine nuknei nimraghien rerin.

²¹ Kwajikovə minə kafak, səmır isok tuk nanmi nar yamə mine kamhavəh tamhek Kughen yerkimia.

5:15: 1 King 3:12   **5:16:** Jem 5:15   **5:16:** Hib 6:4-6; 10:26   † **5:16:** Tukmə ror “təvhagə hah yame ramkir-pən narmamə ye nimhəyen” nıpran ramni “kamni hah Nanmin Rhakə.” Yesu rimini ye Mak 3:28-29 mə, “Ror pən, yakamni-pre əfrakis tuk əmia, mə Kughen rirkun niwəhsi-tayen nahasien minə fam yame nakasor, uə nini-hasien yame nakasor iran. Mərig tukmə nakhani has Nanmin Imərhakə, to Kughen rıpəh niwəhsi-tayen nıpig kirik. Təvhagə hah a tukraməmır kape rerin.”   **5:17:** 1 Jon 3:4
5:17: 1 Jon 5:16; 1 Jon 2:1   **5:18:** Jon 1:13   **5:18:** Jon 14:30   **5:19:** 1 Jon 4:6   **5:19:** Jon 12:31; 14:30; 17:15   **5:20:** Luk 24:45   **5:20:** Jon 17:3   **5:20:** 1 Jon 5:11   **5:21:** 1 Kor 10:14; 1 Tes 1:9

2 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kiraru kin Nəgkiarien kupən ye nəkwəkwə e 2 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Rimirai ramvən kimi niməhuak kirik, mərig Jon ramerkwaig kin nhagin, meinai ye nipig a gavman rimə tukruh narmamə kape Kughen. Ror pən in ramni nəgkiarien kureikin mimə, nəkwəkwə ramvən kimi piraovin kirik. Kini kwajikovə minə kape piroavin, iriə e nəmhuak minə.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə khapsaah kimnaseriwək ikin pisin pisin minə. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginien kimi əriə, mhavəhsi-pən min napirien kimi əriə, misasitu irəriə. Mərig nəmhajoun eikuə minə kamhəvən apnapig min tuk nivi-tayen nəməhuak minə, mə tuksəpəh nəgkiarien əfrakis.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Nipig nəmhajoun eikuə minə kimnhauə, Jon rimə narmamə yamə mine kashatətə ye nəgkiarien əfrakis kape Kughen, tukasəkeikei misəpəh nəmhajoun eikuə minə a, kini misəpəh norien mine nəgkiarien kapəriə, kini mhapəh nisasituyen irəriə. Mərig Jon rorkeikei mə nəməhuak minə tukasəkeikei misorkeikei əriə minə. In e nərigien kape Kughen.

Jon ramni mə nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak kirik

¹ Yo elda kirik, yakamrai nəkwəkwə e, ramvən kimi piraovin* yame Kughen rimirpen, mine kafan kwajikovə minə. Nəfrakisien mə yakorkeikei pik əmiə. Mərig pəh nien mə yo pisin əmə yakorkeikei əmiə, mərig narmamə minə fam e yamə mine kharkun min nəfrakisien, iriə min kasorkeikei əmiə. ² Kini yaksorkeikei əmiə, meinai nəfrakisien raməmır yerkitawə, kini tukraməmır rerin yerkitawə.

³ Pəh kisərə ye nokieiyen mine nəfrakisien. Kini pəh Rimtawə Kughen mine Tini, Yesu Kristo, tukaravəhsi-pə nihuvəyən mine norkeikeiyen mine nəmərinuyen kimi ətawə.

Pəh kitawə tuksəri-pən nəgkiarien əfrakis minə

⁴ Rikik ramagien ehuə nipig yimnəm narmamə minə tiksın kaseriwək ye swatuk kape nəfrakisien, rəmhen kin yame Rimtawə Kughen ruini-ta kimi ətawə mə tukasəkeikei misor. ⁵ Kini taktəkun ai, nowinik, pəh nien mə yakamrai nəgkiarien vi kirik kimi əmiə, mərig nəgkiarien əmə in e yame nakwəsərig-ta apa kupən. Yakamni mamaiyoh mə kitawə tuksor əmə norkeikeiyen kimi ətawə minə. ⁶ Kini norkeikeiyen e, nipran e norien nəkwai Kughen. Kini in ramni-pə tuk ətawə mə tukasəkeikei misəri-pən swatuk kape norkeikeiyen, rəmhen əmə kin yame nakwəsərig-ta kupən.

⁷ Meinai nəmhajoun eikuə minə khapsaah kwənhauə-ta ye tokrei tanə. Iriə khapəh nhaniyen nəfrakisien mə Yesu Kristo rimnor niprai yermamə kin. Iriə a nəmeikuə minə, mine tikmır minə kape Kristo. ⁸ Ror məkneikin mə takasərig əmiə pəh kwənkwai wok kapəmiə tukrikuə pik mapita. Tamə, naksəpkərhav

* **1:1:** Niprai nəgkiarien e "piraovin" ramni "niməhuak." **1:1:** 1 Pita 5:13 **1:1:** Jon 8:32 **1:2:** Jon 14:17 **1:4:** 3 Jon 1: 3,4 **1:5:** 1 Jon 2:7 **1:7:** 1 Jon 4:1 **1:7:** 1 Jon 2:22; 4:2,3 **1:7:** 1 Jon 2:18

ye kwənkwai nəmnhawkien kapəmiə. ⁹ Yermamə yame raməsik əpnis nhajounien kape Kristo ye nərigien əmə kafan, ramhajoun mə Kughen rirkək yerkin. Mərig yermamə yame ramraptərək in tim tim nhajounien kape Kristo, Rımtawə Kughen mine Tini, Yesu, kawəmır yerkin. ¹⁰ Tukmə yermamə kirik ruə tuk ik, mərig mīpəh niniyen nhajoun-atuatuk-ien kape Kristo, takpəh nini-vivi-yen in, mīpəh neighanien kin in ruə imam yerkwanu. ¹¹ Meinai yermamə yame ramni vi vi in, ramasitu iran mamor swatuk tuk kafan nhajounien has.

Nəgkiarien infamien

¹² Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. Yakmə jakurə məm əmiə, kisəgkiar atuatuk kimi ətawə minə, pəh tukror rikıtawə ramagien pik əmə.

¹³ Kwajikovə minə kape piam,† yamə mine Kughen rimirpen əriə, iriə kamhani vivi ik.

1:8: 1 Kor 3:8; Hib 10:35,36; 11:26   **1:9:** Jon 8:31   **1:9:** 1 Jon 2:23   **1:10:** Rom 16:17   **1:11:** 1 Tim 5:22   **1:12:** Jon 3:29   † **1:13:** Tukmə ror “Kwajikovə minə kape piam” nīpran ramni “narmamə kape niməhuak kape Jon.”

3 Jon

Nəkwəkwə yame Jon rimirai yame ramor kisisər kin Nəgkiarrien kupən ye nəkwəkwə e 3 Jon

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e.

?Rimirai ramvən kimi pa? Rimirai ramvən kimi Gaeas e in yamehuə kirik kape niməhuak, kini in rirkun Jon.

?Narəyen rimmhavor pən iran mine nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun minə kape niməhuak kamhavən ikin pisin pisin minə, mishajoun. Narmamə yamə mine kimisərig nəgkiarrien kapəriə kimnhavəhsi-pən nəviginién kimi əriə, mhavəhsi-pən napirien kimi əriə, misasitu irəriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Gaeas, in yermamə kirik yame ramasitu ye nəmhajoun yamə mine kaseriwək ikin pisin pisin minə. Jon rimmərig nəvsaoyen kirik ye norien huvə kape Gaeas, kini rimirai nəkwəkwə e mə tukrivəh-si haktə nərigien kafan.

Jon rimə nəkwəkwə e ramvən kimi Gaeas

¹ Gaeas, ik piak keikei kirik. Yo, elda kape niməhuak, yakamrai nəkwəkwə e kimik. Yakorkeikei əfrakis ik. ² Piak keikei, yakwirkun mə kafam nimmraghien ye nimri Kughen in rhuvə əmə, kini yakaməhuak mə takəsanin mamərig huvə əmə yerkim, kini narəyen m-fam kafam tukrhuvə. ³ Rikik rimmnagien nipig yimmərig nəməhuak minə tiksın kimnhauə masəsaov kin kafam narer-tim-tim-ien tuk nəfrakisien, mhani mə nakamripin ye nəriwəkien ye nəfrakisien. ⁴ Yakərig mə kwajikovə minə kafak kaseriwək ye nəfrakisien, rikik ragien mapita narimnar m-fam.

Gaeas ramor wok huvə kirik

⁵ Piak keikei, ik nakərer ətən tuk naha nhagin yame nakamor kimi nəməhuak yamə mine kamhaurə tuk ik, nar apnapig mə iriə yepsipis minə. ⁶ Iriə khauə ye niməhuak e, masəvsao kin kafam norkeikeiyen. Kini nipig iriə tukamhavən ye kapəriə swatuk, rhuvə mə takasitu irəriə ye norien yame Kughen rorkeikei. ⁷ Meinai iriə kaseriwək tuk nini-ərhavyen Nəgkiarrien kape Yesu Kristo. Masarkurao, mərig nəmə khapəh nisəhuakien khapəh nisasituyen irəriə. ⁸ Ror məkneikin mə kitawə tukasəkeikei misasitu irəriə, mə kitawə tukhavəh kwermıtawə minə kirikianə tuk nini-ərhavyen nəfrakisien.

Diotrefes mine Demetrius

⁹ Yakwərai-ta nəkwəkwə kirik kimi niməhuak kafam, mərig kwən e Diotrefes, in rorkeikei pik mə tukrivəhsi-haktə atuk in mə in yeməhuə kirik, kini mipəh nətərigien kin ətawə. ¹⁰ Tukmə yakurə, kini jakəvsao atuatur kin norien kafan, yame in raməsiwən-apsapis kin niniyen nikartawə. Kini marə mor min nar has kirik min, mipəh neighanien kin nəməhuak minə khavən iman ikin. Mamni-əhu min narmamə yamə mine kisorkeikei mə tukseighan kin nəməhuak minə khavən iməriə ikin mə tukhapəh niseighanien kin, kini mher-yerhav kin əriə ye niməhuak.

¹¹ Piak keikei, takpəh nisigovinién norien has kape narmamə; mərig taksigovin norien huvə kape narmamə. Meinai narmamə yamə mine kasor norien huvə, iriə e kwajikovə minə kape Kughen. Mərig narmamə yamə mine kasor norien has, iriə kiseinein əgkəp Kughen.

¹² Mərig kwən a Demetrius, narmamə m-fam kasəgnəgin in. Kini kafan norien ramhajoun mə iriə kasəfrakis. Kini kimawə min yaksəgnəgin in, kini nakirkun mə yakamhani əfrakis.

Nəgkiarien infamien

¹³ Yakmə jakni-pre nəgkiarien minə tiksın min tuk ik, mərig to yakpəh nivəhyen pen mirai-pən kin ye pepa. ¹⁴ Yakmə jakurə məm ik, kawəgkiar atuatuk kimi ərau minə.

¹⁵ Pəh takamarə ye nəmərinuyen.

Ik minə tiksın ikin e kamhani-pre rhuvə kimik. Kini takni-pən rhuvə tuk kitawə minə tiksın aikin a kirikianə kirikianə.

Jud

Nəkwəkwə yame Jud rimirai

Nəgkiarrien kwəkwə kape nəkwəkwə e Jud

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Jud rimirai nəkwəkwə e. Piauni e Jemes mine Yesu.

?Rimirai ramvən kimi nipa? Keinein mə Jud rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi pa. Tukmə ror rimirai ramvən kimi nəmə Isrel yamə mine kamhani nəfrakisien ye Yesu Kristo.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Ye nipig a, nəmhajoun eikuə minə tiksın kaseriwək ikin pisin pisin minə, mishajoun narmamə. Mərig kimishajoun oror əriə, mamhani mə rhuvə əmə mə narmamə kape niməhuak tuksor norien has apnapig minə. Kamhani mə rhuvə əmə tuk norien nahasien, meinai nihuvəyen kape Kughen in rehuə, to rıpəh norien narpinien kimi əriə.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? Jud rorkeikei mə nəməhuak minə ikin minə fam tukharkun mə nəgkiarrien kape nəmhajoun eikuə minə in rahas, kini in neikuəyen əmə. Kini nəmhajoun eikuə minə tukhavəh narpinien ehuə kirik. Jud rorkeikei mə niməhuak tukrərer skai ye nəgkiarrien yame in nəfrakisien.

Nəgkiarrien kupən

¹ Yo Jud, yo yor atuəkin kape Yesu Kristo. Yo, piak e Jemes. Yakamni “rhuvə” tuk əmiə yamə mine Kughen rimirpen-ta əmiə. Kughen, Rımtawə rorkeikei əmiə, kini Yesu Kristo ramarha huvə tuk əmiə.

² Pəh nihuvəyen, mine norkeikeiyen, mine nəmərinuyen kape Kughen tukrurə mehuə mamarə yerkimia.

Norien kape nəmhajoun eikuə minə

³ Yo minə tiksın, apa kupən yimnorkeikei pik mə jakrai nəkwəkwə kirik rurə kimi əmiə yame raməvsao kin swatuk yame Kughen rımiyəh miragh ətawə iran. Mərig taktəkun ai, yakmə jakaməkeikei mirai nəkwəkwə e raurə kimi əmiə tuk nivəhsi-haktəyen nərigien kapəmiə mimə taksərer tim tim tuk nırapətəkinien nəgkiarrien əfrakis kape nhatətəyen kapətawə. Kughen ruərhupən ta nəgkiarrien kafan ye kwermi nəməhuak minə mikirikianə, kini to nipig kirik rapəh min nərhupəni. ⁴ Yakmə jakrai nəkwəkwə e meinai narmamə tiksın kimnhaurə apis apis yerkimia. Iriə misəsik nəkwai Kughen, mhaukrekin nihuvəyen kape Kughen mhamə In rameighan kin nəkrəhyen kin piraovin mine təvhagə hah pisin pisin minə. Mhaukrekin-pən nimeitairiə kimi Yesu Kristo yame In Kughen mine Yermaru kapətawə. Nəkwəkwə kape Kughen ruini ta kupən mə iriə tukasəkeikei misarə ye narpinien kirik.

⁵ Yakmə jakni-pre tuk əmiə narımnar e yame nəkwənharkun fam ta, mimə in apa kupən, nipig Kughen rımiyəh miragh nəmə Isrel, mikir-yerhav əriə apa Ijip, iriə tiksın kimsarar mhapəh nhaniyen nəfrakisien ye Kughen, Kughen rimnhopni əriə.* ⁶ Kini rikimia tukraməsik mə apa kupən, agelo tiksın kimisəpəh neihuəyen kapəriə misap-ta kin kwənmhaan atuətuk kapəriə. Kughen rimirkwəji əriə kin jen yame to rapəh nivi-əruyen, mətapig kin əriə apa ikin rəpignap ikin meriaji Nipig Ehuə yame tukrivəhsi-pən narpinien kimi əriə iran. ⁷ Rəmhen əmə kin Sodom mine Gomora mine taon yamə mine

rarkurao irəriu. Narmamə aikin a kimisəpəh norien atuatur mhavən ye norien kape nəkrəhyen kin piraovin, mine norien kape narman kamhakir atuk əriə minə, mine nīpiravın kamhakir atuk əriə minə. Kini Kughen rīmnor narpinien kimi əriə ye nap, mīmə narmamə tuksəm kwənkwaī norien has minə a in e nap yame ramuək rerin.

⁸ Nar apnəpīg əmə narmamə minə a kwənharkun narimnar minə a, məriḡ ye norien kirikianə əmə min, iriə kamhani mhamə kimisəmərəhav misəm mə kameighan kin norien has minə a, mhavən, masor ye nīprairiə. Khapəh nisorkeikeiyen mə Kughen tukreihuə irəriə, kini mamhani hah nhag agelo minə ye neai. ⁹ Məriḡ kupən, Mikael, in yamehuə pawk kape agelo minə, in rīpəh nīvəh-sihaktə-atuk-ien in mə to rini hah nhag Setan nīpīg kimiwotgoh iriu min tuk nīprai Moses. Mamni əmə tukun mə, “Pəh Kughen əmə tukror narpinien kimik.”

¹⁰ Məriḡ narmamə minə a kamhani hah narimnar yamə mine kaseinein. Kisəmhen əmə kin nar miragh aparū yamə mine kasor əmə narimnar yame nīprairiə rorkeikei. Kasor norien a masoriah atuk əriə kin.

¹¹ !Kəsi! Tuksarə ye narpinien ehuə. Iriə kasəri-pən swatur yame ji Adam e Ken rīmnəri-pən kupən. Mhavəhsi-pən min rikiriə m-fam ye norien yame profet e Balam rīmnor kupən, meinai in rīmnorkeikei pik mane. Kini masor norien kape kwən e Kora, masəsik nəkwai nəmasur minə. Kini ye norien kirikianə əmə yame Kughen rīmnoriah Kora mine kafan minə, Kughen tukroriah əriə.† ¹² Nīpīg nakharaptərəkīn nəviginien e kape norkeikeiyen, kasəvigin əmə mhapəh nisaurisien kin. Kasəriḡ əmə əriə, rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip maməvigin atuk əmə in. Iriə kisəmhen kin nimaas ye tame tahik yame ramerkwaig, rao rirəhpikin məməteih. Kisəmhen min kin napuə yame nīmətag ramrəh mamuə, məriḡ nəhig rapəh nīpien. Kisəmhen əmə min kin nai yame ruauə ye nīpīg kape norien kwənkwan, məriḡ rīpəh nikuəyen. Rimhə əmə. Narmamə kimisəvi-əvi, rimhə fam. ¹³ Norien kapəriə ror naurisien məsəso rəmhen kin peao peao ye tame tahik. Kisəmhen kin kəmhou yamə mine kimisəta ye kwənmhaan atuatur kapəriə, miserwei. Kughen rīmnor apnəpeinə ye kwənmhaan kapəriə ye nəpignapien, yame tuksarə rerin ikīn.

¹⁴ Apa kupən, kwən e Inok, in kwənkwan yame ror seven kin ye kwənərəus kape Adam, rīmini-ərəhav nəḡkiarīen kape Kughen yame rīmiwəh-sipən kimin mīmə, “!Səmru! Yermaru ramuə iriə kafan agelo minə khapsaah, khapsaah pik. ¹⁵ Ramuə mə tukrəkīr narmamə m-fam miwəhsi-pən narpinien kimi narmamə yamə mine khapəh nishatətəyen ye Kughen tuk norien has pisin pisin m-fam yamə mine kimisor. Mivəhsi-pən narpinien kimi yor təvhagə has minə tuk nini-hahyen In.”

¹⁶ Nīpīg m-fam, narmamə minə a kamhani pik mus mus, kini mamhani hah narimnar fam. Iriə kasəri-pən əmə nərigien has kapəriə, kini masəḡkiar ausit kimi əriə minə, kini mamhani nəḡkiarīen heikən mə narmamə tuksəri-pən nərigien kapəriə.

Jud ramor kwirig kimi əriə

¹⁷ Məriḡ kafak narmamə minə, rikimiə tukraməsik nəḡkiarīen yame aposol minə kape Yesu Kristo Yermaru kapətawə kimnhani mə tukruə. ¹⁸ Iriə kimnhani-pre tuk əmiə mhamə, “Nīpīg Kwasig tukruə ipakə, narmamə tiksīn

1:7: Jen 19:1-25; 2 Pita 2:6,10   **1:9:** Dan 10:13,21; 12:1; Sek 3:2; 2 Pita 2:11; Rev 12:7   **1:10:** 2 Pita 2:12   † **1:11:** Stori kape Ken raməmīr ye Jen 4:7-8; Stori kape Balam raməmīr ye Dut 23:3-6; Stori kape Korah raməmīr ye Nam 16:1-35. Əmru min 2 Pita 2:15; 1 Jon 3:12   **1:12:** 2 Pita 2:13,17   **1:14:** Jen 5:18, 21-24

tuksarh iakei irəmiə. Iriə tuksəri-pən əmə nəriġien has kapəriə.”¹⁹ Narmamə minə a iriə a kasəwhai əmiə. Kasəri-pən əmə nəriġien kape tokrei tanə. Nanmın kape Kughen rirkək irəriə.

²⁰ Məriġ kimiə, kafak narmamə minə, taksor əmiə mə takhaskai tuk nhatətəyen yame ratuatuk huvə, yame ramsi-pən tuk Kughen. Misəġkiar kimi Kughen ye Nanmın kafan. ²¹ Mhavəh norkeikeiyen kape Kughen ramarə yerki miə mamhawhin Yesu Kristo Yermaru kapətawə, mə rikin tukreihuə tuk əmiə, mivəhsi-pre nimraghien rerin kimi əmiə.

²² Sasitu ye narmamə yamə mine nhatətəyen kapəriə rıpəh niskaiyen; kapəriə nəriġien kiraru. ²³ İpakə narmamə tiksın khavən ye nap. Hapik-ta əriə, mhavəh miragh əriə. Rikimiə tukreiwaiyu pawk tuk narmamə tiksın, məriġ takhagin kin norien has kapəriə yame ramor əriə kasəmkimik, mivən meriaji neipən kapəriə.

Nəġkiarien infamien kape Jud

²⁴⁻²⁵ Pəh khani vi vi Kughen yame In rirkun nırapətəkinien əmiə mə tukror əmiə nakhapəh nhamirien, mirkun norien əmiə mə tamhek təvhagə hah tukrirkək əġkəp ye nimraghien kapəmiə, mivəh əmiə naksarer ye nimirin mine nikhakien kafan, rikimiə ragien pik aikin. Kughen kirikianə əmə; In ravəh miragh ətawə ye Yesu Kristo Yermaru kapətawə. Neihuəyen, mine nəsaninien, mine nikhakien, mine narmaruyen, kape Kughen əmə apa kupən əġkəp, muə meriaji-pə taktəkun, mamvən, mipəh norien infamien. !Amen!

Revelesen Yesu ramhajoun Jon kin narimnar yamə mine tukripiuə Nəgkiarien kwəkwə kape nəkwəkwə e Revelesen

?Pa rimirai nəkwəkwə e? Aposol Jon rimirai nəkwəkwə e. In piau Jemes, kini iriu ji Sepedi mir. Jon, in yermamə twelef kirik kape Yesu, kini Yesu rorkeikei pik in. Nəkwəkwə yamə minə e Jon rimirai, nhagriə e: Nəvsaoyen Huvə yame Jon rimirai, mine 1 Jon, mine 2 Jon, mine 3 Jon, mine Revelesen.

?Rimirai ramvən kimi nipa? In rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven yamə mine kasərer ye provins a Tarki, mamvən min kimi niməhuak minə fam.

?Narəyen rimnhawor pən iran mine ye nipig rimirai? Nipig a yame rimirai nəkwəkwə iran, gavman kape Rom ramni mimə narmamə tukasəkeikei masəhuak kimi yemehuə kape gavman ramhen kin kughen kapəriə. Mərig nəməhuak minə khamə yermamə kirikianə əmə in yerpirig əgkəp. Yermamə e in Yesu Kristo. In pisin əmə in Yermaru. Ror məkneikin, gavman kape Rom ramor ahas pən kimi nəməhuak minə. Jon in yamehuə kirik ye niməhuak, kher-yerhav kin ruvən isok, apa kwaji tanə e kamni kimə Patmos mə tukramarə in pisin əmə. Aikin, Kughen rivəhsi-pən nəmrərhavyen kimin, mə tukrəm Yesu Kristo apa ye rao ye neai. Kini məm min narimnar yamə mine tukripiuə. Iriə e: Kughen tukrapita ye narowaginien yame narmamə mine Setan tuksor iriə min. Kini Kughen tukrəkir narmamə m-fam ye Nipig Kwasig.

?Rimirai nəkwəkwə e tuk naha? In rimirai nəkwəkwə e mə tukror əpu mə Yesu Kristo in Yermaru, kini mhajoun kafan nəsaninien. Kini in rorkeikei mə tukrini-pən tuk nəməhuak minə mə tuksərer tim tim tukmə nipig əutən ruə tuk əriə, kini pəh tukhapəh nisəhuakien kimi yemehuə kape gavman kape Rom ramhen kin kughen kapəriə. Pəh nien mə tuktu, Setan tukror ahas pən kimi nəməhuak minə, mərig iriə tukasəkeikei masərer timtim. Kini Jon rorkeikei mə tukrivəh-si haktə nərigien kape nəməhuak minə mine narmamə e kasarə ye nipig əutən ai taktəkun. Nipig Yesu Kristo tukrirerig-pə min iran, kini In tukri-vəhsihaktə əriə.

Jon rimirikakun nəkwəkwə kafan

¹ Nəkwəkwə e, in ramhajoun narimnar yamə mine Yesu Kristo rimnor əpu. Narimnar minə e, Kughen rimivəh-sipən kimi Yesu, mimə In tukrhajoun kin kafan yorwok minə e narimnar yame pəh nien mə tuktu ruə. Kristo rimnher-pə kin kafan kirik agelo ruə, kini mhajoun narimnar minə e kin kafan yorwok Jon. ² Jon ramərer-ərhav tuk narimnar m-fam yame rimnəm, kini mirai əriə ye nəkwəkwə e. Narimnar minə a yame in rimnəm, in nəgkiarien kape Kughen mine nini-ərhavyen kape Yesu Kristo. ³ Nipig kape narimnar minə e ye nəkwəkwə e ramni-ərhav ruauə ipakə əgkəp. Ruauə ipakə, kini narmamə yamə mine kasəvhekin-ərhav nəgkiarien mine e, yame Kughen ravəhsi-pə, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen. Kini narmamə yamə mine kisərig mamhavəh yerkiria, masor, tuksarə əfrakis ye nihuvəyen.

Jon rimirai nəkwəkwə e ramvən kimi niməhuak seven

⁴ Yo Jon, yakamher-pən kın nəkəkəkə e ramvən kimi niməhuak minə iriə m-fam seven apa provins a Tarki.

Pəh Kughen e yame rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, kini tukripiarə rerin min, In tukrautə-pre kın kafan nihuvəyen mine nəmərinuyen kimi əmiə. Kini pəh nanmin minə e iriə seven* yamə mine kasəmır kupən ye jea kape King, iriə min tuksor məkneikin irəmiə. ⁵ Kini Yesu Kristo min, in tukrautə-pre min məknakin kimi əmiə. Kristo in ramərer-ərhav tuk nəfrakisien, kini In ai In rimnarə rerin mokupən ye nimhəyen, kini In ramarmaru ye king minə kape tanımtanə.

Pəh kisəgnəgin Yesu Kristo e, In rimnorkeikei ətawə, kini nitawin rimnaiyu mirisin-ta narpinien kape təvhagə hah kapətawə. ⁶ In King kapətawə, kini rimnor ətawə kwənhauə ye narmaruyen kafan, kini mor ətawə kwənhauə pris minə kape Rimni Kughen, kasor wok kafan. !Pəh kisəgnəgin Kughen meinai kafan neihuəyen mine nəsaninien ramvən tuk Yesu Kristo infamien rirkək! !Pəh Kughen tukramarmaru rerin! Amen.

⁷ !Səmru! In ramrerig-pə min ye napuə. Kini narmamə m-fam tuksarhə-pən misəm atuətuk ye nımririə. Kini narmamə minə e kimishai nıkao iran tuksəm min, kini narmamə minə e ye kwənərəus minə fam ye tanımtanə, rikiriə tukrəmhə, misasək apomh pik tuk nar yame kimisəm. Tukraməkeikei mor məknakin. Amen.

⁸ Yermaru Kughen rimini mimə, “Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo e yarə rerin, yakamarə ai taktəkun, kini jakpiarə rerin min. Kini Yo e, Nagheek Rehuə Pik.”

Jon rimnəm Yesu ye rao ye neai

⁹ Yo Jon, yo piaumiə kirik meinai kitawə m-fam kwənhauə kirikianə kitawə Yesu. Kini nıpig nəmhəyen ramuə tuk ətawə meinai Yesu ramarmaru irətawə, kitawə kamhavəh kwermıtawə kirikianə, nərigien kapətawə rəpomh, kasərer skai.

Kimnərəhu-pən yo ye kwaji tanə e Patmos, meinai yakamni-ərhav nəgkiarien yame Kughen ravəhsi-pə, kini mamərer-ərhav tuk Yesu. ¹⁰ Nıpig kirik, ye nıpig kape Yermaru kapətawə†, Nanmin kape Kughen rimikuar irak, kini yımnərig yermamə kirik rokrən ehuə ye nımətək, rikin rəmhen kın naiyuk, ¹¹ mamni mimə, “Rai-pən narimnar yamə mine nakaməm ye nəkəkəkə kini mher-pən kın ye niməhuak minə e iriə m-fam seven. Pəh rivən apa Efesas, mine Smana, mine Pegamam, mine Tuatira, mine Sadis, mine Filadelfia, mine Laodisia.”

¹² Kini, yımnarar mə jakəm-ru mə pa e raməgkiar kimi yo. Marar, məm nar kirik kərəhu-pən laet iran, iriə fam seven. Kimnor kın gol. ¹³ Kini ye kwerkwan ye nar minə a kərəhu-pən laet iran, yımnəm yermamə kirik ramərer, rəmhen kın Ji Yermamə. Ramarkaoh kın neipən kirik rəpomh meriaji təpaage nihun. Rimivitərkın nıməgen kın kətətut yame kimnor kın gol. ¹⁴ Kapən kapə mine nıkwənen, kwəhawən, rəmhen kın nımrı sipsip. Kini nımrin mir kwəmhen kın nap raməwhao. ¹⁵ Nihun mir kwəmhen kın bras yame kivaan ye nap mə nəmtəyen tukrəta, kini kwasig ikin, kəspir mə tukrərir mihuvə. Rikin rehuə rəmhen kın tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə. ¹⁶ In ravəh kəmhau seven ye kwermın matuk. Kini nau yame resrə ye nıkarın mir ramsi-pən ye nəkwan. Yermamə a rakhak maməsiə, rəmhen kın mirh yerkwəiha.

* **1:4:** Sek japta 4 raməvsao kın nanmin kape Kughen iriə seven. Tukmə ror nanmin iriə seven, nıpran e “Kughen e nanmin kafan rhuvə rhuvə pik.” **1:5:** Kol 1:18; Sam 89:27 **1:5:** Sam 89:27; Rev 17:14; 19:16 **1:7:** Dan 7:13 **1:7:** Sek 12:10 † **1:10:** “Nıpig kape Yermaru” e Sande, nıpig Yesu rimimragh min ye nəmhəyen kafan. **1:13:** Dan 7:13 **1:14:** Dan 7:9 **1:14:** Esik 1:28 **1:16:** Hib 4:12; Jon 12:48

¹⁷ Nipig yimnəm kwən a, yimneiwaiyu mowhan yo ye nihun ikin rəmhen kin mə yimamhə. Mərig In rərao-pə mirap yo kin kwermın matuk, mımə, “Pəh niginien. Yo e, nirikakunien mine infamien. ¹⁸ Yo e yemə mragh. ! Yimamhə mokupən mərig, əm-ru, yakamragh rerin! Kini yo yakamehuə ye nimhəyen; yakirkun nəhitəyen ye kwənmhaan kape nimhəyen. ¹⁹ Ror məkneikin mə takaməkeikei mirai naha nhagin yame naknəm ruətərhav-pə e taktəkun, mine yamə mine tukripitərhav. ²⁰ Mərig jakhoprai-pre niprai kəmhou minə iriə seven yame naknəm yakavəh ye kwermik matuk, mine nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol. Kəmhou minə e iriə seven, nipran e, agelo minə kape niməhuak seven. Kini nar kərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, nipran e, niməhuak minə iriə seven.”

2

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Efesas

¹ Kini rimini-pə tuk yo mımə “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Efesas, mini-pən mımə,

Yermamə yame ravəh kəmhou seven ye kwermın matuk, mameriwək ye kwerkwan ye nar kamərəhu-pən laet iran, iriə seven, yame kimnor kin gol, kafan e nəgkiarien ramni mımə,

² “Nəmə Efesas, yakirkun kapəmiə norien minə. Yakirkun mə naksəmhakw pik, nərigien kapəmiə rəpomh, naksarer tim tim. Yakirkun mə kimiə nakhani-əhu nəmə has minə. Kini narmamə tiksın aikin kamhani mə iriə aposol minə, mərig iriə khapəh nisəfrakisien, kini naksəkir əmhen əriə, masəm mə iriə nəmeikuə minə. ³ Yakirkun mə nərigien kapəmiə rəpomh. Nahasion ravəh pawk əmiə, mərig nakasərer tim tim tuk nhagik, mhəpəh nisəpouyen.

⁴ Mərig nakasor nar kirik yame rapəh nəmhenien ye nımrik: Nakwəsəpəh norkeikeiyen kupən kapəmiə. ⁵ Rikimiə tukraməsik norkeikeiyen yame nımisarə iran kupən. Sarar, masor nar yame nımnasor kupən. Tukmə nakhapəh nisararien, jakurə, mirəhsi-ta nar e kamərəhu-pən laet iran kapəmiə ye kwənmhaan yame ramərer ikin. ⁶ Mərig nar kirikianə əmə e nakasor rhuvə: Naksəməkin norien has minə kape nukwao kape Nikolas*, rəmhen əmə kin yame yo yakəməkin əriə.

⁷ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarien yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nımraghien, yame rauruə ye nəsimien kape Kughen.”

Nəgkiarien ramvən kimi nəməhuak minə apa Smana

⁸ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Smana, mini-pən mımə,

Yermamə yame in nirikakunien mine nərkinien, yame rimamhə mımragh min, kafan e nəgkiarien ramni mımə,

⁹ “Nəmə Smana, yakirkun mə naksarə ye nipig əutən, kapəmiə nautə rirkək. Mərig pəh nien mə kapəmiə nautə rirkək əfrakis. !Kimiə, kapəmiə nautə rehuə pik əgkəp! Yakirkun mə narmamə tiksın kamhani hah əmiə,

1:17: Dan 8:17; 10:15; Mat 17:6   **1:18:** Sam 42:2   **2:1:** Rev 1:16   **2:1:** Rev 1:12-13   **2:4:** Jon 13:35; Jer 2:2-5   * **2:6:** Nikolas in yhajoun eikuə kirik. Tukmə ror in ramhajoun mə narpinien rirkək tuk təvhagə has; mımə “Pəh kisor əmə təvhagə has mamhəpən.”   **2:7:** Jen 2:9; 3:22-24; Rom 5:12,18; 6:23; Rev 22:2   **2:8:** Rev 1:17-18

mamhani min mə iriə e narmamə yamə mine Kughen rimirpen-ta əriə†. Mərig nikam. Kapəriə nimə kape nofuginien, kape Setan əmə. ¹⁰ Takhapəh nhaginien kin nəmheyen yame pəh nien mə tuku tukrurə irəmiə. Yakamni-pre tuk əmiə, mə Setan tukrəhi-pən əmiə tiksın ye kalabus mə tukəm əpu-ru nhatətəyen kapəmiə. Kimiə taksarə ye nəmheyen kape nıpig ten. Taksərer tımtım miseriaji nımheyen kapəmiə. Kini jakvəhsi-pre kapəmiə nərokien, rəmhen kin yame kəvəvhao-pən kin nar kirik ye kapən kapə yermamə yame rınapita ye naiyuyen. Nərokien e in e nımraghien rerin.

¹¹ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukripəh nıvənien marə ye nəkwai nap ehuə.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Pegamam

¹² Kini In rımnəgkiar mamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Pegamam, mını-pən mımə,

Yermamə yame ramrəh nau yame resrə ye nıkarin mir, kafan e nəgkiarrien ramni mımə,

¹³ “Nəmə Pegamam, yakirkun ikin nakasarə ikin. Taon a, Setan ramkwətə mamarmaru ikin.‡ Mərig kimiə naksarer tim tim tuk yo. Apa taon a, Setan ramarmaru ikin, kimnhopni pawk kwən a Antipas, yame rımnərer tim tim tuk nini-əravyen nhagik; mərig, kimiə nakhapəh nisəpəhyen nhatətəyen irak.

¹⁴ Mərig nakasor narımnar tiksın yamə mine rapəh nəmhenien ye nımrik: Kimiə tiksın aikin a, nakamhakwasig kin nhajounien kape Balam kupən. Balam e, in rımnor swatuk kimi King Balak mə in tukrivəhsi-pən vəhsipən kimi nəmə Isrel, pəh iriə tuksor norien has, masən nəviginien yame kamor sakrefaes kin ramvən kimi nanmi kughen pisin minə, kini masor apnapig nar. § ¹⁵ Kini ye norien kirikianə əmə min, kimiə tiksın naksəri-pən nhajounien kape nukwao kape Nikolas.* ¹⁶ !Ror pən takasəkeikei misarar ye nərigien kapəmiə tuk təvhagə has kapəmiə! Tukmə nakhapəh nisararrien, pəh nien mə tuku, jakurə tuk əmiə, muh narmamə minə e, kini mərai əriə kin nau yame resrə ye nıkarin mir.

¹⁷ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə. Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakwəhsi-pən nəviginien erkwaig e kamni kimə ‘mana’ kimin. Kini jakwəhsi-pən min kapier hawən kirik kimin, yame kirai pən nhag vi iran, kini yermamə yame rawəh, in pisin əmə tikirkun nhagin.”

Nəgkiarrien ramvən kimi nəməhuak minə apa Tuatira

¹⁸ Kini In rımnəgkiarmamni-pə tuk yo mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Tuatira, mını-pən mımə,

Ji Kughen, nımrin mir kwəmhen kin nap raməwhao. Kini nihun mir kwərir mirahuvə rəmhen kin aean e bras yame kaməspir rərir. Kini kafan e nəgkiarrien ramni mımə,

¹⁹ “Nəmə Tuatira, yakwırkun-ta norien kapəmiə. Yakirkun kapəmiə norkeikeiyen mine nhatətəyen, mine nasıtuyen ye narmamə. Kini

† 2:9: Gris ramni mə, “Iriə kamhani mə iriə kwənərəus kape Isrel, mərig nofuginien kapəriə kape Setan əmə.” 2:9: Jon 8:33-47 2:11: Rev 20:11-15; 21:8 2:12: Rev 1:16 ‡ 2:13: Mə taon e Pegamam, kasəhuak pik kimi kughen eikuə minə aikin. § 2:14: Stori kape Balam mine Balak raməmir ye Nam 22-24; 25:1-2; 31:16. * 2:15: Em-ru footnote ye Rev 2:6. 2:17: Jon 6:31-33,35,48,51 2:18: Dan 10: 6; Rev 1:14-15

yakirkun min mə nərigien kapəmiə rəpomh tuk narer-tim-timien. Yakirkun mə norien kapəmiə yamə mine nakasor taktəkun khahuvə rapita norien yamə mine nimnasor kupən.

²⁰ Mərig nakasor nar kirik yamə rapəh nəmhenien ye nimrik: Kimiə nakhapəh nhani-əhuyen norien kape piraovin a yame ramhen kin piraovin kupən e Jesebel.† In ramni mə in profet kirik, mərig kafan nhajounien ramkir oror kafak yorwok minə, kasor apnapig nar. Kini in mamhajoun əriə mə tuksən nəviginiēn yame kamor sakrefaes kin kimi nanmi kughen pisin minə. ²¹ Yimivhin pian a mə tukrarar ye kafan norien kape nikwasig-apnapigien kin narman, mərig in ramapəh. ²² Ror məkneikin mə taktəkun ai, jakvəhsi-pən nəmhəyen kimin ye bed kafan. Kini narmamə yamə mine kasor apnapig nar iriə min, tukmə khapəh nisararien ye norien kapəriə, jakvəhsi-pən nəmhəyen ehua kimi əriə, ²³ mhopni min ji pian a minə. Ror pən niməhuak minə fam tukharkun mə Yo pisin əmə yakirkun nərigien minə kape narmamə, mine rikiriə. Kini jakərok əmiə rəri-pən əmə norien kapəmiə yame mine nakasor.

²⁴ Mərig taktəkun ai, jakəgkiar kimi əmiə nəmə Tuatira yamə mine nakhapəh nisəri-pəniēn nhajounien kape Jesebel, mhapəh nisərigien nəgkiariēn e kamni kimə ‘Nəgkiariēn pam kape Setan.’ To yakpəh nəəhu-pre-min-ien nar pam kirik irəmiə, mərig nar kirikianə yakmə jakni-pre tuk əmiə: ²⁵ Havəh tim tim nar yame nakwənhavəh ta, miseriaji nipig jakrerig-pre iran. ²⁶⁻²⁷ Yermamə yame rapita ye narowaginiēn e, kini mamərer tim tim tuk norien nəkwak, mamvən meriaji infamien, yo jakwəhsi-pən nehuəyen e kimin yame Rimik rimivəhsi-pə kimi Yo, mamni mimə, ‘In tukramarmaru ye tanə pisin pisin minə, mamrəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].

Kini in tukrakapir-pir narmamə ye tanimtanə, rəhmen əmə kin yame aean ramakapir-pir tikikwipir kimnor kin kwənəjiəpik.’ (Sam 2:9)

²⁸ Kini Yo jakvəhsi-pən min kəmhau e fetukai kim in.

²⁹ Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiariēn yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə.”

3

Nəgkiariēn ramvən kimi nəməhuak minə apa Sadis

¹ Kini In rimnəgkiar mamni-pə mimə, “Rai nəkwəkwə kirik rivən kimi agelo kape niməhuak apa taon e Sadis, mini-pən mimə,

Yermamə yame ravəh nanmin kape Kughen, iriə seven, kini mivəh min kəmhau iriə seven, kafan e nəgkiariēn ramni mimə,

“Nəmə Sadis, yakirkun norien minə kapəmiə. Yakirkun mə kamni kimə kimiə nakamhamragh, mərig nikam, kimiə nakwənhamhə-ta. ² !Sarhara! Norien huvə yamə mine kimiə nimisor kupən, pəh nien mə tuktu, kharkək fam. Mərig kimiə takasəkeikei misarkut mə takhavəh-si haktə min norien kapəmiə misor pəh ruə miskai, meinai yakpəh nəmien norien huvə kirik yame nimisor mhavən misor infamien iran, yame ratuatuk ye nimri Kughen kafak. ³ Ror məkneikin mə rikimiə tukraməsik nəgkiariēn yame nimnhawəh misərig apa kupən, misor nəkwən. Kini misarar ye nərigien kapəmiə. Mərig, tukmə nakhapəh nisarhayen, jakurə tuk əmiə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə, nakseinein nipig yame jakurə tuk əmiə.

† 2:20: Nakəm pian a Jesebel ye 1 King 16:31 mine 2 King 9:22. 2:23: Jer 17:10 2:28: Rev 22:16 3:1: Rev 1:16

⁴ Mərig narmamə tiksın kimiə miriə apa Sadis khapəh nisorien neipən kapəriə rəmkimik. Kisəmhen tuk niseriwəkien kimawə miriə, neipən kapəriə rhawən əmə. ⁵ Yermamə yame rapita ye narowaginien e, tukrivəhsi-pən neipən hawən. Kini Yo to yakpəh noriah-oriahyen nhagin ye Nəkwəkwə kape Nımraghien. Kini yo jakni-ərhav nhagin ye nımri Rimik mine kafan agelo minə, mə in e in kafak atuatur yermamə.

⁶ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarieren yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə.”

Nəgkiarieren ramvən kimi nəməhuak minə apa Filadelfia

⁷ Kini In rımınəgkiar mamni-pə mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Filadelfia, mını-pən mımə,

Yermamə yame In nəfrakisien mamərhakə, kafan e nəgkiarieren. In ramrəh ki kape King Deved kupən.* Tukmə rəhitə ye kwəruə, yermamə to rapəh nətapigien. Kini tukmə rətapig ye kwəruə kirik, yermamə to rapəh nəhitəyen. In mamni mımə,

⁸ “Nəmə Filadelfia, yakirkun norien minə kapəriə. !Səmru! Yımınəhitə ye tapig kirik tuk əmiə, to yermamə kirik rapəh nətapigien. Yakirkun mə nəsaninien kapəriə in rəkəkəh pawk, mərig kimiə nakasor nəkwə, mhapəh nisəpəhyen Yo. ⁹ !Səmru! Narmamə tiksın ye nofuginien kape Setan, iriə kamhani mhamə iriə narmamə yamə mine Kughen rımırpen-ta əriə.† Mərig, nıkam. Iriə nəmeikuə minə. !Səmru! Jakor əriə kisənimkur ye nımrimə, mhani-ərhav mhamə Yo yakorkeikei əfrah əmiə. ¹⁰ Kimiə nımınharap-tərəkın tim tim nəgkiarieren yame yakwəni-pre ta tuk əmiə mə nərigien kapəriə tukrapomh tuk narer-tim-timien. Tuk nar e, jakamarha huvə tuk əmiə ye nıpig kape nəməhyen yame pəh nien mə tuktu tukrurə ye tanımınə, mə tukəkır nhatətəyen kape narmamə yamə mine kisərə ye tanımınə.

¹¹ Pəh nien mə tuktu, yakurə. Haraptərəkın tim tim narımınar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nivəhsita-yen kapəriə nərokien yame nakwənhavəh ta.‡ ¹² Yermamə yame rapita ye narowaginien e, yo jakor in rəmhen kın nai ehuə kirik yame ramhapəs Nımə Ehuə kape Kughen kafak. To rıpəh nıtərhavyen ye nımə a tuk nıpig kirik. Kini jakrai-pən nhagık vi iran, mine nhag kafak Kughen, mine nhag taon kape kafak Kughen. Taon e, kamni kimə Jerusalem Vi, Kughen ramher-pə kın ramsı-pən apa ye neai, mameiwaiyu-pə.

¹³ Yermamə yame nımətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarieren yame Nanmın kape Kughen ramni-pən tuk nıməhuak minə.”

Nəgkiarieren ramvən kimi nəməhuak minə apa Laodisia

¹⁴ Kini In rımınəgkiar mamni-pə mımə, “Rai nəkwəkwə kirik rıvən kimi agelo kape nıməhuak apa taon e Laodisia, mını-pən mımə,

Yermamə yame kamni kimə ‘Amen,’ yame kirkun nətıgtəyen iran mə tukrarer matuk tuk nini-ərhavvyen əmə nəfrakisien, yame in nuknei narımınar m-fam yame Kughen rımınor, kafan e nəgkiarieren ramni mımə,

¹⁵ “Nəmə Laodisia, yakirkun norien minə kapəriə. Yakirkun mə nımraghien kapəriə rəmhen kın nu yame rəpiwən əmə. Rhuvə mə

3:5: Mat 10:32; Luk 12:8; Mak 8:38; Luk 9:26; 1 Jon 2:23 * **3:7:** Nakəm-ru stori kape ki kape King Deved ye Aes 22:22. Ki kape King rəmhen kın nehuəyen kafan. **3:7:** Aes 22:22 † **3:9:** Əm-ru footnote ye Rev. 2:9 **3:9:** Jon 8:44; Rev 2:9 **3:10:** Hib 12:1-3 **3:10:** Jon 17:15 ‡ **3:11:** Gris ramni mə “Haraptərəkın tim tim narımınar yamə mine nakwənhavəh ta, mə yermamə kirik tukripəh nivəhyen kapəriə kəvəvhao.” Kəvəvhao e nərokien. **3:14:** Jon 1:1-3; Kol 1:16; Rev 1:17

nhatətəyən kapəmiə tukripəh norien kiraru. ?Mə taksəpan, uə, taksokiei?
¹⁶ Mərig kimiə nakasərer əmə ye kwerkwan. Naksəpiwən əmə. Nakhapəh nisapan-pikien, mhapəh nisokiei-pikien. Ror pən, jakətəg əmiə ai taktəkun,
¹⁷ mərig in ai kimiə nakamhani mhamə, 'Eh, kapətawə nautə rehuə; yakhavəh mane ehuə; kapətawə nimraghien rhuvə pik, narimnar m-fam rarə, kini nar kirik rapəh nirkəkien tuk ətawə.' Mərig kimiə nakseinein mə nakwəsarə ta ye nahasien. Riki narmamə raməpou tuk əmiə. Kapəmiə nautə rirkək əgkəp. Nimrimia ripis. Nakasaiyu kopiə kopiə. ¹⁸ Ror pən, yakaməvhag kimi əmiə mimə takhauə tuk Yo mhavəh gol e yame rərir mihuvə, pəh kapəmiə nautə tukripsaah ye rao ye neai. Kini takhauə tuk Yo mhavəh neipən hawən tuk narkaohyen kin, mə takhapəh nisaurisien kin naiyu-kopiə-kopiə-yen. Kini takhauə min tuk Yo mhawəh meresin misəvit-pən ye nimrimia, mə nimrimia tukrəmtir, pəh naksəm huvə nar.

¹⁹ Narmamə minə m-fam yamə mine yakorkeikei pik əria, yakəgkiar skai kimi əria, kini mərip atuaturə əria. Ror məkneikin mə taksarkut pik misarar ye norien has kapəmiə. ²⁰ !Sərig-ru! Yo yakamərer ye kwəruə, maməsik-əsik tapig. Tukmə yermamə kirik rərig rikik kini rəhitə ye tapig, jakvən imə, kin məvigin kimru min.

²¹ Yo yaknapita ta ye narowaginien, mivən kimru Rimik, maməkwətə ye jea kafan, mamarmaru. Kini ye norien kirikianə əmə, yermamə yame rapita ye narowaginien e, Yo jakeighaan kin in mə tukrəkwətə kimru min ye jea kafak, mamarmaru kimru min.

²² Yermamə yame nimətirgin rarə, tukraməkeikei mərig huvə nəgkiarrien yame Nanmin kape Kughen ramni-pən tuk niməhuak minə."

4

Kasəgnəgin Kughen ye rao ye neai

¹ Kwasig ikin, yimiwaag haktə məm kwəruə kirik raməkwag apa ye neai. Kini yimnərig min yermamə yame rinaməgkiar kimi yo kupən. Raməgkiar min kimi yo, rikin rehuə rəmhen kin naiyuk, mimə "Hekimter, muə. Yakhajoun ik kin narimnar yamə mine tukripiuə." ² Məkneikin, nəsaninien kape Nanmin Rhakə rimnor kimi yo. Yakwaag kupən, məm King ramkwətə ye jea kafan, mamarmaru ye rao ye neai. ³ Kini yermamə yame ramkwətə aikin a, yakəm in rhuvə mərir, rəmhen kin kapiet huvə mir kiraru nhagrii e jaspə mine kanilian. Kini mərai-mərai kirik rarkurao ye jea kafan, maməsiə pik rəmhen kin kapiet huvə e emeral. ⁴ Kini jea tiksın aikin, iriə m-fam 24, kasarkurao ye jea ehuə a kape King. Kini namehuə tiksın, iriə m-fam 24, kasəkwətə-pən ye jea minə a; mhavəhsi-pən neipən hawən, misəvəvhao kin kəvəvhao kape nisaiyen, kimnor kin gol. ⁵ Kini ikin a, jea kape king ramərer ikin, ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə ramərkwəmətəi mamtərhav. Kini kupən ye jea laet iriə seven kamhauək. In a Nanmin kape Kughen, iriə seven. ⁶ In a kupən ye jea kape king, nar kirik aikin rəmhen kin tahik, mərig rəmhen kin glas yame rərir maməsiə.

Kini in a ye kwerkwan, nar miragh minə, kamni kimə "jerubim," iriə kuas, kasarkurao ye jea ehuə kape King. Nimririə ripsaah pik, mamswin-pən apnapig əmə ye niprairiə mine nimeitairiə. ⁷ Yame kupən ikin, rəmhen kin laeon. Yame ror kiraru kin, rəmhen kin kau. Yame ror kisisər kin, kapən kapə rəmhen kin yermamə. Kini yame ror kuas kin, rəmhen kin kwəriə yame raviə. ⁸ Nar miragh minə a kuas, təmər-əməririə sikis. Kini nimririə ramswin-pən

apnapig əmə irəriə, mivən ye tikirkəviriə. Nipig m-fam kasəni nipei, yenpig mine yeraan, mhapəh nhapəhyen, mamhani mhamə,
 “Kughen Yermaru, Nagheen Rehuə PİK.

In ramərhakə, mamərhakə, mamərhakə pİK.

In rinamarə rerin, mamarə ai taktəkun, tukripiarə rerin min.”

⁹ Kini nar miragh minə a, kamhani nəfrakisien ye nehuəyen kape Kughen, mamhavəhsi-pən nisaiyen kimin, mamhani vi vi King yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru mamarə rerin, infamien rirkək. ¹⁰ Iriə kamhani vi vi In, nəmehuə minə, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu yermamə a yame ramkwətə-pən ye jea, mamarmaru, mamarə rerin, infamien rirkək, masəgnəgin In. Kwəsəvəvhao kin kəvəvhao kape king, məkneikin, mharəhsita, misərəhu kupən ye jea yame King ramkwətə ikin mamarmaru, mamhani mhamə,

¹¹ “Kapəməwə Yermaru Kughen,

Ik nakatuatuk məmhen əgkəp mə narmamə m-fam tuksəgnəgin əmə Ik, mhasiai əmə Ik, meinai Ik nimnor narimnar m-fam. Nagheem rehuə pİK.

Nimnəgkiar əmə mini mə narimnar m-fam tukhaswin, məkneikin kamhaswin əfrakis mamhamragh.”

5

Kwaji sipsip raməvi nəkwəkwə yame kimnarpəvin

¹ Məkneikin, yimnəm King ramkwətə-pən ye kafan jea, mivəh nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin ye kwermın matuk. Kimirai-pən nəgkiarrien ye nikarin mir. Kivaan kandel raiyu, kivaan ətərekin ye nəpəəg nimrin m-seven. ² Məkneikin yimnəm agelo əsanin kirik raməgkiar pİK mamaiyoh mimə, “?Pa e in rəmhen matuatuk mə to rəvit-əpir-pir nehe kandel, məvi nəkwəkwə e?” ³ Mərig yermamə kirik rirkək ye rao ye neai, uə tokrei tanə, uə ye kwənmhaan kape nimhəyen, yame in ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə e məvheikin. ⁴ Yermamə rirkək yame ratuatuk mə to rəvi nəkwəkwə məhuekin, yakasək pİK tukun. ⁵ Kini ai, yemehuə kirik rimini-pə tuk yo mimə, “Pəh nasəkien. Əm-ru, Kwən e kamni kimə, ‘Laeon kape kwənərəus kape Judah,’ in Nukne Deved, in rinapita ta ye narowaginien kafan. Kini in ratuatuk mə to rakapir nehe kandel seven, məvi nəkwəkwə a.”

⁶ Məkneikin, yimnəm kwaji sipsip kirik ramərer ye kwerkwan ye jea kape King mine nar miragh kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24. Nakəm Kwaji Sipsip a nakməta mə kinhopni-ta. Kapan əpat seven, kini nimrin, iriə seven min, iriə a kasərer tuk nanmın kape Kughen iriə seven, yamə mine rimnher-pə kin əriə kamhavən ye tanimtanə. ⁷ Kwaji Sipsip e, rivən a ikin King ramkwətə-pən ye kafan jea ikin, mərao-pən mirəhsi-ta nəkwəkwə ye kwermi King matuk. ⁸ Mirəhsi-ta ta nəkwəkwə e, məkneikin, nar miragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur, iriə m-fam 24, kasənimkur ye nihu Kwaji Sipsip. Kimnhavəh gita* kapəriə, mine besin kimnor kin gol, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Kini nar a ramənah mapien huvə in rəmhen kin nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə.

⁹ Kini nar miragh minə kuas e, kamni kimə ‘jerubim,’ mine namasur minə iriə 24, kasəni nipei vi kirik mhamə,

4:8: Eks 3:14   **5:5:** Jen 49:9-10   **5:5:** Aes 11:1   * **5:8:** Nəgkiarrien kape nəmə Gris rapəh niniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kirik kamuh tuk nəniyen nipe, rəmhen kin gita.   **5:8:** Sam 141:2

“Ik nakatuatuk məmhen mə to nakvəh nəkwəkwə e,
məvıt-əpır-pır nehe kandel yame kimivaan-ətərəkın kın.

Meinai kimishopni Ik, nitawım rımnaiyu,

Nakarpın nımraghien kın kape narmamə ye tanə m-fam, mine
kwənərəus m-fam, mine kantri m-fam, mine yamə mine kamhani
nəgkiarien m-fam.

¹⁰ Kını nımnor əriə kwənhauə ye narmaruyen kafam, kını iriə kafam pris
mınə, kasor wok kape Kughen kapəmawə.

Iriə tuksarmaru ye tanımtanə.”

¹¹ Kını yımıwaag-pən mın məm, mərig riki agelo mınə khapsaah khapsaah
khapsaah, to kıpəh nəhueikın-famien əriə. Kasərer misarkurao ye jea kape
King mine nar mıragh mınə e, kamni kimə, ‘jerubim,’ mine nəmasur mınə.

¹² Kasəni pık nıpei kırık mamhani mhamə,

“Kwaji Sipsip yame kimnhopni, In ratuatuk məmhen mə tukhavəh-si haktə
In, meinai In ravəh fam nəsanınien, mine nırkunien, mine nautə, mine
nagheen. !Pəh khasiai In, misəgnəgın In!”

¹³ Məkneikın, yımnərig narımnar fam yame Kughen rımnor ye rao ye neai,
mine ye tanımtanə, mine ye tame tahik, mine ye kwənmhaan kape nımhəyen,
mine narımnar fam yame kamhaswin irəriə, iriə m-fam kamhani mhamə,

“Pəh nını-vi-vi-yen mine nısiayien ramvən tuk King yame ramkwətə-pən
ye jea, mine tuk Kwaji Sipsip, meinai In ravəh nıkhakien mine nar-
maruyen.

!Pəh nını-vi-vi-yen mine nəsanınien ramvən tuk əriu, mivən, mivən,
mivən, mıpəh norien infamien!”

¹⁴ Məkneikın, nar mıragh e, kamni kimə, ‘jerubim,’ iriə kuas, kamhani
mhamə, “!Amen!” Kını nəmehuə mınə kısınimkur ye nihun, misəgnəgın In.

6

Kwaji sipsip rəvıt-əpır-pır nehe kandel yame kimivaan-ətərəkın nəkwəkwə kın

¹ Kını yakəm Kwaji Sipsip a rəvıt-əpır-pır nehe kandel yame rəkupən, yame
kimivaan-ətərəkın nəkwəkwə yame kimnarpəvin-arpəvin kın. Məkneikın, nar
mıragh e kamni kimə, ‘jerubim,’ kırıkianə irəriə rarar mokrən ehuə rəmhen
kın karuəruə, mımə, “!Yuə-ru!” ² Yakwaag haktə məm hos kırık khawən.
Yermamə yame ramkwətə ye hos ramrəh nəvhagə. Məkneikın kəvəvhao-
pən kın kəvəvhao kırık kape king iran. In ramaiyu mamavən rəmhen kın
yermamə yame rapita ye narowaginien, kını mamvən mın mə tukrapita mın.

³ Kını ai, Kwaji Sipsip a rəvıt-əpır-pır nehe kandel yame kimivaan-ətərəkın
nəkwəkwə kın, yame ror kıraru kın, kını nar mıragh e kamni kimə ‘jerubim,’
yame ror kıraru kın, rarar, mamni mımə, “!Yuə-ru!” ⁴ Məkneikın, hos kırık
kəwhao raiyu muə. Yermamə yame ramkwətə ye hos, kivəhsi-pən nao kape
narowaginien kımın. Kını Kughen rameighan-pən kın neihuəyen kımın mə
tukrırəhsita nəmərınuyen ye tanımtanə. Nuhyen əjir ramavən ikın mınə fam.

⁵ Kını ai, Kwaji Sipsip a rakapır nehe kandel yame kimivaan-ətərəkın
nəkwəkwə kın, yame ror kısısər kın, kını nar mıragh e kamni kimə ‘jerubim,’
yame ror kısısər kın, rarar, mamni mımə, “!Yuə-ru!” Məkneikın, yımıwaag-
pən məm hos kırık kapıg. Yermamə yame ramkwətə iran ramrəh skel kırık
kape nəkırrien nəvıgınen. ⁶ Kını yımnərig riki yermamə kırık rısi-pən ye
kwerkwan ye nar mıragh kuas e kamni kimə ‘jerubim.’ Mamni-pən tukun
mımə, “!Yuvən! Kameighan kın ik kimə takor nıkumhə kimi tanımtanə.

Tukmæ kisarakikin mane ehuæ mhavæh næviginien rikæskæh æmæ.* Mærig takpæh noriahyen nuknei nai mir e kamni kimæ 'olif,' mine 'grep.' "

⁷ Kini ai, Kwaji Sipsip a rævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin nækwækwæ kin, yame ror kuas kin, kini nar miragh e kamni kimæ 'jerubim,' yame ror kuas kin, rarar, mamni mimæ, "!'Yuæ-ru!" ⁸ Yakwaag-pæn mæm hos kirik kærato. Yermamæ yame ramkwætæ iran, nhagin e Nimhæyen. Iriu kwæn kirik, nhagin e Kwænmmaan kape Nimhæyen rikwasig kin in miravæn. Kirævæh neihuæyen mæ tukwæhapni narmamæ kin nao, mwhopni æriæ kin nikumhæ, uæ kin nar aparu minæ, uæ kin næmhæyen. Kirævæh nehuæyen mæknakin ræmhen kin nipar nimoptanæ kirikianæ, miræpæh æmæ nipærin kisisær.

⁹ Kini ai, Kwaji Sipsip a rævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin nækwækwæ kin, yame ror kirikirip kin, mækneikin yakwaag-pæn ye næpææg tebol apa ye Nimæ Ehuæ kape Kughen, mæm narmamæ yamæ mine kimnhopni æriæ tuk narer-timtîmien tuk nini-ærhavyen nægkiarien kape Kughen. ¹⁰ Iriæ kasokræn apomh mamhani-pæn tuk Kughen mhamæ, "Ik nakamarmaru ye narimnar m-fam. Ik nakæmrhakæ; kini Ik næfrakisien. ?Mærig, tuk nagheen mine kini Ik nakækir narmamæ ye tanimtanæ, marpin tai nitawmawæ?"

¹¹ Kamhani mæknakin, Kughen rivæhsi-pæn neipæn hawæn kimi æriæ m-fam, mini-pæn tuk æriæ mimæ, "Takhawhin pi pom. Piaumiæ minæ mine kakæ kapæmiæ minæ tiksîn kasor hanæ kafak wok. Pæh kiseriaji tukhopni piæpiæ min narmamæ yamæ mine kimivæh nihupin iræriæ."

¹² Kini ai, Kwaji Sipsip a rævît-æpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ætærækin nækwækwæ kin, yame ror sikis kin, yakæm mig ehuæ ramkiu. Mirh ripis ræpignap. Makuæ ræwhao ræmhen kin nitæ. ¹³ Kæmhau minæ kisæsaah-æsaah miseiwaiyu-pæ ye nimoptanæ, ræmhen kin nai† yame nimætag ehuæ rameitætæg kin, kwænkwan yame rapkæh ræsaah. ¹⁴ Kini neai rirkæk, ræmhen kin yame kimarpævîn-arpævîn fam tævheitæ. Kini tukwas minæ mine tanæ minæ kisæta ye kwænmmaan kapæriæ minæ.

¹⁵ Kini king minæ kape tanimtanæ, mine narmaru minæ, mine namasur minæ kape mobael minæ, mine narmamæ yamæ mine kapæriæ nautæ rehuæ, mine narmamæ yamæ mine kamhavæh nehuæyen, mine slef minæ, mine narmamæ apnapig minæ, iriæ m-fam khavæn miserkwaig ye næpææg kapiæ ehuæ, uæ kasærer ætgin kapiæ minæ ye nikar tukwas minæ. ¹⁶ Kini kisasæk apomh-pæn tuk tukwas minæ mine kapiæ ehuæ minæ mhamæ, "!'Esaah! Mækwætæ-tærækin æmawæ merkwaig kin æmawæ ye nimri King e yame ramkwætæ ye kafan jea, mine tuk niemhaa kape Kwaji Sipsip. ¹⁷ Meinai nipig a ruauæ yame Kughen mine Kwaji Sipsip tukravæhsi-ærhav-pæ niemhaa kapæriu. ?Kini pa nhagin rirkun narer-huvæyen?"

7

Kimirpen narmamæ wan hundred foti fo taosen mæ kape Kughen

¹ Kini ai yakæm agelo kuas kasærer-pæn ye nikarin kuas kape tanimtanæ, mamharaptærækin nimætag kuas ye nikarin kuas kape tanimtanæ, mæ nimætag kirik tukripæh nher-herien nimoptanæ mine tahik mine naiminai. ² Kimivæhsipæn næsaninien kimi æriæ tuk noriahyen nimoptanæ mine tahik. Mækneikin yimmæm agelo kirik risi-piræ. In ravæh nar kirik yame Kughen Miragh ravæh

* **6:6:** Gris ramni mimæ, "Nimri wit yame tukor bred kin kape nipig kirikianæ æmæ, nimrin rhaktæ ræmhen kin mane yame kamærok tuk wok kape nipig kirikianæ, kini raes yame tukæn ye nipig kirikianæ, nipig rhaktæ ræmhen kin mane yame kamærok tuk wok kape nipig kirikianæ." Mærig nipran e, tuksarakikin mane ehuæ mhavæh næviginien rikæskæh æmæ. **6:12:** Joel 2:31; Wok 2:20 † **6:13:** Jon ramni nai kirik kamni kimæ 'figtri.' **6:14:** Aes 34:4 **6:15:** Aes 2:10,19-22 **6:16:** Hos 10:8 **6:17:** Joel 2:11; Mal 3:2

mə tukror-pən nətətao kin ye kafan narmamə. Mokrən apomh kin agelo minə e kuas yamə mine kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksoriah nimoptanə mine tahik, mīmə, ³ “Hapəh pi pom. Kwasig ikin taksoriah tahik mine naiminai mine tanimtanə, tuksərəhu-pən nətətao kape Kughen ye nupanai narmamə kafan minə.” ⁴ Kini yimivəh nihupin ye narmamə yamə mine kərəhu-pən nətətao kape Kughen irəriə: Iriə m-fam wan handred foti fo taosen. Iriə kwənərəus minə kape Isrel.

⁵ Ye kwənərəus kape Juda, kərəhu-pən nətətao kape Kughen ye narmamə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Ruben, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Gad, iriə twelef taosen.

⁶ Ye kwənərəus kape Asere, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Naftali, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Manase, iriə twelef taosen.

⁷ Ye kwənərəus kape Simeon, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Livae, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Isakara, iriə twelef taosen.

⁸ Ye kwənərəus kape Sebulun, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Josef, iriə twelef taosen. Ye kwənərəus kape Benjamin, iriə twelef taosen.

Kwhen yame kasarkaoh kin neipən hawən

⁹ Kini ai, yakwaag əkupən irak, məm kwhen ehua kirik, to kipəh nəvheikin-famien. Khasi-pən ye kantri minə fam, mine ye kwənərəus minə fam, mine ye nəgkiarien minə fam. Tikiriə ror pisin pisin. Kasərer kupən ye jea kape King, mine Kwaji Sipsip. Misarkaoh min kin neipən hawən. Kamhavəh kwermi nəmir. ¹⁰ Misokrapomh mhani mhamə,

“Kughen kapətawə yame ramkwətə ye kafan jea mamarmaru, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə kravəh miragh ətawə.”

¹¹ Agelo minə fam kasərer rao rao kin jea kape King mine nəmehua minə, mine nar miragh e kamni kimə ‘jerubim’ iriə kuas. Misənimkur kupən ye jea kape King, masəhuak kimi Kughen ¹² mhamə,

“!Amen! Kapətawə Kughen In rhuvə pik, makhak pik.

Nirkunien kafan rehua. Nagheen rehua. Nəsaninien kafan rehua.

Pəh kisəgnəgin In, mhasiai In, mhani vi vi In kape rerin.

Amen.”

¹³ Məkneikin yamehua kirik irəriə raiyoh-pə mīmə, “?Narmamə minə e kasarkaoh kin neipən hawən, iriə ni-pa minə e? ?Khasi-pən hiə?”

¹⁴ Mərig əmə yakmə, “Yemasur. Ik əmə nakirkun.”

Kini ramripin mini-pə mīmə, “Narmamə minə e, kwəsəta ye nəmhəyen ehua; misaikwas ye kapəriə neipən kin nitaw Kwaji Sipsip, ror neipən ramhawən. ¹⁵ Ror pən,

Iriə kasərer ye nimri Kughen, yame ramkwətə mamarmaru.

Masəhuak kimin ye nəkwai Nimə Kafan yenpig mine yeraan.

Kini King e yame ramkwətə-pən ye jea mamarmaru, In tukrhotikəm-kəmin əriə ye nipig m-fam.

¹⁶ Iriə, sweiwei tukripəh nuh-minien əriə.

Tukhapəh nisakwəkwə-minien.

Rukweiha tukripəh min nhenien əriə.

Nəpan-əpanien kape mirh tukripəh min nəsien əriə.

¹⁷ Meinai Kwaji Sipsip yame ramkwətə ye kwerkwan ye jea kape King, In tukrarha tuk əriə rəmhen kin yermamə yame ramarha tuk sipsip.

In tukramkir əriə mamvən ye nimri nu miragh, kini Kughen tukrirai-ta fam nehe nimririə.”

8

Nəhuakien in rəmhen kin sakrefaes yame kivaan əru, nehenap ramənah, mapien huvə, mamvən tuk Kughen

¹ Mərig nipiḡ Kwaji Sipsip a rəvit-əpir-pir nehe kandel yame kimivaan-ətərakin nəkwəkwə kin, yame ror seven kin, nəḡkiarieren rirkək ye rao ye neai kape nipiḡ kwəkwə, rəmhen kin haf aoa. ² Kini yakwaag-pən kin agelo yamə mine kasərer ye nimir Kughen, iriə seven, məm iriə kamharəh naiyuk. ³ Kini agelo min kirik ramrəh besin kirik yame kimnor kin gol. Besin a, rukwar kin nar kirik yame ramənah, mapien huvə. Rirəh mivən marer kupən ye tebol ye nimə ehuə kape Kughen. Kivəhsi-pən narimnar ripsaah yame ror nəmiovin kimin mə tukrivəhsi-pən kimi Kughen, iriə nəhuakien kape narmamə kape Kughen minə, mivaan apa ye tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye jea kape King. ⁴ Nəuwəh kape nəmiəv nar a, mine nəhuakien kape narmamə minə kape Kughen, yame agelo a rampik ye kwermın, kashaktə mamhavən tuk Kughen. ⁵ Kini agelo a ramrəh besin a, mivəh nap ye tebol misiai-pən ye besin, mətəḡətəḡ-pən ye tanımtanə. Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrıg-uvrıgien rehuə, kini nımnımien ravən.

Naiyuk minə

⁶ Məkneikin agelo seven kwəsərer matuk tuk nherien naiyuk. ⁷ Kini yame rəkupən rimnher naiyuk. Məkneikin kamətəḡ-pən aes mine nap mine nitə ye tokrei tanə. Rimuək məs nıpar tanə kirik, mipəh min nıpərin kiraru, kini muək məs naimınai nıpərin kirikianə, mipəh min nıpərin kiraru. Kini muək məs mənvhirik nıpərin kirikianə, mipəh min nıpərin kiraru.

⁸ Kini agelo yame ror kiraru kin rimnher naiyuk, kini kərəhu-pən ye tame tahik nar kirik rəmhen kin tukwas ehuə yame ramuək. Nıpar tahik kirikianə rimnor nitə kin, mipəh min nıpərin kiraru. ⁹ Rimnoriah nar miragh yamə mine kasarə ye tahik, nıpərin kirikianə, mipəh min nıpərin kiraru. Moriah min rao minə ye tahik, nıpərin kirikianə, mipəh min nıpərin kiraru.

¹⁰ Kini agelo yame ror kisisər kin rimnher naiyuk, məkneikin kəmhau ehuə kirik rier ta, mamuək rəmhen kin kwensia. Risi-faktə ye neai meiwaiyu məwhan muək-pən ye nu minə mine nimir nu minə nıpərin kirikianə, mipəh min nıpərin kiraru. ¹¹ Kəmhau a kamni kimə ‘Rəukəh Pık.’ Rimnor nıpar nu rəukəh, mipəh min nıpərin kiraru. Kini narmamə khapsaah yamə mine kimnhanım nu yame rəukəh, kimnhamhə.

¹² Kini agelo yame ror kuas kin rimnher naiyuk, nar kirik ruh mirh mine makuə mine kəmhau minə, mor nıpar mirh rıpis, mipəh min nıpərin kiraru kaoəsiə. Nıpar makuə rıpis, mipəh min nıpərin kiraru kaoəsiə. Nıpar kəmhau rıpis, mipəh min nıpərin kiraru kaoəsiə. Yeraan, rukweiha ramavən nıpərin kiraru, mipəh min nıpərin kirikianə. Yenpiḡ, neai raməsiə nıpərin kiraru, mipəh min nıpərin kirikianə.

¹³ Məkneikin yimnarha-pən maməm kweriə ramivə ye napuə, mokrapomh mimə, “!Aweh! !Aweh! !Aweh! Agelo kisisər min tukrher naiyuk, mirhor nahasien ramvən tuk narmamə ye tokrei tanə.”

9

¹ Kini agelo yame ror kirkirip kin rher naiyuk, məkneikin yakəm kəmhau risi-faktə ye neai meiwaiyu-pə ye tokrei tanə. Kimivəhsi-pən ki kirik kimin tuk nəhitəyen ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pık. ² Nipiḡ rimnəhitə ye nəpəəḡ a, nehenap ramənah rəmhen kin nehenap kape nap ehuə. Nehenap

yame ramsi-pən tuk nəkwai nimir ruvrig əpis mirh mine napuə. ³ Kini nar miragh khapsaah kisəmhen kin kəviraiyuk khasi-pən ye nehenap a, miseiwaiyu-pə. Kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tukshai narmamə kin nīpikovriə, raməmhə pik. ⁴ Kini-pən tuk əriə kimə tukhapəh nisoriahyen mənvhirik mine naiminai mine nəsimien. Mərig tuksoriah əmə narmamə yamə mine nətətao kape Kughen rirkək ye nupanairiə. ⁵ Kini kivəhsi-pən nəsaninien kimi əriə mə tuksəs narmamə masor nəmhəyen kimi əriə tuk makuə kirkirip. Mərig tukhapəh nishopniyen narmamə. Kini nəmhəyen yame iriə tuksərig rahah kin, in rapita pik yame wərawk* ramhai əjir. ⁶ Ye nīpig minə a, narmamə tuksarkut mə tukhamhə miseinein. Misorkeikei pik mə tukhamhə, mərig to khapəh nhamhəyen.

⁷ Yimnəm kəviraiyuk eihuə minə a kisəmhen kin hos yamə mine kimisərer matuk tuk narowaginien. Iriə kimisəvəvhao kin nar kirik rəmhen kin kəvəvhao kape king yame kamor kin gol. Kini nimirriə rəmhen kin nimir yermamə. ⁸ Nīkwəneriə rəpomh rəmhen kin nīkwəne piraovin, kini kweruriə resrə rəmhen kin kweru laeon. ⁹ Kimivitəək kin nimagiriə kin aean. Nīpig khaiə, təməməriə rarkərik rəmhen kin hos khapsaah yamə mine kamhavi kat mamhəvən ye narowaginien. ¹⁰ Nīpikovriə raməs əjir raməmhə rapita pik yame wərawk ramhai əjir. Iriə kamhəvəh nəsaninien ye nīpikovriə kape makuə kirkirip tuk norien nəmhəyen kimi narmamə. ¹¹ Kapəriə yamehuə in yermaru kape nəkwai nimir ehuə yame rewaiyu pik. Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel ramni mə nhagin e Abadon. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris ramni mə nhagin e Apolion.†

¹² !Aweh! Nahasien kupən rinor infamien. Mərig, nahasien kiraru apaikin tukpirauə.

¹³ Məkneikin agelo yame ror sikis kin ramher naiyuk. Kini yakərig riki yermamə risi-pən apa yerki kapən apət tebol yame kimnor kin gol, yame ramərer kupən ye nimir Kughen. ¹⁴ Rini-pən tuk agelo a yame ramor sikis kin, yame ramrəh naiyuk, mimə, “Ris-in-ta agelo kuas yamə mine kimirkwəji əriə apa ye nu eihuə a Yufretes.” ¹⁵ Ror məkneikin ririsin-ta agelo kuas a yamə mine kərəhu əriə apaikin mə tuksərer matuk tuk aoa atuatur e, mine nīpig atuatur e, mine makuə atuatur e, mine newk atuatur e yame tukirisin əriə kamhəvən mishopni narmamə ye tokrei tanə, nīpərin kirikianə, mhapəh min nīpərin kiraru.

¹⁶ Kini yimivəh nihupin ye mobael minə kapəriə, yamə mine kisaiyu ye hos, kini iriə fam tu hundred millian. ¹⁷ Kini yakəmrərhav min maməm min narmamə kasaiyu ye hos məkneikin: Kimivitəək kin nimagiriə kin aean yame rəvhao rəmhen kin nap, kini ror blu rəmhen kin napuə apig, kini rəokrə rəmhen kin nimar nai yame rimhiak-imhiak. Kini kapən kapə hos minə a rəmhen kin kapən kapə laeon. Nap, mine nehenap, mine təpis krhisi-pən ye nəkwairiə.

¹⁸ Nahasien misir e - nap, mine nehenap mine təpis - krhisi-pən ye nəkwairiə nrhopni nīpər narmamə ye tanimtanə, mīpəh min nīpərin kiraru. ¹⁹ Kini nəsaninien kape hos minə e, ramsi-pən ye nəkwairiə mine nīpikovriə. Nīpikovriə rəmhen kin kapən kapə snek yame raməkwpah.

²⁰ Mərig narmamə yamə mine nahasien misir e kirhipəh nrhopniyen əriə, khapəh nisararien ye nərigien kapəriə. Mhapəh nisəpəhyen nəhuakien kimi yarmhə minə mine nanmi kughen eikuə yamə mine kamivhirkəkin kin gol, uə silva uə bras, uə kapier, uə nai. Narimnar minə a kisəru, nimirriə rīpis,

* 9:5: Gris rapəh niniyen “wərawk” mərig ramni “skopion.” Nīpikoın raməs əjir, raməmhə pik.

† 9:11: Apolion, nīpran e ramni mə, “Yakamoriah.”

nīprairiə rəpou. ²¹ Kini narmamə minə a khapəh nīsararien ye nərigien kapəriə tuk nhopniyen narmamə mine norien nahawk, mine norien kleva, mine nor-apnapigien nar, mine nəkrəhyen.

10

Agelo yame ravəh nəkwəkwə kəskəh

¹ Kini ai yakəm agelo min kirik, nagheen rehuə, ramsi-pən ye neai. Ramvən ye napuə rəmhen kin mə kafan neipən. Kini mərai-mərai rarkurao ye kapən kapə. Kini in rəkhak maməsiə rəmhen kin mirh. Kini nihun mir kwəmhen kin səpaag ehuə mir yamə mir kirauək. ² Kini in ravəh nəkwəkwə kəskəh ye kwermīn matuk yame kimnəvi. In rəriṗ nihun matuk ye tahik, məriṗ nihun mawor ye nimoptanə. ³ Kini mokrən apomh. Rikin rəmhen kin riki laeon. In rokrən apomh, karuəruə rhorṗin m-seven. ⁴ Karuəruə rhorṗin m-seven, yakmə jakrai-pən ye nəkwəkwə a, mərig yakəriḡ riki yermamə kirik riṣi-faktə ye neai mimə, “Erkwaig kin nəḡkiarien e yame karuəruə ramni, mīṗəh nīrai-pən-ien ye nəkwəkwə.”

⁵ Kini ai agelo a yame yimnəm kupən ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə mivəhsi-haktə kwermīn matuk ye neai, ⁶ mivəh kwəsu ye nhag yarə rerin, yame rimnor neai mine nimoptanə mine tahik mine narimnar fam. Kini mimə, “Kughen tukriṗəh niwhin-minien. ⁷ Mərig nīṗig agelo yame ror seven kin tukrher naiyuk, kini nəriḡ-məniwəniyen kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin ai taktəkun. In tukritərhav rəmhen əmə kin yame rimini ta kupən kimi kafan yorwok minə, iriə a kafan profet minə.”

⁸ Kini ai yakəriḡ riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mimə, “Yuvən, mirəh nəkwəkwə yame kimnəvi ye kwermi agelo matuk yame ramərer-pən ye tahik mine nimoptanə.”

⁹ Məkneikin, yimavən maiyoh agelo mə tukrivəhsi-pə nəkwəkwə kəskəh a kimi yo. Kini rimə, “Vəh mən. Nar a tukroriah tiṗim. Mərig tukmə nakən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak.” ¹⁰ Məkneikin yimavən mivəh nəkwəkwə kəskəh ai ye kwermi agelo, mən, mərig rheikən rəmhen kin sukapak. Yimnən, mətḡai, roriah tiṗik. ¹¹ Kini kini-pə tuk yo kimə, “Ik takaməkeikei mini-ərhav narimnar minə e yamə tukritərhav-pə tuk nəmə tanə piṣin piṣin minə, mine yermaru minə, mine narmamə yamə mine tikiriə ror piṣin piṣin, mine narmamə yamə mine nəḡkiarien kapəriə ror piṣin piṣin.”

11

Yemə mir yame kimawarer tuk Yesu

¹ Kini ai kivəhsi-pə nīṗər nuwig kirik kimi yo, kini kimə, “Yuvən, mivəh napomhien kape Nimə kape Kughen mine tebol. Məvheikin min narmamə yamə mine kasəhuak aikin. ² Mərig takpəh nivəhyen napomhien kape kwənmhaan e iruə, meinai kwənmhaan a kivəhsi-pən kimi nəmə iruə. Iriə tuksəviəsis-əviəsis Taon Rhakə mhavən mhavəh makuə foti tu. ³ Kini yakvəhsi-pən nəsaninien kimi kafak yermamə mir yamə mir e kawarer-ərhav tuk yo. Tukravəhsi-pən neipən has yame ror nīmtət mə iriu kwəriḡ rahah, mawərer-ərhav tuk nīni-ərhavyen kafak nəḡkiarien kape makuə foti tu.”* ⁴ Iriu e, nuknei nai mir e olif, mine nar mir e kamərəhu-pən laet irəriu yame kawarer kupən kin Yermaru kape tanīmtanə.† ⁵ Kini tukmə yermamə kirik rimə tukroriah əriu, nap tukriṣi-pən ye nəkwairiu, məs in məkwaru. Tukwhopni-hopni fam narmamə yamə mine khamə tuksoriah

* **11:3:** uə tuk nīṗig wan taosen tu handred sikisti. † **11:4:** Emru narmamə mir e “olif” mine “nar kamərəhu-pən laet iran” ye Sek 4:3, 11-14.

əriu. ⁶ Kini kwərə mir e, tukmə kirani-ərhav nægkiarien kape Kughen, marivəh nəsaninien tuk nətapigien kin napuə mə nəhig tukripəh nipiien. Mirarkun nukreikinien nimir nu ruə nitə, kini mirarkun nuhyen narmamə ye tanimtanə kin naha nhagin nahasien yame kaworkeikei mə tukawor.

⁷ Kini tukrani-ərhav fam nægkiarien kapəriu, məkneikin, nar miragh yame ramarə ye nəkwai nimir ehuə yame reiwaiyu pik tukrhaktə muh əriu, mapita əriu mhopni əriu. ⁸ Niprairiu tukraməmir ye swatuk ye taon ehuə e kimnəsik-pən Yermaru kapəriu ye nai kamarkwao kin. Ikin aikin a, kamni nægkiarien ukreikin kirik kimə nhagin e Sodom, uə Ijip. ⁹ Kini narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin, mine kwənərəus pisin pisin minə, mine narmamə yamə mine kamhani nægkiarien pisin pisin, mine narmamə ye kantri minə fam tukhauə misarha əterik ye niprairiu, mhapəh niseighanien kin mə tuknim əriu mhavəh nipiig piəpiə kisisər mine nipərin. ¹⁰ Narmamə ye tanimtanə tuksagien, masor lafet, mhavəhsi-pən narimnar kimi əriə minə, misagien meinai profet mir e yame kimiwor pik nahasien kimi əriə kwəramhə. ¹¹ Kini nipiig piəpiə kisisər mine nipərin ruə mivən, Kughen rivəhsi-pən min neihagien kimi əriu, kawarer. Narmamə m-fam yamə mine kasəm əriu, kisakur pik. ¹² Məkneikin iriu kawərig riki yermamə kirik risi-pən ye neai mamni mimə, “Warer mirauə.” Napuə rivəh əriu mivən ye rao ye neai. Kini tikmir minə kapəriu kisərər əmə misarha əterik irəriu.

¹³ Kini ye nipiig atuatur a, nimnimien ehuə kirik ramavən moriah nipər kwənəmhaan kirikianə ye taon a, mipəh min nipərin naen. Nimnimien rimnhopni narmamə m-fam seven taosen. Kini narmamə m-fam yamə mine khapəh nhamhəyen kimnhagin pik, mhani nəfrakisien mə Kughen ye rao ye neai, In ravəh neihuəyen.

¹⁴ !Awəh! Nahasien ehuə yame ror kiraru kin nor infamien ai. Mərig nahasien yame ror kisisər kin, pəh nien mə tuktu, ruə.

Agelo yame ror seven kin ramher naiyuk

¹⁵ Kini ai, agelo yame ror seven ken rher naiyuk, məkneikin riki narmamə risi-pən ye neai, misokrapomh mhamə, “Kapətawə Yermaru, mine kafan Kristo, iriu kawarmaru ye tanimtanə. Narmaruyen kapəriu tukramarə rerin.”

¹⁶ Kini namehuə minə, iriə m-fam twenti fo, kasəkwətə ye jea kapəriə ye nimir Kughen. Miseiwaiyu misənimkur, masəhuak kimi Kughen, ¹⁷ mhamə, “Yakhani vi vi ik, Yermaru Kughen, meinai Ik nimivəh kafam nəsaninien ehuə mirikakun mamarmaru. Nagheem rehuə pik.

Ik nimnarə rerin, mamarə min ai taktəkun.

¹⁸ Niemhaa rhai narmamə ye kantri minə; mərig niemhaa ehuə kape Kughen tukruə.

Nipiig a ruauə yame Ik takəkir narmamə yamə mine kwənhamhə, mivəhsi-pən nərok kimi kafam yorwok minə, iriə e kafam profet minə, mine narmamə kafam minə, mine narmamə apnapig minə mine namehuə yamə mine kamhasiai nhagin.

Kini nipiig a ruauə yame Ik takoriah narmamə yamə mine kasoriah tanimtanə.”

¹⁹ Məkneikin kimnəhitə ye Nimə kape Kughen apa ye neai, kini kəm Bokis yame ramor nimtətien ye Nirpenien kape Kughen ramkwətə imə. Məkneikin ramaroapig, nuvrig-uvrigien ramavən, kini karuəruə raməkwəmətei, kini nimnimien ramavən, kini aes raməsaah-pə.

12

Piraovın mine nar mıragh rəmhen kin algita

¹ Kini nımtätien ehuə kirik rıması-pən ye neai, mor nar vi kirik irak yakakur. Piraovın kirik ramvən ye mırh rəmhen mə kafan neipən. Mamkwətə mərıp-pən nihun ye makuə. Məvhəvhao kin kəmhou twelef.

² Mamasək pik mamerig nəmheyen meinai rınor tıpın, kini natukreimək.

³ Kini yımnəm nımtätien pısın kirik rıması-pən mın ye neai. In e nar mıragh rəmhen kin algita ehuə. In rəwhao; kapən kapə rısıp iriə seven. Kapən apət ten. Məvhəvhao kin kəvəvhao kape King, seven. ⁴ Nıpıkovın ramuh-ita kəmhou mınə ye neai. Mıpıki-əhu nıpərın kırıkianə kısısaah mısıewaiyu-pə ye tokrei tanə, mıpəh mın nıpərın kıraru.* Məkneikin, algita a ruə marer ye nımrı pian a yame natukreimək. Tukmə tını rarha, rətgai.† ⁵ Pian a rırəh tını yerman, yame In tukrarmaru ye kantri mınə fam. In rırəh kwətavhə yame kımnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə]. Mərıg Kughen rımıvıta kwajıkovə en tuk algita, mıwəhsi-haktə In ruvən ye neai məkwətə ye jea kafan mamarmaru. ⁶ Mərıg pian a rımnap mıvən apa ye tıpəvsık. Kughen rımnapnəpeinə ta ye kwənmhaan a mə tukramarə ikın. Tukamarha tukun kerıaji nıpıg wan taosen tu handred sikısti.‡

⁷ Kini narowagınien kirik apa ye rao ye neai. Mikael mine kafan agelo mınə kımnhauh algita mine kafan agelo mınə. Kini algita mınə kafan agelo mınə kımnhauh mın əriə. ⁸ Mərıg algita, nagheen rapəh nəmhenien. Mikael mine kafan mınə kısıpita əriə, mısher yerhav kin əriə ye rao ye neai. ⁹ Kımnharəh algita ehuə a, mısarakıkin-əhu ye tokrei tanə. In a in snek kupən, kamni kımə Setan uə Yarhmə. In ramkır oror narmamə m-fam ye tanımtanə. Kımnarakıkin-əhu in, iriə kafan agelo mınə fam.

¹⁰ Kini yakərıg rıki yermamə kirik rısi-pən ye neai mokrapomh mımə, “Taktəkun ai, Kughen kapətawə rımıvəh mıragh ətawə.

Taktəkun ai Kughen ramhajoun mə in Yermaru, nagheen rehuə.

Kini taktəkun ai, Kristo kafan ramhajoun mə in ravəh mın nəsanınien mine nehuəyen ye narımnar m-fam.

Ror məkneikin mə taktəkun ai, kınarakıkin-əhu Setan ye nımrı Kughen. Setan e in e raməkər-əkər pən piəutawə mınə kımı Kughen yenpıg mine yeraan.

¹¹ Mərıg piəutawə mınə kımnhauh in mısapita ye nəsanınien kape nıtaw Kwaji Sıpsıp mine nını-ərhavıyen nəgkıarıen kape Kughen.

Mısapita mın in meinai tukhopni pawk əriə, rıkirıə rapəh nəsikien nımraghien kapəriə.

¹² Kımıə yamə mine nakasarə ye rao ye neai, sagien meinai kımnarakıkin-ərhav algita.

Mərıg, !Aweh! Nahasien tukruə ye nımoptanə mine tahik, meinai Setan rımneıwayu-pən tuk əriu.

Nıemhaa ramhai pik in, meinai in rırkun mə ipakə əmə rınerıaji kafan nıpıg.”

¹³ Algita rəm mə kımnarakıkin-əhu ye tokrei tanə, rarar, mırpəhu piraovın yame rımırəh tını yerman. ¹⁴ Mərıg kıwəhsi-pən kwermı kwerıə kımı pian a, tukrırah, mıvə mıvən apa ye kwənmhan Kughen rımnapnəpeinə iran apa ye

* **12:4:** Tukmə ror nıpran e ramni mə Setan rıvı-ta agelo tıksın ye rao ye neai, kısısaah, mısıewaiyu pən ye tokrei tanə. Əmru nəgkıarıen kırık ramvən kımı Setan ye Ezık 28:11-19 mine Aes 14:12-15. † **12:4:** Tukmə ror pian a Meri, mamə kape Yesu; kini Setan in algita. Tukmə Yesu rarha, kini Setan tukrorıah.

12:4: Mat 2:13-14 ‡ **12:6:** uə makuə 42, uə newk kısısar mine makuə sikis. **12:7:** Dan 10:13,21; 12:1 **12:9:** Jen 3:1 **12:9:** Jen 3:14-15; Luk 10:17-18; Jon 12:30-31; Kol 2:15

típəvsik. § İkín aikín a, tukrap tuk snek, tukamarha huvə tukun kape nípíg wan taosen tu handred sikisti.* 15 Mərig snek a rimiruə kín nu rəmhen kín yapiwən ehuə kírík mə narh tukrírəh pian a mamvən. 16 Mərig nímoptanə rímnasitu ye pian a məkwaag mətgai nu ehuə yame algita rimiruə kín. 17 Kíni niemha rhai pik algita tuk pian a. Marar mívən mə tukhauh mìn kafan mìnə kwənərəus. In e narmamə yamə mine kasor nəkwai Kughen masərer tímtim tuk níní-ərhavyen Yesu. 18 Algita a rímvən marer apa ye nípakír apa ye tahik.

13

Nar mıragh yame rímnateih haktə tahik

1 Kíni yímnəm nar mıragh ehuə kírík rímnateih haktə tahik. Kapan əpat ten. Kíni rímnukrai-pən kəvəvhao kape kíg ye kapan əpat mìnə. Kapan kapə rísip iriə seven, kíní kírái-pən nəgkiaríen kíríkianə kíríkianə irəriə yame ramni hah Kughen. 2 Nar mıragh a yímnəm rəmhen kín pusi ehuə kamni kímə leped. Mərig níhun mìnə kísəmhen kín nar mıragh kírík kamni kímə bea. Kíni nəpəəg nəkwən rəmhen kín laeon. Algita rívəhsi-pən nəsanínien mine narmaruyen mine nehuəyen kafan kímí nar mıragh a. 3 Kímnhoteih kapən kapə nar mıragh e kírík, kímə tikrímhə; mərig rípəh, mímragh mìn. Kímnhoteih pawk kapən kapə, rípəh nímhəyen, narmamə m-fam ye tanímtanə kísakur, mhakwasíg kín. 4 Masarar masəgnəgín mìn algita meinai in rímívəhsi-pən neihuəyen kímí nar mıragh a. Masəgnəgín nar mıragh a mísaiyoh mhamə, “Pa rəmhen kín nar mıragh a? Rírkək. ?Kíni pa rírkun nuhyen? Rírkək.”

5 Kímnəighan kín nar mıragh a mə in tukrəgkiar ausit mìní-hah Kughen. Kímnəighan kín neihuəyen kímín mə in rírkun norien naha nhagín yame in rorkeikei kape makuə foti tu.* 6 Kíni in rímíni nəgkiaríen hah rípsaah ye Kughen, mine nhagín, mine imei Kughen, in e, narmamə yamə mine kasarə ye rao ye neai. 7 Kímívəhsi-pən mìn nəsanínien kímín mə tukrarowagín iriə narmamə kape Kughen mìnə, mapita əriə. Kíni kívəhsi-pən nehuəyen kímín tuk narmaruyen ye narmamə ye kwənərəus mìnə fam, mine narmamə yamə mine tikiriə ror písín písín, mine yamə mine kamhani nəgkiaríen písín písín, mine kantri mìnə fam. 8 Narmamə mìnə fam ye tokrei tanə tuksəhuak kímí narmıragh a. Mərig narmamə tíksín tukhapəh nísəhuakien kímín, iriə e yamə mine kwərai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nímraghíen kwasíg ikín Kughen rípíor narímnar fam. Nəkwəkwə a kape Kwaji Sipsip yame kímnhopni.

9 Yermamə yame nímətírgín rarə in tukraməkeikei mətərig huvə kín.

10 Tukmə kímə tukvəhsi-pən yermamə kírík ye kalabus, pəh ruvən.

Tukmə kímə tukhapni yermamə kírík kín nau, pəh khapni kín nau.

Nəgkiaríen e nípíran ramni mə narmamə kape Kughen mìnə tukasəkeikei mísərer tím tím tuk nhatətəyen iran.

Nar mıragh yame rímnateih haktə nímoptanə

11 Kíni yímnəm mìn nar mıragh kírík rímnateih haktə nímoptanə mhaktə. Kapan əpat kíraru rəmhen kín kwaji sipsip kírík. Mərig rəgkiar, ríkin rəmhen kín algita kírík. 12 In ramor atuə kín kape nar mıragh kupən e yame kapən kapə seven, mívəh fam nehuəyen kafan. Kíni maməkeikei kímí narmamə m-fam ye tanímtanə mə iriə tuksəhuak kímí nar mıragh kupən yame kímnhoteih

§ 12:14: Meri ríkir Yesu kíravən apa Ijip kape newk kísísər. Əmru Mat 2:13-18 * 12:14: Gris ramni mə “kamarh tukun tuk nípíg kíríkianə, mine nípíg kíraru, mine nípərin,” mərig nípíran e ramni mə, “newk kísísər mine makuə sikis” uə “nípíg wan taosen tu handred sikisti.” * 13:5: Makuə 42 rəmhen kín nípíg wan taosen tu handred sikisti, uə newk kísísír, makuə sikis. Əmru Rev 11:2, 3, mine 12:6. 13:6: Dan 8:10-11 13:6: Efes 2:6

kapən kapə kini ruahuvə min. ¹³ Kini nar miragh e kapan əpat kiraru rimnor nımtətien ehuə pisin pisin. Marə mor min nap risi-pən ye neai mamuə ye tokrei tanə ye nimri narmamə. ¹⁴ Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh e yame kapan əpat kiraru mimə in rirkun norien nımtətien ye nipig ramərer iriu nar miragh yame kapan kapə seven. In rameikuə ye narmamə ye tokrei tanə kin nımtətien yamə mine in ramor. Kini mini-pən tuk əriə mə tukasəkeikei misərai kapier mhasigəvin nanmi nar miragh a kimnhoteih kapan kapə kini ruahuvə min, mhasiai in. ¹⁵ Kini Kughen rimneighan-pən kin nəsaninien kimi nar miragh yame kapan əpat kiraru, mə tukreihagh-pən ye kapier yame risigovin nanmi nar miragh e kapan kapə seven, mə tukrəgkiar, mamni mə tukhopni narmamə yamə mine khapəh nhasiaiye in. ¹⁶ Kini in raməkeikei kimi narmamə m-fam əgkəp - nəmehuə minə, mine narmamə apnapig minə, mine narmamə kapəriə nautə rehuə, mine narmamə yamə mine kapəriə nar kirik rirkək, mine slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mə tukhavəh nətətao kafan ye kwermiriə matuk uə nupanairiə. ¹⁷ Mərig narmamə yamə mine khapəh nhavəhyen nətətao a, kaseinein nivəhyen nimri nar kirik, mine norien salem kin nar kirik. Nətətao e, in nhag narmiragh e yame kapan kapə seven, uə namba yame ramor nımtətien ye nhagin. ¹⁸ Ror məkneikin mə kimiə takasəkeikei mhavəh nirkunien. Tukmə nirkunien kafam rəmhen, nakirkun niniyen nipran. Namba e in 666. In ramor nımtət ye yermamə.

14

Kwaji sipsip mine narmamə wan hundred foti fo taosen

¹ Kini ai, yakarha-pən məm Kwaji Sipsip ramərer apa ye tokrei tukwas a Saeon. Kini narmamə wan hundred foti fo taosen kasərer iriə min. Kini kimirai-pən nhag Kwaji Sipsip mine Rimni ye nupanairiə. ² Kini yakərig nəgkiarien kirik risi-pən ye neai. Rikin rehuə rəmhen kin tahik ehuə kirik yame ramuh nəpəəg kwənharuəruə uə məmhen min ye karuəruə yame ramarkwəmətei. Kini mamhen min kin narmamə khapsaah kamhauh gita.* ³ Kini iriə kasəni nipe vi kirik apa kupən ye jea kape King mine nar miragh kuas a kamni kimə 'jerubim' mine namehuə minə. Narmamə apnapig kaseinein nipe a. Narmamə wan hundred foti fo taosen əmə yamə minə e Kughen rimnərok nımraghien kapəriə muəpik-ta əriə ye tanımtanə, iriə kharkun nənien nipe e. ⁴ Narmamə minə e iriə e, yamə mine kimisarha huvə tuk kapəriə nımraghien, mə nəmkimik rirkək irəriə. Iriə khapəh nhakirien piraovin. Iriə nəmə vi minə. Mamhakwasig kin Kwaji Sipsip e, mhavən ikin pukaa ramvən ikin. Kughen rinərok-ta nımraghien kape narmamə minə a. Iriə kape Kughen əmə mine Kwaji Sipsip e. Iriə kisəmhen kin nəviginien yame kimnəhuak vi əmə kin nəsimien, yame kivəhsi-pən kimi Kughen mine Kwaji Sipsip. ⁵ Iriə khapəh niseikuəyen nipig kirik. Kini nar kəskəh kirik rirkək mə tukror əriə kasəmkimik ye nimri Kughen.

Agelo misir kisisar

⁶ Kini ai yakəm min agelo kirik ramivə yerpig ye nımago-ago. In ramni-ərhav nəvsaoyen huvə yame rimnarə rerin, infamien rirkək kimi narmamə ye tokrei tanə, ye kantri minə fam, minə kwənərəus minə fam, minə narmamə yamə mine kamhani nəgkiarien pisin pisin, mine narmamə yamə mine tikiriə ror pisin pisin. ⁷ In rokrpomh mamni mimə, "Hagin kin Kughen mhasiai In.

* **14:2:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh niniyen 'gita,' mamni əmə 'hap.' In nar kirik kamuh tuk naniyen nipe, rəmhen kin gita. **14:3:** 1 Pita 1:19 **14:4:** 2 Kor 11:2; Rev 21:9

Kini mhani nāfrakisien ye kafan neihuəyen. Meinai in a nīpīg atuatur kafan ruauə tuk nākirien nīmraghien kape narmamə. Səgnəgin In. In rīmnor rao ye neai, mine nīmoptanə, mine tahik, mine nīmri nu minə.”

⁸ Kini agelo min kirik yame ror kiraru kin raməri-pən mamni mīmə, “!Babilon rīmamir! !Babilon rīmamir! !Babilon Ehuə Nagheen Rehuə rīmamir, meiwaiyu! In rəmhen kin piraovin kape swatur yame ravi-pə narmamə ye kantri minə fam khauə mamhanim waen iriə min. Mərig waen nin, in a nīrpəhuyen nətəwaoyen. Maməkeikei kimi narmamə mə tuksor norien has iriə min. Kini nīpīg kamhanim waen a, iriə kamhavi-pə niemhaa kape Kughen tuk əriə.”

⁹ Kini agelo min kirik yame ror kisisər kin ramkwasiɡ kin əriu. Mokrən apomh mamni mīmə, “Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar mīragh yame kapən kapə iriə seven, mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin, kini mhawəh nətətao kafan ye nupanairiə uə kwermiriə, ¹⁰ iriə tukasəkeikei mhanim waen ni piraovin e, in e niemhaa kape Kughen. Waen e kīpəh nəkwar-əkwarien kin nu. Tuksəriɡ nəmhəyen ye nap mine kwənkwiwə yamə mir kawəkwaru əriə ye nīmri agelo rhakə minə mine Kwaji Sipsip. ¹¹ Kini nəuwəh kape nap yame raməs əriə mor nəmhəyen kimi əriə, in ramənah nīpīg minə fam, infamien rīrkək. Narmamə yamə mine kasəhuak kimi nar mīragh yame kapən kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin in kin, mhavəh nətətao kafan, iriə tukhapəh nisapisien yenpīg mine yeraan.”

¹² Nəgkiarieren e nīpran ramni mə narmamə kape Kughen yamə mine kasor nəkwan tukasəkeikei misərər tim tim əmə tuk nhatətəyen iran.

¹³ Kini yīmnəriɡ min riki yermamə kirik risi-pən apa ye neai mīmə, “Takrai-pən nəgkiarieren e ye nəkəkəwə, “Taktəkun ai, mamvən, narmamə kape Yermaru, to khamhə pawk, mərig tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.”

Kini Nanmin kape Kughen rīmə, “!Nəfrah! Iriə tuksapis ye nəmnhawkien kapəriə, meinai tukhavəh kwənkwai wok kapəriə.”

Agelo rampik ta narmamə ye tanimtanə

¹⁴ Kini ai yīmnarha-pən məm napuə hawən kirik, məm yermamə kirik ramkwətə-pən ye napuə. Kwən a in rəmhen kin Ji Yermamə. In rəvəvhao kin kəvəvhao kape King, yame kimnor kin gol. Mamrəh nau iko kirik.

¹⁵ Kini yīmnəm min agelo kirik risi-pən apa ye Nimə kape Kughen muə, kini mokrən apomh kin yermamə a ramkwətə-pən ye nīmar-mar napuə, mīmə, “Rəh kafam nau iko mivən marpai. Meinai nīpīg kape narhakinien nəviginien ruauə, kini nəsimien ye tanimtanə ruəmruə.” ¹⁶ Kini yīmnəm yermamə yame ramkwətə-pən ye nīmar-mar napuə rīmowhan nao iko kafan muə ye tokrei tanə, mīpik narmamə m-fam rəmhen kin yame nəsimien yame ruəmruə tuk nivəhyen.

¹⁷ Kini agelo kirik min rīmatərhav-pə ye Nimə kape Kughen apa ye rao ye neai, mamrəh min nao iko. ¹⁸ Agelo min kirik yame ramarha tuk nap ye tebol, risi-pən ye tebol muə, kini mokrən kin agelo yame ravəh nao iko mīmə, “Narmamə ye tanimtanə kisəmhen kin kwənkwai grep yame ruəmhiak. Vəh kafam nao iko mīpik əriə.” ¹⁹⁻²⁰ Məkneikin, agelo e rīmowhan kafan nao iko, mivən ye tanimtanə, kini mīpik-ta narmamə yamə mine kisəmhen kin kwənkwai grep yame rīmhiak. Kini marakikin əriə apa iruə ye taon, apa ye kwənmhaan ehuə yame kaməviəsis kwənkwai grep ikin, mə nehen tukraiyyu. Ikin aikin a, Kughen ramor niemhaa kimi narmamə mivəhsi-pən narpinien kimi əriə. Tukəviəsis əriə, nitawriə tukraiyyu aikin, rəmhen kin nu ehuə kirik yame napomhien kafan rəmhen kin tri handred kilometa, kini rəmnim pik. Tukmə hos kirik rəviəfugin, reriəji nīpəghigin.

15

Narmamə kape Kughen kasəgnəg'in In

¹ Kini yakarha-pən ye rao ye neai məm nımtətien kırık, yakakur. Agelo seven kamhavəh narpınien, iriə seven, mamhauə. Narpınien minə e, iriə kasor niemhaa kape Kughen tukror piəpiə, infamien iran. ² Məkneikin, yımnam nar kırık rəmhen kın tahik, mərig kımnor kın glas, nap ramuək iran. Narmamə tiksın kasərer ye nıkar-kar tahik a. Iriə e yamə mine kımısarowagın misapita nar mıragh a kapən kapə seven mine nanmi nar yame kımnor kisıgovın kın, mine namba yame ramor nımtət ye nhagın. Kughen rımivəhsi-pən gita* minə kimi əriə, ³ kamhauh, masəni nıpe kape Kwaji Sipsip mine Moses kupən, yorwok kape Kughen, mamhani mhamə, “Yermaru Kughen Nagheem Rehuə Pık Əgkap.

Yaksəm kafam norien ehuə minə, yaksakur.

!Ik King kape rerin! !Norien kafam ratuatuk əfrakis!

⁴ Yermamə kırık to rıpəh nıpəhyen nisaiyen Ik, Yermaru.

Kini yermamə kırık to rıpəh nıpəhyen nıvəh-sihaktəyen nhagım.

Meinai Ik pısın əmə nakəmərhakə.

Narmamə ye kantri minə fam tuksəm mə norien minə fam kafam kisatuatuk, mhauə masərer ye nımrim mamhani vi vi Ik.”

⁵ Kwəsəni-ta nıpe a, yakwaag faktə ye rao ye neai, məm kımnehitə-pən İkin Kughen Ramarə İkin. In e, Nımə Tapolen kape Kughen†. ⁶ Agelo seven khasi-pən apa İkin Kughen Ramarə İkin, mamhavəh narpınien minə, iriə seven. Iriə kamhavən ye neipən vi e yame raməsiə, kamni kımə ‘linen.’ Kımıvıtərəkın nımagiriə kın kətət yame kımnor kın gol. ⁷ Məkneikin, nar mıragh e kamni kımə ‘jerubim’ iriə kuas, kini kırık irəriə rıvəhsi-pən besin kımnor kın gol seven kimi agelo minə a iriə seven. Besin minə a khakwar kın niemhaa kape Kughen yame ramarə rerin. ⁸ Məkneikin, nətokien yame ramor nımtətien ye neihuəyen mine nıkhakien kape Kughen rauvig əpıs İkin Kughen Ramarə İkin, kini narmamə kıseinein nisauru-pənien İkin Kughen Ramarə İkin miseriaji agelo seven khavəh-siərhav fam narpınien minə seven.

16

Besin seven yamə mine khakwar kın niemhaa kape Kughen

¹ Məkneikin yakərig riki yermamə kırık rokrən apa İkin Kughen Ramarə İkin, mamni-pən tuk agelo minə seven mımə, “Havən. Mısətəg-pən besin seven yamə mine khakwar kın niemhaa kape Kughen ye tanımtanə.” ² Agelo yame raməkupən rıvən mətəg-pən besin kafan ye tanımtanə. Məkneikin, narmamə yamə minə kımnhavəh nətətao kape nar mıragh a kapən kapə seven, mine nanmi nar yame kımnor kisıgovın kın, nımap pien rıpsaah ye nıprairiə.

³ Kini agelo yame ror kırıru kın rətəg-pən besin kafan ye tahik. Tahik ror nıtə kın. Rərıp rəmhen kın nıtaw yermamə yame ruamhə ta. Kini nar mıragh ye tahik minə fam kımnhamhə.

⁴ Kini agelo yame ror kısısar kın rətəg-pən besin kafan ye nımri nu minə, mine ye kwerkwai nu minə, ror nıtə kın. ⁵ Kini yakərig riki agelo yame ramehuə ye nu minə ramni mımə,

“Kughen, Ik pısın əmə Ik Kughen, nakatuatuk.

* **15:2:** Nəgkarien kape nəmə Gris rapəh nıniyen ‘gita,’ mamni əmə ‘hap.’ In nar kırık kamuh tuk nıniyen nıpe, rəmhen kın gita. **15:4:** Jer 10:7; Sam 86:9-10 † **15:5:** Ye nəkwai Nımə Tapolen, bokis kırık aikın yame kıwəhsi-pən Natuakəmien 10. Emru Eks 38:21, Nam 1:15.

Ik e yame nimnamarə rerin, mamarə min taktəkun.
Kini ratuatuk mə takor məkneikin narpinien kimi narmamə.

⁶ Kapəriə atuk əmə. Meinai iriə kimnhavi nitaw narmamə kafam minə, mine profet minə kafam.

Kini Ik takvəhsi-pən nitə kimi əriə mə tukhanim.”

⁷ Kini yakərig min tebol* rəgkiar mimə,

“! Nəfrah! Yermaru Kughen, Nagheem Rehuə pik, nəgkiarien yame nakaməkir narmamə kin in rəfrakis matuatuk.”

⁸ Kini agelo yame ror kuas kin rətəg-pən besin kafan ye mirh. Kini mirh ravəh nəsaninien tuk nivaanien narmamə rəmhen kin yame nap raməs əjir. ⁹ Nəpan-əpanien kape mirh raməs əriə, kamhani hah Kughen yame In ramor narpinien minə e, mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə mhauə mhavəh-si haktə In.

¹⁰ Kini agelo yame ror kirkirip kin rətəg-pən besin kafan apa ikin nar miragh kapən kapə seven ramkwətə mamarmaru ikin. Məkneikin, ikin minə fam yame in ramarmaru ikin kisapignap. Kini narmamə kasərig nəmhəyen misəkwəsis nheramriə ¹¹ mamhani hah Kughen apa ye rao ye neai tuk nəmhəyen mine nimap kapəriə. Mərig khapəh nisararien ye nərigien kapəriə tuk təvhagə has kapəriə.

¹² Kini agelo yame ror sikis kin rətəg-pən besin kafan ye nu ehuə e kamni kimə Yufretes. Məkneikin nu rəmit mor swatuk kape king minə tuksəriwək iran mhasi-fiak. ¹³ Məkneikin yakəm nanmin has kisisər kirhəmhen kin frog. Kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai algita; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai nar miragh kapən kapə seven; kirik rimitərhav ye nəpəəg nəkwai profet eikuə.† ¹⁴ Yarhmə misir e kirhor nimtətien minə. Kirhitərhav-pən tuk king minə ye tanimtanə m-fam, mirhokrən kin əriə mə tuksofugin masərer matuk tuk narowaginien ye nipig yame Kughen Nagheen Rehuə Pik tukrəkir narmamə iran. ¹⁵⁻¹⁶ Kini yarmhə misir e kirhofugin king minə apa ikin kirik, ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, kamni kimə, Amagedon.‡

Kini Yesu rimini mimə, “!Arha-pə ru! !Yakaurə rəmhen kin yame yəkrəh kirik raurə! Rhuvə mə narmamə tukhapəh nisapirien, masarha, mhapəh nhavəhsi-tayen kapəriə neipən tuk napirien mə tukhapəh nisaiyu-kopiə-kopiə-yen misauris kin.”

¹⁷ Kini agelo yame ror seven kin rətəg-pən besin kafan ye nimago-ago. Məkneikin yakərig riki yermamə kirik risi-pən apa Ikin Kughen Ramarə Ikin, misi-pən atuatuk ye jea kafan mimə, “Ror infamien.” ¹⁸ Məkneikin raroapig, karuəruə rarkwomətei, nuvrig-uvrigien rehuə, kini nimnimien ravən. Nimnimien ehuə kirik ripəh hanə norien rəmhen kin yama. ¹⁹ Kini taon ehuə e§ rarkwopir nipərin kisisər. Kini taon fam ye kantri minə fam kisəsaah mharkək. Kughen, rikin ramuh norien has minə kape taon a Babilon, mivəhsi-pən kap yame rukwar kin waen e in e niemhaa kafan, maməkeikei kimin mə tukrinim fam. ²⁰ Məkneikin kimnahiə ta kin kwaji tanə minə fam, kharkək. Kini kipəh nəm-minien tukwas minə. ²¹ Kini aes rəmhen kin kapiet ehuə risi-pən ye napuə məsəah markwhopni-arkwhopni narmamə. Aes kirikianə əmə rəmhen kin fifti kilo. Kini narmamə kamhani hah Kughen tuk nahasien kape aes, meinai nahasien a in rahas pik.

* **16:7:** Tebol rəgkiar, tukmə ror nipran ramni narmamə kape Kughen yamə mine kimnhopni əriə, kasəmir ye nəpəəg tebol apa ye rao ye neai. Əm-ru Rev. 6:9. † **16:13:** Rev. 13:11-18 raməvsao kin profet eikuə e yame rətəi haktə ye nimoptanə. Kapan apət kiraru. ‡ **16:15-16:** ‘Amagedon’ nipran ramni ‘tukwas apa Megido.’ Nakəm kwənmhaan e Megido ye Judges 5:19; 2 King 23:29-30; 2 Kron 35:22. § **16:19:** Tukmə ror taon ehuə e Jerusalem uə Babilon.

17

Piraov'in kape swatuk yame rahas pik

¹ Mækneikin agelo kirik ye agelo seven yamə mine kamharəh besin seven ruə mīni-pə tuk yo mīmə, “Yuə-ru. Pəh yakhajoun ik kin narpinien yame piraov'in kape swatuk yame rahas pik tukrarə iran. Piraov'in a in a taon* yame ramərer ipakə tuk nu mīnə tiksīn. ² King mīnə ye tanīmtanə kīmnhavən tukun. Kīni narmamə kape tanīmtanə kīmnhanīm nīn waen, mīsapis iriə mīn, kīni mamhavən tukun.”

³ Kīni Nanmīn kape Kughen raməmīr irak, kīni agelo a rīkīr yo mīvən apa ye tīpəvsīk. Aīkīn, yakəm piraov'in ramkwətə-pən ye nar mīragh kirik rəwhao. Kīrai-pən nəgkiarīen yame ramni-hah Kughen ye nīpran. Nar mīragh a, kapən kapə rīsīp-sīp iriə seven, kapən apət iriə ten. ⁴ Kīni piraov'in a ramavən ye neipən pepol rəmhen kīn neipən kape king, mine neipən əwhao. Ramor marə-marə ye nīpran mokwan kwenar mīruk-pən ye nīmətīrgīn yame kīmnor kīn gol mine kapiēr yame nīmīrīn rhaktə pik, mine perel. Kīni in ravəh kap kirik kīmnor kīn gol, yame rukwar kīn nahasīen kafan yame rəmkiīmīk pik ye nīmīrī Kughen mine nor-apnapīgīen nar kafan. ⁵ Kīni kīrai-pən nəgkiarīen kirik ye nupanan, nīpran rerkwaig, yame ramni mīmə,

TAON EHUĒ IN E BABILON, NAGHEEN REHUĒ.

IN NISĪN NĪPIRAOVĪN MĪNĒ M-FAM KAPE SWATUK.

KĪNI IN NUKNE NORIEN HAS YAMĒ MĪNE KASĒMKĪMĪK.

⁶ Kīni yakəm mə piraov'in a rīnapīs kīn nītaw narmamə kape Kughen mīnə. Iriə e narmamə yamə mine kīmisarēr-ərhav tuk nīni-ərhavyen Yesu. Yakəm in, nanmīk rīvə. ⁷ Mækneikin agelo a rīni-pə tuk yo mīmə, “?Nakamakur tuk naha? Yo jakpihoprai-pre nəgkiarīen erkwaig ye piraov'in mine nar mīragh yame in ramkwətə-pən iran, yame kapən kapə rīsīp iriə seven, kīni kapan apət iriə ten. ⁸ Nar mīragh yame nīmīnəm, rīnamragh, mərīg rīpəh nīmraghīen e towēi, mərīg pəh nīen mə tuktū tukrhekīmtēr, mhaktə-pə ye nəkwai nīmīr yame reiwaiyu pik, maiyu mamvən, Kughen tukroriah. Kīni narmamə ye tanīmtanə yamə mine nhagriə rīrkək ye Nəkwəkwə kape Nīmraghīen tuksəm nar mīragh a yame rīmamragh, mīrkək, mīrerīg-pə mīn, tuksakur. ⁹ Takaməkeikei mīvəh nīrkunīen tuk nīrkunīen nīprai nəgkiarīen e. Kapən kapə nar mīragh e, iriə seven, kasor nīmītətīen ye tukwas mīnə seven yame piraov'in a ramkwətə-pən irəriə.† ¹⁰ Kasor mīn nīmītətīen ye King, iriə seven. King kīrkīrīp kwənhauə ta mwənhavən. King kīrīkianə e ramarə ai taktəkun. Kīni king kīrik mīn tukrīpiuə. Mərīg tukruə mamarə kape nīpīg kwakwə əmə. ¹¹ Kīni nar mīragh e yame rīmnamarə, mīrkək ai taktəkun, in king kīrik yame ror eit kīn. In tukrīkwasīg kīn king mīnə iriə seven mamhavən, Kughen tukroriah in. ¹² Kapən apət iriə ten yamə mine nīmīnəm əriə, kasor nīmītətīen ye king iriə ten, yamə mine khapəh hanə nīsarmaruyen. Mərīg iriə tukhavəh neihuəyen mə iriə king mīnə, mīsarmaru iriə nar mīragh a, mərīg kape nīpīg kwakwə əmə. ¹³ Nətərīgīen kapəriə kīrīkianə əmə tuk nīvəh-sīpənīen kapəriə nehuəyen mine nəsanīnīen kīmi nar mīragh a. ¹⁴ Mərīg Kwajī Sīpsīp tukruə iriə narmamə yamə mine rīmīrpen-ta əriə, mokrən kīn əriə, khakwasīg kīn. Kīni In tukrapita narmamə yamə mine kasarowagīn-pən kīmīn, meinai In Yermaru kape yermaru mīnə, mine King kape king mīnə.”

¹⁵ Kīni ai agelo e rīni-pə tuk yo mīmə, “Nu yamə mine nīmīnəm əriə, ikin piraov'in kape swatuk ramkwətə ikin, kasor nīmītətīen ye kwhen mīnə. In e narmamə yamə mine tīkiriə ror pīsīn pīsīn, mine kantri mīnə, mine narmamə

* **17:1:** Tukmə ror taon a Babilon uə? † **17:9:** Narmamə khapsaah rīkiriə ruh mīmə nar mīragh e kapən kapə 7, uə tukwas 7, nīpran e Taon Rom. Kīmīvhirəkīn haktə ye tukwas iriə 7.

yamə mine kamhani nəgkiarieren pisin pisin. ¹⁶ Kapan əpat ten yame nimməm, mine nar miragh a, iriə tuksəməkin piraovın kape swatuk e, mhawəhsi-ta neipən kafan mə tukramaiyu kopiə kopiə, masoriah in, mhavaan ye nap, masən nusan. ¹⁷ Tuksor məkneikin meinai Kughen rimmərəhu-pən yerkiəriə mə tuksor nərigien kafan kini mor rikiriə kirikianə əmə tuk nhavəh-sipənien kapəriə nəsaninien mine nehuəyen kimi nar miragh e, mə in tukrarmaru, meriaji nəgkiarieren kape Kughen tukruə mor nəfrakisien kin. ¹⁸ Kini piraovın a nimməm, in taon ehuə yame ramarmaru ye king minə kape tanımtanə.”

18

Babilon rımamır

¹ Kwasiğ ye narımmar minə e, yimməm agelo kirik ramsi-pən ye neai. In ravəh nehuəyen, kini in risia-pen tanımtanə kin nikhakien kafan.

² Rokrapomh ye rikin ehuə mimə,

“!Rımamır! !Babilon Taon Ehuə Nagheen Rehuə rımamır! Yarhmə minə kamhavən misarə ikin.

Nanmın has minə kasaiyu ətgin in. In ruauə rəmhen kin nəpəəg nai yame man has yamə mine kamgin kin əriə kasapır ikin.

³ Meinai kantri minə fam kisapıs kin nin waen, mamharpəhu nətəwaoyen, mamhavən tukun mhakır in.

Kini king minə kape tanımtanə kamhavən tukun mamhakır. Kini sto kipa ye tanımtanə, nautə kapəriə rehuə meinai rikin ramvən pik tuk nautə.”

⁴ Məkneikin yakəriğ riki yermamə kirik ramsi-pən ye neai mamni mimə, “Kafak narmamə minə, sətə ye pian a mə in tukriyəh nırəh-pikinien əmiə.

Mə kimiə takhapəh nhavəhyen narpinien yame in tukriyəh.

⁵ Meinai in rıməriğ kafan təvhagə has rhaktə meriaji kapuapıg. Kughen rikin raməsik kafan təvhagə hah.

⁶ Sarpın tai norien kafan yame in rımmor irəmiə.

Sarpın mikiraru.

Waen yame in rımivəhsi-pre kimi əmiə in riskai. Havi-pən tai nin waen ye kap kafan yame in riskai min, rapita.

⁷ Havəh-sipən nahasien mine nəmhəyen kimin rəmhen kin nagienien yame in rımmavəh kupən tuk nautə ehuə kafan.

Maməgkiar ausit yerkin mamni mimə, ‘Yo kwin kirik. Yo e yakamkwətə mamarmaru.

To yakpəh nasəkien tuk nıpiğ kirik meinai kafak yerman rirkək mə to rımhə.’

⁸ Ror məkneikin, Kughen, Nagheen Rehuə, tukriyəhsi-pən narpinien kimin. Nikumhə tukrəs in; tukrasək; nap tukrəs; tukriyəhə. Narpinien minə a tukriyəh in ye nıpiğ kirikianə əmə.

⁹ “Kini nıpiğ king kape tanımtanə yamə mine kimnhavən tukun mamhakır, kini mamhavəh kwis nautə kafan, kisəm nəuwəh kape nap yame ramarkwəru in, kisasək, rikiriə rəpou tukun. ¹⁰ Kafan nəmhəyen tukror əriə khagin, masərer isok tukun mhamə,

“!Kəsi! !Kəsi tuk taon ehuə! !Aweh, Babilon, taon yame ramərer əusik əusik, məriğ taktəkun ai, in rıvəh kafan narpinien ye nıpiğ kirikianə əmə!’

¹¹ “Kini sto kipa minə min ye tanımtanə tuksasək tukun, meinai yermamə min kirik rirkək aikin mə to rıvəh nımmri narımmar kapəriə. ¹² Yermamə min kirik rirkək mə to rıvəh nımmri kapəriə gol, mine silva, mine kapier huvə minə, minə perel, mine neipən huvə yamə mine kamor kin linen mine silik mine pepol mine skalet. Yermamə min kirik rirkək mə to rıvəh nımmri narımmar kamor kin kapan əpat elefan uə bras, uə aean, uə kapier huvə e kamni

kimə 'mabel', mine nai kapəriə yame rapien huvə, ¹³ mine narimnar yame nāmiovin rapien huvə rəmhen kin sinamon, mine senta, mine mir, mine frangkinsens. Yermamə min kirik rirkək mə to rivəh nimri kapəriə oel mine waen, mine flaoa, mine kau, mine sipsip, mine hos mine kat, mine slef (in e kamor salem kin yermamə).

¹⁴ "Ror pən sto kipa minə tuksasək pik, mhamə, "Babilon, nakorkeikei pik nautə, məriḡ nimnəpkərhav iran. Nautə mine marə-marə kafam ruirkək, to nakpəh nəm-minien tuk nipig kirik." ¹⁵ Sto kipa yamə mine kimisor salem kin narimnar minə e apa taon a tuksərer isok tukun, masəm nəmheyen kafan, khagin kin. Misasək, rikiriə rəpou ¹⁶ mhamə,

"!Aweh, kəsi! Taon ehuə e rimavən ye neipən huvə kimnor kin linen mine pepol mine skalet,

mokwan-pən gol mine kapier huvə mine perel.

¹⁷ Məriḡ taktəkun ai kimnoriah fam nautə ehuə kafan ye nipig kirikianə əmə.'

"Kini kapten minə kape rao minə fam, mine narmamə yamə mine kasor wok ye nəkwai rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavən ye rao, mine narmamə m-fam yamə mine kamhavəh mane ye narimnar kape tame tahik tuksərer isok tuk Babilon. ¹⁸ Tuksəm nap rəs in, mine nehenap, misasək mhamə, "!Kəsi! Taon ehuə e rinor pisin ye taon minə tiksın." ¹⁹ Tuksərəsuun kapəriə kapə kin nimokrur [misor nimtətien mə rikiriə rərhakis], misasək, mhamə,

"!Aweh! Narmamə yamə mine kamhavəh rao ye tahik, kapəriə nautə rimnehuə tuk mane kape taon əsanin a.

Məriḡ kimnoriah in ye nipig kirikianə əmə.

²⁰ Məriḡ kimiə ye rao ye neai, kimiə narmamə kape Kughen, mine aposol minə, mine profet minə, rikimiə tukraməkeikei magien, meinai Kughen rimivəhsi-pən narpinien kimin tuk nor-hah-preyen kimi əmiə.' "

²¹ Məkneikin, agelo əsanin kirik rimirəh kapier ehuə kirik, marko-pən kin apa ye tahik ye nagheen fam, mimə,

"Kinarkwəsis məkneikin Babilon Ehuə Nagheen Rehuə. To rapəh nərər-minien.

²² Kini tukhapəh nisəriḡ-minien riki gita* mine tərhenao, mine naiyuk ramasək ye taon a.

Kini tukhapəh nisəriḡ-minien narkarəkien kape kapier minə yame ramaiyu-əsis wit yame kamor flaoa kin. Kini yermamə kape narpəkao-huvəyen ye narimnar rirkək min aikin.

²³ Nikhakien kape laet minə tukripəh min nəsiəyen aikin.

Tukhapəh nisəriḡ-minien riki piraovin mine yerman yamə mir kararpen əriu minə ye narkurəkien.

Məriḡ in apa kupən, sto kipa minə aikin, iriə nəmehuə əfrakis minə. Taon a rimnəvigin rhakə kantri minə fam, mikir oror əriə.

²⁴ Taon ehuə e Babilon in rimivəh narpinien meinai rimivi nitaw profet minə mine narmamə kape Kughen minə ikin minə fam ye tanimtanə.

Nəfrakisien. Nitaw narmamə m-fam yamə mine kimnhopni əriə rimnaiyue ye taon a."

19

Narmamə ye rao ye neai kamhani vi vi Kughen

¹ Kini ai, yakəriḡ nuvriḡ-uvriḡien kirik rəmhen kin kwhen ehuə kasokr-apomh ye rao ye neai, mhani mhamə,

* **18:22:** Nəgkiarien kape nəmə Gris rapəh ninuyen 'gita,' mamni əmə 'hap.'

“!Pəh khani vi vi Yermaru!

In Kughen. In ravəh mīragh ətawə. Nīpran rakhak maməsiə. Nəsaninien, in kafan pişin əmə. ² Meinai In raməkir atuatur narmamə ye nəfrakisien.

Kafan nəgkiarien ruoh-ta piraovin kape swatur e yame rimnapir-pən apnapig tuk narmamə.

In rinarpin ta tai nitaw kafan yorwok minə.”

³ Kini kasokrən apomh min mhamə,

“!Pəh khani vi vi Yermaru Kughen! Nehenap kape nap yame raməs pian e, ramənah mamvən mipəh norien infamien.”

⁴ Kini nəmehua minə iriə twenti fo, mine nar mīragh minə, iriə kuas, kamni kimə ‘jerubim’, kisənimkur-pən ye jea Kughen ramkwətə mamarmaru ikin, masəgnəgin In, mhamə,

“!Nəfrah! !Pəh khani vi vi Yermaru!”

Narkurəkien kape Kwaji sipsip

⁵ Kini ai, riki yermamə kirik ramsi-pən ye jea kape King, mimə,

“!Yorwok minə kape Kughen, səgnəgin In!

Kimiə yamə mine nakamhasiai Kughen, nar apnapig mə kimiə nəmehua minə uə kimiə narmamə apnapig minə, səgnəgin In.”

⁶ Kini ai, yakərig nuvrig-uvrigien kirik rəmhen kin kwhen ehua kasokrəpomh, mamhen min kin tahik yame ramuh kwənharəruə, mine karuəruə yame ramarkwəmətei, mamni mimə,

“Pəh khani vi vi Yermaru, Kughen kapətawə, Nagheen Rehua Pik. In ramarmaru.

⁷ Pəh kisagien, mhani nəfrakisien ye nehuəyen kafan.

Meinai ruauə ye nipig atuatur kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip.

Kini kafan piraovin ramərer matuk mawhin.

⁸ Kini Kughen rivəhsi-pən neipən huvə kimin mə tukrarkaoh kin.

Neipən e kamni kimə linen. Rhawən maməsiə.” (Neipən hawən e linen ramor nīmətətien ye norien atuatur kape narmamə kape Kughen).

⁹ Kini agelo rini-pə tuk yo mimə, “Rai-pən nəgkiarien e ye nəkwəkwə, ‘Narmamə yamə mine kimirpen-ta əriə mə tukhavən ye nəviginien kape narkurəkien kape Kwaji Sipsip, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis.’” Kini marar mini-pə min tuk yo mimə, “Nəgkiarien minə e in nəgkiarien əfrakis kape Kughen.”

¹⁰ Məkneikin, yakənimkur ye nihun mə jakəhuak kimin, mərig in rini-əhu mimə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam yamə mine kasərer skai tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu. !Əhuak əmə kimi Kughen! Meinai narer-ərhavyen kape Yesu in nuknei nəgkiarien kape profet minə.”

Yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən

¹¹ Kini yimnəm rao ye neai rəhitə. Məkneikin yakəm hos khawən kirik. Yermamə yame ramkwətə-pən iran, nhagin mir e, “Yermamə Yame Kirkun Nhatətə-skaiyen Iran,” mine “Nəfrakisien.” Tukmə rimə tukrəkir narmamə uə tukruh narmamə, in tukror əmə ye natuaturkien. ¹² Nimirin mir kwəmhen kin nap raməwhao. In rəvəvhao kin kəvəvhao khapsaah kape king. Kini kirai-pən nhag kirik iran yame yermamə kirik rirkək yame rirkun; In pişin əmə rirkun. ¹³ Ramarkaoh kin neipən kirik yame keires-pən ye nitə. Nhagin min e, “Nəgkiarien kape Kughen.” ¹⁴ Kini mobael minə ye rao ye neai kamhakwasig kin. Iriə m-fam kasəkwətə-pən ye hos khawən minə, misarkaoh kin neipən e ‘linen’ yame rhawən mihuvə. ¹⁵ Kwən a, kafan kirik aikin nao

yame ramtərhav ye nəkwān yame in tukrhapni narmamə ye kantri minə kin. “In mamrəh kwətavhə yame kimnor kin aean, [ramhajoun mə nagheen rehuə].” (*Sam 2:9*) In tukrhajoun niemhaa kape Kughen e Nagheen Rehuə kimi narmamə ye kantri minə, rəmhen kin yame kaməviəsis kwənkwai grep mə nehen tukraiyyu kor waen kin. ¹⁶ Kirai-pən nhagin ye neipən kafan mine nuvan kimə,

KING KAPE KING MINƏ mine YERMARU KAPE YERMARU MINƏ

¹⁷ Kini ai yakəm agelo kirik rərer-pən ye mirh, mamasək apomh mamni-pən tuk man yamə mine kamhaivə apa ye nimago-ago mimə, “Pəh khauə misofugin tuk nəviginiēn ehuə a kape Kughen ¹⁸ mə tuksən nusai king minə, mine namehuə kape mobael minə, mine nəmə əsanin minə, mine hos minə, mine narmamə kasəkwətə-pən irəriə, mine nusai narmamə minə fam: slef minə, mine narmamə pəh nien mə slef minə, mine namehuə minə, mine narmamə apnapig minə.”

¹⁹ Məkneikin yakəm nar miragh aperə kapən kapə seven, mine king minə kape tanimtanə, mine kapəriə mobael minə kasofugin iriə min, mə tuk-sarowagin iriə yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən mine kafan mobael minə. ²⁰ Mərig kimnharaptərəkīn nar miragh a, mine profet eikuə yame ramor nīmətien pisin pisin minə nipig raməmīr iriu nar miragh a. Ramor nīmətien minə a tuk neikuəyen ye narmamə yamə mine kamhavəh nətətao kape nar miragh masəhuak kimi nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kirəh əriu, karamragh, karko-pən kin əriu apa ye nəkwai neram nap yame raməwhao məpan-əpan, mamapien. ²¹ Kini yermamə yame ramkwətə-pən ye hos khawən, rimnhapni fam mobael minə kapəriə kin nao yame rimatərhav ye nəkwān. Kini man minə m-fam kimnhavən, misən niprairiə, tipriə rəsiis.

20

Yesu Kristo tukruə mamarmaru kape newk wan taosen

¹ Kini ai, yakəm agelo kirik risi-faktə ye rao ye neai, mamrəh ki kape nəpəəg ehuə yame rewaiyyu pik, mine jen ehuə kirik. ² Rarar mivən miraptərəkīn algita ehuə a in a snek kupən kamni kimə yarmhə uə Setan, mirkwəji ətərəkīn kape newk wan taosen. ³ Marko-pən kin in ye nəpəəg ehuə yame rameiwaiyyu pik, mətapig əsigin in mə tukripəh nikir-oror-ien narmamə ye kantri minə meriaji-pən newk wan taosen ruə mivən. Ai tukpīaməkeikei kirisin min kape nipig kwakwə əmə.

⁴ Kini ai yakəm jea minə tiksin kape king, narmamə kasəkwətə-pən irəriə. Kughen rimiwəhsi-pən neihuəyen kimi əriə mə tuksəkīr əmhen narmamə. Kini yakəm min narmamə yamə mine kimnərəru nipətək nuairiə meinai kimisarer-ərhav tuk nini-ərhavyen nəvsaoyen huvə kape Yesu mine nəgkiariēn kape Kughen. Iriə kimnhapəh nisəhuakien kimi nar miragh a kapan kapə seven mine nanmi nar yame kimnor kisigovin kin. Kini mhapəh nhawəhyen nətətao kafan ye nupanairiə mine kwermiriə. Kini taktəkun ai iriə kamhamragh min, masarmaru iriə Yesu Kristo kape newk wan taosen. ⁵⁻⁶ Narmamə minə a, iriə kimisəkupən mamhamragh min ye nimhəyen kapəriə. Iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, kini iriə nəmə atuatak minə kape Kughen. Tukhapəh nhavənien ye nəkwai nap ehuə; mərig tukhauə rəmhen kin pris minə kape Kughen mine Yesu Kristo, masarmaru iriə min kape newk wan taosen. Mərig narmamə minə tiksin tukhapəh nhamragh-minien ye nimhəyen kapəriə miseriaji newk wan taosen ror infamien.

Kughen tukror narpinien kimi Setan

⁷ Nīpig newk wan taosen rīnor infamien, tukrisin min Setan ye kalabus.
⁸ In tukrivən ye tanīmtanə mameikuə ye kwənərəus kape Gog mine Magog, in e, narmamə ye kantri minə fam ye tanīmtanə. Setan tukrofugin narmamə ye tanīmtanə mə tukhauə misofugin misərer matuk tuk narowaginien. Narmamə kafan khapsaah pik misəmhen kin nīpakir ye nīkar-kar tahik.
⁹ Tuksaiyu rik rik mhavən ye kantri minə fam ye tanīmtanə. Misərer misarkurao ikin narmamə kape Kughen minə kasarə ikin. Ikin aikin a taon ehuə e yame Kughen rorkeikei pik.* Mərig nap kirik risi-faktə ye neai meiwaiyu məkwəru əriə. ¹⁰ Məkneikin kirəh Setan yame ravəhsi-pən-vəhsi-pən kimi əriə, karko-pən kin ye nəkwai nap ehuə yame ramapien. Ikin a, kimnarko-pən ta kin nar miragh a kapan kapə seven mine profet eikuə a. Irisir tukrhərig nəmhəyen rerin yeraan mine yenpig.

Nəkirien infamien

¹¹ Kini ai yakəm min jea hawən ehuə a, mine Yermamə yame ramkwətə-pən iran. Məkneikin, tokrei tanə mine neai kimīwap tuk nīmrin, miravən mirarkək.

¹² Kini ai yakəm narmamə yamə mine kwənhamhə ta, nəmehuə minə mine narmamə apnapig minə. Iriə kasərer kupən ye jea kape King. Məkneikin kəvi nəkwəkwə minə tiksīn. Kini kəvi min nəkwəkwə kirik, in e Nəkwəkwə kape Nīmraghien. Tukəm nəkirien kape narmamə yamə mine kwənhamhə ta ye nəkwəkwə a. Kaməkir əmhen əriə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹³ Tahik rameighan-pən kin narmamə yamə mine kimisəmnim aikin, mine kwənmmaan kape nīmhəyen rameighan-pən kin narmamə yame kwənīm ta əriə aikin. Kəkir narmamə kirikianə kirikianə tuk nar yame kimisor. ¹⁴ Məkneikin karko-pən kin nar mir e Nīmhəyen mine Kwənmmaan kape Nīmhəyen† ye nap ehuə. Nəkwai nap ehuə e, in nīmhəyen yame ror kiraru kin. ¹⁵ Narmamə yamə mine kīpəh nəmien nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nīmraghien, tukarko-pən kin əriə ye nəkwai nap ehuə a.

21

Jerusalem vi

¹ Kini ai yakəm neai vi mine tokrei tanə vi meinai neai akwas mine tokrei tanə akwas kwərarkək. Kini tahik ruirkək min. ² Kini yakəm taon imorhakə kape Kughen, in e Jerusalem Vi, ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai, meiwaiyu-pə. Kimnor-pən marə-marə kafan rəmhen kin piroavin yame kamor-pən kafan marə-marə kimin mə tukarkurək kapəriu. ³ Kini ai yakərig riki yermamə kirik rokrən apomh misi-pən tuk jea kape king mamni mimə, “!Səmrū! Taktəkun ai, Kughen rīnor rukwanu kafan yerki narmamə. In tukrarə iriə miriə. Kini iriə tukhauə kafan narmamə minə. Kughen In atuatuk tukrarə iriə min. In kapəriə Kughen. ⁴ In tukrirai ta nehe nīmririə fam. Nīmhəyen rirkək aikin a; mine nasəkien tuk nīmhəyen. Nar kupən minə e, iriə kwənmarkək ta, tukhapəh nhauə-minien.”

⁵ Kini King yame ramkwətə-pən ye jea kafan rini mimə, “Yakukreikin narimnar fam khauə mhavi min.” Kini mimə, “Rai-pən fam narimnar minə e ye nəkwəkwə, meinai narmamə kharkun nhaniyen nəfrakisien ye nəgkiarien minə e, mishatətə irəriə.” ⁶ Kini marə, mini-pə min tuk yo mimə, “Taktəkun ai, rīnor infamien. Yo e nuknen mine nəukrəukrin. Yo nīrikakunien, mine nərkinien. Yo, jakvəhsi-pən nu kimi narmamə yamə mine

20:8: Esik 38:2,9,15   * **20:9:** Taon a, in Jerusalem.   † **20:14:** Əmru yermamə mir e Nīmhəyen mine Kwənmmaan kape Nīmhəyen ye Rev 6:8 mine 1:18.

kasəkwakwə. Tukhanim, mhapəh nhawəhyen nimirin. In e nimir nu yame rukwar mamarh-iərhav mivəhsi-ərhav Nimiraghien Rerin. ⁷ Jakvəhsi-pən nihuvəyen minə e kimi narmamə yamə mine kasapita ye narowaginien minə e. Yo jakaməkeikei mamor rəmhen kin kapəriə Kughen, iriə kafak kwajikovə minə. ⁸ Mərig narmamə yamə mine kamhagin kin nhaniyen nhagik, mine yamə mine kasəmkimik, mine yamə mine khapəh nhaniyen nəfrakisien irak, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasor kleva, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine nəmeikuə minə, iməriə atuatur e ye nəkwai nap ehuə. Ikin rapien ikin. In e nimehyen yame ror kiraru kin.”

⁹ Kini ai, agelo kupən kirik raməgkiar kimi yo. In kirik ye agelo minə e seven yamə mine kamharəh besin minə seven yamə mine khakwar kin narpinien infamien seven yame Kughen tukror kimi narmamə. In rimauə mini-pə tuk yo mimə, “Yuə-ru, pəh yakhajoun ik kin piraovin kape Kwaji Sipsip, yame tukarkurək iriu min.” ¹⁰ Məkneikin nəsaninien kape Nanmin kape Kughen ruə irak, yakəm agelo rikir-ta yo yakravan ye tukwas ehuə kirik, tokren apa yerpig əgkəp. Kini in rhajoun yo kin Taon Rhakə kape Kughen e, Jerusalem vi, yame ramsi-pən tuk Kughen ye rao ye neai. ¹¹ Taon a ramasiə kin nikhakien kape Kughen. Ramasiə rəmhen kin kapiar huvə kirik e yame rəmtir huvə rəmhen kin glas, kamni kimə ‘jaspa.’ ¹² Kəupə kafan rəpomh yerpig markurao ye taon. Kwəruə kafan twelef. Agelo twelef kasərer tuk kwəruə minə. Kirai-pən nhag kwənərəus minə kape kwajikovə twelef kape Isrel ye kwəruə minə a. ¹³ Kirai-pən nhag kisisə ye nikarin fiak ikin, kisisə ye nikarin pirə ikin, kisisə ye nikarin prah ikin, kisisə ye nikarin pihui ikin. ¹⁴ Kəupə kape taon e ramərer haktə ye kapiar twelef. Kini kirai-pən nhag aposol twelef kape Kwaji Sipsip ye kapiar minə a.

¹⁵ Kini agelo yame raməgkiar kimi yo mavəh nar kirik kimnor kin gol tuk nivəhyen mak ye nehuəyen kape taon a, mine kwəruə minə, mine kəupə kafan. ¹⁶ Taon a, kona iran kuas. Nehuəyen kape nikarin minə fam kisəm nəmhen. Taon a rəpomh, agelo a rivəh neihuəyen kape nikarin minə fam mine napomhien kafan məm mə iriə m-fam rəmhen kin tu taosen tu hundred twenti kilometa.* ¹⁷ Kəupə kape taon a rikimkin rəmhen kin sikisti faef meta.† Agelo a ravəh napomhien kape taon rəmhen kin narmamə kamhavəh mak ye napomhien kape narimnar. ¹⁸ Kəupə kimivhirəkin əmə kin kapiar huvə e jaspā. Kini kimivhirəkin taon a kin gol in əmə in əmə. Gol e rhuvə, maməsiə rəmhen kin glas. ¹⁹ Kimnor huvə nuknei kəupə a kin kapiar huvə pisin pisin, iriə twelef. Kərəhu-pən jaspā ye kapiar yame rəkupən. Kərəhu-pən safaea ye kapiar yame ror kiraru kin. Kərəhu-pən agat ye kapiar yame ror kisisə kin. Kərəhu-pən emeral ye kapiar yame ror kuas kin. ²⁰ Kərəhu-pən onikis ye kapiar yame ror kirkirip kin. Kərəhu-pən kanilian ye kapiar yame ror sikis kin. Kərəhu-pən yalakwoj ye kapiar yame ror seven kin. Kərəhu-pən malakaet ye kapiar yame ror eit kin. Kərəhu-pən topas ye kapiar yame ror naen kin. Kərəhu-pən kalsedoni ye kapiar yame ror ten kin. Kərəhu-pən takwoes ye kapiar yame ror leven kin. Kərəhu-pən ametis ye kapiar yame ror twelef kin. ²¹ Kwəruə twelef a, kimnor kin perel ehuə twelef. Iriə fam a, kimnor kin perel ehuə kirikianə əmə. Kini swatur ehuə ye nəkwai taon a kimnor fam əmə kin gol, rəmtir huvə rəmhen kin glas.

21:6: Aes 55:1-2; Jon 4:10; 6:35; 7:37-39 * **21:16:** Gris ramni mə neihuəyen kafan 12,000 stadia. Tukmə ror namba e 12,000 nipran ramni mə rəpomh rəpomh rəpomh. † **21:17:** Gris ramni mə rikimkin rəmhen kin 144 kubit. Tukmə ror namba 144 nipran ramni mə kəupə a riskai riskai riskai.

22 Ikin a, yakpəh nəmien niməhuak kirik, meinai Kughen əmə, yame Nagheen Rehuə Pik Əgkap, mine Kwaji Sipsip, iriu pisin əmə a niməhuak. 23 Kini taon a rapəh nətəgtəyən ye mirh mine makuə, meinai nikhakien kape Kughen raməsiə fam aikin, kini Kwaji Sipsip in laet kafan. 24 Kini narmamə ye kantri minə fam tuksəriwək ye nikhakien kafan. Kini namehuə minə kape tanimtanə tukhapik nautə huvə kapəriə mhavən misətu-pən aikin a. 25 Kipəh nətapigien kin kwəruə minə nipig kirik, meinai nipigien rirkək aikin a. 26 Narmamə ye kantri pisin pisin minə ye tanimtanə tukhapik nautə huvə minə kapəriə mhauə misərəhu-pən aikin a. 27 Mərig narimnar yamə mine kasəmkimik ye nimri Kughen, mine narmamə yamə mine kasor nar yame ror naurisien, mine nəmə eikuə minə, iriə e to khapəh nisauru-pəniən ye taon a. Narmamə əmə yamə mine kimirai-pən ta nhagriə ye Nəkwəkwə kape Nimraghien yame Kwaji Sipsip ramrəh, iriə əmə e kharkun nisauru-pəniən aikin.

22

Nu miragh

1 Agelo rimnhajoun ta taon vi kimi yo, kini mamhajoun min nu miragh kin yo yame ramaiyu. Rəmtir rəmtir rəmhən kin glas. Mamsi-pən tuk jea kape Kughen mine Kwaji Sipsip. 2 Mamaiyu mamvən ye kwerkwan ye swatuk ehuə ye taon a. Kini nai yame ravəhsi-pən nimraghien kimi narmamə ramərer ye nikar nu mir. Ye newk kirikianə, rakuə m-twelef - ye makuə minə fam. Kini narmamə ye kantri minə fam kasor nimarın tuk nor-huvəyən nəmhəyən. 3 Kini Kughen to ripəh min norien narpinien.* Kughen mine Kwaji Sipsip kaokwətə ye jea kape King mawarmaru aikin a. Kini kafan yorwok minə kasəhuak kimin. 4 Tuksəm nimrin. Kini kirai-pən nhagin ye nupanairiə. 5 Nipigien tukrirkək. To khapəh nisətəgtəyən ye mirh mine laet, meinai Kughen raməsiə-pən əriə. Tuksarmaru kape rerin, infamien rirkək.

6 Kini agelo rini-pə tuk yo mımə, “Nəgkiariən e, kirkun nətəgtəyən iran, kimə in nəfrakisien. Kughen e yame rimini-ta kupən kimi kafan profet minə narimnar yamə mine tukripiuə, rher-pə kin kafan agelo mə tukrhajoun kafan yorwok minə kin narimnar yamə mine pəh nien mə tuktu, tukasəkeikei mhauə.”

Yesu tukripiuə

7 Kini ai Yesu rini mımə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu yakrerig-pre min. Narmamə yamə mine kamharaptərəkin nəgkiariən yame Kughen rimini-ərhav kupən ye nəkwəkwə e, iriə tuksarə ye nihuvəyən əfrakis.”

8 Yo Jon, yimnəm narimnar minə e kin nimrik kini mərig. Kini nipig yimnərig məm, yakənimkur ye nihu agelo yame rimikir yo mivən mhajoun narimnar minə e kin yo mə jakəhuak kimin. 9 Mərig rarar mini-pə tuk yo mımə, “Apəh. Kitawə yorwok minə mine piam minə mine profet kupən minə, mine narmamə m-fam yamə mine kamharaptərəkin nəgkiariən ye nəkwəkwə e. Əhuak əmə kimi Kughen.”† 10 Kini mini-pə tuk yo mımə, “Takpəh nivitərəkin-timtim-ien nəkwəkwə e, meinai nəgkiariən yame ramni-ərhav, pəh nien mə tuktu, ritərhav-pə. 11 Narmamə yamə mine kasor nahasien, pəh iriə tukasor əmə nahasien mamharpin. Narmamə yamə mine kapəriə nətərigien rəmkimik, pəh nətərigien kapəriə tukraməmkimik əmə mamripin. Mərig narmamə yamə mine kasor nar atuətuk, pəh iriə tukasor əmə nar

21:23: Aes 60:19 * 22:3: Ye Jen 3:14-19, Kughen rini hah narmamə, miwəhsi-pən narpinien kimi əriə; mərig ikin e ramrəh-si ta narpinien a. 22:4: Mat 5:8; 2 Kor 4:6 † 22:9: Əmru Rev. 19:10.

atuatuk mamharpin. Narmamə yamə minə khahuvə pik, pəh tukamhahuvə əmə mamharpin.”

¹² Kini Yesu rarar mini mimə, “!Sarha! Pəh nien mə tuktu, yakrerig-pre min. Yakvəh nərokien mivəhsi-pən marpin norien minə kin yamə mine narmamə kimisor. ¹³ Yo e leta ‘a’ mine ‘zed.’ Yo nirikakunien mine nərkinien. Yo nuknen mine nəukrəukrin. ¹⁴ Narmamə yamə mine kasaikwas ye neipən kapəriə mə tukrhawən, iriə tuksarə ye nihuvəyen əfrakis, meinai jakeighaan kin əriə mə tuksən kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə, mhavən, misauru-pən ye kwəruə minə kape taon e. ¹⁵ Mərig narmamə minə tiksın tukhapəh nisauru-pənien ye taon a. In e narmamə yamə mine kisəmkimik mine yamə mine kasor kleva masəmtah, mine yamə mine kasor apnapig nar, mine yamə mine kasəhuak kimi kughen eikuə minə, mine yamə mine kashopni əjir, mine yamə mine kasorkeikei mə tukseikuə. ¹⁶ Yo e Yesu, yimnher-pre kin kafak agelo mə tukrini-ərhav narimnar minə e kimi niməhuak minə. Yo e, nuknei King Deved, mine kwənərəus min kafan. Yo e yakəmhen kin kəmhou e fetukai yame raməsiə huvə.”

¹⁷ Nanmin kape Kughen, iriu piraovin kape Kwaji Sipsip kirəni mirəmə, “!Hauə!” Kini pəh narmamə yamə mine kasərig nəgkiarien e khamə, “!Hauə!” Tukmə yermamə rəkwəkwə, pəh ruə. Tukmə yermamə rorkeikei, pəh ruə minim Nu Miragh mipəh nivəhyen nimirin.

¹⁸ Yo Jon, yakamor kwirig kimi narmamə minə fam yamə mine kasərig nəgkiarien yame raməmir ye nəkwəkwə e mimə tukmə yermamə kirik raməsik əpnis nəgkiarien ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrəsik əpnis nahasien yamə mine nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. ¹⁹ Kini tukmə yermamə kirik rivəhsi-ta nəgkiarien tiksın ye nəgkiarien yame nəkwəkwə e ramni-ərhav, Kughen tukrivəhsi-ta nihuvəyen mir yamə mir nəkwəkwə e raməvsao kin ye narəyen kafan. Iriu e: kwənkwai nai yame ravəhsi-pən nimiraghien kimi narmamə, mine kwənmhaan kafan ye taon rhakə kape Kughen.

²⁰ Kwən e yame ruini-ərhav narimnar minə e mimə, “Nəfrah. Pəh nien mə tuk tu yakrerig-pre min.”

!Amen! !Yuə-ra Yesu Yermaru!

²¹ Pəh Kughen tukrautə-pə kin nihuvəyen kape Yesu Yermaru kimi narmamə kafan minə.

Amen.

Diksonari

Agelo in nanmin yame ramarha tuk yermama. Wok kaparia in e kamhani-erhav nagiarien kape Kughen tuk narmama kape Kughen min. Agelo khapsaah, yame rhuv kirik, yame raha kirik. Yame raha kamni kim yarmha, kasoriah nimraghien kape narmama.

Aposol in yermama kirik ramhen kin kamher-pen kin. Yesu rimirpen narmama twelef kafan min ma tukhaua iria aposol tuk norien merkel mine nini-erhavyen nagiarien kafan (Mat 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16). In apa kupan, kimini aposol ramhen kin narmama yama mine kimsam Yesu misariwak iria min misam nimhayen kafan ye kros. Yesu rimivahsi-pen nehuayen kimi Pol ma Pol rimnam In ye namrerhavyen kini Yesu rokran kin in ma in aposol min kirik kafan.

Farisi kisamhen kin pati kirik. Iria kisamhen kin nemehua kape nama Isrel. Iria narmama tiks in yama mine kharkun huvu loa, masari-pen, mamharpin. Yesu ripah norkeikeiyen aria meinai iria kasasik apnis loa kape Kughen, kini mhavahsi-hakta atuk aria ma iria kisari-pen huvu loa. Pati mir a Farisi mine Sadusi, kamhani ma iria namhajoun min kape loa.

Fig in nai kirik yame kamən kwankwan. Nimar in ramhen kin malberi, marig kwankwan ramhen kin kwanimh, marig in rheikan.

Gol in kapiet okra kirik yame ramser-ser pik, marir. Kamor narimnar ripsaah kin yame nimir rhakta, ramhen kin ring mine earring uə kwenar yame kaməkwan.

Grep, plantesen kape grep Grep in kwankwai nai kirik, tiks in ramramra, tiks in rawhao. Kamor waen kin. Kwankwan ramhen kin pi. Ramerko ramhen kin narəus.

Hae pris in yermama kirik yame ramərhakə. In ravah nar miragh mavi nitə mamor sakrefaes kin ma Kughen tukrivahsi-ta narpinien kape tavhaga has kape narmama. Newk minə fam kasarukun daes tukun ma pa nhagin e ye pris minə a in tukruə mamor wok kape hae pris kape newk kirikianə.

Herod Niutestamen ramvsao kin narmama kuas nhagriə e Herod.

1. *Herod Ehuə* in king kape provins e Judia nipig Yesu rimnarha-pə. In e rimə tukhopni Yesu ye nipig yame rimnarha iran (Mat 2:1-22; Luk 1:5).

2. *Herod Antipas* in ji Herod Ehuə yame rimnamaru ye nipig Yesu rimnarha. In rimnamaru ye tanə e Galili ye nipig a Yesu rimamor wok mamni-erhav nagiarien kape Kughen iran. In e in rimikir ta piraovin kape piauni Filip, nhagin e Herodias. Kini nipig Jon Baptaes rimini-əhu in ma tukripah nikirien Herodias, rimnerəru ta kapan kapə Jon Baptaes (Mak 6:14-29). Nipig nama Isrel kimsarip Yesu ye kot, Herod Antipas e in e rimini ma Yesu tukramakeikei mimhə.

3. *Herod Agripa Kirikianə* in ji Aristopolas e in piau Herod Antipas. In rimnor ahas pen kimi aposol minə nipig Yesu rimamhə mamragh min mamvan ye rao ye neai. Mhopni Jemes e piau Jon. In a rimnausit pik, Kughen rimnor narpinien kimin, ramamhə mim minə kimsən tipeuə iran (Wok 12:1-23).

4. *Herod Agripa Kiraru* in ji Herod Agripa Kirikianə. Herod a in a rimnamarə ye nipig kape Pol, mamətərig kin nagiarien kafan nipig rimnerer ye kot kape Festas (Wok 25:13-26:2; 29:19, 27-32).

Hosana In nagiarien akwas kirik kape nama Isrel. Nipran ramni ma "Havəh si haktə" uə "Vəh miragh."

Ji yermamə Nipran rimə in yermamə əmə kirik. Mərig profet Esikel rimivəh nahag a maməgkiar atuk iran. Yesu rivəh nahag a mamor mə in yemehuə kirik rəmhen kın Profet Esikel kupan.

Kaonsel kasəkir nəgkiarien apa kot.

Kot In nar kirik yame raməkir nəgkiarien kape narmamə mə rameikuə uə raməfrah. Mivəh-si-pən narpinien kimi narmamə tuk nakapirien loa.

Kristo in nahag. Ye nəgkiarien kape nəmə Gris, nipran e ramni mimə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kın mə tukrivəh miragh narmamə.” Nəmə Isrel kimnhawhin kwən a Kristo mə tukruə, kisəm mə pa e nhagin in Kristo. Nəmə Isrel khapsaah khamə pəh nien mə Yesu in Kristo, meinai kisəm mə Yesu in yermamə apnapig əmə, kafan nar kirik rikək. Mərig narəyen kape Yesu rimnor nəgkiarien minə kape profet tu minə rimauə minor nəfrakisien kın, ramhajoun pən mə Yesu in Kristo.

Leprosi in nəmhayen kirik yame ror yermamə rəmhir-əmhir, tikin raməta. Tukmə yermamə ravəh nəmhayen a leprosi mərer ipakə tuk yermamə kirik, rirkun nivəhsi-pəniyen kimi yermamə ai. Ror pən kın narmamə kamhagin pik kın nəmhayen a leprosi mə in nəmhayen ətən.

Lifaet in kirik ye kwənərəus twelef kape nəmə Isrel. Laen əmə kape Lifaet in pisin əmə rirkun nuəyen mə pris.

Loa kape Moses ramni ye nəkwəkwə kirkirip e Moses rimirai kupan ye Oltestamen: Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba mine Dutronome.

Lugun apa Galili in nu əgkap, mərig raməmır ye kwerkwan ye tanə apa Isrel, kını rehuə pik, mavi rəmhen kın tahik. Peao peao aikın kafan. Nahag pisin kirik e Lugun Taebirias (Jon 6:1) uə Lugun Genesaret (Luk 5:1). Nehuəyen kafan rəmhen kın twenti tu kilometa.

Mesaea in nəgkiarien kape nəmə Isrel nipran rəmhen əmə kın Kristo, uə “yermamə yame Kughen rimirpen mə tukrher-pə kın mə tukrivəh miragh narmamə.”

Nanmin kape Kughen in rəmhen kın nanmin kirik yame ramor wok yerki yermamə. Kughen Yermaru, mine Yesu Kristo, mine Nanmin Rhakə, irisir kirikianə.

Narmamə yamə mine pəh nien mə kwənərəus kape nəmə Isrel in translesen kape Inglis yame ramni mə “Gentile.” Kupan, nəmə Isrel iriə khamə Kughen rimirpen əmə əriə mə iriə narmamə kafan minə. Khamə iriə pisin əmə kharkun naha nhagin yame ratuatuk, mhamə iriə pisin əmə kharkun Kughen. Nəmə Isrel kəsıg pən narman mhamə Kughen rimirpen əriə pisin əmə.

Narmaruyen kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Kingdom of God.” Nipran kirik e narmamə tukhavən misarə iriə Kughen ye rao ye neai. Kirik min e Kughen tukrarə mehuə ye nımraghien kafam mhajoun ik kın swatuk.

Nəviginien Rhakə in Lodsapa. Bred mine waen yame nəməhuak minə kamhavəh, rikiriə raməsik nımhayen kape Yesu.

Nikakien kape Kughen In translesen kape Inglis yame ramni mə “Glori.” Ramhajoun pən nehuəyen kape Kughen kını mamor mə yermamə tukrivəhsi-pən nisaiyen mivəh-si haktə In.

Nimə Ehuə kape Kughen in translesen kape Inglis yame ramni mə “Temple.” Kını in kirikianə əmə, ye taon kape nəmə Isrel ye kapitol city Jerusalem. Hae pris minə kape nəmə Isrel kimisor sakrefaes ye newk minə fam aikin a. Mərig ye newk A.D. 70 mobael kape nəmə Rom kimisarkwəsis nimə a.

Nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel ror pisin ye nimə ehuə kape Kughen apa Jerusalem, meinai nimə kape nofuginien khapsaah ye taon pisin

pisin. Nəmhajoun kape loa minə kimnhavəh-si ərhav nəgkiarien aikin, mərig khapəh nisorien sakrefaes aikin. Mərig nimə kape nofuginien kape nəmə Isrel rīpəh nəmhenien kin niməhuak minə ai taktakun, meinai nəmə Isrel khapəh nhaniyen nəfrakisien ye Yesu Kristo.

Nipig Kwasig nipran rimə nipig Kughen tukruə iran. Tukroriah tokrei tanə, maməkir narmamə, mipik ta nəməhuak minə iriə tuksap mhavən misarə ye rao ye neai. Kini Kughen tukrivəhsi-pən narmamə yamə mine khapəh nhakwasigien kin in iriə Setan ye nap yame ramuək rerin.

Nirpenien wi Apa kupan, swatuk kape nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has in e niviyen nitaw nar miragh. Kughen rimnor əpu norien a ye nəkwəkwə mine kamni kimə Oltestamen. Kini In mor promes wi mimə norien kape niviyen nitaw nar miragh tukror infamien. Nirpenien wi e ramni tukmə nimini nəfrakisien ye Yesu Kristo, in rirkun nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has kafam. Kimnəsəvheikin nirpenien wi e ye nəkwəkwə mine kamni kimə Niutestamen.

Pasova Nipig Moses rimnamkir ye rhav narmamə kafan minə ye kwermi Fero, agelo kirik kape Kughen rimivəh miragh kwənərəus kape Moses. Ror pən nahasien ruə, mivi-ərokin əriə. Mhopni fam nimri nupan minə narman kape nəmə Ijip. Mərig nəmə Isrel kimisərəhu-pən nitaw sipsip ye kwəruə, agelo rəm rirkun mə iriə kimisor nəgkiarien yame Moses rimini, kini in mivi-əro kin əriə. Ror pən kin nəmə Isrel kasor nipig e Pasova ye newk minə fam, masor nəviginien ramuh pən nipig a. (Əm-ru stori kape Pasova ye Eks12:21-30).

Perel in kapiet huvə kirik yame raməmir apa ye nəkwai nar kirik ye tahik rəmhen kin kokias. Nimrin rhaktə, kamor kwenar kin, mine earring.

Profet in yermamə kirik yame Kughen ravəhsi-pən nəgkiarien kimin mə nar kirik tukritərhav-pə mor nəfrakisien kin. Profet iriə m-fam twenti yamə mine kimnharai nəkwəkwə minə ye Oltestamen, ririkakun ye Aesaea, mor infamien ye Malakae. Mhani mhami tukmə narmamə khapəh nisəri-pəniyen nəgkiarien kape Kughen, Kughen tukroriah narəyen kapəriə. Mərig profet min tiksın aikin yamə mine kimnhaph nharaiyen nəkwəkwə.

Promes nipran e nirpenien.

Sabat Ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nipran ramni mə “seven.” In nipig infamien kape wik, yame yermamə ramapis iran meinai Kughen rimnor narimnar fam mivəh nipig sikis mamapis ye nipig yame ror seven kin. Sabat in nipig kirik kape nəmə Isrel kasəhuak iran. Ririkakun ye Fraede sikis klok yenaiyu, mor infamien ye Sarure, sikis klok yenaiyu. Nipig aposol minə kimnhavən apa kantri pisin pisin minə, nəmə ikin minə a kimnhapəh nharkunien narəyen kape nəmə Isrel, mhapəh nisəhuakien ye Sabat, kini nipig kimnhauə mharkun Yesu, misəhuak ye Sande meinai Yesu rimimragh min ye nimhəyen kafan ye Sande.

Sadusi iriə kisəmhen kin pati kirik. Iriə kisəmhen kin nəmehuə kape nəmə Isrel. Iriə min kimishajoun loa kape Moses. Iriə khamə tamə tukmə yermamə rimamhə, rinor infamien; nanmin to rīpəh nivəniyen ikin kirik. Mhani min mə agelo rikək mine yarmhə.

Saeon in tukwas kirik yame kimivhirəkin-pən Jerusalem ikin (Dut 4:48). Nhagin min kirik e Heron. Ye nəkwəkwə e Hibrus, Saeon in ramuh pən rao ye neai.

Sakrefaes Yame kimnamor kupan narmamə kimnhavəhsi-pən nar miragh pisin pisin rəmhen kin mak, kau, uə sipsip kimi hae pris minə mə tukhavaan əru mhavəh tamhek təvhagə has kapəriə. Sakrefaes min kirik in e

tuk niniyen tenkiu. Mərig tukmə nar mıragh yame ramhə uə yame rahas, to kípəh norien sakrefaes kın.

Sakomsaes Kughen rımını-pən tuk Ebrahim ye Jen 17 mə tukvəh nao kimi narman kətu karın əriə pəh kafan. Tukmə nıpiğ yerman rarha mivəh nıpiğ eit, kivəh nao kımın ramuh pən mə ravəh nihuvəyen yame Kughen rımivəhsi-pən kimi Ebrahim. Mərig Aposol Pol rımnhajoun mə norien kape sakomsaes rıukreikın ai taktakun. Sakomsaes to rıpəh nıvəhyen ik nakvən ye rao ye neai, mərig takni nəfrakisien ye Yesu Kristo, pəh Yesu ror sakomsaes kımik mərai ta nahasien yerkim.

Setan ye nəgkiarien kape nəmə Isrel, nıpran ramni mə “tikmir.” Setan in agelo kırık kape Kughen kupan yame rımmamor norien has mıpəh nıkwasıgien kın nərigien kape Kughen, Kughen rher-yerhav kın ye rao ye neai iriə kafan kwhen, kısıwaiyu-pə ye tokrei tanə (Aes 14:12-15; Esik 28:1-19; Mat 13:38-40; Luk 1:15; Jud 6, Rev 12).

Sinae in tukwas kırık ye kantri apa Ijip. Kwənmhan a in a Kughen rımivəhsi-pən Natuakəmien Ten kimi Moses ikin (Hib 12:18-24).

Sisa pa rımə nhag yermamə mərig in nehuəyen rəmhen kın presiden. In yamehuə kape nəmə Rom. Nəmə Rom kamhani mhamə in əmə rəmhen kın ji Kughen.

Slef in yermamə kırık yame ramor wok əmə mıpəh nıvəhyen nərok iran. Ramor wok əmə maməri-pən əmə nərigien kape yemehua kafan, mərig rıpəh nəri-pənien nərigien kafan.

Wit in nai kırık rəmhen kın raes, kaməkawai-əkawai, kwənkwan raməsaah, maməpəh tikin. Kamarkin kwənkwan kamor flaoa kın.

Yalgita in nar mıragh ehuə kırık rahas pik yame raməmır ye nəkwəkwə kape Revelesen. Raməs yermamə.

Nuknei Nəgkiarien Mınə Ye Niutestamen

Baptaes

Mat 28:18-20	Wok 10:44-48	Gal 3:26-27
Jon 3:22	Wok 16:14-15, 31-33	Kol 2:12
Jon 4:1-2	Wok 19:1-7	1 Pita 3:20-22
Wok 2:37-42	Wok 22:12-16	
Wok 8:12, 36-38	Rom 6:1-4	

Famle

Kwajikovə mınə

Mat 15:3-6	Efes 6:1-3	1 Tim 5:4, 8
Luk 2:51	Kolos 3:20	Hib 12:7-11

Mama mınə tatə

Efes 6:4
Kolos 3:21
1 Tim 3:4-5

Piraovın kımhə tan kın

Wok 6:1	1Kor 7:39-40	Jem 1:27
Rom 7:2-3	1 Tim 5:3-16	

Narkurækien

Mat 19:4-6	Kolos 3:18-19	Hib 13:4
1 Kor 7:1-16	Taet 2:3-5	1 Pita 3:1-7
Efes 5:21-33		

Gavman

Mat 22:15-22	Rom 13:1-7	Taet 3:1
Wok 5:27-29	1 Tim 2:1-4	1 Pita 2:13-17

Kamor ahas pæn kimi næmæhuak minæ

Mat 5:10-12	1 Kor 4:11-13	1 Pita 3:13-17
Mak 13:9-13	2 Kor 4:8-11	1 Pita 4:12-19
Luk 12:4-9	Fil 1:28-29	1 Jon 4:7-12, 16
Jon 15:18-21	2 Tes 1:4-8	Rev 2:10
Wok 5:41	2 Tim 3:10-13	
Rom 8:35-37	Hib 10:32-39	
Rom 12:12-14, 17-21	Hib 12:3-4	

Kughen

Mak 10:27	Rom 11:33-36	1 Pita 1:14-17
Mak 12:29-30	1 Kor 8:4-6	1 Jon 1:5
Luk 1:37	2 Kor 1:3	1 Jon 4:7-12, 16
Luk 6:35-36	1 Tim 1:17	Jud 24-25
Jon 4:24	1 Tim 6:15-16	Rev 4:8-11
Wok 14:14-17	Hib 4:13	Rev 15:3-4
Wok 17:22-31	Hib 10:30-31	
Rom 1:18-23	Jem 1:17	

Kughen ramasitu irætawæ

Mat 6:25-34	Rom 8:28	Hib 1:3
Mat 10:29-31	Rom 11:36	Jem 4:13-16
Wok 14:15-17	Kol 1:17	

Kughen rimnor tokrei tanæ

Mat 19:4	Wok 17:24-26	Hib 1:2
Jon 1:3	1 Kor 8:6	Hib 11:3
Wok 14:15	Kol 1:15-16	Rev 4

Kughen tukrækir narmamæ

Mat 7:21-23	Rom 2:1-11	Hib 9:27-28
Mat 16:24-27	Rom 14:10-12	Hib 10:26-31
Mat 25:31-46	1 Kor 3:10-15	1 Pita 1:17
Jon 3:18-21	1 Kor 4:5	1 Pita 4:3-5
Jon 5:24-29	2 Kor 5:9-10	Rev 20:11-15
Wok 17:30-31	2 Tes 1:5-10	

Kughen ramor narmamə khauə misatuatuk ye nimirin

Wok 13:38-39	Rom 5:1, 9-10, 18-19	Gal 3:6-9
Rom 1:16-17	Gal 2:16	Taet 3:7
Rom 3:21-26		

Kughen ravəh miragh narmamə

Jon 3:16-17	Rom 5:1-11	1 Tim 1:15-16
Wok 2:37-39	Rom 10:9-13	1 Tim 2:3-7
Wok 4:11-12	Efes 2:1-10	1 Pita 1:3-5

Kughen eikuə minə, mine norien kape kleva minə

Mat 4:10	1 Kor 6:9-11	1 Tes 1:9-10
Wok 13:4-12	1 Kor 8:1-13	1 Jon 5:21
Wok 17:22-31	1 Kor 10:1-22	Rev 21:8
Wok 19:11-20	2 Kor 6:14-18	Rev 22:15
1Kor 5:11	Gal 5:19-21	

Mane

Mat 6:19-21, 24-34	1 Tim 6:6-10, 17-19	Jem 2:1-9
Luk 12:13-21, 32-34	Hib 13:5-6	Jem 5:1-6
Wok 20:35		

Nanmin kape Kughen

Mat 28:19	Wok 8:14-17	Efes 1:13-14, 17
Mak 1:9-11	Wok 10:44-48	Efes 3:16
Mak 3:28-30	Wok 13:2-4	Efes 4:3-4, 30
Luk 1:35	Wok 15:28	Efes 5:18-20
Luk 3:16	Wok 16:7-10	Efes 6:17-18
Luk 4:1	Wok 19:1-7	1 Tes 1:5-6
Luk 11:13	Rom 5:5	1 Tes 5:19
Luk 12:12	Rom 7:6	2 Tes 2:13
Jon 1:32-34	Rom 8:9-16, 26-27	Taet 3:5-6
Jon 3:5-8	1 Kor 2:4, 9-16	Hib 2:4
Jon 7:37-39	1 Kor 3:16	Hib 9:14
Jon 14:15-17, 26	1 Kor 6:11, 19	1 Pita 1:2, 11
Jon 15:26	1 Kor 12:1-13	2 Pita 1:20-21
Jon 16:7-15	2 Kor 1:21-22	1 Jon 2:20
Jon 20:19-23	2 Kor 5:5	1 Jon 3:24
Wok 1:4-5, 8	2 Kor 13:14	1 Jon 4:13
Wok 2:1-18, 38-39	Gal 3:2-5	1 Jon 5:6-8
Wok 4:31	Gal 4:6	
Wok 5:3-5	Gal 5:16-18, 22-25	

Napir-pəniən tuk piraovın pisin

Mat 5:27-30	1Kor 6:9-20	1 Tes 4:1-8
Jon 8:2-11	Gal 5:19	Hib 13:4
Rom 13:8-10	Efes 5:3	Jud 7
1Kor 5:9-11	Kol 3:5-6	

Nap ehua

Mat 10:28	Luk 16:23-26	Rev 20:10-15
Mat 13:41-42, 47-50	2 Tes 1:9	Rev 21:8
Mat 25:41		

Nakwākwa kape Kughen

Mat 4:1-4	Rom 15:4	Hib 4:12
Mat 5:17-20	Rom 16:26	1 Pita 1:22-25
Mat 22:29	Kol 3:16	2 Pita 1:19-21
Jon 8:31-32	1 Tes 2:13	2 Jon 9-10
Jon 20:31	1 Tim 4:13	Rev 1:3
Wok 20:32	2 Tim 3:14-17	

Naviginien rhaka

Mat 26:26-30	Luk 22:14-20	1 Kor 11:17-34
Mak 14:22-26	1 Kor 10:14-22	

Nawsaoyen huva

Wok 20:24	Gal 1:6-12	1 Tes 1:5
Rom 1:2-4, 16-17	Efes 1:13	2 Tes 2:14
1 Kor 1:17-25	Fil 1:27	2 Tim 1:8-11
1 Kor 15:1-7	Kol 1:5-6	2 Tim 2:8-10

*Nhatatayen***Yermamə ramhatətə ye Kughen, Kughen ravəh mirgah in**

Jon 1:12	Jon 20:31	Rom 10:9-10
Jon 3:15-18, 36	Wok 4:12	Gal 2:16
Jon 6:47	Wok 16:30-31	Efes 2:8-9
Jon 14:6	Rom 3:20-22	

Kisərer tim tim ye nhatatayen

Mak 11:22-25	Rom 14:22-23	Hib 11:1-40
Luk 17:5-6	1 Kor 13:13	Jem 1:2-8
Jon 14:1	2 Kor 5:6-7	Jem 2:14-26
Rom 5:1-2	Gal 5:6	1 Pita 1:3-9

Nimhayen

Jon 6:39-40	1 Kor 15:12-58	Rev 14:13
Jon 11:17-27	2 Kor 5:1-10	Rev 21:1-4
Jon 14:1-4	Fil 1:20-24	Rev 22:1-5
Rom 8:10-11, 38-39	1 Tes 4:13-18	
Rom 14:7-9	Hib 2:14-15	

Ninivivi-yen Kughen

Luk 17:11-19	Fil 4:4-7	1 Tes 5:18
Jon 6:11	Kol 2:7	1 Tim 2:1
Rom 1:21	Kol 3:17	1 Tim 4:4-5
Efes 5:20	Kol 4:2	

Namehuə ye niməhuak

Norien kape nəmehuə ye niməhuak

Wok 6:1-6	1 Tim 3:1-13	Taet 1:5-9
Wok 14:23		

Nəgkiarjen ramvən kimi nəmehuə minə

Mat 28:18-20	1 Tes 2:1-12	2 Tim 3:10-4:5
Luk 22:24-27	1 Tim 4:1-16	Taet 2:7-8
Wok 20:17-35	2 Tim 2:1-26	1 Pita 5:1-4

Nisiayen nəmehuə minə kape niməhuak

1 Kor 9:14	1 Tes 5:12-13	Hib 13:7,17
Gal 6:6	1 Tim 5:17-22	

Nəpəyen piraovin

Mat 5:31-32	Luk 16:18	1 Kor 7:10-16
Mat 19:3-9	Rom 7:2-3	

Nəpəyen nəviginien tuk nəhuakien

Mat 6:16-18	Wok 13:1-3	Wok 14:23
Mak 2:18-20		

Nasituyen

Mat 6:1-4	1 Kor 10:24	Hib 13:1-3, 16
Mat 7:12	2 Kor 8:1-15	Jem 1:27
Mat 25:31-46	2 Kor 9:1-15	Jem 2:15-16
Luk 3:10-11	Gal 6:9-10	1 Jon 3:16-18
Luk 6:38	Fil 4:14-19	
Wok 11:27-30	Hib 10:24	

Napısien kin ninimien

Rom 13:13	Gal 5:19-21	Taet 1:7
1Kor 5:11	Efes 5:18	1 Pita 4:3-5
1Kor 6:9-11	1 Tim 3:1-3	

Nəhuakien kimi Kughen
Norien kape nəhuakien

Mat 6:5-13	Jon 16:23-26	1 Tim 4:4-5
Mat 7:7-11	Rom 8:26-27	Hib 4:16
Mat 18:19-20	Rom 12:12	Hib 10:19-22
Mak 11:24-25	Efes 2:18	Jem 1:5-8
Luk 11:1-13	Efes 6:18	Jem 4:2-3
Luk 18:1-8	Fil 4:6-7	Jem 5:13-18
Luk 21:36	Kol 4:2	1 Pita 4:7
Jon 14:13-14	1 Tes 5:17	1 Jon 3:21-22
Jon 15:7	1 Tim 2:1-4, 8	1 Jon 5:14-15

Nəhuakien tiksın ye Nırpenien Vi

Mat 11:25-26	Wok 16:25	Fil 1:3-5, 9-11
Mat 14:23	Wok 20:36	Kol 1:9-12
Mat 19:13-15	Wok 21:5	Kol 4:3-4
Mak 1:35	Rom 1:9-10	1 Tes 3:9-13
Luk 5:16	Rom 10:1-2	2 Tes 1:11-12
Luk 6:12	Rom 15:30-33	2 Tes 3:1-5
Luk 22:32, 39-46	2 Kor 12:7-10	Hib 5:7
Jon 11:41-42	Efes 1:15-20	Hib 7:25
Jon 17:1-26	Efes 3:14-21	
Wok 4:24-31	Efes 6:19-20	

Nərigien kapətawə tukreiwaiyu

Mat 5:3-12	Luk 18:9-14	Kol 3:12-13
Mat 18:1-5	Efes 4:2	Jem 4:5-10
Luk 14:7-11	Fil 2:3-11	1 Pita 5:5-7

Norien kape nəhuak minə

Mat 16:13-20	1Kor 12:12-30	Kolos 3:12-17
Jon 13:34-35	Gal 5:22-26	1 Tes 5:16-17
Jon 14:27	Efes 1:22-23	Hib 10:24-25
Wok 2:41-42	Efes 2:19-22	1 Pita 2:4-10
Rom 12:4-8	Efes 4:1-16	Rev 19:5-10
Rom 12:9-13	Kol 1:18	

Narmamə kape kughen kasofugin kirikianə

Mat 18:19-20	Efes 1:22-23	1 Tim 4:13
Wok 2:41-47	Efes 4:11-16	Hib 10:24-25
Rom 12:4-8	Kolos 3:15-17	

Nipig autən minə

Rom 8:18-25, 28	Jem 1:2-4	1 Pita 2:19-21
2 Kor 1:4	1 Pita 1:6-9	1 Pita 5:8-10
2 Kor 4:16-18		

*Nivəhsi-tayen narpinien kape təvhagə has***Kughen ravəhsita narpinien kape təvhagə has**

Mat 26:28	Wok 26:18	Hib 10:17-18
Mak 11:25-26	Efes 1:7	1 Jon 1:8-2:2
Wok 5:31	Kol 1:13-14	
Wok 10:43	Kol 2:13-14	

Tukhapəh nisarpinien tai təvhagə has

Mat 6:12-15	Luk 6:37	Efes 4:31-32
Mat 18:21-35	Luk 17:3-4	Kol 3:13
Mak 11:25	2 Kor 2:5-11	

Nor-huvəyen yermamə

Mat 4:23-25	Wok 8:4-8	2 Kor 12:7-10
Mat 9:35	Wok 19:11-16	1 Tim 5:23
Mat 11:2-5	Wok 28:8-9	2 Tim 4:20
Wok 3:1-6	1 Kor 12:9, 29-30	Jem 5:14-15

*Norkeikiyen***Kughen rorkeiki narmamə m-fam**

Jon 3:16	Efes 2:4-5	1 Jon 4:9
Rom 5:8		

Tukasəkeiki masorkeiki Kughen

Mat 22:37-38	Jon 14:21	1 Jon 5:3
Mak 12:28-30	1 Pita 1:8	

Tukasəkeiki misorkeiki narmamə

Mat 5:43-48	1 Jon 2:9-11	1 Jon 4:7-21
Mat 22:39	Jon 15:12-17	1 Kor 13:1-13
Jon 13:34-35	Rom 12:9-10	1 Kor 16:14
1 Tes 4:9-10	Rom 13:8-10	Gal 5:13-14
1 Pita 4:8	1 Jon 3:11-18	

Norien nəkwai Kughen

Jon 14:15, 21, 23-24	1 Pita 1:14-16	1 Jon 3:22-24
Jon 15:10-17	1 Jon 2:3-8	2 Jon 5-6
Rom 13:8-10		

Norien has

?Naha e norien has?

Rom 1:18-32	Efes 2:1-3	Jem 4:17
Rom 8:5-8	Efes 5:3-5	1 Pita 4:3
Gal 5:19-21	Kol 3:5-10	1 Jon 3:4-5

Narmamə m-fam kasor təvhagə has

Jon 8:7-9	Rom 5:12	1 Jon 1:8-10
Rom 3:9-20, 23	Gal 3:22	

Kughen tukror narpinien tuk norien has

Mat 10:28	Rom 6:23	Hib 10:26-31
Mat 13:41-42	Gal 6:7-8	1 Pita 1:17
Jon 3:18-20, 36	Kol 3:5-6	1 Pita 4:3-5
Wok 17:30-31	2 Tes 1:7-9	Jud 7
Rom 1:18-19	Hib 9:27	Rev 20:11-15

Nararien ye nərigien tuk norien has

Mat 4:17	Wok 2:37-40	2 Kor 7:8-11
Mak 6:12	Wok 3:19-20	2 Pita 3:9
Luk 13:1-5	Wok 17:29-31	Rev 9:20-21
Luk 15:1-31	Wok 20:21	
Luk 24:45-47	Wok 26:19-20	

Rao ye neai

Swatuk kape nıvənien ye rao ye neai

Mat 19:16-30	Jon 17:2-3	Efes 2:1-6
Luk 10:25-28	Jon 20:31	Kolos 2:13
Jon 3:1-16	Rom 5:21	Kolos 3:1-4
Jon 5:19-29	Rom 6:5-14	2 Tim 1:10
Jon 10:10	Rom 8:10-17	Taet 3:4-7
Jon 11:25-26	2 Kor 5:17	1 Pita 1:23
Jon 14:6	Gal 2:20	1 Jon 5:11

?Rao ye Neai rəmhen kın naha?

Luk 12:32-34	Kol 3:1	Rev 21:22-22:5
Jon 14:1-3	1 Pita 1:4-5	Rev 22:14-15
2 Kor 5:1-8	Rev 4:1-11	
Fil 1:23	Rev 21:1-4	

Sakrefaes

Mat 9:13	Rom 12:1	Hib 9:6-10:18
Mak 12:33		

Setan

Mat 13:19	2 Kor 2:10-11	2 Tes 2:9-12
Mat 25:41	2 Kor 4:4	1 Pita 5:8-9
Luk 4:1-13	2 Kor 11:13-15	1 Jon 3:8-10
Luk 22:3-4	Efes 2:2	Rev 12:7-12
Jon 8:42-44	1 Tes 2:18	Rev 20:1-3

Nukuraoyen ye ni^vəhsipən-vəhsipənien kape Setan

Mat 4:1-11	2 Kor 12:7-10	Hib 12:1-2
Mat 6:13	Efes 3:20-21	Jem 4:7
Luk 22:31-32	Efes 6:10-18	1 Pita 1:5
Jon 17:14-19	Fil 4:13	1 Pita 5:8-11
Rom 8:31-39	1 Tes 3:5-8	1 Jon 4:4
Rom 12:12	2 Tes 3:3	1 Jon 5:3-5
Rom 16:19-20	2 Tim 1:7-8	Rev 12:7-12
1 Kor 10:12-13	Hib 2:18	
1 Kor 16:13	Hib 4:14-16	

Swatuk tuk nuəyen kwajikovə kape Kughen

Jon 1:12-13	Gal 4:6-7	1 Jon 3:1-3
Rom 8:14-17	Hib 12:5-11	

Swatuk yame Kughen ravəhsi-ta narpinien kape təvhagə hah

Mat 26:26-29	Efes 1:7	1 Jon 1:6-7
Rom 3:25	Hib 9:11-14	Rev 7:14-17
Rom 5:9-10		

Yesu Kristo

Yesu in ji Kughen

Mat 11:27-30	Jon 20:26-31	Kol 2:9-10
Mat 16:13-17	Wok 3:13-16	Hib 1:1-14
Luk 1:35	Wok 4:10-12	Hib 7:26-28
Jon 1:1-18	1 Kor 3:11	1 Jon 2:1-2
Jon 5:19-29	2 Kor 4:4-6	1 Jon 5:20
Jon 6:35-40	2 Kor 5:21	Rev 1:12-18
Jon 8:58	Gal 4:4-5	Rev 19:11-16
Jon 11:25-27	Fil 2:5-11	
Jon 17:1-5	Kol 1:15-20	

Yesu rimauə ye tokrei tanə rəmhən kin ətawə narmamə

Jon 1:14	Luk 2:1-20	Fil 2:6-7
Luk 1:26-38	Mat 2:1-23	Hib 2:14-18
Mat 1:18-25	Gal 4:4-5	

Nhajounien kape Yesu

Mat 4:23-25	Mat 11:1-6	Wok 10:36-38
Mat 7:28-29	Luk 4:14-44	Jon 20:30-31
Mat 9:35-36		

Yesu rimnor nimtätien minə

Mat 8:1-15, 23-33	Mak 1:21-28	Luk 22:50-51
Mat 9:1-7, 18-33	Mak 7:32-37	Jon 2:1-11
Mat 12:9-14, 22	Mak 8:22-25	Jon 4:46-54
Mat 14:15-32	Luk 5:4-8	Jon 5:5-9
Mat 15:22-28, 32-38	Luk 7:11-15	Jon 9:1-7
Mat 17:14-18	Luk 13:10-13	Jon 11:11-44
Mat 20:29-34	Luk 14:1-4	Jon 21:4-6
Mat 21:18-22	Luk 17:12-14	Wok 2:22

Kimharaptəṛəkin Yesu misor narpinien kinin

Mat 26:47-68	Mak 15:1-20	Jon 18:1-14, 19-24
Mat 27:1-2, 11-31	Luk 22:47-53	Jon 18:28-19:16
Mak 14:43-65	Luk 22:63-23:25	

Kimisarkwəṛəkin pən Yesu ye nai kamarkwao kin

Mat 27:32-56	Luk 23:26-49	Jon 19:17-37
Mak 15:21-41		

Kimnerkwaig kin nıprai Yesu

Mat 27:57-66	Luk 23:50-56	Jon 19:38-42
Mak 15:42-47		

Yesu rimimragh min

Mat 28: 1-20	Wok 2:24-32	Wok 17:2-3, 30-31
Mak 16:1-8	Wok 3:15	Rom 1:4
Luk 24:1-49	Wok 4:10, 33	Rom 4:24-25
Jon 20:1-21:14	Wok 10:39-43	1 Kor 15:3-8, 12-21
Wok 1:3-8	Wok 13:29-39	Rev 1:18

Yesu rimirerig-pən ye rao ye neai

Luk 24:50-51	Efes 1:20-23	Hib 7:25-26
Wok 1:9-11	Fil 2:9-11	Hib 10:12-14
Wok 2:32-36	Hib 1:3-11	1 Pita 3:22
Wok 5:30-31	Hib 2:9	
Rom 8:34	Hib 4:14-16	

Yesu tukrirerig pə ye tokrei tanə

Mat 24:29-44	1 Tes 1:9-10	2 Tim 4:8
Jon 14:1-3	1 Tes 3:13	Hib 9:28
Wok 1:10-11	1 Tes 4:13-5:11	2 Pita 3:1-18
Wok 3:19-21	2 Tes 1:6-10	1 Jon 3:1-3
Fil 3:20-21	2 Tes 2:1-4	Rev 1:7
Kol 3:4	1 Tim 6:13-15	Rev 22:12-13